
3 1761 08116913 8

UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY

WILLIAM H. DONNER
COLLECTION

purchased from
a gift by

THE DONNER CANADIAN
FOUNDATION

HANDBOUND
AT THE

UNIVERSITY OF
TORONTO PRESS

LUMÍR

ČASOPIS
PRO LITERATURU
A UMĚNÍ

Ročník XXX.
1902.

Redaktor Václav Hladík.
Majetník J. Otto.

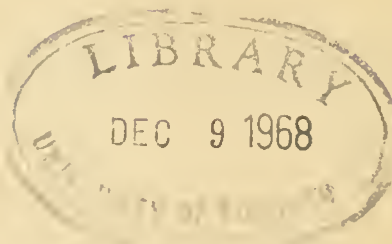
Spolupracovníci:

J. Arbes, K. Bačkovský, Jos. Bartoš, J. Boleška, J. Borecký, S. Bouška, A. Breska, O. Březina, Em. ryt. z Čenkova, Ad. B. Dostal, T. Dubrovská, Karel Elgart, Dr. Jiří Guth, F. S. Holeček, Josef Holeček, J. Holý, M. Jahn, H. Jelínek, Dr. L. Jeřábek, R. Jesenská, K. Jonáš, M. Kalašová, E. Klas, B. Knösl, Stanislav Kovanda, Em. šl. z Lešehradu, P. List, K. V. Liška, J. S. Mach, V. Mácha, B. Mařáková, A. Mrštík, V. Mrštík, J. Müldner, P. Nach, A. Nečásek, A. Novák, J. Opolský, J. Osten, A. Pražák, G. Preissová, P. Projsa, Dr. B. Prusík, L. Quis, B. Reiman, P. Renánova, M. Silén, A. Sova, A. Starý, E. Stoy, J. Šumín, J. Schiller, O. Šimek, J. K. Šlejhar, O. Theer, Dr. V. Tille, L. Veltruský, Marie Veselíková, Jar. Vrchlický, J. z Wojkowicz, J. Žeranovský.

NÁKLADEM J. OTTY V PRAZE.

VESKERÁ PRÁVA VYHRAZENA.

Tiskem České grafické společnosti „Unie“ v Praze.

OBSAH.

BÁSNĚ PŮVODNÍ.

BÁSNĚ PŘELOŽENÉ.

PŮVODNÍ BELLETRISTICKÁ PROSA A ESSAYE.

PROSA PŘELOŽENÁ.

* * * * * * * * * * * * *

LITERATURA.

DIVADLO. — HUDBA.

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

ÚVAHY LITERÁRNÍ, UMĚLECKÉ A ČASOVÉ.

JUBILEA, VZPOMÍNKY A NEKROLOGY.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. 10. ŘÍJNA 1901. * ČÍSLO 1. *

JAN OPOLSKÝ:

GENOVÉFA.

BALLADA IRONICKÁ

I.

Rýn slávyhodný šumit nepřestával,
na vhodné skále strmý pnul se hrad.
(Já touto řekou už jsem začínával
mdlé réverie, myslím, tisíckrát.)

Jsou v hradu žili: Genovéfa známá,
muž ballady, jenž jméno přemění,
den za dnem shášel fádně za horama,
Rýn intonoval dálná šumění.

O žili, žili . . . (kéž mi fráse stačí!)
sen rozespalý na dně srdcí svých,
po černých lesích jemná stafáž ptačí,
po mechu stopy vlků ponocných.

Klid oba krášlil. Prsten svazku toho
svým tichým leskem z jejich rukou plál . . .
Tak Rýnem vody uplynulo mnoho,
snad mnohem víc, než kdo se domníval.

Však epos žádá dramatické změny,
má účelně-li hnouti se vkusem.
Muž ballady jde zahnat Saracény,
kraj valný chví se koňstev poklusem.

A Genovéfa v bengalinu bílém
mu polomrtvě ještě zakyne . . .
Je v dalším ďábel dojmut svojím dílem
a — slyšte mne — jak vše se vyvine!

Tu pěknou vdovu pod záštitu vzíti
měl obligátně věrný kastelán.
Já myslím zde, že čtenář sám už cítí,
muž ballady proč z dějství odvolán!

Jeť ochránce po analyse bližší
jen Casanovy hrubší duplikát,
však statnější a ve lsti ještě tišší,
že ctnostem bude těžko utíkat . . .

Šel v kozlím kroku, flirtem staromódním,
jsa zkadeřen a zemdlen v naději . . .
Rýn přispíval svým doprovodem vodním,
tak jakoby bral účast na ději.

Však stalo se, co nejméně se čeká:
(Mstu přisáhne, kdo zahanbený byl
a z dola mumlá slávyhodná řeka)
duch Genovéfy obstál ve křtu sil!

Mstu přisáhne, kdo nedomoh' se vína
— je kyselé, však běda vinici!! —
Tím zakrytě jaks autor připomíná,
že marno vše jest získat světici.

Je složitá teď kombinace zrady;
muž ballady se listem oklame:
»tvá paní, kníže, vešla do zahrady,
pod lentiškem ji hřešit shledáme!«
— — — — — — — — —

A nyní už chcem registrovat zběžně,
ať dostanem se k jádru dramata;
Rýn volá zmar, tu zoufale, tu něžně,
a plní se jím dálka přesvatá.

Nuž jata jest a do šachty jest dána,
když kompromis se nový nedaří.
Ó, dlouho nejde ortel hradu pána
a ona rodí dítě v žaláři.

Až konečně, jsouc odevzdána k stětí,
v hluboké poušti katy oblomí
a od té chvíle přístup mají děti
k mé povídce o dobrém svědomí.

II.

Já v prvním dílu zužitkoval Rýna
až nápadně ku dekoraci dne,
teď lačnost má se marně prázdnem vzpíná
a nikde hlas, kam duše vyhlédne.

Jen kvintou housli pramen v skalách ťuká
tak sám a sám, že stydne krve cval
a — nevíš proč — tě tisní hluchá muka,
jak zbraně spoušť by někdo napínal.

A obři vůkol jako sloupy v dómě
nad všechna šumí echa zemřelá,
ni lupen pádem nezavadí o mě,
ó jaká moc mne mlčky sevřela! . . .

Nuž, to je úvod! . . . Praeludium citu,
ve skizze rychlé nitro pouště té!
Šli tedy pryč a ji tak nechali tu,
bodnuti k srdci líčkem dítěte.

Šli prostě pryč a sotva tedy slyší . . .
»Slyš ty mne, bože, slyšíš!? Já mám hlad!«
Však jenom švehol ve lamósní výši
pln poesie jal se ozývat.

»Zda nyní slyšíš? Já jsem lidská kněžka! .
Mře kněžka hladem? Či spí tradice?«
Však rostla jenom atmosféra těžká,
šly první hvězdy, tmou se chvějíce.

A ještě hvězdy jakési se chvějí
tu onde v křovích . . . všemi vládne hlad.
Pak přijde noc a v tichu mausolejí
tu mezi stromy počne umírat.

Je podzim kol a podmínky jsou vzaty,
pád bukvic ustal, dýně kotlaví . . .
Zde vem' a čti svůj účet vrchovatý,
jejž věřitel ti božský vystaví! . . .

Šli tedy pryč a ona padla k zemi;
prs malý, pustý, čím se nalije?
»Kdo zvedne mne? Kdo bdí? Co daruje mi?
Ježíši, synu panny Marie!«

Tu na ta slova prozáří se místa,
co mlžného, by bylo zjeveno,
jde obřadně laň roditelka čistá
a mlékem kouří její vemeno.

I přistaví pak Genovéfa vémě
k svým suchým rtům a ke rtům dítěte . . .
Je širá noc a něhou chví se země.
(Jste rozumní, víc divů nechcete!)

A běží dny v tom mlčenlivém klima,
ten akord struhy nezní o nic výš,
laň roditelka koketuje s nima
a zapařuje primitivnou skrýš.

Pak zuří mráz, že nervy bílé paní
se systémem tím jaksi otuží,
však stále hůř ve skrytém rozjímání
ji zavodňuje touha po muži.

Bych urychlil to martyrium těla,
se obmezím na pouhé kontury.
Vše unaví . . . Hle, léta přeletěla,
než proměnil se obraz ponurý!

Však detaily: ty borůvky, jež jedly,
ty kořínky, ty ovčí oděvy,
ke konci básně by mne nedovedly,
zde prosím tedy trochu úlevy.

*

Muž ballady, jejž nechali jsme stranou
se provisorně se statisty rvát,
se vrací s laurem čedičovou branou
a s trnem v srdci na porýnský hrad.

A s trnem v srdci . . . Dlužno podotknouti,
trn žádný nemá v mase domova.
Muž ballady se určitý čas rmoutí,
pak cirkuluje míza poznova.

Svým dávným řízem víno zas mu chutná,
(v tom s kronikáři vedu rozmíšku)
i šedá jeho upomínka smutná
ho přistihuje mnohdy ve hříšku.

Rád pije, jí, neb monstrem žádným není,
kdys uspořádá hrubou štvanici
a starý Rýn — viz první oddělení —
je tentýž sen se v dáli tratící.

. . . Vím, bože, dáš mi epického stylu,
tou štvanicí bych svedl manžely,
bych před závěrkem neztratil svou sílu
a oni dva by radost pomčli! . . .

Akt nový žádá vyšší deklamaci,
však podržení staré sufity,
neb čtenář můj se oklikami vrací
ku prvým dnům a v první pocity.

Muž ballady je otylejší věkem,
laň koketní je mléka zbavena,
tuť může snadno ujít před člověkem,
než tento strhne kuši s ramena

a přivábit ho, kam se jí jen zlíbí.
Laň koketní to jistě vykoná!
Pak pro tableau mi jenom ještě chybí
punc morální a rychle opona.

Já vidím už, že uhodli jste zcela,
muž ballady jak stane před slují,
jak Genovéfa lokty rozevřela . . .
Však konec básně! Věru, lituji!

Jak nejistě se k této ženě béře,
(jsouť ohyzdní, kdo v poušti schátrali!)
jak zakývají koruny a keře
a trabant vyšle z lesa halali.

Jak políbí ji skeptickýma rtoma,
když seběhnou se svědci náhody,
jak na kněžnu zas vykrmí ji doma,
jak huči Rýn své staré pochody.

Jak Casanovu projíti dá kopím
a předloží ho polní havěti
a potom já, jak varyto své chopím,
bych zpíval tento příběh pro děti.

Gabriela Preissová:

KUŘATA STRÝCE JANA.

POŽLOUTLÝ LIST Z RODINNÉ KRONIKY.

V přívětivém, modře okvětovaném pokoji zůstal si zase nemocný dědeček s babičkou sám. Ležel již několik dní s klidně trpělivým vědomím že se mu kvapem připozdívá a chápal jasně, proč včera se k němu sjeli už v úzkosti všechny děti. Když ta nejlítostivější dcera, nedovedouc se před ním přemoci, naříkavě se při shledání rozplakala, sám ji těšil starým svým pořekadlem: »Vždyť jsme tu na světě jen všichni jako na zastávku; a jen když si člověk s sebou odnáší svou jistou lampičku . . .«

Tak si vždy dědeček myslíval, že se on také s tou svou jistou lampičkou dotíhne věčného schůdku a nezanikne ve tmě . . . Nebyl z těch nevěřících, ani z těch lehkomyslných; sám zůstávaje vždy krutě přičinlivým, poctivým člověkem, snažil se býti také svědomitým vychovatelem svých šesti dětí, chtěje, aby svému jménu dělaly ve světě čest a vyšvihly se zase o nějaký stupínek výše k štěstí, jak on se vyšvihl nad svého tatíka, prostého zmozolovaného chalupníka. Jeho zásady a naděje zdály se tak jednoduché a každému rozumně soudnému člověku přístupné, že v ně věřil jako v prostý zákon; děti se všem jeho dobrým úmyslům musely důvěřivě podrobiti, tak jako on sám pokorně se poddával všem svým shánlivým starostem — a jsa dobrým rolníkem i zároveň poctivým obchodníkem s obilím — i úmorné práci . . .

Po pětačtyřicetiletém lopocení mohl konečně věrné družce své, babičce, utěšlivě povědít: »Teď jsme už došli spokojeného cíle — a je zde hezky, babičko, viď?« Octli se tak před čtyřmi lety ruku v ruce v novém příbytku, pohodlně, téměř pansky vystavěném přístavku, na výminku a dívali se ze svého modře malovaného pokoje, jak mile odsud vyhlíží jejich stará zahrada.

Nový hospodář, muž nejmladší dcery, v letošku celou zahradu zvelebil . . . Postavil stinnou besídku k jasmínovému houští a dal v ní umístiti měkké žíněné lehátko, — »to že bude pro dědečka«, k růžovým keřům připjal vysoké tyče s postříbřenými a barevnými skleněnými kouleni, pohrávaly v očích zrovna třpytnou nádherou — na nejistých prvějších travnatých cestách značily se teď rovně vyklestěné, pískem posypané stezky, včelník v pozadí dostal přístřeškem a vyřezávanou obrubou s Marianským obrazem v čele vzhled jako kaplička — to všecko se dědečkovi až dojemně líbilo, když si tak tu novou správu přehlíželi s babičkou z okna a jelikož mladší hospodáři byli bezdětní, přicházelo to staroušků všecko jako schystané jen k vůli nim pro ten jejich hezký večer života. »Díky Bohu, dočkali se v nejmladší dceři spolehlivé vděčnosti . . . .«

Tato slova vyklouzla dědečkovi jen tak mančě, ale sotva je dořekl, už pocítil, že se v jeho ztvrdlé dlani babiččina žilovatá ruka zachvěla a už si ani netroufal podívati se jí do očí, co se to s ní děje; věděl už beztoho jistě, že se jí oči zaplavily . . . Napadla ji zase stará neumlkající tesknota, že jedno její dítě, to nejstarší, prvorozené, vděčnosti neznalo . . . Ten Jan — ten Jan . . .

Dědeček musil být otvrdlejší, chladným rozumem se přemáhající — ani si nepovzdychl . . . Šest dětí to je již hezká řádka, dovede to před Bohem zodpovědít, že jeden jediný článek ze šesti se nevydařil . . . Měl k útěše příklady mnohých rodin i z celé boží přírody, že všechny ratolesti se i tomu nejpečlivějšímu zahradníkovi neodvděčily. On sám dokázal dosti na ostatních pěti dětech, co zmůže moudrá otecká vláda a kázeň v domě. Jeho druhorozený syn Albín byl od malička tak pečlivě a čistě dbalý všeho pořádku, že si každou hrací fazolku a knoflík zabalil do papírku a poschoval do škatulek, a sám na svém zevnějšku zůstával vždycky takový upravený jako holoubek. Matce z toho pozorování synkových vlastností napadlo: »Ten by se nejspíše hodil na kněžství . . .«

»Proč by měl se svým jménem naší rodině odumřít?« usoudil dědeček. »Ke kněžskému povolání má být člověk od Boha vyvolený; náš Albín takové poslání ničím nedokazuje, nemá ani zna-

menitou výřečnost ke kázání. Hoch se stane lékárníkem, po tom zrovna ten jeho ofukovaný pořádek touží . . .«

Dědeček se nezmýlil. Albín prošel s dostatečným prospěchem veškeré potřebné učení, sám zůstával pořád jako ze skříňky vyloupnutý a těchto časů byl už dávno váženým i zbohatlým lékárníkem . . .

Nejstarší dcera Tonička zamilovala se v devatenácti letech do takového sběhlého studenta, který vyjma dobrovolné obživy u svých úřednických rodičů a hezké tvářnosti, nemohl se ničím prokázat, co by jej bylo opravňovalo ucházeti se o ruku majetné a spořádané dívky. Ukazoval sice pořád nějaké čmáranice, že dovede pěkně kreslit, pilkou vyřezával hlouposti, učil prý se také trochu malířství a sochařství a že prý mu jen scházel kapitál pro jeho umění — dědeček si celou tu pochybnou cenu člověka klidně uvážil a při nejbližší návštěvě zadržel si milého Toniččina nápadníka v zahradě jen za rukáv, jako chlapce, který mu nerozvážně chodí na třešně.

»Tak, pane — tento —« (to německé jméno mladého muže končící na »auer« nestálo dědečkovi ani za pamatování), »mohl byste mi snad jednou, jako hlavě rodiny, svěřit, proč k nám docházíte?«

»Moje úmysly jsou vážné —« vypjal statečně mladý muž prsa; »rád bych si od vás, velevážený pane, vyžádal ruku slečny Toničky. Jeť slečna Tonička mým nejkrásnějším snem — —«

»Ale, ale —« potřásl jen mírně dědeček hlavou, nutě se do trochy přívětivosti, »vaše přání, pane — tento — nemá řádného smyslu. Vy byste měl rád pro potěšení ptáčka, ale dovolte rozumnou otázku: Kde pak máte klec pro toho jistého ptáčka, pořádnou, spolehlivou, čistou klícku, ptám se — kde?«

Mladý muž se jen zapálil a že nevěděl odpovědi, pochopili on i Tonička marnost svých plánů tak zcela po dobrém; Tonička se za půl leta na to provdala za Brodského stavitele, jehož majetek i ledví dědeček ze všech stran opatrně prozkoumal — a je jak se patří šťastná . . .

Třetí dědečkův syn, Karel, byl povahy od jakživa rozlítané — jako pták; za chlapeckých let vlezl na každý strom a jednou tluče špičkou kamene do měděné kapsle, poranil si trochu bradu.

»Je to vlastně šťastné boží řízení —« potěšil dědeček naříkající ženu; »zrovna mi tou nehodou přišlo do hlavy vnuknutí, že Karlík bude mysliveckým. (Karlík sám říkával, že by nejraději byl obilním obchodníkem jako tatínek, neboť se mu to velice líbilo nasypávat obilí do vrcholku míry a pak je tak rázem shladit na rovno, potom tatínek jezdil pořáde na veselé trhy; ale dědeček se už dávno rozhodl, že celou živnost předá muži nejmladší dcery Bětušky, neboť dle starých důkazů bylo to jistější pro babičku otočit se někdy u plotny vlastní dcery než u snašiny.)

»To dnešní škrábnutí bude mu nejlepším napomenutím, aby střelných ran opatrně šetřil na pravé cíle, potom takový pan fořt nebo lesmistr přece už něco ve světě znamená!«

Bylo rozhodnuto . . . Karel byl dnes hraběcím lesmistrem, jezdil v kočáře a dědeček byl přesvědčen, že požíval skoro tolik úcty a vážnosti jako hrabě sám.

Prostřední dceři Nanynce dal dědeček kupce za manžela. Ta jediná si časem naříkala na mnoho starostí, ale přičiňovala se jen proto, že chtěla, a svým hojným dětem k vůli. Dědeček se také nad jejím osudem nikdy nezarmoutil; měla již dobře ustláno.

Domácí bezdětná dcera Bětuška měla zlaté srdce a vážila si starých rodičů, jak to jen sám Pánbůh poroučí . . .

Všechno se tak dědečkovi po jeho rozumu a vůli krásně v životě povedlo, i ta jeho žena v počátku manželství jen taková skromná, zalízavá putička, nabrala za dědečkova vedení nadnášlivého, důstojného a důsledného »charakteru«, stala se na vlas takovou jakou ji dědeček míti chtěl — a jenom ten jeden syn, ten nejstarší, Jan, kdyby se byl neodlomil z rodinného kmene. Teď mohl být korunou rodiny, jistě by byl již okresním hejtmanem, nebo nějakým vysokým radou . . .

— — — Tak lehounce se snad neučilo ještě žádné dítě na světě jako prvorozený dědečkův syn Jan, nikdo z domácích jej ani nad knihou skloněného nevídával (sedával si nejraději nečinně na zápraží nebo pod kůlnou a díval se na kuřata nebo holuby, s nimiž rozděloval každou svou housku nebo koláč) a přece byl v každé třídě premiantem. Ředitel latinských škol sám řekl dědečkovi, že tak nadaného a zároveň vzorně tichého žáka jeho školy nepamatují . . .

Janovo nadání obdivoval každý, blýštělo se v očích otcových pýchou a jakmile prošel syn latinské školy a dva roky university, dostal jej dědeček bez veškeré cizí přímluvy za adjunkta do nejvyššího úřadu v městě.

»Už je pro všechny časy zaopatřený —« usmíval se spokojeně dědeček; »bude si jen pěkně na panském žebříčku postupovat.« Pokrač.

JOSEF K. ŠLEJHAR:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Docházel právě čtvrtý týden, co naskytnutím se jistých osobnostních změn bylo mu bez vystřídání konati noční službu, po celé ty čtyři týdny nocí, jak za sebou následovaly.

A po celé ty čtyři týdny téměř neusnul — mohl dělati co chtěl.

Kolem oken jeho bytu mimo továrnu přejíždělo během dne nějakých třicet vlaků, osobních, rychlíků, nákladních, a tyto zdály se někdy nekonečné, vlekouce se jako černá kometa a vydávajíce hřímání jako kosmická bouře — během toho dne přejížděly všechny ony vlaky, jenž určen byl mu ke spaní. Otřásaly nejen domem a jeho postelí, ale i jeho duší. A ještě nádraží v celé té své lomozící změti, která neodolatelně vtírala se mu do všech smyslů, shrucujíc se v jakousi křečovitou strusku, nalézalo se tak na blízku. Jak tu spát — jen zmítat se zbývalo v tomto mučivém shrucování.

Pod okny pak, zrovna dole pod okny na chodníku a nedlážděné ulici — shromažďovalo se během dne průměrně čtyřikráte skoro všechno žactvo ze všech zdejších škol, obecných i měšťanských — hoši a holky, tyto někdy již s dosti tlustými, ač ještě neohrabanými lýtky a také dosti nezastřenými. A nebylo tu nikdy rozdílu v povykování obého pohlaví, v tom vskutku rafinovaném moderním povykování, jaké jen mládež psychologickou paedagogikou odchovávaná vykonávat a vynalézat dovede. Mezi hochy bylo několik, kteří slynout se zdáli zvláštní virtuositou ve hvizdání na prsty; postavivše se pod okna v náležitém seskupení, prováděli vždy dokonalý hvízdavý koncert, určený jaksi na počest oněch již dosti tlustých lýtek, jež seřadila se v hloupém údivu nedaleko — koncert pronikající zdmi, okenicemi a až do lebky jako řeřavý drát, do té jeho lebky, v jejíž obsahu jakoby se pak pěkně pohyboval sem a tam.

Vyskočil-li někdy v pravém divém zoufalství, aby uvrhl se k oknu, vytrhl okenici a praštil čímkoliv po té paedagogické mládeži a všelijak ji oslovil, vzpamatoval se vždy zavčas. Bylo by se mu jen vedlo jako těm pošetilcům, již zuřivost dali na jevo při lidském posměchu: mohl býti jist, že tím vydal by se na pospas této mládeži zcela, na krutý, nesnesitelný pospas její zlovůle, jež byla postřehla vhodnou svou kořist. Byl ostatně i vzhledem k tomu varován znalcem zdejší mládeže. A dovolávat se snad při tomto mučení svém představitelů paedagogiky a školní kázně rozhodně nechtěl, z těch hoši i holky nedělali si pranic a bylo by to jen tím horší, byl by to jim jaksi jen dán poukaz, kde jejich řádění nemine se s účinkem; a dovolávati se zdejších as pěti policajtů rovněž neminil, protože právě hoši policajtů počínali si nejvybraněji . . .

Dálo se toto tedy as čtyřikráte během toho dne, jenž určen byl mu ke spaní po 13 hodinách noční služby. A že ani proti oněm třiceti vlakům jedoucím tu denně zrovna jaksi kolem něho nebylo nižádného dovolání, a bytu zatím jinde nebylo, a ostatně nebylo radno si stěžovat v té příčině oproti určení tovární autority, bylo lépe místo bezmocného zuření a marné zoufalosti a planých protestů, jež by vše jen zhoršovaly, oddati se resignaci a jednoduše nespati — za toho neoznačitelného stavu jakéhosi strašného otupení a upadání všech sil při mrákotách a chumlech duše, stále znepokojované, stále jitřené a přemožené.

Ostatně i kdyby nebylo ani všech oněch rušivých vlivů, ty nepřetržité čtyři týdny, za nichž zbaven byl nocí, v nichž by odpočinul, postačovaly by i za nejhlubšího ticha za dne, jež by spánek nerušilo, aby smysly vyčerpaly do úmoru: neboť třebas byly zavřeny okenice sebe dokonaleji, zdálo se to zrádné světlo denní pronikati svou mocí všemi úkryty — a jakoby vznášelo se nad ním, nad jeho duší, jitříc ji a znepokojujíc, snažíc se to život vytržený uvésti v soulad s řádem svým. Bylať to věru až jakoby demonická, ta slunečná moc vnikající k němu, tak nesnesitelně působivá a sápající jaksi celou jeho bytostí, ta moc, již marně snažily se okenice zaměniti za noc.

Ostatně dojitím tohoto čtvrtého týdne zas se vše změní, nastane kýžená změna »šichty«, třeba jen ještě zdatně překonati dnešní noci nastávající osmnáctku, totiž osmnáct hodin nepřetržité služby, v nichž z noci přejde se na den, tedy ještě osmnáct hodin bdění po všem tom, po těch čtyřech nedělích. Chvíle to sama v sobě neblahá. Nyní po těch čtyřech týdnech probdění ještě strašnější a obávanější.

Za jiných okolností byla by vzhledem k jeho ochabení a tak dlouhému nevyspání tato strašnost a obávanost i fysicky odůvodněnou, až kritickou, bávalť se i jindy za obvyklého čtrnáctidenního střídání této změny při svém nevyspání vzhledem k onomu dennímu řádění vlaků, mládeže, slunce. Leč dnes nebylo pro něho strašnosti ani obávanosti v nastávající chvíli, v neblahé té osmnátce, ne snad vzhledem k změně kýžené, jež přinésti mu slibovala posléz blaho spánku, noci, a jejíž tak vytoužené příští nahrazovat by a zaplašovat mohlo všechny útrapy zbývající k překonání — ale nebylo pro něho strašnosti a obávanosti vzhledem k jiným změněným okolnostem jeho

života, vzhledem k tomu, co mělo se této noci konečně uskutečniti — —

Teprv tak nedávno nastaly tyto nové změněné okolnosti, tak nedávno, vlastně během posledních týdnů. Ani se všeho nenadál, jakoby vše přišlo náhle a zázračně, zázračně proto, že v tom těžkém, továrním, surovém a až běda všedním a nevznícenném životě, jenž byl mu dán, považoval něco takového za nemožné a vůbec na něco takového ani nemyslil v pustém tom honu a štvaní, jež nemělo úlevy ani změny a jež slulo jeho žitím. V tomto žití, jež bylo bez pozastavení, bez chvil skonejšení a blaha jakéhokoliv, bez možnosti odevzdání se sobě, bez luznosti probírání se jaksi svým srdcem a vzpomínkami a tíhnutím snů, bez možnosti patření ještě někam jinam, mimo zdi tovární, a bez oddechu tak a pozměny ve dne, v noci, každý den, v neděle i svátky i všechny ty boží hody i nejvýznamnější chvíle, takto celé roky, v jednom řícení se, v jakémsi pohlcení vřavou hmoty — v tomto žití bez víry, naděje, lásky, útěchy, bez toho všeho, co jinde všady, totiž mimo tyto zdi tovární, činí život životem, zpříjemňuje jej a dodává mu půvabu i smyslu, nenadál se již vůbec ničeho. Snad mu přidají, snad větším ziskem o nějakou stovku zvýší se jeho právo na remuneraci; jindy to zase bude menší, ale co mu na tom záleželo, na těch penězích také beze smyslu, jichž ani vynaložiti se nedalo mimo na jídlo a pití, které ostatně zhnusovalo se někdy docela.

Proklínal toto žití, ale zvykl i mu. Přestal dávno vzhled svůj upírati někam, kde by bylo vykoupení, vyjmutí se z této pustiny, někam, kde by snad ještě mohla zatanouti radost a ozvati se luzný, zvoucí hlas života. Přestal to již věřiti tak zvanému životu, jehož hodův nepoznal, nezavítal k nim nikdy, a ony ho nepozvaly. Nekochal se nikdy v jeho štěstí — a zvláště co sem přišel a si tu zvykl, zdálo se mu, že ani toho štěstí není. Mladické sny a illuse se dávno rozprášily, jakási ubohá směšnost jen po nich zbyla, jakás ironie z jejich planosti a bláhovosti. Snad vůbec není ničeho v životě, aspoň v jeho není mimo to pachtění a řícení se, které pak jen vyhledává si své skončení.

Aspoň u něho nebylo ničeho — jedna kampaň skončena, pak období pekelného štvaní, aby vše se obnovilo, stroje nabraly nové zdatnosti, opatřily se novoty, přišlo vše do pořádku, a znova se zahajuje kampaň, vřava začíná, jakoby pojala ohromivá oblast, náruč netvora, která pak více neopouští člověka, ta kampaň, jež v zdejším závodě svého druhu jediném dovede na celý rok se protáhnouti, třebas i déle, podle množství zkoupených surovin, jež je zpracovati.

Závod to byl ohromný, strašný i mocný, v němž uvázl, a zdá se, na celý život.

A v tomto nepochybném příští, v tomto svém tonoucím životě, jehož každý moment jakoby měl před sebou v patrnosti tak bezútěšné, strašné i zoufalé, jakoby zřel na poušti bez oasy — snad zase nějakou tu stovku přidají anebo nepřidají anebo bude to i horší anebo budou jednou hleděti, aby se ho v trochu chýlící se letnosti i zbavili . . . eh, mávl rukou nade vším — přestal jej dávno jakoby zříti k sobě, k duši své, k vznětům jejím, vůbec k sobě samému. Pokrač.

Alfons Breska:

K ELDORADU.

Ty's moji sněžnou kněžnou
a já jsem princem tvým,
polibků hudbou něžnou
tě ze snů probudím.

Do lásky Eldorada,
chci tebe, drahá, vést,
ó viď, že půjdeš ráda
tou nocí plnou hvězd.

Ztajenou najdem' stezku,
sní v lesích zakletá;
co na ní zlatých lesků,
co růží rozkvétá!

A jestli v hloubi lesů
nám shasne hvězdný jas,
tu bude ve tmách lesů
tvůj zlatý svítit vlas.

MODRÝ ZVONEK.

Na tmavé lesní pěšině,
z azuru stkán,
pod stromy zvonek ve stíně
snil zadumán.

Nepronik' listím světla třpyt
sem v lesů stín,
a modrý zvonek světu skryt
lkal z kapradin.

Zde marně kvetu ubohý,
lkal zvonku hlas,
nevidím kousek oblohy,
ni slunce jas.

A zvoneček se rozplakal,
v kapradí kles',
dojatý k slzám tiše štkal
s ním celý les.

VÁCLAV HLADÍK:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST)

I

Velkolepou manifestací bylo včerejší imposantní shromáždění lidu. Výkvět uvědomělého, vlasteneckého lidu naplňoval prostory sálu Žofínského. I dámy bylo zříti na galerii. Bouřlivé nadšení otřásalo sálem, když naši stateční bojovníci národní, poslanci prof. Kučera a dr. Hromas, hrdě pozvedající prapor národní myšlénky a svobody a spravedlnosti, povzbuzovali svými řečmi k neunavnému zápasu za ideály a statky národa. A když promluvil poslanec Evžen Voldan . . .«

Tužka letící hbitě po papíře se zastavila. Kruliš nadzvedl hlavu a šťouchl Křižíka, který seděl u stolku referentů s rukama založenýma a pohlížel vážně do sálu naplněného davy a neposlouchal šuškání a vtipy svých kollegů.

»Kollego, máte program schůze? Díky. Voldan bude mluvit na konci schůze, že?«

»Ano. Již si chystá svoje papírky,« mávl mladý žurnalista hlavou směrem k předsednickému stolu a nasadil si na svůj malý, sebevědomý nos skřipec s tlustou šňůrkou ještě sebevědoměji nežli obyčejně.

A Kruliš psal:

». . . bylo shromáždění v pravém slova smyslu elektrisováno ohnivou a při tom elegantní výmluvností mladého poslance, v němž křiklouni socialističtí, hlasatelé kollektivistických utopií našli nejnebezpečnějšího odpůrce. Voldan potvrdil oprávněnost nadějí, vzbuzených jeho nezapomenutelnou první řečí ve sněmovně. Jeho řeč vyznamenávala se skvělou formou, ideovou obsažností a strhovala svým vlasteneckým zápalem. Řeči prof. Kučery, dra. Hromasa i jejich mladého spolubojovníka Voldana jsou nejsvěžejším posilněním našeho lidu, strádajícího v těžkých bojích. Opětně zahlaholil ve všech srdcích ohlas památných slov, že jen vlastní síla lidu povzbuzená a utužená politickou svobodou a demokratickými řády založí pevnou budoucnost národa a že . . .«

Horkým vzduchem přeplněného sálu zadunělo bouřlivé volání »výborně« a potlesk.

Kruliš ustal v psaní a zamžoural svýma slídivýma, krátkozrakýma očima.

»Už dožvanil?«

»Ano, a národ mu za to z vděčnosti tleská,« odpověděl tlustý novinář Gruner, jejž potlesk probudil z dřímoty. Jednotvárný pathos doktora Hromasa, který opakoval po deset let tytéž myšlénky v nekonečných periodách, jež na konci se často zapletly jako špatné tkanivo, působil nejen na Grunera, ale i na všechny posluchače únavně. Ovšem když řečník pozvedl hlas, udeřil se pěstí do prsou, nebo bouchl do stolu a zvolal cosi o vzkříšení ducha husitského, o neochvějném odboji proti Vídni, o nejzápadnější výspě slovanské, o kterou se malomocně tříští příboj germánský, tu vyvolal bouře pochvaly a obdivu i zastínil úplně střízlivého a věcného politika, profesora Kučeru. S ješitným úsměvem, s rukou zasunutou za vestu, v póse triumfátora přijímal advokát ovaci i gratulace pánů, tisknuvších mu ruku.

»Podívejte se, jak se Voldan ironicky usmívá,« pravil šviháckýreferent Hulín, který měl před sebou na stole rukavičky, stříbrné pouzdro na cigaretty, pozlacený crayon, jímž nedbale si dělal poznámky do malého zápisníku, dávaje na jevo svou povýšenost nad upachtěnými zpravodaji, dychtivě lapajícími a stenografujícími každé slovo. Kruliš obrátil se k bezvousému mladíčkovi, který přišel do schůze s ním a přinesl si asi knihu papíru a půl tuctu jemně přišpičatělých tužek.

Horlivost a zvědavost žurnalistického novice byla v něm a rozpačitě se usmíval posměšným řečem těch hrozných lidí u stolku referentského, kterým nebylo nic svatým a kteří si ze všeho tropili posměch.

»Příteli,« pravil Kruliš, »teď mluví obecní starší Votypka. Nepište to. Umí řeč nazpaměť a má ji několikrát opsanou pro noviny. Musíme ji dát úplně, je našinec a při volbách nejlepší agitátor. A pak je to živnostník a na těch nám, bratře, teď víc záleží nežli na advokátech a profesorech.«

Votypka, malý, zavalitý muž, celý červený, s nepřirozeně strnulým pohledem v očích, utkvělých do shromáždění, držel se křečovitě stolu jako zábradlí lodi zmítané bouří a vyrážel namáhavě slova, mluvil o všeobecném hlasovacím právu a k velkému překvapení citoval Rousseaua, jejž jmenoval Ruzó a prohlásil, že voličové čeští musí poslat do Vídně muže pevné a statečné, kteří v případě potřeby dovedou rozbít parlament.

»Výborně!« ozval se odkudsi z hlubin černé massy posluchačů pronikavý, ostrý výkřik mladického, ještě přeskakujícího hlasu.

Lidé se otáčeli, někteří se smáli, ale všichni přizvukovali.

Sál byl naplněn vznětlivou, chytlavou atmosférou, vypařující se vždy z massy. Stačí rozněcující výkřik a je tu výbuch a vzplanutí, stačí jediný vtip a vzduch se otřásá smíchem. Lidé zřejmě spokojení a rozveselení, kteří dobře snídali, byli oholení a nedělně odění, ponejvíce obchodníci, živnostníci, řemeslníci a intelligence středního stavu, vpravili se do mohutného dojmu meetingu, kterýž dojem tvořili vlastní zásluhou,

svým velkým počtem i poměrnou harmonií ve svém smýšlení. Při řečích svých oblibenců politických, prestiží popularnosti vyzdvižených, měli všichni, úředníci i obchodníci, pocit onoho slavnostně a naivně povznášejícího sebevědomí, které cítí voják při slavné přehlídce za zvuků pochodů, víření bubnů a ječení polnic.

S velkým napjetím očekávali řeč poslance Voldana. Okazovali si mladého, rusovouseho, elegantního muže na estrádě, kde se zvláštní svůdností svého mládí a jemnosti své ušlechtilé, poněkud znavené tváře odlišoval od ctihodných měšťanů, obrejlených vousáčů, bodrých zavalitců.

»To si poslechneme doktora Voldana, co?« povídalo si v první řadě několik občanů mezi řečí Votypkovou.

»Jak pak ne? Ten to jistě rozseká.«

»Ale co bude s obědem? Mám dnes husu — a my tu postojíme hodně přes poledne.«

»Ještě přicházejí lidé — k vůli Voldanovi. Bude mluvit naposled.«

»No, uvidíme! A čím, prosím vás, je ten Voldan?«

»Advokátem — čím by byl?«

»Ale kde! Snad si nemyslíte, že jen advokáti mají politiku spachtovanou. Voldan není vlastně ničím . . .«

»Ale . . . hm . . . tak má peníze. A proč se tedy vlastně plete do politiky, he?«

»Člověče, jste padlej na hlavu, či co? Právě takové lidi potřebujeme. Ti jsou aspoň poctiví Nedělají si z politiky kancelář jako dr. Hromas.«

»Nebo živnost jako Votypka . . .«

»Pssst!« ozvalo se z několika stran a občané umlkli. Na estrádě objevil se nový řečník, který vyběhl na podium po dřevěných schodech, jakoby hnal útokem na hradby, a spustil tenkým hlasem s velkými posuňky prudkou harangu, pobíhal za stolem předsednickým jako lev v kleci, házel rukama, napínal plíce.

»Ano, pánové, my budeme čelit Vídni, a my Vídeň dobudeme, Vídeň, kde je třikrát stotisíc Slovanů. A co více, my dobudeme i Budapešť.«

Při posledním slově selhal řečníkovi do krajnosti napjatý orgán.

»Výborně!« vykřikl opět mladický, pronikavý hlas a též selhal.

U stolku žurnalistů se hlasitě smáli. Zpravodajové konservativního a klerikálního žurnálu zaznamenávali episodu, aby si mohli ze schůze udělat švandu.

Kruliš si hověl. Dopsal již napřed svůj článeček, který měl být vytištěn větším písmem před vlastním referátem a jehož nakypělé fráse měly býti smetanovou pěnou referátu. Okřikl příliš horlivého novice, jejž si vzal k stenografování:

»To nepište, kamaráde. Vždyť by se nám vysmáli. A vůbec pamatujte si: nikdy nereferujte tak, jak slyšíte. Vždyť vám prostý rozum dá, že nemůžete ty státnické žvasty dát do tisku tak, jak je říkají ti naši oratoři, kteří nemají někdy zdání o logice a neví nic o nějakém stylu. Teprve my, žurnalisté, musíme z jejich řečí něco udělat. To je už stará historie.«

Slabý, zdvořilý potlesk doprovodil příliš temperamentního řečníka, který seběhl s podia upocený a rozechvěný, a předseda oznámil, že slovo má pan poslanec Evžen Voldan.

»Sláva Voldanovi!« vykřikl v dálce sálu mladík s pronikavým hlasem. Pokrač.

Theodor Novák:

DÍLO MAXE STIRNERA.

STUDIE.*)

I

Byl zas jeden z hlučných večerů v berlínské vinárně Hippelově, kam v letech čtyřicátých scházívali se bez úmluvy. ale pravidelně nejliberálnější z liberálů, nejradikálnější z radikálů, nejkritičtější z kritiků předbřeznové doby. Bylo to četné shromáždění žurnalistů, spisovatelů, studentů, svobodomyslnějších důstojníků a pestrých hostí, ba ani dámy nescházely, a každý se vpravoval do otevřeného, bezohledného tónu, jímž tato společnost, stále se měnící, žádnými stanovami nevázaná, na vše přítomné se odvažovala Ze stálých hostí Hippelových jistě nejvíce lesku této společnosti »Volných« (Freien) dodávali bratří Bauerové (Bruno a Edgar), filosofičtí kritikové, a žurnalista Ludv. Buhl, vedle jiných, jichž jména nyní docela jsou zapomenuta.

*) Přinášíme z rukopisné pozůstalosti mladého učence, jenž tragickým způsobem při vědecké exkursi ve vlnách labských dne 26. července 1901 skončil svůj bohatý a krásný život, studii o M. Stirnerovi z r. 1899. Práce tato, jevící vedle kritického bystrozraku i jemný cit pro popularisaci vědeckých otázek a zkoumání, jest článkem z řetězu studií, jež věnoval Th. Novák problému individualismu. I stojí jako pokus historické kritiky individualismu a egoismu mezi konstruktivní statí »Extense individua jako princip soustavy světové« z r. 1898 a studií »Arnošt Haeckel jako biolog a filosof« z r. 1900, kdež nejmohutnější posud synthese věd přírodních a filosofie se nejen jasně předvádí, ale i se stanoviska přírodovědeckého individualisty posuzuje.

V koutě prostorné, začazené jizby seděl muž, který obklopen dýmem svého doutníku, bavil se se svým sousedem, a jen sem tam vtipnou poznámkou zasáhl do bouřlivé rozpravy, která od rozebírání včerejší konfiskace záhy až ku kritisování práv, povinností a podstaty státu zaběhla. Proneseny sem tam narážky, co prý dělá Stirnerovo »Ich«, jak dlouho bude ještě spáti v jeho psacím stole, ale host v koutě, jehož se právě týkaly, jen úsměvem a pokrčením ramen odpovídal. A přece v málo dnech vyšlo v knihkupectví Wigandově hlavní dílo jeho života, které svou smělou důsledností zarazilo i kruh »Volných«: to bylo ještě převýšení jejich bezohledné kritiky.

Poohlédněme se poněkud po osobě autorově, jež nám objasní snad v některém směru myšlénkový ráz jeho práce. Bude snad těch několik dat, čerpaných z jediného spolehlivého životopisu básníka Mackaye, vítáno těm, kteří marně po slovnících a dějinách filosofie by je shledávali. Vlastní jméno M. Stirnera je Jan Kašpar Schmidt; pseudonym, pod nímž téměř výhradně psal, dán mu pro vysoké čelo od spolužáků na gymnasiu. Narodil se 25. října 1805 v Bayreuthě, leč již po půl roce pozbyl otce, matka se po druhé provdala za lékárníka Ballerstedta a odstěhovala se do Kulmu v západním Prusku; ale hoch již ve 12 letech vrátil se ke kmotrovi do Bayreuthu, kde pilně a s úspěchem vystudoval gymnasium. Patrně příliš mnoho skutečné intimnosti rodinné nezažil. Od r. 1826 do r. 1839 slyší, leč se značnými přerývkami, přednášky universitní v Berlíně, Erlangách, Královci o klassické filologii, historii, filosofii, náboženství, a mezi professory jeho jsou mužové vynikající, jako Hegel, Michelet, Schleiermacher, Böckh, Carl Ritter, Lachmann. Zkoušky neposkytly mu ovoce, jehož očekával po tak obsáhlých studiích: nedosáhl ani doktorátu filosofie ani oprávněnosti učiti na středních školách. Jeho první sňatek s Anežkou Brirtzovou, jenž za rok byl smrtí její přerušen, nemá významu. Schmidt, nemoha se obrátiti na ústav státní, vyhledal si místo na vyšším dívčím ústavě Mme Gropiusové, kdež od podzimu 1839 působil pět let klidně a dobrovolně, aby po vydání svého díla »Der Einzige« měl volné ruce, od tohoto povolání upustil.

Do let čtyřicátých spadá po výtce jeho literární činnost: počíná články uveřejňovanými v Marxově »Rheinische Zeitung«, korrespondencí v »Leipziger Allgemeine Zeitung«, příspěvky v »prvním a jediném« svazku Buhlovy »Berliner Monatschrift«. Delší z těchto článků jsou zajímavy tím, že jednak jsou průpravou a jaksi prvními náčrtky jeho hlavního díla »Der Einzige«, jednak v nejedné věci je doplňují. Články ty již jsou podepsány pseudonymem Max Stirner neb šifrou M., a tituly nejdůležitějších, jako: »Das unwahre Prinzip unserer Erziehung oder der Humanismus und Realismus«, »Kunst und Religion«, »Einiges Vorläufige über den Liebesstaat« nám ukazují, čím se Stirner tou dobou zaměstnával. V době té se seznámil Stirner, zajisté v kruhu »Volných«, s Marií Dähnhardtovou, tenkrát ještě bujnou. as čtyřiadvacetiletou, dle pojmů doby »emancipovanou«, intelligentní dívkou, jež se r. 1843 stala jeho chotí. Sňatek byl církevním obřadem zpečetěn, třeba že ani novomanželé, ani svědkové, Br. Bauer a Buhl, nebyli v nábožensky povznešené náladě, a třeba za snubní prsteny sloužily z nouze mosazné kroužky Bauerova sáčku. Po sňatku manželé vedli klidný, nenápadný a z počátku spokojený život jako dříve, zvláště pokud několik tisíc tolarů majetku Marie Dähnhardtové jim bezstarostnost zajišťovalo To byla doba jistě nejšťastnější v životě Stirnerově, a lesku dodal jí v r. 1844 vyšlý spis »Der Einzige und sein Eigenthum«, který vydán byl proslulým lipským nakladatelstvím O. Wiganda a nesl věnování: »Meinem Liebchen — Marie Dähnhardt.«

Kniha vzbudila velkou pozornost a byla původně zabavena, ale konfiskace záhy zrušena, protože prý spis »je příliš absurdní, aby mohl býti nebezpečný«. Posuzovatelům své knihy, mezi nimiž jest též filosof Feuerbach a pozdější historik filosofie, tehdy mladičký student, Kuno Fischer, za kritiku »Volných« mluvící hlas Szeligův, mluvčí socialistů Moses Hess, paní Bettina v. Arnim, odpovídá Stirner s kousavým sarkasmem a vědomím své převahy, dvakráte ve Wigandově »Vierteljahrsschrift« a jejím pokračování »Epigonech« r. 1845 a 1847.

Tu končí se skvělá perioda života Stirnerova. Vzdav se svého místa učitelského, mínil se živiti činností literární. i počal, opět u Wiganda, vydávati překlady francouzských a anglických národních hospodářů, z nichž vyšel Say a Smith. Ale hmotný výsledek tohoto podniku byl as malý, a proto jal se, nejspíše i na pobídku své choti, zařizovati mlékařství; ačkoli plán byl dobrý, nezdařil se pro úplnou praktickou neznalost Stirnerovu a pohltil zároveň poslední zbytek jmění jeho ženy Stav domácnosti, bezdětné, byl stále neutěšenější, a manželství se ukončilo po třech letech rozchodem. Marie Dähnhardtová odešla do Londýna, pak se odebrala do Australie, kde zakusila nejvyšší bídu, a z liberální, nevázané ženy stala se bigotní, fanatickou katoličkou, která i pak, když po návratu do Londýna bídy byla zbavena, nezměnila se, a dosud, jako osmdesátiletá stařena žije, jen nerada a s nenávistí o Stirnerovi mluvíc. A Stirner, jenž zůstal v Berlíně, sám klesal také stále; vlny bouřlivého roku 1848, s jehož hnutím nesympatisoval a jehož se neúčastnil, se převalily přes něj i jeho dílo, zavalily kalem zapomenutí, roztříštivše i sbor kritiky »Volných«. Ještě r. 1852 uveřejnil dva zlomky,

asi polovinu díla svého »Geschichte der Reaktion«. Pak umlkl. Živil se bezpochyby komisionářstvím a zažil při tom mnoho bídy: dvakrát dokonce byl pro dluhy uvězněn. Zemřel 25. června 1856 otravou krve, způsobenou píchnutím mouchy, a teprv při pohřbu jeho shromáždilo se několik jeho dávných přátel, mezi nimi Br. Bauer a L. Buhl. Jen spoře promluvily časopisy o jeho smrti, a záhy byl zcela zapomenut.

Až kolem roku 1890 počíná se jméno jeho zase objevovati, zhusta ve spojení s jménem Fr. Nietzsche. Z filosofů upozornil na něj Edv. v. Hartmann; zároveň s Nietzschem učinil jej předmětem zvláštní knihy R. Schellwien; u něho se dočteme po přednosti hojných úvah o podstatě pravdy, mravnosti a práva, jež nepatrný vztah jen mají ku filosofům v titulu uvedeným, a ducha úplně Fichtovského jeví. Z fichteanismu autorova plyne obdív pro Stirnera, jenž, jak z rozboru sledujícího bude patrno, v mnohém jest důsledným pokračovatelem Fichtovým. Hlasem volajícího na poušti před Messiášem-Nietzschem jest Stirner essayistovi Ole Hanssonovi. Zvláštní péči věnoval propátrání jeho života básník John Henry Mackay, poeta anarchismu, jenž jeho památce knihu básní »Sturm« věnuje a je nadšeným obdivovatelem Stirnerovým. Že »Der Einzige« jest biblí nové doby, že jest ta kniha život sám, nevyčerpatelný zdroj moudrosti, dovede říci jen ten, kdo se jí úplně, jako Mackay, vzdává. Podobně nadšení, s nímž za svého proklamovali Stirnera nejnověji ethičtí anarchisté, je naivní, neanalysující enthusiasmus, zajisté hlavně Mackayem podnícený. Pokrač.

FEUILLETON.

BOHUSLAV SCHNIRCH.

Dne 1. října náhle zemřel znamenitý sochař český, Bohuslav Schnirch. Velká byla jeho práce umělecká svou bohatostí a dosahovala i velikosti v některých svých výtvorech. Schnirch nevykročil nikdy směleji z umění chladně akademického, ale zachoval si vzlet a širokou mohutnost. Jeho trigy svým elegantním a ušlechtilým vzmachem a jeho sv. Václav ideálně a krásně myšlený jsou toho důkazem. Schnirch byl pracovníkem neunavným a plodným. Mohutný a klidný, trval od časného rána dlouhé hodiny ve své dílně i v noci pracoval někdy a zdálo se, že dával svým dílům svou uklidněnou robustnost athlety a měkkost snílka. Pouze v posledních jeho pracích, zvláště v pomníku Julia Grégra je pozorovat jakousi rozháranost a neklid. Schnirch má své vynikající místo ve vývoji českého sochařství. Velmi mlád studoval dlouho a vydatně v cizině, Mnichov a Řím vytvořily a otužily jeho povahu uměleckou. Stavba Národního divadla, znamenající epochu v historii českého umění výtvarného, poskytla mladému Schnirchovi příležitost, okázati bohatost a tvořivost talentu klidně se vyvíjejícího. Z té doby pocházejí jeho trigy, do nichž vdechl všechno kouzlo svých dojmů a snů římských. Bohužel, dílo to mu přineslo velké sklamání. Trigy dosud nejsou postaveny na místě jim určeném, na budově Nár. divadla, jejíž jasné noblesse by velmi posloužily. V nedávné době podařilo se konečně dosáhnouti na patřičné instanci rozhodnutí, že trigy mají býti postaveny, a zemský výbor objednal jich provedení u umělce. Kromě trig nejcennějším dílem Schnirchovým je jeho krásný návrh sochy sv. Václava, dále socha krále Jiřího v Poděbradech, návrh na fontánu před Rudolfinem, sochy na vídeňském parlamentě, na Rudolfinu, na paláci Assicurazioni Generali na Václavském náměstí. Přečetné jsou figurální výzdoby na rozných budovách veřejných i soukromých, též mnoho portrétů vytvořil. Schnirch byl teprve 56 let stár. Nehynoucí paměť jeho jménu!

DIVADLO.

Nakupením látky při konci předešlého ročníku stalo se, že jsme zůstali dlužni svým čtenářům pravidelný referát v této rubrice. Jen tedy zběžně zmiňujeme se ještě o veselohře »Flachsmann vychovatel« od Otty Ernsta, jež byla v mezidobí tom uvedena zatím na scénu Národního divadla. Je to tendenční práce, zrcadlící zvrácenosti školské výchovy v Německu, velice obratně divadelně udělaná, a protože je mimo to svým sujetem i našim poměrům blízká, způsobila na všech stranách příznivý dojem. K tomu arci přispělo znamenité provedení herecké, kde jednotlivci sami o sobě i v ensamblu byli velmi dobří. Bylo by dnes již zbytečno a opozděno rozepisovati se o tom všem. Veselohra je asi již každému známa. Ne-li z divadla, jistě z referátů. — Neveselý za to večer zažili jsme v neděli dne 6. t. m. Smutný a vzrušující. Po padesátiletém bezmála působení loučil se s divadlem veterán hereckého umění českého, F. F. Šamberk. Nepíši úmyslně: s obecenstvem. Ve chvíli takového loučení ustupujeme my všichni, kteří tvoříme tam dole v hledišti to tak zvané obecenstvo, hodně do zadu, i se vším steskem svým z odchodu milého a postrádaného herce. Čím je všechen potlesk náš, když herec loučí se s divadlem. Jen květinou, jež v cizině nám svadlá ještě vzpomíná, že měl nás kdosi rád. Zapadla opona, a Fr. Ferd. Šamberk odchází s jeviště, herec nikdy už nevrátí se na ta prkna, kde duši svoji rozdával, kde tvořil, odkud stu a stu lidem v slzách nebo ve smíchu podával dobrodiní: na okamžik zapomenout skutečnosti. Za životem dvéře zapadly. Cítíte všechnu bolest toho rozloučení? Srdce mi tesklivě zatlouklo a nesmírný smutek sevřel mi duši, když jsem viděl toho starého herce plačícího a jakoby v objetí všech těch ostatních druhů a družek v krásném, ale i smutném povolání. Kdo z nich půjde za ním první, kdo nejdříve z nich se životem účty uzavře, aniž bude také již dožito. Ten život zdání trpkou má rub skutečnosti, ale přece je nejvlastnější, protože spotřebuje nejvíce nervů, nejvíce krve — nejvíce duše. Jdou léta a s nimi i to, čemu se říká herecká »sláva«. Ale zajdou, a za dneškem, který skončil v potlesku a jásotu množství, zítřek přinese už jen stesk a pozítří — sotva vzpomínku. Ale to by byla bolestná kapitola o krátkosti hereckého života a pomíjejícím jeho lesku, a pro tu není času ani místa, a snad leckde ani pochopení. A tak už jen to, co jsme aspoň chtěli říci, vyhýbajíce se jinak opakování všech dat, totiž svoje »s Bohem« a vřelý ruky stisk do soukromí odcházejícímu umělci! —s—

—í— »Osamělá duše«, jak ji nazvala Mathilda Sarao, velká tragédka Eleonora Duse chce opustiti divadlo. Je unavena divadlem, snad i životem a publikovala v Římě toto melancholické a podrážděné prohlášení:

»Jsem unavena, nikoliv uměním, ale divadlem. Mám již dost kulis, světel rampy, kollegů herců, ředitelů, regisseurů, krátce celé té chásky až k statistům a mašinistům. Chci se osvoboditi, uvolniti z toho světa, chci zlomiti pouta svého divadelního otroctví. To není život, to je peklo. Pociťuji nevyslovitelný odpor, když si pomyslím na ty všechny umělce a umělkyně, kteří se mnou strádali v bídě dramatické! Většina umělců obou pohlaví, jež jsem poznala ve své kariéře, byli chamraď a zpustlí lidé. Až vyjdu z toho pekla, nedám se v ně znovu zlákat. To prohlašuji já, kterou zovou královnou rampy, největší herečkou naší doby. Královna? Jaký posměch! Nejhorší je, že stárnu a cítím hasnutí svého posvátného ohně. Poh ížím v nicotnost a co vím, co mohu, je — nic. Odjedu do Ameriky. To bude poslední mé tournée.«

Tak, možno-li věřiti žurnálu, z něhož zprávu vyjímáme, oznamuje slavná herečka svůj rozchod s divadlem. V jejích slovech zní celá hořkost života hereckého, v němž je často tolik bídy, pokoření, ošklivosti a úpadku i u těch největších a nejsilnějších. Možná, že na Duseovu působily též důvody z intimního jejího života. Přerušila své styky s Gabrielem d'Annunziem za okolností bouřlivých. Do neobyčejného tohoto románu, v němž bylo mnoho hysterie a nervosy, zasáhla podivným způsobem žena francouzského herce Le Bargyho, mladistvá a sličná herečka, jež by se málem stala obětí žárlivé intriky velké a nervosní Eleonory. Známý náš krajan zahraniční hrál též svou roli v historii, o níž vyprávěl neobyčejné, neuvěřitelné podrobnosti . . .

LITERATURA.

Světlá Karolina: Prostá mysl. I. Sebraných spisů K. Světlé sv. XI. V Praze, nákl. J. Otty. 1901.

Na sedmi novellách a kresbách přítomné knihy, jež dle původního přání autorčina měla nésti plný a příznačný podtitul »Z povahopisu našeho lidu«, leží tolik silného kouzla básnířčiny celé a bohaté individuality a tolik záře a vůně jejího uměleckého stylu, že zdá se, jakoby soustředěna byla na těchto stranách z prvních i posledních let tvoření K. Světlé její veškerá bytnost a mocnost, a tím i všecek smysl a význam, kterým půjde a dnes dojista už jde její dílo do budoucnosti. Jednota stavby a koncepce, jednota intonace a nálady spíná vespolek tyto práce, v kterých v synthesu mohutného vnitřního života splývá charakter novellistický, ten světlý a prostý charakter spjatý s počátky literatur vůbec, jejž tak milujeme na několika Italech renaissance a některých francouzských vypravěčích, charakter v zásadě spíše románský, s kresbou povahopisnou, upjatou na jedinou osobnost, na svébytnou individualitu, s kresbou, v které tkvějí kořeny realismu a jež nese na čele a v srdci mnoho z bytosti germánské. A tato stavba, toto vnitřní ústrojí nejsou společny pouze těmto novellám: všecky drobné práce K. Světlé jsou jimi dány a podmíněny, stojí a padají jimi, ovšem pokud autorka psala je pro sebe a umění a tím dle své víry pevné a základní pro lid, v němž teprve cele a hotově nalézala sebe a umění, a nikoliv pro kalendář a tendenci, pro některý zdar důstojného aneb nezdar nedůstojného.

Veliký a významný moment, v kterém rozvije se celá krása a dobrota srdce, v kterém myšlénka a cit, vůle a čin propuknou najednou hrdinským projevem, v kterém ještědští horalé mění se v hrdiny a jejich tvrdý, drsný dialekt v slavnostní rhytmovanou prosu — jest těžisko všech těch novell, jejich síla a sláva, život a smrt. Toto podtrhování velikého momentu, analogické pointování veršů, jest v jádře svém dítě a miláček romantiky, jež vnesla je i do románu, a proto dnešnímu umění značně cizí; ale u K. Světlé nese pečeť velikosti. Kresba »Kterak se dohodli« není nic více a nic méně než jeden takový moment a »Divousové«, v nichž jest vše tak stručně kondensováno a tak napověděno, jsou obšírni pouze v zachycení momentu sebevraždy Haštala Koháče, jenž aby lehce a snadno skonal, rozestře pod sebe bílou »rozsívku« sedmiletou holčičkou napředenou a o jehož konci děsném a zoufalém řekne matka jen na otázku »Co se dělo?«: »Vždyť to vidiš, zkazil mi rozsívku. On tím vinen, nebude-li nám teď scházet obilí.« V právem slavné »Krejčíkově Anežce« dovedla Světlá umění »významného momentu« na vrchol a kdo pro programmy a rozmary škol a sekt neztratil oči pro skutečnou uměleckou velikost, nemůže neviděti v této sceně obětavé vášně jednu z nejvyšších hodnot české novelly. Co tady jest činem a vášní, skokem a objetím, jest sebezapřením a bolestí, couvnutím a resignací v mistrovsky podaném výjevu, kde Šimon Bařinův se vzdává své třetí břízky Vincky jen k vůli »tomu národu«, jenž u něho není heslo a slovo, článek a deklamace, nýbrž srdce a krev, duše a maso, životní smysl jako Nerudovi, který by byl řekl také jako tento dobývač pařezů, kdyby mu někdo byl negoval jeho národ: »inu, pak . . . pak bych já sám ten svět zapálil, ať shoří na prach a popel! V co by mohl člověk věřit, na co spoléhat, čeho, můj ty bože, se zachytit? . . . musil by zoufat, že ho bůh naň postavil!«

I osudy obou passivních a měkce slovanských »lidí božích« »Josefova Josefa«, »který nikdy více na bohu si nežádal než zdraví, aby mohl stále pracovati a poctivě se živiti a pak ženu jako Marianský obrázek, aby mu krášlila sedničku,« a »Mladšího bratra« Vavřince, jenž nasázel pod olše nejpěknějších květin, aby té titěrce, tomu tindidlu ulehčil v jeho pláči a smutnění, přihroceny jsou v jednu velikou chvíli života, v které rozkvete a rozvije se nejvíce jejich srdce.

To vše jest neseno pevnou a oddanou vírou, že všecky ty heroismy vůle i činu, všecka ta krása skutku i milosrdenství, všecko primitivní umění života nejsou ojedinělou ctností výjimečného jednotlivce, že to vše proniká a oživuje, rozsvěcuje a prolíná celou bytost lidovou, v níž autorka chce se rozplynout a utonout, aby našla svrchované dobro a vlastní krásu. Neboť ty nejsou pro ni nikde než v lidu, v prosté mysli. Název její knihy jest více než titul, než stručná zkratka, literární určení, on jest důvěrou i láskou, apotheosou i sebespasením.

Arne Novák.

Villiers de L'Isle Adam: Vybrané povídky. Přel. Otokar Šimek. Světové knihovny č. 227. V Praze, nákl. J. Otty 1901.

Svým stručným a výstižným výborem pokusil se v menších rozměrech pan O. Šimek o totéž, co bylo účelem »Histoires Souveraines« (Bruxelles 1900 Deman), známé anthologie z prosy Villiers de L'Isle Adamovy: přenésti několika novellami do budoucnosti celou komplikovanou a rafinovanou individualitu Villiersovu, zachytiti několika stranami všechny příznačné ohně jeho kroisovské palety a nemnohými odstavci trpký a jízlivý jed jeho výsměchu a sarkasmu. Pan O. Šimek přeložil češtinou, v níž žije sytá a opojná sensuelnost vedle křišťálného visionářství, pouze čtyři novelly, ale Villiers de L'Isle jest v nich celý. Tento vášnivý podivín se srdcem smyslností otráveným a desillusionismem zničeným, idealista i zoufalec prchá důsledně před sebou i svým nitrem, proklíná celou svou dobu a její lásky a v paroxysmu dneška kouzlí si illuse, jež procitnutí zítřka dementuje. Různost směrů, jimž pádí tento útěk před sebou samým, mluví o bohaté šíři jeho ducha. Úžasnou imaginací rekonstruuje nejpitoresknější končiny Orientu a vášně jeho reků; pro barvy nejvíce oslepující nalezne slova nejžhavější, pro děsivé kletby nejvíce bouřící najde rhytmus nejvíce královský, pro rozkoše nejsensuelnější vystaví odstavce, jichž stavivo nádherně bizarrní stmeleno jest oslepujícím emailem, vytvořeným v pecích vášně i neúprosné logiky: to jsou novelly Akedysseril a Dobrodružství Ce-i-ly přítomného výboru. Než

*

toto nebe malachitové se souhvězdími mysteriosních přísvitů a překvapující konstellace nedovede zakrýti noc jeho nitra; i počne sníti o absolutnu, serafické svrchovanosti lásky i jistotě a bezpečí cherubinského poznání, hledá je ve všech kultech a sektách, kosmogonii i kabale, a píše svého »Axela« neb »Isis« a subtilně krásnou a čistou »Svrchovanou lásku«, jíž jest zahájen přítomný překlad. Leč tento poeta, jenž nihilismem tajícím se na dně bytosti má mnoho příbuzného s Flaubertem, rovněž kultivujícím stylovou krásu, jenž schopností nejvyšších požitků intellektuelních i citových blíží se druhdy Baudelaireovi a hegelovským idealismem Mallarmé-ovi, konečně popře a zradí vše nejjedovatější satirou a šíleným výsměchem. To není jen pokroková a utilitaristní společnost let sedmdesátých a osmdesátých, tleskající vynálezům a interessující se o umírněný socialism, čemu se Villiers vysmívá; nikoliv dobrý a spokojený měšťák a republikán, nýbrž člověk jako typ jest vlastním předmětem jeho litého záští a sarkastické výstřednosti. »L'Eve Future« a »Tribulat Bonhomet« připomínají groteskní vidiny ostrova Glubbdubdrib neb akademie v Lagado nejkrutějšího satirika bez víry a naděje Jonathana Swifta, s nímž, jak ukázal Remy de Gourmont, sdílí se Villiers o krev celtskou a uraženost genia. Překlad novelly »Nová professe« dává alespoň tušiti tohoto nesmiřitelného sarkastu plného brutální bizarrerie, jenž zevlouny boulevardů právě tak frappoval svými vážnými nároky na fantastická království jako děkan Swift uváděl v úžas věřící u sv. Patrika kázáním o thematě »O spaní v kostele«. Mythus a pohádka obestírají je oba A stačí průměrnému čtenáři, aby se o ně zajímal a jim nerozuměl. Berou však slávu z rukou několika vybraných, jejíž pravý a skutečný význam poznali, dle často citovaných slov Villiersových jen proto, že nosili slávu vlastní v ňadrech svých od narození.

Arne Novák.

*

Slovinský básník Anton Aškerc, redaktor »Ljubljanského Zvonu« a horlivý propagator duševní vzájemnosti slovanské, vydal právě objemnou knihu: Anthologie ruská v slovinských překladech. Vydání to má i pro nás důležitost, neboť bude-li míti úspěch, slibuje Aškerc vydati i anthologii polskou a českou! Ruská anthologie (kniha o 468 stranách a jen 3 koruny stojící!) podává ve výborném překladu hojné ukázky ze 73 básníků ruských od Děržavina počínajíc a nejmodernějšími, soudobými básníky končíc. Překlad obstaralo 14 slovinských básníků zvučného jména, lví díl připadá však Aškercovi. Kéž bychom v brzku dočkali se české anthologie! A což u nás? Prešernovo jubileum dávno minulo a dosud nemáme přeloženy jeho veškery básně . . .

*

Polská literatura utrpěla ztrátu náhlým úmrtím spisovatele Ignacze Maciejowskiho, známého i u nás pod jménem Sewer. »Nejstarší z mladé Polsky«, jak se sám nazýval, ohnivý obránce všech mladých proudů, skonal u věku 62 let v plné síle v předvečer odjezdu svého do Italie. Rodem z ruského Polska, žil tam na svém statečku klidně, až z klidu toho vyrušil ho hluk válečný r. 1863 V čele povstalců stál i Maciejowski a odpykal si mladickou ohnivost. V té době poznal i Čechy a to v — Josefovské citadelle. kde 2 léta byl vězněn. Na to usadil se na vždy v Krakově, věnuje se zcela literatuře V oboru lidových povídek jest nepřekonatelný. Lid polský poznal už z mládí dokonale a také dovedl ho mistrně zobraziti. Do češtiny přeloženo jeho drama »Martin Luba« a jeho hra »Souboj šlechetných«. B. P.

*

Druhý sešit Ottova Atlantu zeměpisného vyšel a přináší dvě skvostné mapy: Francie a Střední Ameriky na velikých listech 58×46 ctm. Též tento druhý sešit přesvědčuje nás o výbornosti a dokonalosti monumentálního díla, jež je velkým činem literárním a jež je vypraveno s největší svědomitostí a s použitím všech vymožeností techniky kartografické. Ottův zeměpisný atlas může závoditi s nejcennějšími podobnými díly německými, francouzskými a anglickými. Tento velký český atlas je proveden nejlepšími odborníky za nejpečlivější redakce. Mapy jsou krásně a jasně tištěné, velmi prakticky a přehledně užito různých typů a barev a i nejdrobnější písmo je dobře čitelné. Atlas obsahuje nejen nejnovější podrobné údaje výšek i hlubin, ale i důležitá označení zalidnění a rozsáhlosti míst (dle velikosti písma), železnic, cest, kabelů, světelných lodí, majáků, řek, průplavů a pod., a pro náš obchodní a průmyslový svět cenná poznamenání rak.-uher. agencií i konsulátů. Důležitější partie podány jsou při každé mapě zvláštními speciálními mapami ve větším měřítku. Mapu Francie zpracoval prof. dr. V. z Cintulů, a je k ní připojeno podrobné Okolí Paříže a mapka Korsiky. Druhý list, mapa Střední Ameriky, obsahuje ještě tré mapek speciálních: Guyanu, Střední Ecuador a Dolinu Mexickou. Oběma těmito listy s dřívějšími mapami Planiglobů a Britských ostrovů přibyly naší kartografické literatuře znamenité pomůcky, kteréž budou vděčně přijaty veškerým intelligentním obecenstvem. Ottovu Atlantu zeměpisnému, jejž pod záštitou České společnosti zeměvědné vede prof. dr. J. Metelka, lze co nejupřímněji přáti zaslouženého hojného rozšíření. Atlas vychází nákladem J. Otty v Praze v sešitech po 2 K. (celkem bude 22 sešitů) a na požádání pošle tato firma nebo kterékoli knihkupectví ochotně sešit na ukázku.

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

Nákladem J. Otty počnou vycházeti sebrané spisy Jakuba Arbesa. Na význam a důležitost tohoto zajímavého a záslužného podniku ukázal »Lumír« již loni v čís. 37. zvláštním článkem z péra A. Nováka.

*

Stará Praha mizí den ode dne v témže poměru jako přibývá heslu platonických příznivců a otázce důmyslných i zanícených článků a rozprav. Intelligence, jež věnovala svou přízeň boji proti »bestii triumphans«, má bezmocné ruce a málo energie a musí hleděti němě, jak banausní protzovství, kvantitativně nejčetněji zastoupené ve správě naší velké osmičtvrťové Prahy boří dnes úsměvný arkýř rozmilého paláce v Uršulinské ulici a zítra grandiosní přímo Greenův dům, bez něhož Staroměstský rynk jest těžko myslitelný, jak chystá se na přestavbu Karolina a jak sbírá své prázdninami občerstvené síly proti Karlovu mostu. Elektrické dráhy supající Celetnou ulicí i pod staroměstským orlojem přejely tak mnohou záchrannou myšlénku přátel »Staré Prahy«, naši esthetikové měst dokázali, že »Klub za Starou Prahou« nevykonal během letošního roku mnohem více než že roztomilým francouzským hostům demonstroval, jak celý jeho boj jest krásný a marný. Trochu světla padlo do těchto chmur úspěchem, jehož dodělaly se plány na úpravu Starého města, vypracované příznivci záchranného hnutí; ale celé mysterium tohoto zdaru spočívalo v okolnosti, že pp. Klusáček a Sakař byli nejen plni bohatých a originelních myšlének, shodujících se se starobylým a malebným rázem Prahy, nýbrž i praktické hospodárnosti. A to jest věru jen pouhou náhodou, že šetrnost a finanční ohledy mohou býti činiteli — esthetickými.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předpláceji odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. 20. ŘÍJNA 1901. * ČÍSLO 2. *

GABRIELA PREISSOVÁ:

KUŘATA STRÝCE JANA.

POŽLOUTLÝ LIST Z RODINNÉ KRONIKY.

Pokrač.

Pro pána od úřadu musilo se v rodičovském jednopatrovém stavení upravit zvláštní obydlí. Dědeček se hned rozhodl, že udělí Janovi nejhezčí pokoj, který byl prve určen jen pro hosty, na postranní chodbě a měl zánovní vysoké dvéře, kdežto v ostatních dveřích musila se šíje shýbati. Rohový, prostranný tento pokoj měl tři okna do ulice, vlysovaný strop a cennou starodávní malbu s věncovým lemováním. Starý, žlutě leštěný, dubový nábytek dal dědeček vynésti a nakoupil pro Jana nové zařízení, všechno panské a moderní, jak se mu to jen v radostné vůli zdálo... Jan dostal vyhloublý divan a šest roztomilých sedátek, všechno na drátech, vycpané čerstvými žíněmi a povlečené modrým hedvábným rypsem. (»Modrá nebeská barva je vždycky ta nejkrásnější,« poradila babička.) K tomu se přistavil ořechový stůl s uměle sklenutým trnožem a důstojný psací stolek, maje po obou bocích sloupkové knihovničky, veliké zrcadlo se zlatým rámcem a podstavcem, dvě almary, ty nejdražší, jež si dovedl truhlář vymysliti, postel s vysokým lenochem a umyvadlo s mramorovou deskou. Na stěny se ještě zavěsily tři nádherné barvotisky: »Jaro«, »Léto« a »Jeseň«, samé zámecké scény s rytířem a krásnou šlechtičnou. Konečně se prostřely květnaté peluchové koberce na zem, a matka s nejstarší dcerou Toničkou doplnily ještě překrásné zařízení záclonami a vyšívanými či háčkovanými dárky lásky. Dědeček vodil každého slušného člověka, kdož mu přišel do domu, na veškerou tu krásu se podívat a když lidé obdivovali, dodával jen ještě malou úvahu: »Všechno, co k čemu patří; takový pán od úřadu musí být také po svém stavu zařízen.«

»Pán od úřadu« sám však se k veškerému tomu považování nikterak nepřitáčel, ba očividně o ně nedbal a nikoho do svého pokoje nevodil. Ach, zde tkvěl háček dědečkova štěstí s jeho nejstarším, ta tichost a skromnost, kterou učitelé na Janovi vychvalovali a která je v dětství synově samotné těšívala, vyrůstala dědečkovi i babičce v útrapu...

Představovali si Janovu důstojnost tak nadnášlivě, že si bude šlapat po kobercích a na polštářcích otevřených oken odfukovat si kouř z dobrých doutníků, že bude v chodě vypínat hlavu a dívat se na každého z vysoka — vždyť už i příroda mu dopřála vynikajícího zevnějšku, byl vysoko urostlý a čisté ruměné pleti jako dívka. Ale Jan se ani nenaučil kouřit a z oken svého skvostného příbytku se nikdy hrdě nerozhlédl. Klonil na osamělých procházkách nejraději hlavu k zemi, choulil se v ramenou a chůze jeho byla taková nedbalá, že sotva od země paty odtrhoval. Darmo mu rodičové dokazovali a ukazovali, jak by si měl vykračovat; poslouchal ta napomínání tak nechápavě, jen teple modré jeho oči zdály se při tom úzkostlivět a přeslechl vše mlčky; on dovedl rodičům srdce skličovat tou svou nemluvností, báli se již, že se proto může stát svému panskému okolí i nižším lidem směšným, vždyť už i Karlík troufal si bratrovy tiché, zalízavé způsoby nabírati posměchem; přezval jej Nepomukem, ačkoliv byl Janem Křtitelem....

Ba zůstával si Jan už pořáde takovým divným svatým. Když přijel do města jednou člen císařského domu, pořádali důstojníci hostinu a ples a Jan byl také vyznamenán pozváním. Dědeček honem zavolal krejčího a dal Janovi schválně ušít nákladné šaty, aby se jen v té velké poctě objevil tak pěkně z brusu nový. Jan se k té nadšené pobídce jen svým obvyklým mírným způsobem ozval: »Nač si děláte vý-

lohy, vždyť já nikam nepůjdu a oděvu mám až nazbyt.«

»To jsou nápady!« pravil na to dědeček k babičce a potěšil ji i sebe. »Však on neodolá!«

Ale když se před slavným polednem vrátil Jan v obyčejnou chvíli ze své kanceláře, sedl si do chládku na své oblíbené místo pod přístřešek kůlny na klády a lákal k sobě kuřata, drobě jim v prstech žemličku, kterou si zastrčil po snídani do kapsy.

Došla za ním babička a povídá s chvatem: »Co pak to děláš, Johánku — vždyť už je nejvyšší čas, abysi se strojil! Máš už nachystanou vlažnou vodu v umyvadle a k zakousnutí ti Tonička upravila holoubátko, abysi se celým obědem nezasytil. To víš, že tam také musíš něco pojíst, když bude tabule.«

»Nechte, prosím vás, ty holuby být,« chytal se Jan povšimnutím jen poslední poznámky; »nerad je jím, těší mne to více, když je vidím lítat.«

»Ale kdyby toho bylo přespříliš, porouchali by nám celou střechu,« mínila matka; »klove to vápno z tašek a krytba pak lítá dolů.«

V tom okamžiku pochytily matčiny zraky na Janovi řídký, nevídaný úkaz. Rozesmál se jako dítě, všechny vlnky obličeje se mu rozehrály, potřásly se i jeho poddajně shlazené, bleděhnědé vlasy . . . A co mu tak rozvlnilo a rozesmálo celou duši?

Kropenatá kvočna vyvedla z jara dva na vlas stejné kohoutky, byli blíženci a zůstávali proto drobní.

S tímto jedním kropenatým blížencem se rval před Janovými zraky trochu vzrostlejší žlutý kohout a svou vášní celý rozohněný a rozčepejřený už nad slabším vítězil, když se k dvojčeti přihnal na pomoc odněkud bratr blíženec. Nestaraje se, kde by mohl co pochytit k zobnutí, honem se postavil do bojovné posice těsně k bratrovi. Vítězící kohout se zarazil; jako v mámivé vidině podíval se v pravo, v levo, do očí rozmnoženého odpůrce a zase v pravo, v levo, tak několikráte, až ho najednou popadla nějaká strašitedlná hrůza, obrátil se a honem utek! . . . »Inu, dva slabší ve spojení mohou vždycky překonat jednoho silného,« pousmála se matka té nepatrné příhodě ještě s celou trpělivostí, hned dodávajíc:

»Ale teď už si, Johánku, pospěš, abysi se nedostavil k tabuli pozdě; člověk tvého stavu musí dokázat, že zná manýry.«

»Prosím vás, maminko, nechte mne,« rozprchlo se Janovi náhle celé potěšení z tváří; »vždyť už jsem to zřetelně tatínkovi řekl, že nikam nepůjdu . . .«

Babičce usedlo srdce, musila už přivolat na pomoc dědečka a sama se v pozorování jen v povzdálečí ukryla za veřeje dveří.

Dědeček přistoupil k Janovi posud na kládách seskromnělému a snícímu, tak ráznými kroky, jakoby je byl nabral ze vzpomínek své krátké vojančiny.

»Nedělej, Jene, žádných hloupostí a běž se strojit,« zkusil to nejprve po dobrém.

»Nevím, co bych tam dělal,« přichoulil syn ještě více ramena.

»Co pak jsi nějaký pastucha?« už se dědeček rozkřikl. »Obětovali jsme proto na tebe tolik škol, abys nevěděl, co máš mezi panstvem dělat? Dovedeš se snad jen válet v drahých šatech po kladách a krmit slepice? Dědeček popadl kmínek nejblíže mu po ruce ležící a hodil jím tak zprudka po kuřatech, že se poděšeně rozprchly . . .

Jan povstal zvolna a těžce s klad, tvář jeho byla přešlehnuta žeravou záplavou.

»Proč mne pronásledujete?« promluvil s očividně třesoucíma se rtoma a odešel s takovou neobvyklou poplašeností, skoro jako ta kuřata před ním — otci s očí.

Dědeček rozkázal ihned veškerou drůbež až do posledního pérečka odpraviti z domu, darmo se Tonička i Nanynka dojemně přimlouvaly . . . Od té chvíle byla mezi otcem a synem rozesetá trocha hořkosti, i babička si povzdychla někdy skrytou nespokojeností nad Janem. Za nedlouho přišla jedna příbuzná selská tetka k Janovi na poradu v jakési spletené právní záležitosti, a Jan jí napsal ochotně nějakou žádost, která si ihned vymohla dobrý výsledek. Z vděčnosti napadlo milé tetce přinésti Janovi velkou, bílou kvočnu se dvanácti vesměs běloučkými kuřaty, neboť zaslechla prý od někoho, že pan Jan měl s kuřaty svoji největší radost, a v tom zcela bílém hloučku bylo přece něco zvláštního . . .

Jan nebyl v tu chvíli, kdy tetka přišla se svým dárkem, ještě doma; za to však tetčina pěkná vůle narazila na nepředvídané dědečkovo rozhořčení. Vymluvil tetce, že co si myslí, zdali je jeho studovaný a již v úřadě usazený syn nějaký krosnář nebo drůbežník, který si má opatrovat pětidenní kuřata? Že takový prezent připadá jen jako na blázny — a vůbec že jeho syn žádných darů nepotřebuje, ať se s tou posadou jen tetka klidí . . .

Dědeček měl již na kuřata celého světa spadeno, a tetka se jeho nevídanou, neznámou prudkostí celá polekala, ušla již hezký kousek cesty od dědečkova stavení a ještě jí pořád slzy zaplavovaly zrak . . .

Pokrač.

Miloslav Silén:

BOUŘE.

Les bledý počernal, kadeři potřás'.
Hromovým úderem zlomili mříže
zajatí dravci. V triumfálném trysku
vůz pekelný se zdvih' a zvířil chmury!

Zpěv klasů žalně zněl, úzkostný poplach
na rychlo rozhoupaných temných zvonů.
A řeky zajikly se ve své písni,
jakoby hrůza sevřela jim hrdlo.

Dech ticha žhavého se od hor šířil
a rozléval se dumně planinami.
Na zahradách na růže zkvétající
nach bázlivý se sechvěl ještě slunce . . .

Šer narůstal. A ze všech konců vstával.
Hrobovým zatměním se smekla klenba
až k samé půdě. Pouze rudé máky
v ztrnulém moři klasů plápolaly.

Šum občas zavál dráždivý a tichý
a s táhlým duněním se temně mísil.
Zavřískla náhle tisícerá kola
a blýskly zbraně sterých bojovníků.

Meč na meč, řinkot, zsinalost a krev a výkřik!
Bič stříbrný se shůry zaklikatil,
komoni zachroptěli jeho šlehem
a kola mračná drtila již údy.

Níž klenba poklesla a hlasem dutým
promluvil vichor všemi korunami.
Topoly schýlily se burácivě
a skály opáčily jejich úder.

Sveřepí dravci krutě rozskákali
se klenbou, trhajíce těla bílá
svých obětí. Otroci vešli černí
a mávali nad nimi pochodněmi.

Kvas hrůzokrále v nejstrašnější slávě!
Pláč raněných se s hůry rozburácel
a rozlil se a proudy rouhavými
na hlavy trýznitelů metal kletby!

Ó, bouře! K velebnému tvému trůnu
jak jinak blížit se, než s pokorou a bázní?
Když promluvíš, hlas andělů to velký
a přísný, volající zemi k soudu!

Když blesků znamením se pokřižuješ,
ó, peklo zhroucené se v hloubi zachví
a zalomcuje spáry řeřavými
ve mřížoví, jež dělí nebesa a trýzeň!

Ty krásná! Hněvný blesku v oku Tvůrce
nad hříchy zemskými, když dovršena míra!
On dlaně pohybem strh' k zemi roucho,
jež k hostině již bylo přichystáno

a pokryté již poháry a světly
a růžemi, jež zkvetly přímo v ráji —
vše v zmachu hněvivém svrhuje s hůry,
zmařený hodokvas to zavržených . . .

Háv odlož příšerný a skloň své blesky!
Jdi, paní sladká, před trůn Hněvivého
a poklekni na zrůžovělých stupních,
jež posety jsou leskem jdoucím z ráje,

s večerem líbezným, jenž od luk přijde
ve fléten šepotu a zvonků lkání,
co víla sněhobílá skloň se vroucně
svém stříbrotkaném v rouše před Velebným,

mrak zulíbej mu s čela hněvivého,
ret nalaď k úsměvům, zrak zjasni tvůrčí,
ať chmurami zas k zemi zadívá se,
pln nebeského sladký slitování . . .

Josef K. Šlejhar:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

Připadal si dávno již jako nutná část vší té změry hmoty, schvácené zde u vír změn, jako v témž víru, jako v těchže pozměnách, v takovém fatálním spjatí, z něhož jakoby se jeho duše již nedovedla vydobýti a ani se o to nepokoušela. Připadal si, že uvázl v takové ustrnulé netečnosti, v takové prázdnotě, jíž nic se nedotkne, jíž nic nenaplňuje. Sem k němu do továrních zdí nesáhala příroda, nesvítilo slunce, zelení neokřálo oko, nezalahodila vůně květů, nebylo tu východů ani západů, jitra ani soumraku, bouře ani jasu blankytu, ani nocí měsíčních, pták tu nezazpíval, nezavoněla země, nebylo tu květenství ani zrání. Sem k němu také nezasáhly zvěsti ducha — prý věda, prý umění, prý ideál a zvěsti krásy, prý nadšení a výtvory genia . . . dávno vše stráveno, umláceno, zhlceno a znesvěceno vřavou hmoty, dávno po všem, dávno po duchu. Snad ani nic takového nebylo, není, být zde ani nemůže, vše takové je jen bláhovým snem snílků, snad spozdilostí, snad jen krutou ironií, sem nezasahalo aspoň pranic. Ostatně bylo mu všechno jedno — někdy sice tak zoufale, trudně jedno, ale vždy tak jedno. Vše jiné zdálo se mu nemožností,

*

jakýmsi bludem dávna, či co to bylo. Ba ani již nezdálo, docela nezdálo se mu o ničem a nechtělo ani zdát — vše jiné nemožností dávno bylo!

A nyní tak najednou to nastalo, ano jakoby zázrak, neb jen zázrak přichází způsobem tak náhlým a ohromivým. Ale proč zázrak, proč jakékoliv přirovnávání — byla zde ta epocha, to schvácení celé bytosti, a jeho život jakoby byl závratně vznesen v jakousi jsoucnost tvůrčí, v takovou nevystihlou oblast záře, v takové oslnění duše. A od té chvíle všechno bylo jiné v něm i kolem něho, za těch několik takřka jen dnů bylo všechno jako vítězoslavné vyjmutí se a vysvobození bytosti jeho. Víra, naděje, nadšení, útěcha, Bůh, příroda, ideál, všechny zvěsti ducha, vše, co činí život jedině snesitelným a možným a dodává mu smyslu a vyvrcholení, se dostavilo — Bože, odkud zas, kde ukryty byly ony drahocenné poklady ducha, o něž jakoby byl oloupen, jakým zázrakem byly zase odhaleny? Bože, je-li to on, Bože, jaká milost, jaké očištění, jaké nalezení sama sebe, jakoby člověka na vždy ztraceného?

A za tohoto nového stavu v době uzavření za zdmi a okenicemi, kdy měl spát, jako stroj mechanicky nabývat posil a ničím jiným se neobírat, a co burácely kolem nákladní vlaky s tisícitunovými náklady a rychlíky zdály se samu zemi jako v zemětřesení vysouvat z jejích základů, a hvízdali kluci tlustým lýtkům, a co všady panoval pustý ruch bdění a střízlivé, neklidné světlo dne, v době, v které jindy strašné zjítření protestujících smyslů, jimž nebylo dáno spát, v něm zápolilo — čarovné nyní obrazy snášely se k němu do temnice. Jakoby šeré kouzelné závoje se záludným obsahem vůně a tajemství se odestíraly a vidiny vyplývaly v záludách stále kouzelnějších, v duhovém, pohádkovém omžení; v rozkoších neumdlévajících, ale vyvrcholujících se jedna po druhé. Kolem jeho skrání spěly doteky tak omamné, že úpěl v slastech svých. Vzněcovala se jeho duše nad všechny výhody onoho bdění a života venku, nad to slunce, nad všechen význam dne a jeho zasahání, nad všechno to, co nebylo mu dáno. Jak nezměrná to byla nyní výhoda za takové požívání spánku, za takové zadostiučinění odpočinku, jehož tak dávno postrádalo jeho tělo. Ba jakoby byl rád, když tak u vybrané sveřeposti rozeřvala se ta mládež venku a když do zoufalého nekonečna protahoval se jakýs vzniklý nádražní ryk, nebo jakýs až běda fádní žvast někde za dveřmi se vedl. On všechno nechával, nejitřil se, neproklínal, leda že jen zmučenou hlavu instinktivně odvracel, zavrtávaje se jí hlouběji v polštáře, ale jakoby byl věru rád, že je mu takto dáno bdít, nevynechati ani chvilky, nepřijíti ani o jedinou vidinu z těch rozkoší nevyčerpatelných; a že jakoby mu to byla dávána příležitost k přirovnávání možnosti nynější útěchy k bezmocné malátnosti druhdy, v níž jakoby bezohledné rány zasahovaly neúprosně jeho smysly a bývalo mu až k šílení. Jakoby se mu to právě naskytala nejvhodněji chvíle k celému vyplynutí vší té slávy srdce uprostřed takové vřavy a povykující nízké všednosti, jíž jeho sny a vidiny byly tak nedosáhlé jako nebe zemi . . .

Jen o ní snil, stále o ní, jako o nevyčerpatelné blaženosti nebeské světci snili. Za toho bdění, zjitřovaného všemi povyky a nízkostmi světa, nabažiti se ani nemohl svých snů v roztoužení lásky. Ty sny nosil v sobě hned od oné chvíle. V krev se v něm rozplynuly v nejintimnější životní šťávy, a střežil si je tak úzkostlivě, tak svatě, v nedůtklivosti háravého vznícení, jako poklad nejvzácnější ceny. A to nastal mu život zcela jiný v tom bezmezném rozpoutání továrním, unášejícím jako vír pouště, to bylo ozáření tmy ve změti jeho životní noci, to z bezútěšných oblaků vyplynulo slunce všehomíra.

To byla nyní jeho svatyně nejstřeženější, nejnepřístupnější jako starých bohův, koutek nesmírný jako svět rozkoše a blaha a všeho dychtění.

Nyní měl již čím zahlazovati zoufalství a rozháranost svého krutého bdění, jemuž nedostávalo se sna, útěchy ani skonejšení. Den co den, chvílí za chvílí této poslední doby, která bez oněch změněných okolností byla by ho zajisté vevlekala v muka šílenství, mohl si nyní do libovůle naplňovati omamným skonejšováním svého nitra, jemuž nebylo nikdy dosti libovůle a dosti skonejšení. Jako u vytržení hypnosy mohl se sunouti celou bytostí k cíli nezměrného blaženství, aniž kdo dovedl by ho vytrhnouti z této hypnosy ducha i tělo tak bezmezně ovlačující. Neskonale sladké bylo jeho bdění, v nesmírnost a mystiku bylo unášeno. Byť měl tělo na smrt zemdleno, uštvány všechny síly, byť zrovna upadal fysicky, byl by přece v duši dovedl tak bdít do nekonečna, stále jen o ní bdě a celý svět mu zacházel mimo ni.

Blížila-li se nyní chvíle, kdy ještě po překonání jakéhosi strašného stavu poskytnuta mu má být sílivá koupel fysického spánku, to velké zdravé blaho spánku, jež ocenit dovede pouze ten, komu bylo vzato, pranic se na to netěšil, jako těšíval se druhdy — aspoň toto fysické těšení mu zbývalo jako najedení v hladu, — neboť v zanikání tak míjivém značily se mu nyní všechny jiné věci oproti tomu, co v sobě choval a co očekával. Spát, nespat, obvyklé zřetele života, obvyklé plynutí a vyhovování potřebám, běh dnešní, běh zítřejší, a co dále má býti mimo to — nepřipadalo mu již vůbec na mysl, a přece druhdy jedině již v jeho mysli bylo. Nyní jakoby ničeho nedovedlo být mimo ni a nebylo představy mimo představy o ní. Míjelo v jeho zřetelech všechno ostatní, všechny jiné zřetele a záměry, všechen smysl života se ztrácel, nebylo ničeho mimo ni…

Co se to jen stalo, že jeho, žijícího mezi sty všelijakých těch holek, otrlého dost a dávno znechuceného vypjatostí té ženskosti, z níž vzdala by se mu na pospas ochotně a náruživě každá z těch vnad na zavolanou, na pomyšlení, a mnohdy z vnad ne k zahození, že jeho, jak byl, jakým se stal, jak cítil a pochopoval tento život a jak samovolně ovládal tyto živly ženskosti, přivábilo to tak ohromivě k ní, právě k ní, byť i jinak vynikala nad všechny ostatní aspoň v jeho zdání, že ho to tak dovedlo strhnouti, vyjmouti z jeho ustrnulé, ponuré rovnováhy, že ho tak dovedlo učiniti jiným člověkem, že vypjalo to jeho život tak z nenadání, že jeho nevlídné, pusté, dávné utkvění to tak rozrušilo a sebralo mu na ráz všechno to tupé sebevědomí v zdánlivé jistotě, že vzneslo ho to v jakýs omamný vír, v jakýs jásavý ples bez ustání? Co se to jen stalo, dějí-li se takové změny s člověkem, je-li to vůbec lidské? Bože, ukláněl ho to před ní neodolatelně u vzdávající se bytosti jako před majestátem, padal na kolena jako před sladkou milostí nebes, jako před svatostí, klaněl se vroucně.

Ano, miloval ji, to to bylo. Uvědomil si pak svou lásku a pravil si, že stala se mu velkým osudem a naplněním jeho života.

A cele odevzdati se chtěl osudu tomu, protože nebylo mu dáno jinak.

A když učinil posléz své rozhodnutí ustanoviv o osudu svém — vlastně bylo by pošetilo tvrditi cos takto, ale spíše, že přes něho samého a nade všechno v něm učinila své rozhodnutí suverenní síla, jež značila jeho já — naplnil se hned život jeho velikým významem. Zažehnána hned všechna ta truchlivá malátnost, to trudné vlečení se bezútěšných dnů, jakoby v zoufalé bezejmenosti života, jež nastává, když životu nepodkládán smysl. Pravil si to, že ví, co chce, kam směřuje nyní rozhodnutím svým a co je mu usouzeno. Pochopil všechno o sobě. A jak se v něm dálo, tak chtěl také jednati, byť mu to mělo přinésti cokoliv.

Pokrač.

Václav Hladík:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)

Pokrač.

Jméno Voldanovo bylo obestřeno nedávným půvabem popularnosti, znělo sympaticky lidu a intelligenci, a jeho několikeré veřejné vystoupení mělo mužně mladou, sebevědomou a svůdnou sílu podmanivosti.

Od té doby, co okázal svůj talent řečnický ve vášnivé kampani o mandát, co několikráte promluvil na veřejnosti a zejména co tak mocně a skvěle útočil ve sněmovně proti sociálním demokratům a objevil se jako rázný a ohnivý zastánce »zdravého smyslu a pravé svobodomyslnosti a osvíceného vlastenectví«, jak napsal o něm Kruliš ve svých novinách, stal se známým i v širokém obecenstvu, kde jméno populárního politika, denně opakované novinami, v těch velebené, v jiných smýkané blátem, dobývá si hravě půdy a zachycuje se lehce. Šum proletěl shromážděním, když ohlásil předseda, že bude mluvit Voldan, a pak nastalo utišení.

Mladý muž povstal. Pocítil zvláštní dojem, uvolňující a jaksi jej nadnášející v té chvíli, kdy uzřel stéré zraky upřené k němu, pozornost massy soustředěnou na něj a všechny ty mysli, mozky i srdce otevírající se jeho slovům. Neměl neklidné stísněnosti lidí trpících trémou. Naopak, při pohledu na dav, k němuž měl promluviti, cítil se klidným.

Do toho okamžiku nudil se a byl stísněn. Sedě na estrádě mezi ostatními výtečníky, naslouchal roztržitě řečem ostatních a jeho jemná intelligence byla pobouřena nechutí proti povolání politika všedního a plebejského v tom snížení se na úroveň hrubé a nevzdělané, nebo — co bylo ještě horší — polovzdělané massy šosáků a prostých občanů.

Dříve snil o velkosti poslání silného muže, silné povahy, jenž přichází rozsévati myšlénky nové, hlásati život a naději neduživým a zoufalým, podněcovati v boj proletáře, neboť v hloubi své duše měl opravdovou náklonnost jen k dvěma extremům společnosti — lidem superiorním, urozeným a rafinovaným a k dělnickému davu.

Ale to byly jen lásky mládí nadšeného a vznešeného. Pak zkušenost, práce, ctižádost vrhly jej zcela jinou cestou. Ačkoliv byl povaha vzletná a bojovná, s jakýmsi sklonem k snivosti, stal se mužem střízlivé rozvahy a praktického »bon sensu«, positivním a energickým. Při tom však neměl ani klidu, ani se necítil tak silným, jak toužil. Hluboké rozpory jím zmítaly. Musil se ovládati. A dovedl to. Lehkomyslně zapuzoval rušivé myšlénky. Byly mu směšné a nepohodlné. Teď jediné měl před sebou — mít moc, ovládnouti veřejnost, dospěti tak vysoko, aby mohl pak jednat a mluvit zcela směle a bezohledně a strhnouti za sebou davy, intelligenci, mládež.

Avšak i teď měl odvahu říci odlišné názory od svých přátel a kollegů. Byla to však spíše

posa mladého ctižádostivce, který chtěl působiti novotou, mládím, samostatností, ovšem beze všeho výbojného vybočení z rámce strany. Někteří starší politikové, kteří jej dříve shovívavě přezírali jako šviháka, počali býti nedůvěřivými a nevrlými, ale Voldan dovedl si získati však důvěru ostatních a konečně podařilo se mu též přesvědčiti, že je nejen ozdobou, ale i nezbytností strany.

Když povstal a vystihl dojem, který vzbudil v shromáždění, upírajícím s napjatým očekáváním zraky na postavu štíhlého, elegantního muže, s tváří jemnou a znavenou, s plavým vousem pečlivě vypěstěným, s očima pronikavě zářícíma, tu okamžitě opustila jej sklíčenost nudy a nechuti k banálnosti politiky, její frásí a hlučné její komparserie.

Teď byl žofínský sál zcela naplněn. Přišli i pánové z dopolední promenády. Černě se hemžil zástup v sále a na galerii několik pestrých klobouků a světlých toalet dámských prostřiklo monotonnost dvorany živými barvami.

Voldan pohlédl před sebe, poznal v prvních řadách několik známých hlav. Sotva zavadil pohledem o gallerii, jakoby tam hledal někoho, nebo poslal němý pozdrav, a pak nenuceně počal mluvit. Sonorní jeho hlas, znějící též měkkými záchvěvy a hned posluchači lahodící, letěl celou prostorou sálu nad hustými šiky stísněných hlav. A v sále zavládla zcela jiná nálada, nežli jaká byla při řečech ostatních. Zdálo se, že slova Voldanova dala vzduchu jiné, jasnější zabarvení.

Chtěl promluviti svou programovou řeč, jež neměla být pouhou agitační improvisací.

Byl po své sněmovní polemice proti sociálním demokratům napaden v listech kollektivistů jako šosák, reakcionář, salonní lžiliberál a použil této příležitosti na velkém meetingu, aby dal odpověď a aby též okázal, že lid jde za ním a podléhá jeho vlivu.

A on, mladý a vznětlivý, mající vášeň v hlase i v gestech, mluvil zcela jinak nežli vážný stařec, profesor Kučera, muž ušlechtilého idealismu vlasteneckého, filosofický snílek cele ponořený do minulosti, naplněný optimistickým přesvědčením o budoucnosti českého národa, statečného, nezdolného, svobody milovného, husitského atd. Voldan hned na počátku řeči okázal velký rozdíl mezi ním a starším kollegou. Hlásal politiku mužnosti, úplně zhostěnou idealismu a naivnosti romantického mládí probuzeného národa, hlásal politiku praktickou, positivní a bojovnou, již musí sledovat malý národ, který musí více pracovati, více napínati síly, aby se uhájil v soupeřství a v boji s velkými.

Nové tóny, velmi srozumitelné, ostré a jasné zazněly s estrády, na níž rostl ten mladý, útlý, elegantní muž, jeho slova a jeho gesta naplňovala celý sál a hypnotisovala, komandovala to bezdeché ticho.

S odvážnou a studující mládeži imponující příkrostí charakterisoval českého člověka zcela jinak nežli profesor Kučera. Český člověk byl mu podivnou smíšeninou slabošství a hrdinství, jež je více náchylna k slovanskému sebeobětování a mučednictví nežli k výbojnosti, smíšeninou snivosti a vypočítavosti, ideálnosti a typické zchytralosti českého sedláka. Největšími slabochy okázali se Čechové po největších vítězstvích, neboť nikdy nedovedli těžit ze své síly a moci, a sílu jejich probouzely jen pohromy, a dovedli ji užiti jen v sebeobraně . . .

Voldan vytkl dnešní společnosti české, že trpí starými chorobami, vyčetl jí nejasnost, rozháranost, nevyspělost ve veřejném životě, jimiž ochrnují i nejmocnější vlastnosti národa, který musí spěti ve všech směrech ku předu, aby byl nejpokročilejším politicky, kulturně a hospodářsky. Lichotí se Čechům, pokračoval Voldan, že jsou nejosvícenějšími mezi Slovany. Nechápeme dobře, proč? Snad tím, že máme menší procento analfabetů nežli Rusové a Poláci, kteří však mají Mickiewicze a Gogola, a již těmi dvěma jmény prokazují svou superiornost. Kulturní pokrok český je ovšem značný, česká literatura, české malířství, česká muzika, čeští virtuosové atd. Ale v ohledu politickém musíme si stále opakovati slova, jimiž nám vycinkal již Havlíček: Dáváme se ovládati jen okamžitým citem a neurčitým nadšením, nedovedli jsme si utvořiti pevný systém politických zásad. Proto kolikráte v nadšení přeskočí nám několik koleček a hodiny našeho politického smýšlení hrozně hřmotí, najednou ale zase bez hnutí ostanou státi. Právě proto, že naše smýšlení politické nezakládá se na dobře promyšlených a ustálených zásadách, lehce se zalekneme a netroufáme si, co skutečně smýšlíme, vždycky též činem vyznati . . . Mužové ale, kteří dle pravých zásad smýšlejí, kteří si utvořili pevná pravidla v politice, přes která nikdy nepřeskočí ani nepodlezou, takoví dovedou v čas přílišné politické bujnosti odporovat přemrštěncům a nedbajíce toho, jestliže při tom často utrží nezasloužené nadávky, umějí ochladiti jejich přílišnou zapálenost a uchrání tím kolikráte vlast od všelikého neštěstí, ale za to také se nebojí v zarmoucených dobách politické sklíčenosti pozvnésti neohroženě hlasu svého proti škůdcům a nepřátelům svobody.

»Velmi obratně a v čas volil ten citát z Havlíčka. Je mu ochranným pasem. Chce vyčistit naše okna. Vylezl trochu vysoko, již jsem měl o něj strach . . .« pravil Kruliš.

»Podívejte se, jak se dr. Hromas usmívá — jakoby mu někdo zatloukal cvočky do lebky. A profesor Kučera funí jako mrzutá, sestárlá lokomotiva!« prohodil Křižík.

Ostatní referenti horlivě psali a stenografovali, celý význam pronášených slov zrcadlil se

v jejich zvýšené pozornosti a napjaté pracovitosti.

Voldan poznal, že si dovedl získat veškeré shromáždění. Ozval se hlučný potlesk. Mládež tleskala nadšeně naladěna velmi modernímu muži, který přinášel smělou zmužilost a evropský rozhled mladého politika, studovavšího a dlouho žijícího v cizině, a staří souhlasili s jeho vážnou, střízlivou rozumností. A tak vzrušená a jasná nálada zavládla v obecenstvu.

Po té počal Voldan s velmi uhlazenou a mírnou ironií hovořiti o illusích socialismu. Odpovídal se zdvořilým posměchem na surové útoky. A opět měl celý sál pro sebe. I dr. Hromas několikráte přikývl hlavou ostentativně a mladík s přeskakujícím hlasem osmělil se opět k jakémusi výkřiku, který jen zvýšil veselou náladu.

»I humor má . . . co chcete ještě?« hučel Kruliš, poznamenávající si úryvky z Voldanovy řeči pro pointu svého článku. Pokrač.

THEODOR NOVÁK:

DÍLO MAXE STIRNERA.

STUDIE.

Pokrač.

II.

Kdo chce poznati Stirnera, nepotřebuje čísti než jeho hlavní spis »Der Einzige und sein Eigenthum«. Ze dvou velkých ostatních jeho knih jsou »Národohospodářští spisovatelé« jen překlad, k němuž slíbené poznámky nevydány; ale přes to upozorňují nás, že Stirner měl mnoho smyslu pro tyto problémy sociologické, jak svědčí také poměrně zdařilá kritika jeho sociálního liberalismu. Méně se ještě dovídáme o spisovateli z »Dějin reakce«, jež jsou skoro jen snůškou historického materiálu. Ostatní práce, vesměs drobné, jsou buď bezvýznamné, neb takřka kommentář ku spisu »Der Einzige«.

»Jediný a jeho vlastnictví« bývá zván spisem filosofickým; ale to, co pro filosofii je charakteristické, vlastní system, samostatné odvození základní, buď noëtické nebo psychologické, mu schází Také sloh neblíží se ani slohu »filosofů z povolání«, a je charakteristický zvláštnostmi, které jednak době, jednak osobě jest přičítati. Stirner hledí ku největší možné zřetelnosti, vyhýbá se vědeckým terminům a je přesvědčen, že dosavadní užívání mluvy je chybné, že byla pokažena křesťanstvím a filosofií, a snaží se správný význam slov nezřídka etymologicky nalézti. S druhé strany dovede si se slovy výborně hráti a za touto hrou slovní skrývá se zhusta důkladná sofistika v myšlénkách; proto některá místa jeho spisu jsou naprosto nepřeložitelna, jako na př. eskamotage slovy Lump a Lumpac ve kritice socialismu. Jak daleko tato péče i slovo u Stirnera vede, jest viděti v jeho diametrálním lišení společnosti a spolku; kdyby slova Gesellschaft a Verein mu byla poukázala ku skutečné příbuznosti obou útvarů, sotva by byl viděl ve společnosti jen vykořisťování jednotlivce ostatními, ve spolku právě naopak zřízení ku prospěchu jednotníka. Ozdobností také sloh Stirnerův nevyniká; ale sem tam dá se strhnouti k enthusiasmu, zvláště na koncích větších oddílů a pak ve svých předpovědích, ve kterých s naprostou jistotou hrozí zkázou tolika zřízením a formám společnosti, jež v půlstoletí je sledujícím nového rozkvětu došly. Stirner stále mluví o sobě v první osobě; většinou vidí před sebou protivníka, jehož názory neunavně vyvrací; nezřídka obrací se ku svému čtenářstvu a káže mu jistou cestu ku blaženosti — egoista. Kniha protkána hojnými citáty i příklady ze spisů současníků, historie, zvláště však z bible, jejímž studiem se Stirner, jistě pod vlivem Schleiermachera, pilně zabýval. Zvláštní jsou jeho narážky na přítomný stav Německa; sám říká, že si tím vynutil svobodu slova, an píše o Číně a Japanu místo o Německu a Prusku, ale zdá se nynějšímu čtenáři, že při této hře na slepou bábu tehdejší censura byla příliš omezená, že těchto drobných úskoků neprohlédla. Konečně se Stirner velmi opakuje: nejen jeho methoda je pořád táž, nýbrž o téže věci čteme tytéž výklady na několika místech jeho spisu. Mnoho k této rozvláčnosti přispívají i celé kritiky pozoruhodných současných prací, jež s jejich vyjitím byly sepsány, leč na příhodném místě knihy později zařazeny.

Předmluva má nadpis: »Ich hab' mein' Sach' auf Nichts gestellt.« Co všecko má býti má věc! Dobrá věc, věc boží, věc lidstva, pravdy, svobody, humanity, práva, mého národa, knížete, vlasti, věc ducha a tisíc jiných, jen moje věc nikoli, hanba egoistovi, který jen na sebe myslí! A přece kníže, národ, bůh, lidstvo atd. jsou zcela egoističtí, proč já bych nemohl na nic jiného dbáti, než na sebe?

Ze dvou velkých dílů spisu první je nadepsán Člověk, a je pouze negativní, kritický. V prvním jeho odstavci líčí Stirner lidský život. Dítě v boji se světem snaží se přemoci věci, zničiti, obelstíti to, co mu nahání strach, až vidí konečně, že vše se dá překonati lstí, rozumností, statečností, vzdorem, vůbec d u c h e m. To je

první nalezení sebe, první porážka božského, jímž jsou dítěti síly přírodní. Když člověk poznal moc ducha, pozoruje, že se dosud duševně na svět nedíval, vše vidí v novém světle: rodiče, představení, jichž jako přírodní moci nyní by nedbal, vystupují znovu jako moci duševní, vztahy k nim jsou věci jeho svědomí, které je mu zase tak mocnou hrází jako příroda v dětství. Dítě je realista, jinoch idealista, jemuž vše pozemské je ničím; v čistých beztělých pojmech, ideách, kterých chce v absolutní jasnosti dosáhnouti, jest jeho nebe. Jinochu přerostou tyto ideje přes hlavu, jej ovládá božství, »čisté lidství« atd. Muž konečně má konkretní osobní zájmy, jest praktický, jest egoista. Jako se nalézám za věcmi jako duch, tak se shledám za myšlénkami opět sám, jako jejich tvůrce a vlastník. Jako jsem jako duch odvrhl svět, odvrhnu jako vlastník duchy či idee v jich prázdnotu. Nemají moci nade mnou, jako nad duchem žádná »moc země« vlády nemá.

Obsáhle pojednává část druhá »o lidech staré a nové doby«. Zahajuje ji citátem z Feuerbacha: »Starým byl svět pravdou«, k němuž dodává: za jejíž nepravdivost hleděli dospěti a konečně dospěli. Staří byli zcela vázáni na názor smyslový a zvyk, stávající zákony; sofisté osvobodili ducha jako vše přemáhající rozum, Sokrates srdce, což dokonali až skeptikové. Sofistické vzdělání způsobilo, že člověku nad ničím rozum nestojí, skeptické, že srdce ničím není pohnuto. Morálka antiky jest vlastně jen eudaimonismus, moudrost světa, která ji vede až ku stoicismu, t. j. samostatnosti proti světu, a skepticismu. Člověk, jenž proti světu ještě ve zbrani stojí, jest člověk starý pohan, člověk, jehož nic nevede než srdce, účast, soucit, duch, jest člověk nový, je — křesťan.

O nových praví Stirner zase: Novým byl duch pravda, za jejížto nepravdivost dospěti se snaží a konečně dospějí. Je tedy filosofie nové doby (starověku a novověku) bohosloví, proti starověké moudrosti světa. Postup je týž jako v antice: humanismus jako sofistika zničí víru, a reformace se vrhne na srdce, jež osvobodí od těžkého břemene křesťanství, tak že v něm na konec nezůstane než prázdná láska k lidstvu (dem Menschen)

Duch je dědictví po starověku, jenž ho ještě neznal a v smrti své zplodil. Duch nemá co dělati se světem, kde je cizincem, jest svobodný, totiž ve svém vlastním světě, a je tvůrcem tohoto duchového světa. Smysl křesťanství jest, aby člověk stal se tímto pouhým duchem, duch jest jeho ideál. Protože však člověk není duch, je duch, aspoň na počátku křesťanského myšlení, mimo svět, jest Bůh. A dle toho filosofie, třeba by se zvala protikřesťanskou, je v podstatě přece jen křesťanská, i Feuerbach, tvrdí-li: »Člověk je člověku nejvyšší bytost,« strhuje vlastně celý obsah křesťanství do vnitř člověka, aby jím úplněji byl proniknut. Člověk není u něho ještě duch, ideál sám, nýbrž jeho příbytek.

Celé myšlení doby nové, křesťanství a filosofie, charakterisuje Stirner těmito větami: Máš ducha, neboť máš myšlénky. Co jsou tvé myšlénky? — Duševní bytosti. — Tedy nikoli věci? — Nikoli, nýbrž duch věcí, nejdůležitější ve věcech, jejich vnitro, jejich — idea. — Co myslíš, není tedy pouze tvá myšlénka? — Naopak, to je skutečnost, to je vlastní pravé na světě; jest to pravda sama; myslím-li jen správně, myslím pravdu. Vlastní tvor, myšlénka, stává se člověku vyšším, než on sám, jeho strašidlem, něčím posvátným, to jest člověku cizím: svatý je na př. Duch svatý, pravda, právo, zákon, dobrá věc, majestát, manželství, blaho obce, pořádek, vlast atd. A pak se řeklo, že tyto posvátné idee vskutku jen existují, všecko se duchem posvěcuje, není pak ani světa, jen duch, nebo jak Stirner humoristicky praví: Es lebt nichts als das Gespenst. Tyto posvátnosti, fixní idee opanují člověka, vedou jej k fanatismu. Víra v ně není jen náboženská, nýbrž totéž je víra mravní; pro Stirnera je mravnost vůbec quintessencí dogmatu. Leberálové nestíhají již kacířů ve víře, tím více však kacíře v mravnosti. Feuerbach vyjádřil liberální myšlénku tu plně: místo Boha nastoupil člověk, místo náboženství mravnost. Ale není to člověk jednotlivý, nýbrž člověk vůbec, pojem generický (der Mensch). To, co bylo dříve na člověku božské, je nyní v pravdě lidské: láska je v pravdě lidská. Dříve jen víra byla náboženská, nyní i rozum (dle Hegela filosofie), vůbec vše snaha lidská má býti náboženská: hlásá se náboženství lásky, náboženství svobody, náboženství politické, vůbec každý enthusiasmus je náboženství. A co je náboženství? Vázanost (religio) jest náboženství vzhledem ke mně; svobodou vzhledem k duchu. Fanatická mravnost vede až k bezohlednosti, vraždě ve jménu idee, a tou je poprava jako politická vražda. Leč s druhé strany klesá na pouhou zákonitost. Pak činí všechnu opposici illusorní: opponent chce býti ku vládě mravný, nemůže tedy chtíti, nutiti, nýbrž jen prositi. Nero nemůže býti od mravných svržen pro posvátnost vládce, ale když padne, je to triumf mravnosti. Oč je panství mravnosti lepší než vláda nízkých choutek tělesných? Mamon na zemi a Bůh na nebi vyžadují stejný stupeň sebezapírání. Na těch všech nás ovládajících ideích a citech není nic našeho, všechny jsou nám dány z vnějška: docela jinak prý city egoistické, které vnějškem v nás jsou jen vzbuzeny. Ovšem celé vychování hledí do mládeže vpraviti jen co nejvíce »vznešených citů«, a dospělá je, když žvatlá jako staří.

Křesťanství i s filosofií dává Stirner čestný titul Mongolství, kdežto starověk je prý Negerství.

Je to pořád konservativismus, základ křesťanství nedovede podvrátiti, jen reformuje staré. Kypí nesmiřitelnou záští proti nebi a přece buduje denně nová nebe: nebe Židů roztříští nebe Řeků, nebe křesťanů nebe Židů! Toto Mongolství se jeví v úplné bezprávnosti smyslnosti, v nesmyslnosti a nepřirozenosti. Všechno svaté nás připravuje o zmužilost, činí nás pokornými: a přece není nic svato samo sebou, nýbrž mým uznáním, svědomím. Strach před něčím připouští ještě osvobození lstí, snad i moci, úcta vylučuje všechen odpor, jest vnitřní a proniká zcela člověka. Duch, aby měl vládu neomezenou, postuluje pro sebe nesmrtelnost.

Ale tato celá služba ideím jest v podstatě zas jen egoismus: kdo jen jednu panující vášeň mají, pečují jen o jedno ukojení, ale to tím horlivěji, vzdávají se mu. Egoistické jest jejich celé konání a žití, ale je to jednostranný, nerozhodný, předpojatý egoismus: je to posedlost. Společnost trestá zloděje ne proto, že jí přímo škodí, nýbrž jen proto, že je zločincem a zločinnost se nesrovnává s posvátným jí pojmem člověka. Veliká massa nedovede býti důsledně ideální, i provádí to jako většina křesťanů s náboženstvím: egoismus ve všední den, ideální interess ve svátek.

Ve středověku chtěli pravdu pochopiti prostým vědomím, Luther dokázal, že pro ni třeba jest organu, že je pravda jen pro myslícího člověka. Hned Cartesius svým skepticismem a výrokem cogito, ergo sum, ukazuje, že totéž je principem novější filosofie, existuje jen rozumné, jen duch. Tak mění se hierarchie středověku v jinou, nyní je hierarchií vláda myšlének, vláda ducha. A kdo jsou kněží této víry? Vzdělanci, filosofové. Ale filosofem nelze nazvati toho, kdo má sice otevřené oči pro věci světa, jasný, nezaslepený zrak, správný úsudek o světě, avšak ve světě jen svět, v předmětech jen předměty, vůbec všecko prosaicky vidí, jak to jest, nýbrž filosof jest toliko ten, kdo ve světě nebe, v zemském nadzemské, ve světském — božské vidí, ukazuje neb dokazuje. Proto Stirnerovi empirická filosofie anglická, Baconova, Hobbesova, Lockova, Humeova není vlastní filosofií. Německá filosofie vidí život jen v poznávání; to vede ku pouhé abstrakci života, říši ducha. Pokrač.

FEUILLETON.

K OTÁZCE ZACHOVÁNÍ KOSTELÍKA Z VÝSTAVY NÁRODOPISNÉ.

Celá dědina zmizí najednou z katastru obce pražské, výstavní dědina, jejíž jindy liduprázdná náves naposled učiněna přístupnou dne 6. října toho roku. Vypadala malebně a útulně, tam za širokou promenádní alejí, zrovna jako na našem venkově některá ta vesnička vedle zámeckého parku. A jaký pěkný pohled poskytovala z hořeních cest a stezek vinoucích se nad strání královské obory. Teď rázem zmizí; ochotná houba, tiše a vytrvale hlodající, přispěla k její zkáze. Není zde ničeho, co by se mělo zachovati, žádná práce pro dílo konservátora? Zajisté, pamatujeme se, že i klub »Stará Praha« se přimlouval za nějaký modus zachovávací, a že prvním ideálem přátel musea národopisného bylo přenesení dědiny do zahrady Kinského. Nyní zvěděli jsme ze zpráv o jednání zástupce musea s komisí městskou, že pomýšlí se na znovuzřízení několika objektů z dědiny, ne všech, tří neb čtyř. Zatím celá záležitost ostala ještě nevyřízenou. Mezi budovami, jež přenésti se mají, uveden ovšem na prvém místě kostelík, a jelikož otázka tato má vedle povšechného zájmu též čistě odborný význam, nebude as považováno za zbytečno, když se o ní i po této stránce pojedná.

Jak vznikl výstavní kostelík? Značnou měrou poskytl jemu vzor a starý původní materiál filiální kostel sv. Mikuláše v Podulšanech na Pardubicku, který jako sešlý a labilní r. 1894 byl zrušen a stržen, aby na místě jeho postaven byl nový kamenný kostel. Ještě podnes jest na pokraji vísky, na cestě vedoucí k Ždánicům, prázdná plocha, na níž dřevěný kostelík stával, obehnaná starým původním plotem. S bouráním jsme vždy hnedle hotovi. Zde alespoň naskytla se příležitost zachrániti trosky, a byla to zajisté šťastná myšlénka, která dala podnět ku přenesení kompletního starého kostelíka, jehož součástky by byly vzaly jinak úplně za své, na výstaviště národopisné. Avšak architekt Sochor, od něhož pochází celý projekt kostelíka výstavního, šel dále a spojil s kostelíkem podulšanským ještě jiné motivy a vytvořil takořka vzorník církevních dřevěných staveb v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Slyšme, co sděluje autor sám v díle »Národopisná výstava českoslovanská v Praze 1895«. Za vzor věže připojené k tělesu podulšanskému sloužila věž kostelíka v Komorovicích, spojení lodi s věží provedeno dle vzoru ve Velké Hrabové zvláštní chodbou; do kostela vchází se po krytém můstku, jenž pořízen dle vzoru v Kočí; po jedné straně kostela proveden ochoz, aby ukázáno bylo veškeré možné zařízení podobných chodeb. Tak složen jest výstavní kostelík v malebný celek z různých motivů, které pohromadě nikde se nevyskytují, aniž kdy se vyskytnouti mohly.

V nynější své podobě jest výstavní kostelík tedy vlastně fantasie, zdařilá a působivá, ale přece jen fantasie, která dle mého osobního přesvědčení s programem vědeckého ústavu se nesrovnává. To není výtka, hledíme-li k původnímu jeho účelu; jako výstavní objekt vykonal svou povinnost. Jest ještě v živé paměti, jaké výtky činěny se stanoviska národopisného české chalupě zemské jubilejní výstavy r. 1891, té první větší veřejné ukázce, při níž užito v malebném uspořádání forem lidového stavitelství a která při tom měla ještě druhý účel — poskytnouti prostranné výstavní místnosti. Toť zcela pochopitelno, že směr vědecko-museální a efektní improvisace, jakéž vyžadují velké výstavy, se velice těžko dají sloučiti.

Co je tedy se stanoviska vědeckého a konservatorského na kostelíku výstavním konservování hodno? Velice mnoho, to, co jest fakticky staré, původní, co vězí zde jako jádro ve slupce. Řekněme zkrátka, jest to kostelík podulšanský. Od kostelíka výstavního vede nás

cesta k otázce záchrany a opětné rekonstrukce kostelíka podulšanského. Loď a presbyterium zachovány jsou ve výstavním kostele téměř úplně i celé bývalé vnitřní zařízení, ostatek lze snadno dopiniti, neboť existují ještě podrobné plány i velké zdařilé fotografické pohledy. Vhodné, útulné místo v sadech někdejší zahrady Kinského našlo by se snadně, a národopisné museum by takto zachovalo a získalo ve věrné podobě vzácný, svého druhu jediný příklad dřevěné stavby české. Snad někomu zastesklo by se ještě po malebné věži někdejšího výstavního kostela, avšak jest otázka, čeho by bylo více želeti.

Dovolil jsem si vysloviti své náhledy o celé záležitosti v tom plném přesvědčení, že zachování kostelíka podulšanského v původním tvaru by bylo záslužným činem na poli záchrany památek, činem, který s povděkem by uvítal každý přítel naší minulosti a umělecké činnosti, jakož i vědeckého studia. Dr. Karel Chytil.

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Dne 15. října byla otevřena posmrtná výstava obrazů Otokara Lebedy. Krásná, smutná výstava. Odhaluje nám celou velikost ztráty, kterou utrpělo naše umění tragickou, předčasnou smrtí mladistvého malíře. Hned jeho první vystoupení bylo úspěchem. Jeho obrazy zahovořily k nám řečí básnickou, rozkošným lyrismem nálad i melancholií širokých dálek a rozhledů. Byl jsem překvapen pracemi nového krajináře před několika lety a projevil jsem největší naděje, sliboval jsem si od něho mnoho. Lebeda šel správnou cestou. Pracoval mnoho. Učil se v cizině. V Paříži studoval Corota, Diaze, Sisleye, mistry barbizonské. A v českých krajích našel svou originálnost. Byl též znamenitým ve svých obrazech a studiích z normandského pobřeží. Miloval moře a vyznával svou lásku v krásném zanícení mládí. Jeho barvy zářily a zpívaly mládím. Posmrtná výstava Lebedova vykazuje 194 čísel. Referát přineseme příště. —a—

DIVADLO.

Ibsen je našemu divadelnímu obecenstvu dosud hostem, s nímž neví si co počít. Pochopitelně. Schází výchova, pozvolná a soustavná, výchova v hledišti i částečně na jevišti. »Nora« je jedním z nejjasnějších a nejdivadelnějších kusů Ibsenových, a proto jí bylo asi začato, bez ohledu na jistou tendenčnost, která kdysi stejně jak budila sympatie zápasníků za rovnocennost a osamostatnění ženy, tak zároveň znejasňovala mnohým vlastní ideu dramatu, jeho vnitřní vzrůst a souvislost. Dnes ovšem se těmito momenty nedáme již mýlit, a zůstává na konec jen umělecké dílo, působící vlastní dramatickou silou, bez podpory vnější dobové nálady. Lituji, že příliš určitě vymezené místo v této rubrice nedovoluje mi, jak jsem měl v úmyslu, sledovati Noru krok za krokem a tak vyjasniti z dramatu samého podivuhodnou povahu toho dítěte-ženy, hrozným sklamáním rázem pochopivšího nepřirozenost dosavadního života s mužem. Lituji toho, protože jsem tím připraven o možnost dokázati tak, jak byl výkon pí. Kvapilové v této roli hluboce pochopeným, jak lidsky cítěným. V »Noře« je do jisté míry vnitřní rozdvojenost, způsobená právě tím útokem tendence na vnitřní organický vývoj události, a v tom právě, že umění pí. Kvapilové dovedlo tuto mezeru překlenouti, že dovedlo Noru přibližiti našemu cítění a učiniti ji pochopitelnou až do posledního kroku z Helmerova domu, v tom je velikost tohoto výkonu. Je ovšem možno jinak si ještě tuto bytost založiti, jinak ji i v jednotlivostech nakresliti, ale mně osobně je toto pojetí nejbližší (a myslím, že mnohým), protože přesvědčuje oddechem své hluboce cítěné lidské duše. A nebál bych se o úspěch tohoto výkonu ani vedle uznaných již, i nejprvnějších. Byl by asi jiný, ale neztratil by se. Již založením prvního jednání učinila pí. Kvapilová Noru takovou, aby veliký obrat v duši její na konci byl možným. A zcela v souhlase s autorem. Nora je veselé, lehkomyslné, naivní děcko, Helmerův »skřivánek«, ale žije také svůj skrytý život. A život, který nemůže zůstati beze vlivu na její myšlení. Kdysi na počátku svého manželství zachránila Torvaldovi život, opatřivši peníze na nutnou cestu do Italie. A to je její veliké tajemství, které sděluje s pí. Lindovou přikrčena za portieru, veliký skutek lásky, který ji činí šťastnou a pyšnou. Torvaldovi arci neřekla nic, vždyť on nenávidí půjček a pak — jeho sebevědomí! Nebylo by již tak krásně u nich doma. »Ano, až jednou, později, po mnoha létech, až nebudu již tak hezká jako teď — až nebudu již Torvaldovi tím, čím jsem teď — pak jest dobře míti něco v záloze.« Pak teplo velikého činu lásky znovu zahřeje chladnoucí krásu vzájemného spolužití. A zatím sama osm let pracuje, tajně a mnoho, šetří, aby toho Torvald nezpozoroval, opisuje, jen aby mohla řádně úroky spláceti. Sama muži zachránila život, sama si teď důsledky nese, a tím roste zvolna její sebevědomí. To všecko je už v té Noře pí. Kvapilové hned od počátku, a musí také být. Vždyť osm let žila svému tajemství, osm let snila v duši o čemsi neobyčejném, nejzázračnějším, sama si nejsouc jista, co by to bylo. Ale něco velikého jistě, něco, co nepřichází každý den. To tedy není povaha povrchní, ne, její lehkomyslnost je vlastností hýčkaného dítěte, nezkušeného, dopouštějícího se v mučivé obavě o život manželův a ze šetrnosti k smrtelně chorému otci, sama v očekávání prvního děcka, zločinu zcela nevědomky. Ani teď, když se jí začíná dům bořiti nad hlavou, kdy Krogstad, jemuž hrozí od Helmera vypovězení z banky, otevře jí oči, nevěří, že by mohlo být zločinem, co jedině z lásky učinila. I když Helmer, nejvyšší pro ni autorita, rozhodne v hovoru, který s ním obratně zavedla, nevědomky proti ní, nevěří. V ouzkostech duše tone, ale nevěří. »Já že bych své děti kazila! — Náš domov otravovala? . . . To není pravda. Pro všecko na světě, to nesmí být pravda!« To jsou scény, kdy jemně cítící Nora pí. Kvapilové začíná mimovolně chápat a zároveň se už poznenáhla, bezděčně, vzdalovat Helmerovi, když při jeho slovech, že v blízkosti lidí nepravdivých cítí až i tělesnou nevolnost, znatelně ji zamrazí a ona vyvinouc svoji ruku z jeho, odstoupí od lenošky, i dětem, těmto pod dojmem Helmerových slov. A pak už se to řítí docela. V duši Nořině už se to zmítá a docela vzadu vstává pomyšlení: »kdybych nadobro odešla.« Myslí ovšem hned na nejhorší. Přímluva její zůstala marnou, Helmer, kterému nade všecko jde o mínění veřejnosti, Krogstada, svého nepohodlného dnes přítele z mladosti, přece vypoví. I okamžitá myšlénka na záchranu se strany zámožného dra. Ranka selže, když tento poznav, že konec jeho chorobného života nadchází, nešetrně odváží se říci Noře, co dosud na dně duše své hýčkal, že totiž mimo Torvalda je tu ještě někdo, kdo by za ni radostně život dal. Teď je všecko ztraceno. Propuštěný Krogstad hází do schránky dopis, kde Helmera o všem zpravuje. Bojuje zoufale za udržení svého místa v bance a tím za svoji rehabilitaci. Všecko se ve vás chvěje, když Nora v zoufalém očekávání hledí otevřenými dveřmi na skříňku, do které po chvíli ostrým úhozem spadne Krogstadův dopis. Je rozhodnuto A teď, teď přijde to »nejzázračnější«. Torvald řekl prve, že je hotov všechno vzíti na sebe, a on by to učinil. Ale ne, to se nesmí stát. Nora je zoufalá. »Je to rozechvívající líčení té duše nešťastné, která je si svého postavení stále jasněji vědoma, nadarmo hledá východiska, až na konec v příšerné veselosti tančí smrti vstříc« (dr. Reich). Divoký tanec, o život při něm běží. Ale Helmer nesmí skříňku otevřít, dnes ještě ne. Až zítra, až ona dotančí; pak bude volný. Chápete? Co je bolesti v tom výkřiku, když Nora spočítavši těch zbývajících jí jedenatřicet hodin života vletí Torvaldovi do náruče. »Tady, tady je tvůj skřivánek!« Škoda, že nelze tu pokusiti se o popis jednotlivých scén tak, jak byly hrány, jmenovitě pí. Kvapilovou. Ta paní na

scéně trpěla se svojí Norou, a vy jste cítili až v samé duši s tou ubohou bytůstkou, která jinak vychována, jinak uměla životu rozuměti, než jak najednou se jí ukazuje. Mně alespoň bylo smrtelně úzko při té tarantele, zejména při druhém provedení, a byl jsem tolik vděčen dru. Rankovi, který svým zbystřeným citem pro Noru její nervósni úzkost vytušil a přispěl jí zdržeti Helmera od otevření skříňky, kde leží osudný list Krogstadův. Neodvratná chvíle ovšem přece konečně nadejde. Helmer smyslně rozjařen vrací se s Norou z domácí zábavy, kde Nora tančila tarantelu; všecka duševní muka uplynulých tří dnů čtete v její tváři, i bolestné vědomí rozhodného okamžiku, úzkost před blízkostí toho »nejzázračnějšího«, co teď přijde. Ještě přichází dr. Rank, aby se rozloučil, nežli se zavře k umírání. Vyžádá si doutník, Nora mu v delikátním symbolu chvějící se rukou zapálí, dá si přáti od něho dobrého spánku, a dr. Rank s posledním díkem »za oheň« odchází — na vždy. Poslední, co bylo v životě jejím krásného, to tiché, oddané přátelství Rankovo, i to mizí, Helmer, kterého nade vše miluje, nic nechápe a přichází se smyslností, kdy ona stojí na prahu smrti, a děti — ach, bože, děti, její sladké děti! — ty už nesmí vidět. Teď už jen to »nejzázračnější«, to čeká, a to teď přijde, musí přijít, ale ona musí dříve zemřít. A Torvald vezme všechnu vinu na sebe, zmužile a pro čistotu její památky; vždyť ještě před chvílí řekl, že by chtěl, aby taková chvíle přišla. Pak otevřel skříňku, a teď čte psaní. A v tom už vráží do pokoje, všecka maličkost té občanské duše, o níž ubohá Nora snila nejvyšší sny, propuká v hrubé urážky, aby na obrátku, když je nebezpečí novým Krogstadovým listem nenadále zažehnáno, pokořené a do bezedné propasti náhlého děsného poznání sražené Noře — odpouštěl. A teď bych chtěl, abych měl tu místa pro slabé aspoň vystižení hry paní Kvapilové. To nebyla strnulá jakási personifikace duše, ani slovíčko autorovo své hře neobětovala, ne, to byla Nora, žena, která osm let čekala na nějaké to »nejzázračnější«, které, když čekala, že teď, teď jistě přijde, se nedostavilo, žena sklamaná bezmezně, nevýslovně trpící duše, v níž v jediné čtvrthodině děje se nesmírný proces děsného poznání: že si s Helmerem nikdy nerozuměli, že byla mu jen »skřivánkem«, loutkou, ale ne ženou. »Poznání, že jsem tu žila osm let s mužem cizím, a že jsem s ním měla tři děti — Oh, pomyslit na to nesmím! Na tisíc kusů bych se roztrhala.« Řadou báječných nuancí je tu výkon pí. Kvapilové, shroucení, úžas, vzpínání se probuzeného poznání, zoufalá ironie, odpor, bolestný odpor k muži i k sobě samé, bolest matky až k rozhodnutí, všecko četli jste z očí a tváře její, z každého kroku i gesta. A když konečně takřka znatelně mdlobě blízka odchází, chápete, že tahle Nora nevrátí se nikdy, že se nemůže vrátit. A jako na potvrzení slyšíte, kterak za posledním, nadějí oživeným slovem Helmerovým dole s temným úhozem dvéře zapadají. — Drama bylo vypraveno s citem a s intelligencí. O pí. Kvapilové jsem se již zmínil, pokud jsem mohl. Je toho o tomto výkonu, který zasluhuje zvláštní studie, málo, ale překročil jsem beztak již obvyklý rozměr této rubriky. Nemohu ještě nezmíniti se o panu Bittnerovi, jehož výkon v roli dra. Ranka byl uměleckým svrchovaně. I k vůli němu lituji, že nemohu napsati všecko, co bych chtěl. Pan Vávra v první své veliké roli, Helmera, mne překvapil, třeba dosud všude nestačil. Svého Krogstada, tak jak si ho založil, dobře hrál p. Šmaha, ale právě o tom pojetí dalo by se, myslím, debattovat. Paní Danzerová hrála Lindovou tak, jak jsem ji od ní čekal. Celkem dobře. Představení vůbec působilo uceleně, teple. —s—

LITERATURA.

J. S. Machar: Golgatha (1896—1900). Předposlední sbírka Macharova, Výlet na Krym, působila mrazivě na jeho obecenstvo — a v referátech se mluvilo i o úpadku. Mladí mužové a ženy tam postrádali oné hořké lyriky sklamaných illusí, která, zdálo se, nadobro byla vyzpívána v třech sbírkách lyriky, v sonetech, ve všech knihách autorova mládí. Místo subjektivnosti objektivnost, místo sklamání resignovaný klid; a přece byl to Krym Macharův, plný krimské vůně, krimského ovzduší, a nemluvím jen svým jménem, řeknu-li, že to byla sbírka, které jsme se oddali nejbezpečněji a z níž jsme vyšli v nejpěknější náladě. Tak mi připomínala rovnováhu Goethovu. Mužného Goetha neměli rádi Wertheriáni, a také si povídali o úpadku, o neznabožství, o nedostatku citlivosti a p. Byl jsem zvědav na novou knihu — jejíž některé části jsou starší než Výlet na Krym, jiné nejvýš současné. Je to kniha hodně pestrá, různorodá ve svých částech, v jednotlivých básních, které jen nahodile se sešly pod jednou obálkou, illustrující Kristovu oběť. Zas v ní najdete ten původní, hořký Macharův timbre, zas jeho ironii, zas tendence reformní vedle veršů koncipovaných s výšin klidu a porozumění životu, kde člověk chápe plnost života a miluje ho, aniž by propagoval směry, nebo bojoval proti nim, nebo kde je prostě člověkem-básníkem a nic víc. Machar je nazval ornamenty — ne bez důvodu, a použil jich k výplni. Snad jich opravdu nedoceňuje, ale mně se právě líbí tyto ornamenty. Nikde to ostatně není l'art pour l'art, pravý ornament, spíš ona vřelá lyrika velkého srdce, která zvěčňuje verše Nerudovy; a i to třeba omeziti — tak vzkřikne místy macharovská revolta. Jako ultima thule: Koráb básníkův pluje mořem života. Kdysi stála jeho Mladost na přídě, »hledíc v dál nadšenýma očima« — chtěla být korábu kapitánem. Ta je teď mrtva; koráb troskou; jede k břehu — tam bílé kameny za nízkou zdí. Tedy hřbitov.

Na vždy odpočívá
tam cizí rod. To mlčí vína, piva,
anekdot, vtipů, antisemité,
šosáci, politici vináren,
tlí vedle rozšafných a tlustých žen — — —

Ale jak je krásné, když praví:

Ach, stárnem, mincmistře ... Však mincí poctivou
jsme byli, viď, v každičký čas;
vše pro ni ztavili jsme duší vášnivou,
co Osud naházel v nás.

A když jsme hodili časem škvár řeřavý
a na nás kletba se sila —
vždyť jsme jej hodili jen lotrům na hlavy;
však mince poctivá byla ...
(Zimní večer.)

Ale není tak všude. Jsou tu skutečné »ornamenty«, jako Žaponerie, rozkošný malý náčrtek na vásu nebo na vějíř, Přípitek ve slohu XVIII. století, adresovaný některé dámě, jíž člověk dovede vyjádřit svůj pocit, poklonu zbožného přátelství, jen ve formě elegantné preciosní, Zvon, báseň o věrnosti ženy k rytíři křižáku, podobná některé krásné věci velikého Leconte de L'Isle — jako Legenda o smrti Josefa pěstouna, jako Romance z třicitileté války, která se vrývá do mozku k nezapomněni jako národní píseň.

Pásla si housátka podle vody,
vila si věneček pomněnkový.

Tou cestou jel voják a požádal pasačku o věneček. Ale pasačka se bojí maminky, pak by už jí nesměla na oči ...

Máš-li ty matičku takovou zlou,
pojď ke mně na koně, pojeď se mnou.
Pojedem, panenko, k Fridlantovi,
nikdo se o tobě víc nedoví.

*

Fridlant je kavalír a nás má rád,
a my zas dovedem krev pro něj dát.

Ale když ji milenec zahyne?

A když tam zhyne má hlava mladá,
vezmeš si, děvčátko, kamaráda.

Když toho zabijou, je tu jiný,
neboj se, děvčátko, vojančiny.

Regiment mládenců, regiment je jich,
celičký regiment samý ženich.

— — — — — — — —

Není v tom rhytmus doby? Je možno říci něco jednodušeji a hlouběji zároveň? V ní nepoznáte autora. Má naivní stil lidového produktu. Dejte ji lidu, přijme ji a bude ji zpívat po věky, aniž by znal autora.

Věci jmenované by nejspíše měly právo na nápis »Ornamenty«; ostatní mnohem méně, a dokonce ne »Legenda, která mohla být napsána také po mé smrti«.

Zarážím se trochu nad Májovým epigramem, který mi křičí nevkusně, jako desky socialistického kalendáře: nemohu za to, že frase o rudém praporu, rudé krvi, rudých květech mne lehtá tak nepříjemně, jako starovlastenecká velkohubost. Je to jen malá záměna, jejíž obě formy mají svou působnost ve vrstvách sobě bližších, než se myslí obyčejně. Nezazlívám Macharovi jeho sympatie pro sociální demokracii, nejsou-li slepým stranictvím, a chápu — ač nesouhlasím — čeká li někdy spásu odtud (V noci prvního máje), ale jsem si velmi jist, že Machar je přesvědčený individualista a nacionál. Cítí češství v krvi, a cítí je jako povinnost. A je to jeho česká krev, která se vzbouří každým novým ponížením a nejvíc lokajstvím jeho vlastní raçy. Jsou tu zlé výzvy, zlé urážky — ale nevím, proč skandalisují právě ty, když Písně otroka neskandalisovaly? A jsou přímější, životnější, pálí víc. Snad právě tím? Mně Šaškova tragedie a Žalm jsou nejžhavějšími básněmi vlasteneckými, které byly kdy od Čecha napsány.. Chce-li Neruda mít každého jednotlivce českého z kvádru, Machar se modlí, aby nás Bůh učinil tvrdými jako ocel. Ta nechytá, nehřeje, ale ubíjí k smrti, a kdo ji rozpálí, nechť se jí jen nedotkne! A Šašek . . . ten žádá o místo domovníka pro svého otce někde jinde, když dům (s erbem dvojhlavého ptáka dravce) hrozí zřícením. Dobrý domovník, a vstoupí do služby za stejných podmínek. Politická báseň, politická satira Macharova vrcholí v těchto žhavých verších

Několik historických (biblických a římských) čísel je plno ironie filosofické. Zde je Machar klidným, studeným fatalistou. A Dioclezian připomíná opět stránky Tacita. Oběť Kristova je marna. Ti, kteří ho vyvedli na Kalvarii a křižují ho, přijmou jeho jméno a v jeho jménu budou provádět své métier dál. Chcete slyšet slova Satanova, slova o marnosti všech nadějí v Dobro? — v království Boží na Zemi?

celý svět ten širý
je mojí říší. Neboť já jsem Život.
Sám sebou vládnu. Sedím v srdcích, v duších,
mě nikdo nevypudí, nezažene,
ni Ty, ni Otec Tvůj. Království Tvé boží
je snem. A sen ten nechám lidem na vždy.«

Je v tom hrůza slov Schopenhaurových: Je všechno vule; vše ostatní sen, illuse. A tato Vůle, nebo Život, nebo Satan je jediné Skutečno, které se žádnou morální fixí, žádným viděním blaha všech nezměnilo.

Vidíte, že sbírka je velmi pestrá; skoro každá báseň má jiný zorný úhel a skoro jiný stupeň vývoje. To je také přednost: neboť to znamená bohatý plný život, to ještě znamená mladou krev. Nová kniha Macharova je z nejkrásnějších, i bude-li míti méně obecenstva. O. Š.

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

Překlad H. Taineových »Dějin anglické literatury« počal právě v sešitech vycházeti nákl. J. Pelcla. Skutečně epochální význam tohoto díla, psaného nikoliv filologem, nýbrž umělcem a filosofem, a slučujícího břitkou analysi se synthesí stkvělou a mistrovskou, jest samozřejmý i u nás, kde teprve smrtí Taineovou počíná vlivuplné a dobrodějné působení tohoto genia imaginace germánské, jíž řídí úsudek latinský. Věda literární jistě dlouhá století vraceti se bude ne-li k historicko-filosofické a kriticko-přírodopisné methodě Taineově vyložené v úvodě přítomného díla, tož dojista k nádhernému jeho umění charakteristiky údobí, osob i děl uměleckých. Vyznal-li letos upřímně jeden z kritiků francouzských »aujourd'hui en France, tout homme, qui écrit, est débiteur de Taine«, jest jisto, že záhy úsudek ten bude rozšířiti na veškeré literatury evropské, k čemuž ukazují již hojné a důležité studie italské a německé Taineovi věnované. U nás i po překladě »Filosofie umění« jest do toho daleko; neschází dojista historiků a kritiků literárních, kteří zmocnili se theoretické kostry a programmatického lešení Taineova; avšak nebylo dosud pochopeno, že hlavní kouzlo jeho spočívá v bohaté paletě, Kroisovském Slovníku — slovem potenci umělecké. Přejeme, by překlad »Dějin anglické literatury«, jejž opatřil O. Sýkora, a jejž provázíme přáním značného úspěchu, k tomu mohutně pomáhal.

*

Lipský nakladatel C. F. Amelang chystá zajímavou sbírku »Východní literatury v samostatných zobrazeních« v 10 svazcích, z nichž 5 bude věnováno literaturám východoevropským, pět asijským. Mezi literaturami evropskými jsou hlavně literatury slovanské, tak: česká z péra J. Vlčka, ruská z péra W. Wollnera, polská z péra A. Brücknera a jihoslovanské z péra M. Murka. Celé seskupení jest originelní, nikoliv bez bizarrnosti. Posud vyšla literatura polská od našeho literárního příznivce, berlínského professora A. Brücknera a literatura perská i arabská. Každý svazek čítá as 30 archů. Spornou ovšem otázkou zůstává, jakým právem zahrnuty jsou do této sbírky literatury polská a česká, jež ani tradicí, ani zeměpisnou polohou svých nositelů nedruží se k Orientu a jimž na př. na Rusi, kdež smysl pro podobné dělení jest jemně vypěstován, stálé se dělají výčitky západnictví. Dílo samo, pokud lze dle prospektu souditi, nesnaží se o zvláštní vybudování společného nějakého typu východních literatur, jenž musil by zůstati fikcí.

*

Nákladem J. Otty vyšel nový román Václava Hladíka: »Trest«.

*

Svatopluk Čech je zajisté jedním z nejčtenějších básníků. Jeho knihy básnické mají více vydání nežli nejoblíbenější romány. Nakladatelství F. Topiče vydalo opět nové vydání dvou krásných knih Čechových a to: osmadvacáté vydání »Písní Otroka« a páté vydání »Petrklíčů«.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20 dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. 1. LISTOPADU 1901. * ČÍSLO 3. *

JAN Z WOJKOWICZ.

PŘÍCHOD PODZIMU.

Už srdce mláťiček svůj starý smutek zpívá,
a nad střechami sletují se ptáci;
už se tak brzo, brzo svečeřívá —
a zdraví mé se dosud nenavrací.

Den dne je šeřejší, smutnější — a tak němý!
Je záhadnější šelestění stromu.
Neznámý dlouhý stín se plouží teskně zemí,
a marně ptáš se: Komu patří, komu?

Vše prázdní se a tichne . . .
Na ulici
tak záhy rozsvěcují lampy, šerem zádumčivé,
ven světla dívají se, večera kouzlo snící,
z protějších oken všech, kde večeří se dříve —
co z šerých komínů kouř v attitudě snivé
výš vznáší se, stříbrný na měsíci . . .

Tak mě tu zanechaly . . .
Nemocného tělem,
tak v nejistotách smutku a se zakletou duší,
ty letní světlé dny . . .
A v citu roztesknělém
má hlava kývá si, a všecko, všecko tuší . . .

Poslední naděje, jež ve mně zbyly z léta,
teď s chladem vánku všecky cítím, jak se ztrácí,
na střechách, na stromech se ptactvo teskně slétá —
mé zdraví, zdraví mé, to se mi nenavrací . . .

Jen jedno zbývá mi už: Hudbě podjeseně
naslouchat v stesku cepů, té hudbě monotonní,
snům měsíce se dívat rozesněně,
a velkému se oddat zamyšlení:

Že nutno s odletem se smířit jak ti ptáci,
a jak ty cesty parku chladu, samotě,
jak stromy plačícímu větru, v tesknotě,
že nutno vzdáti se Jí v tiché resignaci.

JOSEF K. ŠLEJHAR:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

Byl by i svého snad mohl dosíci jinak, kdyby byl chtěl pokusit se o to — jinak totiž, s tím obvyklým zde způsobem, řemeslným, otrockým, zpustlým, nátlakem své libovůle a moci, a svých jistých prostředků, jež mu byly známy; snad by se mu byla takto i ona poddala jako všechny posud, i ji takto mohl mít a pak třebas často, kdy by se mu zachtělo, a mohl si tak na čas poskytnouti věru slušného ukojení, věru nevšední rozkoše. Snad by vůči němu nebyla z jiných ani ona, ač tak v jeho zdání vynikala nad všechny. Snad na první shlédnutí, jež tehdáž bylo mu tak osudné, byl by ji mohl zavolat — ještě žádná mu neodepřela, a jaksi nedělo se to jen vzhledem k jeho moci zde, jíž ovládal tolik hmotného, existenčního prospěchu těchto lidí. Snad, snad by ji byl takto také mohl mít, i jí běželo o existenční prospěch zde, jehož on byl pánem, v úlevě i zisku, i kdyby nebylo nic jiného, co by ji mu vzdalo.

Ale toto vše nebylo to, co ho na ráz tak schvátilo a sklonilo hluboko před majestátem její ženskosti. Neb od onoho shlédnutí rvalo se v něm jeho nitro k úžasu a ohromení, jaké ne-

pochází z pouhého smyslného rozruchu. A poznal to již pak, co chce a oč se mu jedná. Chtěl mít s jejím tělem také její srdce, její duši, její lásku, její nadšení, chtěl ji mít v neskonalosti celé její ženskosti, chtěl ji tak mít na vždy sobě odevzdánu, chtěl spojení bytostí v celé jejich podstatě.

Rozhodnut takto již dávno sám v sobě, s celým ostatním svým životem k tomuto cíli vyrovnán, uspořádán se všemi jinými jeho zřeteli a jist a nadšeně smířen se všemi povinnostmi, vyplývajícími z této podstaty lásky, ukončoval zase místo spánku bdění své o ní obrazy takové čaromoci a slasti, v něž zároveň jakoby vpojovala se celá nezdolnost mužného přesvědčení, jež za svým svrchovaným cílem spěje a naplněná již míra života. A chystaje se posléz mezi tím zase do služby, byl již to tak cele rozhodnut, tak cele naplněn, tak spjat ke svému cíli celým nevymaňujícím se dosahem nitra. Veden to byl již samými stopami osudu ku vyvrcholení epochy svého života . . .

Ustanoviv, aby stala se mu ona tím jeho osudem, shledal zároveň v sobě zadostučinění, jaké kdy dáno bylo člověku. Zadostučinění, jakoby vše poskytnuto bylo člověku a nezbývalo jiného bažení. V zadostučinění tom byla zároveň všechna rozkoš, všechno naplňující se blaho a zároveň vědomí prozřetelnosti, které si není více v ničem nejisto.

A v tomto zadostučinění lásky, směřující k celému svému naplnění, bylo i svědomí, mravní hodnost, svatost před sebou, v nichž vedeny býti mají ty kroky k ní. Svědomí lásky, jež spjala se v něm nade všechno v tomto světě a zvítězila nad bytostí, posvěcovalo ho v těch jeho touhách a zámyslech, jimž nic více nemělo státi v cestě.

Zvláště dnes nebyl vůbec nic spal; nezdřímnul ani na okamžik, jediná mrákota nepřešla jeho smysly, ani ta chvilka sílivého zapomnění se nedostavila — jeho mozek byl jako rozevřen a jeho srdce kypělo. A do tmy uvnitř jeho stěn, v niž bil denní povyk zvenčí, vyzařovaly zážehy jeho smyslů, takové třpyty duše, jakoby v nadšení genia. Pozvedal se někdy na loži, jakoby čímsi vynášen. A vzepřev se na lokty a pronikaje pohledem kamsi v to ozářené bezdno kolem tanoucí, volal slova nejsladší, volal slova, jimiž vzýval a jimiž miloval. Její jméno volal — těmi zvuky a zpodobněním, jakoby v to jméno vtěloval ji samu — Marie, ó Marie, volal a rozúpěl se při tom a rozechvěl sám v sobě, vytrvávaje tak v nevystihlém vzdechu lásky. Někdy zasmál se zprudka, náhle, v jakémsi klokotném téměř hrnutí se zvuků, jako když hrdlička zaplesá. A zajisté v té jakési nezvěstnosti tmy uzavřené okenicemi neslo se to jako temné šílení lásky, jako horečný výbuch smyslů, bezmezně odevzdávajících se svému blahu.

— Tedy již dnes! také si zvolal. A jakoby to i háravě sliboval duši své nemohoucí se dočkati, vše předváděl jí u vidinách toho příští a tím jakoby i snažil se vésti ji k umírnění a posho- vění, jehož jistě bylo potřebí. — Tedy již dnes, opětoval po chvíli v divném šeptu jakoby mroucí unylosti — a nechav rozevřeny rty jako bez síly, ssál jimi dlouho v takové nedůtklivé slasti dech jakoby překonávajících vůní a rozkoší celého světa — a nechav při tom zavřené oči jakoby před náhlým velkým oslněním, kladl hlavu v zad jako v upadající mdlobě. Neskonale slastné chvění linulo se celým jeho tělem . . .

Dlouho tak prodléval, maje se pomalu připravovat do služby. —

Mezitím zdaleka přicházel táhlý a rozlehlý hukot jakoby zaobzorové bouře. S temným, přibývajícím lomozem valil se jakýs mrak zvuků a v takovém hrozivém vynášejícím se chodu, jímž vše tam venku bylo zasaženo. Země schylovati se zdála v úžasu ve stopách tohoto chodu, tohoto ústrachu, ulehajíc a třesouc se jako travina v uraganu pouště. Pak burácení to naplnilo jaksi všechny obzory, jimiž bylo se mu probírati, a jakoby se náhle strašná moc soustředila kdesi v bezprostředí. Třísklo to jako hrom, a všemu vůkol jakoby zasadil strašnou ránu . . .

Přejel to právě kolem bleskový vlak, nezastavující v celé daleké šíři této krajiny, projíždějící jako závan vichru celou tuto nesmírnou rovinu.

Jemu na loži zatajil se dech a jakoby cosi se v něm přervalo. Bylo mu, jakoby byl čímsi zasažen, jakási posupnost citu ho jala. Zůstal na okamžik v tomto cizím neznámém dojmu, v němž jakoby se v něm všechno rozpadalo, záhadně ustrnul. Pak jakoby se mu bylo čímsi těžce probírati, užasle se rozpomínal, a jakoby v toto rozpomínání zasáhalo něco neblahého a zlověstného, co ale jeho vědomí se již neoznačovalo. A chtěje jaksi se vybrati rázem z nenadálé té stísněnosti, vstal, popošel k oknům a zprudka rozevřel okenice — aby již tu bylo světlo, zase dotek známějšího života.

Před denním světlem v prvním dojmu oslnivě zalehajícím do všech prostor pokoje, se zapotácel, semknuv a zastíniv oči. Osvítil to den zvláštní výraznou tvář mladého, as třicetiletého muže, lehce jakoby zprůhlednělou a značně přepadlou, ale bez matnosti a mdloby a chabé přirozenosti, spíše intensivně vznícenou a produševnělou, jakoby ze sebe cosi vynášející. A v jeho hnědých, jistě krásných očích, jež pak se rozevřely proti dennímu světlu, trochu divokých a na všem široce, nervosně ulpívajících, zvyklých patrně častým rozčilením obzírání mnoha věcí najednou a těkavosti neustálého neklidu, zatanul mohutný, ušlechtilý zásvit, roznesly jaksi po celém obličeji a jakoby z vnitra vyplývající. Upřely-li

se tyto oči, utkvěly-li svým způsobem, jakoby omámily, leč nikoliv v tom uhranutí vzbuzujícím nepříjemný, trapný stav, ale jaksi sladce, mdlobně ovládly člověka V jeho postavení zodpovědném, ovládajícím sta lidí robustní, nezřízené podstaty, velice usnadňovala mu tato zvláštnost a moc pohledu úkol jeho, neb takovým divně jímajícím pohleděním dociloval mnohdy více než do krajnosti a násilnosti prováděnou disciplinou, danou mu v pravomoc a k disposici. V překonávající jeho síle, zavazující k jakémusi bezmeznému oddání, i nejsurovější zlotřilci mimoděk se schylovali. A na ženské byla v tomto pohledu moc věru suverenní, již on ale nepoužíval a jakoby o ní nevěděl . . .

Ještě se vzduchem chvělo echo v dáli unikajícího rychlíku, a on zdál se mu naslouchat v unylé, temné roztržitosti. A jakoby to zároveň v duši sledoval poslední zákmity, ony tuchy zlověstnosti, jež v tu chvíli přes jeho tvář uvrhaly jistý zasmušilý stín. Spjat byl v přemýšlení, pátrání. —

Ale co vše znamenalo proti tomu, co tanulo v záři jeho duše! Vytrhl se rázem ze sna, jako v nadšení, celý jeho obličej se ozářil, jakoby rozpjal. Vešlo v něj opojení, vnitřní horoucí štěstí, jež jen o sobě ví. Vše ostatní, i cokoliv by to bylo, všechno jiné, k jeho štěstí nenáležející, bylo zapomenuto. Nebylo vůbec nic takového v přítomnosti toho blaha, jež jako sláva chrám prostupovalo jeho duši. Jako sláva a nadšené alelujah veleby boží schvacovalo to zase jeho duši.

K všemu tomu venku za okny, v nevlídných ulicích městečka, na nedalekém nádraží jako spjatém perspektivou kolejnic, a za městečkem v značící se jednotvárné, jakoby prázdné krajině bez obzoru, tady v neklidu a ruchu, v špinavu a blátu, a tam dále v takovém mrtvu, jakoby upadání pod neurčitým, ustrnulým nebem podzimním a co tam všechno bylo — docela nezřel, hledě tak chtivě, v mocném zaujatí před sebe, do toho okna. Při čemž jakoby vzrušený lesk jeho oka vyplýval ze sebe, přese vše se přenášeje, maje jediné zření — zase jen ji, Marii . . . Pokrač.

Gabriela Preissová:

KUŘATA STRÝCE JANA.

POŽLOUTLÝ LIST Z RODINNÉ KRONIKY.

Pokrač.

Taková rozlítostněná potkala strýčka Jana a musila se mu již v slzách omluviti, že se svým ubohým, odstrčeným dárkem nemyslila nic zlého. vždyť byla ta bílá kuřátka i s tou bílou kvočnou přece jen jakoby zvláštností; člověku se srdce potěšilo, když se na to zahleděl, nechť je panu Janovi libo jen se na tu čeládečku podívat . . .

A tetka vyklopila u travnatého okraje zahradní zdi celé své provinění z koše, rozpípalo a zabělelo se to po trávníku jako liliové květy.

Strýčkovi Janovi se rozjasnila dětinsky celá tvář, sám se po dvou kuřatech shýbl a ukládaje je zlehoučka znovu do koše, pobídl již tetku s úsměvem: »Prosím vás, doneste mi tu roztomilou drobotinu jen ještě znovu ke stavení, já si ji pak již před našimi uchráním . . .«

Tetka pochytala kuřata s kvočnou zase do koše a radostí celá nadnešená ubírala se s Janem zase nazpět. Strýc Jan ji zavedl až do svého pokoje, tam si blaženě sám vybral dárek z koše a tetce vtiskl do dlaně tolar, aby za něj něco nakoupila dětem, však že ta jeho radost stojí za mnohem více . . .

Tetka se vítězně jen z domu odhoupala, dříve se dole panímámě pochlubivši, že její nápad přišel na konec přece jenom ke cti . . .

Babičce se zatajil dech hádankou, co si teď Jan s kuřaty počne? Pantáta je na dvoře pozná a vyžene to ze vrat.

Jan si už dávno vyprosil, aby se mu jídlo posílalo nahoru do samoty, tentokráte donesla mu matka oběd místo Toničky sama. Zastala Jana stavícího zvláštní příhrádku ve svém panském bytě. Vyházel knihy z obou knihovniček na neladnou hromadu k oknu a položil etažérky po délce v úhel do rohu pokoje ku kamnům Kuřata s kvočnou se procházela po pěkných kobercích, na misce z umyvadla měla již předloženou vodu k napojení . . .

»Co to máš tady za pořádek, Johánku?« žasla matka shánějíc zástěrou kuřata s koberce. »A ta kuřata, radím ti, dej hned pryč, nedráždi s tím otce . . .«

»Vždyť já dám rád pokoj každému, proč nemůže být dopřán pokoj mně?« odtušil mírně syn.

»Ale otci se musíš vždycky jako syn podložit,« namítla matka s jasným přesvědčením; »proč se mu, dítě, protivíš, když ti ukazuje, jaký máš být — vždyť on to s tebou myslí dobře, chce jen tvé štěstí!«

»Každý tomu štěstí jinak rozumíme, maminko,« pousmál se Jan tentokráte beze vší dětinskosti, »a proto se má každému přát a nechat to, co je jeho. Ta kuřata nedám pryč, maminko, ani je nikomu nevydám, jsou moje.«

»A co s nimi budeš dělat, když na dvoře je tatínek nestrpí?«

»Srovnáme se, maminko, nemějte starosti, tak zcela mile se srovnáme.«

*

Matka si vzdychla nad tou záhadou a šla vařit Janovi obvyklý koflíček černé kávy.

Po chvíli viděla otevřeným oknem kuchyně, že Jan si odnáší ze stáje hrst sena a v papírové krabičce nesl si navršený písek.

»Rány boží,« snad nechce na konec tu drůbež uhnízdit ve svém pokoji?« napadlo uleknutě babičce a už honem pospíchala za Janem s kávou.

Opravdu kvočna už byla v přihrádce u kamen na senném hnízdě i s kuřaty a na svátečním Johánkově talíři měly tam rozdrobený jablkový závin. Všechny koberce z pokoje byly zmuchlány v protějším koutě; na volné oparketované podlaze už snad schystal Jan drůbeži procházky...

»Johánku, já ti tu kvočnu uschovám do špižírny, tatínek se o ní hned tak nedozví...« počala matka se svým podivínem prosebným hlasem se smlouvati.

»K čemu by mi pak byla, maminko? Budeme mít beztoho teď dva dny prázdnin, kanceláře se budou u nás malovat. Proto si podržím raději kuřata poblízku.«

»Snad si nemyslíš, že ti to dovolíme v takovém pokoji, za který by se žádný hrabě stydět nemusil?«

»Přáli jste si sami, abych si pokoj s celým zařízením přivlastnil, sami jste mne zařídili, jak se to jen vám líbilo, já pro sebe bych si to byl smyslil všecko jednodušší... Ale když už se stalo, budu vám již pořád odevzdávat celé své služné v náhradu — tak, jak jsem počal...«

»Budeš si upírat každou zlatku a sta bys na své panské výbavě chtěl zničit hloupostmi? Slyšel jsi to jakživ, aby nějaký chytrý pán dělal si ze svého draze zařízeného příbytku kurník?«

»Ale když já nejsem z těch chytrých, maminko... Potom víte dobře, že jste mi pro mou zábavu nepopřáli ani kousek místečka tam pod kůlnou u klad; kde bych se jiného místa k volnému používání doprosil?.. «

Matce marné námitky už rozplamenily celou tvář — nevěděla si již jiné pomoci, než utíhnout se o zastání k pravému vládci domu; musí pomoci tatínek, ale poprosí jej snažně, aby tak učinil šetrně, dovolil Janovi kuřata ubytovat jinde.

S touto prosbou byla babička klidně a rozhodně odmrštěna.

»Jen mu jedenkráte povolit a ta myš v jeho hlavě by se vrtošila ještě více,« uhodil dědeček všemi klouby své zmozolované pravice o stůl. »Já mu okážu, jestli smí své jméno a veškeré naděje, jež jsme v něj skládali, dělat směšnými! Kuřata mu vyhodím z domu a on nesmí ani muknout!«

Když odešel Jan do kanceláře, ubíral se dědeček s babičkou nahoru, nevítané hosty vystrnadit, ale Janův pokoj byl zavřený a klíč netrčel jako obyčejně v zámku.

»Tak to vidíš, on už bude před vlastní rodinou zavírat na klíč,« zabíral se dědeček víc a více do hněvu. Už jsme to tak daleko dotáhli v synově vážnosti!«

Pro tu chvíli bylo štěstí, že musil dědeček neodkladné odjeti k zítřejšku na daleký trh, kde jej čekaly zaručené smlouvy.

»To ti povídám,« přikazoval babičce ještě na voze; »až se pozítří vrátím domů, ať už není v domě po těch bílých kuřatech ani prášku!«

Matka zkusila ještě všelicos, poslala také vyjednávat Toničku, ale ta se vrátila také s nepořízenou, přinesla si jen od Jana knížečku Máchova »Máje«, kterou jí daroval za marnou naději, že si odnese bílou kvočnu s kuřátky. A v panském pokoji, kde si nyní Jan usmyslil poklízet sám, zočily zraky mladé hospodyňky plno nepořádku, sotva že tak nepozorovaně trochu pouklízela, koberce vytáhla ven za záminkou, že je vyklepá a když prý počala pokrývat plátěnými chránítky hedvábnou garnituru, vynosil prý Jan divan i veškerá sedátka sám za dvéře, že je tam nepotřebuje, že se mu od nich odlehčí, a zanesl si do svého pokoje jedinou starou dubovou židličku ze síně ..

Pak stopovala matka s dcerami, jak si Jan poslal k hokynáři pro jáhly, pšenici a tvaroh, to všecko potřeboval pro svoje kuřata — a povzdychla si, co si ten posel i hokynář jen o rodině pomyslili; vždyť veškeré tyto věci byly v domě a nemusily se po hrstech kupovati...

Když se dědeček k večeru vrátil z daleké výpravy, vítala ho babička jen skrytým steskem, ale on jí všecko poznal na očích...

Pochodil dnes dědeček znamenitě na trhu, štěstí mu přálo ze všech stran, připadal si v každém podniku takový troufalý a neomylný. Dozvěděv se, že si Jan zrovna vyšel na procházku a zase si uzavřel svůj pokoj na klíč, rozkázal klidně čeledínovi, aby přivedl zámečníka, který mu musí násilně otevřít zámek. Ve čtvrt hodině zde řemeslník byl a sotva otevřel dvéře Janova pokoje, poručil dědeček, aby čeledín sebral bílou kvočnu i s kuřaty (pochytli jich náhodou jen jedenáct, jedno se v úzkosti schovalo a zachránilo si tak živůtek), a čeledín musil usekat veškeré té havěti hlavy a srovnat všechny ty bezhlavé oběti hezky řádkou na práh Janova pokoje aby vracející se syn ihned pochopil zasloužený trest nejvyššího vládce v domě...

Dědečkovi bylo při tom komandování a provádění ukrutného činu náhle dosti nechutno a smutno, ale myslil si to tak dobře a neomylně té vrtošivé myši v synově hlavě na výstrahu...

Dokonč.

Z BÁSNÍ ALFONSE BRESKY.

BÍLÉ ZVONKY.

Co v srdci mém se děje
za tajůplný taj?
Tam jarní vánek věje,
že blahem chví se kraj.

Tisíce bílých zvonků
plá v srdce údolí,
na tenkém visí stonku
a snivě hlaholí

Nad tajícími sněhy
zní jejich vroucný hlas,
květ nemá tolik něhy,
ni luna taký jas.

Vše voní zvonků dechem,
zní hudbou tlumenou,

vře srdce samým vzdechem
a samou ozvěnou.

VÍTR V ZAHRADĚ.

Kvetoucí zahrady plály
v červáncích večerních,
tu vítr zdvihá se v dáli
v korunách bílých jak sníh.

Zahradou vítr se šíří
a květů kol tisíce
ve vzduchu zlaceném víří
jak stříbrná vánice.

A větve se ve větru sklání,
květiny prší z nich,
já bloudím ve květů vání
a v srdci mém jásot se zdvih'.

Plesání stříbrných tónů
do srdce vítr mi svál

a tisíce carillónů
tam jásavě rozehrál.

TICHO V LESE.

Stichl šepot lesních vánků,
zlaté tůně v šeru sní,
hvozd se noří do červánků
v zadumčivém mlčení.

Ticho vládne v celém lese,
jehož vršky v záři ční,
nikde lístek nepohne se,
ani muška nezazní.

Na květinách můry spící,
každý strom zní okouzlen,
jaké ticho! — chtěl jsem říci,
ale s rtů zněl ševel jen.

ELVÍRA.

Elvíro zlatovlasá,
tvůj mihotavý vlas
do mého srdce střásá
tichého štěstí jas.

Své ruce lilijové
v mých vlasech sníti nech,
tu táhnou sladcí snové
mým srdcem v poupatech

A pohádkové říše
v tvých kynou pohledech,
jako bych bloudil tiše
po modrých stezkách v snech.

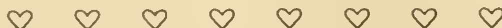
HUDBA V LESE.

Zelenavé hvězdy plají
listím stromů v lesa tmách,
jako v snách
kdesi v hloubi struny hrají.

Zlaté zvuky lesem vlají,
snivě lkají
v korunách,
které ze snů procitají.

V tajůplném šepotání
hvozd se sklání:
jaká hudba čarovná!

Naslouchá vše kouzlem jaté,
kterak na své harfě zlaté
hraje elfů královna.

VÁCLAV HLADÍK:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)

Pokrač.

Důvěrným a rozmarným tónem svým udržel Voldan své posluchače v napjetí. Určitými a lapidárními výrazy postavil ideál liberálního občana, měšťáka, příslušníka středního stavu proti utopii proletáře. A poněvadž Voldan dovedl abstraktní myšlénky tak prostě a názorně stlumočiti, že každý byl přesvědčen, že řečník mluví za něj, za jeho myšlénky a city, ocitl se celý sál v nadšení, rostoucím až v delirium.

Bystře, posměšně, rázně odmítl Voldan pošetilé blouznění kollektivistů, horovatelů pro plebejskou tyranii budovatelů suverenity demokratické byrokracie i zatemnělé šílenství nejkrajnějšího křídla, jež chce sociální problém rozřešiti odstraněním působnosti státu a nahraditi jej mocí a činností volného individua, jehož snem je zničení všeho, jehož logikou je dynamit.

A velmi krásným posuňkem naznačil celou svou hrůzu nad těmi pomatenci.

»Výborně! Výborně!« křičeli obchodníci, úředníci, řemeslníci, kteří znali velmi dobře tento pocit strachu.

Všichni byli nadšeni Voldanem a zbožňovali ho.

A jásotu, potlesku, volání nebylo konce, když mladý muž mocným hlasem a s energickým gestem resumoval svůj program politický, sociální a národní a, dav se strhnouti svým temperamentem, jako u vytržení inspirovaného zvolal:

»Chci sloužiti své vlasti, chci pracovati pro lid svůj Mé srdce shrnuje všechny pocity a instinkty naší doby a chvěje se veškerým životem našeho národa. Má ctižádost stojí nad mou osobou, chci ji obětovati práci pro zdar spravedlivých a užitečných ideí a pro pokrok vlasti české!«

Voldan byl obklopen. Ruce se k němu vztahovaly. Profesor Kučera jej objal a byl velice dojat. Ohromný křik nadšené massy naplňoval celý sál a s gallerie i dámy šátečky mávaly.

»Vypřáhnou vám koně . .« zahučel za Voldanem Kruliš, jenž očima krátkozrakého posměváčka mžoural do sálu zvolna se vyprazdňujícího.

»Jako nějakému tenoristovi, co?« usmál se Evžen Voldan, zachovávající velmi uhlazený klid, což imponovalo a ještě více rozpalovalo křik kolem něho.

Doložil pak polohlasitě:

»Na štěstí jdu pěšky.«

Z pozadí zaječel ještě přeskakující hlas mladíka pronikavě přehlušující všechny ostatní:

»Ať žije pan Voldan!«

Ten »pan« rozesmál všechny zbylé na estrádě. Voldan rozveselen mávl rukou k místu, odkud zazněl výkřik neunavného nadšence.

Kruliš, doprovázející Voldana, pravil:

»To byl velmi charakteristický pozdrav. Přišel jste sem elegantní. Národ má před vámi respekt, ale láska to ještě není. Musíte jej svésti jako nezkušené děvče — nu a to se také podaří. Bulíř vždycky říkal, že jste silný muž . . .«

Voldan, jenž dobře věděl, co si má mysliti o lichocení žurnalisty, pokrčil jen rameny, usmál se a tázal se:

»Co, prosím vás, se děje s Bulířem? Neviděl jsem ho již tak dlouho . . .«

»S tím hochem je to nějak podivné. Nechodí do redakce, nepíše. V našem hostinci též dlouho nebyl. Vyhlíží už tak chorobně a zanedbaně. Buďto jej pobláznila nějaká ženská, což by u toho literáta a větroplacha bylo velmi přirozené, nebo snad se stal spiritistou, mystikem, dekadentem, Tolstojovcem nebo nějakým podobným moderním praštěncem . . .«

Ze slov Krulišových bylo cítit stavovskou antipatii novináře proti kolegovi literátovi, který nespokojil se s anonymní prací, vydával též knihy a měl jméno.

Postranním vchodem dostali se na ostrov

Byl krásný, slunný den.

»Sláva! Na zdar!«

Jásavý křik zahlaholil venku a zněl ještě bujněji a radostněji pod modrou oblohou, v radostném jasu jarního dne.

Veliký zástup obklopoval budovu žofínskou a stál na cestě až k mostu.

»To je opravdu velký úspěch, pane doktore!« pravil kdosi k Voldanovi, který, když vyšel z dusného a temného sálu, stanul zaražen před tím přívalem slunce, svěžího vzduchu a nadšeného pokřiku.

Ale neobrátiv se ani k tomu, kdo jej takto oslovil, vykročil rychle ke skupině, kde nad obnaženými hlavami pozdravujících a provolávajících postřehl světlý slunečník.

Byla tam slečna Mína Havlenová.

Kynula mu vesele již z dálky.

Prodral se k ní skrze zástup, který se ochotně před ním rozstupoval.

Její temné oči zářily veselým, živým pohnutím. Kolemstojící s obdivem pohlíželi na krásnou mladou dámu, jejíž bledá, jemná tvář jakoby zasvitla odleskem všeho toho plesného jasu a vzruchu, naplňujícího vzduch.

Kruliš jmenoval svým kolegům novinářům mladou pianistku. Jméno slečny Havlenové polohlasitě letělo davem, jako když zaševeli vítr lehce ve vysoké trávě.

A za Voldanem odcházejícím se sličnou dámou zabouřily ještě poslední výkřiky nadšených manifestantů.

»Hle, jak vás mají rádi,« pravila Mína, pohlížejíc na něj se strany s tím úsměvem něhy a svůdnosti, který připravoval Voldana o klid.

»Vy jste přišla... to je přílišné... jak pak se mám odvděčit za takovou obětavost! Vy a politická schůze! A to jste udělala k vůli mně?«

»Ovšem k vůli vám a trochu též ze zvědavosti. Víte, jak jsem zvědava A bavila jsem se znamenitě. To byla veselá komedie... ach, odpusťte...«

»Docela správně. A jeden ze šašků té komedie kráčí teď po vašem boku...«

»Vy se všemu smějete...«

»Jen jediné na světě je mi vážné...« pokračoval ironicky Voldan a pohlédl na ni unyle a povzdechl sladkobolně.

Kráčeli kolem kostela sv. Vojtěcha — úzkou, hrbolatou uličkou.

Slečna Havlenová jej štípla do ramene.

»Příteli, máte dobrý humor — zdá se. Ale ze mne si žerty nesmíte tropit — já vás naučím...«

Naznačil jí pohybem rtů touhu po polibku a pravil:

»Já bych chtěl slyšet zase tu rozkošnou »symphonie amoureuse...«

Přivřela oči a řekla opět tím rozveseleným tónem flirtující slečinky:

»Přijdu vám zahrát. Za to, že jste se mi dnes tolik líbil... Ano, byla jsem nadšena vámi a hrda na vás. Všechno ostatní bylo takové nudné, mělké, banální — ale když vy jste přišel. Však jste nás zrovna fascinoval. Vedle mne na gallerii nějaká krátkovlasá slečna — škoda, že neměla brejle, lépe by vás viděla a jí by slušely — div vše očima nespolkla a hltala každé vaše slovo. A velice rozhorleně zasyčela na dvě žvatlavé paničky, které vás kritisovaly a usoudily, že jste fešák To jsem se nasmála.«

Šli zvolna po nábřeží k Palackého mostu. Neviděli nikoho, nevšimli si nikoho a žertovali, smáli se oba šťastní životem a radostní jarem a sluncem.

Voldan byl spokojen výsledkem schůze. Kruliš mu slíbil, že z ní něco udělá a že též něco o ní »foukne do Vídně«, že bude telefonovati vídeňským listům. Všechno se Voldanovi dařilo hravě v poslední době. Jeho význam rychle rostl a dnes vycítil, že začíná být populárním. Lid byl u vytržení, jásal mu vstříc jako triumfátorovi. Slibova1 mu moc. Po té toužil. Pak teprve měla přijít jeho chvíle, kdy by vše si podmanil silou svého ducha a mohl pracovati dle svých ctižádostí a snů.

Též od Wollnera dostal příznivé zprávy o jejich společné spekulaci. Dnes měli pohovořiti o svých záležitostech.

Ale vedle něho kráčela něžná, křehká a kapriciosní bytost, o kterou se lámala všechna jeho síla, energie a touha.

Marně všemi prostředky, všemi způsoby snažil se ji podrobiti s tou výbojnou usurpatorskou podmanivostí muže, který uvykl všude vítěziti a ovládati celé své okolí. Byla mu velmi roztomilou přítelkyní, sblížili se značně v poslední době — ale někdy se mu zdálo, že si s ním pohrává. Nevěděl, zdali raffinovaně nebo nevinně. Byla příliš intelligentní, než aby mohla býti naivně nevinným děvčetem.

Doprovodil ji k domu na nábřeží smíchovské. Rozešli se v nejlepším rozmaru.

»Ano, přijdu..« opakovala Mína svůj slib.

Stiskl jí prudce ruku a políbil jí dlaň ve výkroji rukavičky.

Ještě se schodiště mu kynula a poslala rukou polibení.

Voldan mával též rukou za ní, ale gest dvornosti změnil se v zahrození, když zmizela, a zahučel cosi podrážděně. Roztrpčovalo jej její koketní pohrávání a umínil si, že zanechá veškeré záletnické strategie a požene přímo útokem.

»Již dosti těch subtilností a flirtů,« pomyslil si. Pokrač.

THEODOR NOVÁK:

DÍLO MAXE STIRNERA.

STUDIE.

Pokrač.

Protestantismus a filosofie obrátily skutečnou moc v myšlenou, Boha a ďábla v pojmy dobrého a zlého, ale tím mocnější. Proti státu stávajícímu opponujeme, proti pojmu státu nikdo neodváží se pozdvihnouti. Protestantismus učinil z člověka teprv skutečně »tajný policejní stát«. V roztržení člověka v »přirozený pud« a »svědomí« (vnitřní luzu a vnitřní policii) záleží protestant. Katolík cítí se spokojen, vykoná-li rozkaz; protestant jedná dle »nejlepšího vědomí a svědomí«. Jeť katolík jen laik, protestant je sám kněz. Protestantismus dle Stirnera nepřivedl prý světské ku cti, je mu lhostejnější než katolicism, proto je hledí zničiti tím, že je posvěcuje, a sice vlastní podstatou, ne úkonem kněze. Starověký člověk nabyl vlády nad světem, konec křesťanství má býti vláda nad duchem. Tu si člověk dobude na svém respektu, stane se nepředpojatým, učiní posvátné

svým majetkem, jímž zachází, jak chce. Pohltíš-li posvátné, stalo se tvým. Strav hostii — a zbavíš se jí.

Zvláštní, obsáhlý odstavec nadepsaný »die Freien« jedná o pokračování »nových«, liberálech. Při politickém liberalismu zamění se osoba jednotlivého vládce za stát: osobní vůle panovnická zmizela u konstitučního vládce. Politický liberalismus povstal za francouzské revoluce, kdy lid poznal svou moc. Zmizely výsady jednotlivců a stavů (které mohly býti prohlášeny za bezpráví), vládne zákon pro všechny platný. Před státem jsou všichni si rovni, bourgeoisie je šlechtictví zásluh. Ve státě privátní věci občanů nemají ceny, jen veřejné Smysl jeho je omezená svoboda. Politická svoboda je svoboda státu, státní idee, ale tím větší poroba jednotlivců. Občanu nemá kdo poroučeti, to je jeho pýcha; proti rozkazu však je možný odpor, proti zákonu, jako svatému, nikoli. Stát přeje svobodné konkurenci (feudalismus ji potírá), nikoli však osoby, nýbrž věci, majetku, peněz. Občan miluje solidnost, hmotnou i mravní, opovrhuje proto jako nemravnými šejdíři, nevěstkami, zloději, lupiči a vrahy, lehkomyslníky, nemajetnými bez zaměstnání, vůbec »proletariátem«. Ale bourgeoisie nechce pauperismus zameziti, a dáváním almužny je to vůbec nemožno, jen pokud proletariát je jí nepřátelský, hledí ho potlačiti. Raison d'être měšťáctví je zlatá prostřednost mezi dědictvím a prací, pracující kapitál pod ochranou státu. Stát spočívá na otroctví práce, jak ta se osvobodí, je stát zničen.

Práci chce osvoboditi sociální liberalismus. Pracovníci, poddaní zaměstnavatelů, jsou ve svém množství velikou mocí, i uvažují: Jsme k svobodě zrozeni a musíme sloužiti egoistům. Máme se proto státi egoisty? Ne, učiníme raději egoisty nemožnými, chceme se státi »lumpy«, všichni nic nemíti, aby všichni (t. společnost) měli Nastává práce vespolná A za vespolnou práci je zas všeobecná odměna. Komunismus dává každému do rukou, ba vnucuje požitky a zisk. Zde je zase zákon sociální a bohem — společnost

Všechen liberalismus se dokonává liberalismem humanním, lépe kritickým. Odstavec o něm jednající je zajímavý tím, že se obírá nejbližšími Stirnerovi lidmi, zmíněným kruhem »Volných«, hlavně však theoriemi Bruno Bauera. Nad to je ku konci jeho in nuce podán ideový obsah celého spisu. — Občan státu, dělník společnosti používá egoisticky, třeba vyššího interessu, čistě lidského. »Člověk« však neznamená kritickému liberalismu každého člověka: nevěstka, žid, křesťan, privilegovaný není člověk, to vše má odvrhnouti, aby se stal člověkem, lidství je jeho povolání. Politikové vzali člověku vlastní vůli — ta v majetku potrvala — socialové zničili majetek — ve vlastnictví myšlénky zůstal — proto kritika chce i myšlénky učiniti neosobnými. »Člověk« je poslední privilegium, kterým se obdaří všickni. Odstranění všech mezí mezi lidmi je nejdokonalejší sociální theorie, ale ta právě čelí nejvíce proti osobitosti lidí. Jako per parenthesim podává tu Stirner právě nejcennější své analysy: myslitel, jehož myšlénky a objevy přinášejí blaho jiným, hledá, myslí původně jen z vnitřního popudu, z touhy po pravdě, něčem novém, a když tuto svou vnitřní potřebu ukojil, proč by nedal ze svého přebytku jiným těše se z jejich prospěchu? A zas geniální myslitel, umělec vyznamenává se právě svou odlišností od jiných, v jeho dílech neceníme pouhého »člověka«, nýbrž více, jeho osobu.

A nyní Stirnerova konstrukce! Jednotlivec liberalismu není člověk, nýbrž má se jím státi, jeho osoba nemá ceny. Proti tomu Stirner praví: Já se nenaleznu, pokud se hledám jako člověka, jako ducha, nýbrž jen jako jediný, od jiných docela odlišný. Člověk humanního liberalismu nemá míti přednost před jinými; Stirner dí: já nechci míti předností, protože se k jiným nepřirovnávám, nechci vůbec žádné právo. Já chci býti a míti vše, co mohu. Jsou-li jiní něco podobného, na tom mi nezáleží, stejni býti ani stejně míti nemohou. Přes tuto odlišnost nepřestanou styky mezi lidmi, neboť lidé se potřebují, nastoupí spolek, lidé se sjednotí, místo aby byli spoutáni rodinou, státem atd. Nechci v tobě nic uznávati neb respektovati, ani majitele, ani lumpa, ani člověka, nýbrž chci tě spotřebovati. Humanní liberalismus dokonává lumpovství, já se sebe svléknu člověka, a tím přestávám býti, čím jsem byl, lumpem. Kritika ubíjí myšlénku myšlénkou, tvrdí, že k lidství vede jen neintressovanost, já se od ní učím, odvrhnu myšlení vůbec, pak jsem já sám, jediný. Nikoli myšlení, nýbrž bezmyšlénkovitost neboli Já, nemyslitelný, nepochopitelný, nechť osvobodí mne z posedlosti. Všechny dosavadní předpoklady mají se zrušiti, ne aby se vyššími nahradily, a tak prospěly Bohu, státu, čisté morálce, nýbrž aby vůbec žádných nebylo, což prospěje Mně, pánu myšlének.

Když jsme viděli, jakým způsobem Stirner ku konstrukci »Jediného« došel, a co jím vskutku míní, můžeme ze specielního provedení v díle druhém, nadepsaném Ich, vybrati jen to, co vskutku nového podává. Počíná v oddílu »die Eigenheit« kritikou svobody, ukazuje, že každé osvobození dává nové úkoly, a že je negativní, zbavení něčeho; ale člověk touží jen po vlastnictví.

Pokrač.

FEUILLETON.

STUDENTŮM.

Není roku, abych právě v tuto dobu si nevzpomněl, o čem chci zde psát. Zároveň s vlaštovkami opouštějí »chudé děti« (a kolik je těch zámožných?) rodné svoje chaloupky a s nejrůznějšími cíli v hlavě i srdci v celých mračnech snášejí se ku Praze. — A první, kdo je mlčky, ale rád uvítá, bývá výhradně jen studentský spolek, založený ať už k osvěžení náhle »osiřelých« ptáčátek nebo ku podpoře o kus chleba těžce zápasícího synečka.

Rád si na ta léta vzpomínám. Protože i mně taková sdružení podala ruku jako snad každému z nás. A to v době, kdy studentu je nejhůře, kdy ve svém a přece cizím městě je neznám jako ztracený pes, kdy máme lásku k tomu kamení, jemuž říkáme Praha, ve všech těch tisících a tisících hemžícího se lidu nemá živé duše, která by s ním aspoň kousek smutného jeho života sdílela.

Tu jedině takové studentské sdružení zastupuje pro něho matku, otce, druha, domov v malém se vším kouzlem rodiny, starající se o sebe jako o celek a jednotlivce jako o své syny »u jednoho stolu«.

Na tento intimní, důvěrný ráz našich spolků, pokud se jim podařilo půvab jeho vykouzlit a zachovat, nejraději si vzpomínám. Kladu důraz na to slovo, poněvadž bez něho je v takovém spolku cize, chladno; jako kus duše vykonává své dílo s mechanickou chladností stroje, jemuž se přiučil a k němuž jej poutají závazné už jednou stanovy. A pevně věřím, že tento důvěrný a kdysi dobře slavený ráz studentských spolků dojde ještě svého vývinu. V chatrných poměrech veřejného života, v jeho zvyklostech a všemožných nesnázích není to věc lehká, ale stane se, po čem zde toužím, dřív nebo později, poněvadž celá povaha družnosti odchovaných a družnosti přivyklých našich hochů nedá ani, aby čisté jeho zrno na dlouho bez života zůstalo. Ďas vezmi »směry«, když jedna, všem společná duše jim chybí.

Jeden z nejtěžších úkolů připadá známým podpůrným spolkům — k těm se také student nejdříve utíká — nemá-li zrovna z domu, čeho plně potřebuje. — Co po studentech za to se žádá, je dobře známo, vždyť každou chvílí se jim »to« připomíná a pro případ, že nevyhoví kladeným podmínkám, i trestem se jim hrozí. Odepře se jim podpora, vyhodí se na ulici a je konec. Studenti také povinnosti svoje znají a dle nich se řídí i neřídí. Přirozeně ne vždycky tak pedanticky, jak by se od nich očekávalo.

Jiná otázka je, znají-li své povinnosti ke studentům právě nejchudším i podpůrné spolky? — Lidé z největší části představují si úlohu takovou velice jednoduše: tím, že podporují, vyhovují svému účelu a dost.

Ale třeba jen trochu přihlédnout blíž, vmísit se trochu v život takových podporovaných i podporujících, být jedním z těch, kdo takového života se kdysi súčastnili nebo se dosud súčastňují, a úloha rázem nabude několikerých hran. Vyjde na jevo, jak těžkým, složitým úkolem je: stát se skutečně podpůrným spolkem, t. j. být funkcionářem spolku, udílet, rozdávat, odmítat i trestat a přece při tom zachovávat vědomou, živě cítěnou jakousi noblessu vůči podporovanému, tak, aby podporovaný ani necítil, že se tu nad ním staví a nad ním trvá svrchovaná jakási moc, která každou chvíli rozhodnouti může o jeho »bytí či nebytí«. Není ani možno být dost nóbl jak ve svém chování tak i rozhodování, aby podporovaný necítil, že se mu podpora udílí (už to slovo samo by mělo z takových spolků na vždy vymizet), ale že se mu podává bratrská ruka, přátelská pomoc, půjčka mu svěřená na čestné slovo. — Rozhoduje tu duch, citem a vědomím proniklá pravda a kde ta upřímně se cítí, upřímně se také podává. Chudoba je velice citlivá, zakousnout musí leckterá protivenství, s kterými hnout nemůže a kde jiného ani neočekává, ale tam, kde by se nedostatku šetrnosti a přirozené jakési noblessy nejméně nadála, tam cítí každé zranění nejhloub. A tato forma v našich malých a nevycválaných poměrech je právě to, co úlohu podpůrného spolku tolik znesnadňuje.

Tato forma, kdy se má pomoc chudému studentu nabídnout, poskytovat, ne vždycky se stává předmětem úvah u těch, kteří funkci takovou na sebe berou nebo k funkcím takovým své důvěrníky volají, bez ohledu na to, hodí-li se k tomu, t. j. je-li ten člověk schopen pravé noblessy čili nic.

Obyčejně se přestává na tom, že se podpora udílí a dost. Jak, na tom už zřídka komu sejde. A tak se i stává, že se i pravý opak děje. Není řídkým zjevem v Praze (nejen ve studentských spolcích), že se »podpora« udílí, ale způsob, jakým se to děje, uráží. Nejčastěji vyskytuje se jeden všem nepovolaným společný rys: tváří se (aniž sami o tom vědí, a to je vlastně nejhorší), jakoby neudíleli pomoc z majetku cizího, jemu svěřeného, ale tak, jakoby udíleli podporu ze svého. Kde tak se děje (děje se tak — každý nechť posoudí sám), špatně se jedná. Otravuje se tak každý kousek poskytnutého chleba, ať už vysloveným nebo zdánlivě přikrytým jen způsobem, ale nikdo z těch, kdo tak jednají, nevezmou v úvahu, co zlé a nevzdělané duše musí ležet pod touto neomalenou formou, které citlivější a vzdělanější člověk je vůbec neschopen. Proto rád si na některejší i dosud trvající podpůrné spolky vzpomínám, poněvadž tam jsem těch anomalií seznal nejméně. Uměly dávat, uměly se hochů ujímat, a třeba se i vyskytli jednotlivci nepravé povahy, přece pevně věřím, že zdravý kořen správného názoru o úloze člověka k člověku přemůže v budoucnosti všechny i dosud nepovšimnuté nepřístojnosti a vyroste ve styl hotové a celé Praze za vzor sloužící noblessy.

A to už nejsou jen chudí studenti. Otázka jde hloub. V jejím zrcadle shlíží se už nejen život studentský, ale veřejný život všechen, pokud spravován je týmiž zákony jako život studentský. Vyskytují-li se ve studentských spolcích anomalie, vyskytují se i jinde v míře desateronásobné, už za normu přijaté, v pevný charakter utuhlé. Co špatného kdy bylo v kruzích studentských, k zvrhlosti až dospělo ve stáří a prokletí v mládí trpěného hříchu a mstí se na společnosti celé.

Věc tedy stojí za přemýšlení, jak vypracovat pro studentstvo tu nejvhodnější a nejčistší formu vzájemného jednání, jak mu jeho život co možná nejvíce ulehčit a zpříjemnit, akt podpory učinit zcela nenápadným, skrytým, kolegiálním a ne zraňujícím a pokořujícím.

A začne-li se o těchto věcech přemýšlet, nemám nejmenší pochybnosti, že nejen studentské, ale i všechny jiné spolky s týmiž úkoly a s týmiž povinnostmi přejdou i do takových finess, jaké se pro celý život chudého studenta i všech nuzně zkoušených lidí stanou nezapomenutelnými.

Už způsob, jakým se žádá za »podporu«, stojí za přemýšlení.

Měl jsem nejednou příležitost nahlédnouti do takových žádostí za podporu: co tu zbytečného dožadování, prošení, slibování, podlézavého tónu, okolkování a neupřímného šroubování slohu! Celý člověk v tom slohu leží skroucený a zkřivený, do koutku schoulený; strašný pohled pro všechny a na každého zvlášť, zatím co by stačil zcela obyčejný »šiml« s určitými rubrikami a podpisem — formulář pro všechny platný, lehký, studenta i člověka nesváděјící k nižádným projevům zbytečné pokory a netroufalosti. Vědom svého práva hlásí se ke svému právu a nic víc. Tak často žasneme nad ohyzdností a až odpuzující zrůdností některých společenských povah — hle, kde bývá jejich původ! Zde se učili podlému patolízalství, zbytečné poníženosti, otravné neřesti, která líže »pána« svého bič. A jak náš člověk umí dělat toho pána! Právě těchto vlastností bylo by mezi nemajetnými lidmi (a kdo byl nebo je u nás majetným, aby služeb časem nepotřeboval?) daleko méně,

kdyby ti, ku kterým se tímto způsobem odnášejí vědomě a s pýchou, trvali na zásadním odporu ke všem takovým zrůdnostem. Kdyby zjevů těch už v zárodku života studentského nejen netrpěli, ale vším možným způsobem jim sami předejíti se snažili. A to se státi může jen šťastnou a jemně vytušenou formou osobního i písemného jednání. Třeba jen trochu být umělcem-člověkem a vžít se na chvíli v situaci člověka, který o pomoc ucházeti se je nucen. Forma ta pravá a jedině milá i tomu, kdo pomáhá, i tomu, komu se pomoc nese, vyloupne se ze slupky všech zlozvyků sama, čistá a krásná.

To nejsou formality.

Jen lehounce se jich dotknete pérem a co života a osudnosti skryto pod tímto zevnějškem, rozhodujícím o povaze a budoucnosti celého člověka.

Otázka choulostivá sice, ale stává se ostrou záležitostí celého národa a nejen studentů.

Je v tom kus vychovatelské úlohy pro širší veřejný život — po studentech snad i jiné kruhy zamyslí se nad sebou.

A rozkvete to semeno, zaseté už ode dávna v našem studentstvu — jen teple dýchat je třeba na útlounký jeho výhonek. A až ten vzroste, ponese jiné ovoce mezi nimi, než nésti mohl a přinesl až doposud.

Diváky, 15. října 1901. V. Mrštík.

HUDEBNÍ KRONIKA.

Den šedesátých narozenin Antonína Dvořáka dlouho, již přes půl druhého měsíce, udržuje se ve vzpomínce a i do nejbližšího budoucna udává základní tón všemu našemu hudebnímu počínání na prahu nastávající saisony. Po novinářských a revuijních článcích, po gratulacích a jiných okázalostech, nakupivších se kol slavnostního dne, absolvován byl zatím program divadelní oslavy oživením několika oper mistrových, které nechyběly v pořadu her posledních čtyř let. Z mnohých důvodů tato oslava vypadla, ba vypadnouti musila jen jako trochu provleklé praeludium k manifestačnímu festivalu, chystanému sdruženými korporacemi uměleckými pro první polovinu měsíce listopadu. Neboť při všem podivu, jejž vydobývají si dramatické práce Dvořákovy svými hudebními krásami prvního řádu, nelze jim vymeziti prvního místa v přebohaté tvorbě mistrově, která v nejzářivějších výších svých se okazuje v koncertní síni. Z uměleckých důvodů dále snadno lze učiniti námitky proti vypravení úplného cyklu oper Dvořákových již tím, že nepostřehneme v nich vzestupné linie, postavíme-li je za sebe v chronologickém pořadu, jako u oper Smetanových, kde právě na celkové jich soustavě možno znamenati proces imponující koncentrace stilové a vzácnou evoluci, kterou prodělával hudební genius jich tvůrce. Veliké obtíže nastrojil konečně podniku tomu též Dvořák sám, že z chronologického postupu vybíral jednotlivá díla a úplným neb částečným na novo spracováním jich z prvotního stavu uváděl je po letech ve shodu se současným stavem větší, ježto od činu k činu vzrůstající své technické dokonalosti. A ze všech těch důvodů mohlo by leccos vzato být na omluvu, proč jsme v září a říjnu roku jubilejního s úplným cyklem Dvořákovým v divadle se neshledali. Ale tíže již bylo by zjednati plausibilitu skutečnosti, že v bezrepertoirních nynějších poměrech našich nebylo možno jednotlivé opery, takřka z vody vytažené, obmysliti stejně pečlivou přípravou. Neboť fysický čas jim věnovaný jistě byl by dostačil, aby jediné dílo Dvořákovo, jež mělo nejvíce nároku být slyšáno, poněvadž čtvrtstoletým zapomenutím stalo se netoliko pamětníkům jeho premiéry, ale dokonce i samému skladateli skoro neznámým, poprvé zavznělo v Národním divadle — velká opera »Vanda«. Za řadu repris »Tvrdých palic«, ne právě šťastně scénovaných »Slovanských tanců«, »Šelmy sedláka«, »Dimitrije«, »Jakobína«, »Čerta a Káči«, »Rusalky«, i k dramatickému provozování adaptovaného oratoria »Svatá Ludmila« s tak mnohými byl bych vzal za vděk novým nastudováním »Vandy«, na které bez zevního podnětu, jen z dobré vůle podniknuté, si takto počkáme asi hodně dlouhou řadu let . . .

Ve středu Dvořákovy oslavy hostilo Národní divadlo ve svých zdech umělce, jehož sláva jako houslisty a vynikajícího dirigenta z francouzské metropole po celé Evropě ozvěnou se rozlehla: Edouarda Colonna, vůdce proslulých nedělních koncertů, pořádaných s orchestrem prvního řádu v divadle »du Châtelet«. Tímto vystoupením měla učiněna býti duchaplnému Francouzi revanche, že již za světové výstavy r. 1900 (v červenci) dva koncerty a (v březnu) r. 1901 ještě další vyhradil české hudbě a pozval k jich řízení českého dirigenta v osobě Oskara Nedbala. Styky navázané tehdy mezi hudebním světem českým a francouzským staly se tím krokem oboustrannými, a k hanbě našeho domněle hudebního obecenstva nutno zaznamenati, že v ten večer naše poměrně malé Národní divadlo neokázalo se příliš nevelikým. Ovšem mohla být prostředky, které má divadelní správa u nás, jako nikde jinde ve světě, po ruce, mnohem čilejší agitace podniknuta na docílení většího účastenství, zvláště když žurnalistika odborná po neutěšených zkušenostech minulé doby nemůže ani míti mnoho chuti, aby k dobré věci přichvátala sama divadlu ochotně na pomoc. Snad také nebyl Colonne jak náleží vpraven správnou informací do poměrů našeho života hudebního a proto nevtiskl svému koncertu nic, co by bylo nazváno býti mohlo ohniskem jemné umělecké sensace. Tou mohla býti na př. Berliozova »Fantastická symfonie«, kterou Praha neslyšela již plných patnáct let.

Ale jinak odnesl jsem si z produkce této dojem, že v symfonickém oboru je skoro nemožna reciprocita mezi hudebním západem a východem. Snadno můžeme odpozorovati, že v symfonické produkci mimoněmecké určité výše dostoupili oni národové, u nichž jsou v rozkvětu elementy, které tvořily v historickém vývoji podklad cyklických forem: píseň a tanec. Těmi jsou především Slované a není náhodou, že z nich vznikli největší mimoněmečtí symfonikové: Čajkovskij a Dvořák. U Francouzů i píseň umělá přestala na bezvýznamných chançonech a charakteristické útvary taneční jsou v rythmice odkoukány od jiných národů a proto zajisté moderní hudba má své hlavní pole u nich v opeře, ne v symfonii, kterou dnes ještě představuje nejvrcholněji Hector Berlioz, jednou nohou vězící v německém táboře. Také Cesar Franck, jako celá mladší generace francouzská, v provedené symfonické básni »Vykoupení«, majestátní sice, spíše však chtěné než spontanně se projevující, okazuje se stoupencem Berliozovým, kdežto Alfred Bruneau, soudě dle mezihry z jeho »Messidora«, může být pokládán za adepta Wagnerovy školy. Vše ostatní, co mimo tyto dvě skladby Colonne nám předvedl, zdomácnělo i v našich koncertech. Tak předehra k Laloově opeře »Le roi d'Ys«, Bizetova půvabná suita »Roma«, baletní hudba ze Saint-Saënsovy opery »Jindřich VIII« a symfonie Berliozova »Harold v Italii«, z níž první dvě věty pojaty byly v pořad — dle oficiálního vysvětlení — jen z toho důvodů, aby akcentováno bylo, že spojení s francouzským hostem zprostředkoval dirigentskou částí své hudební bytosti interpret altového sola Oskar Nedbal, jemuž svět dal pyšné epitheton »krále violistů«.

Jako dirigent Colonne již svým zevnějším tvářením se, udávaje povely ne vertikálně, ale horizontálně, liší se od tradic německého umění. Význačnou je pro něho především lehkost v pikantně volném rythmisování, pak živost, kterou nás upomínal v mnohých detailech na Saint-Saënsa. Co ve svém oboru dovede nejvyššího, okáže nám teprve 5. listopadu, až bude státi před svým vlastním orchestrem. Neboť nynější orchestr Národního divadla, jenž je vychováván teprve na divadelní kapelu a ani v této podřízené úloze dosud nevyniká souhrou čistou a plnou, nebyl s to, aby mu vyhověl zcela jako svéúčelný orchestr koncertní. Již starý orchestr Národ-

ního divadla dával nám leckdy cítit, že stejnou výtečnost, jakou osvědčoval v instrumentálních partech oper, neprokazoval, když vystoupil výjimečně jako symfonický sbor na koncertním podiu. Tím spíše, když se rozešel a zůstavil koncertní ruch náš vydán na pospas nejsmutnějším vyhlídkám, stala se pro hudební Prahu organisace samostatného orchestru symfonického žhavou potřebou dne.

Rychleji, než si kdo pomyslil, a úspěchem skvělejším, než jakého mohl se nadíti největší optimista, rozřešena byla otázka samostatného orchestru obrozením »České filharmonie« na neodvislých od divadla základech. K malému počtu ze starého divadelního orchestru zbylých hudebníků připojil se as trojnásobný šik nových a při repraesentačním koncertu překvapila nás kvalita znamenitého ve svém zvuku celku. Dechové nástroje slévají se tu v harmonií co nejprecisněji zladěnou — jmenovitě pozouny a trubky jsou hodny seděti v orchestru prvního řádu a dřevěné nástroje hodí se k sobě nejen pokud řádných hlasů se týká, nýbrž v jasných pomocných nástrojích, t. j. v anglickém rohu, v basovém klarinetu a kontrafagotu — a smyčce vyznamenávají se sytostí, jakou jsme slyšeli v Národním divadle v čas nejlepšího rozkvětu jeho orchestru v letech osmdesátých. Temperamentem a vervou přednesu vyznačují se všechny skupiny. Umělecký základ je tady a jak bude dále, závisí od obecenstva, v jehož rukou spočívá celý budoucí zdar podniku smělého, ba v našich poměrech vskutku odvážného. V jeho čele stojí energický Ludvík V. Čelanský. O jeho schopnostech za jeho kapelnické činnosti divadelní, odkazované vždy na úlohy třetího řádu, tak málo jsme měli příležitosti se přesvědčiti, že teď teprve je dovedeme zvážiti dle plné jich ceny. Čelanský je dirigent, poněvadž rukou docílí všeho, co chce. Ve Fibichově symfonii z Es-dur, jejíž provedením loni zesnulému mistru učiněna byla jediná — pohříchu! — letos vzpomínka o výročí jeho úmrtního dne, neopíralo se podání Čelanského o authenticitu, ježto pro první a třetí větu příliš pomalé, pro hlavní thema finalního ronda příliš hbité tempo si vyvolilo. Ale předehra k »Libuši« Smetanově, Weingartnerova brillantně pracovaná, třeba v myšlénkové podstatě své ne originální symfonická báseň »Král Lear« a ouvertura »Corsar« od Berlioze předneseny byly tak bezvadně v technickém i spirituálním ohledu, že s plným souhlasem připojiti se musíme k nadšenému přijetí, jehož se po těchto číslech dostalo jak orchestru, tak řiznému dirigentu, který již sympatickým hledem svým dovede u podřízeného sboru vzbuditi pěknou náladu. Oběma proto s radostí voláme: vivat, floreat, crescat! — KA.

DIVADLO.

Poslední činoherní novinka Národního divadla, čtyřaktový »mumraj« Král Harlekýn od vídeňského spisovatele dra Rudolfa Lothara přešla scénou ve znamení uměleckého výkonu páně Vojanova v titulní roli. Harlekýn, který se stal rozhodnutím neblahého okamžiku králem, herec, který je nucen žíti nahodilou roli — co je tu různých pocitů a velikých momentů pro herce, od první chvíle, která vyvolá ho na scénu v královské úloze až k bolestnému poznání, že role ta je individualitě jeho cizí, a k odhodlanému a radostnému návratu ve vlastní obor. Postava Harlekýnova je základem, jádrem a nositelem celého tohoto kusu Lotharova, který arci chopil se tu příliš vzácné látky myšlénkové, než aby dovedl také všecky záhyby toho roucha uzpůsobiti v dokonale ladný celek. To dovésti ovšem daříva se jen vyvoleným Jinak je dramatická práce tato lepší, mnohem lepší, než ledakterá, jež falešnou markou vzbudí volání lehkověrných. Scenicky pozoruhodně pracována trpí příliš rhetorickým čtvrtým aktem, ale rhetorika je v tomto kuse tak jiskřivá, plná aforistických vět a bystrých obratů a obrazů, že vám ani nepřekáží její přílišnost a všestrannost. Jednoduchá fabule kusu je asi tato: V kterémsi italském království umírá král-uchvatitel v nelásce u lidu i u vlastní ženy, která po léta pokořována a tělesně i duševně strádavši oči si do slepoty vyplakala. Očekávají prince následníka, pravého syna otcova, zhýřilého a vlastní matkou proklinaného. Konečně vrací se z cest a přivádí s sebou tlupu herců časově v době děje comédie dell' arte. Nic nechce slyšeti o záležitostech státu, nadcházející smrti otcovy málo dbá, a takřka v předsíni jeho ložnice dá propuknouti vilným choutkám oproti Kolombině. Harlekýn obrání milovanou ženu, ale v nastalé rvačce prince Bohemunda zabije a tělo shodí do moře. V hrozné úzkosti před smrtí, která mu teď hrozí, a již p. Vojan naznačuje ve tmě scény dokonale, vzpomene mistrně své dovednosti v napodobování prince. A to ho zachrání. V okamžiku, kdy zmatek vzniklý smrtí královou a vpádem nepřátel volá po princi, vejde v jeho masce a přímo v čelo vojsk proti Janovanům. A již je v roli »snad nejtěžší ze všech«, v roli krále, a musí hrát, hrát jak dovede a tak dlouho, dokud stačí. Nikdo netuší, kým je — a pan Vojan přímo frappantně v chůzi, v gestech, v tónu a spádu řeči napodobí Bohemunda páně Želenského — všecky přelstí, i sama Tankréda, strýce králova a nositele »státní myšlénky«, představitele »moci královské«, oné »moci, která je právem«, ba i samu Kolombinu, a královna matka, které se dozná, mlčí, protože věří, že bude dobrým králem její ubohé zemi. Ale Harlekýn brzy dojde k poznání, že dobrým králem není, že roli svoji pouze dobře hraje, ale netvoří. A to mu nikdy nestačilo a nestačí mu ani nyní. »Nejsem-li se svoji roli, vrátím ji,« a on králc jen potud dobře hraje, pokud má předepsáno; kde třeba něčeho z vlastního nitra, je tak špatným hercem, jako kterýkoli jiný král. Hercem dovede být, ale nikoli králem, králem z milosti boží, králem každý den. Ano, ano, hercem, to je jeho doména, tím hercem být, který »je proto tak zvláštní bytostí, že má mnohotvárnou duši«, tím jediným poctivcem, který doznává denně světu že nosí masku a že není tím, jakým se vydává — tam ho to volá, hrát, od města k městu, od role k roli, spíjet se potleskem, třeba si ho nevážil. A proto: vzdá se nepohodlné role a stane se znovu harlekýnem. — Látka tedy v jádře nenová, ale právě tak staré je i lidské sklamání.

Pan Vojan ukázal Harlekýnem svoje herecké umění v plném slunci. Byl to výkon znamenitý, a vzhledem k osobním prostředkům p Vojanovým byl to výkon veliký. Kdyby z něho zazníval tichý, táhlý tón tragické bolesti, jediný tón, který mu tu ještě scházel — ale, to by už byl pak výkon absolutně dokonalý. Jedním slovem, pan Vojan královskou svoji roli nejen dobře hrál, ale i tvořil, rozený král pod korunou svého umění. V nesympatické roli vilné princezny Gisy byla pozoruhodnou sl. Grégrova tím, co z této postavy učinila velmi dobrou hrou a pohádkově krásným obrazem svého zjevu Za to lhostejná Kolombina paní Benoniové daleko byla vzdálena té postavě, kterou jsem si v duchu skonstruoval. A je mi přímo nepochopitelno, že si mohla pí. Benoniová jako umělkyně tak naprosto dát ujíti scénu čtvrtého aktu, kde mohla herecky tak mnoho ukázat. Paní Sklenářová (královna Gertruda), pan Steinsberg (Tankred), p. Mošna (Pantaleon) a p. Kafka (princ Ezzo), tento jmenovitě ve druhé polovině kusu, byli ve svých rolích dobře na místě, i pan Želenský (princ Bohemund) a p. Mušek (Skapino). Stručný referát brání o všech výkonech déle se rozepsati. Jen ještě zvlášť poznamenávám výtečnou episodu p. Vávrova vojína. V tom byl oheň. — Režie páně Kvapilova znovu — dnes je to už pravidlem — ukázala, jak výpravou scény tak vnitřním vypracováním jednotlivostí i celku, kterak tu pracoval umělec. A právě pro ty umělecké zřetele, pro vyšší tu úroveň není takřka u víře podobno, že je dnes možno tuto práci nerespektovati. Ale to by bylo už polemické, a na to není místa v referátu. V příležitou chvílku také něco povíme — Lusitanům. —s—

*

POSMRTNÁ VÝSTAVA OBRAZŮ OTOKARA LEBEDY.

Jest to historie Melancholie, která opřela své lokty o srdce umělcovo a řekla mu něžně: »Nestíním ti snad, ani ti nestojím ve světle!« Miloval ji a odpovídal jí dvorně jako milenec: »Buď u mne, jsem s tebou rád.« Její křídla, byla to černá křídla, rostla však a stavěla se před samé slunce. Pak mu je zakryla. Rozhrnoval je šetrně a hleděl na svět rámem těchto měkce černých křídel. Krajiny, které tak maloval, mají slzy v očích. Jeho jezera jsou jako malá, mrtvá, olověná moře, plná solí. Jeho krajiny s ukončenými obzory podobají se krásným vězením. Jen tam, kde rozevírala se před ním dálka, ničím nepřepažená, nebo vody se svobodnou drahou, moře a jitro, tam přestávala i tíseň, a veselé slavné slunce sypalo své barevné paprsky do těchto osvobozených koutů božího světa.

Ale Melancholie, které nestačilo být rámem, proměnila síť svých per ve mříže, jež zasíťovaly jeho okno. Bolest, kterou jím uviděl, byla nemalířská, nesmířitelná Jeho P i l a podobá se lešení smrti. Barvy na ní usnuly, slunce leželo za horami. Mladé, stenající srdce umělcovo šlo ještě dál; vyc tilo novou, příbuznou věc: lidský žal. Člověk, který neprocházel jeho alejemi, který nesedal u jeho vod, jehožto postavu zamazal na jednom ze svých pláten a proměnil ji v pouhý stín, povstal zveličen bolestí a nevyrovnán usmířením, vedral se do jeho snů a vymodlil si jeho barvy. Motiv jeho poslední práce nahodilá, netragická smrt, způsobená živelnou silou, kalendářová povídka, přebila všechny karty, pomalované zlatým listím a dalekými krajinami. Vyléval na ni celé tuby barev a v hrozném rozporu s literaturou, která tu dusila a mátla jeho prostředky i talenty, zapomněl, že v uměleckém díle nemůže člověk vykřikovat své tajemství, ale že je musí skrývat jako strom a voda, jako mlhy a oblaka. Chtěl je vyzraditi hlasitě, tendenčně, zoufale! V této snaze zapomněl jednoho: uměleckého ticha.

Jeho štětečky vypadly z mrtvé ruky. Umřel marně a zbytečně. Dílo jeho mládí zdá se, že tomu ani nevěří. Usmívá se jako koruna podťatého stromu, která neuvadla a která cítí dosud své spojení s hlubokou zemí, plnou šťav a živných tajemství. Z.

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

Ruský románopisec a dramatik A. A. P o t ě c h i n slavil v těchto dnech 50leté jubileum své literární činnosti. Doba, v níž vystoupil Potěchin na pole literární, byla hluchá a těžká. Nejlepší síly opouštěly tehdy činnost literární. Bělinskij ležel v hrobě, Gogol zdlouhavě umíral, Hercen odejel do ciziny, slavjanofilé byli umlčeni, umlčen byl i Dostojevskij Gončarov, Saltykov internován byl do Vjatky. V krásné prose i v dramatické literatuře vládly překlady, ukázky z cizího života... Ale pod tou ledovou korou zrálo už pomalu nové, svěží pokolení a toto pokolení prorazilo v jednom z nejkoženějších časopisů ruských »Moskviťaninu«. Tu objevil se Ostrovskij a kolem něho kroužek spisovatelů, hledajících pravdu a životnost v umění. A byl to ruský lid, byla to ruská vesnice, kde mladí nadšenci hledali pravdu a životnost. A směrem tímto šel i mladý Potěchin. Začav literární činnost svou r. 1851 divadelními kritikami a ethnografickými články (»Cesta po Volze«, »Újezdní městečko Kiněšma«, »Zábavy v městečku«), přešel v brzku k zobrazení lidového života v povídkách (»Tit. Sofronov Kozonok«, »Burmistr«, »Krestjanka«) a v románu (»Bědnyjedvorjane«). V prvních těchto plodech Potěchinových ostře vystupovala do popředí nejen patrná výborná znalost života lidu, ale i zvláštní, barvitá, svérázná řeč, jež ještě více přispívala k tomu, že povídky Potěchinovy nesly na sobě ráz životnosti. Jednu věc vytýkala tehdy kritika Potěchinovu: sentimentálnost jeho mužiků. Ale uvažme, že to bylo v době, kdy vyšší třídy považovaly lid za beztvárnou hmotu; v době té Potěchin chtěl ukázati, že i mužík má srdce na svém místě a že srdce to schopno je citů něžných. Důležitější byla výtka, že jeho osoby všechny možno shrnouti pod dvojí schema: lidi ideálně dokonalé a lidi s černou duší Výtka ta byla spravedlivou, aspoň pokud se týkalo mužských osob; v postavách ženských byl Potěchin schopen větší rozmanitosti. Potěchin byl vždy více dramatik než povídkář a byl také první, jenž na jeviště odvážil se uvésti mužíka. Bylo to jeho první drama, napsané roku 1853. »Soud lidský — není Boží«, které v ohledu tom bylo průkopníkem. Následovaly hry »Bratr a sestra«, »Čužoje dobro v prok ně idět«, pak zdramatisované romány »O peníze« a »Chvoraja«. Tyto hry vyvádějí na scénu život ruského lidu. Ale i lepším třídám společenským věnoval Potěchin svou pozornost, odhaluje hlavně temné jejich stránky (»Uprázdněné místo«, »Vinná«, »Otrězannyj lomoť« a j.). A činnost Potěchinova tak plodná byla i požehnanou. Dnes po půl století práce Potěchin neodkládá péro, neskládá ruce v klín, ale účastní se ještě čile literární soutěže. Šťastný stařec...

*

† M i c h a l B a l u c k i. Nestor polských dramatiků, literát, jenž zrovna srostl se starobylým Krakovem, Michal Bałucki, muž, jenž zdál se spíše býti flegmatikem, dotčen byl stářím a tu v návalu upřílišněné autokritiky, v domněnce, že už je zbytečným, že teď u věku 65 let nic vynikajícího už nenapíše, odešel podvečer z kruhu rodinného a v parku Jordanově se zastřelil. Je v tom mnoho tragiky, že v krátké době po sobě polská literatura revolverem zbavena byla několika v pravdě vynikajících spisovatelů. Po Schnüru-Peplowském Rodoć a hned po něm Bałucki. Krakovské koło literácké ztrácí v Bałuckém vzácného předsedu, krakovské divadlo nejvřelejšího přítele, polská dramatická literatura plodného, poctivého spisovatele. Až do smrti své bydlil Bałucki ve vlastním svém domě ve Florjanské ulici; byl tak v Krakově znám, že když jsem mu v červenci t. r. chtěl složiti svou poklonu, prostý dělník čalounický dovedl mě až k jeho domu a to ne ze sousedství, ale ze vzdálené části Krakova. Neočekávaný a tragický skon zasloužilého starce, jenž přednost dal smrti než životu málo plodnému, rozrušil celou polskou veřejnost. Budiž mu i u nás, kde některými hrami téměř zdomácněl, zachována šetrná paměť.

*

Tunel Vyšehradskou skalou jest hotovou událostí, mlčky, dílem i hlasitě schvalovanou jindy horlivými zastánci pražské malebnosti a rázovitosti. Inženýrský rationalism a komunikační fanatism v sňatku praktickém a nekonečně nudném podaly si ruce, městská politika dala jim své požehnání. Jest to vše tak nutné, tak samozřejmé, tak účelné, že nikdo zdravého úsudku a obezřetného rozmyslu nemůže protestovati, a jak jest to prospěšné! Což na tom, že kámen vyšehradské skály jest tentokráte zkušebním kamenem naší celé vnitřní kultury, což na tom, že tunel hnán jest legendou, pohádkou a tradicí, kterou cítili v celém jejím kouzlu i němečtí básníci a jež jest pohodlnou rohožkou sboru obecních starších? Děkujme osudu, že žijeme v novém údobí osvíceného absolutismu, který nejraději by zas dal pražský hrad dělostřelcům a Jelení příkop idiotům a nemůže-li, hodí alespoň v pospas komunikaci Libušinu skálu. Doufáme, že naskytne se městské radě tímto uvolněním komunikace vlastenecká příležitost nazvati jednu z nově vznikoucích ulic »ulicí Julia Zeyera«!

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20 dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. — 10. LISTOPADU 1901. * ČÍSLO 4. *

GABRIELA PREISSOVÁ:

KUŘATA STRÝCE JANA.

POŽLOUTLÝ LIST Z RODINNÉ KRONIKY.

Dokonč.

Když se Jan asi po půl hodině vrátil, dotřel se za ním po špičkách jedině z celé rodiny všetečný Karlík, aby vyzvěděl, co se bude dít, neboť jemu dělala celá ta příhoda švandu. Vrátil se ale brzy tak pobledlý, jakoby jej byl někdo mrazivou vodou polil. Viděl, ztišen jsa v přítmí schodiště, kterak Jan chvíli ztrnule pohlížel na řadu bílých trupků s porudlými stopkami a pak vrazil do pokoje, odkudž zastenalo štkání. Karlík se ještě zvědavě dotáhl až k vypáčeným dveřím a celý zaražen již divnou věcí, že velký Jan pláče, postřehl na podlaze chvějně se batolící a stýskavě pípající bílou značku kuřete, rozžalostněný Jan po zapomenutém bloudícím sirotku natáhl ruku a schoval si je pod náprsenku za ňadra — a ta vidina tak zacásnula Karlíka za srdce, že jej omrazila lítost a po celý život na tu chvíli nezapomněl . . .

To byla poslední povídka o nejstarším dědečkově synu. Viděli jej mladší děti pak ještě v převlečníku ze stavení vycházet, všichni domácí myslili, že si vyšel na procházku a matka nemohla do půlnoci usnouti strachem, že tichý Jan si dnes poprvé zašel někam do hospody, zdržuje se tam příliš dlouho a může tam ze vzdoru vyvést něco nerozvážného . . .

Zatím se později dozvěděli, že Jan došel pěšky až do Brodu a tam pod poštovskou lipou na lavičce proseděl zbytek noci, než se dočkal odjezdu dostavníku. Z rakouských hranic poslal svému představenému stručné poděkování z úřadu a tam už jeho stopa zanikala, jakoby padl kamínek do moře . . . Marně babička po celý svůj věkem požehnaný život doufala, že se někdy vrátí, marně se jí o něm zdávávalo jako dobrým znamením . . .

»Kdybych věděla alespoň příčinu, proč tak na nás všechny zanevřel?« stýskávala si babička po něm v slzách, »bylo by mi lehčeji . . . Vždyť to ani hlava nechápe, že by to byl učinil jen pro ta kuřata . . .«

»Bylo to zatvrzelé, nevděčné dítě — odpadlo s rodinného stromu jako nahnilý kmínek,« soudil dědeček bez stesku. »Pánubohu budiž poručeno, on však při celém svém velkém nadání nenajde nikde štěstí ve světě . . .«

Babiččino srdce hledalo však ztraceného syna tím nepokojněji. Šeptávala ještě veškerým svým dorůstajícím, na různé cesty se rozcházejícím vnoučatům chvějnou prosbu, aby se všude po světě ohlíželi a poptávali po takovém pánovi od úřadu spřízněného jména, kterému by bylo nyní tolik a tolik let a mohl mít tou dobou už i vlasy prošedivělé . . . Každý svůj uspořený groš obětovala různým lidem vyzvědavého rozhledu a poptavárnám. Kdykoli na to dědeček přišel, byla mrzutost.

»Budeš si ještě pořád na odpadlíka vzpomínat,« vyčítal, »a on si na nás nikdy nevzpomněl . . . Ta vrtošivá myš v jeho hlavě mu jistě již dávno celý rozum roznesla — měla's ho hledat jenom v blázincích a přidržet se útěchou na ostatních vděčných a vydařených dětech . . .«

Tenkrát před čtyřmi roky se podařilo dědečkovi babiččinu starou bolest zamluvit . . .

A teď, když se připozdívalo a zůstali si tak dědeček s babičkou v pokoji sami, chtěla zase babička nemocnému druhovi všecku bolest zamlouvat samým potěšlivým vypravováním:

»Ty děti nám toho zase snesly,« potřásla hlavou, »už ani nevím, kam bych co postavila. Tonička přivezla šest sklenic zavařeniny a pomoranče, z ‚apatyky' nabalily čaje, koňaku a karlovarského likéru, že si udělali nanejméně desítku škody, Nanynka plný sáček kávy, že bych ji

mohla z přebytku prodávat, Karel ti tamhle na okno naložil jako Mikuláš celý vrchol tabáku, že ho budeš mít na několik neděl dost a prý to samý ten drahý tříkrálový a knastr — ten se ti bude bafčit, dědečku, to zase se budu celá kuckat od dýmu . . .«

Dědeček tiše poslouchal a poslouchal, ale oči jeho pořád tak úzkostlivě těkaly ve vyhlídce k zahradě obráceného okna, jakoby tam někde ve větvích hledaly nějaké uprchlé ptáče — a přece domácí kanárek zrovna hlasitě v kleci u okna cvrlíkal.

Bětuška tam včera klec přenesla a zavěsila z vlastní jídelny, aby prý tatínkovi bylo veseleji.

»Neměla bych ti snad to okno zavřít, dědečku?« napadlo babičce, oddaně zraky nemocného stopující; »na nemocného člověka všechno pořád táhne.«

Dědeček se na ni zadíval věrným, posmutnělým pohledem a teprve po chvilce se šeptavě ozval: »Blahoslavení tiší — blahoslavení tiší...«

»Co to povídáš, dědečku? Mám snad zavolat Bětušku, aby ti něco předčítala z bible nebo ze »Života svatých«?

Dědeček nadnesl hlavu, jakoby chtěl být babičce blíže, mimovolně se k němu nahnula, a její vrásčitá, chvějně nejistá ruka počala dědečka jemně hladiti po žlutých skráních a prořídlých sněžných vlasech. Už ani nebylo k poznání, že ty vlasy byly jednou kudrnaté, a to zvadnutí všeho krásného přišlo babičce najednou tak líto, že se celou silou musila přemáhat, aby dědečkovi nepřitížila svojí slabostí . . .

A pod tou její blahodárnou, lehoučkou rukou se dědečkovi odepnula těžká slova z prsou:

»Ta kuřata — ta kuřata jsme mu přece jen měli nechat,« vydralo se mu žalobně ze rtů. »Víš, babičko, on jakoby k nim patřil, tak málo si žádal na světě — a tak každému člověku má se nechat to, co je jeho . . .«

Dědečkovi se zatřásla brada, pochytil několikráte ztenčenými prsty svrchní peřinu, jakoby se něčeho chtěl zadržet, aby i on ještě v poslední chvíli zůstal si tím pevným a důsledným v tom, co bylo jeho — ale tentokráte se to nezdařilo, oči se mu zaplavily a tak si žalně zahlesl jak posteskněné dítě . . «

»Snad zažil tak schovaný, někam do úkrytu zalezený, štěstí,« odpověděla babička konejšivým hlasem, »a až se nad námi všemi Pánbůh slituje, a tam nahoře nás v záři své lásky svede, o ničem zlém nebude žádný z nás vědět . . . .«

Dědeček se k její ruce ještě více přitulil tváří, jakoby se k té její víře tiskl a tak ztišený zasnil poslední boj . .

— — — — — — — — — — — — —

»O kom pak mluvil tatínek naposledy?« ptala se zrána ta nejlítostivější dcera, Nanynka, matky.

»Mluvil o vás všech —« odsunula babička pravdu, neboť se v srdci bála, že se v poslední chvíli zrovna tak prohřeší na ostatních oddaných dětech a bude si myslit jen na Jana.

Z BÁSNÍ MILOSLAVA SILÉNA.

PODZIMNÍ JITRO.

Modravou krajinu růžově korunoval
chrám v horizontu. V odeblescích jitra
třpytil se barvou brunátného zlata
nad domky štíhlými, jež k němu chýlily se
a žehly bělostně v bujarý úsměv
kypící zeleně. Oblaky táhly
kdes od vod růžových a obrovskými péry
svých křídel jiskřících šlehaly v obzor
kouzelně modrý.
Zádumčivé slunce
průsvity topolů vrhalo mosaiku
svých barev podzimních. Chmuřivé duby,
oděné v bronzové pancíře, metly
ohromné stíny paloukem. Na záři
sluneční hrály v tichých růžokmitech
bledého rána. Mlžiny jim vlály
po skráních, bělostnými perutěmi
je líbajíce. Štkaly zádumčivě
průsvitné lupeny jich jantarové.
V brunátných stínech, protažených vlhce
úlisným šerem do růžových dálek,
rodil se vítr.
Zvolna haluzemi
se probíral a vzrůstal, zaševelil,
rozpjal svá křídla, z hluboka si zavzdych'
a pádil do dálky.
Divoce zalomcoval
žlutými korunami, plamenné rozpjatými
po slunci, sloukl zlatolesklé listí,
v rozmaru rozpustilém k výši pohazuje
jim nedbale a chytaje je v náruč
svou vířící, chechtavě houštím chvátal,
kdejaké modré kvítí ještě v cestu
se týčilo, škubal je závistivě
a pod břízami v neurvalém tanci
s chechtotem šíleným je rozdupával . . .

TICHÝ LES.

Svůj smyčec odložil, dal strunám korun spáti
kouzelný houslista.
Sen ujal v kyprou náruč
modravá temena dřímavých sosen,
jež blankytněly božským odebleskem
nebeské klenby. Tiše šinula se
zlacená záře větvemi kývavými
na modrý mech. Strměla extaticky
ramena borovic. A beze hnutí
les celý oddýchal ve plavé záři
odpoledního slunce. Zakmitala
chvílemi muška, zastříbřil se komár
a kvílil, svitlavými spirálami krouže
nad zlatým podrostem tichého háje,
či úsměv sluneční neslyšně zvířil
ztrnulé modro.
Bezchlučně kradlo
se stébly trav, vstávalo z dumných hloubí
i z kmitu jehličí, jež duhovatě
hořelo slunkem, nachýleným jemně
na západ.
Kdesi tiše zašelestil
list padající.
Zaúpěla křídla
lesního holuba.
Ševelil modrem
vysoko, vysoko pod bání nedozírnou
a ztrácel se.
Slzely sosny zlaté
krůpěje pryskyřice. Voněla a tekla
purpurnou korou. Tiše za jehlicí
padala jehlice z kosmatých korun,
jak stály v tiché záři. Zapadala —
a bory černaly se beze hnutí.

Ten tikot stříbrný se celým lesem šířil
a zmíral. Zdálo se, že jeseň chodí
kol krokem tlumeným či vlny času
letící prostory že potřásají
neslyšně korunami. Jemně zahouralo
mlhavé vání větvemi schýlenými,
jak obrovská by čísi snesla křídla
se na vrcholky. Temnělo se vůkol
tak zádumčivě.
Jiskrami stříbrnými
tryskala s hůry jemná záře slunce.

Daleké zadunění ozvalo se
kdes v modrém hluboku. Vlak asi míjel
pohorské háje. Ubíhal ten hukot
v rytmickém tempu, hasnul, pousínal . . .

Ručnice vyrazila drsný výkřik
kdes v dáli. Prasklo dutě korunami
a zase mír . . .
Odevšad nyvě vstával,
ze stébel strnulých a chýlících se
zlatými paprsky, jak zavířily
tam z modrojasna, z tajemné té lampy
tichého slunce, tiše přikrádal se
z neslyšných září blankytného nebe,
po špičkách, nachýlen, pod korunami
se plížil, bez dechu, a zářil ze studánky
tichými sosnami vznešenými extaticky
za sluncem růžovým, hřímajícími
ohromný chorál mlčení . . .

ZA OBLAKY.

Vy blahých končin bílí poslové,
již s palmou míru tiše plujete
po modrých brázdách nebe slunného
jak holubice sněžné šumavé —

báň velebnou co nebes stříbrným
svým letem věčně věků měříte
jak rajští ptáci, z rosy zrození
a z vůně lučních květů růžových,
z té nekonečné sladké volnosti
mně přejte aspoň krůpěj!

Knížata
vy nebes stříbrná, kam pílíte?
Hle, bělostkvoucí vaše koruny
zlacené sluncem hoří královsky
a roucha vaše růžně průzračná
ve větrech nebeských se vzdouvají.

O, zářní . . .
Posledním kmitem vaší krásy být,
plout s vámi, nad nivami sladce vlát,
nad korunami, hvozdů hukotem,
nad městy, vodopády hřmícími
tajemný hymnus vládci vesmíra,
a rozechvít se větry řvoucími
tak dlouze, lehounce se vyřinout
v klín lilií, šepotavým deštěm stříbrným —

až v posled západ brány zlacené
komonstvu slunce tiše otevře,
pak zrůžovět jak purpur královský,
jenž slunci mroucímu se klade na cestu
do stínů . . . ještě tiše vydechnout,
jak anděl, tratící se ku hvězdám . . .

JOSEF K. ŠLEJHAR:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

Až posléz vrátil se ke skutečnosti, k nutným, obvyklým věcem, začav se mýti a strojiti — a bylo až příliš patrno, že děje se to k jisté příležitosti, vybraně. Z šatníku vybral jiné šaty, než povalovaly se na židli u postele, vyložil skvělé prádlo, jež jakoby dychtivě objalo jeho zrůžovělé, studenou vodou a vonným mýdlem zálibně zjitřené tělo, i nové lakýrové, elegantní botky vzal, jako schválně připravené. Až příliš bylo patrno, že takto obvykle do služby se nevydává, mezi ty hmoty kypící v tajemství svých změn, od jasu a čistoty křišťálu až do smrduté hnusnosti tak dorážive a znečišťující člověka. Až příliš bylo patrno, že má to dnes jiný význam, jiný smysl, byť to bylo i sebe pošetilejší takto připravit se do fabriky a zajisté i nápadno. Ostatně ani o pošetilosti a nápadnosti neuvažoval tak zaujat věcí tou — a ostatně může to mít vůči světu třeba svátek, třeba narozeniny neb nějaký jiný významný den, na nějž v roce aspoň tím lepším ustrojením a lepším obědem se v životě tomto někdy vzpomíná, v sentimentalitě ještě docela neodložené. Na krk pak vložil si něžnou, delikátní kravatu, vázav ji dlouho a pečlivě — jistě si toho leckdos povšimne, budou si lidé šeptat, dozorcové na sebe pokynou, ale může to mít třebas svátek či narozeniny nebo něco takového památného, nezbytečného v životě . . . Avšak co mu je po nich a jejich lecjakém mínění, a oni jen mezi sebou odvážit se vůbec mohou něčeho se domýšleti.

Mezi strojenim zapotácel se někdy, něco jakoby se mu v té chvíli zatemnilo před očima, rozplynulo se mu, a jakoby i nejistě dosahoval po předmětech vůkol a neměl patřičného ponětí o nich v tu chvíli, smysly jakoby mu tu halucinačně nadsazovaly a klamaly ho; ovšem zcela nedivno po tak dlouhém nevyspání, po úmorných útrapách, jež jeho mladé silné tělo dávno zmáhaly Ostatně trvaly takové přízraky vždy jen okamžik a jakoby jich ani nepostřehl, zvítěziv hned zase nad mdlobou.

A když zcela dokončil svou toilettu, do všech podrobností, skoro již jaksi rafinovaných a úmyslně, vybraně nahromaděných, jež by mu v nedávné ještě rozmrzelosti nikdy ani na mysl nevstoupily a zajisté obvykle nebyly by na místě před takovou službou tovární, — toilettu jistě vkusnou a elegantní, dodávající jeho zjevu ušlechtilosti, jaksi význačné, postavil se před zrcadlo. Něco takového již dávno nebyl učinil, tak mu druhdy nezáleželo na zevnějšku, tak všechno mu bylo lhostejno a bezvýznamno. Nyní dychtivě vzhlédl tam, v pose uvědomující se krásy. Nestalo se to z ješitnosti, ze samolibosti, jež nebyla mu vlastní, ale jakoby se to chtěl přesvědčit, jak zjev svůj přivedl k oprávněné platnosti, a zároveň jakoby se to chtěl předběžně otázati, co bude říkat ona. Výraz jeho tváře v celku úboru nabyl jakési toužebné prochvělosti a tajemného slavnostního zastření. Byl to jinak mužský dokonalý zjev, jak i on zdál se postihovati v tom zrcadle, ale nepřiznav jej již zúplna vzhledem k sobě. Postačilo mu, že nacházel ve svém zevnějšku uspokojení —

Napotom hned nechav všeho, přikročil v jeden kout pokoje, jakoby ohrazený, úmyslně vyjmutý od ostatního prostoru. Při stěně nacházel se tady na dvou židlích k sobě přistavených, lenochy obrácených do pokoje a na něž zavěšeno bylo bílé prostěradlo, nový vkusný proutěný koš, pečlivě uzavřený na zámek a dosti objemný. Mohl zcela dobře také spočívati na zemi, bylo i o to vynešení i o to složení, měl-li více tíhy, ale i to postavení na židle, mimo zemi, jakoby bylo úmyslné.

Ten koš šířil jemnou, ale intensivní vůni, která jakoby blaho nějaké vnášela smyslům, a kterým jakoby se chtělo tím dychtivěji dovnitř nahlédnouti v jakémsi opojení a záludě z vůně této. Nějak vábně a tajemně zval v sebe ten obsah koše.

Přiblíživ se k němu mladý muž, vložil naň ruce, jež se chvěly. Jaksi toužebně zatknuly se na povrch, ševelivě se po něm sunouce. Přiklonil pak hlavu k samému koši, jakoby voněl, chtěje bezprostředně odtamtud nabažiti se vábné vůně, a delikátně pátral nějak uvnitř. Vše odtamtud zdálo se jeho duši přinášet nové vytržení, zdálo se tu býti cosi zřídlem, jež vzněcovalo v něm nesmírnou slast, a jakoby již odtud užíval předzvěstí vlastní rozkoše. Při tom zarděl se, jakoby odlesk červánku na jeho tváři spočinul a jeho zraky obejmul roztékající se kyprý zážeh, jenž jakoby kanul s nich. A jakoby to v zanícení svém zároveň pátral v mysli, jestli vše tam uvnitř jest tak dokonalé, tak připravené, jak měl na zřeteli a za jak vhodné to považoval. Zdálo se, že shledával, že vše je uchystáno v souladu a skladu náležitém, že nic není opomněno ani zanedbáno.

Bože, jak by jí byl obětoval a vše snesl z pokladů a výhod světa, jak by mu jen bylo přístupno. A toto je určeno, aby bylo jejím darem svatebním od něho, pro ni.

A náhle vznesl zrak kamsi do bezmezna, tam někam mimo celý svět, v němž jakoby mu již nic nepřekáželo, nic nebylo na újmu a nic nezadržovalo jeho osud se naplňující. Zajásal zároveň jako u výronu vítězné písně. Takový váš-

nivý, neoznačitelný zvuk vyplynul mu to ze rtův, jenž v překotu svém přerýval se nejdříve sám v sobě, nenacházeje pravého výrazu, při čemž rty jeho jakoby horoucně proudily, v sebe se nořily. Až konečně přešly ty zvuky v jediný kypící proud zvlněného, omamujícího jásotu, jímž samo srdce se smálo, ohlašujíc všechno vypjatí své rozkoše.

Až to připadalo jako hysterický záchvat zmámeného nitra, jež se více nedovedlo zdržeti rozpoutavši se k bezmeznosti neukojené. A neslo se to zde, v tomto uzavření stěn jakoby úmyslném, v tomto osamocení člověka a za ticha zde, které jakoby se význačně vnořovalo u vzdálený povyk venku, jako blouznivý, nepříčetný hlahol, jako ohlas fantastického světa, v němž duše odevzdává se cizím záhadným mocnostem. Ostatně bylo-li co upřílišněno v tomto projevu nitra, bylo-li to i nepřirozeno, nevlastní obvyklé rovnováze a změně životní, nedivno za stavu fysického, v němž se nalézal a v němž vlastně celý byl vypjat z rovnováhy tělesných sil. Síly tohoto mladého těla jakoby již byly jedině vzněcovány výhní nitra svého, toto nitro jakoby samo jen žilo . . .

Zmlknuv náhle zas, jakoby se mladý muž zaposlouchal v tento ozev jiného světa; zazněl mu v sluch onen nápadný ohlas vlastní duše, a jakoby to v tomto okamžiku postřehl, co se děje, že je to něco mimořádného. Zrak jeho cize, znepokojeně vzhlédl, za sebe se obrátil nabyl v tu chvíli zcela lidského zření, jež v tuchách svých nabylo jistého seznání celé pravdy Jakoby tu vystřízlivěl, vrátil se k danému chodu života — ostatně bylo i třeba pomalu se odebírati, mínil-li učiniti ještě před službou obvyklou procházku.

Cítil rozhodně potřebu této procházky zvláště dnes — vzduchu, prostoru, pohybu, než začne služba — a než nastane to! A již ho to zase mělo, již ho to zase stihlo — a kdyby za tím jeho světem samy tuchy pekel zjednávaly celou nejstrašnější jistotu, nebyl by se zlekal ničeho, nebyl by se vzdal tohoto světa v duši své. Již zase háral jeho zrak, a celá jeho bytost u vábnosti a nastrojení svém jakoby se chvěla v nedočkavé touze. Ale bylo tedy potřeba již jednou jít — sbíral se mladý muž k odchodu. Všemu zde vzdal významný pohled, vítězný a schylující se k ubohosti jakési, jako opouštíme-li něco, ku štěstí se ubírajíce, jakého věci zanechané nikdy neseznaly — a zároveň jakoby jim sliboval, že vrátí se sice zas sem k tomu všemu, ale již zcela jinak, co jiný člověk, jako ten, jenž učinil svrchované poznání onoho štěstí, jehož pak to něco také sdílet bude v jisté své účasti. Že vrátí se to, vnášeje sem s sebou jiný svět, nezměrný, sladký, že v dosavadní poušť vejme se blaho ráje. To jakoby připovídal zasmušilé pustotě své komnaty, již opouštěl — —

Venku na ulici jakoby ho obstoupila vřava, jakoby naň bylo cosi uvrženo; vše dotýkalo se ho nějak příkře a bezprostředně. Za nedlouho tomu ušel, vyšed postranními uličkami z městečka — dostal se do polí, prázdných již, jako trudně udivených nad tím, kam podělo se vše, co nedávno na sobě hostila. Zápach země, kouře a bramboříšť rozprostíral se nad touto širou rovinou, tak bohatou a žírnou a tak smutnou, prázdnou a beznadějnou, k jejíž tvůrčí síle chovali se její lidé bez porozumění lásky, citu, krasochuti, nepovznášejíce ji, neozdobujíce, nezlahoďujíce prázdnou nivu, majíce jen na zřeteli neomalené užitkářství, v němž rvali odtud její plodiny. Nebylo dokola stromu ani keře, osvěžení stínu ani záludnosti a úkrytu houštiny; nebylo tu zemědělskou snahou člověka promluveno k citu, k potěšení srdce, uděláno něco mimo zájem rozpočtu. Nesázel nikdo nic, jen co samo narostlo, udrželo se kdes u vyhostění: vrba tu a tam, skloněná, stará, ustrnulá, vydoupnalá, a i ta spadne, urve ji někdo k podpalu, a víc nic, nezasadí, a bude po ní prázdno ještě trudnější. Potok vždy kalné, nesvěží vody vlekl se bídně kolem těchto vrb, bez ohlasu, bez radosti, jako němý. Někde vyhlodal si v zemi tůň, jakoby se tam chtěl schoulit k schřadnutí a nemaje tam dost vody, nyní hnil, zapáchal, potahuje se netřeskem a sešlým chřástem nějakým.

Chodívaje jindy touto smutnou krajinou, jejíž všechen půvab a rodící moc obrácena byla skoro výhradně k řepaření, mamonu co nejrychlejšímu, a neponecháno pranic k ostatní útěše života — v níž pracovala vždy jakási neúprosná střízlivost života, pociťoval družně celý ten úporný, beznadějný stesk svého života, tu bezmocnost jiné snahy, jiné touhy, to uvržení své bytosti v jakousi malátnou, nízkou, potácivou oblasť, z níž nebylo vybavení, byloť vše u něho právě taková pustina výdělkářská, jíž vše obětováno, jako u tohoto kraje — a kam až sáhal obzor tohoto kraje, vše bylo stejné, nebylo na obzoru změny, útěchy, svěžesti, jen zas někde to vrboví unyle splývající, ani hor, ani lesů, právě tak jako v pohledu obzoru jeho žití, v šedé, bezmezné jeho plochosti, omžené takovou neurčitou, rozplývavou truchlivostí.

Procházeje ale dnes stejnými místy — jak vše bylo jinak — jakoby všude zřel vykypující moc z mrtvé, šedé, uprahlé země této, všechno obdávalo se pro něho radostným, vzněcujícím se půvabem. Pokrač.

VÁCLAV HLADÍK

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)

Pokrač.

II.

Voldan poznamenal do zápisníku několik cifer, jež mu řekl Wollner Podškrtl je se zřejmým uspokojením a zápisník schoval do kapsy.

»Tak vidíte, příteli, o dvaadvacet zlatých vstouply v několika dnech a poženeme je ještě výše. Bilance je znamenitá . . totiž hodně effektní, což je pro obecenstvo to nejhlavnější . . . vždyť vyplácíme po třech letech zase dividendu . . . a Kauders ve Vídni výtečně pracuje . . . báječný chlap, bursa tancuje, jak on hvízdá . . . Buďte jist, váš kapitál nemůže být lépe uložen . . « hovořil finančník a při tom zamženýma očima pohlížel na krásnou rytinu Giacondy, visící nad jeho psacím stolem.

Přítel Voldanův, mocný majitel dolů a velkostatkář, ve své pracovně, naplněné jako celý jeho dům obrazy, kresbami, akvarely, bibeloty, rytinami a starožitnostmi, vždy tak míval ve zvyku kochati se krásami uměleckých děl, vzácných předmětů umění starého, moderního, exotického a při tom kombinoval, spřádal své nejrafinovanější tahy bursovní a obchodní.

Otáčel šňůrku monoklu kolem prstu a těkaje očima po obrazech — visely na stěně proti němu staré rytiny Hollarovy a Rembrandtovy, studie velmi rozkošného aktu ženského od Fragonarda, nějaká krajinka a tři kresby Degasových baletek — vykládal Voldanovi velmi příznivý stav papírů horních společností, pro jichž koupi jej získal. Sám byl angažován velkým obnosem. V pařížské kavárně a v Bodeze si prozrazovali zasvěcení ohromnou tu sumu.

A stačilo, že se rozneslo, že Wollner, nejinteligentnější, nejprohnanější peněžní činitel a nejenergičtější, nejmocnější vládce uhelného průmyslu, že tento bursián hromadící miliony právě tak lehce jako je rozhazující v šílené marnotratnosti zpanštělého života a choutek uměleckých, sportovních, donjuanských, že Bedřich Wollner »je v tom«, aby se za ním hrnuli všichni ti, kdož hledají štěstí ve spekulaci.

Voldan byl rád že svěřil Wollnerovi, vlastně jeho bankéři Voborníkovi, značnou objednávku papírů montanních podniků Získal na diferenci několik tisíc. Kynul mu velký výtěžek podle toho, co mu řekl Wollner. Pak, až z této operace shrábne nějakých patnáct, dvacet tisíc — tolik sliboval Wollner v příznivém případě, naznačí mu jeho přítel nový podobný, závratně výnosný a jistý zdroj příjmů. V několika letech možno nabýti jmění.

»Ano, Evžene Voldane,« hučel finančník bezbarvým, znaveným hlasem, »musíte být bohat, jak jsem vám již řekl. Nezapomeňte na svého slavného kollegu státníka Quizota (vyslovoval to jméno sykavě, ostře, s lehkou posměšnou grimassou), který hlásal »Enrichissez-vous!« Buďte bohati! Pak budete při svém talentu, při svém duchu pánem situace, budete vládnout a nikoho nebudete potřebovat . .«

»Především ne tebe,« pomyslil si Voldan.

Bylo mu nevolně ve společnosti toho muže, který mu imponoval a jehož vlivu mimovolně a proti své vůli podlehal.

Wollner měl chladné a netečné slovo, velitelský a nonchalantně elegantní posuněk, roztržitý i pronikavý, hloubavý, ironický pohled muže energického a vypočítavého a vědomého si převahy svých milionů, své chytrosti a své bezohlednosti.

Oba muži přátelsky spojení, jeden druhému mnohým zavázáni, nepodceňující své vlastnosti, stáli proti sobě jako dva odhodlaní hráči, schopni obehráti jeden druhého o poslední groš.

Voldan nedůvěřoval Wollnerovi, ale pokládal jej za muže duchaplného, nevšedního a gentlemana. Proto bez váhání, když se sám přesvědčil o výhodnosti nabídnuté spekulace, sledoval jeho rady a kupoval papíry jím mu naznačené

»A u vás mezi dělníky je klid?« tázal se po přestávce Voldan.

Wollner, neodvraceje zrak od svých obrazů, poklepávaje dlouhými, tenkými prsty o stůl, odvětil netečně: »Eh, tam je ticho.«

»A co vaše obavy, ty minuly? Stávka?«

»Ticho před bouří.«

»Myslím též, že je to pouze krátké příměří . . .«

»Připravují se tentokráte velmi opatrně a důkladně. Moji důvěrníci přinášejí zajímavé raporty. To víte, mám dobře zorganisovanou službu vyzvědačskou mezi svými horniky a vůbec v celé pánvi.«

Chvíle mlčení. Jakoby stín těžkých starostí padl na zasmušilé a tvrdě pánovité čelo Wollnerovo Voldan si pravil v duchu: »Hle, to je skutečně silný muž.«

Wollner pak úsečně a prudce opakoval své odhodlání provésti boj s dělníky tentokráte do krajnosti Bude to zlé, snad strašné, ale musí se konečně prokázati, na čí straně je moc a převaha, a snad to přispěje k vyléčení měšťanské společnosti z přílišného citlivůstkářství vůči proletářům. Ti jsou nepřátely všech: milionářů, velkokapitalistů i malých živnostníků a sedláků.

»Le socialisme, voilà l'ennemi!« zvolal Wollner a jeho svraštělá, vyžilá tvář předčasně sestárlého světáka oživla úsměvem.

Pak pokračoval poněkud vzrušen, nerozptyluje více svou pozornost na své obrazy a bibeloty:

»Stala se mi podivná příhoda s vaším přítelem Bulířem.«

»S literátem?«

»Ano, s tím vtipným, veselým hochem, který byl též u nás několikráte. Založil jsem si venku časopis. Biju tam do sociálních agitátorů a vůdců. Každý týden odhaluji defraudace, nepořádky v socialistických spolcích. Boj je boj. Chtěl jsem si zaopatřit satirické dopisy z Prahy o zdejších stranách dělnických. Potřeboval jsem řízné péro. Chtěl jsem zaplatit tu práci pořádně. Vzpomněl jsem si na pana Bulíře, který umí psát tak rozmarné feuilletony. Nechtěl přijmouti mou nabídku. Myslil jsem, že snad honorář je mu nepatrný, tak jsem jej zdvojnásobil. A jestli pak víte, že ten mladý muž, který jistě by s radostí shrábl pár stovek lehce vydělaných, mne velmi rozhodně odbyl, jakobych jej chtěl zjednati k něčemu nečestnému.«

V tváři Wollnerově zračilo se udivení finančníka, shledavšího, že všechno není možno koupit. Ten mladý muž jej překvapil.

Voldan se mimovolně usmál a v hloubi duše pociťoval potěšení ze skutku Bulířova.

»Snad patří Bulíř k druhému táboru,« pravil ironicky.

»Je to také víc v modě nyní... Ale dosti o tom. Pojďme do salonu, již tam budou dámy.«

Dámy pily čaj a poslouchaly mladého muže, úředníka z presidia místodržitelského, majícího překrásný černý knír a velmi všední výraz v obličeji. Patřil mezi ty slavnostní, dekorativní lidi, kteří činí největší dojem, když mlčky a vážně poslouchají.

Voldan pozdravil se s paní Wollnerovou a s paní Bílkovou, které již delší dobu neviděl.

Pokrač.

THEODOR NOVÁK:

DÍLO MAXE STIRNERA.

STUDIE.

Pokrač.

Vše člověk dělá k vůli sobě, zbavuje se toho, poddává onomu (na př. lásce), k vůli sobě zbořil pohanské nebe a vztyčil křesťanské, a přec se nechce přiznati k egoismu. Každý se pokládá za ďábla, ovládaného pudy, vášněmi, chce žíti podle věčných zákonů božských a mravních, jakoby přírodní pud nebyl také věčný zákon. Člověk baží po odměně, ať v nebi, nebo ve vědomí dobrého činu. Vlastníka nepotřebujeme hledati, tím jsme sami od sebe, vlastník je svoboden sám sebou, »svobodný« jen touží po svobodě. Svoboda mně je jen klamně dávána, vskutku ji mám jako vlastník. Se vším mohu dělati, co chci, používám-li vědy jen ku výdělku, je to egoismus jen malicherný, ale žádné znesvěcování vědy. Kdo má moc, nestará se o zákon, stojí nad ním: tak to činili vždy velcí lidé. Stirner nestaví ideu, nekonstruuje systém, nýbrž popisuje vlastníka. To soustředí ve třech lapidárních větách:

Má moc jest mé vlastnictví.

Má moc dává Mně vlastnictví.

Má moc jsem Já sám, a jsem jí své vlastnictví

Jak jednotlivec užívá své moci, padá moc státu: stát buď nic nesmí trpěti proti sobě neb musí všechno trpěti a zhyne. Moc mne opravňuje ke všemu: Jsem oprávněn Dia, Jehovu, Boha svrhnouti, mohu li to; jsem však sám sebou oprávněn vražditi, nezakazuji-li si to sám. Příroda nemůže člověka k ničemu oprávniti, jen skutek mne opravňuje. »Měli byste přece věděti, že jsme všichni bídní hříšníci«, ale Vy zamýšlíte se hříchu vyhnouti, Vy nepochopujete, že vina jest cena člověka. Ó kéž byste hřešili!« Zločinec jedná v týchž myšlénkách (pod tlakem týchž představ, řekl by psycholog) jako spravedlivý: béře cizí, posvátnou věc. Jako egoista by se měl styděti, že tou věcí neopovrhuje. Padne-li idea, padne zločin; není-li manželství svaté, není nevěra hřích Pro můj styk je daleko výhodnější, měřím-li se s osobním protivníkem, sobě rovným, než se společností, nade mne se vyvyšující. Pro Stirnerův radikalismus jest charakteristická polemika proti těm, kteří něčeho stávajícího využitkují, aniž by to odstranili, jako kněží náboženství, občané státu. A pak ukazuje na jednotlivých společnostech, že nejsou nic než »Spuck« (strašidlo): rodina existuje prý jen rodinnou pietou, spojení syna s matkou přestává přerušením tělesného svazku. Kdo vystoupí z rodiny, vstoupí do státu, ale tím mu pomoženo není, místo piety je tu zákonitost, loyalita. Stirner vidí úplnou analogii mezi státem a církví. V národu dle všeho vidí Stirner jenom politický národ, stát. Jako náboženství je již překonaným stanoviskem, tak padne záhy stát i národ: jak směšný je národní enthu-

siasmus, jak pošetilá naděje v nějaké budoucí sjednocení Německa!

Pádem těch všech panujících společností stanu se pánem Já, vlastníkem všeho, čeho se mohu zmocniti a co uhájiti. Tiskové svobody nemohu dostati, ale dobýti si jí způsobem psaní (jak také Stirner vskutku učinil). Takové vyrovnání nebude ovšem bez bojů. Co učiní otrok, až rozbije své okovy, na to musíme — čekati Egoista v opak nynějšímu směru myšlení vysmívá se právě tomu, co je svaté, váží-li si na někom všeho ostatního, svatého jistě ne. Nedávám nic zadarmo, ani z povinnosti, za vše chci přiměřenou odměnu. Mezi námi vespolek jest jediný poměr upotřebitelnosti, užitku Nesloužím ani pravdě, kdo v ní vidí idol, nedovede se odhodlati k hrdinství lži. Svět osvobozuji jen k vůli sobě, aby se stal mým majetkem. Spása přijde od beroucích, nikoli od dávajících. Ale to se stane vzpourou každého jednotlivce, nikoli všeobecnou revolucí. Nad vchodem naší doby nestojí apollinské »Poznej sebe sama«, nýbrž »Uplatni sebe«.

Můj egoismus mi však nebrání, míti soucit s jinými, činiti jim dobré, ba k vůli nim obětovati své požitky, ale nečiním to ze žádného vyššího principu, jen protože mně cizí blaho působí radosti. Miluji vůbec každého člověka, mám soucit se vším, co cítí, ale jen proto, že láska mne oblažuje. Cit pro ctnost právo činí naopak tvrdým. Rodina, stát, národ, náboženství, mravnost, žití je mé vlastnictví: ale to dokážu dle Stirnera tím, že je — zničím. Nade mnou není vyšší idee, pro niž mám žíti, já spotřebuji svůj život, jako svíce se stráví hořením. Člověk nemá úkolu, nemá určení ani povolání, jako ho nemá ani rostlina, ani zvíře. Žití záleží v projevování a užívání naší síly, nikoli v touze po zdokonalení. Člověk prý je takový, jaký býti má, protože ani jiným býti nemůže, možnost není nic jiného než myslitelnost. Pravdy, jež jsou pode mnou, jsou mi příjemny, pravd nad sebou neuznávám. Jsa pánem svých myšlének jako věcí, budu je ovšem hájiti; ale s úsměvem budu pohlížeti výsledku boje vstříc, s úsměvem klásti štít na mrtvoly svých myšlének a své víry, s úsměvem, podlehnu-li, triumfovati. Humor v maličkostech lidských prováděti to dovede každý, kdo »vznešené city« má; jím ale se všemi »velikými myšlénkami, vznešenými city, ušlechtilým nadšením a posvátnou vírou pohrávati, dovede jen vlastník všeho Ani sám sebe neváží maximami; to, co jsem byl včera, nemá významu pro mne dnes, nemohu se proti ničemu proviniti.

Poslední odstavec resumuje celý spis a končí jakousi dithyrambou egoismu. Říká se o Bohu: Jména tebe nepojmenují. To platí o Mně: Žádný pojem mne nevyjádří, nic, co se jako má podstata udává, nevyčerpá mne; jsou to jen jména. Rovněž říká se o Bohu, že jest dokonalý, a nemá proč by snažil se k dokonalosti. I to platí o Mně.

Jsem vlastníkem své moci, a jsem jím tehdy, vidím-li v sobě Jediného. V jediném vrací se vlastník ve své tvořící nic, z něhož se zrodil. Každá vyšší bytost nade mnou, ať bůh, ať člověk, oslabuje cit mé jedinosti a zbledne teprv před sluncem tohoto vědomí. Buduji-li na sobě, jediném svou věc, spočívá na pomíjejícím, smrtelném svém tvůrci, jenž se sám stravuje, a mohu říci: »Na nicotě jsem budoval.«

III.

Stirner se stal v době poslední autorem modním. Viděli v něm většinou předchůdce Nietzschova, »hlas volajícího na poušti«, jak říká Hansson. Několik lidí, hlavně nový apoštol domnělého spasitele, John Henry Mackay, dokonce říká, že on pronesl poslední slovo sociální filosofie, že přítomnosti a budoucnosti jest třeba jen ho následovati. Jistě nejmnožší čtenáři Max Stirnera počali čísti jeho knihu výroky uvedenými pobídnuti, hledali v ní knihu moderní. A sklamali se.

Celý postup myšlénkový je člověku konce XIX. století cizí, ba absurdní, věci, o nichž mluví, vidíme nyní v docela jiném světle než Stirner, ale také docela jinak, než jeho současníci, proti nimž se obrací. Tu namitne snad někdo: Nejspíše my máme nějaké předsudky a Stirnerovi, který všechny utkvělé idey odmítal, proto nerozumíme. — Nikoli, to, čím se tak pronikavě lišíme od Stirnera, leží v celé duševní naší povaze, a pokusím se dokázati, že právě o to jsme positivnější, konkretnější.

Abychom Stirnerovi (jako zjevu dějinnému, nikoli jako proroku) rozuměli, nesmíme se oddávati klamu, že Stirner je docela samorostlý, že svou filosofii nevzal odnikud Již jména jeho universitních profesorů, zvláště Hegela, Micheleta, nám označují prameny, ze kterých čerpal, a dobře připomíná Joël ve své bezohledné kritice »proroka Stirnera a jeho apoštola Mackaye«, jak Trendelenburg (tento filosofický reakcionář, jehož hlavním činem je otřesení Hegelovy dialektiky) vytkl při státní zkoušce kandidátu K. Schmidtovi »nezneuznatelný vliv Hegela« a »předpojaté filosofické formy, jež mu ve svobodném a přirozeném pojímání brání«. Také Hartmann vidí v jeho zabsolutisování »Já« pravou praktickou konsekvenci subjektivistického monismu Fichtova. Pokrač.

FEUILLETON.

V. Mrštík: K SOUBORNÉMU VYDÁNÍ ZEYEROVÝCH SPISŮ.

I.

V Zeyerovi zemřel nám básník, o jehož velikosti konečně začínáme mít jakés takés tušení.

O žádném druhém literátu tak málo před smrtí a tak mnoho po smrti se nepsalo, jako o něm.

Nyní se zas mlčí —

Ba stalo se, že i do hrobu za ním padaly ne hroudy, ale kamení —

Neznáme individuálnějšího básníka nad Zeyera.

Jsou jistě i básníci nad něho vyšší (myslím vůbec svět, ne nás), ale ti jsou jaksi spolu srostlí, na sebe odkázáni, takřka v jednom duchu vychovaní, souvisí spolu, doplňují se navzájem i když proti sobě stojí, měli své předchůdce, měli své nástupce, navazovali i dědictvím po sobě, nechávali rozvinutou jimi tradici — jen Zeyer doplňuje se jaksi sám ze sebe a pro sebe, stojí jako sfinga a kolem něho nic, nemá předchůdců a nemá nástupců, trvá sám o sobě, samobytný, silný a tak divně krásný, úchvatně pravdivý, poeticky ryzí a čistý, čistý od první své řádky až do posledního vzdychnutí. — On sám jakoby byl jednou z těch záhadných, ale mocně vyklenutých postav, jakých zanechal po sobě řadu nesmírnou.

Rozumět mu není tak lehké.

Proto tak často mu bylo ubližováno. Nechť je mu to útěchou a nám omluvou i obžalobou zároveň.

Myslili lidé, když řekli o něm: »romantik«, že jsou s ním hotovi

A byli s ním hotovi. — Nic lehčího než to.

A zatím v pravdě nebudeme s ním hotovi snad nikdy. Že nepodlehal modě, také žádná moda jej nezvrátí. Bude žít i když jiných už ani nebude. Jak víno, čím starši, tím slavnějši. Krásný starý portrét, jehož cenu poznají teprv budoucí století. Dnešní doba nezdá se být ani zralá dost a pevná, aby pochopila a za příklad si vzala celý jeho zjev.

K největším bludům zavedlo čtenářstvo i valnou část »kritiky« to, že si volil často cizí themata, cizí svět. Jakoby s národem žil a s národem souvisel jenom ten, kdo přímo a denně s ním obcuje. Se všemi jeho banálnostmi a zvrácenostmi, zdáním jakéhosi života a ne životem v plném jeho významu, jak mu rozuměl Zeyer.

Na jedno se však nemělo zapomínat. Že Zeyer Slovanem zůstal i v díle, kde vystupovali Žaponci a bohatýři nordických ság.

Do plna slovanské duše hrábl nejnádhernější epopejí, Vyšehradem. Kdo chce, ať jakkoli o ní soudí, ale báseň ta vyrvána byla z duše nám všem a drahou, věčně krásnou pro nás už zůstane. Pak »Zpěvem o pomstě Igora« a j. a j.

Ale což týmtéž dechem nebyla zpracována a prosycena i nepřehledná řada jiných, nám odlehlejších obrazů? — Nebyl to tentýž Zeyer jen v pozměněné podobě? — Duch tu rozhoduje, naladění srdce a ne material, ne hmota. A duch ten byl stále týž, Zeyerův a náš, třebas v povaze nejnezvyklejši. To byla duše, to ostatní byl oblek pouze na rozdíl od těch, jichž duše byla cizota a oblekem pouhým slovanství.

Pak ještě v jiných domácích i ruských thematech hlásil se Zeyer přímo k slovanskému ovzduší. Vrátil se k němu ku konci svého života, konaje pilná studia k velikému slovanskému eposu, s nímž v srdci svém se nosil, co živ byl. K němu také byl Zeyer nejpovolanějším.

Kdo četl báseň »Zpěv o pomstě Igora«, pochopí a uhádne, jaké krásné slovanské epos by byl Zeyer napsal, kdyby smrt mu nebyla vysmekla péro z ruky.

Měl Rusko rád. To bohatýrské, starověké, bujně krásné, velkolepě kruté, silné krví bouřící v mohutných postavách a nezapomenutelných výjevech mlhou zakouřené historie. Jen kdo ho někdy poslouchal, když vypravoval něco ze zamýšlené a po celý život pod srdcem chované látky, trnul divnou rozkoší v očekávání něčeho, co tu ještě nebylo a bohužel, už nebude. Každý mohl být připraven na něco velikého a nádherného.

A ten veliký tah širokánské, slovanské roztouženosti, měkkého, tichého a zas bohatýrsky mocného zasnění, čistoty, důslednosti a jemnosti v myšlení, povaze i cítění při každé z volených jím představ vězí jako zrno tvrdé v klamné slupce cizí jinak povahy i když se skrývá za škraboškou žaponskou. Slovana nezapřel Zeyer v sobě nikde, třebas geniální silou tvůrčí své duše vžíti se dovedl do všech dob a kultur všech národů. Dovedl se znamenitě přizpůsobit všem těm zahraničním formám, vžil se do nich, srostl s nimi a propůjčil jim dar svého srdce a záři svého ducha. A ten byl náš, třebas i v krvi jeho přimíseno bylo trochu krve orientálně semitské. Něco analogického bylo i při Puškinovi. Na toho při Zeyerovi také nejčastěji vzpomínám. I ten měl v žilách přímések takové cizoplemenné raçy — a přece nikdo se neodváží dnes upírat ruskému básníku ruský jeho charakter, slovanskou duši i krev. Dostojevský právě toho si cení nejvíc, že pružností své všeobsáhlé, slovansky do nesmírna rozepjaté tvořivosti stráviti v sobě dovedl i kultury nejrůznější povahy, dovedl v duchu jejich tvořit jakoby sám byl rodem z nich a přece zůstal Puškinem, ničím míň a ničím víc než zase Puškinem. Odvážit se toho směl, kdo duchem svým tak pevně v sobě tkvěl jako Puškin. Nesrovnávám, Puškin je jiný a Zeyer také naprosto jiný, ale případ je totožný. Zeyer, i když daleko, daleko bloudil za dalekými moři, od sebe neuchýlil se ani o vlas a zůstal vždycky tím, čím od počátku byl. Puškin zůstal Puškinem a Zeyer Zeyerem, i když cele se vhřížil v tajemství duše germánské.

Tak v Zeyerovi zemřel znamenitý básník typ, jakého v Evropě není.

Kdykoliv jsem přišel ve styk se vzdělanými ruskými studenty (a který ruský student není vzdělaný?), pak se zralými už inteligenty ruskými v Praze, žasli, jak tento »iskrennyj« poet může zůstat nedoceněn, málo čten a málo ctěn. Vždyť je to nejčistší, co si pod poesií můžeme myslit — říkali a úsudek jejich o kritické naší průpravě nebyl zrovna nejkrásnější.

A ta hanba lpí na nás takořka do dnes.

Tím jsme ovšem malými.

Nemáme té průpravy jako Rusové a není tedy divu, že nepochopeny ve vzduchu zůstanou viset i zjevy, jaké by nám záviděl celý svět.

Málo nás a z těch málo — — —

Ale nechť mluví za sebe němé ty čárečky, které tu píšu . . . .

— —

Tomu všemu se nerozumělo. Zeyera proto cenili dle zevnějšku. Je to pohodlné a laciné.

Zatím se jen ukázalo, jak špatně se slovanská duše zná a jak lehounce se o ní smýšlí. Neuhádne se, kde je, a hledá se, kde jí není.

Jakoby český život byl jen tam, kde vystupují cvočkaři, domovníci, bodrý venkovan. Je v nich nemalá část našeho života, má svou pevnou, dobře zaslouženou cenu, pokud předvedena byla bohatou silou Němcové, Nerudy, Světlé. Ale, aby pod národní poesií věčně rozuměno bylo jenom to, co žije pod těmito stříškami — a nic víc a nic dál a nic výš a nic hloub, než to — to by

znamenalo úžasné a svévolné ožebračování naší literatury i přírody. Může být a je (Zeyer ukázal, že je) ještě jiný, méně dostupný, nadsmyslně živý svět a ten může být a je taky náš, třebas život a historie nic o nich nemluví. Náš lid vytvořil ty báje a nezapomenutelné typy pološhaslých dob, ve kterých se kochal Zeyer sám. I když ne mezi námi, tož aspoň v obsáhlé duši básníka mohou žít a žijou lidé nadpřirozené velikosti, ctnosti neuvěřitelných heroů, vášně neudolatelných sil, vzlet orla nesoucího se nad nedozírnými prostory. Zeyer potřeboval těch světů, aby vyslovil to, co vyslovil. Proto si ho stvořil a musil stvořit. Život vezdejší měl příliš slabou páteř, než aby snesl to grandiosní břemeno básníkem mu uložených úkolů. Proto všechno u Zeyera šlo do zveličených, v souhlase s myšlénkou nadsazených rozměrů. Tak odkryty před námi zcela nově poklady, zjeveny nevídané dosud krásy, Zeyer zasvětil nás v přepych poesie tak nádherné, u nás a v celém světě nemající sobě rovné, že nejen nám, ale i cizině zůstane věčně hádankou. Kde se ten člověk vzal, kde se narodil, jaký to musí být národ, že vykázat se může takovým básníkem? — Můžeme jen o štěstí mluvit, že Zeyera nám dalo, bez něho celý širý a v něm náš, třebas jen jemu otevřený svět byl by zůstal na vždy uzavřenou temnotou. V něm žije to nejbohatší, nejvzácnější, nejnedostupnější, čím se národní, v něm ztělesněná schopnost bezmezné fantasie pochlubiti mohla. Čarovná zahrada, kde se procházejí lidé nejčistších vznětů, překrásných myšlének, do široka rozpjatého vzletu; s krví, která není ani krví, ale něčím, čím obdařeny jsou bytosti mimosvětských slér. A on sám jakoby choval v sobě nejvzácnější tuto krev vyšších bytostí, tak aristokratickým byl mezi všemi aristokraty. Pravá »modrá krev« v spirituelním slova toho významu a ne břečka, kterou chlubiti se může i holomek, jen když opříti se může o svůj rodokmen.

Život kolem Zeyera, realita věcí se vší jejich povrchností a codenní ošumělostí Zeyera odpuzovala. Nenáviděl ji. Utíkal před ní jako před něčím nedokonalým a uchyloval se do nádherných svých snů, které byly dokonalé. Tam vládnul jako kníže sám. Číst v těchto snech bylo povinností naší. A je zajímavo: jakmile se Zeyer z tohoto mimovezdejšího světa čistě vnějším způsobem přiblížil k nám (Plojhar), rázem všechno vzkřiklo a se divilo: pro Boha — Zeyer — Plojhar — vždyť to je člověk náš, naše duše, naše krev — kdo by to byl řekl?

Ovšem. Nikdo by to nebyl řekl. Podán byl pouze důkaz toho, že vnitřek, stálá a nikde nezapřená Zeyerova povaha v jiných jeho dílech unikla nám úplně a promluvila teprv tehdy, když podstrčena byla až pod bradu. Pětkrát na jedné stránce vyslovené slovo »bodejť« — »jářku« — »bárci«, mluví ovšem češtějším způsobem, než jak mluvily těžké Zeyerovy záhady. Stálý osud českého básníka, nikdo si nedá tu práci, aby rozuměl jemu, vždycky básník »je povinen« — rozumět »jim«; nerozumí se mu, dokud nepromluví řečí maloměstských dýchánků . . .

Nuže, kdo hledal Plojharovu duši v ostatních Zeyerových výtvorech, našel ji vyslovenou v nejrůznějších obrazech.

Krásná slovanská důslednost v myšlénkách i citech i ve skutcích jeho heroů, neohrožená čistota a sebevědomí jednou za správné přijatého poslání, vědomí, pýcha a vnitřní nezranitelnost velkého, protože sobě dostačujícího důstojenství člověka jako člověka a reka zároveň, úchvatná jemnost a útulná snivost měkounké noblessy — hle, jaké jsou vlastnosti překrásných jeho postav tak úzce souvisících s celým vniterným naším životem. Velký ten odlesk velkého života a života toho schopného člověka spočíval na jeho dílech, kde v určitých a dokonale vyhráněných postavách do šířky a do hloubky vypracováno bylo to, co snad rozmeteno a v nedokonalém zárodku spalo v nesčíslném množství oddělených individuí. — Co v sobě našel a co v lidech hledal, mocnou rukou vychváceno bylo z temnoty na světlo ven a lhostejno zůstává, propůjčil-li těmto fantomům svého ducha svět smyšlený nebo reelní — duch tu rozhoduje. Jím a jen jím je synem toho národa, který nesmírně miloval a jehož nejkrásnější principy zaplaceny byly nejkrvavěji ze všech národů vůkol. Věrnost sobě a věrnost předsevzaté jednou ideji, ať už se zjeví v záchvatu citu nebo vůle, věrnost velká a vyznávaná životem i slovem až do hrobu — hle, kolem jakých slunci otáčelo se Zeyerovo souhvězdí. Takto zmocněná síla charakteru, pravda, těžko najíti sobě mohla v našem životě člověka živého — a přece chtěla být uplatněna a uplatněna musila být. Plojhar vyslovil jí jenom část. Proto zcela přirozeně skonstruován musil být jiný život, jiný svět, scény velikých rozměrů, lidé nadpřirozených vášní, povahy, jakých snad ve skutečnosti nikdo nezná, ale jaké jsou a když by i žádný jiný důkaz pro ně nebyl, nežli jejich životnost (v Zeyerově smyslu) stačí, aby byly a věčně byly. V tom je posvěcení poesie a nesmírného Zeyerova talentu, že dal život lidem a světu, který pro jiného zůstává a zůstal mrtvolou.

Lilijana odvrátila se od Tankreda.

Pozbyl u ní úcty tím, že se na ní dopustil nejohavnější zrady, jaké si v lásce vůbec možno pomyslit.

To tím, že jí nevěřil, že jí dřív nechtěl uznat za hodnou sebe, až když se o ní přesvědčí, ji vyzkouší, cenu její teprv zkoumáním pozná.

Odpustila mu všechno vnější, civilní, vezdejší a proto nicotné, pro ni jako vniterně žijící ženu beze všeho smyslu: i krádež a společenskou hanbu, odpustila všechno, ale to, co pro ni bylo vnitřním zločinem lásky, to mu odpustiti nemohla a neodpustila. Tím přišel u ní o všechnu svou cenu, složenou pouze na představě dokonalé a ničeho takového neschopné lásky a s pýchou svého, kompromissu neschopného srdce jde svou cestou dál. Od té chvíle dostačí ona sama sobě s pyšným svým snem, on sám jí — nestačil. Na té víře stavěla všechno a tou se také všechno shroutilo.

To není jen historie lásky. To je drama kteréhokoliv sdružení, výjev transponovaný a v heroické formy převedený z nejvšednějšího života. Lidé brkají tak o sebe co den a odehrává se tu drama kterékoliv duše z nás. Ať v soukromém, ať v nacionálním životě kolik bylo a je takových katastrof? A Zeyer sám celou svou existencí jako člověk náš i jako společenský typ, representující v sobě nesčíslný počet lidí sourodých, ale nehotových, nevyslovených, jen v zárodku žijících — byl takovým srdcem, které kompromissu neznalo. Hledal pravdu a nenašel jí, hledal víru a dostalo se mu opaku, nehledal už tedy vůbec nic a zůstal sám. Se svými sny vytvořil pak pro věky nám směrodajný, třebas divný, ale krásný a věčně úctyhodný svět.

Není každému dáno, aby na téže výši ocitnul se s ním . . . Ale kde jí jednou dostoupil, už se jí nespustí.

Teprv po smrti Zeyerově jakoby se rozednívalo.

Padlo i několik krásných a upřímně míněných slov.

Ale i tu se zdál Zeyer být víc jen jako objektem než zjevem, jehož duchem proniknut byl člověk cele.

Před tím — —

Jaké znehodnocování! Ignorování, bludy i nejneomalenější urážky. Co bylo těch pěšáků, kteří v blátě zuřili, že jeho vidí na koni! . . I tam, kde si porozumění pro něho namlouvali, pro sebe si ho namlouvali a ne pro Zeyera. Věděli o něm, když ho potřebovali a kdy Zeyer v dětinné důvěře Lilijany se jim dal a ne, kdy Zeyer celým svým dílem a celou svou minulostí volal sám. A to je horší než neporozumění. To je zneužití básníka jako básníka, který stál o sobě a netrpěl na sobě žádné příhany ať jakéhokoliv koloritu stran. A byl postříkán

barvou, kterou sám nenáviděl na smrt. Od těch, kdo mu vyčítali i od těch, kdo na prsa jej vinuli. Byl katolíkem a jedním z největších, jací vůbec kdy žili, ale ku klerikalismu odnášel se se strašlivou pohrdou. Byl katolíkem mezi katolíky, jako byl básníkem mezi básníky a lidmi. Ale klerikalismus a jeho pochopy, obojí, katolické i protestantské stíhal smíchem, který pálil jako žhavé železo. On sám suverén, suverenně se i k tomu odnášel, to jest nijak, sloužil své myšlénce, byl sám v sobě bezpečen a čist, s malými se nehádal. Ale setřepal to se sebe jako spadlý hmyz a tak čistým zůstal až do smrti.

Pokrač.)

Z NOVALISOVÝCH FRAGMENTŮ.

Přeložil Arne Novák.

Weissenfelsský tichý hrob, jenž otvíraje se po stu letech pečetí bezpečně a slavně Novalisovu velikou a silnou důvěru v zrození ze smrti, v kladnou a tvůrčí moc domnělého zániku, vrací nám dnes nejen Novalise-básníka, dojista nejhlubšího a nejčistšího z celé německé romantiky, ale i Novalise-filosofa.

Vrací nám však dojista více: celou pevnou a moudrou jednotu jeho bytosti, jejímž výrazem jsou jeho filosoficky nesené básně a básnicky přednášené fragmenty filosofické. Bez veliké a vroucí jednoty není mystik Novalis ničím, jako bez ní jest Haeckel pouhým učeným empirikem a fanatickým evolucionistou, a Fechner jen přesným psychofysikem a střízlivým esthetikem. A naopak: tou jednotou jest Novalis vším: bratrem Fichtovým i předchůdcem Maeterlinckovým, žákem, třeba jen náhodou a nevědomky, Spinozovým a posledním novoplatonikem, interpretem Jakuba Böhme i spoluzakladatelem »nové Obce« Schleiermacherovy.

Hledejte tu jednotu v tajemně sešeřených »Hymnách k Noci«, v kterých temnota dává viděti to, co ve světle jest neviditelné, a smrt tušiti to, co životu jest hádankou — a najdete ji; otevřte Novalisovy »Duchovní písně«, dětské a mystické zároveň a ze symbolů obou velkých církví křesťanských pozdraví vás ta jednota; a budete-li čísti »Heinricha von Ofterdingen«, vytušíte ji záhy. Možno, že z poetických děl Novalisových porozumíte jeho mystice spíše než z jeho děl filosofických; tak přál si Novalis, jenž věřil, že poesie jest blíže pravému poznání než poznatky smyslové a fakta t. zv. vědecky zjištěná.

Ale Novalis, jenž rozuměl umění jako samospasitelnému a samozákonnému, jenž hlásal umění pro umění a život pro umění, neučinil své verše a svůj román kompendiem filosofické spekulace, nýbrž vytvořil novou a charakteristickou formu pro vyslovení tuch a dohadů, pro zobrazení šera a svítání, pro zachycení tajemných analogií a závratných podobenství: slovem pro vše, co jemu bylo filosofií. To jest forma fragmentu, pouhého úlomku veliké a nepředstavitelné nádoby vesmíru, úlomku, na němž nakreslena jest větvička, aby z ní dalo se hádati na immensní vegetace; forma aforismu, který jako poslední verš choru zbyl nám ze ztracené tragedie; forma epigrammu, který zůstal, i když nevíme ničeho o recích, na jejichž náhrobku byl psán. Romantikové milovali fragment jako dílo božské lenosti, která opovrhuje encyklopedií a folian'em. Novalis jako filosof mluvil jen fragmenty; neboť jeho mystičtí »Učenníci Saišti«, kteří odhalí závoj Bohyně tajemný a neproniknutelný, aby pod ním nalezli své nitro, jsou vlastně předivem fragmentů, právě jako jeho »Dialogy« a katolicky zadechnuté »Křesťanství neb Evropa«. Fragmenty psal Novalis po celý život a teprve dnes, kdy E. Heilborn v krásném svém vydání vytěžil celou rukopisnou pozůstalost Novalisovu,*) zříme veškeré jich bohatství.

Od fysické poznámky k problému mravnímu, od algebraické poučky k esthetickému pozorování, od hygienické maximy k psychologickému jevu, od náboženství k románové technice, od ženské toiletty k státnickému důmyslu, najdeme vše v hieroglyfických těch slovech. Veliké umění tkví v schopnosti stopovati nejodlehlejší analogie vedoucí k prajednotě, sdružovati pojmy nejkontrérnější na důkaz, že v prabytí není kontrastu. Paradox, vtip, pointa jsou tu vládci, asyndetická stavba vět, katachretická malba obrazů, temperamentní přemety přes bariery středních členů logických, úsečnost a kusost — vše stojí tu ve vyzývavě rozmilém kontrastu k papírové systematice filosofických děl německých.

Žije v těch dvou až desetiřádkových myšlénkách celá romantika, rozumějící a pochybující, hlubokomyslná i frivolní, půvabně koketní v morálce a strašně a neodvolatelně přísná ve svém pravém náboženství — umění, požívavá i smyslná, enthusiastická i blaseovaná, nabroušeně kritická a zároveň hymnicky obdivná. Ale žije tu cele i osobnost Novalisova: smyslný milenec a mystický snílek, duše zmítaná do posledního nervu touhou a steskem, pedant a blouznílek, umdlený pietista i vášnivý katolík, revolucionář i paže sladké pruské královny Luisy, mathematik a ctitel barvy pro barvu, souchotinářský sběratel modré květiny i aktuelní fysik zaujatý objevy zvířecího galvanismu a kyslíka, sličný svatý Jan mluvící saským nářečím i přesný úředník soliváren, oddaný zbožňovatel Madonny i milenec třináctiletého mrtvého dítěte Sophie Kühnovy.

Jeho učitelé prosvítají předivem »Fragmentů«: odvážný subjektivista Fichte snažící se uvésti celý svět na nejjednodušší formuli absolutného Já, skotský lékař doby John Brown, filosof mediciny, který duši Novalisovu léčil a jeho souchotiny urychloval, hollandský platonik Hemsterhuis, eklektický v theorii poznání, ale bezpečný a svůj v předurčeném a božském pořádku světa, mineralog Werner, jenž oryktognosii přenesl do duše, i příznačný filosof romantiky Schelling, věřící mužně, že příroda jest viditelný duch a duch neviditelná příroda, učený fysik Ritter, magický monista a vášnivý galvanik, hledající theoreticky boha ve všem a prakticky perpetuum mobile, zhořelecký švec Jakub Böhme, jemuž přirovnání jest základní formou myšlení a velká morální dvojice pouhým výrazem základní jednoty i Schleiermacher, básník v theologii, jíž vede zpět k původním zřídlům citu a oddanosti ve vesmír stranou od orthodoxního dogmatu a lutherské písmeny.

Chvílemi jest Novalis pouhým glossatorem svých učitelů, chvílemi rozvádí jejich theoremata a hledá nové pro ně analogie, applikuje filosofii lékařovu na poesii a theologovu na mineralogii; a v poetických formách Fichteových zůstane právě tak zaklet jako v Schleiermacherově pojetí náboženství a církve. V poslední linii jest teprve fragmetista Novalis synthetikem a budovatelem systemu, systemu, v němž úplná jednota vesmíru jest základním kamenem. Jeho monismus není pantheismem: vesmír existuje mimo boha, a bůh mimo vesmír. Člověk jest spojovacím členem obou a vychovatelem přírody k bohu; právě jako lidské tělo jest prostředníkem mezi lidskou duší a přírodou. Tento nepřetržitý řetěz spojovacích členů snaží se Novalis napnouti z jedné říše do druhé, aby dokázal, že vlastně jest jen jediná praříše. Jmenujte ji jakkoliv, bude vždy touž, nahlédněte do svého nitra, najdete ji. Nelze ji dokázati, nelze ji vysloviti, tušiti jest ji nutno. Tušení, v němž padají přehrady myšlenky, bytí a činu, jest jejím postihnutím, báseň, svébytná a absolutní, jejím prozrazením, fragment jejím vyjádřením filosofickým; fragment nadechnutý do polosvitu, v kterém rodí se sta'eti; fragment, jenž rozplývá se jako hostie obsahující Nejvyšší Substanci.

Z několika tisíc Novalisových fragmentů podáváme několik typických v překladu:

Umělec stojí na člověku jako socha na piedestalu.

*

*) Novalis Schriften. Kritische Neuausgabe auf Grund des handschriftlichen Nachlasses von Ernst Heilborn. Zwei Theile. Berlin, G. Reimer 1901.

Život jest začátkem smrti. Život jest jen k vůli smrti. Smrt jest konec i začátek zároveň. Rozpojení a užší sloučení zároveň. Smrtí se dokonává redukce.

*

Nejlepší na vědách jest jejich filosofická ingredience — jako život na těle organickém. Vezměte vědám filosofii — co zbude? — země, vzduch a voda.

*

Co milujeme, najdeme všude a uzříme všude v podobenství. Čím větší láska, tím širší a rozmanitější tento podobný svět. Má milenka jest abbreviatura vesmíru, vesmír jest elongatura mé milenky. Všecky vědy poskytují svému příteli květiny a vzpomínky na jeho milenku.

*

Každé slovo jest slovo zaklínání. Který duch volá — ten se objeví.

*

V nejužším smyslu jest filosofování celováním, důkazem nejvřelejší lásky k přemýšlení, absolutní rozkoše z moudrosti.

*

Dokonalá forma věd musí býti filosofická. Každá věta musí míti samostatný charakter, musí býti samostatným individuem a obalem vtipného nápadu.

*

Díla Klopstockova zdají se býti větším dílem volnými překlady a zpracováním neznámého básníka velmi talentovaným, avšak nepoetickým filologem.

*

Právem mohou říci mnohé ženy, že svým mužům klesají do náručí. Blahoslavený ony, které svým milencům do náručí stoupají!

*

Krásné tajemství panny, jež propůjčuje jí právě tak nevyslovitelnou přitažlivost, jest předtucha mateřství, tušení budoucího světa, který v ní dříme, a z ní se má vyvinouti. Panna jest nejvystižnější podobenství budoucnosti.

*

Dokonč.

LITERATURA.

Jan z Wojkowicz: Gerda. Román. V Praze, nákl. J. Pelcla 1901. Stran 506.

Gerda, dánský román českého snílka a česká pohádka dánského mládí, jest cele prosycena a úplně pronuta chladně bolestným světlem svého titulního fantomu, plujícího v mlhách snění a v oparu illuse. Svrchovaná láska, spirituelní i smyslová zároveň, nesoucí všecky barvy a vůně země a veškeru jistotu a slávu vybájených sfér, láska pohádkovitě upředená a utkaná jest přelud, jejž rek knihy Erik Gode vrhá jako pružný a krásně kolorovaný míč do vln života; ty nezvykly hráti si s dětmi, vrhají přelud zpět k nohám Erikovým; a hle, není to již míč podivuhodně pružný a hořící stkvělým malováním, barvy jsou smyty a pružnost vyčerpána. Erik drží v ruce místo přeludu bolestnou a břitkou jistotu neukojení a neukojitelnosti svého minulého snu.

Ton pohádky a ovzduší báchorky jsou příznačny knize pana Jana z Wojkowicz: nejsou jen jejím uměleckým výrazem, jsou jejím stilem. Tu není pevné linie a charakterní plastiky, tu jest jen hra barvy a odstínu, tu není pohybu dramatického a rhytmiky epické, tu jest kolíbající a konejšující hudba, jež sama nese určitou náladu smutku a tesknoty. Tento ton, který jest z nejcharakterističtějších prostředků novellistické techniky německé romantiky, jež experimentálně zjistila v něm neodvratitelně působící složku báchorek orientálních i rytířských, a jež jej svou filosofií tušení, dohadu a snu esteticky podepřela, vrací se u pana J. z Wojkowicz ve většině prací. Není mu pouze dobře vypočítaným effektem, který uvede bezprostředně čtenáře pod svou moc a naplní jej oddanou důvěrou a vlahou náladou; jest vším dechem a vzduchem jeho prací, jež jsou nejpevnější a nejmilejší, dokud jsou právě pohádkami. I v »Gerdě«, již šlo o pevné sloučení ovzduší pohádky a reálnosti, a jež proto v passážích, kde tento způsob přednesu úplně mizí a se ztrácí, má i nudu banality a malichernost zdlouhavě vyprávěné anekdoty, jest vše sestředěno, zhuštěno do této essence pohádkové. Jeho krajiny šly tak dlouho hrou fikce a fantasie, že nelze rozeznati, zda jejich stromy vyrostly na mořských březích či labských zátokách, jeho zahrady pluly tak dlouho mlhami snu a přeludu, že čekáte místo reje a hry dětí z Gandilen tanec nepojmenovaných vil a elfů. Skutečně, jest úplně lhostejno, zda Erik Gode žije v Kodani či Nymburce; vše stejná fikce a stejně zbytečné určení: Erik Gode žije jen v pohádce.

Tento rek, jenož dětství líčí pan J. z Wojkowicz s milou upřímností a delikátně kreslenými detaily, a jenž se smutným čtveráctvím proběhne zahradou svého domova a se srdečnou nechutí několika k smrti nudnými učebnami, jest pojat se vší příliš jednoduchou, prostou a vadnou psychologií pohádek; psychologií, jež není vůbec psychologií a jež uvádí každý román ad absurdum. Není tu vývoje, není tu rozvíjení se individuality, princ Erik Gode zůstává vždy týmž, kdyby miloval sedm set sedm a sedmdesáte krásných a více méně krutých princezen, týmž nudným, nezajímavým snivcem a churavcem, slepým pro svět a k únavě jednostranným. Tento malicherný pedant, jenž sedí věčně nad jediným přesně vymezeným a svědomitě vyhraničeným problémem neukojitelnosti mučivé touhy po absolutní lásce, zavře se pečlivě, aby nerušil ho svět z jeho algebraické úlohy: a nad problémem úplně zakrní. Rozběhne-li se román v druhé své půli naprosto do písku, jest to pouze nutný účin této povrchní analysy, této nad pomyšlení laciné schematičnosti, která zná jen jeden stav, jednu náladu, jeden sklon.

Ve svých slaboučkých ručkách drží Erik klokočový růženec milostných příběhů: zda jsou tři klokočové kuličky nebo jest jich sto? I to jest jedno: na klokočích nepočítá své přísné a věčné soudy Osud, a čeho se Erik dopočte, ví sám nejlépe předem: jeho touha po ukojení absolutní lásky zůstane vždy touhou. Tato milostná dobrodružství seřazena jsou úplně paratakticky, není v nich ani vnitřní architektury, ani účinné vzájemné gradace. Illustrují všecky základní thesi románu, bohužel, bez typické variace a druhové odlišnosti. Každá z těch lásek není novým pokusem o řešení problému Erikova, jenž ostatně šel jen nepatrným počtem cest k svému zodpovědění. Umění, kterým chytil pan J. z Wojkowicz několik dívčích profilků, hlavně profil Gretin, jenž jest nejbohatším a nejsubtilnějším úlomkem celé knihy, stojí tu na výši, k níž »Mysteria amorosa« posud marně se nesla. I episodní hlavičky, vkreslené na okraje románu autorem, mají lehkost i pohodu pravému umělci vlastní.

Tak zbývá z knihy kromě jejího pohádkového přednesu několik svěžích a čistých novell dívčích rozmarů a srdcí, novell, jejichž scény žijí svůj vlastní, plný život a milou svou hru. Tragika prázdného objetí vztahovaného po fantomu, tragika nežitých dnů a nenaplněných illusí, zasahující snivou a nachuravělou duši chlapeckou, již pan J. z Wojkowicz chtěl učiniti nervem svého díla, tu chybí, jest tu smutek a žal, bolest a stesk: tragiky tu není. Smíme doufati, že pan J. z Wojkowicz po »Mizení«, některých pokusech v »Mysteriích amorosech« a po »Gerdě« román této tragiky napíše?

Arne Novák.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. 20. LISTOPADU 1901. * ČÍSLO 5. *

Z BÁSNÍ HANUŠE JELINKA.

DRAMA.

To bylo v máji. Do našich pustých cest
v těch nocích padla teskná hudba hvězd
a v nocích těch, kdy květů voněl sníh,
tě potkal já, tvé štěstí a tvůj hřích.

Ty's žíznila. A já já hlady mřel.
Dál? To je známo. Dotek horkých čel,
kus šílenství a pláč a vzlyk a smích —
jak známo to z románů francouzských.

Tak, jako vždy. Lui, Monsieur et Madame.
Oh, milostivá, do nožek Vám padám . . .
Já potkal tě, když květů voněl sníh,
tvé štěstí jediné a jediný tvůj hřích.

CABOTIN.

Dru Antonínu Stolcovi.

I.

Jsem suchý patron zdvořilý,
v čas galantní mám frási,
cynický úsměv zlotřilý
se rtů mých neodchází.

Anekdot laxních kluzký spád
mám pohotově vždycky,
znám diskretně se usmívat
a mluvit ironicky.

Když žádá toho společnost,
já hovor vedu mělký,
galantní časem svedu toast
na zdraví hostitelky.

Já divadelní klípky znám
a nic mne tajno není
a pro poměry našich dam
mám ctnostné rozhořčení.

Jsem garçon značně vyžilý,
už neláká mne žena,
a rád, až den se nachýlí,
dám za sto tisíc věna,

ba i za skrovnou apanáž
svou svobodu a jméno.
Snad zdá se, že to renommage —
budiž mi odpuštěno . . .

II.

A bude zase karneval
a plesy na Žofíně.
A jako loni, letos dál
se budu dívat líně

svým monoklem, a v koutku kdes
své hltat papirosy,
jak kolem bujně víří ples
a fraků černé šosy.

Se v pirouettách vznášejí
kol krasotinek bílých . . .
Já poslouchám tu raději
hlas garde roztomilých.

Sto poklon rozdám bezvadných,
kde chtěl bych nudou zívat.
Sto rukou stisknu lhostejných,
kde chtěl bych ve tvář plivat.

Pak nechám dobré matinky
nad párky v kole bdíti
a půjdu mezi papínky
se dolů posaditi,

na špatné pivo láteřit,
na naše politiky —
můj Bože, musí-li to být,
i za tohle měj díky!

III

Já vlasy dal si ostříhat,
— už popel není v módě —
ctím lidský a ctím božský řád
a žiju s každým v shodě.

Já nechal nočních toulek svých,
nedráždím policii.
Pět piju denně plzeňských
a bohabojně žiji.

Já nechal všech svých pletek být,
když vlasy moje řídnou,
už manželství neruším klid
a cestou kráčím klidnou.

Mé staré verše nemravné
dík bohu, vyprodány.
Teď sotva už mne napadne
mít literární plány.

Jsem suchý patron zdvořilý
v čas galantní mám frási.
Cynický úsměv zlotřilý
se rtů mých neodchází.

Jsem roztomilý cabotin,
jenž časem potlesk klidí.
A zoufalý můj pláč a sten,
ten nikdo neuvidí . . .

PARABOLA.

Rač parabolu starou dovoliti.
Tak bývá to už s nadějemi všemi:
dřív zpívá pták a voní luční kvítí —
pak žluté listí padá tiše k zemi,

a celý obzor v těžkých mlhách splývá
a duše po všem, co kdys ráda měla,
si melodii touhy teskně zpívá,
a zvadlé listí padá, tiše padá . . .

A já to vím, co všecko pohřbila jsi.
Já ve tvém zraku naučil se čísti.
Já pochopil. Tvé první šedé vlasy —
stříbrný reflex spadalého listí.

Bůh ví, kde vzal se ten můj zápal čistý
— hm, lidské stopy často v písku mizí —:
chtěl bych být sluncem a ty svadlé listy
v tvé duši změnit v samé zlato ryzí!

V PODZIMNÍ NOCI.

(Vzpomínka na Paříž.)

Dru. Jindř. Kohnovi.

Mdlá světla plynová do mlhy prosakují,
do noci podzimní jen harmonika vříská.
Je mrtvo v ulicích. Je ubíjivé ticho.
A smutno k zalknutí. A skoro se ti stýská . . .

Je u nás k zalknutí v tom tichu ustrašeném.
Nám scherzo vypadlo z sonaty živobytí.
Akkordy smíchu v mlhách zadušeny.
My slunce neznáme a nevíme, že svítí.

A do pláče až je tu po životě teskno,
po jeho hýření a jásání a shonu
a touha šílená se v tobě zvedne náhle
zřít v mlhách obří silhouettu Pantheonu . . .

Jiří Sumín:

PŘESAZENÉ ŠTĚPY.

Radostně, s půvabnou hbitostí svých dvacíti jar vyskočila Jana z šeredného vagonu severní dráhy na peron maličké stanice a nedbajíc bratra, jenž se mrzutě za ní klátil, nedočkavě rozběhla se k východu.

»Konečně! konečně!« zajásala v duchu. Jak se jí vše zdá radostné, svěží, slibné a nové! Jakoby břímě starosti s ní padalo. Nyní je samostatná. To obávané, děsivé, čeho se druhdy lekala a co jí kalilo radost mládí, dostavilo se posléze: rodiče zemřeli. A tu bylo jí vytasiti se s vysvědčením učitelky ručních prací, jež si opatřila pro »nejhorší případ« a postaviti se na vlastní nohy. Bála se z počátku, měla za to, že jí srdce bude pukati, když překročí navždy práh rodného domu. Bála se cizích lidí, nejvíce venkovských. A zatím mimo nadání začíná vše tak krásně a slibně. Ve vlaku setkala se s »kolegou« příjemným, intelligentním mladíkem, jenž, jako ona, ubíral se na nové působiště. Byl k ní tak pozorný a milý, žertoval mnoho, smál se, chvílemi prozpěvoval a všecek zevnějšek jeho zdál se prožehnut sluncem nadějí, jež hřálo v jeho nitru. A když jí pak na nepatrné zastávce zmizel náhle s očí, zapadnuv kdesi za hlídačským domkem mezi temně zelené záhony dozrávající řepy, zdálo se jí, jakoby jí byl předal kus své výbojné mužné síly, své dráždivé, nedočkavé radosti ze života a bezohlednosti mládí, jež chce především svůj díl. A nebylo jí těžko zapuditi temný, na dně duše ukrytý stín, jenž chvílemi vzrůstal hrozivě a lačně, jakoby chtěl pohltiti i tento kmitavý

záblesk štěstí mladé duše, jež se ze všeho raduje. Obraz rodného hnízda, rozdrceného ranou osudu, kmitl se jí občas před očima Je možno, že dnes, právě dnes opustila navždy ten útulný a přece tak elegantní byt o pěti pokojích v prvním poschodí nárožního domu na náměstí, jež zvala svým domovem? A zatím, co zde žertovala a smála se s neznámým mužem, vyvezli z onoho bytu poslední nábytek, měkké, hřejivé chmýří rodného hnízda roznesly větry a ona tu stojí samotna na cestě k neznámému cíli s nejistým záměrem o zbudování nového domova, ale již ne teplého, útulného hnízda o dvou, o němž jedině snila a v němž práce zdála se jí radostí a starost požehnáním, nýbrž chladného jakéhos, poustevničího útulku, v němž život, kdyby nebylo naděje na vyváznutí, byl by žalářem, práce trestem a chléb kamenem. Ale což! Každá brána mladosti je vítězná a ví někdo předem, kde cesty její ústí? A pak vskutku, tato změna má v sobě tolik nového, netušeného, dobrodružného a jaká to opojná myšlenka: nyní je úplně, úplně samostatná! Je pravda ovšem, že služka matčina měla měsíčně dvanáct zlatých, dobrou stravu, příležitostné dary, rodinu v místě a k tomu volnost změniti ihned službu, jakmile by se jí něco nelíbilo; kdežto ona bude mít patnáct zlatých beze stravy v odstrčené dědině mezi selským lidem, jehož dcerám bude třeba vložiti jehlu a zbytečné ostatně dráty ku pletení do neohebných rukou... Ale ona je tak skromná, malý ten příjem stačí jí úplně. Nechce více než uhájiti holý život a pak... pak uvidíme! A s vděčností prodchnutou nadšením vzpomínala slov oblíbeného básníka, jež napsala na první stránku svého denníku: Kdo má život, má všechno. Dějí se zázraky! Doufati lze vždy pokud prsa dýchají a srdce bije! Ale myšlenky přilétaly a odlétaly, plovaly na hladině duše a potápěly se jako rackové pod vodu, hned jasné, radostné, bujné, hned pochmurné, bodavé, neodbytně vtíravé a těžké. Bodlo ji u srdce. Kdyby tak maminka tušila, že došlo s ní k »nejhoršímu«. Dobře, že mrtví tak tvrdě spí! Jak prosila, umírajíc, své syny, aby Janu neopouštěli! »Bůh vám to odplatí,« vzdychala stále. »Nemohli jsme jinak.« Vskutku, osud nedopřál jim času, aby se postarali o budoucnost své nejmladší dcery. Dva bratři měli dobrá místa, starší sestra měla ženicha, skvostnou výbavu a mimo to přiřknuta jí lepší část nábytku po rodičích, kdežto staré, odřené harampátí připadlo Janě. Ostatně dobré je to na vesnici, beztoho se to cestou z nádraží ještě potluče. A tu zase zdála se jí přítomná chvíle tak slavnostně vážná, tak neodvolatelně přísná a záhadně tichá, jakoby měly zazněti těžké kročeje Osudu, které se nikdy nevrací.

Ale malounké nádražíčko, jež se jí z daleka jevilo jako bílá hříčka pohozena dětmi uprostřed obrovského zeleného pažitu a do něhož ji vyklopil špinavý vůz severní dráhy, oživlo náhle těžkými, klátivými postavami sedlákův a hranatých, v objemnou šířku vyšňořených selek. Z jednoho vagonu bez sedadel vysypal se zástup slováckých dělníků, již přišli na Hanou kopat řepu. Celí bílí ve svém čistém konopném oděvu, muži s utaženými spodky a široky na hlavách, ženy v bílých loktuších, s opálenými tvářemi, jež vesele vyzíraly z bílých šátečků, ovinutých těsně kolem hlavy, s polními nástroji v rukou, podobali se cejchovanému stádu, jež se lačně rozběhlo za novou pastvou. Mladý úředník v červené čapce pobíhal, rozhazuje rozčileně rukama a jeho udivené černé oči utkvívaly dlouze na svěží postavě mladé dívky. Bratr zastavil se s břichatým sedlákem, s nakynutou červenou tváří, nádražní zřízenec v režném kabátě pozdravil je uctivě, portýr zvedl rychle tři prsty ke štítku modré čapky, jakoby byli zde cosi výminečného, jakoby bylo třeba dbáti vůči nim jiných předpisů, než byly ty, jimiž se jinak řídili. A zatím co bratr hovořil s břichatým sedlákem, cítila Jana, jak ji provázejí ohnivé černé oči mladého přednosty, měkce a laskavě, jakoby ji vítaly a přály jí štěstí Otáčely se po ní kdekoliv stanula a když se vzdalovala, tu vrhaly se za ní žádostivě a lačně, jakoby ji chtěly uchvátit a nazpět přitáhnout. Vlak zvolna vyjel, peron se vyprázdnil, podzimní větřík pohrával v lesklém listí divokého vína, jež se rdělo na sloupech nádražní krytby. Bledé slunce shasínalo za košatými jilmy na břehu potoka a ve vlažném vzduchu bylo slyšeti svištění holubích křídel. A tu Jana znova pocítila bezdůvodnou, opojnou radost své vyzrálé, zdravé krve a unikajíc dotěrným pohledům mladého přednosty, rozběhla se vesele chodbou.

»Tak už budeme na místě!« zvolala, pohlédnouc na bratra, jakoby chtěla před ním zatajiti příčinu své vnitřní radosti.

»Máš pravdu, že budeme na místě — za dvě hodiny,« procedil mrzutě skrze zuby.

»Otto přece říkal, že je to jen malá hodina,« namítla podrážděně.

»Jízdy... což jsi nerozuměla? Ano, ano, teď ještě dvě hodiny šlapat!« Stáhl hlavu do ramen a vykročil ostře.

Zahnuli na silnici. Liduprázdná, mělce zvlněná pole ležela před nimi v mírném zamžení shasínajícího dne. Blátivé cesty ztrácely se v dáli, vesnička, jakoby vyvrácena na břehu potoka, propadla se za železniční hrází, bílé postavy veselých Slováků zmizely, černé oči se odvrátily, chodci na silnici řídli a mohutný, nepřehledný kraj ovanul je mrazivým dechem samoty a nedotčené síly. Mlčeli dlouho. Plachý cit bázně vkrádal se zvolna mezi květnaté naděje a chlubně rozvětvené plány dívčí duše. Bránila se mu dlouho, zaháněla jej statečně, ale pojednou umdlena nerovným zápasem ucítila, že vtrhl do duše vítěz-

ným skokem potměšilé šelmy, číhající na kořisť a úplně se jí zmocnil.

»Hle, kam ji to vedou?« počala uvažovati. Oni si zůstanou hezky v městě pohromadě a ji, nejmladší. odvádějí kamsi mezi hrubé sedláky a zůstaví ji tam samotnu. A přece je umírající matka prosila, aby jí neopouštěli a pečovali o ni!

Hlas bratrův ji náhle vyrušil

»Zítra ti dojde nábytek . . . zařídíš se, nežli začne škola. A formana ti hned objednám, abys neměla starosti . . .« Odkašlal, zaklel tiše a stísněně prohodil cos o svém malém služném a o záloze, již si vzal a jež se tak rychle vyčerpala. Pojednou pošinul čapku do týla a jakoby si prudkým mávnutím ruky dodával odvahy, vykřikl drsně, že to její místo nestojí vlastně ani za výlohy spojené se stěhováním a že měla raděj zůstati u Otty.

»Budeš tam brečet a na konec ještě utečeš,« skončil.

Stanula, jakoby ji byl bodl tupým nástrojem do prsou a zarděla se hněvem. Jak hrubě a nesmyslně Karel vždy mluví. Mohl by ji raděj ušetřit! Nemohla se přemoci, aby mu nepřipomenula, že to byl zrovna on, jenž způsobil rodičům tolik starosti a žalu, jak svou bezpříkladnou tupostí, tak i svou ničemnou svévolí, jíž si vyvzdoroval vystoupení ze škol, tak že teď k hanbě celé rodiny musí se plahočit v židovském pivovaře jako bídně placený podstarší Kdyby na ni byli rodiče vynaložili jen malou část z toho, co na jeho vychování bylo přímo vyhozeno, mohla se stát literní učitelkou a obejít se bez cizí pomoci.

Připomněla mu to, poněvadž věděla, že jej nic tak nerani jako výčitky, vztahující se na jeho ničemné dětství.

A nyní jí řekne, že měla zůstati u bratra, jakoby neznal švakrové a nevěděl, jak nepřeje mužově rodině. Pozorovala, že i Otto se jí poslední dobou vyhýbá, zrovna jako ostatní příbuzní, již se bojí, aby je nepožádala za nějakou službu. Ah ano, každý jen o sebe dbá a přece je maminka prosila.

»Nemusila ani prosit! Co můžeme, uděláme rádi . . . Formana zaplatím, toť se ví!« Pokrač.

VÁCLAV HLADÍK:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)
Pokrač.

Paní Wollnerová byla bledší, útlejší, unylejší nežli obyčejně a nemohla být již rafinovaněji elegantní. Její toaleta, příliš pařížská pro Prahu, sáhala až k mezi, kde začíná excentričnost. Na bílých, voskových prstech měla příliš mnoho brillantů a smaragdů.

»Viděl jsem vás, milostpaní před několika dny, ale vy jste mne nepoznala,« pravil Voldan.

»Ach nevím . . . to lituji . . . a kde?«

»Ráno ve Stromovce Jezdila jste na koni «

»Má každodenní a nejmilejší zábava. Jezdíte též? . .«

»Teď již ne . . .« odvětil mladý muž

»Ovšem . . . povinnosti veřejné . . . politické . . .« usmála se paní Wollnerová tak mdle a znaveně, jakoby její hlavu delikátní velmi tížily nadmíru bohaté, černé vlasy.

Veselá, rozmarná jako vždy byla paní Bílková. Odstoupili k oknu, aby pohovořili spolu jako dva staří přátelé. Nejdříve jí pohledem, který si navykl od dřívějška, kdy ji miloval, vyjádřil svůj obdiv. Svěžest a radost života zářily v prosté roztomilosti plavovlasé dámy, která i léta odzbrojovala svou něžnou, lehkomyslnou veselostí.

»Nikde vás není vidět, nic o vás není slyšet, co se s vámi děje, milostpaní?«

»Cože, nic není o mně slyšet? Vždyť mne pomlouvají víc nežli před dvěma roky,« a usmála se, nadzvednuvši obočí významně.

»Pořád milujete toho nábožného sochaře?« polohlasitě řekl Voldan.

Sklopila oči — herečka hrající cudnou Markétu nedovedla by to lépe — a povzdechla:

»Ach . . . trápím ho trošku, chudáčka . . . je to výtečný muž, tak ušlechtilý . . . ale, bohužel, tak fádní . . .« poslední slova pronesla již skoro hrobovým hlasem a při tom rozpustile se usmála zpod přimhouřených víček a byla neodolatelně půvabná v té chvíli.

»Ale umělci mají tolik citu . . .« škádlil ji Voldan.

»A mají!« odsekla zase ona. »Víc nežli vy . . .« a rozehnala se po něm vějířem.

»Ó, kde jsou ty doby . . .« sentimentálně zatoužil Voldan uhnuv se ráně.

»Mlčte, vy jste mne nikdy nemiloval . . .« zašeptala paní Bílková »Ale bylo to rozhodně velmi zábavné Ano, humor jsme měli stále . . .«

»Pozoruji, že vás o něj nepřipravil ani váš mystický sochař . . .«

»Jakou to máte ošklivou manýru pomlouvat a posmívat se každému muži, který se ke mně přiblíží. Dříve jste to dělal ze žárlivosti, ale to bych ráda věděla, co je vám teď do Makovce?«

V tom vešla do salonu mladá dáma, provázená starým pánem.

Paní Bílková nachýlivši se k Voldanovi, doložila přidušeným hlasem:

»Jste nesnesitelný. Smějete se všemu. Ale počkejte, tamhle ta vám hlavičku napraví a skrotí vás,« a okázala vějířem na mladou vstoupivší slečnu, na Mínu Havlenovu.

»Jak je zajímavá!« doložila ne bez obdivu a závisti, neboť věděla, že mladá umělkyně měla onen vzácný půvab nevšednosti, který činí ženy svůdnějšími nežli nádherná krása »Jděte si k ní, beztoho jste přišel k vůli ní.«

»Půjdu, ale srdcem ostanu u vás . . .«

»Protivo!«

Sledovala jej s něžným pohledem. V jejím srdci ostalo přátelství k mladému muži, kterého nedlouhou dobu milovala rozmarně a vášnivě, jak bylo jejím zvykem. Byla vlastně poněkud blaseovanou a sklamanou bytostí a proto se tak často smála a humor svůj zanášela i do záležitostí citových, i do lásky. S Voldanem si nejlépe rozuměli. V souzvuku té lehké a vznícené lásky jemně se chvěl její smích Měla ráda jeho nenucenost a roztržitost muže, který má příliš mnoho vážných starostí, plánů a ctižádostí, než aby se dal cele strhnout nějakou osudnou vášní Imponovalo jí to více nežli to modlářské, extatické zbožňování krásného Makovce, který byl stále snivý, melancholický, roztoužený, který ji zbožňoval s mystickou vroucností jako sladké zjevení Poesie a při tom byl na ni žárliv jako kupecký mládenec na švadlenu. Ale poněvadž byla dobrá, v hloubi duše své poněkud unavená bytost, stále milující, měla sochaře Makovce stejně ráda jako dříve Voldana.

Slečna Havlenova, bledá a neskonale graciesní ve velmi vkusné toaletě z černého hedvábí a z černých krajek, byla uvítána radostným hlaholem.

Místodržitelský úředník — jmenoval se Rozhoň — prohlásil, že je to pro něho svrchovaná čest býti představenu slečně Havlenově, jejíž velkému umění vzdal prý hold při posledním koncertu v Rudolfinu.

Pokynula hlavou a ze zdvořilosti předstírala patřičnou míru vděčnosti, jak se asi hodilo na pochlebnou frási — za několik měsíců svého veřejného vystupování se tomu znamenitě přiučila — a podala ruku Wollnerovi a Voldanovi. Paní Wollnerová ji přivítala s jakýmsi vybledlým a uvadlým úsměvem a paní Hellmerová, jež nescházela v poslední době na žádném fife o'clocku neb večírku u Wollnerových, měla se k ní s přepjatou roztomilostí. Útlá, příliš živá a nepokojná brunetka, sledující stále očima Wollnera, pochválila jemné krajky Míniny toalety, při čemž však za ně chytila takovým nervosním gestem, jakoby je jí chtěla strhati s těla.

Otec Mínin odstoupil s Wollnerem stranou a vyměnil s ním potichu několik slov. Starý pán byl poněkud rozčilený a starostlivý. Wollner s monoklem vtisknutým do oka vyslechl jej velmi indifferentně a uchopiv jej pod paži, odvedl jej do své pracovny.

Kolem šálků s čajem rozhovořila se společnost. Paní Hellmerová, vrtící se nepokojně, tak že veliké démanty jejích náušnic se stále sršivě klátily, mluvila jen o své poslední zálibě, o starém sklu a porculánu, a užívala terminů, jež slyšela od obchodníků se starožitnostmi a od Wollnera. Paní Wollnerová se při tom ironicky usmívala.

Místodržitelský úředník neunavně udržoval hovor v proudu.

Voldan mlčel, pil čaj a pohlížel na slečnu Mínu.

Odpověděla mu pohledem, v němž se diskretně usmívala jejich intimnost.

Paní Bílková přisedla k Míně a vyptávala se jí na její záležitosti s účastenstvím srdečné přítelkyně.

»Oh, do ciziny ještě nemám odvahu,« odvětila pianistka, když se jí ptala její sousedka, kdy vystoupí v cizině, jak již bylo kdesi v novinách slibováno.

»Ba, jste ještě, slečno tak mladá a nezkušená a sama se vydat na daleké cesty!« prohodila paní Wollnerová.

»Oh, to by bylo nejmenší! Projela bych celý svět sama!« odvětila Mína se živým zapláním vzdorné smělosti v temných očích.

Ale měla jiné obavy Nedůvěřovala si. První úspěchy ji nezmátly. Potřebovala ještě nějakou dobu úplného klidu a práce. »Pak vyjedu, až budu cele připravena pro umění . . .« pravila tiše a doložila ještě tišeji: »a pro život . . .«

»Jest tak čistá, nevinná,« myslil si Voldan, cele jí zaujatý, »něco lilijovitě ušlechtilého a bílého je v její kráse, její povaze . . a přece . . . ty její oči . . . v těch hoří tolik smyslnosti a odvahy . . .«

Ale jeho vzpomínky na všechny chvíle které s ní dosud zažil, byly ovanuty vůní a sladkostí lásky plaché, něžné, nevzrušené vášni Posledně opět odrazila delikátně a roztomile útok jeho touhy, ale tak, že mu ponechávala všechny naděje . .

Přišlo ještě několik hostů, pánů a dam. Salon naplnil se šumem hovoru, smíchu, šelestem sukní

Voldan použil příležitosti, přiblížil se k Míně.

»Pro umění jste snad již dosti připravena,« pravil, »jak chcete být připravena pro život! Nerozuměl jsem vám . . .«

»A právě vám platila má slova . . .«

Udiven pohlédl na ni.

V tom přistoupil k nim jeden z pánů.

Mína zasmála se Voldanovu udivení a obrátila se k druhému pánovi. Pokrač.

JOSEF K. ŠLEJHAR.

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

Z toho kraje hrnuly se k němu zvěsti jakési, jež ho prochvívaly nedočkavostí, blahem, nedůtklivou, opojivou atmosférou. Vše mu bylo dnes tak zjasněno, vzneseno v obzorech tohoto kraje tak těžce, zasmušile ujařmených, a sláva života jakoby spěla v nekonečnosti všech jeho prostorů. Chtělo se mu na něco sáhati, dotýkati se něčeho, pozastaviti se někdy u něčeho, v co by jaksi na okamžik vpojil tíhnoucí jeho nitrem záplavu — shýbl se někdy pro hrudku země, něžně, ale i tak významně v prsty ji jav, v takové přichylnosti neoznačitelné zůstal stát u některé z vrb, vnořuje se jaksi v samy její útroby vnitřním zrakem, i pohladil ji pak po vydoupnalém kmeni jakoby v účasti lidské soustrasti ve vlastním radostném úžasu, jímal tak i plaché, chřadnoucí stvoly kterési travinky a opozděné kvítko nějaké, jež tu hledělo v takové bezmezné opuštěnosti. A ke všemu, co tu bylo, co trpělo a hledalo divnou účast v trudu svém, jakoby družil své neoznačitelné vznícení, z něhož nic nemělo býti vyjmuto, a jež jakoby bylo odleskem té nezměrnosti v jeho nitru vyplývající. Hejno koroptví zlekáno jeho chodem, vzneslo se v pronikavém, těžkém třeskotu, i zůstal stát, aby je jaksi neděsil dále, provázeje jejich úprk s takovou omlouvající se měkkou sdílností. Bílou, rozplývající se kadeř babího léta, jež v zachvění zachycovala se jeho oděvu, hrozíc se další chůzí servati, tak něžně vyjmul bez ublížení, jakoby v dopřávání jí toho jejího života efemerního; a když ona posléz zase odplynula dále v tiché jakési radosti vybavení svého, jakoby s ní pociťoval tuto tichou, blaženou radost

Ano, i tento kraj, jenž připadal mu druhdy nejzoufalejším světa, měl tolik svých výhod a útěšností, jež mohly mluviti k srdci, a čeho nikdy nebyl shledával, shledal dnes . . .

Ostatně velmi blahodárnou byla pro něho tato vycházka. Někdy sice před ním jakoby se náhle všechno vzhouplo, jako po dlouhé plavbě na lodi — ze země se tu cosi odnášelo a v závrati se rozptylovalo až do oblačné výšiny a nemohlo se tu jeho oko udržeti na ničem, pohledem prudce kolísajíc, i zjevy vůkol jakoby na tu chvíli přecházely v divných změnách, vyvíjejíce se jako ze sebe, až na obzoru posléz jakoby se vše v nesmírném kruhu smýkalo a jeho samého to bralo, zachvacovalo. Ale vše to netrvalo dlouho, závrať hned zase přecházela, a jakoby při další procházce cítil se stále jistějším, osvěženějším.

Z roviny před ním, z té nějak se vytracující a čím dále tím více nějak se schylující zemské oblasti, někdy v zracích jeho tak neurčité, rozpadající se, jakoby seplynula s ovzduším, vynikaly občas unylé, svíravé steny, zvuky protahující se, míjivá, jakási smutná, těžkomyslná zaržání. Zvěř, znepokojena naléhajícím podzimem, se tak ozývala v této bezmeznosti země, jež jí byla jedinou ochranou. I k zvukům těmto nějak obracel tu svou konejšivou soustrast ve vznícení nitra svého, jež pro vše nalézalo si neskonalého označení. Chtělo se mu tak bezmezně ke všemu v tomto světě se přichylovati . . .

A nyní ohlédl se stranou, k městečku. Tam vynášela se stranou z nesmírné rozlohy ohrazeného stanoviště spousta budov, mocná, bizarní nakupenina, okna nesčetná, komíny, střechy, útvary podivné, stožáry lamp, celé barikády čehosi — to byla továrna, ten svět, v nějž pohlcen byl jeho život a v němž naplní se dnes osudové příští Zahořel zrakoma jako v hypnose. Zřel k tomu vzdálenému komplexu, k tomu peklu druhdy, v něž uchýlí se dnes ráj. Místo to zaujalo náhle celou jeho bytost Jindy raději na svých vycházkách před službou těm místům pohledem se vyhýbal — kéž by jich jaksi nebylo v jeho životě, kéž by ono stanoviště kamsi navždy propadlo se ze země, kéž by se vzhledem k tomu cosi naplnilo, aby najednou prost zůstal toho úporného jha, co tam představovalo jeho život! S jakousi marnou ovšem zoufalostí vždy raději se vyjmul i od pohledu na tu továrnu. Nenáviděným stával se mu onen jako zlověstný, nekonečný proud dýmu, jenž z komínů továrních táhl se bezútěšně na celé míle cesty nad touto rovinou nevyrušující jej nikde a jehož jakoby nebylo lze se tu ani zbýti, vzhlédni kam vzhlédni, poděj se kam poděj, ani na okamžik; zevšad neustále kalnými a vinoucími se massami svými vnořoval se vtíravě všem smyslům, čpě, duse, žloutna, černaje, někdy příšerně zbubřuje a naléhaje v neuchylující se tíze na celou krajinu. Vše jímáno bylo v smrduté, neodbytné jeho jařmo, které jakoby i duši potřísňovalo a znesvěcovalo. Plynul nyní ten kouř jako šerý, nekonečně rozvleklý závoj, jejž bylo marno sledovati v dalekých stopách jeho jako mléčnou dráhu nebes. Ale on po těch stopách jakoby dovedl spěti, z kraje světa až zas k jeho zřídlům, těmi kanály strašnými až k vlastním ohňům, chrlícím sílu a moc a odtud pak již v celý ten tovární svět změtenosti hmoty, uprostřed níž za nedlouho vše se naplní vzhledem k němu . . .

Kéž by tam již byl, kéž by vše se již plnilo a pak takto navždy pro něho zůstávalo. Ó naplní se, zůstane navždy! A jakoby mu v tom kynuly

ony šeré, oblačné závoje neobsáhle vystupující ze všech komínů na celou šíř kraje — i nechal již všeho zde a zabočil nejpřímějším směrem k továrně, k tomu celému městu, jež mimo vlastní městečko proti němu jakoby ubohé, odvislé, pokorně se k němu uchylující tvořilo svůj zvláštní, posupný, mocný svět.

Ostatně již se všech stran v celém dalekém okruhu, po mezích a cestách vynořovaly se jednotlivě i v hloučcích lidé, jakoby je rovina ze sebe vynášela. Jsou to lidé továrny, ubírající se do služby. Sta jich bude přicházet ze všech stran. Začalo také valem se šeřiti a jak to zde bývalo, co obzory daleké zůstávaly ještě stále bíly, jasny, světelny, jakoby otevřeny, uprostřed roviny nastupovalo již ztemnění. Bylo již třeba bez valného otalování dáti se k továrně.

Mezi tím šeré dýmové závoje ve vzduchu najednou neobyčejně se vzduly, bylo to pravé chrlení massy kouřové a jakoby hukot skrytého ohně je provázel. Zatmělo se pronikavě, bezedně, v jejich neobsáhlé, valící se záplavě, z které jako by se vynořovaly jakési příšerné, nehostinné útvary v divém zápolení. Těmito zjítřenými massami, v nichž jakoby ještě oheň plál, zatemnila se na tu chvíli celá obloha. Přenášejíce se tak krajinou na pochmurné nedohledné své pouti, jakoby i hlavu mladého muže zasáhly. A s nimi zároveň jakoby nad celým tím krajem zaplynulo něco neblahého, v hrozivé jakési posupnosti. Jakoby to zaplanulo nad tou hlavou mladého muže — — Lomoz, hukot, neoznačitelný ruch, spousta lidí — to byla vrata továrny. Nikdo nebyl ještě vpouštěn dovnitř, až o určité hodině. Mimo ty, již vpuštěni budou, zůstane ještě velká řada těch, již vůbec nebudou vpuštěni, kteří přišli sem na zdařbůh, zevlovat, vyčkávat známé i neznámé z těch, kteří z práce budou se za nedlouho odebírat. Mnozí vůbec nevěděli, proč by sem přišli, jen tak snad i na podívanou. Ale mezi nimi jsou i ti, jimž chce se práce, již nemají co dělat a jimž při tom chce se co nejnutněji jíst a není co. Vědí sice tito žádostivci, že všechny stanice jsou již obsazeny od počátku kampaně, že prázdné v tomto úli práce není ani jediné místečko a že vše je spjato, jako v nepřerušovaném řetězu, v němž není článku, nedostávajícího se, kam mohli by se vemknouti, ale přece přišli. A zítra přijdou a jindy přijdou, jako topícímu se člověku nenamluvíte, aby stále k břehu se nenamáhal. Je v tomto kraji nadbytek lidí, taková massa otroků, již nemají ničeho a taková žebrota, černá, nízká, hnusná, vyssávaná v područí těch, již opanovali a zabrali všechno zdejší bohatství. A na těch lidech je také ta bída znát, také jsou tak černí, hrozní, hnusní. Z této bídy, když docela není co jíst, když všude je po práci a není nač sáhnout, a chce se dělat a chce se tak jíst, sem přišli, dávno však opozdění, dávno zanecháni, dávno nepovoláni a nevyvoleni pro chlebonosné nitro této továrny. Jen že znají tito lidé ten zdejší běh, tak že to spění jejich vytrvalé ke břehu není zcela marným a jen tak bezúčelným. Pokrač.

THEODOR NOVÁK:

DÍLO MAXE STIRNERA.

STUDIE.

Pokrač.

Methoda celé knihy je dialektika tak, jak ji Fichte a Hegel typicky vypracovali. Již základní myšlénka její: pohanství se zabývalo světem věcí a přivedlo jej konečně pod svou moc, kdežto křesťanství počne negací světa a sestrojí jemu zcela protivnou (kontrerní) říši ducha, ta na konec opanuje, a Já spojí obojí (avšak, což pro celou dialektiku Stirnerovu je charakteristické, v jejich negaci), jest Fichtovská limitace, a to tak daleko provedená, že z obou pojmů se omezujících nezůstane téměř nic. Důležitější ještě jest původ Stirnerovy metafysiky, ideologie. Zde máme úplné převzetí Fichta. Já klade předměty mimo sebe, ale jen proto, aby v nich vůli svou projevilo. Já jako příčina svobody jest svobodno, samo se určuje k svobodě, jen popudu potřebuje. Prakticky to zní: já jsem tvůrcem celého světa, a vládnou nade mnou jen moji tvorové, kteří mi přerostli přes hlavu: myšlénky a pojmy. U Fichta je vědecké pojímání světa (Wissenschaftslehre) jen pro toho možno, kdo se emancipuje od skutečného vědomí a jeho fakt; Stirner pojímá vědu stejně a proto ji zavrhuje. Z téhož důvodu Stirner uznává jen ideologickou filosofii německou za filosofii a nemá smyslu pro empirické filosofy anglické. Sám charakterisuje novější filosofii tím, že v člověku vidí jen myslícího tvora, a v té věci je s ní naprosto za jedno: všechno jsou u něho jen myšlénky, pojmy. Mluví-li o člověku jednajícím, dovede jen člověka myslícího kritisovati, vidí totiž v každém činu jen myšlénku.

Také ve filosofii dějin závisí Stirner nemálo na svém učiteli, Hegelovi, rovněž na Feuerbachovi. Jejich slova uvádí v čele svých rozborů; za to samostatné u něho jest důsledné, jednotvárností až unavující a schematičností nám nepravdivost suggerující provádění myšlénky, že každé zdánlivé osvobození byla vždy větší poroba jedno-

tlivce, konečně to, že počátek třetí doby »běloššství« klade až do budoucna.

Feuerbach má pro Stirnera význam předůležitý: on mu dokončuje dogmatiku ruše ji, Stirner chce totéž učiniti s morálkou, aby celé náboženství padlo. A také »kritika«, jež ústně ve kruhu »Volných« bezohledně prováděna, a jejímiž representanty v literatuře zase vynikající z »Volných« byli, působila mocně na Stirnera, jenž není než jejím pokračovatelem, jak sám se přiznává. Že tak prudce s ní a Feuerbachem polemisuje, nesmí nás mýliti: právě ten boj je známkou, kdo mu byli myšlénkově nejbližší.

Největší rozdíly, jimiž se Stirnerovo myšlení od myšlení našeho liší, jsou indeterminismus a naprostý nedostatek psychologie. Obé jsou nikoli znaky Stirnera, nýbrž prostředí, z něhož vyšel, oné filosofické školy, která z Kanta vycházejíc ujala se jeho noumen, věcí o sobě, a aby odstranila rozpor jich s fainomeny, prohlásila je za jedině platná, a zákon jejich a lidské vůle, spontanitu, za zákon všeobecný. Její vzestup značí pilíře Fichte, Schelling, Hegel, její úpadek Feuerbach a Stirner. Právě pro svůj idealismus a indeterminismus, konstruujíc svět ze sebe, pohrdala shledáváním fakt, nedovedla v sobě pěstovati přírodní vědu, tehdy již stkvěle se vyvíjející, čistě empirickou, experimentální a pro totéž neujala se přírodopisu duše, psychologie. Živý doklad toho máme ve fysiku a psychologu Fechnerovi jenž sám jsa filosof nejdříve jako dr. Mises nejkrutějším sarkasmem, až nevázaně rozpustilým, stíhá Hegeliany a pak proti nim píše vážný, konstruktivní spis, plný srdce: »Die Tagesansicht gegen die Nachtsansicht«. Noc skutečně po Hegelovi nastávala: methoda, jež byla syta konstrukce a slába k další, počala bořiti, rozbila vše, co postavili jiní a ona sama, Stirnerem dokonává svou samovraždu — nezbude skutečně nic, jak Stirner sám vítězně volá. Ale zůstává pořád touž, a jako za lesku svého stavila pojmy, za úpadku jen proti nim se obrací, a jakkoli vidí Stirner právem v pojmech jen »Gespenst, Spuck«, přece v celé knize proti nim bojuje.

Mackay nazývá Stirnera nejkonsekventnějším německým myslitelem a jako největší přednost vytýká jeho nepřekonatelnou, bezohlednou logiku. Tato logika skutečně v celé knize provedena jest, ale moderní čtenář v ní vidí nikoli přednost, nýbrž vadu. Logika byla apriorní filosofii tím, čím jest nám nyní nesčetná řada pozorování vyšlo se od myšlénky, která se zdála nepopíratelnou, postupovalo se jako v mathematice: co jest správně nalezeno, jest správno, byť to byly i imaginární veličiny a čtvrtý rozměr v prostoru. Ale taková místná logika zaslepuje a málo jest platna, máme-li jednati o kausálním spojení věcí, jichž základy jen částečně známe. Směr Stirnerova díla je ethický a sociologický: moderní ethik a sociolog by za nezbytnou podmínku správnosti své práce pokládal prozkoumati důkladně velikou řadu morálních a sociálních zjevů, a pak indukcí a analogií by odvodil zákony, kterým by se neosmělil přikládati všeobecnou platnost: Stirner má za jisté, že člověk produkuje svět, a z toho plyne celé pásmo spekulací.

Stirner, ač systemu filosofického neutvořil, stojí tudíž přece naprosto pod vlivem filosofů systematických, jsa extremní výstřelek Hegelianismu. Že jeho názor světový jest pouze kathedrový, že to není odpozorovaný život, naopak nepochopení skutečného žití a myšlení přirozeného člověka, a že nauky jeho jsou prakticky života neschopny, vysvitne, rozebereme-li speciálně aspoň některé jejich vývody a výsledky.

Stirner neznal ani duševní povahy svých současníků. To, co povídá o lidech nové doby v oddílech »die Neuen« a »die Freien«, jest čerpáno ze spisů, a sice spisů, které byly sbírkou dogmat své doby, nikoli zrcadlem mravů a činů, a pak z osobního styku s lidmi vynikajícími, kteří nebyli typickými představiteli svých vrstevníků, nýbrž jejich vůdci, následovanými sotva z dálky několika přívrženci. Nebylo by jinak možno, aby Stirner prohlásil, že pověra, katolicismus, protestantismus, národnost jsou stanoviska překonaná, aby přehlédl miliony, jež je za nezviklané pravdy považovali. Drasticky jeví se tato neznalost skutečného stavu ve Stirnerově výroku k Meissnerovi, jenž mu svého Žižku předložil: »Měl jste z Žižky udělati komické epos hrdinské, jakousi Batrachomyomachii! Protivy papežství a protestantismu se tak dokonale přežily, že báseň takového obsahu jen u theologů může buditi zájem.« Neméně nápadné a nám absurdní je místo v »Jediném a jeho vlastnictví«, kde vidí v německém národě jen přelud, kde se vysmívá myšlénce, že by 38 států německých se mohlo sjednotiti: již zvoní hrana Němectvu a nad hrobem jeho stojí národem a státem nevázaný vlastník jediný. Čtvrt století po vydání této knihy vstává sjednocené císařství Německé, a stát i národ jsou ve větší míře vůdčími ideami lidstva vzdělaného, než kdy jindy. Dokonč.

FEUILLETON.

V. Mrštík: K SOUBORNÉMU VYDÁNÍ ZEYEROVÝCH SPISŮ.

Pokrač.

Nuž, není nic přirozenějšího, než že takový samobytný člověk a básník zároveň, přes to, že nikomu neublížil, už pouze tím, že byl — stal se postrachem všech, kdo jeho výší a bezpříkladnou výminečností mezi básníky cítili se ohroženi ve své vlastní posici. Ta posice mermomoci musila se uhájiti. Že tomu jednou jinak bude, nemůže ovšem vidět nevidomý, ale nemůže netušit člověk všemi smysly obdařený, k čemu přikloní se jednou nestranná, osobními a všemi jinými vlivy nezmatená budoucnost. Umělec tak původní, jako byl Zeyer, ani u nás nemůže na dlouho zůstat znehodnocen. On nikoho nenapodoboval, nikomu nic nedlužil — čím byl, ze sebe byl a proto vždycky byl strašným nebezpečím, živým postrachem všech méně samostatných, ztělesněnou výčitkou nespravedlivé osamocenosti a malého pochopení — vedle rušného veselí mnohem šťastnějších. Nesrovnávám, jen tvrdím, že Zeyer byl takovým Bankovým duchem, strašícím lidi z jejich nejluznějších snů, zjevujícím se právě, když se slavil někde nejpyšnější hodokvas. Nebylo pokoje, až byl odklizen samým Osudem. Ale i když mrtvý byl a bránit se nemůže ani tím, že dosud je, zrovna tak jako za jeho přítomnosti a minulosti hleděl se literární historii i do budoucnosti našuškati skreslený obraz Zeyerův v pevné naději, že se nenajde tak honem někoho, kdo by skreslený ten obraz opravil.

Nuže ovšem: dokud literární historie (běžné studie a essaye do ní nečítám) obstarávána bude tak, jako obstarávána byla až dosud, lidmi beze vzletu, bez schopnosti, dáti se unésti vichrem Zeyerovy fantasie přes všechny hranice pozemskosti a codenních starostí, není pochybnosti, že skreslený obraz skresleným také zůstane. Ba leccos se ještě i přidá.

Ale u pravé historie, která jednou přijde a přijíti musí v důsledku neustále pokračujícího rozvoje — bude to ovšem snaha marná a potom —

Běda vítězům!

Zatím falešné to světlo nechť dlouho, dlouho svítí samo sobě na cestu.

Vždyť je to také jen útěcha.

II.

Zeyerovy knihy čítám mezi nejkrásnější, jaké jsem kdy četl.

Jsou knihy a proslavené, kterým však konec konců přece jenom chybí něco, co by strkalo člověkem stále ku předu a výš, co by mu nedalo, aby jen tak beze všeho knihu položil a umíniti si mohl, že až bude mít zas chvíli k tomu příhodnou, čísti bude dál. Látka takových knih, zdá se, jakoby interesovala jen autora, neuchvátí člověka i s porozuměním a dobře čtoucího.

Stává se tak pravidelně, kdykoliv v autoru nepracuje síla, která uchvacuje srdce i ducha nebo cokoliv a jakkoliv se nazývá to, co při čtení knihy tak neodolatelně působí.

Zůstává jen lehké jakési polehtávání nad obraty a nápady více méně umělkovanými, bravurně skonstruovanými, které mohou i bavit, ale celkem zůstavují chladnými, nedohánějí mysl čísti dál a dál. Nesváději, aby si čtenář na knihu vzpomněl zas a zas, vzpomínal na ni i po měsících, po letech, aby chvíle při knize strávené považoval za nejkrásnější události svého života. Nemají nikoho k tomu, aby v sobě je nosil jako drahocenný poklad vzácného, svátečního vzrušení a aby požádal sebe sama, přečíst si je znovu.

Tak chladným nechává jen mrtvá bravura na rozdíl od bravury živé a Zeyerovi vlastní, která činí dojem nezapomenutelným a při opětném čtení stejně silným jako při prvním.

Kolik je tak šťastných básníků po celém světě?

Kriticism a analyse přesvědčuje, ale zároveň ochlazuje, neunáší.

I kritičnost a analyse mohou být a jsou poesií, ale jistě to není mathematický jejich process, ne vědecká methoda, při které je cítit, že je to jen analysa a kritičnost.

Mám rád knihy, které podávají poetický výsledek analyse a ne sám její porod, duši události a ne událost jen samu, stil a ne vypravěčí sloh.

Kniha může být i graciesně psaná, ale gracie ta není dost živá, přesvědčuje snad, ale nezasvěcuje. Umění pracuje s vervou a nejen imponující znalostí a zdánlivou zralostí.

Věta může být i barbarsky divoká a neučesaná, verš i kostrbatý a zdánlivě nemožný a přece svou svěžestí a nefalšovanou přírodou krásy poutá a nepustí. Vyplynula z vnitřních snah, z vnitřní potřeby, z duševního neklidu a ne zvůle. Nemůže tedy být napodobená schálnost pravou poesií. Proto byl Neruda tak velikým básníkem, i když chutnal jeho verš přitrpklým, na pohled nestravitelným zrnem . . . Ale ten verš měl svůj stil, svůj život, to pravé, co v umění musí být, a tím se stal milým a nenahraditelným pro všechny časy.

»Le stil c'est l'homme« — může se říci o Nerudovi způsobem nejdůraznějším. To byl takový muž a stil, stil a muž v jedné osobě.

Člověk beze stilu (i v životě) je nulla, je politování hodný tvor.

A jednalo by se s ním jako s nullami, kdyby se nevědělo, že není každému dáno, aby nullou nebyl. Jsou to nešťastníci, které provází milosrdná soustrast s hlupáky. I když se jim péro, štětec směje, je to gogolovský smích plný zaškrcených povzdechů nad lidmi, že jich mezi sebou mají tak neskonale mnoho.

Lidé se stilem se proto hledají, hrají úlohu, lidé beze stilu se jen trpí. Lidé se stilem (ať v dobrém smyslu nebo zlém) dodávají celé společnosti rázu rozhodného, lidé beze stilu jen tam stojí, protože jsou. I když mluví, mluví výhradně jen sami — nejsou zhuštěním jiných. Lidé se stilem svou povahou representují národ, určují jeho typ, ať už dobrý, zlý nebo obojí, podávají pravdu jeho povahy, jsou typem svého národa a z národního charakteru dělají zase stil, t. j. zcela zvláštní svět. Proto Zeyer je tak náš, třeba se povrchem svým povrchním lidem ani našim nezdál. Teprv Plojhar strhl roušku s jeho portrétu, operoval oči povlečené mázdrou tuhou jako podešev.

Typ sám sebou je všelidský, všem lidem společný svým jádrem a lidskou povahou, ale vedle toho má své zvláštní zabarvení, něco, co povídá o tom lidu, z kterého vyšel, je majetkem a chloubou národa i obžalobou a v něm i celého lidstva.

Žádná moda, žádný směr, žádná škola nesmete významu a ohromné důležitosti takových typů. Je nezranitelný jako duše sama — nedá se skonstruovat, nedá se zabít — lidé rodí se s ním. Nedá se vyslovit a stil nebyl by ani stilem, typ typem, kdyby se pouhými slovy určit dal. Dá se vyslovit jenom uměním, tím nejkrásnějším, čím se život národa vykázati může, jak se člověk vyslovit může jenom duší svou, tím nejkrásnějším a nejcennějším, čím člověk člověkem je. Duše by nebyla duší, kdyby se materielně vědělo, co duše doslova je. Umění je taková duše národa — marné snažení, definovat je, chtít je, ale je, mluví z něho i za něho i k němu a polapit se nedá.

Každý člověk v životě se stilem je duše bohatá, povaha mocná, široce plná, nosí v sobě současně stil svůj a stil svého národa, z kterého vyšel.

Člověku se stilem jsou tuchou známy a blízky i jiné, stilisticky plné postavy a typy, i když jich nezná; ale najdou-li se, sejdou se a poznají se, i když navzájem se potírají. — Duše jejich je příbuzna, jen projev jejich je různý i protilehlý. Tuší se a jsou svoji, třebas jako

nepřátelé, rivalové. V nich je ozvěna lidí i národa. Přetýká, proudí jimi tatáž krev, mají vliv na sebe i ostatní. Jejich sny letěly si dávno naproti, hledaly se, i když se nepoznaly, aspoň jsou.

Celý poměr Zeyerův k domácímu životu byl tak typicky charakterní, cizinou vytříbený, zmocněný, zušlechtěný, filosoficky snad trochu povšechný, ale správný. Ale ryze český, v dobrém smyslu český, že se s ním setkáváme jen v nejjemnějších zjevech veřejného života i historie. — A zrovna se svíjel vždycky bolestí, kdykoliv se setkal někde v životě se stilem příbuzným, ale jiným než byl on sám, se stilem také českým, ale ne tak dobrým, ne tak vyspělým, právě ve své zakrnělosti charakterním. Stálá, houževnatá, jaksi do povahy zaklíněná typičnost tohoto zjevu jej zarážela a osmutňovala — Trpěl, že nevídal nikoho na téže výši, na jaké stál sám. Což to by ještě odpustil, ale trpěl, že neviděl pokroku, jen úpadek, neznamenal cesty, po které by současníci spěli tou svou cestou k témuž zdokonalování a zušlechtění, jakého dosáhl on sám. Nebyl by trpěl, kdyby nebyl cítil, že se stává čím dále tím osamocenějším zjevem a ne životadárným příkladem. Ne ze sobectví ale pro dobro národa, ve jménu toho, co dobrého a spasného v sobě choval a k čemu nepřišel zadarmo. Vykopal studnici a lidé šli kolem a nevšimli si vody její živé. Než lidé chodili tak nejen kolem něho, ale kolem studnic všech, které pracně vykopali jiní, minulí i přítomní. Viděl, jak blednou před našimi lidmi nejkrásnější ideály z minulosti a nové se netvoří — až na ty, které nenáviděl a které považoval za neštěstí milované jím kultury. Trpěl proto svatě, trpěl za nás všechny — a v nás, za celý svůj národ. To nedovede duše slabá, neslovanská, cizácká a sobecká! Ta hledá kompromiss. Zeyer nejen ho neznal, ale chtěl a celým svým příkladem cílil tam, aby také lidé naučili se kompromissů neznat. Tam, kde jde o nejlepší, nejcennější a nejvítěznější věci v životě každého vzdělaného národa. To bylo heslo té úcty, s kterou se choval ku Praze slavné a naší a té nenávisti a opovržení, s jakou se odnášel ku Praze úkolu svého neznalé. Proto byl tak přísný, slovansky čistý a čistoty milovný. Proto se štítil veřejného, s ním nesrovnatelného, bídného života jako soubytu s lidmi špinavými. Žil proto ve zdánlivé apathii ke všemu, co se dělo vůkol něho, ale uvnitř žil a trpěl dvojnásob. Němé protesty, kterým nikdo rozuměti nechtěl a až na vzácné výjimky také nerozuměl. Protesty, které hledaly svůj výraz v protilehlých, v jeho smyslu dokonalých rêveriích — ale bystřejší přece jen cítili, že tam v dáli kdesi na jihu se někdo směje a ten smích že je ukrutný. Slušel mu ten smích a pohrdání nesmírně. Dovolit si ho mohl jen básník, který měl neustále příležitost, pronášet svůj odpor zdravým, povznešenějším způsobem než přímo. — Přišel ostatně i den, kdy promluvil přímo a sám zdvihl klíč ke svým dílům, když lidé chodili kolem něho a nenašli ho. (Plojhar.)

Přese všechnu svoji »zakuklenost« díla jeho mluvila dost srozumitelně, přesně. Ať ve zvláštních případech nebo povšechně, nikdo nemohl být v pochybnostech, jak o věcech smýšlí Zeyer — i když nemluvil, neprotestoval, nebil se zjevně. Byl přece vysloven ve svých dílech jako největší obsolutista, jistý jeho krok neznal a nechtěl znáti žádného smlouvání a podmíněného dorozumívání. Zase právo jen silných a takových, kteří za celý národ troufají si věděti, co je pravé, co lživé, a touží po následování. Šel jinou cestou, než bývá nám zvykem, ale za týmiž cíly osvětového poslání. Ne způsob jeho ale podstata jeho odporu měla dojít následování. Ne ze způsobu je třeba odvozovati příklad. Ten mohl být a byl by snad i mylný, kdyby se nejednalo o Zeyera básníka, člověka jiného způsobu života než výbojného. Nebyl z těch, kteří působit chtějí i publicisticky. To nechť za něho v jeho duchu vykonají zas jiní, kdo jej znají. Na to konečně Zeyer i spoléhal, na to spoléhat měl i plné právo. K nemocným se chodí, nemocným se nevzkazuje, nemocní se hojí, pokud se hojit dají. A když se nedají, Bůh s tebou. — Něco z toho zoufalství při Zeyerovi bylo.

Kdekdo si ho vážil pro tuto přímost a rozhodnost, s jakou pohlížel na svět a zvláště na život náš. Dost už mluvil tím, že byl a takto žil. Jen omezenci mohli v něm nevidět negaci všeho, co šlo cestou zvrácenou. Ta síla byla v něm a bída jeho pro nás v tom, že zůstal sám. Národ obrozený jeho silou, jeho protesty hnul by se do znamenité výše. Ozbrojen jeho duchem a jeho láskou k absolutnímu, docílil by cti a slávy a když nic jiného tož veliké odměny čistého svědomí. Týmiž vlivy, kterými k národu tak často a denně skoro mluví démon zlý, mohl v jeho osobě mluvit a marně mluvil duch dobrý. Už pouhý jeho život byl by dostačil, aby vedl k přemýšlení, zpytování svědomí, s dostatek ho bylo, aby vedle něho nikdo se necítil dost spokojeným, nikdo neměl dost, aby neměl málo, musil stále chtít, aby měl víc.

Jakým byl Zeyer v životě, takovým byl i v umění. Stil celé jeho úsoby byl vysloven v jeho dílech. S tím rozdílem, že v životě přece aspoň občas slla jeho propukala ven nebo se rozlívala v rêveriích. Při práci šla do hloubky — měnila se v intimitu šťastně projádřeného cítění. Obrazy melancholické, tristní, ale vznešené a plné bohatýrské pýchy výlučného, všedností nepotřísněného básníka. Byl šťasten myšlénkou v této své extasi, která začasto v životě propukala v extrem bujného, radostného veselí. Kdo ho někdy slyšel se smát, slyšel smích dítěte. Zachvacoval tímto smíchem jako svým sněním, neubránil se mu nikdo z přítomných, aby třebas hned v následujícím okamžiku zas upadnul s ním v nejtesknější zádumčivost. V díle i životem byl to vždy celý muž. Pokrač.

Z NOVALISOVÝCH FRAGMENTŮ.

Přeložil Arne Novák. Pokrač.

Epigramm jest centrální monada starofrancouzské literatury a vzdělanosti.

*

S'il faut, que Dieu nous aime, et que Dieu est tout, il faut bien aussi, que nous soyons rien.

*

Obyčejný život jest služba kněžská, takměř vestálská. Nezaměstnáváme se ničím než udržováním svatého a tajemného plamene — dvojitého, tuším. Závisí od nás, jak jej ošetřujeme a hlídáme Není-liž snad způsob ošetřování měřítkem naší věrnosti, lásky a péče o nejvyšší, charakterem naší bytosti? Věrností našemu povolání — symbolickým znamením naší božnosti, t. j. naší bytosti?

*

Největší kouzelník by byl ten, jenž by dovedl se tak očarovati, aby mu jeho vlastní kouzla připadala jako cizí, samostatné zjevy. Nemá-li se to tak s námi?

*

Většina lidí neví, jak zajímava jest a jak vskutku zajímavé věci mluví. Věrné zobrazení jich samých, zachycení a posouzení jejich řečí uvedla by je v nejvyšší podivení nad samými a pomohla by jim odkrývati zcela nový svět ve vlastním nitru.

*

Opojení smyslů jest v témže poměru k lásce, jako spánek k životu.

*

Katolické náboženství jest do jisté míry již užité náboženství křesťanské. I Fichtova filosofie není snad než užité křesťanství.

*

Pouze trvalé hodno jest naší celé pozornosti — to, co nepřetržitě prospěšno.

*

Druhdy bylo vše zjevováním se duchů. Nyni zříme pouze mrtvé opakování, jemuž nerozumíme. Smysl hieroglyfů chybi. Žijeme ještě z plodů lepších časů.

*

Silným důkazem, jak daleko jsme již dospěli, jest, jak pohrdlivě smýšlíme o svých pokrocích, o stupních svého vývoje.

*

Světu porozumime, až porozumime sobě, ježto svět a my jsou dvě integrující poloviny. Synové boží, božská semena jsme. Jednou budeme tím, čím Otec náš je.

*

Jest zvláštní, že vlastní základ ukrutnosti jest rozkoš.

*

Fysika jest vlastně učení o fantasii.

*

Abstraktní slova jsou plyny mezi slovy — neviditelné — abstraktní síly.

*

Příroda není než ryzí minulost, někdejší svoboda, tudíž vesměs půda dějinná.

*

Kdo má pravý smysl pro náhodu, může náhodného použíti k určení neznámé náhody — může osud se stejným štěstím hledati v konstellaci souhvězdí i v zrncích písku, v letu ptáka i figurách hvězd.

*

Křesťanské náboženství jest též tím zejména pamětihodno, že předpokládá tak rozhodně pouze dobrou vůli v člověku a jeho vlastní povahu, beze všeho vzdělání, a na to klade důraz. Stojí v oposici k umění a vědě a skutečnému požitku. Od prostého muže vychází. Oduševňuje velkou majoritu obmezených na zemi. Jest světlem, jež zatřpytí se v temnotách. Jest zárodkem všeho demokratismu, nejvyšší jev popularity. Jeho nepoetický zevnějšek, jeho podobnost s moderním genrem z domácnosti, zdají se býti jen propůjčenými. Jest tragické a přec nekonečně vlídné; skutečná činohra směsující tragedii s veselohrou. Řecká filosofie jest, tuším, pro vzdělané a tím v úplné oposici ku křesťanství. Pantheism jest třetí pól.

*

Historie jest užitá morálka a náboženství, též užitá anthropologie v obecnějším smyslu. Odtud podivuhodná souvislost dějin a našeho poslání — křesťanství a morálky. Nosíme hříchy svých otců, jako jsme přijali jejich dobré, a tak žijí lidé vlastně úplně v minulosti a budoucnosti a nikde méně než v přítomnosti. Svatý Duch jest více než bible. Má býti naším učitelem křesťanství — on, nikoliv mrtvá, pozemská, dvojsmyslná litera.

*

Spinozism jest přesycení božstvem. Nevěra nedostatek orgánu pro božské a božskosti. Jsou tudíž přímí i nepřímí atheisté. Čím rozmyslnější a vskutku poetičtější jest člověk, tím bude jeho náboženství bohatější na tvary a historičtější.

*

Veselohra a tragedie získají velmi mnoho a stávají se teprve vlastně poetickými jemným, symbolickým spojením. Vážnost musí se vesele třpytiti, žert vážně.

*

Láska jest cíl dějin světových, amen vesmíru.

*

Boha a přírodu musíme oddělovati. Bůh nemá s přírodou co dělati. Jest cílem přírody, tím, s čím jednou má příroda harmonovati. Příroda má se státi morální, a tak se jeví kantovský »Moralgott« a »Moralität« v úplně jiném světle. Bůh morální jest bytost mnohem vyšší než bůh magický.

*

Člověk může vše tím zušlechtiti (sebe hodným učiniti), že to chce.

*

(Grammatika.) Řeč jest věštírna Delfská.

*

Mysliti jest mluviti. Mluviti a konati neb činiti jsou jedna, pouze modifikovaná činnost. Bůh řekl: Budiž světlo, a bylo světlo.

*

Čím duševnější, čím vzdělanější je člověk, tím osobnější jsou jeho údy, na př. oči, ruce, prsty atd. Použití na antických dílech; fysiognomika; zvláštní mínění, že každý úd specielně přispívá k zplození člověka.

*

Nemoc jest problém hudební, léčení jest hudební řešení. Čím kratší a tím úplnější řešení, tím větší hudební talent lékařův.

*

Filosofie nemůže péci chléb; ale může nám opatřiti boha, svobodu a nesmrtelnost. Co jest praktičtější: filosofie nebo hospodářství? (Opatřiti = utvořiti; jsou to synonyma.)

*

Poesie jest mládí mezi vědami. Jako dítě vypadá asi jako andělíček pod Madonnou, který prstík tak významně klade na ústa, jakoby nechtěl věřiti té lehkomyslnosti.

*

Genius jest duše duše; poměr duše a ducha. I můžeme nazvati substrát nebo schema genia idolem; idol jest analogon člověka. Dokonč.

*

PAVEL ALBIERI.

Z Ameriky došla zpráva o hrozné smrti spisovatele Pavla Albieriho. Nešťastnou náhodou dostal se pod kola vlaku na nádraží v Smithvillu v Texasu a byl rozdrcen. Albieri byl ještě mlád, čtyřicátník v plné fysické síle, ale jeho literární, ano i novinářská činnost, kdysi tak vydatná, byla skončena. Dobrodružný, neklidný muž, jehož talent byl dosti pružný, ale jehož fond duševní i citový byl mělký, byl v poslední době obchodním agentem a pisatelem reklam pro obchodní podniky. Když před lety debutoval svými vojenskými povídkami, byl uvítán kritikou i obecenstvem tak, jako málokterý začátečník. Ale nesplnil naděje v něj kladené. Jeho pracím scházela při veškeré obratnosti vypravovatelské životnost, opravdovost, o poesii a umění nelze ani mluvit. Byl však dobrým, populárním spisovatelem a mohl v tomto genru dospěti daleko výše, kdyby jej život nestrhl na jiné dráhy. Byl dvakráte v Americe, kde se stal novinářem. O národopisné výstavě byl zpravodajem výstavním a pak na čas usadil se v redakci »Národní Politiky«. Za nedlouho nastoupil novou cestu do Ameriky, odkud se již nevrátil. Albieri byl muž značné podnikavosti, smělosti a energie a snad za jiných životních okolností byl by jako žurnalista uplatnil lépe své dobré vlastnosti.

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Výstavy Václ. Radimského a Jaroslava Špillara. Jsou umělci, kteří mají duši plnou světla a záře. Šťastní a důvěřiví, jdou k dílu s neuvěřitelnou odvahou a s jasným okem a pevnou rukou chvtají krásu života a přírody, zář slunce s dusivou atmosférou před bouří, zádumčivé ticho vodních zátočin pod stemnělou klenbou olšin, divokou píseň vzbouřeného příboje a lehkou melancholii nekonečné pláně třpytivého oceánu v ranních mlhách, v poledním žáru i stesku večera. Chápou proteovský život přírody, jsou s ní důvěrní a něžní, a každá fase jejího měnlivého rozmaru najde ohlas v sensitivní a stále rozehrané jejich duši. Václav Radimský jest jedním z takových umělců. Ty barevné symfonie, jež virtuosně a s překvapující lehkostí podivuhodného impovisatora vrhá na plátno, jsou toho vzácným dokla-

*

dem. Pan Radimský měl krom svého neobyčejného talentu to štěstí, že mohl hned záhy dýchat volný a silný vzduch francouzského umění, a řeknu i francouzské země. Jeho štětec má francouzskou vervu a lehkost a neztratil při tom slovansky měkký temperament. Nenajdete u něho příliš propracovaných a umořených věcí. Má ruku lehkou a širokým, smělým tahem maluje vzduch, který se chvěje a tetelí a má slanou vůni moře, vodu, která je mokrá a která ubíhá mezi zelenými šťavnatými břehy, a podivuhodně, jednoduchými prostředky dociluje perspektivní hloubky svých krajin. Krajinář par excellence, je si toho vědom a nehledá zvyšovat dojem svých krajin figurami (na celé výstavě najdete snad jednu, dvě), jeho krajina žije sama sebou a nepotřebuje staffáže.

Zamiloval se do své Normandie a za ty dva roky, co nebyl mezi námi, nastřádal si tam nějakých šedesát nových věcí. Zvlášť pobřeží mořské na západ od Dieppe si oblíbil, a srázné falaisy z Grandes a Petites Dalles patří k nejlepším číslům výstavy. (Č. 23, 48.) Zvláště toto poslední číslo je výborné delikátním podáním mlhového oparu a velice dekorativně říznuto. Ale bohatá jeho paleta má vedle těchto jemně zrůžovělých a namodralých tónů i žhavou červeň máků (míní makové pole u Giverny, které neobyčejně obratné v perspektivě a barevně velice effektní), nevím ani kolik odstínů syté zeleně lesních zátiší při březích Giverny a Seiny. Žluté a oranžové tóny západu slunce v lesní bažině jsou tour de force. Kreslířské a kolorační schopnosti Radimského a suggestivní síle tohoto obrazu je znamenitě poslouženo sklem, jež na všech číslech, kde ho bylo užito, osvědčilo se jako prostředek k ucelení, uklidnění a sladění dojmu. Pan Radimský však také znamenitě kreslí. Na příklad strom na čísle 3. je bez odporu mistrovským kouskem. Není možno vypočítávat jednotlivě ani ta nejsilnější čísla výstavy; stačí konstatovat nepopíratelný fakt. Radimský spolu s p. Slavíčkem je z našich krajinářů největším koloristickým talentem. Vzduch a slunce zpívá a sálá a hřeje z jeho pláten. A co je nejdůležitější, je plně svůj, pln ohně a vervy a lze mu jen přáti mnoho štěstí k další tvorbě, ke cti českého umění. Těším se, že pan Radimský za svého pobytu v Praze bude chycen některým pražským motivem. Nemůže přec být lákavějšího motivu pro něho než věčně měnivá silhouetta Hradčan a kouzelné náladové večery na Vltavě.

Pan Jaroslav Špillar vystavil u Štajgrů na sto čtyřicet obrazů a obrázků. Řeknu to přímo: se stanoviska uměleckého by byla výstava daleko působivější, kdyby byl se spokojil s polovičkou čísel. Ale nechci mu dělati výčitek; vím, že u nás spíše prodají slabší a také lacinější věci a že tak se pojistí poněkud proti hmotnému neúspěchu výstavy. Mohu říci, že jsem šel ke Štajgrům skoro nerad: viděl jsem ve výkladech reprodukce páně Špillarova »Lešetínského kováře« a »Koziny«, a tyto banální, na vlastenecký cit širokých vrstev publika vypočtené komposice mne u mladého malíře, nota bene »Mánesáka« při nejmenším překvapily. Jsou mrtvé, bez života a těch několik málo figur, které jsou na nich dobré v pohybu a charakteristice, je nezachrání. Ale pan Špillar dovedl a dovede lepší věci. Jeho exposice to dokazuje. Jsou to zvláště dva jiné chodské výjevy, »Chodské majestáty« a »Chodové při strážném ohni«, které nám ukazují sílu umělcovu znamenitým podáním výrazných tváří a reflexů světelných. Velmi dobrý je portrétní pastell matky s dítětem, jeho dudáci, chodské studie Děd a vnouče, Stará chůva, »Skřivánek« (dobré studie dětí) — krátce všecky věci, nevyžadující svítivého koloritu. Neboť ten zůstal, aspoň dosud, panu Špillarovi naprostým tajemstvím. Nejpádnějším dokladem toho je Pouť »u dobré vody«, která příbuzností sujetu a malebností krojů přímo nutí k srovnávání s Úprkovým »Sv. Antoníčkem.« Světlo a slunce schází paletě p. Špillara. Jak by musilo svítit to bílé plátno »Na Bělidle«! A přece umělec má poctivou snahu zachytit lehkými a sálavými barvami atmosféru jara. (Č. 25, 27.) Zde je skutečně značný pokrok, ale pořád ještě vadí jakýsi těžký, inkoustový tón místo delikátní modravé nálady lesa a vzdálených horizontů. Z Italie si umělec přivezl řadu skizz a obrazů. Známe už od loňska jeho výborného Rybáře spravujícího sítě. Podobných studií je zde několik a všecky znamenitě traktovány v kresbě i charakteristice. Novou a zvučnou strunu nalezl pan Špillar při pohledu na moře. Drobné náladové studie moře (123) jsou překvapujícím důkazem vzácných schopností p. Špillarových. V nich a v obrazech, o nichž jsem prve mluvil, leží těžiště činnosti p. Špillara a lze mu jen přáti, aby co nejdříve se zapomnělo na pompésní a studené historické scény, které sice zpopularisují jeho jméno, ale k jeho uměleckému významu nepřidají ničeho.

Pan Bohumil Vlček oživil výstavu několika slušnými vasami. Na komposice mohutného allegorického rozpjetí mu schází dech. Vůle je dobrá, ale...

V Praze, 8. listopadu. Hanuš Jelínek.

O. Theer: BALLADA O CHYTRÉM BÁSNÍKU SATYR.

Básník:

Dyk jsem a v jménu mém je celý tucet dýk,
většinou tupých, jak už u kejklířů bývá,
však také řezník jsem, jenž v každý okamžik
svých vtipů palici se ohání a kývá,
až obět k zemi klesne mrtvá jako slíva.
Jsouť soci nebezpečni! A tož Machara
jsem kritikami svými složil na mára,
i Šaldu, Opolského (hnedle uslyšíte
jak vítězně zní v krvi moje fanfára).

Sbor:

Kdy, Dyku, na sebe satyru vyrobíte?

Básník:

Když v domě nocleh nemáš (řek' kýs putovník),
pak, by ses přece vyspal, polož se do chlíva.
I já to sobě řek' a tak můj program vznik':
Když málo popularity mně dala Musa snivá,
na satyr buben tlouc' jsem začal »bim-ba! bim-ba!«
»Jen (řek' mi Procházka) do mouchy, komára
za měsíc jednou sbijte, na čem nehárá
náš vignet M. R.« Plním to. A za to, víte,
mi dává Karásek v recensích cigára.

Sbor:

Kdy, Dyku, na sebe satyru vyrobíte?

Básník:

Tak v Tvrzi Osamělé žití mého fík
je tklivě zaléván... Když nemoc přijde sivá,
mne matka Procházková v plénky svine v mžik,
mne po podhradí nosí, »haja! haja!« zpívá,
neb kdybych zemřel, co Tvrz počala by nyvá?
Že nejsou vtipy mé jak břitvy Figara?
Co na tom? Jen když vždycky moje kytára
zní každý měsíc na osmého věrně, hbitě!
A pověst má když větší nežli Ikara!

Sbor:

Kdy, Dyku, na sebe satyru vyrobíte?

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předpláceji odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. 1. PROSINCE 1901. * ČÍSLO 6. *

JIŘÍ SUMÍN:

PŘESAZENÉ ŠTĚPY.

Pokrač.

Mlčeli chvíli. Jana nemohla promluvit, neboť potlačované slzy stahovaly jí hrdlo. Za celý svět nechtěla nyní před bratrem doznati svou lítost. Mohl-li jí cos hrubšího říci, nežli: »Budeš brečet a na konec utečeš!« A kdyby spozoroval její slzy, zajisté řekl by ihned: »Hle, neměl jsem pravdu? Už to začíná. Raději se vraťme! U bratra mají dvě služky a ty jsou na tom líp, než ty s tvým místem!« — Cítila, že k tomuto návrhu směřují veškeré jeho námitky. Poněvadž ji nadobro rozladil, bylo ji levněji, mohla-li hlasitě mluviti o svém neštěstí a obviňovati všechny, i rozhovořila se opět týmž trpkým, podrážděným tónem, jejž jí vnucovaly její nervy, stále rozrušené horečkou katastrofy. Dosud neměla příležitosti mluviti o svém sklamání. Byla příliš zaražena, příliš zdrcena tíhou neštěstí, než aby si jasně uvědomila zjevy, jež je doprovázely. Měli tolik přátel, že se jim zdálo, jakoby nikdy nemohly zůstati opuštěny na světě. Jaké účastenství jevili prvně tito dobří lidé při smrti rodičů! Když slyšela jich hořekování nad osudem vlastním a sestřiným, měla dojem, jakoby se o ně chtěli postarati. Pouze některé ostré, pichlavé poznámky ji zarážely a odpuzovaly.

»Jana má zkoušku industrielní učitelky . . ale prosím vás . . . Jana učitelkou na vsi? . . Ta se k tomu nehodí! Berta má ženicha — ano, ano, jen aby to neselhalo! Tak to chodí, když se nepamatuje na zadní kola!« byl stálý refrain jejich písničky. Tu vycítila teprve, že radí se o jejich budoucnost pouze proto, aby se navzájem ujistili, že pro ně nemohou ničeho udělat při nejlepší vůli a že jim osud její a sestřin poskytuje jen vítanou látku k hovoru. Tu teprve uvědomila si trpce, že jsou mezi nimi lidé, již byli rodičům zavázáni, ano i zámožní příbuzní.

»Pozvala bych Bertu na několik dní, ale máme malý byt,« vytáčela se opatrná paní, jíž kdysi matka půjčila své šperky, aby je zastavila a pomohla si tím z peněžní tísně.

»U nás by se jí nelíbilo,« zní jí dosud v uších odměřený, studený hlas té bezdětné tety z menšího města, v níž skládaly největší naději »O čtvrté hodině jsme všichni na nohou. A k snídaní den co den sbírané mléko. Jinak to nejde, chce-li člověk něco zachovat.«

Karel naslouchal poněkud zdiveně. Svou hůl zavěsil držadlem do náprsní kapsy, jakoby překážela jeho prudkým pohybům, načež jeho hrubě červené ruce rozhoupaly se dlouhými kyvy. Hlavu stáhl do ramen, jakoby se uhýbal ráně. Netušil, že ta jejich »malá«, jak Janě doma říkali, již tolik chápe z rodinné katastrofy. I snažil se opravdově vysvětlti jí své mínění.

Vždyť on tím nikterak nechtěl říci, aby vůbec místa nepřijímala Nenamítal by ničeho, kdyby to bylo v městě, nejraději »doma«. Ale proč v takové odlehlé, zastrčené vsi! On zná venkov a mluví ze zkušenosti. Ani venkov není všude stejný. V Čechách poznal některé chudé, ale pokročilé kraje, kdež lid je k měšťákovi zdvořilý a vlídný; ženy jsou hovorné, sdílné, dotěrné téměř, než se člověk nadá, obrátily jej na líc i na rub a znají ho naskrz. Konečně i náš Slovák je přes veškerou svou nevzdělanost k pánovi po svém způsobu zdvořilý a srdečný. Ale Hanáci jsou lid pyšný a hrubý! Hanák nezná autority kromě kaprála na vojně, maje za to, že jeho blahobyt povznáší jej vysoko nad všechny ostatní. Na mě

šťáka hledí s úsměškem a sotva na pozdrav odpoví.

Zejména ženy jsou nepřístupné a málomluvné, i když zvědavost jejich jest na skřipci, nemotorná ostýchavost nedá jim seznámiti se. Objeví-li se ve vsi »panička«, mají z toho děti náramnou švandu. Znají pro tento případ množství hanlivých popěvků a sotva shlédnou městsky oděnou ženštinu, sbíhají se ze všech stran a provázejí ji s křikem a hulákáním až za dědinu. — Chtěl tedy jen připomenouti, co ví ze zkušenosti, neboť nechápe Ottu, proč jí to místo schválil.

Avšak Jana byla nepřístupna úvahám a nechtěla slyšeti jeho omluv. Cítila především, že jí všichni ukřivdili a Karel ji jen zbytečně souží, snižuje a zlehčuje místo, jehož se domohla. Což on také o lidu ví? Vždyť ničeho nečte a v rodině všichni vědí, jak jeho vzdělání je chatrné. Kdežto ona zná tolik krásných a dojemných příběhů o našem dobrém, rázovitém lidu, jehož bohatý, po předcích zděděný kroj, jejž dosud chová uschovaný v malovaných truhlách, budil všeobecný údiv na výstavách a maškarních plesích. Ale Karel myslí, setká-li se s podnapilým sedlákem v hospodě, nebo nechce-li nic slevit při nákupu ječmene, že zná již lid a může ho hanět. A sám se plahočí u špinavého žida, a přispěje-li v zimě žid korunou na obědy chudých dětí, hned se tím chlubí a chválí jej, že je to hodný, vlastenecký žid! Netřeba také zapomínati, jak těžce se místa toho domohla — a to jen, díky známostem zvěčnělého otce i přičinění Ottovu — jsouc nejmladší mezi osmnácti žadatelkami, z nichž čtyři znala osobně. Vesnice je ovšem poněkud odstrčena a nehrubě pokročilá, ale, jak se Otto přesvědčil, dosti úhledná a bohatá. A konečně co jí zbývá? Nechť vědí všichni, že opouští domov bez lítosti, neboť cítí, jak se příbuzní od ní odvracejí ze strachu, aby jim nezůstala na obtíž. Ještě dnes ráno hašteřila se s ní sestra k vůli pianu, na něž obě činí nároky, a konečně rozešly se spolu docela chladně, zatím co domácí z přízemí křiknul na ně, ne právě zdvořile, aby vyklidily byt, že je již druhého. Jak hned lidé změnili své vlídné, zdvořilé tváře, když zvěděli, že zůstaly bez prostředků. A nelze se diviti cizím, když vlastní sourozenci Janu zkracují a vyhýbají se, aby je nepožádala za nějakou službu. Otto, na příklad! Neslíbil-li svatosvatě tatínkovi, když se objevilo, že zanechal v Praze dluhy, jež bylo třeba ihned vyrovnat, že sestry odškodní, jakmile se ožení? A jak splnil své slovo? Otec zatím zemřel a matka netroufala si připomenout na slib a když tak konečně v hádce učinila starší sestra, řekl, že na ženiny peníze nesmí sáhnout, ale že je bude podle možnosti podporovat.

»Ale co pak ty víš!« přerušil ji. »Má toho dost . . . oběma nám to leze za nehty . . . safraportsky!« Hlas jeho nabíral drsné hlučnosti, čím osamělejší stávala se cesta.

»Čeho že mají dost?« tázala se s úsměškem.

»Otto zaplatil ovšem pohřební útraty po smrti matčině, ale hned na to přišla švakrová a zabrala nejlepší kus nábytku, zánovní kredenci v ceně dvou set zlatých.«

»Musí ji vrátit! Co pak ty víš? . . .« mávl rozhořčeně rukou.

»Cože? K smíchu! Kdo by ji donutil? Netroufaly jsme si se sestrou ani ceknout.«

»Musí ji vrátit!« udeřil prudce holí do země a zaklel. »Vždyť i já, jak ti známo,« pokračoval mírněji, »vzal jsem si památku po rodičích . . . Kyvadlové hodiny . . . pamatuješ se? Stály třicet zlatých. Nuže, i já je musím vrátit . . .«

»Vrátit? . . . Komu?«

»Komu? Bertě. Ne k vůli ní, ale — Kloubek je chce.«

»Kloubek? . . . Bertin ženich že chce tvé hodiny? A kredenci chce také . . .« vyvalovala oči.

»Bodejť!«

»Ale pak mi musí dát Berta piano! Snad se mi naskytne příležitost, přivydělat si něco k těm patnácti zlatým hodinami na klavír,« zaradovala se.

»Nic ti nedá. Darmo začínáš spory a haštení. Kloubek chce i piano!« utrhl se na ni.

»Cože?« žasla. »Ale jak si může cizí člověk tolik dovolit!«

Vtáhl síkavě vzduch do sebe, sešpuliv ústa.

»Kdyby to bylo vše! Aaa, holečku, ten si může dovolit! Což pak ty víš?«

»A ještě něco chce? . . .« naléhala.

»Ještě . . . ještě . . . tisíc zlatých!« Zrudl ve tváři a stisknuv zuby, zdlouha zakýval hlavou. »Hledá záminku k rozchodu, toť se ví! Namítá, že tak bylo ujednáno s rodiči. Tak jsme se uvolili s bratrem . . . což také dělat? Sládek mi zaručí, když se dám pojistit na život.«

»Vy mu to chcete dát!« vzkřikla rozhořčeně.

»Bodejť, což také zbývá? Už teď je těch řečí a škodolibostí . . . a co také s ní? Berta je jinak vychována, nespokojí se jako ty nebo já. Rodičům se dobře vedlo, když dospívala, a pak kráska byla, to nelze upřít . . . rodiče doufali, že ji dobře provdají. Selhalo to! Co dělat! Pět set není maličkost pro mě ani pro Ottu, ale už jsme se uvolili. Nechá nám ji sedět a pak by nás mohla stát ještě víc.«

Pokrač.

Z BÁSNÍ MILOSLAVA SILÉNA.

ODPOLEDNE.

Řasnaté břízy stříbřily se v slunci,
jež v modru usínalo. Bezstarostný poklid
ubíhal krajinou, jež, zazlacená
nádechem podzimu, ku horám brala
se blankytným.
V růžové hostil bodlák
korunce motýla.
Stín gigantický
promítal topol silnici. Bělostně plála
v zážehu slunce, zemdlena prašnou tíhou,
a kupky štěrku jasně modraly se
jak třpytné šupiny na její říze,
linoucí houštím.
Bezehlučno bylo,
vždyť sotva chvíli pták, či chvivá bříza
vydala stesk svůj v dálku. Oranžové,
povadlé višně ve zmrtvělé tíze
šinuly pestrá roucha k půdě. Zefýr
nedechnul ani, usnuv kdesi v trávě . . .

Ze stínů samoty, kde polorozbořené
trčelo spáleniště, obstoupené těsně
vrbami bez korun, vzpínajícími
svých kmenů pahýly zaťatou pěstí
ku klenbě, vybelhal se tulák. Rudě
tvář jeho svítila, politá potem,
a rysy jejími, shluklými úzce
v zduřelý chumáč beztvarého masa,
blikalo slizké oko. Rozedraný
šat zelený se chvěl po vetchých údech.
Bezvládná ruka hořce opírala
se o hůl sešlou, skřípající drsně
při každém kroku. Poletavým stínem
klátivé tělo chvátalo přes silnici.
Chvílemi zastavil. Jízlivé oko
tvrdě se zžířilo zeleným ohněm,
svráskalá dlaň rouhavě napřáhla se
k bezcitné mrtvé klenbě . . .
Zapotácel
se stařík šedivý, hůl zaskřípala
v sesuté dlani, zelenavý přísvit
pozvolna vyvál z vyhaslého oka,
jež v bezmračnou se klenbu zahřížilo,
postřenou blankytem . . .
Belhal se dále,
již ani nezastaviv, matným stínem
se ztrácel do dálky, bělostné po silnici,
jak hořela v dřímavé záři slunce . . .

SKIZZA.

Na modré koruny šumavých buků,
jež lehce stříbrným vanutím vzdouvaly se,
slét' růžný polibek. Do mroucí záře
zlacené slunce tiše zapadalo.

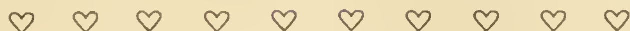
Daleké lesy vydaly své vzdechy
do modra, mihotavé mlhy bílé,
jež zvířily se k neslyšnému tanci
za hudby večerního usínání.

Kdes v tichém stromoví, kam plachý zásvit
se vroucně vkrádal, po schýlených větvích
jak kouzelník a tiše pozlacoval
lem květů pozdních modře rozevřených
ku klenbě zadumaně blankytové,
seděla dívka. Ruka obracela
neklidně listy, modrý zrak se vpíjel
do bílých stránek, ševelící večer
co modrem clonil její silhouettu.
Dva chodci přešli růžným stromořadím,
jež kamsi do mlžin se dlouze táhlo.
Z vrb řeka šuměla a s věží města,
jež tajilo se kdesi v modré hloubi
jak pohádkové, obestřené dumně
zlaceným stromovím a korunami
zžžatými sluncem, chvěl se tichý úder.

Vpad' modrých do korun a zavlnil se
a vzlyknul, zaševeliI, klesnul v trávě,
zkad poslední se chvěly sedmikrásy,
oděné růžným slunce čarokmitem.

Zavřela knížku. Vzdychla tiše. Vstala.
Krok její zašelestil zvlhlou travou
a modrý stín líbezně provázel ji.
A mizela kams do růžových loubí,
jež krvavá se slunkem zardívala,
krok její jemnil se a štíhlý profil
již téměř vzdušněl. S blankytovou září
v šeřivé dálce posléz uplývala . . .

Zapadlo slunce. Zamodralou dáli
se měsíc zastříbřil a zahořel a zářil.
A vítr večerní, zrozený v modrém loubí,
cos smutného tam začal vyprávěti . . .

VÁCLAV HLADÍK:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)

Pokrač.

Starý Havlena vrátil se s Wollnerem do salonu veselý a hovorný. Přes tu chvíli jakoby s jeho tváře vymazána byla většina vrásek. Bylo ho slyšet ze všech nejvíce a veselý světák, s bezohledností stáří, jemuž se ve společnosti skoro tolik promíjí jako naivnosti mládí, vyprávěl damám historky, kterým se smály za vějíři a proti kterým protestovaly poplašenými výkřiky.

Wollner, svraštělý, vyžilý, černý, obcházel společnost s pohledem chundelatého, zamračeného ovčáckého psa, hlídajícího své stádo. Paní Hellmerová čekala na něj. Zvala jej pohledy a sotva že se k ní přiblížil, uchopila ho za ruku a chtěla ho odvésti stranou. Ale Wollner ostal stát a vyslechl ji velmi netečně, odpověděl úsečně a obrátil se k slečně Míně Havlenové, která stála u okna a prohlížela nový sešit reprodukcí Prerafaelitů.

Nabídl se jí, že jí okáže předešlé sešity, ležící ve vedlejším saloně.

Voldan vytratil se nepozorovaně ze společnosti a když se bral druhým salonem, spatřil Wollnera a Mínu skloněné nad stolem, prohlížející obrazy. Koberce stlumily jeho krok. Viděl, že Wollner přiblížil se k ní tak, že vdechoval vůni jejích vlasů, že se lehce dotýkaly její kadeře jeho tváří. Voldan vzpomněl si, jak Wollner nesl kytici růží Míně do vozu, když odjížděla z Rudolfina po svém koncertu.

Zarazil se. Nevěděl, zdali se má vrátit do salonu nebo pozdravit Wollnera a Mínu a odejíti. Ale Mína byla cele pohroužena do prohlížení obrazů a bylo zjevno, že ani nedbá přítomnosti Wollnerovy. Voldan tiše odešel.

III.

»Ach, tento Burne-Jones!«

»Líbí se vám, slečno? Mám něco podobného, krásnou rytinu, velmi dobře by se vyjímala ve vašem budoarku.«

Mína pozvedla hlavu.

»Odpusťte . . .« doložil Wollner, zaražen pohledem jejím, »že si dovoluji tak sans gêne vám nabízeti . . .«

»Proč byste si nedovolil,« pravila slečna Havlenova s nádechem skryté trpkosti a posměchu.

»Víte . . . takový přítel jako já si může již také něco dovoliti . . .«

»Ano takový . . . otcovský přítel . . .«

»Jen se mi posmívejte . . .« zahučel Wollner a nachýlil se k ní lehce, jakoby chtěl vssáti do sebe všechnu vůni svěží smyslnosti, kterou oluzovala jeho nervy dívčí její krása. Na čele mu naskočily brunátné žíly a ruka jeho převracující nový list alba, se chvěla.

»Neposmívám se vám Ale to víte, že to není možné . . .« odvětila Mína.

Wollner okazoval na nový list, na fotogravuru Leightonových »Hesperidek«.

»To je také zajímavé, že?« pravil nahlas a mrsknuv neklidným pohledem kolem sebe, pokračoval hlasem přidušeným: »Neříkejte to. Nic mi nebylo nemožným . . . A vy víte, že chci jen vaše dobro . . . A konečně je to zcela přirozené . . .«

»Ano, vám je přirozené vše, co hoví vaší vůli, vašim choutkám.«

Nepohlížeje na ni, skloněn nad obraz, mluvil rychle, ostře, skoro velitelsky — ač v jeho hlase zněla prosba touhy:

»Prosím vás, Míno . . . nebudu opakovati starou písničku. Víte, na čem jste. Učiním vás šťastnou, slavnou, bohatou. Pomohu vám dobýti Evropy. Pojedete triumfálně světem — cestu vám vystelu slávou, květinami, zlatem. Zaopatřím vám nejlepšího impressaria, londýnského Crockneye a ten již vše zařídí. Co je vám platno vaše umění bez těchto prostředků. Budete nejslavnější. Paříž vás bude aklamovat, budete konkurovat s Paderewskim . . .«

Byl skoro výmluvný a jeho fantasie v evokaci této zářivé budoucnosti pracovala se zápalem, který se ho zmocňoval, když kombinoval své smělé, velké projekty finanční. A v jádru byl to jen takový skvělý projekt, velkolepý obchod, který chtěl uzavřít, který podněcoval jeho energii.

»A vyděláte statisíce, miliony, jako Paderewski . . . Slyšíte, miliony!« a vztyčiv se, naznačil prudkým posuňkem vznešenost této perspektivy, jež oslňovala jej, obchodníka i v této chvíli.

Mína se usmívala slabě, skepticky. Ale odlesk jeho vzrušení jakoby padl do jejích temných zřítelnic.

»Co vám nabízím, je tedy zcela rozumné. Vyděláte — a pak mi snadno všechno splatíte. Chci vám půjčit jen kapitál, bez kterého jste nemožná pro podobný podnik, bez kterého se zdržíte o pár let ve své kariéře . . .«

Přešel prudce přes pokoj, jak činíval, když byl pobouřen nějakou starostí, nějakým záměrem.

Stanul před ní a pravil ostře:

»Tak co . . . platí?«

Byl zajímavý v té chvíli ten světák, jindy tak zamračeně nehezký, tvrdý úsečný. Jeho oči, se rozjiskřily a výraz nezdolné pevnosti a bojovnosti vůle byl v tom čele zbrunátnělém vášnivým napjetím . . .

Mína měla bradu opřenou o ruku v rozkošném posunu hlavy, pohlížela snivě před sebe a teprve po chvíli řekla tiše:

»Děkuji vám... nemohu vám odpovědět...«

»Proč?«

»Nejsem připravena.«

»Oh, to je příliš mnoho skromnosti. Což nepíše již teď o vás kritika jako o fenomenu?«

»Nemyslím to pouze umělecky . . .«

»Snad ne tedy životně? Eh, to mi neříkejte! Vy znáte všechno — třeba jste ještě skoro nic nepoznala. Vy, tak chytrá . . .« pravil Wollner drsně.

»Galantní nejste příliš, můj mecenáši . . .«

»Eh, člověk by ztratil všechnu trpělivost!«

Položila prst na rty a okázala s úsměvem na dvéře.

Wollner mávl rukou, ale opanoval se.

Přiblížil se opět k ní.

»Jste krásná, jste víc nežli krásná, Míno, jste nejsvůdnější žena . . . a máte tolik ducha . . . jste taková umělkyně . . . nedivte se mi . . . nezlobte se na mne . . . viďte, že se dohodneme? Nabízím vám . . .«

»Poctivý obchod . . .«

»Budiž . . . ale jen naději mi neberte. Všechno bych pro vás učinil . . .«

Nastala chvíle mlčení. Za portierou zněl hlahol smíchu. V prstech Míniných zašelestil převrácený list alba.

Rytina Holmana Huntova »Valentina«, cudná, jemná a chladná, upoutala teď zraky dívčiny.

»Slečno, vy milujete opravdu Voldana?« tázal se Wollner náhle.

Neodpověděla hned. Tvářila se velice zaujatou obrazem.

»Hm, velmi líbezné . . .« pravila před sebe. Pak pozvedla oči a podívala se na Wollnera.

»Co to povídáte? Já že miluji? Co vás to napadlo. Nemiluji nikoho . . .«

»Ani Voldana?«

»Ani Voldana!«

»Co znamenají tedy . . «

Přerušila jej:

»Ah, to všechno je pouhé zdání. Konečně nedělám si z toho nic, že si lidé myslí o nás dvou, že se máme rádi, že mám s ním poměr, a bůh ví co. On mne snad též nemiluje a když, tak pouze tak jako . . . vy . . . byste chtěl . . .« Usmála se lehce a koketně, a její klidná, rozvážná chytrost nečinila jí odmítavě studenou, naopak, zdálo se, že rozpalovala lahodnou svůdností.

»Eh, čert aby se ve vás vyznal . . .« zahučel Wollner.

Lichotil jí ten výkřik.

»A Voldan, víte, je mladý, zajímavý muž,« pokračovala rozmarně, »je mi dobrým přítelem... skoro jako vy... proč pak bych měla se vyhýbati jeho dvoření? . . .«

»Provdejte se za něj . . .« pravil Wollner.

»No — to je rada!«

»Přátelsky míněná.«

Jeho úsměv byl grimassou a její pohrdáním a v obou byla harmonie porozumění.

»Znáte mé zásady. Chci býti zcela volná a samostatná . . .«

»Žena jako vy ostane volnou a samostatnou i když se vdá. Budete mít velké věno, povedete velký dům — postarám se o všechno, dokáži vám své přátelství . . .«

»Vy, dobrá duše . . . .« a grimassa místo úsměvu přelétla teď její bledou, spanile dívčí tvář.

»Voldan udělá kariéru. Zbohatne Za to vám ručím . . .«

»Kdybych měla volit mezi tím, co mi nabízíte, tedy přece bych se raději rozhodla pro ten první — obchod . .«

Se smíchem obrátila nový list alba.

Wollner naklonil se k ní a šeptal:

»Prosím vás, netrýzněte mne . . .« a doložil hlasitě, neboť v tom pohnula se portiera: »Všimněte si toho nápadně stilisovaného drapírování . . .« a okazoval na obraz.

Paní Hellmerová vešla a zvolala s humorem:

»Ach, jaké to tête-à-tête!« Pokrač.

Josef K. Šlejhar:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

Stává se totiž denně, ba každé chvíle, že v tomto mraveništi lidí, jakoby zde horečně zjitřeném, nejnepředvídanější změny nadejdou. Mezi těmi sty někdo onemocní a to vzhledem k nemocenským pokladnám děje se rádo a často, snad někde někdo vskutku již zemřel v nemoci opravdové neohlížev se pranic, že má se jít do služby, snad nedostaví se zase jiný z jiných soukromých příčin, snad zapomene se o nějakém posvícení, jichž je na tucty v tomto kraji, a místo do továrny, která v neúprosné nemilosrdnosti nezná žádných posvícení, zůstane si ještě na zlatou hodinku, pranic již nedbaje na povinnosti — pak ovšem do továrny vůbec nemusí. Snad jiný v soukromé záležitosti za nejlepších jinak úmyslů cestou ocitl se někde v kořalně, spiv se do němoty — a mezi těmi sty to není zrovna řídkou výjimkou, jak prokazují všelicí ti Mautnerové z kořalky tučnící po tomto kraji — a zůstav pak již v příkopě takto do továrny

nemůže a nesmí. Mezi těmi sty pak i umírá mnoho blízkých těchto lidí zde zapřažených, když ne již oni sami — děti, rodiče, žena — a to továrna omluví ještě — a zůstane takový na chvíli toho funusu doma, ohlásiv to. Někdo s bídným barákem svým třeba vyhořel právě, nebo žena jinému neočekávaně slehla — i musili tedy oba zůstat doma obstarat si nejnutnější. I takové případy továrna omluví. Někdo také zůstane si doma z pouhého mamlaství anebo takového furiantství, jež napadá takový lid — domnívaje se nějak, jak tím přivede továrnu do úzkých, a jakoby se to i snažil vymstiti. Jiný zůstane si doma, neví ani proč a neví nikdo, — a z jiných soukromých příčin, o nichž se nezví, zůstanou si lidé doma. Také i z příčin ne zcela již soukromých se někdo nedostaví, proti jinak dobré vůli své, že zatím jinak s ním osud naložil, zavřeli ho třeba za mříže... Pak stane se dále, že hned na počátku šichty je třeba někoho neodkladně vyhnati z nejrůznějších příčin, po nichž jinému nenáleží pátrat v pravomoci továrny, ale někdo vyhnán vždy je, i někdy zrovna celá řada, stává se to i za jednu, dvě hodiny již služby anebo náhle uprostřed, cosi se s někým znesnadnilo, ale každý den tedy rozhodně několik se jich vyžene a na místě tu musí opustiti továrnu — snad kradli, snad dopustili se hrubého opomnění, zanedbali něco ze svých povinností, snad popadla je zuřivost, vzepřeli se železné disciplině anebo poprali se, nebo byli dopadeni při neslušnosti stran mravopočestnosti ve styku různých pohlaví. Stává se i konečně, že během šichty někdo někde nechá hloupě nohu, ruku anebo aspoň prsty, anebo také docela hlavu anebo si nechá pomačkat hruď, anebo se uvaří, anebo nechá si vycentrifugovat všechny šťávy z těla, umístiv se nedopatřením (někdy i úmyslném) tam, kam náleželo cukru, a on měl být jen mimo, opodál. Všeliké takové příhody se stávají, běžnější jistě aspoň týdně jednou anebo i dvakráte, a odbývá-li se to pak po delší dobu jen těmi prsty anebo nevinným rozmačkáváním kloubů, vynahradí se to podruhé za to zajisté hlavou anebo někdo se zpola utopí i zpola uvaří současně. Ostatně ku všem těmto účelům jsou zařízeny nemocenské a úrazové pokladny a aby zároveň měli příležitost přijížděti tovární inspektoři, pobesedovati a bráti diéty — a rozumějí se tyto případy zde již samy sebou, nepozastaví se nikdo nad nimi a povídá se o nich v továrně jako o pikantní příhodě, trochu vzrušující jednotvárnou, úmornou fádnost tohoto života, a bylo by každému divno a jaksi nepřirozeno připadalo, kdyby se aspoň týdně taková záležitost neprojednala — zvláště vždycky holky jsou celé nějak mile rozrušeny za podobných příhod, jenže je pak s nimi dosti svízele, pobíhá jedna k druhé, zanedbávají práci, a vyžaduje jistou energii, klevetivou jejich horlivost uvésti zase do příslušných mezí.

Tedy z těch či oněch příčin každého dne a každé noci nedostává se vždy někoho nebo více těch, kteří mají obstarávati v továrně jistou povinnost, jíž z těch či oněch příčin se vyhnuli, či jí opomněli. Zkrátka nejsou na svých místech, či na svých místech býti nemohou. Stroje ale a vary řítí se v před, musí se řítit, není přestávky, přerušení, po jednom musí nastupovat druhý, je to jako střídání se života a smrti. — Přehlédnou se na počátku šichty vystřídavší se všechny stanice — trvá to několik minut, každý dozorce hned zvídá, co se děje, co není na svém místě. A co chybí, jde se prostě doplnit. Vyjde se totiž za ona tovární vrata, ve skupinu čekajících, hlučících, nevrlých i lhostejných lidí, střízlivých i ožralých, mlčících upjatě anebo se zbytečně hádajících, s tupostí, ano zvířeckou otrlostí v tvářích anebo se zřejmou bolestí a úzkostí a vyjeveností bídy lidí, již mají opravdu hlad, jimž je zle, jimž doma jejich příslušníci třebas naříkají a hynou bídou a nač oni se dívat nemohou, lidí to opravdu v nitru svém úpících, aby byli aspoň na tu chvíli vyvoleni, aby jim bylo pokynuto, aby byli vzati do práce, v náhradu třebas jen zatím, anebo může se i z toho vyvinouti práce trvalá, podle toho, co se přihodilo s tím, jehož by byli povoláni vystřídat.

Někteří v tomto vyčkávání v houfu nastavěném kolem továrních vrat, jež jsou jako branou spásy, kterou jen vyvolení mohou se ubírat a všichni zavržení nemají přístupu, stojí si na jedné noze jiní na dvou O sebe opřeni dost mamlasky nebo i družně anebo samotářsky stranou opodál Někteří si opravdu mohou kouřit, jiní jen tak mamlají jakýs nalezený ohryzek. Někdo z hladu i pochoutky chroustá si křížaly anebo pracně zabývá se tvrdou kůrkou, anebo dostala se někomu kůže z buřtu, kterou šťastně někde popadl na ulici dřív, než ji pes vyčenichal.

Jsou mezi čekajícími ženské — holky mladé i staré, škaredé, usoužené ženštiny, někdy s dětmi, bývají tu neomalené žerty, škvěčení omakovaných holek, ostatně stávají tyto zvláště a přicházívá sem stráž, aby se netropily přílišné neplechy. Pak také i ženských v tomto houfu čekajících bývá nepoměrně méně, někdy zcela žádných, poněvadž ženské v továrně jsou spolehlivějším elementem, není mezi nimi ani tolik změny, ani tolik zpupnosti, ani ožralství, ani neštěstí, a u mladých ani tolik bídy, protože ty mohou si v nejhorších případech vypomoci jinak — leda nějaké to posvícení přináší změny, anebo porody svobodných i vdaných, což je továrně jedno, a více u svobodných než vdaných . . . Pokrač.

Theodor Novák:

DÍLO MAXE STIRNERA.

STUDIE.

Dokonč

Právě tak málo, jako své současníky, zná Stirner lidstvo dob minulých: jeho historie lidstva je historie filosofie, a historie filosofie není historie lidstva. V dobách, kdy působili sofisté, a kdy Sokrates kázal mravnost, ani v Athénách, nejvzdělanějším městě světa, neměla větší část občanů nejmenšího interessu filosofického. Když za římského císařství zkvétal stoicismus a skepticismus, uctíval lid božstva římská, hellenská i orientální tak jako za časů Homerských. Proč přijaly ty massy křesťanství? Ne protože přinášelo ducha, ale protože slibovalo lásku, protože nový bůh zdál se lidem bližší, laskavější a štědřejší než někdejší Olympané. Ve filosofii samé přehlíží Stirner veliký proces patristiky a scholastiky, jímž teprv z nauky Syna Člověka, docela praktické a populární, utvořena ona transcendentální dogmatika, o které Stirner mluví. Zrovna tak bylo s vítězstvím protestantismu; bůh, kterého Řím odklidil do nebe a tabernakula, sestoupil znovu na zemi v bibli, svobodném výkladu písma, lid nalezl v protestantismu osvobození od hierarchie. Ale při této změně náboženství měli věřící stále něco společného: nikdy se nestarali o vysokou theologii, nýbrž žili pořád svým pozemským zájmům a přáli si jen, by bůh v jejich slabosti jim přispěl, a vzhlížejíce k němu s dětinskou důvěrou, ochotně přijímali jeho mravní nařízení, nedovedouce se při tom odloučiti od svých pověr a zvyklostí. Morálka nebyla nikdy kvintesencí dogmatiky, nýbrž stála vedle ní a byla vždy populárnější. Velmi těžkého omylu se dopouští Stirner, když říká (nikoli první): konec starověku je vláda nad světem věcí, konec křesťanství vláda nad světem ducha. Vlády nad světem věcí nikdy dosaženo nebylo, ani zdánlivě, tím, že by pověry přestaly, tím méně ve skutečnosti; říká se, že rozvoj vědy a průmyslu člověku podmanil přírodu, a právě teď, čím lépe přírodu známe, vidíme, jak málo proti ní zmůžeme. Celé lidstvo nedovede vyšinouti zemi z její dráhy nebo vytvořiti nejmenší živou bytost z hmoty neživé. Zrovna tak i svět ducha není překonán: stále jsou nejmocnějšími popudy k činu idee, jen staré se vyměňují za nové. Za zdařilé jest pokládati dovození, jak Feuerbach postupuje vskutku v duchu křesťanství, rozuměj ovšem transcendentálního; podobně i postup liberalismu politického, sociálního a humanního je správně líčen, leč skutečné jich pohnutky nebyly abstraktní uvažování ceny člověka, nýbrž cit, utrpení, jehož se lidé chtějí zbaviti. To, co Stirner říká o socialismu, platí téměř plně o theoretických spisech Marxových (tenkrát socialismus zahajujících), ale jen v nepatrné míře o smýšlení a cítění prostého proletáře.

Při pojetí jednotlivých společenských celků praví Stirner jistě docela správně, že charakter společnosti jest ničen charakterem jejích členů; ale ihned konkretních výsledků této zásady nedbá, nýbrž vykládá, jak na př. základem rodiny je jen rodinná pieta a víra v nerozlučitelnost manželství. Jemu přestává spojení syna s matkou přerušením pupečníku: to necení pranic, že veliké množství tělesných i duševních vlastností rodičů na děti přechází, a že již tato veliká podobnost je zřídlem »rodinného ducha«. Kdyby Stirner nepokládal za absurdní pojem přirozené společnosti, nebyl by mohl přehlédnouti, že již u zvířectva, u něhož nemůže býti řeči o nějakých vštípených ideách, jest útvar rodinný již hotový a někdy velmi pevný, a že rodina jest nejpevnější institucí u všech primitivních národů. Abychom pochopili, proč Stirner rodinu za čistě umělý výtvor společenský považuje, rozpomeňme se, kolik sám rodinného života poznal: jako dítě vychován byl skoro jen od cizích lidí, jako choť nebyl nikdy otcem a nezažil, pokud víme, žádného intimního spojení se svou první ani druhou ženou.

Zrovna tak prohlašuje neprávem i národ a lidstvo za idee, kterými je dialektická filosofie udělala: objektivně jsou to rassy a druh, tak jako zoologie zná plemena a druhy, subjektivně jasnější neb nejasnější poznání této skutečné příbuznosti a podobnosti. Národ není skupina lidí, k nimž vztahuji určitou ideu, nýbrž lidé, kteří mají týž jazyk, podobné zvyky a jiné společné tělesné i duševní znaky. O Stirnerově úsudku platí podobně jako při rodině: Braniborským Němcům století XIX. nebyla národnost něčím, co by stále musili brániti a proti cizím vlivům ochraňovati, Stirner se nelišil znakem »Němectví« od nikoho ve svém okolí, a proto ani nevěděl dobře o něm. Týmž způsobem vysvětlíme, proč Stirner nerozeznává příliš stát a národ: jest to zjev obyčejný u myslitelů nepocházejících z národů, kteří se svým vlastním státem vedou boj, protože je jim cizí, jako na př. národ český. V kritice států mluví Stirner stále proti onomu státu, který stojí jako anthropomorfistický bůh nad námi, sahá do každého našeho hnutí a žádá, bychom všecko své konání mu obětovali. Dovedeme si pomysliti, že jiné představy o státě nemohlo býti za tehdejší vlády absolutistické byrokratie po celé Evropě, ale na Stirnera jistě působila nejvíce Hegelovská theorie státu. I v nynější době k nám vniká jen pomalu vědomí, v Anglii na př. již ode dávna trvající, že stát jsou občané sami, nic vyššího nad nimi, ba ani jejich povinnosti a nejlepší snahy. Z anthropomorfistického ponětí státu

plyne též, že stát nesmí připustiti žádný odpor, žádnou kritiku se strany občanů. Na kritice státu, která opět a opět se v knize Stirnerově objevuje, vidíme nejlépe, co míní svým tvrzením: Hierarchie ist Gedankenherrschaft. U něho skutečně abstraktní myšlénka panuje, proto je každé osvobození ducha pro něj porobou individua (viz na př. katolicismus a protestantismus); nikde nevidí, že se stýkají lidé s lidmi, ne idey s ideami, a proto jen může říci, že proti jednotlivým státům dovede leckdo bojovati, proti pojmu státu se opříti bylo by prý pravé hrdinství.

Když Stirner ukázal, že všechna víra, filosofie, mravnost, vznešené idee jsou jen blud, kterému ke své škodě sloužíme, analysuje skutečné jednání člověka a odhaluje, že jsme všichni egoisty a individualisty. Tyto demonstrace jsou nejlepší a nejpřesvědčivější stránky jeho díla, výborné je dovození, že vše veliké jest egoistické vystoupení individua, jak ošklivé jest vzdávati se vlastní svobody jednání a býti pouhou loutkou v rukách společnosti, státu, národa. Když čteme, jak národnost, stát, lidství, náboženství je naše vlastnictví, jak láska se vyvozuje z egoismu, jak individuelní hrdost se má státi místo zákona měřítkem mravnosti, čekáme, že na těchto zásadách, které sami rádi přijímáme, se zbuduje celá nová sociální a morální soustava. Tu z nich již vyčetli individualističtí anarchisté, kteří Stirnera přijali za svého proroka.

Ale zamrazí nás, když čteme dále. Stirner, dokonavatel úpadku dialektiky, je filosofický nihilista. Člověk, který je pánem světa věcí i světa ducha, dokáže to jen tak, že je oba zničí Odtud plyne onen výsměch křesťanství a filosofii, že nedovedou ničiti, nýbrž jen reformovati, stavíce místo zbořeného nebe zase nové. Je to nepochopení základních potřeb člověka, který jako potravy a vzduchu potřebuje dogmatu i ethosu, umění a vědy. To, co strávíme, není zničeno, nýbrž nejlepší část toho vchází ve krev a svaly naše, a tak i celý duševní život náš, má-li býti požitkem, jak Stirner chce, nemůže býti ničením, nýbrž skutečným osvojováním a produkováním myšlének. Stirner byl příliš filosofický radikál, než aby měl smysl pro skutečný život, nedovede pochopiti, že někdo může stát využívati, aniž ho zničí, a nepodává ani v celém dlouhém výkladu o »obcování« a »požitku« »jediného« návodu, jak se člověk stane vlastníkem majetku, myšlének atd. jiného člověka: vždyť si myslí, že je vezme státu, společnosti atd., jakmile bude přesvědčen, že jsou jeho, snad pouze tímto vědomím. O nepraktičnosti podává nejen důkaz vlastní jeho život, nýbrž i naivní domněnka, že spolek bude nástrojem jednotlivce, něčím docela jiným než stát a společnost.

Na Stirnerovi jeví se i tragika velkého, důsledného intellektu, jenž dusí úvahami cit i vůli, ničí aktivný život skutků a sám hasne jako svíce, k níž sám se přirovnává. Mohl býti ten život snad požitkem? Skoro stoicky vyznívá absolutní, nihilistický egoismus Stirnerův. Stirner vykonal veliký čin myšlénkový ukázav, že absolutní idealism a subjektivism Fichtovský vede ku pojímání společnosti a světa vůbec jako illuse, k čirému egoismu, právě jako jiný radikální člen Hegelovské levice, Marx, objektivism Hegelův do extremu vypracovav, došel na druhý pól myšlení, kde jednotlivec je přeludem a společnost pravým a jediným bytím. Ale svou znamenitou konstrukci zločinného nadčlověka, svoje »Jenseits von Gut und Böse« rozbije konečně sám. Člověk nedá se ovládati ani světem, nízkými požitky, pudy a vášněmi, ani duchem, ideály a mravními principy; pak, jak Stirner pravdivě dí, sklesne ve své Nic.

Člověk jest mrtev. Avšak z tohoto nic vstává zase znovu zrozen člověk z mrtvých. Člověk, který jen a jen myslil, nemohl skončiti jinak než Stirnerovo schema; ale jeho nemyslící Nic znamená veliký poklad duše: instinkty, city a vůli. A zatím co člověk Hegelianů dokonával, nalezli tento poklad jiní filosofové: vůle k životu víc a více se hlásí u Schopenhauera, Hartmanna a Nietzsche, a po logice, metafysice, aprioritě a indeterminismu opanují filosofii hledání fakt, psychologie, indukce a determinismus.

Leč i moderní člověk, produkt půlstoleté evoluce, může přijmouti dosud některé myšlénky Stirnerovy: Z jednotlivců a jejich egoismu vycházíme, abychom na pevné půdě postavili mravnost a společnost, dospíváme však až k právu a altruismu (Ihering a Spencer), hájíme práv individua proti státu a společnosti (sr. Ibsenův »Nepřítel lidu«), potíráme obvyklou morálku zákony svými, individuelní psychologií. Kdežto však Stirner měl člověka hotového, jejž nemohl dalším postupem než zničiti, chceme my se stále vyvíjeti: máme evoluci ve vědě, v mravnosti i životě, a žijíce pro tuto budoucnost, vždy budeme v ní míti své nebe a své ideály.*)

*) Ku práci této použito spisů: Max Stirner: Der Einzige und sein Eigenthum. (Vydáno v Reclamově »Universalbibliothek« s úvodem P. Lauterbacha.) John Henry Mackay: Max Stirner, sein Leben und sein Werk (1898). Ed. Hartmann: Phänomenologie des sittlichen Bewusstseins. Robert Schellwien: Max Stirner und Friedrich Nietzsche, Erscheinungen des modernen Geistes und das Wesen des Menschen 1892. Karl Joël: Stirner (v »Neue Deutsche Rundschau« 1898). Ola Hansson: Průkopníci a věštci. Leo Berg: Der Übermensch in der modernen Literatur.

FEUILLETON.

V. Mrštík: K SOUBORNÉMU VYDÁNÍ ZEYEROVÝCH SPISŮ. Pokrač.

III

Práce umělecká hlavně k tomu směřuje, aby pravým výrazem projádřeno bylo to, co básníkem vysloveno býti chce.

A to i proti pořádku tohoto světa.

Ať už básník podává pravdu svého snu nebo život skutečný, obojí vidí svým způsobem a podává svými, sobě vlastními prostředky. A proto je Zeyer tak neskonale pravdivým: tantom uměleckého díla podával v takových barvách a takových liniích, o jakých sám byl přesvědčen, že plně vyjadřují jeho svět a o nichž věděl, že budou a musí zrovna tak přesvědčivě působit i na ty, kdo z celé duše se mu oddají. V této jeho jistotě byla veliká moc suggestivní.

Ani nezáleží na tom, užil-li jednoho slova, jedné palety vickrát. Síla tvořivá k novému užití téhož slova, téhož obratu dohnala jej jako jedinému, čím vystižena býti mohla poetická jeho představa. To, čemu Rus říká »iskrennost«, vždycky jej spasilo. Sálalo to slovo jiným kouzlem, protože i myšlénka, představa i ovzduší toho, co jím vysloviti chtěl a vyslovil, byly jiné. Cit rozhoduje, duše, vniterný vzruch, upřímnost podání a ne mrtvola slova. Dva stejné tóny působí jiným dojmem. Jako v hudbě.

Flaubert býval velice úzkostlivý. Nevěřil, že by představa, myšlénka, byť sebe vroucněji cítěná, měla tu sílu, aby dovedla tutéž řeč obléci v nový jas. Hledal stále nové a nové, dosud neužité obraty i slova, a kdož ví, tím snad i nejednou zrůznil i představu původní

Tolstoj těch škrupulí neznal. U něho slova se opakují na každé stránce, div do sebe nevrážejí a říkalo se o něm, že není stilistou

Nerozum.

Jakoby stil závisel na vnějším jen utváření obrazu!

Právě u něho každé slovo, tón, odstín dýchá životem jiným a bezdečně istrenným, ani nepozoruješ, že jednoho slova užil dvakrát i pětkrát na jedné stránce.

Pravidlo, pravda, odvozovat se nedá ani z prvého, ani z druhého případu; každý pracuje svým způsobem. V umění není pravidel. Rozhoduje pouze pravdivost a vkus.

Pravda, tam, kde se slovy hází jako kuličkami v rukou jongleura, otáčejí se jeho hrany úmyslně na slunci, aby zazářily novými a novými jiskrami. Snad je to i effektní, snad to i na čas oslní. Ale nepodvede. Může se tu mluvit spíš o jakémsi stilistickém sportu, ale ne o stilu samém, umění, toho nezapomenutelného, protože srdcem do srdce vrytého umění bývá tu velice málo. Řeč jeho rovná se jargonu a z pravidla bývá importován jako modní zboží z ciziny.

Pravá síla řídí se vnitřním životem užitého slova a ne tatrmanstvím; citem vrozeným i vyškoleným taktem a ne vnější vypočítavostí formy

O vnější tvářnost stará se umělec hlavně tehdy, když cítí, že by se totéž říci dalo ještě mocněji, hlouběji a z plna. Ale pak pilování řídí něco zcela jiného, než pouze chladný soud.

Autokritika není žádná mechanická práce, ale nový proces tvoření. Je to vkus, s jakým přistupuje k svému vlastnímu dílu, a ten je zrovna tak děckem usilovného přemýšlení, srovnávání a zdokonalování, jako předmět sám. Erudice jenom pomáhá.

Obě ty síly jsou vnitřní a ne vnější.

Celek pak jako stil je výrazem sloučení vniterných těchto sil. A to je ten čisté osobní kolorit, ryze osobní a ničím nenahraditelná vůně všeho, co nese Zeyerovo jméno.

Umění bez theorie.

Všechno u něho je stil.

Rozhoduje, čím a ne jak je vyslovena duše jeho básnická. Určují ho i scény, postup děje, uspořádání látky — ve všem byl to jen a jen on, stil sám.

Jak se dá už jaks taks definovat. Ale čím — ne.

A kdo nemá s dostatek tohoto stilu, nepodaří se mu prolomiti hráz, která jej dělí od předmětu básnického tvoření. To se podaří jen stilistovi, jako se podařilo Zeyerovi vždy.

Tu tluče srdce a nejen v těch lidech jím líčených, ale i v autoru. A naopak, nejen v autoru, ale i v těch lidech jím volených.

Veliký rozmach a veliká síla takového básníka.

Zasvěcoval i v duši nejodtažitější a její nemakavé tajemství.

Pod dojmem jeho výtvorů duše člověka jakoby se potácela v krásné závrati zpět do té doby, kdy i v něm vznikal takový svět. Byla to doba nejmladistvějšího, nejbezúhonnějšího snění.

Tu zralý člověk mluví k zralému člověku, ale zároveň dítě k dítěti, tak bezprostřední, svěží a čistý je pramen umělecké jeho inspirace Pranic se nedivím nadšení, jaké se při čtení jeho knih zmocňuje lidí ještě dojmu přístupných. Jak známo, byly to ženy především, schopné svatého toho návratu v ilusi polodětských radostí. Byly nejmocněji chyceny kouzlem svaté jeho prostoty v pojmutí i podání.

Tak rostl do krásy.

A typickým je právě tím, že v sobě zahrnoval roztýlenou fantasii všech, kdo se jemu poddati ještě dovedli.

Jeho knihy se proto nečtou jen jednou a pak už nikdy za celého života. Samy nutí k tomu, aby se četly znovu a zas. Aby obnovily v duši blažený ten stav, ve kterém se tak cele annoblizoval člověk poprvé — dojem nevypáří se. Stal se čímsi nezapomenutelným, životně svátečním — »Le peintre vous entrains dans le pays, qu'il a rêvé«. — A ta země se stávala útočištěm všech, kdo ztracenou ji hledají a kdo i neznámou jednou ji poznali. Tím vysloveno to hlavní, to jsoucí, to nejcennější, nejblahodárnější v jeho díle. Pravé dobrodiní pro lidi nešťastné, se světem neustále se rvoucí. Jeho obrazy nestrhovaly k obdivu, ale vybízely k dlouhotrvajícímu milování. Sváděly a učily témuž cítění, svátečnímu naladění, povznešení a posvěcení duše, která při práci provázela i jeho. Bude vždycky milován a enthusiasmus pro něho vždycky bude vyšší a trvalejší než sebe bouřlivější ovace. »D'être admiré n'est rien, l'affaire est d'être aimé.« Neznám strašlivější věty nad tento verš Musetův. Platí jak člověku tak umělci a řezem břitvy rozsekává literaturu na dvě poloviny, mrtvou, třebas obdivovanou, a živou, i když méně známou, za to tím hlouběji milovanou, pravou. — »En mon âme est conscience; la vraie gloire n'est pas tant le bruit que l'expansion la plus complète de la pensée et de la satisfaction de soi-même.« —

Znám Zeyerovu obec. Je nečetná dnes, ale bude stále četnější a četnější v poměru k tomu, jak růsti bude vzdělanost a umělecká schopnost našich čtenářů. Jsou to ti praví lidé, ne básníci povoláním, ale básníci duší. Ti všichni Zeyera nejen ctí, ale srdečně jej i milují. Je to skutečný, spirituelní crême naší společnosti a jak vysoko a jak široce ta vyroste, poroste a nikdy nevyhyne sláva Zeyerova. Zatím je jen zcela v pořádku, že obec ta je nečetná, za to je ryzí, bezděčná, nevynucená a pevná. Není nikde takových čtoucích básníků nadbytek, rostou a množí se jen pokračujícím vývojem a vršením pravé kultury. Ale co jsou, jsou. »Malheur aux artistes qui n'auront travaillé que pour amuser la plebs contemporaine! De leur vivant ils reçoivent tout leur récompense Le succès leur arrive éclatant, sans mesure. Qu'ils demeurent ensevelis dans cette gloire plus banale peut-être que la fosse commune. L'amour de la popularité est la plus grossière et la plus funeste des passions.«

Ty pravdy byly ovšem tělem i duší Zeyerova dychtění. Staly se krunýřem jeho pro celý život, postavily jej v zásadní odpor ke všemu, čím stával a se otravoval banální svět. Žil a pracoval jen jako sám pro sebe, pro uspokojení své. A bude jenom štěstím a požehnáním pro celý náš život, když se v nejvyšším svém snažení shledají v něm všichni. Pokrač.

ČTYŘSTOLETÉ JUBILEUM CHARVATSKÉ UMĚLÉ LITERATURY.

Tyto dni v Záhřebě oslavován byl Marko Marulić, zakladatel umělé literatury charvatské. Muž tento se narodil ve Splitu dne 18. srpna r. 1450. Otec jeho Nikola byl velmi učený a vznešený patricij. Marko byl nejstarší syn; prvního vzdělání nabyl ve Splitu, načež se odebral na vyšší školy do Padovy, kde prospíval zvláště v latinském jazyku, v mudrosloví, básnictví a řečnictví. Povahy byl mírné a milé, i po celý život málo mluvíval; žil rád v soukromí a mnoho studoval a psal. V 60. roce věku svého vstoupil v klášter sv. Petra v Gluché dolině na ostrově Šoltě, 12 mil od Splitu; ale za 2 roky jej opustil a vrátil se do domova, kde zemřel dne 5. ledna r. 1524 v 74. roce svého tichého života. Ohromné jmění své většinou zůstavil církvi a chudým.

Literární činnost Marka Marulića je bohatá; kromě latinských spisův se jal psáti prvý rodným jazykem charvatským. Prvé toho druhu dílo započal v postě r. 1501 a dokončil je za 8 neděl; jest to »Historie svaté vdovy Judity ve verších: kterak ubila vojvodu Oloferna uprostřed jeho vojska a osvobodila lid israelský od veliké záhuby«. Tištěno v Benátkách, 1521.

Druhá báseň jest »Historie o Susaně, dceři Helkiově a ženě Joachimově«.

Třetí báseň je »Stlumočeni Katona«. Jest to parafrase známých Catonových Distich.

Za čtvrté se uvádějí mnohé duchovní básně (na př. o Ježíši, o P. Marii a p.), ale ty mohou býti složeny též od jiných básníků; toliko »Modlitba proti Turkům« jest bezpochyby od M. Marulića a jeví se v ní vřelý vlastenecký duch.

Spíše pocházejí od něho mnohé žertovně-satirické písně, podobné vlaským frottolím, jež bývaly dodatkem k velikonočním hrám.

Prosaická díla Marulićova jsou: knihy Ivana Gersona, kancléře pařížského, o následování Jezukrista; pak: Naučení sv. Bernarda k sestře své (překlad z latiny). Konečně se mu připisuje Život sv. Jeronýma, též Dalmatince.

Marulićův charvatský jazyk jest už dosti vyspělým, což je tím větší zásluhou, ježto neměl před sebou domácích vzorův. Dr. B. P.

Z NOVALISOVÝCH FRAGMENTŮ.

Přeložil Arne Novák. Dokonč.

Lyrická báseň jest chor v dramatě života — světa. Lyričtí básníci jsou mile smíšený sbor ze stáří i mládí, radosti, účasti a moudrosti.

*

Příroda má vtip, humor, fantasii. Karrikatury mezi zvířaty, rostlinami. V zvířecí říši byla příroda nejvtipnější, zcela humoristická. Aesopská bajka.

*

Ani náhoda není nevyzpytatelná, má svou pravidelnost.

*

Idea ztrácí neobyčejně, vpálím-li jí razítko svého vynálezu a učiním-li z ní patentovanou ideu.

*

Dokonalý člověk musí žíti zároveň na více místech a ve více lidech — pro něho musí stále široký kruh a rozmanité příhody býti přítomnými. Tu vytváří se pak velká, pravá, velkolepá duchapřítomnost, jež člověka činí světoobčanem a jej v každém okamžiku jeho života dráždí dobrodějnými associacemi, sílí a uvádí v jasnou náladu rozvážné činnosti.

*

V životě vzdělaného člověka měla by se hudba a nikolivhudba právě tak střídati jako bdění a spánek.

*

Tolerance a kosmopolitism květin! Snaha po individuelním absolutismu u zvířat!

*

Není-liž fysika v užším smyslu politika mezi vědami přírodními?

*

Každá věda stává se poesií, jakmile se stala filosofií.

*

(K romantice.) Všecky romány, v nichž přichází pravá láska, jsou báchorky, magické příhody.

*

Právě pro jednoduchost svých zásad lze morálku tak těžko uvésti v praxis.

*

Architektonika jest téměř totéž co kritika.

*

Voltaire jest z největších poetů záporu, kteří kdy žili. Jeho Candide jest jeho Odyssea. Škoda, že jeho svět jest pařížský budoir. S menší měrou osobní a národní ješitnosti byl by se stal mnohem větším.

*

Poesie jest velké umění konstrukce transcendentálního zdraví. I jest básník transcendentální lékař.

*

Pravý básník jest vševědoucí, jest skutečným světem v malém.

*

Nemohla by býti dáma, jež by se oblékala pouze z pravé lásky k strojení, ze vkusu úplně nesobeckého?

*

Objetí jest dithyramb mezi smyslnými úkony. I musí býti posuzováno dle svých přirozených zákonů.

*

Absolutní rovnost jest nejvyšší dílo umělecké, nejvyšší ideál, avšak nepřirozený. Od přírody jsou lidé pouze relativně rovni, v čemž stará nerovnost spočívá; silnější má vždy silnější právo. Rovněž nejsou lidé od přírody svobodni, nýbrž spíše více nebo méně vázáni. Nemnozi lidé jsou lidmi; proto jest na nejvýš nevhodno, jsou-li práva lidská jako skutečně existující představována. Buďte lidmi a připadnou vám lidská práva sama!

*

Filosofie jest vlastně stesk po domovu, pud všude býti doma.

*

Náš vnitřní svět musí s vnějším až do nejmenších částic korrespondovati, ježto jsou si celkem protikladny. Co tam jest v protikladě, jest tuto opačně v protikladě aneb vzájemně určeno druhým; vesměs antithetická určení.

*

Kdo Boha jednou chce hledati, najde jej všude.

*

Potřeba lásky prozrazuje již rozdvojení bytující v nás. Potřeba prozrazuje vždy slabost.

*

Každé zlepšení nedokonalých útvarů nese se k tomu, učiniti je lásky schopnějšími.

*

Náš život není snem, ale má se jím státi, a možno, že se jím stane.

*

Bolesti musí býti proto snesitelny, ježto sami si je stanovíme a tudíž netrpíme více, než sami při tom jsme činni.

*

V smrti jest láska nejsladší, pro milujícího jest smrt nocí svatební, tajemství sladkých mysterií.

*

Kdo by fragmenty tohoto druhu bral do slova, ten jest snad úcty hodný člověk, jen ať se nevydává za básníka! Což musíme býti vždy moudří? Kdo jest příliš stár na blouznění, nechť vyhýbá se setkání s mládeží! Teď jsou literární saturnalie. Čím pestřejší život, tím lépe.

DIVADLO. *)

Hauptmannova báseň choré dětské mysli, jíž před rokem chystaná a obsazená alespoň ve hlavních rolích, o letošním svátku zemřelých byla uvedena na scénu. Nanebevzetí Haničky Matternovy způsobilo před léty, když poprvé se s tímto poetickým dílem obecenstvo seznámilo, veliký rozruch a zápas dvou naprosto protivných mínění. Těch však, kdo zůstali poesii Hauptmannovy »Haničky« cizí, byla většina. Do dneška se od té doby ledasco změnilo, náhledy se vyškolily, i vkus obecenstva, ačkoli nepoddajný a svéhlavý, mimovolně stržen byl proudem ke zdání jistého zjemnění a vyspělosti. A tak, když letos k nám trpící dušička týrané Haničky, spustlého zedníka Matterna neuznané dcery, přišla znovu požalovat v horečce posledních chvil smutný svůj dětský život, a takřka v náručí pohádkových představ ze snů svého osamění a své zbožné, čisté mysli zemřít, našla u nás již připravenější a vnímavější srdce. Ale také choulostivější a více žádající, než před sedmi léty. Proto se stalo, že první večer »Haničky« nepůsobil tak, jak jsem čekal. Nebylo v něm dosti nálady na scéně, co chvíli něco někde rušilo a překáželo illusi. Snad právě pod tímto nedostatkem celkové nálady trpěla také představitelka Haničky sl. Hilbertova, která přece je celou svojí bytostí i svými uměleckými kvalitami pro tuto roli takořka předurčena. Teprve při druhém představení »Haničky«, které bylo scénicky již mnohem vyrovnanější (ač dnes dokonalé illusi divákově daleko více i u nás dovede se již napomáhati), byla slečna Hilbertova takovou Haničkou, jakou jsem od ní čekal. Jímavý dětský zjev, jeho úzkostná bázeň před otcem tyranem, horečnaté matení jasných pojmů v hlavičce utlučené, ale plné divných, naivně krásných snění osiřelého děcka, bytost Haničky, čistou poesií matčiných pohádek a písní, biblických vypravování nedělních škol, drobných pozorování dívčí dušinky ozářená zejména ve druhé polovici Hauptmannova básnického snu, to vše v podání slečnině při reprise bylo vysloveno hrou, zjevem i tónem a mluvilo přímo k srdci. — O panu Seifertovi, který svého učitele Gottwalda a zjev »cizince« podržel i v novém nastudování, jakož i o výborném Matternovi páně Šmahovu netřeba znovu psáti. Jen ještě vzpomínám sl. Grégrovy, která zjev diakonistky oděla rozmilým půvabem postavy i slova, a ze sešlých obyvatelů chudobince Hedviky pí. Hübnerové, staré Tulpové pí. Ryšavé, p. Sedláčkova drvoštěpa Seidla, p. Innemanova Pleschkeho i Hankeho p. Vojanova. To byly figurky, každá o sobě znamenitá.

Dumasův »Polosvět« je nám svým společenským nazíráním padesátých let minulého století — a to ještě ve Francii, zcela jiné povahou i vývojem — značně již vzdálen, a právě jenom takovým pohledem do minulosti francouzského dramatu a, možno konečně říci, do vývoje dramatu vůbec. Je ovšem dosti divadelně silným, aby připjal k sobě pozornost diváka i dnes, ba i na chvíle zabavil celý jeho zájem. Společenské zákony přísně dělící lidi i tam, kde pohybují se na stejné půdě a v zdánlivě stejném ovzduší, morálka pana Oliviera de Jalin dovolující hlasateli svému pletky se ženami, ale neúprosná oproti téže ženě, když chce snad setříti onen kaz »broskve za patnáct sous«, přísně střežící brány společnosti proti nepovolaným, nedůtklivá a jednostranná, to vše je nám přece jenom už příliš oblečeno v úhledný sice, ale nezvyklý kroj své doby než abychom více cítili a méně pozorovali. Mimo to nebyla premiera »Polosvěta« nikterak ze zdařilých představení. Všecko bylo nějak rozklíženo, a vleklým tempem dávalo vynikati některým zdlouhavostem na úkor kusu. Na svém místě zdál se mi jen p. Seifert v roli Oliviera de Jalin a ovšem p. Bittner, který jakoby byl vyšel přímo z některého obrázku z doby druhého císařství. Ostatně paní Benoniová v pěkné, třeba menší roli svojí nakreslila dobrou figurku. Za to znamenitá a pro herečku velice vděčná postava paní Suzany d'Ange vystavena byla paní Laudovou tak, že odcházeje z divadla, měl jsem dojem výkonu mdlého. Slečna Hilbertova měla několik hezkých okamžiků.

Nový způsob scenování Shakespearových her, který u nás zavedl se zdarem režisér Kvapil, přivodil na jeviště nově nastudované »Zkrocení zlé ženy«, poprvé i s humornou, vtipem sršící předehrou. Prospěšnost této nové výpravy osvědčila se znovu zejména znamenitým tempem celého představení. Ježto mi, bohužel, pro tento referát výminečně málo místa vybývá, nemohu se o této quasipremiéře dost rozepsati. Je ostatně kus znám z častých repris dřívějších, a jen ta předehra byla nová. Ale stojí za poslechnutí a za uvidění. Zvláště když v ní p. Mošna tak světle dokazuje v onom málu, jež činí postavu kotláře Slye, všecku velikost svého živelného umění. Jinak je ve »Zkrocení zlé ženy« citelné unáhlení proměny, jež se děje s Katuškou při Petruchiovi. Nedávno jsem četl stať, kde dr. Hessen naproti kvapné změně povahy Ibsenovy Nory staví nespravedlivě po mém soudu proměnu Katuščinu. Náhlost je tu stejná, a myslím, že duševní otřes, který utrpí Nora, je alespoň tak silný, jako fysické strádání Kateřinino pod drsností Petruchiovou. Ale je možno tady i tam herecky prudký ten přechod umožniti, mezeru sblížiti. To se ovšem při »Zkrocení zlé ženy« nepodařilo. Paní Benoniová zůstala roli Katušky ještě leccos dlužna, a uhýbala vůbec nějak ze stilu. Stejně i pan Kafka pochybeným založením Hortensia minul se s úspěchem. Za to s upřímným respektem vzpomínám páně Seifertova Petruchia. Snad to stačí i bez opotřebovaného komplimentu nějaké pochvalné fráse.
— s—

LITERATURA.

R. J. Kronbauer: Řina. Román dívčího srdce. (Hejda a Tuček. Kor. 7·80.) S illustracemi V. Olívy a A. Scheinera.

Velký román p. Kronbauerův, jenž před dvěma nebo třemi léty měl ve »Zlaté Praze« tolik horlivých čtenářů, byl nyní vydán knižně. Je to nejobsáhlejší a nejšířeji založené dílo p. Kronbauerovo. Autor se v něm pokusil shrnout několik typických vrstev maloměstské společnosti, a to již stojí za to, abychom se podívali blíže na jeho knihu.

Řina, dcera nájemce statku, vrací se z Drážďan, kde byla po několik roků na vychování v německém pensionátě. Je všecka prosáknuta těmito cizími vlivy, odloudčna skorem své rodině, odnárodněna. Ale přes to, zdravé jádro, které v ní zůstalo, nedalo se tak lehce přetvořiti. Sotva že se octne na dvorci, kde byla vychována, pocit její národní spojitosti se ponenáhlu znova vzkřísí a Řina, aspoň po té stránce, stojí tu pevna a neporušena. Za to však hrozí jí jiné nebezpečí: lekturou v ústavě a společností; do níž byla v Drážďanech uvedena, upadne krásná Řina ve stav erotické podráždě-

*) Pro nával jiného materiálu byla redakce nucena odložiti jednotlivé divadelní referáty až do tohoto čísla.

*

nosti, která jí kreslí před očima dobrodružství se vznešenými, fantastickými milenci. Tato dobrodružství vyhledává teď nepřetržitě v okolí svého dvorce a osud ji přeje. Je to nejprve churavý mrzák — kníže, kterému se Řina zalíbí. Ale jeho nenadálá smrt přetrhuje tento platonický, nesmělý a jen jakoby napověděný poměr. Tím nebezpečnější však jsou sítě, které kolem ní rozložil městský šlechtic, účetní ve spořitelně Leopold svobodný pán z Tužebníka. Pan Kronbauer dovedl dobře podtrhnouti charakter tohoto maloměstského dobrodruha a hýřila, neustále zaměstnaného láskou a rozkoší, jenž si chce Řininým věnem pomoci z finanční katastrofy, do níž ho uvalil jeho rozmařilý život. Zdá se, že jeho lsti podaří se přemoci všechny překážky, které mu staví v cestu opatrná Řinina babička a že na konec dojde přece jen svého cíle. Ale, nutkán neustálým strachem, že vyjdou na jevo jeho finanční malversace v záložně, útočí příliš rychle na nezkušené děvče, jakým je Řina, kterou poděsí tak svými záletnickými útoky, že v okamžiku, kdy se zdálo, že jižjiž bude mu náležet, vysmekne se mu a zruší celý svůj svazek s ním. Šmejdy pana z Tužebníka vyjdou na jevo a skandál, který byl tím vyvolán, postříkal i Řinu blátem svých pomluv a podezření. Děvče je zdrceno a aby zapomenulo, odjíždí s babičkou do Prahy. Ale zdá se, že jeho zkušenost nemá příliš hlubokých kořenů. Za nedlouho setká se v Praze s třetím mužem, malířem Ladislavem Novarou, který z milence stane se v brzku jejím manželem. Tak vyznívá pohnutý život Řinin na konec klidnými smířlivými akkordy.

V p. Kronbauerových pracích setkáváte se často s figurami, jejichž bezprostřední pravdivost a životnost vás překvapí. V přítomném díle shledáte se s nimi také: jmenuji na prvém místě Řininu babičku, bytost plnou radosti a úsměvu, která patří jistě k nejlepšímu, co p. Kronbauer vytvořil. Také Leopold z Tužebníka má ostře vtisknutou pečeť maloměstského donjuana, znaveného a polochuravého výstřednostmi svého života.

Ale tyto akcenty reality vystupují nejrelieťněji v líčení lidu a scenerie, v níž odehrává se historie Řinina srdce. Tu cítíte, že autor je nejvíce ve svém živlu, že tepe mu srdce prudčeji a oči ostřeji vidí. Ty služky ze dvora, šuškající a chechtající se podivným toilettám, jež si Řina přivezla z ciziny, čeledínové, jichž svaly vidíte napínat se při polních pracích, chasník se zlomenou rukou, kteréhož odváží pan Leopold do města ve svém kočáře, — z těchto postav tryská realita a kypí život.

Zdá se, že p. Kronbauer nechtěl se spokojit toliko Řininými milostnými dobrodružstvími. Pokud jsem jeho intencím porozuměl, šlo mu o mnohem více než o pouhou »historii dívčího srdce«: šlo mu o to, zachytit typ dnešního bohatého děvčete z venkova a nakreslit úplný obraz sociálního života na takovém dvorci, jakým je Alexandrov. Úloha to obtížná při nesmírném počtu hledisek, z nichž se musil autor dívat na své společensky i psychicky tak od sebe oddělené figury. Snad právě pro tento obtížný cíl »Řiny« dalo by se místy autorovi vytknout; tak na př. že jeho dialogy nemají někdy té barvitosti, jaké byste si přáli, nebo že přerod Řinin při návratu s Drážďan, a její druhý přerod v Praze mohl být podrobněji motivován. Ale já, který píši zde toliko dojem, jímž p. Kronbauerova kniha na mne působila, vracím se neustále ku počátku celé knihy a potom k partiím z pražské villy, jež působí na mne neustále svou pravdivostí a živostí. Na konec nemohu se nezmíniti o novinářském úvodníku b * * * ského žurnálu, v němž se vyličují spády pana z Tužebníka: Ty stránky jsou definitivní a mezi řádky cítíte jemnou autorovu ironii, jíž persifluje revolverství některých venkovských listů.

O. Theer.

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

Známá španělská revue »Revista Contemporanea« přináší v prvních číslech nového ročníku zajímavou řadu statí »Once años de la literatura Española« z péra vynikajícího kritického mluvčího mladší generace Frasquito Sastro apellidado Melancolico. Upozorňujeme na úvahy »Jedenáct let literatury španělské« ze dvou příčin; podávajíť jednak jasný obraz mladého literárního hnutí španělského, vykazujícího nejednu analogii s poměry našimi, jednak nejvýše upřímný pisatel snaží se aplikovati národní stil španělský, známý z Guzmana a Lazarilla z Tormes, z Cervantesa i Galdóse na kritiku; jest to proslavený genre »estilo picaresco«. Poslechněme některé vývody Frasquita Sastra: »Hledám-li definitivní formuli pro stav dnešní literatury španělské, spatřuji ji v nebývalém a mimořádném faktu, že literáti, již před 11 lety byli stáři 19 let, čítají dnes 30 roků, a ti, již před 11 roky pyšnili se 25 jary, házejí se dnes do 36letého železa. Jest to zjev smutný, jemuž neodpomůže ani »unguentum populeum viride«, jímž tato »juventud de treinta años«, k níž sám náležím, maže své řídnoucí vlasy a řídnoucí essaye a kritiky. Once años, once años! Jak poklesla mladá literatura španělská za tu dobu! Vidím to nejlépe na sobě a na svém drahém listu »Revista Contemporanea«! Před jedenácti lety zaváděli jsme nový genre kritický, zvaný »la critica de la navaja de afeitar«, jenž záležel v tom, že každý ze zástupců mladé kritiky nosil při sobě neustále ostře nabroušenou břitvu (navaja de afeitar), aby, setkaje se snad se starším literátem, mohl jej okamžitě podříznouti. Já sám brousil jsem svůj nástroj na kůži domněle nejslavnějšího autora starší generace, Juana Valery — a dnes píši do illustrovaného listu rodinného »Illustracion Española y Americana« o něm sladce jako holoubek. Léta mládí minula, a já jsem konečně se dočetl, že kritik v třiceti letech má si uvědomiti jakousi zodpovědnost, jež mně v dvaceti letech byla pouhou hádankou. A »Revista Contemporanea«? Nechť chválí Boha a sv. Jakuba, že nezanikla jako řada listů mladé generace, vycházevších v provincii Estremaduře, ale její nynější články přece nelze nazvati vzorem dobrého vkusu a slohu španělského! Vinu toho nenese snad ani »Revista Contemporanea« sama, jako ona prožluklá »juventud de veinte años«, jež před 11 lety byla devítiletá a jež neužívá ještě »unguentum populeum viride«. Tato generace dvacetiletých, shromážděná kolem »España Moderna«, listu druhdy staré generace, nevěří, že jedině břitvami se dělá literatura a nečte mé staré kritiky, jež mně vynesly příjmení »Melancolico«. Nemiluji tuto mládež, jejíž statí v »España Moderna« jsou bezcenné, ale jež leckdy v »Revista Contemporanea« ukládá znamenité příspěvky, a táži se jí, napsal-li kdo z ní román značnějšího rozsahu, jenž by se mohl rozměrem rovnati »Amadisovi« (ten má, jak známo, 14 knih), aneb má-li některého Fernanda de Rojas (tento autor vydal drama »Celestina« v 21 aktech). Přišel jsem v poslední době k mínění, že literaturu nutno též měřiti na metry, a budu-li příště psáti o knize, vytáhnu vždy centimetr, jejž nosím vždy s sebou, věren svému jménu (hříčka slovní: »Sastro« znamená ve španělštině »krejčí«). »Once años! Once años!«

Upravil Skapino.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. — 10. PROSINCE 1901. — * ČÍSLO 7. *

Z BÁSNÍ JANA OPOLSKÉHO.

POSLEDNÍ HODINKA.

Šel trochu užasle a trochu blízek mdloby
a na rtech slova pompésního tah,
všem naposled jež mnoho zjevilo by
a uhaslo by potom v temnotách.

Šel, krokem nesmírným se domnívaje chvátat
a sílu zvířeckou si namlouvaje mít,
nad šťastným koutem ukláněl se západ,
zem nemohla se zbožněj nachýlit.

Šel hloub a hloub, kde uzdravení smolná
v chrámovém tichu vytékala ven,
drozd zatesknil a šeřilo se zvolna
v ten památný a prapodivný den.

Drozd zatesknil a ustal, zlomen tichem
a tíhou všeho počal těžce spát,
svůj blízký pláč po zpěváku tom lichém
hvozd blasfemicky zdál se zastírat.

A zdál se lháti: není, není bolu,
jen stálé mír a jemné veselí.
List mrtvý pad' vždy za dlouhý čas dolů
a klenby sotva slabě hučely.

Šel ještě dál, ač nebylo víc třeba.
Den krvácí, již dlouho mlčí drozd,
taj hltavý zde útroby tvé střebá;
sníš nyní sen, či vše je skutečnost?

Jen kapradě, jak zakynul by rukou,
se v samotě své někdy nachýlí . . .
Živ lesa duch. Tvé žíly smutně tlukou,
jak by se kapky vteřin honily.

Jen mravenci, již zpozdili se v pouti,
v své němé touze míří nyní zpět.
Tou prázdnotou duch vadne a se rmoutí,
snad zhynul již a není více svět!

— — — — — — — — — — —

Dost k vůli bližním, dost daleko běžel,
dost svoje bližní — doufá — spokojí;
nevěsto marná, chvíle této nežel,
svou myrtu vyplej, bude po boji.

Svou myrtu vyplej. Dykytu a plátna,
při živém ohni výbavu svou spal
i snění svá. Jsouť veskrz bezpodstatná,
ač nad své síly jsem tě miloval.

Zbytečno vše teď býti se mi vidí:
jakobych tobě komponoval list,
jejž zapřeli a schovali by lidi
a tys jej nikdy nedostala číst.

A jakobych chtěl volat ještě »s bohem«
a jenom průvan z hrdla by mi šel,
a jakobych po záludu tak mnohém
síň hrůzně prázdnou kolem sebe měl.

— — — — — — — — — — —

A zas byl mír . . . Drozd lichý, bez milenky
už tíhou všeho kdesi pevně spal,
ač oddech jeho bázlivý a tenký
duch už se marně hádat namáhal

PONOCENSKÁ.

Tu když jsem sám a ticho keřů
mne zvonem hlubin potápí,
si vznítím louč a žaltář běřu
a srdce už mne netrápí.

Za pocestné . . . Kdož v hanbě úpí . . .
A za zbloudilé matrosy . . .
Můj vlastní věk, jsa příliš tupý,
se o přímluvu neprosí.

A za moc církve . . . Za obilí . . .
A za vojáky ve zbrani . . .
Tu u chalupy zase kvílí
mé velejemné klekání.

A to je čas, kdy louč se láme
a nutno vkročit do noci . . .
Ach, žijeme a umíráme,
si nevědouce pomoci!!

POHÁDKA LETNÍ.

Byl sytý nadmíru a všecek voněl senem
a jehličím i srstí milenky;
zde stydno býti, drazí, Lafontainem
a těžko krotit prudké myšlénky.

Ne, nechci říc', že v myšlení byl prudký,
a zvláště ne, když ležel po jídle,
však tehdáž jal se dokládati skutky,
že nemá ještě srdce ustydlé.

Měl mladou lásku. Můj ty spasiteli!
Zde netřeba se divit velice,
jest jeden zákon, který staří měli,
týž zákon velí srdci zajíce.

I uzřel tehdáž za příběhu toho
své ve studánce dobré vzezření
a potom ještě jiných příčin mnoho,
až umínil si, že se ožení.

A tu již víte, toaleta jaká
a jaké jsou to v poli námluvy,
nuž představte si toho darebáka,
jak k nevěstě své asi promluví!

»Uch — uchu — panno,« započíná krotce
a rythmicky v to hýbá ušima,
»chtěl vyhledat bych v zelí pana otce
a konferovat vůbec s vašima.

Mám fiktivní tu v lese postavení,
uch — o zevnějšku zatím pominu,
a jestli papa tam v tom zelí není,
já dostavím se v jinou hodinu.«

»Ne příliš mladý, rovněž ne moc živý
a ne moc štíhlý« — panna myslí si
a pokrývá ji výraz zádumčivý:
vdát, nebo nevdat, klade praemissi.

Pak zatím slunce s horizontu skane
a navrátí se hlava ze zelí,
jež dušně praví: »Velectěný pane,
nic proti vám jsme nikdy neměli.«

Svět padá v sen a podrosty se černí,
je nálada už vroucně hluboká,
když přizná ženich tah svůj charakterní,
být otcem dvakrát, třikrát do roka.

Papa se drbe, dceruška se pýří,
což lidské oko ovšem nevidí,
až konečně se s tímto punktem smíří,
a zkrátka všecko jako u lidí

se řeklo, všecko, co je třeba říci,
a vyslechlo, co třeba věděti . . .
Sen žhavý měla panna o zajíci,
jak chystali si košťál pro děti.

OTAKAR THEER:

OČAROVANÉ MĚSTO.

POHÁDKA.

Jednoho srpnového odpoledne byli obyvatelé města Předsudkova překvapeni podivnou návštěvou. Kde se vzali, tu se vzali, objevila se na opuštěném chodníku, vroubícím celé náměstí, zvláštní čtveřice lidí: neznámý stařec se třemi dcerami. Nikdo nevěděl, odkud přišli, a pověrečná mysl Předsudkovských byla nakloněna víře, že sletli s oblak anebo ze země vyrostli.

Stařec, oděný v černý šat, budil úžas Předsudkovských rozporem, jenž se jevil mezi jeho sebevědomým, o velkém bohatství svědčícím vystupováním a prostotou celého jeho zevnějšku. Neboť nikdo v Předsudkově nechápal, aby člověk, který má patrně značné jmění, nenosil na okrouhlém břichu tlustý zlatý řetěz, aby měl žilnaté ruce, na nichž nezáří žádné prsteny, aby skla jeho brejlí byla zasazena nikoliv do zlata nebo do stříbra nýbrž do obyčejné oceli, a konečně aby jeho postava byla tak vychrtlá, jako shledávali u tohoto neznámého.

Je nutno totiž říci napřed, že v Předsudkově zachovaly se všechny znaky maloměšťáckého života v nezměněné a neztenčené podobě. Město bylo obklopeno se všech stran vysokým návrším, a jaksi odříznuto od ostatního světa, tak že cizinec zde býval bílou vranou. Neviděli jste tu žádných továren, ani jiných průmyslových závodů. Obyvatelé živili se rolnictvím a to, co vytěžili, utráceli v dobrém jídle a ve špercích, v nichž si libovali s tou vášnivou láskou, jakou mají primitivní národové pro všechno lesklé a barevné.

Blahobytu jste zde zřeli až nazbyt. Nikoliv sice, že by Předsudkov neměl svých boháčů a chudáků. Ale chudáci byli tu tak uznalí, že nežádali než to, co zbylo pod stolem při bohatých obědech, a boháči naopak zase tak šlechetní, že jim tyto drobty ponechávali. Ti i ti měli ruměné tváře a nikdy neslyšeli jste zde o bojích jedněch proti druhým. Měl-li v Předsudkově někdo nějakou vášeň, byla tak mírná, že našla ukojení i v tom úzkém okruhu požitků, jaké toto město poskytovalo. Pracovalo se málo, neboť nebylo skoro žádných potřeb. Ve všem zde žila dobrá měšťácká morálka, jejíž hlavním pravidlem je: »ničeho příliš!« Hodiny odbíjely půle a celé s vážným klidem. Domy stály tu, jakoby chtěly říci mimojdoucím: nechej nás spát! Srdce všech bilo usínavým, klidným tempem, jakým protékala řeka, vinoucí se kolem Předsudkova.

Kolumbus se zde sice nenarodil. Ale manželky byly věrné a mládež ctnostná.

Jestliže tedy jednoduchý šat a hubená postava neznámého starce stahovaly rty Předsudkovských ku pohrdavému úsměšku, vzbuzovaly naopak jeho tři dcery pravou bouři nevole knížecím luxem, jenž sálal z každého atomu jejich bytostí.

Bylyť především krásny, což se pokládalo za jeden z nejhorších hříchů, jichž se mohl některý obyvatel Předsudkova dopustit. První a druhá měly černý vlas, splývající jim po snědých spáncích ve spoustě lesklých kadeří. Jejich černé oči zdály se mít v sobě tajemnou moc, jež vábí a uspává, a jestliže se usmály, zableskly se jejich zuby jako šavle vytasená do slunečního jasu.

Třetí byla blondýnka s takovým bohatstvím rusých vlasů, že, dívali-li jste se od zadu, zdálo se vám, jakoby jí na hlavě hořela hrouda zlata. Usmívala se neustále, přivírajíc své modré, průhledné oči. A v její dětské tváři červenaly se jí vášnivé, smyslné rty tak vyzývavě, že kdo se na ni zahleděl, myslil neodolatelně na polibky.

Všechny tři byly oděny v hedvábí, od punčoch, jež se zamodraly, kdykoli zavířily koketně svými sukněmi, až do živůtků barvy smetanové, na nichž se mihotalo zlato a chvěly krajky. Na rukách, jimiž svíraly slunečníky, jiskřily jim diamanty v tisíci svitech a těžká péra houpala se na jejich kloboucích.

Tak kráčely za hubeným starcem, vilné a čarovné, a země sama zdála se jim klouzat pod drobounkými střevíčky, tak byla jejich chůze pružná a rythmická.

Obešli náměstí několikrát do kola. Pak, aniž se někoho ptali, zaměřili do nejlepšího hostince. Stařec dal si vyvolat hospodského, a když tento člověk, tlustý jako všichni Předsudkovští, se objevil, žmole v rukou vyšívanou čepičku, řekl mu, jakoby pila železo řezala ostrým hlasem:

»Opatřte mi kočár a pár koní!« Pohodil kloubnatou rukou a odešel do malého pokojíku za jídelnou, kde ho očekávaly dcery.

Řeklo se to lehce: opatřte kočár! Ale kde ho sehnat, když nebylo v Předsudkově pamětníka, že by se někdo pídil po něčem podobném. Žádný ho tu nepotřeboval, neboť nikomu nenapadlo jít dál než pod pahorkatinu, modrající se nad městem, jež nebyla od náměstí vzdálena více než dvě hodiny pohodlné chůze.

Ale cizincův hlas zněl tak mrazivě, že bylo neradno odmlouvat jeho přáním. Našli v pozadí kůlny cosi, co se někdy mohlo nazývati povozem. Byla to stará bryčka, opředená pavučinami, s polštáři, v nichž zely velké díry, vyžrané celými generacemi molů. Tu vyvezli tedy na dvůr, vyprášili, vymyli a osy kolomastí vymazali.

Poněvadž však měl hospodský toliko jediného koně, nastala sháňka po druhém. Konečně zapůjčil pan purkmistr svou rezovatou kobylku, vypelichanou a kulhavou, a tak byla bryčka připravena k odjezdu. Několik zvědavců seskupilo se kolem, aby uviděli cizince, a pan purkmistr ještě naposled nařizoval kočímu jet pomalu a opatrně.

Nikdo nepopře, že hlava města vyložila vozkovi důkladně a několikrát, kdy má napojit koně, jakým krokem má jet do vrchu, jakým po rovině a jakým s vrchu, že mu dala dostatečného poučení, jak si má počínat na zatáčkách, a že hospodský to vše ještě jednou opakoval, neboť od té doby, kdy mu kdosi řekl, že je podoben panu purkmistrovi, papouškoval jeho slova, aby tato podobnost byla nejenom tělesná, ale i duševní. Když hlava města nabyla přesvědčení, že vozka je náležitě obeznámen se všemi hrozícími nebezpečenstvími, vrátila se ke své manželce a osmi dětem, jichž byla šťastným otcem.

Co však jsou platny všechny návody a výstrahy, ovládá-li člověka neznámé kouzlo?

Sotva že cizinci usedli do bryčky, tu, jak kočí později vypravoval, jakoby ho někdo čarovným závojem přioděl, žhavá krev jakoby mu začala v žilách kolovat, hlava prý se mu zatočila, práskl do kobylek, až jim na hřbetě naskočily krvavé pruhy, a byl by tak jel až na konec světa.

Koně se vzepjali a kočár vyjel z náměstí jako střela. Udivení měšťáci hleděli tupě na ko-

touč prachu, který tu po něm zbyl, a když se vzpamatovali z prvního úžasu, začali rokovat o této neobyčejné události. Byli by tak hovořili snad až do noci, když v tom se rozlétla Předsudkovem vůně svačiny. To bylo znamením, aby se rozešli do svých domů, neboť nic nepokládalo se v Předsudkově za posvátnější než jídlo a pití.

Zatím kočár pádil, jakoby ho vítr hnal. Podkovy cvakaly, jiskry tryskaly zpod nich jako krůpěje ohně. V okamžiku přejeli vzdálenost, která je dělila od návrší, a od paty chlumu, jakoby ji neznámá síla táhla, vyjela bryčka přímo na pahorkatinu.

Když se octli na plateau, poručil stařec kočímu, aby stanul. Vystoupil potom z kočáru, vyňal ze svého šosatého kabátu úzkou, dlouhou jehlu, kterou až po samý konec zabodl do kypré půdy. Potom ji zvolna vytáhl, odsunul si okuláry na čelo a prohlížel jehlu pozorně, protahuje rty do ironického úsměvu. Jeho dcery zůstaly sedět v bryčce, upírajíce němě zraky k západnímu nebi, na němž jako růžové prapory ukládaly se červánky.

To se opakovalo několikrát, až obejeli celé návrší.

»Dobře — jak jsem ostatně očekával,« slyšel vozka prohodit neznámého, když učinili kruh kolem celého města, a po starcových slovech zasmály se prý všechny tři dcery najednou, jako když tři zvonky zacinknou o požehnání.

Soumrak se zatím snesl do dolíku nade město a zase, jakoby ďasy štván, ujížděl vozka nazpět.

Když dojeli, byla již čirá noc. Náměstí zelo tu prázdné a tmavé, jen tu a tam planula rudá zář z osvětleného okna.

Koně dojeli s napjetím posledních sil. Sotva že stanuli před hostincem, padla purkmistrova kobylka k zemi, uštvaná závratnou jízdou. Druhý kůň chvěl se na schvácených nohou, pokrytý bílou pěnou, jež mu vyvstala na zbičované šíji.

Cizinci seskočili s bryčky a odebrali se do svého pokoje, nevěnujíce valné pozornosti mrtvému zvířeti. Také vozka nezdál se být přílišně dojat. Ale sotva že hedvábné sukně neznámých zašustily, vzdalujíce se síní, jakoby se ze sna probudil, kouzlo zmizelo, a teď, když čarovný závoj s něho spadl, cítil znovu kolovat ve svých žilách předsudkovskou krev: představil si v duchu kletby, které se na něho sesypou z purkmistrovských úst, a dal se do pláče.

Poslali také ihned pro purkmistra, jenž přiběhl v zamaštěném županu, o který klopýtal v rychlé chůzi, s bílou noční čepičkou na hlavě.

»Co se stalo?« ptal se, drkotaje zuby, neboť náhlá zima prorážela mu rozespalé tělo. Místo odpovědi ukázali mu na zdechlinu.

Pochopil a zatáhnuv kočího do průjezdu, povalil ho na zem, křiče: »Zabiju tě, chlape!«

Hospodský, jemuž se tato slova zdála velice výstižná a hodná vážnosti přítomné chvíle, opakoval, mávaje rukama stejně jako hlava města:

»Já tě také zabiju, chlape!«

V tom otevřely se dvéře hostinské místnosti a v nich, jako stín, vyvstal neznámý.

»Pane, chtějí mne zabit . . . zabit . . .« obracel se k němu ubohý vozka, jektaje strachem. Ale již vylétlo cosi ze starcovy ruky, plesklo to městskému hodnostáři přímo o tvář a rozsypalo se to po tmavé chodbě, jakoby zlatá hvězda pukla. Zvonilo to a svítilo, až oči se přivíraly. Byl to měšec ryzích dukátů.

Hlava města zapomněla na vozku i na koně a shýbla se k zemi, shrabujíc mince, které sálaly podivným ohněm, jakoby to byly zlaté jiskry. Nebyla však ještě hotova s touto vzácnou žatvou, když tu zasvištěl znova ostrý hlas:

»Chci mluvit s purkmistrem!«

»Zde . . . zde . . .« hlásil se žádaný, shrabuje poslední dukáty. Ale pak, pln strachu, aby stařec nežádal svůj dar nazpět, stopil měšec v kapse županu a vyhrkl plačtivě:

»Ale peníze jsou moje . . . moje . . . Vždyť jste mi zničil koně . . .«

Stařec dal mu jen mlčky znamení, aby ho následoval. Prošli hospodskou místnost, v níž seděli dva pozdní hosté a zář petrolejové lampy odrážela se na zeleném sukně kulečníku.

Pak otevřel dvéře svého pokoje, usedl do lenošky a vybídl pokynem ruky purkmistra, aby učinil stejně. Jeho tři dcery usedly vedle starce a hodnostář popletený vůní, jež sálala z jejich šatů, a blesky drahokamů, jež svítily na jejich ručkách, pohrávajících si cigarettou, vrtěl se neklidně na židli, ukrývaje své nedbalky.

»Kdybych byl věděl, že jsou zde dámy . . .« omlouval se se zoufalým posuňkem.

»Jen se nestyďte, papínku!« zvolala jedna z dcer a pohladila mu obličej dlaní, hebčí nežli peří. V tu chvíli vzpomněl si purkmistr na svou ženu, tlustou jako kadečka, a cosi neznámého bodlo ho u srdce.

Stařec zadíval se na něho chladným pohledem. Pak promluvil:

»Koupím od města návrší, po nichž mne dnes vezl váš kůň. Nabízím za ně 200 000 dukátů.«

»Dvě . . . dvě stě . . . tisíc dukátů, takových, jaké jste mi před chvílí dal?« vyvřelo z purkmistrova hrdla, jenž nevěděl, zdali bdí či sní.

»Dvě stě tisíc ryzích dukátů,« opakoval neznámý s mrazivým klidem

Dokonč.

JIŘÍ SUMÍN:

PŘESAZENÉ ŠTĚPY.

Pokrač.

»Totě hloupost!« vykřikla, ztěžka oddychujíc, neboť tušila, že šťastnější sestra vyčerpá vůkol všecko, všecko a ona že nesmí více žádati pomocné ruky, ba ani zastesknouti si v těžké chvíli. »Což jste se zbláznili? Jak by jí mohl Kloubek nechat? Vždyť se k nám tolik nachodil, jezdil s námi všude, dostával dary od rodičů, jakoby patřil již k rodině, a povýšil protekcí otcovou.«

»To vše k ničemu nezavazuje.«

»Pak by neměl cti v těle.«

»O čest se zde nejedná. To je vedlejší věc.«

»Vedlejší? Ah zajisté! Takové názory vštípil ti nejspíše tvůj ‚vlastenecký' žid a tvoji kolegové: otrhaní slaďáci a špinaví pomahači. A já piano nedám a nedám!«

»Musíš! to bych se podíval,« tloukl holí do země, jsa uražen nikoli neústupností sestřinou, ale pohrdáním, jež ona, jako vůbec celá rodina, projevovala vůči jeho postavení. »Což pak my nepřinášíme oběti? Málo se snad nadřu, než vydělám pět set zlatých? A Otto . . . jak ten se zaseká! Od prvního propustí jednu služku, ač jsou tři drobné děti. A nejlíp bys udělala, kdybys zůstala u něho. Navrhl jsem mu to. ‚Což,' pravil ‚nebylo by to zlé, ale ženské se nesnesou.' Kdybys tam zůstala, propustili by obě služky, obešli by se pouze s posluhovačkou.«

»A já bych mohla ty dvě služky nahradit, viď?«

»Proč ne? Vždyť ti na dědině také nebude líp a pracovat musíš tak jako tak! A zůstala bys mezi námi.«

»Děkuju, mám vás už dost! Nechci vašich dobrodiní, jež jsou tak hořká a ponižující! Budu samostatná a odvislá ode všech. Jsem šťastna, že jsem dostala místo.«

»Naplivat na takové místo; vždyť vím, že utečeš,« křičel, rozhořčuje se víc a více, tak že všecek zrudl a žíly na krku mu naběhly, načež odplivl hřmotně a skončil několika hrubými slovy, jež si osvojil v ovzduší šalandy a várny, a před nimiž Janu, ježto byly pro ni cosi neslýchaného, pojal štítivý hnus a odpor. Zdálo se jí, že ji bratr zúmyslně uráží a snižuje, aby jí dal na jevo své pohrdání.

»Velmi dobře, židovský pohůnku!« uklouzlo jejím zbledlým rtům skrze zaťaté zuby. Oba cítili, že to byla poslední slova, jež dnes spolu vyměnili. On kráčel ztěžka, podpíraje se holí, s hlavou do ramen vtaženou, jakoby se uhýbal ráně, uvnitř zaražen a náhle usmířen vzpomínkou na osud sestřin a zarmoucen svým vlastním. Jeho těžké, hrubé boty rozstřikovaly bláto a klouzaly nemotorně. Jana rozjítřena do nejhlubších útrob, zápasíc s pláčem, nemohla snésti pohledu na jeho ošumělou, nahrblou postavu, jež jí připomínala jeho zálibu v hrubém a všedním, jeho nízké, sprosté návyky, jež ji stále bodaly a dráždily. Bylo jí, jakoby osudná rána, jež vpadla neočekávaně v týl šťastné rodiny, byla již zhojena a zacelena a nesla jen neprávem jméno všech trpkostí a svízelů, jež nyní zakouší. Zajisté bratři jsou tím vinni a nejvíce Karel.

Připomíná si živě z dob dětství, že zrovna takový dojem trpkosti a odporu vyvolával doma, objeviv se z nenadání uprostřed rodiny špinavý, udřený, s červenýma, oznobenýma rukama, s hrubými návyky a způsoby dělníků, s nimiž se stýkal. Poněvadž byl závod, v němž se učil, příliš vzdálen od jejich obydlí, platili mu byt i stravu u vrátného, aby neztrácel času. Měl dovoleno přicházet toliko v neděli, ale on použil každé volnější chvíle, aby doběhl domů, vyhledávaje nemotorné záminky, nebo ukrývaje se v koutech a za kamny, aby ho nevyhnali. Kolik ošklivých, rozčilujících scén vyvolal tehdy! Často, zejména v zimě, kdy se mu nelíbilo ve studených dílnách závodu, musil ho otec rákoskou vyhnati z domu. Někdy skrýval se po celého půldne, aby mohl přenocovat v koutě za kamny, ale když sedali k večeři, zapomněl se tak dalece, že vylezl a hnal se lačně ke stolu. Byl ovšem ihned vyhnán a za trest zapověděno mu přijíti v neděli domů. Vzpomíná také, jak jednou po koncertě zapadly Bertiny zlaté hodinky za lenoch pohovky a všichni shodli se ihned na tom, že je Karel ukradl. Tehdy otec jej strašlivě zbil, a všichni vylili si na něm zlost za ostudu a mrzutosti, jež jim způsoboval. On však stál tupě, roztahuje svými špinavými, červenými prsty kapsu u vesty, jakoby je tím chtěl přesvědčiti, že je tam nemá, a opakoval své: »Nevzal, no nevzal! . . .« stále tišeji a nesměleji, až konečně umlkl docela a hleděl kolem udiveně, jakoby se rozpomínal, když z něho chtěli vytlouci, kam je zašantročil. — A když se hodinky našly, tu matku pojala lítost, že mu tak ublížili, a usoudila, že Karel v neděli domů nepřijde, že se hněvá a že třeba pro něj poslat. Ale sotva se vytasila s tímto návrhem, Karel byl již ve dveřích, a když se Otto příhodě této zasmál, smál se Karel také, jakoby byl výprask zasloužil. — Pouze on rušil šťastnou harmonii rodinného života, znešvařoval eleganci jejich obydlí, poskvrňoval důstojnost otcova postavení a vážnost rodiny. A kdykoliv se objevil, na čele otcově objevila se zlověstná rýha, hovor uvázl a všem bylo těžko a nevolno. Pouze starší sestra smála

se jízlivě, tropíc žerty z nepovedeného bratra a dívajíc se s rozkoší na škádlení Ottovo, jenž tahal Karla za vlasy pod záminkou, že mu vyndavá slámu, a štípal jej do lýtek a ramen, aby prý mu vytřel skvrny na šatech. Ale Karel snesl vše, domnívaje se patrně, že jinak ani nelze, zatínal pouze zuby v malomocném vzteku, když žerty bratrovy staly se příliš krutými a pokořujícími. A Janě zdá se, že nebyli nikdy bratry tito dva hoši, již se tak různili a již dospěvše v muže, měli pro sebe jen tiché, špatně skrývané pohrdání. A nyní nad neštěstím sester jakoby si podali ruce, aby se ujistili navzájem, že učinili mnoho, že přinesli veliké oběti.

Byla již velmi znavena vysilující chůzí po rozjetých, blátivých cestách, když pojednou v nížině za skupinou práchnivých, rozježených vrb zabělela se vesnice. Pokrač.

MILOSLAV SILÉN:

U TRATI.

Na náspu zeleném, jenž do blankytu vrýval
třesavé obrysy svých trav a štíhlých stébel,
jež růžověla mroucím světlem slunce
a halila se do hedbávných stínů,
seděla pěnkava. Ztrnulé dráty
jak struny křižovaly modro, čekajíce
na úder větrů. Časem zazvučelo
cos v kolejích, jak svíraly se vlhkem
a svítily do šera večerního.

Obrovské slunce kleslo oranžové
do trávy kouřící. Pod modrou silhouettou
daleké jívy tiše potrácelo
svit za svitem. Doutnalo zádumčivě
a haslo. Ševelivé, vlhké stíny
v šat jeho šarlatný vpínaly hebce
své ametysty. Řeřavicí obzor
krvavým požárem oblohu trávil.

A modré koleje hořely různě
a tratily se v dálce. Mihotavou
od prorvy horské linií se leskly
a mijely kams v zlaté nekonečno.

Svist jemný zaduněl na modrých drátech
čas od času. Kovově zelenaly
tyrkysnou barvou vyhaslého nebe,
na němž již první hvězda stříbřila se
mlhavou září, poubledlým leskem . . .

Nad vyschlou bažinou, z níž pára bílá
se občas vyhoupla, až zajiskřil se ocún
jak hvězda růžová, chmuřily olše
a kývaly se. Z večerního vánku
chlad jemný šířil se a loubím šepotal si.

Již citrýnový měsíc nad pohořím
se vznítil. V šeru mezi olšinami
se zachytil a trysknul jako topas
z malachitových větví. Dumně houpaly se
a vznímaly se hebkou jeho září.

Hluk tlumený se zrodil v modré dáli,
tam od lesů.
Hvizd proryl pronikavý
mlčící soumrak. Dráty zakývaly
se prudce. Pěnkava se plaše zdvihla
a kmitla v blankyt.
Kolejemi trysklo
nejisté vání, udušený výkřik.

A velká, rudá záře rozvířila
se od lesů, kde vzdouvalo se temno.
Bělostný oblak k výším zašvelil
a modral se a zazlatil se lunou.

Kmit vzešel krvavý a s hukotem se řítil
kdos ze soumraku. Zapraskala kola,
zahvizdly dráty, olše pochýlily
se níže, zašeřené modrým dýmem,
jenž narůstal za prudkou silhouettou
kvačících vozů. Rozjizvená tlama
zazela ze tmy, zraky řeřavými
zablesknul krvavý, hučící netvor
a vířil přede mnou.

Pozvolna mijel
v zlacenou dálku, splývající do tmy
nebesky modré, posledními svity
jež nítila se ještě růžovými,
chvost dýmu černého se za ním zmítal
a halil lunu.
Tiše probleskala
v zelené dálce, tamo za olšemi,
zlacená slza, jemně rozechvělá
nad bory spícími a dívala se jasně
v klín večerního sladká utišení . .

Josef K. Šlejhar:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač

Ale všechno tedy to zde jinak svorně vyčkává; co se děje, je jen ukracování si chvíle. Často vyčkává se celé hodiny napřed a celé hodiny potom. Některá individua přečkávají vůbec celé šichty, jednu po druhé, přichoulena ku zdi, ruce v kapsách, v sebe jaksi vhřížena — je jim jedno, mít hlad tady či jinde, nemít co dělat tady či jinde, ostatně, než protloukati se někde návsí, ulicemi, je zde přece pohodlněji stát, anebo než dokonce někde přespávat na poli, ve zbytku chrastí či v příkopě u hnoje (sedláci v této krajině totiž každého takového, místo noclehu ať v chlévu či stodole, ženou dále od stavení s hřbetem vydatně často namláceným a s lýtky od domácího psa rozervanými či aspoň nohavicemi, které pak ovšem jsou sobě ještě nepodobnější, takže takoví lidé nemajíce svých čísel jsou nuceni jinak noc vyznačeným způsobem trávívati), je lépe u těchto vrat, někdy leže, někdy pořád jen tak stoje, je tu přec jen veseleji, celou noc světlo jako ve dne a ten hukot a ruch nedalekého života, jenž jakoby je strhoval do illusí, a jaksi je tu tepleji od všech tam hořících mass, a vůně cukru, sladká, mdlá, roznášená, neodbytná vůně plyne, již tato individua vssávají v sebe dychtivě, třesouce se zimou i hladem, jako psi chňapajíce zrovna po ní. A jsou-li zde, po ruce, místo aby byli jinde, někde po těch hnojích a blátech, tu, vyženou-li někoho z továrny uprostřed noci, či někdo se zabije — a zdá se, jakoby se i na tu krev u těchto vrat lačně čekalo jako u supů, vždy aspoň s jásotem a vděčně přijímá se tady taková záležitost sběhlá se tam s krví něčí — může se jim pak spíše něco naskytnout na zub. U všech tedy, co zde vyčkávají v podobných zámyslech, je trpělivost význačnou vlastností, v tom všichni jsou si za jedno, třeba i někteří uvnitř, za hladu, za vědomí jakési strašné zodpovědnosti vzhledem kdes k těm pozůstalým doma a kdož ví, za jakých ještě jiných zřetelů bídného svého života, sžírají se mukami netrpělivosti, úzkosti, nejistoty, vyčkávání, jak to zas dnes s nimi dopadne, až vyjde ten všemocný pan dozorce!

Již vpouštěni byli všichni ti dovnitř, co zatím nashromáždili se před továrnou, nalézajíce se stabilně v práci, sledováni tu a tam, ne bez závisti a výčitky těmi, co v práci nebyli, a také pokřikováním mezi známými i výhrůžkami od nepřátel — i nevcházeli někteří vyhlédajíce na vyčkávající zde dav ne bez jistého sebevědomí a ne i mnohdy bez opovržení. Zároveň dostavují se předáci, dozorcové i úředníci, již i finančníci, všichni od většiny zevlounů zde uctivě pozdravováni, od některých s pokorou, otrockostí, bázní, přepjatou úslužností, od jiných vůbec nic, někdy spíše i za mamlaského posuňku, docela za zřejmé neuctivosti, čehož ale z pravidla nikdo si nepovšimne, neb sem ven nesáhá již pravomoc tovární. Nevšímá si ostatně nikdo z pánů davu toho vůbec, v povýšené, sebevědomé netečnosti kolem se ubíraje; i není na těchto místech nic platna ani pokora, ani stavění se na odiv, ani zpupnost, zde s tímto lidem se nikdo neobírá, leda někdy policie; a až pak vyjde mezi ně některý z dozorců . . .

Zatím zaplanula celá továrna ve světle, jež jako obrovská elektrická peruť na vše v obvodu továrny se položilo. Zaujalo zemi i zaujalo ovzduší. A tu již uvnitř nádvoří nezměrný hukot se vznesl, to již se tam vyvalují ze všech síní a útrob továrních zástupy dělného lidstva, hukot ten táhne k vratům. Ruch označil se také mezi zevlouny, srazily se jejich řady po obou stranách východu. Napjaté očekávání učinilo je pak nehybné a jako ztuhlé v jejich houfu. Hned po vyvalení se zástupů anebo zároveň a třebas i ještě dříve dle okolností, co zatím zvěděli, přijdou dozorcové, někoho odtud si vyberou, možná že dnes víc. A komu zrovna tak na tom záleželo, ten jakoby k té blížící se chvíli, jež třebas zahnati v něm měla hlad anebo jeho lidem kdes tam daleko v zapadlém vesnickém brlohu poskytnout úlevy snad i v nejstrašnější bídě, spjal celou svou užaslou bytost a co možná stavěl se v popředí.

Zdály se ty sražené, vyčkávající řady být bizarní snůškou hadrů, oděvů nevábných, mnohdy z kolikátých těl přijatých, na chřtánech ledabylo navázaných šátků, rudých kazajek — sukní i zástěr — kytlí a salupů, a tvrdých bot, škorní i nohou bosých s vypjatými klouby, s palcem jako roh, jinak opatrně stranou se uchylujících, aby nebyly potlapány, ač zdálo se, že by takovéto noze, ztvrdlé jako kopyto a černé jako zem, nebylo ani možná ublížiti —, někteří byli bez kabátu, jiní bez vesty, s košilemi obnaženými, byly-li to vůbec košile, a pod nimi zmodralých těl, ostatně třásli se zimou jako psi — a byly ty řady ve své sraženosti změtí jakousi všech možných obličejů a výrazů, tvrdých, ztuhlých, nepohnutých, ztupených, v úplné zvířecí lhostejnosti a v líném se šklebení i obličejů zmořených, bídných, vyjevených a zjitřených, šedých, temných a zlověstných . . .

Leč — již rozevírají se všechny tři reservní východy v obrovských vratech továrních, za nimiž nastavěl se hučivý příval najednou zadržený. A do těchto tří východů vstoupli si tři lidé, do hlavního strašný, rezavý člověk, jenž by mohl střežiti podsvětí, vrátný tovární — oni dva byli jemu přidělení pomocníci. Začíná jeden člověk

za druhým z vnitř dvora každým východem se ubírat. Ale před oněmi lidmi zůstav náhle stát, nastaví tělo, rozpne vzhůru ruce. Jeť každý důkladně ohmatán — mužští i ženské stejně, mužští od krků a náprsních kapes až po nohavice dolů, ženské od ňader, živůtků, po pasy, po sukně, přes životy, při čemž zvláštní děje se obezřelost na význačná ňadra a na těhotné životy, neb dávno zkušenost zde ukázala, že místo těhotných životů a nápadných ňader měly tyto ženské napakovaný cukr jakoby v takto improvisovaném skladišti. A všichni bez rozdílu, ochotně, zvykle i netečně, někteří v ledabylé legraci, jiní v obřadnosti, jako ukováni, jako v hypnose s očima vyvalenýma, ale celkem nic v tom neshledávajíce sobě na újmu, podvolují se této manipulaci trojích rukou, i jaksi v zájmu státu prováděné, nejen aby továrna nepřicházela o cukr, ale ani erár o daně; a snad jen proto dostavují se k této kontrole finančníci, provázejíce často žádostivýma očima ono ohmatávání mladých ženských ňader a kynoucích životů, co ostatně se strany rezavého vrátného a jeho pomocníků děje se úplně řemeslně, bez jakéhokoliv jiného postranního úmyslu a bez zdání hmatů na některých místech snad akcentovanějších — při takových stech ženských těl!

Bez počtu vzmává se takto rukou, bez počtu nastavuje se těch těl. Bezpočtukráte již po nich popracovaly ony ruce, v stejných hmatech, v rythmu téhož smýknutí jakoby přesně vyměřeného. Děje se to v jakési hypnose neúprosného dokonalého chodu stroje. I ňadra dívek jako těhotnost žen zasahuje tento chod. Ku pěti stům těl je takto obezřele ohledati. Pot vyvstává již na rudém, ještě více zrudlejším a zpihovatělém obličeji vrátného, divně se šesklebujícím jako v nějaké tortuře. Jeho pomocníci povyhrnuli si rukávy. A zdá se, že posléz již slepě, bez vědomí provádějí svoji povinnost tito mužové, i jakoby cosi katovského značilo se v hrubé netečnosti tohoto jejich počínání.

A vymknuvše se z objetí těchto rukou, vybíhala ze vrat lidská těla, aby na místo jich jiná nastupovala. Někdo pádil odtud v bujné radosti, jiný vlekl se odtud v lhostejnosti, jiný měl na rtech pustý smích, pokřik, úšklebek, jiný zas němé, upjaté hoře; mnozí počínali si v naprosté netečnosti, jako bez vlastní vůle, jakoby byli kusem dřeva uvrženého v tok. Na někoho někdo čekal, jiného nečekal zcela nikdo. Přibíhaly děti k tátům, ale jinde neměli tátové dětí a děti tátů.

A pořád ještě vzmávají se tam u vrat nové ruce a zase se po té skládají . . Pokrač.

Václav Hladík:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)

Pokrač.

IV.

Sálavé světlo velké visací lampy rozlévalo se po atelieru. Prostranná místnost měla chudý, studený vzhled skladiště. Na několika stojanech byly nedokončené hliněné modely, pokryté vlhkými hadry, a pod těmi hrubými závoji bylo tušiti ženské poprsí, vedle vysokou postavu, pak jakési skupiny složité a vzrušené, jak se dalo tušit podle rozmávaných rukou několika figur, v koutě zahalena byla jakási mohutná, beztvárná massa a na dvou malých stojanech stály drobnější jakési skizzky. Podle zdi, na policích i podstavcích povalovaly se všelijaké sádrové odlitky nedbale pohozené, pokryté prachem. Krucifix Myslbekův, odlitek Donatellovy Madonny, diplom z Mnichovské výstavy a barbarsky kreslená karikatura Makovcova, představující sochaře jako sv. Antonína, pronásledovaného ohavnými hallucinacemi — to bylo vše, co zdobilo tuto část dílny umělcovy.

Tam, kam padalo nejpříkřejší světlo lampy, stálo nedokončené poprsí dámy.

Druhá část atelieru nápadně se odlišovala od této svou útulností a svým přepychem. Koberec, obrazy, bibeloty, starý nábytek s neladným vkusem nahromaděné utvořily zákoutí lákavé s jakousi fantastickou elegancí.

V rohu visela bohatě zlacená byzantinská ikona s rozsvícenou lampičkou.

Staré kancionály a misály, těžká mešní roucha, vyřezávaný barokní oltářík, svícny kostelní i sbírka nejprimitivnějších dřevěných hraček, nakoupených na selských poutích, zdobily fantastický kout jako exotičnost a rafinovanost žaponerií a antikvit.

Bílé prsty paní Bílkové hladily vlasy mladého sochaře. Klečel před ní. Přivíral oči při jemném dotyku hebké, rozcitlivělé ruky. Tiše oddechoval uspokojením a sladkostí. Ale v duši jeho byla trýzeň, samovolná trýzeň milence žárlícího na minulost.

Mluvil s ní o jejím dřívějším životě a zuřil na všechny muže, jež podezříval, že byli jejími milenci, a při tom rád poslouchal její vypravování, lahodné, laškovné a sentimentálně posměšné. Stokráte s ní začal o Voldanovi. Toho večera zase. Byl přesvědčen, že ona milovala opravdu Voldana, že byl jedinou její vášní a ve své žárlivosti sobeckého milence cítil pokoření

v těchto vzpomínkách. Ona byla k němu něhyplně vlídná, ale jej podněcovalo, že jí nedovedl inspirovat velkou, horoucí vášeň, o níž snila jeho lyrická a romantická, roztoužená a poněkud hysterická duše.

Na jejích rtech byl měkký, jemný úsměv. Hladila jej a laskala jako dítě a říkala »můj maličký« tomu robustnímu ramenáči, chvějícímu se u jejích nohou, hrozně zamilovanému, naivně kapriciosnímu, hloupě žehravému.

»Ach, maličký, můj maličký — ty jsi umělec, jen umělec . . .«

Tak s roztomilou shovívavostí omlouvala a vysvětlovala rozmary Makovcovy. Ale cítila v jeho lásce nadšení a vroucí oddanost a milovala jej, ale tak, jakoby mu byla též poněkud chůvou. Makovec líbal bílé, krásné ruce, jež jej laskaly, a klečel před ní shrbený, zavalitý, v měkké neohrabanosti lísajícího se ohromného, novofundlandského psa.

»Vzpomínáte na něj často?«

»Jaké vzpomínání, vždyť se s ním dosti často setkám ve společnosti . . .«

»Ale kdybyste byla od něho na vždy odloučena, vzpomínala byste . . .«

»Proč ne, jako na svého dobrého přítele?«

»Více nežli na jiné . . .«

»Ale dej už pokoj! Takové hloupoučké řeči . . .« a plácla jej lehce přes ústa.

»Eh, ty jej máš pořád ráda,« zahučel Makovec po přestávce a stmavělo se mu v očích.

Vykali si a tykali si střídavě, jak bývá u milenců, kteří před lidmi si musí vykati a jen v samotě mohou užiti důvěrnějšího tónu.

Makovec byl podrážděn, neboť nikdy se mu nepodařilo vynutiti na ní zapření minulosti, obětování všeho jejich lásce a věděl, že v ní ostalo mnoho zbožňování Voldana.

Někdy se mu smál, tvrdil o něm, že je prázdný hejsek, komediant, poseur. Čím jí mohl imponovat?

»Ach, maličký má zase své divné nápady . . . svou retrospektivní žárlivost . . . ha, ha, ha . . . ó ano, Voldan byl hejsek, dobrodruh, co chceš . . . ale víš, takový zajímavý a sympatický . . .« popuzovala jej a bodala jej svým smíchem, a když se opravdu začal zlobit, uchlácholila jej polibky. Ochočila si dokonale toho hranatého divocha se snivou tváří.

»Eh, co . . . pojďme pracovat . . .« Vyskočil a mávl rukou a již byl u podstavce s rozdělaným poprsím.

»Tak se mi líbíš . . .« volala za ním paní Bílková. Jak byl malý ve své vášni erotické, tak byl silný, mužný, velký ve své vášni umělecké.

Již po třetí pracoval na novém portrétu své přítelkyně. Nedařilo se mu dílo. Unikala mu duše a výraz z té tváře krásy nervosní, smavé, nepravidelné. Chtěl vytvořiti něco dokonalého, mistrovského, a houževnatě zápolil a pachtil se. Dvakráte zničil již skoro dokončené poprsí.

Byl celý jako prozářen jejím půvabem. I za její nepřítomnosti zabýval se jejím portrétem, znal každý rys její tváře, i malé znamínko pod bradou i rozkošný, smavý posun její rtů.

Byla teď v plném rozvití svého ženství. Seděla na divanu graciesní a vnadná. Její tváře měly něžnou svěžest mládí, její postava byla plná a půvabná.

»Pospěšte si, příteli, musím ještě do koncertu. Hodinu jsme promarnili povídáním. To máte z toho . . .«

»Příště si to vynahradíme. Budu pilnější a nebudu mluvit hlouposti . . . Ach, Lauro, kdybys věděla, co se mne natrápíš,« povzdychl si sochař a hnětl horlivě kousíček hlíny mezi prsty.

»Ty blázínku — co pak tě nemám ráda?«

Lehounce přihlazoval model špachtlí a celý se upjal do svého úzkostlivě tvořeného díla.

Vyhvizdl jen mezi zuby:

»Ráda! Ach, ano . . .«

Nastala chvíle ticha. Lampa syčela. Makovec stál chvíli bez pohnutí před svým dílem. Náhle se obrátil. Ona seděla klidná, mlčelivá.

Jeho oči, zatmívající se vášnivou touhou, rozrušené vidinami umělce a mystického snílka, setkaly se s pohledem těch krásných očí, v nichž svítilo jasné porozumění života.

Vrátil se k ní. Objal ji. A šeptal hlasem rozechvělým slova lásky a něžnosti. Ale v jeho hlase chvěla se bolest umělce a milence, jenž cítí neukojitelnost, nedosažitelnost velikosti a závratnosti svých citů a tuh.

V.

Jasný den vesele zazářil a Praha se jen usmívala jeho rozkoší.

V malostranských zahradách uprostřed paláců starých probouzel se ples a vzruch jara. Zeleň prokmitla záhony a keři. Ptáci se rozzpívali. Tiché potěšení ze života hlásaly zlaté paprsky slunce, tančící po první zeleni.

Voldan hned ráno vyšel do své zahrady a vdechl do sebe všechnu tu rozkoš jara. Cítil se též veselým a mladým.

Obcházel své záhony a stromy. Pozdravoval se s nimi jako se starými přátely po dlouhém odloučení.

A pohvizdoval si jako zcela spokojený šosák, který »pěstuje svou zahrádku« podle moudré rady Voltairova Candida.

Ale v jeho duši bylo lyrické rozbouření, neklidné teplo zamilovaného. Pokrač.

FEUILLETON.

V. Mrštík: K SOUBORNÉMU VYDÁNÍ ZEYEROVÝCH SPISŮ.

Pokrač.

IV.

Zbývá ještě několik poznámek.

Netýkají se tak Zeyera, jako literárních poměrů.

Zeyer sám byl pouze jedním z těch středisk, kolem kterých život ukládá největší své odpory: dnes vavřínu kus a zítra snůšku bláta. Plavajznictví vedle vážně píšícího péra a všemu se říká »kritika«. Nemá-li kdo právě jiného zaměstnání a nahodí se mu urvat v listě křeslo kritické, píše a blábolí a je to — »kritika«. Hodí-li se někdo na journalistiku a vedle jiné denní práce hodí se mu na krk i literární rubrika, jde, píše a píše a je to »kritika«. Má-li někdo zkažený žaludek a v depressi špatně stráveného beefsteaku vidí, co nikdo nevidí, a necítí, co všichni cítí, jde, napíše své »dojmy«, a taky je to »kritika«. Vyskytne se i literární nějaký podomek s duší i vtipem u nás tak vřele milovaného Pepíka a když ten se ukýchne, slyší to celá Praha. Vytrvale kýchá po něm. Rámus, gallerie, úspěch clowna, nad jehož humorem a směšně vyhrnutým nosem smíchy se otřásá celá cirkusová konírna. Leckde utroušený klep, jen když hrubý, třeba sprostý žert — a je to taky »kritika«. Literáta každý se ptá po domovském právu a náležité průpravě, kritika nikdo. Každý je hned hotov a v právu ke všemu, jen když péro drží v ruce.

To by ovšem nerozhodovalo. Děje se i jinde tak, ale sotva se najde druhé země, kde by se výrobkům této publicistiky věnovala tak zvýšená pozornost. Což, podomek je podomek; nemůže jednat a myslit, mluvit a vtipkovat, než jak jedná a myslí a vtipkuje každý kloudný, cti své a důstojnosti dbalý podomek. Je dokonce roztomilé takové literární švícko, žijící v nejluznějším vědomí, že svou osobou opravdu representuje nejnovější fasi českého humoru a duchaplnosti.

Ale ani to slovo není to pravé. Pozornost sem, pozornost tam, nechť se už pobaví, kdo jiným způsobem bavit se nedovede. »Es liebt die Welt das Strahlende zu schwärzen und das Erhabene in den Staub zu zieh'n.« Být hříšným způsobem bit, je konečně ctí. Škody tím věcně nikdo neutrpí, až na to snad, že v nejasných hlavách nastane ještě větší zmatek . . . Ostatně v daleké minulosti mnohý z nás má leccos za lubem, co by rád smazal dnes. To ovšem nevadí, abychom na sebe nepohlíželi jako na objekt kterýkoliv druhý. Nešťastný naturalismus nedal nám tenkrát ani pít, ani jíst, ani spát. Myšlénkou naturalismu byli jsme jako posedlí. Ale tu byla aspoň nějaká myšlénka, něco, oč jsme se mohli opřít, a to něco nebyli jsme my, naše drahé osoby, ale věc, literární zájem, starost, rozhněvaná snaha po lepším a, jak nám se zdálo, nevyhnutelném. Celý svět tenkrát třeštil jednou horečkou a leckdo z nás se i neznal. Třeštily tenkrát i větší hlavy, než jsou naše, ve jménu téléž mnohoslibné fixní ideje. Ta dělá z lidí i šílence i vrahy, a třebas natropila mnoho zla, zůstavila po sobě i mnoho dobrého. Šlejhar bez tohoto tažení byl by býval na dlouho ještě umlčen, odstrčen, z redakcí vyhazován, z nakladatelství vymítán; na jevišti byli to »Naši furianti«, »Gazdina roba«, »Její pastorkyňa«, ruské drama a ruský román, které přinesl proud s sebou. A ty zjevy až do dnes znamenají pro nás převrat, roh nových prospektů, událost, bez jaké si literární život dnes nedovedeme ani pomyslit. Dále. Mrzkou čínskou zdí byla tenkrát obehnána česká literatura. Odříznuta byla od celé románové literatury v cizině, zvláště ve Francii, o anglické do dnes ještě ani nemluvě! Zola byl v prokletí. Pozdvižením rukou odhlasováno v Umělecké Besedě, že nemá vůbec talentu. Byly to utěšené doby lidské hlouposti. Jména Flaubert, Goncourtové, Huysmans, Guy de Maupassant, ba i Balzac sám, pronášena byla tenkrát takořka poprvé. To byly poměry nesnesitelné. To znamenalo ožebračování, ohlupování, ztupění, nad které horšího sotva si lze pomyslit. Ta zeď se musila rozkopat. — O to šlo tenkrát víc, než o celý naturalismus. Nebýt toho všeho, zastat brány otevřené všude do světa, snad by ani mnohý z nás nebyl býval pro naturalismus tak emballé. Byl by čas a píli svou věnoval tomu, co v samostatném tvoření a celém svém obrození musil později nahradit. Ale to štvalo, to hnalo pěnu do úst a stud do tváře. Zároveň však oslepovalo, ohlušovalo, mátlo. Vzpamatovali jsme se teprv, když už bylo po boji. Mýlit se, je lidské. Přijdou i jiní a uhodí se zrovna tak do prsou jako my. V polemickém tom bombardování padla i leckterá střela, kam nikdy neměla zaletět. Na naši škodu a k malé naší oslavě. Ale žádná z nich nebyla darována, byly vráceny i s úroky, dlužen nezůstal nám nikdo nic až do dneška. La haine est sainte. — Neseme svůj díl. Na vině i trestu.

Míním však útoky z řemesla, spáchané při chladném rozumu a srdci jako led. Výpady a nešetrnosti při plném vědomí neschopnosti, psané rukou, která ví, o čem a jak by neměla psát, a přece píše. A ani o tom už nemluvím. Což, může někdo i psát v klamném domnění svých sil. Ale jaký význam se připisuje každému takovému slovu psanému, jen když zavání tiskárnou! Nebývají to nejvšednější hlavy, u kterých je křivě posouzený a napadený nejen litován, ale i za poškozeného a skompromitovaného považován. A to už je horší zjev. To už patří k oněm nesrozumitelným náhlostem, které stojí za povšimnutí. Mohl by si psát, co kdo chce, nepovšimnut brzy by zas umlknul. Ale to živí. Nemístná pozornost i tam, kde by nemělo být o ní ani žádné řeči. Ne u publika, ale u těch, kdo vidí, kde začíná a kde končí umělecké poslání.

Nuž, Zeyer právě svou odlišností a nepochopitelností hlavám sraženým a smáčknutého čela byl nejednou předmětem takové veřejné soustrasti.

Nehájím jeho, rozebírám zjev.

Starají se lidé o každý škrt, který se o nich napíše. A kdyby to i nejposlednější mrzák byl, vycházející někde v Chropíni nebo ve Lhotě. Jen když nějak se taková reptilie jmenuje, jde z ruky do ruky, i literáti podávají si plátek přes stoly, k obědu si ho podstrkují zavinutý v ubrousek, umělecké kruhy nemají pro tu chvíli chutnější lektury, a zvlášť jedná-li se o divadle, po kapsách, po kavárnách, z bytu do bytu, ze společnosti do společnosti stěhují se často i objednané výpady. A Praha je na 24 hodin šťastna: dostalo se jí rozčilujícího nápoje, postaral se jí o zábavu někde za růžkem číhající chudáček.

Nuž, i tu byl Zeyer vzorem: setrval vždy v zásadní nevšímavosti ke všemu, co a jak se o něm kdy psalo, vyjímaje onu část veřejného mínění, která mu buď bludem svým nebo hodnotou za pozornost stála. Nebyl v ničem podoben oněm Don Quijotům českých kaváren, zahrabaným až po krk v nejpodřízenější venkovské journálky. Zahalen v obláčky svých cigarett zdál se plynouti ven ze zakletého toho kruhu denních zvyklostí, v nichž s rozkoší ve vodě se čvachtajících káčátek hoví si tak často méně sobě důsledni.

Ale pevným a nepoddajným zůstal Zeyer i vůči tak zvané vážné, o svém právu plně přesvědčené kritice.

Ani o tu nejevil velkých starostí. I když ji i znal a sledoval. Právem se o něm tvrdilo, že se směje všemu tak zvanému novému »proudění« a nemá pro ně než dost pohrdlivé pokrčení ramenou. To už bylo čistě jeho záležitostí a rozhodne budoucnost, ne my, kritika kritiky, byl-li v právu čili nic. Nejinak se vedlo u něho i nám a dobře měl. I tu jenom vysvětluji. Podávám doklady jeho charakteristiky. Přísný, až krutý byl ve svém výsměchu a nedaroval nic. Do jedné šachty házel mrtvoly

skolené jedním švihnutím svého fleuretu. To on je původcem znamenitého bon-mot o pěšáku nenávidícím jezdoucího na koni. V předmluvě ke Karolinské Epopeji jasně určil své místo, s kterého pohlíží na svůj i okolní svět. Nemohl za to, že stál tak vysoko a co pod ním, že viděl tak drobné. Nebyl to výsměch jen, ale i soud. Věděl, co chce a to, co chce, že je správné a dobré. Nechápal tedy, jakým právem nachýliti by se měl uchem k něčemu, co za nic nepovažoval, co mermomocí nadiktovati se mu snažila veřejnost. Ta odjakživa roztahovala se v nekonečných výkladech, co a jak by ráda požadovala od něho, ale nikdy, co a jak požadoval on od ní. Měl své ponětí o kritice. Nesoudila jenom ona, soudil i on. Věděl, jak pravá kritika, velký o literatuře soud vypadá, a neschopen kompromissu nemohl vzíti za vděk něčím, co z nedostatku pravého provisorně se mu podstrkovalo. Načetl se a nastudoval velkých vzorů kritik dost a dost, aby se nedal mýlit sám. Ale dokonce už neměl u něho a nemá s kritikou vůbec nic společného onen nešťastný způsob psaní, kde autor hraje úlohu Kašpárka, s nímž kritik principál před publikem provádí své kejkle. Nedostatek hlubšího pochopení zakrývá se tu jakýmsi tatrmanstvím, které může mít i úspěch jednoho dne, jakému se už po kavárnách a hospodách těšívá čistě journalistické kejklířství. Tak psát bylo snad i kdysi moderním, dnes jsme už vychodili dětské tyto kalhotky a ohlížíme se po jiném. Ta komedie trvá už trochu dlouho. Úšklebek sám sebou leckomu imponuje, ale stálo by za pátrání, komu se líbí. Konečně může se říci o práci, líbí se mi, nelíbí a proč? Ale v tom úšklebku je ještě něco, co činí dojem jakési zdánlivé superiority nad předmětem a stojí za rozbor tento zlehčující tah kolem úst. Je to sarkastický úsměv neuspokojeného ideálu v umění? Já takový úsměv vídám u seladonů maloměstských promenad. Tak důstojníci s monoklem v oku prohlížejí sobě kolemjdoucí slečinky. Jakoby cena kritiky záležela jedině v tom, že nepřístupna dojmu hodně vysoko rozkládá svá ramena. Či by právě to bylo dobrým znamením pro umělce, když tohoto druhu kritik začíná zapínat knoflíky až po bradu? Škrábou se mu z hrdla slova, kterých šetřit se musí jako zlata, poněvadž by jinak nevypadala kritika jako kritika? Člověk dobře nechápe, proč se tak děje. Aby chválou nezkazil? Ale vždyť je možno i nechválit a přece se neušklíbat! Či tímto způsobem se má umělec k větší pohnat píli, vzmužit se, sesílit? Ale já neznám jediného tvora na světě, aby se posíleným cítil pošklebkem. Či dociliti se má trvalého úspěchu u publika? Patrně, ale ani to už neposlouchá a jsou i případy, kdy správné rozhodlo proti hlasu ironisující kritiky. Je patrno, že zlaté časy už jsou dávno ty tam, kdy kde kdo se dal omračovat tímto způsobem. I tu se už tuší jakýsi rozdíl mezi kritikou a kritikou. Ztratila jaksi kredit, ubohá, a s kreditem všechno. Tak zbývá jediný výklad, že se tak slouží pouze své vlastní drahé osobě a žádné literatuře a žádnému umění, manýra staví se na piedestal, zdánlivá výše vyzdvihuje se na odiv, aby nebylo vidět mělkost. Toho je tím více líto, že to nejsou lidé bez duše a rozumu. Ale jako v životě i nejnóblejší záchvat duše, ryzost cítění zadají okamžité póse. Jiná otázka je, jak k tomu přijdou umělci, aby traktováni byli tímto diletantským způsobem? Vloží do výkonu všechno, svou krev, svou duši, bezesné noci, celý svůj život házejí va banque, lámou své krky o úspěch či neúspěch a právě když dosáhnou překrásného výsledku, má se jim dostati bagatelní blahosklonnosti a shovívavých grimass, které urážeti musí hůř než sebe přikřejší odbytí? Což kdyby obecenstvo i poslechlo a pod dojmem takové grimassy samo se začalo ušklíbat? A bývalo tomu tak! — Jakoby to jedno bylo, mám-li o jeden talent víc nebo míň v době nejsvrchovanější nouze! Jakoby se talenty u nás stlalo, tak jakoby pálil každý úspěch jako zapovězený, v našich poměrech nedovolený hřích. V ničem není vyznačena tak naše ubohost a malost jako v tomto poměru k umělci. Co statečnosti, neohrožené otrlosti a síly je k tomu potřebí, jakou jistotu musí v sobě cítit každý, aby čelil i takovému nemravu? Jen o poznání těchto sil méně a jak daleko je ku katastrofě zoufající nad sebou dušičky? Jsme jedna rodina, národ není velký, talentů na málo, úspěch je rodinnou událostí, pád nebo smrt hořkým národním neštěstím, jakých jsme zažili už dost a dost, abychom už jednou mohli míti rozum.

Literatura není žádný klášter. Není v ní předepsán žádný zvláštní ceremonář. Někdy bývá v ní i veselo.

Ale co trvá léta a léta bez konce, bez trestu a bez výhledu v obrat k lepšímu, může snad na chvilku skorrigovat — okamžik.

Za ta dlouhá léta napsala se toho zboží hezká hromada. — Nuž, nechť se snese i to, co píši dnes. — Vždyť je toho jenom — kousíček. Pokrač.

NÁRODNÍ DIVADLO V BRNĚ.

Zřídka kdy pohnou se stojaté vody moravského života, a pohnou-li se, bývá to vpádem politickým nějakým, málo kdy událostí hospodářskou a nejméně již kulturní, zvlášť uměleckou otázkou. Jednou do roka přelétne po našem obzoru meteor skutku, za ním zajiskří něco drobných slov, a zase klid v atmosféře na dlouhou dobu. V minulých letech byly to dvě umělecké výstavy v klubu přátel umění, letos posud pusto a prázdno, a není ani potuchy nikde, že by redilo se něco, co roznítilo by na chvíli aspoň teplo v duši vyprahlé čekáním.

Skutkem chtěla být jedině mimořádná valná hromada Družstva divadelního — a jak vyzněla?

Družstvo pracuje již dvě desítiletí a marně se namáhá pohnout sebou či divadlem s místa. Den co den snad volá: přistupujte za členy! a v odpověď přiletí dvě pětkové přihlášky měsíčně, stačující zrovna tak na porto dopisů, jimiž se vyzývají jednotlivci, aby . Uznává se, že je třeba součinnosti celého národa, nuž, Družstvo volá; proč jen národ nejde?

Poslední valná hromada dala si odpověď: Příspěvek je veliký; snížíme-li ho pro široké vrstvy na zlatku, získáme je. A zřídilo venkovské odbory, vlastně dovolilo je zřizovat, dovolilo jejich budoucím členům platit po zlatce ročně, zavázalo výbory jejich sestavovati řádné výkazy o příspěvcích, jež by se pololetně do Brna odváděly — pak složilo ruce v klín a prohlásilo, že konečný prostředek jistě účinkující je nalezen.

Opravdu? Bez úsměvu?

Zdá se mi, že je to více než nevážnost k velikému cíli, nebo získá-li se sto nových členů — odhaduji, myslím, dosti správně, nebo více zájmu usnesení nevyvolá — co znamená to pro divadlo? A že je třeba rychle uskutečnit myšlénku po třicet let již kvasící, je tak zřejmo, tak nad slunce jasněji zřejmo. Vždyť živoříme umělecky na všech stranách, třeba že moravští umělci stojí hodně v popředí všeho našeho ruchu; živoříme a odumíráme lidu a pozvolna i sobě. Naše časopisy hynou — vyhynuly skoro docela; má následovat za nimi všecko slovesné umění vůbec? má ponechat se starost o náš duševní život zase bratrskému království, z jehož fondů beztoho dost dlouho již tyjeme? Dnešní prozatímní sezóny soukromého ředitele nemohou se přece považovat za práci pro umění jsou pouhopouhým finančním podnikem, jenž popřej umění jen tehdy vstup, když slibuje zisk, jsou pro Družstvo příležitostí ku klidnému zimnímu spánku, jejž jindy mívalo jen v létě.

Nuž, divadla stálého je nám třeba jako soli, proč taková sterilnost? Či není možno pro ně vzbudit zájem pražádným způsobem? Družstvo ví, že zájem je kouzelným proutkem, jenž změněn v nadšení, buduje a staví, ví, ale není si vědomo snad, že žádostí o peníze vzbuzuje se velmi těžko. Je třeba upozornit na to.

Před dvěma roky pokusila se zaniklá Mor. revue nalézti cestu k rozřešení divadelního problému enquetou, k níž pozvala téměř celou veřejnost českou. Psalo se, radilo se, bylo mnoho plánů illusorních, ale bylo mnoho

*

rad dobrého zrna; proč nebylo sáhnuto ani k jediné? Byla by pravdivou výtka Jar. Kvapila tamtéž pronesená, že naše půda je neplodnou mrtvinou, nám že škoda pomáhat? Nebo snad právě proto byla všecka enqueta bez povšimnutí pominuta, že obsahovala i několik ostrých slov? Oba případy byly by vysvědčením prasmutným.

Dnes zaklepala Mor. Orlice několika feuilletony na bránu těžce zapadlou. Má se opakovat, co jsme již viděli, má znovu zapalovat se naděj na plano, abychom pak o mrtvolu bohatší opět sklonili hlavu v resignaci? Bylo by škoda. Ať tedy Družstvo všímá si toho, co se mu nabízí, ať zreviduje zapomenutou enquetu předloňskou a kriticky buď odmítne, vyvrátí, nebo přijme za své, co plodného najde, ale ať zasáhne činně nějak a rychle, než pozbudou působnosti i hlasy nyní vyrůstající.

Více neklidu a života!

V Brně, v říjnu 1901. Alfa.

LITERATURA.

Antonín Klose. Z tohoto světa. Nákladem F. Šimáčka.

Tohoto světa pouhý syn
den nehalím si do mlžin . . .

představuje se autor na počátku, a tak se bije na mnoha místech ještě do prsou jako upřímný materialista, který z au de là nic nemá a proto se o ně ani neinteressuje. Bojí se mlh a pessimismu, ale není to radost bezprostředních sensuelních dojmů, kterou nám dává náhradou, ale dusný prach kanceláře, lehající na prsa. Nemá-li jeho den mlhy, nemá ani slunce, nemá ani volného prostoru vzduchového a volných radostných obzorů, ale hustou atmosféru písárny. A básně ty jsou krátkodeché, skoro umělé bez umění, těžkopádné, nestravitelné a dusivé tak, že citované verše se zdají být ironií. Autor má těžký boj se životem a bojuje ho, jen aby mohl svou ženu líbat, jen pro krásné večery v intimitě domova, a to je krásná věc, i v životě, i literárně, dovede-li ji básník vyjádřit. Ale p. Klose marně v několika básních hledá výraz pro tragiku své lopoty. Zdá se, že řada čísel jsou nepodařené skizzy k jedné básni »Hmota«, v níž konečně nalézá definitivní formu. Vrací se z kanceláře, a únava se mu věší na paty. Chvátá osvětlenými promenádními ulicemi, aniž by cítil krásu jejich večerního života: těší se příliš na oddech u krbu. A jeho srdce je plné resignace:

A cestou tou mně často zdá se,
že proto jdu v klid domova,
bych nabyté tam síly zase
moh' zítra ztrácet poznova.

Těmi verši si pan autor dává dostatečnou legitimaci i k úplné sterilnosti: zde není místa k snění, zde už není síly k životu; scházejí všechny podmínky k rozvoji básníka. A u krbu, snad také se nic nežije, jen nové síly se čerpají — neboť byste marně hledali ono Coppéovské procítění idylly čtyř stěn, praskajícího ohně a citupiné gesto ženy — vše to, co by tam být mělo, abychom básníkovi záviděli ten spěch po práci. Vyjímám z celé knihy velmi pěkné číslo, »Rolničky«, hra vzpomínek a sensací z dětství, kdy babička u krbu vyprávěla dětem svět jinaký, daleko poetičtější, než je autorův přítomný a zpívaný život.

A. B. Dostál, Pohádka věčně stejná. Nákladem vlastním. Panu Dostálovi se podařil pěkný poetický bibelot. Jeho lyrická scéna má za sujet věčnou historii vyžití, smutného poměru mezi touhou a klamem uskutečnění, a tragiku ženské duše, která se darovala, aniž učinila milence šťastným na věky. Jeho touha konečně vyletí dál, jako fénix z plamenů, z ní však — je-li pojetí oběti absolutní, zbude jen uvadlý květ. Je to Liliová princezna, která vzbuzuje nejvíc lítosti, víc než princ, který bude ochoten přijímat ještě jiné, nové oběti, nové klamy duše v hádankách těl. Je pravda, práce páně Dostálova není zvlášť hluboká: rozčeří jen city, způsobí jen příjemnou chvilku čtenářům a čtenářkám elegantním.

Pan Alfons Breska, autor víc než povrchních veršů »V zajetí trpaslíků«, přináší nové opus (op. II.!!), podobného symbolického rázu jako Pohádka Dostálova: »Hlasy v bouři«. Král, hrdina, pohan, ctitel života, umírá a dá si strašidly mnichovými suggerovat jeho marnost. Ale král, i mnich, i Blanciflora jsou jen loutky ustrojené v kostýmy Kopeckého divadla — a jejich slova jsou také jen kostýmy prázdnoty páně Breskovy. Pan Breska má výlučný talent pro poesii ornamentální, ale schází mu velká kultura, v níž básník volí tyto hříčky z opovržení ke všem velkým — stejně marným myšlenkám a objemným svazkům, kultura lidí přesvědčených, že nic nového neřeknou, čím by znepokojili lidskou duši. M. Maeterlinck by byl p. Breskovi dobrým, ale jistě nedostižným vzorem, neboť p. Breska má víc talentu k veršování a výběru slov, než opravdové subtilnosti psychologické.

Pan Emanuel šl. z Lešehradu zasloužil si naší pozornosti poslední sbírkou »V dnech šerých« (Weinfurter). Tento básník byl u nás už hodně diskreditován, svou vlastní vinou, a proto odpustí, že nám ušly první dva díly trilogie, jejíž je poslední sbírka poslední částí. Ale opravdu práci p. z Lešehradu to neuškodí. Znáte ho dobře: Před třemi lety jako debutant presentoval se velmi sympaticky dvěma sbírkami, které prozrazovaly uzoučký, ale velmi lyrický a ušlechtile diskretní talent. Ale potom následovala sbírka za sbírkou, básně, drama, prósy, které vnucovaly jeho jméno výkladním skříním a bibliografiím, ale které dělaly příliš dojem smetí se stolku mladého básníka. Sympatický, způsobný mladík se změnil v dobrodruha, který chtěl za rok dobýt světa literární slávou! A zapamatujeme si na něho, že tolik podceňoval náš vkus. Ostatně nová kniha má chyby předcházejících, a chceme ji a talent p. z Lešehradu hájiti jen pro malý počet básní.

Nesmíte hledat žádného vztahu mezi nápisem sbírky a jejím obsahem. Nápis, rozdělení — to vše je nápad a mystifikace, jako veliká část básní, která se skládá pouze ze slov, a nejraději z podobných jako měsíční světlo, víla, archanděl, safír, věž, luna. Sestavení slov ve věty, v rýmy, v rythmus, dostačí p. z Lešehradu k básni — a spoléhá snad, že v nich budeme hledat hluboký, skrytý smysl. Zatím nenajdete ani myšlenky, ani vznětu.

Pan z Lešehradu je veliký čtenář a jeho mozek je velikým lexikonem slov, kostumů i pós, tak velikým, že jsem měl obavu, že mu vystačí na celý život.

Ale tentokrát se opět nalezl básník. Pan z Lešehradu má v nové sbírce několik písní, velmi melodických, velmi sladkých a lehoučkých, že zůstanou dlouho v srdci, a že vám jejich rythmus v srdci hraje. »Píseň večerní«, »Koketa«, »Chtěl bych tě míti« jsou takovými písněmi; a p. z Lešehradu by se snad podařilo ze všech dosud vydaných knih vybrati podobné a sloučiti ve sbírce bez pretencí a bez nápisu. Dovedl by zazpívati v prostých chansonách opravdové city svého srdce velmi delikátního a passivně resonančního. O. Šimek.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. 20. PROSINCE 1901. * ČÍSLO 8. *

JOSEF K. ŠLEJHAR:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

Několik dozorců protlačilo se zatím mezi odcházejícími. Vstoupili k postranní tlupě zevlounů. Znali z nich dávno většinu, byly tu stereotypní tváře dávné, jakoby náležely nutně sem. Některé sice neznali, ale pouhým kouknutím dovedli oceniti materiál. Jaksi nejdřív takovým pohledem velmocensky spráhli shromážděný zde tento materiál — vzhlédli to surově, opovržlivě, s cynickými úšklebky. Na některých obličejích posléz jako nevývratně utkvěli, a takový obličej jakoby zkameněl v uctivosti a pokoře, do některého i vstouplo horko. Načež sem bylo kývnuto. Některý z dozorců raději zase hvízdl. Nebo jiný uhodil beze slova na rameno a nezdržoval při tom zrovna ruku, naopak, takové řádné praštění, až se třebas oběť zajíkla, bylo známkou milosti a od ostatních provázeno souhlasem. Jiný opět z dozorců měl zvyk kopnouti, ze zadu nebo z předu, podle situace, že div se tu dotyčný chlapík nesvalil, ale vždy byl rád. Také se jednoduše po vyvoleném vychrstlo něco slin, a třebas mu na vestu nebo do samého obličeje, v kterémžto vzhledě měl jeden z dozorců opravdovou virtuositu, a bylo to ostatně přijímáno s gaudiem ostatních. Všichni takto vyznamenaní a označení věděli již, co to znamená — půjdou na šichtu, je dnes po hladu, také retko se bude moci třebas zapálit . . . Vystupují z řady; některý jakoby ho vystřelil, v chtivém úžasu byl by padl k nohoum panu dozorcovi, a jen kdyby se mu třebas znovu a sebe vydatněji uráčilo kopnouti. Zapadají pak dvéře za všemi vyvolenými, je po rekrutýrce práce; také zatím poslední zástupy dělníků byli odešli. Mnoho smutných očí ještě chvíli upírá se na zapadlá vrata. A pak pozvolna se rozcházejí zevlouni, na něž se nedostalo. Někteří neodcházejí. Ti zůstanou třeba celou noc, zachouleni v sebe, snad i nějaká krev bude prolita, snad stane se i něco jiného, a tak přece na ně ještě bude moci dojíti, byť to bylo někdy po půlnoci. Zatím do té doby neustanou se hladem a zimou třásti jako psi — — —

Když on vstoupil uctivě kde kým pozdravován i provázen poníženým respektem lidu, bylo nádvoří tovární již zúplna osvětleno systémem obloukových lamp, jež s výše stožárů shlížely jako řada oslnivých úplňků tanouce v bílé, mrtvé, zatřásající se někdy sféře pronikavé záře.

Neoznačitelný ruch panoval na šírém, dalekém nádvoří. Ze všech stran zřela sem bezpočetná, vysoká okna, mřížená, žlutě planoucí do bílé oblasti zde. Jakýs třeskot živelný zdál se vpojen v tyto vytřeštěné okenní řady, jakoby ve svítivé zuby rozevřených, chrlících úst. Za nimi hlučela bouře práce a síly. Nádvořím přecházeli a pobíhali lidé, povozy, vozíky na kolejnicích a vagony sunuly se i celé vlaky. Byl pokřik, zvláštní ozvy, signály, syčela pára. Bučeli voli táhnoucí vagony. Byly nárazy, po nichž ještě chvíli úpěl řinčivý ohlas. Jako z podzemí vznikal celým nádvořím těžký, nepomíjivý chod bagrů. Rány kladiv z kováren se stíhaly a rozlehlé, ohlušivé hřmění kotlářů neustávalo, vytrvávajíc někdy celou noc. A na některých místech dvoru plápolají fialová a zelená ohniště, bizarně šlehající barevné jazýčky ohňů. Tady se zároveň letuje, měděné roury se zatavují. Ruch neoznačitelný, mnohotvárný. Jakoby v chaosu bezuzdně spějící, avšak přesně označený a disciplinovaný vědomými účely.

Procházel vším tím netečně, bez povšimnutí, vše mu bylo tak známo, v jeho krev jakoby se přelilo. Nevšímal si rovněž lidí z jeho party,

hromadících se již v různých hloučcích po dvoře, čekajících brzkého vystřídání anebo vcházejících již do továrny. V bílém elektrickém zásvitu zdály se mít ty hloučky lidí, jakož i vše, co na dvoře se dělo, jakýs fantastický ráz, vše připadalo v tajemné unylosti, ve změtenosti jakési záhady. Vrhaly se dlouhé, proplétající se a zase náhle mizející stíny, jež jakoby se propadaly. A na všem, i u výrazu těch tváří lidí, tanulo něco mimořádného, ono vzrušení a ráz jakési osudnosti, jakás živelná vypjatost se tu značila, jak to bývalo vždy v předvečer těchto osmnáctek, po nichž přejde parta na den, nastane to zase úleva, veselejší denní práce, vyspání. Neboť tito lidé, pracující celé noci, domů nepřicházeli, aby spali, jak by se rozumělo. Ale rozumělo se samo sebou nespati, když je den, a dělala se tu doma obvyklá práce u chalup, na polích, štípalo se dříví, co bylo třeba, podělkovalo se i jinde. A na noc místo vyspání, místo pobytu u žen a dětí, místo rodinného útulku, místo usnění pod domácí střechou, odeberou se do továrny. Až nyní teprve po vystřídání na den nastane jim zas odpočinek, totiž po dvanáctihodinné práci denní přijdouce domů, (někteří mají přes dvě hodiny cesty i více,) budou v noci spát.

A toto očekávání, toto blaho jakoby již ve vzrušené předzvěsti označovalo se v předvečer vystřídání. Ostatně je také zítra neděle, nálada sváteční; vyjdouce zmořeni v poledne po osmnácti hodinách služby z továrny, zabandí si, popijou, pohrajou, je muzika, posvícení, potančí, poperou se, promaří třeba vše, co přinášejí na mzdě — a i v tomto očekávání nedělního odpoledne, v němž vypoutají se z jařma továrního, aby byli zase na chvilku svoji, vždy také bylo mnoho půvabu a jakéhosi předurčení . . .

Vše to znal, vše mu bylo tak lhostejno, co se v tomto vzhledě dělo tady. Jen několikráte pronikavěji zapátral kolem sebe. Ale jí tu neviděl. Byl tomu velice rád — až pak, pak to bude všechno vhodnější, na svém místě. A jen k tomu upíral všechno své duševní zření. — Mihl se mu přes cestu ředitel, těžkopádný, gichtovitý, nevrlý člověk, s afektem vodnatelnosti, s chůzí hrocha, s neustále jaksi bolestně zkřivenou tváří, jakoby se mu v útrobách stále něco svíralo — ostatně mnoho jedl a ještě více pil, aniž byl s to zdaleka projísti a propíti to, co vydělával na služném, tantiemách a jinak. Bylo na mladém muži, aby vložil se v náležitý respekt, ostatně jako vždy ředitel chvátal, jen několika slovy zmíniv se zcela zbytečně o nějaké vnitřní záležitosti. Vše to dávno věděl mladý muž, bylo to pořáde stejné, uklonil se mlčky na respektný souhlas a vlastně ani si nepovšiml, co chtěl všemocný pan ředitel.

Byla ještě as čtvrt hodina, snad více času. Ale nenapadlo mu, aby obvykle té chvilky použil k zastavení se v kanceláři, na noviny, na kus politického a denního místního žvástu. Nestál o nic takového, do duše vše se mu to již dávno zprotivilo, divil se, že vůbec kdys pro něco takového mohl míti zaujatí — ostatně jaké vůbec bylo zaujatí v tom dosavadním bídném životě!

Blížil se zvolna, v zadumání ku zadnímu obrovskému traktu továrny, mezi barikádami uhlí, vápna, stroncianu, mezi nesčetnými sudy melassy jako v svorném stádu po celé šíři dvora rozloženými, mezi ohromnými nádržemi zemními pro tuto melassu, z nichž pouhý nekonečný řetěz v hnědém smrdutém plynoucím chomáči, na článcích tohoto řetězu ulpívajícím, tuto melassu dopravoval do nejhořejších poschodí, mezi haldami škváry a zbytků stroncianových, nehodících se již k ničemu, mezi hranicemi prken, dříví, kar, kortoučů, mezi massami starého železa, litiny a rour, jež vyčkávají žida — k tomu oddílu závodu jemu svěřenému z tohoto nesmírného rafinačního komplexu, jenž obsahoval všechna odvětví výroby cukru.

Než vstoupil do továrny, prošel dvorem až na konec, aby ještě chladného, volného vzduchu nadýchal a své zřejmě se v něm vzmáhající rozčilení utlumil. Bylo mu těžko zůstat klidným, aspoň na venek se udržujícím, v tom ovzduší, v němž jakoby již vyciťoval blízkost její. Za plotem továrním bylo náhle pusto, volno, vyrůstaly tam kopřivy a sešlé, staré bodláčí se tam udržovalo z léta; tady jakoby náhle končil svět a tam to byla téměř poušť Ještě kus dále vrhala se ve ztmělou krajinu, jakoby pohlcující se v bezdno šera, mohutná, bílá projekce továrního světelného moře; ale vše již v jejím dosahu bylo nehybno, mrtvo, jakoby ve strnulé extasi. Jen ty úzkostné, zvířecí steny někdy vyzněly z té pouště. A někdy zamžení jisker vychrstnuvších se z továrního komínu, jakoby ohnivý chvost se řítil, událo se v pustině soumraku. A zas vše v neznámé dáli smutně zapadalo, až srdce tady jímala zoufalá, beznadějná hořkost života...

Pak pronikavé hvizdnutí vzrušilo extasi této pustiny — party se střídají, musí na své místo. Ohlas toho znamení jakoby ho vyrval zrovna ze sebe, zachvěl se až, vypjal násilně hruď, žárný klokot naplnil jeho smysly. A připadalo mu to zahvizdnutí jako ohromující předzvěst osudového naplňujícího se příští. Co jen s mrzutým, netečným povzdechem přijímal druhdy, bylo mu signálem nastávající feerie. Ale byl svrchovaný čas dostaviti se, tady není zameškání. Zanechal zatím, co bylo v něm a vkročil do továrny A ani se jaksi nenadál a již zachvácen byl celou tou vřavou práce, jež hned obklopila ho bouřícími vlnami jako vzdutí moře, na něž byl uvržen a bezmezně jím unášen.

Vystřídání stalo se najednou, jako rázem. Je v tom dávno naučená methoda, nepřekročitelná disciplina. Lidé postoupili si svá místa, odevzdali si práci. Jedni přišli, druzí odešli. A jiného vlastně nebylo nic. Vše pak spělo stejně dál, bez pozastavení, bez vyrušení. Kypícím hmotám a úsilí strojů bylo lhostejno, kdo řídí jejich chod. A uprostřed toho moře továrního, přejav řízení z rukou druha chvátajícího co nejspěšněji odtud, nacházel se nyní jako suverén ve svém království, s celou tou svou mocí, jíž zde nic se nesmí vzepříti, co podrobilo se disciplině a řádu práce — i s celou tou svou přemírou zodpovědnosti, v níž nejmenší nedopatření nebo neznalé opomnění přivoditi může často nejstrašnější katastrofy, rozpoutávající záhubu a děs ztroskotání, nabyly-li soustředěné zde obrovské síly v nestřeženém okamžiku zvůle své. Ale i u vědomí této své zodpovědnosti se zde nacházel a i u vědomí přináležejícího jí významu a moci . . .

Byl velmi neklidný, celé jeho nitro jakoby se chvílemi divně vzepjalo — ale na druhé straně bylo mu jakoby v neskonalé vítěznosti, tak nějak ovládavě nejen před sebou samým, ale i nad touto vší hmotou zde uváděnou v pohyb a soutyk změn. Bylo mu nejen, jakoby celou svou bytostí vítězně mával, v nezměrném povznesu nadšení, ale zároveň jakoby vše zde dálo se jeho pokynem, u překotu zdroje jeho síly a moci. Jakoby v jeho neodolatelném popudu vzdýmaly se všechny ty massy varu v bezmocné poddajnosti, uváděny v onen stav, jaký on chtěl jim dát. Jakoby jím řídily se a od něho svou hybnou sílu vynášely ony zde pracující tisícekoňové stroje, zasahujíce pohybem svým tam, kam on velel. Záplava toho světla, jakoby kosmického, zdála se planouti z ohniska jeho bytosti. Vůbec jakoby v celé té sféře řítila se nezvěstná síla, majíc zdroj v jeho bytosti, ve všemohoucí jeho vítěznosti . . .

Valila se to obrovská kola setrvačníků, jejichž během jakoby samy kosmické dálavy se mohly přemáhati, aniž hnula se z místa, co země sama jakoby to pádila v tom jejich chodu. Vývěvy stenaly v temném těžkém hukotu svých plic, pohlcujících bez ustání spousty par ve svých útrobách; a nemohouce jaksi stále nabrati dost dechu pro sebe, jakoby se tím děsivě bouřily v nekonečných těch nárazech vzdechů svých.

Pokrač.

Václav Hladík:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)

Pokrač.

Hovořil se svými stromy a jméno Mínino slétlo s jeho rtů v toužebném povzdechnutí. Stromy jen též slabě povzdechly, neboť neměly ještě listů, aby mohly hovořiti.

Toho dne měla přijít opětně Mína a Voldan si přál, aby vše bylo krásné a nádherné, jako když královna vjíždí do svého sídelního města Proto s takovou radostí uvítal jarní slunce.

Procházel se, pohvizdoval, rozčileně hovořil k sobě, vypouštěl do vzduchu dým cigaretty.

Již měl dosti té hry s ní. Podráždila do krajnosti jeho vášnivou žádostivost a umínil si, že učiní konec tomu napjetí. »Dnes anebo nikdy,« řekl si náruživě a odhodlaně. A tázal se s úzkostí i s jakýmsi šibeničním humorem, zdali je vlastně láskou to, co cítí pro slečnu Havlenovou.

Ostatně nad tou otázkou pokrčil nedbale rameny. Ona není schopna takové lásky, jaké poznal u jiných žen. To věděl. Sama to řekla upřímně. A její povaha, její divné, smutné dětství, její prudká ctižádost a touha po úplné samostatnosti učinily z ní ženu bez něhy a poesie, měkkého, rozplývavého, citu plného ženství. To všechno, co tvoří spíše kouzlo nežli svůdnost ženy, bylo jí protivnou sentimentálností.

Voldan pochopil konečně, že Mína může být jen milenkou a nikdy manželkou. Také neměl podobných vážných úmyslů a celkem se mu utváření jejich poměru úplně hodilo. Manželství, život rodinný zasáhly by příliš rušivě do jeho života, rozptýlily by jeho energii a vůli drobnými starostmi. Měl mnoho práce, velký úkol před sebou a chtěl se vyhnouti všemu, co by jej oslabovalo nebo odchylovalo od vytknuté cesty.

»Ne, Míno, nejsem větším bláznem nežli vy. Budeme oba rozumní a proč bychom si měli překážet? Ani snad žárlivý bych nemohl na vás být!« hovořil Voldan sám k sobě.

Žárlivý? K smíchu! To nebyl nikdy . . .

A přece lehkým mrakem prolétla jeho jasnou myslí vzpomínka na Mínu v saloně Wollnerově, skloněnou nad albem, důvěrně šeptající s amateurem všeho krásného.

Odhodil cigaretu a lehkomyslným posuňkem, rozmávl mráček této vzpomínky, jež vlastně nebyla ničím. Lapalie!

Ale v té chvíli si vzpomněl na jisté blesky jiskřivých pohledů tmavých, hlubokých očí Míniných, na jisté záchvěvy jejích rtů usmívajících, na její sladké, vonné, svěží polibky, na její krásnou vážnost i na její rozkošný humor a cítil, že by pro tu ženu byl schopen všeho, největšího heroismu i největšího bláznovství. A poznal též, že by neměl klidu, kdyby nedocílil její úplné lásky.

Tak si ji chtěl podmaniti a podrobiti ve výbuchu vášně a lásky, jako si silou svého slova a svého ducha, svým osobním vlivem i svou energií dovedl podmaňovati davy, roznécovati v nich nadšení a lásku pro sebe.

»Zkrotím ji jako divoké hříbátko,« myslil si, »a pak ji zase pustím na louku.«

Bylo mu na okamžik teskno z těch frivolních myšlenek, jakoby v nich pohřbíval nějakou čistou illusi.

Jako muž silné vůle dovedl ovládati své nálady, někdy chtěl komandovati i svým citům. Obrátil prostě list. Nemyslil více na Mínu a uvažoval o svých záležitostech.

Byl celkem spokojen. Vše se mu dařilo snadně. Vlna úspěchu nesla jej do výše. Byl populárním vždy více a vzbuzoval vzrušení všude. Počal imponovat. Zanášel již nový směr, nového ducha do politiky, do veřejného života, ale opatrně, nechtěl vystoupiti jako reformator a novotář a způsobiti si trudné boje. Jednalo se mu o to, aby neroznítil závist, nevzbudil obavy u starších a u vůdců, aby si připravil půdu, aby se znenáhla vnutil lidu, a pak třeba silný a neodvislý vystoupil směle.

K té neodvislosti měl zapotřebí především peněz. Wollner osvědčil se dobrým rádcem a pomocníkem. Voldan vydělával již mnoho tisíc.

Již teď chtěl aspoň naznačiti svůj příští program politický. Ale jinak, upřímněji a méně sofisticky a diplomaticky, nežli jak vyložil svůj program sociální při boji proti radikálům a socialistům.

Příležitost se mu naskytovala teď. Studenti jej vyzvali, aby jim přednášel o Havlíčkovi. Již několik dnů pilně se připravoval na přednášku.

Pobyv asi hodinu v zahradě, vrátil se Voldan do svého pokoje, s chutí posnídal a rychle vyřídil svou obvyklou korrespondenci. Pak vyšel před polednem. Navštívil Wollnera v jeho kanceláři.

»Příteli, vyhlížíte stále mladší a elegantnější,« uvítal finančník poslance, změřiv ostrým pohledem jeho svěží zevnějšek. A cosi jako úšklebek zamžiklo za monoklem a přelétlo tvář Wollnerovu. Ale velmi bonhomním tónem žertoval o Voldanových záletech.

»Dejte si pozor,« pravil náhle, skoro vážně, »láska je hazardní spekulace. Nikdy se do ní nepouštějte s celým kapitálem. Nikdy se jí nedávejte celý. Moudří spekulanti nesázejí všechno na jednu kartu, ponechají si část jmění v reservě. Žádná žena na světě nestojí za to, abychom na ni vsadili všechno i reservu. Kdo to udělá, je hlupák. Buď skrachuje úplně — a když vyhraje... nestojí to nikdy za to rozčilení a risiko...«

»Děkuji vám za dobrou radu, ale u mne je zbytečná, jak víte . . .« usmál se Voldan.

»Taky pořáde jen tak vesele a světácky? Nikde jste ještě neuvízl? Hm, máte přece tolik štěstí u žen . . .«

»Prosím vás, mluvme o něčem vážnějším...«

»To jsou ty nejvážnější věci i u mužů sebe lehkomyslnějších . . .«

»Odpusťte, milý příteli, vidím, že váš esteticismus neomezuje se pouze na reprodukce krásy na obrazech a sochách. Divím se, kde při vaší činnosti a při vašich starostech naberete na to vše času. Kdo by to řekl o vás. Jste mi záhadou. Nejpositivnější, nejstřízlivější obchodník a máte takové podivné záliby v kráse, umění . . .«

»Co pak Medicejští nebyli též kramáři?« smál se Wollner.

»Ale to byla doba renaissance . . .«

»Proč my bychom nemohli ve svých povahách zachovati trochu té renaissanční síly, bujnosti, hltavosti života, krasocitu a požitkářství? Mně se zdá někdy, třeba když sedím s hloupými kobylkáři a mazanými židy ve schůzi správní rady naší uhelné společnosti, že jsem velmi renaissanční . . . ha, ha, ha . . .«

Oba přátelé pak pohovořili chvíli o kursech a o burse — papíry Voldanovy byly stále velmi příznivé — a v nejlepší náladě se rozešli.

Voldan zastavil se v Bodeze. Našel tam jen bankéře Voborníka, nervosně popíjejícího prudké lihoviny anglické.

Na Ferdinandově třídě potkal pak paní Bílkovou. Vedle ní kráčel, pokorně se hrbil Makovec. S roztomilou, veselou nenuceností procházela se paní Bílková se svým milencem, jakoby u ní podobné věci byly zcela comme il faut. Svou smavou půvabností odzbrojovala všechno, i morálku a předsudky. A nikdo jí nebral ve zlé její nápadníky a její caprice záletné, daleko ne tak jako té sentimentální a nehezké paní Kudrnáčové, kterou celá společnost odsoudila pro její hloupoučký a nepatrný poměr s nějakým důstojníkem. Nebohá stranila se světa jako vyvržená hříšnice, kdežto rozkošná paní Bílková všude vystupovala se smělou svou graciesností, v divadle, na plesích, ve společnosti.

Pozdravila Voldana kamarádským pokynutím hlavy a usmála se tak, jakoby si tropila šašky ze všeho a především ze svého průvodce.

Po obědě Voldan zašel do kavárny a měl malou schůzi ve výkonném výboru klubu poslaneckého. O páté hodině vrátil se domů. Do svého pokoje dal nanésti plno květin, růží, kamelií, orchideí.

Naplnil všechny vásy květinami. Rozházel květiny po stole, po pianě i po širokém divanu.

Pokrač.

Z BÁSNÍ JOSEFA MÜLDNERA.

PÍSEŇ SAMOTY.

Sám, věčně sám a nedoufám,
že pohled můj někým pohne.
Sám, věčně sám a lidi znám:
není tu nikoho pro mne.

Dál jenom, dál. Dlouho jsem stál,
lhostejný přišel by k tomu.
Není tu nikoho, kdo by mne znal,
kdo by řek': pojď, půjdem domů.

CLOWN.

Vidite mouku na čele,
předrazí moji přátelé,
a pitvorný můj šat?
Za Vaše potlesky, za Váš smích,
za míň než třicet stříbrných
se budu ukazovat.

Však vtipy nesmí chybiti.
Jen když se bude líbiti
můj ochraptělý hlas.
Že se jde bavit mojí lží,
tomu přec nikdo nevěří,
nevěří nikdo z Vás.

To Řím měl přece větší cit;
ten doved' by mne předhodit
stu šelem, v hnizdo zmijí.
Což odsouzen jsem věčně lhát,
vše nenávidět, proklínat
a ptát se, pro co žiji?

Kdo byl by z Vás tak zvědavým,
by zřel za smíchem clownovým
že přec se něco chvělo;
že zoufalostí často zpit
o písek chtěl by roztříštit
to pomoučené čelo?

AŽ Z OČÍ ZAJDE . . .

Až z očí zajde, zajde z duše též;
a poznáš pak, že všechno byla lež.
A poznáš pak, že nejlíp býti sám.
— Je všechno klam.

Až z duše zajde, vyjdeš vstříc všem tmám.
A potom pochopíš, co je to býti sám,
až kolem uzříš jen hlubokou temnotu:
největší nepřítel tvůj bude tu!

A hráz mu postavíš, a on ti sboří ji.
Své šiky vyšleš naň, však on je rozvěje.
Řeč drzou vzkřikneš mu, však on ti vrátí ji,
a pěstě zatneš své — on se ti vysměje.

Svá prsa nastavíš, a on tě srazí přec!
A budeš mlčeti:
ode všech opuštěn a obklopený všemi,
a tázán ode všech,
však pro svou duši zakletý a němý.
A budeš mlčeti: sám sobě cizinec!

NA DUŠI PSA.

Můj věrný průvodce, v němž neznámý svět dříme
a který's našel u mne přístřeší:
rci, zdali víš, co nikdy neuzříme,
zda soucit můj k tvé duši nehřeší?

Ty, který's přešel první v tábor Lidí
a proto tisk' se's v lávu Pompeje;
a jehož každý jenom nenávidí
a jako zrádce každý prokleje:

když často ulehl jsi u mne odevzdaně,
já k duši tvé se klonil zvířecí;
ty nevíš přec, co je to složit zbraně,
když chtěl bych vzepřít se a zařvat chci!

Ty nevíš přec, jak těžká naše hlína,
když mlčky odcházím, ač chtěl bych tolik říc'. . .
A přece člověk jen tak rychle zapomíná . . .
Ty trpíš mnoho, já však trpěl víc.

OTAKAR THEER:

OČAROVANÉ MĚSTO.

POHÁDKA.

Pokrač.

Tu se purkmistrovi rozestřelo před očima černo a v něm jakoby poletovaly samé zlaťáky. Kroužily po tom černém nebi jako zlaté koule, tančily, stoupajíce vzhůru po neviditelných spirálách, zvonily jako ženský smích. Pojala ho nesmírná žízeň po tom čarovném zlatě, i přiblížil se ke starcovu uchu a zašeptal:

»Dejte mi deset tisíc dukátů a obdržíte návrší za polovičku.«

Neznámý se jen trpce usmál:

»Svoluji tedy,« řekl, »ale smlouva musí být vyhotovena ještě této noci.«

»Zajisté . . . zajisté . . .« přisvědčoval purkmistr, utíkaje z pokoje ve vlajícím županu, neboť šňůry se mu samým chvatem rozpoutaly.

Za hodinu se dostavil se smlouvou, opatřenou podpisy.

»Dobře,« pokývl stařec, ukrývaje ji v kabátě. »Peníze zašlu městu pozítří. Váš žold je uchystán,« řekl s trochou výsměchu a sňal pokryvku se stolu, na němž, jeden vedle druhého, planulo deset tisíc zlaťáků. Purkmistr smetl je do županu a ztratil se v jídelně.

Ráno nebylo po cizincích ani stopy. Zmizeli stejně tajemně, jako se byli objevili.

Den na to přivezl neznámý pán na těžkém povoze smluvenou sumu zlata. Ale nepřejal ji purkmistr, nýbrž jeho náměstek, neboť ještě oné tajemné noci uprchla hlava města se svými zlaťáky, a jak se později dověděli, pomáhá mu od nich jistá chansonetta. Nikdo nechápal, že občan, jenž předcházel vzorem v manželské ctnosti a byl otcem osmi dětí, mohl tak hluboko klesnout.

Oněch 100.000 dukátů složili ve sklepě, aniž s nich strhli pečeť. Obec jich, bohudík, nepotřebovala a radní páni, vedeni tajemnou předtuchou, báli se sáhnout na tyto záhadné měšce.

II.

Uplynula zima a předsudkovští zapomněli na cizince i na purkmistra Jako dříve nepřicházel sem žádný přespolní člověk a nikdo se nehlásil o zakoupené místo.

Až kdysi ráno na začátku jara zpozorovali, že návrší černá se dělníky. Hemžilo se jich tam na tisíce, jako v mraveništi, a přece je nikdo neviděl přicházet; bylo jich tolik, že se zdálo, jako by tito drobounců lidé přes noc napršeli.

Předsudkovští se však o ně valně nestarali, neboť nechtělo se jim odcházet od svých ohnišť, na nichž se smažilo a peklo tolik dobrých věcí. Přes to však, pohlédli-li občas vzhůru, neubránili se údivu. Tam, kde dělníci byli s prací hotovi, rozkládaly se teď celé lány růžových keřů, jedna barva seskupena vždy do jediného záhonu, jenž se táhl v šíři několika set metrů.

Vypadalo to jakoby se duha rozložila po návrši. Byly tu růže naděje, hrající do fialova jako kov, růže lásky, podobné tisícům rozžhavených tváří, růže žárlivosti, zabarvené všemi odstíny žluti, růže hněvu, rudé jakobys je krví zbrotil, a konečně černé a nehybné růže smrti, jež zdály se vábit do svého náručí všechny, jimž zhořklo na rtech víno života.

Dělníci pracovali rychle, jak již obyčejně bývá v pohádkách; a tak, sotva že dílo Růžového Sadu bylo dokonáno, slili se všichni na jedno místo, kopali, zdivo snášeli a za dva dny, jako divem, stoupala tam k nebesům villa, nádherná jako palác, planoucí zlatem nesčíslných bání a vížek, celá z bílého mramoru. V průčelí, obráceném k městu, byla třicet tři okna, a v štítě nad nimi skrývalo se cosi, podobajícího se nápisu, jejž však předsudkovští pro přílišnou dálku nedovedli rozluštiti.

Den bylo potom ticho Dělníci zmizeli a v Růžovém Sadě pohrával si vítr statisíci květů.

Nazítří zahrčel městem kočár, tažený párem koní tmavých jako noc, s vozkou, jehož smrtelně bledý obličej odrážel se příšerně od černé livreje. V korbě seděl stařec a tři dcery.

Podivné zpřežení jen jen že se mihlo po náměstí a ujíždělo tryskem ku pahorkatině. Předsudkovští stáli po ulicích stopujíce let záhadného povozu. Spatřili ho stoupat přímo k nádherné ville, mizet za zlatem pobitými vraty, jež se před ním otevřely a zavřely. A v témž okamžiku zaplál v průčelí nápis dosud špatně znatelný: *ΕΡΩΣ*, zářilo to nad milliony růží, nad klidným údolím, v němž odpočíval Předsudkov.

ΕΡΩΣ hořelo to za dne slunečními svity. *ΕΡΩΣ* planulo to v noci s průčelí villy jakoby z blesků stkáno a všech třiatřicet oken (náležela prý všechna ke starcově pracovně) žhnulo jako třiatřicet plamenných očí.

Nápis svítil a růže voněly; voněly tou neurčitou vůní, jež se slévá z tisíců pachů, vůní ostrou jako polibek, vůní, jež jakoby prolínala až k srdci, obtékala je a klepala na ně potichu.

A čím dále roznášely ji větry po údolí, tím podivnější změny děly se s předsudkovskými. Dříve tak spokojeni a klidni měli nyní hruď plnou záhadného rozechvění, tváře jim pobledly, oči zalévaly se krví a hořely sírným plamenem. Bylo jim tak podivně a nezvykle, tak úzkostně a teskně, že by si nejraději vyrvali srdce z těla.

Přiházelo se nyní často, že našli na ulici mladíka nebo mladou dívku, svíjející se a zarývající prsty do tvrdé země; a když je vyzdvihli, vyráželi divé skřeky a zmateně ukazovali na prsa.

Nikdo se tomu nedivil, neboť jako vůně růží, jež kvetly nad jejich hlavami, stoupala jim všem do duše zoufalá touha po něčem, pro co neměli dosud slova: touha po lásce

Pojednou, kde se vzali tu se vzali, octlo se v Předsudkově na tucet krásných cizinek, podobných starcovým dcerám. Procházely se městem, krajkovými slunečníky točily a své malé nožky ukazovaly. A s nimi zároveň objevil se tucet gentlemanů, s plecemi athletů, s černými kníry, pod nimiž svítily jim zuby bílé jako slonovina.

Den na to rozlétla se Předsudkovem poplašná zvěst: v několika nejpřednějších rodinách vypukly prý nesváry a manželové — ó hrůzo! — odešli od svých žen a zase naopak. Náměstek páně purkmistrův, jenž řídil nyní město na místo uprchlého soudruha, a několik radních bylo prý mezi těmi, kteří porušili manželský svazek.

A zpráva nebyla — bohužel! — klamná! Ještě téhož dne pozorovali Předsudkovští, jak nevěrníci a nevěrnice ucházejí se o přízeň cizinců. Bývalí manželové lísali se jako pokorní psíčkové k cizinkám, a bývalé manželky pronásledovaly cizince ohnivými pohledy, nadbíhajíce jim na všech cestách. Ale jedni i druzí pokoušeli se bez úspěchu. Krásky žádaly za svou přízeň drahé toiletty, vlastní kočáry a hotely, a krásní gentlemanové chtěli peníze, mnoho peněz, aby mohli do rána sedět s kartami v třesoucích se rukou a popíjet stará vína.

Kde však vzít tolik nákladných věcí, neměli-li Předsudkovští kapitálů! A přece šířila se nákaza lásky v kruzích stále širších, stahovala do svých vábných osidel lidi všech věků, vrhala oheň do jejich srdcí a mátla jim smysly sceneriemi žhavých vidění.

Rozvody byly na denním pořádku a nikdo se proto nehoršil. Cizinky odmítly však své nápadníky s trylkem nelítostného smíchu a cizinci jen se pohrdavě smáli zamilovaným ženám, jež k nim vztahovaly prázdné ruce Vášeň šlehala však tím prudčeji. Dokonč.

Jiří Sumín:

PŘESAZENÉ ŠTĚPY.

Pokrač.

Umdlévající síly se vzpružily, horečka rozčilení zabušila jí ve skráních. to by mohl být Hrušov, místo jejího poslání. Kraj oživl, na polích objevily se hloučky pracujících a na cestách drnčely vozy. Pojednou Karel, jenž později zpozoroval vesnici, stanul, zamumlal cosi skrze zuby a jadrně zaklel.

»To je Břest. Jsme as v půli cesty, brzy se bude stmívati a já musím ještě dnes nazpět...« pravil polohlasitě, jakoby mluvil pro sebe.

Janu zalilo horko, před očima se jí zamželo. Cítila, jak ji brní ruce, jimiž pozvedala své dlouhé sukně, a jak těžknou jí nohy, obalené kusy ztuhlého bláta. Karel postával, ohlížeje se za sebe a stanul docela, když je předjížděl malý vozík, tažený tlustým, huňatým koníkem. Staroch s vyholenou tváří, vysedlých lícních kostí a pozornýma, nedůvěřivýma očima, řídil opratě. Měl ošumělý, poloměstský oděv, jen úzký pruh v týle nestříhaných vlasů prozrazoval sedláka.

»Kam pak, pantáto?« volal naň Karel, když se přiblížil.

Vyndal zvolna krátkou dýmku z úst, odplivl silně, přejel ústa dlaní od prstů k lokti a zase hřbetem ruky od lokte k prstům, pozoruje ostře neznámé. Bylo patrno, že neodpoví, pokud sám nezví vše, co zevnějšek jich může mu prozradit.

»Do Kolojan,« řekl posléz temně, jakoby ho pozorování nebylo zcela uspokojilo.

»Je to daleko od Hrušova?«

»Malé půl hodinky.«

»Svezte nás...«

»No, co by ne! Prrr, ty kočko chlupatá!« křikl na koně jadrně a bodře.

Karel vstrčil Janu na sedadlo vedle sedláka, sám pak stanul za nimi, opíraje se o košatinu. Tlustý koník se rozjel, bláto vystříklo a ojedinělé topole podle cesty rozběhly se jim vstříc.

Vzadu ve voze ležely na slámě dvě homole cukru a více menších balíků.

»Budete strojit svatbu?« tázal se Karel, odsunuje balík, jenž se mu svezl na nohy.

»Ne, já su kupec,« odbyl jej staroch krátce. Jeho pozorné oči utkvěly ještě několikrát ostře a pronikavě na neznámých a pohladily měkce dvě homole i balíky v zadu, jakoby jim sliboval veškerou péči a ochranu. Pak se úplně upokojil, jen jeho mravní cit byl ještě v nejistotě stran poměru mladých lidiček, jež vezl.

»Je to vaše — panímáma?« otázal se.

»Ne, sestra. Vedu ji do Hrušova. Přijala tam místo učitelky ručních prací.«

Stařec zamrkal očima, jakoby se čehosi polekal, a rychle vyndal dýmku z úst.

»Což pak už i v Hrušově budou mít učitelku? Nono!« zvolal závistivě.

»A což vy v Kolojanech nemáte?«

»My?« zvolal, pyšně se vzepjav. »Dávno! Deset roků bylo na Václava. Už máme druhou.«

»A což ta první . . . vdala se vám?« dotazoval se Karel, jejž přirozeně zajímal osud venkovské učitelky.

»Kdo by si to vzal? Pán to nechce a pro sedláka to není,« pravil s výrazem soucitu, prozrazuje však své pohrdání slovíčkem »to«.

»A co se s ní stalo?«

»Shodili ju.«

»Jak to? Proč?«

Stáhl mrzutě brvy a zatřásl hlavou.

»Eh, šlak to ví! Já se o to nestarám.« Bylo patrno, že událost ta je mu příliš malichernou, než aby se jí zabýval. Vida však na sebe upřeny oči mladé dívky, jež zdála se čekati se zatajeným dechem, jakoby se věc ta týkala nejen té, jíž zbavili místa, ale jí samotné, vyndal dýmku z úst a kývaje ztěžka tělem, jakoby se sebe setřásal nevolnost, jež ho přepadla, zatím co tvář zachmuřila se napjetím, jímž probouzel svou ospalou paměť, rozhovořil se pomalu.

»Když ona je to safraportská věc!« začal, pomáhaje si usilovně rukama. »Přijde slečinka z města . . . rukavičky na rukách . . . klobouk, toť se ví!... pírko nad uchem, jako myslivec... na hubě takovou tu — pavučinu. Nu, a vykračuje si jako hraběnka a čeká, že se jí hloupí sedláci budou poníženě klanět! A zatím každý dobře ví, že chudák má sotva co sníst. Kdyby jí matky nedonesly pár vajec a trochu toho dojiva, tak by bylo zle! Těch patnáct zlatých? To není k živobytí ani k smrti. Zvlášť když se chce strojit. A tož ta naše první učitelka z počátku také tak: samá paráda, samý strůj . . . Když vyšla, jen se nadnášela, zdálo se, že uletí!«

»Ale prosím vás,« vyrušil ho Karel nevrle. »Co chcete také míti na mladém stvoření? Má snad k vůli vám, k vůli těm patnácti zlatým, jež si prostá služka snadněji vydělá, odříci se všech radostí a zapříti svůj mladý věk?«

Rozčileně zamrkal očima, s dobráckým, mírným úsměvem a cítě, že vypravováním svým zabředl kdesi, kam vůbec nemířil, rozohnil se nenadále.

»To je ta věc! Vy jste na to káp!!« rozkřičel se. »Vždyť já taky říkám: mladost je radost! Mladost má svý práva. Kdyby byla děvečkou, může dělat, co chce, přivře se oko a když se nepřivře, taky jí to není na škodu. Ale učitelka . . . pane, to je jiná! Však vám povím, jak to s tím jejím fintěním dopadlo.« A v návalu dobře míněné horlivosti zapomněl se tak dalece, že popustil náhle opratě, tak že jeho tlustý, chupatý koník jen zvolna kráčel ku předu. »Bydlila ve škole,« pokračoval, »u naducitele se stravovala. Máme vám, rozumíte, školu jako zámek! Kromě bytu pro oba učitele a učitelku ještě šest prázdných světnic! To proto, že naši chtěli mít větší školu než v Rybákově. Tak místa tam mají dost. Ale najednou, sotva půl roku u nás byla, začalo to tam vřít; pořád jakési mrzutosti, hádky a klepy. ‚No,‘ povídali lidé, ‚nemůžou se spříhnout!‘ To máte, jako nepřirovnávaje v maštali mezi mladými koni; kdyby to člověk časem nespráskal, tak by se to utlouklo! . . . Mladý učitel chtěl vyženit peníze, chodil za nevěstou — selskou si vybral, však už jsou šest roků svoji — ale před učitelkou to zapíral a bláznil ji. Starý — no, povídám: starý! Je mu osmatřicet let, taky s ní rád porozprávěl; byla prý veliká čtenářka, rozumu plno a řeči jako vody. A takto pěkná dívčina, trochu moc útlá, ale bystrá jako blesk. Tu najednou vám, jako když saze chytnou v komíně, vyletělo to ven a hned byla celá dědina v ohni. Nadučitelová začala žárlit. Nejdřív poštvala na ni nevěstu mladého učitele . . . kdesi cosi . . . ať si dá pozor, že je to špatné děvče! A zatím už to v sobě nemohla utlumit, pustila se do ní, vynadala jí divně pod světem a běžela k starostovi s nářkem, že jí odluzuje muže a že ona ji ve škole netrpí a že musí z dědiny pryč a pryč! — No, starosta byl hned při tom: ať jde! toť se ví! To by byla pěkná učitelka! To byl shon! Celá dědina byla vzhůru nad tou novinou. Učitelka už se sbírala, jen odejet. O ničem se nemluvilo, doma jako na poli, než o ní. A tu z nenadání, jako když hrom do toho zmatku uhodí — přijede inspektor! Začal hned vyšetřovat, svědci se svolávali, se vším se musilo ven, všecko důkladně vypovědět a všecko dosvědčit a dokázat. Aaa, panečku! Pak se to pěkně všecko sepsalo a poslalo do Brna. Ani jsme se nemohli dočkat, jak to s ní dopadne. Povídali jsme si: ‚Nu, chudák, té už tlí podešve na nohou, mohla raděj zmizet, než inspektor dojel.‘ Konečně to přišlo: Co myslíte? — čertova dívčina, ta na ně vyzrála! Všicci dostali po nose, ba i starosta! A nejvíc nadučitel! Vyhrála, rozumíte, na celé čáře. — Ale ze školy musila vytáhnout!«

Hlas jeho náhle pozbyl barvitosti, švihl koníka a počal se zabývati svou dýmkou, jež za řeči vyhasla, jako by už neměl co dodati.

»Nu a co dále? Jak to skončilo? Řekl jste, že byla shozena,« vybízel jej Karel. Pokrač.

J. S. MACH:

ŘÍJEN.

ST. A. MACHOVE.

Jsou chvíle rozkvétání barev, vteřiny tajemných zaplanutí,
forem nádherný západ v šlehnutí tónů žhavých;
svět hasnoucích vůní ve vášnivém síly vybuchnutí
umírá v tajemném světle záblesků přelétavých

Ve svých nejprudších žárech vše naposledy hýří,
v radostném vlnění vlajíce se k sobě sklánějí stíny.
V přísvitu plavého slunce plujíce kosmickou šíří
o krvi vyprávějí ohnivé oblaků zříceniny.

V ty chvíle přechodní, k přípitku vteřinám příštím
své víno nalévám (zrálo v duši mi smutkem a tajeným vzdorem)
v divokém síly vzkřiknutí pohár svůj zpěněný tříštím
vstříc rozkvétání barev, vstříc nádhernému západu forem.

PO DLOUHÉ ZIMĚ.

Ta zima byla dlouhá tak,
a nebe uzavřeno tak!
A marně hleděl bledý zrak
každého jitra do oblak!

On o dvou srdcích sníval jen
o srdcích dvou, tak malých jen.
Však celý svět v nich uzavřen
plál, tichou touhou roznícen.

A nadarmo zrak bledý plál,
nemocný, zakaleně plál,
až touhy svojí tichý žal
v té dlouhé zimě pochoval.

A za dnů jara vášnivých,
v čas slavný květů vášnivých
v žaláři pustém citů svých
uvězněn umíral pak tich.

FEUILLETON.

V. MRŠTÍK: K SOUBORNÉMU VYDÁNÍ ZEYEROVÝCH SPISŮ.

Dokonč.

V.

Ničím nebyla Zeyerovi také t. zv. kritika impressionistická.

Řídí se namnoze výlučným, teprv se vyvíjejícím a nejčastěji z ciziny importovaným vkusem a ne nestranností, ne mnohostranností zralého, vlastním důvtipem vypracovaného úsudku.

Má-li o úsudku rozhodovat pouze jeden zorný úhel, nechuť či náklonnost, zvláštní disposice k tomu nebo onomu literárnímu zjevu, tu pak není nic lehčího, než na př. Nitzscheho povalit altruismem Tolstého a Tolstého sklátit individualismem Nitzscheho. Dialektika všechno zmůže . . .

I Zeyerovi kritika byla uměním . . .

Zrovna tak jako umělecká schopnost hlavně v tom záleží, že básník dovede se plně vžít a cele vžít v krev a celý organismus volené jím postavy, i když ji odmítá a pokořením trestá (Oblomov) — tak i kritická síla, které se nelze naučit a s kterou se umělec-kritik zrovna tak jako básník musí zrodit — především v tom vidí nejvyšší svou cenu, když se cele dovede oddat a přenést v smysl a cit, světový názor a celé ovzduší nejen autora, ale i líčené jím povahy. Teprve tu na tomto základě pronáší svůj dobrý i třebas přísný soud (Strachov-Turgeněv). Zprvu tedy porozumění a pak teprv mínění o tom, kde a jak spisovatel na vlastním svém díle dopustil se nepravostí, ať už ve formě nebo v samé podstatě svého tvoření. Co autor podává a ne hned, co by kritik po autoru chtěl se svého, často úplně protilehlého a dost zvráceného stanoviska.

Tím je dána i přísná forma umělecké kritiky. I tu process umělce-kritika a umělce-básníka je týž. Básník, i když líčí postavu, kterou zamítá a pokořením trestá (Eug. Oněgin), má ji rád, v té niterné lásce neopouští ji na krok, bývá i dost krutý a nemilosrdný ve svém výsměchu a dedukcích (Don Quijot, Pickwick, Gogolovy typy, Písemský), ale v ničem se nepodobá zlostí zežloutlému autoru, který mstivostí a důtkami vtlouká hrdinovi svoje názory. Tutéž lásku má i k autorům povolaný kritik. Ne snad lásku ku každému literátu slepýši, jakých je i u nás dost, ale jistě k takovým autorům, jako byl Zeyer. Je schopným té lásky aspoň na tolik, kolik lásky chová k literatuře vůbec. Lehké to není. Ale vzory tu jsou. Ne každý proto se ke kritice hodí, kdo se k ní dere, i když vykázat se může znamenitou průpravou. Knihy jen z žádného člověka kritika neudělaly, ty vždycky jen pomáhaly a osmělovaly. Talent je všechno, vzdělání pouze povinnost. Ta nenahradí boží jiskru tvůrčí síly, kterou vládnout musí kritik zrovna tak jako umělec. Pak ovšem i kritika literaturu pomáhá tvořit a vést, jak ji s umělci tvořil a vedl Bělinský, Dobroljubov, Dostojevský, Grigorjev, Strachov, Lessing, Taine a v Italii Scalvigni. A jen takovému talentu podaří se uhádnout, vytušit, vyslídit ta základní zřídla a nehmatavé principy, z kte-

rých domácí literatury vyrůstají, materiál jim podává literatura sama. Ta je provází i předchází. Stopy Bělinského genia do dnes jsou na Rusi patrny.

Jeho dílem je, že se na Rusi tak záhy a tak znamenitě porozumělo pravé podstatě humoru. Takovou kritiku ovšem není možno podceňovat a také ji nikdo dobrý nepodceňoval. Taková kritika napomáhala vydatně rozvoji a rychlejšímu tempu literatury; nezastavovala ji, nemátla, neotravovala generaci po generaci. Pak ovšem najde svého interpreta Puškin, Gogol, Dostojevský, Tolstoj, Gončarov, Písemský, a není pravda, že je třeba vždycky, aby literatura se musila napřed takovými Puškiny vykázat a pak teprv že se narodit může Bělinský. Byli současníky a Bělinský už psal, t. j. Bělinský byl už Bělinským, když Gogol a Puškin arcidíla svoje vydali. Čím byl, tím byl sám sebou, svým geniem a vzděláním (které mělo i své veliké mezery, zvláště, a to je důležité, v cizích literaturách). Kritikem byl a nehrál si na něho. Autor nebyl mu záminkou, ale účelem, předmětem upřímné jeho starosti a nehynoucí lásky. O literaturu mu šlo, o tu se staral, pro ni hledal půdu, pátral po kořenech, z kterých vyrůstala a mohla pokračovat. Tu půdu našel, půdu odhadnul a s láskou zabýval se i zjevy daleko podřízenějšími, než byl Gogol a Puškin (Lažečnikov, Polevoj, kníže Odojevský atd.). Tak rostl z literatury vlastní a literatura rostla z něho. Sám tvořil. — Neaplikoval na půdu domácí methody s domácím nesrovnatelné. Byl Hegelianem a v jeho duchu často psal svoje úvody, plné německých terminů, ale kritický, samostatný jeho duch, čistý a jen jemu vlastní temperament, umělecký takt brzy jej uchvátil a odnesl ve sféru jen a jen jemu vlastního poznání. (Rozbor »Hrdiny naší doby«, Gogolových »Mrtvých duší a povídek«, rozbor Puškina, Gribojedova »Hoře z rozumu« atd.) Po něm zase svou cestou, ale s ním jako předchůdcem šli i ostatní. Ani ti nepovažovali autora za předmět stilistického nějakého kejklířství nebo básně na thema básní, ale podřízení duchem spisovatele, snažil se plně a do dna vystihnout jeho. Čtenář rozuměl pak autoru i kritiku a památka jejich stala se pro ně nezapomenutelnou. Stvořili svůj vlastní, organický, ze sebe a na sebe navazující kritický typ. A ten je ruský. Ale stavěli ze svého, nedovolávali se takřka výhradně jen cizích autorů, domácích buď neznajíce nebo pohlížejíce na ně s vypůjčené, lacino pronajaté nějaké výsosti. Našli svou literaturu v kolébce, odkud s něžností chůvy malou, necvičenou, ale robustní už a nadějnou provázeli pak krok za krokem až po nejzralejší věk. Dnes tu ovšem stojí ohromná a mužná, ale ne poslední o to zásluhu měla ruská kritika. Počátky ruské literatury stojí za studium, ne jen hotové už její »zázraky«. Všemi províjí se zlatá nit vyvíjejícího se organismu a tu nit Rusové nepouštěli, tu nit netrhali, nikdy ji nebylo třeba navazovat, jako navazovat ji bude třeba u nás, tak jednolitá, pevně ulitá a stále širší a mocnější soukala se z pramene jednoho, až se vylévala ústím veletoku v moře literatury ohromné.

Nuž, i kritika musí vyrůst ze svého základu, opřeného hlavně o domácí, opravdu původní literaturu. Slovem, jak literatura, musí být i kritika česká, jako je anglická, německá, francouzská, vlašská. Nemůže být zbudována ve smyslu odvozeném, bůh ví kde sehnaném a při tom cizím. A to přesvědčení musí jednou proniknout k nezměnitelnému a už neodstranitelnému zákonu, že kus naší duše, hrst naší hroudy i v talentu podružnějšího řádu nepoměrně větší cenu má i pro světovou literaturu, než talent sebe větší, ale cele potopený, zatoulaný i duchem i citem v cizinách. Je zajímavo pro českou kritiku i literaturu, že vedle spousty zahraničných děl má ovšem i ona své rozbory Verlaina, Maeterlincka, Huga, Mallarméa, Gerborga, ale nemá, až na drobty a lidmi nepovolanými pořízené výklady téměř ničeho většího o Němcové, Světlé, Nerudovi (až na to, co s nepravého stanoviska bylo psáno), o jiných ani nemluvě. To říci dávno už bylo na čase, ale nebylo možno dříve, dokud horečka tak zv. modernismu omračovala, ohlušovala a oslepovala kde co. Dnes po bankrotu celých generací nedá se už pravdě zabránit sebe mistrnější dialektikou. Zcela nový kritický svět bude třeba znovu zbudovat, poněvadž ten, co je, při odhadnutí domácí literatury k ničemu se nehodí. Míním svět nový, s literaturou naší tak srostlý, jak a pokud literatura srostlá je s českou naší dušičkou. — Česká kritika nevznikne, dokud nebude mít a v sobě nevychová ten pravý český čich pro české slovo, český ráz a všechny ty elementy, z kterých vyvíjet se začala literatura domácí. I Bělinský mohl se dokládat na př. Hugem, Byronem, Shelleyem, Goethem, Schillerem, Lessingem a byl by býval s literaturou před Gogolem a Puškinem brzy hotov. Cesta náramně pohodlná, ale hloupá jako Rybův feuilleton. Po té cestě nedojde se nikam, leda k výsledkům, jako za posledních desíti let. Ta pravda hrne se pojednou jako bouře. Namítne se mi, že povšechná řeč je povšechná a v Zeyerovi na př. mohu jenom já vidět českého básníka a ne galského a ne germanského genia. Už jsem řekl, proč a slupkou se nedám zmást. Nedal se shltnout cizí kulturou, on shltnul ji, dal jí zúrodnit a obohatit na výši svou a ta patří nám. Duch tu rozhoduje a ne lineál jedné, za českou přijaté konvence. Není tak malá, ani tak chudá ta česká duše, aby ucházela pouze jedním ventilem a jiným ani nesměla ven. — A čím hojnějšími a různějšími proudy pohrne se tato česká duše ven, tím bohatší bude obraz celé naší kultury, vyjádřené uměním. I Puškin i Lermontov byli a dost právem usvědčováni z byronismu a přece teprv od nich a Gogola a Gribojedova začíná pravá, světová ruská literatura. Vidím v Zeyerovi našeho umělce, našeho básníka a to k novým úvahám s novým důrazem doporučuji i dnes. Jeho srdečnost je vším, a kde promluví srdce, nemůže být jiné než naše, tluče-li tak hlasitě pro nás a za nás, jak tlouklo Zeyerovo. Totéž, co prohlásil Neruda: »Spracujme v sobě vše v celek nový s tím, co jsme s mateřským mlékem už obdrželi a ve vlastech svých uznali; bude to pak zajisté slovanské, poněvadž co Slované jinak tvořit nedovedeme.« Nejiné zavírá v sobě ruské slovo »iskrennost« — ozývající se v ruské kritice na každé řádce mocí neodvolatelnou.

Jiným pak aspoň na tolik bude Zeyer českým básníkem, že kdokoliv z cizích takového a právě takového rázu básníka poznati by chtěl, u nás poznati ho musí, k naší sáhnout musí literatuře, protože nikde jinde, v celém světě takového nenajde. Ale nikdo k nám nepřijde a s opovržením se odvrátí, začneme-li mu strkat Verlainy a počeštěné Hugy, Mussety, zpolštěné a zploštěné Maeterlincky. — Mají sami na svých dost a upřímných, jejich nohsledy si topí sami a vydatně. Můžeme a jsme povinni je i znát a znal je i Zeyer, ale veškerá jejich transportace a otrocká imitace jen a jen v duchu jejich je pro nás i pro ně směšna. Nám ničím nepřispívá a je karrikuje. A toho si nezasluhuje ani Verlaine ani Maeterlinck, i když bychom na starosti neměli než výhradné jich studium.

Pan F. V. Krejčí v »Rozhledech« je dosti šťastný ve svých dedukcích o bankrotu české poesie za posledních deseti let, o prose ani nemluvě; ta už dokonce se ocitla ve psích. Ale chce-li pan F. V. Krejčí docíliti celého úspěchu, nepomůže mu, než sáhnouti ke kořeni a vrátiti se ke studiu Němcové, Světlé, Nerudy, Jamota, Hálka atd. — tedy k době, kdy lopotně, ale s úspěchem zvlášť na tu dobu neobyčejným budováno bylo to, čemu se říká český duch a česká literatura. Musí dokázat, že to, co stavěno bylo do vzduchu, neorganicky, takřka bez nás a přece pro nás, musilo se shroutit samo sebou a věci nemohly dospět jinam, než kam dospěly. Není ztraceno jen deset i více let, ale celé generace vychované v pohodlném a proto tak úspěšném, protože tak laciném (a ne tedy, že by dekadentní disposice v nás byly bývaly) duchu pseudouměleckého jargonu, který se za umění

pouze vydával, ale uměním žádným nebyl. Ale přivykl mu dorost tak, že se stal druhou přirozeností a ze zakletého toho kruhu je těžko ven. Proto bude ještě dlouho trvat, než pominou všechny následky. Teprv se ukáže bankrot v celém rozsahu, v čiré nemožnosti, aby noví lidé našli hned, co bylo ztraceno. Ztráta čichu pro domácí, jak pro kritiku tak pro síly začínající není žádnou maličkostí a pomůže jen šťastná náhoda šťastně zrozeného talentu, ve kterém stará síla i když v nové podobě znovu zazáří. Ale ani tu není radno čekat nějakých zázraků. I takový talent předchází a předcházet musí čisté a pravé ovzduší, jak předcházelo Němcovou v českých lidech, písních a českých pohádkách, Světlou v českém lidu, Nerudu v českém životě a ve všem tom, v čem byli za jedno, v pracném a vtipném studiu všeho toho, co bylo našeho. Žádné čínské zdi neměli kolem sebe a nejméně už Neruda; i Němcová měla svého Auerbacha a Světlá Sandovou. Neruda všechny cizí literatury a německou především, ale nespustili se toho, co tvoří tradici jednoho vývinu z druhého. Výsledky byly dle toho.

Nuž, je-li už třeba jakého vzoru a příkladu z nedostatku vlastního, jak rozuměti vývinu literatury vlastní, nezbývá, než sáhnout k takové historii, která vykázati se může literaturou nejúspěšnější a největší. Jsou to v první řadě Bělinského »Literaturnyje mečtanija«, všechny jeho rozbory a mezi nimi celá první polovice rozboru Puškinovy poesie. Upozorňuji zvlášť na rozdíl, jaký Bělinský stanoví mezi effektním, v cizím smyslu oslňujícím Baťuškovem a svérázným už, kořenně ruským Žukovským. I když ani tu ani onde o žádném geniu mluviti se ještě nemohlo, v Žukovském byl už takový sv. Jan Křtitel, oznamující příští Puškinova genia.

Věčná škoda Sabiny. To byl člověk, který za jiných poměrů a v lepším ovzduší, nežli je až dosud to nešťastné naše, byl by vyrostl v neobyčejnou kritickou osobnost. Fragment literární jeho historie zůstane pro vždy zjevem v literatuře naší jediným.

Velikou svou cenu do dnes má a vždycky míti bude Durdík svou »kritikou« — a Tyrš svými krásnými, zvláště české umění tak znamenitě cíticími studiemi.

Doklady toho, jak vědomě a znamenitě sáhnuto bylo kdysi do široka a do plna.

Stojí nyní za studium, kde pravá bída začala, kde je ten kloub, o který se pyšná ta ratolest zlomila.

Myslím, že neohroženosti a odvaze pravdy se neštítícího, přímo za cílem jdoucího slova najíti pravdu se i podaří.

Tu kritiku, t. j. fantom její Zeyer dobře znal a proto nevšímavě, stejně odmítavě se odnášel i k dobře míněným, ale banálním a nekritickým pochvalám. Věděl, že je jimi zahrnován jen jaksi »náhradou a z upřímně míněného přátelství«. Porozumění sobě hledal a když toho nenašel, stěhoval se od nás i mimo nás. Škoda všeho toho, snad by se i nebyl tak hluboko hrabal v cizích kulturách a za včas ještě ponořil se ve vlastní, když ne i českou, tož aspoň slovanskou a to těžce želané slovanské epos mohlo být skutkem a ne předmětem marné lítosti. Smrt nás předešla. — Tenkrát, dokud byl čas, měla být kritika na místě a ne dnes, kdy na všechno to bylo už pozdě. Vinu, kterou i se Zeyerem neseme na sobě všichni.

A Zeyer tušil, že by se dalo říci to pravé, zapomenuté, ale osudné i pro něho spasné slovo; ne pravdu kouskovat v drobcích polemik, kde se ztratí zrovna tak rychle, jak vyhozeny byly z žaludku, ale slovo soustavné, kriticky uspořádané, historicky nepoddajné a to tak, že by jako v zrcadle i bez udání jména sama sebou vyplynula každá hodnota celá.

A to sebevědomí, že v tomto smyslu, ve světle tušení a jeho zrakem ostře viděné literární historie pracuje dobře a podle nejlepších svých sil, bylo také, co bylo jedinou jeho pomocí a ochranou proti všem zřízeným i nezřízeným, veřejným i soukromým nátlakům.

Nepustil na sebe ty střely — odrazil je od sebe jediným máchnutím ruky, a byli i těžce raněni, kdo jej provokovali k upřímnějšímu mínění. Hned na první pohled musil člověk, jako byl Zeyer, poznat a poznal, zda ten, kdo o něm píše, k němu se točí, rozumí své věci čili nic. Vycítil jeho stanovisko a celou jeho úroveň, a bylo-li stanovisko to křivé a úroveň nízká — měl on se jí zabývat, on, stojící nepoměrně výš? A četl-li, měl on tomu sám před sebou přikládat důležitost, které nebylo a není? Či snad proto jen, že to »něco« o něm četli i lidé, kterým nerozumí on a kteří nerozumějí jemu a věří? A tak o žádném jeho poškození nemohlo se nikdy mluvit. Věčně a stále se opakující komedie pěšáka, pohlížejícího na jedoucího na koni a naopak. Zeyer neznal jen českou literaturu, aby svým úsudkem i o sobě zůstal bez rady a pomoci. Měl se oč opřít a opíral se o nejširší zeď, jakou si kdo zbudoval. Byl jedním v nejvzdělanějších a vkusem nejvytříbenějších autorů, neznal literatury v jednom nesouvislém, nekritickém zmatku, fragmentárně, zběžně, jak se znají denní zprávy nebo reportérské poznámky, ale znal je a chápal do kořene, až po jejich vznik a vývin semene, věděl, z jakých principů a v jakém duchu vyrůstaly v literatury ohromné. Nemohl se tedy dáti mást a znal proto i místo své v literatuře domácí i světové. Jistotu měl, že ta pravda, kterou vyslovuje, nezhyne, že nepodléhá letům ani pomíjivým nápadům, že zabírá v sobě pravdu vyššího života, než v jakém dýchá život codenní, že vypovídá pravdu svých snů, pravdu svého blouznění, pravdu pravdy, roznáší světlo svátečního dne a nezavádí do tmy. Proto stejně odmítavě se choval i k tak zvané modernosti. Byl příliš moderním sám, než aby chtěl být moderním. Je něco, co je věčně moderní od Praxitela a Feidia až po naše časy — to věděl a nemohl se tedy dát mýlit něčím tak strašlivě omezeným, jako letopočtem 1900.

To je právě hodnota a cena každého rázovitého člověka, jako byl Zeyer, že jemu zásluhou a dobrodiním ducha jeho dáno je cítit a vidět to pravé na rozdíl od jakékoliv lživé, byť sebe effektnější marotty. Lidé se jednou diviti budou, čemu všemu se říkalo moderní.

Jediná hodina v Louvru a defilé mistrů všech věků a všech národů pověděla Zeyerovi víc o modernosti, než modních článků na tisíce. A Zeyer rozuměl té řeči mistrů — slyšel tu řeč ozývající se v nitru každého umění a volající k sobě všechny, kdož oči mají k vidění a uši k slyšení.

Jak nepoměrně šťastnější byli Rusové hned od prvopočátku svého vývinu. Překrásný instinkt duše vedl je přímo na cestu, odkud se pak rozevřely tak nekonečné dálavy. Bez velkých rozpaků šli ráznými kroky a za tím nejmodernějším, aniž sami po tom blouznili. A to tak, že jsou dnes nade všemi moderními.

Ale to byla také literatura, kterou se jako v gallerie Zeyer nejraději obíral.

Nuž, konec konců, jedno zůstává dnes jisto: všechno falešné a byť sebe bolestněji kdysi pociťované, sloužilo věci jenom k dobrému.

Kdo zbloudil, hledal a v úctě zůstala jenom věc.

Každý umělec tak odhodlaný a dobře »živený« jako Zeyer měl už od přírody tolik síly a duchapřítomnosti v sobě, že žádných ostruh, žádného posilňování nepotřeboval. On sám sobě byl krunýřem, své nejlepší lidi měl kolem sebe a krása jeho díla dokoná i ostatní. Není vždycky vinen ten, kdo píše, ale mnohem častěji ten, kdo čte. Proto ruce do kapes a zády k nim. Hrůzovlády tištěného slova pro něho nebylo. U něho jistě začínala její mez — rozčilovaly jej takové případy víc po stránce lidské než literární. Viděl v nich symptom povšechné bídy a bezradnosti, nic víc. Ubozí lidé, vždyť neměli, o koho a oč by se opřeli, než o toho, o koho se opírají. Osud všech lidí vlastního úsudku a samostatné záliby neschopných.

*

Bída byla pouze v tom, že těchto neschopných a po journálech jenjen lapajících bylo a je až doposud pokořující množství. A ta bolest stihala i Zeyera.

Odtud i ta záliba v pastvě kavárenského obroku. Diváky, 6. listopadu 1901.

PRAVZOR SHAKESPEAROVA OTELLA.

Je známo, že Shakespeare nepoužil k svému Otellu historického dokumentu, nýbrž jedné z novell ve sborníku »Ecotommiti« od Giovanna Battisty Giraldia zvaného Cintio.*) Jméno Otello přidal si Shakespeare sám, Cintio nazývá svého reka důsledně »Mow di Venezia«.

Důkaz, že novella Cintiova opravdu založena jest na události skutečné, a že tedy pravzor Shakespearova Otella jest hledati v reální příhodě, podává vlašský učenec Cesare Augusto Levi, jenž nedávno objevil historický dokument o události té Levi, obíraje se historií Krety, pátral i v soukromých archivech a tu v Palazzo Grimani nalezl svazek soukromých dopisů datovaných r. 1542. Svazek byl označen nápisem »Geloso«! (Tajné). Listy psány jsou na Kretě jedním z mocné rodiny Calergiů, Antoniem Calergim. Dopisy tyto obsahují úplnou historii Otella a Desdemony, ovšem faktická jména súčastněných osob jsou jiná než ona, jež částečně Cintio a částečně Shakespeare do události uvedl:

Zlomyslný Antonio Calergi oznamuje v listech těch svým přátelům a známým, »že Nicolo Querini, člověk bohatý, nadutý a u ‚Rady deseti' velice vážený (náležela ť tehdy Kreta Benátčanům) svou šlechetnou ženu Palmu žárlivostí svou tak mučí, že div ji vlastní rukou nezabije. Jak ji vidí, že hned jí spílá a ji rdousí, tak že jednou musila se utéci do kostela sv. Františka, jsouc polo mrtva«. To je jádro zpráv Calergiových. To ovšem bylo by poněkud málo, aby mohlo se pokládati za vzor Cintiovy novelly o muži žárlivci »mow di Venezia« a tedy i za pravzor Shakespearova Otella. Že tato kretská příhoda opravdu jest pravzorem Shakespearovým, to dokazuje Levi několika důvody.

V oné době mísilo se obyvatelstvo Cypru s obyvatelstvem Krety (Benátčany), tak že křížením povstávali tak zvaní »Benátští černoši«. Z historie Krety pak jest známo, že právě rod Queriniů náležel do rodu kříženců, že tedy Nicolo Querini opravdu byl míšencem Benátčana s Cypřankou, t. zv. »Benátským mouřeninem«. I dodnes v benátské gallerii Palazzo Querini jest Nicolo Querini zobrazen co černoch.

Cintio i Shakespeare líčí Otella co statného bojovníka proti Turkům: rod Queriniů právě touto vlastností vynikal a byl to dle záznamu benátského archivu právě Nicolo Querini, jemuž svěřeno velitelství nad loďstvem jako Otellovi) r. 1539 v bojích proti Turkům. A právě i do doby té vztahuje se děj Cintiovy novelly i Shakespearova dramata.

I Palma jest v listech Calergiových líčena tak, jako ji v Desdemoně vidíme u Shakespeara.

Cassiem v skutečnosti byl Nicolův synovec Carlo Querini, člověk bezuzdný, Nicolův zapřisáhlý nepřítel, vášnivě milující Palmu.

Jagem jest pisatel listů, jenž dosáhl udáním toho, že »Rada deseti« pozvala si Nicolu k zodpovídání za týrání své ženy. Vlivem svým dosáhl Nicolo sice toho, že byl osvobozen, ale na zpáteční cestě byl najatým vrahem zabit.

Konec, jak viděti, upravil si Shakespeare k svým divadelním potřebám zcela jinak, ale jádro příběhu převzaté Cintiem do novelly zpracoval celkem shodně.

B. P.

*) Srv. Vienac, 1901. br. 46.

HUGO SALUS.

Hugo Salus náleží mezi nejlepší a nejobratnější dnešní německé lyriky. Ačkoliv máme od něho mnoho drobných prós, přece hlavní těžisko jeho tvorby leží na poli mluvy vázané. Možno bez přehánění říci, že jest mistrem v obém. Nenáleží mezi cyniky ani těžkozrnné satyriky. Miluje oblaka, jak jdou, majestátní mlčení měsíčních nocí a rozkošnicky noří se ve vlahou lázeň slunečních paprsků. Erotika jest mu vlastním elementem.

Není to však erotika pohlavní bezuzdnosti, spadající v obor p. Krafft-Ebingův; jest to čistota, ano, vzácná čistota je to, která vydychuje z jeho poesie.

Forma jeho veršů jest vykrystalována a rythmy jeho jdou nohou pružnou a graciésní.

Připomenout dlužno, že Salus nebyl zasažen aneb, lépe řečeno, nedal se strhnouti vlivy ani naturalistickými ani romantickými. Jest sám a jediný. Jeho poesie jest čistým, průhledným pramenem až do dna. Užívá slov delikátních zvuků i vášnivých pojmů. Nestará se příliš o život ulice, parlament, »otázku sociální«: miluje svoje štěstí, svoje radcsti, aniž by pociťoval touhy, vynésti toho na trh. Miluje poesii, která se nevtírá, ale kterou chutná každý, jenž miluje okamžiky posvátného nadšení uprostřed čtyř stěn.

Mnoho bravurní a aristokratické nonchalance prozrazují zpěvy páně Salusovy a silná dávka uměleckého epikureismu živí jeho tvorbu.

Krásně a těžce rozlité verše vyšly z péra tohoto poety o věcech, na nichž jiní spatřují ležeti jen prach šeré minulosti.

Na poli produkce dramatické schází p. Salusovi celý ten technický, makavý, divadelní apparát, jenž vybízí davy k potlesku. Řekněme tedy o něm, ze je »nedramatickým«. Vše jest tu zasaženo širokou a prudkou vlnou lyrismu, a tak bychom snad mohli nazvati jeho »Susanna im Bade« dramatem lyrickým. Jsou tu passáže, které právě v té své lyričnosti jsou nejrozkosnějšími zvuky celé knihy.

Salus nepouští se do hamletovských problémů právě tak, jako se nestaví v prorockou pósu s ibsenovskými dilemmaty.

Jde luhem Života, obdivuje právě tak těžce vonící růže jako poslední chudobky. S raffinovaností chutná akkordy lámajících se paprsků a s naivním potleskem rukou dává se unášeti nádhernými západy.

Není polemikem. Není politikem a nezná horečky mravokárců. Jest umělcem, jemuž umění jest nutným a delikátním projevem duše i srdce. Miluje mládí a raduje se ze života. Mnoho nálad páně Salusových připomíná mi kresbu Maxe Klingera: obnažená postava lidská, klečící ve květnaté a barvami marnící louce; a taková šílená radost života vzlyká jejím tělem, které zalito jest cele sluncem! — H. Salus dívá se na svět okem klidného pozorovatele, trhaje si zlatých prutů slunečních do plných hrstí. — To by tak as byla stručná charakteristika tohoto podivuhodného básníka, o němž nediskretně osmělím se ještě jen říci, že jest praktickým lékařem v Praze, která hostí zároveň i jeho krásnou paní.

České umění i jazyk není nikterak p. Salusovi terra incognita.

V době nejkratší doložím své řádky, které tu píši, překlady některých jeho prací; do češtiny překládali ze Salusa, pokud mi známo, pp. J. Vrchlický a V. Metzl (uveřejněno bylo ve »Květech« a »Zlaté Praze«). Básník vydal následující knihy básnické: »Reigen«, »Gedichte«, »Neue Gedichte«, »Ehefrühling«, Susanna im Bade«. Mnoho prací v próse i poesii rozseto jest v Zeitu, Jugend, Zukunft, Simplicissimu a j.

ANT. ONDRÁČEK.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. 1. LEDNA 1902. * ČÍSLO 9. *

HANUŠ JELÍNEK:

IMPROVISACE.

Z KNIHY: KONEC KARNEVALU.

Máš zcela všední šedomodré oči
jak každá naše buržoasní lady,
když nudný hovor vázne idyllicky.
To sedám v lenošce, jsem zamlklý a bledý.

Máš velké oči Mater Dolorosy,
když tvoje dítě pobíhá tu kolem
a zpívá, žvatlá, když se s tebou mazlí
to já se odvracím, bych nezavzlykal bolem

Dva velké smaragdy ti v očích blesknou,
dva velké smaragdy strnulé, vytřeštěné,
dva velké smaragdy jak oči divé šelmy,
dva velké smaragdy příšerně ozářené
tou vášní šílenou, jež všecko drtí
a strašnou tuchou blížící se smrti . . .
Oh, ty dva smaragdy, oh, ty mou duši spíjí,
když tělo v křečích šílených se v náručí tvém svíjí . .

JDI . . .

Jdi,
s cesty mi jdi
a oči zavři,
ať zpět mne nevolají . . .
Já hračkou přestal být
a bibelotem, jenž krášlil salon tvůj,
a papirosou, již jsi kouřila
a jíž si hrály nervosní tvé prsty,
a děckem nemocným,
jež do klína ti kladlo
svou hlavu blouznivou a steskem plakávalo . . .

Jdi, jdi
a hleď už nepřijít mi v cestu!
Já mohl bych se přece zapomenout,
na dobré vychováni zapomenout,
a zapomenout na galantnost k dámě,
vrhnout se na tě,
srazit tebe na zem,
jak kočku tě udávit,
uškrtit, ubit
a v šílené radosti, v běsnění zmaru
nad tebou tančit tarantellu divou . . .

Pak . . . možná, že bych klek' a nad tvým tělem plakal
a plakal hořce pro tvé mrtvé oči,
pro dobrou duši tvou a teplá tvoje slova,
pro vonné tělo tvé a zlaté tvoje srdce,
jež svoje jméno slýchával jsem zpívat,
pro dítě naše nikdy nezrozené,
pro naše slzy, pro ztracenou něhu . . .

Jiří Sumín:

PŘESAZENÉ ŠTĚPY.

Pokrač.

Eh, to už ani dobře nevím,« pravil mdle, dávaje na jevo, že to, co chtějí věděti, nemá už zajímavosti, ba že to skorem nestojí za řeč. Ale vyhověl jim přece, jsa ostatně cele zaujat svou dýmkou, jež se nechtěla rozhořet, a vypravuje v dlouhých pausách roztržitě a líně. »Jak jsem už řekl: ze školy musila vytáhnout. Ale nikde ji nechtěli do bytu, nikdo jí nechtěl vařit. Před pány se umyla, ale před námi ne! Oh, to tak nejde, holečku, my nejsme dnešní! — A pak... ani už nevím, jak to pokračovalo... není divu! šest roků se to s ní táhlo a já se o to nestarám. Jenom tolik vím, že znenáhla zanechala parády, jakž také jinak: matky jí ‚příučků' nedonášely a šatstvo, co měla, také jí došlo. A tak chodívala jako zbloudilá ovce sama a sama. Ve škole od té doby jakoby ji ani neznali, učitelé ji přestali pozdravovat a nadučitelová ji nemohla cítit. Tu pak začala být velice pobožná, každý den byla první v kostele a poslední z něho vyšla... růženec prý nosila u sebe a dětem rozdávala obrázky. Ale tu hned zas kdosi nadhodil, že se jen tak přetvařuje a že v tom vězí čertovo kopýtko: má prý ráda našeho mladýho panáčka! No, možná věc to je! Já bych ani dvakrát neřekl, že ne. Mladost je mladost! Ale ženské si na tom daly velice záležet, špehovaly ve dne, v noci, ale kdež! — nic nebylo!« Tu zatřásl povržlivě hlavou a ušklíbl se, jsa zjevně mrzut tímto neúspěchem ženské péče. »Také už bylo na ní vidět« pokračoval zas lhostejně a líně, »že to s ní jde s kopce. Nejen že se nestrojila, ale nedbala vůbec o sebe. Všichni se horšili na ni, že chodí tak neúpravně a nedbale. Potom... počkat, ne... vždyť se mi to plete, není divu, šest roků se to s ní táhlo... Zdá se, že začala postonávat — a najednou se rozkřiklo, že je pomatená. Viděli prý ji v noci za dědinou, jak rozsvěcovala svíčičky kolem sochy sv. Martina. Od té doby — jak už chasa je vždycky rozpustilá a ráda škádlí lecjaké mrzáky — pokřikovala na ni, že popálila sv. Martinovi boty. No a toť se ví, začali jí tykat a tropit si z ní žerty, jak už to bývá. Ale ukázalo se, že má ještě dosti rozumu: někdy jim pořádně odsekla, někdy volala na staré, když stáli u okna a dívali se: ‚Strýčku,' nebo ‚panímámo, máte to nevykárané děti!' A když nebylo jinak, schovala se někam do vrat a čekala, až se chasa rozejde. A tak to zase trvalo delší čas. Nadučitel pořád sliboval, že ji vypíchne, že jí zasolí, až jí bude úzká cesta z Kolojan, ale, rozumíte, nic proti ní nesvedl. Zlobila oba učitele tím, že jim vkládala do knih a zásuvek obrázky a modlitby. Nadučitel povídá: ‚Já to mám od toho blázna trpět?' Vynadal jí a hodil jí to pod nohy. Jak se to ještě jednou stane, že to bude žalovat. Tak ho prosila, aby jí to odpustil, že už to neudělá. Ale za nedlouho už zas to bylo takové. Udal to, ale, rozumíte — nic se jí nestalo! ‚No,' povídá nadučitel, ‚to už je k zlosti. Svévolně nás dopaluje a my to musíme snášet! Je vidět, že jsou jí ti páni všichni na ruku, a netřeba dlouho hádat, proč? Však ji všichni známe! Ale jak to bude takové, já povedu žalobu až k ministerstvu a potom pan inspektor uhlídá!«

»Hlouposti!« vybuchl Karel. »Kdyby jí byl inspektor nadržoval, byl by ji přesadil a nenechal by ji týrat, jako zločince.«

»Jak?« zajíkl se stařík, »vždyť ji nikdo neubližoval. Chasa na ni pokřikovala, ale nikdo na ni ruky nevztáhl. Inspektor jí nadržoval... však to povídá celá dědina. Vždyť on, pan inspektor je dobrý kos Hledí mu to z očí!« zamrkal důvěrně očima a ušklíbl se.

»Cože? Navštěvoval ji?« tázal se Karel chtěje mít posuněk starcův jasně vyložený.

»Eh, což já vím! Já se o to nestarám, ale znal jsem jeho taťka. Je rodák z Tvorovic. Ten se za svobodna nalezl přes plot za kmocháčkovou dívkou!« A chutě rozehnal se, aby jim pověděl tu veselou historku o kmocháčkově dívce a selském synku, který je dávno starým výminkářem. A jen s těží podařilo se Karlovi připřáhnouti jej znova k nedokončenému příběhu o sesazené učitelce.

»A vždyť už jsem, zdá se mi, skončil,« divil se. »Nu, shodili ji na konec, jak jsem vám řekl. Nadučitel přece na ni vyzrál. Zanedbávala školu a dělala se nemocnou... Nebo byla-li opravdu, kdož pak ví! A taky tak se spouštěla, že na to každý ukazoval. To je učitelka, říkali, špína na ní roste jak žabinec na močidle. A tak jednou, když nepřišla do školy, nadučitel zavolal dva sousedy a šli k ní, aby se přesvědčili, je-li opravdu nemocna. Přišli tam, ona plný stůl rozžatých svíčiček a klečí u stolu. Ptali se jí, co dělá a ona, že se modlí za své nepřátele. Každá svíčička představovala nepřítele. Byla snad přece pomatena! Nu tak to udali a byla shozena. Kam šla, nevím. Byla sirotek.«

A zanechav své posluchače v mrazivém ustrnutí, švihl vesele bičem koníkovi nad hlavou a chutě rozdýmal zanedbávanou dýmku. Sjížděli do široké, zvolna se prohlubující úžlabiny, do níž sklenuly se pevně zakrojené záhony řepy a ozimin, podle dobře vyjeté cesty. Vozík rozjel se s ohlušujícím rachotem, kola skákala s kamene na kámen,

bláto stříkalo cestujícím na hlavu a hustá hříva uhánějícího koníka vlála vesele ve vzduchu.

»No, no! ty kočko chlupatá, co tě čerti berou?« odlehčil si staroch, když je prudká jízda srazila několikrát dohromady. A když po chvíli uhřátý a spocený koník zvolna, krok za krokem vyjížděl do kopce, překvapila jej mrazivá zamlklost a sklíčenost spolucestujících. Zapřádal řeč o řepě, jež bude mít letos malou váhu, ale hodně cukru i o bramborech, jež se tak dobře uvedly, ale slova jeho nenašla ohlasu. Tu zdálo se mu, že svou ves zbůhdarma zostudil v očích cizinců a postavil ji v nepravé světlo. Či by snad nebyli v právu vůči té cizí dívčině, jež k nim přilítla, jako hrdlička odchovaná v kleci, ale veselá, úpravná, plná touhy po životě a jeho radostech, a nezkušená a důvěřivá, padla do rukou svévolných dětí, jež ji oškubaly a ztloukly, aby pak pošla zapomenuta kdesi v koutě špitálu, nebo chudobince? Myšlenka tato, jež ho poprvé napadla, znepokojila jej, ač si několikrát řekl, že mu do toho nic není a že se o to nestará. Ale v tom zaradoval se, naleznuv k obhájení cti své rodné vsi vydatný prostředek. Neboť bolelo by ho věru, kdyby se měl s těmito lidmi rozejít, zanechav v duši jejich křivé nařknutí, že spoluobčané jeho jednali tvrdě a špatně s tou cizí dívčinou, již jim svěřily školní úřady ku prospěchu jich dětí.

»Ale, rozumíte, včil máme hodnou učitelku!« zvolal nadšeně si plácnuv na stehno. »Moc šikovné děvče! A urostlá! Je vyšší než já a silná jako kláda. Však je také z dědiny, není městská.« Povídal starosta: »Ta by mohla skály lámat a ne nitky na drátkách provlíkat.« A práce se nebojí. Jak je po hodině, vezme motyku a jde s námi kopat brambory. Bydlí zase ve škole. A jak ji tam mají rádi. Nemůžou si ji vynachválit. Paní naďučitelka povídá: Já znám dost učitelek, ale tak čistotná žádná není jako naše. Dvakrát za týden školní světnice vymete a každou sobotu chodby i schody odrhne. Pravda, není to její povinnost, ale hezké je to, že se má k práci. Vždyť není ve škole přetížena. A s vodou, povídá, měli jsme vždycky potíž, protože studně je daleko a služky jsou líné. Ale od té doby, co je zde nová učitelka, máme vody dost. Uslyší-li, že křičím o vodu, popadne putny a už letí... Já to na ní nežádám, ale je to hezké, když se vtípí. A tak všici ji mají rádi a matky by ji »příučky« zanesly! Věřte, nebo ne: ta si u nás peněz nadělá!«

Umlkl náhle, zpozorovav, že jeho spolucestující, v jichž očích chtěl tímto způsobem rodnou svou ves postaviti do příznivého světla, vys'echli zprávu jeho s výrazem úžasu a hledí nyní před sebe ještě zamlkleji a sklíčeněji. A dohaduje se v duchu, že narazil na odlišnost názorů měšťáka, jichž on, pokud bude sedlákem, nikdy nemůže přijmouti za své, lhostejně se ohradil.

»Za práci se nemusí nikdo stydět. Práce nehanobí. My všichni pracujeme, bohatý jako chudý.« V tom, jak vyjížděli do kopce, zaleskla se nad nimi báně kostelní věže.

»Už jsme u nás,« usmál se tiše a umlkl s výrazem pyšného uspokojení. Pokrač.

Otakar Theer:

OČAROVANÉ MĚSTO.

POHÁDKA.

Dokonč.

Konečně vyslyšely krásky přec jen někoho: Byl to místopurkmistr a dva první radní. Aniž si dovedl někdo vysvětlit způsob, jakým se to stalo, ocitly se v jejich rukou peníze, nesmírné spousty peněz, soudě podle nádherných věcí jež opatřili svým milenkám. Tyto tři vyvolené ženy projížděly se na hřebcích, jež stály asi šílené sumy, měly šaty jako královny a v jejich mošničkách zvonily jim dukáty stejně vyzývavě jako jejich smích.

Hádalo se tak i onak o vzniku tohoto náhlého bohatství: až jednoho dne, jako když požár vyšlehne, rozhlásilo se městem, že místopurkmistr a jeho dva druzi odcizili peníze, jež připadly Předsudkovu za návrší prodaná starci. Jindy, dokud se nepestřil nad městem Růžový Sad, nebylo žádné slovo vyslovováno lhostejněji než »peníze«. Dříve mohl tento líný lid jít podél celého moře zlata a byl by se ho nedotekl. Nyní však, štván touhou po požitcích, jichž mohl dosíci jen pomocí těch kulatých, třpytivých plíšků, žíznil po zlatě a zuřil proti těm, kteří mu odcizili jeho poklad.

Vzbouření vzkypělo po městě. Ulice byly zaplaveny davy lidu, jež se valily k náměstí jako černá řeka. Brzo tísnilo se jich na tisíce před radnicí, hlava vedle hlavy, a z rozevřených úst znělo tomu tisícehlavému zástupu jediné slovo:

»Peníze! Peníze!«

Náměstek spolu s oběma vinníky vystoupil na terassu a chtěl promluvit. Ale zdola stoupal k němu jediný výkřik, temný, příšerný, tisícehlasý:

»Peníze! Peníze!«

Kynul, aby se utišili. Neuposlechli, modulujíce své kletby jako by to moře hučelo. Pojednou však zmocnilo se davu nadšení: zpozorovali, že

zástup neohrožených proklestil si cestu až na balkon, uchopil všechny tři zrádce za hrdlo a smetl je jako tři žoky masa do černé hladiny lidí. Dav natlačený pod terassou ustoupil a tři těla zaduněla o dlažbu v temném pádu.

Ačkoliv vinníci dodělávali, dobíjel je dav údery holí. Pak se rozešli a zdálo se, že vášně pohasínají. Nastalo teď ticho, mrtvé a svíravé ticho jako před bouří Nikdo neukazoval se na ulici než krásné cizinky a svůdní gentlemanové. Předsudkovští zalezli do svých domů, nebo bloudili za městem po polích, jichž úroda nebyla nic platna jejich zoufalým srdcím.

A Růžový Sad posýlal sem neustále svůj vonný pozdrav . . .

Ulice byly prázdné, okna na večer se neosvětlovala.

Až jednoho dne, ubíhaje tím šíleným tryskem, jaký vídáte na venkovských městech vypukl-li požár, hnal se Předsudkovem mladík, s napřaženou pravicí, v níž cosi horečně svíral.

»Našel jsem . . .« bylo slyšet jeho hlas, »zlato jsem našel . . . zlato, za které mne budou míti rády cizinky . . .«

Lidé ho zastavovali, on však spěchal dál jásaje a tanče:

»Zlato . . . mnoho zlata . . . pod skalou . . . zlato, které chtějí cizinky.«

»Kde? kde?« tázaly se zástupy.

»Pod skalou, mnoho zlata pod skalou . . .« opakoval mladík vytrhuje se z rukou, které ho zastavovaly.

Všichni dali se naznačeným směrem. Spěchalo jich tam na sta a starcovi, vyhlížejícímu z terassy villy, zdálo se, jakoby to chvátal dlouhý tah černého hmyzu.

Vrhli se na skálu jako hladový na chléb. Ti, kteří měli u sebe nůž, vylamovali zlaté šupiny ocelovými želízky; jiní pracovali holýma rukama.

V brzku mělo město zlata dostatek. Svůdní gentlemanové měli o co hrát u karetních stolků, cizí krásky měly do čeho zahalovat svou pleť hebkou a nasáklou vůněmi Každý den přibývalo sem těch cizích stvoření. Byly tu blondýnky se srostlým obočím a zraky jako lesní tůň. Byly tu brunetty, modrooké jako letní nebe. Tisícerý odstín vlasů leskl se na náměstí; tisíceré zraky, velké a vlhké oči tragédek, oči zakrojené jako mandle, šedavé, chladné oči, na jejichž dně spí hořčičné zrnko smyslnosti — celé to moře světel míjelo a navzájem vábilo se, svádělo a milovalo.

Z osvětlených oken hostinců zazníval zpěv, mrštné nožky tančily tam po jevištích, nahé šíje pokryté pudrem nakláněly se, aby bylo vidět bílá ňadra, okrouhlá jako dvojice jablek.

Zlato protékalo městem; z rukou pracujících hrnulo se do něžných rukou cizinek a gentlemanů a ztrácelo se v rukou tisícerých krejčí, podkoní, masseurů, obchodníků, kteří se sem z čista jasna nastěhovali

Za nedlouho přestala však být zlatá ložiska společným majetkem Předsudkovských. Několik nejchytřejších a nejsilnějších zmocnilo se dolů a těžili z nich najmuvše ostatní jako pouhé dělníky. Neminulo to ovšem jen tak lehce: krev protékala při tom zápase o majetnictví zlata-Lásky, ale síla a chytrost zvítězila na konec nad slabostí a hlupstvím. Poněvadž však majitelé zlata během doby ztučněli dobrým životem a jejich svaly zarůstaly sádlem, byli nuceni pomýšlet na novou ochranu svého bohatství. I vymyslili něco, čemu dali název: daň z krve. Mladí lidé byli oblékáni do pestrých uniforem, cvičeni ve zbrani, a nakázáno jim, že pod trestem smrti mají zabíjet ty, kteří by nebyli spokojeni s vládou majitelů zlata.

Zatím majitelové zlata, trápeni stále vzrůstající žízní po polibeních cizinek, hledali nové způsoby, jak by rozmnožili statisíce svých příjmů. Dařilo se jim: svým instinktem čenichajícím po kořisti jako honící pes, vynalezli ložiska kovů a ložiska uhlí. Za nedlouho byla krajina poseta dýmajícími komíny hutí a šachet. A s nimi zároveň rozlézaly se po krajině jiné dva druhy budov. Byly si zdánlivě podobny, až na to, že okna jedněch byla zamřížována a druhých volna. Ale obě budovy byly tiché, příšerně tiché, jakoby obývající je bolest byla tak velká, že nenalézá ani výkřiku ani vzdechu. Budovy se jmenovaly: vězení a nemocnice.

Za každým nově založeným dolem, za každou nově vystavenou hutí, jako kletba a výčitka plížila se vězení a nemocnice.

Tisíce křížů bylo rozseto po ohromných hřbitovech. A stále nestačili zakládat nová pole mrtvých, neboť neustále přibývali noví nebožtíci: těla stávkářů, provrtaná kulemi, těla hladových, ještě ve smrti jakoby po chlebě volající, těla sebevrahů, zoufalých láskou.

Léta míjela v hlaholení ptactva, v záři slunečních paprsků teplých jako dlaň. Zimy plné chumelic a mraků obtížených ledem válely se těžce nad údolím. A květy v Růžovém Sadě, ozářené sluncem i poprášené sněhem, posýlaly do údolí tu věčně stejnou, bolestně slastnou vůni.

III.

Trvalo to roky nebo desítiletí?

Kdysi k večeru stál stařec a dcery na terasse villy. Město pod nimi pyšnělo se svými paláci, za nimiž, jako dlouhé, jednotvárné linie, bylo vidět střechy dělnických kasáren. Továrny dýmaly a v hutích planuly rozžhavené pece.

Stařec usmíval se spokojeně. Pak obrátil se k dcerám a promluvil:

»Jsme hotovi. Půjdeme zas jinam rozsévat dílo Lásky . . .«

»... a Hříchu,« řekla prvá z dcer,
»... a Bolesti,« řekla druhá,
»... a Smrti,« řekla třetí.

»Zkrátka dílo Práce,« přerušil je energicky otec jakoby chtěl učinit konec jejich hovoru.

Tu všechny tři zasmály se podivně a nevesele. I stařec se usmíval čechraje kloubnatýma rukama svůj dlouhý vous... — — —

Druhý den nebylo po ville ani památky a Růžový Sad stál tu bezbarvý, tmavý, jakoby ho elektrická jiskra sežehla. Jen vítr, zavanul-li, zanášel zuhelnatělé lístky růží nad tovární komíny, nad prohlubně šachet, nad střechy tisícerých závodů, v nichž se pracovalo, strádalo a umíralo, aby byla nasycena ta záhadná hydra lidských hrudí, jíž se říká Láska.

Z BASNÍ STANISLAVA KOVANDY.

JARO.

Skály se lámou. Drobné kamení
do změklých niv se propadlo.
Jeskynní zřídla mědí pramení.

S borů se pryskyřice sesula,
stékala do ryh hlubokých,
po svahu těžkou vůní proplula.

Zvěř mladá do smrčin se utekla,
jež na úpatí širém vzrůstaly,
zmatena, udýchána, ulcklá.

V oblak svůj úžas propast vykřikla,
ouzkostí u dna zpěněná. —
Krajem se drobná zeleň rozstříkla.

IMPROMPTU.

V zamlklé tančírně (již ometli prach se zdí)
zbyli jen šašci, hlučným rejem zemdleni.
Na nízkých vozících pod galerií jezdí
a hřmotným smíchem vítají dne jitření.
(Však Colombiny, sladkým rozjařeny vínem,
rty vášním nabízejí v stromořadí stinném.)

To jsou ti naivní šašci, plnokrevní
smíškové, kteří za groš blázní jedině,
před jitrem o primát se mezi sebou řevní
a posléz na vše zapomenou při víně.
(A jejich Colombiny, až se z toulky vrátí,
jim vlídnou shovívavost jistě zlatem splatí.)

*

Já šlechtic jejich erbu, (téměř) aristokrat,
jenž šetří kostí svých a nehne pažemi,
od vlažných filistrů jsem vysmíván byl stokrát,
hněv svými trpkými jsem budil písněmi.
(Los krutý se mnou svorně Colombina nesla;
když boháč lákal ji, se vzepřela a nešla.)

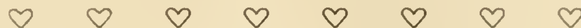
Však nyní, když den ohněm oranžovým žehá
omládlý les i rozespalou oblohu,
změť vlastní ironie do tváře mi šlehá,
již tiše, blaženě se usmát nemohu.
(Nade mnou poděšena bílé ruce spíná
ubledlá, skleslá, souchotivá Colombina.)

NAENIE.

Kdyby snad nebe se smilovalo
a rozžehlo dne jednoho všecka světla,
moře by něhou se udýchalo,
a země by kvetla v záři hvězd.

Den jasný s nocí by vlídně splýval,
vzešla by sladce světelná nad cypřiše.
S touhou kdo v modrou se dálku díval,
pak umřel by tiše v plaché záři hvězd.

A pěvci vyšli by z brány města
s loutnami v panen průvodu. Píseň líbezná
zněla by světem: že k věčnu cesta
je jasná a vítězná v záři hvězd.

VÁCLAV HLADÍK:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)

Pokrač.

Jaro přišlo nenápadně a náhle, jakoby lehce na špičkách přitancovalo do zahrad, skrývajících se po obou březích Čertovky mezi omšenými domy.

Světlá, jen nadechnutá zeleň vyrazila. Vzduch zavoněl. Slunce jakoby nabralo nových sil a vzplanulo mocněji. Pískot a šveholení ptáků se ozvalo v keřích.

Voldan nevydržel v pokoji Touha, neklid očekávání vypudily jej do zahrady k těm malým vrátkům žlutým Obcházel a vracel se k nim. Kdyby nepřišla? Toto pomyšlení zdálo se mu pohromou. To nebylo možné, chlácholil se, byla by jistě dala něco vzkázat. A snad v poslední chvíli ji něco zdrželo. Mrzutým posuňkem odmávl nepříjemnou myšlenku.

Slunce zapadalo. Nad Malou Stranou rozbřeskla se nádherná světla, rozlily se skvoucí barvy. V azuru a nachu koupaly se věže a střechy. Hradčany byly vznešeně krásné v tom plápolu pyšné barvy nachové, v oknech jejich krvavě dohořívala sláva zapadajícího slunce.

Voldan v neklidu a napjetí očekávání cítil se šťastným, veselým, tak rozechvělým jako dosud nikdy. Srdce mu bilo prudce, a síla, svěžest, výbojnost mládí kypěla mu v krvi

»Rozkošná Míno,« hovořil sám k sobě, pohlížeje k obloze a k žlutým dvířkům, »dnes vás nepustím ze svých drápků. Neulítnete mi, holubičko, vlaštovičko má. Jste plaché a divoké ptáče. Až si svou písničku odzpíváte, pak otevru klícku... pak leťte s Pánembohem . . . třeba do toho supího hnízda Wollnerova . . .«

Dvířka zaskřipla a Voldan rychle se obrátil a spěchal, utíkal vstříc slečně Havlenové. Byla v černých šatech, přiléhavých, jednoduchých a pod závojem usmíval se její ubledlý, něžný obličej.

»Opozdila jsem se trochu, viďte? . . .«

»Přicházíte z domova?«

»Ano, měli jsme návštěvu.«

Poceloval jí dvakrát ruku, kterou jej pak lehce odstrčila, připomenuvši mu, že by nerada trpěla nějaké něžné důvěrnosti zde na volném vzduchu, kde mohli býti pozorováni.

Urovnala si klobouk, závoj shrnula nad čelem a s radostnou zvědavostí se rozhlédla.

»Ach, teď je tu zcela jinak, nežli když jsem byla u vás v zimě po prvé . . . tehdy bylo tak smutné ticho . . . a všude opadalé, žluté listí . . .«

»Ale vy jste právě taková jako tehdy. Máte tytéž černé šaty a černý závoj. Jindy nosíte bílý. Proč přicházíte ke mně jako ve smutku? . . .«

»Čeho vy si nevšimnete.«

»Zamilovaní vidí nejlépe . . .«

»Někdy nejhůře. Dejte si pozor. No, ale věřte, že jsem nepřišla ve smutku a doufám též odejíti zcela vesele . . .«

»Mluvíte tak, jako bychom flirtovali někde na bále . . .«

»Mám vzdychat jako Romeo a Julie? Máte připravenou svou gondolu, abychom při měsíci a při šplouchajících vlnkách se líbali a k sobě tulili . . .«

Šli kolem sochy, na jejímž podstavci byla vrýpnuta slova anglického básníka o věčné rozkoši. Voldan pohlédl na sochu nymfy s uraženou hlavou a myslil si, že též nadobro ztratí hlavu, bude-li jej déle dopalovati ta bledá, tmavooká divoška.

Postřehla jeho utajenou zlost. Položila svou ruku do jeho ramene a přitiskla se k němu. Tichým, něhyplným, srdečným tónem pravila:

»Snad vám to postačí, když bez vší té romantiky vám řeknu tak zcela prostě: Evžene, mám tě ráda!«

»Má skvostná Míno! Čert se ve vás vyzná, ale já vás mám nesmírně rád . . .«

Pohlédla k němu s úsměvem v očích a řekla:

»Ale nezapomeňte, co jsme si řekli tehdy na Hradčanech . . . slovo ‚láska' je vyškrtnuto z našeho slovníku . . .«

»Jak chcete . . .« odvětil Evžen a náhle ji vzal kolem pasu, přitiskl ji k sobě a políbil ji na rty. To byla jeho vlastní odpověď.

Slečna Mína se rozdurdila a v očích jí to jen zasršelo tisíci jiskrami, když jej odstrčila. Byla tak rozkošná, že by byl nejraději opakoval svou odvážnou odpověď.

»Míno, nezlobte se, vždyť jsme sami — a já vás zbožňuji jako blázen. Co pak myslíte, že je mi možné být vedle vás lhostejným?«

»Ošklivý, polekal jste mne.«

Zatahala jej za knír a usmířeni pokračovali ve své procházce, hovořili o denních záležitostech, o své práci.

Obloha bledla, purpurový odlesk v oknech Hradčan pohasl.

Obloha měla jasnou průzračnost ametistovou, obrysy domů vřezávaly se do ní čisté a určité jako hranoly krystalů. Světlý a vlahý mír vanul z toho smrákání jarního večera. Za zdí

zahrady, v dálce šuměla Vltava, ozývalo se temné hučení města. Kolem ramene řeky, vinoucího se tiše mezi zahradami zelinářskými, mlýny a parky, byl snivý klid.

Slečně Míně se tu líbilo. Spokojena, opřena o rámě Voldanovo, kráčela mezi záhony a všeho si všímala, všemu se divila, ze všeho se radovala, z květinek i z čerstvě nakypřených a osázených záhonů, i z hnízda ptačího v keři, i z šumného plesání vodotrysku. Pod můstkem dřevěným, spojujícím obě zahrady, byla uvázána loďka.

»Naše gondola,« pravil Voldan.

Bylo již šero, když vešli do domu. Stará hospodyně připravila již všechno v saloně. Lampa visací ozařovala stůl, přichystaný k malé večeři studené. Mladá dáma pochutnala si na humru a šunce a s neobyčejnou u ní živostí se rozžvatlala o všem možném.

»Příteli, až se oženíte — a povedete ovšem velký dům, neboť vy se bohatě oženíte — budu ve vašem saloně dávat koncerty,« povídala a bradu roztomile zabořila do dlaní. Oči se jí jen smály rozmarem. Vypila rychle dvě sklenky vína.

»Přítelkyně, to jsou nesmysly . . .«

Chtěl ji obejmouti.

»Nechte mne . . . Evžene, prosím vás. Často myslím o podobných věcech. To štěstí mi nebude dáno.«

»Jaké štěstí? Rodina?«

»Zdá se mi, že budu žít jen půl života.«

»Nesmysl, nesmysl! Co to povídáte? Kdo vás k tomu může nutit?«

»Musí to tak být,« odvětila tvrdě a úsměv pohasl na její tváři.

Dlouho se pak zadívala na Voldana. Tak seděli proti sobě ve svitu lampy, tiše a mlčky. Dívala se na něj a bylo nesmírně mnoho touhy a něžnosti v tom pohledu, kterým jakoby chtěla proniknouti až do duše jeho a znenáhla se objevil na její tváři opět úsměv.

Voldanovi bylo již to náhlé umlknutí tísnivým.

»Chcete hrát?«

»Ne, nechte piano zavřené . . .«

Povstala a přikročila k oknu.

»Ach, to je krásně!« zvolala, »podívejte se, to je večer . . . pojďme ven, zde je mi dusno . . .«

Voldan již se nemohl přemoci.

»Co vás to napadá . . .« vybuchl, »sotva jste přišla . . . již zase chcete pryč . . . a pak je tam chladno . . .«

Její rozmary, její pohrávání koketní a svůdné a tak cudné, nepřístupné, její volná důvěrnost a střízlivá netečnost jej již přiváděly z míry.

»Vy ošklivče! Nemáte smysl pro nic hezkého. Bylo by to tak hezké projíti se venku, při hvězdách . . . sami ve staré zahradě, večer . . . všude samé stíny a ve stromech takové tiché, vzdychové ševelení . . .«

Položila mu lokte kolem krku a zašeptala.

»Jen na chvíli. Nemyslete, že chci již odejít. Pak se ještě vrátíme . . . a zahraju vám třeba Chopinovo nocturno.«

Evžen ovšem více nic nenamítal. Zabalil ji do plaidu.

»Tohle na posilněnou,« a podal jí sklenku benediktinky.

»Tohle též,« a políbil ji.

Večer nebyl valně studený. Svěžest vála ve vzduchu.

»Není to krásné? Podívejte se, jak hvězdy dnes svítí . . .«

»Nejkrásnější illuminace svatební noci . . .« pomyslil si Evžen a odvětil jen souhlasným zamručením.

Slečna Mína stala se snivou a zádumčivou. Přitulila se k Evženovi. Povzdychla několikráte. Navrhla, aby se projeli v loďce. Usedli do malé yoly. Voldan vesloval jedním veslem. Nebylo slyšeti nic nežli šplouchání vody a ševelení stromů. Neviděli nic nežli své oči a hvězdy nad sebou.

A Voldan uchopiv ji kolem boku, přitiskl ji k sobě a slovy zmatenými, rozháranými, vášnivými vyslovil jí celou svou trýznivou a nedočkavou touhu.

»Mám vás rád, Míno, nade vše na světě rád . . .«

A zdálo se mu v té chvíli, když cítil její dech a líbal její rty, že nelže, že se nepřetvařuje — že je to výkřik jeho srdce.

Poklesla hlavou k němu a opětovala jeho polibky. Tváře jí zahořely. Zatetelila se na celém těle jako zimnicí. Šeptali si něžná a horoucí slova vášně v tom temném tichu kolem nich a pod tím jasem nad nimi.

»Vraťme se, Evžene . . . pojď . . .«

»Chceš jít domů?«

»Ne . . . půjdu ještě na chvíli zpět . . .«

A skoro ji vynesl v náručí do svého pokoje.

»Budeš hrát . . . toho Chopina?«

»Ne . . . dnes ne . . . Evžene . . .« odvětila Mína, objala jej a počala jej náruživě, divoce líbati. Pokrač.

JOSEF K. ŠLEJHAR:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

A vakua, z jejichž prostor ony jako polypy neunavně ssály, byla rozestavěna nad nimi, celé lesknoucí se sálavé skupiny jako demonických, posupných těles, uváděných v nitru svém v nezměrný pěnný var, jakoby tam cos šíleně kypělo, pracujíc k zrodu jakémusi; supělo v nich oním dechem jejich vroucím šťávám ubíraným vždy znova a vždy znova v takové zoufalé překotnosti dosazovaným z té jejich nevyčerpatelné podstaty, roztavované příbojem řítící se direktní páry. Balustráda, zvýšená to prostora, na mohutných traversách, jaksi vkusně upravená, jakoby salon továrny, na které tato vakua ohromivě spočívala, hřměla a třásla se, i zdivo vůkolní se chvělo, jakoby v základech bylo vyvraceno lomozem všeho toho varu Jinde zase, kdes v temném dalekn, jako v samém podsvětí, duněly ty hluboké strašné nárazy nekonečně za sebou vyplývající, jež zdály se vše drtiti a rozrážeti, co v cestu se jim stavělo. To ty bagry hnaly kamsi neodolatelný svůj chod, u vytrvalosti jakoby věčného rythmu, bouříce a zmítajíce se ve svém úkrytu. Nabíraly to v neodolatelné moci všechny ty hmoty soustřeďované sem v ohromných spoustách, dopravujíce je, kam bylo třeba. Zalévalo vše znojné, horké ovzduší Vynášela se provalující atmosféra par, vůně dráždivé, sladké, až dusící, naléhající mdlobně na smysly, v slizké, měkké, jako uřícené vlhkosti. A nad nekonečným spjatím všech těchto sil a hmot, v nesmírném jejich rozpoutání schvacovaných v divuplné změny, roznášelo se ono šíré světlo jako v náměsíčném nepohnutí, v takovém nezvěstném bádavém prolnutí nevydávajíc stínu, neb vyzařovalo ze všech stran. I v nejskrytější, nejztracenější kouty uvrhalo svůj jas, naplňujíc vše bílou mocí svou, před níž jakoby každá podstata měla býti vyjevena. Bylo někdy jakési světélné vytřeštění všeho, v němž jakoby se dála magická kouzla a ohromné přeměny...

A v tyto chvíle vytanulo v něm ponětí, jakoby on byl právě tím kouzelníkem, v jehož svrchovaném pokynu vše se zde naplňovalo v neomylné exaktnosti, v jehož tajemné emanaci plynuly všechny tyto víry sil a hmot.

Byly to u něho pocity nebývalé, již dávno zbyl se toho opojení člověka, jemuž svěřena byla moc a řízení velkého systému, to bylo druhdy, na počátku této životní dráhy, v nezkušené ještě mladosti, co dostavovaly se u něho podobné elementy, jimiž v nitru nahrazovat si tehdáž mínil, co z ponětí jeho duše čím dále více bylo servává̇no a co pozvolna, ale jistě zanikalo z jeho bytosti druhdy v životě tomto. Ale dávno podobné vědomí se otupilo, zlhostejnělo, zaniklo posléz zcela, jako vše zanikat se tady zdálo, co v nitru nacházelo se vypjatého, opojeného, vytrženého, horujícího, a co zbylo, byla již jen trudná řemeslná všednost. Vždy spíše místo jakéhokoliv sebevědomí cítil kleslost, netečnost a nepatrnost uprostřed všech nahromaděných zde živlů, nacházejících se jaksi v jeho područí. Pociťoval se tu spíše u vleku neznámé síly, strhující ho právě tak jako nejposlednějšího mrzáka zde, jako nejposlednější částici stroje nebo hmoty, věda, jak moc jeho je tu pouze zdánlivá, povrchní, určovaná vlivy od jeho vůle a síly zcela nezávislými, a připadal si jedině jako pouze výše posunutou částicí, v oupředí vší té massy, uvržené zde neznámou příčinou v plynutí a překot proudu. A u vědomí vlastní této malomoci, v odvislosti jakési své hmotné od ostatní hmoty zde, jejíž také je pouhou součástí, pouhým takovým fatálním vržením, upravil celý svůj poměr napotomní k tomuto životu zde — bylo to mechanické provádění naznačeného mu úkolu, nutné vyplnění místa, jež mu bylo poukázáno. A dělo se to beze vznětu a radosti, jakoby bez účasti duše, v pravé řemeslné navyklosti, jež nemohla ani býti jinakou.

V dnešním jeho vypjatí nitra, v němž sám sobě tak vítězně tanu', nebylo ale sebevědomí, chlubivosti, nebyla to nadutost zneužívané moci, pošetilost a marnivost mladíka, jenž dostal se k moci nějaké, jejíž smyslu neporozuměl. V tomto jeho vznícení, jež jakoby ho povznášelo nad všechny zde spjaté obzory, ovládajíc celou sférou jejich, byla mravní síla. Bylo to něco jiného. Bylo to opojení dosaženého, závrať v té nejvyšší kulminaci, k níž vynesla se duše, byla to ona zář nebes vcházející v nitro, v níž chvěje se a spěje nejvznešenější blahoslavenství žití, v němž stvoření nalezlo své zadostučinění.

Jak vše bylo jiné ve chvíle tyto, jako v životě zcela jiném, tak nepodobném trudu, omrzelosti a vyžilosti nedávné, v níž konal svou povinnost. Bylo mu, jakoby nastoupil právě jakýs nový nevýslovný život. Jakoby vystoupil na horu, s níž za nezměrného lesku vynáší se nesmírný okruh s perspektivami štěstí a blaženství, za radostného zmámení a úžasu nad sebou samým. Jakoby zase jaro nalehlo na duši v nevystihlé své luznosti místo ustrnulosti zimní, jež přinášela do nedávna samou tmu a samé zoufalství...

Za takového jara v nitru svém, v němž chvělo se blahoslavenství a jež naplňovalo mu nyní všechny prostory tohoto života, přecházel po stanovištích továrních, jak kázala jeho povinnost — — —

— — — Lidé zdáli se spjati s hmotou, se stroji, se vším zde, v odvislosti jakoby fatální. Každý hleděl si své práce v němém horlivém zaujatí, do půlnoci bývá tak, je ještě chuť, práce ze začátku jakoby vždy sama poháněla lidskou sílu nezpěčující se, nevyčerpanou.

Muži byli vysvlečeni do svých hrubých širtinkových košil, do bavlněných trik, jejichž rukávy jsou vyhrnuty, aby nepřekážely, v pouhých jen spodkách ovázaných řemeny, na mnoze v pantoflích, s hlavami nepokrytými. Jsou trakty, kde pracuje se zcela v nahu, aniž by se kdo pozastavil nad touto nezastřenou nahotou, jež je nutnou a nemá času na ohledy a pruderii. Bylo zde mládí i stáří. Byli tu mladíci a výrostkové silní, bujní, elementárně zachovalé přirozenosti, jak vyšli z luhů, polí a slunce venkova, nezotročeni dosud nepřirozenou, jednostrannou, zmáhající prací, ale i také mladíci docela schátralí, vyžitých již sil, přirozenosti předčasně vyssáté, i touto prací, jež zvláště jim nesvědčila, i lumpačením a hýřením všeho druhu, k němuž dáváno tu podnětu — to byli nejvíce z nejbližšího továrního vůkolí a městečka. Byli tu zamračení mužové, s tíhou životní na svých bedrech, tvrdí, zasmušilí, neteční ke všemu mimo nařízenou jim povinnost, jaksi již neúčastnící se jinak života. Byli tu starci, dávní veteráni továrny, schýleni, trudní, nazírající již kamsi v hrob — a zde jaks taks již jen vyhovující, spíše trpěni, s nimiž měla továrna nějaké ohledy, a kteří při této své práci ztrávili celý život, očekávajíce nyní smrt. Byli tu zřejmí neduživci mladí i staří, kteří neduživost svou skrývali a jiní dávali ji na jevo, a byli tu mrzáci i hrbáči, tito posupní, zlostní, v nervosní nedůtklivosti. Byl tu také hluchoněmý hošík — a člověk s vyraženým okem a člověk s půl druhou jen rukou. Také někdo, komu řemen kdysi stáhl celou kůži s lebi i s vlasy a jehož leb značila se nyní co netvárný koráb jakýs nabývajíc vzhledu neoznačitelného, příšerného. Ale nikdo se tu neohlížel na nic, jak vypadá, kdo je, co je, tady nejednalo se o člověka ale jen o jeho práci. A mezi nějakými dvěma sty mužských jen jedné party najde se již leccos neobvyklého, ba monstruesního — leč opice byly by stejně vhodny, kdyby jich ku práci mohli potřebovati.

V těchto závodech nesmírných pracovalo ale ještě více ženských, aspoň jak se zdálo, ženských jaksi více napočítáš, je jich více plno, jejich massa je nápadnější, pohyblivější, vtíravější v smysly. Něco mezi nimi stařen dosluhujících při lehčí práci, jichž nemohli zrovna vyhnati také snad z jistých ohledů, snad že tu strávily také celý svůj věk či jinak, a přejímaných pouze jako staré nepotřebné šťáklovi, jehož nelze se nijak zbavit — stařen namnoze škaredých, hnusných a bídných, jakoby již ne ani ženských a vůbec lidských, spíše podobných obludám zvrácené přirozenosti, od nichž se vždy utíkalo a vyhrazena jim místa docela v ústranních zapomenutých. Nejméně poměrně vdaných žen — některé pracují společně s muži, nemajíce dětí anebo již odrostlých. Nejvíce svobodných, aspoň tak a potud, že po jejich počestnosti, minulosti a závazcích se nikdo nedoptává, přinesou-li si jen od své obce řádně vystavenou knížku, která pak jest jim tu jediným dokumentem těla a duše. Byly to holky a ženštiny rekrutované z dalekého okolí, z dalekých měst, z dalekých příslušností. Má-li se jich sehnati pro celou továrnu nějakých pět set, takový sad již napnout musí síly, aby vydal tolik ženského ovoce. Proto nemohly to býti namnoze jen zdejší, docela snad jen solidní, života obvyklého, ale musily sem býti přibírány a přicházely i z mimořádných stanovišť života a světa. Holky přišlé z Prahy, z Vídně, ze služeb, kde se jim konečně znechutilo týrání paniček, věčné špláchání se v pomejích a vynášení panských nočníků. Holky vyšlé z porodinců, jež nesměly domů a jinam neměly, a jež svůdce opustil aneb vůbec o něm ani nevěděly, a kdo pak ví, kde kdo nyní pečuje neb nepečuje o to jejich děťátko, na něž snad si ani nevzpomenou. Holky vyšlé z nevěstinců, že snad již dosloužily svou krásou a svými půvaby anebo že se snad třebas samy ještě rozpomenuly na jiný život, o němž nepřestaly snad snít v těch vyšperkovaných špelunkách hanby stále ještě doufajíce.

Byly tu bývalé slečny z vináren, z hampejzů nekoncessovaných, že snad již nebyly s to nalákati dosti hostů, anebo že je policie poslala do špitálů a pak postrkem domů. Ty nejošklivější tropily tady nejhorší neplechu. Byly tu však také holky se zbytky věru vzácné krásy, ztroskotané třebas již docela ale přece dosud nápadné zvláštní krásy kdys, které vyšly, jak se vědělo, ze »salonů« prvního řádu mnohých evropských velkoměst. Několik ženštin i z přímořských doupat a pelechů námořnických, které dodržely do posledka a teprv když se nehodily ani pro posledního pobudu, a sebrali je na ulici a přivedli do rodného hnízda zdejší krajiny, uchýlily se v soukromí. Mezi těmito nesly některé na sobě masku hrůzy, byly to pravé příšery na duchu a na těle, i zde každý se jim vyhýbal, jakýs prašivý hnus a demonický, zlověstný šleh zdál se tkvěti na uzavřených, temných jejich obličejích, tak nepřirozeně zbarvených, fialově siných jaksi a šedě zazelenalých, podivně zvrásčelých a ulupujících se od jedovatých pudrů i příjice, jakoby na nich na vždy zůstalo znamení hříchu a zoufalství bývalého způsobu života v nejděsivějším rozpoutání vášní. Pokrač.

FEUILLETON.

V. Mrštík: GONCOURTI.

Goncourti. Kdykoliv jsem vzal knihu jejich do ruky, zdvihli ve mně massu mocných sympatií, ale také něco zásadního a stejně mocného odporu.

Ze všeho toho jen několik not.

Zůstali za Flaubertem a dokonce už za Balzacem.

Ze strachu, aby nebyli banální a konvenčně prázdní, stali se raffinovanými, hledavými, až se místy protiví.

V této své nectnosti stali se mnohému u nás vzory — krásné jejich přednosti zůstaly takřka bez povšimnutí. Proto o nich píši.

I Flaubert byl raffinovaný, uvědomělý, ale z nutnosti a ne z vůle. Byl snad nejuvědomělejším ze všech autorů na světě.

Ale celá snaha Flaubertova nesla se k tomu, aby broušením svého stilu raffinovanost přemohl, v díle ji zničil, do sebe zatkl a dílo jeho aby bylo ze semene toho vyrostlý květ, tak že se zdá, jakoby barvy jeho básní nadechnuty byly jedním proudem inspirace, jakoby samy sebou a ze sebe se vyvíjely beze vší vnější námahy.

U Goncourtů naopak z dobré polovice dá se současně i pozorovat celý process uměleckého jejich tvoření, jejich vůle, námahy, vidíš nervosní prsty, kterými se v látce své jak v nakupených krajkách hadovitě probírají, ryjou, cítíš zuřivé jejich napjetí a přepjatí sil, aby látku zmohli a práci svou vyhnali uměle do květu. To tolik imponovalo a svádělo.

Rozmach široké jejich duše je obtížen bezpočetným množstvím starostí, že by řekli snad málo a ne dost duchaplně, ne dost do podrobna, co říci si umínili. Celí Francouzi a cele »moderní« i s tou jejich šenštilostí a s ní spojenou okázalostí. Jsou v nich místa, kde si ani nedovolí ryze básnické, ryze umělecké, svou poetickou přirozeností a nehledaností roztomilé negligé, kde jakoby příroda sama nastupovala své místo bez příměsku, uměleho přidání. Presentují se vždycky jako lvi salonů, bezúhonní až na vlas, korrektní, geniálně interessantní, ve fraku, lakýrkách, s duší hotovou překvapovat a oslňovat přítomné.

Je těžko pronášet nějaký definitivní soud o umělcích tak superiorního střihu, jako jsou Goncourtové.

Ale přece člověku nedá, aby nešel po stopách svých sympatií i odporů.

Právě proto, že jsou tak znamenitými zjevy v literaturách všech.

Tím není řečeno, že bych vyhledával v cizích knihách věci především stinné. Jen narážím o ně, klopýtám přes ně. A to kalí požitek umělecké radosti z bezprostředního účinku krásného jejich díla. Cosi se tu plete mezi řádky, co tu nemá být a co bys rád měl odklizeno stranou. Sám před sebou.

Dokud je jaké právo, dokud dovoleno bude čtoucímu, aby chtěl a mohl chtít, míti dojem čistý, ideálně nezkalený, dotud hledat bude to, co mu překáží. V tom záleží i hlavní cena kritiky, že pomáhá odklízet tyto překážky; kritik, i čtoucí zbaví se jich jednou pro vždy, počítá pak s nimi jako s věcmi zpola přirozenými, třeba zbytečnými, ale vysvětlitelnými, s umělcem jeho vinou srostlými. Zůstává proto jenom dojem dobrý a prostý — neztracený. Pak teprv vrhnu se na věci krásné. Protest hledí se pouze zbýt toho, co s výše sráží dolů. S tím, co se nelíbilo, počítám pak už jako s něčím nezměnitelným, třebas žalostným, smiřuji se s ním, ale v prvním okamžiku snaží se ruka vyrvat tu mrvu z oka, která nedá plně a jasně vidět ostatní.

Tak i v životě.

To je, proč se člověk tak ostře ohlíží po lidech jinak mu i sympatických, proč jej tak dráždí, uráží, provokuje něco, co není v souhlasu s milovanou osobou, dobře založeným zjevem, krásnou jinak povahou známé bolesti lidí, kteří se trápí věčně stejnou záhadou, proč jen ti a ti při vší své ceně nedají na sebe pozor, proč se nezdokonalují tak, aby jisti sebou ani nemusli dávati na sebe pozor, proč lpí. proč si dokonce i libují a lpět si umiňují na tom, co je i v jejich očích hyzdit musí a hyzdí ve chvílích poznání. Je požehnán pramen každého takového odporu k věcem i lidem, jichž skutky ohrožují radost, spalují naděje, ničí požitek z čistého, vznešeného, dobrého a krásného.

Odtud a jen odtud vede přímá cesta ku zdokonalení vlastnímu. Přistihnu-li sebe i jiné při něčem, co zarmoutit musí mne i toho, kdo nebyl na nic takového připraven.

To je, proč se citliví stále dále a dále utahují svými tykadly, až se svinou úplně a zmizejí v hlemýždí své budce. Pravá intelligence a ne pouze vzdělání. V umění i životě, v lidech.

Vychování na knihách a věcech krásných ničím se tak nebystří jako tímto odporem ku všemu, co ideálu překáží.

A to je, proč odvažuji se říci něco o Goncourtech.

Zdá se mi, že stojí příliš mnoho ne v autokritickém, ale kritickém poměru k svým osobám a věcem.

Není to jen personalita jejich, je to chlad bystrého, ale urputně resonujícího ducha, který tím se liší od objektivnosti a personalitou prohřáté tvůrčí bytosti Flaubertovy.

Není pochyby, že odtud vyčuhuje kus copu naturalismu, ocásek, který i nová epocha v umění vytrvale nosí na zádech. Překonaná přednost Balzacova povýšena pozdější dobou za zákon. V tom byl zárodek smrti naturalismu, že za zákon povýšil, co zákonem nikdy nebylo a zákonem se státi nikdy nemělo. Je i třeba celou spoustu detailů znát, na to je pozorování a vtipné studium přírody, ale ne hned chtít i udat ji, znalost věci prosvitne často i jedním trhnutím péra. V jednom gogolovském rysu obsažena je celá kniha odpozorovaného života.

»C'est le mystère de toutes les belles choses de l'antiquité: elles ont l'air moulé; elle semble la vraie et la réalité même, mais c'est de la réalité vue par de la personalité de génie.«

Ta slova jsou od Goncourtů.

Věděli tedy, v čem je umění.

»Par de la personalité a ne força de la personalité« — ne násilím, ale silou.

Nuance nemalého dosahu při chutnání uměleckých děl.

A když s personalitou ven, pak s fugou, ale upřímnou a nechtěnou (Delacroix), ne zakrývanou bravurními kejkly.

Proto mám rád Goncourty tam, kde tomuto obrazu odpovídají a ne tam, kde jsou s ním na štíru, kde na odiv vystavují pouze aureolu tohoto umění.

Klassická je partie a věčně krásnou zůstane kapitola, kde líčena je Salomon právě, když se svléká a na odiv staví boží krásu svého těla.

To je dojem anticky velebný, podobný tomu, jaký cítíš před Milošskou Venuší.

V čistotě si aspoň nezadají. Snad se i tímto dílem zúrodniti dali.

* * *

Jako umělec nebyl bych z Manette Salomon dělal židovku.

Také jeden z nesmyslů nuturalismu, který postavu mermomocí determinovat se snažil: křestním listem a vysvědčením obřízky.

Tím na individualisování postavy sice něco málo získáno, krása jejího těla nabývá tak jakéhosi výminečného, francouzsky pikantního, perversního, snad i »vzácnějšího« koloritu — ale v Manette Salomon vidím více typ ženy svého druhu a ne židovku jen, prokletí konkubinátu v opojení umělců s tímto druhem žen, a ne prostý smutný případ (i když sebe tragičtější sám o sobě).

Goncourti typičnost tohoto zjevu velice ochromili, že v ní nechali zuřit instinkty a vášně, přisuzované jimi jenom židovkám.

Co na tom, je-li případ více méně výminečný, i když se týká nebo týkati zdá celého židovstva?

Co nabyla Manette na individualnosti krevní jako figura, ztratila na typičnosti jako postava.

A to je po mém soudu veliká újma. Tak celá obžaloba knihy vyzní docela na prázdno. Vysvětlení i omluva je velice laciná: — vždyť je to židovka!

Process rozkladu v Coriolanovi byla by provedla buržoa vůbec zrovna tak jako židovka a bolest pro čtenáře z toho poznání byla by bývala ještě ostřejší a hlubší, protože širší a tím tragičtější.

To při židovce (exponované autory) jakoby se rozumělo samo sebou: »nedalo se nic jiného očekávat«. Tragika zdá se tak pouze prokletím židovské raçy (v Goncourtových intencích), kdežto jinak by byla prokletím člověka-ženy druhu Salomon, prokletí zbraně, kterou se buržoa mstí za svou inferioritu na povýšených duchem, srdcem i nadáním.

Postava by tím vzrostla — tak padla až na stupeň výminečného — netragického případu.

Diváky, 14. prosince 1901.

DIVADLO.

Drtivá tíha stlačila srdce při představení hry z hollandského námoří, chmurného a bolestně pravdivého dramatu Heijermansova: »Naděje«. Jak šly ty obrázky plné trudných nálad a zjevů sevřeného života rybářských žen i jich živitelů scénou, stále jakoby vám bylo cosi hrdlo svíralo. Pohled do koutku lidských osudů, do neznámého skorem ovzduší, a přece hluboce jímavý neodvratnou odvislostí od živelné moci, od moře. Sociální protivy jsou tu tak vystižně a při tom delikátně kresleny, že neurážejí vkus, ani věcnou pravdu; jen vzrušují, bolestně rozlaďují. Pravda čiší z každé scény a je tak umělecky podána, tolik dramatické síly je ve všech jednotlivostech, že bylo uvedení »Naděje« na naše jeviště opravdu uměleckou povinností, třeba rozrušující pravdivost její nedošla všude obliby. Herecky bylo představení »Naděje« velice zdařilým, a výprava hry byla pozoruhodnou. Především musím vzpomenouti pí. R y š a v é. Její Kniertje byla živoucí bytost v každém hnutí, v každém slově, a tolik v jejím podání bylo opravdového umění, že si musilo podmaniti každého, kdo jen trochu cítí. Její výkon byl nejdokonalejším toho večera. Arci i pí. H ü b n e r o v á v roli Jo byla úplně na výši svého uznaného již umění, zvláště pokud odpovídala role jejímu již dříve přesně vytčenému oboru. Tam byla dokonalá. Kdo však překvapil, to byl p. Ž e l e n s k ý. V jeho hře nebylo až na některé upřílišněné gesto, nic rušivého, nic dělaného. To byl výkon znamenitý. Dále vzpomínám p. M u š k a, kterému se Barendova silná scéna ve druhém aktu dobře podařila, p. S e d l á č k o v a tesaře Simona, Klementiny slečny G r é g r o v é, a zajímavého výkonu, zejména v posledním jednání, pí. K o l á r o v é. U pana M o š n y vadilo mi tentokráte k plnosti dojmu z jeho Cobusa přílišné trochu nanášení hlasu.

Ještě dříve měl jsem však referovati o dvou aktovkách, jedné vlašské a druhé ruské, které přinesly na scénu našeho divadla každá sama v sobě charakteristický ráz svých autorů, nebo ještě spíše vůni ovzduší, z něhož k nám přišly. Jsou to Braccova komedie »N e n í n a d p o č e s t n o s t« a Čechovova »L a b u t í p í s e ň«. V první pikantní, výborně skonstruované hříčce byla to znamenitá souhra paní Benoniové a pánů Seiferta a Bittnera, která dovedla vdechnouti do toho interieuru, který překonával snad vše, co jsme dosud viděli na našem jevišti, živoucí ruch a prohřáti scénu opravdovým, kypivým životem, který ta historka rozvoduchtivé paní Maniny právě žádá. Ve druhém kousku, náladě plné reflexí a vzpomínek, jimž oddává se stařičký herec rozloučivší se před chvílí naposledy s obecenstvem i s jevištěm, trochu po rusku zdlouhavé, ale poetické a silně jímavé, pan Šmaha zcela případně zahrál tento takměř monolog, až na chvíle, kdy v recitačním záchvatu Světlovidovově příliš mnoho pronikal na př. král Lear páně Šmahův na úkor pravdivosti a v tom právě i dojemnosti vyšeptalého, vysíleného již a dávno rozdaného umění Světlovidova. A chtěl tomu nelaskavý osud, že nedlouho po té znovu jsme, po nedávném odchodu Šamberkově, loučili se i my s odcházejícím hercem. Tentokráte byl to muž zdánlivě zdravím kypící, statný, v rozkvětu všech svých sil: J a k u b V o j t a S l u k o v. A přece opouští scénu pro vleklou chorobu plicní. Je téměř neuvěřitelno, že by odcházel nadobro. Až vrátí se z jihu, kde hledá podrytému kmeni svého zdraví nových kořenů, nových svěžích šťáv, pak jistě, ne-li hned, tož po čase, uvítáme ho znovu tam, kde jsme se s ním 14. prosince smutně a sklíčeně loučili. Jeho zápal pro divadlo, horoucí a přímo ideální, jeho energie vůle, ty přemohou, doufejme, osláblé síly fysické a vrátí Slukova divadlu a práci pro ně. Proto také nechci ani dnes psáti o jeho herecké minulosti, protože věřím ještě v budoucnost. Nechci úmyslně vzpomínati všech těch jeho pozoruhodných postav od kata Mydláře v »Pražském židu«, přes Otella, Oidipa, Karla Moora, Strouhala a ostatní až k formanu Henčlovi, nechci vzpomínati, protože doufám, že budu míti ještě jednou příležitost mluviti o Slukovovi a o nich ne ve vzpomínkách, ale — v referátu. Loučení bylo tesklivé a srdečné, byltě herec Slukov po 27 let milým pražskému obecenstvu, ale důvěra v opětné shledání byla všeobecná a mocná. — Aby mezery v ensemblu odchodem některých starších zejména mužských sil zvolna zase vyplnila, ohlíží se správa divadla po náhradě. Bude to těžká práce, protože v tom ohledu přejala pole naprosto nespracované, ale bude nutná, a brzy velenutná. Ve vychovávání dorostu, který tu již je, arci nelze zneuznati vůli a systém, a také snaha v tomto směru není bez výsledku. Stačí ukázati jen na p. ze Steinsberku, i na zvolné vyhránění se talentu častější možností většího hereckého tvoření pánů Muška, Kafky i Fochta. Bohužel velikých n e j e d n o s t r a n n ý c h talentů je pořídku a nutno je hledat, pokoušet se o ně. Takovou snahou po vyplnění mezery je asi vystupování pana L i e r a ze Smíchovského divadla Švandova. Při svém pokročilém věku může býti pan Lier jen okamžitou náhradou v některých uprázdněných rolích, ale je sympatický, dobře ověřený herec a s jeho jménem jsou dokonce spjaty i příjemné vzpomínky na určité některé role. A proto možno příznivě přihlížeti k zamýšlenému snad přijetí jeho do svazku Národního divadla. Ovšem takový zisk nebude z jeho engagementu, jako byl z přivolání paní Ryšavé. Pan Lier přináší ssebou cosi drsného, příliš už nepoddajnou ležérnost předměstských jevišť, krátce v ensemblu nepůsobil tak, jak jsem čekal. Bylo to snad nepříznivou jeho hereckým disposicím rolí Valenty v »Paličově dceři«, ale úspěch v tomto kuse byl pramalý. Je ovšem nutno viděti a slyšeti více, než bude lze říci určité slovo o míře výhodnosti jeho získání, ale hned v příští roli, úloze Klubka ve »S n u v n o c i s v a t o j a n s k é« rovněž nedovedl rozehřáti moje sympatie. Něco i tady stále scházelo, bylo to nějak řek' bych příliš sousedské, pohodlně pojaté i podané, málo jemné, málo cítěné. Snad tu také vadila vzpomínka na výkon Šamberkův v této roli, i když jsme ovšem nechtěli ani si

*

připomínati Frant. Kolára. — A když již jsem se zmínil o novém tomto vypravení »Snu v noci svatojanské«, nemohu mlčením přejíti, jak výprava měla všecku vůni a poësii nesmrtelně krásné této Shakespearovy pohádky, a jak prospěšně oproti dřívější formě výpravy cítili jste tentokráte ze všeho lásku, s níž pracoval tu režisér umělec a sám básník. A stejně nemohu konečně nevzpomenouti i líbezné zjevem i hrou Titanie sl. Hilbertovy, roztomile skřítkovitého Puka sl. Grégrovy i pozoruhodné deklamace verše a charakterisace postavy sl. Dostalovy v roli Heleny. Ani o sl. Červené nelze pomlčeti. Role Hermie je jí trochu cizí, ale provedla ji zcela příjemně.

— s —

LITERATURA.

L. N. Tolstoj: »Co máme dělati?« Přeložil K. Velemínský. Nakladatel J. Pelcl v Praze. Cena 2 K.

Nejpalčivější a nejbolestnější problémy a otázky, které klade si jistě každý, kdo nejde právě s úplnou nevšímavostí životem, plní tuto knihu jasnopoljanského myslitele. Je to kniha sociální a ethická par excellence, brevíř duše, která mnoho žila, mnoho cítila a myslila a teď s jasným, slunným klidem, který ozařuje každou stránku knihy, podává hořký resultát života moderního vzdělance. Ale závěrek, k němuž dospívá, není nikterak slunečně jasný a radostný. Bylo napsáno málo knih, které by byly prosáklé takovou hořkostí a přímo opovržlivou nenávistí ke všemu, co lidská společnost jmenuje svými největšími statky, jako tato. Není ve skutečnosti ničím jiným než příkrou obžalobou a odsouzením celé současné společnosti a kultury. Nad celou knihou vznáší se pocit, který má čtenář po její přečtení a který lze shrnouti v jedinou větu: Není možno, aby byl a mohl vůbec býti šťastným člověk v dnešní společnosti.

A autor nejen tvrdí, ale také hned dokazuje. Béře pod lupu celou nynější vzdělanost a kulturní stav společnosti a dospívá k zdrcujícímu soudu. Všechno to, co jmenují lidé vzdělaností a kulturou, věda, umění, všechny ty pracné vymoženosti doby, pro které rozpalovalo se sta mozků a srdcí, všechno to je nejen neužitečným balastem, který brání jednotlivci i celé společnosti dosáhnouti blaženosti, ale je přímo neštěstím, ne-li zločinem, ale každým způsobem je se zlem, které nutno odstraniti. Nejhůře pochodili na tomto přímém soudu dva faktoři, na kterých si moderní kultura nejvíce zakládá: Věda a umění. Po soudu Tolstého jsou to pouzí parasiti, kteří na základě vylhaných jakýchsi privilegií a předností vnucují lidem věci zcela nepotřebné a zbytečné, o které konec konců nikdo nestojí a které pro skutečný život nemají smyslu. »Dnešní věda,« tak asi soudí autor, »není než výrobou diplomatů, kteří dávají lidem poukázky na pohodlný život. S vědou není to jinak než s náboženstvím. Kněží a služebníci církve dávno přestali se starati o vlastní náboženství. Starají se jen o církev, t. j. o sebe, neboť církev pro ně znamená jejich vládu a obročí. Zrovna tak je to s vědou. Ta nestará se o skutečné potřeby života, ale je jakýmsi monopolem lidí, kteří z ní žijí a tyjí. Zkrátka: pěstují vědu pro vědu a ne pro život. A stejně je to s literaturou a uměním. Co lidí zbytečně se namáhá psaním knih, a malováním obrazů, o které nikdo nestojí a které nemají cenu pro člověka. A kolik lidí musilo se namáhati výrobou plátna, štětců, barev, aby tato zbytečnost mohla býti vymalována, co lidí namáhalo se výrobou papíru, sázením a tiskem knihy, která nikomu neprospívá, ale může býti škodlivou.

A tak zvykli si lidé nahromaďovati spoustu vědomostí zbytečných, starati se a pracovati pro věci nepotřebné, zapomínajíce v tomto babylonském zmatku a shonu života na věci nejpotřebnější a především na otázku: Zda to, co činíme je také nutné pro život a zda činí nás to šťastnými?

A tak to jde dále. Autor uvádí tu ještě Zolovu řeč k francouzské mládeži a Dumasův list o myšlenkovém proudění v mladé generaci.

Je až ku podivu, jak Tolstoj na mnohých místech schází se s nejkrajnějšími sociálně revolučními proudy. »Majetek je největší zlo,« praví ku př. na jednom místě. Zda není to zrovna jako známé okřídlené slovo Prudhomovo: »Majetek je krádež?« A nekryje-li se téměř tam, kde vykládá o dělbě práce, nazývaje ji vyděračstvím se známou theorií o nadhodnotě v Marxově »Kapitále?« Ale to jen tak pravím mimochodem, jako zajímavý doklad, že jsou body, ve kterých scházejí se v myšlenkovém varu i nejprotilehlejší stanoviska.

Ale: »Co máme dělati?« T. j. co činiti proti všemu zlu, které přináší dnešní zřízení společnosti a dnešní kultura? Tolstoj tu rozhodně protestuje proti Zolovi, který vybízí mládež, aby hledala štěstí v práci ve prospěch vzdělanosti. Nikoli! Pracovati pro tuto škodlivou vzdělanost, znamená zlo posilovati. Jediný prostředek je zde: Návrat k jednoduchému životu křesťanskému, lásce k dobru a bližnímu. Všechno zlo spočívá v tom, že jsme křesťany jen dle nátěru, ale životem a jeho způsobem zůstali jsme pohany. Tedy návrat k jednoduchým pravdám a životu křesťanskému. A pak uskuteční se království boží na zemi, ve kterém naleznou onu blaženost, kterou dnes marně hledají.

Je jistě přemnoho pravdy a hluboké myšlenkové vroucnosti v tomto díle. Ale je v něm také mnoho paradoxního, absurdního a — strannicky nespravedlivého. Tak ku př. hned to paušální odsouzení celé nynější kultury. Zda jen ona je vinna vším zlem? Zda je nutno ji zničit, mají-li býti lidé šťastnějšími? Neznamená-li to vylévati z vany s vodou i — dítě? Kde je důkaz naproti tomu, že primitivní život učinil by lidi šťastné? Nežil-li tak puvodní člověk, a nežijí-li v tom stavu i dnes přírodní národové? A kdo bude tvrditi, že není tam lidí nešťastných a že je štěstím naivní nevědomost, ve které žijí? Jejich domnělé štěstí je štěstí všech nevědomých, tedy štěstí hmoty, která nemyslí a necítí. A je-li takové štěstí nevědomosti cenou dosti vysokou, aby vyvážila vysoký stupeň vzdělanosti, v jejíž službách se upracovali největší z lidského pokolení? Řekne se arciť: Tento přírodní člověk nežil a nežije křesťansky. Ale je otázka, zda toto křesťanství samo by stačilo svými dvěma, třemi formulemi, aby vytvořilo společnost šťastnou? A když, tedy: Překáží skutečná vzdělanost a kultura křesťanství, a nebo opačně? A překáží-li, pak nebude nikdo na rozpacích, co obětovat a zničit: Zda cíl nebo překážku, která mu stojí v cestě? Mnoho a mnoho námitek, ještě se vnucuje, ale rádi s nimi ustupujete před vnitřním jádrem spisu, před onou, vše objímající láskou a altruismem v pravdě apoštolským. A ještě jedno srovnání se vnucuje. Myslím Nietscheho. Celý svůj život Nietsche věnoval vyhlazovacímu boji proti křesťanství, které učinilo z krásné šelmy (člověka) krotkou domácí kočku, a dotáhlo to tam, že lidstvo klaní se »těm špinavým židům«. Zde u Nietscheho evangelium tvrdé moci, tam u Tolstého evangelium lásky. Jistě příznačno pro charakter obou raç: germánské a slovanské.

Ant. Nečásek.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předpláceji odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. —— 10. LEDNA 1902. * ČÍSLO 10. *

JOSEF K. ŠLEJHAR:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

Jsou nyní uchýleny kdes v děrách městečka, u podobných sobě lidí zvrhlostí, ničemností, žijících z hnusu společnosti, jenž jakoby byl nezbytným; nikde jinde na vsi by jich nestrpěli, nikde jinde na celém světě, kde panovalo ať právem či neprávem jisté zhodnocení života, nebylo by pro ně místečka, zahnávali by je lidé jako vzteklého psa, jako prašivce, jako kletbu morové rány — a tady vařily cukr. Mnoho holek z rodin počestných, jak se říká zachovalých pokud, se stanoviska fabriky na to zde hledět lze — rolnické a chalupnické dcerky sem poslané, aby svým vypomáhaly na ty daně, procenta a zbavovaly domácnost zbytečných strávníků, bylo-li jich doma více a na všechny práce nezbývala. Mezi nimi byla děvčata namnoze hezká, plná ženské svůdnosti, jak zdejší kraj tak jednotvárný, fádní a bez půvabu se jimi ku podivu vyznamenává — sotva že vyrostla z dětství a zavřely se za ní dvéře školy, hned s ní do rafinerie...

Tyto mladé, slušné holky, tvořící jakousi elitu tohoto smíšeného ženského světa, lépe i ustrojeny, zdrávy, silny, svěží a nevyžilé, měly více méně uvolněné živůtky, dost modní a koketní a vyhrnuté rukávy, jednak skutečně z potřeby, pro pohodlí, ale zdálo se, že i z jiných příčin, neb jiné, jimž nebylo se honositi krásou ani zevnějškem, dovedly po celou šichtu vytrvávati zahalené jako mumie. Vytanuly to lokte bílé jako z emailu, zardělé horkem a prací, krásy kypící životem, vášní, ženskostí, neporušeným zdravím s bezstarostným mládím. Některé šíje ničím nehalené, vystupující z těch živůtků, byly věru labutí, smělé, něžné, vyzývavě se nesoucí, koketní. Holky tyto dávaly na sobě zřejmě záležeti, byly vždy čistě ustrojeny, nosily se trochu dle mody sehnané jakkoliv. Byť měly na sobě nejobyčejnější hadry přepásané i pytlovou zástěrou, ukládala-li to nezvratně práce jim přidělená, vždy to mělo jistý elegantní ráz, až bylo ku podivu, jak jednoduchým, nepatrným způsobem dovedly svému vnějšku dodati půvabu a graciesnosti. Vůbec k zevnějšku, k úpravě, modním cetkám, zdálo se směřovati veškeré to úsilí zpozdilého mládí, a některé na to obětovaly všechen výdělek raději nejedíce a obmezivše na sobě vše ostatní. Zvláště potrpěly si na střevíčky městské filigránské, jen žluté a červené s vysokými špalíčky, tak uzounké, jako pro popelku, že dalo by se příti, nacházela-li se v nich vskutku lidská noha, která má nésti celé vyspělé tělo. Vůbec malou nohou vyznačovaly se dívky zdejšího kraje. Nelitovaly pak těchto střevíčků do nejhorších marastů, prokračujíce ale jimi bez závady a s jakousi hravou zručností; v dřeváky od továrny poskytované obouvaly se pouze stařeny a ženské, jež od života již nic nečekaly. —

V zdejším světě jaksi vše kypělo ženským masem. Ženskost tu byla vypjata, dorážívá. Za jiných okolností bylo by to dráždivé, smyslné ovzduší, jež svůdně tanulo by rozkoší Mnoho pohledů mužských mohlo by se zde hýřivě ukojovati. Ale vše to jakoby nepřináleželo sem a nebylo na místě u těchto strojů, u těchto varů, v burácivém tom překotu sil, za horečné ohromné mnohotvárné neuvolňující nebezpečné práce, ve které jakoby nebylo zřetelů k modě, elegantnosti, gracii, za které nedbalo se choutek těla.

Připadalo aspoň, že tato práce, schvacující jako vír nevystihlých hlubin, všechnu podstatu člověka strhuje a každé jiné pomnění v ten svůj proud, jenž jakoby se řítil úporně v před

strašlivou fatální bezohlednou mocí. Než tato moc hrozila zdrtiti každého, kdo by se zapomněl ve své povinnosti, kdoby jinakými zámysly zasáhal v její neúprosný proud. Tak aspoň se zdálo, jakoby smyslnost odtud zcela vytlačena, zahnána a vyloučena z tohoto ústředí sil a lidských vznětů, neovládaných žádnou mravní úctou ale vydávajících se sobě na pospas, z tohoto světa, v němž žár a peklo, vášeň a zvrhlost, kypění a zmatení lidskosti, zoufalství a hazardnost života jakoby dávno byly za jedno. Zevně aspoň nesmělo být nic takového. Vykypěla-li posléz zvůle mezi těmito těly třesoucími se na sebe a tonoucími jako v nahotě na pospas očím (a zdálo se někdy, že v tomto světě stává se vše zvůlí touto) — bylo ji třeba obezřele uchovávati na příhodnou chvíli a poskytnouti jí výbuchu jen v nestřeženém okamžiku. Musilo se to stát jen mimoděčně u příležitosti, již bylo vhod vynalézti. Uchylovat se musela ta těla kamsi v ona nevypátratelná zákoutí továrny, o nichž snad nevěděli ani ti, kteří zbudovali tento chaos, ale jež vypátrat si dovedlo pro své ukojení zžíravé pronikavé vzplanutí smyslů, přenášející se přese všechny překážky . . . A jak ostražitou je vášeň hledající své ukojení, jak geniální, vynalézavý je hřích! Vše hned je zase na svých místech, jakoby vždy bývalo, jakoby nic se neudálo, jakoby v témže chvácení a víru práce, varů, strojů. Jen vášeň v jakési extasi zadostučinění svého splývá širokým leskem v oku. Ovšem bylo-li ale zatím cosi opomněno, nastalo-li přerušení práce, zastavil-li se stroj ponechaný sám sobě, překypěl-li var, stala-li se chyba, nastalo-li překvapení, jehož nenadála se zvůle, následovalo ovšem bezpodmínečné propuštění. Disciplina snažila se aspoň na povrch obmezovati spoustu, o níž měla tušení. Ale žádná disciplina světa nepotlačí vášeň, nepřelstí orgii. A tak zdálo-li se, a bylo nařízeno, že z tohoto světa práce vyloučena je orgie, bylo to právě jen zdání. Právě takové zdání, jakým celý svět zastírá svůj hřích a pravou svoji přirozenost. Zdání, jež, událo-li se, tajilo v sobě spousty tím hroznější... Jenže nebyla mravnost to, o co běželo továrně. Zasáhala li disciplina co nejtužší v tyto obory, dálo se to jedině z ohledu práce, nevybočení z povinnosti a to bylo vše. Na orgie že je času až pak — —

Mnohé ty holky napouštěly se horlivě voňavkami, sprostými i lepšími, jak se jich domohly, jež někdy přemáhaly i vůni cukru, tu sladkou, mdlobnou, chutnající vůni, vynikající zde nad veškeru podstatu. Ale s těmito závany voňavek uprostřed sladké atmosféry linula se zároveň jakás vůně těch těl — a o to jakoby se hlavně jednalo — namnoze vábných, mladých, bujných těl, rozpařených prací a horkým ovzduším, zjařených ještě svými nadějemi a touhami vzňatých tu jaksi v samých zdrojích své ženskosti. Věru nevystihlá, vzrušující, dráždivá atmosféra zaplynula někdy vůkol těchto bytostí. A jakoby tato vůně byla sama vábná ženskost jejich, a byla i touha sama a byla moc, jíž ve světě lidskostí nic neodolává. V tuto atmosféru nořilo se to bílé liliové světlo elektrické, vzněcujíc ji ještě nevystihleji — v jakýs omamný opal vášně a smyslnosti jakoby zaléhalo v sen lásky a milostnosti měsíčné světlo jarních nocí. Vyplynula ta touha jako pramen, vznášela se jako v oblaku kol duše. Nezvěstným a bouřlivým kvasem mámení a zaludy planulo to v této oblačné výhni, v této sféře emanace životnosti. Za jiných okolností byla by zajisté tato atmosféra vnikala ve smysly jako ohnivý nápoj v neodolatelné dráždivosti a vypoutávající se moci.

A jedině v tomto jařmu práce a discipliny jako mrak se spouštějící na všechny hlavy, zde v této spoušti hmot a sil jakoby ještě mohla zadržována býti tato bezmeznost hrozící strhnouti všechny hráze. Jedině v pohlcování tom nezměrným chaosem zde jakoby se mohla ještě stlumovati, ponechávajíc si jaksi vše na chvíli příhodnější, v níž ale chystala by se oddati se u veškeré rozpoutanosti sobě vlastní. Tuto chvíli jakoby bylo ale lze očekávati každé chvíle. A pak jakoby již nastati měla v těchto místech Sodoma. Tak to připadalo. Ale to již jaksi nesáhalo ve zřetele těchto míst . . .

To vše zde bylo — —

A on, chodě mezi vším tím, tu atmosféru v sebe ssaje, nikdy se nedal strhovati. Těchto holek jinak si nevšímal než se stanoviska práce a povinnosti jim přidělené, za niž mu byly zodpovědny. Nedbal těch těl, jež snad do jednoho byla by mu ochotna poskytnouti všech svých rozkoší, z nichž každé bylo by slepě vyslechlo každého jeho pokynu, kdyby jej byl učinil. Byla by padala v jeho náruč jako mouchy v zážehy lampy vzdávajíce se tak, jak to jen ženám dáno jest. Snad na kterémkoliv místě, za všech okolností. A že bylo by vhod za lože svatební. Zrovna za ním bláznily všechny ty holky, zase pak to jen ve svých případech ženě dáno jest!

Když kolem nich se ubíral a svým pohledem znenadání utkvěl na některé z nich, tím svým pohledem jakoby obmykavým v takové pronikavé síle ale i zde něze, která povzbuzovala srdce, za té své moci, jíž zde nic nesmělo odporovati, a moc každá tak neodolatelně sama v sobě působí na ženské srdce, tu chvěla se každá a jakoby tála, rozplývala se v nitru jako na slunci jarní sníh.

Pokrač.

JAN HAVLASA:

VLCI.

KRESBA Z TATER.

Okraje ocelově šedivé oblohy rděly se slunečním západem. Ohnivý kotouč zářil v dálce nad rozeklaným hřebenem Končisté, a od něho rozbíhaly se poslední mdlé paprsky po nejbližších temenech. Příšerné rozsedliny, rozervané srázy, divně osvětlené útesy a balvany, ohromné laviny i třpytivé ledovce šklebily se z nekonečných vln zasněženého obzoru. Hebký úběl ležel na zadumaných pásmech Tater. Velebně vypjaté štíty a vysoké průsmyky leskly se jako zlatá ovruba šerých svahů a závratných žlebů. Širá proluka Mengusoveská, pokud ji mohl horár Húska od své hájovny přehlédnouti, spočívala mezi nebetyčnými horami v mrtvém nehybnu. Prolámaná úbočí, úděsné prolákliny a hluboké jizvy v kameništích zamrzlých slapů i jezer splývaly se zasypanými lesy v pustou směsici, jež ztrácela se za potemnělou Ostervou ve sněhových roklinách dálky.

Deska sluneční se zardívala stále silněji a dolním obloukem se již dotýkala hluboce vyříznuté prorvy. Nach se rozléval po skalnatém hřbetu a po obloze táhly se červánky. Jako v požár rostly ze všech stran ohnivé odlesky. Kde jaké náledí, vše vzplanulo a nítilo po sněžných plochách narudlý zážeh, deroucí se i do příšeří zapadlých rýh. Zahořely nepřehledné oblasti ledovcových vrcholíků, od Lomnice ke Gerlachu, od nakupených Rysů k vyvrácenému Kriváni se rozšířila kouzelná záplava a neuhasla ani potom, když sluneční koule zatonula za obzorem.

Bylo mrazivo, že se otužilý horár až zachvíval v huňaté své kabanici, a smutno tak, že mu stoupalo v umdlené oči vlhko. A přece nevrátil se z odpolední obchůzky do tepla jizby, sotva okem mrskl k svojí horárni, jež krčila se na pokraji polany u cípu lesa při srázném svahu a opět přeměřil klidným krokem planinu až k úskalí, příkře trčícímu nad černým jícnem propasti.

Zahleděl se mezi zasmušilé hory a přemýšlel. Dnes po poledni odešla mu žena s oběma dětmi dolů do Smokovců k rodičům a vrátí se až zítra na večer. Jak tu najednou všude teskno! Mezi stěnami není k vydržení, i harašení starých hodin zní tak podivně a truchlivě, že se slzy derou do očí a smutné myšlenky do hlavy. A venku není o mnoho lépe. Odlehlost samoty vypadá dnes tak děsivě, že srdce trne temnou obavou před čímsi neznámým a tajemným. Zdá se, jakoby mlčenlivé hory věděly o neštěstí, jež přinese zlá budoucnost, a proto se tak zadumaly.

Horár Húska se otřásl podivným pocitem, přemnul si čelo a podíval se k hájovně. Jindy vybíhala mu Halka na polanu v ústrety, jakmile jen z dálky zahlédla vracejícího se po strmých stezkách k domovu, ale dnes ani hlásek se nikde nepohnul, ba i ta sněhem zatížená horáreň jakoby ho vítala jaksi ustrašeně a výstražně. Jindy se Dunko při návratu z hor vesele rozštěkal a běžel jako ďasem posedlý k dětem, batolícím se před hájovnou, dnes však s ocasem spuštěným loudal se nevšímavě mezi zavátou klečí a balvany, nepokojně cosi větře rozchlípenými nozdrami po zledovatělé půdě. Horár sledoval ho zrakem a vrtěl hlavou. Všechno bylo dnes proměněno, jakoby se blížilo něco strašlivého. Ani krávy nebučely dnes v chlévě, ani kozy nemečely, ani pes neštěkal. Viselo úzkostné ticho v ovzduší. Strnulost se prostírala po bílých temenech. Ani stín se nikde nemihl, a kde nebylo jasno a světlo, zaraženo bylo mezi hlubiny skalní kamenné šero.

Mladému horárovi mimoděk úžil se dech a oči se mu schable přivíraly. Nedovedl si vysvětliti těch neurčitých obav, jež ho tísnily, a marně se snažil setřásti je. Spíše ještě tesklivější myšlenky ho napadaly a plnily temným strachem. Třetí zimu již trávil zde v pohorském zátiší ve stínu skalnatého velikána Gerlachu, a zdálo se mu, že dosud nikdy nebyla ani na jediný den tak děsivá a krutá, jako letošní v posledních dnech. Jakoby veškerá stopa života docela se vytratila ze zasněžených končin, taková umrtvělost padla na hory, že již ani kamzíka nebylo možno spatřiti, ani kroužícího v povětří orla, jen někdy za hrůzných nocí odkudsi z dáli přitlumeně doléhalo k osamělé hájovně příšerné vytí hladových vlků. Nebylo pochyby. Přituhlo, a zvěř táhla z nejzazších Karpat a z vysokých Tater do nižších pásem, ze kterých by měla blíže k loupežným výpadům do údolí Váhu. Právě dnes odpoledne, sotva se horár na chvíli vzdálil, doprovodiv Halinu s dětmi na kousek cesty, zabloudil k horárni medvěd. Byl nejspíše sytý, poněvadž nevyčkal ani, až by Húska se k němu přiblížil na dostřel a dal se zaplašiti několikerým štěknutím Dunkovým.

I na odpolední obchůzce skličovalo Húsku to hrobové ticho. Nikde ani zajíce nespatřil, ani jestřába nepostřehl ve výšinách a když zahoukal, zahučela v dálce hluboká, dunivá ozvěna tak táhle v odpověď, že ho jímala bázeň. Nyní, když se slunce již přehouplo za Končistou, bylo v prvních mrákotách podvečerního šera ještě více hrůzy. Zážeh červánků mizel s temen, balvanitý vrchol Gerlachu byl zase šedivě bílý, a ohniště blednoucích paprsků zapadlého slunce tíhlo znenáhla za obzor. Vyhasínal den. Požáry

*

západu dohořely. Húskovi připadaly zabělené hory v soumraku jako rovy na hřbitově. Byl to ohromný cintorín, kde hrob tiskl se k hrobu, pustý a mrtvý jako tajemství umírání. Jen úděs plíží se tím ponurým královstvím němé smrti.

Húska se svěšenou hlavou se odvrátil a kráčel k hájovně. Tak smutně se choulila pod skalním útesem ke stráni, na níž byla zadní stěnou přisedlá, že se horárovi zdálo, jakoby obě její okénka jako truchlící oči se naň upírala se soucitem a s výstrahou. Zastavil se a pohleděl ještě do rozštípnuté prorvy, v níž bělala se cestička. Tudy odešla Halka s dětmi do údoliny. Oj, kdyby raději byla zůstala doma! Tak smutno je tu dnes, tak podivně tesklivo, až se duše třese, třese!

Dunko zaběhl náhle kamsi nahoru a duseně zaštěkal. Húska se za ním otočil a chvíli ho pozoroval. »Čože to psisko teraz robí?« zamumlal. »Ňuchá, ňuchá — na skalky sa driapá — kvičí a štěká — dačo vari čuje!« A hlasitě rozkřikl se za psem: »Hej, Dunko, kděže ideš!«

Pes otočil se po hlase, ještě několikráte vyrykl a potom pomalu táhl se stráně k hájovně. Húska šel za ním, rozhlížeje se pátravě po širém okolí. Ale nikde ani stín po bílých plochách se podezřele nezakmitl. Úplné bezvětří leželo nad mořem sněhu. Jen soumrak klesal do rozvrácených prohlubní a opřádal měkkým nádechem večerních snů nejvyšší hřebeny černé bašty a rozeklané průsmyky.

* * *

Ještě nedohořely odlesky červánků na dalekých výspách, když náhle ve chlévech postrašeně zabučely krávy, a kvílivě zamečely kozy. Dunko zavyl, a když zděšené hlasy dobytka ne tichly, vztekle vyrazil z hájovny na pustou polanu. Húska vyskočil od stolu, kde seděl s hlavou ve dlaně zabořenou, a mžikem se ocitl mezi dveřmi. Srdce mu prudce tlouklo. Všechny obavy, které v něm kypěly, vyvřely nyní a prolomily jeho roztřesené nitro. Co to? Co se děje? Co znamená nepokoj zvířat v chlévě a psovo větření? Blíží se snad nějaké nebezpečenství? Je pravda, letos jest zlá zima, dnes ještě silně přituhlo a výše v horách jest už jistě k nevydržení všemu živoucímu. Snad vlci táhnou z hor — —

Húskovi se až v očích zajiskřilo při tom pomyšlení. Vyběhl před stavení a slídivě se rozhlížel, všímaje si každé malichernosti. Gerlach byl v dálce zcela klidný. Sněhy na něm ležely nehybně, neznepokojovány jsouce větrem. Ledovec na jeho temeni se leskl děsivě, jako zelené oko soví. Hory se krčily jako příšery a svítily svými lavinami do šera Ale nikde nebylo ani zdání po onom nebezpečenství, jehož se lekal mladý horár. Obzor dřímal nerušeně a sněhy se třpytily jaksi lenivě. Stříbrný svit měsíce mísil se v mdlé světlo denní a mihotavě, chabě se odrážel od vysedlých štítů.

Horár se obrátil a rychle vešel do síně domku. Rozžal kus smolného dřeva a vešel odtud do chléva. Horko z těl dobytčích ho ovanulo spolu s pronikavým zápachem, kterého se vždy pokud možno stranîval. Ušklíbl se a odplivl. Obě krávy při jeho příchodu obrátily ke dveřím hlavy a trudně zabučely Červená straka začala cloumat provazem a povstala. Húska ji poplácal po hřbetě a pohladil po hlavě i bělku, jež třela se mu slizkým čumákem o kolena. Potom otočil se v úzké prostoře ke kozám. Nemečely už, jen chvílemi jakoby zastenaly nebo mručely. Nebyly uvázány jako krávy ke žlabu, ale ani se nehýbaly a stále jen seděly v druhém koutě proti sobě, jakoby si povídaly a navzájem stěžovaly.

Húska prošel chlévem, prohlédl dobytek a vida stálý jeho nepokoj, ještě u dveří se zastavil a zamyslil. Vzpomněl si, jak zadávil mu vlk v létě pěknou ovci, kterou choval hlavně na radost dětem, a jak potom po celý týden krávy i kozy otáčely po každém příchozím své veliké, moudré oči, jakoby se tázaly: kde že je naše družka, naše bělounká ovečka? Jak rozumnými se někdy zdají ta zvířata! Hledíš na ně, díváš se jim v oči, díváš se a napadne tě, co si asi to zvíře myslí, že na tebe tak podivně zírá. Chceš je polaskati, a zvíře, jakoby ti to četlo již v očích, přítulně se ozve a lísá se dříve, než vztáhneš ruku a promluvíš. I smrt vytuší hovado a pozná, vedou-li je na porážku. Čím to?

Húska shasil plamen, žhavou větev vyhodil na sníh, a do chléva se již nevrátil. Přirazil jeho dvéře a zastrčil závoru. Ale polekané bučení a mekot zněly mu stále v uších i potom, když na chvíli ve chlévě nastalo ticho. Vešel z chodby do jizby a posadil se u kamen, kde praskal vesele oheň. Díval se, jak šero se rozplývá po světnici, jak se kyvadlo hodin stejnoměrně pohybuje se strany na stranu, a přemýšlel, co asi dělá Halka u rodičů a zda si na něho vzpomíná. Ba vzpomíná jistě a vypravuje o něm svojí dobré maměnce, jaký on je k ní hodný a jak se mají rádi, jakoby bylo teprve týden po sobáši. A zatím jsou tu již dvě děti, zdravé jako horský vzduch a čiperné jako kamzíci — ba možná, že i třetí —

Tichý, blažený úsměv se rozlil po osmahlých jeho tvářích. Přivřel oči jako ve snu, ale již za okamžik sebou zase trhl a zraky téměř vytřeštil. Venku ozvalo se zuřivé štěkání Dunkovo a hned po té směsice uděšených hlasů z chléva sem zalehla temným ohlasem. Húska, když se vzpamatoval, vyskočil a běžel ven podívat se, co psa polekalo. Nikde nic. Ani Dunka nespatřil, jen jeho supání a frčení slyšel. Zavolal ho. Ale pes neposlechl. Objevil se na strmé stráni a usilovně po něčem pátral, čenichaje po stopách. Vyběhl po kluzkém náledí vzhůru mezi skaliska. Jak

padal mu měsíční svit na bělavý hřbet, zdálo se horárovi, že není to Dunko, nýbrž vlk. A divná obrazivost hned rozesypala mu na sešeřelém svahu plno stínů, z nichž každý vypadal jako dravá šelma. I v balvanech a v zasněžených křovinách viděl ulekaný Húska ony strašlivé dravce, jichž se dnes tak obával. Přetřel si oči a setřásal se sebe jho strachu. Jaké to bláznovství, konejšil se, lekati se kde jakého jalůvčí a kamení. Eh, stará je to pravda, že bázeň má stere oči! Neradno podléhat obavám i muže nedůstojno. Ale někdy si nepomůžeš. Dělej co dělej, a nezbavíš se jich, leda se do jejich tenat ještě více zapleteš. Mnoho lidí sobě strachem vaz srazilo — —

Pokrač.

Z BÁSNÍ EM. ŠL. Z LEŠEHRADU.

PROSTÁ PÍSEŇ.

Plula tmavá oblaka,
plula v jasnou dáli,
všichni lidé vyběhli,
srdečně se smáli —
Ještě hvězdy nezbledly,
ještě hvězdy plály,
ale ona prchala,
plula v jasnou dáli . . .

Tiše táhly nad vodou,
smíchy zádumčivé,
na kraj stíny vrhaly
tesklivé a snivé —
ještě v mracích nezbledlo
světlo luny lživé,
ale ony prchaly,
pluly v dálky sivé . . .

Mnohá jara zapadla,
mnohé zimy přešly,
ale moje vidiny
více z dálky nešly.
Marně sedám na prahu,
moje tužby zvadly,
snad tam někde daleko
do propasti padly.

STESK.

Mé srdce je jak svadlý list
za říjnového jitra svadlý,
mou hrudí táhne větru hvizd
a v moje oči mlhy padly.

Svit žlutý plní duši mou,
je marno vše a mrtva touha,
jen vítr zpívá píseň mdlou
tak zádumčivě nějak, zdlouha . . .

VE SNÁCH.

Moře mne vzbudilo
hukotem svým,
(procit jsem ze sna
anebo spím?)

U mojich nohou
hrají si vlny
s utopeným . . .

. . . Teď ležím tiše,
teď cítím se mdlým;
skláním svou hlavu:
bdím nebo sním? . . .

TAJEMNÝ VEČER

U vrátek zahrady stanuly obě.
Po lících mladší kanuly slzy.
»Poslouchej, dneska je ticho jak v hrobě.«
Starší si vzdychne: »Přijde už brzy . . .

V lipové aleji zašeptal kdosi.
Pod mostem plují záhadné čluny.
Ticho jak v kostnici. Napadlo rosy.
V řece se chvěje siná zář luny.

RITORNELLY.

Paprsek.

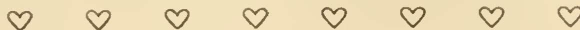
Jas k mojí duši slétl
v mé duši všude ledovce a sněhy . . .
Mně zdá se, že si svoji cestu spletl.

Má duše.

Má snivá duše bílá,
jak hyacinta záříš cudným leskem
a přece jsi se z bahna narodila.

Skály.

Miluji černé skály —
Co bouří přešlo přes ty jejich hlavy
a přece stojí, jako dříve stály.

Jiří Sumín:

PŘESAZENÉ ŠTĚPY.

Pokrač.

Za několik minut ležela před nimi veliká bílá vesnice zašeřená korunami starých jabloní, otočena řetězem důkladných, chlubivě rozvalených stodol. Pyšně vypínalo se úhledné průčelí dvoupatrové školní budovy, jejíž veliký zlacený nápis z daleka byl čitelný i čistý kostelík s barevnými okny a štíhlou, zinkovou věží. Krásná, nedlouho zřízená stromořadí podle cest, rozsáhlé ovocné sady, široká stavení částečně i jednopatrová s velikými komorami, sýpkami, vše to mluvilo o zámožnosti, pokroku a blahobytu.

»Krásná ves,« prohodil Karel.

Stařík s ústy široce rozesmálými, jen pyšně hlavou zakýval, jako by byl tuto poklonu s jistotou čekal.

»Tady byste chtěla být učitelkou, co?« nahnul se pojednou k dívce, sedící po celou dobu mlčky podle něho.

Ale Jana, jakoby neměla odvahy pohlédnouti a promluviti na tohoto muže, jehož chladné vypravování rozechvělo ji do nejhlubších útrob, zabodla své zraky pod kopyta uhánějícího koníka a pokrčila lehce ramenoma.

»U nás už není sedláků,« chlubil se staroch, »u nás jsou vlastně jen páni. Na mou věru! Jeden mladý hospodář nosí ba i okuláry na očích. Je študovaný. Čtvery školy prošel, ale nic se mu nelíbilo, leda být sedlákem. — Kde pak, Hrušov se s náma nemůže měřit! Hrušov se musí před náma schovat.«

Vozík stanul na konci dědiny před malým kupeckým krámkem, v jehož výkladní skříni visely tři štětky nad homolí cukru a několika krabičkami leštidla na boty s dvěma imposantními biči a ležerně rozloženými cikoriemi po stranách.

Právě šli mimo dva selští hoši bez kabátu v kanafasových košilích, a staroch spatřiv je zamrkal významně očima.

»Měli byste jich vidět v neděli: co pán, to pán! Manšety na rukou, cigára v hubě ... Nu, však k nám budete chodit do kostela. Oh, však byste pak chtěla s naší učitelkou vyměniti. Ano ... ano: co pán to pán!« hovořil navinuje opratě.

»Eh, páni nejsou vždycky nejlepší,« pravil Karel pomáhaje Janě s vozu.

»Svatá pravda! Svatou pravdu jste řekl!« rozesmál se stařec. »Ale počkejte, ukážu vám pěšinku k Hrušovu, budete tam dřív než cestou.

Stmívalo se valně, když ocitli se mezi stodolami na úzké pěšince prolínající šikmo dlouhé záhony. Oba stísnění a rozhořčení tím nepotlačitelným vnitřním rozporem, jenž od dětství dráždil a rozlučoval. Cítili, že za okolností, jaké právě nastaly, je pro ně dvojnásob trpký a skličující.

Jana lekala se chvílemi své odvahy, jež ji přivedla sem na tato neznámá cizí místa, kdež situace vytváří se pro ni tak neočekávaně a hrozivě. Chvílemi zdálo se jí, že vše to jest jen dlouhý těžký sen, z něhož již již musí procitnout. Jak se zde octla mezi těmito malými nestvůrnými budovami se širokými vraty, z nichž z daleka cítit zápach slámy a ztuchlých plev, jaké vídala jen za veselých, bezstarostných chvil na výletech a návštěvách na venku? Její život změnil náhle svůj směr, zahnuv neočekávaně na neschůdné, nevyjeté cesty, na nichž není ještě šlepějí předchůdců. To známé, drahé okolí, jež chovalo v sobě símě všech nadějí, kde se měl rozvíti a uplatnit její život, zmizelo před ní. Jako když povodeň všechno odplaví, vidí se pojednou vržena na neznámý, pustý břeh, kde lze s napjetím veškerých sil zachránit holý život. A před ní ošumělá, klátivá postava bratrova, téhož nehodného, svévolného bratra, jenž rodiče tolik soužil a zarmucoval a od něhož nelze ničeho očekávati. Zajisté jsou teď na tom stejně. A když černá vlna vzkypělého žalu nad neštěstím, jež ji potkalo, zaleskne se fosforečně očima hrůzy a nejistoty z příštího okamžiku, hledá horečně cestu, kudy by se vyhnula tomu, co stojí před ní. Vrátit se k bratrovi? Ale tu vždycky vztyčí se před ní štíhlá, suchá postava nevraživé švekruše, jež od první chvíle manželství tuší svého nepřítele v rodině manželově, poněvadž nepřála tomuto spojení pro malé její věno. A kolikrát viděla ji v obranném postavení výhod svých dětí i toho malého věna, na něž chtěly sáhnouti suché prsty nedostatku, vždycky zalekla se opravdovosti a energie, s jakou vybojovala své nároky.

»Jsem matka, nedám svých dětí odírat. Z toho mála, co mám, vy víte, že toho bylo málo, ničeho nedám! To je pro mé děti! Ty jsou mi nejbližší a ne vyhýčkané slečny švakrové! Musím se starat o své děti, vaše rodina je mi odstrašujícím příkladem!« Tak a podobně zní jí to v uších z oněch rodinných sporů, o něž se tehdy nestarala a nezajímala. A její povaha byla již taková, že kdy by byla tázána, byla by této starostlivé matce dala za pravdu. Ocitnout se nyní jako příživník v domácnosti této ženy, nezadá si ničeho s osudem ubohé učitelky, o níž před chvílí vyprávěl venkovan. A její neštěstí, její ponížení bylo by dáno na pospas všem všetečným očím a na přetřes celému městu. A známé dámy budou nad ní vzdychat, že tak úplně na holičkách, a litovat švakrovou, jež se nyní bude dřít bez služky s malými dětmi, že Jana k ničemu, skutečně k ničemu není! A tu probouzela se v ní znova energie

uchytiti se kdekoliv a uhájiti život vlastní silou, byť i byl tvrdý a krušný.

Klopýtala již asi půl hodiny ve brázdách zoraných polí, v nichž zmizela polní stezka, zatím co soumrak houstl a sléval tmu v jemné odstíny bezhvězdné noci a ticho zaplavilo krajinu ustydlým dechem shaslého dne. Zalekla se přímo, když pojednou ztracená stezka objevila se znova v záhonu ozimém a vústila náhle na silnici, podle níž po pravé straně objevila se řada starých zčernalých stodol. Nebylo pochybnosti, toť byl Hrušov! Opodál zalesklo se světlo v osamělém, malém stavení, z něhož zaznívaly rány kovářských kladiv. V zahrádce s nízkým, trnitým plotem zabělely se obrovské slunečnice, shluknuté nad studní, a svléknuté klasy kukuřičné, rozvěšené na větvi staré hrušně. V tom již protrhla se řada stodol, silnice skřížila se s hroznou, propastnou polní cestou, běžící přímo do dědiny. Před nimi zablikalo červené světélko na podstavci jakéhos světce v rytířském brnění. Široká vesnice vedle cest, měkce dlážděná trsnatým trávníkem a husí mochnou, objevila se před nimi. Nízké, k zemi přikrčené domky spadaly dvěma řadami k širokému, temnému prostranství, z něhož ozýval se klepot mlýna a šumění vody. Tu rozestouply se náhle, jako z úcty před starou studní s obrovským korytem, jejíž mohutné, černé trámce rýsovaly se vysoko na bledé obloze. Když došli na konec, začalo poprchávati.

»Tedy poslední stavení u mlýna Zde to bude. Bohudík, že jsme šťastně došli. Začíná pršet. Nerozmyslila's si to, Jeno?«

»Ne,« řekla tvrdě.

Nemotorná vrata hrochtavě zahrčela a oba octli se na dvoře s dlouhou, kouřící hromadou mrvy podle stájí. Přede dveřmi, vedoucími do bytu, stál statný, zavalitý sedlák a kouřil z krátké dýmky. Změřiv si příchozí a nepohnuv brvou, zase se od nich odvrátil, jakoby byl rázem nabyl jistoty, že mu do nich nic není.

»Šťastný a dobrý večer, pantáto,« pozdravil Karel neobyčejně vlídně a bodře. »Má sestra má zde pronajatý byt, jak vám zajisté známo. Tak, prosím, doveďte nás tam «

»To mně do toho nic; to je stařenčina věc,« pravil nevrle skrze zuby, v nichž držel dýmku.

»A kde je stařenka, prosím?«

Odplivl, opatrně vytočil troubel z dýmky, odlil močku, a zase troubel opatrně zastrčil.

»V jizbě . . . Kdež by byla!«

V tom už vyběhla odkudsi drobná, hbitá osůbka v krátkých sukních a pantoflích na boso.

»Kdo se po mně ptá?« zvolala. Ale shlédnuvši »pány«, zarazila se a couvla rychle.

A Jana byla překvapena, když Karel vyšel jí vstříc se stejnou srdečností, jakoby zde byl doma, jakoby ani nepozoroval těch nedůvěřivých, chladných pohledů.

»Šťastný a dobrý večer, stařenko! Tak my jsme přišli na ten byt.«

»Na ten byt?« opakovala a ustrašeně pohlédla na hospodáře, jenž stál dosud nehybně na svém místě, a jakoby nikoho neviděl, kouřil svou dýmku a plival s vysoka, daleko před sebe.

»Tak buďte tak dobrá, stařenko, a doneste klíče,« vybízel Karel.

»Klíče? Klíčů není. Zavírá se na klučku. Když je třeba, klučka se vytáhne a je zavřeno.«

»Ah tak! . . . no, dobrá! A světlo byste nám mohla zapůjčit?«

»Ale, ano! Maryšo, pones laterňu!« obrátila se ku chlévům a zase ustrašeně pohlédla na hospodáře. Teprve když poodešli ku dveřím výminkářského obydlí, s třemi malinkými okny v průčelí, jež s řadou komůrek a kolní přepažovalo na příč úhledný čtverec dvorku, hraničícího se sadem, rozhovořila se živěji.

»Tak, to je nová paní učitelka?« tázala se vlídně. V tom zpozorovala, že hospodář, vyklepav dýmku, zmizel ve dveřích, a tu, jakoby s ní rázem veškerá tíseň spadla, jala se vyprávěti o rodinných poměrech s důvěrností prostých lidí, již jsou každé chvíle ochotni sděliti s kýmkoliv své příhody.

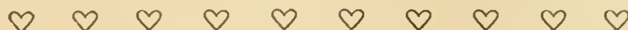
Zvěděli, že hospodář, jenž jest jejím zetěm, zlobí se, že jedná podle svého, kdežto on chtěl vzít do výminku »hofera«, aby měl jistého nádenníka pro léto. Ale jí stůně jediná dcera už třetí rok a hospodář se hned v loni, jak přijela z Luhačovic, zařekl, že nedá jí už ani krejcaru, poněvadž vidí, že je to nadarmo. A tak má stařenka ještě dluh u doktora a neví, kde by vzala na léky. A tak si pomyslila: hofer byt obdělá a ona nedostane ničeho, a tak bude přece něco na léky.

Přiběhlo špinavé, bosé děvče a natahujíc z daleka ruku, jakoby se bálo přiblížiti se, podalo stařence začazenou svítilnu.

Vešli do síně s podlahou z upěchované hlíny, s velikou hromadou řepové nati uprostřed.

»Tady mám loupání pro krávu,« vysvětlovala. »Nu, však to vám nebude zavazet. Tuhle je komora,« ukázala v pravo na zabílené dvéře s velkými skulinami, »a tudy se chodí do sadu, a toto jsou zabedněné schody na sýpku. Klíč má hospodář, protože si tam vysypal věrtel semence « Pak ukázala jim kuchyni, jednu malinkou a jednu větší světničku s velikými kamny, u nichž na zčernalém bidle viselo množství krátkých, řásnatých sukní. »Tady mám své šorce . . . už to ani nenosím . . . nu, však vám to nebude překážet, když jste sama. A jak bude s noclehem?« otázala se na konec.

Pokrač.

VÁCLAV HLADÍK:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)

Pokrač.

VI.

Zahalena závojem, mlčelivá, přivírajíc oči, opřena o rámě Evženovo kráčela ztichlými ulicemi.

Od té chvíle, co na prahu žlutých vrátek v posledním výroji vášnivých, krátkých polibků zašeptala něžně a sladce jeho jméno, nepromluvila ani slovo. Voldan neodvážil se též hlesnout. Jen chvílemi stiskl její rámě a pohlédl na její svítivě, perleťově jasnou a ubledlou tvář pod závojem a nenalezl ve světě nic rozkošnějšího nad její rty, složené z jakési hněvné, zamyšlené snivosti a nad lehké chvění jejích dlouhých řas.

Měsíc jim svítil na cestu a ozařoval klikaté ulice na Kampě i nábřeží smíchovské a Vltava jim vážně hučela do jejich mlčení. Rychle minuli úzkou pobřežní ulicí mezi mlýny a barokním domkem botanické zahrady, jehož špinavá okna prázdných pokojů v průčelí koketního malého paláce šlechtického dojímala melancholicky v jasu měsíčním.

Teprve, když se přiblížili k domu, kde bydlela Mína Havlenová, pravila mladá pianistka:

»U nás je tma, otec ještě sedí v kavárně.«

Povzdechla, jakoby jí bylo smutno jíti domů.

»Býváš vždy sama večer, Míno? Otec není nikdy s tebou.«

»Skoro vždy. Otec nemůže být bez karet. Bůh ví, co to je. Snad to tak musí být. Ale nemysli, že by jej ta náruživost činila zlým. Naopak, je velmi hodný, veselý a tak vtipný!«

»Jistě tě má velmi rád.«

»Hm, to ani nemohu říci. U něj jsou všecky pocity na povrchu...«

»Tvé večery bývají tedy velmi smutné...«

»Jako mé dny, můj milý. Jsem sama a hraju. Dnes již je pozdě na hraní... Budu číst. Co? Žádný román ani básně. Richarda Wagnera, Berlioze... čtu ráda pojednání, korrespondence, zpovědi takových velkých mužů, kteří mnoho trpěli, zápasili, rvali se se životem. To dodává odvahy nám slabým a malým .... polotalentům ....«

»Ale Míno!« zakřikl ji měkce a konejšivě a rozohnil se tak výmluvnou apologií jejího talentu ... i některé fráse opakoval, jak mu uvízly v paměti z mnohokráte čtených recensí o ní — že mu se smíchem zavřela rukou ústa.

»Tiše... Evžo... nech si svůj oheň a své nadšení, až budeš řečnit před národem. A teď dobrou noc. Ale víš, že's tak hodný, že tolik věříš ve svou přítelkyni... že ji i trochu miluješ... a trochu je v našem případě příliš... ha, ha, ha... dám ti něco na památku. Počkej zde, stůj pod mými okny jako roztoužený milenec..... hodím ti dvě růže, dvě krásné růže ...«

Neuplynulo ani pět minut a v druhém poschodí otevřelo se okno.

V bílém svitu měsíčním objevila se Mína bez závoje, bez klobouku.

Její bledá tvář, jemná, spanilá měla v té bílé záři cosi andělsky cudného a etehericky vzdušného, a její sálavě černé jiskrné oči vzplanuly podivným, plachým a divokým úsměvem.

»Evžene!« zvolala polohlasitě, nahnuvši se.

Dvě růže spadly mu k nohám.

»Dobrou noc, Míno!«

»Dobrou noc!«

Okno se zavřelo.

Voldan zvedl růže, jedna byla rudá, druhá žlutá.

Pohlédl ještě jednou k oknu, kde zmizel ten bíle zářivý, pohádkový přízrak měsíční noci, zdálo se mu to vše krásným, poetickým a nevšedním, což nejvíce cenil a v nejpříjemnějším rozpoložení duševním zamířil k mostu Palackého.

Zapálil si doutník a křepce vykračoval, s radostným uvolněním oddechoval, a všechny krásy bílé noci shrnoval do své mysli oživené, rozjařené i sladce unylé.

A čarovný obraz upoutal jej, když stanul uprostřed mostu.

Měsíc rozléval stříbrné proudy paprsků nad Vyšehradem. Tvrdá silhoueta citadely a kostela chmurně rýsovala se do zelenavé oblohy. Po hladině řeky táhla se oslnivá vlečka měsíce... vlny jiskřily, svítily odleskem luny... jakoby v nich tavilo se stříbro, jakoby v nich křižovalo se tisíce stkvoucích damascenských dýk a mečů, jakoby v nich vířily roje ohnivých včel, jakoby sršely to vodotrysky zářivých démantů . . .

A přes celou Prahu, tichou, jako uspanou šumotem řeky, přes její ostrovy, přes ztemnělé ulice, přes klikaté spleti střech, přes věže a kopule nesly se paprsky měsíční k Hradčanům, jakoby aureolou z perlí a démantů věnčily hrdé, velebné čelo hradu, jakoby velebnou září obestíraly zasmušilou vzrušenost kathedrály.

Hrad, kathedrála i celá ta robustní a vzletná linie od paláce Švarcenberského až k bílé věži za palácem Lobkovicovým zjasněla v tom záření měsíce, a v té stříbrné, mlžné dálce jevily se Hradčany jako obrysy pohádkového zámku, ze stříbra, mramoru a křišťálu.

Voldanovi bylo při tom čarovném pohledu, jakoby se mu hruď šířila, srdce otevíralo v rozkoši a blahém uvědomění radosti a krásy života. Byla to jedna z těch nejvzácnějších chvil, kdy člověku se zdá, že je blízek štěstí. Závratně hlaholilo to v jeho nitru a tentokráte cítil více jak dosažení cíle, ukojení touhy, splnění jakési choutky. Bylo mu, jakoby se směle pozvedl vysoko a byl velmi silným.

Ale štěstí je jen bleskem ve tmách života. Na chvíli ozáří temnoty a zase zmizí a zůstanou jen mlhy nespokojenosti, chmury neštěstí, šero resignace.

A též Voldanovi jen na okamžik zasršel záblesk štěstí.

Pozoroval náhle, teď když se rozloučil s ženou nejkrásnějšího večera svého, když se snivě a vzrušeně rozhlédl po čarovném obrazu měsíční noci nad Prahou, že podivné, těžké teskno sevřelo mu srdce.

A zdálo se mu, že sice zvítězil, ale že nemá vyhráno . . . Znal tyto teskné a trudné pocity neklidu a tesknoty a s hrůzou se ptal sám sebe, zda-li není do Míny doopravdy zamilován.

»Teď?« ozval se v něm posměšný a ironický hlas záletníka.

Ano právě teď!

Odhodil uhaslý doutník, zamručel cosi jako nesouvislou kletbu nebo vzývání jakýchsi duchů a ďáblů a nevšímaje si více čarovné noci, spěchal do hospůdky plzeňské, mezi přátely v »chaosu«.

A byl velmi veselý, rozjařil se, vtipkoval, hádal se se všemi dlouho do noci.

Pozdě vstal druhého dne. Znaven byl poněkud, ale hlavu měl jasnou, srdce lehké a pustil se svěže do práce.

VII.

Jiné bylo probuzení slečny Míny. Po neklidné bezsenné noci usnula až k ránu.

Neoblečena seděla dlouho na své bílé posteli a civěla s otupělou zasmušilostí před sebe.

Bylo již jedenáct hodin, kdy přišel k ní otec, jehož pohvizdování slyšela z vedlejšího pokoje. Zpíval si kuplet z nové operety a s hořící cigaretou vešel naparfumovaný, uhlazený, nabarvený ke své dceři.

»Nu, co je, drahoušku?« ptal se starostlivě, uzřev ji bledou, přepadlou a zasmušilou.

»Ach nic . . . trochu hlava bolí . . .«

»Tedy nic vážného . . .«

»Ach, kde pak,« a usmála se matně.

Otec ji pohladil, klepal prstem po tváři a poradiv ji, aby se šetřila, odešel do vinárny.

Mína se oblékla bez valné pečlivosti a vypivši šálek čaje odešla do svého pokoje.

»Pro nikoho nejsem doma . . .« nařídila služce.

»Ani kdyby přišel pan . . .«

Přerušila ji ostře:

»Povídám pro nikoho!«

Zavřela se ve svém pokoji a schoulila se na pohovce v koutě. Tak mnohdy sedávala dlouhé chvíle. Z její bledé tváře svítily černé démanty jejích jasných, hlubokých očí. Dnes nehybná, ztrnulá přes hodinu zírala před sebe.

Těžký, zoufalý boj zmítal jejím nitrem. Slzy jí náhle vytryskly a zvolna kanuly po lících.

Unylá vůně příliš rozkvetlých žlutých a rudých růží naplňovala vzduch jejího pokojíku. Velký koš květinový stál na pianu a čerstvá kytice, každé ráno jí posylaná, stála na malém stolečku černém u okna.

Bála se té chvíle více nežli všech dobrodružství a nebezpečí, jež jí kdy hrozily. Dnes konečně nastala. Zdálo se jí, že se loučí se vším, co jí v životě bylo drahým, svatým a čistým. Neznala sice nic vyššího a krásnějšího a vážnějšího ve svém životě nežli svou ctižádost. Ale je též ctižádost ženy. Tu pocítila v této své krisi. Ctižádost ženy, která věří, že láska, rodinný život čisté a počestné jméno jsou nejideálnějšími a nejdražšími statky. A tuto víru mají všechny ženy i ty nejlehkomyslnější i nejvášnivější z nejdobrodružnějších, kromě těch, které od dětství, od nejútlejšího mládí zapadly do bahna a hříchu.

Pokrač.

MILOSLAV SILÉN:

MĚSTO.

Cíp nebe modrého se spustil jako říza
na sosen vrcholky. Třesavé trávy
šustily štíhle v zelenavých stínech,
kam opály své štědře nasívalo
dřímavé slunce. Topasovou září
tlum korun jasnil se a usmíval se.

Pod bory spícími zarudly muchomůrky
jak pohádkové stánky lesních skřítků.
Modrými zvonky vítr zakolíbal
jak motýl stříbrný a vychvěl ku blankytu.

A bílým průhledem, jímž vlnila se cesta
a hasla, ztajená do rokytí a loubí,
jež brslenem se tiše růžovělo
a šípky lesklými a jahodovím,
již vadnoucím a tisknoucím se k půdě,
pod čekankami světle blankytnými,
hořelo město.
Klikatý tlum věží
a arkýřů a střech a modrých terass,
jež zlatě líbala vlnivá záře slunce,
do mlžin prostíral se blankytových
a rýsoval se tesknou silhouettou.

A zadumán jsem do dálky se díval
na jeho obrys. Ševelivé vazy
a duby olbřímí ku klenbě tíhly
a stály za městem. Vrch poloobestřený
dumavým hájem nad ním růžověl se.

Šum měl jsem nad hlavou, koruny citrýnové
kynuly měkce zádumčivým větrem,
jenž laškoval s tichými čekankami,
jak vytryskly svým azurovým květem
z vlhnoucích loubí. Třesavá a štíhlá
a zlacená kol stébla šepotala.

Mrak plynul za mrakem, hořelo slunce
v jich tiché sněžnosti. Klín pohoří tměl v dálce
a všechny ve stín jeho zapadaly.

A město strmělo přede mnou, pohádkové
a zářné.
Klikatý tlum modrých vížek
a zvlhlé terassy, kde uvadaly růže
a astry, ovívané ševelivě
pozdními motýli a pozdním smutným slunkem,
tanuly před zrakem.
A díval jsem se
a poslouchal jsem šumotání trávy
a citrýnových korun vyzvánění
a ševely oblaků bělostkvoucích,
než zapadly v klín zasmušilých vrchů —
byl jsem tak sám!
Kmit' časem motýl
se opozděný. Poděšený dupot
se kdesi ozval. Z hovořivých houštin
hlas čísi zavzněl, tratil se a zmíral...

Tam město hořelo a zde byl sladký poklid!
Hořelo, hořelo tam v dáli, pohádkové
a klidné tak, tak nyvě zádumčivé.
Na terassy mu rozléval se úsměv
mroucího slunce, jež líbalo astry
a pozdní růže... Dřímalo tam v dáli,
čarovná staffáž večera podzimního,
jenž přikrádal se od modravých výšin,
i od řek zářivých, jež vlály lučinami
jak nitě stříbrné i od zavlhlých zahrad —

tam v dáli dřímalo pod slunným baldachýnem,
nádherný náhrobek snů, nadějí a tužeb,
čarovná staffáž večera podzimního,
lhostejné k mojí bolesti i kletbě...

FEUILLETON.

MORAVA:

V. Mrštík. — Dva články psané o Moravě a uveřejněné v »Rozhledech« stály Brnu za chvilkovou změnu společenských hovorů. Odhozeny stranou politické »lokálky« a pro tu dobu mluvilo se o jiném, než zase o »moravském středu«, zřízení či vzkříšení literárního života na Moravě. Ruce se tiskly navzájem, vyměňovaly se dopisy, samy sebou osnovaly se důvěrné schůze a třeba že k žádnému platnějšímu výsledku nedošlo, jeden smysl všechno to vzrušení mělo: »že se musí něco stát,« »tak dále to jít nemůže« — »je už nejvyšší čas« — »později snad nebude chvíle tak příhodné«. Brno zas žilo a bezděky ocitlo se v ovzduší svého charakteru, který až do dnes tolik se různí od charakteru dnešní Prahy.

Povšimnouti si takových momentů jest už proto důležito, že se z nich odvozují obyčejně jakési separatistické choutky Moravy a těm se často rozumí jako zradě na společné věci koruny páchané. — Psychologické pozadí tohoto zjevu jest však hlubší, než aby se odbýti dalo příhanou tak prchavé marotty.

V Praze, kde články o Moravě vyšly, zůstaly bez povšimnutí — nebylo o nich discuse, pokud vím. Journální způsob života, v jakém si hoví moderní Praha, nepřipouští žádného zastaveníčka pod okny milované ideje. Nad čím se v Praze rozčilovali včera, dnes už smeteno je telegramem z Vídně, že dr. Körber promluvil na schodech s p. drem. Pacákem a leckterá divadelní aféra ze soukromé společnosti zdá se mít pro Prahu větší cenu, než sebe zevrubnější prohledání věci tak důležité jako je odstředivost Moravy. — Už v tom jeví se nemalá různost Moravy od Prahy, že tam se o všech podobných zjevech usilovně přemýšlí, píše a hovoří, kdežto v Praze tříští se i nejkulturnější její potřeby buď o apathii nebo soukromé osobní rozmíšky. V našem případě snad i v tom leží vina, že se jedná právě o Moravu. O tutéž Moravu,

která znamenitě uměla platit na Národní divadlo, která do roka shltne slušné stohy dobrých i špatných, jen když Prahou vydaných knih, ale o které nikdo neví, jakmile sama potřebuje svého divadla I rozruch pro moravskou universitu dostavil se příliš pozdě a jak se našim politikům často děje, za postulát ji kladou v nejhorší čas. V době, kdy university hračkou bylo možno dosíci místo jazykových nařízení, nevědělo se o ní a teprv nyní, kdy každé pomyšlení na ni křižováno je následky jazykové politiky, vystavuje se lidu jako svátost oltářní. — Bravo.

Nuž, právě v tom leží základní rozdíl a charakter obou měst a zemí: Brna a Prahy, Prahy a Brna. Co v Praze letí kolem nosu, v Brně se cítí jako živá potřeba. I když nedojde k žádnému okázalému činu, aspoň se usilovně přemýšlí. Na čas, ovšem, a ne všude, ale to proto, že namnoze chybí podmínky, aby krásná myšlenka přešla i v rázný a krásný čin. Za to myšlenky, které svou půdu připravenou našly a mimo vlastní žádné jiné pomoci nepotřebovaly, nezůstaly viset jen tak ve vzduchu. Vzrůst českého Brna u srovnání s prostředky a malými silami je úžasný a stálo by už jednou za propátrání, jakými cestami a v jakém postupu se celý ten proces bral. — Nejzralejším a také nejimposantnějším výkvětem rašícího tohoto jara je Vesna a na ní také možno domonstrovat všechno, čím se Morava s Brnem může honosit a na jakém základě Brno i s Moravou rozvíjet se může dál a výš. — Ne tak Vesna sama jako hotový už plod stojí za zvláštní studium — jako ty vzácné proudy a síly v smýšlení a cítění duší, které ji vynesly na povrch —

Není pravda, že takový ústav jako je Vesna, vzniknouti mohl jen a jen zásluhou jednotlivců, — tedy více méně šťastnou náhodou, že takoví a takoví jednotlivci tu byli. I ti jednotlivci, byť i sebe povolanější a vůli svou silní nic by nepořídili, kdyby se neměli a nemohli oč opřít. Kdyby neměli za sebou společnost vybraných a k sobě lnoucích povah, které se nebály hnáti se i do nejhasardnějších, pro Brno nenahraditelných podniků. Nic tu neznamenaly strachy, výstrahy, pokřik slabých a bojácných, ti lidé mocní a bohatí svou vůlí a čistou myšlenkou nedbali výstrah a hnali se přímo za svým fantomem. Nyní, když sen se stal skutkem, od úst k ústům vane směšný úžas nevěřícího a přece přesvědčeného údivu. Kdo žasne nejvíc, je zase Praha do dneška neschopná takového ústavu — ne proto neschopná, že nemá svého Mareše, ale proto, že v Praze by ani takový Mareš nenašel jemu věrně oddané opory, bez které žádný jednotlivec nikdy ničeho nevykonal a nikdy nevykoná. Neschnal by svého pevného, ve všem věrně s ním zápasícího štábu, očí tak osleplých pro finanční strže a vidoucích před sebou jenom vytknutý cíl. Jen v té vzájemné jistotě a přesvědčenosti dobrého ležel úspěch a tomu poměrně malá společnost brněnských dam obětovat dovedla všechno. Praktické nebezpečenství ideální myšlenky nikdy se nejevilo jinak: střízlivým nebezpečenství rostlo do rozměrů předvídaných katastrof, pro mysl rozohněnou a vůli hrdou každá i sebe větší potíž měla význam »jen tak trochu« provázeného křídla. Lehko si domyslit, jakým vzmachem by se teprv ta peruť rozletěla, kdyby netísněna rozepnouti se mohla na celou šíř —. Všechny své síly v Brně napjali. Dnes ten čin, kdyby začíti měli znovu, zdál by se nemožným. — Takový nepoměr je v začátcích a koncích. Tak prudký a vítězný byl let milované ideje, že se lidé vzpamatovali teprv, když lodě stahovaly svoje plachty v přístavu. — Neznám žádného druhého případu, který by se měřiti mohl s tímto slavným dílem. Nevyjímám ani Národní divadlo v Praze. Tu platil a pomáhal, pracoval celý národ, Čechy s Moravou a Slezskem i rodáky zahraničnými V Brně, co vykonáno, vykonáno na vlastní pěst, z prostředků a za pomoci malé, nenápadně, poměrně dost chudé a jen láskou a myšlenkou svou bohaté společnosti. To bylo více, než pouhá umíněnost, kterou by snad teprv nyní i Praha dovedla něco »taky« takového. — Tu se Praha Brnem dala předstihnout a vzdálenost, která je dělí od sebe, není už malá — dala by se snad velkými penězi a velkým nákladem zkrátit, ale kde vzít tu svatou duši, která vládne nad Vesnou? — Vrátím se ještě k ní a volím za příklad milovaný tento ústav, poněvadž v něm ztělesněnou vidím ne část Brna, ale celou Moravu, čím je a čím by mohla být, kdyby cesty její byly vždycky náležitě srovnány a nebylo těch provazů, které i Vesnu srážely dolů v nejprudčím jejím letu. — Ve Vesně dovoditi možno duši dvou společností, jak do nedávna ještě trvala v obcích pražských a jak div, že zázrakem dochována zůstala až do dnes v Brně. — Okolnost ta není malého dosahu a proto při ní zůstanu. Tu ani tak nejde o Vesnu, ta žádné oslavy a už dokonce mého ocenění nepotřebuje, poněvadž sama sobě svou existencí je nejkrásnější oslavou. Ale jde o ten sloh, který ji stvořil a který tvořiti a stvořiti velké dovede zas, dokud sobě věrným zůstane.

LITERATURA.

Emil Holárek: Noc. (Nakladatel pan Bedřich Kočí.) Pan Holárek je horká, myslící hlava. Cítí prudce všecku lež společenských konvencí, hoří v ní vřelý soucit s vrstvami sociálně utlačenými; je v něm velký kus sociálního reformátora a apoštola. A to je jistě sympathické. Šlo by jen o to, zda dovede to všecko malířsky zobrazit, aby to mělo přesvědčující hloubku. A jeho »Noc«, mne přesvědčuje, že autor zůstává pořád ještě na povrchu, že veliké věci se mu vymkly z rukou a zaběhly do kolejí banálních antithes. Nemohu to jinak nazvat, než banálností, jež místy dochází až groteskní naivnosti; dáma, vrátivši se z plesu, — švadlena, došívající pozdě k ránu plesovou toilettu, nádherný stůl hodujících boháčů — ve tmě ulice stojící lidé, kteří zaskleným oknem dívají se do vnitř bohatého restaurantu atd. —, antithesy, které, jak sám pan autor úvodu praví, mohly by se opakovat do nekonečna. Bohužel nám tyto všecky scény nepraví zcela ničeho o bolestech a krisích těchto lidí, — o jejich morální hodnotě a svádí naše sympathie k povrchnímu usuzování, rozštěpujíc celou společnost prostě na dobré a trpící chudáky a naduté a necitelné boháče. To je ovšem nebezpečí každé tendence v umění a živý doklad, kterak může se na podobných látkách ztroskotati i umělec nadání páně Holárkova. Poněkud mi vadí také malá pozornost, jakou autor věnoval řešení světelných problémů (na některých listech) a charakteristice tváří, zvláště ženských. Pravým opakem pana Holárka je snivý a passivní pan Ferd. Engelmüller, který vydal album svých prací, jež nazval: Nálady a Pohádky. Práce, shrnuté v toto album jsou různého data, některé, zvláště první listy, jsou už dost staré. A musím říci, že tyto právě jsou nejlepší. Není to veliká, bouřlivá duše, která je kreslila a malovala. Tichý snílek, milující šerá zákoutí starých parků se vší tou poesií vzpomínek na bujný a rozmarný život, který tu kdysi vířil, básnil tyto listy. Škoda, že do sbírky zabloudily některé méně významné studie lesních a krajinných partií. Všecko je ovšem pečlivě studováno, bez velikých rozmachů, ale solidně, poctivě a s uměleckým taktem; čistě krajinářské partie mají pěknou perspektivní hloubku a opravdu náladově působí, což se nedá říci o všech číslech druhé části, míním pohádkový cyklus. Kde se umělec omezil na čistě přírodní partie, je dobře. Ale kde chtěl vkreslit do krajiny figury, selhává náladovost a působí to rušivě, ač možno ledaco přičíst na vrub reprodukci, která je jinak po většině velmi dobrá (reprod. Husník a Häusler, tiskl Leschinger). Těžiště přítomné publikace však jest a zůstane v »Pohádkách starého parku«, a ty stačí pojistit panu autorovi čestné místo mezi českými krajináři. HANUŠ JELÍNEK.

Paul a Victor Marguerittové: Les braves Gens. (Plon, Paris, 1901.) Cena 3·50 fr.

Bratří Marguerittové náležejí dnes mezi nejčtenější autory ve Francii. Jejich poslední kniha, o níž tuto

*

referujeme, dočkala se v necelých dvou měsících 39 vydání. Úspěch to, který závodí s edicemi Zolovými a Rostandovými. A příčina toho všeho nezdá se ani tak tkvět v umělecké stránce díla Marguerittů jako spíše v látce, kterou si vzali za předmět svého románu. Je to ta pohnutá doba 1870-71, jež, přes všechny manifestace pro sblížení se s Německem, které se poslední dobou v Paříži ozvaly, nedá přece Francouzům spát. Jsou citliví na tomto bolavém místě a psát o katastrofě sedmdesátého roku tak, aby nebyla historická pravda příliš pošlapána a na druhé straně, aby se nerozjitřila národní francouzská ješitnost, vyžaduje nejen hezkou dosi opatrnosti ale ještě více znalosti národní samolibosti. Pavel a Victor Marguerittové dovedli proplouti tímto úskalím. Jejich koncepce národního neštěstí je velice prostá: lid i vojsko bylo dobré, hrdinné, obětavé; veškerá korrupce spočívala v generalitě a potom v Napoleonovi. Napoleon III. je jim beránkem, který snímá všechny hříchy . . . Tak provedli dovedný eskamoterský hokus-pokus: vina se svrhne na nenáviděné císařství a lid tu stojí bez hříchu, čistý jako sníh; národní samolibosti učiněno zadost a romány se kupují. Na tomto všeobecném základě postavili Marguerittové svou románovou tetralogii, jejíž prvním dílem je »Le Désastre«, druhým »Les Trončons du Glaive«, třetím přítomná kniha, a čtvrtým, posledním, budou episody z doby po obležení Paříže »La Commune«. »Les Braves Gens« je řada obrazů, z nichž nejplastičtější zdá se mi několik drobných povídek a potom »La Chevauchée au Gouffre«, barevná freska zachycující katastrofu u Sedanu. Je tu pohyb, barvy, plno vojenských živých detailů a potom ta neobyčejně intensivní sensibilita, jakou naleznete v nejlepších věcech bratří Marguerittů, sensibilita, jež oživuje i ty nejprostší episody a zdánlivě nejbezvýznamnější figury. Afričtí střelci, husaři, dragoni míhají se vám před očima, sledujete je na jejich pochodech neustále přerušovaných chybnými rozkazy, vidíte je, jak tvoří tělesnou stráž Napoleonovi, jenž ujíždí ze Sedanu, žlutý a vyhublý v obličeji, sledovaný dvaceti vozy, v nichž je naloženo dvorní nádobí a dvorní obleky. A konečně má »Chevauchée au Gouffre« ještě jeden moment, který zvyšuje její uměleckou působivost: je to líčení smrti otce bratří Marguerittů, generála Margueritta, který padl v attace u Sedanu. Toto místo patří k nejkrásnějším z celé knihy a je nutno obdivovat uměleckou noblessu autorů, kteří, ačkoli měli příležitost přibarvit patheticky památku svého otce, drželi se prosté historické stručnosti. Jejich objektivita působí pak dvojnásob příznivým dojmem. Ostatní delší práce zařaděné do tohoto svazku »Strasbourg«, »Fontenoy«, »Bitche« a »Quand même« příběh z obležení Belfortu, nestojí již na stejné úrovni s výše jmenovanými. Zdají se jaksi roztříštěnými a některé, jako »Strasbourg« jsou tak larmoyantně chauvinistské, že i nejzuřivějšímu nationalistovi bude se zdát toto dávka příliš silná. Celkově nemají »Les braves Gens« té umělecké ryzosti jeho první svazky tetralogie bratří Marguerittů. Bude to platit i o posledním díle, o »La Commune?« O. THEER.

ZPRAVY A POZNÁMKY.

Nikolaj Ivanovič Naumov.

V sibiřském Tomsku zemřel 24. prosince m. r. vynikající spisovatel-proletář Nikolaj Ivanovič Naumov. Narodil se na Sibiři (v Tobolsku r. 1838) a proživ tam skoro celý život sblížil se s lidem selským a poznal veškeru jeho zbědovanost. Chudoba jeho, která pronásledovala ho po celý život a nutila, aby na čas odkládal péro a věnoval se výnosnějšímu nějakému zaměstnání, rdousivá ta bída sblížila ho s ubožáky sibiřskými, tak že celá v jádru svém dobrá a šlechetná duše selská byla mu jasnou. Co v životě odpozoroval, to Naumov mistrně na papír zachytil a tak v celé řadě jeho povídek obsaženy jsou ohnivé protesty proti úřednictvu, lichvářům, velkoprůmyslníkům a jiným vydřiduchům sibiřského lidu Spisy jeho vydány byly v souborném vydání roku 1898, též však dle všeho vydány budou znovu a úplněji.

A. Lugového »Tenata«.

Jakýmsi pendantem k dramatu Brieuxovu »Les Avariés« jest nový román ruského spisovatele Lugového (vlastně A. Tichonova) »Tenata«. Brieux pojednává o tajných nemocech těla, jež rozežírají ne jednotlivce, ale celou společnost lidskou, Lugovoj mluví o duševní chorobě, lépe řečeno o mravní zkaženosti, jak ta rozežírá celé massy. Muž zhýralý, milující na útraty hlupců manželů, chce si v známé své rodině vychovati děvčátko tak, aby toto jednou, až se vdá, neváhalo ho učiniti svým milencem. To bude jeho labutí píseň, v domácnosti její bude šťasten, neboť její muž dojista bude náležeti do kategorie manželů hlupců.

Trochu se však přepočte. Nečeká se svými útoky až po svatbě a když vidí, že se ukvapil, sebere poslední špetku cti a vezme si to děvče, které si vychoval vlastně pro milenku. Teď on stává se tím manželem hlupcem, neboť jeho žena dobře si jeho výchovu pamatovala. Jenom že ji on učil, že žena má míti pouze jednoho milence, kdežto ona střídá milence den co den a klesá až k vlastnímu lokajovi. Výchova začíná se mstít.

Žena na kvapné souchotiny umře. Čtyři děti zůstanou muži na starosti. Stará se o ně a vidí, že stejně jsou mravně zkaženy, jako byl on i jeho žena, jako jeho tchán i tchyně. Syn jeho miliskuje se s vlastní sestrou, on sám pocítí k své dceři rovněž něco víc než pouhý cit otcovský.

Tak zoufalá je situace. Hledí se z ní vyprostiti, že odešle dceru svou do ciziny, ale provází ji její babička rovněž žena mravně zpustlá.

Román Lugového vzbudil na Rusi hotovou bouři — hlavně u těch, kdo cítili se trochu postiženými!

P. J. Weinberk.

71letý stařec literát, P. J. Weinberg oslaven byl tyto dny veřejnosti ruskou. Jeť tomu půl století, co Weinberg vystoupil sbírkou veršů do veřejnosti. Půl století poctivé neúmorné práce oslavili kollegové jeho. Ve třech věcech zvěčnil už za živa jubilant své jméno.

Předně uvedl do Ruska literární přednášky; sám jsa znamenitý conférencier, objezdil snad celou Rus, přednášel snad tisíckrát a bude snad ještě přednášeti až do smrti. Weinberg je nejen iniciator, ale dodnes i nejoblíbenější přednašeč.

Přednáškami svými přispěl pensijnímu fondu ruských spisovatelů ohromnou sumou 60.000 rublů, tak že získal si neocenitelné zásluhy i o strádající své kollegy.

A konečně svou znamenitou znalostí jazyků — ač ve všech je autodidakt —, svou překladatelskou obratností uvedl ve vzorných překladech na Rus nejslavnější básníky a spisovatele hlavních evropských literatur. Úplný překlad Shakespeara, Byrona, Goetha a Heinea byl jeho dílem životním.

Jubileum jeho půlstoleté činnosti literární a veřejné oslaveno bylo velmi srdečně na celé Rusi, hlavně ovšem v Petrohradě. B. P.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předpláceji odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. — 20. LEDNA 1902. — ⁎ ČÍSLO 11. ⁎

JIŘÍ SUMÍN:

PŘESAZENÉ ŠTĚPY.

Pokrač

Nocleh má pro dnešek slíbený ve škole a zítra jí dovezou nábytek.«

»Ve škole? Ale učitelovi odjeli dnes ráno na pohřeb. Vrátí se až zítra na večer.«

»Na pohřeb? To je nehoda! Co teď?«

»Nu, já bych ji pozvala k nám, ale za jedno zeť se zlobí, jak jsem vám už řekla, a pak ani není místa, co já jsem se tam odstěhovala . . .«

»A já nemám času nazbyt. O půl jedenácté jede vlak,« uvažoval Karel.

»Nu, vždyť pro jednou není zle,« mínila stařenka. »Hodíme jí sem otýpku slámy a já jí půjčím nějaké peřiny.«

»Buďte tak dobrá, já velice pospíchám.«

V Janě všechno se bouřilo. Proč jen Karel tak pitomě jedná? Sama majíc hrdlo stažené potlačovanými slzami, nemohla zasáhnouti ani slůvkem do toho, k čemu ji odsuzovali. Když stařena odešla, vybuchla, dusíc se pláčem.

»Její šorce zde nechci! . . . ten hnůj na chodbě také ne! A proč mi říká: paní? Mohl's jí říci, že jsem svobodna . . . A dnes pojedu raději zpět, než bych ležela jako vandrák na zemi.«

»Počkej! . . . tiše! . . . tak nesmíš mluvit, urazila bys ji,« chlácholil ji bratr. »To se všechno dá vyřídit jinak. Ale domů už nemůžeš, poněvadž venku prší. A pak je příliš pozdě. Bude třeba ostřeji kráčet, než když jsme šli spolu.«

V tom cosi zašustilo ve vedlejší místnosti a do pokoje vpadla ze dveří veliká otep slámy. Služka, jež ji tam hodila, buďto z ostychu, nebo že měla za to, že vykonala tím dosti, rychle se vzdálila.

Jana hleděla ustrašeně vůkol sebe. Nikdy neviděla otep slámy z takové blízkosti, tím méně dovedla ji svýma jemnýma rukama uchopit a upravit k ležení. Nevlídně hleděla na Karla, jenž rychle zatáhl otep do kouta, jakoby mu působilo zvláštní zábavu, zabývati se jí.

Stařenka vrátila se brzy s rancem peřin a zase se rozhovořila o nemoci dceřině, jakoby ani cos jiného nemohlo lidi zajímati. Peřiny, jež přinesla, byly již značně upotřebené a povlaky nezcela čisté.

»Měli jsme zase tu letos vojsko,« přerušila pojednou své vypravování o nemocné dceři, protřásajíc zmuchlané shlavce, »a tu jsme dostali na ležení takovýho rozmazlenýho chlapa, pořád mě prosil, ať mu půjčím peřiny, že už si od těch slaměných podhlavnic uši do krve otlačil. A vskutku měl uši rozbolené, sbíračky měl na nich. Tak co jsem měla dělat, je to taky člověk! Půjčila jsem mu peřiny a všecky mi je vyválel a nevím, jestli mi peří neusypal; vojáci jsou mazaní!«

Karel povšiml si, jak Jana, jež se chápala peřin, aby si ustlala, ihned nechala práce a ustoupila do kouta.

»A co mi napadá, stařenko,« začal Karel, dávaje důrazně na jevo, že jde o cosi velmi důležitého. »To bidlo musí dolů!«

»Ah, pámbů vás chraň a opatruj! Vždyť byste mi je mohli rozštípnout,« bránila se polekaně.

»Však proto . . . právě proto. Mám strach, že vám ho polámou: takové krásné bidlo! Sestra má vysoké skříně, ve dveřích se ledva směstnají, a couvnou-li s nimi ke kamnům, bidlo vám urazí.«

»Pro Boha věčnýho! Kam dám šorce? Nemám na ně místa a taky už to ani nenosím. Dala bych je do komory, ale zloděj by mi je mohl

okýnkem vytahat. — Ale jaký jste vy šikovný chasníček,« zasmála se pojednou, »jak jste paní učitelce pěkně ustlal.«

»Stařenko, sestra není paní, slečna je.«

»A prosím vás, já to po pansky neumím a učit už se to nebudu,« pravila rozhodně. Titul slečna se jí nezamlouval. Značilo to dívku, jež přestala být dítětem a není ještě ženou. A učitelka měla, dle jejího zdání, představovati cosi zralého a hotového.

»Povídám to pouze proto,« omlouval se Karel, »abyste věděla, že je svobodna.«

»Ale to já vím! To já vím, chasníčku! Ba že musí být svobodna, když se chce sama živit.«

»A víte co ještě, stařenko?« pokračoval stísněně. »To loupání nemůže zůstávat v chodbě.«

Stařenka nemile dotknuta, pustila shlavec a podepřela si výbojně boky.

»Proč by nemohlo? Mívali jsme ho tam vždycky, dokud byl nebožtík živ!«

»To je něco jiného. Nehněvejte se, stařenko, vy jste byli výminkáři a staří lidé, kteří mají právo zařídit se co nejpohodlněji. Ale ona je učitelka. Každý si všimne, je-li pořádná a má-li u sebe čistě. To se přímo požaduje na učitelce.«

»Nu pravda, pravda. Ale já musím mít píci zvlášť, protože hospodářova dívka mou krávu šidí při krmení.«

»Snad máte nějakou komůrku?«

»Mám komůrku na zelenou píci, ale když ona je vám, chasníčku, ta má kráva velice háklivá. Dám-li trávu do komůrky, nevezme ji do huby, protože jí to čichne kuřinou. Mívala jsem tam nasazeny slepice. Víte co, pojďte se na to podívat, abyste mi věřil.«

Vzala svítilnu a vyšla s Karlem na dvůr. A Jana stojíc po tmě u okna, dívala se, jak pruh světla rozlil se po dvoře otevřenými dveřmi komůrky, chytajíc udiveně úryvky jejich hovoru a podivujíc se bratrovi, jenž se mezi těmito lidmi tak dobře vyznal, jejž nic nepřekvapilo, nic nezarazilo.

»Hrábnout do toho dvakrát kopáčem . . . pěkně umést,« slyšela jeho důrazný, mírný hlas, a pak zase rozlil se proud horlivé řeči stařenčiny, v nichž slova »chasníčku«, »synečku« opakovala se stále vlídněji a důvěrněji »Sestra musí zamykat, poněvadž vezme s sebou vše, co má po rodičích . . . než by se vrátila ze školy, kráva by bučela hlady . . .«

»Máte pravdu, chasníčku, vy jste rozvážný člověk . . . uděláme to tak!«

Po chvilce stanuli v chodbě, z níž vycházel zápach řepové nati.

»Nu tak, stařenko, kolik z toho chcete?« zeptal se Karel s neobyčejnou vážností, ba skorem prosbou ve hlase.

Stařenka chvíli váhala. Domnívala se, že může chtít co nejvíce na této městské slečně; vždyť má k vůli ní mrzutost se zetěm, a bytu ve vsi není. A nyní zmocnila se jí jakási nerozhodnost, tak že byla ochotna sleviti na polovic.

»Nu . . . nu . . . chtěla jsem čtrnáct zlatých ročně.«

»Čtrnáct? . . .«

»Nu, ale je-li vám to moc . . .«

»Ale není, není, stařenko! Jen když k ní budete trochu laskaví a vlídni . . . Víte: jiný svět, jiní lidé. Byla dosud u rodičů a bude jí těžko zvykat mezi cizími . . . A tak, prosím vás . . . Jana stojíc samotna v pokoji, zarděla se studem, když zaslechla, jak Karel vypravuje o neštěstí, jež je stihlo, týmž prostým, důvěrným tónem, jakým stařena před chvílí hovořila o svém vlastním.

»A čím byl tatínek?« otázala se stařenka na konec, plna účastenství.

»Státním návladním.«

»To je veliký pán! A čím jste vy?«

»Já . . . já jsem podstarší,« řekl tišeji, smutně a sklesle.

»Tak mladý a už podstarším! To měli z vás rodiče radost.«

Zasmál se vděčně a vyprovázeje stařenku se světlem k obydlí hospodářovu, radil se s ní o dovozu Janina nábytku. Jana viděla, jak ohlédnuv se k jejímu oknu, postavil svítilnu na práh a vešel za stařenkou dovnitř. Venku byla hustá tma a déšť hrčel se střechy přímo pod okna, tvoře podél stavení širokou strouhu. Skrze tenkou zeď bylo slyšeti táhlé chrupání koňských čelistí, jež naplňovalo Janu úzkostí, neboť zdálo se jí příliš blízkým, a zeď, jež jí dělila od těchto silných zvířat, jejichž dusot otřásal stropem jejího pokoje, byla příliš tenká a chatrná. A čím více se blížil okamžik rozchodu s bratrem, tím větší tíže kladla se jí na prsa a uváděla ve zmatek její mysl. Cítila, jasněji než kdykoliv, že není pro ni návratu. Připadala si jako trestanec, vyvezený na pustý ostrov, u něhož stráž bedlivě hlídá jedinou cestu, po níž by mohl upláchnout. I chtěla se stůj co stůj zdáti spokojena a klidna. Jen aby Karel nepřišel se svým neomylným: Rozmysli si to! Jakoby nechápal, že situace její je taková, že nemůže ani na okamžik váhati, že pro ni není jiné cesty, ani naděje. Dokonč.

VÁCLAV HLADÍK:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST)

Pokrač.

Slečna Mína, ponechána lehkomyslným otcem od útlého dětství sama sobě, vychovala se v jakýchsi zásadách ušlechtilosti a ctnosti. Neměla předsudků, neznala pruderie jako její družky z měšťanských, bohatých rodin, zhýčkané, úzkostlivě střežené a při tom tak zkušené a rafinované, že žádná z nich snad nezachovala si neporušenost a čistotu. Znala ta děvčata rozmarná, divoká, hysterická, sentimentální, jež všechna byla nedočkavá života, podrážděná prudkými touhami, vzbuzenými dědictvím krve zhýralých rodičů, vlivem lektury i rozmařilého okolí, kde se šuškaly stále nejpodivnější klepy, neuvěřitelné historky, věděla o jejich tajných pletkách, dostaveníčkách a návštěvách. Mína jen z vrozené noblessy a hrdosti ženy krásné, jemnocitné a inteligentní měla odpor k podobným zábavám a pletichám. Bála se všednosti jako něčeho, co jí působilo fysickou ošklivost. Bála se všeho, co by ji mohlo nějak zdržeti nebo překážeti v její vytknuté dráze životní. Snila o tom, že jedinou vášní její ostane hudba a že čistá touto svou láskou půjde životem nevšímavá k jeho požadavkům i k jeho morálce, a že žádná oběť, kterou by i jako žena přinesla své velké vášni umělecké, nemůže ji potřísniti a ponížiti.

Do dneška přemítala o návrzích Wollnerových zcela jinak. Uvažovala, kalkulovala, kombinovala zcela chladně a docházela k závěru, že vlastně, když se to vezme kolem, nedopustí se ničeho horšího nežli ctnostné slečinky flirtující s muži, jejichž zkušenosti a mlčelivosti důvěřují. A, pak Wollner jí nebyl nesympatický. Cosi jí imponovalo u toho nehezkého muže ostrého pohledu, příkře velitelského temperamentu, vyžilé svraštělé tváře, ale pružné, elegantní postavy. Jeho pohled, jeho gest i slovo projevovaly sílu a energii muže, který necouvá před žádným prostředkem, aby dosáhl vše, co chce, buď mocí neb lstí, brutálností neb prosbou nejpokornější, který však konečně musí míti požitek a opojení vítězství.

Nebyla schopna jej milovat, jej ženatého záletníka, milence paní Hellmerové a jiných snad ještě, ale nebyl jí odporným. Jako jemu tak jí šlo jen o to, aby dosáhla svého cíle, aby provedla své plány, aby projevila celou svou vůli, vnutila ji světu, vyjádřila vítězně svou duši, svou bytost ve svém umění a byla samostatnou, velkou, slavnou. A k tomu všemu musila proniknouti jakoukoliv cestou, probiti se všemi zbraněmi, proraziti přes všechny překážky a obětovati se úplně. Nabízel jí posledně všechno. Byl tak výmluvný a vzrušený, když před ní odhaloval perspektivu její budoucnosti, vše, čeho mohla dobýti svým uměním — a jeho zlatem.

»Jsem volna, ničím a k nikomu nepoutána,« opakovala si ve chvílích rozporu a váhání: »Mohu učiniti, co chci . . .«

Ale dnes necítila se již tak neupoutanou, nevázanou. Potřásla sice jen hlavou, když jisté bodavé a hnětivé myšlenky jí připomněly včerejší večer, a v očích zahrál jí záblesk ohnivý a plachý, který snad v očích jiné ženy by byl cynickým.

Nevěděla sama dobře, jaké city v ní vlastně vzbuzoval Voldan. Nevěřila, že by ji nějak vroucně a hluboce miloval, neobyčejnou a zvláštní láskou, o níž snila dříve nad melodiemi Schubertovými a romány Turgeněvovými. Přiblížil se k ní jako pravý muž, smělý a svůdnický, okouzlený její lepostí ženskou i její originelní povahou umělkyně. Líbil se jí, učinil na ni dojem, vzrušil ji, cosi příjemně popuzujícího, zneklidňujícího válo z jeho bytosti a zdál se jí tak nevšedním, tak povýšeným nad všechny ostatní muže, jež znala, že padla mu do náručí v plném vědomí svého skutku. A když kráčela včera na Kampu do malého domku v tiché zahradě, měla již vše spořádáno a vypočítáno ve své bystré a hloubavé hlavičce. Bylo cosi ohromujícího, brutálního v tom jejím plánu, a byla již odhodlána ke všemu, jen aby dosáhla všechno.

Byla si jista své převahy. Věděla, že Wollner by byl šťasten i kdyby vešla k němu a řekla: »Přicházím od Voldana, svého milence . . .« To vše by bylo hrozné, neobyčejné, snad i podněcující pro všechny ty tři osoby, hnané ctižádostí a vůlí dobývati, vítěziti, nemající žádných ohledů, skrupulí, předsudků . . .

Ale dnes ráno procitla slečna Mína v jiném stavu a rozpoložení. Vrozený pud ušlechtilosti a čistoty jako vůně se rozlil v její aristokratické duši. Bez morálky, bez sentimentálnosti posuzovala situaci. Zděsila se budoucnosti.

Mámila se myšlenkou, že by ji k Voldanovi mohlo poutati více nežli chvilkový rozmar nebo přátelství dvou zpřízněných povah. Ale přece neměla více té odvahy jako když včera kráčela na večer k němu a myslila při tom též na Wollnera. Věděla, že nějaké manželské rozluštění jejího poměru k mladému poslanci je vyloučeno, že vůbec nic pravidelně spořádaného, občanského a idylického nemůže býti mezi nimi, a přes to vše cítila, že mezi nimi jsou jakási pouta, že je cosi k sobě víže . . . a necítila se již tak samostatnou.

»Budu sama . . .« zašeptala náhle. Měla těžké odhodlání zavrhnouti vše, co se jí nabízelo. Ani manželkou ani milenkou . . . Sama, zcela sama . . . a silna svou hrdostí a počestností.

A vyjasnilo se v ní. Dlouho přecházela po pokoji.

Po obědě usedla k pianu.

Asi ve tři hodiny zazněl zvonek.

Služka oznamovala, že přišel pan Wollner.

»Co pak jsem neřekla, že nejsem pro nikoho doma, pro nikoho!«

»Ale pan Wollner slyšel vás hrát a pravil, že má něco důležitého . . .«

»Vyřiďte mu, že prosím, by se na mne nezlobil. Nemohu jej přijmouti . . . jsem churavá, nervosní . . .«

VIII.

Slečna Mína připravovala se k velikému koncertu. Měla zkoušku o 10. hodině v Rudolfinu s průvodem orchestru. Jezdívala za jasných dnů časně do Královské Obory na snídani. Zmínila se též Voldanovi o těchto svých ranních vycházkách a líčila mu nadšeně krásu parku v ranním slunci, naplněného cvrlikáním, pískotem, hvízdáním ptačím, nerušeného obecenstvem, oživeného pouze v okružní alejí tiše a hbitě cválajícími jezdci a jezdkyněmi. Voldan jí slíbil, že přijde asi v 8 hodin do stromovky. »Projdeme se, pohovoříme a pak půjdeme každý po své práci.«

Rozkošně začal den. Zaléval se zlatem, modrem, zelení. Čistotou jen zářil a voněl, a ptáci prozpěvovali vesele, stromy ševelily snivě a přistavší si staří pensisté a mladé párky radovali se z té krásy jarní v Královské Oboře. Několik studentů chodilo po osamělých stezkách a toho jitra dřelo své přednášky roztržitěji nežli jindy.

Slečna Mína seskočila s tramwaye, spěchala kolem velké restaurace mezi růžové záhony.

Voldan ve svrchníku, s doutníkem v ústech se tam procházel a již z dálky spatřil její útlou postavu plavného kroku.

Byla lehce uzardělá a to ji učinilo nad pomyšlení krásnou. Byla jaksi vykvetlejší v celém svém zjevu. Její oči měly klidnější a šťastnější úsměv.

»Bože můj . . . ty jsi dnes hezká!«

Mimovolně vyletěl mu ten polohlasitý výkřik z úst.

A též jeho tvář, znavená poněkud, ubledlá, vzplála nadšením a láskou. Stiskli si ruce a zvolna se ubírali kolem rybníku.

Řekli si všechny své starosti, všechno, co zažili v posledních dnech, od poslední její návštěvy u něho. Cítili se již tak zcela volnými vedle sebe. Rozuměli si a zdálo se jim, že mezi nimi nastalo to krásné přátelské vyrovnání, v němž je mír a vážnost, v němž není místa pro všelijaké konflikty, spory, žárlivost a nedorozumění zamilovaných. Slečna Mína prozpěvovala, hopkovala vesele a šťastně. Bylo jí tak lehce. Práce se jí dařila. Cítila, že dělá pokroky. Nikdy nebyla tak vytrvalá, neunavná a houževnatá.

»Snad je to též trochu má zásluha?« usmál se Voldan. »Myslím na vás pořád a to vám přináší suggestivní sílu a vznět.« Pokrač.

Beatrice Mařáková:

OKOUZLENÉ ZVONKY.

Stříbrný přísvit do hvozdů splýval,
v samety mechů měsíc se díval
v tajemném snění;
dotknuty jasem tisíce zvonků
kalichy vznesly na štíhlém stonku
v nervosním chvění.

Mlčícím hvozdem bloudily vůně,
stoupaly tiše k magické luně
planoucí v přítmí;
průsvitné zvonky na křehkém stvolu
zazněly jemně v líbezném bolu
táhlými rythmy.

Proud světla vroucně v stromoví skanul,
celý hvozd divem kouzelně vzplanul
v stříbrnou krásu,
a modré zvonky nyjící touhou
zpívaly něžně sonatu dlouhou
v záplavě jasů.

JAN HAVLASA:

VLCI.

KRESBA Z TATER.

Pokrač.

Dunko se zarazil a divoce zaštěkal. Potom seběhl na planinu a jako přízrak se kmitl do nedalekého lesa. Húska s údivem hleděl za ním, nedoveda si vysvětliti jeho poděšení. Snad že větří vlky? Ne, ne, toho horár raději ani připustiti nechtěl a také neměl příčiny, proč by se předčasně strachoval. Vždyť ještě nezaslechl ani nejmenšího ozvuku vlčího vytí, jež věštilo by blížící se nebezpečenství, kdežto jindy aspoň odkudsi z dálky sotva slyšitelným ohlasem je k hájovně zanášel svištící vítr. V tom přiletěl Dunko z opačného konce planiny a supáním svým vytrhl Húsku ze zamyšlení. Oběhl několikráte polanu a konečně, úsečně ze sebe vyrážeje ustrašený štěkot, schoulil se u nohou Húskových.

Kdesi nad lesem rozlehlo se příšerné houkání výra. Tak temně, přitlumeně se ozývalo jako pláč a potom zase jako vrčení psa se rozvřeštělo a na konec lkavě se rozestenalo, jakoby v umírání. Húska se pověrčivě pokřižoval a zachvěl se strachem na celém těle. A skuhrání výrovo znělo vždy tišeji a vzdáleněji:

Huhú, huhú, hu, hu, hu, hú —

Ze chléva slyšeti bylo kvikot koz a chraptivé bučení krav. Horár zaklel. Začal ho už mrzeti ten stálý strach ze všech stran se ploužící Nikde po ničem ani sledu — jaké pak obavy!

Rozhlédl se ještě po Mengusovecké proluce, jež tonula již v podvečerním polotemnu. Horské štíty zastříbřeny byly světlem měsíčním a rozdrásané hřbety ježily se na obzoru jako ohavná těla příšer. Obloha zatažena byla šedivým nádechem a divným, sliznatým leskem.

Húska otáčel se již k návratu do hájovny, leč neudělal ani kroku. Stanul jako přibitý. Krev ztuhla mu v žilách a tváře zesinaly. Kolena se pod ním zachvěla, že se zakolísal a div že nepadl.

V daleku ozvalo se táhlé, strašné zavytí. Jako z podzemí vyřinuly se ty ječivé hlasy, přidušeně se rozlehly tichým ovzduším, a než se Húska probral z ohromení, zanikaly již a opět umlkaly mezi horami — —

Vlci!

Húska se stěží dopotácel ke dveřím, o něž se bezvládně opřel. V očích se mu tmělo a v uši se mu zařezával mekot koz a skvěčení krav. Dunko přikrčil se k zemi, chvíli tlumeně chrčel a náhle se rozehnal vzhůru do svahu. Húska hleděl rozšířenýma očima za ním a rty jeho samovolně šeptaly:

»Bože, smiluj se!«

Ani nevěděl, proč ho dnes vytí vlků tak poděsilo. Jindy zaléhalo k hájovně po celé noci a připadalo mu již něčím docela obvyklým, že ho naplnilo údivem, když někdy bylo po dalekých horách ticho. Ale dnes měl srdce plné zlé předtuchy, že mráz sežene vlky dolů. Ba věru, jinak není možná! Zvěře nikde není — čím by se krvelačná šelma nasytila? Vlci táhnou do nížin — cesta povede je bezpochyby kolem hájovny — a co pak? Vždyť zvěř, jakoby cítila blížící se nebezpečenství, ani se neobjevuje, pes stále zuří a dobytek ve chlévech poděšeně kvílí, jakoby mu krov hořel nad hlavou. Co se stane, zabloudí-li hladové šelmy, čichem jsouce vedeny, k horárni?

»Bože, smiluj se!«

Horár sepjal ruce, ale nemodlil se. Nemohl. Strašlivé představy hrozivě mu vystupovaly před zaníceným zrakem Zdálo se mu, jakoby na protějším svahu měnila se křoviska v našedlá, rezavá těla vlků. Topasové oči svítily mu odevšad do očí a děsily ho — —

Noc byla neskonale truchlivá a velebná. Sněhy zastříbřeny byly měsícem a ledovce třpytily se jako kusy kovu. Jízvy a žleby, plné balvanů a úskalí, vypadaly jako říše skřítků. Štíty velehor trčely na obzoru k výšinám jako ohromná strašidla.

Zase projelo vzduchem hrozné skučení. Ozvěnou zapadlo mezi hory, poutichlo a hned sesílilo, tu stlumeněji, tu opět hlomozněji zaznívalo odkudsi z daleka. Jakoby tisíc běsů a bosorek zahájilo někde v zapadlých zákoutích své divoké tance a reje — —

Pověrčivá bázeň sklíčila Húsku. Nevěděl, v čem hledati má spásu. Chtěl se modlit, ale nedalo mu. Stále mu kdosi našeptával: Blázne, co chceš dokázat modlením? Viděl's, že by někomu byla modlitba prospěla? — Horár se ošíval a myslil si: to satan se pokouší o mou duši! — ale modliti se již nemohl. Začal přemýšleti, čím by si naklonil horské divoženky. Ty jediné mu mohou prospěti, a nezachrání-li ho jejich pomoc, pak jest konec!

Co dělat? Na útěk nebylo ani pomyšlení. Dle vytí dalo se mysliti, že vlci jsou vzdáleni už jen asi na půl hodiny jejich běhu. Dohonili by ho někde v rokline a rozsápali na kousky. Zbývá tedy jen jediné: setrvati v horárni a připravovati se k obraně. Oj, strašlivý to bude boj! Húska se nikdy ještě nesetkal se smečkou vlků, a co slyšel, mohlo jeho bázeň jen zvětšiti Rozvažoval, ubrání-li se vlkům, když jich bude veliký dav. Jest jisto, že budou hladem ztýráni a rozzuřeni. Bučení a mekot ve chlévě hájovny jim dodá síly a odvahy k boji, který nemůže se skon-

čiti jinak, než vítězstvím šelem. Vrhnou se na hájovnu, nebudou dbáti, že výstřely zle řádí v jejich davu, a slepě budou rvát kus po kuse ze stavení, až vniknou dovnitř. Zápach dobytka rozlítí je k vzteklým útokům. I kdyby se jim nepodařilo prolomiti dvéře nebo okna, vrhnou se s tím větší zuřivostí na vetchou střechu, přitisknutou k horskému svahu a servou ji dolů. A co potom?

Húska vytřeštil oči do tmy. Hle, tam mezi skalisky nad horární se proplétá jakýsi přízrak. Což by vlci mohli být již tak poblízku? Ale ne, to je Dunko, nyní zaštěkal a běží k hájovně —

Míjely dlouhé okamžiky. Na chvíli uklidnění se rozplihlo po sněhovištích. V ustrašené duši hajného se zakmitla naděje. Snad vlci sejdou jiným žlabem do údolí a hájovnu minou bez přepadení.

Seběhl k němu pes a stulil se mu u nohou. Jen přerývaně funěl, blýskaje bystrýma očima. Húska se k němu sklonil a hladil ho po hebké srsti: »Nuž, Dunko, ako že budě s námi?« šeptal, a těšil se v duchu, že asi nejhorší nebezpečenství již míjí, když i lekavý a hněvivý Dunko ztichl. »Veď vieru — bude dobre — dobre —« mumlal si a upíral zjasněný zrak do proláklin dálného obzoru.

Hluboké, jakoby z útrob země vycházející kňučení zavířilo po třetí mezi horskými stěnami. Zdálo se, že dunění zní blíže a zvučněji. Děsně zařezávaly se ty příšerné hlasy do snivé tišiny. Skřeky štěkavě hrčely tesklivou nocí a odrážely se drnčivou ozvěnou o srázy balvanitých roklin. Táhle se dloužily, poklesávaly a zase kvičivě se prohýbaly, odumíraly a zase v novém vzteku se rozpoutaly — —

Horár utrhl ruku od srsti psovy a vyvrátil v úděsu zamlžené oči. Znova schvátil ho zimničný strach. Trhalo mu cosi celým tělem, lomcovalo mohutnými rameny, křivilo tahy v tvářích a podlévalo krví třeštící zraky. V hlavě vířila mu jediná, strašná myšlenka: »Táhnou vlci!«

Není již spásy! Není zniknutí té pohromy. Srážka jest nevyhnutelna. Vlci jsou snad již nedaleko — hřmělo Húskovi hlavou — a brzo vrhnou se na hájovnu jako smečka ďáblů s vyceněnými tesáky a s jiskřícíma očima.

Húska klesl v drásavém záchvatu bázně k zemi a poklekl. Sepjal ruce, ale nemodlil se a jen rtoma hýbal bez myšlenek, upíraje zbystřené oči mezi balvany a ledovce. Záře luny mihotala ulekaně po vysokých vrcholcích.

Bučení a mečení znělo trhaně ze chléva. Húska se tím probral z mrákot. Jímal ho hněv. Ten blbý dobytek svým vřeskem přivábí hladové dravce, i kdyby byli již na jiné cestě. To jistě zlé bosorky poděsily krávy i kozy, aby tak přivolaly vlky k hájovně. Prokleté potvory! Nikdy nepřestanou jejich kouzla a čáry; marno všechno zaklínání bohem i ďáblem; vždy dále budou provozovati čarodějnice po horách svoje kejkle, jakoby nebylo pro ně boha — —

Znova sesílilo vytí vlků. Stále zřetelněji se ozývalo a blížilo se k horárni. Směsice vzteklých hlasů ječela výhrůžně, že krev stydla v žilách a ledový chlad trnul v celém těle Húskově. Dunko mručel a plazil se ochable podél balvanitého srázu mezi klečovím a kameny.

Míjely chvíle jako věčnost pekelná.

Húska se obrátil a potácivě vešel na chodbu. Ještě u prahu se otočil a chtěl zavolati na Dunka, ale hlas zemřel mu na rtech. Jen zasípnutí mu vyletělo z hrdla, děsnou úzkostí staženého jako oprátkou. Chvíli hleděl nehybně k ostříbřeným temenům. Řev šelem, větřících kořist, zazníval stále bouřlivěji. Horár se upamatoval, že nesmí prodlévati s přípravami k obr. ně, a nedbaje hlomozu ve chlévě, vešel přímo do jizby. Zakopl o práh a byl by upadl. Cítil, že jest jako stlučen pouhým strachem, a lekal se, jak dlouho asi vydrží při obraně. Ruce se mu chvěly a v prvních okamžicích padalo mu vše z ruky. Vytí jako dunění hromu zalehalo tesklivě v podrážděný jeho sluch a nutilo mu stále jen jedinou myšlenku: »Vlci se blíží!«

* * *

V malé půlhodině bylo všechno upraveno k obraně při možném přepadení. Obě okna byla pevně zavřena dubovými okenicemi, jež pro jistotu Húska ještě přepažil zevnitř několika trámy. Otvory do chléva byly beztoho již proti mrazu dobře zabedněny, než horár ještě i zvenčí přibil několik prken, vytržených ze zbytečného, nyní prázdného, dřevěného přístěnku. V kamnech oheň skoro dohoříval. Húska přihodil otýpku jalovcového klestí, aby se více kouřilo z komína a čpavý dým aby po případě zaháněl se střechy dravé lupiče.

Když bylo vše přichystáno, Húska se rychle převlékl do volnější kabanice a nabil pušku nejostřejšími náboji. Čím déle trvaly přípravy, tím silněji se v něm ozýval lovec, až touha po krvi těch dravců v něm zvítězila. Přestaly se mu třásti ruce, vyjasnily se mu zraky a do hlavy se mu vrátila chladná rozvaha zkušeného horala.

Vyšel před hájovnu a křečovitě tiskna v ruce pušku, hleděl upjatě do měsíčné dálky. Vytí znova se ozvalo. Zdálo se, že je to již nedaleko, jaksi stranou. Ba napadlo Húsku, že zní temný řev vlků nějak tlumeněji, jakoby již byli níže, než stojí hájovna. Snad pustili se některou roklinou, a hájovnu minou — —

Pokrač.

Josef K. Šlejhar:

PEKLO.

Z cukrovaru.

Pokrač.

Ale když on pak dále kráčel, nevšímaje sobě více žádné z nich, snad prve jen mimoděčně to utkvěl na některé, — ach, tu jakými pohledy, jakým chtěním, v jakém vznětu háravosti ho vyprovázely všechny, některé hryznuvše se náruživě v rty, některé zatajujíce dech a lokte nervosně v ňadra vhřižujíce. Některá byla by jistě ráda zaplakala, takové křečovité štkaní dusilo se jí v nitru. Jiné jen malomocně se odvracely, zastřevše si obličeje dlaněma, zástěrkou, aby neviděly, aby přešla kolem nich raději již pryč ta marnost jejich dychtění... Některé ale za jakoukoliv záminkou, vydávajíce se často v nebezpečí trestu značné pokuty, odbíhaly kus za ním, v plachém, houževnatém zápětí jemu, dotud, dokud je neodehnal, anebo nepozoruje jich, dokud nezašel zcela jinam, kam již za ním nemohly — kam by tak byly za ním spěly!

Se žádnou nebyl si tedy zadal. Ze zásady, disciplinovanosti i z přirozené čistoty. Nemohly na takovém základě vybočovati.

Žádná nemohla nestoudně na něho ukázati. Nemohla zlehčovati jeho nařízení, když by jí bylo proti chuti, odvolávajíc se infamně na jisté chvíle jiné, v nichž tak neporoučel a takto si nepočínal. Žádná nemohla se chlubiti mezi družkami jeho zvláštní přízní a zneužívati ji na úkor své povinnosti. Nemohly ani, blížil-li by se pak k té dotyčné, šeptati si nápadně ostatní a podezřele mezi sebou šuškati.

Ke každé mohl jít s přímým pohledem, s týmž neochvějným pronikáním pohledu, jemuž není nic nejisto Mohl bezohledně kontrolovati práci a takovým pak pohledem jakoby postřehoval i všechny jejich chtíče a jejich svědomí. Blázníce se po něm, bály se ho. Držel je všechny na uzdě rukou železnou. Vlastně takovým pohledem je vázal, tou svou čistotou, na niž tady nezasáhl žádný mravní kal, tou svou nedotknutelností, jíž žádná nemohla zneužíti. Tak jakoby vždy za včas uhasil ten hrozný probouzející se troud jejich života a nezřízenosti. A tyto příšerné masky kletby vášně odvracely se instinktivně v jeho přítomnosti, za jeho vržení pohledu k nim v jejichž stanoviště. Hned jakoby se tu ochromoval každý zámysl těchto lidských kreatur.

— — — — — — — — — — —

Tam, kde nacházela se ona, ještě dnes nezašel. Těm místům jakoby se vyhýbal. Či nechával si je naposled až k vlastní chvíli? Že vše v sobě uzavřel, že vše ustanovil vzhledem k budoucímu životu, že věděl, co se stane z jeho vůle a že nemohlo být již jinak, cítil se sám v sobě nesmírně uvolněn, v té nekolísající jistotě, v tomto nedalekém příští. Jen tělesnou svou bytostí nacházel se v továrně, jen zvyklostí a jaksi jen těmi pozemskými vzhledy řídil dnes chod obrovského díla. Jaksi mechanickou šablonovitostí vše prováděl, nepřidávaje se k dílu vlastní svou bytostí, nepoje se s ním duší, jak bývalo druhdy, kdy duše neměla nic jiného — ale sám dnes nenáležel již ničemu zde. Jeho duše jakoby z jeho bytosti háravě vyplynula ubírajíc se kdes před ním, vznášejíc se mimo tělesnou oblast svou, a on jen za jejím hlasem šel, jímž ho volala. Byl to hlas lásky...

Chodě po ohromných síních, prostorách i zákoutích, mezi stroji, jež neznaly pozastavení, mezi hmotami v massách nahromaděnými a tříděnými, mezi víry a proudy par, mezi vary neochablého dechu, mezi tekutinami uměle mrznoucími v led, v chaosu nekonečně spletitého kovového ústrojí a rouroví, jež proplétalo se jako cévy v těle, v němž obeznámen byl s každou částicí jako anatom, chodě mezi těmi lidmi sešedšími se zde jakoby ve vřavu ohromného tržiště, v němž každý pohyb určen je zákonem, řídě, nabádaje, vele, připomínaje, ukládaje pokuty a pochvaly a zaváděje vše obvykle v přísný, nepřekročitelný běh, jakoby to zatím ale nebyl ani on, činitel tovární, on, člověk v bývalém určitě daném souvztahu k činitelům soustředěné zde hmoty a síly, nebyl to již onen pouhý článek nezměrného mechanismu schvácený s sebou v pohyb, v ten mohutný postup souřadí všeho... jen fysicky, hmotně tu ještě dlel, v tomto souřadí, co jeho duch kvačil mimo něho, v nezměrnosti jiného souřadí, uzavíraje se v jiný nezemský svět. Se své oblasti zdál se jen někdy patřiti k němu dolů, se své étherické sféry vychylovat se ve vřavu onu, již zanechával. A jakoby to jeho samého, jeho tělesnou bytost neustále přibližoval ve své zdroje vzhůru, vynášeje ho ze země v tu jinou, hvězdnou říš...

Mluvil lidskými slovy k lidem svým, slovy to někdy tvrdými, hrubými, nadávkou, trhaje i pouhými zvuky lehkomyslnost, nedopatření, — ale duch jeho jakoby linul se u jiné výmluvnosti, nadpozemské, hlaholící v hold nebešťanům. Bylo jeho počínání v továrně zevně zcela korektní, vhod okolnostem a poměrům, jak bylo udáno a předepsáno službou — ale v skrytu jeho nitra bylo jinaké vznícení. Vystupovalo v dálavy onoho jiného světa v říš hvězd, jimiž jakoby vynášela výtucha ráje z chaosu a bezdna věčna, může-li být totiž ještě jiný ráj než v srdci jeho byl. Vlastně to jeho srdce jakoby vyňato bylo z hrudi své a v souřadí hvězdna zaneseno. A tam on byl a

tam byla ona, v oné říši, v oněch sférách nadpozemských, kde nebešťané sídlí . . .

Měře teploty, zkoumaje tlaky, posuzuje váhy, kontroluje vše, co se tu dálo i uváděje v pojmy rozpočtu, fysických vztahů a lučebních procedur, k atmosférám, stupním, kapacitám a intensitám hmot, k jejich čistotě a sladkosti stále se zvětšující a zušlechťující, až by dospěla k vlastnímu cíli svému, vykrystalení i dovršení své čistoty a nádhery, maje neustále smysly napjaté, ke všemu tomu nezměrnému souvztahu kvalit a kvantit, kteréž duch lidský pronikl uchopiv je vítězně v jejich významu, řídě svou inteligenci a nauku a co vše vůbec tu činil tak korektně, jako v neodchylné bezpečnosti, jak léta ho naučila — postihal se, že činí to vše nemaje jaksi o tom všem uvědomění. Jakoby se byl za takového postihnutí probral ze stavu neoznačitelného, jejž nebyl s to pochopiti, v němž nebyl s to jaksi sám sebe nalézti; v úžasu jistém vzhlédal to sám k sobě, je-li to on, je-li vůbec zde, a divně zazřela na něho všechna skutečnost, kterou také nebyl s to pochopiti. Ze zálud uchvátivších jeho smysly k vlastnímu jejich dlení, k oněm halucinacím tajemné rozkoše, probral se vždy na tu chvíli ve skutečnost, jež zazela na něho tak příkře a nepochopitelně, jakoby objala ho náruč studená a nepřátelská. Ale pak ihned již ironicky a směle popatřil jí v tvář, v tu drsnou tvář tak nepodobnou té tváři tam v hvězdnu, kde halucinace tajemné rozkoše svírala ho dechem nadpozemským — v tu tvář nevraživou a pustou, jež cynicky se šklebila, ale která jeho již tak nedosahovala, tak mu byla vzdálenou a ubohou a bezvýznamnou, jako mizivá bludička proti nebeskému jasnu. Zpodobiti se mohla v posupnou záměnu tato hrozná tvář skutečnosti; leč v jeho oblast, kde ona se nalézala, neměla více přístupu zlým ani dobrým — a proto jakoby ironicky a nepatrně u vítěznosti své popatřil jí v tvář, když tak někdy na něho z nenadání se protrhla. A dále zase činil vše vzhledem k ní jako v bezvědomí, nepochopuje, neuvědomuje si, co řídí jeho smysly k tak korektnímu zasáhání v souvztah toho všeho zde, jsa jinak řádně na svém místě a zastávaje vše dle předpisu, aniž mu bylo co k vytčení...

K tomu planoucímu světlu obloukových lamp vzhlédal někdy jako u vytržení, zastaviv se uprostřed chůze, s dechem náhle zadrženým. Jakoby mu to v duši zasvítilo jiné světlo, vrhající se s výšin nebes — vzepjal nenadále ruce, které samy spěly, a byl by se vrhal za svým vznícením, nechávaje se čímsi bezmezně unášeti. Takové oslňující zastření v zářivé oblačnosti rozprostřelo se mu v tu chvíli před zrakoma — zdálo se mu někdy, že to není dávno světlo tovární, světlo mechanické, světlo pozemské, ale že jeho zdroje jsou zcela odjinud. Až k záchvatu jakoby se to světlo někdy velkolepě vzněcovalo a v tento záchvat jako v náruč mystické blaženosti jakoby tu cosi jeho duši strhovalo. Někdy se tak vše v jeho vzhledu mísilo jako v šíré halucinaci — plynuly vidiny, touhy, slasti žití, nepřetržité spění — a zase vary se vzmáhaly, stroje a kola vířily, jakýs běh se dál, jakési šinutí v jednotě ohromivé, a vše vespol, i jeho život i život tovární, chváceno bylo v nekonečné proudění. Závrať života a všech hmot a sil uchopených u vír, v koloběh nesmírný, jakoby tu stanula v oné záhadné jednotě. A nad tím to světlo rozprostřeno. Všemu jakoby zíralo magicky v tvář. Světlo, které jako tajemný symbol svrchovanosti podstaty přecházelo v záření tak jinaké než druhdy, jakoby se jeho vlastní tajemství chtělo označovati obluzenému vzhledu. A vší touto schvácenou jednotou pronikal zvuk veliký, zvučení jakési neoznačitelné harmonie, v níž prales stená a moře žene v nesmírnost své vlny.

Bylo to ono vyznění, v něž všechny hmoty zvířené zde silami a mocnostmi pojily hlasy a ozevy jakési rozevírajících se a oživených mrtvých podstat svých . . . Pokrač.

KAREL BAČKOVSKÝ: *)

VZPOMÍNKA.

Jenom ty oči jí zbyly ze všech její kouzel!
Lesk jich se naposled rozmachu vášně vzpouzel
a šlehl v truchlivém bleskotu jako západ.

Údův již klesla linije a tvář má ztuhlé tahy:
To jenom v srdce památce mi září pohled drahý
a touha z daleka jak věrný pták se vrací.

Vždyť její pohled má dosud dumavý ráz hlubin,
v nichž rmutná zří se nebesa a západu rubín
krví dá zaplát v bouřlivou píseň, vzdornou . . .

Ta žádost ke mně vrátila se tichá z minulosti,
bych zlíbat moh' ji na čelo kdys čisté, hojnou ctností,
a slovo míru jí vrátil: »Buď pokoj Páně s tebou!«

*) Z pozůstalosti zesnulého mladého básníka.

FEUILLETON.

ARNE NOVÁK: JAN NESTROY A JEHO DĚDICTVÍ.

Jubilejní vzpomínka.

Roku 1706 přinesl ve svém skrovném tlumoku první duchovní předek Jana N. Nestroye do Vídně začátky tamní lidové frašky. Groteskní komediant Josef Ant. Stranitzký, druhdy zubní lékař ve Slezsku, poznal za mládí severoněmecké hanswurstiady ušpiněné hrubým vtipem hollandských loďařů a hamburských plavců, zašel za harlekýnem italské comedie de l'arte hluboko do Vlach, v Štýrsku nasadil si zelený špičatý klobouk nunváře, v Rakousích nasbíral zásobu bláhových a dvojsmyslných anekdot a fabulí a pak zaklepal na Korutanskou bránu nad Dunajem. Celé Rakousko bylo tehdy poděšeno válkou o španělské dědictví a zápletkami severskými, kacíři a sedláci stěží upokojeni zvedali se znovu: jen Vídeň nepřicházela nikdy ze své míry. Chodila se bavit do kaváren, chodila se bavit na náměstí a nejraději do kostela k Augustinianům. Burleskní kazatel, ctihodný otec Abraham à Sancta Clara slzel na své kazatelně smíchem nad vlastními fraškovitými nápady a rozpustilými anekdotami, vtipkoval o modě i lásce, válčení i politice. Byl to dobrý a nezištný předchůdce Stranitzkého, a kostel Augustinianů byl předsíní královského privilegovaného divadla u Korutanské brány. Ale hlas Abrahamův vždy slábnul, a chrám Páně u Augustinianů vždy prázdněl, Stranitzkého vtipy však stávaly se vždy smělejšími a bezuzdnějšími. Vídeňáci milovali svého hanswursta, jenž nežádal od nich ničeho, než aby se smáli. Jaké hluboké pochopení národní povahy vídeňské! Stranitzký nechce, abyste myslili, jemu stačí, smějete-li se. Co záleží na tom, nemají-li všecky dramatické scény jeho divadla pražádné souvislosti a smyslu, jen když se objeví vždy zelený klobouk a každý konflikt rozřeší se deštníkem.

Stranitzký věc svou vyhrál: Paříž měla tradici Molièrovu, Vídeň Stranitzkého. Brzy vystoupil u Korutanské brány kmotřenec principálův Josef Kurtz, zvaný Bernardon. Úspěch byl pronikavý, právě jen proto, že Bernardonův repertoir skládal se z hotového blbství a neslýchané lascivity a pestřil se posměšky na Maďary, »Krobátle« a Čecháčky. Za nasládlé hudby produkovali se na scéně kuplety, kotrmelci a říkáními Kasperle, Thaddändle, které obskakovali jejich věrní druhové Quargle, Zweckerle a Klepperle. Zatím co v Lipsku bojovali pedantický copatý pan professor Gottsched a napudrovaná paní professorka Gottschedová proti hanswurstu, ovládal Vídeň Prehauser a důstojnému a osvícenému státníku a učenci Sonnenfelsovi navzdor chlubně ukazoval své banální a argotické vtipy i zelený klobouk. Když Kasperle a Staberle musili ustoupiti z officielní scény, uchýlili se na lidová městská a předměstská divadla a tu vnikli do všech občanských her, rytířských dramat, rodinných pohnutlivých činoher, osudových tragedií. Posléze uzavřel Kašpárek i sňatek s italskou operou a leerií. Na jedné straně vyrostla z kapriciesní hry slunné a snivé nálady, plné náklonnosti idyllických a pohádkových, vážná opera vysokého stilu: Haydn, Gluck, Mozart vyšli z Vídně; na druhé zbyla planá maškaráda, bezduchá a effektní mašinerie a nesmyslné dekorační šílenství; melodie kouzelných slov, jež zlatým hřebenem svého umění česal jako pohádkové princezny vídeňský dvorský básník Metastasio, přehlušeny byly hřmotem mašinerie, kterou se snažil překřičeti svým drastickým povykem zas bláhový Kašpárek.

Hluboko do devatenáctého století přesunula se vídeňská fraška v této podobě, aby dala vzrůsti ze svého klína dvěma nejcharakterističtějším dramatickým komikům tohoto pololiterárního genru: Ferdinandu Raimundovi a Janu Nestroyovi. Sokové a nepřátelé v životě i tvorbě jdou ruku v ruce literární a dramatickou historií, prou se i po smrti o přízeň obecenstva a kritiků. Krutý odpor, jímž se stíhali, ležel hluboce v temperamentu a uměleckém charakteru obou skutečných protichůdců.

Romantik a snílek Raimund miluje říši vil a elfů, smutnou a věrnou láskou básníka, jenž ví, že je-li celý život parou a klamem, jsou dojista báchorky a pohádky věčnou jistotou. Elegik a illusionista Raimund zpívá se zajíkajícím se hlasem sentimentální kuplety o prchavosti radosti a mládí, o krátkosti a plachosti štěstí. Není pro něho jiné moudrosti než resignovaný klid nitra, zřeknutí se touhy a rozkoše, vzdání se všech nadějí a tužeb. Co jeho současník Grillparzer vyslovuje klassicistskými verši a na vysokém kothurnu, proč hledá symbolické ztělesnění v antice a politických akcích habsburských dějin, co traktuje technikou Goetheovou a Calderonovou, pro to nalézá Raimund výraz v lidových figurách a všedních scénách, ve fluktuaci živlu vídeňského a venkovského, městského a alpského. V rozmilé naivní allegorisaci snaží se nalézti adaequatní sobě formu za symbolismus klassických umělců, populárně znějícím kupletem se s nezapomenutelným refrainem nahrazuje iambické tirady přetékající životní moudrostí, báchorkovou scénou primitivně aranžovanou znázorní, co básník velikého slohu líčí psychologickou charakteristikou. Všem komickým figurám, dědicům Kasperlů a Staberlů, dá jemnější, dobromyslnější rysy, svlékne jim jejich harlekýnskou pestrou kazajku a zelený štýrský klobouk, zavede je nejen mezi víly Osudu, Mládí, Hor, Bohatství, ale i mezi víly Gracie a Poesie. Provede reformu lidové frašky vídeňské analogickou reformě comedia de l'arte hraběte Gozziho. Ale zůstane vždy prostým malým mužem, populárním komediantem, jejž kdysi líbaly Grazie. Trudí se nad tím; chtěl by proniknouti dramatem vážného slohu, pompesně neseným dramatem. Ztroskotá o přeceňování svých sil.

V témže okamžiku vyskočí na scénu zas lascivní a cynický vídeňský hanswurst, nepřítel snění a poesie, blouznění a půvabu, ale milovník drsných, nehledaných vtipů a sprostě poživačné morálky životní. Tentokráte jmenuje se Jan Nepomucký Nestroy. Roku 1831 přijde třicetiletý komik a zpěvák, rozený jako syn advokáta v Linci, ze Štýrského Hradce na Carltheater. Uchvátí obecenstvo a zatlačí záhy své spoluherce Scholze a Treumanna. Po třiadvacetiletých úspěších převezme divadlo sám, záhy se nasytí ředitelování a ustoupí do pense. R. 1858 napíše poslední frašku a v květnu r. 1862 dohraje frašku svého života.

Nemá vnitřního majetku a proto paroduje vše; čím vyšší dílo umělecké, tím nižšími vtipy a narážkami

Drahé vídeňské obecenstvo! Znáš nudnější kus, než jest rozvleklý Faust s nesmyslnou symbolikou, které rozuměl snad jen sám Goethe? Ale znáš rozmarnější drama, než jest tvého milovaného Nestroye »Der Zauberer Sulphurelektromagnetikophosphoratus oder die Fee Wallburgisblocksbergseptemtrionalis«? . . . Mé velectěné publikum! Nezíváš od začátku až do konce, hraje-li se toho nadutého pana Hebbela »Judith«? Viď, to jest něco jiného, jdeš-li se podívat, jak tvůj do posledního úsměvu nejoddanější sluha a šprýmař Nestroy dělá si z toho žerty v »Judith und Holophernes«! Pan Ferd. Raimund ať už dá konečně pokoj se svými vílami a kouzelníky; kdyby byl viděl v »Carltheatru« Nestroyovy kusy »Die Verbannung aus dem Zauberreiche oder dressig Jahre aus dem Leben eines Lumpen« nebo »Der Zauberer Februar«, snad by byl již zmoudřel! Ale jeho nepřekonatelné kuplety! Prosím, jen žádnou zlomyslnost! Jeho »Hobellied« nebo »Aschenlied« jsou »zcela passabl«, ale proti nesmrtelné písni »Eduard und Kunigunde, Kunigunde und Eduard« (v českém zpracování Václavíček a Dorotička, Dorotička a Václavíček), jsou to hotové škváry. Že Eduard s Kunigundou nemají pražádného smyslu? To pranic nevadí; což pak na světě a ve Vídni vše musí míti smysl? Ať žije nesmysl! Jest jen jedno císařské město, jest jen jedna Vídeň!

Vídeň jest okouzlena. Nevadí jí, že frašky Nestroyovy úplně pohřešují dramatické jednoty, že jsou to nespořádané směsi nesouvislých a rozházených scén, že celá jejich technika jest pouhá kodifikace dramatických nezpůsobů, pouhá honba drastických genrových obrazů. Nepřekáží jí, že ani jeden charakter není dokreslen, ani jeden motiv důsledně dramaticky využit. Ba nechápe ani, v čem spočívá originelní síla Nestroyova, neoceňuje ani realismus zachycující figury z lidu, ani výborný smysl pro pomíšení všech stavů a společenských tříd v pestrou životní směsici.

Zcela jiné věci zajišťují fraškám »Der böse Geist Lumpacivagabundus«, »Zu ebener Erde und im ersten Stock«, »Die verhängnissvolle Faschingsnacht«, »Nagerl und Handschuh«, »Einen Jux will er sich machen« a »Die bösen Buben« pronikavý úspěch u obecenstva a vyprodaná představení v divadle. Jest to Nestroyův životní názor, jenž z každého výstupu těchto frašek vane.

»Homo sum, sagt der Lateiner, das heisst auf deutsch: ich bin ein Viehkerl«, rozumuje jeden z komických hrdinů Nestroyových a vyslovuje tím tajemství svého tvůrce. Pro Nestroye jest na světě jediná pravda: sprostý, materielní požitek. Co kromě něho, jest pouhá lež a šalba. Kdo nejvíc na světě užije, jest nejmoudřejší, kdo nedovede užívati, jest blázen. K čemu snění? Béře čas určený k požitku. K čemu filosofie? Kalí čisté působení požitku. K čemu poesie? Nebaví-li, pryč s ní, zbytečně mate mysl. Všichni Nestroyovi rekové dají se děliti ve dvě skupiny: chytráky a hlupce. Chytráci počínají si sice při svých kouscích prohnaně a nestydatě, ale dojdou cíle, dostanou ženu, kterou chtějí, najedí se, napijí se, zbohatnou, vyhrají z loterie, avancují; hlupci zůstanou věrni svým zásadám, svému přesvědčení, ale uváznou na vždy na jediném místě. »Chytrák jest proto, aby blázny každého druhu vykořisťoval, nedělá-li to, jest sám bláznem, praví Nestroy. Sám nebyl bláznem nikdy. Všecko jeho chytráctví vypočítáno jest na okamžik, na jediný večer, kdy srdce a bránice celého obecenstva leží u jeho nohou. Celá ta chytrácká morálka stačí právě jen na moment, neboť nedovede a nechce pochopiti ničeho pod hlubším smyslem, v dalších důsledcích. Sešívá a látá člověka jen z těch několika šibalských momentů právě jako spichuje celou morálku z pravidel o plném využití šelmovských okamžiků. Nechce připustiti, že by nízká švanda v Carltheatru nevyčerpávala nejlepší zájmy nejlepšího Vídeňáka, že jsou nějaké starosti a problémy, z kterých ani fraška nevyléčí. Dle jeho pevného přesvědčení jest fraška »hlubší smysl života«. A všecken ten cynismus vlastní bytosti nosí denně při sobě a nešetří jím. Esthetik Vischer vypráví o něm: »Nestroy uměl vyprázdniti celý sud špíny pouhým nosově přidušeným ‚Ah!' v souvislosti hovoru o ženské nevinnosti«; Hebbel tvrdíval, že každá růže, ku které čichne Nestroy, smrdí.

Jeho sémě se ujalo. Žurnalistika se kořila v divadelních referátech, feuilletonech a přenesla Nestroyský tón i do úvodních článků. Illustrované humoristické listy s karikaturami živily se odpadky jeho vtipů. Jeho životní názor prolnul celé vídeňské myšlení a cítění. Nestroyova životní filosofie rozvinula se v důsledcích do politiky a hospodářství. Česká otázka se řešila ve slohu Carltheatru. Voličské schůze patronisoval sám Lumpacivagabundus. Vídeňák »chtěl si udělati jux« i v parlamentě. Celá státní politika jej následovala. Správně pro ni bylo raženo čistě nestroyovské slovo »fortwursteln«. Vídeňský antisemitismus pil ze studní Nestroyem odkrytých.

Nestroyism přeletěl i přes Kahlenberg a naplnil český vzduch. Nestroy žije u nás něčím více než svým »Zlým duchem Lumpacivagabundem«, na kterého se chodí zasmát totéž obecenstvo na masopustní úterek, které o Dušičkách pláče nad Raupachem. Vnikl k nám do života, do politiky, naplňuje literaturu a »humoristické« listy. Vzdáváme se mu ochotně, obávajíce se, abychom nebyli za Vídní pozadu. Mrtev jako herec, mrtev jako spisovatel, žije dále jako symbol.

Proto oslavila sté jubileum jeho zrozenin všecka německá divadla v Rakousku lonského prosince s pietou a radostí. Chodili jsme bez pozornosti a zájmu mimo plakáty zvoucí k slavnosti Nestroyově, neuvědomujíce si, že se tu oslavuje kus našeho smutného osudu.

HUDEBNÍ KRONIKA.

S letošního listopadu a prosince setřela Praha celou jejich nepoetičnost. Bylo mnoho hudby v těchto měsících smutku. Koncert za koncertem se přeháněl přes podium nově vyleštěného Rudolfina, noviny byly plny o nich noticek a kdyby bylo polovina pravda z toho všeho, co slídiví impressariové povídali v reklamách k chvále svých klientů, byli bychom vskutku národem samých hudebn'ch mistrů a citelně chudým tovaryši a učenníky. Jan Kubelík, jehož nepopíratelné úspěchy jsou ceněny u nás jako kus národní cti, třeba jich dobyvatel v civilisovaných i necivilisovaných zemích hudebních byl pokládán za Maďara, má dnes již celou školu za sebou. Ale jak v podobných případech bývá, neopakujícího se nikdy úkazu, že by jen tak na jemný pokyn sypal dav umělci zlato do kapsy, účasten je Kubelík sám a to pro své časové prvenství v navazující se řadě nejmladších vynikajících houslistů. Všechno se tísní k jeho koncertům a vyprodaný sál je zajištěn dříve, než kupec sedadla zví, jaké menu je uchystáno pro jeho ucho. Takové náležitě se vyplácející přízně podmíněné účastí kruhů jindy o hudební události ani v nejmenším se nepídících, bylo by ze srdce přáno hudebníku-našinci, kdyby zvláště letos fanatický interess o dva večery Kubelíkovy dne 3. a 11. listopadu nebyl zatlačil do kouta vše, co mezi nimi se sběhlo v podnicích umělecky nesmírně závažnějších, které daleko za očekáváním zůstavší návštěvou okatě demonstrovaly, jak malý máme dosud kmen obecenstva, beroucího podíl bezpodmínečně na všem, co vážného podává se mu v koncertní síni.

Ne pouze ohled na reciprocitu vůči pohostinnému k naší hudbě Francouzu, ale skutečná poučnost produkce byla by zasluhovala, aby do posledního místa naplnil se sál v ten večer, o němž s vlastním pařížským orchestrem dokázal Edouard Colonne, že je velikým dirigentem, všem, kdož měli ve směru tom nějaké pochybnosti po jeho zářijovém koncertu v Národním divadle. V jeho sboru vládne nejvzornější umělecká disciplina. Smyčcové nástroje ideálně stejné kvality honosí se vysokou kulturou svého vůdce-houslisty, dechy čistotou a jednolitostí souzvuku nemají sobě rovna. A přec chybí orchestru Colonnovu základní podmínka, uspokojující požadavky našeho, řekl bych středoevropského cítění barevnostního: ostrá individualnost jednotlivých nástrojových složek. Postrádali jsme především citelného rozdílu mezi skupinou t. zv. dřevěnou a žesťovou a v duchu protestovali jsme proti Gevaertovu tvrzení o irrelevantnosti materialu mechanismů ve příčině vlivu na jich zvuk. Poněvadž v orchestru Colonnově celý dechový sbor používá nástrojů kovových, zní celek, nevyjímajíc ani smyčcové nástroje, podivuhodným processem se assimilující, jaksi kovově. Dyšnost flétem, průraznost hobojí, sladká libeznost klarinetů, parodisantní ton fagotů, temná snivost rohů, vznešená velebnost pazounů — vše to u Francouzů jako by vytaženo bylo z jediného rejstříku varhanního, zaznívá stejnobarevně a pouze stříbrně-třpytný zvuk trubek úzce mensurovaných panovačností svou uvádí nás v opravdový obdiv. Kdyby nutnost odkazovala nás tvořiti pro orchestr takto uzpůsobený, zvrátiti musily by se veškery naše názory a změniti veškery představy o zvuku. Provádí-li Colonne Beethovenovu velkou ouverturu k »Leonoře« i bez odchylek od utkvělých tradic, vlivem orchestru nemůže ji přinésti více, než akademickou čistotu, nikoli prohlu-

benost velikých současných dirigentů německých. Zajímavo je však, jak Wagner v bacchanalu komponovaném jako úvod pro pařížské spracování »Tannhäusera« dovedl se akklimatisovati tomuto cizímu světu nástrojovému a přilehle k němu vystaviti tuto makartovsky vilnou scénu, kterou krom francouzského nijaký jiný orchestr nebyl by s to vyzdvihnouti na výši celé její smyslnosti.

Anthologie, již podal nám Colonne z moderní francouzské produkce, zase nebyla schopna vznítiti v nás jiskřičku nadšení. Ani Saint-Saënsova druhá symfonie z A-moll, která tyje z klassiků, čerpajíc z Haydna své rhythmy a z Händela svůj trochu ztrnulý kontrapunkt, ani fragmenty ze Charpentierových »Impressions d' Italie«, hraničící druhdy na trivialnost až pouliční, ani střízlivá Laloova »Rhapsodie Norvégienne«, natož pak limonádový kousek »Le dernier sommeil de la vierge« od Masseneta nevydává jí plodnosti francouzské nejpříznivějšího vysvědčení. Berlioz — od kterého zase slyšeli jsme jen dva známé kusy z »Prokletí Fausta« — je stále premierem ve vážné francouzské tvorbě od počátku XIX. věku. Co po něm přišlo, nedovedlo se k němu přimknouti, propáslo vhodnou dobu, a dohání ji nyní marně, když rozplozovací moc jeho idei nalezla svou půdu v Německu. Ve všech zemích hudební kultury jde ovšem produkce ruku v ruce s reprodukcí a tak shledáváme se dnes s anomalií, že nejlepší dirigenti Berlioze vyvinuli se mimo Francii a vykonávají odtud svůj vliv na skladatelovu domovinu.

Analogický poměr konstatovati mohli bychom i v naší hudbě. Snad i my byli bychom promeškali veškero spojení se světem, kdyby Smetana, ve své eminentní modernosti nedbaje hlasů falešných proroků, nebyl navázal na hnutí, které tehdy v Německu bylo teprve v nedokončeném vývoji. Dnes je dílo Smetanovo vlivem ciziny uznáno i u nás dle plné, nezkrácené zásluhy a není třeba již vydobývati mu půdy, nýbrž spíše pečovati kongeniální reprodukcí o nejdokonalejší vystižení krás v tomto pokladu ukrytých. Dějiny nás poučují, že tam, kde produkce vysychá, popřední zřetel obrací se na restauraci umění minulosti. Z tohoto předpokladu odvoditi si můžeme veliký rozvoj umění dirigentského v Německu a přenáší-li kdo jeho vznešené principy na naši půdu, jedná věru právě tak málo nevlastenecky jako Smetana, když podobným způsobem si počínav v ohledu tvůrčím byl za to u svých kaceřován a pranýřován. Není snad třeba klekati na kolena před každým tahem péra Smetanova, poněvadž i uznaný světec nesmí se nám obrátiti v modlu. I po Smetanovi může, ba musí být učiněn jednou další krok v před a nemůže-li být zjištěn dnes ve výslednici, v jednotlivých složkách osvědčuje se již neklamně. Především v instrumentaci, v níž česká hudba zásluhou Dvořákovou a jeho školy od Smetany urazila hodně honů na cestě pokroku. Uzná-li tedy německý geniální dirigent Felix Weingartner za prospěšno v partituře »Vltavy« podniknouti retuše instrumentační, aby tím, co Smetanovi ušlo v jeho odloučenosti od reálně znějícího světa, vyzdvihl ideovou sílu díla, a akceptuje-li nejlepší český dirigent Oskar Nedbal tyto změny, nemá práva pan Ludvík Vítězslav Čelanský ho zakřikovat. Poukaz, že změny cizí rukou podniknuté na díle umění výtvarného byly by kacířstvím, postrádá vší váhy při díle hudebním, na němž vždy je možno provésti v případě nezdařeného pokusu restituci in integrum. Ostatně i v novém vydání Palackého je dosazeno původní »au, w, smc, ste atd.« za »ou, v, jsme, jste atd.« jak toho vyžaduje vytříbenost moderního jazyka — proč by podobných retuší nemohla snésti partitura Smetanova?

Spor nerozvážně p. Čelanským vyvolaný měl nemilé důsledky pro korporaci jeho řiditelství svěřenou: pro »Českou filharmonii«. Čtvrtý koncert z loňska, jehož řízení Oskar Nedbal složil, sklamal na celé čáře a nově vypsané předplatné okázalo kmen obecenstva tímto dirigentem do filharmonických koncertů loni nalákaného citelně rozbitý v prvním abonentním koncertu. Velikolepá pátá symfonie Beethovenova nemohla tu účinkovati na nikoho, komu životné provedení její pod Richterem v dubnu r. 1900, nezapomenutelně vtisklo se v paměť. Finský skladatel Jean Sibelius (nar. r 1865) je mně sympatičtější v pozdějších pracích svých než v mladistvém tónovém obrazu »Finnlandia«. Ale talent prozírá i z této interessantními rhythmy neméně, než převládající homofonií bohaté skladby, plné ponurých nálad, jakoby obestřena byla těžce na východě dopadajícími parami Baltického přímoří. Symfonie z D-dur švédského skladatele Hugona Alfvéna disponuje větším materiálem instrumentačním než myšlenkovým. Ne právě originální themata — první již složeno je z makavých reminiscencí na Rubinsteina a Mendelssohna — docházejí tuze zálibného opětování a kde se nechce dostaviti kontinuace, pomáhá z úzkých učené fugato.

Přes zkratky panem Čelanským podstoupené trvala symfonie plnou hodinu a třeba odborníky zajímala, široké obecenstvo zamženou strukturou tísnila a znavila, že slunná Dvořákova ouvertura »V přírodě« teprve ze studených nordických fantasií vrátila je teplému rozradostňujícímu ústředí celého požitku uměleckého.

Za to první koncert druhé serie stál ve znamení jasu. J. B. Foersterův náladový obraz »Mé mládí« potěšil nás již proto, že v něm jemný esthét, jindy vysoko, s ptačí perspektivy se dívající na přízeň davu, učinil další krok sblížení se s požadavkem ušlechtilé populárnosti. Všechna tři themata — bezstarostně si poskakující mladosti, citu v širokém smyslu slova a mateřské lásky — mají případné melodické zrno a jak s nimi Foerster pracuje, jak výrazně dává jim promlouvati ústy zcela moderního orchestru, okazuje vysoký stupeň jeho umělecké zralosti. Novinka tato nikterak neutrpěla konkurencí postavené před ni třetí symfonie Dvořákovy z F-dur, této rozmilé hudební idylly, do které poslední věta vbíhá jako dravý horský potok do klidného lučnatého údolí. Provedením předehry k »Mistrům pěvcům norimberským« nade vši pochybnost dokázal nám Nedbal, že beze všech nadsázek může být srovnáván s prvními současnými dirigenty. Kdo měl příležitost slyšeti to veledílo kontrapunktiky, které zašlapává na zem slávu celé nizozemské školy a resumuje všechny doby svého umění v rámci dvanácti minut, v podání Weingartnerově nebo Richterově, musí doznati, že k těmto dirigentům chybí Nedbalovi již jen — orchestr výše berlínských filharmoniků.

Náš mladý orchestr »České filharmonie« je jistě sdružení za systematického uměleckého vedení v budoucnosti k řešení velikých úloh nad jiné schopné. Ale honba za denním chlebem, jehož dobývati si musí z nedostatku podpory vyšších vrstev — krásný příklad Kubelíkovy munificence nedoznává dosud následování — v restauračních koncertech prací do pozdních hodin nočních, kdy hráči sami k sobě a dirigent k nim, obecenstvo pak k oběma bývají méně kritickými, působí, že orchestr tento zůstane někdy »za sebou«. Tu Nedbal zasáhne a silou svou, která dovede různé světové orchestry mistrovati s neomylnými účinky, narovná mu patřičně jeho páteř. To poznali jsme v orchestrálním koncertu, kterým dosáhly vrcholu listopadové slavnosti Dvořákovy, a opětování jeho ve Vídni se stejně skvělým zdarem jen potvrdilo tuto naši zkušenost. Triumf, jehož tu Nedbal pro sebe vydobyl, svezl se i na jeho orchestr. A to znamená mnoho na této palčivé půdě, kde nepodlehnouti měřítku na orchestrální výkony přísně přikládanému znamená již vítěziti. Vídeňská exkurse Nedbalova přivedla Pražanům známost s vycvičenou tamže půvabnou pianistkou sl. Markétou Volavou, která přednesla klavírní part z Čajkovského krásného koncertu z G-dur u nás od první návštěvy Sapelníkovy neopakovaného, na mládí své s takou technickou jistotou a mužnou výrazností, že si mžikem zjednala všeobecné sympatie u nás.

Podobně jako Nedbal má šťastnou ruku ve volbě programů — dokázal to ve filharmonickém koncertu opět, že dovede udržeti přes normální délku večera se protáhším pořadem zakončeným druhou Lisztovou uherskou rhapsodií v instrumentaci Müllerově-Berghausově obecenstvo na sedadlech — bude ji míti prof. Karel Knittl v koncertech konservatoře. Počátkem prosince postavil se poprvé před žákovský orchestr a výborným výborem z klasické literatury — ne obehráváním děl otřepaných! — otevřel již svůj paedagogický program. Mozartův klavírní trojkoncert, Beethovenova ouvertura k »Posvěcení domu«, Haydnova utěšená symfonie »zvonečková«, nad jiné však Bachův »braniborský« koncert z F-dur (pro trubku, housle, flétnu a hoboj s orchestrem) k bouřlivým pochvalám strhovaly obecenstvo a vynucovaly nám tajnou radost, že k zanedbávaným starým mistrům dovedla u nás povolaná osoba vzbuditi posvátnou úctu. KA.

LITERATURA.

H. G. Wels: »Ostrov doktora Moreaua. Přel z anglického V Jiřík. — Symposion. XI. Knihy nové doby. Vydává II. Kosterka. Něco Robinsonovského je v té knize. Ale není to Robinsonada člověka, nýbrž spíše Robinsonada lidské myšlenky. Tajemný Noblečův ostrov, kam Edvard Prendick dostal se po cestách tak osudných, oživil obratný fysiolog anglický, doktor Moreau v šířce a rozsáhlosti,jehož experimentům byla Anglie příliš malá, šosácká a macešská, nešťastnými produkty své ideje o transfusi krve a přeměně těl. Nestvůrní bastardi s jakýmsi zárodkem či počátkem lidskosti rostou pod jeho rukou vyvoláni do života bolestným pochodem výhni všech muk. Ve své utopické snaze překonání bolesti trpí takřka, nadšen jedině pro svoji ideu, všecko v té bolesti, která má býti posledním stadiem utrpení a prvním stupněm netrpení. Jest potřebí člověku, aby překonal bolest, chce-li být člověkem. »Pokud viditelná neb slyšitelná bolest vás znepokojuje, pokud vás pronásleduje vaše vlastní bolest, pokud jest bolest podkladem vašich náhledů o hříchu, jste, říkám vám, toliko živočichem, myslícím o málo jasněji než cítí zvíře —« »Důležitost, kterou přikládají muži a ženy rozkoši a bolesti jest toliko zbytek po zvířatech, z nichž pošli. Bolest! Bolest a rozkoš — existují pro nás jenom tak dlouho, pokud se válíme v prachu . . .«

Co jest theorie Moreauova, jenž ve své touze nalézti nejzazší hráze plastičnosti živé hmoty, produkuje tolik nestvůr, sveden krásou ideje o možnosti transformace a překlenutí světa zvířecího a světa lidského. — On jest stvořitel. — Ale jeho stvoření jest ohyzdnost, polovičnost, není to krása, a není to nic spontanního, — on bolestí otrocky mrská do těl na skřipci natažených schopnosti i disposice člověka — a stvoří nástroje, jež mu jednou samy podetnou nohy — palčivá ústa, jež jedním horkým douškem vyssají jeho krev, již suchopárnost a bezcitnost vědecká dávno ochladila pod nullu lidského citu. — Kdo nemůžeš tvořit štěstí a krásu padni a netvoř — !

Je to zvláštní život na tom pustém ostrově . . .

Všecko již upraveno, most již takřka nahozen a závratně vyklenut, věda na triumfálním pochodě — a najednou katastrofa. — Doktor Moreau i pomocníci jeho Montgomery a M'ling jeho vlastní tvor, padají v náhlé vzpouře té bolesti, která se tak lehce theoreticky oddisputuje — Grau ist alle Theorie.

A Edvard Prendick zvrácen ve svém duševním klidu hrůzami toho přechodního světa vrací se šťastně ze své neblahé exkurse mezi lidi, po nichž dříve toužil jako po zaslíbeném ráji — a ku podivu! — i v nich objevuje, hnán jakousi setrvačností myšlenek a dohnán bolestnými odhaleními a zkušeností kus toho opuštěného zvířecího světa. — A samota stává se jeho příbytkem a jeho společnicí. —

Kniha zajímavá vzhledem k těm zvláštním praktickým dedukcím vědecké theorie, která hledá jeden ze ztracených článků velké spojitosti všeho. — Nemám tu právo souditi — poněvadž nemám právo a nemohu se postaviti na stanovisko budoucnosti. Ostatně opona se rozhrnuje. — Kdož může říci, co darů čeká ještě naše překvapení, co výkřiků údivu vynutí na rtech neočekávané zrady příštích tajemství.

Věda čeká tak jako čeká naše zvědavost — a náš klid. — Chceme jíti dále — a jdeme po životech, bolestech jiných ke svému cíli — plujeme oceánem slz, jež vylilo pro naše štěstí celé millionové pokolení mučedníků. — A hledáme klid a řešení. Jakoby domy mohly státi na písku, aby je vítr nevyvrátil — jako by pšenice mohla růsti na skále. Není klidu, leč ve znamení smrti.

Jn. A. B.

Z CIZÍCH LITERATUR.

Juljusz Zeyer: Wybór pism. Układ i tłomaczenie Miriama (Zenona Pavzesmyckiego. Tom I. Poemata i utwory dramatyczne. Tom II. Proza epicka. Warszawa. Nákl. Lewentala. — Juliusz Zeyer: Na pograniczu obcych światow. Przeł. Myriam. Nakł. i druck art. wydawniczego tow. akc. — Náš přítel Miriam, básník a essaista polský, vydal pěkný výbor Zeyerových spisů, jež přeložil. Široce, evropsky vzdělaný umělec tento opatřil své vydání krásným úvodem, plným piety pro našeho velikého básníka aristokrata. Uvádí všechny příčiny, pro které Zeyer, jako každý silný, aristokratický duch, každý zajímající se o absolutno je v století demokracie nepopulárním. Revoluce francouzská smetla šlechtu a zničila hierarchii — od ní jest ideálem duševní architektury »normálnost« mělká prostřednost myšlení a cítění, a jediným opravdovým zájmem zápas o chléb; národní hospodářství jedinou filosofií, která znepokojuje. V takové době žije Zeyer, neznámý, zapomenutý pro jiné, přístupné umělce, zapomenutý a zastíněný tak, jako byl zastíněn Sheley Byronem, Vigny Hugem, Viliers de L'Isle-Adam Zolou, Baudelaire Coppéem, Slowacki nebo Krasiński Mickiewiczem. Tu je znám Détaille, Bonnat, Colin — ale kdo ví něco o G. Moreau? Kraluje Falquière, ale kdo se stará o Rodina? Kdo nezná Masseneta a Mascagniho, ale kdo zná Smetanu nebo César Francka? — — Přijde někdy doba, kdy velcí duchové se stanou bolestným zájmem davu? Snad doopravdy nikdy ještě nebyla, proto není méně pravdou, že kdo chce být národním doopravdy, musí být nadnárodním, kdo lidovým, musí být nadlidovým — a od přílišných propastí se bude massa vždy odvracet, neboť většina nemiluje závrať a téměř všichni ji trpí. Je to krásný, vřelý a vášnivý úvod, za který jsme Myriamovi vděčni. Na konec úvodu jest úplná chronologická bibliografie, které my posud nemáme. V I. svaz. jsou přeloženy: Výbor básní, Vyšehrad, Kronika o sv. Brandanu a Legenda z Erinu, v II. sv. Zahradu v domu Han. Tereza Manfredy, Sníh ve Florencii, Král Kofetua, Vertumnus a Pomona, Inultus, El Cristo de la Luz, Jan Maria Plojhar —. Výbor jest bohatý a pěkný.

Sluší podotknouti, že výbor Zeyerův je první knihou ze serie ukázek z české literatury, v knihovně, která chce býti výborem chef d'oeuvrů evropských.

(Biblioteka najcelniejszych utworów literatury europejskiej. O. Šimek.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předpláceji odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. 1. ÚNORA 1902. * ČÍSLO 12. *

JIŘÍ SUMÍN:

PŘESAZENÉ ŠTĚPY.

Dokonč.

Za chvíli vrátil se Karel, ale nejen že nemluvil více o návratu Janině, ale přinesl malou stoličku, jakých se užívá ve chlévech při dojení a postavil ji do kouta, jakoby tušil, že zde, co nejdále od vypůjčených peřin, na nichž spával voják s bolavýma ušima, stráví Jana první noc v novém svém domově.

»To ti stařenka zatím půjčí,« pravil. Pak vysypal na dlaň obsah své tobolky, vzal si z něho korunu — Jana věděla, že devadesát šest haléřů potřebuje na jízdní lístek — a ostatní položil na okno.

»Zde máš něco drobných a jak seženu nějaké peníze, tak ti pošlu. Formana jsem ti zaplatil, ale pacholkovi musíš dát zpropitné. A teď musím vzít nohy na ramena, zítra máme dvě várky. Otáčel se, jakoby něco hledal, ale ve skutečnosti sbíral jen síly, aby hlas jeho měl dosti pevnosti a klidu, až řekne Janě: S bohem! Nemohl se však k tomu odhodlat. Oběma bylo bolestně a těžko, cítili, že situace může se nenadále zhoršiti, jestliže se neubrání slzám. I namlouvali si, že vše je dobré, že jsou úplně spokojeni. Ba že to ani takové nečekali.

»Což nocleh není zrovna . . .« zajíkl se Karel a pohlédl do stropu, neboť napadlo ho, že Jana byla matčiným mazlíčkem, že spávala v prachových peřinách a že matka neodešla na lože, dokud nedohlédla, že jejich »malá« dobře a pokojně leží a že si ničeho nepřeje.

»Nu, pro jednou!« vpadla mu tiše do řeči. Vzpomněli si také, že nevečeřeli, ale oba hned vykřikli, že vlastně nemají hladu. Venku pršelo sice, ale Karel se deště nebojí a cesty jsou dosti dobré. A teď už by moh' jít, jen že byl by rád řekl sestře něco laskavého a utěšujícího.

»Nu víš, Jano, až tu zvykneš . . .«

»Oh, ano . . . zvyknu!« řekla rychle.

A teď zase nemohl; neboť Janě nadobro selhal hlas a když se chtěla zasmáti, aby zastřela své pohnutí, vyznělo to hrozně. Oba vyhýbali se, aby si nemusili pohlédnout do tváře. Zdálo se jim, že se cosi potměšile vedle nich plíží a hledí na ně pátravě, aby pak v slabém okamžiku vykřiklo hlasitě do světa jejich hoře a bídu.

V tom zašplouchaly kroky pod okny a stařenka vběhla z nenadání opět do pokoje.

»Chasníčku, jste tu ještě? Už jsem se lekla, že jste odešel.«

Přinesla mu kus chleba a dva smetanové syrečky, neboť si vzpomněla, že nevečeřel. Janu zvala do jizby. Pobíhala čile, jsouc všecka rozradostněna. Sdělila s nimi, že hospodář nadobro se již usmířil. Chválí si to, že bude ve stavení ticho a že nemusí na dvoře trpět cizích fakanů. Karel se mu moc zalíbil. Povídá: »Kdyby nebyl takový nečas, nechal bych ho odvézt na dráhu. Ale tak je člověku toho hovada líto.«

Oběma bylo pojednou volněji. Jana nechtěla rozhodně jít do jizby, omlouvajíc se, že je velmi unavená a ospalá. A hladu naprosto nemá. Půjde ihned spat. Karel nalezнuv konečně, co hledal, rozhodl se náhle.

»A já . . . já již musím . . . Tak s bohem, Jano . . . piš! . . . Dobrou noc, stařenko!«

»Děkuju ti, Karle!« zaslechl tichý, sevřený hlas sestřin, když už byl na dvoře. Pak zapadly dvéře a hned na to druhé u bytu hospodářova. Karel stanul u vrat, přelétl zrakem dvůr i stavení, ponořené ve tmě, naslouchal chvíli různým těm zvukům dobytka, hovícího si při žrádle, jež byly tak význačné pro tato místa, jako hustý,

čpavý dým, vystupující z mrviště, pak zahlédl oknem rodinu hospodářovu i s čeledí při večeři; všichni seděli kolem stolu a zapíjeli podmáslím brambory, pro něž sáhali do mísy rukama, a znovu upjal pohled k oknu sestřinu, na němž čadila plechová lampička bez cylindru, i zdálo se mu pojednou nemožným, aby zde zanechal Janu, tu »malou«, hodnou sestřičku, jež byla stále předmětem matčiny nejněžnější péče a starosti a již si nedovedl představiti než v útulném, krásném příbytku rodičů, s nímž téměř srostla. Nemohl pochopit, kterak tato hýčkaná, v pohodlí a blahobytu vyrostlá dívka tak rychle dovedla se všeho odříci, jakoby byla dávno před tím uhádla a vytušila osud, jenž ji očekával. A, což ji vysoko povznášelo v jeho očích, úsilí, s jakým bránila se státi se příživníkem a břemenem příbuzných, bylo tak hluboké a opravdové, že nepocítila, jak se mu zdálo, ani lítosti nad svým osudem, jemuž tak pevně a statečně pohlédla do přísných očí. Tu zdálo se mu, jakoby byl špatně vykonal úkol, jímž byl pověřen, jakoby bylo třeba rychle cosi pozměnit a opravit. Rozběhl se k oknu, přes něž splývala křišťálová záclona dešťové vody, tekoucí v tenkých praméncích se střechy. Chtěl zavolati, aby Janu nepolekal; ale když nahlédl dovnitř, uvázlo mu slovo na rtech a přimrazen stanul u okna, nevěda, co říci. Nebylo zde více té statečné, odhodlané dívky, jež bez zachvění pohlédla v přísnou tvář svému osudu, stála tu úzkostlivě ke zdi přitisknuta, s ustrašenou tváří dítěte, které bylo osudem vyštváno od teplého krbu a jež zakouší úzkosti a hrůzy první noci, strávené mimo domov. Plakala hořce a usedavě, jakoby chtěla svými slzami doprositi se slitování, zatím co se rtů splývalo jí stále totéž slovo: »Maminko, maminko!«

»Jano, neplač: já ti koupím piano ... já ti je koupím, na mou čest! Dám-li Bertě, proč bych nedal tobě! .... Dám se pojistit a sládek mi zaručí ... Neplač, Jano ... pro boha ...«

»Ne, já nechci piano!« Vtáhla se polekaně do kouta, rychle stírajíc slzy. »Já nechci piano, k čemu by mi zde bylo? Zkazilo by se, vidíš, jak je zde vlhko! Karle, mně je líto, že jsem ti ublížila ... víš, cestou ... Tuším, že jsme ti i doma ubližovali, ale nyní jsem poznala, jak jsi ke mně hodný ... odpusť mi! Já již ničeho nechci ... žádných obětí ... sama se chci uživit. Nepláču proto ... mně se zde líbí ... když to jiné vydrží, proč ne i já? Proto nepláču ... já jenom tak ... na maminku vzpomínám. Jdi již, Karle, ať nezmeškáš ... dobrou noc!«

Bezděky podrobil se jejímu rozkazu a vyšel ze dvora. Kráčel schýlen, ztěžka se podpíraje holí a sotva vytahuje nohy z rozmoklé cesty. Necítil únavy, ani nepohody, ba ani tíže vlastního osudu. V uších znělo mu stále totéž slovo, pronášené žalobným hlasem dítěte, vyhnaného z domova: Maminko, maminko!

JOSEF K. ŠLEJHAR:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

Bylo v tento souzvuk spojeno všechno to vření a to hučení kotlů, všechen lomoz bagrů, všechno to hnaní se strojů kamsi do nekonečna a řinčení a třískot mílového potrubí, o jehož stěny narážely toky jakoby z bezdna vyplývavé a všechno supání ventilů a skřípot jeřábů a pák a šroubů jakoby neviditelných cenících se zubů. Svůj ohromný lomoz pojila v tento souzvuk tělesa zmítající se až v samé své molekulárné podstatě od těch varů, jež burácely v nich jako v nitru sopečném. Plynul jako mystickým vichrem hukot větrníků ženoucích v celých spoustách ledový vzduch na svá stanoviště. Byly třeskuté nárazy kovů a zase jakoby zvony zněly a rozduněl se tam-tam. Bylo někdy, jakoby rozkvílela se meluzina prolinujíc kdes svými nejúpěnlivějšími tóny a zase jakoby se někdy přihnal pustý vichr z hor a jejich těžkých lesních srázů. To byl fičivý let centrifug, jež šílely ve svém víření v tisících obratech. Pak význačně hlasy lidské zahlaholily, a jakoby to byla odezva všeho toho života zde lidského onomu životu hmoty. A co vše zde se dálo a uváděno bylo v otřesy a rozluky svých nejvnitřnějších podstat, vše, co se ozývalo a jakoby ozývalo se vše, přidávalo se k témuž nesmírnému souzvuku ....

Souzvuk ten někdy harmonicky se uspořádal, jakoby tanulo znění ohromných zladěných kovových desk, znění širé, táhlé a záludné, v takovém zalehání jako dalekých obzorů, které vyrovnaly všechny zvuky. Znění vytrvávající bez pozměny a jen o málo se zvyšující nebo snižující, jako u výmluvnějším vyplývání mohutných půltonů, jakoby se vyznačovaly změny u výrazu a náladě jakéhosi nesmírného nitra. A tu vždy jakoby se v souzvuk dosavadní nalehavě přidával či z něho sjímal nějaký osobivý, významný hlas ze zdroje nevyčerpatelného. Tak u vyvrcholujícím souzvuku léta vynikají a zanikají tony vždy jiné a vždy tak významné.

Ohromivě harmonicky zapjal se někdy souzvuk onen u vyzařování prostor těchto, v tuto oblast světelnou, jako demonický chor. Vynášet se tu zdálo cosi neoznačitelného, mohutně fantastického, na jeho perutích neumdlévajících závanů. A bylo to jakoby oblast zvuková zpodobila se v oblast světla. Vše vespol se zpodobilo, v témž projevu, v témž závratném unášení k cílům neznámým...

Načež náhle vše pominulo Ta vypjatá harmonie jakoby stržena byla v pouhý neurčitý povyk, v šílený chaos jakýs, v němž zanikalo jako divokým a zmateným srázem vše, co tak pělo, co v takovém souzvuku se vynášelo ... Přešlo vše na tu chvíli v jakousi anarchii zvuků, v níž každý ryk, každý řev a ohlas uplatňoval se sám pro sebe. Řvaly kotly, supěly stroje, sténaly pumpy, těžce oddechovaly vývěvy. Jako řinčení řetězů nastávalo a bagry lomozily, jakoby se jim bylo s čímsi zuřivě bít. Neoznačitelný hukot zapadal jako vodopád. Byl skřek ženských hlasů a svéřepé pronikavé výkřiky. Basové mužské hlasy hlaholily a takové jiné surové ozevy lidské, jež ale lidským hlasům zcela se nepodobaly. Zalehalo tu vše v takovém pustě prorývavém výzvuku, jako kdes u vřavě návsi, na níž sběhly se zdivočilé davy opilé chátry.

Tu on vždy za tohoto podivného protržení se ze souladu dosavadního, v němž tak vše pělo a harmonicky plynulo jeho smysly jako v halucinaci, v níž zpodobil se mu všechen ten ozev továrního života — jakoby byl příkře vyburcován ze sna, z mámivé své halucinace V tom snu vydávajícím takou zář a takou harmonii přistihal se v její náručí, v tak slastné, tak všemohoucí, tak jen jemu přináležející v ohromení slasti nevyčerpatelné. A přistihal se bezmezně se odevzdávajícím této náruči nebeské, v takovém vyplynutí všech zřídel své bytosti, že odpoutávat se zdála ze všeho pozemského, že v tomto mámení neskonalém připadal si, jakoby byl s ní vzlétal u věčně se neopouštějícím náručí... v kruhu těch pekel jakýchsi zde, která nebyla by pro něho žádným rájem k nahrazení. Kletbou a zoufalstvím jsouť mnohá vykoupení a spasení a to jakoby v tu chvíli bylo pro něho. Připadal si, že s Franceskou de Rimini u věčném zatracení okruhu Dantova Pekla s milenkou svou vzlétá nad propastmi, u splynutí s ní, a jakoby navždy chtěl býti takto zatracen! Když se ale náhle byl probral z takových obluzení, přistihal se i v okamžiku jakémsi strašném, že padá, že řítí se, s ní, kamsi v ony propasti. Zachvěl se tu, strnul ve svých útrobách, jakoby mu zasazena byla černá rána — tak probudili jsme se ze sna, v němž jsme strašně padali. Zůstal pak jako vyjeven...

Je pravda, nebylť již tak dávno spal. Tolik nocí, jež jsou člověku ozdravujícím živlem jeho žití, minulo, aniž by jeho zjitřeným smyslům popřály tohoto ozdravění. Jak by nyní neřítily se, netěkaly v extasi vyčerpané tyto smysly, jimž dávno rozumová vůle nedovedla se vzepjati a neovládala je. Byl u něho stav, jako mrákoty u vidění, jako fantastický spánek vynuceného bdění halucinujícího bez ustání. To vydávalo jeho smysly v libovolnou chimeru, v záchvaty obluzení. A někdy i za tohoto stavu vydával se bez pomoci a možnosti bránění se na pospas okamžitým usínáním. Zaspával chodě. A tu přistihl se, že jakoby již vcházel v otáčející se kolo setrvačníku, jež tím připadalo jeho ponětí jako podivný neoznačitelný okruh míhající svými kovovými paprsky, v nějž ho to jaksi neodolatelně vábilo a zvalo ke vstupu — ale zavčas se vzpamatoval ustrnuv okamžitou hrůzou. Anebo snad bylo také vše jen pouhé zdání. Přistihl se i jednou, jak snaží se přejíti tudy, kudy přechodu vůbec nebylo a kde pod ním vznášela se propast — a do níž v tu chvíli jakoby ho něco neústupně vychylovalo, táhlo tam dolů ve strašnou změť strojů, která mu ale nepřipadala docela nic strašnou, spíše jakýmsi fantastickým světem, v němž měl nabýti svého účastenství. Již jakoby se měl v něj vnésti lehkostí kouzla, vznášeje se nad ním. A vší mocí chtěl to kamsi dále, kde nebylo země, chodby, schodou, koridoru, a bariera zahrazovala zde vchod do hlubinného propadliště. Čísi ruce pojaly ho uctivě: »Milostpane, líbějí nahlédnout,« osmělil se upozorniti starý Škaloud, obsluhující v tomto oddílu ležatý apparát odpařovací, shlédnuv v úžasu, že jakoby se on nebezpečně vychyloval přes tu barieru, vůbec tak nezvykle si při tom počínaje. »I jdi, bloude,« odvětil mu, otřás se, — »to mně jen tak přišlo dolů se podívat... a trochu závrať...« dodával jako na omluvenou a spěšně odtud odcházel. Starý Škaloud hleděl za ním udiveně a nedůvěřivě, vraceje se přemítavě k obrovskému odpařovacímu tělu, jež hučelo jako nevrle v pronikavém překotu svých hnědých, temných vln zřených sklem, že jeho příslušník na chvíli se od něho vzdálil, což nemělo být.

A on kráčeje na jiná místa, zamyslil se ve svůj stav, zůstal na chvíli při skutečnosti, jež se ho dotýkala. Nabyl tu zase rovnováhy vzhledem k všem vztahům hmotným a zúplna se opanoval.

Pokrač.

KAREL JONÁŠ:

MEFISTO.

Mefisto můj! Ty touho dravá,
co ještě chceš, nu, přece mluv!
Již dávno vybled' v lásky žáru
plamenný inkoust starých smluv.

Již nepřečteš, co slíboval jsem,
čím zapsal jsem se krví svou.
Ta blána jest již zase čistá
a srdce zmírá únavou.

Jen v pozadí tam kdesi ještě
poslední slůvko možno zřít —
a na ně padá dosud lačně
ďábelských očí modrý svit.

O Mefisto můj! — Marně čekáš,
bláhový jest tvůj vnitřní ples...
Poslední pocel žhavých retů
to slovo zničí ještě dnes.

BÍLÉ KVĚTY.

Posílám tobě bílé květy,
jsou bez barvy a bez vůně...
člověku přece i v tom stáří
se srdce časem rozstůně.

To čet' jsem dnes tak divnou knihu,
v níž každá řádka zazebe;
a mimoděk tak — proti vůli —
jsem rozpomněl se na tebe.

A natrhal ty bledé květy,
však sám jsem se hned tomu smál...
Eh, hlouposti! — Obracím stránku
a čtu zas klidně v knize dál.

VÁCLAV HLADÍK:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)

Pokrač.

Šli opuštěnou stezkou, zakrytou po obou stranách hustými keři. Toho použila Mína, zavěsila se na rámě Voldanovi a pravila se srdečnou důvěrností milenky:

»Ano, cítím to, že máš na mne vliv...«

»Ach, má drahá, ale vliv je láska.«

»Někdy více...«

»Ale pak to vše skončí zcela jinak, nežli jsme si to ve své moudrosti usmyslili. Slečna Mína zanechá svých tuláckých plánů a...«

»A?«

Voldan se usmál a přimhuřuje oči doložil škádlivě:

»A bude koncertovati jen svému muži... a svým dětem.«

Zlobivě zkřivila rty. Tyto Voldanovy narážky a vtipy, v poslední době v intimních chvílích často, ale jen s nevinnou posměšností vyslovované, jí byly proti mysli. Bála se jich skoro.

Vysunula ruku z jeho ramene, poněvadž přišli na cestu oživenou několika chodci.

»Snad se nehněváš, Míno, blázínku... to víš, že jen žertuji...«

»Nehněvám se, ale nemám ráda podobných řečí. Ty sám cítíš, že o něčem podobném se mezi námi nedá vážně mluvit, — netřeba ani vtipkovati. Máme každý svou cestu určenou, nebudeme si překážeti a tím nejlépe dokážeme si své přátelství a lásku.«

Byla roztomilá v té své važnosti i s tím lehkým pohněváním v jiskřivých očích.

Voldanovi se však nechtělo do vážnějších hovorů. Byl šťasten s Mínou, zažil s ní nejkrásnější chvíle, dovedla jej uchvátit a ovládnouti úplně jeho mysl, tak nepocítil podmanivý vliv ženy ještě nikdy, jako v tomto podivném a vratkém poměru, a byl vesel krásou slunného dne, radostí jara, plesem ptáků.

»Zlobná Míno, to víš, že jsem na niveau tvého povýšeného stanoviska a že naši smlouvu dodržím... Ale mám hlad, pojďme se nasnídat.«

Zašli do restaurantu.

Několik pouze stolů bylo bíle prostřeno. U jednoho seděl žid, četl noviny, pil kysibelku a krmil vrabce, kteří neostýchavě poskakovali po stolech a židlích.

U jiného stolu klepala netrpělivě stará, nervosní dáma, nemohoucí se dočkati kávy. Dva sklepníci nadávali si u skleněných dveří vedoucích do kuchyně a zároveň konejšili netrpělivou dámu, jež asi byla denním hostem na zpropitné málo štědrým.

»Ty holomku . . . ještě slovo a hubu ti rozbiju,« hučel jeden sklepník vztekle a křičel nejzdvořilejším tonem ke stolům: »Prosím, milostpaní, hned tu budu!«

»Kde jsi se dnes zase ochlastal . . . to se ti nebude trpěti chodit až v půl sedmé, lumpe . . .« ječel mezi zuby druhý sklepník a zároveň úslužně odpovídal klepající paní: »K službám, milostpaní . . . už běžím.«

Voldan a Mína posnídali, pohráli si s vrabci, smáli se všem, i židovi, jejž nazvali »dobrodincem ptáčat«, i staré paní, která jednou rukou převracela listy tlustého románu německého a druhou neunavně míchala svou kávu, i rozhašteřeným sklepníkům.

Jízdní cesta, vroubící květnaté plateau s rybníkem uprostřed, oživla. Míhaly se elegantní silhouetty jezdců. Důstojníci a dobrovolníci cválali rychle a mlčenlivě. Na krásném černém koni elegantně, lehce klusal starý, šedobradý pán, známý sportman, divoký hrdina steeple-chasů. Též dámská silhouetta, splývající dlouhé sukně, útlý živůtek a vlající závoj na tvrdém nízkém kloboučku, kmitla se pod stromy.

Voldan a Mína, vzbuzující zvědavost všech zraků, volně se loudali širokou alejí. Kočár lesklý, lehký, skoro neslyšný, projel kolem nich. Spatřili ubledlou, nezdravou, zasmušilou tvář, kterou jakoby trýznila věčná starost a úzkost.

»Voborník . . .« pravil Voldan, pozdraviv se s pánem v kočáře.

»Bankéř?«

»Ano. Ten chudák neslyší naše drozdy, nevidí naše růže a chrysantémy, nevšimne si ani primadony Elly, která se tu projíždí na vypůjčeném koni . . . již má v mozku ranní noviny a depeše a kombinuje, kombinuje, kombinuje . . .«

Přecházeli na druhou stranu.

»A tamhle jede druhý,« pravil Voldan, zaraziv se, jakoby mu toto setkání nebylo milé.

Proti nim rychle přijížděl na koni Wollner. Poznal je. Smekl. Cválal prudce dál. Mrskl ostrým pohledem skrz monokl po nich, usmál se, ale jako obyčejně byl jeho úsměv spíše úšklebkem.

»Mají oba ti něco společného?« ptala se zvědavě Mína.

»Ach, kdo ví . . . snad budoucnost,« zasmál se Voldan.

»Tomu nerozumím . . .«

»To je jen špatný vtip. Wollner je znamenitý chlap. Umělec, tvůrčí síla Ten druhý je pouhý agent, makléř. Ale nesmím je pomlouvat. Jsem s oběma spokojen . . .«

»Co pak ty též? . . .« udivila se tu Mína, jež leccos pochytila z hovorů svého otce, štvaného věčnými starostmi peněžními, blouznícího o štěstí hráčů a spekulantů, o kapitálech náhle a lehce nabytých.

Voldan jí vysvětlil své povrchní a korrektní spojení s oběma finančníky. Neřekl ovšem všechno. Zdálo se mu to zbytečným, beztoho by neporozuměla.

Prošli ještě křížem mezi pestrými záhony, rozkvetlými keři, hodili rozdrobenou housku labutím a kachnám u rybníka. Napovídali si mnoho rozmanitých nesmyslů, pohádali se též chvilku a zase vkročili do velké aleje, pod mohutné stromy.

Uzřeli paní Wollnerovou jedoucí na koni vedle svého muže, který se s ní loučil. Pozvedl klobouk, ona kynula bičíkem a rozjeli se každý jinou cestou. Paní Wollnerová byla velmi sešněrovaná, do nemožnosti, jak řekla Mína, a vyhlížela ku podivu mladistvě v přiléhavém úboru jezdeckém. Usmála se na pozdravující ji párek jemně, ale též cosi nervosního trhlo její tváří.

Když krátce před desátou opouštěl Voldan s Mínou Oboru, zahlédli znovu paní Wollnerovou na opuštěné odbočce aleje.

Očekával ji tam uzavřený kočár. Sluha, urostlý, svěží junák, pomáhal jí s koně, nastavil ruku její nožce a druhou její levici. Hodila mu uzdu, smála se, lehce bičíkem zavadila hochovi o ruměnou, plnou tvář, cosi prohodila a skočila do vozu.

Voldan doprovodil Mínu do Rudolfina. Rozloučil se s ní srdečně, usmívavě, ona mu prudce stiskla ruku.

»Přijdu druhý den po koncertu.«

Odcházel jako napojený jasem její čisté, vonné bytosti a jeho mysl splynula úplně s náladou jarního, zářivého dne. Zrakem rozechvěle přijímajícím všechny rozkoše krásy pozdravil Hradčany velebné, nádherné, též jaksi slavnostně vyjasněné.

V tom jím cosi nemile trhlo. Na cestě k lávce uzřel mladého, hubeného muže v ošumělém haveloku.

Poznal Bulíře. Byl bledý jako po nemoci. Vlasy měl dlouhé a vous zanedbaný. Nikde nebylo ani sledu po lehkomyslném, hýřivém, ironickém literátovi. Pohlížel na Voldana, jejž pozoroval již, jak šťastný a usměvavý se loučil s krásnou umělkyní.

Voldan se zarazil. Bylo mu nějak nepochopitelně studno před sešlým přítelem, v jehož pohledu však nepostihl rozpaky neb stud, naopak jakousi smělou hrdost.

Voldan nevěděl, má-li jít k němu, podati mu ruku, ale pak si to rozmyslil, pozdravil jej velmi přátelsky a spěchal přes lávku domů. Pokrač.

JAN HAVLASA:

VLCI.

KRESBA Z TATER.

Pokrač.

Dobytek v chlévě začal dupati a říčeti. Horára to rozzlobilo. Věděl, že vlci se dají po hlase, i kdyby již byli na jiné cestě. Šílený vztek ho zachvátil. Jak ucpati huby těm hovadům? Jak odvrátiti nebezpečenství, jež působí jejich řvaní?

Vrazil do chodby a odtud do chléva. Vrazil do jedné z koz, až se zapotácel. Zaklel, ale hněv tím nárazem již pominul. Co dělat? Poruč zvířatům, když ani lidé nejsou lepší!

Húska zase vyběhl, přibouchl dvéře chléva a pevně je zamkl. Napadlo ho, že by mohl krávy i kozy vyhnat do hor. Snad by tím odvrátil vlky od útoku na hájovnu. Již sáhal po dveřích, ale zamyslil se. Co by to prospělo? Dobytek by se nedal zapuditi od hájovny a zůstal by po blízku. Vlci by ho roztrhali a pak ještě s větší zuřivostí by se vrhli na hájovnu v naději na novou kořist.

V té chvíli ozvalo se vytí a skučení šelem již někde v blízkosti. Húska přestal rozvažovati a skočil z chodby před hájovnu. Upřel oči do šera světlé noci a pozoroval, kde se co hýbe. Bylo všude klidno. Sněhy se třpytily. Jen jakýsi stín přelétl nízce při zemi přes polanu. Na čele Húskově napjaly se modré žíly a vyskočil pot. Napadlo ho, že je to snad divá bosorka, přivolávající sem snad zkázu. V tom ozvalo se hluboké, příšerné houkání. Byl to tedy výr — —

Dunko pobíhal v malých polokruzích před hájovnou. Chvílemi vyrážel vřeštivé skřeky, jakoby ho někdo šlehal bičem přes záda Potom zase chýlil chundelatou hlavu k zemi a pomalu se cáral sněhem, ceně ostré zuby a svítě zelenýma očima.

Ze chléva znělo poděšené říčení zvířat stále trhaněji a bázlivěji. Húska již si toho ani nevšímal. Celá jeho pozornost soustředěna byla na okolí. Rostla v něm odvaha.

Což by musilo být vlků — utěšoval se — aby se vedrali do hájovny, když výstřel za výstřelem bude řádit v jejich davu. Snad dají se nějak odraziti od útoku prvními ranami — —

Húska podepřel se zády o hranu dveří a připravil se k výstřelu. Zdálo se mu, že cupání vlků zní někde v blízkých žlebech. Dřívější řev nyní již potichl. Vlci se blížili s hukotem a temným vrčením.

Náhle Dunko strašlivě zaryčel a zmizel mezi balvany. V té chvíli zabučely zděšeně krávy a zamečely kozy. Hned po té ozvala se divá směsice rozvášněných skřeků. Vlci byli nedaleko.

Húska z těžka oddychoval. Upíral oči mezi balvany svahů nad polanou. Bylo v nich pusto, jen Dunko se jimi zakmitl. Horár ani nedýchal v očekávání blížící se smečky vlků. Přál si, aby raději byl již konec všemu trápení a vlci se objevili. K čemu je ta trýznivá nejistota? Jen vysiluje a trhá duši —

Gerlach svítil v dálce ledovcovitým štítem do hlubin světlé noci. I stráně nad planinou byly bělavě ozářeny, že objevivší se vlci byli by nemohli ani na okamžik uniknouti upřeným zrakům Húskovým. Ale nebylo viděti dosud ani stínu.

V tom zaryčela vzduchem spousta zběsilých hlasů. Vytí a trhané štěkání rozezvučelo se strašlivěji, než dosud bylo slyšeti. A než se horár vzpamatoval, objevily se na temeni nedaleké hory stíny. Míhaly se v měsíčním svitu mezi balvany jako skřítkové. Bylo jich mnoho —

Húska přiložil pušku k líci, zaměřil a vystřelil. Rachot obou výstřelů úsečně zaduněl po sněhových pláních a jemu v odpověď zahučela temná ozvěna i zuřivé zavytí. Horár viděl, jak jeden z vlků svíjí se na útesu, ozářeném lunou Nabil pušku a nové dva výstřely zatřískly po planině. Ale potom již stříleti nemohl, poněvadž vlci zmizeli v úžlabině, jež dělila je od vrchu, na němž stála hájovna. Horár poklekl na jedno koleno, nabil pušku a připravil si k ruce náboje. Byl rád, že vlci přijdou s jiné strany, než očekával. Kdyby byli se na hájovnu vrhli se strání, trčících nad planinou, hůře by bývalo. Když však táhnou na planinu z dola, bude obrana daleko snadnější.

Skučení vlků znělo kdesi pod horou a blížilo se. Húska přiložil ruku s puškou k lícím a čekal.

— — — — — — — — — — —

Blysklo se a zarachotily první výstřely. Vlci zarazili se na pokraji planiny a hrozivě zavyli. Hřbety jejich se příšerně leskly ve svitu luny, a oči jim krvavě svítily lačností a bojovností. Raněné šelmy skučely plačtivě a skřípaly zuby. Zaduněly nové výstřely. Vlci se srazili k sobě, ale hned se zase rozprchli skoro všichni od kleslých a táhli širokým polokruhem k horám. Jejich ryčení mísilo se s kvílením dobytka v pustou směsici skřeků.

Zazněly nové dva výstřely a nejodvážnější z krvelačných lupičů se převalil na sníh. Húska viděl, jak mu krev paprskem vystřikla a zbarvila bílou půdu. Ale rozvzteklený dravec přece ještě se pozvedl a s říčením se vlekl k hájovně. Ostatní pobíhali v okruhu před stavením a děsně štěkali. Schlíplé ohony, hbité nohy, zelené oči a lesklé tesáky v rozevřených hubách se Húskovi míhaly před zrakem a plnily ho slepým hněvem. Nedbal nebezpečenství a trval na svém stanovišti před dveřmi.

Mezi vlky vpadl ze zadu jako lavina Dunko. Jako balvan se jimi provalil, ťal řadou svých bělostných zubů na pravo i na levo, poděsil dav a srazil k zemi nejzazšího, jemuž vetkl trháky do hrdla. Řev rostl. Několik vlků se vrhlo za psem. Dunko zaštěkal, ohnal se několikráte a pak zamířil k hájovně. Ale tři vlci předběhli mu cestu a se zběsilým kňučením pustili se s ním v boj. Dunko krvácel již na zádech a byl by podlehl, kdyby se byl nezachránil útěkem.

Húska zatím vypálil ještě dvě rány ze své dvojky, a pak musil již obrátiti pušku pažbou proti smělému útočníku Třeskla rána a vlk s vyceněnými zuby se natáhl na zemi. Ale dříve, než dorazila k němu ostatní smečka, Húska skočil pružně ohromným skokem dovnitř chodby, přirazil dvéře a zamkl.

Plán se nezdařil. Vlků bylo daleko více, než aby se dali zapuditi od kořisti. Mimo to bučení a mekot, ozývající se ze chléva, je dráždil stále silněji. Vrhli se na zavřené dvéře. Na tuhé dřevo narazila prudce těla, až sténavě zadunělo. A vytí děsné se rozezvučelo před horární, až mráz probíhal Húskovi po těle —

Vlci lítali ztřeštěně před hájovnou a jak Húska slyšel, vrhli se na zadní přístěnek. Rozlehlo se praštění lámaného dřeva. Vlci dobývali se úsilně do kolny. Vřeštění uděšených zvířat ve chlévě bylo stále mdlejší, čím zuřivější bylo vytí vlků. Ale štěkot Dunkův již umlkl.

— — — — — — — — — —

Húska se za několik okamžiků probral z mrákotné strnulosti. Přetřel čelo a naslouchal. Kňučení šelem neustávalo. Bylo slyšet jejich zběsilé pobíhání. Každé chvíle zaťal některý z vlků zuby do vysedlých trámů. Občasné nárazy otřásaly stěnami. Dvéře duněly od prudkého dorážení rozzuřených krvelačníků. Přístěnek byl již asi docela rozerván, poněvadž se náhle dav přede dveřmi, jak se zdálo, rozmnožil. Zařinčela skla v oknech a hned po té bolestné stenání se ozvalo mezi vlky.

Horár měl v očích vlhko, když si vzpomněl na ubohého Dunka, jenž nejspíše podlehl přesile vlků při opětném pokusu, dostati se k hájovně. Aspoň hlas jeho neozval se již ani jednou — —

Húska se vzpružil, přivalil k zevnějším dveřím kádě, lavice a skříně, vše, co bylo v síni, aby tak utvrdil sílu obrany, a ještě i s hora podepřel dvéře vidlicemi. Potom seskočil, našel si v jizbě sekyru a nahoře ve dveřích několika údery vysekl štěrbinu.

Vyhlédl na planinu.

Vlci pobíhali před hájovnou, několik se jich dobývalo na dvéře a na okna a ostatní drali se kamsi do kolny. Húska se zachvěl. Napadlo ho, že tam bylo zdivo poděkud vydroleno, a že je tedy možno, že se vlci v brzku dostanou do chléva. Slyšel, jak krávy sebou trhají na provazech a kozy pobíhají divoce po chlévě, a jak již jen chrčí a chroptí strašlivým strachem a předtuchou smrti.

Dokonč.

ALFONS BRESKA:

DRAMATA VIKTORA HUGA.

Pozorujme dramata Viktora Huga, tohoto podivuhodného ducha, jednoho z největších literárních geniů minulého století. Co především bije do očí, jest, že vesměs odehrávají se v prostředích cizích nebo vzdálených, v dobách minulých a zapadlých. Děj Ruy Blase spadá do konce šestnáctého století, do doby úpadku španělské monarchie, kdy celá říše kolísala a dynastie shasínala. Hernani spadá do r. 1519, kdy Carlos zvolen za císaře německého, kdy dostupuje slunce rakouského domu nejvyššího bodu. Pozadím Torquemady je význačný moment, kdy Ferdinand vydal edikt proti židům. Král se baví čerpán z doby Františka I., Marion de Lorme z doby Ludvíka XIII. Následují dramata z historie anglické: Marie Tudorovna a Cromwell. Konečně zastoupena tu i renaissance italská Lucrecií Borgiou a Angelem, tyranem padovánským. Burgravové kříší děsivou a zmatenou velikost feudálního Německa; je to vidění německého středověku se zříceninami starých hradů na pobřeží Rýna Ve všech těchto dramatech je dobou děje středověk, dějištěm jsou Španěly, Francie, Italie, Anglie a Německo. Pozadí tvoří vždy nějaký význačný historický moment. Žádné z dramat Viktora Huga neodehrává se v době přítomné. Básník dává přednost vzdáleným prostředím a dobám, kde obraznost není obmezena skutečností.

Všimněme si nyní míst, jež jsou dějištěm osudných, velkolepých a tajemných událostí. Jsou dvojího druhu. Buď oslnivě krásné nebo chmurně krásné. Zříme tu nádherné síně královských paláců, v polo-flámském slohu z doby Filipa IV., síně ve slohu renaissančním, galerie, terasy a balkony s výhledy na města, lesy, moře. Vše vyzdobeno drahocenným nábytkem, stěny pokryty zlatotkanými čalouny, rámy oken a dvéře jsou zlaceny. A v těchto síních slaví se noční

slavnosti, maškarní plesy. Zde hemží se to šlechtici a dvořeníny, oděnými v drahocenná roucha ze zeleného, černého, šarlatového sametu neb hedvábu, prošívaná zlatem. Pažata oděná ve zlaté brokáty obsluhují při hostinách. Všude spatřujete tu neskojenou touhu po nádherných dekoracích, barevných kostymech a malebnosti. V Marii Tudorovně rozhrne se opona a před užaslým zrakem diváků rozkládá se nesmírné panoráma Londýna, ozářeného nesčetnými světly, jež hoří ve všech oknech. V Angelovi zříme v pozadí řadu stromů, za nimiž zvedají se a odrážejí na jasném nočním nebi temné obrysy Pádovy ze šestnáctého století. V Lucrecii Borgie rozvírá se nám pohled na Benátky, dřímající v měsíčním jasu. V Torquemadovi ukazuje se nám v šeru večerním náměstí Tablada, pokryté davy. V středu náměstí jest quemadero, ohromné stavení plné plamenů, hranic a kolů a odsouzených v »sanbenitos«, již se míhají v dýmu. Vědra smoly hořící, upevněná nahoře na kolech, chrlí svůj obsah na hlavy odsouzenců. Ženy, jež plameny obnažily, plápolají uvázány k železným kolům. Křiky a úpění. Na čtyřech rozích quemadera čtyři obrovské sochy, zvané apoštolové, jsou celé rudé žárem. Jsou plny děr a puklin, z nichž trčí hlavy úpějící a zmítající se ruce podobné hořícím pochodním. Ohromný obraz požáru a muk.

Chmurně malebné průvody přecházejí jeviště těchto dramat. V Marii Tudorovně zjeví se smuteční průvod na schodech a zvolna sestupuje. V čele herold, černě oděný, nesoucí černou korouhev s bílým křížem. Pak řada rudě oděných halapartníků, dále kat s obnaženým mečem na rameně, pak muž celý zahalený závojem, který mu splývá až k nohoum. V ruce nese hořící voskovici. Po boku toho muže kráčí kněz v ornátě. Pak opět řada rudě oděných halapartníků, dále muž v bílém rouše, nesoucí černou korouhev s bílým křížem, konečně tělesná stráž s halapartnami, jež uzavírá průvod. Podobnou scénu, vzněcující chmurností své krásy a malebností, naleznete i v Lucrecii Borgii. Uprostřed bujného veselí, smíchu a přípitků otevrou se dokořán dvéře v pozadí a uzříte černě potažený sál, osvětlený několika pochodněmi. Dlouhá řada bíle oděných mnichů se staženými kápěmi, jichž otvory jen jejich oči se lesknou, vstupuje do sálu. Každý z nich drží v levé ruce pochodeň a v pravé crucifix Za zpěvů »De profundis clamavi ad te, Domine« rozestavují se po obou stranách sálu a stojí tam nehybně v strnulých pósách soch.

Vedle těchto míst a výjevů, vzněcujících mysli diváků svou nádhernou velkolepostí a malebností, naleznete jiné, kde hromadí Viktor Hugo dojmy pathetické a chmurné. Je to malý, tajemný domek s ponurou komnatou, kde umírá Ruy Blas. V Hernanim shromažďují se spiklenci v nízkém, podzemním sklepení, naplněném hrobkami; jen jediná lampa ozařuje matně prostor; oblouky a sloupy pozadí ztrácejí se v hlubokém stínu. Dějištěm šílenství Tribouletova a zpronevěry krále je okolí a nitro starého polozříceného domu; sesouvající se schodiště vede do podkrovní světnice, kde stojí vetché lože; k divákům obrácené průčelí domu je plné trhlin. Děj Marion de Lorme končí se ve vězeňském nádvoří, v jehož pozadí ční ponurá a nehostinná věž. Marie Tudorovna začíná na břehu Temže; je to pusté místo; staré zřícené zábradlí zakrývá řeku; v pravo dům chudobného vzezření; na rohu tohoto domu socha Panny Marie, na jejímž podstavci upevněna hořící lampička.

Tato místa nabývají vzezření ještě chmurnějšího a strašidelnějšího v ranním šeru, v soumraku večera, v temnotách noci, jež je halí. První akt Ruy Blase začíná za úsvitu rána, kdy ještě všechno spí a den se rodí v šeře. Hernani přichází k donně Sol v noci. Všechna dramata Viktora Huga hemží se poznámkami: jest noc, tu a tam některá okna domů jsou osvětlena; jest noc, chvílemi zaznívá hudba; stmívá se; den se chýlí ke konci. Když loučí se Triboulet se svojí dcerou, »je téměř noc«. Zatím co král se baví s Magelonnou, padá déšť v těžkých krůpějích a »je úplná noc«. Únos Blanchy děje se za »temné noci«. Když přichází Didier k Marion de Lorme, bije půlnoc. Souboj Didierův a Savernyho odbývá se za úplného soumraku pod lucernou matně blikající. Připojte k tomu celý aparát temných masek, zakuklenců, tajných dveří, hrobek, jedů, pět rakví z Lucrecie Borgie a pochopíte, jak vzrušujícím dojmem tajemnosti působí již pouhá scenerie těchto dramat.

Co se týče vnitřního obsahu, všimněme si především jejich děje. Všude jsou to podivné sběhy tajemných událostí, různých náhod a osudných obratů. Viktor Hugo vymýšlí celé romány, bizarrní a fantastické, aby zauzlil děj V Ruy Blasovi ze záští ke královně prohlásí don Sallust svého lokaje za vlastního bratrance, hraběte a granda a dá mu rozkaz, aby si získal lásky královny. Tento lokaj stoupá skutečně stále výš a výš, stane se ministrem, stane se vévodou a milencem královny. V Král se baví naleznete spiknutí dvořanů proti šaškovi, únos jeho dcery, najímání vraha proti králi a vyváznutí jeho za nejpodivnějších okolností. V Marion de Lorme odbývá se osudný souboj, při kterém jeden z nešťastníků tváří se mrtvým, aby unikl spravedlnosti, druhý vržen do vězení. Unikne z vězení pomocí své milenky, v přestrojení kočujícího herce toulá se zemí, padne znovu do rukou slídičů a hyne konečně na popravišti. Pokrač.

FEUILLETON.

MORAVA.

II.

V. Mrštík. — Neštěstím Prahy odjakživa bylo, že hrála úlohu prvního města v království. Nad sebou neviděla jiného světa nežli cizinu a ta se jí stala osudnou. Stranou smýknuto starými, dobrými, v svrchované nouzi z duše nám vyrostlými principy a ruce chňapati začaly po cizích, s domácí půdou nesouvislých a jen jako nalepených okrasách. Místo zdokonalování sebe předháněti se snažila cizinu a to často v nejšpatnějších vzorech. Zachtělo se Praze přes noc vyrůst v město evropského střihu a této zvůli lehla za oběť i hrdost a celý národní byt. V pokořující této subordinaci vůči cizině jde Praha až tak daleko, že sama svého úsudku neschopna ani se už nepokouší oceniti nejkrásnější zjevy národního svého nadání a z pravidla už skoro s pohodlností nemyslícího a necítícího tvora čeká, až co silným našim hochům řekne cizina. Pak ovšem i Praha přileze s urážlivou blahosklonností svého uznání, záležejícího hlavně v tom, že po cizině opakuje, co jí z bohatého svého fondu poskytla rychleji a správněji, protože neosobně myslící cizina. Úprka, Sochor, Manes, Dvořák, Ondříček, Smetana. Co slovo, to jméno darované nám v plném jeho lesku teprv cizinou. Kam až zabřísti může taková servilnost k úsudkům ciziny, jak na vlastních našich lidech vymstíti se dovede nedostatek vlastního posouzení a poznání, toho důkaz podán znovu smutnou aférou »Dalibora« na petrohradském jevišti. I čelnější lidé z našich ocitli se v rozpacích nad neúspěchem naší opery v Petrohradě a našli se i takoví, kteří na rozhodujících místech tisku jemně poukazovali k tomu, jakoby sláva našeho Smetany jenom doma vypiplaná jevila se v geniální velikosti. — V Rusku, kde naráží o tvrdý, střízlivější soud, drtí prý se v potenci druhého, třetího řádu. Účinek tohoto výkladu na veřejnost (ne zasvěcence) byl tenkrát veliký. Smetana už ani nezdál se tím, čím byl, a oči s ústrachem se nyní ohlížejí a ohlížeti budou po ruských hranicích, v jaké podobě se vrátí zboží k posouzení na Rus vyslané. To i přes to, že lehce v známost vejíti mohlo, jaké vlivy a okolnosti úspěch či neúspěch opery zaviniti mohou i u nás a na Rusku zvlášť; dále že to není zrovna nejryzejší vkus, který nad ruským obecenstvem vládne, a ruce, v kterých se ruská kritika ocitla, nejsou právě z těch, které by nad Smetanou lámat směly hůl. To věděti se mělo a to se snad i vědělo, ale nic z toho ze všeho nezvěděla veřejnost česká. Byl jen soud a ten platil, ať byl jaký byl, jen když páchnul cizinou. V žádných takových rozpacích nebyli bychom se ocitli, kdyby úsudek ciziny neměl u nás takového vlivu a rozhodovalo více vlastní poznání, sebevědomí aspoň tam, kde k sebevědomí máme celé právo.

Strach před úsudkem ciziny nezastavuje se ani před grimassou cestujícího žida a není tomu dávno, co známý jeden feuilletonista pražského journalu divil se pomyšlení, co řekne Praze commis voyageur, až uzří na Malé Straně vyvěšené prádlo, neobílené kostely a na Maltézském plácku vyrůstající trávu! Hrůzy na Staré Praze páchané zde, v náruživém shonu po špatném, jen když cizím, vzaly svůj původ. Praha styděla se za svůj poetický zevnějšek, snob lekl se snoba, parvenue červenala se před parvenuem. Při větším vzdělání, vytříbenějším vkusu a bohaté vyspělosti duševní nebylo by zůstalo žádným tajemstvím, že Praha i sobě i světu jen tenkrát zůstane vzácnou, když zůstane Prahou a ne odlitkem bez ducha a poesie zrobených měst. Zatím rychle se jezdilo za hranice a kde co se dalo, bez výběru a skladu, bez porozumění a kritického taktu přenášelo se na odiv k nám. Co dobrého a pro nás nutného v cizině bylo, nepovšimnuto zůstalo a nepovšimnuto zůstat musilo, poněvadž ti, kdo cizí zboží importovali, zpravidla téměř ani vkusem, ani vzděláním, ani citem nestačili, aby rozdíl mezi dobrým a zlým chápali. Jen když přinášeli, sváželi, napodobovali, kradli bez ohledu a kontroly, hodí-li se co čili nic. Zabijácký tento proud neznal mezí, podroboval sobě všechno napořád. I literaturu i umění, nábytek i mravy, všechno lehalo popelem v rozevlátém tomto ohni. Praha se nezná a sotva se vzpamatuje, leč by ji probudilo veliké národní neštěstí, které by ji naučilo milovati zase to, čím dnes tak znamenitě opovrhuje.

Ze všeho toho nejhorší je ta jistota, že, co Praha podniká, dobře podniká, ta nebojácnost z vlastního skutku, ta malá míra zodpovědnosti vůči celku jako národu, který zase od ní a z ní si béře svůj příklad a menší města česká mění v kutlochy nejhrůznějších stvůr. — Jako každá parvenue Praha s hůry pohlíží na širé svoje vůkolí a v Čechách zas sotva se najde města, které by s nedůvěrou a vyčkávavou opatrností pohlížeti se snažilo vůči ní. Od hlavy až k patě jednou vlnou zalévá se celé České království a jemu v čele na hůlce harcuje Praha v rozmilé illusi, že opravdu jede. V této domýšlivé náladě, že, co je, dobré je a co se děje, jinak se díti ani nemůže, těžko se daří myšlenkám »zvráceného« druhu a nejhůř těm, které v souhlasu s minulostí napomínají k střídmosti. Ne Praha sebe považuje za blázna, ale ty, kdo z bláznovství ji viní. Těžko vymstila se na Praze superiorita hlavního města, nedostatek lepšího vzoru nad sebou. Bezradnost pána, který proto tak vyvádí, že už jednou pánem je a ve všem i v neřesti cítí se v právu. Dobře vím o krásných a čistých výjimkách, ale také vím, jak mizerně právě tyto výjimky těší se moci v rozhodujících kruzích. Zůstaveno jim právo pouze buď lomozit na veřejných místech neb do boudy zalézt jako strážní, ale do boudy zatracení psi. Většina jich ani už vůbec nevrčí, v apathii klidí se v bezpečné své ústraní. Také čistě český, slovansky passivní, neplodně apathický, bezradně zoufalý, ale celkem hodně hloupý, hodně sobecký a mrtvý typ.

Morava a Brno s ní vůči Praze vždycky byly ve výhodě. Ne že by téhož nebezpečí pro ně nebylo (vedle Prahy hrozila z blízka i Vídeň), ale ty dálky mezi Moravou a Prahou přece jen byly vždycky jakýmsi filtračním apparátem, sítem, které propouštělo těžší zrna a zachycovalo lehčí smetí plev. Nebyla to síť zrovna nejhustší, při prudčím závanu větru se zrnem i plevy proklouzly, ale přece jenom výsev byl mnohem čistší a vybranější nežli v pražské stodole. Velkou výhodou pro Moravu byla i konservativnější její povaha. Vlivem Prahy i ta začíná se pouštět jistého a vydává se na fanfaronské dobrodružství Čech. Ale celek stojí ještě na svém a na svém i vytrvá, uvědomí-li si dobře svůj zvláštní charakter. Co přibírá, opatrněji přebírá. Co však Moravě bylo největší výhodou, byla její dobrovolná podřízenost vůči Praze. Než se na Moravě ujaly lepší principy Prahy, měla Morava dosti času, aby přestála a přečkala její zmatky. Říkalo se tomu, že Morava nápadně zůstává pozadu. Leccos snad i bylo, v čem opravdu zůstala pozadu, vždyť nikdo jí nepomáhal jako Praze, které pomáhali všichni, i Morava. Ale základní typ Moravy, dobrý, svého života a svého vývinu dbalý sloh moravské duše tak význačně manifestovaný i v politice, že si toho všimnul i francouzský historik Denis, přece jen nebyl prodán na licitaci jako sloh český a ten ponese ještě svoje ovoce. Vesna je jednou z nejkrásnějších jeho ukázek. Zatím Moravě výborně poslouží skromné její postavení vůči Praze a to je ona svatá duše, která vládne nad Vesnou a Moravou celou, pokud vyjít mohla z ní. S Prahou nikdy Morava nerivalisovala, vždycky k ní pohlížela jako ku své paní. Duši její viděla před sebou vždycky mnohem krásnější, než ve skutečnosti byla, a když se i přesvědčila o pravém opaku, aspoň si ji namlouvala a malovala stále tak krásnou a vznešenou, jak krásnou a vznešenou ji ode dávna milovala a míti chtěla. Nemá nikdo ani tušení o tomto psychologickém kontaktu dvou světů. A přece tato mocná illuse více rozhodovala

než sebe přímější vliv věci. Znám mnoho lidí na světě, čítajících už mnoho a mnoho let a ještě žijících v polodětském tomto snu o Praze krásné a vzorné, o které v hloubi srdce svého báji, že tam ani nemůže být lidí zlých, zotročilých a povrchních, v milované své paní vidí svrchovanou dokonalost a vyslovenou národní kázeň, nejvyšší noblessu ve vědění i dychtění, čistotu v úmyslu, bezúhonnost v skutku, jemnost a velkost vysněné bytosti. Jejím vzorem, ať skutečným či vysněným, se řídí. Reelnější je tento sen, než sebe reelnější programy jiné, poněvadž obsahuje všechno a nejvíc ony hybné, duší a srdcem řízené síly, které se do žádných pravidel vtěsnat nedají a přece budují a žijou. Dopustit nic nedají ty duše na Prahu, a s ustrnutím, s úžasem hledí na vás, jen-li se pokusíte načrtnouti obraz její jinak, než jak samy si ho stvořily v duši. Nevěří skutečnosti, věří svému snu a v mezích tohoto snu budovati se snaží i život vlastní. Mravnější je tento sen než jiné vnější, víc rozumářstvím než citem diktované formulky. Mnoho dobrého, co na Moravě dnes je a co jistě se ještě zrodí, protože nezrodit se prostě nemůže, vysvětluji si právě tímto zdánlivě prchavým, nemakavým, ale v prsou pevně utkvělým fantomem Prahy. Z lásky ku Praze ideální, duchaplné, vzdělané, krásné, čisté, pilné, silné a nóbl, velké srdcem a skvělé myšlénkou — Morava sama se tou láskou povznáší a hledá cesty, které by odpovídaly velikosti její lásky. Morava přehlížela nedostatky Prahy jako věci náhodné, pouze mimotné a pevně věřila převaze stránek dobrých a velkých. Tytéž oči, které se přimhuřovaly nad jedním zlým, do široka se rozevřely nad druhým dobrým, všímaly se, čeho si v Praze nikdo nevšimnul, za cíl sobě braly, nač už v Praze dávno neměli ani pomyšlení, ani kdy.

Praha ne jak je, ale jak ji Morava v srdci svém nosí a jedině nosit chce, je onen velký talisman, který v ní bouří pojednou netušené síly a který na Čechy zpět působit může jako dávno očekávané a všemi stejně vítané corrigens.

DIVADLO.

Nechť soudí kdo jakkoliv o umělecké hodnotě »Karikatur« od J. A. Kisielewskiho, to je nepopíratelno, že večer, kdy poprvé bylo toto »scenické studium« polského autora hráno na scéně »Národního divadla«, byl opravdovým, velikým uměleckým požitkem. Mnoho přinesl kus, mnoho přispěla hra; umělecké vzájemné doplňování se autora a herce způsobilo tu úspěch dokonalý a trvalý. Je to drobná všední příhoda, taková noticka z denníku života, ten příběh studenta Relského a prosté, oddané švadlenky Zosie. Ale je tak básnicky podán, tak temperamentem prohřát a životem prosycen, tak dovedně ovinut postavami i chvílemi, dodávajícími historce pobloudilé lásky reliefu, ovzduší i perspektivy, že se vám zdá, jakoby kus života někdo vám před oči postavil. A na konec se vlastně udiveně tážete, kde že jsou tu vlastně karikatury. Vždyť taković, docela takoví jsou lidé, i ti nestrávenými hesly moderními popletení studenti, i ten Borkowski se svojí rodinou, i Relski, Zosia a ti lidé z jejich okolí — tak zcela přece je to v životě. A tou karikaturou je právě jen ten život, karikaturou vlastních našich představ a snů, vlastního našeho domnění. Stává se tak někdy, že se nám v zrcadle náhle objeví na vlastní tváři karikaturní nějaký rys, a zbytečny jsou všechny protesty: byla to vlastní naše tvář. A tak je tomu i se životem, a s oním jeho úlomkem, který zachytil v zrcadle svého mladého pozorování Kisielewski.

Udýchaná, zimou skřehlá Zosia, vyštvána z domova necitelným otčimem, přiběhne k Relskému, kamarádu svému z dob, kdy on byl ještě gymnasistou, právě ve chvíli, kdy nalezl tu »zlatou strunu, které se mu dosud nedostávalo«, ve chvílích, kdy z očí a z plavých kadeří své nové žačky, maturitantky Borkowské, »poznal, čím pro něho může býti žena; vše jedno která ... jaká ...«. A do té nálady okamžiku přinese mu tak nenadále prostičká, milá Zosia všecku neuvědomělou, dětskou skorem lásku svoji, svěží půvab mladého svého těla. Báječně hraje pan Vojan s pí. Kvapilovou konec tohoto prvního jednání. To je život každým oddechnutím, každým skloněním hlavy. Ale jak bude dále? Tak jak to zde musilo se vyvíjeti. Relski je mladý filosof, student, opojený sny o činorodé, vzletuplné budoucnosti, buduje si blankytné hrady v závratných výších nejasných jakýchsi oblastí. Mládí v něm kypí, ale moderní doby dítě nedovede podříditi se jakékoli povinnosti. Nemá prostě dost páteře. Ale není při tom dost lehkomyslný, aby náhle se ovinuvší pouta kolem rukou po rozpjetí toužících rozrazil jako sta jeho soudruhů. Stal se mu nesnesitelný život vedle této Zosie, tak málo stačující jeho snům, nemohoucí jim nikdy ani stačit, protože její vzdělání nedošlo nad nevysokou úroveň elementárních tříd, a v Antonínovi není dost mužnosti ani snad dovednosti aby si ji časem přiblížil. Chápete to vzpírání se a roztříštění všech duševních sil, protože ta podlomenost energie vám Relského po této stránce vysvětluje a omlouvá, ale jsou chvíle, kdy slovo odpuštění pro vše, co následuje, zmlkne vám na rtech. Je to vždy, když podíváte se na Zosiu, tu duši nehlubokou, ale čistou a oddaností až k pláči bohatou, vždy, když uslyšíte tóny, jimiž mluví stále celé otevřené srdce ubohé té bytůstky, která trpí tak netušeně právě tím, že nedovedla býti ničím více než ženou, slabou bytostí, připnuvší se všemi kořeny k milovanému muži, bezmezně důvěřující a bezměrně oddanou, pro naději na úsměv milovaného muže i k pošetilosti se propůjčující, že dovedla býti jen ženou milenkou a ženou matkou. Kdež ona chuděrka mohla by pochopiti, že možno se ohlížeti ještě po čemsi jiném. »Povídej si, co chceš, hněvej se, jak chceš — ale jen měj rád Zošku...« »Já ti nic nevyčítám, vždyť máš právo ... Ne to, že jsi řekl ‚hloupá‘, jenom to, že's si myslil, že myslíš — ‚ona je hloupá‘ ... Já nejsem tak příliš hloupá. Já jen to nedovedu vyjádřit — ale já to mám v hlavě — a mám ... všecko, i to ... Já tě mám tuze ráda. Toho nelze koupit, ani se tomu naučit ..« Jakž by tahle duše netápala v temnotě, kterak by si dovedla vysvětlit Relského rozlomenou mladou bytost, která vlastně neměla ani času na pevné půdě zpříma se postavit. Ale všecky vaše sympatie jsou s touto Zošou. Protože trpí něčím, co nezavinila, a co konečné nezavinil ani Relski, nějakým bezprávím, které vyvřelo z dobou utvářených a společností přijatých a vděčně schválených nějakých zvláštních poměrů. Netušíte zase ten karikaturní rys? Tak nějak až příšerně se najednou rozšklebil. A když vidíte, kterak Relski upíná se na svoji plavovlasou žačku, maturitantku Štefu, pochopíte, že v tom je, arci neuvědoměle, více zíravé, mučivé touhy po spasení z tísnivého ovzduší poměru se Zosiou, než čehokoli jiného, že v tom je opravdu jen touha po »té chvíli« okamžité očisty, a náhlé rozhodnutí Relského ve třetím jednání, opustiti navždy rodinu Borkowských je takovým náhlým výbuchem poctivosti, která ovšem nese v zápětí nový důsledek tragické viny Relského povahové slabosti, totiž otrávený život jasné a přímé Štefky. Škoda jen, že Štefa, autorem úmyslně postavená co pendant oproti prostoduché, neintelligentní Zoše, nemá v proudu děje dosti místa ani času, aby se dost reliefně před očima diváka zvedla. To vadí celosti prvotního dojmu. Za to je čtvrtý akt uměleckým kouskem prvního řádu Starý Borkowski přichází za Relskim, aby v nepochopeném rozhodnutí ho zvrátil a ve tmě příbytku nezpozoruje Zosiu, které tak mimovolně osvětlí se situace. V hrozném, do kostí mrazícím výkřiku vzepne se v ní všecko ženství, uvědomivší si v té náhlé chvíli celé své pokoření, energie zalomcuje na okamžik ubohou trpnou tou bytostí, když shírá své dítě, aby s ním odešla, ale již ve dveřích v slzách prolomí se v ní zase Zosia, a poslední slova její vyzní ne jako kletba, ale bolestná, srdce pronikající žaloba. A nad tím vším, v prázdnu pokoje, zůstane Relski, blábole bez-

myšlenkovitě jen sobeckou větu o vlastní pohaně. Tváří v tvář kritické chvíli byl nesmírně maličkým. Tečka k větě celé jeho povahy.

Je ovšem pravdou, že zejména v tomto posledním jednání mnoho tvořilo spolu veliké umění paní Kvapilové. Vůbec je Zosia jednou z těch rolí, které v mnohé jiné rucc byly by selhaly. Ale paní Kvapilová vytvořila z ní jeden z vrcholných výkonů svého repertoiru. Ten měkký, sympatický a neobyčejně výstižný tón, který zněl z celé bytosti Zosiiny, z jejího hlasu i z jejího konání, z její oddanosti, z důvěřivého nepochopení Tonoušovy proměny i z utrpení bezradné té bytosti nelze zapomenouti. Přímo se vtírá ta postava do mysli teplem své životnosti. Paní Kvapilová i tam, kde příliš je naneseno autorem na účet nedostatku Zosiina vzdělání, dovedla udržeti Zosiu v okruhu našich sympatií. Přiblížila ubohou švadlenku až k srdci diváka, a vymodelovala, lze-li tak říci, tragiku stlumeného tohoto dramatu tak, že ji mohly hmatati i duše méně citlivé. Je to jeden z hereckých výkonů, pro které se opět a opět chodí do divadla. Každý detail na něm má zvláštní svoji cenu. Bylo by mi radostnou prací moci na jednotlivostech ukázati, co tu bylo od samého vstupu v prvním aktě počínaje přes řadu hnutí a nuancí jednání druhého až na to nezvyklé skorem zabarvení posledních scén krásné umělecké duše rozdáno. Ale musím spokojiti se s pouhým toho konstatováním. Vedle pí. Kvapilové s celým svým uměním stál pan Vojan v úloze Kelského. Vzpomínám jen scén, kdy trpěl jeho Antonín pod láskou Zosiinou, vzpomínám čtvrtého jednání, kdy po návratu od Borkowských usedá vedle Zoši na zemi — slovem, byla to postava založená i držená vysoko nad průměrem. To ostatně lze tentokráte říci o všech účinkujících. Souhra byla tak znamenitá, že nevím honem, který druhý kus bych s představením »Karikatur« srovnal. Rád bych zmínil se o všech účinkujících, ale musil bych dokonalé ty figurky líčit jednu za druhou, tak jak je program uváděl. Ale jednu postavu z výborného toho celku přece musím zvlášť jmenovati. Je to sousedka Valentová pí. Hübnerové, tak věrně životu odpozorovaná a v každém gestu i ve zvuku každého slova pravdivá. A ostatní dámy i pánové nechť prominou, že je všecky nejmenuji. Všichni toho zasluhují, a s nimi zejména režisér p. Kvapil za náladu, tempo a ducha, které celému vzornému tomuto představení dovedl vdechnouti. —s—

HUDEBNÍ KRONIKA.

První hudební novinka, již přáno v tomto roce přejíti přes jeviště Národního divadla, již osobou autora svého vzbouzela v širokých kruzích pochopitelný zájem. Oskar Nedbal postavil se v ní k důkazu, že genius hudby nedal mu projíti dosud všemi fasemi jeho mnohostrannosti, když jej na úkor tvořivé mohoucnosti přízní svou zahrnoval v první řadě jen v různých oborech umění reprodukčního. Energie, jíž jsme u Nedbala nikdy nemohli dosti se vynadiviti, když s neomylným štěstím buď nás se světem, aneb svět s námi spojoval, i na tomto kroku se nezapřela: z celé té generace z prvních let devadesátých, jež ve svém souboru představuje následnictvo Dvořákovo v české hudbě, on první pustil se na jeviště s prací celý večer vyplňující, a tedy nejen duchem, ale i rozměrem předešel své vrstevníky, jimž panující mínění nad ním, duchem to především výkonným, přiznává snad větší dávku eminentně tvůrčí náklonnosti a síly. Nedbalova pověstná výbojnost skoro předurčuje všelikým jeho postupům dráhu po stezkách dosud neproklestěných a proto snad pudila jej zkoušeti štěstí hudebního dramatika nikoli v opeře, jak bylo by na snadě očekávati, ale ve scénické pantomimě. Nelze o tomto genru říci, že by byl novým, poněvadž počátky jeho spadají v jedno s počátky dramatiky vůbec, nebo aspoň nám neznámým. Ale, že nám byl dosud jaksi cizím a po stránce aesthetické v odpor braným, dokazuje nedlouhá historie Národního divadla.

Když r. 1885 uveden byl na naši scénu k největšímu kasovnímu úspěchu, jakého kdy dosaženo bylo na pražských divadlech, balet »Excelsior« se svou škaredou hudbou, byly obavy, že krásná myšlenka vzrůstající civilisace nevynikne s náležitou zřetelností z pouhých gest. Sám Jaroslav Vrchlický to byl, jenž verši svými poskytl surrogátu za vypuštěnou část pantomimickou. A když r. 1891 v čas jubilejní výstavy spatřili jsme skutečnou pantomimu ve »Ztraceném synu« Andréa Wormsera, kritik Vrchlický pravil, že by z ní měli jen hluchoněmí z ústavu na Karlově náměstí radost, a jiná autorita viděla tímto novým pokusem Národní divadlo pokleslé na bývalé Averino. Nyní se tedy k tomuto zanedbanému genru uměleckému vrátili i naši autoři a »Pohádkou o Honzovi« Fr. K. Hejda s Nedbalem zakročili troufale na obranu jeho oprávněnosti. Zdar jejich počínání možno nejen jistiti, ale nepřímě i dokázati. Pověstná přímo tolerance všech našich umělců, odkázaných na styk s divadlem, dala si tu totiž voktroyovati nepochopitelným způsobem prolog, jenž měl diváka předem instruovati o ději kusu. Ale tento krok selhal na celé čáře. Testimonium paupertatis předem už vystavené srozumitelnosti děje v práci prostředků slova mluveného se zříkající, okázalo se skoro komicky přivedeno ad absurdum. Stará zkušenost učí, že jen děj sám, ne však jeho vypravování — a v našem případě toto theoreticky jen je s to, aby seslabilo očekávání všeho příštího — schopen je s jeviště působiti a zde potvrdilo se to na novo. Netrpělivost obecenstvu nedala klidně poseděti při této slovní ouvertuře, která protáhla představení o čtvrt hodiny, a tím sotva každé desáté slovo deklamace dolétlo k našemu uchu. Poněvadž tento veršovaný návod k upotřebení Ad. B. Dostálem napsaný a pí. Kvapilovou promluvený nedostal se tiskem obecenstvu do rukou, musila pantomima sama teprve vysvětliti recitovaný proslov a ne předeslaný prolog následující pantomimu. Tableau!

V pantomimě ustupuje libretista skromně do pozadí, jakmile je v partituře hotova ta či ona scéna a jakmile dojde k první úpravní zkoušce. Od těch chvil působí z druhé ruky mluvě k nám jednak skladatelem, jednak režisérem, pro kterého je libreto zároveň scenářem. Hejdovo libreto přidržuje se tradiční pohádky o hloupém Honzovi, který z posmívaného pecivala vyšvihl se až na trůn tím, že přirozenou silou a podporou lesního ducha dobrosrdečností pro sebe získaného vyprostil královskou princeznu, když jíž již měla padnouti za smírnou oděť dračímu jícnu, z neodvratné záhuby zabitím sápajícího se na ni netvora. Zevní situace přivádí tu již jakous podobu se Siegfriedem, s nímž má náš Honza společnou stránku ve svém přirozeném siláctví. Ale moment, jak Honza dochází soucitem se slzící matkou vědomí o této své síle, není bez příbuznosti s peripetií, která odehrává se týmž procitnutím v duši jiné postavy Wagnerovy: Parsifala, když náhlým obratem z dosavadní své trpnosti týž motiv vede jej na cestu k velikému činu. V dobrém kontrastu k této hlavní postavě kresleny jsou postavy obou bratří Honzových, Vaška, chlubivého námořního plavčíka, a Jirky, nadutého, po velikém světě se pitvořícího panského lokaje. V prvních dvou obrazech znamenáme, že skizzovány jsou rukou autora, dobře znalého požadavku jeviště. Ale třem dalším by prospívalo, kdyby ve srovnalosti s jednotou času splynuly do sebe bez přestávek. Jsou ostatně tak také složeny a jen dekorační technika, na kterou vůbec jako na celou výpravu v této novince nebylo příliš mnoho nákladu vyplýtváno, postavila svoje veto proti tomuto prospěšnému zařízení.

Hudba Nedbalova je tak charakteristiská, tak beze slova výmluvná a pro každý detail výstižná, že nikde a nikdy nenechává nás na pochybách, co libretista zamýšlel a co skladatel tak účinně pomáhá vyzdvihovati. Že by

celý genre snad měl tímto zdařeným pokusem nabádati k následování a uplatniti se rovnoprávně na jevišti vedle dramatu mluveného neb zpívaného, nemá býti uznáním jeho ještě řečeno. Ale jako zjev excepční může tím spíše býti přijat, že mnohem těžší problem musí v koncertní síni posluchač rozluštiti druhdy při symfonických básních detailovaného programu, které by věru získaly na srozumitelnosti takovým pantomimickým doprovodem. A ještě jinak, totiž negativně v tomto konkretním příkladě doličiti možno aesthetickou oprávněnost díla. Jakou by musilo míti sílu do sebe slovo básnické, které při této známé pohádce chtělo by učiniti ji jako operní text působivým a stravitelným podkladem hudebně-dramatického díla!

Nedbal již principem motivické příznačnosti pozdvihl pantomimu na vyšší úroveň řekli bychom nezpívané opery. Lehce se vpravují jeho poznaky paměti. Uvádím tu jen scénu, kdy vyčítavý zrak matčin připomíná Honzovi na mysl, jak jinam přivedli to ve světě jeho bratři, jak tu mimika s uvedením motivu — řekneme — námořnického a lokajského slučuje se k názorné srozumitelnosti. Podobná výraznost nechybí nijaké scéně této pantomimy a vydává neklamně svědectví Nedbalovu talentu dramatickému, o němž příští krok musí teprve přesvědčiti, zda těžší ovšem pro komposici spojení hudby se slovem uloží mu pouta, nebo na křídlech povznese ještě jeho fantasii.

Nejpotěšitelnějším zjevem je při této hudbě její kontinuita, její nerozpačitost a nerozpadavost v místech, kde musí zabíhati do podrobností líčení. Vzpomínám tu jen poetického úvodu k druhému obrazu, krásně vystihujícího šerost lesní tišiny, jak detail nevede tu k mosaikovosti, ale k celistvému hudebnímu obrazu. Tím spíše Nedbal v číslech zavřených — jmenuji tu elegantní valčík se zajímavými protimelodiemi, pochod provázející vysvobozenou princeznu do domu otcovského, lidově zbarvenou polku a nádherně instrumentovanou polonézu jako pojítko předposledního obrazu s posledním — vede si s hladkou plynností a ta je nám v moderní době zvlášť milá, kdy duchům nad Nedbala snad větší originálností nadaným tak lehce se přetrhuje a těžce nastavuje spřádané vlákno. Jako celý Nedbalův organism, nasáklý do posledního nervu hudbou, ve všem si vede zdravě, přirozeně, ať ukazuje se při klavírním průvodu malé písně neb solové skladby, nebo při čarovných tónech violy případně podřizuje se celku, nebo konečně taktovkou vládne veliké masse orchestrální, tak také v instrumentaci vlastní své skladby nikterak nepachtí se po konvulsivních kombinacích tonomalebních přepjatců a hledí si krásného, libého zvuku. Tento by vynikl s větším účinkem, kdyby Nedbalovi byl k ruce orchestr čistší ve smyčcích a jednolitější v harmonii, než nynější orchestr Národního divadla. Také tance byly by jinak účinkovaly, kdyby nynější baletní mistr měl více instinktu pro hudební akcenty. Za to p. Šmaha ukázal geniální režisérskou dovednost na té výši, jež budila obdiv již r. 1892 ve Vídni při »Prodané nevěstě«. Jemu pracovali všichni účinkující — pí. Kvapilová a Pštrossová, pp. Steinsberg, Innemann a Polák buďtež podrženi — do rukou a okázali, jako svého času při »Hippodamii«, že členové činohry vyznamenávají se — hudebním vzděláním, s nímž u pěvců našich po výtce se neshledáváme. KA.

LITERATURA.

Z nové české belletrie.

Zikmund Winter: Staré listy. Historické novelly a studie. Nákl. J. Otty. Str. 211. Za 2 K 60 h.

Ze »Starých listů« pana Zikmunda Wintra patří belletrii pouze dva první: »Krátký jeho svět« a »Proti pánům«. Kulturně historickou práci mosaikovou nasbíranou v archivech a bibliothekách a stmelenou causeristickým tonem jsou tři ostatní studie, z nichž prvá provádí barvitým Ungeltem 16. století, druhá vypráví o doktorech a lékařích našich téhož věku a třetí »Strach o Karmel« horlí s polemickou vervou proti Vančurům »synům světa opatrným a lstným«, kteří r. 158[illegible]. uvalili velká a hrozná pokušení na bratrský sbor Boleslavský a ještě roku 159[illegible]. zle trápili učeného skladatele této knížečky.

Obě povídky čistě novellistické daly by se zařaditi nejlépe do starší sbírky páně Z. Wintrovy »Staré pražské novelly ze XVI. a XVII. věku« družíce se k ní rušným a hybným životem malebných scén, charakteristickou kresbou pitoreskních zákoutí a místností Prahy pozdně renaissanční, jež, jakoby oživena z rytin Jiljího Sadelera, šeří se dobrodružně do všech stran knihy. Kulturní historik a archaeolog hluboce zaujat několika svéráznými scénami, jež si až do nejmenších detailů dokreslil, hledal v »pražském obrázku z r. 1608« »Proti pánům« novellistickou niť, na které by genrové ty obrazy navlékl a poněkud alespoň spojil. Lidé a osudy žijí tu, jako ve většině starších prací autorových, »Starobylými obrázky z Rakovnicka« (1886) počínajíc, k vůli archivu a museu, jejich duše jsou tak pečlivě oblečeny v tykytové pláštíky a krátké kabátce se štrychy karmazínu, že jich samých ani netušíte.

V graciesním »pražského života kuse«, »Krátký jeho svět« vše to jest převráceno. Tu nehledá již kulturní historik lidi a osudy, aby byli statisty archivu a museu, tu nevypráví již životní příběhy, aby oživil a občerstvil barvité a originelní scény; tu jest všecken historický detail štaffáží a pozadím. Tragika lidského osudu sama, snad poprvé v pracích páně Z. Wintrových, stojí v popředí veškerého interessu; a ač chvílemi oslabena přílišnou historickou svědomitostí autorovou, která na př. nedovedla si odepříti vylíčení děsného soudu na krvi mrtvého na posledních stranách povídky, zůstává vždy dominujícím tonem v prosté a milé té povídce. Stlumena v stilu dohasínající renaissance a vznikajícího baroka, jenž nezná než cit precisně kostymovaný a vášeň groteskně podmalovanou, nemá tato tragika ani velkých slov ani theatrálních pos; traktována bez psychologických poznámek a daleka lyrického tonu působí silou určitě a přesně, barvitě a pitoreskně vypravovaného faktu. Osud mladého kantora Jana Pistora Třebenického, jenž smutně a bídně padne rapírem žárlivého manžela jako domnělý nápadník jeho krásné ženy, právě když chce paní Martu varovat, aby nehřešila s lehkomyslným mistrem Marchionem Žďárským, právě když se těší, že brzy dočte Codicillovu Sphaeram Sacrobosci a začne čísti na traktátě života, — tento osud zachytil pan Z. Winter prostým, ale výrazným uměním. Zdá se, jakoby šuměl krásný stesk nad »nedožitými osudy«, kapitolami této povídky, nejkrásnější ze vší belletrie autorovy. ARNE NOVÁK.

* * *

V měsíci únoru oslavuje Francie sté narozeniny Viktora Huga. Celý vzdělaný svět vzdá čest památce velkého básníka. V několika statích chceme shrnouti obraz jeho nesmírného a všestranného díla. Článkem Alfonse Bresky v dnešním čísle zahajujeme serii.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumira« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumira a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumira« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. — 10. ÚNORA 1902. — * ČÍSLO 13. *

JOSEF K. ŠLEJHAR:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

Byly to všechno jen nahodilosti, co se s ním dály. Netřeba jim přikládati významu. I jindy se mu cos podobného přiházelo, třeba ne zrovna v takové intensivnosti. Za těch nocí jako nekonečných rádo se děje cos takového v okamžitých přecházivých záchvateeh. — A nebývá tu zrovna nebezpečí ani tak bezprostřední, jak si to mysl, probravší se, v prvním názoru představuje. Obyčejně, i kdyby nebezpečí do jisté míry hrozilo, ještě zavčas ozve se v člověku záchranný pud, jenž nikdy neopouští svou odvěkou stráž, nikdy neusíná. A bylo-li skutečně tentokráte cosi mimořádného u něho, bylo to zcela vysvětlitelno, zcela přirozeno po úmoru předchozím. Tu vše zas přejde po jediné noci spánku, věru netřeba se tím déle obírati. A takto usuzuje logicky, přistíhal se zase již, že nějak vymyká se sobě. Jisté své pohyby, posuňky, jistá potřebná označování k lidem — a někdy i jakoby k sobě — činil pod vlivem zřejmé extase, pod jakýmsi patrným závazným spjatím, v něž znova vložena se zdála bytost jeho hmotná, a které jakoby mimo tělo jeho intensivně se rodilo. Někdy bralo ho cosi neodolatelně s sebou, ocítal se v nepochopitelném ústředí, v němž celá skutečnost přecházela v zmatenou bizarerii předrážděných, vyčerpaných smyslů. — Teprve za chvíli mohl se zase opanovati a zase si uvědomiti svůj mimořádný stav.

Ale co na všem tom záleželo, na těch přecházejících přehmatech tělesnosti, vzhledem k tomu, že jedná se již o jedinou noc, a pak že všem nárokům fysickým bude vyhověno. Zatím se to již nějak překoná. Což tělo, toť tak pružná věc — mačkej do libovůle a jednou ulev, zase přejde do náležité své míry. A více se těmito jaksi tělesnými popudy neobíral. Postihnuv se za krátko v takovémto vlivu cizorodých elementů, hned již je zase setřásl, vše zapomněl — co na tom všem záleželo! A jen ten jediný cíl mu zase svrchovaně vytanul, jejž měl před sebou. Byla to láska jeho, v níž chvěl se dechem svaté vášně, v touhách roznícených až k záchvatu mystiky. A láska ta vynášela ho zase ze sebe, ze skutečnosti, ze všech nesnází a slabostí těla. Někdy cítil se velkým jako Bůh, tou velikostí, jež není přeludem blázna, pošetilce, zpupné samolibosti, kterážto není nikdy dosti sebou nasycena; ale tou velikostí, jež požehnaně vkládá se do duše u vypjatosti síly tvůrčí, svrchované! Někdy zase jakoby se láska jeho blížila k němu velebným chodem proroka. Všechna ta síla a moc zmítající jeho srdcem jakoby se tu zpodobila v ohromivou podstatu, v nadzemské úchvatnosti, a ta vychylujíc se mimo duši z bytosti, splynula pak kol u vznešenosti glorioly, jež vše si podrobuje. — Ó, Marie, pozvedal se tu v něm nezvěstný hlas, v jeho nitru svět světů vyvolávající a jásající jako hlahol vzkříšení, v ústrety tomu všemu, co až dosud v zoufalství a zavržení temnot marně očekávalo svou spásu.

V lesku a slávě nebes mu vzcházela. A byl obličej její jako blesk a roucho její v bílém liliovém záření. Ano jakoby tak něco nezměrného spělo k němu. Velké stopy razily se k němu slavným prostředím jeho extase, jako v závanech božího dechu, v pomyslné zářivé sféře, v zachvacování vždy novou vášní, novou silou, neskonale stupňovanou, zasvěcující se mysticky u vidinu svou. Při tom jakási ohniska nezměrného jasu kladla se v ostatní ústředí hasnoucího zde světla, a zase stíny přecházely v míjivé věštebné chimeře, razící si tudy chod, jakoby jiná neznámá jsoucnost spěla.

K této jsoucnosti upjal celou duši svou.

A jeho, ovládajícího na těchto místech lidmi, hmotami, všemi silami, jeho velení slepě poslouchajícími, k nimž stál v poměru svrchované odpovědné pravomoci, najednou ona jsoucnost stlačovala k té zemi zde, v uvrhování se bezmezném, v takovém sladkém koření se a v oddanosti mystické jakoby před zjevem světice. Jaké povýšení v tomto oddání se, jaká svrchovanost v tomto schýlení se lidskosti! Tu jakoby dostávalo se jí zadostučinění všeho! A vzlyky rozjásání, takového slastného rozechvění srdce, vzdávajícího se cele, byl by v tomto ohlasu svého nitra holdoval této jsoucnosti. Takto do bezmezna by se klaněl, nikdy by neopominul . . . až zase jakoby k sobě prudce vynesla ona jsoucnost lásky, ve svou náruč, ve svou omamnost. Skrze to bizarní, pochmurné, uzavřené přístřeší trámové, k němuž bez ustání valily se páry a chumle splývajíce zde v kalné oblačno, a v němž za pronikavých zážehů světelných, dosahujících v jeho víry, ztajovati se zdála jakás pekelná fantasmagorie — pronášela ho k sobě od toho všeho tam zanechaného, tak bědného a lidsky změteného, jakoby od vřavy démonické. Nedotčeného vším tím k sobě v nebesa ho vnášela, kde u volnosti blažené, v rozvinu netušených sil, divů a zázraků vplynul dokonale v závratnou sféru lásky. Bylo mu, jakoby tak s ní vzlétal slavně uprostřed pějícího hvězdna, ze všech dálav věčna sdružujícího se k nim k oslavě lásky jejich. Ó, Marie . . . Bylo to ono věčné řícení se nekonečnosti u věčnost lásky . . .

A v tomto ponětí, jež bylo tak nevystihlo jemu samému a odnášelo ho na okamžiky od každého jiného zření vzhledem k tovární jsoucnosti, jíž náležel, že byl slep ke všemu vůkol, upadaje takřka v bezvědomí, a jakoby jen báječná sugesce vedla již duši jeho tam, kam bylo třeba, aby vše se naplnilo — všechny překážky zmizely, každá možnost nemožnosti. Vše ovládavě za cíli svými dovedla spjati tato sugesce.

Bože, jak bídný byl ten dosavadní život, v jakých temnotách se dál Jak malicherny a bezpodstatny byly jeho domýšlené výhody i nesnáze, při nichž, zdávalo se mu vzhledem k němu, že musí se zastaviti svět. Jaká to zpozdilost vlastní důležitosti. Jaká nabírání v dosah jakýsi té bezejmenné nicotnosti. Jak plano a zbytečno to všechno. Jaká marnost pachtění, jaká ubohá, pustá pozemskost dechem lásky nenadchnutá! . . . »Marie,« volal ji zas jako v nezměrné útěše uprostřed hluku továrny, vší lomozící vřavy sil a hmot, svádějící se jaksi zrovna k němu ze všech prostor, z nejzazších zákoutí, z místa a utkvění každého, jakoby tady všechno dokona tonto změtí bylo naplněno. A tu někdy zase celá vřídla povyků zdála se vrhati na ven k němu ze záhadných jakýchsi útrob, co jindy hnal se vším jako jediný ohromný táhlý zvuk jakoby supění hory . . .

Kde byla ona, dosud nepřišel. Zúmyslně ještě tam nezacházel. Pořád vyhýbal se místu tomu, jakoby ještě nenadešla pravá chvíle. Jakoby jí tak vytoužené chtěl se zatím ještě vystříhat, jako velikého štěstí, k němuž nejsme ještě dosti připraveni. Vzdalovat se jí to mínil ještě na tu chvíli, až by vše, co náleželo k jeho povinnostem, bylo tady zúplna zařízeno. Neboť pak . . . pak . . . na nic již nebude čas, vše pak zůstane na tu dobu sobě odevzdáno. Nebude tu tomuto světu náležeti, zmizí jaksi dosavadní jeho osobnost, jež tu zápolila. Odevzdán bude jiným mocnostem, jimž náležet bude zcela. — Ó, mocnosti blahoslavené, jež takto v duši zasaháte . . . A nebyla tedy jaksi ještě chvíle pravá, kdy slavnost má začínat. Jak ta chvíle udeří, pak vše vzejme se v slávě nebes a země a veliké štěstí dostaví se připravenému . . .

A do této chvíle bylo třeba rozvážně vyčkávati. A dle toho zaříditi své jednání vzhledem k ní. Věděl, že kdyby dříve k ní šel a ji spatřil, více by již nebyl svůj! A to nebylo ještě na čase, zbývá nutnosti ještě naplniti, jichž vzdáti se nemohlo býti dáno asi tomuto snu lásky jeho.

Ale že bylo zatím třeba informovati se i o těch věcech, jež týkaly se stanice u ní a dle toho leccos zaříditi, dal si zavolat dozorce dotyčného oddělení. Naslouchaje výkladům hubeného, zasmušilého muže zdánlivě v celé zaujatosti, — jaká že je dnes pěkná čistota šťav, aparáty že dobře berou, »mužíky« že nezlobí a »pakunky« že drží, že ještě ani jediný nepraskl, a hmota že se dobře vystírá a šlempa pěkně svaří, že půjde-li to tak celou noc, že bude moci být víc o hezkých pár metráků šťávy, jenže musil jednou dojít do rafinerie, kde omeškávají se jim s odebíráním, — a co vše sděloval — ani vlastně neposlouchal. Vždyť to bylo pořád stejné rozumějíc se dávno jaksi samo sebou, pokud nějaká abnormalita nenastala, čehož dnes bylo daleko, a vše dařilo se co nejlépe.

A jedině to již na ni myslil, na tu ženu rozkošnou, ženu jeho, tu božskou královnu jeho srdce. A div že jedné chvíle nevyjukl v bouřlivý, veselý, ironický smích nad tou shodou okolností, že právě vykládáno mu bylo o šlempě. Jinak důležitě hleděl upjatě do tváře dozorcovy, na jeho sivé, trudné, ale nemilosrdné oči, rychle pomžikávající, a na pohybující se jeho rty, jež monotonně vedly svou — a leda to si mimo své háravé pomnění uvědomoval při těchto sděleních, týkajících se továrny, že místo praznámé tváře svého dozorce vidí chvílemi jakousi neznámou, přecházející zpodobu, klapající rtoma, jakoby v masce natáhl ukrytý stroj, a že jemu samému chvílemi rozvířilo se v hlavě jako za vichřice, jež vše přehlušovala mimo nárazy. ženoucí se neústupně v před a odkudsi vystupující a zase sestupující — to ten bagr vtíral se tak v rozechvělé smysly nárazy

někdy neobyčejně vyniklými — ale vše zase hned napotom uvedlo se v pravou míru, vichřice zaléhala již jen vzdáleně, a bagry to vedly svou obvyklou prostou tvrdou píseň a i tvář dozorce vymanila se najednou z bizarní své zpodoby.

»Všechno tedy v pořádku, netřeba se dnes asi obávat zlé noci, kalamity asi nenadejdou,« přerušil konečně mluvčího, praviv to ale více jaksi pro sebe, zřejmě zatím netrpěliv, ale ne i neuspokojen nad dobrým chodem všeho. A kynul mu, že může jít. — »Abych nezapomněl,« obrátil se náhle ještě k dozorci, jakoby byl věru málem zapomněl, když tento byl již v odchodu; a povídal mu co nejvšedněji, v prázdné, unylé, zmrzutělé monotonnosti, v jaké zbýváme se nahodilé upomínky na věc nejmalichernější, k níž jsme se ale nějak zavázali: »říkala mně Marie, ta . . . abych jí od půlnoci povolil východ — už ani nevím, co uváděla za příčinu, nějakou rodinnou nebo co — tak tedy od půlnoci na její místo někoho připravte . . .« A tu již mu uvázl hlas a splynul v sobě. V nitru jeho cosi tak bouřivě počalo vystupovati, co nedalo se již ani zadržovati — že kvapem musil se odvrátiti od mrzutě naslouchajícího dozorce, jenž, toť se rozumí, podvoluje se, nemohl přece nepřipomenouti: »I toť se rozumí, to ony ty zatracený běhny mají pro svý spády vždycky nějakou ‚rodinnou' (vytkl v opovržlivém důrazu) záležitost; ale jak líbějí poroučet — on že by se jimi jen tak obalamutit nenechal,« bručel si již cestou.

A mladému muži, jenž dělal, jakoby nezaslechl poznámku dozorcovu, či skutečně ji neslyšel, zdálo se, že tím se nyní ke svému cíli o tolik přiblížil. Ku podivu, jaksi se obával té chvíle, kdy vůči dozorcovi musí udělit tu disposici stran ní. On, jenž byl zde nyní na místě neobmezené vlády nade vším, stran takové věci, jako byla ona, do níž mu neměl nikdo co mluviti, byl v nesnázích trapných vůči člověku, jenž zcela závisel od něho. Nyní se zbyl těchto nesnází a jakoby byl svému cíli hned o tolik blíže. »Ó Marie,« zašeptal, přikloniv k čelu chvějně dlaň, jakoby je chtěl zastíniti, či konejšiti, a rty se mu rozlinuly jako v horoucím vanutí, a pohled jeho zřev do záludné dáli, zjitřil se jak hvězda neskonalého záření, jímaje ve svůj obzor tajemný svět, jenž se přibližuje.

Ostatně stran toho koše zařídil všechno hned již s večera, jak se bylo setmělo, nikdo nic netušil, mělť tu své oddané lidi. A ti konečně vyřídili uloženou věc, aniž by jim bylo co po tom, co vše má znamenati. Byla-li i u nich zvědavost, musila vůči němu zůstati v pokoře; a znal pak své lidi, ukládaje jim důvěrný úkol. Nezvěděl nikdo ničeho.

Podíval se z nenadání v nedůtklivém nervosním chvatu na hodinky. Stalo se to ne jako při netečném ohledávání času z pouhého zvyku, ale jako když náhle vzbouřil se v nás popud, není-li již čas k momentu osudnému, jenž v naléhajícím chodu nezvratném se blíží. Při tom srdce jeho prudce zabušilo jako v návalu horečné vidiny. Byla to horečka rozkoše. Ale bylo ještě mnoho času. Nadchází-li význam ohromující, ohlašuje se čím dále naléhavěji v překotu stále dorážejícím, nedávaje více mysli pokoje, byť ještě značná byla časová distance, v níž o něm bylo ustanoveno.

Pokrač.

VÁCLAV HLADÍK:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)

Pokrač.

IX.

Slečna Havlenova opět uvítala svého přítele v malém salonku Rudolfina uprostřed rozházených kytic, obklopená rozjařeně nadšenými kamarády hudebníky, důvěrně galantními žurnalisty, ctiteli a známými.

A celá zahořela radostí a v jejím stisku Voldanovy ruky hrála láska . . . Nabízela se mu v celé kráse svého vítězství umělkyně. Vonnou vzpomínkou zavanuly jí myslí chvíle jejich intimních chvil, které je spojily vášnivě, ale s uklidňujícím vědomím volnosti, nezávislosti Zavírala oči, když ji líbal, ale po přeháňce citového a smyslného vzrušení otvírala je opět dumavě a střízlivě. Myslila však na Voldana stále, připomínala si jeho slova a gesta, viděla jeho pohledy a úsměvy, čtla pozorně vše, co se mohlo týkati jeho, nebo co jej mohlo zajímati, byla dojata vždy jeho přítomností, bylo jí vše příjemné u něho, i jeho tvář, i jeho hlas, dech jeho svěžích rtů, a proto byla si jista, že jej miluje, nejvíce miluje dle svého způsobu, což ovšem dle jejího názoru nebylo ještě láskou.

Toho večera hrála s největším uvědoměním svých sil, s nejvroucnějším vzletem a s takovou něžnou, vášnivou rozcitlivělostí, jaké dosud nepoznala. Věděla, že v tom davu, naplňujícím koncertní sál, kam neodvážila se mezi hrou ani pohlédnouti, je Voldan, jenž cítí asi něco podobného, a jenž chvěje se úzkostí i trémou o úspěch jejího koncertu.

Bylo mu skutečně svátečně v duši, jakoby se v něm vyjasnilo, když Mína uchvátila hned

na počátku obecenstvo a když po první části koncertu potlesk se stále opětoval, stále volal na podium mladou, bledou, krásnou dámu. Všechny ruce se k ní vztahovaly v roztoužení obdivu, všechny rty jí volaly své zbožňování, všechny zraky se k ní modlily. Byl to triumf . . .

»Děkuji vám za růže,« řekla Mína pouze. Byla proti svému zvyku velmi rozechvěna a nervosně se usmívala.

»I love you!« pronesl Voldan polohlasitě, líbaje jí ruku. Lehce jej štípla.

»Tedy spokojen?«

»Oh, a jak!«

»Tak mohu se, mistře, odvážiti již ven, do světa?« obrátila se Mína k hudebnímu skladateli, který měl modré, snivé oči a duši prostě dobrou i sobeckou, a jehož všechno myšlení a cítění vyjadřovalo se melodiemi a písněmi. Vzduch byl naplněn pro něj hudbou, všedním lidem neslyšitelnou, a říkával, že s oblak na něj prší noty.

»Jen s odvahou, mé dítě . . již to půjde . . . napřed do Němec, tam rozumějí muzice a dají vám pas do celého světa, pak pro trochu reklamy do Paříže a hned na to do Ameriky pro dollárky . . .« odpověděl skladatel.

Voldan odstoupil, zanechal Mínu hlučícím, překřikujícím se pánům, a prohlížel si kytice, košíky květinové, i nápisy na stužkách. Byly to ponejvíce dary od známých rodin. Nejnádhernější koš byl od Wollnera. Na stuhách byl pouze jeho monogram a datum.

Voldan přišel ještě jednou, po další partii programu, kdy byla jen zcela krátká přestávka a kdy o samotě si mohli říci několik slov. Vyslovili si spěšně všechnu svou radost.

»Zítra u tebe . . .« pravila Mína, když Voldan se s ní loučil. »A dnes večer se ostatně uvidíme, že?«

»Kde?« tázal se Voldan udiveně.

»Nu, u Wollnerů . . .«

»Ah, co je tam?«

»Večeře, soirée po koncertu . . . na mou počest . . . aha!« chlubila se se smíchem, »což ty nic nevíš?«

»Ne, nejsem pozván.«

»Ale to je nemožné!«

»Divím se, že zapomněli na mne. Dosud ještě nikdy . . . to je divné . . .«

Mína se lehce usmála pro sebe a opakovala po něm:

»Ano . . . to je velmi divné . . .«

— — — — — — — — — — —

Když přijela do paláce finančníkova, provázena svým otcem, vyhledala Mína nejdřív příležitost, aby mohla mluvit s Wollnerem o samotě.

»Proč jste nepozval Voldana, svého přítele?«

Wollner cukl tváří a obočím kolem svého monoklu. Omlouval se, že zapomněl.

»Ostatně myslil jsem, že ho nebudete u mne postrádati, když máte příležitost jej tak často viděti . . .«

»Tak často, jak se mi líbí . . .«

»A chodíte s ním i na denní dostaveníčka do Stromovky.«

»Proč ne?« zasmála se vzdorně a koketně, »když mne to baví!«

»Snad nejste do něj nadobro zblázněna?...«

»A kdyby . . . co by vám bylo po tom . . . nu, nezlobte se . . . to víte, že to není u mne ani možné . . .« chlácholila jej uzřevši jeho zbrunátnělé čelo.

X.

Mnoho povyku nadělala Voldanova přednáška mládeži studentské o Havlíčkovi. Nový muž promluvil k studentům, kteří tušili v něm někoho jim blízkého. Někteří sice prohlásili ho za šosáka, oportunistu, zpátečníka jako jiní za moderního a pokrokového, ale všichni více méně sympatisovali s jeho způsobem nazírání i vyvozování. Voldan mluvil nenuceně, volně, břitce, odpoutaně ode všech vlivů a styků a stran, a upřímně vyslovil vše, co chtěl říci o české otázce. Některé žurnály s ním polemisovaly, i žurnály jeho strany, mluvilo se mnoho o jeho nejnovější řeči, jejíž velký, hluboký dojem nemohl upřít nikdo.

Voldan věděl, že urazil opět vážný kus cesty ku předu, a byl posilněn. Všechno šlo dobře podle jeho plánů. Věděl, že musí být populárním a že musí imponovat těm, které si nezíská. Dařilo se mu vše znamenitě. A Míně s humorem a rozradostněnou sdílností svěřoval své práce, své záměry, své touhy.

Zažívali krásné doby jarní.

Měli si vždy tolik co vyprávět na svých návštěvách a procházkách. Chodili někdy na Petřín, na Hradčany, a hledali krásná, poetická, malebná místa.

Někdy byli v zahradě Voldanově, jezdili po Čertovce, poseděli v altánku nebo pod barokní rozbitou sochou.

Voldan se necítil nikdy dosud tak mladým, svěžím, silným. Lehce šlo se mu životem, práce se mu hravě poddávala. Takovým se jevil i ve své lásce a přijímal její krásy a rozkoše bezstarostně, bez pomýšlení na zítřek. Jen někdy vrátila se vlna smutku, neklidu, tesknoty a úzkosti před budoucností. A v takových chvílích nedovedl si představiti život bez Míny, bez ženy, která měla být tak málo v jeho životě, jako on v jejím. Pokrač.

Z NOVÉ ČESKÉ POESIE.

Jan z Wojkowicz:

OSUD.

Vše v hvězdách vypočteno . . .

Smrt i Zrození
svůj zvláštní důvod má, a s velkou pečetí
si každá duše v svět své nese znamení.
Kdo křídly vzletět neměl, také nevzletí,
kdo úkol naplnit měl celý, naplní . . .

Má duše mnohé tak své krásy uchystané
na dně svých tušení . . . A divná, divná věc:
Ty krásy někdy světla nezahlédnou přec,
a s ústy zahynou i písně nezpívané . . .

Kdo ví, co s duše naší snem se zatím stane?
V čí duši teprve se světu celý zjeví?

Jsou dni tak nejisty jak karty promíchané,
a který Černým Petrem, nikdo neví.

Jar. Havlíček:

ULETĚLY PÍSNĚ . . .

Do zardělé dálky po obloze modré
šumných křídel letí oblak bělavý —
zpěvy plné něhy, plné sladké tísně
zvoní stříbrem z oné stkvoucí záplavy.

Labutě to letí do neznámých krajů?
Anjelů se sněžných oblak k zemi snes'?
Ne — to z mojí duše písně uletěly,
když jsem otevřel ji touhou zmámen dnes.

Uletěly z duše — zakroužily vzduchem,
zpívajíce tiše v modrou spěly dál —
až se jejich hlouček mávající křídly
bílým obláčkem být na obloze zdál.

Já se dlouho díval za tím bílým rojem
odletěvších písní s bolem ve hrudi . . .
Snad se v mojí duši osiřelé, chudé
nové sny a touhy zase probudí . . .

J. S. Mach:

NÁLADA TĚCHTO DNŮ.

Má duše dneska plná rozporů je,
v snech neplodných své síly utrácí.
Sup touhy hladový se marně vysiluje,
vždy s křídlem zlomeným se domů navrací.

Zrak chorý časem vzněty vášnivými
se v efemérním blyskne zaplání.
Dnes lásky požár v žilách zasvítí mi,
by přines' zítra nové sklamání.

Po každém vzplanutí přichází unavení,
slov laskavých proud posměch udusí.
Polibků něha hořkne v okamžení,
ret klesne dřív, nežli jich okusí.

V banální slova mění se a hnusí,
dřív nežli vyřknut, výkřik odboje.
A vždycky smutek nad tím zůstat musí,
co, dřív než přišlo, odvanuto je.

Zrak chorý jenom za vidinou kamsi
se v efemérním blyskne zaplání.
Mučivé fikce znova upřádám si,
bych uzřel zítra nové sklamání.

M. B.

Já, tvojí krásy zajatec,
lkám k tobě v slzách, slova zoufalá,
měj slitování se mnou, vždyť jsi přec
nad »Utrpením Werthra« plakala.

Mne umučí tvůj chladný klid,
vášnivou touhou umdlel již můj zrak.
Jak nedočkavý chudý eremit,
jenž v poušti svojí čeká na zázrak.

A ty, ó kdy se ustrneš
nad ponížením svého vasala.
O vysměj se mi aspoň. Vždyť jsi též
nad »Utrpením Werthra« plakala!

Jaroslav Schiller:

NEŽ SLUNCE ODEJDE . . .

Dřív, než ještě slunce do vod zapadá,
květy skláněji se k zemi zardělé,
v paprscích se chvějc boží zahrada,
kam teď okna otevřeli andělé.

A paprsků tisíc plá a zachvívá
v keřích, haluzích, na stráni, v údolí,
serafickým vděkem, svět se usmívá:
ráj zří člověk a srdce již nebolí . . .

Růžové své ruce spíná nad hlavou
večer, útěchy pln, pohádkových vnad,
a zázračné tóny chvějí dálavou,
dříve, západní než blankyt zbledlý zchlaď.

Marie Jaronská:

STMÍVÁ SE . . .

Stmívá se. Jest večer. V smutné duši též se stmívá.
Večer, ten přec aspoň zářné svoje hvězdy mívá,
však v té smutné duši bez nich stmívá se, ach stmívá.

Ku hvězdám výš rozepíná křídla touha snivá;
žel však, že tak často padá holuběnka sivá
raněna jsouc . . . V očích život znenáhla se stmívá . . .

Jaroslav Borotínský:

TY'S ZA VEČERA HRÁLA CHOPINA . . .

z náladových veršů.

Ty's za večera hrála Chopina, —
já slyšel z parku klavír znět,
a v komnatu, jež ve tmě ztopena,
nakláněl jasmín bílý květ.

A sonata tvá dlouze lkala, lkala,
až duši moji bolně rozplakala.

A zněla tak, jak píseň labutí
by v tichých, sladkých plula snách,
kde vůně květů vábí k usnutí
ve starých parků hlubinách.

A profil tvůj byl v přítmí záslon skryt mi,
kde lkaly sonaty tvé bolné rytmy.

A refrén písně tvé tak teskně zněl,
v něm pláč a výkřik bolu byl,
jak po jaru by zpěvák opouštěl
kraj, v kterém písně probudil . . .

A sonata tvá s náladou tak tklivou
v noc letní dozněla opojnou, snivou . . .

Josefa Klumpartová:

ADAGIO.

Ty něžné tóny tvé jak vzpomínky jsou sladké:
tu bol i těcha v libém souznění,
tu pláč se náhle v úsměv promění —
jak v zrcadle v nich štěstí vidím vrátké.

Ó žití divné, mžikem drsné, mžikem hladké!
Rci, kam to spěješ v lichém blouznění:
v kadence čarné mocném rozchvění?
Jen chybný smyk — kde tvoje blaho krátké?

Ach, kouzelná a božská silo hudby —
k jíž chvále nadšen Annunzio pěl,
ty, jeho umění jež rosou dáváš vláhu —
přej duchu zbýt se života zlé sudby,
jak Demetrio, dej, by zapomněl —
a tebou uvolněn slét' klidně k pekla prahu!

GRAVE . . .

Vše ztraceno . . . jen my tu zůstali
a Smrti vstříc žal nesem' v lačné touze:
Když živí vše nám v světě urvali,
v svém náručí přej zapomnít tak dlouze!

Jde klidně dál . . . Snad bídných trosek těch
i ona, chladná, vznešená — se hrozí?
Jdu klidně dál — v svých děsných bolestech,
že ještě nejsme dost ji přeubozí . . .

ALFONS BRESKA:

DRAMATA VIKTORA HUGA.

Pokrač.

Přečtěte si Lucrecii Borgiu a uvidíte, co nahromaděno tu hrůz a intrik, co vynaloženo tu důvtipu a obraznosti, aby sestrojena byla tato tragedie nedorozumění. V Angelovi milují dvě ženy, Catharina a Thisbe, jednoho muže, Rodolfa. Ale Rodolfo miluje jen Catharinu, ač neví, že je chotí Angela, tyrana Padovánského, a neví, kde ji nalezne. Tu přijde k němu bídácký vyzvědač inquisice Homodei a uvede jej tajnou chodbou do samé ložnice Catharininy, do ložnice, kam pod trestem smrti žádný muž vstoupiti nesmí. Jinou cestou přivádí sem Homodei herečku Thisbe, aby překvapila oba milence. Toť pomsta tohoto bídáckého vyzvědače inquisice za to, že jej Catharina dala kdys pro jeho drzost vyhodit na ulici. Již, již stahují se mračna katastrofy nad Catharinou, když náhle uzří Thisbe měděný kříž své matky viset na stěně. Tento kříž obdržela Catharina od nešťastné ženy, jež byla odsouzena k smrti, a již Catharina vysvobodila. Nenávist Thisbina taje a nyní nepřemýšlí o ničem jiném, než jak by zachránila tu, jež zachránila její matku. Angelo zví druhého dne zachyceným dopisem, že jakýsi muž dlel v ložnici jeho choti, a odsoudí ji za to k smrti otrávením. Ale Thisbe, jež je přítomna jedině této popravě, podá Catharině místo jedu uspávací nápoj, podplatí strážce a dá ji odnést v rakvi tajně z paláce do svého obydlí. Rodolfo, který se domnívá, že Thisbe otrávila Catharinu, probodne ji právě v okamžiku, kdy Catharina procitá ze spánku a volá za oponou jeho jméno. Podobné děje fantastické a hrůzné naleznete i v Hernanim, Cromwellovi, Torquemadovi a Burgravech. Připojte k tomu vypravování o vraždách a nočních dobrodružstvích, hlas krve, který se ozve v Gennarovi při spatření Lucrecie, tajemné masky, jež zjevují se náhle v pozadí a překvapují osoby, vyslechnuté hovory, zachycené dopisy, a uvidíte, jak mohutná je romaneskní a fabulační vloha tohoto básníka.

Láska je skoro výlučně hybnou silou těchto podivných a úchvatných dramat. Ji naleznete všude, ona tvoří skoro jediný jich obsah. Objevuje se všude, pojímána jako všechny vášně Viktora Huga, ve svém krajním a nejvyšším vzepjetí. S nadšením a vzletem hovoří se tu o lásce. Ona je jakýmsi náboženstvím, vírou, klaněním se; ona je nesmírnou touhou, jež očisťuje a povznáší; ona je jedinou vzpruhou života, mimo ni není místa pro jiné city a myšlenky, ona je povznešená nad všecky zákony a povinnosti. A jsou šťastni tito milenci, tak šťastni, že jejich štěstí by jim záviděli císařové na zemi a v nebi andělé. Ale láska je zároveň tragikou a osudem jejich života. Nad hlavami všech Hugových milenců slyšite šelestit chmurná křídla smrti. Ruy Blas, Hernani, dona Sol dokonají jedem. Blanche zavražděna zákeřnou dýkou Saltabadilovou. Didier zmírá na popravišti, a hlava Fabianova klesá pod mečem kata. Don Sanche a donna Rosa odevzdáni inquisici, aby zhynuli smrtí plamenem. Thisbe klesá probodena tím, jejž miluje celou duší svou.

Ale i tam, kde konec je smírnější, je to spíše jen lesk bledého slunce, jež na chvíli se vydralo z těžkých černých mraků.

Osud a Prozřetelnost zasahují často do těchto dějů. Osudem je zajisté, když Gennaro zavraždí svoji matku, již nezná, kterou však celou duší miluje a zbožňuje. Osudnou lze nazvati celou šílenou lásku Ruy Blase ke královně. Krutou hrou osudu je, když Triboulet místo mrtvoly krále, proti němuž najal vraha, aby pomstil zneuctění své dcery, nalezne mrtvolu vlastní své dcery. Osudným je edikt proti souboji v Marion de Lorme, osudným je slib, který učiní Hernani Ruy Gomezovi, osudným omylem je probodnutí herečky Thisbe. Někdy jakoby se rozpoutával boj mezi osudem a Prozřetelností v těchto dramatech. Zde stojíme u problému viny a pokuty. Když zlosyn don Sallust stojí tváří v tvář smrti a volá o pomoc, tu odpovídá Ruy Blas: To smrt je z pokuty! Zdaž není Ruy Blas pouze nástrojem v rukou Prozřetelnosti, aby zmařil úklady a pikle Sallusta proti královně? Zdaž není i Gennaro takovým nástrojem, kterým Prozřetelnost trestá zločiny Lucrecie? Marion de Lorme, milující poprvé, opravdově a čistě, ztrácí svého milence pro neřesti svého minulého života. Ztrácí svého milence, ježto příliš často v minulosti zneužívala jména lásky pro city a vzruchy povrchní a pochybné a bez lásky rozdávala dary, jež pouze láska dávat smí. Triboulet vysmívá se zoufalému bolu Sanit-Vallierově, směje se zoufalému bolu otce nad zneuctěním svojí dcery, a ejhle, Prozřetelnost řídí vše tak, že Triboulet sám uzří své dítě zneuctěné týmže králem, který znesvětil i dceru Saint-Valliera. Sám procítí tentýž zoufalý a rvavý bol, který zatemní jeho mozek mátohami šílenství. Pro zločiny spáchané ztrácí Lucrecie svého syna Gennara právě tehdy, kdy nejvíce ho miluje, kdy jej miluje celou vášnivostí mateřského srdce. Na druhé straně je to dobrodiní dávno prokázané neznámé a nešťastné ženě, které zachrání Catharinu od smrti a zachová ji milenci a životu.

Osoby, jež zasahují do těchto dějů, podobají se spíše gigantickým stínům, než lidem živoucím.

Nejsou pojímány v celé své životní pravdivosti se směsicí nejrůznějších citů a vášní, v celé životní nevyčerpatelnosti a složitosti, ale jsou obmezeny na jednu nebo dvě základní vlastnosti. Hernani není téměř ničím jiným než velkodušným lvem, Carlos vznešeným majestátem, Ruy Gomez zosobněnou ctí. Don Sallust není nic než ztělesněné záští proti královně, Homodei proti Catharině. Jediná myšlenka pomsty je vede, jako Ruy Blase, Didiera, Rodolfa vede cit lásky. Laffemas je policejní stvůra, Gubetta ideálním pomocníkem zločinu, který vzdychá, že je těžší vykonat dobrý čin než špatný. Je skoro nadšen, když slyší na ulici za sebou volat: Hle, Gubetta dýk, Gubetta jedů, Gubetta šibenic.

Nalézáme tu duše zjednodušené a naplněné jedinou téměř vášní, vášní elementární beze všech odstínů, ale strhující a ohromující svou absolutností a intensitou. Ale Sallust je příliš zlý, Hernani příliš vznešený, Torquemada příliš fanatický než by mohli býti nalezeni v životě. Tyto osoby nejsou odpozorovány skutečnosti, jinak by byly daleko složitějšími. Jsou to superlativně pojaté city ve svém nejvyšším rozpjetí, jsou to abstrakce, zde láska, tam ctižádost, jinde záští nebo vznešenost. Vedle těchto povah naprosto jednoduchých nalezneme některé dvojité s činy protilehlými, antithetickými. Lucrecia, jež rozkázala zardousit ve spaní vévodu z Graviny, jež dala probodnout Lioretta Vitelliho a hraběte rienského Pandolfa Petrucciho, která při slavnosti otrávila Jaga z Oppiani, kázala popravit Dona Franciska Gazellu, tato travička, cizoložnice, krvesmilnice všech druhů má jedinou světlou a zářící ctnost: lásku mateřskou, která vyrostla uprostřed všech těch zločinů jako bílá lilije z černého bahna a plní sladkou vůní její srdce a duši. Zde nalézáme absolutní morální ohyzdnost spojenou s jedinou ctností a fysickou krásou. Triboulet v Král se baví je hrbatý šašek šeredný, ďábelský rádce krále, zlý, závistivý, jízlivý, pomstychtivý s jedinou vynikající vlastností: láskou otcovskou. Zde zříme absolutní ohyzdnost morální a fysickou, spojenou s jedinou ctností. Tyto vlastnosti vedou začasté krutý boj mezi sebou, hned nabývá vrchu ta, hned ona, a osoba kolísá od jednoho pólu k druhému zcela opačnému.

Většina reků těchto dramat má jakousi podloudnou osudnost, většina z nich stižena dědičnými fatalitami. Otec Hernaniův zemřel na popravišti, on sám nucen tajit své jméno a původ a skrývat se v hlubokých lesích, stíhaný klatbou. Ruy Blas přichází ze záhadných a temných nížin společenského života. Gennaro je dobrodruh, který nemá svého původu, ani rodičů, ni jména. Stejně Didier nezná otce ani matky. Jako dítě nalezen byl bez pomoci, nahý u chrámových dveří. Rodolfo je psancem, bloudícím od města k městu, štvaný celou Italií, ač pochází z rodu knížecího a jeho rod kdysi v Pádově vládl. V devíti dramatech Viktora Huga opakuje se šestkráte jeden a tentýž typ s malými obměnami. Didier, Ruy Blas, Hernani, Gennaro, Albert, Rodolfo jsou jednoho a téhož rodu, spřízněni svými osudy i povahami. Nelezenec, lokaj, bandita, dobrodruh, rytíř, psanec, všichni mají společnou tutéž podloudnou osudnost. Jsou to rekové mlhaví, trpkostí prosycení a zkázonosní. Přicházejí z neznámých mlhavých a temných končin, zahaleni rouškou tajemství a lásky. Jsou zoufalí, velkodušní, překypující něžností. Hernani sám se nazývá »fou furieux«, »sombre insense«.

Všimněme si nyní žen, jež procházejí těmito dramaty. Žena pojímána tu vždy jako bytost světlá, zářící a vznešená. Stačí projíti galerií těchto delikátních zjevů, abychom pochopili, s jakou láskou, oddaností a zbožnou úctou vzhlíží se tu k ženě. Jsou to většinou ženy vznešeného původu, královny, choti souverénů, dcery hrabat a lordů. Marion de Lorme je slavnou kurtisanou, Thisbe slavnou herečkou, jež zvučností svého jména, svým duchem nebo uměním vyrovnají se královnám. Jane, jež na čas byla prostým děvčetem, stává se náhle dcerou lorda Talbota, hraběnkou z Shrewsbury, hraběnkou z Werfordu, hraběnkou z Waterfordu, majitelkou pairského titulu a dědičkou rozsáhlých statků. Zjevují se v lesku a nádheře svých rouch a šperků, obklopeny dámami, dueňami, služkami a panoši. Ve fysickém smyslu nenajdete tu žádný pendant k Triboulletovi. Všechny jsou krásné, zářné, oslňující. Ale všechen jejich lesk, všechen čar a krása, jež z jich tváří a zraků září, jest jen zevnějším symbolem a odleskem jejich krásy vnitřní, duševní. Všechny mají duši čistou, vznešenou a obětavou. Jaký to tesklivý a smutně krásný zjev ta královna v Ruy Blas, jež nemilována svým chotěm, mučena nudou okolí přilne celou duší ke svému milenci. Ta královna, jež opouští v noci palác a vydává v šanc svoji čest, aby chvátala do tajemného domku, volána jeho děsivým dopisem. A na konec, když zví že není šlechticem, leč pouhým lokajem, že vše bylo na lži zbudováno, i tu mu odpouští a s láskou volá jeho jméno. Donna Sol chce raději sdílet osud psance, hlad, žízeň a nouzi, válku, bídu, děs, smutek, vyhnanství, než by se stala císařovnou po boku Carlosa. Chce raději učiniti konec svému životu, než by se stala chotí Gomeza a na konec vypije jed a umírá se svým milencem. Catharina živí se po sedm let jen jedinou myšlenkou na svého milence, jen jediný lásky cit chová v srdci svém a jedno jméno vryto v něm: Rodolfo. Odhodlá se raději sama k smrti, než by vyzradila jméno svého milence a vydala jej do ruky pomstychtivého chotě. Blanche dá se sama zabit, jen aby zachránila krále, kterého miluje vzdor jeho zradě a nevěře. Thisbe je svrchovaně šťastnou, že aspoň může

umřít rukou muže, kterého celou duší miluje, ač sama nemilována. Marion de Lorme poddá se Laffemasovi, aby zachránila a z žaláře vyvedla svého Didiera. Jane chce se zříci svých titulů, svého šlechtictví, statků a státi se z lásky chotí prostého dělníka.

Jak světlé vidiny, jak zářící stíny procházejí tudy ty ženy něžné a obětavé. Jediná Lucrecia Borgia činí výjimku, ale i zde pokusil se Viktor Hugo, aby ji obestřel co největším půvabem a kouzlem, aby ji obetkal září mateřské lásky.

Pokrač.

JAN HAVLASA:

VLCI.

KRESBA Z TATER.

Dokonč.

Štěrbinou se zablýsklo a mezi vlky uhodil výstřel. Vlci zaskučeli, ale nezarazili se již ani na okamžik. Jako přízraky se míhaly vychrtlé šelmy po matně ozářené, bělostné prostoře, na níž místy se svíjela těla raněných a červenaly se kaluže krve. Řvaní dobytka je štvalo k novým útokům. Někteří rvali se o mrtvoly svých druhů. Šikmé, potměšilé oči se jim podlévaly krví a děsivě se blyštěly.

Výstřely rachotily skoro nepřetržitě. Po každém se vytí vlků zvedlo silněji a několik se jich vždy vrhalo ke dveřím. Zarývali vztekle bílé tesáky ze spoda i se stran do odstávajícího dřeva a lomcovali skřípajícími a praskajícími dveřmi tak, že Húskovi vyvstával na čele ledový pot. Také na okna vyskakovali stále zuřivěji a zatínali urputně silné své zuby do povolujících okenic.

Zdálo se, jakoby táhlá těla vlků byla z ocele a oči jejich jakoby sršely sírou. Ani raněné šelmy neustávaly od zoufalého útočení, jímž celé stavení se již téměř viklalo. Z louží krve se kouřilo. Sníh před hájovnou byl rozdupán, zválen a červeně postříkán. Hory v dálce byly stále zadumány pod úsměšným svitem měsíčním Odnikud nekynula naděje —

»Bože, smiluj se!«

Oh, co by Bůh pomáhal — drkotal Húska tiše mezi zuby — když dosud nepomohl! Osud jest osud, a proti němu nikdo nepořídí se svým odporem, ani čarodějnice a divé ženky ničeho nezmohou, nikdo nemůže mu čeliti! Osud je bůh od věků do věků nezměnitelný —

A vlci, jakoby vtělení ďábli byli, lítali ztřeštěně okolo hájovny, zuřivě skřečeli a vyli, nepřestávajíce dorážeti na stavení, v němž řičel strachem ztýraný dobytek, a nedobytnost kořisti plnila je vzteklou neohrožeností. Výstřely třískaly, vlci klesali a přes jejich mrtvoly drali se jiní s rozšklebenými, uslintanými tlamami a s vyceněnými zuby. Dvéře znenáhla povolovaly. Húska to cítil, ale neustoupil od nich. Dále nabíjel pušku, mířil štěrbinou a střílel do rozběsněných davů.

Vlci však neochabovali.

— — — — — — — — — — —

Húska umdléval. Cítil, jak dvéře ponenáhlu povolují, a že blízká jest chvíle, kdy hradba se prolomí. Zoufalá odhodlanost vlévala mu do údů nové síly a hrozný řev rozlícených dravců ho popuzoval k hněvu. Rána za ranou padala mezi vlky. Ale smečka, ač valně prořídlá, dále se vrhala na stavení, rozchvacovala vše, co se uvolnilo, a bylo viděti, že neustane dříve, dokud si nevynutí volný průchod do hájovny.

V horárově hlavě zněla jen jediná myšlenka: spatřiti ještě svou Halku a své dvě děti. Aspoň v hodině smrti na okamžik je uzříti a s nimi se rozloučiti, třeba jen pohledem — —

Ale nebylo naděje ani na takovou smrt. Horší zkáza se blížila. Jedovatý její dech vanul již útrobami skřípající hájovny. Kvičení koz a hekavé chrčení krav znělo jako v umírání. Bylo slyšet, jak drolí se zdivo chléva při skále — —

Húska vyhlédl štěrbinou na planinu. Vše bylo právě takové, jako před chvílí. Vlků bylo již daleko méně. Ba zdálo se v té chvíli horárovi, že již jaksi ochabují — —

S novou chutí začal střileti, nedbaje bezpečnosti. Vlci opírali se o dvéře a trhali je z veřejí. Náhle silné trhnutí projelo celým stavením. Dvéře se rozštěpily a puška Húskova vypadla v tom okamžiku mezi vlky dříve, než se horár vzpamatoval. V zápětí otřásly se obě polovice dveří při novém útoku rozdrážděných šelem, a jedna z nich se skácela.

Húska nepozbyl duchapřítomnosti. Rychle seskočil z nastaveného harampátí do rozevřených dveří jizby Sotva dopadl, okamžitě se vzchopil, přibouchl dvéře, zavřel je na klíč a zahradil vším, co v rychlosti mohl k nim přivléci. Ale tím vyčerpána byla jeho síla. S očima vypoulenýma a s čelem promodralým klesl v bolestech k zemi. Vyvrtnutá noha i odřeniny a rány ho počaly páliti.

Chtěl se zvednouti, ale nemohl. Hlava mu třeštila a zdálo se mu, že již rozevírají se dvéře a jimi že se žene dovnitř dav rozvášněných šelem — —

Děsné skučení ozvalo se na chodbě. Vlci tedy vnikly průlomem dovnitř hájovny. Húska slyšel, jak pobíhají po síni. Schvátil ho strach, aby neprolomili kus .vetché, částečně dřevem na-

hrazené zdi v koutě chodby, a tak se nevedrali do jizby. Ulehčilo se mu, když poznal, že na tu chvíli vrhly se šelmy na dvéře do chléva.

Řev dobytka umdléval. I vlci již jen supěli a chroptěli. Suché praskání, násilné lomcování a třaskavé přelamování zaznívalo na chodbě. Náhle rána se rozlehla celým stavením. To padly dvéře chléva, a vlci vrazili dovnitř mezi zvířata, na smrt polekaná. Krátký byl zápas. Úsečné ryky ozvaly se tam a chrčení dravců, chlemtajících horkou krev.

Húska se pozvedl na loktech a napjatě naslouchal. Naděje klíčila mu v srdci.

Náhle ozvalo se vytí kdesi nad ním. Na střeše zacupkaly vlčí nohy. Cupotání bylo stále hlučnější a vytí rostlo s úsilím, kterým lomcováno bylo střechou. Čeho se horár nejvíce obával, stalo se:

Vlci byli nad jeho hlavou — — — — — — — — — — — — — — —

Děsné okamžiky se pomalu táhly nejistotou a zoufalostí Húskovou. Střecha se otřásala, bylo slyšet, jak z ní rvou vlci kus po kuse, a horár čekal, že co nejdříve se krov prolomí a se sřítí. Také okenice v obou oknech stenaly pod nárazy útočících šelem. Húskovi se chvílemi zdálo, že mezi prkny šíří se trhlina, z níž příšerně se lesknou zelené oči dravčí. Občas ozvalo se vytí vlků na chodbě, chvílemi silněji zabouřilo na střeše a opět na několik okamžiků umdlévalo —

Húska ležel uprostřed jizby a marně se snažil pozvednouti se. Vyvrtnutá noha vypověděla mu službu, a úhoz v boku teprve nyní začal páliti a boleti tak, že horár skřípěl zuby.

Šly naň mrákoty. Vytí vlků ztratilo se mu jako ve snu. Jen hučení mu šumělo v uších, v očích se mu jiskřilo a v hlavě ozývala se jediná touha: spatřiti ještě Halku s dětmi — —

Když se protrhl z mdloby, nazvedl hlavu a tupě se rozhlížel po temné prostoře. Hukot v uších a jiskření v očích se navrátilo, leč řev šelem se již neozýval.

Húska napjal sluch. Bázeň smrtelná projela mu celým tělem, když uslyšel, jak v koutě chodby se krvelačné šelmy dobývají vetchou zdí a zpuchřelými prkny do jizby. Věděl, že za chvíli zeď povolí útočníkům volný průchod. Slyšel, jak se zdivo drolilo a dřevo jak praskalo a se tříštilo. Dravci při své práci jen chrčeli a supěli, zuřivě zatínali zuby do trámů a drápali po drobivém zdivu.

Húska upadl v bezvědomí. Poslední jeho myšlenkou bylo, že ho rozsápou vlci, a že již nikdy neuzří své Haliny a drahých dětí — —

* * *

Kalné jitro rozlezlo se po horách. Šedivé mraky se kupily po obloze. Špinavé mlhy zahalovaly temena velikánů a vláčely se po jejich svazích. Sněhy v žlebech a v roklinách se příšerně šklebily, a ledovce se matně leskly mezi šerem mlhovin.

Od Smokovců šlo několik gazdů s horárem Rulkou a s převodníkem smokoveckým v čele nahoru k Húskově hájovně. Uplakaná Halka s očima ulekaně těkajícíma po širém okolí se opírala o rameno otcovo, jenž marně se snažil ji utěšiti.

»Veď viem,« odpovídala trhaně na jeho potěchy, »že pridem už neskoro!« a nedala se upokojiti. Kdykoliv vzpomněla si dnešní noci, v níž vytí vlků se rozléhalo široko daleko po horách, pozbývala naděje, že se ještě shledá s ubohým svým mužem, a před oči vystupovala jí děsivá představa zohaveného těla, roztrhaného krvelačnými šelmami a zpola ožraného. Kdo bude teď bědným sirotám jejím tak dobrým tatíčkem? Ej, bože, bože! Kdo je pohoupá s takovou radostí na kolenech a kdo je ubožátka polaská —

Halka se každé chvíle křečovitě rozplakala. I ostatním draly se slzy do očí. Ale neutěšovali ji, poněvadž věděli, že pro toho, kdo slyšel dnes pustý řev vlků a poznal, že zní od hájovny, byla by to jen lichá slova spíše srdce drásající, než bolest zmirňující. Uspíšili raději krok, doufajíce, že snad stihnou ještě umírajícího Húsku při jasném vědomí.

Konečně došli na planinu a strnuli úžasem. Polouzervaná střecha přechylovala se přes zeď k zemi, přístěnek a kolna byly rozmetány, dvéře vylomeny a spousty v nich nakupené strašlivě byly pokrváceny. Okna byla úplně roztříštěna a prkna, zevnitř k okenicím přibitá, byla rozryta vlčími tesáky. Mrtvoly šelem, z části rozsápané, ležely již s pokraje polany. Když však došli k hájovně, zděsili se velikého počtu roztrhaných mršin, jež válely se po zdupaném a pokáleném sněhu před polozbořeným stavením.

Několik okamžiků stáli v němém pohnutí. Bylo zřejmo, že vlci, vedravše se přes odpor horárův dovnitř hájovny, rozsápali i jeho tělo. Halka čekala smutný tento konec, ale přece potvrzení zlé její předtuchy ji zdrtilo. Skryla zesinalé tváře v omrzlých dlaních, a spočívajíc čelem na rameni starcově, rozplakala se tak bouřlivě, jakoby se jí srdce žalem utrhlo. Dva z gazdů počali odstraňovati rozmlácené harampátí od dveří. Bylo to obtížné a příliš zdlouhavé. Dlouho bylo by trvalo, než by se byli dostali do hájovny, kdyby rázný Rulka nebyl náhle přiskočil a sekerou nevyrazil obou okenic. Druh za druhem vnikli do jizby.

Uprostřed na podlaze ležel s tváří k zemi obrácenou a s rukama roztaženýma mladý horár. Ztěžka oddechoval a chvílemi křečovitě trhal jednou nohou. Černé dříve jeho vlasy byly bílé

jako sníh. Zešedivěl hrůzami, prožitými v strašlivé noci. Vypadal příšerně s tělem zkrouceným, s prsty zaťatými do podlahy a s vlasy rozcuchanými.

Halka zaštkala a vrhla se na kolena k němu, líbajíc šedivou jeho hlavu a nevšímajíc si ostatních.

V koutě pod rozdrolenou zdí ležel věrný Dunko. Proškrábal se ubožák po odchodu nasycených vlků z chodby dovnitř jizby, avšak ze smrtelných svých ran pošel dříve, než se mohl doplaziti k svému pánu — —

Po několik okamžiků hleděli otužilí mužové jako bez ducha na spoustu v jizbě. Potom začali odklízeti hromadu nábytku od zastavených dveří a křísiti horára, chvějíce se pohnutím a sotva zdržujíce pláč.

FEUILLETON.

Em. ryt. z Čenkova: VICTOR HUGO.

(26. únor 1802. — 1885. — 26. únor 1902.)

»Verš jest mramor; prosa jest bronz — prosa a verš, toť pouze hmota, které užívá básník, slevač a ciselér, aby vytvořil postavy a podoby svých ideí« — jaký pomník z mramoru nebo spěže může býti ještě postaven hérou a bohu francouzské literatury devatenáctého věku, jehož jméno jest Victor Hugo? Victoru Hugovi Paříž odhaluje pomník... Zpráva ta může na nás činiti asi podobný dojem, jakoby někdo figurálně z mrtvé látky chtěl zobraziti širé, složité, mohutné a uchvacující panorama nesměrné krajiny, v níž šepot listí, šum stromů a zurčení bystřin mísí se s tepotem krupobití a s řevem oceánu, panorama krajiny, kde na jedné straně srší zlato sluneční idylly a na druhé rachotí blesky z černých mraků, a jíž protéká velebně, délkou celého století, veletok, v němž všechny břehy a všechna města postupně se obráží v stálé, podivuhodné proměně. Nechť jest zobrazen Victor Hugo jakkoliv, na skále v moři snící, věštecky dumající, s čelem skloněným v dumě nebo s výbojným gestem reka demokracie, jako moderní Dante a Homér nebo jako Kristus, přítel dítek a klesl ých žen, nebo jako nadšený prorok porobených národů, jako lyrik, dramatik, nebo romanopisec, nechť jest zobrazen jakkoliv — nikdy to nebude Viktor Hugo celý. Cosi kolosálního, takořka nadpřirozeného, nadlidského vane tajemně z jeho díla. Nemůžeme voliti případnějšího citátu, než jest následující výrok, jejž napsal mistr kritické analyse p. Paul Bourget, v máji, roku 1885, při zvěsti o úmrtí krále romantiků:

»Literární dílo geniálního muže tohoto bylo tak velké, tak nepřetržité a spojité, že naprosto mate a zaráží obvyklý postup kritiky. Tento spisovatel, jenž po více než šedesáte let« (a dnes po vydání všech děl posmrtných péčí p. Paula Meurice můžeme směle říci: po více než osmdesáte let), »rozmnožoval překvapujícími činy svou slávu, jenž od Básní východních přešel až k Legendě věků, od Hernaniho až k Pokutám (Châtiments), od Chrámu Matky Boží (Notre Dame de Paris) až k Bídníkům, tento spisovatel uniká takřka veškerému pitvání, a jeho nezměrná činnost nemůže ani býti, jak se zdá, stažena do formule, která by ji celou vysvětlila. Sám Taine musil by se znova uchopiti péra k novým Essaiím kritickým a historickým, abychom měli opravdu definitivní a úplnou intelektuální podobiznu Victora Huga.« To bylo psáno v máji, roku 1885. A tu úplnou podobiznu Victora Huga dodnes nemáme. Na pařížském náměstí, které jest nazváno nyní jménem Victora Huga, a do jehož hemživého ruchu tak často se dívalo v letech osmdesátých pátravým pohledem klidné oko Hugovo s výše imperialu kolébavého omnibusu, na place de Victor Hugo ční dnes k nebesům veliký monument — tak malý u přirovnání se skutečným Victorem Hugem. Alegorické postavy podávají mu slavověnce. A kolem pomníku defiluje celá Paříž. Ne! Celá Francie. Toť málo. Celá Evropa! Celý vzdělaný svět! Huga v Pantheonu to nepřekvapuje. Byltě uvykl tomu za živa i zvyklý jest tomu po smrti. Byl si vědom své slávy. A jako obyčejný smrtelník, když ubírá se s přítelem mimo svůj dům, prohodí: »Zde bydlím...« tak veliký Hugo, sedě na imperiálu omnibusu, klidně ukázal na náměstí a pravil: »Zde bude státi můj pomník.«

* * *

Právem dí p. Eduard Drumont o díle Hugově: »Kdož by mohl říci: ‚Mám rád to neb ono z Victora Huga?‘ Jako Oceán, jako Pohoří, jako Les, vzbuzuje tento génij představu nekonečného. To, co máme rádi u Oceánu, toť není jedna jediná vlna, toť jsou vlny bez ustání se obnovující. Z Lesa nemilujeme jen jeden strom nebo jeden list, milujeme právě ty tisíceré stromy, to tisíceré listí, jež splývá navzájem svou zelení a svým šumem. Ve Victoru Hugovi milujeme právě ty tisíceré obrazy, city, dojmy, slovem — tu nekonečnost, nekonečnost, jež patří nám.« Nepokusíme se ani, abychom nastínili význam a dosah literárního díla Hugova. Kdyby byl Hugo býval žil v dobách Veliké Revoluce, byl by zatlačil mohutností své vůle a svých činů Mirabeaua a Dantona do pozadí; že však přišel na svět po r. 1789., nemohl jinak než zbořiti bastilu klassicismu a literárního šosáctví a — stvořil datum 1830.

Je fis souffler un vent révolutionnaire,
je mis un bonnet rouge au vieux dictionnaire.
Pas de mot sénateur! Plus de mot roturier!
Je fis une tempête au fond de l'encrier...

Dílo Victora Huga — toť Veliká Revoluce. V době, kdy snivý Lamartine jako sněžná labuť vzlétal k azuru,

mezitím co Musset vyprávěl o mukách svého srdce a Heine bičoval sebe sama důtkami své jizlivosti, rostl a rostl Hugo z tísnivého ovzduší Restaurace jako obr z pohádky, jenž cítí nezdolnou potřebu, aby vyslovil to, co chvěje celou dobou, aby vyjádřil ideje své generace a aby se postavil v čelo celým massám, celému národu, celému lidstvu. »Tvoří bytosti nadpřirozené velikosti, více symbolismem proniknuté, v nichž ztělesňuje naději a utrpení celé třídy lidí.« Jest veliký bojovník demokracie, zosobňuje v díle svém celý ten světový boj trpících plebejců naší doby. Tedy jest jen pro lid? Nikoliv. I pro umělce. Poněvadž v nejčelnějších svých dílech nezapomněl na umění. Má svou expressi, svůj stil, barvitý a zvučící, své veliké a vlastní zákony poetické,*) své zvláštní formy, svůj zvláštní verš a rým. K básnické lyře Francie přidal jednu strunu — strunu kovovou.

* * *

Národ náš příliš krvácel pro svobodu a v jádru svém a v celé síle své jest příliš demokratický, než aby mohl býti lhostejný při oslavě muže jako jest Victor Hugo. Máme před sebou ještě příliš dlouhou a krutou dobu zápasů politických, než abychom mohli lhostejně jíti kolem pomníku velikána, jenž byl »pochodní devatenáctého věku«, jejíž zář šlehá mocně i přes hranice Francie i přes práh století dvacátého.

V Praze, v únoru, 1902.

DIVADLO.

Opět nový kus z domácí naší tvorby došel nového vystrojení a vyšperkování. Vrchlického líbezný »Soud lásky« znovu byl vypraven režisérem p. Kvapilem v dobové úpravě dějem a osobami hry diktované. Představení »Soudu lásky« nebylo vlastně premierou; ale právě toto nové scénování a obsazení některých rolí učinilo z večera opravdový premierový večer. Měl by vlastně malíř psáti tentokráte referát. Bylo tu tolik barevné i figurální krásy sladěno v půvabný celek, že těžko nalézáte vhodné formy, abyste se vyslovili. Za zvláštní článek by stála scénická výprava této rhytmické, veselé, pravým básníkem zachycené chvilky z dob, kdy Krása ještě světem chodila a lidská srdce bila takřka v tempu trouverské písně.

Alespoň dvou čarovných obrazů vzpomínám: v prvním jednání celého malebného dojmu scény při zasedání soudu lásky, a ve druhém jednání krásného, lehkého a nálady plného seskupení při recitaci kanzóny Sordellovy. A tu jsem u toho, kterému přímo poděkovati musí i střízlivý referent za přednes této čarovné kanzóny, u pana Seiferta. Právě tato kanzóna je vrcholem jeho výkonu v roli troubadura Doriy, svěžího a šumivého výkonu, který zrovna osvětluje scénu, kdykoli se p. Seifert na ní ukáže. A kanzóna tato je i při známé a vysoko ceněné p. Seifertově deklamaci verše, kterou převyšuje o kolik hlav celé svoje mužské okolí, momentem, na který vděčně vzpomene vždycky budoucnost. Přímo zbožně poslouchal jsem, jak vroucně kanuly její verše se rtů umělcových.

Vůbec je nutno doznati, že byly verše deklamovány tentokráte mnohem lahodněji a s pochopením znatelnějším, než jindy. Snad mělo by srdce tu i tam ještě nějaké přání, ale v celku bylo představení »Soudu lásky« i tempem, které udrží i diváka jemnosti verše cizejšího v pozornosti a v příjemné náladě, docela zdařilé. Nebudu ani dnes jmenovati jednotlivé výkony a jich představitele, kteří všichni přinesli do rámce krásného obrazu i svoji barvu a výraz. Musil bych rozepsati se o páně Sedláčkovu Cigallovi, který dobře stál po boku svému soudruhu Doriovi a utvořil ze svého líčeně ospalého troubadura znamenitou figurku, musil bych jmenovati páně Bittnerova výborného Croquevillu, musil bych vzpomenouti dam pí. Laudové a slečen Grégrovy, Hilbertovy i Červené, které svoje dámy soudu lásky případně vystínovaly a své rozsudky v posledním aktu dobře a charakterisovaně odříkaly, musil bych vzpomenouti i té Laury sl. Dostalovy, páně Fochtova Petra Balbze i všech ostatních. A toho při uznání celku upřímně vysloveném vlastně ani není potřebí. —s—

Z CIZÍCH LITERATUR.

Adrien Mithouard: Le tourment de l'unité. Mercure de France.

Mercure de France má celou řadu spolupracovníků, kteří jsou spirituelními theoretiky umění, nejen literatury, ale umění v nejširším slova smyslu, umění, které obsahuje v sobě celý život, barvy, zvuky, tvar a ideje, umění, jemuž se nevymyká nic, co obsahuje prvky krásy — a co v životě je neobsahuje? — Rémy de Gourmont je z nich nejplodnější a nejspirituelnější. Ale zdá se, že utváří kolem sebe školu estetiků a ideologů nových, jichž bohaté a rozechvívající myšlenky běží daleko ku předu, před pomalými objevy professorů umění a filosofie. K těmto spirituelním essaistům patří Adrien Mithouard, až do letoška známý jen jako poeta a romancier symbolistický. Jeho báseň »Le pauvre pêcheur« je bledá báseň pokory a lásky rozplývající se v Kristu, jedna z oněch, která nemá mnoho čtenářů. Jeho nová kniha essaí Le tourment de l'unité je pokus o jednotnou estetiku, skládající se z kapitol, z nichž každá žije svým vlastním životem a přece má vztahy k předcházející a následující. Nejabstraktnější theoremata jsou vyplněna dokumenty umění všech dob, nejvíce ovšem posledního století. Sensace není nic jiného než vnímáním čísla a poměrů, vnímáním pohybu, ovšem neuvědomělým. Sama cesta umění prochází věčně mezi dvěma póly: od klassického klidu, živosti analyse, impressionismem zdánlivou neúměrností zase do klidu, k pevným solidním liniím: od řeckého stilu ke gotice, od Ingresa k Delacroixovi, od Leconta de L'Isle k Verlainovi. Ve dvou krásných kapitolách Douloureusement vers, la simplicité je uzavřena celá bolestná cesta umění posledních tří desitiletí, analysou a impressionismem až k novým pokusům o renaissanci jednoduchosti; literatura, skulptura, hudba a malířství šly touž cestou — neboť pouť tu konala celá Duše evropská. A tak tam nalézáme krásné definitivní řádky o Degasovi, Courrièrovi, Rodinovi, jako o Verlainovi (jemuž věnuje ještě zvlášť kapitolu, až i o nových, Francis Jammesovi, Maurici Denisovi, Puvis de Maronnes. Kniha celá je snad nejúplnějším a nejkondensovanějším dílem o novém umění, je jich málo, které jsou při vší theoretické námaze živější a spirituelnější. Tolik dovede jen Francouz, který má několikrát více nervů než Němec nebo Angličan. — O. Šimek.

*) Srovnej: Paul Stapfer: Victor Hugo et la Grande poésie satirique en France, 1901. Librairie: Paul Ollendorff.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Tatisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. — 20. ÚNORA 1902. — * ČÍSLO 14. *

K. JONÁŠ:

PORYŠ.

PLZEŇSKÁ POVÍDKA.

Pan Poryš a jeho žena došli až ke glorietu na Lochotínském vršku a zadívali se dolů — na »černou Plzeň«. Byla samý kouř, mlha a stín. Z těžkých, chmurných vln, válejících se líně nad rozlehlým městem, prořezovaly jen začazené tlamy dýmajících továrních komínů, a pak ostré hřebeny nejvyšších budov, mezi nimiž tyčila se jehlovitě věž Bartolomějského chrámu, která vbodávala se kamsi do šera a činila dojem vysokého, mírně se zachvívajícího stožáru.

»A tohle všechno po celý den dýcháme,« zasteskla si mladá paní a ukázala slunečníkem na chumle šedého kouře, pod nimiž ztrácelo se obrovské mraveniště sedmdesáti tisíc lidí.

»Jen když nám to neškodí!« zabručel Poryš a zamžikal prudce tlustými víčky bezbarvých svých očí. V tom však jakoby si teprv uvědomil dosah její slov, škubl tučnými rameny a dodal kvapně:

»Ty pořád a pořád máš něco proti Plzni. Ale takoví jste vy venkované všichni!«

»Děkuji za poučení!« zašeptala pohrdlivě a koutky její úst se nepatrně protáhly.

On, ačkoliv z tonu jejího hlasu vycítil, že jej chtěla bodnout, usmál se vesele, jakoby měl radost, že mu tak rychle odpověděla, a zašermoval okovanou holí ve vzduchu.

»Ty chceš jen poesii a poesii. Tamhle je naše báseň, podívej se, tamhle!« a ukázal na levo, kde v mlhách sotva bylo lze rozeznati obrysy rozložitých budov a hulících komínů Měšťanského pivovaru. »A jaký má hezký a stručný titul tato naše veršovačka: »Prazdroj!« vyhrkl nahlas a dal se do řehotavého smíchu.

Ani nepohledla v onu stranu, kam Poryš promrskával holí vytrvale vzduch. Jinam lepila své oči . . .

V tu chvíli zadul vítr a roztrhal černou dekoraci, visící nad Plzní. Obnažené město najednou zbělelo a zazářilo. Hustý, zlatý déšť večerního slunce padl na řady budov a polil je šťavnatou červení. Obrovitá okna továren jakoby náhle krvácela. A v zadu, za městem vystoupily a plály do dálky zříceniny Radyně. Hrad na černé půdě zamlžených lesů vyhlížel jako supí, rozpeřutěné křídlo, svítící modrým, záhadným leskem.

»To je opravdu krásné!« pravila mladá paní více jako k sobě a z úst zabělely se jí drobné, zdravé zuby.

Poryš, jenž nemohl hned pochopiti, čemu se jeho žena diví, pohledl tázavě na ni a teprve, když spatřil hltavě zanícené její zraky, upírající se k Radyni, obracel rychle hlavu oním směrem.

Z nádherného obrazu zachytil však jen pouhé trosky. Vlhká čerň tlačila se již znova na město a okolí a pojídala budovu za budovou a zachvacovala celý kraj. V několika minutách dusila se Plzeň opět pod tíživou clonou lepkavých sazí a hustého kouře.

»Eh, pojďme!« vybídl Poryš ženu a ujal ji za rámě. Poslechla bez odmluvy. Hlavu majíc sklopenou, kráčela mlčky vedle silného, tělnatého muže, jehož krk a tváře byly stále překrveny. Ubírali se zvolna s vršku do dolního parku Lochotínského. Kolem byl klid a ticho, přerývané pouze trhavým, tvrdým tonem mitrailleus, z nichž právě na zkoušku stříleli v blízkých továrnách Škodových.

Sadem ploužily se již stíny a barvily vzduch do hněda. Po pěšinách sotva tu a tam mihla se neslyšně postava osamělého chodce; v pozdním podzimu opouštějí a zanedbávají Lochotín i — židé.

»Vidíš, tento park založili a udržují pravovárečníci! A pak se ještě říká, že pro veřejnost

nic nedělají,« zachrčel najednou Poryš a to tak zvláštním hlasem, jakoby se před ženou omlouval.

Mladá paní přikývla jen hlavou, ale bylo na ní patrno, že upozornění mužovo pramálo ji zajímá.

On sám to rozpoznal a stanul.

»Co ti zas je? Na koho myslíš?« ptal se naléhavě a znepokojeně.

»A což pak už i do myšlenek se mi budeš vtírat?« zašeptla vášnivě. »Jaké nároky ty na mne vůbec činíš? Dost přece na tom, že jsem tvojí ženou, či nestačí ti to ještě?« A bílý její obličej vypadal v té chvíli, jakoby postříkán červenými skvrnami.

Poryšovi škubla tvářemi vlna vzteku — než v okamžiku se mu pohled zase rozjasnil a on začal chlácholivě:

»Ale, Mary, pamatuj se přece! Vždyť ti nic nevyčítám, docela nic. Mysli si, co chceš, co pak je mi po tom?« A pohladil ji širokou pravicí po krku. Ona se otřásla a pohodila odmítavě ramenoma.

»Tak ty se mne štítíš, mne?« zahučel ženě přímo do ucha a v tom pocítil palčivou touhu, aby ujal ji za hruď a mrštil jí o strom.

Pohlédla na něj úkosem, jakoby tušila, k čemu ho rozjitřená krev nutí.

»Tak mne uhoď, — uhoď!« vybízela jej drážďivě, a bílé, drobné zuby vysmívavě zíraly jí z rozchlípených rtů.

Poryš odvrátil hlavu, jakoby se bál, že ho její výsměch naposled přece jen dožene k nejhoršímu.

»Bože, bože!« zavzdychl po chvíli a popošel napřed, nechávaje ženu několik kroků za sebou. V mozku mu hořelo.

»Vyženu ji, vyženu, tak to déle již nejde,« opakoval si v duchu ustavičně, ačkoliv dobře věděl, že tak neučiní a že zůstane vše při starém. »A že já si tu žebrotu kdy bral,« napadlo jej pojednou a bezděčně vzpomněl si na malé venkovské lázně, kde poprvé přede dvěma roky se svojí ženou se seznámil. Byla tehdy taková hezká, veselá a zábavná. Říkala sice sama o sobě, že je jí už šestatřicet let, ale vypadala jako dívčice. Však se líbila tehdy daleko mladším, než byl on. Ale jemu dala přednost. Dnes ví ovšem proč — pro pravovárečni dům. Doznala mu to později několikráte a doznává to vlastně každého dne. Co protrpěl s ní za ta dvě léta! Ustavičně jakoby trčel v rozpálených kleštích. A žádné vysvobození, žádný východ z těch muk a trampot! Kolikrát už chtěl jí vymrskat, vyhnat, zdeptat — ale nedovede toho — ne, ne, nedovede! Když má ona takové hedvabné oči...

A v té chvíli, kdy v myšlenkách představil si její zrak, ohledl se na ni, jakoby se chtěl přesvědčit, zda se snad nemýlil.

Pohledy jejich se setkaly, ale každý mluvil jinou řečí. Její sálal hněvem, jeho pokorou a zjevnou prosivostí.

Poryš se zastavil a nechal ženu dojíti až k sobě.

»Snad se na mne nezlobíš?« nutil se do smíchu a něco dobráckého prochvívalo jeho hlasem. »Přece víš, že jsem neotesanec, ale špatný nejsem, jistě nejsem,« žebronil a hledal její ruku.

Ačkoliv ho neměla ráda a nejevila k němu nejmenší příchylnosti, v té chvíli, kdy viděla jej, člověka tak obrovitého, jak úpí a prosí, roztála pojednou a usmála se na něj. S hltavostí hladového zachytil tento úsměv a všechen šťasten a rozblažen přitiskl pružné její tělo k sobě. »Jaká jsi ty dobrá, jaká jsi dobrá,« šeptal toužívě.

»Pusť mne přece, kdyby nás tak někdo viděl —« napomínala ho a vyvinula se z náručí.

»Tak tedy pojďme domů!« pravil radostně a nabídl jí rámě. Kráčeli pak po lukách k městu. Poryš potrhoval vesele překrveným krkem a spokojeně mručel:

»Dnes, Mary, zůstanu doma. Ať si v hospodě čekají — nepůjdu tam, ne a ne!«

Ona neodpověděla; ale on už věděl, co o jeho návrhu soudí, líčil jí hospodský život a zahrnoval jej samými žalobami a pohanou. A čím více se blížili k domovu, tím stával se hovornějším a v jakémsi podivném rozčilení luskal těžkými, masitými prsty.

Když pak vešli do starého, dvouposchoďového činžáku, rozhledl se zkoumavě po síni, malou kmitavou lampičkou slabě ozářené a nevida nikoho kolem, nazvedl ženu do výše a nesl ji nahoru, po úzkých, vrzavých, vyšlapaných schodech.

»A tys jako pírečko — jako pírko!« hučel při každém kroku a snažil se, aby slova jeho zněla něžně.

Uřícen a zpocen vnesl ženu do pokoje a uložil do plyšové pohovky.

* * *

Když povečeřeli, přinesla služka veliký hliněný džbán, jejž vzal Poryš obratně do ruky a naléval z něho zlatozelené, perlící se pivo do malých sklenic.

»Na naše zdraví!« zvolal hlaholivě a pobízel ženu, aby si přiťukla. Usmála se sotva znatelně, pozvedla sklenku a pak z ní několik krůpějí vsrkla. Poryš vypil pivo na jeden hlt a nalil si kvapně zase nové.

»Je to ale mok, ten náš měšťanský!« zaliboval si najednou — »nahoře smetana, dole libanonský olej. Však jde také světem!« A bezbarvé oči se mu rozšířily a hořely zvláštním leskem.

Pokrač.

Josef K. Šlejhar:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

Zdržoval-li se ze zevních ohledů ještě pořád nejít k ní, dodržet-li chtěl jaksi pravou míru, byl to již celým nitrem jako v bouři unášen k ní, jen k ní, a všechno že je u ní, nebe, země... Dodržoval jistou lhůtu, aby napotom nerušeně, nezdržovaně ji měl. Velké mysterium aby se naplniti mohlo v celé shodě s okolnostmi. Pořád ještě nemohlo to být, nutna vzhledem ke všemu je určená distance časová. Zatím nastane ona shoda a pozemskost zde rozevře se jako povolná brána, jíž bude vstup... A zdržoval-li se ještě po tu dobu i přiblížiti se k ní, aspoň ji u vzhledu svém mít, patřit na ni jako na krásu — zdržoval-li se to, jakoby to činil u vědomí, že přiblíživ se k ní, musil by se hned uvrhnouti jí k nohám, obejmouti je, zulíbati lem jejího roucha, zaplakati v ně rozkoší přede všemi, aby celé jeho tajemství dáno bylo lůze na pospas. Zdržoval-li se to takto v sladkém umučení, přece přes svou vůli a přes své síly, procházeje trakty továrny, vždy blíž a blíž se jí nacházel, jako v nezdolné fatálnosti k ní sunut jako kosmickým vlivem, jako v okruhu moci, jež do libovůle nakládá s naším životem — vždy blíže u ní se ocital duchem i tělem, jak v závratném víření, jež unáší, jako ku světlu neodolatelně muška spěje. Vždy blíže tíhnul k ní, spjat s ní jako v ohromivé dráze nebes, jako v souhvězdí, jež věčně sobě náleží, nezřeno zraky pozemské zvědavosti.

Nikdo nic netušil ze všech těch lidí zde.

A zase tak nervosně hleděl na hodinky, jsa již tak blízko u ní, není-li ještě čas, a dech v něm ustával u vanutí rozkoše. Zůstával chvílemi stát jako ve mdlobách rozkoše, jež vydaly všechnu svou sílu v neskonalou oběť... A přece jakoby se v něm ještě vzmáhala vůle zůstat jí na okamžik ještě vzdálen, naposled se na tu dobu ještě opanovati, když byl jí již tak blízko. Neb zdálo se mu, že musí se před ní celá jeho bytost zvířiti náhle jako prach v sluneční záři, že shlédnuv ji, nebude míti více sil odolati na těchto místech. Ale zdržuje se, byl jí co nejblíže...

Již tam měl vejíti — oním postranním výklenkem v ohromné massivní zdi může se tam přímo vcházeti, ač to byl vstup nepohodlný, více jenom nahodilý, jehož také používal, chtěl-li druhdy překvapiti lidi, když se ho odtud nenadáli, aneb později, chtěl-li nepozorovaně z ústraní k ní vzhlédati. Již tudy měl vejít zas — ale náhle si to rozmyslil, vrátiv se, dav se pobočnou dlouhou síní, použije raději okliky, aby jaksi ještě nabyl času, totiž síly a sebeovlády k tomu okamžiku, až ji uzří. Neb dnes jakoby se to mělo udáti u významu zcela jiném než druhdy, k němuž jakoby nebyl stále ještě náležitě připraven. Tak ku štěstí svrchovanému někdy otalujeme, ještě jakobychom si je přáli míti odložené, vědouce, že již nám neunikne — aspoň v tom prodlení abychom zcela nitro připravili k úplnému jeho skonání. A vždyť i toto prodlení na samém prahu štěstí jest také tak nevýslovné, a tohoto jiného štěstí jakoby chtěl také ještě v posled užívati...

Prošel onou oklikou i několika jinými síněmi, jež v situaci podkovy posléz zase uváděly v ono jediné místo, jemuž na jeho dráze jakoby nebylo již vyhnutí. Všude to magické záření světla, v jehož rozprostření značil se svět nejrozmanitějších strojů a dála se mohutná jejich práce, sdružena s činností lidskou. V neoznačitelný vír bylo vše neodolatelně vejmuto. Celé lidské shluky zdály se plynouti tímto vírem. Dály se tu hromadné pohyby jakoby povely na cvičišti — takové jistoty fatální dosahujíce, přesně tam, kam měly, a zase se navracujíce. Připadalo to jako rytmus živých automatů, v něž suggerován určitý druh pohybu. Jakýs tok plynul kolem něho, v rozvodnění své vše unášeje, ale jakoby to bylo věčné ustrnutí vod, řítících se za svým vytčeným spádem. Bylo mu, jakoby chvílemi se nacházel uprostřed takové cizí nehybné vystrnulosti. Bílé světlo zevní zasahovalo mu divně na duši. Vnášelo v ni cosi tajemného, cizorodého z onoho světa, ale v jeho vnitřní svět to mělo jenom tolik vlivu, aby u vší své slávě a radostnosti vyjmuly se tím význačněji zjevy tohoto světa. U něho, v jeho světě, bylo cosi vše přeslňujícího, vznešujícího se jako souhvězdí. Bylo v jeho srdci čím dále nekonečně mocněji. Bytost jeho rozdouvala se nadšeností, láskou svou. Vznášel se na jakýchsi perutích andělských, tíhnoucích k věčnosti — k té hvězdě tam jediné, nejzářivější, jejímž magickým leskem jakoby zírala ona na něho, kynouc mu od prahu věčnosti, zvouc ho k sobě v nebešťanství. Byla okem tmy jeho života, hvězdou noci jeho osudu, jeho blahoslavenství... ó Marie!

Přejde ještě touto jedinou síní, tam se chvíli pozdrží a pak již k ní neodvratně zajde. Pak jakoby již nastával čas, odtud koleso osudu vejme se v novou svou dráhu nebeskou. Pohlédl na hodinky. Ano, čas se blíží, dráha souhvězdí jeho života se zahajuje. Pochopil, že již není více prodlení ku štěstí...

Zastihl se právě v oné místnosti — vlastně celém oddílu — jaksi fantastické, která amfiteatrálně do mnoha pater vždy výše vyplývala. Zde bylo takové nehybné, studené, bílé tanutí, ztuhlé, zasmužile se zajiskřující ve světle jediné obloukové lampy. V zelenavé průzračnosti cosi se obráželo touto místností jakoby na ledové pláni. V těchto

patrech, spojených dřevěným, úzkým schodištěm o zábradlích zkřižovaných a jako nekonečných, nacházel se systém velkých nádrží, fošnových massivních kádí, stoupajících až vysoko v samé podstřeší. Visely tam ve spjatosti trámového lešení. Naplněny byly vesměs čirou zelenavou tekutinou, po jejíž hladině splýval onen hluboký lesk jako měsíčný reflex po vzdálených, vždy dále zacházejících rybnících. V těchto místech připravovaly se stroncianové louhy ze vzácné té hmoty, dovážené přes moře k účelům rafinačním, mající v jistém svém skupenství takřka zázračný vztah k cukerným roztokům ve zpodobě jakékoliv, z nichž za varu vypoutati dovede všechen cukr do jeho nejposlednějších částí, aby mrazem zase jej vydala čistý, zbavený všech jiných příměsi mimo hmotu svou, jež lehko se pak od něho odděluje, aby znova, vypálena jsouc a rozpuštěna, sloužila těmže účelům na cestě tak jakoby nekonečné. Louhy to stupňovaně žíravější, zelenější, uváděny až ku koncentraci hranění. Modravě zelené hráně jakoby nejmrazivějšího ledu svítily ze stěn nejdolejších — oněch tůní, jakoby mrtvých, začarovaných jezírek onyxu. Celá tato prostora měla ráz jakési arktické měsíční pustiny.

Bylo tady až příšerné osamění. Sem jen málo hluku doléhalo, spíše značil se tu jakýs vzdálený hukot moře. Jenom několik pump zde pracovalo, vnášejících tektinu do nejvyšších pater, a chod jejich pístů značil se v zasmušilé, jednotvárné unylosti, jakoby za noci s okapu nepomíjivě voda se ronila. K smutnému, těžkému usnění uváděla tato kvílivá jednotvárnost zvuková. Jiných strojů zde takřka nebylo, v ústraní jen nějaké míchadlo, jen občas spouštěné. Manipulaci ostatní provádělo několik mužů, zamlklých, nepřicházejících při své práci ani ve styky, strávivších v této pustině život svůj od mládí — bylo-li tu vůbec nějakého života. Vždy v určitý čas přepouštěli totiž do dolejších nádrží louhy uzrálé ku jisté hustotě a síle, a do nejhořejšího patra pudili novou tekutinu. Tu vždy jednotvárný klapot pump vpojil se v temný šplíchot, cosi kvílivého a neurčitého rozneslo se celou pustou rozlehlostí těchto zasmušilých prostor, jakoby jarní vody stenaly za noční doby. Až zase šplíchot ochaboval, zanikal. A nárazy pump také zanikaly, jakoby krápěje s okapu padající docházely. Nastávala zase hluchá pustina. Přecházeli li tito mužové, zněly jejich kroky zvláštním dunivým výzvukem — měli na nohou dřevěnky, nebo kůže bot byla by louhem sežrána za krátko. Byli také tito lidé opatřeni dlouhými bidly, jakýmisi žebry, jimiž občas míchali v nádržích. A v tomto všem jejich počínání, v chůzi, v posunech bylo cosi jako náměsíčního — právě v takovém mrtvém a pustém, studeném a bílém tanutí v této říši jakoby arktické. Bylo zde po celý rok tak bez života, tak studeně, nezaproudila tu pára, nevyplynul var. A ovzduší tu bylo slané, zžíravé, nepohnuté jako na břehu mrtvého moře Ozval-li se někdy někdo z mužů, což bylo jako zúmyslu tak zřídka, rozlehl se jeho hlas jako v skalní pustině, houkavě i kvílivě, nabývaje zde ponuré ozvěny. Ostatně nebylo těmto lidem co mluviti, navykli si dávno zasmušilé upjatosti své práce, němého svého pozorování mrtvých tekutin, kteréž jakoby se s nimi dělily o smysly, o duši, o své tajemné procesy u vzájemném se střežení — —

Sem poměrně málo přicházel. Bylo to oddělení klidné, bez valné zodpovědnosti a bez nebezpečí. Nebylo tady třeba aktuelního dozoru, ta hmota zde jaksi sama pracovala v daném jí popudu, v těch mezích, do nichž byla uváděna, a nehrozila tak snadno kalamitou, vybočením, přehmatem. Pak lidi zde měl spolehlivé, zkušené, jimž mnoholeté toto konání stalo se jakousi životní podmínkou, než aby svou věc mohli konat jinak. Bývalo mu ostatně zde vždy jaksi nevolno, zasáhala mu odtud v náladu příliš ztrnulost a studenost mrtvé hmoty, bylo tu vždy něco, co v něm vzbuzovalo trpkost a zasmušilost nad životem. Jisté věci života a světa mají vždy vespol neoznačitelný souvztah. Svět, jenž se tu jevil, bylo jakési němé podsvětí, nehybný přízrak místo života, a zvláště za těch nocí. Ty louhy vysvítaly vždy v takovém zrádném smaragdovém zásvitu, jakoby v upjatí pohledu bádavě vystrnulého, jenž zdál se pátrat v duši. Vnikalo odtud k němu jako záhadné oko, jež omračuje. Jednou, dvakrát za noc sem vždy pouze přišel. Někdy po větším uřícení, v rozeštvání při nahodilých nesnázích, chtěl li se pak zde jaksi ochladiti, ve ztrnulosti těchto prostor uklidniti zase smysly, k čemuž jakoby tak vhodna byla oblast těchto stanovišť.

Nyní staviv se ještě tady, jakoby to také byl učinil s úmyslem. Jakoby se mu zachtělo najednou toho rozsáhlého, ustrnulého, studeného klidu zde při jeho rozvření srdce, chystajícího se právě k nejvznešenější své oběti. Pak také, aby jaksi i tu vyhověl své povinnosti, dříve než nastane to — nebyl tu ještě dnes a dnes sem více nepřijde. Vystupoval tu vždy výše, drže se nervosně zábradlí, až stanul na poslední nejvyšší terase, odkud jako v rozsáhlé propadliště patřil dolů. Zjev obvyklý se mu odtud označil — jakoby bílý fantom, pusté očarování podsvětí. Sunuly se touto místností jakési závany nezvěstné. Pokrač.

Z BÁSNÍ JANA OPOLSKÉHO.

MLČENLIVÉ KRÁLOVSTVÍ.

V onom úli včely mé se mísí
v nesčíslném, žalném úsilí,
ze mdlých komor zpití trubci visí,
ženci zvláštní, kteří nesili.

U postýlek larvy poklesají
ku přerodu v sladkou dřímotu:
dvakrát žíly, dvakrát umírají,
v onom úli síla k životu.

Královna se símě dáti strojí,
tužbou trubců třesouc do kola,
tiše plyne medovými zdroji
ubodaná, zlatá mrtvola.

V HODINĚ MILOSTI.

To otevře se brána nejprv jedna,
z ní holubička bílá vyletí,
v kraj rozlije se drahá vůně medná
a v šíř a v dál pak bude viděti,

jak horizont je zulíbaný zemí,
jak mocné řeky krásná čeří slast.
Hodina tato hmotnost odejme mi
i budu bělet, v obláčku se třást.

Pak další brány zotvírány budou.
Van smrti bledé kolem poplyne,
mé mluvy zalkne abecedu chudou
i zhyne vše a všecko pomine...

HLE, VSTOUPLA KALNÝM FLUIDEM...

Hle, vstoupla kalným fluidem zas ve mne duše vraha,
by oběti své spočetla, je z dávných hrobů tahá.

Však na budoucím prestolu už krevní písař sedí,
by přijal s věčným mlčením můj zmatek odpovědí.

»Zvuk prsou chtěl bych prořítit, můj zkamenělý sudí!
Pot němoty však skráně mé ve vaší jámě studí.

Já přišel sám, jak každý vrah se k místu hrůzy vrátí...
Vše přijímám... Jen rád bych vzkřik, než počnu umírati!«

Však ani zvuk. Již cítím krev, jak z dálných plan'n žene,
kde splavy její protrhly mnou duše utracené...

REGINAE ANGELORUM.

Už není možno dojeti
do dáli k spavým dvorům,
už věže vzdaly oběti
Reginae angelorum.

Až k prahu první chaloupky
je třeba kolik mílí..
A do dálky a do hloubky
a všude ticho kvílí.

Však mně je třeba noclehu,
zvěst o mně chalup tvorům!
Ty hluchosti jsou bez břehů,
Regina angelorum!

SEN ROBINSONUV.

Robinson krásný, plný rujné síly
se hlasem zvonců v prvním zápalu
modlí se s pláčem ve své těžké chvíli.
Bůh slibuje mu ve snách Atalu.

»Již pění se mi kalich mého vína,
divoška boží rty v něm omočí,
již líbá mne... již prstence mé spíná,
mně přehluboko hledí do očí!!

O, díky, pane! Nová bude země
a sladší datle výšky budou nést,
lev královský se neodváží ke mně,
jak překypím, jak zkamení mi pěst.

Dík za ženu,« mdle ze sna bohu šeptá.
Tmy skučí v pláni vody bezcitné,
jež bóje nosí, pusté mysy leptá...
Jak spláče duše, až mu procitne!?

JÁ V KAŽDÝ DEN.

Já v každý den
víc unaven
a soumrak bolí tichý..

Ten smutný čas!
Zda někdo z vás
mé pocěluje hříchy?

Však už teď vím,
pod vlivem zlým
je těžko vstávat ze sna...

O, nikdo z vás?
Kol tuhý mráz
a nikdy žádná vesna.

Však k smíchu jen,
je všecko sen...
že prosil jsem vás prve?

To jenom krev
tak teče z cév...
Ach ovšem, plno krve...

ALFONS BRESKA:

DRAMATA VIKTORA HUGA.

Pokrač.

Mezi těmito ženami, králi, vyhnanci, dobrodruhy a závistníky potkáváte tu a tam zjev záhadný, bizarrní a komický, který na mnoze nápadně kontrastuje se svým okolím. Již svým zevnějškem působí neodolatelně. Don César vejde v otrhaném plášti, který nedává vidět z jeho obleku nic jiného než děravé punčochy a roztrhané střevíce Na hlavě má děravý klobouk, po boku visí mu obrovský kord. Celý čtvrtý akt Ruy Blase vyhrazen tomuto originelnímu dobrodruhu a pobudovi. Zde vytvořil Viktor Hugo mistrovské dílo bizarrnosti a komičnosti. Groteskní je scéna Saltabadila, jenž přichází nabízet svoje služby Triboulletovi. Groteskní je zjev l'Angelyho, chmurného šaška Ludvíka XIII. Groteskní a komická je scéna mezi Gracieuxem a Laffemasem ve třetím dějství Marion de Lorme.

Avšak tato dramata nechtějí býti jen pouhou glorifikací vášně, lásky nebo nenávisti, síly ničící nebo oblažující, chtějí býti především malebným obrazem mravů a dob. Všude projevuje se patrná snaha zachytit co nejpřesněji ovzduší doby pomocí detailů odpozorovaných z uměleckých a vědeckých děl té či oné doby. V Burgravech vzkříšen celý německý středověk, v Hernanim zachycen správně v různých obrysech citový a morální typ středověkého Španěla se svojí nesmírnou pýchou a úzkostlivostí v záležitostech cti. Obraz italské renaissance v Angelovi a hlavně Lucrecii Borgii shoduje se naprosto s představou, jakou si učiníte o této době po přečtení zápisků Benvenuta Celliniho a hlavně Machiavelliho »Knížete«. Proto nalézáte všude vsunuté hovory, kulturně-historické scény, jako literární konversace v Marion de Lorme, jež nemají žádného jiného účelu, než aby vyzdvihly a doplnily obraz té či oné doby.

Ale ani to není ještě všechno. Viktor Hugo nespokojí se pouhým vystřihováním románů Waltera Scotta, nespokojí se dramatem historickým, jež je pouhou barevnou a pohnutou kronikou nějaké doby. Jeho dílo bude dílem filosofa a myslitele, jeho osoby a děje budou pouze viditelnými znameními neviditelných věcí, alegoriemi, kterými chce poučovat lidstvo. Chce nám ukázati skrytý smysl těchto událostí, tu věčnou pravdu, která se tají ve veškeré náhodné zkušenosti. Viditelné jest pouze podobenstvím neviditelného. V Angelovi jest herečka Thisbe »ženou mimo společnost«, Catharina »ženou ve společnosti«, to jest en deux types vivants, toutes les femmes, toute la femme, ve dvou živoucích typech všecky ženy, celá žena. Naproti nim stojí dva muži, manžel a milenec, suverén a psanec, symboly všech poměrů, jež může míti muž s ženou na jedné straně a se společností na straně druhé. En regard de ces deux femmes ainsi faites poser deux hommes, le mari et l'amant, le souverain et le proscrit, et résumes en eux par mille développements secondaires toutes les relations régulières et irrégulières que l'homme peut avoir avec la femme d'une part et la société de l'autre. Co jest myšlenkou Ruy Blase? Úpadek monarchie! Říše kolísá, dynastie shasíná, zákon zaniká. Není peněz, není vojska, není bezpečnosti. Na všech stranách jeví se smrtelná slabost. Velké zájmy státu poklesají a malé vystupují na jejich místo. Vše se bortí, kácí, řítí. Méně vznešení a špatně smýšlející šlechtici zůstávají při dvoru. Leč každý myslí jen na sebe, každý snaží se bez nejmenšího soucitu s vlastí v této době všeobecné bídy nahromadit si co nejvíce jmění a štěstí a moci. Kdo má ducha, používá jej ke zlu a dobývá úspěchu. Hledá se, bere se, pustoší se všechno, řády, důstojnosti, úřady a peníze. Ctižádost a hrabivost vládne. Takový osudný stav záležitostí pudí lepší část šlechty k tomu, aby se uchýlila na svoje statky, zámky a panství. Konec světa se blíží, netřeba býti při tom. Je lepší žít, pít, milovat a bavit se. Po takých úvahách bere se ovšem život na lehkou váhu. Kupují se koně, vydržují milenky, pořádají slavnosti, odbývají orgie, závodí se, hraje se, kupuje a dělají se dluhy. A jednoho dne octne se šlechtic na mizině. Opuštěn ode všech, zapomenut všemi, jen ne svými věřiteli, stává se dobrodruhem, rváčem, žebrákem. Nadává na svého příbuzného, který jest ještě bohatý a mocný, a stává se filosofem, který nevidí rozdílu mezi dvořany a zloději. Celkem vzato je však dobrým a srdečným, jakousi směsí básníka, žebráka a prince: směje se všemu. Spojuje ve svém chování nestoudnost markýza s dotěrností lazzarona. Špinavý na povrch, uvnitř zdravý. Ze šlechtice nezachoval si nic jiného než čest, jak on jí rozumí, jméno, jež tají, a meč, který ukazuje každému. První část šlechty nalézá svého výrazu v Don Sallustovi, druhá část v Don Césarovi.

Ale mimo tyto dva druhy šlechty hýbe se cosi v temnotách, cosi ohromného, chmurného, neznámého. To jest lid. Lid, který má budoucnost, ale žádné přítomnosti, který stojí hluboko dole, ale touží k nejvyššímu. Na hřbetě nese dosud stopy otroctví, ale v srdci tají tuchy genia. Lid, sluha velkých pánů, zbožňující ve své bídě a svém ponížení jedinou bytost, která před ním

se vznáší uprostřed všeobecného hroucení, ozářená nebeským leskem moci, lásky a štěstí. Tento lid jest — Ruy Blas.

Mezi těmito třemi muži, jež představují všechny tři živly skonávajících monarchií, stojí bytost čistá a zářící, žena, královna. Nešťastná jako žena i jako královna sklání se ze soucitu nebo snad puzena city ženy k těm, kteří stojí hluboko pod ní, a shlíží dolů, zatím co Ruy Blas, lid, hledí vzhůru.

V tomto dramatě Viktora Huga hovoří se velmi často o Karlu II., králi španělském, aniž by se objevil na jevišti; neboť stejně jako v dějinách tak i v dramatě není Karel II. žádnou postavou, ale pouhým stínem.

Ale vedle tohoto smyslu historického a filosofického můžeme odkrýti v dramatě tendenci čistě lidskou. Don Sallust jest absolutní egoismus, Don César opakem, absolutní bezstarostností, Ruy Blas genius a vášeň, královna konečně je ctnost, podrytá nudou. Filosofickou ideou Ruy Blase jest: lid, spějící k výšinám; čistě lidskou ideou: muž milující ženu; dramatickou: sloužící, jenž zvedl zrak ku královně.

Stejně jako v Ruy Blasovi také i v Hernanim ztajen smysl historický a filosofický. Jako tam se nám líčí úpadek monarchie, tak naopak zříme v Hernanim vzrůst monarchie! V obou těchto dramatech jsou zájmy šlechty a krále nerozlučně spjaty. Jako v Ruy Blasovi tak i zde nalézáte různé druhy šlechty. Jedna část zdržuje se při dvoru a snaží se podlízáním, lichocením králi dosíci pro sebe největších výhod, povznesení svého rodu, řády, důstojnosti, úřady. Jiná část šlechty, která shledává pod svou důstojností snížiti se k podobným prostředkům úspěchu, opouští dvůr a uchyluje se na své statky, aby zde žila v hrdé odloučenosti a pýše životem patriarchálním. Třetí část šlechty bojuje konečně mečem. Dlouho sledovala se žárlivostí neustále vzrůstající moc královskou, celá desítiletí bojovaly obě strany s urputným nepřátelstvím proti sobě o nadvládu, konečně nabývá královská moc vrchu. Někteří odbojní šlechtici hynou na popravišti, jiní zbaveni statků, vypovězeni ze země a stíháni klatbou. Ale jejich odboj není ještě úplně zlomen. Uchylují se do nedostupných lesů a hor, shromažďují kolem sebe horaly loupežníky, lidi odvážné a nezdolné. Takto obklopeni novými vojsky pokračují v boji. Ale konec jejich zdá se být přece neodvratný. Jejich lid bude rozptýlen, oni zahynou, moc královská zvítězí na celé čáře. První část šlechty zosobněna v Don Ricardovi, druhá část v Ruy Gomezovi, třetí část odbojná a vzdorná zosobněna v Hernanim. Burgrávové jsou symbolem pokání; nalézáme tu filosofickou abstrakci, velkou morální stupnici zchátralosti plemen. Aby se z toho mohlo čerpat poučení, zakročují dvě velké postavy: otroctví, jež bude zosobňovati osudnost, a svrchovanost, která bude zosobňovati Prozřetelnost; srážka osudu s Prozřetelností stává se krisí dramatu.

Z pozadí těchto dramat noří se začasté chmurný a ponurý zjev, nějaký osudný svědek nebo strůjce všech krisí, závistný svědek lidského štěstí, odvěký nepřítel všeho vznešeného. Takovým chmurným a fatálním zjevem je Don Sallust v Ruy Blasovi, Homodei v Angelovi, Laffemas v Marion de Lorme. Jsou to svědkové, jež Prozřetelnost staví v pozadí každé společnosti a hierarchie, v pozadí všech štěstí a vášní lidských.

Již z těchto krátkých a zběžných črt můžeme poznati, jak nesmírné nároky činí dramata Viktora Huga. Chtějí objímati celé civilisace, celá století, dějiny, filosofii i vášně lidské. Chtějí povznášeti, poučovati, býti brevířem a zákonem. Musili bychom vzíti na pomoc jejich rozsáhlé předmluvy, abychom si učinili představu o spoustě myšlenek, jež předcházejí zrození těchto dramat, a o množství hledisk, se kterých možno je pozorovat. Tato dramata chtějí obsáhnouti nekonečnost a je přirozeno, že i jejich rozměry budou odpovídati těmto snahám. Drama stává se něčím obrovským, báječnou epopejí, gigantickou stavbou, jež dotýká se hvězd. Rozměry staré truchlohry nestačí více jeho obrovským nárokům. Je nutno rozšířit akty, hromadit scény, kupit obrazy a proměny. Všechny rozdíly mezi jednotlivými druhy dramatické tvorby mizejí. Není více ani tragedie, ani veselohry, všechno se mísí v jediný celek, aby dostálo svému úkolu obsáhnouti celý život se všemi událostmi tragickými, komickými a hrůznými. Ale i rozdíly mezi ostatními druhy básnické tvorby jsou povaleny. Drama slučuje všechno, tragedii a veselohru, epiku a lyriku, dějiny a filosofii. Ono je třikráte tak dlouhé jako klassická tragedie a délka jeho stává se namnoze překážkou jeho provedení.

Pozorujme nyní prostředky, jichž básník používá k realisování svých vidin a snů, k dosažení zamýšlených účinů. Jeden ze základních a hlavních prostředků Viktora Huga jest všeobecná antithesa U něho je všechno antithesou. Osoby, scény i věty. Jedna osoba zvyšuje svým zevnějškem, svou duší, nebo svými osudy dojem osoby druhé. Na jedné straně Ruy Blas, zanícený jinoch, jehož láska nezná mezí obětí, který rád by život dal za světlou královnu, na druhé straně Don Sallust, posupný a chmurný, plný pomstychtivosti a záští, jedovatý a plíživý jako had. Jako zářný cherubín a temný démon stojí proti sobě a vedou boj o světlou královnu. Ruy Blas je geniální a vznešený vzdor nízkému původu, tají duši granda pod šatem lokaje, Don Sallust duši lokaje pod pláštěm granda. Na jedné straně Hernani, zbojník a náčelník krvelačných a loupežných horalů, nepřítel země, stíhaný klatbou, na druhé straně

Carlos, král španělský, císař německý. Jeden z nich neustále na útěku nemá, kam by hlavu složil, druhý vládcem říše, ve které nezapadá slunce. Hernani je psanec štvaný, jenž v doupatech zvěře se musí skrývat před světem vzdor svému vznešenému původu, ač je potomkem aragonských vévodů. V Král se baví zříte šaška ohyzdného, hrbatého, ďábelského a chmurného čeliti králi krásnému, překypujícímu bezstarostnou radostí a láskou k životu. Jinde stojí proti sobě mocný suverén Angelo a Rodolfo, vyhnanec bloudící od města k městu, štvaný celou Italií, ač pochází z rodu knížecího a jeho rodina kdysi v Padově vládla. A opět další antithesy: na jedné straně Ruy Blas, pouhý lokaj, na druhé vznešená královna; zde Hernani, tam donna Sol. Triboulet, ohyzdný šašek, má dceru tak krásnou, že tato zvábí samého krále. Catharina, choť vládce, sklání se láskou k ubohému psanci. Tak mohli bychom jíti krok za krokem všemi dramaty a shledáme bezvýjimečně všude tentýž způsob komposice, tutéž zálibu ve vzájemných protikladech. Viktor Hugo jeví zvláštní vnímavost pro protilehlé effekty, zvláštní smysl ku protivám světla a stínu, jež mu poskytují základní protiklad poesie. Bleskorychle střídají se tu scény pathetické a tiché, chmurné a jasné, výjevy utrpení a štěstí, úsměvů a slz. Po třetím aktu Ruy Blasc, plném úzkostí a muk, následuje čtvrtý akt, překypující groteskností a humorem. Zatím co zaznívají číše, smích a bujné veselí hodovníků v Lucrecii Borgii, rozhrnuje se opona a v pozadí zjevuje se pět rakví. Právě v okamžiku, kdy Hernani cítí se na vrcholu štěstí, zazní z dáli hlas rohu, který jej volá k smrti. Právě v okamžiku, kdy Didier odchází zdrcen zoufalstvím, rozvíjí se scéna komická a groteskní, prosycená theatrálními šprýmy Gracieuxe.

Dokonč.

VÁCLAV HLADÍK:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)

Pokrač.

Voldan byl neunavně činný. Pracoval bez oddechu. U svého psacího stolku, ve schůzích, v poradách různých komitétů a spolků. Psal články pro denník »Svobodný národ«, pojednání pro revue, přednášel a řečnil ve spolcích a na schůzích lidu. Patřil již mezi ty mocné, neb do davu svou populárností rozptýlené osobnosti, jichž hlas je všude slyšet, jejichž gest ovládá celý obzor veřejnosti.

Při tom všem nejvíce času mu snad zabrala slečna Havlenová.

Zabýval se neustále jí. Ne s cituplnou rozechvělostí milence, jejž činí takové vzpomínky roztržitým a těkavým. Ona jej provázela všude, ale nerušila. Její jméno bylo hudbou, provázející všechny jeho skutky a pohyby, bylo vůní, provanující všemi jeho myšlenkami. Ve schůzi sociálního odboru sněmovního přihodilo se mu, že počmáral půlarch papíru jménem Míniným, při čemž mu ovšem neušlo ani slovo z debaty, do které několikráte břitce promluvil.

Na podiu, ve velkém, holém tanečním sále, se špinavými okny, naplněném massou posluchačů, dýmem, dusným puchem stísněného shromáždění, uprostřed velké nějaké fráse řečnické, kterou stupňoval dojem svých předchozích, věcných a střízlivých slov, ve chvíli hereckého vzrušení řečníka, zazvonil mu v mysli rozkošný ohlas jemného jejího smíchu, v kalném vzduchu ohyzdného sálu zájezdní hospody zazářil před ním jasně ubledlý obličej a nejžhavější oči . . . a jeho hlas se zachvěl podivným zanícením, a ještě mocněji se zvlnil nadšením.

»Ten umí hrát, co?« ušklíbl se žurnalista Kruliš, jenž nevěděl, odkud vyšlehl ten plamen oživujícího vzletu a inspirace mladého ctižádostivce, kterého pokládali za vypočítavého a pružného oportunistu, dle nejnovější mody pokrokovosti přistřiženého.

Její jméno přepadalo jej všude. V tichu svého pokoje se starobylým nábytkem přerušoval se ve čtení neb psaní a bylo mu, jakoby se mu dívala přes rameno. Viděl ji u sebe. Jak sedí u klavíru, jak se přehrabuje v jeho papírech, jak po pokoji přechází, v houpacím křesle se kolébá. Pohlédl na velké křeslo vedle knihovny, kam vždy odkládala svůj šat, a v zrcadle ji viděl bílou, upravující své tmavé, načechrané vlasy.

A myslil si, že by v tom byl nesmírný půvab, kdyby stále kolem sebe měl Mínu, slyšel její smích, cítil vůni jejích vlasů a rtů, svěřoval se jí se všemi svými starostmi . . .

Byl v tom věku, kdy svobodného muže přepadávají úzkostné rozpory o jeho poměru k společnosti, rodinnému životu. Záletní mužové pociťují stejně jako klidní a nesmělí, kteří překročili třicátý rok a neoženili se. Záletní, často ještě ostřeji, pociťují tyto rozpory, poněvadž poznali často poesii intimního života dvou milenců a bez všední prosy manželského každodenního, omrzelého styku, a poněvadž chápou, jak prázdný a studený je život bez blízkosti ženy, bez tepla lásky a vášně.

Voldanovi zdál se jeho poměr k Míně tak bizarrním, že se sám sobě často v duchu smál. Čím více se k ní přiblížil, tím více se mu stávala drahou, a když docílil všechno u ní, stala se mu nezbytnou . . .

A v té době nejsladších a nejněžnějších chvil opakovali si mezi dvěma přívaly polibků, se smíchem dvou lehkomyslných milenců, že zítřek snad je rozloučí, že půjdou každý svou cestou a že pro ně není ve světě idylly.

»Nezávazné milování,« říkala s bujným smíchem mladá umělkyně, parodujíc politický sloh svého přítele.

»Nu, ale krise ještě nevypukla?«

»Ministerstvo Voldanovo je dosud u vesla.«

»A slouží věrně Vašemu Veličenstvu — až do těch hrdel a statků . . .«

A někdy ve chvíli potemnělé snivosti tázal se přidušeným hlasem:

»Ale máš mne přece ráda, Míno? . . .«

»Oh, tolik . . . tolik . . . nedovedu ti to ani říci . . . ale buď rád, že to nemohu říci . . . snad by to byla lež . . .«

Smála se zase, ale její oči byly velmi smutné.

Voldana to vše dráždilo, tajně pobuřovalo, rozvášňovalo. Pozoroval, že přišel do falešné situace.

Zvítězil nejkrásněji, jak jen mohl zvítězit u ženy — a cítil se přemoženým. Miloval ji opravdu a horoucně od té doby, co přestal svádět zajímavou dívku a co poznal v ní ženu.

Zuřil na sebe, posmíval se sobě, ale uprostřed nejpovznešenějšího filosofování dospěl k tomu, že by nejlépe učinil, kdyby svůj poměr k Míně ustálil, upevnil a dle požadavků společnosti upravil.

Rodinný život . . . . manželství . . . děti . . . . mnoho přemítal o těch otázkách, nejvážnějších v životě.

Dokud žil jen své práci a svým zábavám, dokud byl jen světákem, odkládal všechny podobné otázky na pozdější dobu. Měl zcela klidně ve svém programu životním určeno co nejdéle užívat všeho, a oženit se bohatě. Dvořil se, ale jen velmi povrchně a netečně, nehezké dceři velmi bohatého továrníka Křikavy, ale na tento sňatek pomýšlel jen jako na záchranu v krajní potřebě, kdyby neměl jiné možnosti a cesty dostati se ku jmění.

V poslední době úplně zapomněl na věno slečny Křikavové, její osoba snad nikdy nezaměstnávala jeho mysl. Byl úplně, cele zaujat jen jedinou ženou. A pak neměl již dřívějších obav finančních. Od té doby, co spekuloval s Wollnerem na burse, rostlo jeho jmění velmi rychle.

Rozmnožil po otci zděděný kapitál, který mu umožňoval slušnou, neodvislou existenci, ale nedovoloval zvýšení požadavků jeho garçonského života, tak značně, že byl zámožným. Též jeho příjmy se zvýšily citelně a hravě mohl se domoci různých funkcí veřejných, u hospodářských a finančních ústavů, jež mnohým politikům vynášejí do roka tisíce.

Všechny tyto okolnosti měnily jeho názory životní.

Objevil se v něm sklon k jinému způsobu života, než jaký dosud vedl.

Žena nenaplňovala jeho existenci, ale zabírala v ní vždy velké místo. Byl rozeným milencem. Při každém novém poměru, při každé nové lásce procítil celou škálu dojmů, od lehkého flirtu až k prudkým vzruchům náruživosti, a ani žárlivost nesměla nezníti v tom vášnivém akkordu, jímž obyčejně taková láska vyhlaholila slavně a opojně. Byl takový »l'homme aux femmes«, který má již talent pro ženy, pro líbění se, pro svádění, a který není pouhým záletníkem, cynickým svůdcem, který často pozná nejkrutější muka jako nejzávratnější rozkoše milování nebo milkování...

A když někdy jen z povzdálí, opatrně začal hovořiti o těchto věcech, kroužiti kolem otázky manželství, tu její tvář nevinné, nezkušené dívky nabývala výrazu ustaralé jakési nepokojnosti a s podivným úsměvem odpovídala, že ničím a nikým se nedá odvrátit od svého cíle.

»A nic tě nesmí překvapiti,« řekla mu několikráte.

XI.

Bylo deset hodin dopoledne. Slunce zářilo s modré, čiré oblohy a Voldan přečetl noviny, vykouřil ve své zahradě ranní doutník a usedl k práci svěží a veselý.

Před ním, v malé míšeňské váse voněly fialky, které včera přinesla Mína.

Služka jej vyrušila.

»Co je?«

»Nějaká dáma přeje si mluvit s pánem.«

»Dáma? Která?«

»Neznám ji, prosím.«

»Neřekla, jak se jmenuje? Nedala vám visitku?«

»Ne . . .«

»Tak ať vejde.«

Mávl rukou, povstal, urovnal na rychlo svůj zevnějšek a obrátil se ke dveřím.

»Ah, to jste vy?«

A běžel vstříc paní Bílkové.

»Jaká to neočekávaná, milá návštěva.«

»Víc neočekávaná nežli milá, co?«

Pokrač

FEUILLETON.

O. Theer: POESIE VICTORA HUGA.*)

Ve spoustě Hugových románů, dramat, řečí, veršů, pamfletů a polemik mají verše největší význam a nejtrvalejší cenu. A nejen to: jeho lyrika podává nesčetněkráte měněný obraz jeho duše, odraz tlukotu jeho srdce. Najdete v ní celý básníkův život a všechny básníkovy touhy, neboť u málokoho pojí se lyrika s životní zažitostí tak úzce jako právě u V. Huga.

První kniha Victora Huga upoutala prudkým vzletem svých veršů. Měla mnoho vydání a autor sám zakládá si na ní nemálo. A přece, pročítáte-li ji, unavíte se brzo tím neustále stejným a hučivým spádem rhytmů, tou rhetorickou mnohomluvností, která upomíná na řečníky francouzské revoluce. Hugo praví sice v předmluvě, že mu jde o reformu rhetorismu francouzské ódy, kterou chce učinit přirozenější a prostší, ale poznáte brzy, že to jsou toliko pouhé do mlhy načrtané theorie.

Co líčí »Ódy a Ballady«? Autor sám odpovídá:

Vous disiez dans votre délire
Tout ce que peut chanter la lyre,
Tout ce que l'âme peut rêver.**)

Nám se sice zdá, že tak zcela »všechno« neřekly; ba snad ani ne půl. Ale přes to najdete tu nejpodivnější směsici, jakou lze si myslit. Předně, ačkoli tato sbírka je básnickou žní časné mladosti, skoro žádný erotický verš. Za to řadu jmen, která tehdy hýbala hlavami: Vendée a Bonaparte, »strom tyrannie« a »krvavý senat«. První ukázky romantismu: zámky s cimbuřím, turnaje, trouvéři, baroni a knížata, loutny a harfy, víly s průsvitným tělem a piráti, kteří jsou milováni jeptiškami.

Konečně verše pravověrného katolicismu, který v pádu republiky a Napoleona vidí »manifestaci boží«, a pravověrného royalismu, chladné při všem umělém ohni, střízlivé při všech zdánlivě nadšených apostrofách, jako:

Oh, que la Royauté, puissante et vénérable, fille aux cheveux blanchis, des ages révolus, . . . est douce et belle.***)

Králové tu rozmlouvají s bohy a narození vévody bordeauxského věnována je celá báseň. A přece Musa, která zde zvoní ostruhami a koketuje s trůnem, promění se během doby v demokratickou ženu, s frygickou čapkou na hlavě a se slovy nenávisti proti každé vládě . . . (proti každé vládě až na vládu Victora Huga).

Následující sbírka »Les Orientales«, vydaná sedm let po »Odách«, je nejsvěžejší, a zdá se mi, nejvíce zhutněnou knihou Victora Huga. Rhetorism, jenž v pozdějších verších zabírá pro sebe tolik místa, je tu poměrně zatlačen do pozadí snahou po malebném a barevném vylíčení prostředí. Victor Hugo dovede zázračně vidět: a tato schopnost přichází tu k plnému významu. Přečtěte jen tyto verše, abyste poznali sílu jeho slova:

Ou entendait mugir le semoun meurtrier
Et sur les cailloux blancs les écailles crier
Sous le ventre des crocodiles
Les obélisques gris s'élancaient d'un seul jet.
Comme une peau de tigre, au couchaut s'allongeait
Le Nil jaune tacheté d'îles.*)

Že se Hugo uchýlil pro látku do Orientu, nevzniklo jen pouhou náhodou: Evropa byla tehdy rozechvěna povstáním Řeků proti Turkům. Také Hugo sledoval se zájmem vývin celého povstání a, jak už u něho bývá, vytěžil prakticky tohoto interessu: napsal celou sbírku básní.

Nedomnívejte se však, že se tu shledáte s tím ryzím Orientem, jak ho znáte z »Tisíce a jedné noci«. Hugovi je Orientem všechno, co má plamennou barvu a je v jeho vlasti neznámo. Setkáte se tu s Alim pašou i s Canarisem, vůdcem povstaleckého loďstva, se sultánkami, derviši, zajatkyněmi, seraily, s janičáry, »kteří líbají úctyplně vous svého otce a po bitvách, opilí ještě válečným křikem, opěvují hurisky a lásku«, s vezíry, kteří mají tři koňské ohony, s Byronem a džaury, Babylonem a Sodomou, s Mazepou a Španělkami, s Dantem a biblí, Romancerem a Sâdim, s Hâfizem a Vergiliem, s Aeschylem i Vignym — všechno vyložil Hugo do bazaru svých veršů. Pan Jaroslav Vrchlický charakterisuje trefně barvitý ráz této poesie: ». . . sloky rozvinují se jedna po druhé, jako nekonečný, pestře vzorkovaný koberec perský.« (Studie a Podobizny.)

Povaze, založené tak zcela na protikladech jako Hugo, dařilo se v tomto exotickém ovzduší výborně. Ukázal jsem již svrchu, při citovaném popisu janičárů, jak se tu slučují dva psychické prvky zdánlivě neslučitelné: něžná láska k otci a válečná krutost. Jmenuji ještě jiné místo, kde líčí pravého jezdce: ». . . ten, kdo si nepamatuje uprostřed orgie jméno krásného koně, je ničema.« Takových psychických antithes naleznete tu celé řady. Básník pohybuje se tím lehčeji, čím méně se mu zdá, že je kontrolován. Kritika ukázala, že povahy líčené v »Orientálech« mají v sobě někdy dost málo orientálního. Ale to Hugovi nevadí. Je tu ve svém živlu, v exotismu obrazů a vášní, v exotismu, který miluje a bude milovat po celý život.

Touto příbuzností látky a autorovy duše stalo se, že i formálně jsou »Orientálové« jedním z nejlepších, ne-li nejlepším, básnických děl Viktora Huga. Jeho verš stal se pružným, plným echa; tóny v něm vibrují kovovými rhytmy jako vítězná polnice. Připomínám tu báseň: »Turecký pochod« nebo »Derviš«. A vedle těchto slok, zvučících cymbály a trombony, jsou tu jiné, jemné až ku křehkosti, jakoby cele stkané z vánku, který se tiše směje (»Sara«), a opět jiné, nesené zvuky slavnostních fanfár (»Vlajky«).

Hugo přiváděl rád v úžas kontradikcemi. Jedním z takových protikladů — shledáme se u něho ještě s podobnými — je vydání »Podzimních listů«, té ztlumené, sordinované elegie, která je na míle vzdálena třesknému orchestru »Orientálů«. »Podzimní listy« ukazují autora v novém světle. Vydány byly rok po revoluci z r. 1830, kdy Hugo vypracoval se z royalistických názorů svých mladých let. Král mu zde není již tím polobohem, kterého tak nadšeně apostrofoval v »Odách«. Proklíná krále, »jichž koně se až po kolena brodí v krvi«, a »cítí, že básník je jejich soudcem«.

První paprsky vlastního Hugova náboženství — náboženství soucitu a lásky — objevují se právě v této

*) Poetická díla Victora Huga: Odes et Ballades (1822). — Les Orientales (1829). — Les Feuilles d'automne (1831). — Les chants du crépuscule (1835). — Les Voix intérieurs (1837). — Les rayons et les ombres (1846). — Les chatiments (1853). — Les Contemplations (1856). — La légende des siècles (1859). — Les chansons des rues et des bois (1865). — L'année terrible (1872). — La légende des siècles (1877). — L'art d'être grand-père (1877). — Le pape (1878). — La Pitié suprême (1879). — L'âne (1880). — Religion et Religions (1880). — Les quatre vents de l'Esprit (1881). — La légende des siècles (1883) — L'archipel de la Manche (1883). — La fin de Satan (1886). — Toute la lyre (1888).

**) »Ve svém nadšení řekly jste vše, co lze lyře vyzpívat a duši vysnít.«

***) Ó, jak mocné a ctihodné království, šedivá dcera minulých věků, je sladké a krásné.«

*) Slyšeli jste, jak řve vražedný samûn a jak na bílých oblázcích skřípají šupiny krokodilů. Šedé obelisky tyčily se k nebesům. Žlutý Nil, pokrytý skvrnami ostrovů, protahoval se na západě, jsa podoben tygří kůži«.

knize; a s nimi zároveň i zbožňování přírody. Tím položena jest ostrá demarkační čára k jeho prvním dvěma sbírkám: tam převládal romantický detail, pestrá, třeba že umělá malebnost. Zde naopak je každý verš prosycen silným dechem přírody. Charakteristická je báseň »Co slyšíme na horách«. Autor stojí na pohoří blíže moře; zdá se mu, jakoby dva hlasy k němu hovořily, jeden mohutný a temný od pobřeží, druhý bolestný a žalující z kraje. První je hlasem Přírody, druhý hlasem lidstva.

A k těmto dvěma hlasům přistupuje třetí, jenž je vlastně oba objímá a slučuje. Je to hlas Boha. Hugův Bůh je zajímavá směsice mystického pantheismu a idejí spravedlnosti a rovnosti, jak je formulovala filosofie encyklopedistů.

C'est Dieu qui remplit tout. Le monde c'est son temple
Oeuvre vivante, où tout l'écoute et le contemple
Tout lui parle et lui chante. Il est seul, il est un!*)

V »Podzimních listech« shledáte se také s prvními milostnými verši, ačkoli básník v té době byl skoro po deset let ženat. Ale jeho erotické básně mají zvláštní povahu: nejsou psány ve chvílích, kdy je srdce rozechvěno láskou, nýbrž teprve tehdy, když již horečka lásky byla odbyta, a básník zírá na ni jako na věc dávno překonanou, která mu může nanejvýš poskytnout příležitost napsat několik krásných veršů . . .

»Cílem těchto veršů je vylíčit tu zvláštní soumračnou náladu duše i společnosti ve století, v němž žijeme: tu vnější mlhu a vnitřní nejistotu; ten jistý poloviční úsvit, který nás obklopuje.« Tak vykládá Hugo v předmluvě své »Zpěvy soumraku«. Ale skutečného soumraku je v knize málo; prostě proto, poněvadž Hugo, založený na extrémech, nedovedl ho vysvětlit, nedovedl ho chápat. Podobně jako osoby jeho románů rozeznává jen tam, kde je buď dokonalé světlo nebo dokonalá tma.

Ve »Zpěvích soumraku« pokusil se Hugo poprvé o kritiku společnosti, v níž žil. Rozumí se však, že, řeknete-li slovo kritika, promění se u ducha tak výbušného, jakým byl on, v invektivu. Takových invektiv naleznete tam hojně: útoky proti zhýralcům, proti vládě, proti politickým stranám, a naopak zase nadšené apostrofy těm, kteří se dovedli obětovat pro obecné blaho:

Gloire à notre France immortelle!
Gloire à ceux qui sont morts pour elle!
Aux martyrs! aux vaillants! aux forts!**)

Zdá se, jakoby Hugo chtěl místy být poetickým svědomím své doby. Ale k tomu nedostává se mu dosti spravedlnosti a objektivity. Nedovede zírat na lidské snahy »sub specie aeternitatis«, s tím božským, nevyrušeným klidem jako jeho jiný velký současník — Alfred de Vigny.

Za to mají »Zpěvy soumraku« jednotlivé verše, které přivedou vás v úžas svou hybnou silou a mohutností, s jakou dovedou suggerovat momenty osudové tragiky. Cituji z »Noces et festins« místo, kdy smrt vkročila do sálu, plného hostů:

Ó hrozné divadlo! Již přes práh nohu zvedá,
a stíny mohutné na čela hází bledá,
a zhrotí každého, jak blesk strom kácí v poli,
a nejzpilejšího všech za kořist si zvolí
a drsnou pravicí jej z kruhu hostí vleče,
nedbá, že po retech mu ještě víno teče.***)

»Stíny a paprsky« i »Vnitřní hlasy« jsou spojeny jednotnou náladou a nesou se podobným tónem. O »Vnitřních hlasech« praví Hugo, že »jsou ozvěnou, sice nejistou a oslabenou, ale věrnou zpěvu, jenž v nás odpovídá tomu zpěvu, který slyšíme v ně nás«. Neshledáte se sice všude s tímto »vnitřním zpěvem«, ale přes to je patrno, že Hugo pokoušel se usilovně dostáti tomu, co v předmluvě slibuje. Objevuje se tu u něho opětně náklonnost k theoretisování, která nejednou pokazila jeho nejlepší verše. Najdete zajímavé umělecké kredo Hugovo:

J'ai des austères plaisirs. Comme un prêtre d'église
Je rêve à l'art qui charme, à l'art qui civilise,
Qui change l'homme un peu,
Et qui, comme un semeur qui jette au loin sa graine
En semant la nature à travers l'âme humaine,
Y fera germer Dieu.*)

Příroda je mu stupněm k dosažení Boha, je mu výchovnou, dobrou, mateřskou bytostí, s níž je v neustálém naivním styku. Obrací se k ní v pověstné básni »Kráva«:

». . . Nature! Abri de toute créature!
O mère universelle! indulgente nature!«**)

Zatím přihodilo se několik událostí, které zúplna přetvořily Hugovy politické názory. Za vlády Ludvíka Filipa vidíme ho stát věrně na straně královĕ, a když r. 1848 byl Ludvík Filip sesazen a prohlášena republika, jde Hugo do boje proti těmto novotám. R. 1848 zakládá list »Evènement«, jenž hájí zásady reakční, a r. 1849 dá se volit za člena shromáždění a zasedá na pravici. Ale ještě téhož roku přešel ku krajní republikánské levici a stojí v kruté opposici proti Bonaparteovi, pozdějšímu Napoleonu III. Náhlou svou změnu vysvětluje i omlouvá Hugo všelijak a ještě v »Kontemplacích« vrací se k tomuto bodu slovy: »Byl jsem dítětem, jež vyšlo ze stínu svých předků, a zprvu jsem neznal než to, čemu mne sami naučili . . . Hleděl jsem málo na Francii a mnoho na Vendée . . . a rozuměl jsem špatně době, v níž jsme.« Ale, jak se zjistilo bedlivějším pátráním, neležely příčiny politického přebarvení toliko v novém ideovém poznání, nýbrž, aspoň z velké části, vznikly z osobních neshod, které měl Hugo s jednotlivými členy své strany.

Jako člen krajně republikánské strany účastní se Hugo horlivě bojů proti Napoleonovi, žádá revisi plebiscitu, kterým byl Napoleon ustanoven za presidenta republiky na deset let; je donucen vládou, aby se vzdálil z Francie, odchází do Brusselu, a když ho tam nechtějí úřady trpět, uchýlí se do vyhnanství na ostrov Jersey. Tam píše dva pamflety proti Napoleonovi: »Napoleon le Petit« a »Histoire d'un crime«; tam také pracuje na knize veršů: »Pokuty«.

Nelze ani dobře vylíčit povahu této knihy, tak zvláštní v celé produkci Victora Huga, hemžící se nejzeočekávanějšími apostrofami, úsměšky, které se nepodobají smíchu bohů, invektivami, které pronikají až do srdce jako blesk. Nenaleznete tu lehkomyslné, heineovské ironie; některé stránky podobají se karrikaturám, jak je dovedl tvořit da Vinci, karrikaturám, v nichž se člověk zdá chechtajícím se zvířetem. Hugo použil všech prostředků, aby rány, jimiž zasypával Napoleona a jeho stranníky, dopadly hluboko a bolestně. Dokonč.

LITERATURA.

Růžena Svobodová: Milenky. Román. Nákl. J. R. Vilímka. Str. 475.

Po »Zamotaných vláknech« podávajících na rozdíl od předchozích, jedinečných novellistických prací spisovatelčiných bohatý souhrn ženských typů způsobem statickým, v románovém stilu nezapomenutelně sladěném a stlumeném, přináší v novém velkém díle, v »Milenkách«, pí. Růžena Svobodová vzrušený a vášnivý proces dynamický, hrůzný a krásný konflikt dvou věčných

*) Bůh všechno naplňuje. Jeho chrámem je svět, živoucí to dílo, kde ho vše poslouchá a pozoruje, vše mluví a zpívá k němu. Je sám a jediný.

**) Buď sláva naší nesmrtelné Francii! Sláva těm, kteří za ni zemřeli! Mučedníkům! Statečným! Silným!

***) Překlad p. Jaroslava Vrchlického.

*) Moje zábava je přísná. Sním jako kněz o umění, které okouzluje, civilisuje a trochu člověka mění, a které, jako rozsévač, jenž hází do dálky semeno, rozsévajíc po lidské duši přírodu, dalo by v ní vzklíčit Bohu.

**) ». . . Přírodo! Útulku náš! Matko nás všech! Shovívavá přírodo!«

*

a základních projevů života. Život jako velká, opojná a důsledná hra sráží se tu znovu a znovu s životem, jenž jest těžkou a svatou povinností; život, jenž jest vítězným tancem na ozlacených vrcholcích snů a myšlenek, střetne se tu nesčíslněkráte s životem, který nutně a mlčelivě, dobrodějně pro jiné a přísně k sobě, jde údolími vzdechů a bolestí.

Tento konflikt, podložený rozpolténým stoletím devatenáctým jako skrytý text veškeré jeho poesii, přeložen jest paní Růženou Svobodovou do ovzduší rozechvělé a přejemnělé erotiky dnešních dnů. Dvě milenky, Emma a Marie, representují oba antithetické a sporné světy, které hrají o hořké a marné srdce trpkého a trpného hrdiny Waltera. Ale tyto dvě typické a tím i symbolické postavy dívčí nestojí osamoceny a vytrženy; podány v těsné souvislosti s celou psychologií vlastních rodin, shrnují a vyvrcholují duševní dílo a proces několika generací. Jsou zjemnělým a produševnělým pokračováním svých matek, kreslených širokými rysy v rozměrném rámu této románové komposice. Emmina matka Malva, une grande amoureuse«, pojímá život jako nekonečnou a bohatou hru smyslů, feerií požitků krajně raffinovaných a sensualistních; hledá vždy nové formy rozkoše. Její skon má dusnou, omamující a zoufalou tragiku marnosti požitku a smyslů, a poslední slova stárnoucí a vždy neukojené ženy: »V Čechách není milenců, ach ne, v Čechách není milenců«, dávají vzpomínati zoufalé výčitky professionelní krásky Marie z Flaubertovy skizzy »Listopad«: »Není tedy již na zemi onoho božského mládí jako druhdy! Není Baccha ani Apollina; není heroů, kteří kráčeli ověnčeni pampeliškami a vavřínem!« Osud Malvin variován jest psychologicky jemně v erotice dvou marných a zbytečných lidí nemilosrdně stravovaných neblahou vášní, Malvina syna Quida a poraněného skřivánka Aglaje; jsouc bohata romanesknimi motivy, působila by tato tragická episoda mocněji v samostatném zpracování než v románě, jehož vnitřní dynamice zůstává vždy podružnou, málo ekonomickou illustrací.

Emma, nejsladší realita celého díla, oživující mrtvé noty a puklá srdce, rozdávající dělníkům květiny a nedopověděné pohádky básníkům, dcera vášnivé milenky Malvy a malíře Šebka, jenž opustí svět, aby se šel poklonit Velasquezovi, zahraje hru umění jako milenka a hru lásky jako umělkyně. Jemná a při tom vnitřním ohněm planoucí sensitiva chce spasiti svět krásou a grací, chce bolesti a bídu života uzpívati; bojí se dnes, aby neuzpívala srdce, a zítra, aby neumilovala umění. Majíc nevystihlou schopnost milovati věci mrtvé a umírající a baviti se s nimi jako s přáteli, strachuje se, že nepomiluje dosti srdce živá a bijící. Zkusí všecky jemné a kouzelné hry života, zkusí i nejkrásnější a nejbolestnější z nich: hru s fantomem národa. Mladý lékař a snílek Syllaba zalitý cele bledou září umírání, setká se s Emmou, jež dotud hrála jen s radostnými fantomy. Žije těžkým a jemným problemem slovanské duše národní a české dějinné mystiky, hledá vždy nové odstíny a nová tušení nejdůsledněji a nejjemněji vypracované české kultury, »kultury umírání«, a věren osudům jar v Čechách, umírá s fantomem »Národa nadějí«. Sladký a smutný ideový illusionism jeho pojat jest autorkou jako nový a zvláštní modus a attribut téže umělecké hry životem, již zobrazuje typ Malvin i Emmin.

Mariina matka, jejíž prázdný a marný osud traktují první kapitoly »Milenek« vysoce lyrickým způsobem prvních knih autorčiných, podmalovaným chvílemi příkrou a neústupující satirou, representuje v první generaci druhý svět: svět milosrdenství a mravní nutnosti. Marie, její smutná dědička, nesoucí v neklidném a neupokojeném vzrušení i dědictví otcovo, přejemní a přecisleluje své srdce obětavé a vzdávající se. Její altruism, který bezvýsledně hledá velký stil záchranné oběti a zázračného vykoupení, jest zleptán raffinovanými zkumadly příkrého osudu. Toto děvče, jež mělo čísti »Následování«, dostane od milence Machara, tato čistá nevěsta, jež zasluhovala zjevení sv. Luitgardy, jest vychovatelkou v židovských rodinách, navštěvovaných atheistickými bratranci, tato milosrdná sestra, jež vidí v morových skvrnách růže, má milencem moderního hořkého poetu, jehož duše jest celá krása a marnost »deseti let mladé české literatury«.

Walter, o nějž v románě hrají oba světy, svět umělecké hry a milosrdného obětování, jenž na promenádě myslí současně na Emmu i Marii, a skanduje strašnou antithesi »Krása a milosrdenství!«, jest jeden z těch, již vždy přinášejí oběti zklamání. Strachuje se, aby se neprozradil a klame se při tom výsměchem a pohrdáním, ironií a hořkostí; rozbíjí své fantomy, aby zítra sám sobě se hnusil, hraje všemi illusemi, aby se jim vysmál. Niče sebe, ničí i srdce, jež jej milovala; zhubí nemilosrdně a tvrdě svou Ofelii Marii, nejen zlými a nervosními rozmary svého nepokojného ducha, nýbrž i příliš vysokým fantomem obětování, k němuž ji, slabou a křehkou, vychovával. Nad jejím hrobem nemá říci ani sobě ani jí více než tichou prosbu, aby z její čisté, bílé mrtvoly vzrostly fialky. Prchá odtud za novou illusí svého neklidného osudu: letí za strašnou a pravdivou písní umělkyně Emmy. V kvetoucí zahradě jejího bytu v malostranské ulici, podobné žebříku Jakubovu, končí román: Emma přestává se báti, že uzpívá srdce, a dopoví mu posléze pohádku, již dotud nedopověděla, a Walter přináší novou oběť oklamání. V japonské báchorce, v níž s nevystihle jemnou neurčitostí, tak příznačnou všem závěrům prací pí. Růženy Svobodové, slévají se poslední kadence knihy, vítězí krása nad milosrdenstvím a hra nad obětí; fialky z hrobu Mariina vyrůstají, aby si je Emma vpletla do vlasů. — — —

Smysl a pěnu věcí i osudů hledá celý román paní Růženy Svobodové, a tím dán jest veškerý způsob jeho expresse. Dialogy knihy nejsou naturalisticky reprodukované hovory všedních, běžných lidí, jsou to uhodnuté a domyšlené myšlenky, obestřené lehkým a jemným oparem symbolismu a chvílemi útle pracované essaye o mluvených i mlčených hádankách okamžiku a věčnosti; a že jsou příliš subtilní a křehké, budou snad namítati fanatikové realismu, již nedovedou u Goethea čísti Otiliin denník bez poznámky, že tak krásně dorůstající dívky nepíší. Týmž stilem vytušená a vyvolaná scenerie není sensitivnímu srdci lidskému cizinou a vyhnanstvím, ale osudem a podobenstvím; a básnířka, jež dobyla českému románu v »Zamotaných vláknech« alpská jezera, dobývá v »Milenkách« elegickou a tragickou krásu Prahy svému umění. V době, kdy pedantičtí schematikové odříkají se ve svých novellách i theorematech »šedivých, nízkých detailů realních«, oživila pí. Růžena Svobodová každý hedvábný polštářek, jehož se dotkla, každou hračku na poličce, již si zahrála, každý obraz, s nímž se pomilovala, a každou květinu, s kterou své půvabné interieury ozdobila. Smělé a vřelé metafory, tato hluboká řeč stupňů, pomohly jí symbolickým analogisováním oživovati. Tak není v knize jediné popisné passáže, jež by byla suchým inventářem, a začnou-li věci pohybovati se a vyprávěti, jako v okouzlující noční polohallucinační scéně na zámku s Emmou, nepodivíte se ni v nejmenším. Životní princip důsledné a umělecké hry věcmi i osudy, sladká realita Emmina, zvítězila radostně i v stilu a expressi »Milenek«.

Arne Novák.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. 1. BŘEZNA 1902. * ČÍSLO 15. *

JOSEF K. ŠLEJHAR:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

Dole porůznu rozptýlení lidé, jakoby od věků střežili toto podsvětí, stáli právě na svých místech nehybně vhřízeni. Nárazy pump ubíraly se kamsi truchlivým rytmem, vlastně jakoby v chodu svém nehybně ustrnuly. Nehybně rozprostřelo se světlo. Po hladinách louhů smykaly se ony záblesky jako po studeném těle obrovských plazů. A takto vše vytrvávalo v úžaslém spjatí, jež i jeho duši na okamžik dovedlo ujařmiti. Snad to bylo právě jen na okamžik, ale někdy i sama věčnost zdává se plynouti za jistých stavů, jakoby hypnosy duše. Kolem něho ubíral se ten truchlivý zasmušilý rytmus zvuků . . .

Ale tu již se vytrhl ze sebe, nebyla to vhodná chvíle k zasmušilému ujařmení duše u vstupu k hodokvasu života! Vůbec jen nerad sem zacházel, kde válo ustrnutí života, a tím spíše nyní rychle odtud, tam, kam má spět, kam ho osud zavádí, kam volá ho hlas duše, kde září mu svět v nejnádhernější konstelaci své. Tady neměl docela nic na práci, ani nevěděl již, proč sem vlastně mířil, tady neměl o ničem co zvídati, již jen o jednom zvídalo to jeho srdce a toho domáhat se nyní jalo v nejbouřlivějším svém chtění. Již jen všeho zde zanechati — co záleží na pustině, vcházíme-li v kraj květů? a u vstupu do ráje neohlížíme se zpátky v očistec. Pokynul jen hlavou ještě tam těm dole, jakoby dával na jevo, že vše viděl a že vše shledal v pořádku. Němě oni k němu vzhlédli vzhůru, v pose pokoření a ustrnulosti, jako žába z jámy zírá. Krátký, hluchý třeskot dřevěnek se ozval, které v něčím kročeji se sunuly. A to bylo vše, co zde se nyní stalo po jeho pokynu. Všechno nutné dorozumění mezi nimi se tím odbylo.

A jakoby najednou vznesl se nad tato místa nezměrně vysoko, kam až chtěl, jako pták u volnou oblačnost, kde vše ustupovalo neskonalosti lidského jeho chtění, tomu vyvrcholení se jeho touhy, jež bralo na se zdání všemohoucnosti. Jakoby již nebylo pod ním opory, a také jí nebylo třeba, a jen tak ovládavě v samovolné vítěznosti plynul nad vší tou studenou, trudnou, zamlklou říši pustinnou tam dole, jakoby mrtvou polární plání, co v jeho srdci, v říši jeho lásky bylo jarní vznícení, byl záchvat a jásot života — ó Marie . . .

Zaplesal tu náhle v nezdrženém vykypění smyslů, jako slavík zaklokotá v rozruchu jarní noci — a zdálo se, že ponurou touto místností sesulo se cosi v temném, prudkém výbuchu, jako když koridorem kdes zabouří náhle vidina manie. To prorvala se sférou jeho srdce vidina lásky v celé své prudké moci, jako mlhami jitřní zář. Bílé světlo jakoby sebou pohnulo. A po zelenavých zátokách louhů zčeřil se tanoucí úsvit, jakoby vystřídal se reflex oněch studených oblých těl jakýchsi plazův . . . V němém upjatí těch mužů dole prozřelo znepokojení, kterys dřevěnky zachřestěly . . .

Ale co na tom, cokoliv by se tady dělo, v dosah jeho srdce nezasáhá tento svět; a kdyby rozpoznati mohli ti lidé zde v těžké, dávné ustrnulosti duší svých, ujařmených podmínkami zde jakoby úzkými pouty nemnoha těch mrtvých vztahů hmoty, kdyby rozpoznati ještě mohli v těch svých duších, v nichž dávno usadil se pouhý trud života, to, co srdcem kdy spělo, uvědomili-li si kdy mládí, jeho sladký překypující žár, to jeho nesnesitelné blaho, prolamující se nitrem, jež vybuchá znáhla jako vůně jistých květů a jako píseň z hrdla ptáka, aby hledalo své zadostučinění, nebyli by pak zůstali jistě v udivení nějakém nad tímto vznícením uprostřed

všech těch okolností tak mu nevhodných Ostatně v pokoře, nedávající nic na jevo, jest jim trvati vždy — a kdyby i jinak cosi se jim tu neuzdálo, kdyby všelijak začali souditi po svém a věc nepříznivě si vykládali, co by mu na tom záleželo, jim není zodpověden a nikomu za své srdce!

Zase již hleděli si své práce, svých studených louhů, svého smutného jako věčného pozorování hmot tak jednotvárných, užírajících jaksi duše jejich. A jakoby tak navždy měli zůstávati v té své pochmurné utkvělosti, v níž nebylo naděje ani útěchy a z níž jen snad již smrt je vyjme, není-li vlastně již smrtí ten jejich život zde. A jemu již také nezbývalo pranic více co činiti vzhledem k zanechávanému zde životu. Jal se spěšně odcházeti, sestupuje s výšin balustrád.

Nacházel se opětně v živých doleních traktech továrny, ustoupila studená zžíravost ovzduší, a neodbytná, přilinující se sladkost kladla se v dech, obklopily ho horké páry a zvuky se rozpoutaly, rachot, hřímání, hukot, sykot, nárazy bagrů, skřípání parních jeřábů i ono tajemné, téměř nepostihlé znění, jež vydávalo všechno to rouroví do kilometrů délky zde změtené na jedno místo oběhem všech těch svých šťav, jako někdy slyšet bývá v těle šelest a hukot vlastní krve. Ano, slyšel to i svou vlastní krev, šumící v něm jako slavný vodopád. Vzněcoval se mu v útrobách slastný kypící žár, v němž jeho smysly stápěly se jako v omamné rozkoši. Necítil tu jaksi svého tělesenství, svého spjatí, vynášen ze všech svých pout. Pak vše mu zase najednou splynulo ve zvuk jediný, ohromný, záludný jako sen, a zvuku tomu jakoby se v něm v tak slavné zbožnosti všechno pokořilo. Bylo to jako u náhlém vynesení velebné hudby, spěl svou bytostí ve zvuku tomto, zvuk ten ho uvolňoval, vypjal ze sebe. V nadšení nevystihlé blaženosti mu bylo za této hudby továrního života — ó ano, byla to jeho hudba svatební, doprovázení plesu jeho srdce, to vzněcování na cestu, jež v životě se klade jen jednou a je cestou nejblažší. Bylo to na cestu k ní, k nevěstě, ta hudba továrny v její náruč ho vyprovázela. Však hned tam již přijde — a spěl to jakoby u vzmávání neviditelných křídel onoho souzvuku... Znenadání ale připadalo jeho smyslům, že v tomto znění cosi velebně odplývalo, uhnulo jako v mystickém spění k jiným obzorům, až souzvuk onen zdál se ho docela míjeti, vznášeje se již v nevystihlé dáli, jako sbor poutníků spějící ku spasení. Tak i ohlas bouře ze záobzoří hlaholí. Zároveň jakoby v jeho duši, uchvácenou velebností nepoznanou, sestoupilo ohromné ticho, naslouchající záludnému sboru kajicnosti, kamsi v břehy onoho probouzejícího se záobzoří, zaléhající v samy meze věčnosti. A pak za tohoto ticha duše připravující se ve vlastní cíle své hlas jiný se vznesl, hlas jediný, sám vítěze, sám hlásaje se a odevzdávaje se věčné podstatě. Byl to nyní hlas jeho srdce. A bylo mu u nezměrném osamocení jeho tluku, jeho písně, že nad celý svět, nad vesmír, nad tradice hlásané věky, nad minulost, přítomnost a budoucnost všech dalších věků nekonečných a nad všechna jejich tajemství vybudovalo si vítěznou platnost toto srdce jeho ... ó Marie!

Až napotom zase u svrchovanou sféru hlasu tohoto z onoho mystického záobzoří zanášela se jiná sféra zvuková, blížil se sbor poutníků, v zenit spěla bouře, zněly to zase zvuky jednotlivé a zvuky nesčetné, zvuky nejrozmanitější, zvuky od nezvěstných šelestů až do jakéhosi hřímání, vzdouvaného ohromnými silami. A v tomto dostavivším se chaosu zvuků jakoby každý hlas a řev sám o sobě chtěl se uplatňovati, i tanula tu jakási nezměrná projekce zvuková, v níž smísilo se vše a zde se ozývalo. A hřměly to zase bagry, jakoby nabíraly věčnost, a duněly ony tisícikoňové kolossy, jakoby v tomto řítícím se spění sama země hlásala svůj oběh, a řvala pára ve zvířecím ryku, vypoutávajíc se z napjetí nevytušených svých atmosfer, i supěly všechny ty pumpy, vrhajíce jakoby hříčkou spousty kapalin, a rytmus jejich jakoby se neměl zastaviti, i skřípěly řetězy a jeřáby, posunujíce se násilně ve svých drahách. Každý var těch soustředěných mass u kypění a zmítání svém, jakoby moře jato bylo v zemětřesení, přicházel u významné své vyjmutí v tomto chaosu. Každá molekula měla tu jaksi svůj život a hlas. Každá céva tohoto nesmírně kombinovaného tělesa jakoby se chvěla a zvučela. Každá noha vznášet se zdála svou chůzí, a každý lidský hlas se uplatnil i každý signál i každý ozev, i pouhé jakési matné úryvy zvuků. Vše se zdálo uplatňovati a nic nechtělo zůstati nevyjádřeno v této jakoby šílivé projekci zvukové. V tu chvíli bylo to zase jakési nesmírné kvačení a neopozdění a nepozastavení se v jakémsi strašném vrcholícím souboru šílení a chaosu . . .

Vše tak mávalo mu do duše, a ona byla jako ohromena před sebou. Mohutnost vždy více se rozpoutávající stavěla se za těchto momentů vůkol jeho smyslů, schvacujíc ho jako v demonickou moc. Leč nebylo to u zvratnosti a zkáze, ale u nekonečné vítěznosti duše, jež prostupovala jako světlení v tomto chaosu. Jakoby v tomto rozruchu tajila se vlastní předzvěst toho, co se právě připravuje, jako v orchestru zvuková bouře v rozptýlení a nesouladu a kypění fanfár předchází velké harmonii, v níž posléz vše vyplývá.

A v takovou harmonii vše se zase v jeho duši připravovalo. Po vytržení začaly vyplývati souzvuky, jeden po druhém, v melodii vždy neskonalejší. Postupovalo vše již společně, nebylo jediného rušivého vyjmutí. Vše zatanulo posléz ve společném ohromivém područí jakýchsi vše uchvacujících akordů. Mávaly mu v oblast duše jako mystické nadšené vidiny. Valilo se mu

v nitro jakési hlaholení všehomíra u vítězném allelujah nebešťanů, v nadšení před svým Tvůrcem. Připadalo to vše jeho vytržené mysli, jakoby dmuly se kolem závany varhan, rozléhající se v samu věčnost. A jakoby mystická kathedrála, jakou kdy dovedla zbudovati duše vzňatá svým Bohem, nastoupila tady místo všeho; ta všední tovární prostora vypjala se mu před zrakoma v závratnou výšinnou klenbu, v neomezenosti, jež nikde nestavěla se v cestu hárání duše, a v níž veškera změť strojová nabývala jaksi nádherné bizarerie vidinné, kterou zdály se prostupovat exotické guirlandy slohové, vybavující se zázračně ze vší té nekonečné rourové spleti zde uložené. V tuto klenbu vzneslo se nesmírné světlo s jakýchsi nebes proudíc a vznášejíc se s sebou na těch neviditelných perutích akkordů a hlaholení mystického. Postupovat se to zdály jakési veřeje nadzemské záře. Svou jasnotou naplnily posléz vše. A zároveň jakoby s sebou kladly se vůkol obláčky kadidla, na všem ulpívajíce. Zavoněly v úchvatě mdlobné, jako v toužebnou, sladkou mystičnost uvádějíce smysly. A když všechno takto bylo, vpadly náhle v tuto oblast mimozemské slávy zvony veliké, zaduněly jakoby v zmítání nebem a zemí, jinuvše se provázeti tak právě vhod záludu vidinného vznětu duše — byly-li to ony bagry, ani na okamžik neustávající ve hřmění svého kvačení, nerozpoznala jich v tu chvíli jeho mysl, unášená tou svou nezměrnou vidinou. A bylo dále, jakoby za toho stále mocnějšího a slavnějšího hlaholení zvonů přicházeli zástupové v tuto kathedrálu, a mystické varhany vnášely jim vstříc velebnou symfonii dechů svých.

Pokrač.

Alfons Breska:

DRAMATA VIKTORA HUGA.

Dokonč.

Ale i v detailech, ve stavbě odstavců, obrazů a jednotlivých vět postupuje Viktor Hugo stejným způsobem. Při loučení Lucrecie s Genuarem praví Genuaro: Buďte prokleta! a Lucrecie odpovídá: A ty, Genuaro, žehnán buď! Ruy Blas ubezpečuje královnu, že ani anděl sám zde nezachrání toho satana. Dopis, jejž posílá Ruy Blas královně, sestává vesměs z vět protilehlého smyslu:

Hluboko pod vámi dlí v stínu člověk tam,
vás miluje, skryt nocí, jež jej halí;
červ země, zbožňující hvězdu v dáli;
jenž za vás dal by svoji duši v ráz
a zmírá v hlubinách, co výší plá váš jas.

Viktor Hugo sesiluje všude dojem připojeným výrazem protivy. Když Don Sallust nabízí Don Césarovi velké odměny za to, pomůže-li mu pomstit se na ženě, tu vztyčí se tento zchátralý pobuda a hrdě hřímá svoje opovržení grandovi do duše.

— — — — — — — — —

a byť i kastilským on grandem byl,
za kterým trubačů sto zvučně spěje,
nechť řády se a vyšíváním skvěje,
nechť markýz, vikomt jest a slavné předky má, —
on pro mne není víc než podlý ničema.

Nejprve věta valí se jako mohutný proud hučící a šumící a náhle zarazí se stručným a protilehlým obratem.

Na veřejném náměstí ve Feraře před palácem Lucrecie Borgie sejdou se dva mužové, Astolfo a Rustighello. Oba čekají na Genuara. Astolfo ptá se Rustighella, na kterého muže čeká.

Rustighello: Na téhož!
Astolfo: Ďábla!
Rustighello: Co s ním chceš?
Astolfo: Chci dovésti jej k vévodkyni. — A ty?
Rustighello: Já chci vést jej k vévodovi.
Astolfo: Ďábla!
Rustighello: Co jej čeká u vévodkyně?
Astolfo: Láska, bezpochyby. — A u vévody?
Rustighello: Šibenice!

Podobnými citáty naplnili bychom celý svazek. Naleznete je ve všech dramatech, v každé scéně, na každé stránce. Je pochopitelno, že tyto náhlé přemety s věty předcházející do věty následující se smyslem naprosto opačným, tyto bleskorychlé obraty překvapují čtenáře i diváka svojí neočekávaností a budí stupňované napjetí. Stejně neočekávané jako tyto obraty slovní jsou i obraty děje. Neočekávané, ježto čekáte pravý jejich opak. Takovou scénou je příkladně setkání Hernaniho a Carlose před domem donny Sol. Dva úhlavní nepřátelé stojí tu tváří v tvář. Carlos je sám, Hernani přichází s šedesáti ozbrojenci. Nyní čekáte na jisto, že zdrtí Hernani jediným stiskem ruky ještě v zárodku tohoto budoucího císařského orla. A co se stane? Pravý opak. Hernani roztříští svůj meč a propouští Carlose, jejž dříve zahalí svým vlastním pláštěm, by snáze prošel zástupy ozbrojenců. Stejně je tomu v podzemním sklepení, kdy překvapí náhle císař Karel V. se svými zbrojnoši spiklence, kteří usilují o jeho bezživotí. Hernani je mezi nimi. Jižjiž cítíte, že propadnou jejich hlavy katu, tu stane se, co nejméně očekáváte. Císař odpouští všem, vrátí Her-

nanimu všechny ztracené tituly, jmenuje ho vévodou z Aragonie, hrabětem z Mauroy, dá mu donnu Sol za choť, sejme svůj řád zlatého rouna a zavěsí jej vlastní rukou kolem jeho krku. Podobnými scénami všeobecného překvapení a napjetí hemží se dramata Viktora Huga. Všude sesilováno toto napjetí rozvláčností, vsunutými scénami, jež oddalují kritický, rozhodující moment a budí nervosní rozechvění. Podobnou vsunutou scénou je rozhovor Lucrecie s vévodou Alfonsem právě v okamžiku, kdy každý hoří nedočkavostí, jak rozhodne se osud Genuarův. Podobnou scénou je řeč Ruy Gomera před obrazy předků ve chvíli, kdy rozhoduje se o životě Hernaniho.

Shrneme nyní svoje pozorování v konečný závěr. Viděli jsme, jak Viktor Hugo vyvolává před naše zraky doby dávno zašlé, civilisace zaniklé a zapadlé, spočívající pouze na podání slovním, kde fantasie není obmezena skutečností. Z pouhých slovních údajů, obsažených v dílech uměleckých a historických dovede pomocí své obrazotvornosti vzkřísiti před námi velkolepé obrazy minulosti. Nikde nenalézáte drama, odehrávající se v době přítomné. Dobou děje je středověk. Tato doba je mu však pouhou záminkou k vyvolání pohledů a výjevů malebných a barevných, jest mu záminkou, aby se kochal kostymy třpytnými a pestrými. Všude jedná se mu především o dosažení dojmu malebného a úchvatného. Děje jeho dramat projevují zálibu ve fantastických sbězích událostí, v podivných spleteninách intrik a osudů a jsou pravděpodobně výrazem jeho žíznící touhy po životě romantickém. Nedostatek skutečnosti, chudobu života nahrazuje výtvory své fantasie. Tomu nasvědčuje i ono zveličování všech vášní a osob, které zdá se rovněž tryskati z téže touhy po životě vznešenějším a intensivnějším. Hybnou silou těchto dějů fantastických je skoro výlučně láska. Láska jako nejvyšší zákon všehomíra, pro niž se žije a umírá. Pojetí erotické vášně je všude grandiosní. Láska nezná mezí obětí. Pro ni odříkáme se blaha pozemského i blaha posmrtného, pro ni podstupujeme i smrt. Všichni milenci jeho dramat umírají s nadšením. Ale láska tu pojímána vždy se stránky spirituelní, ona je vášní, jež očišťuje a povznáší. Běda těm, kteří zahrávají si s láskou, nebo činí z ní pouhou rozkoš smyslů. Marion de Lorme zvána Didierem nejbídnější ženou, satanem, jejíž láska přináší milenci jen hnus, hanbu a opovržení. K ženě vzhlíží se tu jako k bytosti vyšší, čisté, jako k andělu a světici. Na kolenou blíží se k nim jejich milenci. Žena je bytostí nadpozemskou, oblažující svět. Nenaleznete zde nikde žen malicherných, všechny jsou ideální rekyně, jež obětují všechno svému milenci a s nadšením a hrdinnou odhodlaností kráčejí na smrt. Ale stejně jako tyto ženy jsou nadpozemské, tak i jeho rekové přesahují rozměry skutečnosti, jsou výtvory jeho oslnivé fantasie. Aby činili dojem nadpřirozený, jsou zjednodušeny, oživeny jednou elementární vášní ve svém nejkrajnějším vzepjetí, jež dodává jim vzezření obrovitého. Zde projevuje se u Viktora Huga nevšední schopnost fantastického zveličování. Mezi těmito reky shledáváme se s mnohými, kteří jeví nápadnou podobnost a spřízněnost. Didier, Ruy Blas, Hernani, Rodolfo, Otbert a Genuaro jsou jednoho a téhož původu. V devíti dramatech nacházíme šestkráte jeden a tentýž typ. Musí tu býti tedy jakési vnitřní důvody, jež pudí básníka k tomu, aby nám předváděl stále týž typ s malými obměnami. Můžeme předpokládati tedy, že stávají mezi těmito reky a básníkem jisté vnitřní vztahy, jistá příbuzenství duševní. Jsou velkodušní, jeví zálibu ve velikých gestech, jež uvádějí v úžas, jsou citliví a pyšní, toužící k výšinám, k ideálu. Za všemi těmi ději a osobami tušíte všude neviditelnou a bdící Prozřetelnost, ve kterou Hugo nepřestává věřit. Z vět různých osob, z glorifikování dělníka Gilberta v Marii Tudorovně, z řečí a úzkostí a apothesy Ruy Blase vycítíte velikou lásku k lidu a soucit s jeho utrpením, který předcházel politickému obrácení básníka. Viktor Hugo, syn generála hraběte Huga, pair francouzský za Ludvíka Filipa, zřekl se svého šlechtictví a hodností, šel k lidu, aby se stal služebníkem demokracie a idólem národa po 30 let. — V grandiosní komposici a symboličnosti pojetí nacházíme filosofa a myslitele, stejně jako ve výlevech Saint-Vallierových nebo Naugisových, v samomluvě Karla pátého u hrobky Karla Velikého spatřujeme básníka, jak pozvedá svůj zrak od dějin a sděluje nám výsledek svých úvah a svého přemítání. Co však nejvíce chrání dramata Viktora Huga před zapomenutím a stářím, není ani jejich napínavost a velkolepost, ani effektní dramatická stavba děje, ani grandiosní jejich symboličnost, ale jejich rétorická síla a mohutný básnický vzlet jejich veršů. Dramata jeho jsou úchvatnými básněmi, je to lyrika veliké inspirace. Lze skoro říci, že všechny děje a situace jsou mu pouhou záminkou, že je urovnává a uzpůsobuje tak, aby mohl co nejvolněji rozpoutat celý svůj básnický vzlet. Děj těchto dramat je pouze příležitostí k rozpoutání celé jeho lyrické mohutnosti, je jakýmsi pásmem, jež spojuje jednotlivé fragmenty jeho inspirace. A to je to, co je činí nesmrtelnými.

HEINRICH HEINE:

Z »NOVÝCH BÁSNÍ«.

PŘEL. JAN OSTEN.

(1832—1839.)

RŮZNÉ.

SERAPHINE.

1.

Kráčívám-li večer lesem,
který dřímá zadumaně,
vždycky postava tvá něžná
kráčí tiše po mé straně.

Není to tvůj bílý závoj?
Není to tvá sladká tvář?
Nebo proniká to pouze
větvemi měsíce zář?

Jsou to moje vlastní slzy,
které téci slyším zde?
Nebo skutečně jdeš, milko,
plačíc, lesem vedle mne?

12.

S černými plachtami pluje má loď
po moři divokém;
ty tak mne trápíš velice,
ač víš, jak smuten jsem.

Tvé srdce, vítr nevěrný,
se zmítá tam a sem;
s černými plachtami pluje má loď
po moři divokém.

15.

Do moře kámen s rúnyční,
tam sedím, v srdci dumy,
a větrů a racků nářek zní,
vlny se valí a šumí.

Já mnohé krásné děvče měl
a přátel svět byl plný —
Kde jsou teď? Vítr zaúpěl
a šumí a valí se vlny.

YOLANTE A MARIE.

1.

Tyto dámy dobře znají,
jak se básník ctíti má;
pozvaly mne ku obědu,
mne i mého genia.

Ach! polévka byla skvostná,
víno vniklo do mých žil,
drůbež byla skorem božská,
zajíc prošpikován byl.

Mluvily pak o básnictví
a tu jsem měl náhle dost,
vzdal jsem jim své vřelé díky
za převzácnou hostinnost.

JENNY.

Mně jest teď pětatřicet roků
a tobě sotva patnáct jen . . .
Ó, Jenny, když tě pozoruji,
v mé mysli vstává dávný sen.

To v roce osmnáctsetsedmnáct
jsem poznal dívku v onen čas
podobnou tobě celým zjevem
a nosila též jak ty vlas.

»Já půjdu na universitu,«
jsem děl k ní, »ale čekej mne,
zas vrátím se,« a ona řekla:
»Ty jediné jsi štěstí mé!«

Tři léta pandekty jsem louskal,
když v Göttingách mi zpráva zlá
prvního máje došla k sluchu,
že milka má se provdala.

Byl první máj! Překrásné jaro
s úsměvem táhlo v šíř i dál,
zpívali ptáci, každý červík
se v jasu slunce radoval.

Já ale zbleď a onemocněl
a z těla prchla všechna moc,
jen Pánbůh sám to může vědět,
co vytrpěl jsem v onu noc.

Však ozdravěl jsem a mé zdraví
jest nyní jako dubu kmen . . .

Ó, Jenny, když tě pozoruji,
v mé mysli vstává dávný sen.

KATHARINA.

11.

List sežloutlý se chvěje,
stromy jsou bez ozdob,
ach, vše, co krásné a milé,
zvadne a spadne v hrob.

Koruny stromů opřádá
bolestný slunce svit,
to poslední polibky mohou
léta, jež loučí se, být.

Mně jest, jak plakat bych musel
ve srdce hlubině,
ten obraz tě připomíná
v loučení hodině.

Já opustit tě musel,
že brzy zemřeš, jsem znal,

já léto byl, jež se loučí,
ty les, jenž umíral.

41.

Smrt blíží se — co věčné bylo
mi zakázáno hrdostí,
teď řeknu: s celou vroucností
jen pro tebe mé srdce bilo!

Hle rakev tu a již mne chvátí
hrob ve svůj stín. Klid duše má,
však ty, však ty, Marie má,
ty budeš lkát a vzpomínati.

A lomíš i rukama svýma —
ó, utiš se — to osud je:
co veliké a dobré je
a krásné, špatný konec mívá!

Z »ROMANCÍ«.

RYTÍŘ OLAF.

I.

Dva před dómem muži stojí,
oba mají rudé hávy,
jeden z nich, to jest sám král,
a druh jeho, to jest kat.

Ku katovi praví král:
»Poznávám dle zpěvů mnichů,
že oddavky skončeny jsou —
připrav svou sekyru dobrou.«

Znění zvonů, varhan hlasy,
a lid z kostela se řine;
pestrý průvod v jeho středu,
vyšňoření zasnoubenci.

Jak smrt bledá, smutná, trudná
zírá krásná krále dcera,
smělý, veselý pan Olaf,
rudá ústa planou smíchem.

S úsměvem na rudých ústech
praví ke chmurnému králi:
»Dobré jitro, milý tcháne,
dnes ti propadla má hlava.

»Mám dnes zemřít. — Dej mi, prosím,
žíti ještě do půlnoci,
bych oslavil svoji svatbu
hostinou a tancem světel.

»Dej mi žíti, dej mi žíti,
až vyprázdním slední pohár,
až poslední tanec skončen —
dej mi žíti do půlnoci!«

A král praví ke katovi:
»Zeťovi je prodlouženo
žíti jeho do půlnoci —
připrav svou sekyru dobrou.«

II.

Pan Olaf u hostiny dlí,
poslední pohár dopíjí,
k ňadrům se mu vine
choť, v pláči plyne,
kat stojí přede dveřmi.

A hrají v kolo a pan Olaf vzal
choť chvatně v náruč a v tanec se dal,
při světle tančí pochodní
kruh poslední —
Kat stojí přede dveřmi.

A houslí zvuk vesele sálem zní,
flétna tak, jak když se rozteskní,
kdo oba ty tančit zřel,
ten žasem zkameněl —
Kat stojí přede dveřmi.

A v hlučném sále jak tančí se dál,
pan Olaf choti pošeptal:
»Ty nevíš, jak rád tebe mám,
hrob chladný tak —«
Kat stojí přede dveřmi.

III.

Již, pane Olaf, půlnoc je,
tvůj život v skon se chýlí,
tys užil dcery knížecí
v divoké vášně chvíli.

Mumlají mniši modlitbu,
a muž v červeném hávu
u špalku čeká černého
na rytířovu hlavu.

Pan Olaf na dvůr sestoupil,
tu leskne se světel a zbraní,
má rudá ústa v úsměvu
a praví v usmívání:

»Já žehnám slunce i měsíce svit,
hvězdy, jež na nebi tkvějí,
já žehnám malé ptáčky též,
jíž v božím vzduchu pějí.

Já žehnám moře, já žehnám i zem,
a květiny lučin i strání;
já žehnám fialky, jež něžné tak jsou,
jak oči mojí paní.

Vy modré oči paní mé,
já život ztratil vámi!
já žehnám i šeříku keř,
kde jsi se poddala mi.«

K. JONÁŠ:

PORYŠ.

PLZEŇSKÁ POVÍDKA.

Pokrač.

Považ, dítě, považ si jen, že r. 1842 vařili ho sotva šest tisíc věder a dnes už šestkrát stotisíc hektolitrů —«

Pohlédl na ženu, zda se diví, ale ta majíc hlavu opřenu o dlaň, zírala upjatě na ubrus.

»To jsou přece cifry!« stupňoval hlasově svůj výklad, jakoby za každou cenu chtěl ženu k slovům svým připoutati — »a stejně jako výroba stoupala i cena našeho majetku. Tak třeba náš barák koupil otec za dvacet tisíc a dnes bych jej nedal za sto šedesát. Však nese už samo právo na pět tisíc ročně.«

»A co z toho máš? Od té doby jen zahálíš — stal se z tebe lenoch —« poznamenala suše paní.

»Lenoch, lenoch,« opakoval po ní a poškuboval krkem, »měl jsem se drát někam do úřadu a ujídat chleba vzdělanějším? Anebo jsem se měl vrhnout na obchod a rozbít za nějaký rok celé jmění? Ta věc se nedá nutit. K obchodu musí mít člověk přece talent, jinak je ztracen. Snad budou nadanější naše děti,« rozesmál se hlučně a uhodil pěstí na stůl.

»Děti — jaké děti?« tázala se protáhle a nadnesla hlavu.

»No, když nebudeme mít své, tak si odněkud nějaké už vypůjčím,« řehtal se chrčivě a chytrácky pohodil tělem.

Ale ona jakoby slova jeho brala vážně, povstala náhle a povýšeným hlasem se ohrazovala: »A abys věděl, cizí dítě mi do domu nesmí — nikdy — pamatuj si, že nikdy!«

Myslil nejdříve, že žertuje a hotovil se již k jakési veselé odpovědi. Ale v tom zavadil zrakem o její obličej a úžas se mu rozložil po tváříoh. Vyhlížela ve chvíli té neobyčejně přísně a jakoby připravena k prudkému útoku.

»Co se jí jen stalo?« prošlehlo mu hlavou a v prsou pocítil bodavé zamrazení. Nedovedl si neočekávané její vzrušení nijak vysvětlit, neboť byl přesvědčen, že neřekl přece nic, co mohlo ji tak vznítit a rozčilit. Ale právě proto, že nebyl s to uhádnouti příčinu jejího zvichření, propadal nejistotě a jakémusi bezděčnému strachu. Shrbil mimovolně hřbet, vtáhl hlavu mezi rozkřídlená ramena, jakoby očekával silný, nemilosrdný úder.

Ona mezitím krátkými kroky brala se do vedlejší místnosti a zavřela za sebou prudce dvéře.

Teprve když zmizela, počala se Poryšovi vraceti rozvaha. Pozvolna rovnal páteř a probíral se z mrákotného překvapení. »Hrozná ženská!« zaskřiplo mu mezi zuby a pravice jeho sevřela se v pěst.

»A vždyť jsem jí nijak neublížil — nijak« — počal hovořiti polohlasem sám k sobě — »řekl jsem dítě, cizí dítě! To přec není nic zlého! Když nemáme své, proč bychom si nevzali cizí? Či chce nějaké ze svého příbuzenstva? Tak ať si je vezme! Ale proč hned zlost a křik?«

A při tom, co tak k sobě bručel a žaloval, naléval sklenici za sklenicí a každou vyprázdnil jediným douškem. Džbán za chvíli byl prázdný. Zavolal služku a poslal ji pro novou dávku.

A čím více pil, tím stával se měkčím a hovornějším, až posléze vypukl v štkavý, usedavý pláč.

Pojednou povstal, vykřikl: »Máry, Máry!« a chtěl jít za ní do vedlejšího pokoje. Ale sotva učinil krok, ruce se mu rozhodily, on zavrávoral a celou tíhou obrovitého svého těla padl na podlahu.

Těžká rána zaduněla místností. Paní Poryšová, polo již vysvlečena, přiběhla do jídelny.

»Co to zde tropíš?« křičela nad ním rozhněvaně; »musíš pít jako zvíře, nemáš rozum? Já se s tebou dřít nebudu.« A vtáhla se zase do ložnice zpět.

Poryš zatím na zemi chrčel a blábolil něco na svou omluvu, marně se namáhaje, aby se pozvedl. Až teprve služka, jež přišla za chvíli z kuchyně, pomohla mu na nohy.

* * *

Druhého dne vypravil se Poryš do Měšťanského pivovaru. Činil tak osmnáctého každého měsíce. Tyto »výlety« staly se mu nezbytností, tvořily už část jeho životní podstaty Musil občas spatřiti ono obrovské zřídlo, z něhož napájí se blahobyt tolika plzeňských rodin.

Sotva že vyšel z domu, labužnicky rozšířil mohutné své chřípí a mlaskavě vdechl i vydechl. Ne bez příčiny. Vítr vál od Pražského předměstí a studeným vzduchem činil se neviditelný proud sladko-hořké vůně, jež jeho mysl příjemně dráždila.

»Pivovar mluví,« usmál se v duchu a omamný pocit projel mu žilami. Tento zápach po sladu a chmeli připadal mu vždy jako milý, zdravý hlas, ozývající se široce celým městem a vyvolávající slávu světového plzeňského závodu.

Pýcha vřela mu v prsou a bezbarvé oči prosvítaly hrdým leskem; zapomněl úplně na ženu, na včerejší trapné scény — v té chvíli cítil se jen pravovárečníkem, údem oné dvěstěpadesátičlenné rodiny, která zove se majetnicí »Měšťanského«!

Všecek jakoby pod dojmem tohoto vědomí vyvýšený a zdůstojnělý vážně a klidně bral se ulicemi, lidé kolem něho jakoby chodili a ne-

chodili, vše bylo mu lhostejno, celá jeho mysl naplněna byla jen úspěchy zlatozeleného moku.

A vnořen jsa zcela do těchto myšlenek, dospěl až k Měšťanskému pivovaru a nevšímavě prošel žulovou, dvojkřídlou průčelní jeho branou. Teď teprve, kdy octnul se v podivném onom ovzduší, čpícím po dřevině a hořící smole, po ječmeni a vařícím se chmeli, přejel kvapně rukou čelo, trhnul krkem a pozvedl oči, jež nenasytně rozhlédly se kolkolem...

Celé město rozkládalo se před ním. Město s náměstími, třídami a ulicemi, proťatými pletivem drátů a železných potrubí, jakoby volně, bez podpěry visících ve vzduchu, pod nimiž na pevné půdě plazila se pásma kolejí, oživených supícími parostroji a skřípavými železničními vagony. Padesáte a několik roků tomu, co stála zde, nad vtokem Radbuzy do Mže, sotva jediná prostá pivovarní budova — a dnes co tu sladoven, váren, chladíren, bednáren, obytných domů, ohrad a přerůzných stavení! K nespočítání! Neobyčejná plocha tu zastavěna. A ze všech zaznívá hluboký zvuk, jako když báječný netvor oddychuje a zvuky ty chvílemi se vlévají v hučivý proud, jenž nese se zvolna do výše a zaniká ve spoustách černého kouře.

Vše to již Poryš tolikrát a tolikrát viděl, slyšel, vjímal a prožil, ale když znova sem vešel, vždy opět pohledem na ohromné to stádo budov a poslechem podivuhodných těch zvuků čerstvě okřál, osvěžil, omládnul, a nadšeně znovu vše zrakem přímo ohmatával.

»Tisíc divů tu ukryto,« říkával o Měšťanském pivovaře s důrazem člověka, který je o slovech svých nezvratně přesvědčen. Sám však z celé té tisícovky zamiloval si jen dva »zázraky«: humna a sklepy. Ty po každé, když do pivovaru zabrousil, šel zvlášť navštívit a obdivovat.

Jaksi váhavě a se zjevnou úctou vstupoval nejdříve do sladovních humen. Dlouhá, nepřehledná řada klenbových těch místností, podepřených hustým lesem mohutných sloupů a naplněných mámivou vůní klíčícího ječmene, mimoděk připamatovala mu báchorkovité ony chrámy, prosycené zápachem drahocenných zápalnin, o jakých slýchal kdysi ve svém mládí.

Poryš šel tu tichým, měkkým krokem, jakoby šlapal posvátnou půdu. Klobouk sňal a aby pracující lid nepoznal, že tak činí z překypujícího citu, otíral si šátkem hlavu, ačkoliv v pravdě měl ji suchou a nezpocenou. Na několika místech se zastavil a šepotavým hlasem ptal se na praktičnost novotin, jež tu zahlédl. Všechno schvaloval, se vším byl spokojen, neboť věřil, že co se tu nového stalo, prospěje jistě pravovárečnictvu a tedy i jemu. Teprve v poslední místnosti vzpřímil tělo, prolétl zrakem ještě jednou sloupové, mdlým šerem zaplavené dvorany a pak z plných plic vykřikl na rozloučenou starodávný sladovnický pozdrav.

Všecek rozjařen a zveselen spěchal odtud do podzemního bludiště.

Tři hodiny dlouhé, v dvaadevadesát oddělení rozvětvené sklepy vytesané, nákladně do tvrdých skal a ozařované sty a sty elektrických žárových hvězd — poutaly Poryše hlavně svým nerozřešitelným tajemstvím. Věděl, že zde tvoří se ona řízná, rázovitá chuť plzeňského piva, o které blouzní labužníci a kterou napodobiti marně namáhalo se již tolik a tolik badavých hlav. Nikdo nepronikl dosud záhadu, jak chuť ona povstává, z čeho prýští, kdo ji vyrábí. V obrovských sudech, spočívajících na železných kantnýřích, dokvašuje se tu pivo pod vlivem jakýchsi neznámých sil, jež nemožno jinam přenésti a jež nelze odciziti.

A vědomí, že ve sklepích těch ukryto něco, co žádný jiný pivovar světa není s to si koupit, zaopatřit nebo zbudovat, nalaďovalo dnes Poryše k bujarosti, ano až k rozpustilosti. Sotva že vešel do skalního labyrinthu, cítil se nevýslovně šťastným, volným a veselým. Mimovolně začal si pohvizdovat pouliční písničku a mrštně, zrovna mladicky uskakoval před vozíky, jež dunivě hrčely po sklepních kolejích s nákladem naplněných sudů a ubíhaly k parnímu vytahovadlu.

Smál se sám sobě a co chvíle pleskl si rukou přes masitá stehna. Když vozy zmizely, opřel se Poryš o hůl a zevloval zálibně po stropech zavlhlých chodeb, jež v záblesku žárovek plály jako diamantové oblouky.

»To by měla vidět žena,« pravil si v duchu, ale hned při tom vzpomněl si, co se stalo včera a rychle každou myšlenku na svou domácnost od sebe zapuzoval.

A aby vůbec odpoutal se ode všeho, co nesouviselo přímo se sklepní říší, jal si odříkávati polohlasmo jména jednotlivých oddělení, tak jak jim je udělil pracující lid. Znal »Sibiř«, nejstudenější část pivovarních sklepů, znal »Stříbrnou nit«, »Rasův vršek« a jiné a jiné.

Najednou přišlo mu na mysl, aby si prohlédl nový chladicí stroj. Sotva však učinil několik kroků, ucítil lehké poklepání na svém rameni. Škubl tělem a obrátil hlavu zpět.

»Pan Rečka!« vyklouzlo mu z úst a pravice jeho nabízela se kvapně k stisknutí

»Máte dnes inspekci,« řehotal se pan Rečka, jenž znal dobře slabost Poryšovu a který sám podobnou »nemocí« trpěl — »mne to také chytlo a musil jsem učinit prazdroji návštěvu,« dodával jaksi na omluvu a potřásal při tom huňatou svou hlavou.

»A co bych, prosím vás, dělal?« vpadl mu od řeči Poryš.

»Ba, ba! Co je naše, rádi si okoukneme,« pravil sebevědomě Rečka a cosi zajiskřilo pod shrnutým jeho obočím. »A kam šla vaše paní?

Viděl jsem ji chvátat někam na nádraží, patrně na Petrohrad?«

»Mou ženu?« divil se Poryš, »to jste se asi zmýlil. Ta je doma.«

»Ale u kozla! Přece znám vaši choť.«

Poryš upřel rozšířené oči do zďobané tváře Rečkovy, jakoby v ní chtěl vyčíst, zda to, co nyní tvrdil, je skutečně pravda nebo jen pouhý mělký vtip.

»No, co mne tak prohlížíte? Když jsem řekl, že šla, tak šla Ostatně proč by nemohla jít na Petrohrad?«

»Ano, ano — proč by nemohla? Možné je všechno,« vyhrkl koktavě Poryš a v očích se mu zatmělo.

Mezi tím Rečka, jakoby nepokládal hovor o ženě za dost důstojný dospělých mužů, honem přešel na záležitosti pivovarní a probíral rozčertěným hlasem návrh jakési anglické společnosti, jež chtěla plzeňský závod od pravovárečníků koupiti za několik milionů.

Poryš poslouchal a neposlouchal; na oko přikyvoval Rečkovi, v duchu však toulal se za ženou po Petrohradě a zcela znepokojen a rozčilen hádal kam a ke komu se asi odebrala. Přece řekla výslovně, že nepůjde nikam, — ptal se jí dvakráte, než odešel z domu. Proč tedy zapírala? Co v tom vězí? Nač to tajnůstkářství? A v prsou zaštípal ho ostrý, jedovatý pocit, jenž zvolna stoupal mu až do hlavy a zaplavoval jeho smysly. Neměl už v pivovaře klidu a jak jen nejdříve mohl, rozloučil se s Rečkou a spěchal domů. Ženu skutečně tu nenašel. Ptal se služky, kam paní odešla, ale odpověď, jíž dostal, zněla neurčitě a vyhýbavě. Nedověděl se vlastně ničeho.

Dokonč.

FEUILLETON.

O. Theer: POESIE VICTORA HUGA.

Dokonč.

Srovnává ho s jeho velkým strýcem, Napoleonem I.: »Strýc chtěl mít zář děl a synovec zář ohňostrojů.« A prohlédněte si tuto kytici přívlastků, kterými ho ve své knize tituluje: »bandita«, »bidný dobrodruh«, »věrolomný«, »bídák«, »šašek«, »darebák«, »korunovaný ničema«, »padělaná výsost«, »křivopřísežník«, »krvavý lotr«, »falšovatel«, »taškář«, »císař-zločinec«, »Paleček«, »parvenu«, »vlk«, »buvolobijce«, »chcíplá mrcha«, »lidský cár«, »noční zloděj, který svou lucernu rozsvítil sluncem od Slavkova«, »opice, která vzala na sebe kůži tygra«.

Proud Hugova posměchu řítí se dravým tempem. Místy vyzní na prázdno, ztrne na pouhých výrazech vzteku a hněvu básníkova. Za to však kolik tu míst, kde dopadl bič přímo na obličej, kde tvář je poznamenána nesmazatelně!

Všechno, co slouží Napoleonovi, je pro Huga cílem, do něhož vrhá šípy svých veršů: Ministři, »jichž jmen lze použít jako prostředků k dávení«, vojsko, »jež ztratilo z pochvy svůj meč«, generálové, »kterým platí apostrofa«: »Tataři! zloději! paliči! lupiči! piráti! lichváři!«; papež, »na jehož bílých sandálech je vidět krev«, kněz, »který zavraždil náboženství«, klerikální žurnalisté, kteří jsou mu »cynickými, bůh ví odkud přišlými vetešníky«, »kejklíři, produkujícími se na oltáři« a »pečetícími hostií své hnusné dopisy«.

Napoleonovskou censuru nakreslil lapidárním dvojverším:

Il semble que tout meure et que des grands ciseaux
Vont jusque dans les cieux couper l'aile aux oiseaux.*)

Biskupu, sloužícímu »Te deum« za Napoleona, věnovány jsou jiné dva verše:

Quand un évêque prend la mèche des canons
Pour allumer les cierges.**)

A při korunovaci měl prý Kristus, visící nad oltářem, jen proto ruce přibity hřeby, poněvadž, kdyby byl volný, utekl by od tohoto hnusného obřadu.

Ale »Pokuty«, tato kniha, která se stala ve Francii tak oblíbenou, že ještě po dvaceti letech, r. 1870 za obležení Paříže, byla denním chlebem obležených a prodávala se spolu »s vlněnými trikoty, čokoládou, řízky kokosových ořechů a zbraněmi« — tato kniha má vedle své útočné, satyrické stránky i čísla tragického koloritu, tak jak je ve verších dovede jen Hugo vytvořit. Čtěte »Nox«, »Cette nuit-là«, a zvláště tu mohutnou fresku, v níž se mísí posměch se slzami »l'Expiation«, anebo to mistrné dílko, jež nese jméno »Confrontations«.

Dva svazky »Kontemplací«, ačkoli datem vydání stojí za »Pokutami«, napsány byly před nimi. První díl, který má název »Jindy«, vznikl v letech 1830—1843, druhý, s titulem »Nyní«, v letech 1843—1855.

»Tato kniha nechť je čtena jako kniha mrtvého člověka«, nadepsal Hugo své »Kontemplace«. Autor chtěl v ní shrnouti vše, čím jeho srdce bije, a přehlédnouti na prahu, stáří všechny vzpomínky svých mužných let. Proto také žádná kniha Hugova, ani ta, kterou nazval »Celou Lyrou«, nemá takovou šířku tónů, od nejspodnějších k nejvyšším, od nejtesknějších k nejvíce radostným, jako právě tato. V ní uložil Hugo celé své »kredo« umělce a »amo« člověka.

»Kontemplace« podobají se svým základním naladěním »Podzimním listům«, vyznívají týmž teskným, neútěšným tónem, zvláště pak ve svém druhém díle, jehož jedna část věnována je Hugově dceři, utonuvší spolu se svým manželem při vyjížďce na moře. »4. září 1843« nadepsal básník tento oddíl. Silná, krevnatá povaha Hugova byla zasažena tímto neštěstím tak hluboce, že ještě po desíti letech vzpomíná s hrůzou na neblahý okamžik: »Byl jsem v první chvíli jako šílený a tři dny jsem hořce plakal.«

Ale nejen v jmenovaném oddílu, i v celé sbírce najdete známky resignace, ne snad vždy upřímné, za to však čím dále tím častější.

Pour être heureux, à tous — destin morose! —
Tout a manqué. Tout, c'est-à-dire, hélas,
Peu de chose.*)

*) Zdá se, že všechno zmírá a že se ohromné nůžky rozvírají až do nebes, aby sestřihly křídla ptáčatům.

**) Když biskup chápe se dělového doutnáku a zapaluje jím svíčky.

*) Nám všem — ó mrzutý osude! — vše chybělo ku štěstí. Vše, to jest, bohužel, málo.

Člověk, »studnice, v níž stále vzniká prázdnota«, touží stále po štěstí, kterého nedosahuje, a přece to štěstí je toliko pouhou maličkostí.

Tak — aspoň ve svých verších — resignuje Hugo na pozemské štěstí, hledá, podobně jako jsme shledali v »Podzimních listech«, posilu v přírodě a ve své neurčité, mystické filosofii. Příroda, která »páří Rabelaisa a Dantea, nesmírný smích a nekonečný žal«, dává mu útěchu nevyčerpatelnou řadou možností, skrývajících se v jejím lůně.

A od nekonečnosti přírody přichází ke druhé nekonečnosti — k Bohu, k Bohu, »jehož jsoucnost prozrazuje osud každého člověka«, k Bohu, svrchovanému pánu, o němž praví, že je »šílencem ten, kdo se odváží jen šeptnout proti němu«. Shledáte se tu dále také se zajímavým faktem, že básník tak smyslových vjemů, jakým Hugo je, prožívá chvíle, v nichž cítí, »že, dříve než přišel na tuto zemi, kolotal v nebeském prostoru jako samotářský archanděl, jehož neštěstím je, že se narodil«. A jinde vyslovuje tuto větu:

Ne dites pas: mourir; dites: naître.*)

A v souzvuku s touto resignující náladou učí Hugo »svatému zákonu: nic nenenávidět, ale vše milovat nebo vše litovat«. »Miluji,« praví, »pavouka a kopřivu proto, poněvadž je lidé nemají rádi.« A jinde: »Rehabilitoval jsem šaška, blázna, všechny lidské zatracence, Tribouleta, Marion, lokaje, galejního zločince i prostitutku.«

Zdají-li se jiná díla Hugova romantickými proto, že kmitají se jimi středověká roucha a gotické katedrály, je tato kniha, ačkoli se v ní neshledáte se žádnými rytířskými requisitami, romantická ve svém nejvlastnějším základu, v celém směru svého nazírání.

Zdá se, že »Pokutami« vybil Hugo všechnu sálavou elektřinu své duše. Po této knize nesou ostatní jeho poetická díla známky uklidnění, ztišení, jež, při některých, působí i dojmem stařeckého ubývání sil. Celkem převládají v jeho další produkci tři tóny: náměty metafysické a historické, poesie dětství, a konečně záchvěvy raffinované smyslnosti.

»Písně z ulic a lesů«, vydané devět let po »Kontemplacích«, stojí s nimi v té nejostřejší protivě, jakou lze si myslit. Sice ne celé »Písně«; toliko první jejich díl. Ale přes to překvapuje, jak autor, jehož resignaci a žal jsme vylíčili, mohl po devíti letech vydat knihu poesie tak pozemské, ano, nazveme ji pravým slovem: tak galantní.

Přihlédneme-li však blíže, ztratí tento náhlý obrat svůj nevysvětlitelný vzhled. Hugo, když skládal své »Písně«, byl ve věku, kdy nastává pro muže stav, jemuž říkáme »druhá mladost«. Smyslnost stává se palčivou a raffinovanou, kouzlo ženy je tím svůdnější, čím obtížněji lze jí dobýt. Sexualita, přirozená a přímo útočná v mládí, bere na sebe formu zvrhlosti, zvrácenosti. Takovou jeví se mi atmosféra, která vyvolala Hugovi jeho »Písně«.

Projděte jen trochu tuto knihu: shledáte se s Musou, která pije kávu v Café de Paris, s grisettami, s půdami, na nichž se miluje, s Pankráci, kteří vnikají Lucindám do lůžek.

Setkáte se s naučeními, která se podobají dvěma následujícím: »mudřec hledí na kněžnu s nevelkou úctou a na grisettu s nevelkým odporem«; »maxima: nebuď mrzoutem ani hlupákem; okoušej vše; věnuj svůj nos růži, svá ústa ženě a zpívej«. Jinde ovane nás poesie, která jakoby přicházela z některého budoiru, v němž vilný markýz pronáší svá bonmots:

La première des crinolines
Fut une feuille de figuier.**)

Nebo:

Et sais-tu ce qui m'occupe,
Jeanne? C'est que j'aime mieux
La moindre fleur de ta jupe
Que tous les astres des cieux.*)

Jste tu uprostřed point, které se pronášejí šeptem, s nozdrami chlipně vzdutými. »Idylly, vysvlečené ze střevíců, koupají své nožky v průsvitné vodě« a »trávníky jsou milencům na místě divanů«. Co chvíli kmitnou se nadzvihnuté suknice, punčochy, »natažené na plném lýtku«, podvazky, okrášlené »růžovými stužkami«.

Kniha vynesla Hugovi množství útoků, které mu vyčítaly pokrytectví, morální zkaženost ano i — sadism. Hugo ostatně sám snažil se paralysovat dojem prvního dílu tím, že přidal ještě díl druhý, »Moudrost«, přeplný mravnými naučeními a lyrickou kasuistikou. V předmluvě ku svým veršům omlouvá se také, že v jeho »knize je mnoho snů a málo vzpomínek«. Ale tím se nezmatou ti, kteří dovedou číst v lidských srdcích; poznají zajímavý vztah, jaký je mezi uměním a srdcem starce, který poesii tvoří. —

»Strašlivý rok« náleží vzdor tragické době, v níž byl napsán, k nejchabějším veršům Victora Huga. Apostrofy na Německo, které by nemělo dopustit, aby byla Francie poražena; apostrofy na Francii, plné pathosu; invektivy proti generálům; obležená Paříž, granáty, které padají do ulic, jimiž se Victor Hugo prochází, »aby nakoupil hračky pro svá vnoučata«. Takový je asi obsah »Roku«.

Hugo vášnivě rád poučuje. Jenom že jeho didaktika nepoví vám mnoho nového, poněvadž, skoro vždy, myslí Hugo o svém čtenáři, že není starší 12. roku. Této didaktické poesie je kniha plná. Všechny ty krásné stránky Hugových básní: jejich zázračná, popisná síla, jejich dramatický rozlet a opojná kadence rhytmů zatlačena je tu do pozadí pustým spádem pathetických slok. Hugo připadá mi v »Roku« i ve většině následujících knih jako nesmírná továrna, hlomozící svými nesčetnými stroji. Stroj jde, kolečko zapadá do kolečka, transmissy ženou v pohyb tuto složitou a dokonalou mechaniku. Divíte se zprvu, ohromeni hřmotem. Ale přihlédnete-li blíže, shledáte ku svému překvapení, že celá ta ohromná továrna jde na prázdno, že není suroviny, které by stroje zpracovávaly . . . Továrna Hugových veršů při všem svém dokonalém mechanismu jde v »Roku« na prázdno.

Ještě jednou se tam vloží něco látky ku zpracování: Je to »Umění býti dědečkem«, řada pěkných obrázků z dětského života, slunných, naivně žvatlajících, kde uprostřed popisu dětských her naleznete místa jako toto:

. . . aimer la femme,
C'est prier Dieu; pour elle on s'agenouille aussi.**)

Ale pak suroviny stále ubývá, hřmot roste; kola se točí, transmissy ženou se zázračnou rychlostí. Vše to jde však na prázdno, v dunivém hluku rhetoriky.

Postavili jsme stranou »Legendu století« a »Satanův konec«, neboť tyto knihy tvoří pro sebe zvláštní dílo. Hugo, jenž, lákaný velkými sujety, chtěl se v nich pokusit o fresku celého lidského snažení, vykreslit dráhu člověčenstva stoupajícího prý z bláta do nebes. Dílo se mu nezdařilo; zbyly z něho zlomky a trosky, nesouvisící dohromady; a snažil se nadarmo vklínit je do sebe jednotnou ideovou architekturou. Mimo to nedostává se mu toho hvězdného Danteova ohně, který dovede vidět i ráj. Romantik Hugo chápe v historii lidstva prvek zla, děsu, bolesti. Pročítajíce »Legendu« i »Satanův konec« chápete, jak Hugovi při všem jeho zdánlivém vzletu nedostávalo se schopnosti dýchat vzduch vysoko nad zemí, »vzduch posvěcený blízkostí Boha a slunce«.

* * *

*) Neříkejte: zemřít; říkejte: narodit se.

**) »První krinolinou byl fíkový list«.

*) »Víš, Jano, o co se nyní starám? Že mám raději ten nejmenší kvítek na tvé sukni, než všechny nebeské hvězdy«.

**) Milovat ženu je totéž, jako modlit se k Bohu; neboť člověk také před ženou kleká.

Nutno ještě několika slov doplniti obraz, který jsme získali analysou Hugových básní.

Hugo patří generaci, zrodivší se ve varu Napoleonova císařování. Je synem generála, jenž nastoupil vojenskou dráhu jako dobrovolník v revolučním roce 1791, stal se správcem provincie za Napoleona I. a zemřel jako »lieutenant général« bratra Ludvíka XVI. krále Karla X.

V synovi, ve Victoru Marii Hugovi (tak zní jeho plné jméno), shledáte se s touž neustupnou vůlí probít se, učinit karieru. Není ještě ani pětadvacetiletý a dostává se mu již královské pense. V pětatřiceti letech je jmenován důstojníkem čestné legie. Na svých soudruzích vyžaduje takového ctění své vlastní osoby, že pomalu jeden po druhém (i Sainte-Beuve, zamilovaný do jeho ženy) ho opouštějí. Je nesmírně domýšlivý.*) V jeho verších naleznete často údiv nad tím, že zemřel některý velký muž a svět se proto nezastavil a otáčí se dál. Rozumí se, že tímto velkým mužem představuje si vždy sama sebe.

Prohlédněte si blíže tři portréty, které cituji. První dva jsou z péra žurnalisty Nefftzera, třetí vykreslil Edmond Goncourt:

»V době, kdy Hugo docházel do ‚Presse', nepoznal jsem ho nikdy na první pohled; nedovedl jsem se nikdy v první chvíli spřátelit s myšlenkou, že pán, kterého mám před sebou, je velkým básníkem! . . . Představte si nějakého marodéra nebo studenta se třiceti semestry . . . byl nedbale oblečen . . . a pak navykl si nosit šedivé spodky se štruplemi a věčně černý kabát.«

»Když jsem se s ním setkal v Belgii, byl to už jiný člověk; podobal se setníku od jízdy . . . Ale ať již se jedná o Huga starého nebo nového, v jeho chování je vždy jisté kouzlo, jistá něžná zdvořilost . . . Vzpomínám si, že když jsme ho navštívili spolu se svými ženami, neopomenul při odchodu ani jedinou zahalit do jejího šálu. U jiného by to vypadalo komicky: ale on to dovedl tak dobře!«

A Goncourt popisuje Huga v roce 1870:

»Jeho vlas — spousta neuspořádaných bílých kadeří — podobal se tomu, jaký naleznete na hlavách Michel-Angelových proroků; výraz jeho tváře je podivuhodně klidný, jakoby byl v extasi. Ano, extase, v níž se však časem, na okamžik, zableskne jeho černý, černý, černý zrak.«

Neuvědomělý mystik a neurčitý positivista, filanthrop a liberál v theorii, egoista a tyran v praxi, smyslný tou umělou vilností, kterou přikládáme faunům, až komicky sebevědomý, člověk se zázračným zrakem a zázračným jazykem, velký rhetor a chatrný myslitel — takovým se nám dnes jeví Victor Hugo.

Nemá v sobě ani tu hloubku, ani vzletnou lehkost, kterou by nám rád suggeroval. Je však ztělesněným výrazem své doby a své vlasti, s níž prodělává všechny proměny a katastrofy, a sám, jsa malířem a sochařem slova, nalézá sobě rovné jen v těch mohutných umělcích, které zrodila italská Renaissance. Je poněkud těžkopádný; ačkoli chvílemi strhnou ho jeho mystické vise, miluje vášnivě zemskou hrudu, podává se oddaně věčnému přílivu pozemských bolestí a pozemského štěstí. Platí o něm plně verše, které napsal v »Podzimních listech«, že »bůh jeho duši s tisíci hlasy položil do středu světa jako zvučný ohlas všehomíra.«

VÝSTAVA ALOISE KALVODY.

Ve výstavní síni »u Štajgrů« účtuje v těchto dnech pan Alois Kalvoda s veřejností. Máte před sebou mladého umělce, jenž dosud nepřekročil šesté lustrum života. A přece tolik snů vystřídalo se v jeho vnímavé hlavě, tolik plánů jí zakmitlo, tolik cílů bylo jí nejen dosaženo ale i překonáno! Stojíte před silným tvůrčím duchem. V rohu výstavního sálu naleznete jeho portrét provedený výstižně panem Bémem. Spatříte bledou, trpící tvář, vlasy shrnuté do čela, hluboké, zpytavé zraky. To je Alois Kalvoda ve chvíli bolestného mysteria tvoření. Ale poznejte ho také jako člověka: oči, jež na obraze pohlížejí s tak zanícenou hloubavostí, usmějí se na vás, plné milého, srdečného světla. Poznáte v něm prosté a upřímné dítě Slovače, vytrvalé v práci, radostné svou vnitřní silou. Není v něm nic zlomeného ani zahořklého. Podává se dojmům pokorně, s jistou slovanskou passivitou. Ale ta jeho trpnost je zároveň jednou z jeho předností: neboť bez ní nezdařilo by se to intimní, skoro dětské splynutí s přírodou, to pokorné vzdání se náladě, jež vyzařuje z každého jeho díla. —

P. Alois Kalvoda je Mařákovým žákem. Vliv mrtvého mistra vane k vám také z prvých jeho obrazů, ale, přes to že některé, datem svého vzniku, jdou o hezkých pár let do zadu, přece tento vliv není otrocký ani tak zcela vzdálený Kalvodově personalitě. Libuje si tou dobou v nevelkých plátnech, na nichž vyvolává slovenský hřbitov »cinteru«, potoky, které jsou ozářeny sluncem, skalnatá údolí, a pohledy na vzdálené, v slunné mlze se rýsující vesnice. Sujety béře ze Slovenska nebo z Bosny. Má touhu vymalovat vše tak přesně, jak vnímá jeho bystré oko . . . ale poznáte, že skutečně je to toliko pouhé oko, jež hledí z obrazů této periody. Nic ještě neukazuje na umělce, který později produševní všechny ty krajiny osobitým teplem svého srdce, který bude hledat a skutečně také najde klíč ku tajemství nálady.

A hned již v druhém cyklu obrazů spatříte umělce, pokročivšího o deset honů v před. Krajiny, které teď se rodí pod jeho štětcem, ztrácejí tvrdost jeho začátečních prací. Jsou měkké, skoro vláčné jako pohybující se mlha, místy zabíhají do fantastičnosti a vždy suggerují jakoby hudbu barvy. Srovnávejte a poznáte rozdíl. Srovnávejte sluneční paprsky »Potoka v slunci« a »Nad údolím«, jež visí hned vedle. Tam je sluneční přísvit věrně odpozorovaný, vzatý skutečnosti. A přece Bůh ví co vám překáží, abyste se nadchli, co vám říká, že tato věrnost není všechno. A nyní popatřte na vedlejší obraz. Stojíte mezi stromy na mírném návrší. Je pod mrakem. Ale slunce na okamžik prorazilo, osvětlilo několik chalup na protější stráni, proselo vzduch měkkou zlatou září. Tam, kde při prvém díle vám napadala slova: ztrnulost a tvrdost, říkáte nyní: pohyb a odstín. Tím směrem stoupá také vývojová čára našeho malíře. Od ztrnulosti k pohybu, od tvrdých linií k odstinům. Děje se v něm přerod. Miluje teď hladiny rybníků s břehy plnými sitin, a v dálce jako smutné silhouetty, vyvstávají obrysy několika stromů. Je lákán neurčitými měnivými odrazy tvarů i barev ve vodních zrcadlech. Vyhýbá se plnému svitu. Má rád stín a když světlo, tož světlo napolo mrtvé, umírající. Znovu a znovu vrací se k podzimním motivům, k době, kdy listí se tiše odděluje od větví a koruny stromů jsou kalně hnědé, uvadlé. Pochopíte již zde, proč se neustále vzdaluje od přesné realnosti, proč tíhne k mlžným námětům, k pohádkově odstíněným malbám, jako je »Báj« (č. 42) a »Labutí rybník« (č. 43): je v něm kus romantika.

Cyklus »Snů« z poslední doby umělcova tvoření dokumentuje, že p. Kalvoda zlomil se vším, co se stavělo na odpor jeho nazírání. Překonal lež, která ho obklopovala, přichýlil se zcela blízko ku pravdě svého srdce. Sice ne všude se stejným štěstím, neboť každý krok v před je dobrodružstvím a ve dvou případech ze tří se nezdaří. Tak na př. jeho »Studené světlo měsíce« má pro mne málo chladu a mnoho těžkopádného koloritu, z něhož nezáří ten modravě sivý přísvit měsíčního jasu. Podobně i v »Bodláčí« zdá se mi jakoby p. Kalvoda neuhodil na pravé místo. On, malíř širokého vidění a rozlehlých horizontů, staví se tu před detail, který hledí zmoci stylisováním sice zajímavým a groteskním, ale ni-

*) »Obecenstvo píská!« řekl jednou večer v zákulisí Harel Hugovi, jehož jedno drama se právě provozovalo. »To je jen důkaz, že jsem kus napsal já,« odpověděl Hugo sebevědomě.

kterak uměleckу vyvrcholeným. Všimněte si však jiných čísel, třeba toho, jež nese název »Zlato slunce dohořívá«; jak je tu nálada intensivně shuštěna, jak těmi několika údery štětce vsuggeroval pocit zapadajícího slunce, které nelze již viděti, nýbrž toliko tušit pod zarůžovělou kupou mráčků. Charakterisuje zjednodušenými, širokými tahy; ale nejen to: okouzluje a jeho barvy sčarují vás ve svou moc tak jako tichá hudba. Tak na př. »Brzo z rána« (č. 45). A což teprve jeho pohádky, kde oblohy jsou modřejší, mraky tajemnější, kde všechno je přísvit a stín, hra hladiny a hra nebes!

Jsou tyto »Sny« poslední etappou páně Kalvodova rozvoje? Nevěříme. Jeho neustále bdící sensibilita poskytne mu sílu vidět ještě intensivněji a okouzlit diváka ještě dokonaleji. Přejeme mu jen, aby překonával cíle, jež si položí, se stejně krásnou odvahou a stejně neohroženou upřímností, jako činil až dosud. Sězam.

Z CIZÍCH LITERATUR.

Teodor Szablowski: Z ojczyzny Pobratymców (Szkice z Czech). Varšava, 1902.

Od spisu Chojeckého »Czechja i Czechowie« vydaného v letech čtyřicátých, nemá polská literatura knihy, jednající o moderních Čechách. Dílo p. Szablowského je tedy ojedinělým zjevem, zjevem však tak milým, knihou psanou tak vřele a s takovou láskou pro všechno české, že nutno si jen přáti, aby podobných bylo mnohem, mnohem více. — Pan Teodor Szablowski zná Čechy z vlastního názoru. Byl tu před několika lety po delší dobu a laskavostí p. Františka Kvapila dostalo se mu nejen prvních nutných informací o pražském literárním a společenském životě, nýbrž byla mu také poskytnuta příležitost, aby poznal z blízka naši vesnici. Pan Frant. Kvapil zavezl polského hosta do Žher a později na Šumavu, k Domažlicům; p. Szablowski věnuje pak oběma těmto krajům kapitoly, v nichž stručnými, ale jistými a výstižnými rysy zachycen je lid, krajina i sociální poměry. Přináší řadu zdařilých překladů našich národních písní, popisuje podrobně typ české šumavské vesnice, chodskou historii a chodské zvyky, průmysl i statistiku průmyslových závodů. Nic neujde jeho bystrému oku, jež na vše patří se zájmem a sympathií. Pak vrací se do Prahy, popisuje ji živými, malebnými slovy a črtá zběžně obraz její minulosti. Podává přehled kulturní práce českých žen v Čechách i na Moravě, líčí podrobně českou domácnost; věnuje několik stran našemu zápasu proti germanisaci a vypisuje cíle a snahy »Ústřední Matice Školské«. Poslední oddíl jedná o stycích polských a českých literátů (jichž portréty jsou jednotlivé stránky ozdobeny) a přináší řadu jejich vzájemných dopisů. Širší čtenářstvo bude zajímat, jak p. Szablowski líčí návštěvu Adama Asnyka v Praze v r. 1891 u p. Frant. Kvapila, s nímž od té doby stál slavný polský básník v důvěrném, přátelském styku. Na konec celého spisu přidány v překladech stanovy »Národní Jednoty Pošumavské« a spolku »Záštita«.

Dílo, věnované básníku panu Františku Kvapilovi, je vydáno v pěkném kvartovém formátu. Skoro na každé straně setkáte se se zdařilou illustrací. Jedná se nyní o to, aby kniha, jež byla vydána soukromým nakladatelstvím, našla u nás, u těch, o nichž jedná, hojného přijetí. Zasluhuje ho plnou měrou. O. Thfer.

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

Nikolaj Vasiljevič Gogol. — Dne 21. února t. r. bylo tomu právě půl století, co po strašných duševních mukách v mužném věku 43 let zemřel v ruské literatuře jeden z největších duchů, N. V. Gogol. Co v něm zemřelo, to vědí dnes Rusové nejlépe, kdy padesáte let uhladilo vzbouřené tehdy vlny. Měl chudák Gogol za života pramálo dobrých přátel, Puškin a Žukovskij byli snad jediní, praví přátelé. Ale celá řada starších autorů, jejichž tvoření Gogol kácel, a celá řada ruských čtenářů, kteří v jeho Revisoru, Mrtvých duších a j. nalézali své portréty, ty dva šiky nepřátel napadaly Gogola z předu i ze zadu — nejčastěji ze zadu! — až podlehl. Nešťastný činil kompromissy, a vida zas v jasných chvílích převrácenost každého kompromissu, trápil se, až 21. února r. 1852 dotrpěl. Jeho dílo však zvrácení dvou vládnoucích literárních směrů — přepjatého romantismu a opičení se po cizině a nahrazení jich produkcí realistickou a samorostlou, čistě domácí, dílo to dokumentované Mrtvými dušemi, Revisorem, v Tarasu Bulbě, a ve Večerech na dvorci blíže Dikaňky do dnes stojí neochvějně jako ze žuly.... Nedivme se, že jméno Gogolovo vyslovováno bývá na Rusi hned za Puškinovým. B. P.

*

Leonid Andrejev. Bubny reklamy roznesly jméno Gorkého do všech koutů světa, na Rusi pak začínají již přihlédati i ke skvrnám na tomto slunci soudobé tvorby ruské. Za to nová, jasná hvězda poutá pozornost ruského obecenstva svou svěžestí, novotou. Je to žák Gorkého, ale jemnější psycholog, analysující nitro duše jemným nožíkem operatéra, kdežto mistr jeho probírá se v něm řekl bych kraclí. Leonid Andrejev vydal první knihu svých psychologických obrázků a ta, věřte mi uchvátila kde koho. Andrejev je nepopíratelný, silný talent, plný síly vypěstěné v strádání. B. P.

*

Polská belletristika r. 1901. Přední polský literární historik Petr Chmielowski, jako vždy, tak i letos uveřejňuje v krakovské revui »Pogląd na świat« bilanci polské belletristiky za minulý rok. Letos není zvlášť útěšná. Přední jména belletristická letos mlčela. Sienkiewicz pracuje o velkém románě z časů Jana Sobieského »Na polu chwały« a proto v loni mlčel docela, Bol. Prus mlčel, Bałucki — v loni zesnulý — mlčel! Orzeszková vydala knihu novel »Chwíle«, Sygietyński knihu povídek »Drobnosti«, Krechowiecki obrazy historické »Fiat lux« a »Sláva«; Maciejowski (Sewer) před smrtí vydal sbírku novel »Legenda« — a to bylo vše, co starší generace v loni na světlo vydala. Za to mladší byla pilná. Clon loňské saisony byl román Josefa Weyssenhofa »Sprawa Dołęgy«. Weyssenhof je opravdu nevšední talent, jeho »Żywot pana Podfilipského« způsobil hotovou sensaci nejenom doma, ale i za hranicemi. Letošní jeho kniha — jakkoliv nedosahuje Podfilipského — přece strhla tak střízlivého kritika, jakým vždy býval P. Chmielowski, k pravým tiradám. Jakkoliv Podfilipski už byl přeložen do angličiny, tuším i do ruštiny a franštiny, k nám dosud přístupu nenašel. Poesie pravá pěstěna byla roku 1901 velmi hojně, nejvíce vynikly Staffovy »Sny o sile«, v nichž autor, náležející nejmladší generaci odvrhuje blaseovanost a sní o nově rodící se mládeži, zdravé, silné, ne nedokrevně zkomírající. Literatura dramatická měla v loni štěstí. Vypraveno dosti původních novinek. »Svatba« Wyśpianského odnáší si palmu. A celek? Není efektních, velkých čísel, ale za to drobná, dobrá práce. B. P.

*

Redaktor »Lumíra« odebral se na několik dní do Paříže k slavnostem Victora Huga.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předpláceji odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. — 10. BŘEZNA 1902. — * ČÍSLO 16. *

JAN OSTEN:

OČI V RŮŽÍCH.

Pojďte se mnou, drahá, na Petřín a já vám budu něco povídati. Vím, budete mne pilně poslouchati, velice pilně, budete se na mne dívat se strany takovým hlubokým, zkoumavým pohledem hnědých svých očí, takovým pohledem, který chce hádat, co se děje v duši, docela hluboko, dole v duši.

Vy mi totiž pranic nevěříte, ač mi pilně nasloucháte, ale pranic mi nevěříte. Stále a stále se domníváte, že k vám mluvím jenom proto, abych vás pobavil, lhostejno čím. Vymýšlím si takové různé příhody, někdy možné, někdy nemožné, jak mi to právě napadne, a ty vám vypravuji. Ano, ano, to vy si o mně myslíte Vidím na vaší hezounké, snědé tváři výraz nedůvěry.

O svých bývalých láskách mám vám vypravovat? O svých bývalých láskách? Jak jste na to připadla? Co pak musí mít každý člověk lásku? Myslím, že ne. Jako jsou lidé, kteří se nikdy neopili, a pokládám opití se také za cosi docela přirozeného.

Jako vy ku příkladu. Říkala jste mi, že jste dosud nikdy nebyla zamilována. A je vám jedenadvacet let, ač se zdá, že je vám sedmnáct. To přece nebyla láska: jak ten kvartán s kučeravými vlasy, víte, uctivě před vámi smekal, posílal vám psaníčka a díval se na vás nesměle. Chodila jste tehdy do vyšší dívčí a nosila jste ještě krátké sukýnky. To přece nebyla láska, viďte? Že jste v noci neobracela se na lůžku, neštkala do polštáře, »nervala prsty nervosními« krajky své košilky, viďte, že ne? Vy jste se jen zarděla, když vás potkal, hodila jste tak graciésně hlavinkou do zadu a přimhouřivši očka, podívala jste se naň krátce, jako blesk rychle, jak to ještě dosud umíte. Ale víc nic, víc nic, viďte?

A pak ten vousatý, červenolící, silný malíř, jenž vás učil kresliti. Líbali jste se, tiskl vás na svá mohutná prsa, snad jste pro něho také něco cítila, bylo vám snad sladko a milo v jeho náručí, ale ani to nebyla láska, velká, silná láska, která zachvívá celou bytostí.

Matinka vás jednou spolu zahlédla, dala mu výpověď a vy jste na něho brzy zapomněla. A snad jste si ani nezaplakala A on? On ztloustl ještě více, oženil se s mladou, silnou dívkou, má už tři děti a maluje teď klidné krajinky. A vzpomene-li si na vás, učiní tak jen ze zlosti na sebe, vynadá si oslů, že přišel vlastní vinou o takovou hodinu, kde se mu platilo dva zlaté za hodinu a měl tak málo námahy.

Anebo ten nepatrný, skromný, plachý úředníček, který k vám se odvážil povznésti zraky tehdy ve filharmonickém koncertě.

Vím, on se vám dosti líbil, měl takové pěkné, tmavé, duchaplné oči, vysoké čelo, kadeřavé vlasy a tolik slepé oddanosti a obdivu skoro dětského spočívalo v jeho pohledech.

Jistě na vás potajmu psal verše místo své kancelářské práce, ač mu bylo už osmadvacet let.

A také jste se o něho zajímala, avšak váš zájem brzy zmizel, když jste se dověděla, že má pouze osm set zlatých ročně.

Tak to také nebyla láska, neboť ta se neptá po roční gáži. Pro ni neexistují cifry. Je špatná počtářka a příliš hazardní.

A dále už nic nevím, neboť ke mně také nepociťujete lásku. Řekla jste mi přece, že jste mne nikdy nemilovala, nemilujete a nikdy milovati nebudete, a zcela tomu věřím.

A nenamáhám se vzbuditi ve vás lásku, jste pro mne příliš andělská. Nepřál bych vám sám toho, abyste se mnou musela žíti po celý život. Bylo by vám to hrozné.

Musela byste se zlomiti, jako já se zlomil, a to je vám nemožno, vy jste tak hrdá, přímá

a čistá. Nuže, resultát toho je, že jste tedy nikdy nemilovala.

A o mně tvrdíte s takovou jistotou, že jsem musel milovat. Musel! Je prý to na mně vidět.

Nuže, ano, miloval jsem, dobře to na mně vidíte. Ale, proč chcete vyzvědít historii mé lásky?

Přečtěte si přece nějaký román, máte jich doma tolik. Přečtěte si ku příkladu »Werthers Leiden« Goetheho, nebo »Šlechtické hnízdo« Turgeněva, které jsou si tak blízky, nebo si přečtěte »Triumf smrti«, chcete-li čísti něco moderního. Ostatně myslím, že by se vám také Maupassant líbil. Ku příkladu první část »Života«.

Tam najdete všude mnoho žalu a mnoho radosti, mnoho vášně a mnoho odříkání, mnoho jasu a mnoho šera.

Co já vám mohu vypravovat? Jsem tak unaven, tak unaven, ach, ani nevíte, jak jsem unaven. Nejraději bych byl někde pryč, někde daleko, řekněme někde v údolí Oetzu, ležel na nějaké osamělé salaši, díval se do nebe a odpočíval, ode všeho odpočíval: od práce, od radosti, od požitků, od zvuků, od barev, od lidí a sám od sebe.

Nechal bych tu rád své myšlénky a své vzpomínky a chtěl bych býti úplně chud, tak, jak jsem na svět přišel. Ne, ani na vás bych nechtěl si vzpomínat. I to unavuje hlavu i srdce. Všechno se sebe shodit, ať je to příjemné či nepříjemné, všechno odhodit a být zcela chudým.

A léčit se, léčit, začít znova žíti, lépe, tišeji, pomaleji, klidněji.

Ano, dívejte se mi do duše, co se to v ní vlastně děje.

Ne, tohle není vymyšlené, vidíte přece, že jsem zcela vážným, podívejte se na mé oči, jak je v nich bolno a hořko.

Vy to asi nevíte, že největším nepřítelem je si člověk sám. Ano, snad tomu také jednou uvěříte. Nebo snad také ne. Vy sama sobě asi nikdy neublížíte. Neprodáte, jako já, tělo i duši.

Ano, o té své lásce vám mám vypravovati. Tak hezkou jako vy zdali byla? Nevím vůbec, jaká byla. Jen oči měla krásné, docela krásné, už pro ně jsem se do ní zamiloval. Nedívaly se tak zkoumavě a do hloubky jako vaše, ale bylo v nich více tepla a více důvěry.

Je vám asi lhostejným jméno toho městečka. Nikdy jste tam nebyla a stěží tam kdy dojdete.

Přišel jsem tam poprvé ve svém životě za letního odpoledne, unaven, hladov a žízniv.

Byly tam rozkošné staré domky se zahradami a v jedné té zahradě stála ona, všecka ukryta za růžový keř, jenom její hlava přečnívala a jevila se mezi mřížovím zahrady.

Tak mi to v prvním okamžiku připadalo, jakoby vyrůstala z toho růžového keře.

Nic více jsem od ní neviděl, jen její hlavu. Nevím tedy, byla-li veliká, slabá či silná, souměrně rostlá nebo ne.

Mně postačilo úplně dívati se na její oči.

Takových očí jsem nikdy neviděl a netušil jsem ani, že může být něco tak krásného.

Jak vám to vypsat? Rázem se mne spadla únava, zapomněl jsem na hlad a na žízeň, zdálo se mi, jakoby mé tělo bylo odumřelo a pouze duše byla zůstala. Co v těch očích všechno bylo! Viděl jsem průhledná, nazelenalá horská jezera, viděl jsem laňky v hlubokých chladných lesích, viděl jsem vzdálené Alpy, zářící v zapadajícím slunci i skleněné zámky za sedmerými horami, v nichž vězněna je princezna se zlatými vlasy, střežená zlým čarodějem.

Tyto oči ke mně mluvily, táhly mne k sobě z prašné, horké silnice, tam do keřů růžových.

»Odlož, poutníče, svůj tlumok a zaprášený svůj plášť,« mluvily ke mně, »a pojď s námi. Uvedeme tě do jiné říše, do krásné vlasti snů, kde je tak sladko, tak volno a tak čisto. Očistíš se v čisté vodě hlubokých jezer, napiješ se nejlahodnějších vín a nebeská hudba bude ti hráti na květnaté lučině. Neznáme tě, ale důvěřujeme ti, úplně ti důvěřujeme. A všechno ti dáme, ničeho nebudeš postrádati, ani blaha pozemského, ani slastí nebeských. Tisíce zlatých motýlů bude ti dáno k obsluze a ulehat budeš na měkkém koberci vlasů nejkrásnějších žen. Potravu svou budeš přijímati ze rtů panen a budeš-li chtít letěti, vezmu tě na svůj plášť, který je tak měkký a tak vonný.«

Nevím, Kamillo, jak dlouho jsem stál na té silnici a díval jsem se do těch dvou očí, snad jen na dva kroky od nich jsa vzdálen.

Pak napadlo mi: smekl jsem klobouk a promluvil jsem na ni, v řeči v té zemi obvyklé.

Krásné, veliké oči se sklopily, obrátila se a odcházela tiše, volně, rythmicky, ne jakoby šla, ale jakoby se vznášela. A zase neviděl jsem jen její hlavu; zahrada byla plna keřů růžových. Ještě jednou se ohlédla, zaclonila si oči dlaní, ano svítilo jí slunce do tváře, a zase zachvěl jsem se neznámou slastí. Ale jen na chvíli; zmizela kdesi.

A opět cítil jsem únavu, hlad, žízeň a sálající paprsky sluneční. Nemohl jsem se odloučiti od toho místa, za každým krokem jsem se ohlédl, postál, díval se, avšak nic jsem neviděl, než malý domek a zahradu, plnou růží.

Vešel jsem do hostince, umyl jsem se a převlékl a pak jsem jedl. Ale vše činil jsem tak mechanicky, tak bezmyšlenkovitě, má celá duše byla naplněna těma očima.

Všude jsem je viděl před sebou: zářily na jasné, bezmračné obloze, klenoucí se nad hostinskou zahradou, skvěly se v listí stromů, mihaly se na křídlech motýlů, poletujících semo tamo.

A jako neznámou silou puzen, kráčel jsem ven, po paměti, nedívaje se ani, kudy jdu, jist jsa, že jdu správně.

Teď už nebylo horko, slunce zapadlo a nastal líbezný, vlažný letní večer.

A z daleka, z daleka už jsem je viděl, Kamillo. Opět stála tak, že se zdálo, jakoby její hlava vyrůstala z keře růžového.

A ty oči byly obráceny směrem, kudy jsem přicházel, patrně mne čekaly. A bylo mi tak sladko, tak teplo při té myšlénce.

A stanul jsem opět na silnici, asi dva kroky jsa vzdálen od mříže zahradní a díval jsem se do těch očí, které takto mluvily:

»Věděly jsme, že přijdeš, a čekaly jsme, ach, tak dávno jsme čekaly. Po celá léta, po dlouhá léta i v zimě, kdy růžové keře kvetou bíle a s nebe padá stříbro na zem. Hleděly jsme do dálky, neboť jsme věděly, odkud přijdeš. A poznaly jsme, když jsi se k nám přibližoval. Celou cestou jsme tě sledovaly a modlily se za tebe, by se ti nic nepřihodilo, když slézal jsi strmé skály a brodil se horskými bystřinami. A tak přímo, tak rovně jsi šel k nám, nedbaje překážek, jež se ti stavěly v cestu. Jak jsi dobrý a jak tě za to milujeme! Hle, dáváme ti ohřívati se v naší záři, bez konce, bez konce.«

Ach, Kamillo, nikdy jsem neviděl nic krásnějšího nad ty oči!

Všechno kolem nich mizelo a rozplývalo se a obráželo se v nich: nebe, květy, vůně, ptačí jásot, poesie letního večera a sladké rozechvění mé duše. A tak se mi zdálo: takto představuji si věřící v slast nebeskou. Nic pozemského při tom nebylo, nic lidského se ve mně nebudilo, to jen duše má křídla dostávala a letěla vysoko, vysoko. Co mi bylo vše, co bylo za mnou, přede mnou a mimo mne?

Jen vím, že všechno jásalo neznámou, velebnou píseň, která nepocházela ani z nástrojů, ani hlasů lidských. To ty oči ji vlastně zpívaly.

A já tam stál jako v extási, nedýchal jsem ani, nepohnul sebou a naslouchal jsem sladké mluvě těch očí.

A rozuměl jsem úplně jejich řeči. Mluvily: »Přistup blíže, cizinče drahý, až sem, k této mříži. A polib nás, ach, polib nás! Tolik toužíme po tvém polibku! Po jediném jen polibku. Ale nesmíš nás líbat svým tělem, nýbrž jen svou duší. Rty tvé musí býti nástrojem tvé duše. Tělesný polibek by nás zakalil, docela zakalil. A nikdy už nedívaly bychom se tak jasně.«

A rozuměl jsem úplně jejich řeči.

Přistoupil jsem k samé mříži, a dvě oči podávaly se mi k polibku.

Políbil jsem je, nejprve jedno, pak druhé, lehce, opatrně jsem je políbil, by se jich jen má duše dotkla a ne mé tělo, an by se jinak byly zakalily. Políbil jsem je tak, jak líbáme drahé reliquie po mrtvých, jak věřící líbá protknuté hřeby nohy Spasitelovy, jak Poesie líbá čelo básníkovo, svatým, vznešeným polibkem, v němž proudí celá duše.

A byl ten polibek tak sladký, tak sladký. Shroutil jsem se na zem a zaryl jsem tvář do trávy a plakal jsem, dlouho jsem plakal, takovým tichým pláčem, sladkým a ulevujícím.

A když jsem povstal, zachvělo se mé srdce radostí. Oči nebyly zakaleny, jasně a čistě se na mne upíraly. Políbil jsem je duší svou a ne svým tělem.

A viděl jsem, že tím polibkem posvěcena je naše láska a že si naše duše navždy náležejí.

A pak jsem ještě dlouho stál a díval se do toho nebe. A připadal jsem si veliký, silný, dobrý a čistý. Veškeré hříchy mi byly odpuštěny.

A hlava, která se zdála vyrůstati z keře růžového, se obrátila a lehce a neslyšně vznášela se zahradou nad keři.

Ale často se obrátila a moře blaha se na mne rozlévalo.

A pak se zastavila a duše naše si padly znova do náruče a líbaly se dlouhým, nekonečným, jásavým polibkem a spojily se v jedno.

A hlava zmizela.

A zůstal jsem v tom malém městě celý týden. Ale těch očí jsem, Kamillo, už neuzřel.

Chodil jsem celé hodiny okolo, stál celé hodiny u mříže, dívaje se na růžový keř, vzal jsem i za kliku dveří zahradních. Byly zavřeny, a mřížovím viděl jsem, že i dům je zavřen a okenice zavřeny. Ale přece jsem doufal a celý týden chodil jsem k tomu domu. Byl nyní neobydlen.

Odjel jsem domů.

A celý rok, celý rok, Kamillo, jsem na nic jiného nemyslil, než na ty oči, které jsem miloval a políbil svou duší.

A jednou, bylo to v létě, kráčel jsem právě tudy, kudy s vámi nyní jdu.

Byl jsem sám, zcela sám a bylo to večer.

Chodil jsem zamyšleně a díval jsem se do růží. A pojednou uslyším hlas, sladký, nebeský hlas těch milovaných očí: »Ó přijď, ó přijď, ó přijď!«

A pospíchal jsem přímo na dráhu a jel jsem celou noc.

Přijel jsem tam ráno a zrovna jsem šel k malému domku se zahradou.

Celou noc jsem nespal, celou noc viděl jsem růžový keř a ty oči.

A přišel jsem, a růže už vadly na keřích. Tady kvetou rychleji než u nás. A vše bylo neživé, jako opuštěné a v smutek zahalené.

A vzal jsem za kliku dveří zahradních a ty se otevřely. A kráčel jsem po pěšinách mezi růžemi, které mne celého zakrývaly.

Před domem seděl stařec v lenošce, ctihodný, s bílými vousy, ušlechtilého, krásného obličeje.

Zdálo se, že spí.

Ale nespal, snil pouze.

Otevřel oči a podíval se na mne klidně a přátelsky.

A vypravoval jsem mu vše: o dvou krásných očích i o polibku, a o tom, že dal jsem jim svou duši. A stařec vstal, vzal mne lehce pod pažím a beze slova vedl mne do pokoje.

Teprve na té podobizně celou jsem ji uviděl. Byla vysoká, ale štíhlá, etherická. Ale hledal jsem ihned její oči. Ano, byly to ony! Malíř nedovedl do nich vložiti to, co já v nich viděl a z nich jsem slyšel, ale přece dal jim barvu, umělecky provedl dlouhé, jemné jejich řasy a vzácnou linii obočí.

»Je tomu rok, co zemřela,« mluvil stařec, jakoby pro sebe. »Odvezl jsem ji do hrobu její matky, ale sám vrátil jsem se sem, kde žijou její sestry, růže. Zval jsem ji královnou růží.«

»I já jí dal svou duši,« pravil hlasitěji a obrátil se ke mně.

A objali jsme se a plakali jsme spolu a cítili jsme, jak jsme si blízcí. —

Jste zamyšlena, Kamillo, a nedíváte se na mne tak zkoumavě a s nedůvěrou, jako jindy. O čem přemýšlíte? Hledíte si ji představit? Já sám vám ji celou nemohu popsat, viděl jsem ji jen na obraze a ty oči popsat nedovede nikdo, ani básník, ani malíř, ani hudebník. Všichni tři museli by se spojit, aby vytvořili jen matnou představu.

Ne, nedovedu je popsat a dovedu si je představit. A to je také velké štěstí. Nyní chápete asi, proč bych chtěl být sám, někde daleko na vysoké hoře a všechno tu zanechat: myšlénky i vzpomínky. Ne, nebyl bych tak chudým, jak jsem říkal. Byl bych přece mnohem, mnohem větším boháčem než milliony ostatních, kteří nepoznali, co já poznal.

A duši svou jsem jí dal a proto se my nikdy nemůžeme milovat, Kamillo.

Nemohl bych vám dáti už nic ze své duše a vy toho chcete tolik. Vy chcete více, než dáváte. Ano, mnohem více. A to mi není možno. Nikdy na vás nezapomenu, ale není možno býti vám tím, co vy byste si přála. Pro vás počnou květy teprve kvésti, Kamillo, půjdete v samých květinách životem, a moje cesta jest tak trudná, ach tak trudná, chudá a úmorná, roste na ní hloží a trní, a poranila byste své sladké, malé nožky. A vaše malé, sladké nožky zasluhují lepšího údělu.

Karel Dostál:

DNES PRAVILY MI...

Dnes pravily mi ocúny:
Je teskno podél cest!
Je pozdě sáhnout ve struny
a pozdě vinky plést.

Dnes pravil ke mně suchý list:
Je marný všechen žal!
Kdos přišel v smutek těchto míst
a v mlhy obzor spjal.

Dnes tesknil ke mně celý kraj:
Své srdce, hochu, ztiš —
dnes píseň svoji slední hraj,
je pozdě, pozdě již.

NÁLADA JEDNOHO VEČERA.

To kdesi na výšině
červánky tryskly mdlé
a měsíc kýval líně
na nivy zapadlé.

Kraj do dálky se stmíval
a mlha padala,
a já jsem, myslím, zpíval,
však duše plakala.

Jak divný měl jsem pocit!
A cos mne bolelo:
Jak ve statku bych procit',
kde vše už shořelo.

K. Jonáš:

PORYŠ.

PLZEŇSKÁ POVÍDKA.

Dokonč.

Usedl ke stolu a složil hlavu do dlaní. Víčka se mu chvěla, dolní ret visel a tvář jen hořela. Hodinu tak setrval —. Pak se zvedl a chtěl někam za ženou. Ale právě, kdy sáhal po klobouku, rozevřely se dvéře a paní Poryšová vstoupila. Změřil ji tvrdýma očima a chtěl něco říci. Ale ona ho předešla.

»Ty jsi už tu?« ptala se nevinně — »odskočila jsem zatím k přítelkyni —«

»Tak?« přetrhl její výklad — »a mně jsi pravila, že nepůjdeš nikam.«

»Rozmyslila jsem si to —« odsekla krátce a prohnuvši se v kříži odšustila do vedlejšího pokoje.

Poryšovi naběhla od ucha k rameni modrosiná žíla. Už, už chystal se že skočí za ženou, a skrčil divoce hlavu. V tom však ho napadlo, že na tento způsob ničeho by nezjistil a pravého stavu věci se nedopátral. Znal svou manželku a věděl, že hrubostí a ranami nedala by se nikdy k vyznání jakémus donutiti. Zde třeba lstivosti a úskoku A myšlenka ta okamžitě jej ovládla a on sám sobě se divil, že mu ještě v pravou chvíli vykřísla v mozku. Uklidnil se — —

Po celý týden se pak tvářil, jakoby se pranic nestalo. Byl k ženě pozorným, laskavým jako vždy před tím a nepronesl ani daleké poznámky, z níž by souditi mohla, že má něco za lubem.

V sobotu pak — jakoby mimochodem — nadhodil, že musí opět do pivovaru. Budou prý se pravovárečníci o čemsi radit a schůze potrvá třeba až přes poledne. Ustrojil se a odešel. Ale sotva octnul se na ulici, zahýbl za roh a zde v úkrytu čekal. Dlouho tu přecházel a přešlapoval. Již začalo v něm klíčit domnění, že své ženě vlastně křivdil a že podezření jeho bylo bez důvodů a podstaty. Pak si však vzpomněl, že ona potřebuje značné doby k oblečení — a vytrval. A také se dočkal. Jako lasice vyrazila najednou ze vrat a sněhobílá její pleť zazářila v podzimním vzduchu.

V Poryšovi zatajil se dech a v boku ucítil hořkou palčivost. »Tedy přece pravda,« projelo mu hlavou.

Žena jeho zatím vzpřímila půvabně tělo, zachytla pravicí záhyby svých sukní a rozhledla se pozorně kolem. Pak lehce vykročila, pružná její postava jakoby se vznášela nad kamennou dlažbou. Ubíhala přes náměstí. Poryš vydal se opatrně za ní, nechávaje jí velký kus cesty před sebou S rukama zarytýma v kabátě, s tváří staženou vztekem a strachem, ploužil se zvolna po chodníku, stopuje z povzdálí každý její pohyb.

Mířila vzdušně lehounkým krokem do Pražské ulice.

»Na Petrohrad!« zašeptal si Poryš a horko rozlilo se mu tělem. Zbystřil o něco chůzi. V tom ona se ohlédla, jakoby tušila, že ji někdo sleduje. Poryš přitlačil se ke zdi a teprve když viděl, že jde žena opět dál, oddychl si a třel se podél domů, aby každé chvíle mohl za některé dvéře zaskočit.

Mezi cestou pokusil se o všem tom, co činil, uvažovati; ale myšlenky záhy rozutekly se mu jako mravenci a on nebyl s to je k jednomu bodu soustředit. Hlava ho bolela, lýtka rozčilením mu tvrdla a tížila jej jako olovo.

Žena zatím kvapila směrem k nádraží; tam uhnula v pravo, dala se pod viadukt a svižně spěla ulicemi rozložitého Petrohradu. Poryš měl co dělat, aby se mu neztratila s očí! On sám zřídka kdy zabloudil na toto předměstí, nevyznal se tu a nevěděl kudy a jak ženě nadběhnouti. Stíhal ji proto úzkostně z povzdálí zrakoma. V nové jakés ulici před dvojpatrovým domem posléze zarazila. Otřela si šátkem čelo, počechrala v týlu vlasy a vešla pak do vnitř.

Poryšovi jakoby padalo kamení na prsa. Oči se mu vytřeštily a suchý ton vydral se z otevřených úst. Zastavil se a udělal bezděčně okrouhlý pohyb rukou, jakoby se chtěl chytiti za srdce.

»Bože, Bože!« zaúpěl po chvíli a bradu přitisknul k límci svrchníku. Nevěděl hned, co počít.

»Přece musím za ní,« rozhodl se v okamžiku, »ať už poznám, jak se věc má.«

A dal se přímo k domu, v němž žena zmizela. Čerstvým krokem vrazil do síně a odtud rychle vyběhl do prvého poschodí. Viděl tu několik dveří a jedny polootevřeny. Rozevřel tyto docela a vklouzl do malé předsíně, do níž padalo něco světla vysokými zasklenými dveřmi ze sousedního pokoje. Poryš připlížil se ke sklu a nahlédl do vnitř. V tom jako když ho někdo přes oči karabáčem udeří.

Viděl, úplně jasně a zřetelně viděl svoji ženu, sedící na divanu a na jejím klínu as osmnáctiletého výrostka, kterého ona tiskla k prsoum a líbala vášnivě na rty a do vlasu.

Zakymácel se na podpatcích těžkých svých bot.

»Nestyda — takového hocha svádí — ona, osmatřicet roků stará osoba!« zachřestilo mu mezi zuby a v tom okamžiku přepadl ho zvířecí vztek a on řítil se jako splašený býk do pokoje. Obě ruce maje vztyčeny nad hlavou hnal se s výkřikem k divanu.

Paní Poryšová vylítla jako šíp, odsouvla mladíka kvapně za sebe a vypjala proti svému muži hruď.

»Zab mne —« volala zoufale — »zab mne, ale toho zde se nedotkneš!«

»Nestydo! Nestydo!« řičel Poryš vztekle — »čí je to kluk, čí je to kluk?« a jeho pěstě jako dvě kladiva míhaly se jí před očima.

Žena přivřela víčka, nadnesla prsa a v tom jakoby sebrala poslední síly, vybuchla prapodivným hlasem: »To je můj syn!«

Někdy jediné slovo zasáhne člověka jistěji než rána z bambitky...

»Syn — syn?« zachrčel Poryš a klesl do blízké pohovky, jakoby byl stržen neviditelnýma rukama.

* * *

Paní Poryšová řekla pravdu. Byl to vlastní její syn, vlastní její dítě.

Čítala tehdy patnácte let, když tam kdesi na venku svedl ji úskočný hospodářský úředník. Hrozný to byl tenkráte život, skutečně hrozný...

Musila s hanbou svojí z domu, mezi cizí lid. A sotva dítě přišlo na svět, vzali jí je a odvezli daleko do hor... Za pět roků toliko čtyřikráte je spatřila. Ale pak, když rodiče zemřeli, ihned spěla za synem, novou, lidštější opatrovnici mu zaopatřila a častěji jej navštěvovala. Přilnula k hezkému svému hochu celou duší a nebýti starých, uměle vštěpovaných předsudků, dávno by ho již vzala k sobě a jako syna svého vychovala. Ale bála se lidí, pomluv, hanby... Zatím však jmění, jež po rodičích zdědila, scvrkalo se rok za rokem vůčihledě, tak že když hoch chtěl do Prahy, na jakousi privátní obchodní školu — musila zastavit své poslední skvosty... To byto přede dvěma lety. — Náhodou tehdy seznámila se s Poryšem a hned usilovala o to, aby vzal si ji za ženu. Jeho jmění mělo pomoci jejímu synu. A stalo se. Od těch dob mohla hochovi zasílati pravidelné podpory a on bez obtíží a tísně dostudoval obchodní ústav. Nyní jednalo se o nějaké vhodné místo v kanceláři. Nemohli je nalézti Navrhla tedy matka, aby syn se prozatím přestěhoval do Plzně. Na nějakou jen dobu. Sama mu najala byt, v ústraní, na Petrohradě — tam nebude asi nikomu nápadno, když někdy jej vyhledá a s ním se potěší. Dva měsíce trvaly jejich občasné milounké schůzky, prohřáté teplem ukrývané lásky, až — — teprve dnes...

Paní Poryšová, když viděla svého muže, jak zhroucen a zničen choulí se na divanu, zapomněla na všechnu svou pýchu a vzdor. Její povaha jakoby se náhle zlomila.

Hlavu svou do dlaní chytla, na kolena před mužem padla a jakási divná slova říkala, jež drtila se jí mezi zuby.

Prosila, prosila ho očima, ústy, rukama, celou svou bytostí... A syn její při tom tiše u okna plakal.

Poryš ani brvou nehnul. Zarytě k podlaze hleděl, hřbet hrbil a prsty v okraj divanu tisknul.

Pokojem vysokým a rozlehlým nesly se jen úpěnlivé prosby matčiny a vzlyk jejího syna.

Pojednou sebou Poryš škubl, zvedl krevnatou hlavu a ohlédnuv se za sebe, zahučel dutě: »Až doma!« Na to namáhavě vstal a nevšimnuv si více ženy ani výrostka vyšel ven.

Chodil pak dlouho, dlouho plzeňskými ulicemi, aniž věděl, kudy vlastně chodí. Vracel se tam, odkud před hodinou vyšel. A stále měl hlavu zabořenou v ramenech a obličej jako zrezavělý a pomačkaný.

K večeru až zaslechli, jak vchází do svého pokoje. A odtud nehnul se po celé dva dny. Pouze služku k sobě časem zavolal a čeho potřeboval, od ní jedině dal si přinésti. Třetího dne ráno poslala mu paní Poryšová obšírné psaní. Vše mu v něm vylíčila, celý svůj život, svou hanbu, hřích, starosti, žal a muka. A na konec připsala: »Teď všechno víš, a nalož se mnou, jak chceš. Oklamala jsem Tě, neboť měla jsem Ti říci, čeho jsem se v mládí dopustila. Máš právo mne trestati. Vyžeň mne, rozvést se dej, vše můžeš udělati. Ale oč Tě prosím, nepohrdej se mnou.«

Pětkráte po sobě přečetl Poryš ženin dopis a ještě jakoby smysl jeho dobře nechápal. Odložil jej a uvažoval o všem. A zase za hodinu po něm sáhl. Přistoupil k oknu, rozevřel je a vychýlil hlavu do ulice. V tom zavanul mu větřík kolem tváří a v jeho vlnách ucítil Poryš povědomou sladko-hořkou vůni. »Pivovar mluví,« zašeptnul tiše a usmál se.

A najednou jakoby svíravé hoře v něm polevilo — a rozum se mu rozjasnil. Pochopil vše, co se stalo a oč jej žena prosí. Vzpřímil se, zapjal kabát na poslední knoflík a vešel do ložnice.

Žena seděla tu svinutá na okraji postele. Podíval se na ni dobrýma očima a jakoby právě pokračoval v počatém již rozhovoru, prohodil rozšafným tonem: »A ten chlapec může přece být mezi námi! Nač platit nájem na Petrohradě? Však mu nějaké to místo už seženeme —«

»Muži, Poryši!« vykřikla paní a oči se jí nalily slzami. A než se nadál, ovinula mu ruce kolem krku a poprvé, co byli svoji, upřímně a láskyplně políbila ho do překrveného obličeje.

JOSEF K. ŠLEJHAR:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

Spěli to zástupové v nadšení a velebě kamsi blíže a vítězněji a s nimi jasnota nebes a chory nebešťanů. U jakémsi vyvrcholení bylo posléz, že zraky všech vznesly se kamsi u výšinu kathedrály, jež jakoby již byla nebesy, a tam u ohromujícím úžasu patřily . . . Zdálo se to být nekonečné mystické patření, za kterým duše se strhovala v mrákotách zmámení . . .

Jakoby to ale všemi těmi pohledy patřil on, patřil kamsi nezměrně vysoko, u velebu nebeské slávy, v symbol nejvyššího, nejsvětějšího tajemství, jež se tam uchýlilo.

Uvrhajíce se na zem v bezmezném zvroucnění, klaněli se zástupové . . .

To jemu jedinému jakoby se bylo uvrhati na zem, v prach a nízkotu, u zvroucnění tak bezmezném před Tajemstvím, a klaněti se, co ty zvony hlaholiti nepřestávaly, a ony veřeje mimozemské jasnoty tkvěly jako v záři věčnosti, a vonělo a splývalo kadidlo v tomto mystickém chrámu, vše v oslavu symbolu nevystihlé tvůrčí moci, jež zjevila se zrakům člověka za hymnických chorálů — —

Marie! Byla to ona. Přiblížil se to zatím až tam, kde ona se nalézala, aniž jaksi věděl sám, aniž měl tušení, veden tím hlasem srdce svého za vidinného vzpjatí smyslů svých.

Vposled jakoby to najednou vzrostlo světlo před jeho vytrženýma očima. Místo obloukové lampy jakoby tam zavěsil hvězdu neskonalé nádhery, v jejímž lesku mijelo vše ostatní. Zároveň jalo jeho bytost nevýslovné zmocnění, jako nesmírná úzkost blaženosti, jako ono neznámé nadšení, strhující v mystickou závrať, jemuž jakoby nenáležely pozemské zdroje přirozenosti. Tam od ní, jakoby v zenitu, snášela se k němu a kladla nepřemožitelná síla, o niž nezdolně opíral se celý jeho svět. V ní jakoby vyrůstal v samo rozpojení veškerenstva. Důvěra a moc dříve nikdy nepociťovaná jako omamné teplo jihnoucí v nitru ho náhle naplnila. Jakoby to, blíže se již k ní samé, k místům jejího stanoviště, vstupoval v nový velký život, jenž v jeho krvi začal víriti. Vášnivý cit zbožnosti, zahrnující v sobě Boha a Věčnost, rozpjal se mu srdcem, tím srdcem, jež poznalo lásku, jejíž velké požehnání v ně navždy sestoupilo. Majestát vítěznosti obejmul ho jako náruč spasení. I naplnila se svrchovaně duše jeho v její přítomnosti . . .

Marie . . již nebyl s to vyvrátiti se více z tohoto světla — —

Když tehdáž poprvé ji tu poznal, hlásící se u něho o práci, jeho nitru jakoby při tom zasadil úder nepoznaného dosud citu. Vzejmula se v něm neurčitá blaženost, a šlehlo mu duší nejasné pomnění. Napotom již v její přítomnosti zachvacovala se celá jeho bytost.

Určil ji hned tehdáž k této práci, nejčistší a nejdelikátnější zde. Výrostka, jenž ji dosud zastával, sehnal odtud, neb prováděl neplechy. A i kdyby byl neprováděl, jeho neměl se kdo ptát, proč sehnal toho či onoho. Jaksi na jiném místě v tomto vůkolí továrním neuměl si jí ani představiti, všechno jiné jakoby bylo nevhod ku jejímu zjevu. Ale toto byla stanice, již mohla jaksi vhodně zaujmouti. Kdykoliv se to ony dva zlatorudé, lesknoucí se reservoiry, nacházející se na zvýšené osamocené balustrádě, naplnily po určitou míru cukrovou šťávou — totiž tou výslední šťavou zdejšího traktu, šťávou jantarového třpytu, čirou, vonící, hřející a vnášející se jaksi do samých smyslů, vyjmutou z nejsurovějších cukrotajných materií vším tím nezměrným úsilím strojů a lidí, vyjmutou na tolikerých cestách změn přetajemných a vzájemným působením nejrozmanitějších hmot, na cestách dlouhých, změtených, u varu, mrazu, v dotecích žíravých, srážením, ceděním, mnohonásobnou filtrací, na těch cestách, jimiž jakoby lidský důmysl sváděl hrubé ony materie, zbavuje je postupně těch zhyzďujících součástí, kteréž posléz co odpadní, smrdutá šlempa ještě v posledních stanicích podrobovaly se svému účelu, zároveň co v jiných místech jako jasný pramen vytryskla ona zlatá šťáva z labyrintu potrubí vylévajíc se do zmíněných reservoirů — bylo třeba ten nekonečně přitékající proud otočením ventilu zaraziti a zvážiti na zvláštní důmyslné váze, jež pouhým pošinutím běhounu i s reservoiry vážila nabytou šťávu a pouhým vsunutím lístku z tvrdé lepenky do jakéhosi zámku na běhounu otiskovala hned čistou váhu cukrotvorné tekutiny. Tyto číslice lístek po lístku ukládané až do konce šichty jakoby tak ukazovaly všechen výsledek tohoto obrovského traktu, těch pouhých několik číslic, vyznačujících denně do set metrických centů, co se ve své způsobě připravilo zde cukroviny, kteráž pak postoupena traktům dalším, aby novými nejrozmanitějšími manipulacemi a novým nezměrným úsilím vyhráněna byla posléz v bílý křišťálový cukr, jejž něžné dámské ruce, v ranním negligé, budou delikátně klásti do vonné číšky thée při nahlédání do románu, a mozolná hrubá rudá ruka chudé ženy obklopené chtivými dětmi do oné smrdutě tekutiny, jež kávou chudiny se zove . . .

A tato manipulace s naplňováním reservoirů a zvažováním a přepouštěním šťávy do následujících oddělení bylo úkolem této stanice. Ona

jsouc sem přidělena, prováděla svůj úkol přesně a obezřele...

Tady byla vůbec místa nejčistší, vše stále omyto, vydrhnuto, vše se lesknoucí, samá měď, podlaha z litých zdobených desk, dříví natřeno fermeží. Okno vznášející se od této balustrády a v něž z venčí tiskla se tma, bylo ohromné, jako chrámové. Mělo tu jaksi tímto souladem míst býti naznačeno, že zde je korunování práce konečnými výsledky tohoto traktu. A tímto dojmem vskutku toto stanoviště mimoděčně působilo Bylo zde vůbec jisté mírné harmonické vyjmutí z ostatní vřavy tovární, jež plynouc zde jaksi již vzdálenějším ohlasem, nezdála se tu tak příkrou, bezprostřední, nesla se i nějak družněji, mileji, zvuky a hlasy zanášely se sem již bez ryku, spíše táhle a někdy jako v melodii, stroje odtud měly vzezření utěšenější, řadily se vespol v jakýs důstojný chod, v takový volně unášivý, ač nezvratný postup, v jehož vyrovnaný rythmus bylo jaksi milo smyslům vnořovat se, jakoby sebou plynuly. Vůbec co dělo se v továrně ostatní, vyspělo do těchto vyvýšených stanovišť již v pokojném vyrovnaném soutyku, atmosférou utěšenější, konejšivou. Bylo zde místo spíše jisté záludnosti, uchýlení se z ostatního zdejšího rozbouřeného světa. Kolkol všady jako závoje splývaly jemné páry, opálově modravé, vlahé, vznecující se někdy jako průzračná svítivá mlha v reflexu oné obloukové lampy nahoře zavěšené, která někdy jakoby se kývala a chvěla, zachvívajíc pak veškerým tím prostranstvím intensivního světla svého jako v závanech měsíčné noci. Zároveň rozpouštěla se onou mlžnou sférou sladká, měkká, lahodící, nějak jako hedvábná vůně, v níž zachtívalo se smyslům tak nějak cele se odevzdati...

A k těmto místům od nějaké doby začal patřiti jako k vytoužené metě, jako k trůnu nejvyššímu, jako k oltáři víry své. Sem vcházelo se mu jako v ráj. Sem od té doby vnášely se veškery jeho pozemské vzhledy, všechno to hnutí bytosti — k ní to, k bohyni jeho srdce, ku světici jeho duše, ku královně jeho spásy... k Marii!

Když za nevýslovného vzrušení smyslů, jež mělo sílu přízraku, v jakési pravé extasi nitra svého dnes ji spatřil, došed pod balustrádu, zůstal v úžasu a nepohnutí blaha. Zraky jeho duše samy tu spěly, jako u vzhledu ku věčnosti, v jejíž hluboké modři soumraku hvězda nebeská se právě vynořila. Srdce zůstalo mu divně tkvět jako v ohromení rozkoše. A v jednom vdechu, jaksi neobsáhle napojil svá prsa Ten výdech, jejž ssál jakoby ze vší její přítomnosti, zůstal pak tanout v celé jeho bytosti, naplňuje ji jako vůně, rozlévaje se v ní nevystihlou omamnou záludností, neodcházeje, nevydávaje zpět svého tajemství. V rozkoši svého poznání jakoby neměl se nikdy rozvanouti. Byla mu tou hvězdou věčnosti, Marie, jež vzešla v soumraku jeho duše...

Tak prvně as člověk stvořený zůstal zírat na ženu v ráji. Tak prvně as lidstvu u vytušení nebes vytvořilo se nejvyšší a nejsladší ponětí pozemského údělu, vpojeno v ženu, ten čarovný květ vystřený na odiv všemohoucí a žehnající tvůrčí síly. Tak as prvně postihlo lidstvo ve svém srdci uvědomění si svého záhadného poslání u věčnost, nevědouc, odkud vychází a kam vchází bez vůle své a bez svého přispění, učinivši, protože tak dáno jest, počátek, cíl a všechno skončení v ženě, v tomto nejvyšším projevu stvoření, aby byl vším blahem pozemskosti...

Byla tam ona, Marie!

V jeho smyslech jakoby nastalo náhle nesmírné vybavení ticha, ono utišení bezejmenné, otřásající duší, v něž jakoby zalehaly samy vznėty věčna, ono ohromivé, mystické utišení, jež zdá se naplňovati oblast všehomíra v jeho prostupu říší Boha, ono utišení, jaké vyjímá se někdy náhle u pozemských vztahů za zjevování se tajemství. Vše zaniká v utišení takovém, učinivši místo záludě nejsvrchovanější. Sama tu jen duše lidská, vzdavši se ostatní pozemskosti, zří, a jakoby v hárání, jemuž není dána mez, vynášela se tu k nejvyššímu svému symbolu, kterýž jí je představen v mystické sféře blaženství.

Patřil tak na Marii. A jakoby pro něho krása světa se tam vtělila, a jakoby kouzlo s nebeských výsp tam stanulo — tak její zjev zaujal rozechvělou duši...

Byla to ona, jistě dívka velmi spanilá, z těch květů luzné ženskosti, jaké ku podivu dovedou vykvésti na místech, kdež by se jich nejméně nadálo. Z těch zjevů čarovné, přirozené krásy, v něž někdy nenadále tajemství tvůrčí síly vnáší všechen svůj nevystihlý úděl, jakoby k naplnění života. V takové ženskosti vylouditi se dovede jedině přirozenost neporušená, v odevzdání samé sobě, u prostřed zdrojů a pravé síly a moci elementárních hlubin života, v něž nevnikla ještě jeho rakovina...

Jak přišla tehdáž prostě, z míst asi oněch nezachvácené hluboké přirozenosti, ze zákoutí Bůh ví kde ležícího v tom širém kraji, neznajíc své ceny, nevytušujíc svého údělu. Za výdělkem se sem dostavila, i ona jata v proud, jenž zmocňoval se všech vyděděnců této žírné země, kterýmž vzato bylo vše, příroda, půda, čistota, neporušenost, mravní síla i ono celé zmocnění přirozenosti na sebe odkázané, aby jim za vše poskytnuty byly drobty z milosti té výživy, při níž rychle a jistě olupovány jsou o vzácnou svou životní podstatu. Neb v těchto místech pekla spráhne a zničí se každý květ, zdolá se každá síla, nejhroznější rakovina tady se zmocňuje všech nejvnitřnějších tkání. Přišla i ona zvěděvši snad od družek o výdělku prý daleko snazším, výhodnějším, ne tak krutém a namáhavém, ne po celý den tak do úpadu, než jaký z milosti popřáván

jim tam doma, kdes u těch panských, kněžských a židovských dvorů, u všech těch otrokářů země, kteráž zrodivši děti své, aby všem byla stejně matkou a živitelkou, zatím jim uloupena, schvácena, jménem zákonů, jež jsou jen právem otrokářů, uchvatitelů a povýšenců, ale bědou a útiskem těch, již zůstali jim v područí. Nemajíce nyní ani pídě té země, na níž by spočinuly, na níž by sklonily svou hlavu oddaně a bezpečně jako právě děti v klín matčin, a jež by jim poskytla vlastní svěží sousto chleba nevyčítaného, nepovrženého a neporušeného, bloudí jako vyděděnci a ztracenci tímto krajem, shánějíce běsným pudem tuláka a hladových psů ve smetištích a odpadcích života, kde by zbylo co k nasycení a co výhodnějšího. Z dětí země, jež jediná sama může býti zdrojem pravého života, jsouc jeho těžištěm a rovnováhou a tou bezpečnou záštitou, nesoucí na sobě jedině požehnání boží a odvracující od zdrojů prokletí a zpuštění, stávají se vyvrženci. — Snad slyšela dále i od družek, že tady je jiný život — teplo, světlo, všechno takové nevídané, mocné, bohaté, a cukru lze se tu namlsati po plných hrstích, a jaký život ostatní, zábava, zpěv, veselo a bujno a čeho všeho lze tu užívat; pěkně lze si tady chodit, po městsku, parádně, a odbudeš svou službu a jsi pánem svým, nemá ti kdo co poroučet ani sekýrovat. Jak černo, pusto, zoufalo, mokro, dusno, hladovo, mrazivo a bídno je zatím tam u nich doma, v těch ratejnách a děrách, kam zahnáni byli těmi, již pro sebe vyhradili si paláce, do těch doupat, kam důstojnost lidská ani nenáleží.

Pokrač.

VÁCLAV MÁCHA:

ŠEŘENÍ.

Hluk města pod okny přivřenými
tak náhle zmlk', že úzko bylo . . .
Dech domů vplul okny přivřenými — —
V saloně mém se sešeřilo — —

Déšť padal jemně a neslyšitelně,
zlacené kandelábry omýval,
a údů přimknutím v mé krvi hrál
a zpíval jemně a neslyšitelně . . .

Šel přísvit lamp po mokrém dláždění.
Šlo teplo žilami . . . Nesmírná důvěra . . .
A celé město plulo duši otevřenou:
tak jak tu hořelo stlumeně do šera . . .

PO TANCI.

Bílé dvorce před námi —
Venkovské pláčou muziky — —
Své ruce obě podej mi.
Přejdeme lán ten veliký!

To klekání zní? Smráká se.
Bolesti chodí po polích.
Teď projdeme se po lese,
kde smutek skryl se v haluzích.

Proč nechceš jíti pasekou?
Klekání zní. A měsíc jde . . .
Hleď, jak ty sosny mokré jsou!
My projdeme se pasekou . . .

Nad námi smutek v haluzích —
A nikdo jiný nevidí.
A Bolest honí po polích.
Tož rychle! než nás vyslídí . . .

ŽHÁŘSKÁ LOĎ.

Jak zvlhlá pochodeň has' život přístavem,
jak vlajky skleslé v tmu se nad ním rozepěly.
Den barvy poslední v plachtoví rozlitém
jen krví rozpouštěl. — Lampy se s palub rděly.
Po dlouhou dobu už se vody nehnuly — —

Tu náhle do ticha zavřískly signály,
Loď pyšná vplula, své kolébajíc boky.
Pak řetěz zaúpěl. A jiskry létaly . . .
Po kluzké palubě čís zněly rychlé kroky
Zas všecho utichlo. Jen vody šplounaly — —

Však brzo nade vším už jiskry tančily,
dým v úzkých spirálách se po vodách kams valil —
Pak bílým plachtovím se ohně rozlily,
proud začernalých vod se k břehům zvolna nalil
a dlouhé uhly nes. Jak vody vířily! — —

Z přístavu slavného po dlouhá století
loď vyšla záhadná pyšnými v dálky kroky. —
Jak volná moře jsou! — — Už v přístav nevletí!
Kams v dálky, v neznáma své rozkolébá boky . . .
Svá světla shasne. — Vody rozzpívá — —

FEUILLETON.

Alfons Breska: ROMÁNY VICTORA HUGA.*)

Francouzská literatura děkuje Victoru Hugovi za stvoření románu historického. Před ním nebylo téměř ničeho mimo nejisté a tápavé pokusy, jež nelze považovat ani z daleka za romány historické. Pohnutka, jež vedla Victora Huga k tomuto druhu románu, mohla být dvojí. Předně touha po malebnosti, barevnosti, po obrazech nádherných a oslnivých, záliba ve třpytných kostumech, za druhé nebyla tu fantasie ani obmezena skutečnosti ani úzkým rámcem dramatu, jež tlumil její volný rozlet.

Romány Victora Huga svědčí o vzácném historickém smyslu. Jsou jakýmsi hallucinačním viděním minulosti. Aby zachytil co nejpřesněji obraz té či oné doby, snáší obsáhlou bibliografii, dobrá facta historická, používá svých znalostí archaeologických. V Notre-Dame je to mohutná evokace celého středověku se všemi jeho obyčeji, zvyky, mravy, zábavami a pověrami. Je to oslnivé vidění staré Paříže z patnáctého století s jejím složitým místopisem, s její klikatinou úzkých a temných uliček, s jejími cikány, poustevnicemi a žebráky. V Muži, který se směje, zříme poměry anglické monarchie z konce sedmnáctého století, zhoubnou nádheru její šlechty na jedné straně a nesmírnou bídu lidu na straně druhé. Román Hau Islanďan líčí děsivě chmurné poměry Norska z konce 17. století, ukazuje nám divokost těchto severních ponurých krajů s jejich neschůdnými cestami a hvozdy, kde hemží se to skřítky a démony, s posupnými slujemi, jež skytají útočiště pověstnému brigantu Hauovi. Devadesát tři uvádí nás do doby velké revoluce, Bug-Jargal do St. Dominga, do doby vzbouření otroků a jejich bojů za svobodu. Ve všech románech historických shledáváme tutéž snahu po věrném zachycení prostředí, po přesném lokálním a časovém zabarvení.

Signalisující znamení ke vzkříšení historického románu ve Francii dal Walter Scott, jehož sláva šířila se tenkráte po celém světě, daleko přes hranice jeho ostrovní vlasti. Stejně, jako čelní jiní spisovatelé podivuje se i Victor Hugo tomuto velkému anglickému románopisci, ale snaží se tento román historický přivésti na vyšší stupeň krásy a dokonalosti. »Po malebných a prosaických románech Waltera Scotta zbývá vytvořiti jiný druh románu, jenž dle našeho mínění bude krásnější a dokonalejší. Jest to román, jenž jest drama a epos zároveň, jenž jest malebný a zároveň poetický, skutečný a zároveň veliký, román, jenž slučuje Waltera Scotta s Homerem.«

Jako v dramatech Victora Huga tak i v jeho románech nalézáme látky fantastické, plné podivuhodných dobrodružství, jež ale celkem stojí v souhlase s dobou, ve které se odehrávají. V Notre-Dame poznáváte osudné lásky Quasimoda a Frolla k Esmeraldě, jež zbožňuje však Phoeba, krásného kapitána královských lučištníků. Oba mužové, Quasimodo i Frollo, zvoník i kněz, usilují o lásku cikánky. Jeden ji miluje zjevně, druhý tajně. Jeden usiluje o její zhoubu, druhý o její záchranu. Jako anděl a démon vedou boj o ubohou bytost. Konečně démon zvítězí, kněz odevzdá Esmeraldu šibenici. Sám zhyne bídnou smrtí, svržen Quasimodem s vrcholu chrámu do propasti na dláždění ulice. Quasimodo umírá dobrovolně, objímaje mrtvolu cikánky. Připojte k tomu různá dobrodružství Petra Gringoire-a, kajicnici, lkající pro ukradené dítě, tajemný talisman, pomocí něhož shledává se matka s dcerou v osudném okamžiku a máte přibližný obraz děje. V Muži, který se směje, jsou to podivuhodné příběhy dítěte, zohyzděného tajemnými zlosyny, jež opuštěné nalézá útulku v zelené boudě kejklířské, dorůstá, provozuje své řemeslo kejklíře a po patnácti letech řízením osudu a Prozřetelnosti stává se lordem, peerem anglickým, dědicem nesmírných statků a končí sebevraždou. V Bug-Jargalovi naleznete nejpodivnější sběhy událostí, lásku Bug-Jargala, syna afrického krále, k Marii, snoubence Auverneye, vzbouření otroků, hořící plantáže, zachránění Marie z plamenů, zajetí Auverneye černochy, pronásledování černochů, vysvobození Auverneye ze zajetí Bug-Jargalem a smrt tohoto vznešeného mouřenína. Děj tento má cosi z divokosti a fantastičnosti tropických pralesů. Tyto látky bizarrní a fantastické shledáváme v Pracovnících moře, Bídnících a Hauu Isanďanu, jež Victor Hugo sám zve románem fantastickým. Tyto děje podvolují se ve všem změnám básníkovy obraznosti, křižují se a rozptylují v různé strany a slouží spíše za umělé pojítko jednotlivých částí jeho inspirace a imaginace.

Tyto děje pohnuté a divoké odehrávají se na místech nádherných, oslnivých, malebných, v lesích, městech, v komnatách paláců, nebo na místech opuštěných, chmurných, nejasných a ohyzdných. Vedle míst krásných nalézáme místa temná a šeredná, vedle osob absolutně krásných osoby pitvorné a ohyzdné. Bizarrní a ohyzdný je zvoník v Notre-Dame. Jeho nos je čtyřhranný, ústa kopytu podobná, levé oko je malé, téměř zarostlé zrzavou naježenou brvou, kdežto pravé oko mizí pod ohromnou bradavicí. Zuby nesrovnalé, tu a tam vylomené, pysk mozolovitý, jejž přesahuje jeden zub, jako kel slonův, brada rozsochatá; výraz tváře projevuje směs zlomyslnosti, úžasu a zkormoucenosti. Hlava jeho je tlustá, zrzavými vlasy zježená, mezi oběma lopatkami má veliký hrb. Soustava jeho stehen a noh je tak podivně zkroucena, že se mohou toliko koleny dotýkat a z předu podobají se dvěma zkříženým kosám, toliko rukojetí spojeným. Tak vypadá jedna z hlavních osob Notre-Dame Quasimodo. Ohyzdný jak ďábel a hbitý jako gorila. Ale takový zjev není snad ojedinělý. Naleznete ho i jinde. Stejně ohyzdný je Gwynplaine v Muži, který se směje. Jeho ústa otvírají se až po uši, uši jsou ohrnuté až k očím, nos beztvarný. Oči jeho se podobají slepým oknům, ústa díře, nos výběžku s dvěma děrami, jež jsou nozdrami. Na jeho obličej nelze pohlednout beze smíchu. Habibrah, zvaný též Obi v románu Bug-Jargal je ohyzdný trpaslík, malý, břichatý a pohybující se s úžasnou rychlostí na svých tenkých nožkách. Hlava jeho je obrovská, do ramen zaražená, pokrytá spíše hrubou vlnou než vlasy, uši veliké, že by si jimi mohl oči utírat, kdyby plakal, tvář pitvorně šklebivá. Připojte k těmto osobám okolí tmavých brlohů, dvůr zázraků, doupata žebráků, zazděné cely, zvané »myší děrou«, mučírnu, kam vedena Esmeralda, obviněná z čarodějnictví, hrozivá zákoutí, kloaky, pelechy zločinů a bídy a uhádnete, v čem spočívá nový objev Victora Huga. On nalezl krásu v ohyzdnosti a získal si práva existence. Vše, co je v přírodě, má právo býti také v umění. Bytost šeredná má právo býti zvěčněna uměním stejně jako bytost krásná. Ohyzdné může být stejně charakteristické jako krásné, groteskní jako vznešené.

Rekové těchto románů jsou bytosti stejně podivuhodné jako nešťastné, bytosti, jež nepoznaly lásky a něhy, stíhané osudem a vyhostěné ze společnosti. Gwynplaine je nalezenec, pohozené dítě, neznající matky ani otce. Esmeralda bez domova a vlasti toulá se bezcílně světem,

*) Z románů Victora Huga přeloženy do češtiny Muž, který se směje a pak Hau Islanďan pod názvem »Syn místokrálův«. Oba vyšly jako příloha »Národních listů«. Tiskem a nákladem Dra. Edv. Grégra vydán česky Notre-Dame de Paris s titulem »Chrám Matky Boží v Paříži« čili »Esmeralda, dítě cikánské« v překladu Vincence Vávry-Haštalského. Nákl. J. Otty vydán román Bídníci a Devadesát tři, první v překladě Em. ryt. z Čenkova a druhý v překladě Karla Chudoby.

neznajíce svého původu ani vzniku svého podivného jména. Co znamená její jméno? Neví. Pochází z Francie? Neví. Má rodiče? Neví! Quasimodo nalezen byl na dvoře chrámu Notre-Damského, stižený dvojím neštěstím: neznámého narození a zmrzačeného těla. V Posledním dnu odsouzence je to člověk odsouzený k smrti, v Bídnících uprchlý galejník a kárance, v Bug-Jargalu vzbouřený otrok. Konec života těchto osob bývá násilný a krutý. Gwynplaine zahyne v moři, kam vrhne se v zoufalství, Esmeralda končí na šibenici vzdor své nevinně, Quasimodo nalézá útěchu v dobrovolné smrti, Bug-Jargal dá se zastřelit z velkomyslnosti. Jedině smrt Jeana Valjeana obestřena je zlatou září zory a to ještě k vůli vyniknutí symbolu a vůdčí ideje básníka.

Tito hrdinové nešťastní, vyvržení a štvaní nalézají se ve stálém téměř boji se stávajícími poměry a společností. Jsou nenáviděni a nenávidí. Quasimodo je vysmíván, na pranýř postaven, kamenován, tupen každým, nenáviděn všemi. Opětuje tuto nenávist nenávistí, staví se v hrozivý odpor proti společnosti. Gurjuplainovi směje se lůza, shromažďující se před zeleným vozem, smějí se mu lordové, ku kterým řečni. Jean Valjean hledá cestu, jakby se stal řádným členem lidské společnosti, ale je odmítán a pronásledován. Odmítán její pýchou, pronásledován její spravedlností. Bug-Jargal staví se na odpor bělochům, jsa vzdorný oproti pánům.

Tito psanci překvapují nás a uvádějí v úžas namnoze svými činy vznešenými a šlechetnými. Dobrodružství Jeana Valjeana jsou celým řetězem podobných překvapení. Všechno zlo na něm páchané odplácí dobrem. Nesčetněkráte nasadí svůj vlastní život, aby zachránil osobu jinou. Soudní scéna při přelíčení s Champmathieuem, nebezpečná pouť Valjeana s raněným Mariem temným bludištěm pařížských kloak, jsou toho nejzřejmějším důkazem. Šlechetnost jeho vrcholí v momentu, kdy daruje život a propouští na svobodu svého nejúhlavnějšího nepřítele Javerta, policejního agenta. Quasimodo je krajně obětavý, vrhá se na pacholky kata, vyrve jim Esmeraldu a jedním skokem zachrání se s ní v útočišti chrámu Notre-Damského. Nasazuje pro ni svůj život, samojediný chrání domněle její bezpečnost proti nesmírnému davu žebráků a pobudů a na konec s ní dobrovolně umírá. Bug-Jargal prokazuje milost zajatcům, vynese z plamenů hořícího stavení Marii a několikráte zachrání život jejího snoubence Auverneye.

Osoby Hugových románů jsou většinou ideální a symbolické. Bug-Jargal je symbolem hrdého uvědomění, že také otrok má právo zvát se člověkem. Ve vězení zlomí svoje pouta a odkopne je s posunkem, jakoby říci chtěl: Já nejsem stvořen k nošení pout. Enroljas je ideál povstalce, Jean Valjean lítostného kajicníka, jenž dojde spasení. Javert je symbolem spravedlnosti lidské, jako Valjean spravedlnosti božské. A což Gwynplaine? Myslíte, že je to pouhý kejklíř, osudně znamenaný zločinnou rukou lidskou? On je víc, je rovněž symbolem! Věčné utrpení skrývá se tu pod maskou věčného smíchu. Klesá pod nesmírným břemenem neštěstí a bídy a budí jen smích u ostatních. Jaká to tragika osudu! Přichází z kloaky společenské bídy, ze zelené kejklířské boudy a stane v komoře peerů. Kejklíř mění se v lorda. Vynoří se ze záhadných nížin, z temných propastí společnosti a dotýká se trůnu. Jest symbolem utlačování. Jest to lid! Jeho osud je společným se strašným osudem šlapaných a vyhostěných. Nikdo nevěří v jeho neštěstí, bídu a zoufalství. Každý vidí jen jeho tvář, tuto masku věčného smíchu. On hřímá, proklíná, pláče, ale jeho obličej se směje. Když propukne ve vzlykající pláč před shromážděnými lordy v komoře peerů, tu zaburácí bouře smíchu sněmovnou. Neštěstí nízkých budí veselost vznešených!

Svým zjevným symbolismem, svou jednoduchostí a nejasností, svými krajními a elementárními vášněmi nabývají tyto osoby rozměrů obrovitých a fantastických. Ale i věci, neživé předměty stávají se pod rukou Victora Huga nesmírnými. Přestávají býti hmotou a stávají se čímsi ohromným a živoucím. Některé scény, jako odpoutané dělo v románě Devadesát tři jsou toho zjevným důkazem. Podobné výjevy fantastického zveličování působí hluboce a úchvatně i na mysl čtenářů neliterárních. Kdo jednou četl Devadesát tři, nezapomene nikdy na tuto scénu s dělem i když celý obsah románu zmizí z jeho paměti. Odpoutané dělo není více dílem ruky lidské, není více dělem, ale rozzuřeným netvorem, který má svou vlastní vůli, který řádí, mstí se a vraždí. Tvrz La Tourgue a Guillotina, jež ocitnou se poprvé sobě tváří v tvář, pozorují se s úžasem a nenávistí jako bytosti živé, cítící a myslící. Dívají se na sebe tak, jakoby se díval zarytý přívrženec monarchie na řádění republikána. Rozbouřený oceán v Muži, který se směje, je strašný a neústupný mstitel, který štve loď prchajících zlosynů od skály k skále, od nástrahy k nástraze, nechá je znovu a znovu unikat nebezpečí, pase se na jejich mukách, konečně ztichne ve svém bouření a hněvu a dívá se s klidem inquisitora, jako děravá loď vždy víc a více se ponořuje, až zmizí v hlubinách i s bídníky. V obou románech předměty neživé, dělo i oceán, dílo ruky lidské i živel přírodní, mění se v krutý nástroj v rukou Prozřetelnosti. Někdy činí Victor Hugo z neživých předmětů i reky svých románů. Kdo je vlastně hlavní osobou v Notre-Damu? Je jí snad Quasimodo, Esmeralda, Claude Frollo? Ne. Osoba historická či vybájená? Ne. Rek minulosti nebo přítomnosti? Obojí! Je to kathedrála. Ale to není již mrtvá hmota, to není kámen ani balvan, toť ohromná nestvůra, kamenný obr, chmurná obluda, která vás plní nadšením i hrůzou. Gigant, drtící osudným krokem ty, kteří k němu se přiblíží, cikánku i kněze, Esmeraldu i Frolla, dobro i zlo, krásu i ohyzdnost, ty, kteří ho milují, stejně jako ty, již ho nenávidí, ty, kteří v něm hledají útočiště a spásu, stejně jako ty, kteří odváží se na něho útočit. Za noci nabývá tento chrám vzezření zvlášť fantastického a strašidelného. Zdá se, jakoby se otvírala ústa a oči jeho soch. Všichni ti kamenní biskupové, světcové, poustevníci, církevní knížata a králové jakoby v nastávající noci procitali z hlubokého spánku a střásali se svých údů tížící ztrnulost. Je slyšet vytí kamenných psů a netvorů, kteří ve dne, v noci s nataženými krky a zejícími tlamami střeží kathedrálu.

Když Frollo vrací se ze své toulky, štván mukami vášně a výčitkami svědomí, tu se mu zdá, že chrám se hýbe a oživuje. Každý ohromný sloup stává se obrovitou tlapou, jež svou širokou kamennou dlaní buší do podlahy a gigantický chrám je jakýsi slon, jenž dýchá a po pilířích jako po nohou kráčí, jehož dvě věže slouží mu za rypáky a ohromné černé sukno za čabraku. Tyto příklady mohli bychom rozšířiti řadou jiných. Nalezli bychom je v Pracovnících moře, nalezli bychom je v Bídnících. Tímto darem fantastického zveličování, touto schopností oživovat věci neživé stýká se Victor Hugo s jedním moderním autorem, Emilem Zolou. Některé partie Zolových románů svádějí přímo ke komparaci. Ale je ještě jeden společný bod, ve kterém se stýká Zola se svým velikým literárním předchůdcem. V líčení zmatených a nesmírných davů. V hemžení, šumu, ruchu, nejasném a temném vlnění lidových zástupů zachycena Victorem Hugem záhadná duše davů. Pouliční vřavy a vzpoury v Bídnících, tiseň množství lidu při návštěvě vyslanců flamských v Notre Damu, volba papeže bláznů, dvůr zázraků, kde za noci bzučí to jako v úli, dlouhý, strašidelný tah žebráků a pobudů, jejž vede spícími ulicemi Paříže Matyáš Hunyadi Spicali, vévoda egyptský a cikánský Clopin Trouillefon, král z Thunesu, a Vilém Rousseau, císař galilejský, útok těchto tuláků na kathedrálu, líčený s překvapující životností.

Uprostřed všech těch scenerií fantastických a ohromujících, výjevů malebných a chmurných setkáváte se

*

s malými a nevinnými bytostmi, ke kterým sklání se básník s největší něhou a láskou. Jsou to děti. Zde nalézáte scény, jež jímají vás vzdor vši prostotě hloubkou svého procítění. Zde plýtvá básník nejněžnějšími slovy a světlé hlavičky těchto bytostí obetkává nejvyšším kouzlem poesie. Jako Kristus, který pravil: »Nechte maličkých přijíti ke mně«, tak i Viktor Hugo přeje si děti mít kolem sebe. »Nechť děti zůstanou! nevyháněјte je z pracovny básníkovy, nechť jenom mísí svůj dětský smích a zpěv do sboru vnitřních hlasů, jež zaznívají v dumy píšícího. Dech jejich neplaší pestré bubliny jeho snů. Myslíte, že jest mi teskno, spatřím-li mezi vidinami krve a plamenů tyto světlé hlavičky . . .« Dokonč.

LITERATURA.

Paul Leppin: Die Thüren des Lebens. »Symposion XII.« (H. Kosterka) Praha, 1901. Cena: K 1·20.

»Věnuji tuto knihu paním, které ve svitu lampy hledají mrtvá léta . . . které znají romance Pokory a ballady Žalu . . . kterým mezi lidmi je stále cize.« Tato slova naleznete v nadpisu »Brány Života«. Precisují stručně celou náladu, celou vůni knihy, knihy, jež je smutná, jako ty paní, žalná a cizotou strádající. Je to smutná povídka nebo spíše pohádka o lásce dvakrát zklamané, o ženském srdci dvakráte zlomeném. Veronika Seligová, tichá, passivní, skoro vegetativní bytost je její hrdinkou. A celý děj této malé knížky točí se právě kolem této neschopnosti žít, kterou Veronika ve svém srdci nese. Nedovede vyjít vítězně branou do plného, radostného života. Pokusila se sice po dvakrát o to, ale vždy navrátila se poražená, se znamením smrti na čele, jako příliš jemná květina, kterou ovanul drsný vítr.

Ale při knize páně Leppinově na thematu konečně nezáleží. Její autor, delikátní stilista, chtěl ukázati, jakou bohatost barev má jeho štětec, jakým kouzlem náladových polotónů vládne jeho péro. Pan Leppin náleží mezi ty, jimž při uměleckém díle jedná se jen a jen o »Jak« a nikdy ne o »Co«. Je l'art pourlartistou, ciselérem zádumčivých vět, které plynou volným, okouzlujícím tokem. Nikde nezapře v sobě intimního a jímavého lyrika, jak ho známe z krásných básní, jež uveřejnil v pražském »Frühling«. O. Theer.

Z CIZÍCH LITERATUR.

Paul Adam: L'Enfant d'Austerlitz. (P. Ollendorff.) Paris, 1902. Cena: 3·50 fr.

V lonském ročníku »Lumíra« přinesli jsme posudek o Adamově románu »La Force«. »Dítě od Slavkova«, jeho nejnovější dílo, je jen pokračováním o této sérii románů, které, jak praví autor, mají »vylíčit různé fáse téhož ideálu během staletí«. Touto definicí nabýváme teprve náležitého porozumění pro obtížný cíl, který si Paul Adam položil. Chce, v celé řadě děl, vzkřísit k životu tragedii Síly bojující proti Lsti, tragedii duševní Velikosti, zápasící s Prostředností. Začíná Byzancí, prochází románem »L'Être« přes středověk a zakotvuje ve Francii XIX. stol., v níž stopuje boj dvou jmenovaných principů od prvních až do posledních let minulého věku. V »La Force« viděli jsme dobu napoleonovskou s jejím horečným vzepjetím, s jejími bitevními signály a s korouhvemi vlajícími vesele na znamení vítězství. Byla to doba »Síly«, jejímž representantem je Napoleon a potom ten statečný dragounský plukovník Bernard Héricourt, kterého u Prešpurku usmrtila dělová koule.

Jeho syn, Omer Héricourt, počatý v táboře u Slavkova, kam přijela za plukovníkem jeho žena, je hlavní osobou přítomného románu. Spolu se svou sestrou Denisou je vychován na osamělém zámku, v západním Lotrinsku, kde jediným soudruhem je mu matka, vdova, neustále černě oděná, bigotní a nedůživá, a praděd Lyrisse, jeden z náčelníků francouzských svobodných zednářů. Tak Omer již od dětství ocitá se mezi dvěma, navzájem protivnými, nepřátelskými proudy. Na jedné straně matka, meškající neustále na modlitbách za svou prý nesmírně hříšnou duši, a na druhé praděd, horující o svobodě a rovnosti všech lidí a deklamující zásady encyklopedistských filosofů, Voltaira, Diderota a Condorceta. Hoch vyrůstá, maje intelligenci již v nejrannějších letech živenu filosofickými normami starého zednáře. Mimo to tane mu neustále na mysli obraz hrdinného otce, jenž zemřel za Francii a za Napoleona. Omer chvílemi sní, že zemře také za Francii a za Napoleona, kterého zahlédl kdysi v Paříži při přehlídce vojska . . . Ale časy se zatím změnily. Velký císař je internován na sv. Heleně a ve Francii nastupuje vládu Ludvík XVIII. a s ním celý systém reakcionářství a klerikalismu. Pavel Adam vykreslil několik figur, jež symbolisují dobu prospěchářského zpátečnictví. Je tu ironický diplomat Gaëtan hrabě Praxi-Blassans, Omerův strýc, a jiný strýc Augustin Héricourt, bývalý důstojník v Napoleonově štábu, jenž však přešel ke straně královské a stal se generálem. O chlapce rozvine se boj: matka i oba dva strýcové chtějí, aby se z Omera stal kněz. Praděd a jiný strýc, setník Edme Lyrisse, věrný Napoleonovi i po jeho pádu, usilují učinit z něho »svobodného myslitele«. Omer je konečně dán na vychování k otcům Jesuitům a svolí státi se knězem.

Takové je asi dějové vlákno v »L'enfant d'Austerlitz«. Ale není také než pouhé vlákno, kolem něhož rozpředl Paul Adam spousty barevných episod, drobných obrázků, illustrujících dobu, v níž se román odehrává. Mimo citované postavy uvádím postavy Jesuitů vychovatelů Omerových, jako na př. otec Corbinon, pak celý život v klášteře, nebo Omerovu sestru, Denisu, drobnou, sobeckou a požívačnou osůbku, jeden z nejlepších ženských typů, které Paul Adam vytvořil. Najdete tu celou tu dobu posledních napoleonských let a prvních let nového království, živou, barvitou a věrnou, se všemi myšlenkami, které vířily tehdy v hlavách, s celým svým sobectvím a reakcionářstvím i s celým dobrodružným zednářstvím a karbonáry. Román sám nemá sice té prudké, úchvatné síly jako »La Force«, to však neleží v umění autorově, nýbrž v rozdílnosti látek obou dvou děl. V »La Force« divadlo válek, v »L'enfant d'Austerlitz« život na osamělém zámku a malba studeného života v salonech pařížské diplomatické aristokracie. Ale tam i zde shledáte se se stejně mistrovskou formou, upomínající poněkud na stil Flaubertův, jenom že stil plamennější, rychlejší ve svém kvapném tempu, a se stejnou snahou: »vepsat«, jak praví Paul Adam v předmluvě k jednomu ze svých románů, »do symbolu dogma«, »vytvořit filosofickou metaforu«, »zachytit myšlenkovou emoci« té které doby. Tím je Paul Adam historickým románopiscem par excellence. Nevkládá do doby, kterou líčí, ani ideály ani myšlenky svého věku. Nesympathisuje také s některou osobou na úkor druhé. Neprotežuje politiku ani té ani oné strany. Je pouhým zrcadlem, prosyceným světlem i stínem té které doby, jejíž světlo i stín pokorně reflektuje ohnisky svého velkého umění.
O. Theer.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předpláceji odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. 20. BŘEZNA 1902. * ČÍSLO 17. *

NORA HAUSKOVA:

DVOJÍ POZNÁNÍ.

Péro Dodovič se nudil; přecházel po pokoji s dýmkou v ústech, velikými, rozvláčnými kroky, hledě při tom stále nehybně před sebe, což činil vždy, přál-li si, aby mu čas nějak utekl, a čekal-li na nějakou spasnou myšlenku, o které by se rozepsal, a tím by dlouhé hodiny svého prázdného času užitečně strávil

Podivno! Péro Dodovič byl vdovcem již po tři leta, a míval nyní tolik prázdného času, tolik nerušeného klidu, že mohl trojnásobně tolik pracovati, než za dvouletého svého manželství. Jak často bručíval a mrzel se, přicházíval-li tehdy z úřadu o třetí hodině odpolední, a nacházíval-li svou choť ve svém pokoji zaměstnanou; tenkráte přával si, aby ji tu neviděl, vcházel se zachmuřeným obličejem, hřmotně a násilně zavíraje za sebou dvéře, a dupal silně, narážeje při tom tvrdě o podlahu svými podpatky. A paní Dodovičová, dáma jemného vzezření a jemné štíhloučké postavy, jen malounko sobě povzdychnuvši, vstala hned a odcházela z pokoje.

To pana Dodoviče jaksi hnětlo a zahanbovalo, volal ji zpět, zdržoval ji a něžnými slovy ji odprošoval. V prvních měsících svého manželství paní Emilie také dávala se přemluviti, zůstala u něj, a nerozuměla, proč potom zas hučel, drobnůstky rozestavené po psacím stolku odstrkoval nebo dokonce převracel a někdy i rukou do stolku uhodil, a daleko kolem sebe odplivoval.

Nepochopovala, že by chtěl přece býti sám, když ji vybízel, aby u něj zůstala. Ptávala-li se pak zaraženě: »Chceš pracovat? Budeš psát?« dostala jen úsečnou odpověď: »Ach, ani mi nenapadne! Kde mám k tomu vzíti také chuti?« A paní Dodovičová seděla tu pak s udivenýma očima, se ztaženými rty, jakoby chtěla v pláč propuknout. Sevřela ruce v klíně, a hleděla na něj, nemohouc pochopiti, co ho rozhořčuje; obyčejně odcházela pak přece, aby si pláčem ulevila, bojíc se, aby manžela ještě více svými slzami nepobouřila.

V druhém roce manželství už zcela ho pochopila. Byl ovšem trochu podivín; chtěl býti sám, ale zdržoval ji vždy, někdy jí i dokonce poroučel, aby zůstala. Tu paní Emilie nepřestala se usmívati, a upírajíc na něj oči plné čtveráctví, třeba i strojeného, oznámila, že musí dnešního odpoledne použiti, aby navštívila svou přítelkyni, nebo potřebné věci nakoupila. Hněval-li se, prosívala ho, aby dovolil jí odejíti. A odcházela pravidelně vždycky, trpělivá a spokojená u vědomí, že manželu tím prospěje.

Péro Dodovič si oddychnul, nesmírně spokojeně a šťastně, a zasednuv za stůl, pracoval téměř horečně, aby ty nerušené hodiny použil. Psal povídky a měl štěstí, že se líbily a byly vždy zdařilé.

A nyni, kdy tolik měl času, kdy nikdo ho nerušil a nezlobil, přestával psát, a nic ho ku práci nepovzbuzovalo. Neměl myšlenky a napadla-li ho některá, za chvíli nezdála se mu dosti zajímavou, aby se o ní rozepsal.

Někdy napsal také první větu, která se mu líbila jako začátek; ale dál nevěděl, a papír odhodil.

Zlobil se na sebe, kouřil ve svém pokoji po celý den, proti bývalému obyčeji, dělal velké kroky a zůstával před všemi obrazy stát, prohlížeje na nich každý tah štětce, aniž by si toho byl vědom, až se mu zprotivily tím častým prohlížením. Pak vrhl se na pohovku, a zas nehnutě díval se ku stropu, domnívaje se, že pátrá a hledá myšlenku k nějakému románu, a zatím sledoval s jakousi ztrnulostí každou křivku ve hvězdě na stropě. Tady se malíř musil zastavit, snad na něj dole někdo promluvil, a on, obraceje hlavu, přestal

na okamžik pracovat — aneb ho bolela ruka a odpočíval? Vida, tady je nemotorný puntík — snad se malíř leknul a vrazil štětcem do stropu? — Ale dál samá pravidelnost. Zpitvořené vinné listy, z polovice vždy světlo, stín. Vida, vida! Světlo, stín, světlo, stín — světlo, stín! Jen — dva, tři — osm listů kolem — jeden jako druhý! Prožluklý malíř! Což nevěděl, že se měl řídit podle světla? Zde naproti oknům světlé, po straně temné listy? Jak asi ten hlupák vypadal?

Péro Dodovič, pociťuje náhle prudké bolení hlavy, jedním pohybem vyskočil s pohovky. »Jsem nervosní!« vykřikl hlasitě. »To je to celé! Ta samota stále, ta houževnatá snaha, psát, pracovat, myslit, s tím stejným výsledkem, a přesvědčením, že již nic nevymyslím!

A hlavou kmitla se mu myšlenka, která ho často v noci, nemohl-li spáti, napadala, aby se oženil, a vyrušován svou chotí opět mohl psáti!... Už ho to několikrát, i za jasného, střízlivého myšlení napadlo. A před očima objevila se mu velká, plná postava sestřenice Ridovičové, usmívající se, a hledící na něj velkýma, širokým kloboukem zastíněnýma očima . . .

Péro Dodovič zastavil se před zrcadlem. Ani hned neslyšel, že na dvéře kdosi zaklepal. Až při třetím silném klepání, které již bušení se podobalo, vytrhl se ze zkoumání svého obrazu, a několikrát »dále, dále,« vykřiknuv, běžel dvéře otevřít; zamykal se totiž vždycky, kdykoli chtěl pracovat.

Ve dveřích na temné chodbě zůstala ještě okamžik státi velká postava paní Ridovičové, vdovy po velkostatkáři, sestřenice pana Dodoviče.

»Jaké překvapení! Zrovna jsem na vás myslil, a dnes už po několikáté!« volal Péro Dodovič, a hlavou proběhla mu otázka, je-li dobře, že zrovna dnes, v tuto chvíli přišla, a že je předcházejícím přemýšlením a tím nenadálým příchodem jejím rozčilen.

»Opravdu?« usmála se poněkud paní Ridovičová, a z pod širokého letního klobouku, který tak ráda nosila, zasvítily dvě temnomodré oči, ale dnes zářily až příliš. »Tolik mě to těší, milý Péro, jestli jste opravdu na mě myslil — alespoň jsem pak jista, že vás nevytrhuji . . . .«

»Ach, Bože, mě teď nevytrhuje nikdo!« s nešťastným výrazem v očích povzdychl Péro Dodovič. »Chtěl jsem vlastně psát . . .«

»Já vím, vím — totiž mohu si mysliti — jste vždy tak pilný . . .« a paní Ridovičová se obrátila, aby se mohla lépe usmáti.

»Nevíte vlastně, proč přicházím!« řekla zas, když Dodovič mlčel, a hlas její zněl, jakoby teprve nyní se udýchala rychlou chůzí, a prudce pustila se do lenošky, že se tato až rozhoupala: »Jsem rozčilena, strašně rozčilena — nepozoroval jste to? Podívejte se na mne, ruce se mi chvějí — vůbec se celá třesu . . .«

Vztahovala k němu ruce, na kterých opravdu krajka kolem rukávu se chvěla.

Péro Dodovič uchopil jednu z nich, a přes to, že vězela v rukavičce, upřímně ji políbil. A při tom napadla mu zmatená myšlenka, jak asi dnes se rozejdou?

Podržel ještě ruku její ve své, prohlížeje si jemnou rukavičku. Paní Ridovičová byla tak rozčilena, že klidně ji ponechávala v ruce jeho, ani si toho nepovšimnuvši.

»Ale, co to nesete?« ptal se Dodovič — cítě jakýsi zmačkaný, tvrdý papír ve dlani své sestřenice, když se silným stisknutím ruku jí propouštěl.

»Právě proto přicházím!« odpověděla paní Ridovičová, a celá tvář její rudým nachem se pokryla.

»Vidíte, milý Péro, přicházím vás prosit o radu! Jsem tak sklíčena, tak rozčilena, že nevím co počíti. Vy mi poradíte, viďte, jako jste mi již tak často pomohl . . .«

»Ach, nevíte ani, jak rád! Jenom mi řekněte, oč se jedná! Jste skutečně velmi rozčilena — a je mi líto, vás tak viděti . . .«

Paní Ridovičová na okamžik se na něj zahleděla, a v očích kmitala se jí otázka: »Opravdu?« Byla přece tak krásná ve svém rozčilení — tváře tak čerstvé, růžové, oči tak lesknoucí.

Péro Dodovič také to uznával, sklonil se nad rukou její, kterou znova uchopil, ale tentokráte vyhledal si místo nad rukavičkou, kde mezi bílými krajkami jasná pleť se růžovatěla, aby opět ji políbil.

Paní Ridovičová vstala prudce a chodila rychlými kroky po koberci od pohovky k oknu.

»Prosím vás, poraďte mi! Znáte přece mou dcerušku dobře — viďte? Je hezká . . . že ano? A před půl rokem bylo jí šestnácte let — ačkoli vypadá starší — ne? Je poněkud vyvinuta na její leta. Je to takové dobré, upřímné dítě! Ještě skutečně dítě, prostoduché, dobré, tak dobré — ale vy ji znáte, viďte?

Ještě včera myslím stále — dítě, takové pouhé dítě, každou hloupost mně svěřila — dnes netuším ničeho, zasednu ku klavíru, abych si zahrála nějakou melodii. Bylo mi dnes smutno . . . tak smutno, nemohu říci proč, jsou nálady často takové, aniž víme příčiny . . . Snad se vám také někdy podobně děje, že ano?«

Péro Dodovič jenom přikývl, dívaje se při tom na temněčervené její rty, protože hned zas pokračovala:

»Dlouho už jsem nehrála, proto přicházely mně všechny noty nějak cizí . . . přebírám se tak v nich, vezmu nový sešit písní, který leží na pianě, před týdnem ho teprve Ilka koupila . . . a jak jej pozvednu, vypadnou mi dva aršíky papíru na klín . . Jeden byl psán tužkou, a mnoho v něm škrtáno — ten druhý, který mám zde, již na čisto přepsán. Vidíte,« pozdvihovala paní Ridovičová

papír k očím svého bratrance, »jak vzorně, kaligraficky, úhledně .. Ale ten obsah, ten jeho obsah! Věřte mi, myslila jsem, že sešílím! . . . Můj Bože, kdyby byl můj choť ještě živ, nebylo by se to nikdy stalo, nikdy nic takového . . . Ale prosím vás, jakou já mám autoritu?

Jak jen mohla se Ilka opovážit,.vylévati city tak směšné a zpozdilé, tak trestuhodně vášnivé! Nemohu pochopit, kdo může býti ten její adorateur! Jistě je takový blázen jako ona, a ty hloupé myšlenky jí vnucuje . . .

Čeho musila jsem se to dočkati! Já sama ve svých čtyřiatřiceti letech« (snad omylem paní Ridovičová dvě leta si ubrala), »jsem žádné podobné poplašené vášně nezažila . . . Ba netroufala bych si do dnešního dne, muži, kterého bych milovala . . .« Hlas paní Ridovičové zněl rozechvěně, umlkla na chvíli, jakoby slov svých se zalekla. Zmateně hledíc z pod sklopených víček, jako v nesnázích točila hedvábným kroužkem na svém slunečníku.

»Věřte mi,« dodávala tichounce a nesměle, »ještě dnes ostýchala bych se něco podobného na papíře vyznati . . . mám za to, že žádná žena nesmí své city tak otevřeně muži vyznati, že se tím pokořuje, snižuje . . . nemá a nesmí vůbec něco takového ani pociťovati!

Prosím vás, poraďte mi, jediný příteli, co mám si s tím hrozným dítětem počíti!? Uznávám to již sama, jsem na její vychování příliš slabá, a tak malomocná . . .«

Paní Ridovičová mluvila rychle, zoufale a trhaně, a byla tak rozčilena, že přitisknuvši krajkový šáteček k očím, propukla ve vzlykot.

»Co to činíte?« ulekl se Péro Dodovič. »Pro Boha, nedělejte mi to! Ilko, slyšíte? Slzy nikdy nesnesu! Vždyť vám poradím, jistě dobře, svědomitě! Co to dítě jen vyvedlo? Nešťastné dítě! Ale počkejte; hned se podívám! Vždyť dá se snad přece všechno ještě napravit!«

Péro Dodovič, sám více snad rozrušen než paní Ridovičová, uchopil ji za rámě, konejšeje ji slovy a nesčíslnými polibky růžových jejích prstíků, s kterých paní Ridovičová před chvílí, ani nevědouc, svlékla rukavičku.

Při zoufalém jeho konejšení přece se mu podařilo, že přestala plakati, shrnula si vlasy s čela pod klobouk, a usmála se na něho ještě závojem slz, tak mile a upřímně, že Péro Dodovič skoro na list zapomněl. Hleděli chvíli na sebe, až paní Ridovičová již s jasnějším pohledem na papír v jeho ruce ukázala.

»Nebojte se jen, Ilko« — sníženým hlasem jí odpověděl, »myslím, že jste viděla příliš černě — uvidíte, bude zase dobře — dovolíte mně však, abych odešel jen na chvilenku do svého pokoje, zde u vás nemohl bych nerušeně čísti . . .«

A paní Ridovičová, sledujíc ho pohledem až zmizel, vstala z lenošky, ve které opět již seděla, a protahujíc jakýmsi spokojeným pohybem ráme nad hlavou, kloníc tělo na zad, zahleděla se do protějšího zrcadla.

Byla sice ještě pobouřena dnešním nálezem dopisu dceřina, ale duše její již klidnila se v myšlence, že jí Dodovič poradí, a dobře poradí.

Urovnávala si již také poněkud v nelad uvedené prsténce vlasů na čele, stáhla hlouběji bílý klobouk do čela a navlékla pomalu rukavičku, prohlížejíc si při tom místo, kam ji byl Péro Dodovič tolikráte políbil. Byla jaksi spokojena a několikrát uvolněně si oddychla.

V té chvíli již také Dodovič se vracel. Paní Ilka ani sebou nepohnula, ani hlavu po něm neobrátila. Stála jen, zdánlivě klidně, s rukama svislýma a sepjatýma, hledíc prázdným pohledem do oken . . .

Zraky její setkaly se s jeho, až když těsně před ní stál. — Ale co to? Čím to, že zdál se jí pojednou tak změněný, tak zcela jiný? Pravda, odcházel v rozčilení, všecek červený ve tváři, chvěje se . . pln soucitu s ní, a jak se vrací nyní? Tak klidný — tak nehybný, tak lhostejný...

Teď teprve napadlo paní Ridovičovou, že zůstal ve vedlejším pokoji déle, nežli bylo třeba, ku přečtení oněch čtyř čistě psaných stráneček... mnohem déle . . . proč? Přemýšlel snad, co dělat? A nepobouřil ho ani obsah listu, že vrací se tak klidný? . . .

Jedním okamžikem všechny ty podrobnosti a otázky zavířily hlavou paní Radovičové a obrazily se také v jejím oku, které jako skleněně na Dodoviče se upíralo.

»Nuže — milý bratranče — váš klid mne zaráží a děsí . . . prosím vás — proč jste tak chladný, tak bezcitný . . . ó Bože, snad . . . neodsuzujte Ilku — prosím vás . . .«

Péro Dodovič se usmál. »To je již po druhé v mém životě, úplně stejná příčina, po druhé, co taková malá, nepatrná blanka papíru drtí mé všechny vlastní sny, mé tužby, mé všechny ideály,« řekl jako pro sebe. »Jak je to podivné!«

»Ale já vám nerozumím,« zahlesla paní Ridovičová, »odpovězte mi! Četl jste ten hrozný list?« a rozčilena více než před tím, vytrhla prudce list z ruky Dodovičovi, nehledíc ani na to, dělá-li to pohybem půvabným.

»Buďte tak laskava — a sedněte si trochu, hned vám odpovím. Vlastně nevím, jak začít; povím vám toho totiž dnes mnoho — a jenom dnešní náhodou. — Vy se děsíte nad vaší dceruškou — viďte? A zatím měla byste být šťastna. Věřte mi, jsem zkušenějším než vy, a mohu lépe věc posouditi. Jen se na mne nedívejte tak překvapeně a ztrnule; vidím znovu, jak mi nerozumíte a bolí mě to.

Vidíte, já na vašem místě byl bych rád. To zde, co jste mi přinesla — jsou výlevy mladého vřelého a čistého srdce, tak čistého, že všechny

mé city, celé mé lepší »já« se ve mně tak mocně ozvalo, že pro příští hodiny a dny učinily ze mne idealistu ... cítím se tak mlád, v době asi, kdy mi bylo dvacet let, v tom věku plném růžového světla, plným růžového dechu, jásavé nálady a illusí, pro které nevidíme kolem sebe svět, ale vidíme se v ráji.«

Paní Ridovičová seděla v lenošce nehybně, vzpřímeně, a ústa mimovolně v němém udivení se jí pootevřela. A opět nedbala, aby ty rudé rtíky půvabně se pootevřely, malounko nechajíce za sebou bělat zoubky, aby rychlý její dech lahodně pozorujícího zajímal ... Zapomněla na každý ohled pro sebe, zcela poslouchala a — zcela nerozuměla. Jen to vytušila, že ji dělí pojednou ohromné množství citů jí neznámých od bratrance, kterému před chvílí byla ještě tak blízka ... ach, tak blízka ...

»Takový list bych si přál obdržeti od bytosti, kterou bych mohl milovat, a která by měla být mou chotí« — mluvil opět Péro Dodovič, nahýbaje se ku předu a hledě stále na popsaný papír v ruce paní Ridovičové.

»Vidíte, vaše Ilka je dítě ještě, dítě ve smýšlení, které poprvé miluje; píše vřele, vyznává se ze svých citů, bez ohledů, jestli si tím snad uškodí, zadává; nerozumí totiž ještě vlastním svým citům, neví, že jsou lidé, kteří, čtouce list jej', mohli by ji odsouditi. Hleďte, ta slova nejlépe dokazují, jak nevinnou duši má vaše dceruška.«

A Dodovič, hledě do zbledlé tváře paní Ridovičové, zvolna citoval: »Miluji tě tak vroucně, tak nade všechno, že bych tu největší oběť pro tebe přinesla — jsi mým štěstím, mým světem mým vším — vším, a jediný pokyn by stačil abych pro tebe zemřela, stonásobnou, nejkrutější smrtí — jen kdybych tvé štěstí tím vykoupila.

Péro Dodovič usmál se trochu »Víte, to dítě myslí ještě na smrt, když miluje — a nehledá slov, aby smysl jejich do chladnějších, zdrženlivých vět balila ... slovem, Ilka je dušička tak čisťounká ...«

»Ale proč jsem já nesměla« — zahlesla paní Ridovičová, jsouc radostí jeho všecka zmatena. Pokrač.

VÁCLAV HLADÍK:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)

Pokrač.

Paní Bílková v toaletě tmavé, neobyčejně jednoduché a neobyčejně elegantní, kterou její světlá, plavá krása třicetileté ženy velice získala a stávala se mladistvě svěží, pozdravila se s přítelem vesele a srdečně.

»To se divíte? Z čista jasna ...«

»Jsem velmi šťasten ... milostivá paní .... ani nevím, čemu mám děkovat ...«

»No, to jsou zase fráze, ty si nechte pro salon paní Wollnerové ... mne tak nevítejte, starou kamarádku, slyšíte? A proč jste onehdy nebyl u Wollnerů na soirée — vaše nepřítomnost byla velmi pozorována.«

»Nebyl jsem prostě pozván ...«

»Tak? Ale? Hm ...«

Paní Bílková potřásla hlavou, odhrnula si závoj nad čelo a jemný úsměv prolétl její tváří, zazářil v jejích něžných a chytrých očích.

»Myslila jsem, že snad naschvál jste nepřišel, víte? Byla by to opatrnost zbytečná, kterou byste docílil opak. Někdy muž kompromituje ženu i svou nepřítomností ...«

»Ó, vy moudrá, dobrá přítelkyně a rádkyně.«

Podala mu ruku, podlouhlou, suchou, vonnou, jemně vypěstěnou ruku s oválovými nehty jako perleťovými. Voldan políbil několikráte za sebou její ruku.

Paní Bílková posadila se do křesla, pokynula Voldanovi, aby usedl vedle a pravila:

»Ano, přišla jsem k vám, abych vám dokázala, že jsem dobrá přítelkyně ...«

»Nejlepší přítelkyně ... o tom není pochyby ...«

Paní Bílková zadívala se upřeně na Voldana a pravila:

»Voldane, vy spekulujete na burse ...«

»Nu ano ... proč bych vám to zapíral, ale jak vy, má drahá ...«

Byl překvapen poněkud, ale jí by bez rozpaků vyznal a svěřil všechno.

»Spekulujete všichni ... i můj muž. A toho znáte, jak je opatrný. Proto se nemohu divit ani vám. Je to bursovní epidemie v Praze. Víte, mně nic neujde a můj muž se mnou mluví o všem. Kdo má nějaký krejcar, odnese jej k Vobornîkovi nebo k Moserovi a do ještě menších a podezřelejších směnáren. Ti lidé si dávají říkat bankéři! Do pořádné banky ovšem nikdo nejde, poněvadž se za prvé stydí a za druhé bojí se vyzrazení. Co by tomu řekla Praha, kdyby se dověděla, že paní Novotná zanesla již třicet tisíc k Vobornîkovi, ta opatrná, lakomá panička, která nosí klobouky za tři zlaté padesát! A všichni ti lidé, kteří neumějí číst bursovní lístky, nerozumějí té divné židovské hantýrce, v které se hovoří o papírech, o obchodech, ti všichni mluví jen o akciích montánních papírů. Já o tom také leccos vím. Můj muž o obědě mne ničím nebaví

nežli tím, jak stoupají a klesají akcie, které pobláznily celou Prahu. Je pravda, mnoho lidí si pomohlo. Vy sám, pane doktore, prý . . .«

»Nu ano, vydělal jsem něco.«

Přisunula křeslo blíže k němu a položila svou ruku na jeho ruku. A pravila lahodným, měkkým hlasem, lehce rozechvělým jakousi rozpačitostí, maskovanou ironickým úsměvem:

»Tak vidíte, Voldane, pletu se pořád do vašich záležitostí. Chtěla jsem vás i oženit. Nedivte se mi, je to tak v mé povaze, nedovedu zapřít zájem pro vás. Ze srdce bych si přála, abyste byl šťasten, aby se vám podařilo vše, k čemu pracujete a cílíte. A teď k vám přicházím s radou, vlastně spíše s výstrahou: dejte si pozor, něco se kutí. Nedůvěřujte příliš Wollnerovi.«

»Snad nemyslíte, drahá přítelkyně, že se jím dávám ovládat?«

»Jedná se jen o to: poznala jsem, že můj muž, který je velmi mazaný, jak si říká, na rychlo se zbavuje montánních akcií. Obává se čehosi. Tak vám přicházím radit, abyste učinil podobně.«

»Děkuji vám. Chápu velmi dobře vaše pocity a pohnutky. Ale nepřikládám tomu všemu velkého významu, nechme toho. Je to ale originelní, o burse a papírech jsem s vámi ještě nikdy nemluvil!«

Usmál se a políbil znovu její ruku.

Lehce sešpulila rty, jak činívala vždy, když se jí něco nemile dotklo.

A řekla, urovnávajíc si závoj:

»Dělejte si, co chcete, přišla jsem vás varovat. Ostatní záleží na vás.«

»Snad mi nechcete již odejít?«

Rozhlédla se kolem. Zásvit krásných vzpomínek zjasnil její oči.

»Ah, fialky,« pravila, pohlédnuvši na stůl, »ještě čerstvé, byly vám přineseny včera, že, uhodla jsem?«

»Uhodla! Vy — a neuhodnout! Vy, má moudrá a dobrá přítelkyně.«

»Jen lichoťte — vy nevěrníku a nevděčníku!«

»Nevěrník . . . hm, to snad, ale nevděčník nikdy. Nezapomenu vám nikdy to, čím jste mi byla, a kdybych měl vám jakkoliv dokázati . . .«

»Ó, dost, Voldane, stáváte se pathetickým. Nu — miluje se pořád?«

»Pořád!«

»Je roztomilá?«

»Roztomilá!«

»Žárlivá?«

»Pranic.«

»To chápu, a vy?«

»Co já?«

»Nejste žárlivý? . . .«

»Ne . . . totiž nevím . . . Nemyslím na to.«

»Jak já vás znám, byl jste žárliv jen z rozmaru nebo ješitnosti. Mužové jinak ani žárlit nedovedou.«

»Za to teď jste poznala muže, který je učiněný Othello . . .«

»Však ho také krotím. Pojďte sem.«

Zavolala Voldana k oknu, o němž dobře věděla, že vede na ulici, a odhrnula záclonu.

»Podívejte se . . .«

Před protějším palácem, v němž je německé gymnasium, procházel se Makovec.

Voldan se dal do smíchu.

»A to je znamenité! Vy to s ním umíte. On ví, že jste šla ke mně na návštěvu — ovšem ve vší počestnosti, jak byste šla k advokátovi nebo k lékaři — a očekává vás trpělivě přede dveřmi.«

»Oh, ten asi mručí do svých dlouhých vousů a zuří. Ale dobře mu tak, proč je žárliv, bezdůvodně žárliv. Nic nemůže být nevinnějšího než přátelství nás dvou, viďte, Voldane?«

Rozkošně se usmála a pokračovala:

»Takové jsme my ženské. Makovce trýzním, protože je žárliv, a můj muž se mi zprotivil proto, že vůbec nebyl žárliv.«

»Vy jste poklad!« a Voldan ji zlehka přivinul k sobě a políbil ji na rty. Přimhouřila oči a ssála dlouhé políbení.

Pak jej prudce odstrčila.

»Jděte, takové bláznovství. Buďme rozumni. Můj zamilovaný medvěd bude netrpělivý venku.«

A ve dveřích se obrátila:

»Tak pamatujte si: prodat!«

XII.

Ještě před polednem vsedl Voldan do fiakru a jel k Wollnerovi.

Zastihl jej v jeho pracovně. Uvítal Voldana vesele, skoro rozjařeně.

»Podívejte se, co jsem ulovil!«

Okázal mu bronzové hodiny v střízlivém, pseudoklassickém slohu. Palas Athené a ve štítu ciferník. Nebylo to ani umělecké dílo ani na pohled zajímavá starožitnost.

Wollner, nasadiv si monokl, horlivě vykládal, že je to neobyčejné unikum, vzácný předmět, poslal mu to Goldscheider z Paříže.

»Ty hodiny mají ohromnou cenu. Je to model hodin, které dal dělat Napoleon I. pro své maršálky. Proto jsou tak vzácné, ostatní exempláře, pokud jsou známy, jsou menšího formátu. Mám z nich velkou radost.«

Voldan nesdílel nadšení Wollnerovo pro zatemnělý bronz málo vkusných hodin a jen něco neurčitě prohodil pochvalného. Pokrač.

Z BÁSNÍ MILOSLAVA SILÉNA.

NÁVŠTĚVA.

Třískala do oken zběsilou pěstí
vichřice noční. Monotonní záři
můj pokoj kvet', jež tiše zatápěla
linouc se z lampy všechny stinné kouty
a odebleskem sestříbřelým jemně
hořela v zrcadle. Hovořil vichor
skuhravým hlasem tragickou svou píseň
a seschlým listím drsně pohazoval
po střechách potopených v tichá temna,
nad nimiž oblaky se křižovaly
a valily se v dálku. Poslouchal jsem
podzimní noci divoký ten koncert,
v němž černé síly tajemného zmaru
slavily zasnoubení . . .

Bílou dlaní
kdos čelo přejel mi, zavzdychla lampa,
stín vtáh' se štíhlý tiché do komnaty
a smavý šumot šatu stříbrného
zazvonil po zemi . . .

Ten bílý přízrak zdál se povědomý,
tak blízký . . . Perleťově kvetla říza
jí po údech líbezně zašeřených
magickou jakous nyvou růžovostí,
jež oslňovala . . .

Snažím se vstáti,
vykřiknout něco, zaplašit ten přízrak,
však tělo ztrnulé je jako kámen,
jen tepna zběsile po spáncích víří
divokou bouří . . .

Nehnula se ani,
v šat pouze stříbrný ukápla měkce
jiskřivá krůpěj z blankytného oka
a na podlaze hebce zazvonila
pohaslým zvukem zádumčivé písně.

A ubíral se v dál ten bílý přízrak
tak beze slova, jak byl tiše přišel,
zašustly dvéře, tiše zavřely se,
a zase mír . . .

A protrh' jsem se ze sna
a lampa lila tichou svoji záři
dál komnatou, bušila v spáncích klidně,
jak dříve, tepna, zachmuřenou nocí
dál vichr harcoval a drsně pohazoval
seschlými listy nad dřímavým městem . . .

PRVNÍ VEČER.

Ten první večer . . . Pamatujete se?
Proud fádní promenády šumně vířil
večerním modrem, citrýnově třásla
se světla lamp, nejasný hovor splýval
kol našich tváří, beze slov jsme stáli
v průchodu temném, cosi přesladkého
však schýlilo se, lahodným svým stínem
nás líbalo a zmateni jsme stáli
v přílivu tajemné té cizí síly
a beze slov . . .

O, Bože, proč jsem tenkrát
vás neschvátil a nesevřel v svou náruč?
Víte, hlavičku lehce sklonila jste
bez odpovědi, když můj ret se tázal . . .
Jak lilje bělostná, tak chýlila se
vám k ňadrům, temnomodrý, sladký blankyt
plál ze zraků, ta hlava vaše bílá,
jak lilije k ňadrům nachýlená, sama
za sebe mluvila, cos jako vánek,
jenž vůni nejvzácnějších květů šíří,
mi duší prolétlo a zachvěl jsem se
a stisknul jsem tu bílou vaši ručku,
tu vonnou, kvetoucí a nesl jsem ji ke rtům,
a dosud chýlila se v plachém odevzdání
tvář vaše sladká, dosud kanul blankyt,
ten temnomodrý, plný hvězdných září
vám ze zraků, já dosud ještě váhal
vás strhnout v náručí a znovu políbil jsem
tu ručku kvetoucí a beze slova
jsem upustil ji, ještě zakynula
mi vaše tvář a ještě zaplál blankyt
vám ze zraků a v plachém odevzdání
visela dosud, lilije stříbrostkvoucí,
tvář vaše bělostná ku ňadrům dmoucím
se blouznivě a mizela jste zvolna
v průchodu temném, vášnivá vůně
mi duší prolétla a znovu zatoužil jsem
mít vaši hlavu na prsou a hebce hřížit
se v oči blankytné, jak snivě zalívají
se slzami, jak oddechují sladce
ve vlnách ladných hebká vaše ňadra
v mém objetí a srdce jako ptáče,
chycené v síti, bázlivě jak víří
pod bílým jejich plánim, znovu zatoužil jsem
za vámi . . .

Neměl jsem té síly,
v zmateném vytržení pouze naslouchal jsem
šelestům sladkým lehkých vašich šatů,
jak do tmy splývaly a tiše svítily se
jak hvězdnaté a sladce usmíval se
zrak na mne blankytný, jak ze tmy vroucně zářil,
pln plání kouzelného, díval jsem se,
jak hasne, kývá, mlčením zpit sladkým
růžových vašich rtů, tmou splývajících . . .

JITŘNÍ PÍSEŇ.

Již rozetřás' své táhlé stíny
v odblesk jitra spící hvozd
a ke studánkám přes mýtiny
mlhavá vešla růžovost,

koruny snem se zhoupávají
a dosud spánek nejistý
třesavá, smírná ticha noční
šeřivě vkládá na listy,

zahnědlá stromů sloupořadí
u vonnou pnou se komnatu,
na duby zář již porozstírá
diadem vlhkých achátů,

třpytavé můry těžce tančí
nad zlatícím se podrostem
a stébla zvonků průsvitavá
chystají příchod jasnostem,

pohasnou hvězdy, tiché stíny
ruměnný úsvit provívá
a na obzoru zádumčivém
se bledá záře usmívá.

Na lukách zkvétá bílá pára
a ruměncové bodláčí
po jitřním kmitu blankytovém
poupata třpytně otáčí,

rosa se vpíjí v štíhlá stébla,
duhavá jako lastura
se tmavá klenba zlatem šíří
přes ticha dálek ponurá,

i vytryskují vlahé záře,
strom zanítí se perletí,
již mračen stáda mihotavá
azurem začnou šuměti

a řeka, plna modrých smíchů,
zabublá v šumném rákosí
a křišťálové zvonce svlačců
ruměnný zážeh porosí,

úprkem zlatým projme dálky
a štíhlou kadeř ponoří
v ševelné hvězdy leknínové
blesk slunka, zkvetlý v pohoří,

dech neznámého sladký blaha
otřese zvlhlým tichem lich,
květ jasmínu, jenž dosud váhá,
rozpukne v barvách stříbrných,

věže se tiše rozhlaholí,
vytrysknou z růží motýli
a skřivan znova v zeleň polí
opojným trilkem zašílí,

nad sněhem vesnic, mírem zahrad,
nad stříbřivými potoky
otevře zvolna oči sladké
nesmírný blankyt hluboký . . .

Otevrou bory černé brány
a mírným tichem spících cest
pod růžovými korunami
poslední prolne záře hvězd,

kalichy zvonků v smavé tíze
se k bílým svitům nachýlí
a po paprsků třpytné řize
rozepnou křídla motýli,

ze chvojí vzejde vůně sterá,
uspaná hnízda probudí,
zář modrooká lesní šera
blaženě přimkne ke hrudi,

i začnou sosny z hloubi dýchat,
stříbrný potok zavýská
a ametysty zářícími
zaplanou chmurná skaliska,

mdlá mlha zastře ještě chvíli
skloněnou svěžest kalichů
a v šepotavý oblak bílý
pak rozptýlí se potichu,

pták začne zpívat, vzejde slunce,
i tiché víly přijdou z lad,

les, plavou záři na korunce,
blaženě začne oddýchat . . .

V MLHÁCH.

Zvuk každý odumírá v dáli
tlumenou měkkou ozvěnou,
šedivý přísvit cesty halí
střech silhouettu ruměnnou

a stromy jako obři chmuří
v mátohách bledých zásvitů,
rys korun vzrůstá na cimbuří
ku zamženému blankytu,

kdes kočár hrčí, prašnou cestu
zříš do běla se tratiti,
ta, tušíš, vede kamsi k městu,
jež chvíli temně zasvítí

pod zdvihlým páry baldachýnem
jak olbřím němý, stozraký,
a stříbrodechých věží týnem
mlh líbá snivé oblaky.

A kdosi šerem podál pílí,
krok jeho dumně zaniká,
a tiché břízy fantom bílý
v té straně mlh se dotýká,

korunou hebce pozatřásá,
zlaceným listem ševelí,
mihavá její štíhlá krása
v par blyští rubáš setmělý —

ten krok už dávno usnul v dáli
a dosud tichou ozvěnou
se její větve zhoupávají
v bělostnou dálku zamženou.

Tu na ráz začnou zvony zníti,
kdejaký ruch kol, utichá,
posvátná záře s hůry nítí
se snivým steskem do ticha,

cest osamělých spadlým listím,
jež kropeny jsou zářivě,
ty truchlé zvuky přicházejí
tak tlumeně, tak teskllivě,

i nastává dřímota sladká
a stromy v tichém zášeří
těm zvukům přeji umírati
ve zlacené své kadeři.

Sten stříbrný v sled ještě zalká
a hudba zvonů mlkne v ráz —
i ztišila se bílá dálka,
samoty kouzlo vlá kol nás,

v pavučin příze mhou se shýbá,
břez stříbrně se dotýká,
a bílým stínem tiše líbá
zasmušilého poutníka . . .

Josef K. Šlejhar:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

Tam jakoby sídlelo zoufalství poroby —. Snad trpěla všechnu tuto bídu Snad byla zbytečným jedlíkem mezi svými. Snad pouhým trpěným tvorem. Snad nechtěla se vzdát chtíči toho kterého otrokáře. Přišla tedy sem, kde by se najedla, ohřála a ustrojila, kde by nebyla zbytečnou, kde by se jí nevyčítalo, kde by měla pokoj — a snad se jí poštěstí, že najde se také pro ni něco. Jakoby to bylo sem vydávání se do zaslíbené země, jako spění za jakýmsi stěstím, jehož podstaty nelze si ani dobře uvědomiti. Přišla tedy sem, jako sem přicházely ostatní — z otroctví jednoho v otroctví jiné, z otroctví země do otroctví zlata, z ruky do ruky, od uchvatitelů k uchvatitelům.

Leč přicházely sem všechny bez úvah, bezstarostny, bez trpkosti, v neuvědomění hnaného stáda, dávno zapomněvše svých práv, nemajíce potuchy, že jsou také dětmi vší té země, která jim má náležeti a mají býti účastnými všech její hodův, od nichž však byly odehnány. Neznámo jim, že těmito hody plní se jen několik břich a ta jsou stále nenaplněna, a na ně zbývají jen pomeje z panských talířů. A jak za ně vděčny jsou ty všechny hladové bídné děti dostavující se jako žebráci v ústranní hodů oněch. A dostavujíce se ochotně sem, aby rázem zahubily tělo, duši, aby nic neuchránily ze své nedotčené přirozenosti, udělené jim Tvůrcem jako nejskvostnější dar, aby za krátko rozhlodány byly tu hnusem neřestí a spousty vše postihující, vše potřísňující a vše hubící, neb v těchto místech tak nebdí se a nemodlí, aby se nevešlo v pokušení. A spěchajíce tak, počínají si jako ovce vedené na jatky neuciťujíce za včas krev. Neb vcházejí v krátkozrakosti a nevědomosti bezprostřední výhody, v nedohlédajícím názoru těch, kteří z tmy ve tmě se ocitnou, aby pak v této napotomní tmě, z níž již nebývá východu, navždy zanikly. V této tmě jakoby již nekynulo lidské světlo...

Přišla tedy i ona jako nevědomá hravá ovečka, nic nemajíc na zřeteli ze všech věcí oněch, v názoru právě tak nedohlédajícím, ovečka bílá, spanilá, jakoby vyvolená milostivým shlédnutím. Blahoslavená, že přišla, že přišla k němu, jakoby právě k němu se uchylujíc božím řízením, jež mu tak bylo milostivo. Třikrát blahoslavená... A to již jakoby se v nejvnitřnějších hlubinách své duše modlil a jakoby v nenadálém onom záchvěvu celé své bytosti, v níž zdá se splývati jsoucnost nebes a země, vzýval tuto jsoucnost osudu, oroduje za něco, co rázem začalo mu být draho a svato u zjevu jejím. Bylo to hned tenkrát, že u jejím spatření uvrženo bylo v nitro jeho nezměrné blaživé vzrušení, že i podivným zmatkem byl při ní jat, on, kterýž chladným rozpočtem řídil tu beze zmatku a pochyby tolik živé i hmotné moci. Bylo mu, že z jeho nitra k ní začal se to chvět jakýs velký, nadpozemský plamen, jímž jakoby řada andělů spěla — a od té chvíle modlilo se a smálo jeho srdce a zrak jeho se zjasnil a jal se celé světy přezírati... A již jakoby byla navždy jeho a již bral ji v jakýsi úchvat ochrany své. Nedopustí, aby zahubena tu byla. Uchrání si ji, byť s obětí celého života svého, střežiti chce vzácný ten poklad nevyrovnané ceny, zachová tu božskou přirozenost před rakovinou těchto míst, nad něž vyplývat bude, jako z močálu v neposkvrněné čistotě dovedou se vynořiti vodní lilie. Bude bdít a modlit se za ni — aby nevešla v hřích a pokušení, kteréž je tady hned zhoubou a zničením samým. Vynese odtud v celé jeho svěžesti ten čarokrásný květ a neserve jej neomaleným chtíčem, lačnýma nozdrama nevyssaje jej, ale vpojit umínil si u přísaze svaté v duši svou, aby tam navždy zůstávala, vůni a něhu tohoto květu, jejž nezanedbá u vláze, ale rosou jitřní, májovou vždy oň chce pečovati. Blahoslavená, že přišla! —

Jak tam stála, osvěcoval ji s hůry bílý jas jako madonnu v chrámu. Něco, co se zdálo pocházeti od Boha, ji obklopovalo a jakoby ji vynášelo. Hlavu měla lehce nachýlenou, s jejíž temene vynášela se taková hedvábná kštice, tím bílým úsvitem elektrickým jako v závoj halená, jenž činil ji jako vzdušnou, tak kyprou, fosforující a tak opojivou, v jakou věčně čelo by se chtělo přikláněti. V kštici tuto jakoby vsazeny byly hvězdy. Tvář měla právě odvrácenou, svou povinnost sledující a snad jeho ještě nepozorující. Ten jas spadající s hůry, tak modravý a prochvělý dodával jí neoznačitelné bělosti, jakoby v alabastrové průzračnosti se vynořující ze sebe. Načež vychýlila se ta tvář celá, vzhledla před sebe a tu jakoby nastoupilo vůkol u vzhledu tom cosi rozkošného. Napojenou se zdála teplým, nakypěným mlékem života a zardívala se jemně v sobě jakoby v prolinutí šťávou révy, jež neustále zdála se jí kolovati. V ústech, v nichž sbíraly se útlé třešňové rtíky, jakoby neustále zahrávala a vlála milostná něha; usmívala se v sobě, tak mimoděčně a radostně a blaze, jako v opojení, jež půvab jejich slastně zvyšovalo. A při tom, jakoby províralo stříbro pramene, vyjmuly se vždy bělostné čisté zuby, jakoby email kladl, který ale nezůstával nikdy zcela zastřeným, vybízeje v přilnutí milostné ke slonové své nahé běli. Cosi nejnevýslovnějšího dlelo ve zracích, ty jakoby se vypjaly nenadále z kouzelného modrého snění duše, jež zů-

stalo nedosněno a v udivení toužebném vyzřely. Bylo v jejich pohledu něco, co přesahovalo člověka. Něco, co přetanulo pozemskost, co dívalo se záhadně jako ztichlá tůň, až najednou, vracejíc se, uvrhalo se jásavě v duši člověka V nich jakoby pramenil se všechen zdroj života. Obejmuty výmluvným temným obočím, vystupujícím jako z duše, značily se tím intensivněji, stápěny v clonu rozkošného tajemství. Čelo nad nimi pak rozprostřelo se jako úchvatná oblast, v níž chvěla se spadlá kadeř, jakoby vyvlál tudy zlatý tok. A bylo kolem celého tohoto obličeje jakési nevystihlé omšení, jako onen opar nádherného květu, v nějž májové jitro vdechlo. Postavy byla spíše útlé, ale z těch, jež pnou se luzně a ztepile jako stvol ve sluneční záři A co by této dívce jeho srdce náležel diadém a háv královský, oděna byla zatím prostě a jednoduše, nezdobil jí splývavý šat, nebyl tok perlí kol jasu jejího hrdla, jakoby nebylo na ní ničeho, co dostává se kráse ženskosti. Ale jakoby jí to nebylo na úkor, jakoby nebylo již ničeho, co by dovedlo zdobiti tuto krásu; jeviloť se u ní vše v takové ušlechtilé vybranosti, jak je to jen dáno pravé kráse přirozené, zachovalé, jíž vše sluší a při níž vždy vše jakoby se spojiti dovedlo u vzájemné doplnění souladu rozkošnosti. Ve vlasech jen skoro ztraceně zatknut byl modravý květ opozděné slaměnky, jenž jakoby se v tuto teplou ochranu blaživě nořil. Oděna byla v lehkou modravou bluzu, jíž měla nad živůtkem rozepjatou za toho parna továrního jakoby dusné červencové noci. A z těchto uvolněných ňader vyvinutých tak delikátně jako vykvétající koruny narcisů, vynášela se již šíj zcela obnažená, tak se vinoucí, v takové údobě, jakoby tudy labuť se propjala, a hrdlo této šíje, na níž náleželo vložit onen tok perel, hrálo krví svou a chvělo se dechem svým, i vyznačilo se náhle jakoby v horoucím vzkypění...

Krásný to zjev jako v pozemskost vyčarovaný — z těch zjevů, jejichž přítomnost je jako rozplesání samo, je jako pozemské oblažení, je jako naplnění života; z těch zjevů v onom se zpodstatnění všech vidin a touh muže, jak si je kdy vytvářil v luzném skrytu svých nejháravějších nadějí a snů, jeho blaho veškero. Jen země z nezkažených útrob svých, v nerušené boží své volnosti a síle vynáší ze sebe zjevy takové, aby jimi zpodstatněno bylo blaženství ráje. A dívka ona byla jako květem, jako krásou samou země té a v oblast duše jeho vnesla se jako v mystické aureole.

Tak aspoň jemu připadala, tak nyní na ni patřil z dola. Připadala mu tam jako v rozpjetí kouzelných závojů, jako uprostřed záření hvězdného, jež snášelo se v tuto nevystihlou oblast ženskosti: V gloriolu, pro niž v jeho ostatním ponětí nebylo označení ani porovnání, zdála se mu vnořena, a jakoby vystupovala tam v oblaku slávy nebeské jako hvězda večerní, obestřená perutí andělskou. Vznášela se před jeho duší jako krása světa, bez níž vůbec svět by neměl smyslu. Kolem její hlavy zřel zlatou zář, luzné květy tajemství, jež se mu odevzdávalo, kolem čela . . .

Nikdy nezdála se mu tak krásnou, tak sladkou, tak požehnanou, tak učiněnou, jako v tuto chvíli. A v tento její zjev spěly všechny sbory a záchvěvy jeho duše, jako v duhovém víru ve sluneční třpyt za letního jitra hmyz se vnáší. Jak se hnula, v každý její kročej, v sunutí ruky, ve vzhled její, v každé rozechvějné to zaplynutí krve v modravých žilkách jejích skrání, tak křehkých a bílých jako květ parnassie, v každé zalinutí jejího dechu a v každý vznes té sladké, omamné hrudi, jímž jakoby se mu na srdce kladla, u splývání roucha jejího i pouhé jiné označení lemu jeho, ve vše to, co dálo se v této bytosti dávajíc tušit o bytosti samé . . . v to vše, co postihal jako zázrak v jediné extasi milostné rozkoše, nedovedoucí se víc ani na okamžik vybrati ze sebe, jako by jásavě velnouti se měl a vpojiti se slastně až do nejvnitřnějších úkrytů a tepů její ženskosti, až do těch vlastních hlubin nitra a duše jako studně Tajemství se ponořiti, — ve vše to v závrati sebe zapomínající, v celém vzdávání se a obětování, u vytrženém onom chvatu, zalknutém a nervosním, v tom přesunutí se náhlém z pozemskosti v mystičnost, kdy život a sen, rozkoš a smrt jakoby byly jedno, u věčný svazek seplynouti.

Tak ji sledoval, jako u háravé velké vidině somnambula. A zatím z jeho místa jakoby se odnášela všechna skutečnost, světy náhle od něho se odvanuly, a na místo všeho rozlily se v prostor hloubky věčných propastí. A v nich ona sama jakoby na náspu výsosti boží stála v té kráse své, u věčnosti lásky své mu kynouc těma rukama spjatýma jako lilie a kladoucíma se jako u vidině snu. Čas a svět mizel, nebylo přílivu a odlivu skutečnosti, jen daleké mžící hřmění po nich splývalo Hvězdy jen samy zdály se tkvěti kolem, chvějíce se v záři své jako věčné lampy. A jakoby nekonečný závan vůkol spěl, jako dech boží, s jménem jejím: Marie! Neb vše, co se dotklo zjevu jejího, pak již zvěsti o její bytosti hlaholilo jako v hymnickém rozepění. A v mystický refrén sbor všech hvězd provázel tuto slavnou symfonii: Marie . . .

Jaká svatost odnáší se z vidin takových, jaké jen jednou v životě zazří do duše! Z její bytosti odnášely se v jeho smysly závany věčnosti. K ní, k ní, zářením těch hvězd, po schodech ráje — na ústa její, v její duši . . .

Začal se chvěti na celém těle v horečce slasti, se srdcem usedavě se zastavujícím. Duše jeho jakoby plála v zážehu ohnivého obzoru. Takový lesk sbíral se z jeho zraků, jakoby celé nitro

vypjalo se z těch svých zřítelnic. A jeho líc vyzřela jakoby se rozevřela, a jakoby těmi vchody všemi vycházela duše v aureole své touhy. Vztáhl pak ruce směrem k ní. A pohnul sebou, učinil několik kročejů . . . Vše tu sebou tajemně hnulo, vše s sebou zaspělo: K ní, k ní, všechny sbory a hlasy jeho bytosti, všechno jeho vzývání, všechna jeho pozemskost — k ní, k ní, k Marii. A tu mezi nimi, jako na dráze dvou srdcí, jakoby začal se chvět bílý plam — řada andělů, v tom setkání se dvou duší zrak se modlil a jásal ret . . .

V tuto chvíli zrovna jakoby se zase neobsáhle kolem vyzvedl hlas továrny, ohlas všech těch varů, všech těch změn, všech těch hmot a sil nesmírných, v jejich vznesu a spádu ohromivém, promluviv v to jako v hřímání, v celém svém projevu. Jeho sluchu, jenž naslouchal jen v její bytosti, všechny zvony slávy a lásky v to vpadly, neb učiněno tu tělem božství bylo a nejsvětější tajemství se odhalilo kořícím se zástupům v srdci jeho, jež bylo jako celý svět . . . .

Až posléz vytrhl se ze svého somnambulického unesení a ocitl se u vlastní skutečnosti učiněného blaha, jež mu kynulo. Bylo potřeba se vzpamatovati z hárání mimozemského, aby dosaženo bylo všeho. Přetřev si dlaní čelo ve zmatku nervosním jako ten, jenž posléz násilně se zbývá vidinného ploužení, jal se vystupovati vzhůru schodištěm z litých desk a jakoby to po stupních k trůnu šel.

Zatím spatřila ho ona. Rděla se a bledla střídavě. Ruka její, jímající právě ventil, jenž se v ní označoval jako zlato v dlani kouzelnice, zatřásla se nedůtklivě a jakoby sesula se náhle s toho ventilu, při čemž lehce uvázl jí rukáv bluzy. Zjevila se ruka obnažená až po loket, bílá jako stvol lilie, a jakoby vnitřní duše této ruky zatanula zde v této své čisté nahotě. Však rychle setřásla zase rukáv a v prudkém zmatku jakémsi sklonila hlavu. Kadeř na čele se při tom zatřásla, a jako samet hluboké měkké zardění zastřelo celý její obličej, více již s něho neustupujíc. Oči nechávala sklopeny v neskonale cudné něze.

Jak tu byla krásná, svatá, žádoucí oběti lásky!

A tuto oběť lásky vstříc jí přinášel . . . Jak blíže jí docházel, tu zdála se mu od ní, stále hlouběji se zardívající a zmateněji se odvracující jako delikátní květ od slunečné prudké sálavosti, vzcházeti jakási bílá záře . . . A z jeho duše zase ten plam začal se chvět a obě záře se spojily . . .

Ale tady to bylo na očích světa, na pospasu brutální zvědavosti, jež hází blátem po růžích, slinu metá v krůpěj rosy a strhává cynicky clonu každého tajemství. Ze zdola, z té propastné hloubi, v níž jakoby se odehrávala posupná bizarrerie všech těch strojů, majících tam své umístění, a všeho toho zmítání těl a hmot, jme se sem hned zírat vždy, jak sem přichází, mnoho párů lačných, zrádných očí, jakoby krysy slídily drze a potměšile, svou zvědavostí sáhají sem vzhůru ženštiny se zpustlými, uhranujícími pohledy, některé i na kvap odskočily od svých stanic blíže, sem, v chamtění, co se bude dít. Baby v dřevěnkách, tak ohyzdné a strašné, v jejichž přítomnosti již nevolno bylo člověku, s pometly v rukou, jakoby připravené i určené, aby každým okamžikem vznesly se u vanu čarodějnic, brouzdaly se varní síní, klapajíce význačně těmi dřevěnkami, jakoby to byl chod kostlivců; a právě tady zdály se nejvíc práce mít a nejhorlivěji být zaměstnány, ony, jež jen honěním a vyhrůžkami měly se jindy k práci své — jak mžikají potměšile, hnusně krhavýma svýma očima, vzhůru je jako násilně vyzvedajíce, a bylo to, jakoby odtamtud vytryskaly pomeje. A to se nedalo zakázati — baby jinak při tom metly a neustále mésti je jejich přikázaným úkolem; nyní za to, že hleděly, kam chtěly, nemohl pokynem ruky sehnati tuto holotu . . . Nic tu nedělo se proti disciplině. Ano, vše jen v mez discipliny, povinnosti, nezdolného řádu je zde spjato, i srdce jeho ve světě tomto. Třeba se tudíž zdržeti, míti se na pozoru, ješť tu velké prozřetelnosti třeba k zachování tajemství anebo aspoň k jeho zřejmému neoznačení.

Pokrač.

FEUILLETON.

Alfons Breska: ROMÁNY VICTORA HUGA.

Dokonč.

Viktor Hugo rád obklopuje tyto bezmocné tvory nějakou mocí děsivou a nepřátelskou. Buď je to sněhová bouře, která uprostřed neobydlené, temné a nesmírné pláně zuří kolem malého Gwynplaina v Muži, jenž se směje; buď jsou to zuřivé a hltavé plameny hořící tvrze, které šlehají kolem oken v Devadesát tři, zatím co děti uvnitř komnaty bezstarostně se smějí, hrají si, štěbetají a projevují svou radost nad něčím tak oslnivě zářícím a zlatým, jako je oheň; v Bídnících opuštěny bloudí ve vichru, zimě, nočních tmách po dlažbě nesmírného veleměsta. Leč není se třeba strachovat o tyto drobné a něžné tvory. Budou jistě zachráněni. Prozřetelnost i básník nad nimi bdí. Naleznou útočiště před sněhovou bouří v zelené boudě misanthropického kejklíře, budou zachráněni z plamenů hořící tvrze v nejkritičtějším okamžiku, najdou přístřeší před zimním vichrem ve vnitru dřevěného slona.

Ale ještě jiný živel hlásí se ke slovu v těchto románech. Je to živel věštecký. Viktor Hugo chce býti lékařem, hojícím rány společnosti, chce býti prorokem, hřímajícím proti jejím bezprávím, chce být apoštolem,

ukazujícím cestu k dobru. Snahy humanitářské a pokrokové jeví se tím zřejměji, čím více blíží se jeho tvorba konci. Všude spatřujete jeho nadšení, s jakým stopuje boj národa, lidu, kmene za svobodu a neodvislost. Již v Bug-Jargalu shledáváme se se zápasem otroků za volnost a svobodu. Ale celek zůstává ještě nejasným. Ale čím dále tím jasněji projevuje se jeho nenávist oproti králi, šlechtě, tyranům, oproti všem, kteří šlapou po svobodě národa, po právech lidu. Hřímá proti marnotratné a bezcitné šlechtě v Muži, jenž se směje, glorifikuje revoluci v Devadesát tři, nadšeně prohlašuje se pro ni v některých partiích Bídníků. Vystupuje jako obhájce všech šlapaných, trpících a vyhoštěných. Již ve volbě jeho osob, v těch nalezencích, odsouzencích, otrocích, galejnících, mrzácích můžeme spatřovati zřejmé stopy velikého soucitu, který jeví se ve snaze dopomoci k právu všemu bídnému, zneuznanému, přírodou znetvořenému a ohyzdnému. Snaží se po dobrém zbaviti společnost všech zločinců. Buďte mírni a dobří ke všem zlosynům, neposuzujte přísně těchto ubožáků — slyšíte zaznívat z Bídníků. Odkud vycházejí tito zločinci? Z brlohů temnot a bídy. Z čeho rodí se zločin? Z temnoty. Co jest temnota? Nevědomost. Jen nevědomost činí hříchy. Uvolněte rozum všech lidí a nebude zločinů. Dejte těm lidem slovo, písmo, vzdělání a nebudou více zločinci. Nahraďte vězení školou, přineste pochodeň vědy a nebude tmy. Odtud zájem, s jakým básník stopuje šlapanou, bídnou, zneuctěnou duši člověka, jež snaží se dostati z temnot ke světlu. Kde líčí tuto duši zápasící a vítězící, toužící z nížin hříchu k výšinám dobra a ideálu, tam popouští uzdu svému vzletu a rozpoutává vichry svého lyrického pathosu.

Jinde bojuje opět Viktor Hugo proti trestu smrti. V Posledním dni odsouzence líčí nám muka člověka odsouzeného k smrti. Děsem a hrůzou těchto muk snaží se vzbuditi soucit s podobnými ubožáky a vznítit odpor proti trestu smrti. Je to slzami prosycená řeč. V předmluvě praví básník sám, že by se cítil šťastným, kdyby se mu zdařilo beze všech pomůcek, jen silou myšlenky proniknouti trojnásobnou korou do srdce soudce, kdyby ty, již prováděním spravedlnosti se chlubí, pohnul k soucitu; kdyby stále dále vnikaje do hlubin soudcova srdce, konečně dotknul se požehnané žíly lidskosti. — Všude nalézáte místa podobné soustrasti, všude propuká nesmírný soucit Viktora Huga s lidmi bídnými a vyvrženými.

V slavné řeči Gwynplaina v komoře lordů slyšíte vlastní slova básníka, slyšíte vzlykání a pláč jeho trpící duše, jež volá: Kdybyste věděli, co já jsem viděl! Hle! dole jaké to utrpení! Pokolení lidské jest v žaláři! Kolik odsouzených, kteří jsou nevinni! Schází jim vzduch, schází jim světlo, schází jim ctnost; nedoufají; ale, a to je hrozno, čekají. Představte si tuto zoufalost. Jsou bytosti, které žijou v smrti. Jsou dívky, které počínají v osmém roce prostituci a končí v dvacátém roce stářím. Přísnost trestu jest hrozna. Kdo pak šel do Newcastle-on-Tyne? Jsou tam v dolech lidé, kteří žvýkají uhlí, aby naplnili si žaludek a ošidili hlad. V hrabství lancastreském Ribblechester následkem nouze stal se z města vesnicí. Neshledávám, že by princ Jiří Dánský potřeboval o jedenkrát sto tisíc guineí více. Chtěl bych raději, aby chudý nemocný přijímal se do nemocnice, aniž by musil zapraviti napřed svůj pohřeb. V Caërvavonu, v Traithmauru, jako v Traith-bichanu, vysílení chudých jest hrozné. V Straffordu nemožno vysušiti močály pro nedostatek peněz. Továrny na sukna jsou zavřeny v celém Lancashiru. Všude zastavena práce. Víte, že rybáři sledí v Harlechu jedí kořínky, nezdaří-li se jim lov? Víte, že v Burton-Lazersu jsou ještě vyhoštěni malomocni, na které střílí se, vylezou-li ze svých děr? V Ailesbury, městě to, od něhož jeden z vás jest lordem, nouze nepřestává. V Peuck-ridge v Conventry, jehož biskupství jste právě nově obohatili, není loží v chatrčích a dělají díry do země, aby tam uložili malé děti, tak že tyto místo aby počínaly kolébkou, počínají hrobem. Viděl jsem tyto věci. Mylordové, víte, kdo platí daně, které vy povolujete? Ti, kteří hynou. Mýlíte se. Jste na chybné cestě. Rozmnožujete chudobu chudého, abyste rozmnožili bohatství boháče. Měli byste činiti naopak. Jak, vy béřete dělníkovi, abyste přidali zahalečí, béřete otrhanému, abyste dali přesycenému, béřete mrzákovi, abyste dali princovi?

To nejsou více slova, toť hřmění, toť plamenná obžaloba vržená v tvář celé šlechtě, jejíž blahobyt zbudován na utrpení lidu. Toť obvinění aristokracie, která svými výsadami vyssávala celý národ, stala se nesmírným břemenem, rozmnožila utrpení, bídu, hlad, nemoci. Z nádhery čišel mor. Z ochránců stali se katani. Ale již začíná se cosi hýbat v temnotách propasti. Jest to lid. Toto obvinění jest fanfarou, hlásající příchod zory.

Sociální soucit, ukrytý v těchto románech, nedá jim nikdy zaniknouti. A byť se nemohly jeho navrhované opravy a reformy společnosti provésti v životě skutečném, byť i to byly vznešené utopie, jež by se rozpadly při jejich realisování, stačí již, že dovedou zvířit vzduch, že jsou iniciativou a podnětem k přemýšlení o velikých záhadách lidské společnosti. Ale nejen snad francouzské společnosti. Viktor Hugo nepsal své romány jen pro Francii. Psal je pro celý svět. Hájí svobodu a pokrok nejen národa vlastního, ale i národů všech. Chce hojit rány nejen francouzské společnosti, ale rány společnosti vůbec. Hájí práva chuďasů a ubožáků všech, snaží se vznítit soucit k nim a zájem pro ně. O románech Viktora Huga možno říci, co básník proslovil sám o svých Bídnících, že psal je pro všechny národy. Romány jeho týkají se Anglie právě tak jako Španělska, Italie rovněž tak jako Francie, stejně Německa jako Irska, republik, jež mají otroky, právě tak jako říší monarchických, jež mají raby. Rány lidstva, ty široké rány pokrývají celou zeměkouli. Kdekoliv muž tápe ve tmě nevědomosti a zoufalství, kdekoliv žena se zaprodává za skývu chleba, kdekoliv dítě trpí, nemajíc knihy, jež by je poučila, a krbu, jenž by je zahřál, všude tam klepají jeho romány.

Otakar Theer: NOVÉ ŽENY.

Nové ženy? Ale jsou u nás nové ženy? A tazateli pohrává kolem úst skeptický úsměv.

Máte vlastně poněkud pravdu: nejedná se o »nové ženy«, nýbrž o »nové dívky«, a to z té jednoduché příčiny, poněvadž ona nová generace je ve své velké většině dosud neprovdána. Ale dovolte mi již slovo, kterého jsem užil v nadpisu, třebas mělo význam příliš široký.

Chcete spatřiti ty nové ženy? Jděte někdy na jaře nebo na podzim Františkovým mostem vzhůru na Letnou Potkáte jich tu, kolik chcete. Před chvílí stály ještě na tennisových courtech s rakettou v ruce, zachycujíce míč a posílajíce ho nazpět přes napjatou síť Teď vracejí se domů, zahřáté pohybem, pružné a veselé několika hodinami sportu; vítr pohrává jim s rozcuchanými kadeřemi, rozevlává jim sukně, jež jsou tak ušity, aby se nedotýkaly země, neboť to by jim překáželo ve volném pohybu . . .

Anebo zajděte jinam: na universitu. Obsadily přední lavice: nechtějí, aby jim ušlo jediné slovo. Jejich něžné ručky svírají tužku nebo péro, míhají se nad sešity, zapisují přednášky. Řeklo se mi, že při kolloquiích objeví se jich poměrně o polovinu více než mužských kollegů. Dejte se s některou do hovoru: uslyšíte jména Vergil, Horác, Illias . . . Ale tomu se konečně učily na gymnasiu. Jděte hlouběji: a budou s vámi mluviti o Ruskinovi, Ellen Keyové, o Schopenhauerovi, Carlyleovi, Nietzscheovi; některé zajímají se o politiku, jsou naladěny realisticky nebo sociálně demokraticky. Zavedete-li řeč na emancipaci, jakoby jimi projela jiskra. Mnohé ovládají dva, tři cizí jazyky.

*

A konečně pozorujte kanceláře poštovní a telegrafní, vnikněte do účtáren, kde komptoaristky a korrespondentky pracují v matném světle plynových lamp. Pozorujte je, jak schýleny nad knihami přepisují číslice, sčítají a odečítají, přejímají zásylky, zaznamenávají peněžní poštu, vedou seznamy doporučených psaní. Sedí tu vedle svých kollegů ne již jako žena vedle muže, ale jako kamarád vedle kamaráda, jsou vydány brutální neomalenosti kancelářských anekdot, odpovídají řízně všetečným poznámkám. V jejich celém chování cítíte sebevědomí ženy, která si dovede vydělati na živobytí a která si také dovede dopřát radosti ze svých vydělaných peněz. Jen jděte někdy v letní neděli za město a spatříte tyto pilné pracovnice na bicyklech, v lehkých vzdušných blusách, uháněti silnicí v průvodu veselých druhů. Upachtěné vbíhají do venkovských restaurací, vedouce svá kola, smějí se a žertují. A na večer vracejí se do své »mučírny« — do Prahy, ozářené tisíci světly, aby tu znovu pokračovaly v týdenní práci.

Tyto tři typy mladých žen mají v sobě nejvíce svéráznosti. Mohl bych se sice zmíniti o těch nesčíslných třídách, buď zcela nově k životu probuzených novými sociálními poměry (jako krámské, kravatářky atd.), nebo takových, jejichž povaha se v posledních letech značně změnila (jako sklepnice a pod.). Ale mně jde hlavně o vyšetření změn v intelligentních vrstvách ženské mládeže.

Že změny tu skutečně jsou, poznali jste z předešlého. Jde nyní toliko o to, vyšetřit, jak tyto sociální změny působí na ženskou duši a jak ji modifikují.

Přihlédnete-li blíže ku všem třem kategoriím, shledáte se s jedním bodem, který je jim společný: změněné poznání muže.

Matky těch, o nichž zde mluvíme, setkávaly se s mužem buď v šumu tanečních síní nebo v těch nudných »landpartiích«, podnikaných na kterési zříceniny, nebo konečně na procházkách v podvečer, kdy se šeptají zamilovaná slova Tam, ve svitu rozsvícených lamp, v mihotání dekoračních čalounů, představoval před ní muž ve fraku, vyholený, navoněný, úzkostlivě se střežící, aby jediným tahem neprozradil masku konvencionelní »zábavnosti«, kterou si nasazuje při prvém kroku do plesové síně; slyšela, jak mužská ústa mluví k nim frási za frási, jak vymýšlí galantní poklony pro její krásu, ať domnělou nebo skutečnou, dala vybuchnouti na sebe celý ten ohňostroj doma připravovaných řečí, věřila v jejich upřímnost — a podle nich utvářela si obraz muže.

Netřeba vykládati, jak tento obraz je falešný; a stejně falešný je i ten, který získala tam kdesi na venkově, když dala nést svou mošničku jednomu kavalíru, druhému svůj plaid a sama, zbožňovaná a obletovaná, zlézala zříceniny. V obojím případě zachovává muž stejně falešnou masku: je úslužný, pokorný, lživý. Toliko tam, kde žena přestává mu býti bytostí, kterou si přeje vydobýt pro své srdce, tam, kde žena mu je konkurenčním kamarádem, který může pokořit jeho primát síly a zručnosti nebo vyrvat mu chléb — jen v tomto zápase — ukáže se ženě tak, jaký je: brutální proti tomu, koho má v hrsti, bezměrně hloupý proti tomu, který drží v hrsti jeho.

Naproti tomu povšimněte si, jak toto poznání je odlišné u našich »nových žen«. Při sportu vidí muže v lehké košili, pod níž se rýsuje hra jeho svalů, pozoruje znaleckým okem pružnost jeho údů, pokouší se předstihnout ho rekordem na bicyklu nebo počtem rakettových bodů, přizpůsobuje se jeho fysické houževnatosti. Pozorujte několik takových »sport-women« při zábavě, ne již na místech, kde se tělesně cvičí, ale v kterémkoli saloně. Poznáte je na první pohled: podá vám svou ruku tak otevřeně, jako muž činí své »shake-hand«, ale nepotřese vaši ruku, nýbrž stiskne ji jen lehce. Z celého jejího zjevu vane k vám přirozená otevřenost, sebevědomí, které se získává silou. Viděli jsme mladé dívky, které pokládaly za směšný předsudek ony galantní služby, jež pro sebe vyžaduje od mužů většina žen. Mají důvěru v sílu vlastních svalů a muž nestojí k nim v poměru minnesängra, ale kamaráda, kterému je třeba dát pocítit nebezpečí konkurrence.

Závoj rytířské, sentimentální lži, který rozestřel středověk mezi muže a ženu, dostává podobnými zjevy povážlivé trhliny; trhliny, které jsou na prospěch jen pravdivosti celého poměru.

Při zmínce o druhém typu nových žen vtírá se mi i jméno »žena-spisovatelka«. Právě v nedávných dnech byl nám dán vzácný dokument: míníme verše pí. Haunerové-Votrubové. Ačkoli snad není možno paní autorku zařadit přesně do oné kategorie, přece nalézám v knize jednotlivé detaily, které jsou dost směrodatné pro psychologii celého proudění.

Všimněme si blíže její knížky: Prvních dvacet stránek přeskočme. Nemají pro nás mnoho zajímavého. Ale pojednou vás v této poněkud sentimentální lyrice cosi zarazí: nota skeptického a ironického smutku. Ironie na společnost, na její zřízení (27—39), ostře leptané přiznání své vnitřní rozvrácenosti (35), ironisování lásky (41), epigramy (51—52), žhavé erotické tóny (71—76) — to jsou celkem dost neznámé akordy v ženské lyrice. Až na malé výjimky nenaleznete tu obvyklých nabubřenin sentimentálnosti, jež činí ženskou lyriku nesnesitelnou. Cosi střízlivě upřímného, mužského vyznívá z celé knihy. Výjimka . . . řeknete snad. Myslím, že ne; myslím, že paní Haunerová-Votrubová nese jen proto nové, neobvyklé tóny, poněvadž náleží přednímu voji nových žen. Za ní, zdá se mi, stojí celé kohorty těch, které dosud marně snaží se vysloviti to, co se jim rodí v duších; a až se jim to podaří, užasnete, jak tento obraz ženy, malovaný jí samotnou, je nový, neočekávaný.

Nová žena je tedy tu. Jak soudí tato nová žena o svých družkách a druzích? Pátrali jsme blíže: Právě ty, které přišly v nejčastější konkurrenční styk s mužem, myslí o něm příznivěji, než o svých ženských kollegyních. Žádná z nich nemůže pochopiti onen stupeň upřímné bezzájmovosti, který nalézají v přátelstvích mužů mezi sebou. Jedna nám dokonce řekla tyto klassické věty: »Ženy jsou bestie. Muži jsou lepší . . . ano, hloupější, ale lepší; každá žena je na druhou jako saň, poněvadž je od rána do večera plna strachu, že její nejlepší kamarádka se líbí víc než ona . . .«

*

Následovali jsme tuto novou ženu na hřiště, do učeben i účetních síní, pozorovali jsme několik nových, frappantních vlastností; shledali jsme, že její poznání muže je hlubší a bezprostřednější.

Jaká bude tato nová žena v manželství? Jaké účinky projeví tam toto přesnější poznání? Uzavře-li sňatek s mužem, jehož slabé stránky vypozorovala na řadě jeho druhů a v dílech moderní románové literatury, kde se tolik mluví o mužské zkaženosti — přistoupí k sňatku s menšími illusemi a bude snad proto její štěstí stát na pevnějších základech?

Anebo snad, probuzená jednou ze svého popelkového zášeří, zatouží mít právo na stejné výstřednosti jako muž? Bude v ní mateřství ubito touhou po emancipaci? A bude její zklamání — neboť zklamání přináší každá realisace — menší?

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. 1. DUBNA 1902. * ČÍSLO 18. *

Z BÁSNÍ BOHUSLAVA KNÖSLA.

ŽALM.

Ač na hlavě své již vlas šedivý jsem našel,
ach, příliš věru to časnou jeseně předzvěst,
dál neustávám v bílou hvězdu svou věřit.

Ze snů svých lehkého dýmu, z tušení možností velkých,
jež jako bleskem kdys' čela mého se dotknou,
a z touhy po hlubokém významu poznaných věci

jsem cosi já upředl sobě, co vyjádřit těžko,
však srdcem — ne smysly — lze pochopit snáze,
byť jsi se vzpíral všední dát tomu jméno.

A toto něco, co věčně doufat tě nutí,
že vzejde den, kdy plným souzvukem zazní
v tvé duši ozvěna toho, co souhrn tvých tužeb,

to bílou hvězdou plá na nebes mých pláni
a pousmívá se v chmur přeludy temné,
toť moje příčina žití, má síla, má víra.

Ty pravíš, že to snad choroba jenom, duše tvé slabost,
jež do svojich prázdnot, když poznala nicotu svoji,
přec ještě mátohy světlé musí si vmýšlet?

Stín pochyb nesčetných jak bouřlivý vichr se zdvihá
a hlasy probouzí, v nichž smrt a rozkol se tají —
já věřím dále, odhodlán k všemu, hvězdo má bílá!

SVÉ PÍSNI.

Když jsi se náhle zrodila ve mně
neočekávaná, líbezná, krásná,
já — ne tvůrce tvůj, jen zrcadlo skromné,
v němž shlíží se věčnosti úsměv —
jsem překvapen touto milostí velkou
se zahleděl do tvé spanilé tváře
a miloval tě jako své dítě.

Však vyslovit, co nevysloveno bylo mou silou,
mým nejvyšším vzletem tíhnoucím k hvězdám,
před čím jsem poklekal v tichu své duše
a neodvážil se s krásy té snů závoj strhnout,
to vyslovit, to v plen dáti všednímu světu,
v němž nízkost valí své bahnité proudy,
na jejichž březích posměch a lhostejnost bydlí —
ach, k tomu neměl jsem síly.

A přece jsem toužil, by od srdce k srdci
má píseň se nesla a majetkem jejich se stala,
by rhythmem svým v nich příbuzný vzbudila pohyb
a v spolucítících stejné rozezvučela tóny.
Však nebyla orlem, spíš jenom motýlem hravým,
jenž schvácen nálady rozmarným vánkem,
od růží k astrám snivě se houpá,
jsa příliš lehký, než aby myšlénky tíhu
kams' k nebi, před oči všech dovedl povznést.

Než mlčet já nedoveď' a pustil svou píseň
do žití mnohotvárného, širého vření
a toužím jen po tom, by se mi vrátila nazpět
až na meči zlomeném jí bude lze spočinout jednou,
jejž v bitvě zlomil jsem pro víru prostou
té platící kráse, jež Ji — mou zrodila píseň.

* * *

Ty život miluješ jen v jeho ozvěnách
jak snivý posluchač, jenž na balkoně dlí
a hudby vzdálené se kochá na vlnách,
v nichž cos' jak luny svit se matně zrcadlí.

Však dole vzpoura vře tlumeně dosavad,
by náhle propukla a odpoutala lvy
svých vášní divokých, ničících napořád,
před nimiž rázem v prach se skácí bozi tví.

Nuž, jen ji obejmi, té vzpoury vůdkyni
a vzdát se neváhej těm zrakům plamenným,
jež výbojností svou svět dum tvých zastíní;

neb život v chvíli té dá volnost spoutaným
a schopnost vybít se jak v bouři mračno v ní
a všechno ostatní je marnost, přelud, dým.

POHODA.

Jsou dnové tajemní v proudu lidského žití,
kdy směr tvého chtění se rázem obrátí,
jak někdy na moři vítr.

Co včera strmělo příkře skaliskem pustým,
dnes lučinou květů se pestří a vlní,
kam dohlédne zrak tvůj.

Tvé váhání věčné pojednou propukne v lásku
a nenávist zvolna v smíření taje
vě věčném rozmaru slunce.

Tu na své bolesti, na svoje raněné srdce,
na svého vlastního »já« tajemné jádro
se zapomíná tak sladce

a žije se životem tichým košatých stromů,
tu zurčením potoků duše si zpívá
a mlčením nocí se modlí.

Tu nicota Všeho hvězd vesmírem kvete
a v snů tvých křišťálu kus věčnosti chycen
ti dovolí na dno zřít moří,

kde síla pravěků ve hmotě ztajena dřímá,
z níž rosteš i ty, zrcadla citlivá plocha,
jejíž pyšné jméno jest: »Člověk!«

SONET.

Tam v modré dálky zřím,
v nichž zvolna rozplývá se
mých citů lehký dým
oddaných kráse.

Tak zapomínám na se,
své tělo opouštím
jak rozvanutý dým,
když v modru rozplývá se.

Opuštěn hmoty hořem,
že květinou jsem, mořem
či orlem snad, já sním

a schvácen šíří snění
v jediném okamžení
tu věčnost pochopím.

NÁPIS NA SKÁLU RUŽEMI OBROSTLOU.

Ze svojich myšlének jednu, ó Tvůrce,
v květ zardělé růže Jsi chytil
a jinou zaklel Jsi ve tvrdý kámen

a miliony let položil Jsi mezi nimi
k věčnému toužení, než opět splynou.
A to je život náš a jeho bol a jeho kouzlo.

♡ ♡ ♡ ♡ ♡ ♡ ♡ ♡ ♡

Josef K. Šlejhar:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

Sám hlas továrny jakoby tu ironicky a výsměšně zasahoval v tajemství, v delikátnost srdce, snaže se v jakési bezmezné brutalitě strhati clonu se všeho, co vymyká se jeho zdrojům, co v žití svém postavit se snaží mimo jeho vřavu — zdál se to někdy rozrážeti v jednotlivé prozrazující ryky, výkřiky pustého odhalení, v němž přišlo se na kořist, a upadat pak v jakýs úšklebný povyk luzy, jenž ve vše se vetře a před nímž nic nezůstane ušetřeno Bagry se také zdály cosi hrubě klevetiti. — Nyní ženštiny ony ze zdola v náružívé nenabažené lačnosti vzhlédajíce vzhůru, začaly vespol jízlivě a horlivě šušlati, jakoby jed tryskal z těch prašivých rtů. Dobře vše pozoroval, nemohlo toto bláto nezasahovati v slávu jeho srdce; byl by nejraději jediným povelem rozdrtil tuto neomalenou potvornost, hlodající na jeho tajemství, leč bylo nejlépe nedati na sobě nic znáti a míti se tím více na pozoru.

Počínal si nyní, jakoby jiná bytost v něm na stráž se postavila a střežila onu bytost druhou, tak milující, tak háravě spějící a tak vzdávající se bouřlivě, ale jakoby tu bylo třeba nezměrného úsilí.

Padal v duši své na kolena před ní, již tak nekonečně miloval — ale před tou výšklebnou tváří továrny zachovával pósu a zdrželivost velitele, jehož nic se tu nesmí dotýkat mimo povinnost, v jejíž nezvratné područí vše je tu jímáno. Také jakoby jedině za touto povinností přišel v místa tato, jako jinam přicházel; a že kdyby byl nepřišel, že naopak by proti této své povinnosti se prohřešil. To naznačovat chtěla jeho pósa.

Také jakoby si té dívky ani nevšímal. On, nevšímat si jí, dělat tak, jakoby pro něho nic jiného neznamenala, než pracovní materiál .... jaká v tom byla podstata! Ale musilo to tak být, jako tolik zjevů v světě být musí, jež být nemají a hříchem jsou ve své zvrácenosti pravé přirozenosti. Ale tady musilo to být. Tedy zachmuřiv se přísně, ač nedbale a rozmrzele, ale vše v patrné okázalosti, nahlížet se jal zkoumavě do těch reservoirů, plných zlaté šťávy, nabral si v nich také do připravené zde sklenky horké šťávy a proti světlu ji dlouho a pátravě prohlížel, aby se přesvědčil o bezvadné její čirosti barvy — bylať, jak měla být, tak průzračně zlatá, perlivá, hrající na světle jako tekutý krystal topasu. Pak vzav nashromážděné lístky vážní, přehlédal si je zvolna, pozorně, spočítávaje zběžně na nich naznačenou váhu, v jaké asi intensitě vyspěla již dnes výroba, aby dle toho činil své odhady práce pro ostatní noc. Důležitě se při tom zapřemítal, zdaje se uvažovat o problémech dnešní výroby, a posléz i ventilem, od něhož ihned její ruka plaše couvla, pohnul, zkoušeje jaksi obvykle, jestli řádně funguje. Často záležívá na takové zdánlivé bezvýznamnosti, v čas ji zpozorovati, v čas předejíti dalekosáhlým následkům. Takový nepatrný ventil kdyby přestal náhle správně působit, je s to na chvíli zdržet celou výrobu. Proto na vše měl takový zřetel I tady vše jen jako jindy činil, i když tu býval ještě kluk. A nebylo věru příčiny nějak déle se tu obmeškávati. A vše tu shledal v pořádku. Ostatně málo kdy zde vzejde závada, ale, jak řečeno, vše třeba mít neustále na zřeteli. Jen že shledav vše takto v pořádku, stále ještě neodcházel, k čemusi zdál se tu přidržován, s čím nevěděl si dobře rady ve své póse velitele. Zmatek hluboký jevil se na jeho obličeji, v jeho mimoděčných pohybech, jež neměly smyslu. A na rtech chvěla se mu slova, která ale vypráhala dříve, než se rtů mohla vyvanouti, a stále zůstávala nevyjádřena. Než bylo to konečně nutno říci, aby prodléváním zbytečným nevzbudilo se podezření tam u těch číhajících krkavců na kořist lačné zvědavosti.

Jaksi se tedy násilně rozhodl, v celé své bytosti se vzepjal. Nahnuv se ještě jednou k reservoirům, tentokráte hlouběji, intensivněji, podle samé dívky, zašeptal sotva dýchaje to, co náleželo. Šepot jeho plynul jako v těžkém uřícení vzdechu, při čemž ona zachvěla se u výrazu tváře své, jakoby v snění duše, jež se zlekala před neznámým, bezmezným blahem. A nakloňivši pak hlavu co nejhlouběji, stulila své vzezření v jakýs záhadný, nádherný květ, jenž v sobě uzavřel své tajemství krásy. A zůstávala tak v hluboké, nepohnuté nyvosti . . .

V tom oblouková lampa prudce mžikla. Širý otřes světla a stínu zatanul nad jejich hlavami, nad celou varní síní, jakoby se tu jakýs velký posun udál. Ale hned zase nerušeně plála bílá světelná tvář, kladouc to své zření na vše vůkol u nevystihlém, neobyčejném významu. Zvuky tovární zároveň jakoby se pozvedly o ohromný půltón, u výmluvnosti mohutné čehosi se domáhající, jako v březnové noci hlasy vody se vzmáhají v neustálém dovolávání se. A v této tonině pak dále zněly . . .

»Marie,« vyšeptl tu háravěji, snad přerušen to dále dopovídaje, co ještě říci měl — »ty ženo má . . .« Leč tu se zajikl v sobě, přemáhala ho již vášeň, roztoužení a celá jeho bytost jakoby chýlila se v sladké umírání. Slova již více nemohl říci. Bylo by to i zbytečno tam, kde srdce samo tak mluvilo. A již jen pohledem, hlavu odnášeje

od reservoiru, mohl domluviti ostatní, bylo-li co ještě nedomluveno, pod kterýmž vzhlednutím zahořela ona jako u vzplání makového květu za jitřních úsvitů. Hlavu vhřížila tak hluboce k ňadrům, tak jaksi v sebe se vpojujíc, aby unikla sobě, unikla celému světu v cudném svém zmatku hlubinném. Načež on pohled od ní odnášeje, ještě jednou tak upjatě a zkoumavě zřít se jal skrze šťávu, která jako horké víno se perlila — jakoby tyto oba pohledy měly stejný význam. A pohodiv v překotném zmatku sklenkou, až rozlila se šťáva, hned pak co nejspěšněji odcházel, klopýtaje o schody, jakoby se mu mátly. Teprv dole nabyl jistého klidu vpravuje se u patrném úsilí v přiměřenou pósu velitele. Pro ty zde, kteří viděli, mělo to značiti, že shledav na oné stanici vše v náležitém pořádku, ubírá se po kontrole stanic jiných. Zvědavá haveť na všech stranách se zatím rozprchala, unikajíc na svá stanoviště. Baby s košťaty se uchýlily v docela jiná místa, kde mohly ustati v metení, dokud některý z dozorců jim zase jak náleží nevylaje.

K půl noci dostavil se k němu do továrního jakéhosi kabinetu, v němž po chvilkách se zdržoval, pořádaje v knihách tovární zánosy, zamračený dozorce, žádaje tedy za »východ« pro tu Marii K . . . Bez takového poukazu k vyjití nedostane se mezi šichtou nikdo z továrny — onoho rezavého a pihovatého člověka ve vratech továrních, jemuž zde přezdělo se »Jidáš«, a který jako argus vše tam ostřehoval, nebylo lze nijak oklamati, nepustil sem ani tam. — »Už má naháňky,« podotkl zamračený dozorce, čekaje na lístek, jejž on tak zdánlivě netečně jal se mu podepisovati, zapisuje si to také před ním do notesu, do výkazu práce, aby vše bylo podle řádu.

»Nevidím sice rád něco podobného,« trousil mezi tím zase tak netečná, jako rozmrzelá slova — »ale prosila tuze. Nesmí si to však zvykat. A na toho kluka nyní mně tam častěji dohlédněte . . .«

Dozorce uctivě přisvědčil, nabrav při tom na se významné vzezření, jež značilo vzhledem k onomu připomenutí: — však já bych ho už jak se patří spořádal, kdyby něco tak . . . a mohlo se tomu docela dobře uvěřiti u tohoto zamračeného, robustního člověka, neboť vzíti hůl, poleno, železo a železný sochor anebo kus roury nebo kladivo anebo francouzský klíč, kterým přitahovaly se nejohromnější šrouby anebo co se právě nahodilo do ruky, a omlátiti to řádně o hřbet nebo zadnici či kam to zrovna zasáhlo kterého z těch — ponejvíce ovšem výrostků svobodných, ale někdy také hezky ženatého člověka, — kdož zanedbali službu anebo ztropili výtržnost, bylo osvědčenou methodou tohoto jinak málomluvného dozorce, jenž bez mnoha slov a dlouhých napomínání vždy hned raději přistupoval ke skutku a methoda tato prošla mu bez protestu jakéhokoliněk, bez hlesu a spurnosti z míst nižších, naopak přijímána tu celkem ochotně, jakoby se rozuměla sama sebou v podivné převaze a podřizování se jí u tohoto člověka, z míst pak vyšších mlčky schvalována, neboť působila někdy zázračně — začež požíval dozorce tento i jakési autority a mimořádného přídavku —

Za nějakou chvíli nebylo již Marie K... na stanici reservoirů čistých šťáv. Zubil se odtamtud dolů na celou varní síň nečesaný výrostek, jenž toto místo druhdy zastával. Dělal dolů posunky, zahvízdal jakýs bujný trilek jako špaček z jara a v nestřežené chvíli vyhoupl se na ruce, postaviv se na ně s obratností komedianta. Často pak přicházel sem dozorce, zahroziv mu zdola od schodou pěstí a věru nebylo s touto jeho hrozbou co žertovati. Tu také kluk tvářil se vždy co nejsvatěji a byl jako oukropeček. — —

Jak byl pobouřen, zmaten, přistupuje takto k samému cíli! Jest to již sama předzvěst slavnosti nastávající, velký svatvečer před úsvitem Hodů jakoby Božích. Již sebe neznal, jeho bytost ocitla se v oblasti jiné, jež neodolatelně schvacuje ve svou podstatu. Byl v moci jiných vlivů, v oné moci, která lidskou bytost ssaje jako slunce rosu, a v níž ona jíhne, jako v jeho záři vše stvořené. Cítil, jak je nezměrně vynášen ze sebe, ze své podstaty, jak nekonečně blaze zalévá jeho útroby ona jíhnoucí moc, jak není více svůj, ale cele odevzdán oné rozptylující omamné záři, jež pila rosu jeho srdce. Nemyslil tu již, neuvažoval o ničem a jen v sobě se tak rozplýval a tál, jako v zářivém blankytu nebes bílý beránek, jehož podstatu nelze ani postřehnouti. Svítání nejpožehnanějších okamžiků života!

Ještě za chvilku, ještě jen za tu chvilku, v níž očekávání není vlastně již čekáním a strádáním touhy, ale v níž již srdce je u cíle. Jeho srdce bylo již u cíle, a tato chvilka vyčkávání náležela již k jeho slávě a rozkoši. Ještě za tu chvilku, co odbudou se poslední přípravy — z oněch příprav, jež vlastně jsou již slavností samou a k ní již náleží u vzrušujícím svém spění. V přípravách těch jakoby již horečně dokonávaly se poslední etapy. Již v slávě hřmělo to a otřásalo v jeho útrobách a jakoby bylo samé slavnostní vyzvánění . . .

Bude za tu chvilku to velké jitřní. Již jen u vyčkávání, co jaksi rozptýlí se rmut a troud pozůstalé všednosti jako ze soboty na neděli — co na těchto místech zde uvede se všechno v zdání nerušené skutečnosti, co zakryje jaksi vlastní stav a všechno půjde svou cestou, z které nebylo by uchýlení. Byla-li na těchto místech přece vzbuzena jakákoliv pozornost, jato podezření, jest třeba je dříve odstraniti, nechati vyvanouti neposkytnutím zavčas záminky. Jeť potřeba tolik obezřelosti u věcech lidských ve zvrácenosti doby, jež zvracuje nejvznešenější v kal. Ještě za tu chvilku to bude, co jaksi nadejde veškero usku-

tečnění těch nezbytností hmotných, náležitá průprava všech těch reelních podmínek daných, bez nichž v říši ducha nic se nemůže skonati — za tu chvilku, co i jaksi tam bude vše připraveno, a co náleželo nejdelikátněji respektovati, a co zatím i on zde všechno zanechá za sebou v tom zadostučinění povinnosti, jaké dle zdání jeho bylo vhodno a postačitelno. V tuto chvilku, co mu zbývá a již pro něho dávno již není sebezapřením, mučivou, zříkající se touhou, upne ještě všechnu svou pozornost k těm vezdejším věcem zde, aby byl dokonale ujištěn dobrým, bezpečným chodem všeho. V této chvilce vše znova si obejde, o všem se přesvědčí u jakési zvýšené upjatosti pozornosti k jaké jakoby se mu samoděčně sbíraly v nitru síly, vše zařídí v jakési výsledné geniálnosti disposice, k jaké někdy v životě za vhodných poměrů dovede dostihnouti po svém způsobu každý duch. Jedná se o to, aby jeho velící, určující přítomnosti nebylo zde na celou tu dobu potřeba. — Tu temně se zarazil, v dáli jeho mysli, již zúplna nelze nikdy odpoutati od podmíněni poměry dosavadními, jakoby vysula se výstražná otázka: Je to možno? Proč by to nebylo možno, ale hned si v bezstarostnosti svého štěstí odpovídala jiná disposice téže mysli. Pokrač.

VÁCLAV HLADÍK:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)

Pokrač.

Po několika oklikách dostal se Voldan k účelu své návštěvy. Vyslovil opatrně a s jistou nezávažností, s jakou se jedná o věcech, jimž neradno přikládati velké důležitosti, své obavy ohledně montánních akcií.

Wollner vtiskl si monokl ještě hlouběji pod husté obočí a dal se do smíchu. Bylo mu to velmi zábavné. Tak najednou z čista jasna přiběhl Voldan, jakoby vůbec neměl ani zdání o podobných obchodech. A poklepal mu bodře na rameno jako nezkušenému mladíkovi.

»Podívejte se, kamaráde, zde je má odpověď!« pravil a vyňal knihu kopírovací, do níž snímal svou soukromou korrespondenci a své bursovní dopisy. Přečetl Voldanovi své dnešní ranní rozkazy bursovním jednatelům, jež zaměstnával v Praze, ve Vídni a v Berlíně.

»Jak vidíte, skupuji, kde se co dá... Radím vám, abyste nebyl blázen a učinil taktéž. Mám na váš účet přikoupit dvě stě, tři sta kusů?«

Voldan zapálil si cigarettu a zcela lhostejně poslouchal Wollnera, ač byl ve velkých rozpacích. Nedůvěřoval mu — a přece dosud neměl nejmenší příčiny k tomu. Wollner jej potřeboval a proto snažil se mu prospěti, býti mu přítelem. Věděl, že u tohoto muže všechno je vypočteno na zisk, každé slovo, každé jeho hnutí vedeno jedinou silou životní — sobectvím. Gentlemanství a velkomyslnost byly u Wollnera ovšem též v oběhu jako nejisté valuty, jimiž spekuloval občas, dle nutnosti.

»Snad jsou obavy paní Bílkové předčasné,« pomyslil si Voldan, neboť jí věřil a byl přesvědčen, že přišla jej varovati s nejlepším úmyslem přátelským.

»Ostatně nejlépe bude,« pravil po chvíli mlčení Wollner, »když vyhledáte a promluvíte s Vobornlkem.«

»Vyhlíží v poslední době nějak utrápeně.«

»Oh, toho trýzní jiné věci, nejen starosti obchodní.«

Wollner se ušklíbl svým opovržlivým, posměšným způsobem a doložil:

»To víte... ženské...«

Zadíval se sklíčkem monoklu pronikavě na svého mladého přítele.

Voldan dokouřil cigarettu a hodil oharek do stříbrné mísky s vodou.

»Tak? Hm... ženské,« pravil se soucitným přízvukem člověka, kterému se nic podobného nemůže státi.

»Nic není horšího nežli pletichy a rvačky se ženou neb milenkou. To dovede zlomit i nejtvrdší povahu.«

»Stává se to...« odtušil Voldan.

»Co pak vy, příteli, vy jste proti podobnému neštěstí pojištěn.«

»Jak to myslíte?«

»Máte štěstí a umíte zacházeti s těmi potvůrkami.«

»Vy si patrně též nemůžete naříkati.«

Wollner jen pohodil hlavou; v jeho úsměšku bylo cosi zlobného a zamručel:

»A co já! Je m'en f...«

»To je také nejmoudřejší zásada.«

Stáli proti sobě oba ti vášniví milenci žen a života, oba mužové dychtiví činů, moci a lásky, z nichž jeden zvítězil duchem a svůdností mládí, elegance a druhý výbojností, bohatstvím, dychtivostí a podmanivostí, stáli proti sobě jako dva, kteří měří své síly před zápasem, neboť mezi nimi byla též žena.

Voldan nebyl tak zaslepený, aby nevěděl, že jeho přítel neustává usilovati o docílení Míny Havlenové. Zprvu přezíral záletnictví Wollnerovo, pohlížel na svůj poměr k Míně a vůbec na všechen

svůj život společenský velmi nedbale, světácky. Jedinou vážnou, svatou věcí mu byla jeho práce, jeho touha uskutečniti své poslání životní, vše ostatní bylo pouhou pěnou hravých vln nad hlubinou.

Bylo by mu dříve lhostejno, kdyby snad i Wollner dosáhl lásky Mníny. Znal příliš dobře ženy a nic jej nemohlo překvapit. Věděl, že u žen rozmarných, koketních, frivolních překoná lásku, mládí, vášeň, všechny nejlepší vlastnosti milujícího muže často cynismus obstárlého svůdníka, který je zajímavý nějak, má jméno neb bohatství.

Ale v poslední době jeho city k Míně tak zvážněly a zopravdověly, že při pomyšlení na možnost nějakého úspěchu Wollnerova u ní — a možnost ta zdála se mu náhle velmi pravděpodobnou, připomněl si Míniny řeči, podivné nápady, její choutky úplné neodvislosti — sevřelo se mu srdce, oheň mu ožehl spánky a poznal na sobě všechny nejkrutější a nejbolestnější příznaky žárlivosti.

Ještě chvíli hovořili o různých běžných záležitostech a Wollner znovu ujišťoval Voldana, že nemusí se nijak strachovati o své akcie.

»Vyděláte ještě mnoho peněz. Byl byste šílený, kdybyste prodával jako někteří naivní, kteří se dali obelstiti bursovním manévrem v novinách.«

»Akcie půjdou vzhůru?«

»Ano, teprve teď.«

»Není žádné nebezpečí, ani stávka?«

»Pražádné. A co se týče stávky, té velké, všeobecné stávky, ta je nadobro zažehnána.«

»Zdálo se mi, že jen na čas zavládl klid.«

»Situace se úplně změnila. Učinili jsme jisté koncesse dělníkům. Náš kapitál pracoval mezi jejich vůdci. Mám úplnou jistotu, že dvě — tři léta budeme míti mír...«

Voldan odešel od Wollnera velmi stísněný a zneklidněný.

Tak náhle v klidu jeho mysli třaskla žárlivost. Neměl stání toho dne. Myslil na Mínu. Nemohl se zabrati do práce. A večer, když se s ní sešel, byl k ní velmi něžný, překypoval láskou a přítulností.

Wollner po Voldanově odchodu chvíli přecházel po pokoji.

Zazvonil pak.

»Ať vejde Berx,« nařídil sluhovi.

Ošumělý, hubený čtyřicátník tváře intelligentní, typu židovského, vkročil do pokoje a lehce se ukloniv, sednul do lenošky vedle psacího stolku Wollnerova

Finančník seděl u stolku, přehraboval se v papírech a neodvětiv na pozdrav, nepohlédnuv na Berxe, řekl:

»Jak bylo včera? Proč jste netelegrafoval?«

»Nebylo co.«

»Co pak nepokračujete?«

»Pracujeme pořád, ale nebylo nic zvláště nového pro vás.«

»Redakční komité je doplněno?«

»Ano.«

»Letáky a brožury jste již sestavili?«

»Ještě čekáme něco z Vídně.«

»Přibrali jste do agitačního komitétu Fraňka?«

»Ještě ne.«

»Proč? Byl mi odporučen, je prý obratný. Nejlepší řečník mezi anarchisty.«

»Ano. Sedí dosud na Pankráci pro urážku císaře. Za pár neděl vyjde a hned jej angažuji.«

»Dobrá! Kdy máme poradu?«

»Ještě tento týden. Ve Vídni.«

»Myslíte, že za dva měsíce můžeme začít?«

»Vše bude připraveno. Jen sirku hodit a chytne všude...«

»Na Moravě a ve Slezsku se též pokračuje? Poslali jsme tyto dny zase peníze...«

»Všude se pracuje. To bude stávka, jakou jsme ještě neviděli! Za dva měsíce! Na den vám to určím, chcete-li.« Pokrač.

Nora Hausková:

DVOJÍ POZNÁNÍ.

Dokonč.

Dodovič prudce vstal: »Což ani to nepochopíte? Vždyť musila jste také jednou býti tak mladá jako je vaše dceruška. Zrovna to se mi na vaší Ilce líbí... její první láska je celá tajemstvím a vy netušíte, že jediným slovem, které by vám prozradila, tisícero citů by v ní odumřelo. Ta první láska nesmí a nesmí se prozradit! Ach, co vám to povídám, když sama tomu nerozumíte!... Jen prosím vás, najde li Ilka list zmačkaný, a bude se ptáti — zapírejte, že jste jej četla a zapřete docela! Vždyť vidím, že nemáte tušení, jak byste jí ublížila, kolik jemného cítění byste tím u Ilky zmařila, pro vždycky to její svěží jaro zaplašila... a pak raději dovolte mi, abych se směl do záležitostí jejich jako nahodile vmísiti... schází se s ním po klavírních hodinách — potkám je, a pak dovolíte mi, abych se doptal — kdo to je... tak rád bych viděl to dítě šťastné, a tak rád bych něčím k tomu štěstí přispěl...«

Péro Dodovič nepostřehl zlostný výraz v obličeji paní Ridovičové; popošel ku psacímu stolku

a vytahuje z příhrádky malé psaní moderního tvaru, podával je paní Ilce.

»Podívejte se sem!« řekl, když nedotekla se obálky. »Podívejte se!« a sám lístek rozbalil.

»Vy víte, že před rokem — pamatujete se, jak jsem si stěžoval, že nemohu pracovat — jak mě mrzí samota — že hodlám se oženit . . . a byl bych dnes již jistě nešťastný manžel slečny Korovcovy, kdyby nebylo toho lístku zde . . . pamatujete se zajisté také na to, že vídala jste mne často v její společnosti . . . a každý držel nás již za snoubence.

Líbila se mi skutečně, a měl jsem ji velmi rád... dívala se vždy na mě takovým laňčím pohledem, smála se tak srdečně, tak upřímně. Slyšel jsem ji tak rád, vymýšlel jsem si veselé historky, abych přinutil ji ku smíchu, a když slyšel jsem pak ten milý, upřímný její smích, zavřel jsem obyčejně oči, a vykouzlil si tak útulný obraz před sebou: osvětlený pokoj, milounký tikot hodin — a slečnu Korovcovu vedle sebe, s vyšíváním v ruce, s tím srdečným, osvěžujícím smíchem . . .«

»A proč mně to všechno povídáte?« ozvala se paní Ridovičová, která dosud němě a netrpělivě poslouchala. Hlas její byl tvrdý, a při posledním slově selhal.

»Počkejte chvilenku, hned budu hotov — a pak již sama vytušíte, proč vás s tím zdržuji — ale nehodlám vás tím dlouho nuditi a udělám to krátce. Tedy slečna Korovcova mne okouzlila. Byla tak dobrého srdce, že nenechala mne dlouho toužit, ale opětovala moji lásku. —

Řekl jsem jí hned z počátku, že nikdy nebyl jsem tak nesvědomitým, abych děvče kompromitoval a chodil na zálety. Bylo mně milé, že dávno již přestala býti děckem, že aspoň poněkud bylo jí možné, vzíti si z lásky muže čtyřicetiletého, jako jsem já. Věděla také, že mám úmysly vážné, a byla ke mně vždy milou, něžnou, tak zdrženlivě důvěrnou a přece tak oddanou, že musil jsem ji téměř zbožňovat.

Neříkala nikdy často, že mne miluje, tím častěji však, že úplně mně důvěřuje. To mne nesmírně těšilo, lichotilo, povyšovalo, zkrátka — činilo mne úplně šťastným.

V létě lonského roku odjela na návštěvu k příbuzným. Věděl jsem, že bude mi smutno, a prosil jsem, aby mně psávala. Slíbila to; ujednali jsme, že první budu psáti já. Hned první den cítil jsem se tak neúplný, rozervaný, nepokojný... nikde nemohl jsem déle pobyti, všude hledal jsem ji . . . Konečně k večeru zasedl jsem, abych ulehčil svým stísněným citům vřelým, dlouhým dopisem. Psal jsem jí vše, co jsem pro ni cítil, a vyznával, jak je mi smutno bez jejích drahých pohledů, bez čistých jejích polibků, že připadá mi býti rokem ten jediný den, kdy nesměl jsem ji držet v náručí a tisknout na srdce tu její milou, něžnou hlavinku.

Víte, jsem tak vášnivý člověk, a ve své samotě a opuštěnosti dvojnásobně jsem toužil býti jí na blízku. Čekal jsem s netrpělivostí osmnáctiletého mladíka na její odpověď. Skoro se za to dnes stydím. Pořád jsem si již představoval, jak asi mně odepíše, ten první její dopis, tak jsem si něžně, jemně vylíčil; dvojím způsobem, obé jsem uměl již z paměti, a ani nevěda, stále v mysli jsem si je předříkával.

Za tři dni konečně, konečně přišla odpověď. Podívejte se Ilko, tyhle ty tři kraťounké, zdrženlivě psané stránky. A přece, mnoho-li životní zkušenosti obsahují?«

Paní Ridovičová jaksi s nechutí přelétla celý obsah dopisu.

Milý pane Dodoviči!

Děkuji Vám za Váš milý dopis, který mne tolik potěšil svým obsahem a proto, že byl tak dlouhý; ale zároveň je mi tak upřímně líto, že je Vám smutno a trudno, jak píšete. Prosím Vás, zapuďte ty myšlenky, buďte vesel a vyhledávejte zábav. Přeji Vám srdečně, abyste se takové smutné nálady zbavil, protože Vám škodí a ubírá schopnost ku práci.

Prosíte mne o dlouhý dopis a ptáte se tolikráte, jak se mi vede, co robím po celý den? Těší mne ta Vaše účast, nemohu však mnoho o sobě pověděti. Jsem zdráva a nudím se po celý den s tetou a svými bratranci, hovoříc stále o hospodářství, o prodeji dříví, drůbeže atd. Nechci býti však tak bezohlednou vůči Vám, abych Vás tím zbytečně nudila.

Ani nevíte, jak těším se zpět, na to milé naše městečko, na ty dlouhé procházky v chladném, mlhavém vzduchu podzimním, kdy budu se baliti do svého kožíšku, a přece budu ráda, že ten chladný, jasný vzduch mé horké skráně ovívá, že vidím všechno žlutě a červeně zbarvené listí stromů ve zlaté záři podzimního slunka, těším se na ten návrat z takové osvěžující procházky do tichého, útulného domova.

Ach, tak se těším! Ale přes léto musím zůstat přece zde! Politujte mne, milý pane Dodoviči!

Skutečně něco opravdu zajímavého nemohu psáti, ačkoliv bych psala velmi ráda více!

S upřímným pozdravem

Eva Korovcová.

»A to vás mrzelo?« ptala se paní Ridovičová nesměle, v neurčitém vědomí svého neporozumění v nesnázích, skládajíc pomalu list a pečlivě vsunujíc jej opět do obálky.

»Divíte se?« optal se Péro Dodovič s lehýnkým, ironickým úsměvem. »Četla jste také mezi řádkami? Uhodla jste, jaké to byly procházky

slečny Korovcové a konala-li je sama? . . . Rozuměl jsem opravdu jedině já sám? . . .«

»A to psaní bylo příčinou? . . .« zase ozvala se paní Ridovičová; skoro teď chápala, proč Dodovič to povídá.

»To psaní nás zcela roztrhlo. Neodpověděl jsem vůbec. Když přijela, vyhledal jsem ji, pověděl bezohledně, co cítím, jak nyní o ní smýšlím — a rozešli jsme se. Celé město se divilo — ptali se mne, ale nedoptali. Kdo byl by mne také pochopil dnes, v tom světě plném prósy životní?

A k čemu také? Jedině slečna Korovcová věděla, že tou rozumnou zdrželivostí se mne odřekla. Plakala ovšem, zapřísahala se mi, že mne miluje více než život — ba dokonce i poklekla přede mnou . . . ale nedal jsem se přemluviti. Už jsem ji neměl rád. To vše u ní byla spekulace — věděla, že celé věno mé choti mně jedinému připadlo — a nedůvěřovala mi, že mám dobrý úmysl . . . psala tak — abych jen já jediný tomu lístku rozuměl — a nikdo jiný . . . aby nestal se jí list ten nebezpečným, kdybych snad . . . bála se u mne kompromitování... musila se již zklamat, musila mnoho prožít a stala se z ní bytost vypočítavá, raffinovaná. Pohrdl jsem jí . . . Pochopujete?«

Paní Ridovičová stála, dívajíc se nehybně před se; volným krokem popošla k svému bratranci a pomalu, lehounce jen položila svou chvějící se ruku na jeho rámě. Sklonila hlavu na zad a tak truchlivým pohledem zadívala se mu do očí, že musil zraky obrátiti. Dívala se tak chvíli, rychle oddychujíc, s rozšířenými zřítelnicemi, až se v nich objevila slza . . .

Péro Dodovič zas se k ní obrátil. Vzdychla jen tichounce a vztáhla pomalým pohybem ruku zpět.

»Vím, proč mi to vypravujete, pochopila jsem vás konečně — Péro Dodoviči — a dovolte, abych již odešla!« se změněným hlasem, plným jakési úmyslné pokory, promluvila paní Ridovičová. Nerozhodně zůstala však státi, jakoby ještě nějaké slovo čekala . . . nebylo přece možno, aby takto se rozešli.

»Jsem skutečně rád, že mi rozumíte, Ilko,« odvětil Dodovič, a již zase otevřeně hleděl jí do očí. »Od té doby, tehdáž vidíval jsem často váš bílý obličej, rusý vlas, vaše něžné, modré oko ...«

Paní Ridovičová sklonila hlavu a neodpovídala.

»Byla jste vždy tak vzornou matkou, tak dobrou hospodyňkou — tak duchaplnou bytostí... a zdálo se mi, že dovedla byste mne milovat, upřímně, oddaně, beze vší sobeckosti . . .«

Chtěl říci ještě něco, umlknul však, cítě opět její ruce, zavěšující se na jeho rámě a sepínající se prsty jako ku prosbě.

»Proč mně vyličujete vaše city — které jste nikdy nepocítil . . . proč pobuřujete mou duši a budíte v ní přání, která já sama tak těžce ve spánku ztišila ...« sotva slyšitelně paní Ridovičová pronesla, těkajíc pohledem mimo něj. »Chcete mne ještě více pokořiti . . . než již dnes odcházím?«

»Nepokořuji vás tím — Ilko — ale je mi tak hořko v duši! Vidíte přece sama, jaké mám štěstí ve všem a není to směšné? Měl jsem vás rád, skutečně rád, ale zdála jste se mi až příliš půvabnou, nedostižitelnou — ta myšlenka, že snad skutečně mohla byste mé city jen poněkud opětovat, opojovala mne... dnes, jak jste vstoupila... eh, darmo povídat! Nač také? Vidíte, jaký jsem podivín! Tak stár a tak sobecký a směšný, že chci býti ještě ideálně, upřímně milován! Ale nebojte se, ještě dnes sám sobě se vysměji a budu trpěti pod vědomím jistoty, jak učinil jsem se před vámi směšným svým vyznáním!«

»Ale já nechci, abyste se sobě smál! Slyšíte, Péro Dodoviči! Nechci a nepřipustím tomu!« a jemné ruce paní Ridovičové třásly prudce celou jeho postavou. Byla rozčilena, oči byly suché a tolik jisker v nich, že zdály se téměř svítiti. »Slyšíte? Nechci! Vždyť ani netušíte, jak jsem tomu ráda, jak radostnou ozvěnu nacházíte v mém srdci . . . Péro Dodoviči! domníval jste se, že vás mohu mít ráda . . . pohleďte na mne, prosím vás . . . tolik dobrého jste si o mně myslil — je to možné, abyste mne najednou všech dobrých vlastností zbavil abyste mne změnil tak, že sám byste mne více nepoznal?«

Hlas její se jemně třásl, jako při tajených slzách, a horký, ztemnělý její zrak hledal jeho oči, které přes hlavu její do prázdna hleděly. Vyhnul se jejímu pohledu.

»Což není možná, abychom si rozuměli? Ach, kdybyste jen z daleka tušil, jak vás nyní pochopuji, jak dovedu s vámi mysliti . . . a jak si vás vážím, tak vysoce, tak upřímně! Právě nyní . . . ještě před hodinou domnívala jsem se, že jste muž sobecký, jako všichni ostatní, ale s vlastnostmi, které vždy jen úctu ve mně vzbuzovaly... a nyní teprve uznávám, jak mladou, ideální duši jste si z mladých let zachoval . . . závidím vám skoro a přece tolik se raduji!«

»Nechvalte mne tolik, Ilko!« usmál se Dodovič, líbaje jí zdvořile ruku. »Zahanbujete mne jen tím a nemluvíte ani pravdu. Jsem přece sobec, větší než všichni ostatní; vždyť dnes podal jsem důkaz tak opravdový! Jsem také hrozně směšný. Chci býti první, nezištnou láskou milován a co mohu dát za to? A dnes podala jste mi důkaz, jak je to zbytečné, hledat takových citů u ženy dospělé, která má první své blouznění již za sebou . . . Vidím, že vyklouzl mi z ruky druhý růžový lístek vysněných mých přání a tužeb ži-

votních, jakmile jsem se jen teplou svou dlaní jich dotekl, chtěje je pro vždy zadržeti... A že nikdy ani podobně jste necítila, snad ani v prvních letech své mladosti, bohužel teprve teď jsem se dozvěděl... Ale bolí mne to bolí skutečně, věřte mi!«

»Ale což nepochopujete úzkost matky? .. Má jediná dceruška! Co vše mohlo se z ní státi! Bože, jak jste ukrutný!... A nemůžete zapomenout, nemůžete odpustit tak malý přestupek kdy láska a úzkost o srdce mé dcerky mne zaslepila?...« ptala se po malé přestávce, když neodpovídal.

»Ale vy jste zrovna opak toho vyčetla z jejího jednání, než jste měla ženským jemnocitem uhodnout! Vždyť nejste nijak vinna, dopustila jste se křivdy na svém dítěti nevědomky! Ale já nemohu a nemohu si pomoci... vaše jednání prozradilo mně celou vaši duši, kterou jsem dosud tak zcela neznal...«

»A neodpustíte? Péro Dodoviči, což není možné, abyste vy sám mne napravil?! Vždyť vidíte, jak se pokořuji, když doznávám, že vy sám máte lepší duši, když dovedu vás ve vašich citech následovat... Péro Dodoviči!!«

»Co bych měl já vám odpustiti? Vždyť vůči mně ničím jste se neprovinila — ale to, co jste ve mně vzbudila — je mrtvo, tak zcela mrtvo, a já sám úplně bezmocný, abych opět vzbudil, co již neexistuje...«

Paní Ridovičová tlačila nohu do měkkého koberce, zatínala zuby do rtů a svírala v ruce násilně tenkou hůlku svého slunečníku. Chvíli bylo ticho, když domluvil.

Paní Ilka téměř nedýchala, celou svou bytostí ho pozorujíc, zdali snad přece nepromluví, neodvolá slova tak urážlivá... a něco jako zoufalý poslední pokus na chladnost Dodovičovu zatěkalo v jiskrném jejím pohledu.

Zraky jejich na okamžik letmo se setkaly. Díval se na ni tak — jako nikdy před tím ještě na ni nehleděl...

Ruce její uvolnily se pojednou, vydechla stísněně a mlčky obrátila se ke dveřím. Ani ruku mu již nepodala. Péro Dodovič dvorně až ke schodům ji provázel. Neobrátila se, jakoby šla úplně sama, a tiše seběhla se schodů...

»Nebudete se hněvat, poznáte-li se v příští mé povídce?« volal za ní ještě, když prošla síňkou k prvnímu poschodí. Neodpověděla, snad skutečně neslyšela. Opřen o zábradlí, díval se za ní, když proběhla prázdnou síní, a veliké dvéře se za ní zavřely...

FEUILLETON.

STYKY ČESKO-FRANCOUZSKÉ.

(Poslední dojmy pařížské.)

Oslava stoletých narozenin Victora Huga v Paříži ku konci minulého století poskytla nám neobyčejně výhodnou příležitost upevniti přátelské styky národa českého a francouzského. Vedle slavnostních a veřejných projevů, jež měly význam politický a to velmi vážný, jak dokazovaly útoky a zlostné posměšky německé žurnalistiky a radostné komentáře tisku ruského, bylo pracováno horlivě i ve směru literárním a uměleckém.

Jisto je, že česká věc udělala během poslední doby ohromný pokrok ve Francii. Velké žurnály francouzské probraly se z bývalé lhostejnosti a ignorantství, a otevírají své sloupce článkům a zprávám o českém národě. Nejrozšířenější listy všech stran, nacionalistické orgány »La voix nationale«, »Liberté«, »L'Eclaire“, »Patrie«, »L'Echo de Paris«, »Le petit Journal« atd., stejně jako žurnály druhých stran »Journal de Débats«, »Le Matin«, »La Petit Parisien«, »La Petite Republique«, »Le Français«, »Le soir« a jiné psaly sympaticky o slavnostech česko-francouzských v Paříži. To vše znamená vydatnou propagandu, kterou se připravuje půda našim záležitostem a zájmům ve Francii, propagandu, kterou dovede oceniti jen znalec poměrů, a která tolik prospěla Maďarům, Polákům, Rusům a Skandinavcům.

Před několika lety bylo něco podobného nemožným. André Chéradame, politik seriosní a střízlivý, publicista velmi důkladný a svědomitý, ale muž živého temperamentu, podnikavý a energický, konstatoval velký úspěch, dosažený v Paříži i v Praze.

»Kdo by to řekl před třemi lety! Bylo opravdu mnoho vykonáno,« pravil radostně při našem malém, intimním obědu na rozloučenou v kroužku několika přátel v Café de la Paix.

Ano, mnoho bylo vykonáno — Chéradamem zejména! O slavnostních dnech nebylo jej skoro vidět. Pracoval jako kdy jindy ve svém malém, útulném bytě, v tiché ulici Notre Dame des Champs se svými dvěma sekretáři, nebo ve svém redakčním pokoji v »La voix nationale«. Jeho osoba stála stranou, jeho hlas neozval se na banketech, ale jeho činnost, jeho vliv, jeho agitaci bylo všude pozorovati.

Autor krásného a znamenitého díla »Otázka rakouská na prahu XX. století« rázem vyšvihl se do přední řady francouzských politiků a publicistů. V politice zahraniční, ve věcech slovanských je autoritou. Jeho styky a jeho vliv zasahují do všech kruhů, do redakcí žurnálů a revuí, do sněmovny i senátů, do salonů politických a akademických, i do tábora jeho odpůrců. Všude pérem i slovem hlásá význam české otázky, bohatství české osvěty a českého umění, šíří znalost všeho českého.

»La Voix nationale«, nový žurnál pařížský, jeden z nejdistingovanějších svým vybraným kruhem spolupracovníků, mezi nimi jsou Emile Faguet, senátor de Marère, Louis Dausset, François Coppée, výtvarný kritik Roger-Ballu, Groselunde, Maurice Spronck, jest hlavním nynějším působištěm André Chéradama.

Neméněších zásluh o naši věc ve Francii získal si René Henry, politik a publicista rovněž mladý, ale již velmi známý a ceněný. Velmi elegantní a velmi výmluvný tento spolupracovník a přítel Paul Deschanelův, je důkladným znalcem poměrů českých, slovanských, rakouských a balkánských. V Čechách byl již šestkráte. Jeho

články politické, jeho essaye a pojednání v revuích i jeho conférence v »Ecole des sciences politiques« a »Conférences Molé« mají vzlet, ohnivost i srdečnost. Jeho stil i jeho slovo vábí pravou francouzskou ušlechtilostí a lehkostí. Henry je pokládán za politika velké budoucnosti. I Chéradame i Henry jsou povoláni, aby hráli důležité role ve francouzské veřejnosti a můžeme si gratulovat, že naše věc ve Francii má takové zastánce.

René Henry uveřejnil v »Revue Bleue« pozoruhodný článek »Les Fêtes Franco-Tchèques à Paris et à Prague«, kde vystihuje politický a diplomatický význam manifestací francouzsko-českých. Je velmi potěšitelné, že »Revue Bleue«, v jejíž čele stojí pp. Damoulin, Frichet a Paul Flat, jedna z nejlepších a nejrozšířenějších revuí, tak nadšeně a upřímně mluví pro česko-francouzské styky.

Redaktor tohoto listu uveřejnil v žurnále »La voix nationale« článek »Impressions tchèques«, kde uvádí, že události pařížské mají též kulturní význam a poslání. Pan z Čenkova pro tentýž žurnál napsal srdečné »Adieux d'un Tchèque«. V. Hladík.

LITERATURA.

Fr. Ad. Šubert: Z uplynulých dob II. Moje divadelní toulky. (Unie 1902.) Cena K 5·60.

Čítali jste často stesky na chudost naší memoirové literatury. Nemáme děl, která by našemu čtenáři předváděla to, co se děje za kulisami našeho života, která by mu odkryla příčiny té které někdy dosti tajemné akce. V panu F. A. Šubertovi vyrostl nám autor, jenž je nad jiné povolán, aby vlil vzpomínkové literatuře nový život. Má k tomu vše, čeho třeba: neobyčejně bohaté životní zkušenosti, hojnost styků, dokonalou znalost materiálu a pružné péro, jež dovede nakresliti několika rysy portrét právě tak dobře, jako zachytiti v barevných passážích krásu krajiny.

První díl z »uplynulých dob« »Moje vzpomínky« věnován byl otázkám a osobám, jež souvisely a souvisí úzce s naším Národním divadlem. Dočetli jste se tam zajímavých podrobností o Bedřichu Smetanovi, o akcích, které autor podnikl, aby »Prodaná nevěsta« byla uvedena na pařížskou scénu, akcích, v nichž se mu dostalo horlivé podpory od kněžny Pavlíny z Metternich-Sandorů, dále upomínky na Helenu Modrzejewskou a Coquelina.

V přítomné knize převládají naopak partie cestopisné. Hned na počátku je zajímavý popis první autorovy cesty do Italie, protkaný zajímavými úvahami o soudobé italské dramatické produkci (d'Annuzio, Praga, Rovetta, Bracco, Coso). Jinde, v kapitole nadepsané »Z divadel italských«, setkáte se s cennými příspěvky ku psychologii divadla v Italii, o italské opeře, dramatu a baletních kusech. Touž otázkou zabývá se pan Šubert i v »Druhé pouti italské«, kreslí a vykládá typy italské komedie Pulcinellu, Meneghina a Gianduji, zběžnými rysy črtá obraz Janova, Florencie, Říma a římského karnevalu. Je-li v uvedených třech oddílech sepjat zájem dramatický s cestopisným, je článek »O pohádce jihu« věnován výhradně dojmům z turistova denníku. Vystupují tu před vámi Monte Carlo i Nizza, se svými procházkami, hernami a parky, s čirým křišťálovým vzduchem Italie, a se svým v slunci se lesknoucím mořem, jemuž autor věnoval tyto krásné řádky:

»Moře není jako Alpy nebo jako obloha. Alpy stojí bez hnutí, obloha, pokud oblaka nebo mraky po ní netáhnou, vyzařuje věčný klid — moře pracuje věčnou změnou, věčným životem. Viděl jsem moře ráno stříbrné a večer zlacené v Benátkách, viděl jsem je celé jasné a tvrdě modré s Nabresiny, viděl jsem je naplněno purpurem v podvečer v Nizze, viděl jsem je tam v hodině ve všech odstínech temných barev zelených, hnědých a modrých, viděl jsem je šedé a jakoby bylo proryto údolím a vystupujícím nad ně pohořím, viděl jsem je v Monaku odpočívající u veškerém majestátu, viděl jsem je smavé a hravé jako dítě, když šelestivý větřík zvlnil a zkadeřil je do běla, viděl jsem je bouřné, své vody tříštící v milliony krůpějí a ve stříbrnou mlhu i velikými co valy vlnami i s ohromnými nárazy o hráze bijící, viděl jsem je v naprostém klidu při východu měsíce, kdy celá jeho obrovská plocha byla jediným, ani jedinou vlnkou nerušeným zrcadlem, viděl jsem je rozječené a rozzuřené a celé hnědě špinavé, kdy zuřivý vítr prudce je bičoval, viděl jsem je průzračné až ke dnu s vodou křišťálově zelenou, ni jediným práškem nezasmušenou a s povětřím nad ním plným světla, viděl jsem je proplaveno vlnícím se zlatem při nejnádhernějších západech slunce v Bordigneře — a teprve, když jsem je uviděl ve staré jeho podobě, teprve potom jsem je počal poznávati a jeho veškeru krásu tušiti.«

Takovými jiskřivými, barevnými větami dovede pan F. A. Šubert vystihnouti celý půvab krajů, do nichž čtenáře zavádí.

A ocitli-li jste se tu ve skutečné pohádce barev a svitivé nádhery, procházíte se o několik stránek dále ulicemi lublaňskými, účastníte se spolu s autorem otevření divadla slovinského a později Národního zemského kazaliště v Záhřebě v r. 1895. Pak zavítáte do Lvova, též k otevření divadla. Pan Šubert popisuje sympatického ředitele Tadeusze Pawlikowského, hovoří o Kasprowiczově »Básni noci svatojanské« a komedii »Mrzouti a básník« od Fredry otce. Na konec zavede vás na sever, do Petrohradu, kam r. 1899 zavítal jako delegát ku slavnostem, pořádaným na počest stoletých Puškinových narozenin, a do Moskvy. Partie ta náleží k nejzajímavějším místům celé knihy; zdá se vám, že stojíte tu s autorem na Něvském prospektu, a že kolem vás míjí celý ten rušný petrohradský život, který pan F. A. Šubert dovede tak výstižně nakreslit. Naleznete tam také anekdotu, která charakterisuje výborně ruské poměry: »U pomníku velkého poety (Puškina) stojí několik mužíků. ‚Kdo je to?' ptá se jeden, ukazuje na pomník. ‚Kdož pak?' odpovídá druhý, ‚nejspíše nějaký mrtvý generál.' ‚I kam bychom to došli,' obrátí se první, ‚kdybychom měli slavit každého mrtvého generála, jako toho tu?' Řekl a vzdálil se, ostatní mužíci za ním . . .«

Ku knize, jež je luxuriosně vypravena, přidáno několik facsimilů a fotografie Arrigo Boita, Dra. Štěpána šlechtice Milletiche, Alberta Franchettiho, Tadeusze Pawlikowského a Ruggiera Leoncavalla. O. Theer.

Překlady z Maxima Gorkého: Povídky (Přel. Edvard a Otakar Cmuntové.) Světové knihovny č. 206—208. Kresby a povídky. (Přel A. G. Stín.) Světové knihovny č. 242—243. Čtyři povídky. (Přel A. G. Stín.) Světové knihovny č. 245—246.

Západoevropské literatury, »skládající indolentní akrosticha na starém zlatě, po němž tančí mdloba slunce«, pozdravovaly před čtyřmi léty*) Maxima Gorkého, poprvé jim překlady uváděného, jako onoho bílého barbara, po němž toužili jejich básníci. Unaveny poněkud barevným exotismem divě oživených indických džunglí a himalajských mysteriosních hvozdů Rudyarda Kiplinga, obdivovaly se rády divoké, nesmírné ruské stepi podobné žlutavé misce, jímané ohromnou modrou dlaní nebes, melancholii opálového krymského moře a bystrým i kalným nekonečným vodám Volžiným, dnes volně splývajícím s oblaky a zítra nervosně bijícím o šedivé spousty ledu, záhadným a mlčelivým oceánům spolčujícím se s podloudníky a piráty. Do tohoto nového světa, v němž tak podivuhodně se slučovala vodstva a oblaka, pustiny a mračna, déšť a šumění vln, nuda a svěžest, únava a

—

*) »Lumír« byl z prvních českých listů, jež přinesly překlady z Gorkého: r. 1899 otiskl překlady »Drzého« a »Dvacet šesti a jedné«.

jaro, svítání a soumraky, postavil Maxim Gorkij nové a zvláštní, tak divně odlišné lidi, těžko odlučitelné po způsobě travin a zvířat od obklopující je přírody.

Alekséj Maximovič Pěskov proběhl za třicet let jako pekař a kuchtík, dřevoštěp a sazeč, nádražní hlídač a stavební nádenník s drsnou neoblomností a uraženým hněvem vší bídou a hladem života. Jako Walt Whitman zvěděl, jak drsná poesie a prosa života se dělá z tiskařské černi a olověných literek, jak probíhá lisem a nakládá se na vozíky, postrkuje hlukem a špínou ulice a hází do wagonů; jako Knut Hamsun, jenž začínal svůj román slovy »To bylo tehdy, když jsem v Christianii chodil sem tam a hladověl«, improvisoval i on svá vypravování na thema: »Jednou na podzim byl jsem v postavení velice nepohodlném a nepříjemném: ocitnul jsem se bez groše v kapse a bez přístřeší v městě, kde jsem neměl ani jednoho známého.«

V té tísni a nouzi všedního dne našel nové lidi, západní Evropě dotud neznámé, bosáky, »přicházející z dola, ze dna života, odtamtud, kde bláto a tma, kde je člověk ještě polo zvířetem, kde všechen život jest jen lopota k vůli chlebu«. Byly to povahy takměř legendární, jež předvedl čtenáři: rusého, zádumčivého, dvaadvacetiletého hocha Míťu, jenž za noci svatební podoben sv. Alexiu odchází od své nevěsty (»Na vorech«), křivého mužíčka, schovávajícího svůj obličej do pytlíků vrásek, jenž dává ze svého jediného krajíce chleba, podobného hlině a páchnoucího kvašeným zelím, sytým pánům (»Kirilka«), vzteklého ševce Orlova, chtějícího jako Ilja Muromec osvoboditi Rus od cholery (»Manželé Orlovi«), zbojníka, který pohledem a zjevem smutné dívky dá se odvrátiti od loupežnického úmyslu (»Jemeljan Tiljaj«), hranatého, nespoutaného sazeče, jenž změní schválně sazbu, aby čtenářům listu konečně prozradil pravdu (»Drzý«) a obrovského pekaře, umělce v těstu, jenž vykupuje děvče ze špatného domu a v neděli krmí chudé a debatuje o Gogolu a Dostojevském (»Konovalov«).

A přece nebyl Gorkij nic méně než čekaný a toužený »bílý barbar«, který měl přinésti světlo z východu. Jeho bosáci, volní a nespoutaní, byli přece jen reflex západoevropské filosofie instinktivismem a voluntarismem reagující proti krajnímu intellektualismu první poloviny století: jeho Hamleta-Konovalova lze míti v důvodném podezření, že četl Nietzscheho a Stirnera, jeho svatý Alexej na vorech, Mitrij, opustil v noci svatební Marju nikoliv pro »službu v čistotě Hospodinu«, nýbrž daleko spíše pro zákon »natural selection«, jeho padlá dívka Teréza, jež od studenta dává si psáti a zodpovídati milostné listy od nebytného fantomu (»Boles«), jest illusionistka v slohu francouzských nihilistických básníků, jež napodobí vzýváním idolu, kterým je šestnáctiletá služka Taňa, i šest a dvacet pekařských vězničků k smrti smutných, když skutečnost jim vezme illusi (»Šest a dvacet a jedna«). Básník sám zmítán jest neustále trpkými úvahami o smyslu a ceně umění, jež čerpají důvody a námitky z nesmiřitelného traktátu Tolstého »Co jest umění«, jež za noci pronásledují jej otázkami a sarkastickým smíchem (»Čtenář«), a v podobě knihy vyrušují jej z klidu a oddechu (»O nepokojné knize«), jež stíhají jeho reky na step i do dílen.

Na dně všech prací Gorkého, jen na první pohled bezprostředních a naivně epických, leží týž těžký a hořký cit znechucení z života, hnusu před bytím, opovržení k sobě samému, zoufalého milosrdenství k nejubožším z nás ubohých, jimž zemřel beznadějně a zádumčivě před třinácti lety Vsevolod Michajlovič Garšin, jež poctivě a neúprosně demonstruje ve svých novellách i dramatech a nedovede vyléčit smutný lékař Anton Čechov, tak bolestně a tragicky se chvílemi posmívající všednosti a malichernosti života. Maxim Gorkij není překonatelem jich, jest jejich bratrem a druhem . . . i v hlubokém a silném svém realistickém umění. Arne Novák.

Z CIZÍCH LITERATUR.

K novému románu Maurice Barrèsa.*) Ve spoustě románové produkce, která zaplavuje každoročně Francii, jsou díla Maurice Barrèsa literární událostí. Ne náhodou; podávajíť dlouho a úsilně meditovanou synthesu morality francouzského, nebo chcete-li pařížského, ducha, jsou viditelnými značkami národní energie, knihou výchovnou a vznécující zároveň.

Co jsou »Leurs Figures«? Trochu polemiky, trochu kroniky, trochu essaye, něco invenktiv a mnoho, mnoho umění. Historie politického bankrotu, mohl by o nich říci ten, kdo rád generalisuje. Ale bude mít pravdu jen napolo, poněvadž Barrèsův román, jako ostatně všechna umělecká díla, nedá se vtěsnati v jedinou suchou formulku: podává náplň všech životních možností, intrik, snů, ctižádostí a lží. Je mnohotvárný jako život sám.

»Leurs Figures« jsou zakončením románové trilogie »Románu národní energie«, jejíž první díl naléžá se v rukách českého čtenářstva (»Na cizí půdě«; vyšlo ve Vzdělávací knihovně). Několik lotrinských studentů, vychovaných na lyceu professorem Bouteillerem, odebéře se do Paříže. U hrobu Napoleonova přísahají si svépomoc ve svých společných ideách. Zatím však Paříž, se svým životem tak cizím podmínkám, ve kterých vyrostli, vytráví jejich energii anebo ji depravuje. »Lidská květina roste a bují jen potud, pokud zůstává věrna těm podmínkám, jež vytvořily a po celá století při životě udržely druh, ku kterému patří.« Tak vysvětluje Barrès depravaci anebo vysílení všech těch studentů, kteří přišli do Paříže plni nadějí, a tím je naznačena také základní nota celé knihy. Lidské květině je nutno zůstati v té půdě, v které vyrostla. Není všeobecných norem, všeobecných ethických imperativů a všeobecných výchovných method; není ani všeobecných pravd; Bouteiller nerozeznával, že »mohou býti pravdy lotrinské, pravdy provençalské a pravdy bretonské, jichž shoda vytváří právě to, co je pro Francii blahodárným a úctyhodným, a co má vlastenec zastávati«. Vštěpoval jim na lyceu zásadu: »Mám jednat vždy tak, aby moje konání mohlo sloužit za všeobecné pravidlo.« To právě je chybné: »Zásada polopařížská« a »poloněmecká«, vypracovaná v kanceláři ministerstva vyučování za tím účelem, aby se jí užívalo v politice.

Právě poněvadž na lyceu nabyli přehledu ve všemožných filosofických systémech i protikladných morálkách, ale nedostalo se jim zdravé výchovy, jež by posílila v nich jejich lotrinskou duši, poněvadž pak Paříž dokonala, co Bouteiller začal — proto Mouchefrin a Renaudin zapadnou v pařížské bohémě, proto Suret-Lefort, poslanec, bude tak ochotným ku prospěchářským kompromissům ve sněmovně, proto Sturel rozplýtvá tolik vlastní energie. Jedině dva zůstávají silni a zdrávi: Roemerspacher, professor historie, jenž, ačkoliv žije v Paříži, vyhýbá se svým střízlivým instinktem pařížské nákaze, a Saint-Phlin, který se odstěhoval do svého rodiště, na své statky, a tam vyrůstá v neporušený, života i boje schopný typ.

Problém deracinace, přesazení lidské rostliny z půdy, v které vyrostla, do půdy cizí, ozývá se z každé stránky Barrèsova románu. Ten je jeho filosofickou basí; ostatek, románová výplň, je toliko jeho barevným pozadím. Kreslí stendhalovsky stručnými rysy scény v parlamentu, při propuknutí panamských skandálů, šmejdy židovských finančníků, jako byl baron Reinach, Cornelius Herz a bursovní agent Arton, jejich parlamentních nástrojů, poslanců Clemenceaua, Bouteillera, Rouviera atd., proti akci hloučku boulangistů, z nichž portrét Déroulèdea je mistrným dílem. Jmenuji kapitoly: »den agonie barona de Reinacha«, »žalobce«, »la première charrette« a popis návštěvy Sturelovy u Cornelia Herze. To jsou stránky plné pohybu, chvějící se životem, přesné, barevné, jichž úchvatnost nezadá nikterak nejlepším passážím Stendha-

*) Maurice Barrès: Leurs Figures. (F. Juven.) Paris, 1902. Cena 3·50 fr.

lovým. A při tom nesmírně podrobná dokumentace ... vždyť autor sám účastnil se debatt jako poslanec, a Maurice Barrès dovede si činit poznámky a rozumět parlamentnímu zákulisí.

Problém deracinace ... Nebylo by na čase uvažovati o něm i vzhledem k našim českým poměrům? Není příliš mnoho našich duševních rostlin přesazeno do cizí půdy, v níž ztrácejí svou vlastní energii a degenerují? A není deracinace tím nejpalčivějším problémem pro národ, který má teprve nedávnou uměleckou tradici, který nemá politické samostatnosti a jehož poslanci zasedají v parlamentu, který je mimo hranice naší vlasti? Nepozorujete na lmíru deracinace u nás všude, kam se jen pohlédne? V umění, v politice, ve výchově? O. Theer.

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

Vasilij Andrejevič Žukovskij. Sotva dozněly na Rusi oslavy Gogolovy, už novou památku uctívá ruská veřejnost: 50. panichidu za věrného Gogolova přítele, básníka V. A. Žukovského. Zemřelť jen o několik dní po Gogolovi (12. dubna 1852), ač věkem starší onoho (nar. 29. ledna 1783). Zrozen z matky Turkyně, uloupené ruskými vojáky, obdařen byl bujnou, v pravdě orientální fantasií. Jeho otec, statkář Bunin, postaral se o nevlastní dítě tak, že přítel rodiny chudý statkář Žukovskij je adoptoval a že vlastní Buninovy děti i žena něžně o dítě pečovaly. Vychován v kruhu žen, pěstován něžnýma jich ručkama jen s těží přivykal drsnější výchově v mužském ústavu. Války Napoleonské vlily tolik národního nadšení do jeho duše, že vstoupil co dobrovolník do ruského vojska a vyznamenal se v bitvě u Borodina do té míry, že byl jmenován kapitánem. V té době vytrysklo z duše jeho několik nadšených vlasteneckých písní (Poslání Caru Alexandru, dnešní hymna ruská Bože carja chrani, Pěvec vo staně ruskich vojinov a j.), jež zjednaly mu přístup ke dvoru a neobyčejně vlídné přijetí. Doživotní příjem od dvora 4000 rublů zabezpečil Žukovskému život klidný a bezstarostný, básníku tak velice nutný. Povolán byv za vychovatele potomního cara Alexandra Osvoboditele vyznamenal se v pravdě ideálním pojetím svého důležitého úkolu. Hodnost tajného rady byla mu jen vnější odměnou, vnitřní, vyšší odměnu odnášel si ve vědomí, že vsil mnohé dobré símě v duši mladíka, jenž za nedlouho vládnouti bude milionům. Duševně vysílen odejel Žukovskij do ciziny odpočinout si. Ještě jiná byla příčina, jež hnala ho do ciziny. Žukovskij nešťastně miloval a nedošli na tom, že láska jeho provdala se za jiného; brzká smrt její byla nejtěžší ranou srdci něžného básníka. Než u věku 58 let, v němž již nedoufal, že dosáhne vlastního krbu rodinného, po čemž toužil po celý svůj život, poznal dceru malíře Reuterna v Düsseldorfu a pojav ji za choť byl obdařen i dětmi. Však ne dlouho těšil se štěstí rodinnému, r. 1852 již v Baden-Badenu dokonal svůj život. Žukovskij co člověk byl něžný, z duše dobrý, přející, podporující kde koho, neznající závisti a nepřízně. Celá řada mladších soudruhů v literatuře byla Žukovskému zavázána vděčností za pomoc mravní i hmotnou v těžkých začátcích.

Co znamená ve vývoji ruské literatury, to nejlépe naznačuje kníže Volkonskij ve své knize »Čtení z ruské historie a ruské literatury«. Žukovskij přidav se ke Karamzinovi zlomil affektovaný, nezdravý směr dvorské poesie pseudoklassické a nadchnuv se Richardsonem, Byronem, Moorem a německými romantiky uvedl do literatury směr romantický. Víme, že nebylo to daleko poslední slovo, že Gogol směr ten nahradil zdravějším realismem, ale byl to už přece jistý pokrok, bylo to urovnáním cest velkému národnímu básníkovi, jenž nedlouho na to v Puškinovi se ruské literatuře zrodil. A za tu práci průkopnickou zaslouží si, aby ruská veřejnost oslavila padesátiletí jeho smrti stejně vřele jako věrného přítele jeho V. N. Gogola. B. P.

Veresajev, Zápisky lékaře. V třetím vydání vyšla právě kniha, již v loni otiskla ruská revue »Mir Božij«. Je to smělý, ale zdravý zářez do chorobných poměrů, jež panují v naší společnosti. Autor přímo a mužně vytýká lékařům, čeho zasluhují, i obecenstvu, kdy toho je třeba. Jeho kniha roznítila odpor z obou stran, ale větším bylo sympatické uvítání, jehož knize od soudných lidí se dostalo. Majíc na čele heslo pravdy, vydržela kniha Veresajevova bouři, a přispěla k ozdravění poměrů. V brzku vyjde i v českém překladu. B. P.

*

Z České Akademie cís. Frant. Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Třída IV. rozepisuje dle §. 2. a) stanov pro každý ze tří odborů (literární, hudební a výtvarný) první cenu 2000 K, druhou cenu 800 korun a třetí 500 korun. — O ceny mohou se ucházeti členové Akademie a jich prostřednictvím i jiní čeští literáti a to pracemi r. 1901 vydanými, pokud se týče provedenými nebo předvedenými, jež nebyly posud jinde cenou poctěny. Členové Akademie, některý odbor třídní neb i třída mohou též o své ujmě přihlásiti ke konkurrenci vynikající v dotčeném období provedené práce jiných literátů neb umělců. Soutěžiti mohou i rukopisné práce k tisku zcela připravené a dobře čitelné. Umělci výtvarní podejtež fotografický obraz díla a vytknětež, kde jest toho času originál. Lhůta podací trvá v odboru literárním a hudebním do 30. června, v odboru výtvarném do 30. září 1902. K podáním pozdějším nebo platných ustanovení nešetřícím nebude přihlíženo. Ceny prohlásí se ve valném shromáždění slavnostním počátkem prosince 1902 Roku letošního udělí se dále z fondu dvor. rady Matěje ryt. Havelky, jeho choti Růženy a vnuka Karla ryt. Pippicha-Havelky k udílení cen pro díla české poesie dvě ceny a sice prvá 1000 korun poměrně nejlepšímu českému veršovanému dílu epickému většího slohu, druhá pak 600 korun poměrně nejlepšímu českému veršovanému dílu nebo sbírce poesie epické menšího druhu nebo vůbec poesie lyricko-epické nebo lyrické, v obou případech opravdové hodnoty literární, kterážto díla buď v posledních dvou letech před udělením těchto cen byla tiskem vydána, nebo která vůbec v rukopise dosud netištěném České Akademii se podají za účelem udělení těchto cen, a která jinou nějakou cenou dosud poctěna nebyla. Konkurrovati lze buď s plným jménem autorovým nebo anonymně nebo pseudonymně. Podá-li se ta která práce, může se tak státi buď přímým podáním České Akademii neb odevzdáním práce kterémukoliv členu Akademie k hlasování ve IV. třídě oprávněnému, by práci tu ke konkursu předložil. Lhůta podací končí se 30. června t. r. Ceny prohlásí se ve slavnostním shromáždění na počátku prosince t. r. Po návrhu třídy IV. udělí se mimo to r. 1902 tři stipendia (badatelské, studijní neb cestovní) po 400 korunách a to na základě výkonů za nejlepší uznaných. Výkony doložiti jest způsobem při cenách naznačeným, v odboru výtvarném stačí zde též návrh v výkresu zcela hotový. — Žádosti za stipendia podati jest do 15. května t. r. Konečně bude ve IV. třídě propůjčena studijní podpora Klementy Kalašové (200 korun) mladému nadanému hudebnímu skladateli neb i skladatelce české národnosti. Žádosti, doložené vlastní skladbou hudební, podati jest Akademii do 1. května t. r.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. — 10. DUBNA 1902. — * ČÍSLO 19. *

RŮŽENA JESENSKÁ:

ZTRACENÉ BŘEHY.

I.

Jena ztratila sílu pokračovati v sledování přerušených vláken práce svého muže, pokryla plátnem vyschlou, smutně rozpukanou hlínu, svezla se u pohovky na zem. Setrvačná bolest zaškubala jejími rty, křeč pláče ji zachvátila znovu.

Slunce zažloutlými omládlými větvemi javorů padalo do oken a na bílé odlitky soch, jako motýli když proletí smutným tichem a usednou na nehybné sádrové vlasy a roucha. Připadalo jí, že by ty postavy měly ožít, začít se pohybovat, mluvit. Nic není nemožného, když bylo možno, aby on zemřel. Ostře a studeně se jí dotkla myšlenka, že je sama na světě, že je vdovou. To slovo jakoby ji ubodávalo k smrti. Být sama, žít dále bez té duše plné snivé a žíznivé lásky, bez těch tklivě provlhlých pohledů a dlouhých nekonečných políbení, bez těch důvěrných večerů plných hovorů a tichých, neslyšitelných intimností, bez těch nocí s pevným a sladkým jeho ramenem pod hlavou, bez těch divokých a šumných rán, kdy do hudby jejich duší s věží zamlžených padaly fialové tóny klekání, bez toho opětného usínání, zadýchaného do mdloby horoucností, když služka v kuchyni škrtala první zápalku, aby vařila snídaní, žíti bez něho, který byl souhrn dobroty a milosti. Býti sama, jako v pustině plné studenosti anebo žhavosti, kdož rozezná tu plochu budoucnosti vzdálenou a pustou a prázdnou?

Bylo jí poprvé od jeho smrti, jakoby ssála rozkoš jeho rtů, vžila se v takový omamný okamžik celou smyslností své lásky. Až do této chvíle jen bolest křičela v její duši, uštvané pohledem na poslední zápas umírání. A teď jako triumf nad bolestí zavolala v ní touha. Rozpjala ruce a ztrnula. Už nebude paprsků, které by napadaly do její duše, aby rozkvetla, nebude rosy, která by napršela hvězdami do vázy jejího otevřeného srdce. Ale co pro Boha se s ní stane? Kam zasadí tuto svou bytost prudkou a chtějící, aby tedy více nerostla, ale nyla a tiše hynula ve stínech osudu?

»Kriste, Kriste,« zaštkala v divných variacích, jakoby vzývala všemohoucnost odříkání.

Vstala náhle, vztyčila drobné tělo, zvedla ruce a ztišila se, jakoby jata podivně okamžitou myšlenkou. Proběhla pohledem atelier a v tom pohledu svítila celá čtyři léta života, která za ní zapadla.

Tam toho zhrouceného muže s lidským srdcem mezi palcem a ukazováčkem v levé ruce tvořil Pavel jednou na jaře, když pod okny vzplanuly hlohy nejrůžovějším úsměvem květů. Co vášně a smutku tkvělo v tom pohledu nešťastného muže, svírajícího srdce, které zničil, co výčitek svědomí a zároveň touhy, aby mu ožila v ruce ta zlomená hračka! A tam v rohu atelieru stojí malá květinářka. S jakou pravdivostí je modelována její hlavička, která protrpěla měsíčné noci pražských uliček a plynovou tíhu dusných hostinců! A v jejích nožkách je tolik ještě mladosti a dívčího pelu, který padá jako ztracené štěstí s jejích pocuchaných vlasův! A ty lilie rozházené kolem zrovna voní a vztyčují se, jakoby se modlily. A pak tam, kde se sluneční reflex rozsvítil jako záchvat úsměvu, tam bílá, tichá a přece plná života a volání klečí ona — Jena, jako tenkráte, když se Pavel vrátil z Paříže, a ona čekající rozpjala k němu ruce, a v každém nervu její tváře, v barvě její pleti, ve světlech jejích

zraků hořela prosba: »Přibliž mne k svému srdci, sice zemru a stanu se lilií, která vydechne vůni a zmizí jako obláček na nebi.«

A tak ho tenkrát vzrušila, že napjal její touhu na kříž svého umění a v rychlosti deliria vytvořil náčrt, který pak pomocí jejích inspirací vtěloval do hlíny. »Touha« nazval svoji práci, v které se okřidloval život duše a mluvila nutnost spojení.

A vzpomněla si na nedávné hovory. Vnikala v jeho sny. Chtěl vytvořit paródie na nesčíslněkrát opakovaná a do zdí a zlata a srdcí a oblak a hvězd a slunci vrytá hesla: liberté, égalité, fraternité.

Milovala ty hovory a plány, bylo jí, jakoby ona s ním zároveň stávala se původkyní těch náčrtů k pracím. A všecko se přetrhalo a zhroutilo. Není pokračování. Tichá jako letní, prohvězděná noc stojí Oddanost, jemná, přímá, rozpjatá vedle stromu života. Amoretkové s drobounkým smíchem se tulí k její nesmírně vážné, odhodlané postavě.

Jena pozorovala zadýchaná pláčem ty němé bílé skupiny soch, jako bludný paprslek zapadajícího slunce. Její myšlenky se tříštily stále vrývajícími se vzpomínkami na jeho smrt. Strašná je smrt. Nedovedla jí uprosit, nedovedla oddálit, vypovědět. Zatvrzele a úporně se vrací trýzeň těch okamžiků, jakoby ji chtěly domučit. Nebylo by to krásné, ji domučit? Nebylo by to nejslavnější rozluštění hádanky života?

Jasoň zaštěkal, zvonek v předsíni zacinkal. Nová soustrastná návštěva. Známá spisovatelka. Zrovna slzami se dotýkala soch. Jako v kostele mluvila tiše a sotva dovedla tlumit dojmutí. Jena škubala nervosně rty a tklivými, rozrytými větami vysvětlovala slečně tajuplné záhyby atelieru. Netajila před ní ani chvíle těžkých bojů a zoufalství. Slečna ji poslouchala a tiskla maličké, okrouhlé její ručky. Konečně usedly spolu na pohovku, jako na lavičku u bílé hrobky hřbitova. Slečna vzpomíná, jak poprvé poznala pana Roubala. Byl to exotický večer. Do salonu bohaté dámy na nábřeží byla pozvána karavana Beduinů, kteří se produkovali právě na ostrově Štvanici. Rozmar — a tolik v tom bylo zrovna orientálské odvážné krásy. V podvečer sv. Jana Nepomuckého všichni ti synové a dcery pouště v bílých poetických rouchách usedli kolem dlouhého stolu v čele se svým šedivým, krásným šejkem. Tři ženy byly mezi nimi, dvě provdané a méně hezké, jedna dívka jménem Moha, krásná jako tmavá roztoužená noc na Nilu a svůdná jako samota v komnatě nadýchané myrrhou a nardem a rozezvučelá tesknými dalekými zpěvy pouští a oas. A tu dívku miloval pěkný jinoch Masri. Ale ze všech Beduinů nejkrásnější byl Miušaui se snivě zelenýma očima a krásnými liniemi v zažloutlé tváři. Nepěstěný zjev přírody — člověka, jako krásný květ, krásný pták.

Jena poslouchala se slzami v očích a škubala nervosně rtem.

Do té podivné společnosti bylo pozváno několik umělců. Na nábřeží hučely davy našich lidí, Vltava se modrala přísvitem stesku, jakoby chtěla se rozlít v moře, byla skoro fialová jako vyznělé klekání. A Hradčany růžověly a zlatily se v rozkřídleném západu slunce. Bílá roucha Beduinů se proplétala teplem jídelny, jejich oči svítily jako hvězdy. Výstřely hučely. A pak salva zlata a světel a nádherných barev a hřmění a rozechvění. Vzduch rozkvetl hvězdami, které padaly a klesaly a stoupaly a rozpadaly se v tisíce bublin a květů a lístečků a čárek. Ohně se rozsvěcovaly a hasly, stromy hořící jako Mojžíšovy keře zaplanuly a bledly, koule veliké a růžové, zelené, žluté, jako květy zahořely a vadly. A do té barevné symfonie světel zachvíval se třpytivě tleskot a volání šťastného davu dole v ulicích, tvořícího živou zeď podél řeky.

Tmaví lidé se bavili, ale byli chvílemi v rozpacích. Nějak je neunášel v extasi ten jásot třpytivých vidin ani ty lidičky dole. Jakoby se zamýšleli na svou smutnou a žhavou poušť, jakoby přítomnost jejich zde byla vynucená.

Ale vedle v budoárku bylo veselo. Tam poznala slečna pana Roubala Milý, sympatický sochař s šedivými vousy kolem svěží, důvěru budící tváře.

Vltava snivě svítila, lampiony na lodích zářily. Ozvaly se vzdálené, melancholické písně a hudby. A zanikaly v obzorech ztemnělých a zavřených. Po nábřeží rozvlnil se dav. Rány z děla oznamovaly konec ohňostroje. Hvězdičky kolem sv. Jana svítily.

»Tenkrát jsem ho ještě neznala,« zaštkala Jena, »on často o vás vyprávěl. Poznala jsem ho na Závisti o prázdninách. Žila ještě maminka. Byl takový krásný letní večer. Jako dnes vidím ty břehy v stínu. Po Vltavě pluly vory s ohníčky. Od Zbraslavi vyjížděl parník. Vysoká stráň nad námi byla ponořena do žlutého světla, a my dole šly s maminkou v stínu. Znaly jsme již Pavla od obědů, ale toho večera se poprvé k nám přidružil. Mamince bylo chladno. Vraceli jsme se k ville. ‚Milostivá paní dovolí, aby slečna ještě zůstala,‘ tak zaprosil. Jako dnes bych ho slyšela.«

Jena se vžívala do minulosti. Zatřásly se jí rty, z očí vyronily se slzy. Smála se a plakala zároveň.

»Tenkrát večer počala naše láska. Nejdříve mluvil o Jasoňkovi a volal ho k nám a hladil ho, a Jasoň se na něho díval, jakoby mu rozuměl.

Pak řekl Pavel: ‚Já jsem nikdy nebyl šťasten, slečno.‘ Od té chvíle jsem ho milovala. Šli jsme dlouho beze slova. Řeka byla jako pruh z ocele, jako nehybná a studená. Kostelíček sv Vavřince nad Zbraslaví byl výše nežli jindy a bílý jako z mramoru. Na druhém břehu koupaly se děti

a křičely do tichého vzduchu. ‚Šťastná jsem taky nebyla nikdy,‘ řekla jsem náhle. A on mne vzal za ruku a vedl mne tiše po břehu. Vraceli jsme se a potkávali jsme známé. Dámy se na mne dívaly závistivě a cítila jsem, že nás sledují jejich pohledy až k ville, kde mi dal s Bohem. Druhý den mi přinesl kytici lesních květin a políbil mi ruku.«

Jena se drobounce rozesmála a náhle vypukla v křečovitý pláč.

»Paní Roubalová,« zašeptala slečna, »pomyslete si, jaká je to síla krásy, mít jeho lásku v srdci na věky!«

»Jeho lásku v srdci,« vydechla Jena, a tiše opakovala jako rozkaz: »Jeho lásku v srdci,« i když slečna odešla.

»Jeho lásku v srdci!« vykřikla, když se záludně přiblížila noc. Měla v srdci zoufalý smutek a prázdno. Hledala lásku a řekla si, že nikoho na světě nemiluje a nikdo nemiluje ji. Ulekla se toho doznání a ztrnula. V srdci jejím zatřáslo se umírání Pavlovo, jakoby umíralo srdce její. Slzami zalévala ty rány.

Konečně usnula. Po půlnoci se probudila stojící u psacího stolku. Venku pršelo a vítr hučel, jakoby chtěl vylámat okna. Zvedla ruce a nemohla se vzpamatovat. Rozsvítila. Uvědomila si, že zase ve spaní vstala. Dopotácela se na lože. Jak jindy ji Pavel v podobných chvílích jejího bloudění nočního chlácholil! Jako děcko uložil ji vedle sebe a hladil: »Utéci bys mi chtěla, beruško moje, musím si tě přivázat k sobě, nebude jiné pomoci, ty má somnambulo!« A ona přimykala se k němu jako ve strachu a bezmocnosti. A pak uklidněná si náhle vzpomněla, že zítra v ložnici přemění nábytek, nebo že budou večeřívat místo v osm hodin až v devět. Pavel ke všemu přisvědčoval.

A teď, teď — schoulila se na lůžku a duši její zaplavilo ukrutné vědomí o neštěstí, které ji potkalo.

Připadalo jí, že samotná, studená, vztyčená jako bílá socha stojí nad zelenavým pruhem moře, vlny se hrnou kolem ní, a nikde není ani človíčka, kdo by ji z té ztrnulosti a nehybnosti vysvobodil, aby ji dravost vod neuchvátila.

II.

Jena Roubalová pocházela ze staré, patricijské pražské rodiny v úpadku. Byla nejmladší dcerou, a protože měla věno skrovné, stala se pěstounkou na mateřské škole. Maličké děti milovala a ráda si s nimi hrála, ale nedovedla své osobní vlastnosti v konání povinností spoutati tak, aby dosáhla spokojenosti svých představených. Všecka pravidla Fröblovy methody, rozčlenění doby ve školce, všecky ustálené již zvyky, požadavky ve vykonávání systematických zábavných prací dětských — bylo jí proti mysli. A cítila se velmi nešťastnou a pronásledovanou, když řídící pěstounka ji k nim donucovala. Ona chodila prostě mezi děti a vyplňovala hodiny, kdy jí byly svěřeny, jak se jí právě zalíbilo. Vyprávěla jim, co jí srdce v té chvíli vybásnilo, hrála si s nimi, jak to přinesl okamžik. A když vešel inspektor, řekla mu s celou vrozenou koketerií, že před ním nebude docela nic povídat, rozdala dětem kameny, aby si stavěly zámek, ve kterém bydlí otrněná Růženka. Hoši začali kameny po sobě házet, děvčátka se rozesmála, a Jena se podívala na poděšeného inspektora s tak zachvělým, proslzeným pohledem, že pohoršen odešel. Vytýkali jí taky, že se koketně strojí, neboť milovala výstřední modu a nápadné barvy. Drobná, kulatá, s kudrlinkami kolem čela, s naivními pohyby a častým smíchem, kterým hudebně proteplovala řeč, jistá zdrželivost ve výrazech, to všecko dodávalo jí dětského vzezření, ale držení vždycky zvednuté hlavy, úklony, zvláštní pomalé klopení víček, záliba v strojených frázích a netajené nároky na pozornost dávaly jí zase pečeť dámy. Z patricijského ovzduší mnoho na ní utkvělo: záliba v zevnějších formách, kterak koho ve společnosti nejdříve představit, jak pozdravit koho, o kolik centimetrů se uklonit komu více či méně, jak si sednout do krásné pósy, jak lžičku položit, když se dopije čaj, jakým titulem koho oslovit, jak kam vstoupit, aby učinila náležitý dojem.

A zamilovala se do muže, který byl nejsilnějším jejím kontrastem. Opravdový bohèm, od narození opuštěný, vychovaný v ústrcích cizími lidmi, nešťastný, zápasící o existenci, člověk s uměleckými aspiracemi nejvyšších vzletů a stále tonoucí v prostřednosti.

Drobounký nevinný snobismus své ženy miloval jako její staré zlaté skvosty s velikými perlemi a filigranskými přívěsky.

K její pýše pak, že pochází ze staré měšťanské, vážené rodiny, družila se pýcha, že je ženou umělce. Tento nimbus byl jí sladkou oporou v nedostatku a v mnohém utrpení, které jí přinášel život po boku umělce bohèma, jenž nepronikl k prvním místům, zabezpečujícím bezstarostnost.

S hrdostí rozvírala oči, když vyslovovala před někým své jméno: Jena Roubalová, rozená Zápotocká. Ona stala se nejzbožnější ctitelkou svého muže-umělce. Ona ho zrazovala vášnivě od každé práce, která by mu byla sice přinesla kus chleba, ale byl by si zároveň zadal své umělecké cti.

Pokrač.

Z BÁSNÍ ALFONSE BRESKY.

JESEŇ.

Il pleure dans mon coeur . . .
P. Verlaine.

Jesenní vítr kvílí
a neustává štkát,
jen přestane-li chvíli,
déšť šumí do zahrad.

Slyš, jak to teskně šumí
do opuštěných stezk,
kde zvlhlé listí tlumí
ten zádumčivý stesk.

A v tichém deště šumu
cos pláče v srdci mém
a pláče bez rozumu
v mém srdci ztrýzněném.

V DUMÁCH.

Já bloudím v lesů stíně,
pohřížen v teskné sny,
tu a tam na pěšině
jas luny stříbrný.

Tajemné ticho v lese,
vše jímá šerý sen,
ni lístek nepohne se,
jenž lunou postříbřen.

Bez nejmenšího ruchu
jdu tiše jako v snách
neslyšným krokem duchů
po lesních pěšinách.

Cos chvílemi si steskne
tajemně ve snětích
a opět ticho teskné,
i ševel vánku ztich'.

Já bloudím v lesů stíně,
pohřížen v teskné sny,
tu a tam na pěšině
jas luny stříbrný.

RÁKOSÍ.

S nebe se měsíc leskne
tak chorobný a mdlý
a v plesa hloubi teskné
se smutně zrcadlí.

Nad ním se vrby chýlí,
v nich táhne větrů šum
a v černých větvích kvílí
tlumeným nářkem dum.

A rákosí se sklání,
když nad ním vítr vál,
v tak úpěnlivém lkání
jakby kdos naříkal.

Tu srdce mé se třese,
když slyší tento pláč,

a samo rozpláče se,
ač neví, proč a zač.

Z HLUBIN.

V mém srdci kruté krvácely rány,
když poprvé jsem Tebe v chrámě zřel,
a dobrodruh a psanec věčně štvaný
ten k Tobě, kněžno, láskou sešílel.

Ty's v bílém roušc za mřížemi stála
ve varhan bouři temně hučící
a světla svěc Ti svatozáři tkala
kol zlatých vlasů jako světici.

Já cítil jasně celou svoji bídu,
mé srdce mřelo mukou bezmeznou,
já byl jen žebrákem, jen mužem z lidu,
Ty Krista nevěstou a princeznou.

Nesmírným bolem duše má se chvěla,
ó lásky šílenství, ó klatby tíž,
osudná propast před mou touhou zela,
v bronzové brány měnila se mříž.

Ty nevíš, co jsem v pláči probděl nocí,
co vytrpěl jsem krutých bolestí,
já v mukách volal Boha ku pomoci,
by sejmul tíhu mého neštěstí.

Leč jako požár ve větru se šíří
a lesy chvátí zhoubným plamenem,
a smrště jisker k nebi temnem víří,
tak denně láska rostla v srdci mém.

Já v stínu chrámu stával v němém stesku
a šťasten byl, když jsem Tě z dáli zřel,
já z bídy nížin k Tobě hledal stezku,
ze hlubin temnot ke hvězdám jsem chtěl . . .

VÁCLAV HLADÍK:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)

Pokrač.

Oba muži umlkli.

Wollner se zadíval stranou, tam kde na útlé, jemné etageře moderního slohu jiskřily a třpytily se porcelánové a křišťálové, bronzové drobotiny, vzpomínky z cest, pestrá, vzácná i všední snůška zlomků, odpadků, hraček umění, nasbíraná ve vetešnických krámech ulice du Bac, pod galleriemi Piazzy, ve florentské ulici Porta Rossa, v amsterodamském ghettu . . .

O byzantický, zlatý, drahokamy posázený kříž na onyxovém podstavci opírala se nejnovější fotografie slečny Míny Havlenové.

Do nesmírných perspektiv směle hnaly se myšlenky Wollnerovy. Velký, rozhodující boj podnikal, největší výpravu svou, a odhodlal se k činu, který mu vnukla inspirace dobrodružného hráče, snícího o milionech, toužícího podmaniti vše s použitím každé zbraně.

Odhodlal se k něčemu strašnému, co jej samotného děsilo ve chvílích nočních, když bloudil mezi svými obrazy, rytinami, bibeloty a v tom ovzduší zhýčkanosti, rozmařilosti, snivosti, požitků umění a krásy, soustřeďoval se ve svých kombinacích a plánech.

Tvůrčí práce spekulantova, obchodníkova není systematickou, přesně vyměřenou, do byrokratických kolejí vpravenou. Je v ní spíše cosi vědeckého a uměleckého Energie a práce vede k šťastným vynálezům a někdy blesk smělé myšlenky rázem tvoří neb boří kapitály. Fantastické, náhlé vnuknutí, zoufalé neb drzé nápady podobných spekulantů a hráčů znamenají někdy okamžité, zázračné vytvoření jmění nebo katastrofu.

Wollner měl též náhlé vnuknutí velkého plánu, kterým chtěl zničit své konkurrenty, způsobiti převrat, revoluci, zmatek a z toho chaosu chtěl vyjíti nejsilnější a nejskvělejší.

Dosavadní jeho taktika, zadržující dávno chystanou stávku, hnutí lomcující podzemím dolů, znenáhla se připravující v továrnách, osvědčila se znamenitě. Podařilo se mu dosti snadně, co chtěl. Byl pánem on a vídeňský Kraus, jemuž obdiv ošumělých agentů a šmoků oslněných několika miliony v pár letech nestoudně nakradenými na burse dal jméno »geniální finančník« a jehož geniálnost, podobně jako Wollnerova a všech podobných dobyvatelů jmění, spočívala jen v úplném nedostatku všech ohledů, skrupulí a taktu. Libovolně stlačovali a vyháněli do výše kursy montánních papírů.

Nyní však Wollner náhle změnil svůj plán. Byl připraven. Chtěl rozpoutat bouři a jako pobřežní pirát loupit ztroskotané lodi, chytat vraky . . .

Těžký podnik, velké starosti a závratný rozmach! Jiného by drtila tíha takových úzkostí a zodpovědností, připravila o klid a spánek. Do tvrdého čela Wollnerova jen ryla krásnou vrásku energie. A byl si tak jist, že se nedal ani teď vyrušovat ze svých sběratelských choutek a nic nedovedlo jej odvrátiti od myšlenky a touhy po Míně.

»Bude mou maitressou,« opakoval si pln vědomí svého konečného vítězství.

Berx se nudil. Nerad ztrácel čas. Nebyl tak esthetické povahy, aby pohled na krásné obrazy, pokrývající stěny pracovny boháčovy, působil vnadivě na jeho mysl a polehtal ji k meditacím o věci jeho zájmu. Jako žid potřeboval k vydráždění své fantasie slovo, gest a pohyb, kavárnický hluk, dým cigarety a alkohol.

Přehlédl »Neue Freie Presse«, shodil si skřipec s nosu, podíval se na hodinky a konečně rázným odkašláním upozornil na sebe svého velitele.

Wollner se obrátil k němu. Podíval se na žida netečně, poznamenal si něco tužkou do zápisníku a pak oslovil Berxe:

»Dnes jsme již vlastně hotovi.«

Berx se netrpělivě zavrtěl na židli a úlisná rozpačitost objevila se mu na tváři.

»Ano . . . totiž . . . jedná se . . .«

»Pospícháte? Co? Nebudu vás více zdržovat.«

»Hm, pospíchám, mám schůzku s dvěma přáteli.«

»Našinci?«

»Ano.«

»Spolehliví?«

»Do krajnosti.«

»Znám je?«

»Nevím. Jeden je literát, rozkmotřený s nějakou velkou redakcí a následkem toho s celým světem. Bude mluvit po venkově na schůzích. Druhý je jeho přítel, není nám vlastně nic platný, je bankovním úředníkem, ale je velmi ostrý a působí dobře v našich poradách.«

»Dobře!« potřásl hlavou Wollner a podal ošumělému muži bedničku s havanskými specialitami.

Berx vylovil rychle tři doutníky a zasunuv je do kapsy, pravil opět s tím výrazem rozpačité úlisnosti prosebníka:

»Budu potřebovat malé à conto.«

»Člověče, kam pak dáváte peníze?«

Berx zamžoural očima za skřipcem a usmál se matně

»To víte, pane Wollnere, domácnost . . .«

»Vaše domácnost? Která? Mně se zdá, že máte dvě,« pravil Wollner s humorem, který nesmírně obšťastnil Berxe, neboť finančník hned na to povstal a kráčel k železné pokladně.

»Dvě stě?«

»Prosím!« zašeptal Berx.

Wollner hodil před svého agenta dvě stovky a s drsnou bonhomií neomaleného boháče jej napomínal: »Šetřte, Berxe. Snad si nevydržujete baletky nebo nehrajete makao?«

XIII.

Voldan vystoupil na konci Karlína z tramwaye a přecházel chvíli v aleji před Invalidovnou. Zářivé jarní odpoledne přebíjelo zlatem slunce chudou špínu nevlídného, továrního předměstí.

Voldan s kytičkou fialek v knoflíkové dírce svrchníku netrpělivě prošel několikráte alejí a ohlížel se stále zpět ke Karlínu.

Pohlédl na hodinky. Byly čtyři hodiny. V tom hrčel fiakr od města. Voldan vykročil do silnice, skočil do stanoucího fiakru, který hned ujížděl dále k Libni.

Pod přehrnutou střechou fiakru seděla Mína.

Prudký stisk malé ruky, jemný, ostrý parfum, lehké radostné zvolání.

»Pozor, divochu, mám závoj . . .«

Přituleni k sobě, úplně svoji, osamotnělí, ukrytí pod koženou plachtou fiakru, nohy zabalené v jedné houni, tak jeli zaprášenou silnicí mezi pustými poli, staveništi a nehezkými domy.

Neviděli nic z toho smutného okolí, kde nevkus, nuda a chudoba sídlí, jakoby smetí a špína vyházená přes práh Prahy do plochých polí.

Vystoupili z vozu až za Vysočany, tam kde silnice se strmě zatáčí za cukrovarem a za vinicemi

Jezdívali každý týden na takové procházky v okolí. Vyhledávali zapadlá, výletníky nenavštěvovaná místa, bloudili po polích a lesích, a radovali se z jara a své lásky.

Voldan po cestě vypověděl Míně všechny své záležitosti. Učinil ji důvěrnicí svých záměrů, své práce, svých podniků a byl šťasten, když krásné její oči pohlížely na něj — vždy rozohněného činností — s porozuměním. V tom cítil záruku hlubších pocitů u rozmarné, plaché dívky, která se mu dle svých nálad jevila v tak příkrých odstínech a barvách: tu bílá a čistá jako světice, a tu divoce vášnivá a rozpustilá jako cikánka, jako Carmen. To se jevilo i v jejím zevnějšku. Elegantní byla ovšem vždy, ale někdy libovala si v jakési bohémsky umělecké nonchalanci. Jednou přišla v šatech hnědých, beze vší ozdoby, chudých a prostých a kolem krku měla ledabylo uvázanou širokou černou kravatu. Voldan vykřikl obdivem. Tak svůdná a elegantní byla v té chudé toaletě žačky z konservatoře, švadleny nebo modelky.

Jindy objevila se ve skvělé robě pařížského vzoru, v krajkách a hedvábí, s diamanty v uších a ve vlasech, se všemi svými prsteny na rukou. A měla radost ženy z udivených a obdivujících pohledů. Tyto úspěchy někdy jí byly skoro tolik jako potlesk a kytice v koncertním sále. Pokrač.

JOSEF K. ŠLEJHAR:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

Stávalo se to však i jindy a častěji, než by se zdálo, pro nějakou dobu takový massivní, v ohromné setrvačnosti plynoucí organismus, tak uspořádaný, znalým lidem obsazený, střežený na všech stranách, nesnadno jen se vymyká ze železného svého spjatí. Nerad jen jaksi, aspoň nesnadněji než by se zdálo, vychyluje se z neodolatelného svého vytčení takový ohromivý běh . . . Uzavřel v oné disposici ducha, v kteréž tento vybuduje si posléz vše vhodně dle své touhy a vše posléz shledá s ní v souladu, upraviv si vše v téže disposici, jež jakoby stala se posléz vlastní osudností, že dnes to může být a že to také musí být pro tu chvíli, již vybral si za epochu svého žití.

Tedy jen za chvilku . . . jakoby to již v celém rozchvácení nitra háral k té, jež ho očekávala, a zároveň se to vracel ještě naposled ku své povinnosti, prodlévaje u ní a význačně vše uváděje u svrchované zření mysli, jakoby u významu své zodpovědnosti opouštěl koráb, zanechávaje jej na jistou dobu na pospas ohromující záhadnosti, jež kdes na živelném moři nikdy číhat neustává. Leč i na zodpovědění tohoto protestu, jenž zas se namanul kdes v temnu jeho duše jako výstraha, měl svou odpověď, své uchlácholení, jímž hájila se ostatní část duše, jež chtěla jiné. Nikdy nebyl totiž dosud, co vstoupil do tohoto světa, zanedbal svou povinnost. Byť jakékoliv přikládal jí mravní měřítko a uváděl ji v tak příkrý nesoulad s vysněným účelem svého žití, nezlehčil jí nikdy. Jakoby tu byl obětí života a krve plnil hořký svůj úkol. Neměl si co vyčítat, nesáhal nikdy k těm praktikám vylehčení si, jak věděl, že bez nesnází a skropulí se dělává u jeho soudruhů. Nikdy ještě se neodebral potají v některý skrytý

útulek si podřimnout na hodinku až na dvě, vše bezstarostně nechávaje osudu a spolehaje na dozorce, na setrvačnost tohoto jakoby neomylného továrního chodu, na štěstí, na příznivou náhodu, jež někdy tak věrně slouží lehkomyslnosti a hazardnosti. Nikdy dosud nestrávil na úkor své služby nějakou tu noční chvíli kdes v takovém útulku v náručí leckteré pozvané sem dívky — a trvávalo někdy to objetí na úkor povinnosti povážlivě dlouho. Leč štěstí tovární jakoby přálo lásce, nestalo se zatím nic. Neznal oddechu, nepovoloval žádné choutce a slabosti, třebas proklínal začasté život, jenž ho drtil. Byl přísně bezohledný k silám svým, někdy upjatým do krajností jako nyní. Měl hrdé vědomí to, že byť v nitru svém byl jakéhokoliv přesvědčení a názoru vzhledem k životu svému, s nímž v takovém neblahém byl rozporu, přece přímo a pevně zírat může v tvář své povinnosti, když ji již přijal, a že nemusí se na obhajování svého zlehčování služby dopouštěti podlostí a úskoků proti osobám druhým. Továrna měla v něm dosud zřízence co nejvěrnějšího, ve svědomitosti neodchylující se, v neúnavné bdělosti jejích zájmů. A věděl, že druzí namnoze tak nečinili, že bylo to sloužení na povrch, co možná k hovění svým choutkám, k zachování jen nejnutnějšího kompromissu, co by se vůbec obstálo. Však znal všechny ty ustálené praktiky, jichž on ale nepoužíval nikdy; nesneslo by jich ani to jeho vědomí povinnosti, ani jeho vnitřní podstata opravdovosti, v níž nesnesitelno a nemožno bylo by mu každé jiné zdání a tváření se. Teprv vždy po všem, na vše pomysliv, vše zařídiv, vše obstarav a maje jaksi v pořádku vše, co týkalo se tohoto kolosu jemu svěřeného, znal sebe a pomyslil na své výhody . . .

A toto svoje vždy přísně zadostučiněné dílo maje na mysli jaksi před sebou u vzhlédnutí svém vnitřním, jakoby si nyní mohl tím spíše dovoliti úlevu pro jednou, učiniti totiž jednou tak, jak jiní činili napořád zřejmě, bez rozpaků. Nikdy toho dosud se nedopustiv, jakoby tím spíše měl najednou právo ze své vůle a ze svého rozhodnutí činiti něco takového, když pokynem osudu byl k tomu povolán. V zásluhách celé té zde minulosti jakoby shledával dostatečnou omluvu pro přítomnost, v níž mělo býti jinak pro něco, co za jiných okolností nedovedlo by se vymknouti jeho svědomí. Ale za okolností, jež nadcházely v tom svrchovaném vyznačení osudu, jak malicherno a úzkoprso bylo každé takové pomnění, všechny takové skropule a průtahy a znesnadňování podobné jak směšny a nepříležity, jakoby člověk maje předstoupiti před majestát, zabýval se střevícem, jenž jaksi tlačí. Jak malichernou a zbytečnou byla by mu tu morálka každá, kteráž snažila pozvédati svůj hlas a své výstrahy — jak daleky byly mu tu již zřetele toho obvyklého života všechny a netroufaly si zasáhati v ten svět neskonalostí, jemuž již náležel! Hlas rozumu a vědomí jiného zanikat zdá se navždy tam, kde pozvedá se hlas nitra, jenž věčně vyzývá, kde touha sama jme se řítit k cílům svým, jež také věčně jí tanou — kde srdce muže takto spěje v nalezenou ženskost svou! . . .

Leč jako by bylo i něco jiného mimo tyto mámivé obzory, k nimž jeho touha spěla, vymykající se měrám a vzhledům pozemskosti. Vůbec tak něco nápadně jiného v poslední čas se mu neustále vtíralo v jeho určování, které přestalo již samo o sobě pozůstávati, nabývajíc v jeho vědomí neoznačitelné, od tolika záhadných okolností odvislé složitosti. Jakoby tu celým životem jal se přecházeti ve zvláštní stav fatality, v níž všechny vlivy jiné ustanovují osud, vším činíce jej závislým, ale jen nejméně od vlastních snah, kteréž jakoby stávaly se čímsi mimoděčným. Vystupovaly elementy v tomto osudovém určování, vcházejíce v jeho dráhu, jež druhdy vůbec by neměly smyslu a podstaty u něho, u kritické, střízlivé jeho soudnosti, ale nyní jakoby strojily se ku významnému zasahování v jeho životě. A za tohoto stavu jakoby pociťoval právě v tom, že vše takto předsevzal, totiž že vše takto předsevzato bylo, a právě na tuto chvíli a v těchto okolnostech, totiž že vše tak předsevzato býti musilo, když takový záměr jednou již se objevil a jaksi své stanovisko vytknul, a když již ustanoveno bylo takto z jakéhosi neodolatelného souvztahu vnitřních a vnějších elementů, že nemohl již více na jiných základech psychických, na jiné volbě prostředků budovati onu svou věc, i kdyby se to jakémukoliv vzhledu jinému zdálo napotom jakkoliv výhodnějším — právě tedy v tom, že to tak předsevzal, jakoby pociťoval rovněž kynutí osudu, jenž nemohl býti jiný. Neb co věcí a událostí životních u vlastním záměru stane se právě proti všemu rozumu a proti nejpatrnějšímu a nejpřesvědčenějšímu zdání přirozenosti, jež o jiném chce vytušovati, co stane se právě proto, že se tak státi musí, že tak osudem bezpodmínečně naznačeno! A nyní v této své epoše pociťoval, že majíc se vše státi, jak to bylo uzavřeno, jakoby to bylo okázalé vynucení velkých výhod pro sebe právě v tomto tak nepříznivém ústředí, které dosud život jeho zahrnovalo jen samými nevýhodami, jakoby to byl vysoký ironický výsměch proti všemu onomu spádu života, jímž dosud byl unášen, až z něho najednou podařilo se mu vytrhnouti. Ano jakoby bylo tak významno, že právě odtud, z tohoto bídného světa fabrického, v němž bytost lidská tak je pohlcována a setřena a uvrhána v úzkost všech úzkostí, jakoby na potupu svého povznesení a určení, jež jí původně Tvůrcem dáno bylo, že právě odtud z tohoto spuštění a zavržení lidskosti má býti učiněn ten slavný krok na dráze ku věčnosti života, že právě kyne ono svrchované dosažení blaha za okolností, jež všemu štěstí

v cynické strašné posupnosti zdály se vždy překážeti . . .

A právě uprostřed této vřavy nastupuje neskonalá něha smíru a zadostučinění srdce. Právě v tomto pekle pozemském, u těch jeho veřejí, v nichž vše lidské pomíjí a stravuje se u zprahlost pouště života, vynáší se a rozevírá ráj, o němž uzavřeno u všemohoucí boží moci. A ráj tento je duši připraven, v němž ona bezmezně bude se vzdávat v mystickém blahořečení za dary lásky, jež jí poskytnuty. A bylo právě odtud jeho duši onu svou pouť v kýžené blaženství nastoupiti. A vzruch tu mámivý naplňoval jeho smysly, a ony jakoby se vzjímaly u vychvívajících plamenech. A maje nastoupiti z těchto míst svou chůzi věčnosti, jakoby to vyjmut náhle byl z bahna hnusností, jež kálelo jeho bytost v soubor nejzářivějších konstelací, k nimž jako vržením meteoru vyspěl z dosavadní nízkosti a tmy pozemské. Právě zde v této vřavě života jako soutykem oněch odvěkých ironií osudu mělo se co nejvítězněji uplatniti lidské srdce v neskonalosti lásky své, jako tak nejmohutněji vzejme se vzplanutí slunce uprostřed vzbouřené změti oblačné...

Bylo to i, že takto jedině v poměru k dosavadní pustotě jakoby se ta lidská bytost uzříti chtěla v extasi svého života v celé slávě a moci, v té slávě a moci lásky, v níž kdy synové člověka všech pokolení lidských zaskvěli se, ku věčnosti své tíhnouce.

V takové zpodobě tedy jakoby se mu označilo to nenadálé sdružení se těch nejnepodobnějších okolností, v nichž připravovala se ta jeho pouť, jež sama vede u věčnost života. A zde bylo vyvoleno místo pro všechno štěstí jeho, pro ono štěstí, jež Tvůrcem popřáno je všemu lidstvu, nikoho nemajíc vyjímati . . .

A ostatně kdyby i nebylo ničeho, čím by uzavření své omlouval. v naléhání toho, co nastávalo, u spění přítomnosti, jež v zenit vypjala horizont jeho žití, v tom soujemství blaha, v němž kdy lidská duše tanula, v té neskonalé oběti lásky, jež jedině bytost člověka z úžasu její pomíjivé nicoty vynáší k moci jakoby kosmické, nebes i země, zúčastněné v určování nejvyšším, u vytušování toho, co již mu tajemnou ruku podávalo jako z mystického lůna věčnosti — co že by mu byla fabrika a posupná její změť, co bylo by mu domnělé vyznačování povinností, všechny názory a zodpovědnosti a vymezování jakási světa toho, čím všichni lidé a všechny elementy ukládající se a vtírající se v jedinou oprávněnost blaha jeho! Čím bylo mu všechno vedle ní, čeho dbal by ještě tam, kde ona byla — kde Marie kynula?... Jen již u ní je jeho svět, jeho duše, jeho věčnost, jeho všechno. A již u vzletu závrati, která vyjímá z pozemského spjatí, k ní být unášen . . . . Marie, ó Marie . .

Ale u vzývání svém, v těch jakýchsi nejposlednějších přípravách duše, za nichž ona spěje k cíli svému, hledajíc věčnost svou v tom celém vyjmutí se ze sebe, ze svých pout a ze souvztahu ji obklopujícího, v těch posledních chvílích, co na něho ještě tento svět tovární své právo vkládal, jeho bytost tělesnou jímaje co pouhý článek v obrovský svůj mechanismus, v tom vnitřním horování svém, jemuž ale tak vzdáleno bylo všechno to lomozící zde železo, které u jakési posupné úporné tvrdosti kladlo se vždy druhdy v každé vnitřní jihnutí, mezi vší tou rozsoptěnou hmotou, která vždy jen duši pozřít se snažila, činíc si ji sobě co nejzpodobnější u automatický slepý vír svých změn — oddávaje se všem svým omamným slastem u vznícení svatém, vynesším se nad tuto spoušť a dokonávaje tak předvečer již již přichylujících se vanů těch hodů božích lásky své — postihoval zřejmě a v jasné pronikavosti jistých slunných dnů celou svou situaci ve světě tomto, jak třeba se zachovati ještě a uhájiti dosavadní posici. A nečinil nic více, nic méně, než co bylo zatím třeba. Tak zdál se totiž v tyto poslední chvíle vůči obklopujícímu ho světu horlivě vzdáleným každého jiného zřetele, jenž netýkal by se úkolu jemu svěřenému. Tak zdál se v nejúslužnějším područí vší té svá svrchovaná práva ukládající hmoty, jejíž vůli bylo tady prováděti, a takové měl vzezření nejstřízlivějšího továrního funkcionáře, střízlivě si vědomého své zodpovědnosti. Povrchní oko nebylo by u něho vyslídilo nic. Tvářil se tak suše, v obvyklé míře trudného, starostlivého zaujatí, v kterém ale posléz člověk počíná být již mrzut a nevrlý, a tak vše u něho zevně bylo, jakoby dávno již v jeho nitru jiných zřetelů ani nebylo, ani vůbec jiného vynášení se nad toto prostředí, které s člověkem zatím dokona srostlo. Jen zření hlubší, navyklé pátrati v útrobách duše a v hnutích lidského vznícení bylo by s to usouditi jinak a jinak postihovati všechno jeho konání za těchto chvil.

Tak vše značilo by tu se jiným vzhledu takovému, jenž rozumí význačné mluvě duše — ale všemu tomu vzhledu zde, jenž utonul v pusté jednotvárnosti a úpornosti hmoty, nad níž jen sdružení zvířecích vášní dovedlo se za vhodných chvil rozpoutati, nejevilo se při něm snad ničeho zvláštnějšího, nač za dlouhého soutyku s ním nebylo by se uvyklo — ovšem, jednou byl takovým, podruhé jinakým, ale celkem vždy stejným, aspoň co se tohoto světa dotýkalo, nedostupným, pevným, zaujatým, zdrželivým i svrchovaným ve své pose vůdčího ducha. A bylo jinak docela jeho věcí, byl li takového či jiného rozmaru, když to nepřinášelo úlevy ani výhod v osudu zde nastrojeném, jejž nutno tak či onak snášeti; a jen když to aspoň nepřinášelo pohoršení a znesnadnění ve službě zdejší, neboť měl-li svůj zlý rozmar, aspoň nikdy si jej zde nevyléval. A tak vše bylo

by jen docela jeho věcí, cokoliv jiného, neobvyklého, nápadného značilo by se v jeho projevech, vše tak příliš bylo jeho věcí, co týkalo se vnitřního jeho života . . .

A tak celkem tedy za těchto posledních chvil neshledával z těch všech lidí zde nikdo nic, mimořádného, nápadného v jeho jednání. A přece jaká to byla mluva duše, jež nedovedla se více ztajiti ve své výmluvnosti volající v účast nebeskou, a přece jaké to byly věci, jež všem zde ucházely.

Použije zbývajících mu chvil ještě k jakési úhrnečné prohlídce věcí sobě svěřených, ku výslednímu přehledu všeho, co se tady dělo, aby odcházel s bezpečným přesvědčením, že vše zanecháno v dobrém chodu, v tom chodu, jak je uzřel a ovládnouti snažil jakousi naposled v něj vnořenou sugescí svého ducha, ukládajícího se v tyto chvíle jakoby násilím všemu, že nic selhati tu nemůže, tak jakoby vše bylo spjato touto poslední vrženou suverenní sugescí. A na tom základě že nápotom již si odejíti může tam, kam vzýval ho srdce hlas.

Podíval se zase na hodinky — hruď jakoby se mu rozkolísala v bouřlivých vlnách, u nervosním zajíknutí zasáhla mu rozkoš v hrdlo. Ještě tedy jen do té nějaké půlhodinky, jak si rozvrhl čas všech příprav a okolností, za nichž mu bylo jednati. Pokrač.

FEUILLETON.

IGNÁT HOŘICA.

Tragická zvěst došla v minulém týdnu z Marseille do Prahy: 3. dubna skonal tam náhle v »Grand hotelu« Ignát Hořica, zemský a říšský poslanec, žurnalista a spisovatel. Čtenáři denních listů dočetli se podrobnosti o jeho smrti: vyjel si o velikonočních svátcích na cestu k zotavení, přibyl do Švýcar, a odtamtud podnikl se svou dceruškou výlet do Jižní Francie. V Marseilli padl za oběť záludné smrti . . .

Viděli jste ho ještě před několika týdny ubírat se Prahou. Jeho vysoká, silná postava poutala pozornost kolemjdoucích, jeho ušlechtilý obličej s vysokým čelem, zbrázděným vráskami, zarostlý dlouhým vousem, dával tušiti duši hloubavou, energickou a dobrou. Zdál se kypět zdravím. A přece choroba srdeční, jejíž první známky jevily se od doby obstrukčních debatt v parlamentě, jichž se Ignát Hořica účastnil jako zapisovatel, hlodala tajně na tomto robustním těle.

Pokusíme se načrtnout v krátkosti hlavní biografické údaje a data jeho činnosti.

Ignát Hořica narodil se dne 28. července r. 1859 v Brně. Mládí strávil v moravské vísce Bučovicích (u Slavkova). Později odebral se do svého rodiště, aby tam navštěvoval realní školy. Vstoupil do kadetní školy tamtéž a po absolvování této vřaděn byl jako kadet-zástupce ku pěšímu pluku č. 45., jenž byl posádkou v Uhrách. Ve vojenské službě setrval až do r. 1884. V roce 1885 vidíme Hořicu redaktorem »Svobodného Občana« ve Slaném. V r. 1886 vstoupil do »Plzeňských Listů« v Plzni, kdež řídil později také týdenník »Český Západ« a »Na Stráži«. Do r. 1885 spadá jeho sňatek se sl. Marií Laudovou, členem činohry Národního divadla. Působil také po nedlouhou dobu v redakci brněnských »Moravských Listů«. Od r. 1887 byl členem redakce »Národních Listů«, kam psal feuilletony, různé úvahy, jakož i referáty ze slezského sněmu. Mimo to přispíval žurnalistickými články do různých časopisů (»Vyšehradu«, »Vojenských Listů« atd.). V r. 1891 byl ředitelem žurnalistické kanceláře jubilejní výstavy. Dva roky na to je redaktorem odborného týdenníku »Hostimila« a časopisu »Vývozní zprávy«. Takový je asi v hrubých rysech nástin jeho mnohostranné, plodné žurnalistické činnosti.

Neméně obsáhlá je i jeho práce literární. V »Moravské bibliotéce« r. 1891 vydal »Drobné črty a povídky«, dva roky po té »Z vln života«, r. 1894 »Kresby a příběhy«, »Z lidské bídy«, román »Věra Budínská«. Mimo to přispíval hojně do časopisů a revuí (brněnská »Vesna« atd.). Ignát Hořica byl z těch, kteří se horlivě starali nejen o všechen český život, ale i o Čechy ve Slezsku a ve Vídni. Jeho bystrý a energický talent organisátora vycítil, že tu třeba přiložiti ruky k dílu. Českému živlu ve Slezsku věnována je řada pojednání, z nichž uvádíme: »Pamatujte na Slezsko«, »Obrázky ze Slezska«, »Obrázky z Moravy a Slezska«. Ve všech projevuje bystré oko pozorovatele a zároveň i hluboké porozumění pro potřeby lidu, jejž si vzal za předmět svého líčení. Jemu a dru. Slámovi mají slezští Čechové nejvíce děkovati za šíření zpráv a známosti jejich národních potřeb.

Rokem 1897 vstoupil Ignát Hořica do vídeňského parlamentu jako zástupce městské skupiny Příbram-Hořovice. V roce 1901 vyslán byl svým volebním okresem do sněmu království Českého. V parlamentě byl Hořica zapisovatelem a důrazným obhájcem práv našeho národa. Znám je jeho souboj s posl. Wolfem, jímž se stal Hořica jedním z nejpopulárnějších našich poslanců.

V Ignátu Hořicovi ztratili jsme talentovaného žurnalistu, sympathického povídkáře, jehož péro dovedlo líčiti chvatný a rušný tep života, zasloužilého a pilného poslance, jenž nikdy neopominul zastati se věci národní. Teď, po zápase, jenž trval po celý jeho život, nadál se konečně trochy klidu a spokojenosti. Ale tak náhle jako blesk zničila smrt jeho úspěšnou činnost, spálila všechny jeho naděje . . . T.

Edmond a Jules de Goncourt: WATTEAU.

Velkým básníkem XVIII. století je Watteau. Svět, celý svět básně a snů, z jeho hlavy vyšlý, naplnil jeho dílo eleganci nadpřirozeného života. Féric, tisícerá báj vyplula z fantasie jeho mozku, z jeho kapriciosního umění, z jeho zcela nového genia. Ze své obraznosti vyňal malíř okouzlující vidiny, ideální svět, a stoje nad svojí dobou, zbudoval jedno z oněch shakespearovských království, jednu z oněch zemí, prosycených láskou a září světla, jeden z oněch rájů něhy plných, jaké vykouzlil Polyfil v oblacích snů k delikátnímu požitku žijících snílků.

Watteau obnovil gracii. Jeho gracie není více gracií antickou, přísného a pevného kouzla, dokonalosti mramoru Galathey, plastické a materielní slávy Venuši. Gracie Watteauova je pravou gracií. Jestiť ono nic, jež odívá ženu příjemností, koketností, půvabem fysickou krásu předstihujícím. Jest onou subtilností, jež zdá se býti úsměvem linie, duší formy, duševní fysiognomií hmoty.

Veškerá svůdnost odpočívající ženy: netečnost, lenost, nedbalost, vzepření a uložení údů, pohodlnost, soulad polohy, krása profilu skloněného nad »Škálami

lásky«, mizící zákoutí ňader, jich vlnité chvění, ohebnost ženského těla a pohyb prstů zahrávajících si s rukojetí vějíře, indiskretnost vysokých podpatků zpod šatů vyhlédajících, koketnost pohybů, pokrčení ramen a mimika gracie, souhrn umění, jímž naučilo zrcadlo ženu minulého století: s tím vším žije celá ve Watteauovi kvetoucí výrazná a nesmrtelná, v životnějším odlitku, nežli ňadra ženy Diomedovy otisknutá v popeli pompejanském. Oživí-li Watteau tuto gracii, vyprostí-li ji z klidu a nehybnosti, uvede-li ji v pohyb a konání, pak zdá se, že se hýbe v rytmu, že její vznášející se chod jest tancem řízeným souladem.

Jakým to dekorem honosí se žena, jakým gracie! O přírodo, kterou malíř prováděl své básně! Ó venkove! O divadlo touženého života! Tu země je spoluvinnicí; tu galantní háje, pole hudbou znějící, boskety zachvívající se hrou Echa! tu sklepení stromů, ověšené chomáči květů! samoty vzdálené závistného světa, jichž se dotekl čarovný štětec Servadoniho, osvěžované fontánami, oživené mramorem a sochami a najadkami, na něž mihotavé stíny listí padají! Tu paprsk vody vytryskuje prostřed dvora! O země plna milosti a záře! Slunce apotheosy, zářivé paprsky dřímající na pažitu, na jehož syté, prohledné zeleni není místečka, kde by umdlévala paleta Veronesova, směs nachu a plavých vlasů! Ó slasti venkova! Dekorace nádhery a šumu! Zahrady vroubené ostružinami a růžemi! Toť země francká, posetá piniemi Italie. Vsi oživené svatbami, vozíky, obřady, úbory a slavnostmi, rozradostněné zvukem houslí a flétny, jež vedou Přírodu a Operu k oltáři ve chrámu jesuitském! Venkovský výjev za zelenou oponou, u rampy květů! V něm vystupuje francouzská komedie a italská skotačí.

Nechť rozjaří se jaro v úboru plesovém, nebe a země Watteauova! Jen číle Gelosi! Smích bergamaský změní se v úsměv a živost ruchu básně. Vizte, jak létne, budě radost, jak zefýr letí a zvuk rolniček na čapce šaškově! Límce a čepce, dýky, kabátce a pláštíky mihotají se semo tamo! Roj šašků přichvátal z lesa, nesa ve stínu svém karneval lidských vášní a duhu jejich šatů. Pestrá to rodina, oděná ve slunce a hedvábné řízy! Ten se skrývá pod maskou noci! Onen je lunou nalíčený! Harlekýn graciésní jak črta péra Parmegianova! Pierrot, ruce k tělu přimknuty, vyhlíží jak I! Pak Tartagliové a Scapinové, Cassandry, doktoři a miláněk Mezzetin »se skvrnou hnědou na obličeji v smíchu« vždy v první řadě, vlající chochol nad čelem, pruhovaný od paty k hlavě, velebný jak bůh, tlustý jako Silén! Ano, toť komédie vlašská, prohánějící se s kytarou po těchto krajích. Toť komédie vlašská v pěkné póse, nos vzhůru, rozsívající vítězoslavně po obrubě pramenu, na lemu lesa, po mýtinách sladké zvuky

Kvetoucích dítky rtů.

Toť duo Gilleta s Colombinou, jež jest hudbou a písní Komedie Watteauovy.

Jak šťastně se snoubí tato Italie, tak jiskřivá a bizarrní, s dětskou Francií XVIII. století. A jaký líbezný život rodí se z nich, tu sloučených a zase rozdvojených: život Watteauův. Život dobrodružství a svobody, těkavý a posvěcený, uchvacující vše nové, pikantní a vyzývavé; umělcovy nůžky hravě nalézají proň stroj i ozdobu, ranní nedbalky i sličný kroj odpolední, kouzelné nůžky, daříci věnem čas, přicházejí se vzory z Tisíc a jedné noci, madame de Pompadour v nedbalkách a Bertin štěstí zároveň! Letěly s chvatem a hrály si v plné rozkoši ve stříbře atlasů, neznajíce milosrdenství ani s látkou, ani se zrakem milence. Půvabné šůsky kabátků, roztomilé řasy šatů, úzké živůtky, potměšilá vězení a hedvábné košíčky, z nichž unikala kvetoucí těla! Ó, proslavené nůžky Watteauovy, jaké to líbezné království svůdnosti jste vystříhaly ze zakukleného království Maintenonky!

Ten božský krejčí byl zvláštním utopistou, povznášející, čeho se doteknul, lichometník nade vše dovedný a milý. Zda dotýká se války? Dalek jest mrtvol, krve, hrůzy a děsu! Ať žije sláva vyzdobená pro Operu! Ať žije šum třásní a ozdůbek, vřava barev a uniform, válka sváteční, okouzlující skvostnými vidinami očí dětí; a zas přípitek lásky na rozchodnou, naděje blaha, žal, který opíjí, cinkot sklenic, stisk rukou, mezci s chocholy, děti náhody na klíně matek, hry v karty, kuchyně v plné práci, bílí kuchtíci, zavazadla důstojníků, krásky plné svěžesti s koketními diadémy krajek, sestupující z kočárů; a veškerá ta dráha Smrti, elegance města, ukrytého pod střechami kočárů, pochody provázené ze zákulisí zvukem houslí Leridových, něžný Tulipán, Manonky, koketující mezi dvěma výstřely děl, klepny poskakující v pořádku oběma nohama zároveň, slièní muži hopkující o jedné noze, heroismy rozložené kol klokotajícího kotle, umění zabíjeti čas po hospodách, válka XVIII. století, armáda před Denainem, u Fontenoy a Rosbachu načrtnutá v jejím pěkném tažení a rozpoutaném ruchu.

Než k čemu by čerpal pro svoji obrazotvornost ze světového divadla, kdo sám dovede vytvořiti svět i báseň? Báseň jedinou a úchvatnou, jak kolébající se báseň Loisirovu, Hovory a Zpěvy zlatého věku, Zábavy pastýřské a Kratochvile! báseň pokoje a míru, kde i let houpačky zmírá, vleka provaz po písku . . . Všady Telemos a všady Tempe! Ostrovy, ostrovy čarovné, stuhou křišťálu od pevniny rozloučené! Ostrovy prosté starosti a péče, kde Klid hovoří se Stínem! Tu procházky bez cíle drobnými krůčky, klid tišší nad klid vln a klid oblaků! Elysium mistrovo! Čas dříme daleko tam dole pod doškovou střechou. V tom místě náhody, jehož není na zemi, žije pod stromy věčná lenost. Zrak i myšlenka usíná tu v němé a ztracené dáli, jako za hlubokou a plující hrází, jako uzamyká Titian svůj svět a své obrazy. Lethe nese ticho v tuto zemi zapomnění, oživenou postavami, které mají pouze oči a ústa: plamen a úsměv! Na pootevřených rtech kolébají se myšlenky, hudba, slova, podobající se slovům milostných komédií Shakespeara; a tu, hle, ve stínu naleznete všechny ty dušinky oděné v atlas, kouzelnice, pro něž nalezli básníci roucha i jména: Lindu a Gulboé, Héro a Rosalinu, Violu a Olivii, všechny královny z »Cokoli chcete«. Lehounkým krokem kráčí prodavačky květů, rozvitých na obrubě korsetů, pletence vlasů svinuté na temeni hlavy. Není tu hluku, leda hry dětí s velkýma černýma očima, tančících jako ptáčata o jedné i obou nožkách; drobní to geniové, jež postavil básník na práh tohoto snu a této pohádky. Není tu jiného na práci, než naslouchati svému srdci, a nechat hovořiti svého ducha, a nechat přijíti osvěžení, a nechat jíti slunce, a nechat kolotati svět, a nechat dívčiny hráti si se psy, kteří neštěkají.

Hle, tuť Olymp a nová mythologie; Olymp všech polobohů, starověkem zapomenutých. Zde vizte zbožnění myšlenek XVIII. století, ducha světa i času Watteauova, uvedených v Pantheon choutek a vášní lidských. Jsou to nové slabosti stárnoucího humanismu, Nuda, Galanterie, Snění, jež Watteau vtěluje v oděné allegorie, ukládaje je na podušku božské přírody; toť musy morálky našeho věku, z nichž on tvoří ženy, anebo spíše bohyně těchto božských obrázků.

Láska je světlem tohoto světa. Proniká jej a naplňuje. Jest mládím a září. Jděte přes řeky a vrchy, po procházkách a zahradami, po jezerech a kol fontán, všude se otvírá před vámi ráj Watteauův: toť Cythéra. Pod nebem, malovaným barvami léta, kolébá se na řece galéra Kleopatry. Vlny usnuly. Háj mlčí. Od trávníku k obloze, tepaje vzduch křídly motýla, letí roj Kupidů, letí ve hře a tanci, tu ověnčuje růžemi párky zapomínající světa, přenášeje od země k nebesům roj pozemských polibků. Zde je chrám a zde je konec tohoto světa: malířův »Amor míru«, Amor odzbrojený, sedící ve stínu, jak jej chtěl básník theoský lehkým rysem vyrýti na sladkou číši jara; smavá Arkadie; cituplný Dekameron; něžná zbožnost; pozornost v nejistém pohledu se skrývající; slova duši ukolébající; platonická galanterie; lenost

srdce jímající, zahálčivost mladé společnosti; roj milostných myšlenek; tklivá a nesmělá dvornost mladých snoubenců, sklánějících se nad vyvoleným ramenem; zrak horečky prostý; obejmutí bez ukvapení, touhy bez chuti, rozkoše bez touhy, smělost pohybů, vypočtených na odiv jako v baletu, a obrany, klidné a pohrdavé ve chvatu a jistotě; román těla a klidné, pokojné, šťastné hlavy; lenost vášní, které se kamenní satyrové, ukrytí v zelených kulisách, smějí kozlím smíchem. Buď s bohem, bachanale vedený Gillotem, tím posledním pohanem renesance, zrozený z oběti Plejadky, kterou přinesla polním bohům arcueilským! Buď s bohem, Olympe, Joy Paeanony, pronikavé píšťaly a s bohem buďte bozi kozonožci, s bohem smíchu »Kyklopa« Euripidova a »Evoé« Ronsardovo, s bohem, triumfy bez mezi, radosti věnčené břečťanem

et la libre cadence
de leur danse.

Ti bohové zmizeli a Rubens, který ožil v této paletě růžového a plavého masa, bloudí jako vyhnanec v těchto slavnostech, kde tichne rozbouření smyslů, tichnou oživené bujnosti, které se zdají čekati, že pod udeřením hůlkou ztratí svoje tělo a zmizejí v říši kapric jako sen letní noci! Toť Cythéra, avšak Cythéra Watteauova. Toť láska, avšak láska poetická, láska, která sní a myslí; láska moderní s jejími nároky a věncem melancholie kol hlavy.

Ano, v pozadí tohoto díla Watteauova jakási táhlá a neurčitá harmonie hučí za slovy smíchu; jakýsi stesk hudební a sladce nakažlivý vznáší se nad těmito slavnostmi. Jakási zastřená, tklivá poesie, podobná svůdnosti Venušině, šeptem vábí očarovaného ducha. Člověk celý je v tomto díle a vy přicházíte dívati se na toto dílo jako na hru a kratochvíl trpící myšlenky, jako na hru dětí, jako na hru toho, jenž více nežije.

Člověk — podobizna vám to poví. Zde je mladý, kreslený dle přírody: tvář neklidná, hubená a nervósní; hořečné obočí v oblouku; oko černé, veliké, těkavé; nos dlouhý, tenký; ústa truchlivá, suchá, ostře rýsovaná; od chřípí nosu ke koutkům úst táhne se velká vráska, rozrývající obličej. Podobizna vedle podobizny, sledujete jej, jak rok za rokem, jak hubne, stává se melancholickým, jak dlouhé jeho prsty ztrácejí se v širokých manšetách, jak jeho šat řasnatí na kostnatých prsou, třicetiletý stařec, oči zapadlé, ústa stisknutá, obličej špičatý, uchovav si pouze své krásné čelo, vroubené dlouhými kadeřemi paruky Ludvíka XIV.

Anebo raději pohlédněme na jeho dílo: Tajný pozorovatel nebo Flétista — to jest on. Jeho pohled nedbale spočívá na objímajícím se párku, jenž svojí hudbou obveseluje. Nedbá šumu, který způsobil. Mdlé jeho oko provází obejmutí; naslouchaje šepotu lásky; hraje serenadu bez zájmu, mrzutý a lhostejný, trápen nudou, jako housle o svatbě, umdlené slavností jako on sám a neslyše svých zpívajících houslí.

Přel. Arnošt M. Mádl.

LITERATURA.

Adolf Boh. Dostál: Vedle cesty. (1898—1901.) E. Grégr. 1901. — Karel Toman: Torso života. Moderní Revue. — Jan Rokyta: Viděl jsem duši ženy... (1898—1901.) Nákl. vlastním. (Praha, Pštrossova ul. 12.) Cena K 1·50. — Hanuš Jelínek: Konec karnevalu. (1900—1901.) Nákl. spisovatelovým. — M. Haunerová-Votrubová: Co rozmar přinesl. Bursík a Kohout. — Franta Soldán: Z mého Panoptika. (Satyrické šlehy.) Knihovna »Srdce« II. svazek. — Arnošt Bláha: Po cestách vítězů. Nákl. vlastním. Cena K 1·10. — Bohuslav Květ: Na vodách neklidu. Nákl. vlastním. — Svatopluk Čech: Petrklíče. 5. vydání. Topič. — Svatopluk Čech: Písně otroka. 28. vydání. Topič. — Letáky. Cena 30 h. — Henry W. Longfellow: Básně. Přeložil Ant. Klášterský. J. Otto. Světová knihovna. Cena 40 h.

»Je to taková uzávěrka jedné stránky v mém životě i v mém tvoření, je to právě jen kytička uvitá ze květů, které vypučely porůznu na okraji mojí cesty,« praví pan A. B. Dostál v předmluvě ku své nové básnické sbírce. Srovnáte-li ji s jeho dřívějšími lyrickými knihami »Vadnoucími květy« nebo »Touhou«, shledáte, jak básník svazek po svazku roste a sílí. Je to poesie spíše teskná než veselá, a všemi jejími tóny provívá jeden a týž rmut: vzdech stromu obsypaného květy, když náhle zavane mrazivý vítr, vzdech proti surovosti doby, brutalitě lidí a nelítostnému fatu:

Znavení usedli: hleděli do šira,
nač který myslil, kdo ví to . . .
Když někde náhodou zvadlý květ umírá,
nikomu není ho líto.

Takovými prostými verši dovede p. Dostál suggerovat celou bezútěšnost svého žalu. Obléká ho v pohádkové symboly, dává mu zpívat notou, která místy upomíná na tón národních písní. Má zvláštně šťastnou ruku tam, kde kreslí dětské, životem nezasažené duše, city, jež mají v sobě ještě celou prostoduchou upřímnost mládí; jmenuji na př. tu rozkošnou »naivní improvisaci« (str. 24.), jejíž pointa je právě tak jímavá jako celý její rhytmus, nehledaný a působivý.

Neméně šťastným je pan Dostál tam, kde chce suggerovat náladu anebo vykreslit nějaký intimní krajinný koutek. Cítíte, jak živě a bystře chápe přírodu, která je mu více přítelkyní než pouhou dekorací. Cituji ještě tyto krásné verše, tak provanuté smutkem:

. . . A onen kněz v svém smutném zátiší —
jak nechtít k němu s mysli vroucí spěti.
Ten poznal bolest ze všech nejvyšší:
mít z duše rád a nesmět náležeti. —

*

Pan Karel Toman upozornil na sebe hned první sbírkou básní, »Pohádky krve«, vydanou asi před čtyřmi lety; nové dílo »Torso života« doplňuje a prohlubuje jeho básnickou personalitu. Verši plnými života vypravuje dobrodružství své lásky, dává tušit ženu, kterou miloval a která zakončila tragicky hru života. Již tímto faktem je dán výhradně erotický charakter jeho básním. Vskutku také, mimo dvě, tři čísla, setkáte se tu na každé stránce s problémem lásky, jenž se panu Tomanovi jeví jako nejpalčivější a zároveň nejbolestnější otázka bytí. Všimněte si blíže i po formální stránce »Torsa života«, jeho stilu osobitého, prožhnutého tou zvláštní palčivostí, tím skoro hallucinačním teplem, které vře v každém verši našeho autora. I veršová stavba liší se často od forem, jež si naše mladá lyrika oblíbila: skoro polovina knihy je psána trojverším, metrem nikoli široce rozlitým, nýbrž úsečným a hybným. Pan Toman má prudce bijící básnické srdce; chce vyvolat v čtenáři dojmy prostředky až úzkostlivě zjednodušenými. Bohužel, že tato tak poctivě umělecká snaha se mu nezdařila všude se stejným úspěchem, neboť někde obětuje stručnosti srozumitelnost, jinde zase zdá se jeho stil až přespříliš fotografickým. Ale to je pouze otázkou času a dalšího formového vývinu. Upozorňuji na drobný, ale neobyčejně intensivní »Portrét« (str. 29.):

Dva vlčí máky měla ve vlase
a pružnost kočky hrála v snědém těle.
A záře elektrická chvěla se
v těch očích, gestech, v bytosti té celé . . . —

*

Pan Jan Rokyta není v poesii homo novus. První sbírka »Když se připozdívá« (r. 1897) byla přijata velmi příznivě. Od té doby vydal další čtyři básnické práce, ale, třeba že jejich tituly se měnily, najdete ve všech stejnou intonaci a, což je už povážlivější, skorem i stejný obsah. Ve všech je mnoho něhy, mnoho lásky, mnoho tklivé hudby, tak že byste si konečně přáli aspoň trochu

*

drsného orchestru života. Jako na vše, nazírá p. Rokyta i na ženu čistě spirituálně, což konečně není nijakou chybou; jsou už takové duše, které všude vidí úsměvy a pro něž bolest je oblečena v řízu anděla. Jenom že náš autor zůstal tak trochu jen na povrchu, a, zopakujete-li si dojmy, jež jste měli, čtouce tuto knihu, která nese přece název »Viděl jsem duši ženy . . .«, bude vám poněkud divno, že ani jedna ženská postava, ani jedno ženské srdce neutkvělo vám v mysli.

*

Poslední období mladé lyriky má jeden zajímavý moment: ironii. Sledujete tuto tendenci od Machara, přes Dyka a Opolského až k těm nejmladším. Epigramy a posměšné epištoly jsou dnes doma ve všech listech, »starých« i »mladých«, od pánů dekadentů až k pánům z katolické moderny v »Novém životě«. Je to náhoda nebo příznak doby? Zdá se, že to druhé. Neboť čím dále tím častěji staví se naši mladí poeti k životu ironicky; ve svém dnešním referátu mám hned tři knihy, v nichž tato nota převládá. Je to nejprve páně Jelínkův »Konec karnevalu«, zajímavý pokus o zachycení nálady pražského světáka, kterého sám charakterisuje tímto čtyřverším:

Jsem suchý patron zdvořilý,
v čas galantní mám frási.
Cynický úsměv zlotřilý
se rtů mých neodchází.

Zase i tu setkáte se s láskou. Ale láskou nikoli výbojnou ani šťastnou, nýbrž rozvrácenou a otrávenou, která má už jen krok k »neschopnosti milovat«. Odtud chápete ironickou attitudu páně Jelínkovu: je výrazem této neschopnosti, negací života, k němuž se nedostává dosti síly. Je to skutečný konec karnevalu: čas, kdy se odkládá pestrá maska a nastává smutný, šedý popelec.

*

Svým ironickým sklonem stojí sbírka pí. M. Haunerové-Votrubové dost blízko předešlé knize. Jenom že má v sobě mnohem více chuti k životu, a její posměch zní zdravou, bujnou, skoro mužskou notou, která upomíná poněkud na Havlíčka (»Dva epigramy«). V »Co rozmar přinesl« nenajdete sentimentalismu, jenž je přece tak příznačným ženské lyrice. Naopak; místy zdají se tyto verše až příliš suché, příliš mozkové. Ale ať již takové nebo onaké, jsou neseny skutečným básnickým srdcem a psány se vzácnou upřímností, jež se neleká odhaliti své nitro. S neúprosnou přesností analysuje si pí. autorka faleš všech těch svatých našeho vlasteneckého chrámu a Majina závoje lásky. Je to odvážné a krásné, tím odvážnější a krásnější, že se o to pokusila žena.

*

Ani žena, ani politika, ani náboženské otázky, ba ani ne citáty z Nietzscheho — tak se dá negativně vymezit sbírka pana F. Soldána. Po tolika svazcích lyriky, kde autor mluví neustále o sobě a jen o sobě, pojednou dílo, kde skoro neuslyšíte slovíčko »já«. Jak patrno, máme před sebou někoho, kdo se nedá nésti panujícím proudem. Ale nejen to: promyslil a procítil všechno, čím žije dnešní mladá generace, promyslil a procítil to tak dobře a snad i lépe než mnohý jiný a zůstal věren svému vlastnímu nazírání. »Z mého panoptika« označil pan Soldán jako »satyrické šlehy«. Dobře řečeno: žádné dlouhé apostrofy; prostě šleh a jde se dál, bez vzrušení, ale se škodolibým úsměchem na rtech. Najdete tu lidskou hloupost, marnost a marnivost symbolisovanou několika čtyřveršími v řadě básniček, které nesou jména: »Země«, »Pterodaktylus«, »Kachny«, »Zbloudilý pták«, »Ovce«. A z některých stránek usmívá se na vás stajený úsměšek Lafontaineův. Cituji báseň nadepsanou »Koně«:

Z dola vozy rachotí těžce domů —
koně v předu dumají o své sudbě,
kterou ztížil stvořitel jejich šíje:
půjčiv jich lidem.
Hlavou teskně kývají při své chůzi —
okem sotva projeví svoji duši,
ale noha okutá depce půdu
prokletou věčně. —

*

Verše pana Arnošta Bláhy čítali jste v »Novém životě«. Ale jeho kniha má celkem poskrovnu katolických motivů, třeba že víra je autorovi jediným Absolutnem, a třeba že v mnohých básních intervenuje Bůh. Ale snad právě tím, že pan Bláha poznal bolestné rozvraty mezi vírou a nevěrou, zůstala v něm touha nalézti pevný bod, určitý cíl. Děsí ho neznámý účel života, který se řítí dnem i nocí, ale zároveň snaží se nadarmo postaviti se na pevnou basi rozumu, jak charakteristicky nakreslil v »Na konci filosofického systému« (str. 37.).

*

Ačkoli pan Bohuslav Květ tvrdí v předmluvě ku své knize, že »ctižádost je mu neznámou vášní«, přece to snad nemyslil tak do opravdy. Definovali-li jsme knihu páně Soldánovu tím, co v ní není, je nutno »Na vodách neklidu« definovati vším tím, co tam je: jsou tam city vyjádřené majuskulemi, způsobné ohlasy z Březiny, Sovy a sataniků. Mimo to učinil pan Květ trouvaille: že »růže oslzí radostí« (str. 35.).

*

V těchto dnech pořízena byla nová vydání pana Svatopluka Čecha »Písní otroka« a »Petrklíčů«, první 28., druhé 5. O obou knihách psalo i mluvilo se u nás již tolik a s takovým nadšením, že bychom se nadarmo snažili říci něco nového. K čemu také? Vždyť není u nás skoro nikoho, kdo by jich nebyl četl.

*

Několik mladých poetů pokusilo se vydávati ve volných lhůtách »Letáky«. Do prvního čísla přispěli básněmi pp.: V. Ch. Banjom, J. Baudiš, A. J. Havránek, J. Jonas, E. šl. z Lešehradu, J. S. Mach, J. Müldner, B. Zmar.

*

Abyste rozuměli Longfellowovi a milovali ho, je nutno protrpět mnoho bolestí a mnoho smutku, přijít na chuť tomu hořkému vínu, kterému se říká život. Neboť jeho lyrika nemá v sobě ani rušného, jako vítr na prériích bouřícího letu Walt Whitmanova, ani úděsné, subtilní hudby, která zvoní z básní E. A. Poea. Kouzlo našeho básníka leží jinde; na první přečtení zdá se vám, že je to tichá hladina, jíž nic nepohne a nic nevzruší. Ale mějte oči, které dovedou hledět hlouběji, na dno zdánlivě tak monotonní poesie, a podivíte se, s kolika skvosty, s jakým zvláštním životem se tam shledáte. Longfellow nezná anebo aspoň neprojevuje náhlých vnitřních bouří, konfliktů, vášní. Vše je tu vyrovnáno a nade vším třese se tichý úsměv, jako slunce na podzim. Hned ve svých prvých verších má tu sladkou moudrost, která je tak vlastní Platonovi Náhlý pohled na město, sluneční den, zahledění se do přírody nebo prostý příběh s didaktickou pointou — taková je látka jeho poesie. Nechce vybouřit, jen dojímat, okouzlit. A to vše činí dokonale uměleckou formou, protkanou množstvím originálních obrazů, tak případných a tak perspektivních. Čtěte zvláště: »Deštivý den«, »Je skončen den již . . .«, »Staré hodiny na schodišti«, »Domy, kde straší« a »Slunný den«. — Panu Antonínu Klášterskému máme děkovati za výstižný výbor Longfellowových básní a za neméně pečlivý a zdařilý překlad.

O. Theer.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předpláceji odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. 20. DUBNA 1902. * ČÍSLO 20. *

RŮŽENA JESENSKÁ:

ZTRACENÉ BŘEHY.

Pokrač.

Při každém novém vypsání konkursu byla přesvědčena, že jediný Pavel zasluhuje první cenu, a když jeho práce zůstávaly v atelieru odmítnuty, neprodány, říkávala v zoufalém pláči a zatvrzelosti: »Bídný svět, ale neustoupíme, Pavle, jsem kus tvého umění, budeme trpět, raději hlady zemřeme, nežli abys přijal jedinou práci, která by tě na okamžik svedla s piedestalu nejvyššího posvěcení.«

A skrovné věno Jenino mizelo. Často rozjímala o nespravedlnosti světa. Nenáviděla umělce, jejichž díla byla poctěna cenami. Přála si být bohatou, neodvislou, byla by všecky práce Pavlovy, v čistém mramoru vypracované, rozestavila po pražských zahradách a parcích, jako ve Versaillu a v Tuileriích. A nic, žádnou cenu nechtít, jen obdiv a triumf krásy a veliké jeho duše. Za poslední peníze kupoval se materiál pro jeho práci, platily se modely, vydržovala se domácnost. Únavné hodiny práce — ona je cítila ve své krvi a srdci a mozku. Uchvacovala Pavla do náručí a vlíbávala mu do prsou svoji rostoucí vášeň. Takový jako letními večerními červánky zkrvavený byl obzor, který je svíral v té mladé domácnosti. Žili horoucím tempem, které může končit smrtí. A on se zákeřnou, ale zastavenou nemocí v prsou, se žlutým intermezzem hladu v minulosti, skutečně podlehl. Ohlásila se miliarní tuberkulosa a za tři dny byl konec.

Jena si najala arkýřový byt v Mostecké ulici, pokoj s malou vedlejší komůrkou se skleněným šikmým stropem. Moje atelier — říkala s rozechvěným dolejším rtem. Prodala nábytek, něco jí vynesla posmrtná výstava prací jejího muže, bratři jí slíbili vypláceti po měsíčních lhůtách ještě ostatek věna. Ze spolku dostávala nepatrnou měsíční pensi. Upravila si nový byt. Nad psací stůl rozvěsila podobizny rodičů a prababičky, kterou praděd unesl z kláštera, jeho v generálské uniformě pověsila vedle a zamyslila se s úsměvem nad tou dávnou historií svých předků. Nejmilejší odlitky Pavlovy rozestavěla po příbytku, a v alkovně, oddělené od pokoje slováckými koutnicemi, upravila své lože. Týden pracovala na uspořádání bytu, zachycujíc obrazy minulosti a kombinujíc možné i nemožné plány pro budoucnost. Měla dva bratry, oba žili praktický a střízlivý život se svými rodinami. Navštěvovala je, ale nesplynula s nimi. Cítila se u nich vždycky příliš nevšímanou, do pozadí zatlačovanou. Nedoceňovali Pavla jako umělce, neměli vůbec smyslu pro její hrdost, že je ženou umělce. A její švakrové daly jí nejednou na jevo, že ji pokládají za přemrštěnou. Ona si říkala, že jsou všední a cítila z toho blaho, jak se odlišuje.

Opakovala si, že je v celém světě sama a není duše, k níž by se opravdu mohla přimknout. Ale pracovat něco je nutné, vyplnit něčím život, vydělat si chleba. Má příliš málo, nežli aby jí to při nejskrovnějších požadavcích stačilo.

Uklízet byt, šít si šaty, dělat si klobouky, prát prádlo — to všecko nevyplní dlouhé, opuštěné dny. Stará domovnice Havelková jí bude nosit vodu, tu jedinou práci dá si vykonat.

Vlastně nic pořádně neumí. Šít neumí tak, aby dovedla sloužit lidem, jít k dětem za bonnu? Vdova po sochaři Roubalovi, rozená Zápotocká švadlenou, bonnou! Místo na škole nedostane. Učit němčině by mohla. Tu jedinou dovednost jí zabezpečil pražský patricijský původ.

Vyhlédla oknem do večerem setmělé, živé ulice. Střechy se modraly v podzimním vlhku, a dláždění se chvělo labradoritovitě barevnými třpyty, lucerny se třásly a plameny v nich po-

letovaly v divokém tempu. Za klikatinami prejzových střech tměl se v ponurých konturách Petřín a v dohasínání dne modrala se jako v tyrkysové hedvábí oděná Mikulášská báň. Jena sledovala rozkvétání světel na Kamenném mostě a vzpomínala důvěrných pozdních večerů, kdy s Pavlem vycházela na procházky. Měsíčná noc jako zázrak mlčívala kolem nich, řeka zpívala, a město se zvedalo po březích s věžemi a věžičkami jako vidění. Temné obrysy soch jako záhadný noční průvod vstupoval do indychového nebe, s kterého svítila bílá světla hvězd jako lilie.

»Miloušku, Miloušku,« šeptával Pavel a tiskl v předloktí ruku její ku své, a šli a šli a sotva dýchali. Jaká rozkoš krásy je obklopovala!

Jena zavřela okno. Vítr smutně zatřásl jeho křídly. Zatoužila po vzduchu. Sešla dolů a zastavila se u domovníka. Ve světnici bylo již rozsvíceno. Těžká, zavřená atmosféra. U stroje seděla shrbeně bledá, hezká dcerka při šití. Obrátila k otvírajícím se dveřím čistý obličej Domovnice těžkou chůzí právě přeběhla pokoj paní Roubalové vstříc: »Milostpaní, já přinesu hned, co budou poroučet.« Starý Havelka s koželužskou zástěrou seděl u stolu a před ním stály čtyři prostranné klece a v nich se hemžili a cvrlikali drozd, čtyři sýkory, tři kanáři s čížkem a pěnice slavíková. Hovořil s nimi, když Jena vešla. U okna visela klec s harckými kanáry. Starý Havelka je odchovával a prodával. Ale miláčky si nechával a za nic by je nebyl prodal.

Na posteli u okna seděl štíhlý, jako náhle do růstu vyhnaný hoch. Veliká ústa měl do smíchu roztažená, a na peřině před ním leželo housek jako na pekařském výkladu.

»Vidějí, milostpaní,« spustila Havelková, »když mi přijel z Němec, začal hned ve dveřích: ,Maminko, nebojte se, já už tolik nejím.' No, co by tam byl v Prajzsku dělal, když na šest neděl nebylo práce. To se ví.«

»Čím je?«

»Kovář Ale jak jí! Teď měl Pepík tyfus, ale vykřesal se a snědl by nás, kdybysme se dali.«

Děvče u stroje se zasmálo Ptáci tíkali, jakoby se taky smáli. Starý Havelka si pohladil dlouhý, plavý, prošedivělý vous a usmál se taky.

»Povídám, nevěřili by, teď jsem mu před večeří přinesla šest bandurů, šest housěk a pět loupáčků, nu, podívají se. Nejdřív sní bandury, pak housky a naposledy loupáčky — ty spolkne jako maliny. A to je před večeří.«

Pepík se dobrácky a rozpačitě usmíval.

»Ještě jakživ se nedojedl,« dodala Havelková a zasmála se řídkými, vyčnělými zuby.

Jena se tiše zasmála, jakoby její smích scházel v tom akkordu rodiny Havelkovy, řekla několik slov ze zdvořilosti a vyšla na ulici.

Hlad toho vyrostlého chlapce, toho mladého hubeného, do síly ženoucího kováře, jakoby se před ní krok za krokem zjevoval na ovlhlém dláždění. Hlad — hle — divný stav je hlad. Kdo ho nepocítil, nedovede ho posoudit. Jiný stav je sytost a jiný přesycení. Lidé umírají hladem. Ten hoch neumírá, ale jeho síly — jak by bujely, kdyby byl syt! Kam by třímal své kladivo, kdyby byl syt! Taky Pavel trpěl z mládí hlad A kolik mladých sil je podryto hladem. Snad by i Pavel žil, kdyby byl netrpěl hlad

Jena necítí potřebu jídla, připadá jí, že by ani jísti nemusila. Slábne, všecky živůtky jsou jí veliké. Ale ji to těší. Jako povinností jí připadá scházet tělesně, protože umřel její muž. Přeje si, aby utrpení rozrylo její líce, aby jí sešedivěly vlasy, aby se zármutek nesmazatelně vepsal do jejích rysů, aby ztlumil linie jejího kyprého těla.

A jak kráčela ulicí, stále jí připadalo, že žlutá postava, celá žlutá a průsvitná chvěje se krok před ní, a věděla, že je to Hlad.

Zoufalá bolest touhy po Pavlovi, podobající se strachu, sevřela jí prsa a zalomcovala jejím tělem. Zastřela rukama tvář. Lidé do ní vráželi, jak pospíchali živými ulicemi. Vítr zakvílel. Ubíhala vzhůru k Hradčanům. A srdce jí tlouklo strachem.

III.

Vracela se z dobročinného bazaru. Stěží zadržovala slzy. Zuby tiskla dolení ret a hlavu vztyčovala v ohnivém vzdoru

Prošla bazarem, koupila několik drobností, zastavila se v sále, a pohledem plným otázek pozorujíc proudění obecenstva — nepovšimnuta procházela pražskou společností. Nikdo jí nezastavil, nikdo neoslovil, nikdo nesevřel teplostí soucítění ruku. Několik sběžně konveniencních pozdravů, a více nic. A jak tam, tam a tam ony dámy jinak přijímají, jak je představují ostatním, jak jsou nadšené a intimní.

Jena ještě prošla ostrovem Žofínským v myšlenkách trpkých, zastřených smutkem, utkvívala na prořídlých, zazlacených oponách stromů, padajících snivě k tiché, zamodralé řece Potkávala živě hovořící skupiny pánův a dam, ale nikdo jí neznal, nikdo na ni nepohlédl.

Obrátila se z ostrova.

Představovala si docela jinak tu společnost, mezi kterou jednoho dne s gracií svého smutku, tiše, s bolestným úsměvem vstoupila. Domnívala se, že tam nalezne své místo jako vdova po sochaři Roubalovi. Tolik si pro sebe a pro vyplnění svých dnů slibovala od té společnosti! Zrovna lačně zatoužila po světě, jeho slavnostech, dvornosti, hovorech, spletitosti denních románů. Jakoby chtěla vysvobození ze žaláře samoty, do níž mřížováním poměrů vniká sotva několik paprsků slunce.

A to byly její naděje a sny. Kde se pojednou vzaly? Kde vyklíčily? Nikde neměla stání a klidu. Připadalo jí, že něco neobyčejného na ni čeká někde v přítmí salonu v růžovém světle hedvábných stinidel nebo někde na divokými květy posetých cestách parků a tajuplných pražských zahrad. Ale nedovedla si říci, co by to bylo.

Ve vybrané společnosti salonu paní radové Tomanové vynasnažovala se celou duší zjednat své osobě nejen vážnosti, ale i poutavosti, ovšem středem jejích zadýchaných, proslzených vyprávění byl Pavel a s celým rozechvěním dávala nahlédnouti lhostejným posluchačům v bezútěšnou perspektivu svého života, jakoby byla ožívala nadějí, že ruce všech se vztáhnou, aby ji do těch truchlivých, opuštěných cest nastlaly růží. A zalekla se někdy tušením, že ji přezírají, že jí nevěnují ani myšlenky, ani pozornosti. Jejich soucit, kterým spěšně ukončovali její stesky, byl jako do obálky vložená prázdná navštívenka. Jednoho dne konečně vyspěla k úsudku, že jako žebračka vchází mezi lidi bohaté, že by se dojista ohřála společenská atmosféra kolem ní, a ty prázdné navštívenky soucitu pokryly by se dithyrambami a láskou, kdyby jí patřil čtyřpatrový činžák na Vinohradech nebo na Ferdinandově třídě. Cítila lítost, že nemá jmění, které by ji osvobodilo ze stísněnosti. Vnímala všecko s horečnou citlivostí a říkala si s podrážděnou trpkostí, že společnost křivdí v ní i památce jejího muže, mrtvého umělce. A tím hrději vypínala hlavu, čím větší pociťovala sklíčenost.

»Nějaký určitý cíl,« opakovala si teď utkvěle vzpomínajíc na všecko s rozechvěním, a hleděla do melancholických, mollových akkordů žlutých, smutně zelených a rudých barev Petřína, jako zastřených lehkým, fialovým ilusionem. Voda se dole leskla modrou, zakalenou ocelí.

U Střeleckého ostrova setkala se s milou, dva roky vdanou paničkou, kterou znala ze Závisti

Po soustrastné frázi (neviděla Jenu od smrti jejího muže) přešla chvatně a nedočkavě a s živou hovorností na svou čtyřměsíční dcerušku Barunku: »Paní Roubalová, nemáte ponětí, jak je roztomilá a chytrá. Docela dobře už mne pozná, opravdu, a tatínkovi už roztrhala akta, která si přinesl z kanceláře domů Je modrooká a má v bradě dolíček. To je po tatínkovi. Od tří neděl se směje, ale to opravdu směje, ze spaní se smála hned druhý den po narození. A když jí byl měsíc, začala broukat. A teď už říká ‚mama‘. Víte, ona neřekne jen jednou ‚mama‘, vícekrát, spojeně ‚mamamama‘. A taky ‚nenenene‘. A hodná je! Celé noci se neprobudí a spí, ale za to ráno div mne nespapá, jak je hladová a ručičkama si mne drží a hladí a brouká. Když zahraje můj muž na piano, ta vám otevře oči a poslouchá! Rozhodně bude mít hudební talent. Už jsme se s mužem hádali, co by bylo lépe, aby byla zpěvačkou nebo pianistkou nebo houslistkou. Kdo ví, nebude-li komponovat! A knihy má taky ráda. A po všem sahá ručičkama. A jé, jak miluje barvy a světlo! Přijďte se, paní Roubalová, na ni podívat.«

Jena jen říkala: »Ano, ano, ano.« A pak: »Bože, to je radost.« A: »To věřím.« Slíbila, že přijde a poroučela se. Ještě zdvořilý úsměv přelétl její rty a zase bolestně se rozechvěly. Přijít se na ně podívat! Přijít obdivovat její dítě! Pocítit zase svou chudobu a samotu v jiném vztahu. Kdyby měla dítě, Pavlovo dítě, byla by přece bohatá ve své chudobě a měla by cíl života.

Ale něco přece musí začít. Ale co? Je tak mladá ještě, mládí zpívá v každé krůpěji její krve, mládí volá po něčem, čeho nedosáhlo. Došla ku konci Řetězového mostu a sestoupla k řece na ostrov Kampu pod mladé topole. Jez šuměl tiše a lkavě do vyzlaceného tónu řeky. Zamyslila se silně a upjatě na Pavla, na dotýkání jeho rukou, na tiché i bouřlivé jeho polibky, na dlouhé, závratné jeho objetí, na barvu jeho sladkých očí. Takové šedomodré to byly oči s vlahým, srdečným leskem a vždycky milé a tak zadívané k ní. Ona byla středem jeho myšlenek a přání.

Zahrady, které svírají úzkou uličku, dýchaly večerní vůní resed a betunií. Bylo ticho, jako tenkrát v neděli v podvečer, když tady kráčela s Pavlem. Zašli spolu tam železnými vraty do malého parku nad řekou. Zastavila se a zadívala do tichých cest. Park byl skoro prázdný. Vešla. Záhony ještě hořely žhavými barvami chrysanthem, aster, jiřin a cynií. Veliký hloh byl plný červených plodů. Lítost trhala Jeniným srdcem jako v hodině loučení. Voda již nebyla zazlacená. Bledé stíny oblak hladily vlny. Vodárna na druhém břehu bělala se jako mramorová. Jez plakal a hučel. Okrouhlá fontánka v parku byla plna spadalého listí. Na větvi tisu seděli dva vrabci. Na konci zahrady u vysokého kaštanu, který jako trojramenný svícen plný žlutých světel se zvedal nad nízkou zeď, potkala Jena svou známou, spisovatelku, po boku jejího krásného milence. Rozesmála se celou duší vstříc tomu milému setkání.

»To je náhoda, to je náhoda, byla jsem na Žofíně, a vy jste tam ani nezašli? Celá Praha je na Žofíně! Vy, vy! Napadlo mne, zastavit se tady. Je tu krásně. Nenadála jsem se . . . A ten kaštan jako když hoří. Jakobych slyšela Pavla, když mi tu pod tím kaštanem řekl: ‚Miloušku, sem budeme chodívat! Ty věže a vodárna naproti, to je partie z Benátek.«

Spisovatelka se tiše usmívala a tulila se k svému milenci. Chodili všichni tři chvíli společně po zahradě, dotýkali se hovorem květin, vody, oblohy, v pausách se mlčelo.

»Navštivte mne brzy,« řekla slečna srdečně.

*

»Božena si pěkně ve své pracovně umístila ‚Touhu‘ od pana Roubala,« dodal její milenec.

»To se musím brzy přijít podívat,« zasmála se Jena celou tváří a zveselenými očima, ale napadlo jí, že tím vyzváním k návštěvě by se jí rádi zbavili. Nepoutá je taky ničím, a přece, což nepatří do uměleckých kruhů a neměla by být spjata s nimi přátelskými svazky? Ona také se dotkla umění, byť ne vlastní tvorbou, přece byla nejednou vznětem svého muže. Její duše taky tvořila, jako jeho neoddělitelná částka, její život byl připoután k jeho utrpení. A hle, zůstala na zemi ona, slabší, bezvýznamná, v níž však svítí jeho duše, ale oni jí nevidí.

Přešla jako v horečce tichým náměstím, kolem paláců tmavých a zavřených. V Mostecké ulici bylo živo, a dvě tmavá okénka jejího bytu smutně hleděla jí dolů vstříc.

Čeká na ni doma jen Jasoň. Ten dá se do štěkotu, až zaslechne její kroky, ten bude stát těsně za dveřmi a nebude se moci dočkat otevření. A vrhne se k ní, bude vyskakovat, štěkat, dotýkat se jejích rukou.

A bude prázdný její pokoj. Tma přijde a smutně bude hledět ze všech koutů, i když rozsvítí lampu, bude objímat její kolena a ze zadu rdousit její šíji, bude padat se stropu jako těžký flór smrti.

Pokrač.

Z BÁSNÍ MILOSLAVA SILENA.

SMUTNÁ PÍSEŇ.

Plá měsíc sladký, tichou klenbou plili
jak ve snách nebeských nad mírem světlých lích
a snivou září zapadlý kraj bílý
hrá ve stříbrných jeho paprscích.
A pod ním jasná hvězda za mřížemi
své smutné světlo vrhá tiše k zemi.

Dívám se mřížemi. Je bílo v dáli.
Kraj hříží se ve třpytný luny žeh,
jak nesčíslné lilje by tam plály
v andělsky sněžných, sladkých úsměvech,
zem ani nedýchá a svaté ticho přede
v paprsky luny svoje svity bledé.

Podivno... Bože můj... Ten smutek náhlý!
Ó, odkud přichází? Ó, bože, odkud vstal?
Tajemné stíny pochmurně klenbou táhly
a měsíc lítostný hled na mne upíral...
Jakobych v míru noci safírovém
stál v teskných dumách nad zapadlým rovem.

Tvář měla bílou, hebké, smavé vlásky,
ty v světlých prsténcích jí vlály do čela,
zrak modrý, planoucí a plný lásky
a plný úsměvů — tak zemřela...
Ta smutná hvězda, zkvetlá za mřížemi,
se na hrob její dívá tiše k zemi...

TICHO V POLÍCH.

Červenou stuhou bory věnčí
útržek světlý blankytu,
zní řeky proud a stále tenčí
tratí se v hebkém přísvitu

do daleka, kam vazy hučí
ospalou obří píseň svou,
i počínají páry bílé
svou světlost přísti truchlivou,

jde monotonní ševel hebký,
potřásá vánek topoly,
zář tryskne mraky zádumnými
a prudkým modrem zabolí.

A ticho dál a dál se přádá,
jde stromů svislou kadeří,
svěžestí vlídnou, blankytovou
čekanky sličné načeří,

kříž, v rozcestí jenž blaze dřímá,
mír korun cítě nad hlavou,
očima Krista bolestnýma
pohlíží v dálku mlhavou...

VEČERNÍ MÍR.

Nad hlavou loubí ševelí,
vzbuzeno ze sna sladkým váním.
Růžové slunka pocely
modravým kanou usmíváním

dumavých zvonků. Ticho je.
Již první hvězda zář svou přádá,
pln nebeského pokoje
se smavý večer z dáli vkrádá

v dřímavý les. Jde potichu
kdos čarovný a v bor se shýbá
a svěžest modrých kalichů
bělostným svitem tiše líbá

ve stínech loubí... Ticho je.
Slyšíš to vlídné míru vlání?
Pln nebeského pokoje
jak hvozd se v jeho náruč sklání?

Tu divnou touhu v ňadrech chvít
ó, rci, zda cítíš? V mír ten sladký
hluboko v lesích zabloudit
a nevrátit se nikdy zpátky?...

VÁCLAV HLADÍK

EVŽEN VOLDAN.

ROMÁN.
(DRUHÁ ČÁST)

Pokrač.

Dnes byla Mína opět tak prostě elegantní – černá sukně, světlý živůtek, krajkové černé fichu — a to ji činilo vždy svěže svůdnou.

Evžen cítil se šťastným. Ona sama v jasu svých temně žhoucích očí soustřeďovala všechnu záři slunného dne, její úsměv měl sladkost a poesii jara a zdálo se mu, že ji obestírá a provází všechna vůně rozkvetlých luk a sadů.

Kočár zastavil u vysočanské vinárny »ve sklípku« u silnice. Evžen a Mína zahnuli do polí.

Tichá, plochá krajina vlnivě se táhla kolem nich. Jen pole, světlé a temné pruhy zoraných i zelenajících se polí, mezi nimi někde jako třásně krajek zdobící chudý šat nějaká alej, pak v dálce jakési vesnice, bílé a skromné skupiny stavení uprostřed nevelkých zahrad. ještě dále na obzoru temná šmouha vzdálených lesů a na druhé straně v pozadí věčný, ani jarním sluncem nesmazatelný mrak: čmoud a kouř Prahy.

Mína snivě mhouřila oči a vysílala pohledy do daleka.

»Mám ráda takové ploché a smutné krajiny,« pravila, »a po těch pláních myšlenky se rozletí volně, nic je nezastavuje, nepoutá, nejímá — a člověk je tak svůj. Proto chodili svatí muži na poušť, aby byli blíže sobě a Bohu.«

Slunce pálilo tak, že Voldan navrhl, aby šli do »sklípku« a později pokračovali ve své toulce.

Pod vysokými košatými stromy pili u stolu, hrubě sbitého z několika prken, víno z vysočanských vinic, víno drsné, skromné, ale mělo jiskru i vůni.

Mína se rozveselila.

»To je jako v italské osterii.«

A líbilo se jí tu. Všechno ji bavilo. S přítulným zrakem sledovala lehké pohyby mladé dcerky vinárníkovy, jež jí přinesla víno, chléb s máslem a salámy Bavil ji rozcuchaný, dovádivý pejsek, který patrně jen zdědil po nějakém svém zlém předchůdci strašný nápis na své budce: »Nepřibližujte se ke psu«, a jenž byl nejdobráčtějším zvířátkem na světě.

Nakrmila pejska, kočku, vrabce a vypila sama celou láhev vína. Voldan ji napomínal a ona se mu jen smála a nutila jej k přípitkům:

»Na naši lásku!«

»Na naše plány!«

»Na mé umění!«

Jak rychle se rozveselila, tak náhle zase zvážněla a zamyslila se, pohlížejíc do širých polí, táhnoucích se za silnicí.

Slunce sklonilo se k západu. Krajina zbarvila se, zrůžovatěla oranžovými paprsky. Vzduch byl křišťálový, obloha ametystová, šedá šmouha dalekých lesů jemně zmodrala — jen tam nad Prahou bylo mračno a dusno, temný oblak nehnutě se vznášel.

Kráčeli opět poli. Byli zcela sami. Nepracovalo se již nikde. Umlklo pokřikování a práskání oráčů. Červené, podkasané sukně dělnic zmizely s rolí. Jen skřivani oživovali mlčení krajiny svým pronikavým jásáním.

Šli po srázu. Na jedné straně hloubil se kraj zahrady a vinice zeleným přívalem hrnuly se k silnici, k žlutému zámku a k cukrovaru a k cihelnám a k chudobným domkům a k nehezkým činžákům továrnického předměstí. Tam zvířil se po silnici neklid večerní. Továrny zapískaly. Dělníci se vyrojili.

Na druhé straně jejich pak byl nekonečný mír a ticho, do něhož šuměly větve stromů, bzučely telegrafické dráty.

Mína, zavěšená na rámě svého přítele, byla vážná a snivé přemítání skrývalo se v stínu jejích dlouhých, hedvábných řas

Voldan tisknoucí její rámě k sobě, byl též zamyšlen. Všechny rozpory vznikající v jeho duši z jeho poměru k Míně vyvřely a vznítily se v něm.

Těžké starosti a hluboký neklid zmítal nitrem obou těch milujících, kteří šli radovati se z jara a chtěli s veselou bezstarostností dýchati vůni mladých zahrad a polí.

»Evžene . . .« pravila Mína tiše.

Zastavili se.

Byli uprostřed dlouhých zoraných polí, mezi nimiž stála řada zděných kapliček staré křížové cesty. A bylo zádumčivo, teskno v té jednotvárné rovině s polozbořenými kapličkami.

»Mám tě tak ráda,« mluvila Mína, položivši hlavu na jeho rameno, »tak jako nikoho nikdy nebudu milovat . . . ale . . .«

Voldan hladil její hebké tváře a její vlasy, a s jakousi úzkostnou sevřeností mysli ji poslouchal.

». . . ale musíme být připraveni . . . Několikráte jsem ti to napověděla. Dnes ti musím všechno upřímně říci. Vidím, že je dnes jediná příležitost. Víš, všechno je krásné v naší lásce, v našem poměru, až na to, že mne nechápeš . . .«

»Zase ty divné rozmary!«

»Žádné rozmary. Pravda! Ty bys chtěl být mým mužem?«

Voldanova tvář se potemnila a posupila. A zlostně odvětil, jako muž zasažený ve své slabosti:

»Eh co, nemám chuti na takové řeči Chci jen, co ty chceš, má milá.«

»To není tak! Ale já za nic nemohu, viď, Voldane? Nebudeš mi vyčítat nic, nebudeš mne obviňovat, že jsem zkazila tvé štěstí?«

»Jaké štěstí?« Evžen ještě netrpělivěji a zlostněji pohodil hlavou. Byl zasažen . . .

»Opakovala jsem ti stále, že nejsem stvořena pro ustálený, vymezený život manželský. Jsem tulák. Chci být úplně svá, žít jen svůj život.«

»Kdo ti překáží?«

»Ten, kdo mne miluje . . . totiž spíše . . . ten, koho miluji já . . .«

»Tedy jsem to já?«

»Ovšem . . . částečně . . .«

»S takovými náhledy učiníš nejlépe, když půjdeš rovnou do kláštera . . .«

»To je náramně pohodlné!« ostře odvětila Mína. »Nesnesete vedle sebe volnou ženu.«

Naivní žvasty emancipantek . . .«

»Hle, ušlechtilé rozhorlení muže!« a Mína se dala do smíchu

»A co vlastně mi chceš říci? Ven s tím!« Voldan byl podrážděn Cítil proti sobě nebezpečnou sílu ženy. Byla tak krásná, tak svůdná, tak neobyčejná a tak intelligentní. Zde lámala se jeho převaha muže, zde byla u konce jeho moudrost a energie.

»Co chci? Chci, abys zanechal všech tak zvaných vážných úmyslů. Pokládám manželství za svěrací kazajku, za káznici, za něco, co se příčí celé mé povaze. Jsem tvá milenka a to ti nestačí? Musíme k dovršení svého štěstí vyhověti požadavkům společnosti? Co je společnosti do nás? Co je nám do ní? Nejsme nad ni povzneseni?«

»Dobře. To všechno vím Ale ty mi chceš říci ještě něco jiného.«

Pohrávala si jeho řetízkem od hodinek. Měla oči sklopené. Náhle vyrazila jako násilím ze stísněného hrdla:

»Musíme se připravit na rozchod.«

Voldan zbledl.

»Chceš odjeti?«

»O to se nejedná. To víš, že budu musit na velké cesty.«

»Ale to by nebylo překážkou snad . . .«

»Prosila jsem tě již jednou, abys byl připraven na všechno, aby tě nic nepřekvapilo. Je mi údělem životním, abych šla sama a neodvislá Muž nemůže znamenat v mém životě tolik, co v životě jiné ženy. Nesmí být osudem, nemůže být podstatou a náplní mého života. Já jsem sama sobě!«

»To ovšem vylučuje manželství . . .« pravil Voldan, jenž se přemáhal, aby zachoval klid.

»Ale ne lásku!«

»A ty myslíš, že tento život bude znamenat . . . povznesení?«

Zlý úšklebek ozval se v jeho hlase.

Vztyčila své bílé, jasné čelo — a celá zazářila tvrdou pýchou.

»To vědomí mám,« pravila pevně, »že jsem lepší nežli vaše nejcudnější slečinky a paničky. Tvá morálka se pro mne nehodí. Jsem umělkyně a volná žena. Jsem tvou milenkou. Jsem proto horší nežli jiné ženy? A budu horší, stanu-li se milenkou jiného?«

»Míno!« vykřikl Voldan a oči mu zajiskřily, tvář zbrunátněla.

Pokrač.

Beatrice Maňáková:

DOLCE.

Diskrétní večer krajem táh',
subtilní štěstí s sebou nes',
jemně a tiše, jako v snách,
v azury tůní měsíc kles'. —

Tvé kroky zněly v dáli kdes.

Kosatce žluté v bledý stín
dýchaly vůní něhu svou,
od modrých tůní hudba třtin
plakala nocí hvězdnatou. —

Tvé kroky spěly vonnou tmou.

A na zeleném břehu vod,
rostoucí kouzlem v bájnou výš,
tančily touhy chorovod
a pěly vroucně v noční tiš —

Tvé kroky zněly blíž a blíž . . .

JOSEF K. ŠLEJHAR:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

Obejde zatím ještě některé stanice, je to letmo, hračkou, v překotu lásky, jež žene jako vír a přes veškery překážky. Na některých místech je to zřejmá potřeba, upamatovává se na vše podrobně, co je ještě potřeba. Bude mu tu ještě co činiti s člověkem bývalým — pak že náhle všechno bude tak jinaké, tak jinaké.

A nejen že bdělosti své povinností upamatovávající se chtěl to tu zadostučiniti, jak v něm bylo vždy tak přísně, neodchylně, nevývratně zakořeněno, nýbrž jakoby to i u vnitřní radosti jednalo se mu o tu zvláštní potřebu cítění, aby jaksi všemu ještě jednou se ukázal, aby v tomto soutyku s věcmi bývalými pochopil tím spíše význam věcí nadcházejících, aby zahonosil se jaksi v sobě před tím, co zde zůstávalo, bylo to jakoby poslední pomíjivé, ale i okázalé podání ruky poměrům starým, z nichž sice tak lehko je odcházeti, ale jichž přece zachtělo se naposled u vstupu k poměrům novým, jež značí takovou epochu. Nebylo jaksi možno neohlédnouti se s výšin, k nimž se spělo, zpátky, do tmy, propasti, jež byla pobytem dosavadním. Bez opovržení a chvatu odkládá vězeň dlouholetý žalářní svůj šat vycházeje zas u vytouženou volnost života a v okamžiku tom ta volnost jakoby zastřela se zdáním hoře a pochmurnosti — a ten, jenž z chudoby k vrcholům bohatství se vyšinul, rád zatíhne v jistých okamžicích od překotu rozkoší zpátky k jistým momentům bývalého strádání, jež pak označí se v duši bez trpkosti, bez výčitek a pohrdání, ale spíše v neneblahé nyvosti podivného zahárání . . .

Jakoby jednalo se mu také v této zvláštnosti cítění, aby takto na vše staré, co ještě do nedávna v bezútěšnosti krušilo jeho bytost, činíc ji jako ztracenou v tomto životě, pohlédl také tak promíjivě, bez výčitek a trpkosti. Chtěl vše ve své radostnosti k sobě pozvednouti, ne odstrčiti hlouběji od sebe, na vše jakoby snažil se v tuto chvíli uvrhnouti reflex té zářné moci, která v jeho duši vcházela.

V štěstí svém jasem jeho rádi bychom všechno obestřeli, co mimo naše štěstí se nalézajíc jakoby na nás zřelo u vzývání, abychom s sebou je vzali a nezanechávali v úzkostech nemilosti. A snad jen tuto snahu jeho nitra mohli vyciťovati někteří z těch, kterých jakoby svým nitrem se dotknul. A tento cit vynášející se z jeho duše jako vřelý pramen, mohl v mnohé nitro hojivě zavanouti, mohl tento jas vyzařující ze štěstí jeho srdce jakousi záludou obestříti tu mnohou tvář ujařmených, kteří jakoby nacházeli se mimo všechen život a všechno štěstí.

Zdali přinese jim to úlevy a jakési útěšnosti, vysvobození a usmíření v jejich osudu — jakési víry a jakéhosi doufání. Ne-li, co se vším tím tady, co se vším jiným v této vřavě hmoty mimo ryk prorvaných vášní? Zůstává zde všechno niterné sdružení bez ohlasu, nemá tedy nikam srdce přístupu, není vůbec v tomto životě zastření intimnosti? Jest vše skalou, která netaje pod hvězdným paprskem?

Avšak on nenaslouchal ohlasu, jejž bylo by se mu snad podařilo vzbuditi. Nejednalo se mu o to, jak ho přijímali, nepátral v účasti, jež vstříc by se mu nesla. Nebylo u něho té samolibosti, jež tak zřídka opouští nitro člověka, nevzdávajíc se své posice ani v nejvyšších mírách vzrušení a dávno již nevynucoval tendenci vnějšího příznivého se uplatňování, o vnášení sebe ve svět ostatní. Nevěděl nyní o záři své, o tom svém povýšení, a jak jednal, jednal právě jen v té vnitřní neobsáhlé své radostnosti, jejíž vroucí teplo nemohlo se na vše nevylévati, byť to bylo i na pustiny ledových plání. Bylť tehdy s jeho duší jako s konstelací nebes, která vyniknuvši u nevídané nádheře zjevu svého, nevynáší v sobě chloubu, jíž by zjevnou činila se všemumíru. Ale se svým rozjásaným srdcem takto všady naposled vcházeje, jakoby spěl všemi těmi místy v té nejzářivější konstelaci svého života — — —

Bylo po půlnoci. Doba, v níž továrna je vždy ukolébána ve svůj jaksi nejintensivnější chod, jenž jakoby se oblastí noci ubíral nezdolnými stopami obra. Jsou to mohutné stopy moci, kteráž jakoby vše měla překonati. Je to pak i chod v té době nejvyrovnanější. Vše se v tomto vnitřním ohromivém životě zbylo jaksi překážek, ku podivu se uspořádalo, uvedeno v jakýs trvalý průběh setrvačnosti, jež pak tak hned nevymkne se více ze své dráhy. Tak se aspoň zdává. Do půlnoci rádo zlobívá to či ono, rádo vymyká se nějak své povinnosti — vztahu i hmot i lidských sil. Mnohá stanou se znesnadnění, nastupují všeliké rozruchy. Často naskytnou se zlobivé malichernosti, které ale dovedou způsobiti dosti rozpaků a při nichž často uvázne celý chod továrny. Živly hmotné i lidské bývají tak vrtošivé. Až posléz zúplna je jaksi schvátí ten nekonečný souběh nezdolnosti. Vše již poddalo se jeho suverennosti; jakoby nesčetné prameny posléz vyplynuly u jediný proud. Zdá se posléz, že jakoby ohromná sugesce zmocnila se celé té různorodé změti, ve všechny smysly ducha i hmoty vnášejíc tentýž svůj hlas, za nímž u poddávající se malomocnosti vlastní vše spěje jako u nezměrném stádu. Vše stalo se jediným mohutným vřídlem, v němž

každá krupěj vrhána je týmž směrem. Není zdánlivé nesvornosti mezi všemi těmito živly, není vybočení, zakolísání, ochabení v tomto spění sil. Nezvěstná ruka zdá se tu třímat onu otěž, v níž vše spjato v chod se dalo. A ruka ta neustále ku předu bezmezně pohání a před ní všechno se šine na té svrchované otěži. A jakoby právě v téže popůlnoční době bylo zřejmo, jak nocí a tmou tato ruka vyplývá v obrovitých jakýchsi konturách, rozpjata nad tímto strašným celkem, v tomto spění od místa k místu, a stále nezdolně ku předu, v hrst jakous, schvacující všechny ty nekonečné části.

V této popůlnoční době připadá i někdy, že život tovární vzejmul se k souboru jindy netušenému a nebývalému, v podstatu vybírající se náh'e, záhadně ze sebe, jež dosud nebyla zřena. Všechno pak v tomto souboru zdá se nabývat kontur gigantičnosti a zároveň bizarrní a demonické jakési zpodoby. Zpodoba tato valí se ku předu říšemi temnot jako chumel, v němž vše je unášeno jako jakési kosmos samo pro sebe stvořené.

Mimo továrnu, vlastně mimo světelnou její projekci, jež v ostatní tělo tmy jako vzmach břitké ocele proráží, vězí vše v nesmírnosti temnot popůlnočních, které v této rovině bez stále se snižujících obzorů připadají ještě neobsáhlejší a neprostupnější. Jako nezměrné příkré stěny se přisouvají k této projekci, někdy blíže, někdy dále, jako u zvědavosti a nezvěstném badání. Stavět se to někdy vůkol zdají samy hráze jakýchsi strašných, propastných vod, úvaly příkré, zasouvající se navždy v závratném, v černém svém bezdnu, v něž pak se stran jako úbočím nahlédá zděšeně ono světelné vržení. Živly strašné, ponuře velkolepé postavily se v těchto vztazích proti sobě — živel té bdělé, nezměrné moci tovární s bouří jejího života, s jejími světly a tím jejím jakoby požárem nočním, jakýmsi kvačením nekonečně v před, a živé toto upjatí bludné tmy, jež jakoby znamenala věčnost a příšerné nepo hnutí smrti. Ve změtení záhadném prostupují se živly ony, u splývavých rysech jakési příšery . . .

Byla noc zcela bezhvězdná, těžká, podzimní V nocech takových jakoby se jedině ukrývalo ono tanutí smrti. Továrna sama bděla uprostřed nesmírnosti této temné masky smrtelné, v těchto pustinných mrákotách jako sama sobě odevzdána, v soustředění moci své, v níž zúplna sobě postačujíc, jakoby nestarala se o nic jiného. V této době popůlnoční osamoceno bilo a ozývalo se planoucí srdce tohoto továrního kolosu, žijící nerušeně v bouřlivém svém neustávajícím chvatu, u jakýchsi vírech, v těch nezbádaných, příšerně tajemných útrobách svého organismu, v nějž dovedlo se vpojiti tolik síly a energie.

Planul někdy tento kolos v náruči obklopující ho noci, jakoby do nejzazší její bezmeznosti vítězně se uvrhal, oblast jeho života opanovávati se zdála celou říš noci a burcovati z mrákot všechnu tu ustrnulou propastnost tmy. Ale jindy zase připadalo, že zaplanuv tak do nedozírna, náhle schoulil se zase v sebe, jat mocí ještě nesmírnější, že sesul se to v nevýlučnou nejbezmeznější oblast tmy, v níž kdes jen osamocen a vhřížen ponuře pracuje jako červ v hlubinném lůně země. Tmou zavát zdál se celý svět a v něm jen tato míjivá světelná bludička továrny zůstávala vyjmuta. Leč zase potom bludička vzplanuje, vyjímá se již v celé moře, plamenné, hučivé, v rozruchu nesmírné moci své, kteráž jakoby zvítězila . . .

Po celou každou noc, za každého počasí, za bouří i lijáků a vánic a mrazů nejtřeskutějších, jako za smírné hvězdné něhy, panuje na ohromné prostoře dvora továrního o mnoha oddílech a rozsáhlých zákoutích, tvořených jednotlivými budovami, život, jenž vlastně v těchto místech nikdy neustává. Jen že dobou touto podivně se utajuje, soustředí se u jisté oblasti, z níž nevychází, kdežto vše ostatní vůkol zůstává pusto a němo. Tyto jednotlivé koncentrace oživení připadají co pouhé body nesmírnosti těch rozloh vůkolních, které zůstávají tak těžké a ponuré po celou noc.

Co se nemusí ozývat, neozývá se. Když se co ozve — houkne li občas signál, pronikne písknutí, zařinčí úder železa, vagony-li dunivě a těžce sunou se po kolejích, až narazivše na sebe, opětovanými a jako unylými nárazy dalšími vzdychají ještě chvíli, jakoby se nemohly upokojiti, a voli-li bučí rozsáhle a žalostně, toužíce po pokojném zažívání v chlévech svých, — neozývá se vše jinak než v jakési hluboké noční ponurosti, jako tajemné ozevy svých podstat, k neznámému cíli svému, jenž jakoby tanul u neobsáhlém trudu, zapadajíc pak nezvěstně beze stopy, jakoby kámen vnořil se ve vodní tůň. A to pak zase na nějakou dobu vše umlká, jakoby se na tuto oblast spustila příšera zamlklosti.

To jest, vyplývat neustává jistý neochabující proud zvukový, ten nehybně a neustupně tkví na vybojovaných svých místech, z nichž zde nikdy nic jej nezatlačí; — neustává onen šum páry, která přes dvůr, ohromným potrubím řítí se z kotelen do továrních traktů, vzbuzujíc neoznačitelný stenot massivních rourových stěn, neustává onen táhlý posupný ohlas, v nějž jako u vzdálený hukot záobzoří sbírá se z nitra továrny vše, co se tam ozývá a spěje k nezměrnému životu hmoty; a pak ta celá rozloha dvora s obklopujícími jej temnotami jakoby v nevývratné hypnose ustrnule všemi smysly svými uprostřed toho hukotu, v němž všechny ty bagry, na svých místech vykonávající svou strašnou mozolnou povinnost bez únavy a pozastavení jako duše bez klidu, zdají se dávati posupný, přese vše řítící se rythmus; a posléz i jakési neznámé vzlykotné úpění vytrvává jaksi

bez ulehčení a útěchy v celé této oblasti, jakoby dávalo se to na jevo všechno to zřícení těch různorodých spoust, schvácených tu nezdolně v elementární rozmach svých podstat.

To zní tady ve dne v noci, tyto projevy zvukové tu vytrvávají jako hukot nad horami, každému, kdo přichází, neodolatelně naléhajíce na smysly. Jen že zde se tak jim zvyklo, tak již udolaly smysly svou jednotvárností, že připadá tento nikdy neukojený rozruch jako němo samo, přidávaje se nezbytně k podmínkám ponuré podstaty, v níž nezdá se pak ohlasu. Ono jevilo se vlastně až strašné ticho za všeho toho zde neustávajícího hukotu, za tohoto zvukového víru, jímž promítaly se širé úseky světla a stínů, tu ostře hraničíce a uvrhujíce se na zemi v příkrých konturách a jinde zas stanouce rozplizle, jako malátně, ulehajíce v prázdných, vzdávajících se chumlech — a vše se vespol v takové nezvěstnosti projímalo, v té záhadné družnosti, jakou noc obestírá všechny své zjevy.

Ze všech pak hmot v haldách téměř nepostihlých pro obvyklé míry, složených i rozházených po dvoře, na všech místech, ve všech zákoutích, kde se dalo a kde bylo příhodno, vyplývat se zdála jistá významná tanutí, tak neoznačitelná smyslům, kteráž jen hlubokou nocí jakoby se odvažovala vyvolávati se ze zdrojů svých k záhadným projevům. A byly tyto projevy někdy jako strašidelné, v posunu tak ponoukajícím v útěk a oddálení, jindy v mystické rozhárání se vzněcovaly — a onen chór zvukový jakoby byl úžasně pochmurným pěním niter jejich . . .

Takto na všem vždy lpěla noc v tomto továrním okruhu.

Co těch nočních chvil strávil tady na dvoře uprostřed toho všeho, za povinnostmi, pátrav, co se děje, vše-li na svých místech, co mělo být. Znal všechna jeho stanoviště i jeho zákoutí i spády podezřelé, v něž unikala neřest a uchylovaly se živly, jimž jednalo se aspoň na chvilku o vymknutí se povinnosti. Procházíval se tudy jako bludnou poutí, v ostražitém, pátravém osamění.

Ano, věru bývala mu začasté bludnou tato pouť, a jak bludným připadal mu tu celý jeho život, zvláště za těchto nocí, které jakoby z nitra dovedly vypoutávati všechny zlé, nepříznivé moci, vše zatlačujíce, co by životu a jakékoliv jeho útěše přálo. Bývalo mu někdy téměř upadavě, fysicky i duševně upadavě, kdy tělu chtělo se spát a v duši bylo tak trudno.

Tělu spát za každou cenu za těch nekonečně se vlekoucích nocí, v nichž do úpadu utýraly se smysly, spát kdekoliv, jakkoliv. Byl by se to oddaně a bez rozmyslu složil jako zvíře třebas v ložiště toho továrního bláta anebo na hromadu škváry, rumu, kamení, kamkoliv — vše mámivě kynulo v takovém okamžiku nejsladší, nejměkčí poduškou. Nejhoršímu tulákovi záviděl v roztouženém, mučivém hárání po spánku, tulákovi a žebrákovi, jenž složiti se mohl kdekoliv v příkopě anebo zalézti si do stohu a celou zvůli tam dát unavenému, po spánku toužícímu tělu. Takové doupě vytvořovalo se mu někdy v prodlévání po odpočinku prahnoucí mysli jako nejblaženější útočiště, jež jen jemu zabráněno. Ah, spát, za vykoupení duše spát na minutku jen volnou, a třebas složiti se někam na ložiště skelných, řezavých střepin, i v té řezavosti vynalezlo by si tělo svou vhodnou polohu, jen moci spát, slepě, živelně, bez výhrady.

Ta země propadavě tanoucí pod nohama zrovna vyzývala k takovému složení se těla na svou hruď, jímala k sobě neodolatelně jako náruč ženy, slibujíc nejvyšší rozkoš spánku. Ale nesmělo to být, v tu náruč rozpjatou, milostnou, v níž vše tvorstvo se bouřlivě uvrhalo, on nesměl, ta jemu nekynula. Povinnost byla neúprosná a byla mocnější v jeho ponětí než všechno pokušení. Byť se potácelo, upadalo tělo, v bezvědomí násilně již samo se hroutilo jakoby u vlastním oddávání se spánku, vždy musil odolati. Zrovna brutálním násilím bylo se mu začasté vyrvávati ze své přirozenosti, aby navracel se zase ku bdělosti. Jen nějakou chvilku dopřál si tu někdy postáti, pak jako v trudném zmatku přemítaje o tom, co tvoří jeho život, jak ubohá je jeho podstata, zakmitaly se mu v mysli představy o luznosti těch výhod života, jež jedině jemu jsou zbraňovány, a tak ihned vše v něm zhořklo, ztrudnilo se a tázal se v zoufalém jakémsi zaúpění, čemu že je to vlastně takovýmto osudem svým povinnován. A v tomto uvědomění, v těchto úvahách okamžiku, jejž jaksi vynutil si pro sebe, nahrnula se mu zároveň do duše taková lítost a ubohost nad sebou samým, nad tou zvráceností a posupností života, jejž vedl, nad tím odpíráním si nuceným toho, co přísluší každému tvoru, za jakousi šalebnou výhodu, jež v nejbohatší své odměně nenahradí v životě ani ten jediný okamžik, v němž člověk oddati by se mohl pravé své přirozenosti, tak mu bylo, tak se v něm vše otřásalo, že div se malomocně u výbuchu nerozvzlykal. Bylo mu tu jako dítěti, když úžasně se rozpláče nad svou bolestí, která nemůže odejíti. Ale bylo to i ono hoře malátnosti, upadání sil, jimž není popřáno nikdy dostatečné úlevy. Jakoby to byl vlastní smutek podstaty, jež se rozpadává, jejíž vnitřní úsilí podléhá vlivu zkázy. Začalo mu tehdáž býti jakoby podléhal, jakoby rozpadával se ve své duševní podstatě — a to ho zachvacovalo malomocí smutku neobsáhlého. Vydávala pak jeho hruď vzdechy, které v radosti života nejsou nikdy slýchány, jako i hmota v nepochopeném stenotu svém se nikdy neslýchá.

Až pak probral se na ráz z tohoto vniterného, usedavého žalostnění, v němž jakoby zna-

čilo se hynutí v úpad, a místo vzlyku a pláče, místo lítosti a hořkosti hrnulo se mu na rty ono bezmezné černé proklínání, jaké svrhujeme na bytost osudu, když žene nás na pospas své zvůli a nedbá našich protestů a bídně nás zavrhuje. Proklínat jal se to jako v extasi zločinu svůj život, své zrození, svůj nárok přirozenosti, proklínal sebe i celý svět a onu věčnost osudovou, jež takto život schvacuje ve své područí. Jal se i někdy pěstí bušit kamsi do stěn a skřípat zuby a kamsi vzhůru hrozil, ať tam bylo nebe nebo peklo — vše tak zbytečně, marně, v té bezúčelnosti a hluchém vysoptění, v nichž také jakoby se značilo samo upadání, neb neměl vlastně ani sil, aby životu tomuto se vytrhl, v jiný směr osudu se dal. Hned to také pochopil, ustal v soptění a pociťoval pak tím úžasnější sklíčenost.

Tak bývalo upadajícím jeho silám, když pozvedat se marně snažily k lidskosti své uprostřed v nesmírnosti těch rozloh nočních, v nichž vše tak navždy pomíjet se zdálo, co náležeti kdy mohlo k jiné lidskosti. Ta jiná lidskost jakoby byla zakleta.

Leč ještě ponuřeji pomíjeti se u něho zdálo v té době nedávné vše, co mělo duši náležeti. Což již bylo o spánek, o to fysické znovunabytí sil, o nějaké osvěžení tělesné, o všechno to, co slulo právem přirozenosti, a jakoby náleželo pouze mechanismu žití — když sama duše jakoby hynula!

Hynula to věru jeho duše. Den ke dni hynula mu vždy patrněji, neodvratněji. Cítil v sobě toto mravní upadání. Nemohlo býti jinak v poměrech, jež hubily lidskost, v nichž všechny zdroje přirozenosti a zušlechtění mravního bytosti byly odejmuty. Nemohlo býti jinak v těch materielních spoustách, pod nimiž všechno, co duše se týkalo, hynulo jako ušlechtilá květina u středu býlí. Nemohlo býti ani jinak v tomto stravování všech sil člověka, kteréž jímány byly v kořist jediné bezuzdné věci, jediné práce, jediného cíle mamonu, jediného shonu požitkářského po tom, co vybývalo v této pustině. Nemohlo býti jinak, kde příroda s všeoživným svým zdrojem lidskosti a ducha byla tak daleko, nepřístupna, kde Bůh byl tak daleko, kde nebylo víry ani pomnění. Byloť zde jako u věčném vichru nejnižších vášní, jako u vřavě a jako v dýmu požároviště, jež vzplála z životního troudu. A nemohlo býti jinak, zvláště u něho, jehož bytosti nedostával se všeživný pramen lásky, jenž by očišťoval a vyjímal z bahna, nad něž by vynášel srdce jako stvol stulíku, jejíhož svrchovaného blaha postrádal, které by hřálo na této ledové výspě života a ochlazovalo znojnou rozpálenou skráň v oblasti onoho požároviště; její zázračné útěchy se mu nedostávalo, která by byla s to vytvořiti zelenou oasu v jeho poušti, a jejího heroismu, všemu životu čelícího oddaně s úsměvem na rtech, u vědomí svého blaženství, jež nic nemůže odejmouti, její vznešené, požehnané oběti nebylo mu popřáno, v níž životu jeho dáno by bylo svrchované poznání.

Srdce jeho bylo tak pusté do nedávna. Zůstával tak sám, tak zoufale sám, tak nezměrně opuštěn. Jeho touze nestačilo pouhé ono frivolní zahrávání s láskou, vlastně s pohlavím a jeho smyslnými vzruchy, v něž vlastní omamná výšina lásky byla stržena. Nepostačovalo mu pohlavní nasycení, pohýření tělem, hnus sám o sobě styků těchto, když vznět srdce jim není za podklad. Čím dále pociťoval zásadnější, z potřeby srdce a jeho určení vytryskly odpor proti nahým těmto stykům pohlavnosti, uchvacující se na potkání, v kterých srdce je pustošeno. A nesetkávaje se na dráze žití se ženou, s jejím srdcem, s její láskou, nýbrž pouze s nevěstkami, ať se společenskou etiketou a zřejmou pohanou či bez ní, a tu pod rouškou okázalých institucí a jejich sankcí provádějících nerušeně vědomky i nevědomky své dílo spustošení, v němž podílu bráti nemohl, — shledával se čím dále osamocenějším, nešťastnějším, ubožejším. Jaké neštěstí zíralo na něho z té pustiny života. A již života začal se vzdávat, již nevěřil v jeho požehnání, v jeho úděl království božího. Již v každém jeho projevu, jenž značil se mu jako pouhé ulpění fysické, a výhradně obracel se v jeho ponětí ve sprostý, obávaný hnus, začal nacházeti v podstatě jen míru zatracení, jemuž stále zřejměji propadal . . . Pokrač.

FEUILLETON.

TŘIAŠEDESÁTÁ VÝROČNÍ VÝSTAVA KRASOUMNÉ JEDNOTY PRO ČECHY.

I.

Je to u nás jediná příležitost za celý rok, jediné okno otevřené svěžím proudům cizího umění, a nezavanul-li letos silný a pronikavý ostrý vzduch, přece aspoň tu a tam jarní vánek přinesl lístek jabloňového květu jako visitku cizího umění. Pomalu, ale jistě mění se celkový ráz výstav. Ne sice ve vnějším uspořádání, ale je patrno, že historických obrazů staré školy, dobromyslných genrů a vypiplaných krajinek značně ubylo. Obrací se vítr, je to patrno.

Těžiště výstavy, zdá se mi, leží letos v plastice. Je tu Rodin se svým »Válečným řevem«, který přes to, že nezaujímá v jeho tvorbě zvláště významného místa, dává tušiti celou mohutnost a přímo brutální sílu velikého Francouze. Bartholomé podal nádhernou ukázku svého mistrovství. »Zoufání« — tak nazval to vyhublé, polonahé tělo ženy s mrtvým děckem. Sedí, tvář zakrytu proudem vlasů. V strašlivém bolu nad ztrátou toho

nejdražšího — svého dítěte — sedí, zarývá prsty křečovitě do vlasů. Rešení je plasticky i psychologicky dokonalé a dojem pln zdrcující pravdivosti. Frémietův gothický rytíř je kabinetním kouskem jemné a delikátní práce modelační i ciselérské. Charpentier dávno dobyl si jednoho z předních míst mezi francouzskými umělci svými jemnými, v kovu jako nadýchnutými plaketami. Řada bronzových plaket a medaillonů na výstavě překvapuje měkkostí kontur, životností a správností charakteristiky v portraitních pracích. Meunierovi »Ženci« řadí se k oněm hluboce umělecky i sociálně cítěným pracem belgického mistra, jež jsme měli příležitost obdivovati na loňské výstavě. K těmto velikánům důstojně se druží Belgičané du Bois a Charlier. Z německých plastiků překvapuje s francouzskou elegancí podaný krásný mramor, Koulející dívka, neobyčejně dobře studovaná v pohybu Waltrem Schottem a Worpswedská sochařka Klára Westhofová energicky modelovanými portréty.

Tři mladí, silní a snaživí žáci Myslbekovi poutají pozornost návštěvníkovu. Jsou to B. Kafka, A. Kocián a L. Kofránek. Pan Kafka již loni upozornil na sebe výbornou svou Labutí. Letos vystavil řadu věcí, jež ukazují, že jeho píle a svědomité studium přírody jde ruku v ruce s vývojem jeho talentu. »Studie k raněnému šermíři« dominuje celé dvoraně jak rozměry tak ušlechtilostí mužského aktu výrazné hlavy a elegantního držení těla. Roztomilý genre, znázorňující rodinu králíků, kteří chroustají zelí, je novým důkazem, že mladý sochař dovede řešiti se zdarem i problémy tak obtížné, jako tento. Ta drobná tělíčka jsou měkká a celá skupina je plna pohybu. Škoda, že imitovaná bronzová patina činí dost nesnadným rozeznati brzo v té změti jednotlivá těla zvířat od listů zeleniny. Dobrý je portrét matky mistrovy — typická hlava české stařenky a zajímavý relief »Poslední snop«, třeba připomínal vlivy Meunierovy. Nese-li se snaha p. Kafkova hlavně k technicky obtížným problémům, prozrazuje tvorba p. Kociánova snahy po hlubším ideovém, či spíše citovém obsahu. Dva hautreliefy »Ideál lásky« a »Zapovězená láska« nepovažuji za zcela zdařilé. První upomíná nezbytně na Suchardův »Poklad« — druhá je snad trochu příliš sentimentálně přeslazena. Snad menší rozměry by byly oběma pracím lépe posloužily. Za to výborný je »Úděl umělcův«. Vyzáblý akt voltairovského výrazu v tváři zakusuje se do tvrdého dřeva palety vervou je nahozen a skizza rvoucích se mužů: Život je boj. Nejsilnější je bez odporu vysoce poeticky cítěná skizza »Abel«. Leží bez hnutí, ztuhlá mrtvola Je pusto kol, jen věrný beran s ovečkami žalostně bečí do prázdné pouště. Je to jen nahozeno, ale umělci podařilo se vložit tolik stesku a smutku do toho ztrnulého těla a tesklivě bečícího zvířete, že skutečně s napjetím budeme očekávati, co si nadaný a hledající tento umělec přinese z Říma.

Pan L. Kofránek je homo novus. Jeho studie dívčího aktu, tvořící pendant ke Kafkovu »Šermíři«, je pracována se vzácnou měkkostí, jemností a skutečným taktem a elegancí v držení hlavy i těla. Škoda, že nemůžeme ji viděti v mramoru, kde by ušlechtilost a pevná měkkost linií mnohém víc vynikla. Je to prozatím rozhodně šťastný debut a mistru Myslbekovi možno k těmto žákům skutečně gratulovati.

Církevní umění v plastice zastupuje čestně Vosmíkův náhrobek. Kristus, žehnající klečící ženě, je velmi dobrý v pohybu a jeho tvář září klidem a mírem. Kristus Procházkův je dost konvencionelně pojat. Šaffův náhrobek je sice originelní, ale myšlenka jeho: u paty obelisku sepjaté ruce, které vyrůstají, nevíme odkud — není mi sympathickou. Rovněž kuriosně působí obě barvené sádry »Západ slunce« a »Ztracený ráj«, ač nelze upříti jistou účinnost této kombinaci plastiky s dojmem barevným.

V Praze, 15. dubna 1902. HANUŠ JELÍNEK.

DIVADLO.

Po přestávce, která nebyla zaviněna ničím, nač by redakce nebo referent mohli míti vliv, zařazujeme do listu opět pravidelnou rubriku divadelní. Lákalo by, abychom začali hned tím, co v posledních dnech zájem o divadlo a jmenovitě o činohru se interessujících kruhů nejvíce připoutalo, ba skorem cele zaujalo, novým uvedením na scénu Shakespearova »Macbetha«. Ale pro krátkost zbývajícího již času — a nechceme ještě dále pausírovati — a pro nutné zachování kontinuity odkládáme delší článek o těchto macbethovských večerech do čísla příštího, zmiňujíce se dnes na rychlo a v stručném přehledu o tom, co během nahodilého referentského intermezza scénou Národního divadla zatím přešlo.

Byl to především Hugův »Hernani«, který vypraven k oslavě stého výročí narozenin velikého básníka. Nechť bylo jasno, že dnešní disposice diváka jsou cizí již dramatu, jako je »Hernani«, kde mohutný proud krásného slova zaplaví přímo všechen pozorlivý smysl, přece jen grandiosnost díla v jeho koncepci, rozpjetí i v silných dramatických effektech dovedla si vás podmaniti. Hrou vedle znamenitého v deklamaci verše i v podání postavy dona Carlosa páně Seifertova zajímal jak pan Steinsberg v roli starého Ruye Gomeze de Silva a zejména p. Želenský v úloze titulní. Byla ovšem leckde nad jeho síly, pochopitelně, ale v celku byl v Hernani jeho výkon velmi pěkný a svědčil o vzrůstu potěšitelném. — Také původní dvě dramatické práce v chudé žni letošní dostaly se k platnosti na scéně, ne ovšem se zdarem dokonalým. Bylo to celovečerní drama uhoněných duší »Ztracení«, které napsal M. A. Šimáček a B. Vikové-Kunětické feministická aktovka »Co bylo«. Úspěch měly obě tyto práce jen po stránce umělecké, literární; zárodek divadelního nezdaru přinesly již na scénu samy v sobě, »Ztracení« ve svojí příliš k duším jednajících osob a vnitřnímu jich životu a jeho hnutím soustředěné struktuře, celosti divadelního dojmu i ne dost ostrým a uceleným vyhraněním postav i spádem děje vadící, a aktovka »Co bylo« nedostatkem objektivního stanoviska autorky, která nestála se svými osobami v životě, ani nad nimi v ideji, ale kdesi stranou na katedře jednostranných svých falešně emancipačních theorií. A tak umělecké a ryzí, co je v obou dramatických pracích jindy tak dobře osvědčených divadelních autorů, tenkráte musilo ustoupiti nedivadelnosti, která přece jen doposud je jistou vadou u divadelního kusu. Pokud se hry týče, nutno zaznamenati i v tomto zběžném resumé svrchovaně umělecký výkon pana Vojana ve »Ztracených«. Vzrušil, zaujal pro postavu Lúďovu, a dokreslil, kde snad bylo třeba. I paní Hübnerová vytvořila Lónu velice pozoruhodně, ale v jiných rolích, umění jejímu bližších, je mi milejší. A ještě jedné postavy ve »Ztracených« nemohu zapomenouti. Je to dědeček Babor v podání páně Mošnově. K pláči vám bylo z dojemného toho starouška. — Do repertoiru vážných a i těžkých, chmurných novinek letošní sezóny byla vítanou vlaštovkou Jeromova veselohra »Miss Hobbs«, zkrocení moderní ženy, vtipně a svižně scenované. Paní Kvapilová roli od theorie k životu probuzené miss zahrála se znamenitým charakterisováním v exterieuru, v gestu i v tónu, a udržela roli svým uměním i tam, kde by leckdo druhý byl sveden s cesty do manýry, nebo k přepjetí, a snad i ke karikatuře, v sympatické delikátnosti. Rovněž pí. Sklenářová nakreslila přemilý obrázek dobré tety. Pan Seifert i pan Matějovský svoje jmenovce Kingsearly zahráli s lehkostí a případností u p. Seiferta výborně známou, u p. Matějovského novou a příjemně překvapující. —

To by tak byly hlavní body, o něž se v minulých několika nedělích repertoir opíral. Doplnil jsem zběžným jich naskizzováním mezeru, a příště zaznamenám již důkladněji velikou událost letošní činoherní sezóny: Macbetha. —s—

*

LITERATURA.

A. Sova: Ivův román. Str. 328. Nákl. Hejdy & Tučka. Za 4 K 20 h.

»Ivův román« pana Antonína Sovy liší se výmluvným titulem nově a nápadně od všech osmi předcházejících jeho knih, které měnily mdlou a bolestně trpkou skutečnost, mučící sensitivního básníka k soucitu a vzdoru, brzy v nervosně rozechvělé a sladkou lyrickou mlhou zastřené, měkce melancholické a subtilně stínované básně tu veršem, tu prosou, brzy v tvrdě ryté a ostře ražené, hněvivě podrážděné a nedočkavě doufající protesty a programní věštby. Pan Sova, jenž rozlomil intimní tragedii »Zlomenou duši« v několik krátkých, vnitřně uzavřených a samostatných čísel, přerytých nad to episodami a vložkami, a jenž v »Prose« vytvořil povídky ne delší než čtyřicet drobných, uzounkých stránek, přináší v nové své knize velký, rozsáhlý román s episodami i spoustou figur, s dialogem široce vedeným a o tisíce otázek a problémů interessovaným.

Než tři sta osm a dvacet stránek »Ivova románu« mluví k čtenáři, zvyklému dotud bráti z rukou básníkových jen knížečky drobounké, opětně intensivně o lyrickém krajináři, kolísajícím mezi unylou snivostí a podrážděnou sarkastičností, o intimním genristovi, vypracovavším se od pedantického a programmového realismu coppéovsky neseného débutu k delikatesse některých jarních čísel v prvním oddíle poslední knihy veršové »Ještě jednou se vrátíme«. »Ivův román« jest celým osobitým stilem svým vřelé a vyslovené dílo lyrického básníka, zaujatého plně dojmem a náladou, sněním a tušením, hrou a lomem citů, nikoliv však dynamickou takměř krásou osudů a dějů.

Křehkou a průhlednou, něžnou a vzrušenou dikcí, tu lámající stručnými a brachylogickými větami dění v pohyb, onde naopak rozpřádající paratakticky stavěnými periodami okamžitý postřeh v náladový obraz, zachytil p. A. Sova hlavně v první půli svého díla neobyčejné bohatství krajinářské, prohřáté sladkým dechem vlastní personality. Jeho Ivo probíhá jako žíznivý malíř ztlumenými kouzly ztichlých zákoutí někde v jižních Čechách, kdesi na Táborsku, jehož elegie a zakřiklá krása zdají se býti v této knize definitivně zachyceny spíše než v monografickém svazečku autorova »Z mého kraje« před devíti lety.

Dojem účelné pouti za požitkem a vzrušením krajinným leží zřetelně na první třetině knihy, dojem zvyšovaný značně i tím, že krajina v knize mnohde roste v samostatný, svébytný celek, naprosto nepodmíněný rekem a jeho duševním životem. I později, když Ivo není zaujat jen dobrodružstvím krajinným, tak příznačně lyrickým a tak málo románovitým, opustí autor častokráte napjaté a napředené pásmo vnitřních dějů a dobrodružství srdce, aby zadíval se na pohádkové divy bledě modrého měsíce neb na slunce hrající si záři na bronzových drobnůstkách utichlého města.

Leč vedle intimního krajináře a náladového snivce, autora »Květů intimních nálad« a »Z mého kraje«, vymáhá si své lyrické právo v »Ivově románě« i trpký, protestující a disgustovaný ironik a sociální, chiliastický reformátor, denně vzrušovaný a trýzněný komplexem otázek dneška a zítřka, buď příkře je kommentující neb chvatně řešící. Tento básník, jehož »Vybouřené smutky« jsou právě tak vášnivým a poctivým pamfletem proti celé společnosti, jako jeho jiné dílko proti jednotlivci Th. Mommsenovi, diskutuje, arciť s jistou graciesní pohodou a chvílemi i s rozmilou ironií v »Ivově románě« o politice i literatuře, internacionalismu i hudbě, české reformaci i hospodářském osamostatnění, o dekadenci i virtuosech. Podobá se nemálo po té stránce »Ivův román« knihám A. France neb M. Barrèsa, jež spíše než »mravy současné« zasluhují podtitul »hovory současné«. Tato překypující záliba v diskussi vymohla i několik naprosto podružných postav, zastávajících jen a jen úlohu debatteurů s Ivem a mluvčích některých programmů a frakcí.

Do těchto mezí kladených sklonem básníkovým k upřílišené krajinomalbě na jedné a převládající aktuelní debattě na druhé straně, položen jest vlastní »Ivův román«, prostý a intensivně jarní román lásky Ivovy, končící slepou a málo vznešenou žárlivostí rekovou, když Štěpánka, spíše za uměním než za srdcem, spíše za úspěchem než za láskou odjíždí s virtuosem Richardem, žákem otcovým, na hudební pouť do ciziny. Ivo, slovanský citový divoch, básník a snílek, soucitný sobec a svéhlavý trýznitel, podán jest v typické takměř rozmarnosti své lásky autorem s pronikavou psychologickou introspekcí a šťastnou lehkou pohodou, jež neobklopuje vždy postavu dobrého a oddaného děvčete Štěpánky, stíhaného neustále bláhovými rozmary milencovými a posléze i zaujatou nespravedlivostí autorovou ve finale knihy. Neboť vše těžce osudové, slavně životné, co by vysvětlovalo konečné tak přísné odvrácení se od Štěpánky, která právem pojímala a uvolnila poměr Ivův jako skutečnou vlahou hru saisony, počínající kouzlem seznámení se a končící kouzlem rozchodu, chybí lásce Ivově. Láska ta líčena jest v celé knize jako hra a rozmar, a pro tyto její specifické vlastnosti nalezl pan A. Sova skutečně okouzlující, hřející a zářící, snivý a bláhově mladistvý výraz, demonstrující tak význačně, že jest to láska cele jiná, než ona, která jest smrti silnější.

Šťastně paradigmatický případ milování bez tragiky stvořil autor v »Ivově románě«, který dojista chce, přes několik zamračených a přísných posledních stran, aby se mu takto rozumělo. ARNE NOVÁK.

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

Polská veřejnost oslavuje dvojí literární událost: stoletou památku narození básníka Ukrajiny Bohdana Zaleského a pětadvacetileté literární činnosti poetessy Marie Konopnické. Oboji jubileum oslavuje literární svět způsobem důstojným. I naše sympatie náleží svátkům literární Polsky!

*

Těžký stín padl na ruskou literaturu úmrtím dvou mužů: Uspenského a Polevého. Smrt byla oběma vykoupením a přece působí dojmem drtivým. Gleb Ivanovič Uspenskij, mistrný belletrista, již deset let zmíral v ústavě choromyslných. Živoření to útrpnost vzbuzující ukončila právě smrt. A Polevého, kritika a literárního historika, vzala ze světa, jenž mu neporozuměl, neuznával ho a jenž v bídu uvrhnuv pracovníka nad jiné poctivého, s cynickým klidem hleděl na jeho fysická i duševní muka. V Uspenském odchází horoucí duše, jež horečně hledala nové cesty k lepšímu stavu nižších vrstev na Rusi, duše, jež nedovedla lhostejně hleděti na stávající poměry ruské, jež chtěla povznésti i městského proletáře i mužíka a jež zoufala si, vidouc snahy ty marnými. Byl to duch nevšední, žel, že tak brzo ubitý vlastní svou sensitivností... A v Polevém uložili do hrobu kritika vzácného vzdělání, zakrváceného literárním podnikem a ubitého prací na výdělek — k zaplacení dluhů. A smrti jeho nevšiml si nikdo, vyjma jediný list!... B. P.

*

Václav Hladík vydal nový román z pražského života: »Vášeň a síla«. Nákladem J. R. Vilímka. Cena K 2·—.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předpláceji odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. 1. KVĚTNA 1902. * ČÍSLO 21. *

VLADIMÍR ČECH:

Z VERŠŮ GALANTNÍCH.

I.

Jak sváteční by bylo odpoledne,
je ticho v bílém, slavně bílém kraji,
když obloha co safír v slunci bledne
a v sněhu jiskřivém si stíny hrají.

Vzduch voní mrazem. V tlumený klus koní
si žvatlá rolnička svou smavou báji —
Tvá hlavinka se v usínání kloní
do šeré vlčiny, jež rámě tají.

Vsí letíme. Výš nad střechy dým spěje,
kdes studna zpívá, z dvorů psi nám lají,
a polem zas to jde a přes závěje.

Tak letět životem. Tě teplem těla
a dechem zahřívat — tak letět ráji!
Však — ruka s otěží by se as chvěla.

II.

V šeříku vzkypělých vlnách si hrály
světlušek roje,
šeříkem voněl Tvůj budoir malý —
vzpomínáš, Světluško moje?

Nebyli sami jsme. Ručky Tvé bílé
líbal jsem v tajì.
Hřály tak sladce ty večerní chvíle
na faře v čarovném máji. —

Až budu stárnout kdys, nezdolám více
marasmu draka:
přijď, prosím, Světluško, ručky vlož v líce —
v zimě tak zvolna se smráká.

III.

Je z českého skla moje prostinká číše,
jak křišťál jež tvrdé a jasné,
když nádherně v rubínů zaplane pýše,
mníš, slunce že v jeseni hasne.
A plamenná krev naší laskavé hlíny
v ní sladce a bujaře dýše,
má vůni tak podivnou granát ten plynný —
nuž, Světluško, zde moje číše!

Tvá žhavá krev pod bleskem ocele tryská
a s bílého sametu pleti
se do vína perlí, jež žhavěj v ráz blýská —
i moje krev v pohár teď letí.

Jak šumí v něm zkalené rudé ty vary
a v růžných pěn kryjí se masku,
jak sladce z tad mámivé stoupají páry —
nuž, Světluško, na naši lásku! —

Tvá krev, ještě plna jež Východu žáru,
a jasná má vřelá krev česká
se smísily v ohnivém země etné daru —
my tři jsme se snoubili dneska.
Jsme jedno teď tělo. Kdy duše též budou
co jediný velký sen bílý? —
Ať ďas vezme kolem tu záplavu rudou —
my z jednoho poháru pili!

IV.

Tvé oči jsou jak safíry
ve vlašském smaltu vsazené,
když zřím jich jasné ve víry,
hned krev se k srdci nažene.

A srdce bouřněj zatepe,
jak ubít by se chtělo;
já rty Tě líbám na lepé
a na vlasy a čelo. —

Tvé oči jsou jak z ocele,
jež hlazena plá blankytem,
jde žár jich duši po celé,
jdou jiskry v jasu zlatitém.

A duše hned jak v neděli
se v bílé šatí květy —
já pro Tebe, můj anděli,
bych převracel pak světy. —

V.

Ty's odjela! A s Tebou zmizely
ty zářné dni, tak slunné a tak vonné —
má duše, zhýčkaná chvil sladkých pocely,
teď v smutku chladných tmách se chví a tone.

Ty's odjela. A zima stojí kolem,
vše smutno tak, vše pláň jen k smrti holá;
a srdce mé — ó, to umírá bolem
a pláče, pláče — pláče jen a volá.

VI.

Co bylo to v Tvém listě?
Jak jindy, rád jsem čet'
(zas škádlíš v řádku jistě!) —
však v ráz stál zraku let.

A zamžilo se v oku,
zmlk' srdce bujný shon,
u volném v duši kroku
šel ticha děsný tón.

Co bylo to v Tvém listě?
Proč bolesti ten břit?
Spad' — na jednom že místě
tam slzy stopu zřít.

VII.

To slunce churavé tak kalno bylo,
teď zapadá v jak rakev černá mraka,
je v duši smutno, bílá moje vílo,
je smutněji než v pusté sluji draka.

Ve draka sluji aspoň bílé kosti
jím zdávených svou mrtvou září svítí,
však v duši mé jen děsná tma se hostí,
jak hřích je černa — těžko, těžko žíti.

VIII.

Chladná tma se v pustou jizbu plíží
z ulice,
cosi zlého přišlo, hlavu tíží,
mrazivým se dechem klade na líce.

Cosi zlého přišlo v černém děsu,
studí, studí —
Přijď, ó, Bílá — k modlitbě dlaň nesu —
v duši přijď, jí jas svůj dej a teplo hrudi!

IX.

(Přípitek.)

Buď slunci zdar!
A Jí, té Jasné! —
Jest slunce pouhý oheň, plynů shluk a var,
snad dnes či zítra shasne;
však Ona, Bílý Zázrak, zářit bude dál!

Buď Síle zdar,
té Nepoznané!
Jež, učinivši Jasnou, božský zemi dar,
teď sama v divu plane —
A Jasná, Bílý Zázrak, nechať září dál!

RŮŽENA JESENSKÁ:

ZTRACENÉ BŘEHY.

Pokrač.

IV.

Na tmavé chodbě vedle bytu Jenina měla pokoj s kuchyní stará slečna Týny, bývalá komorná. Když se princessa Emiliana vdávala, dostala Týny všecko její prádlo a šatstvo, a pensi tři sta zlatých ročně. Odvezla si i nábytek ze svého pokoje, úsporu ve své modré spořitelní knížce a mnoho památek a vzácných věcí z doby své služby u mladé princessy. Stěhovala se ze zámku s pocity velmi smíšenými. Bylo jí, jakoby něco ztrácela a získávala zároveň. Ztrácela zrcadlo stálého lesku kolem sebe, ale získávala neodvislost a svobodu. Už pět let žila na pensi, ale ještě měla v prádle tentýž parfum princessy Emiliany, nosila stále účes kolem čela vroubkovaných, hladce pomocí odvaru jader gdoulových přitlačených vlasů, jako stará kněžna Valerie. Její pohyby hlavy, rukou, její úsměvy, tón otázek a důraz odpovědí — to byla věrná kopie staré kněžny Valerie, nyní už zvěčnělé. Celých pětatřicet let Týny kopírovala tento vzor. Ráda hleděla tak, jakoby se dívala afektovaně lorgnettem, protože kněžna jej nosila a často ho užívala, ale Týny lorgnettu neměla.

Každý den kupovala Týny »Abendblatt« a do kostela nosila německé modlitební knížky. Chodila vášnivě ráda ke Kajetánům na všecky pobožnosti a kázání a ke zpovědi. Kolem krucifixu na chodbě vedle Jeniných dveří uvíjela každý rok nový věnec z papírových růží.

Lidi dělila na dvě kasty — sprostou a »comme il faut«. A v tom se poněkud sblížila s Jenou, ale jisto je, že jedna druhou přezíraly. Slečna Týny cítila kolem sebe stálý nimbus urozenosti a šlechtických korunek, domnívala se, že byť i podřízeným stykem se šlechtou stala se vznešenější nežli ti, kteří nikdy ani slova s žádným hrabětem ani knížetem nevyměnili, a těžce nesla, že jí Jena vykala; byla by jí také ráda vykala, ale nedovedla toho. A Jena viděla v ní stále komornou, která zapíná živůtky, dotahuje šněrovačky, češe vlasy, opravuje podsazení a nastavuje tvář ráně, viděla v ní lepší služku, pokropenou voňavkou staré kněžny, a sebe stavěla vedle ní na hodně vyšší stupínek s důstojnou representací staré buržoasie zasnoubenou umění, a říkávala si nejednou: »Ta osoba si myslí, že je kněžna.« Ale když jí bylo doma úzko, klepávala zase v podvečer na její dvéře.

»Nevyrušuji?« zasmála se a trilkovaně opakovala svou otázku.

»Ale kde, Frau von Roubal, keine Idee, wollen Sie nur weiter spazieren. Kde zase dnes celý den chodili?« A pozdvihla blahosklonně víčka.

»Na procházce jsem byla s Jasoňkem až u Dejvic, kde mělo vojsko cvičení. Bůh ví až kam ti vojáci šli v tom sněhu.«

»Kdyby šli voni, Frau von Roubal lieber do kostela ke Kajetánům, tam se topí, ohřáli by se a přišli by na lepší myšlení. Ja, glauben Sie mir. Kdyby byli slyšeli to dnešní kázání pátera Dominika, eine Predigt, sag' ich Ihnen, etwas prachtvolles. Ale voni ještě pořád nemají světa dost. Noch zu jung, zu viel in die Luft.«

»Ach, slečno, já musím chodit, sice bych se zalkla.«

»I nezalkli, das ist nur eine Einbildung, sag' ich Ihnen.«

Zvedla se, položila s graciosním pohybem ruky v oblouku punčochu na stůl, jako to dělala stará kněžna Valerie, zašustila dlouhou hedvábnou sukní až k prádelníku, kde stálo voskové Jezulátko a staré hodiny, které hrály tři přesladké písničky. Zatáhla, a hodiny se zajíkavě rozcinkaly a hrály dávný, rozplakaný menuett. Celá atmosféra zavoněla levandulí. Pak nalila slečna Týny do dvou skleniček vanilkový likér, který milovala kněžna Valerie, a usadila se zase naproti Jeně.

Vpravila bílé svoje ruce do ztrnulé pósy, všecky prsty od sebe v určité vzdálenosti s nejdále odstávajícím malíčkem, jako bývá na některých portrétech, když chce malíř vymalovat všecky prsteny.

»Nepozorujete, slečno, že strašně hubnu?« otázala se Jena, »o pět centimetrů jsem si zase založila živůtek.«

»Hubnou,« vypustila krátce a přesvědčivě slečna Týny, »když je to těší, ráda by vypadali noch wie ein junges Fräulein.«

Jena se bránila, až jí slzy vstoupily do očí, a byla přesvědčena, že vypadala vždycky jako slečna, i když byla silná.

Jasoň ve vedlejším bytě zaštěkal. Kočka spící na lenochu židle se naježila.

K slečně Týny nesměla Jena Jasoně brát. Fici slečnina ho nenáviděla a on ji.

»Mohlo by se stát neštěstí,« řekla hned poprvé, když Jena přivedla Jasoně s sebou a když do nepřátelské pósy se obě zvířata postavila proti sobě.

»Vidějí, tak s Fici nemůžu chodit jako voni s jejich psem. (Nikdy ho nepojmenovala.) Ale voni by ho taky mohli nechávat doma, ich sag' Ihnen, nedělá to dobrý impression, když jde dáma se psem,« promluvila slečna Týny, pohlédnuvši na ulekanou kočku.

»On si doma moc naříká.«

»Nu, kein Wunder, však by si zvyknul. Pes je,« dodala tišeji, »nehodný tvor — ein Luder.«

*

A náhle vstala, zašustila hedvábnou sukní zase k hodinám a natáhla stroj. Spustil starý, otančený valčík.

»Ach, Frau von Roubal, tenhle Walzer hráli, když mne vzal na verandě k tanci hrabě Zdenko. To by koukali, jaký to byl kavalír. To nemají o takových Ereignissen ani Schein, keine Idee. Ich sag' Ihnen. Er war geistreich, liebenswürdig, und ein Mann, ein Mann! Ano, tenkrát zrovna byly akáty in der Blüte ..«

»Bože můj, to je krásné, ten valčík, ten princ či hrabě a ta veranda,« zatrilkovala Jena, »a ty akáty.«

»Ja wäre das alles anders gewesen, wenn ich eine Durchlaucht wäre, liebe Frau von Roubal.«

Jako když zalká na harfě tón rozněžnělý a dávný. Měsíc vpadl do oken s tklivým zazářením umírajících barev, a něco žalostného se třáslo vzduchem a jakoby tam zasvítily oči, jež vybízejí za sebou duši.

Ruce obou žen se skoro nepozorovaně sobě přiblížily a stiskly. Jena pochopila, že přece jen slečna Týny na dně srdce měla vzpomínky, ač nikdy o svém pobytu v zámku nehovořila jinak nežli ve služebném vztahu k panstvu.

Jena zvedla se k odchodu v tesklivé náladě. Šla, jakoby se potácela, jakoby přecházely v její duši podivné ohně z očí toho knížete Zdenka, jenž tančil dávno kdysi s komornou valčík, ten hodinami zachovaný, dozpívaný a dotančený valčík.

Jako svázaná do hříchu vcházela do svého pokoje. Jasoň zavrčel a třel se jí k nohám s ospalou oddaností. Jakoby se něco změnilo v tom pokoji. Jakoby někdo scházel, jenž tu byl ještě včera. A přece včera už byla Jena sama, už za nedlouho tomu bude rok, co Pavel odešel. Jena přistoupla k oknu. Klikatiny střech se zaleskly v modrém světle. Na římse Kounicova paláce tiše se vlékla kočka. Hodiny bily jedenáct melancholicky a z hluboka. Dole na chodníku duněly kroky mužů. A v jejím pokoji bylo dlouhé, smuteční ticho.

V.

Jena už si po šesté měnila drobný, koketní klobouček. Teď si nadýchla kolem čela fialový ilusion a přemýšlela, jakby proměnila svůj šedivý kostým, aby vypadal docela nově a originelně.

Stála vážně před zrcadlem a zpytovala své zjemnělé tahy, pobledlou pleť a hluboce modré oči. A do myšlení vpletl se jí zjev krásného muže, který si ráno na Petříně proti ní usedl pod kaštany mladě zelené a díval se na ni vybízivě a dlouze a toužně. Nic nerozjímala, kdo byl, jen pila tiše a ztrnule jeho raní, tmavý pohled. Jaký byl Petřín ráno mladý, takový světle zelený a červánky zardělý. Tiše proběhla Jena tou širokou, velebnou cestou kolem křížových kapliček nad zelenou, rozzpívanou propastí knížecí zahrady až ke vrátkům zahrady bílých Strahováků, kde mniši bílí, zamyšlení chodí v alejích bílých ovocných stromů. Tajemně zastavila se mezi vrátky. Nikoho neviděla. Jen ptáci zpívali. Vešla jako do divných pohádkových zahrad a šíleným kvapem prošla dlouhým stromořadím. Mandloně kvetly, ach, kvetly! A vracela se. Ptáci zpívali divoké písně lásky a probuzení. Odněkud s věží sypaly se smutně roztoužené tóny. Petrklíčů se zvedalo všude v trávě jako zlaté sny zrozené z lůna země. A pak Jena už ani neví, jak se dostala vzhůru zase na tu lavičku pod kaštany. Byla rozechvěna jako v horečce a chvátala. Chvat cítila v krvi. A tady naproti zatemněly se jí vstříc ty pohledy. Až teď před zrcadlem v nově upraveném kloboučku cítí silně a úplně jejich účinek. V loktech jemné trnutí a krví jakoby něco probíhalo, co nemůže odůvodnit a pochopit. A jakživa asi toho člověka neuvidí. Došla až domů, a nešel za ní. Doběhla nahoru a byla sama, a bude sama, chce být sama až na věky. Ale usouží se, protože Pavel zemřel. Těšila ji ta pozornost onoho muže v elegantním svrchníku, a přemýšlí-li, přichází k uvědomění, že vůbec její osoba budí pozornost.

Zimničně rychle rovnala šedivé pštrosí pérko na kloboučku a rty se jí zkadeřily úsměvem zpola radostným, zpola trpkým. Ano, kdyby dvacet klobouků oslušela, v každém bude jiná, jinak krásná, a to je celé tajemství krásných dam, které mají peníze a následkem toho klobouky. Změnou triumfují, protože upozorňují. Odložila klobouk a přešla od zrcadla k oknu. Modré nebe s tichými obláčky se zaklenulo nad ní, a vlhké, opocené dláždění zasvítilo sytou modří dole, kde chvátaly davy a projížděly vozy. Klikaté prejzové střechy jako smaltem se leskly, a fronta paláce rýsovala se s grandessou svých soch do zasivělého pozadí oblohy.

Paprslek divný, rezavý padal od západu spletí zelených větví do ulic. Jena viděla hrnoucí se květy broskví a mandloní jako do věnců uvité před sebou a svezla se osláblá na židli u okna. Pocítila vůni ovocných květů, světlo zapadajících paprsků, novost jarní zeleni, vlhkost výparů znovuzrozené půdy, let tichých obláčků, šedost těžkých kamenných soch na starých římsách a neslyšitelné, ale silné hlasy svého srdce.

Zvedla ruce a zase jí klesly do klína.

»Promluv, promluv!« zavolala hlasem proslzeným. A bylo jí divno, že nikdo neodpovídal. Otevřela okno. Nikdo neodpovídal. Jarní vzduch vybízivě hrnul se do komnaty.

A cítila, jak nesmírná samota ji obkličuje. Není nikoho, kdo by jí ulehčil dny života. Nezná nikoho, kdo by ji zachytil v pádu. Společnost,

kam chodila, je k ní jen shovívavě vlídná, nic víc, to cítí bolavě, ale jistě. Když si naříká na bezsenné noci, na závrať, na podivné návaly krve k mozku, na svíravé tlučení srdce, vyslechnou ji. »Ale, ale, ale, to byste měla prodělat vodní léčení. Vidíte, vidíte, to byste měla . . .« A rádi přeruší její nedopověděnou větu, aby se zbavili pokračování. A když onehdy docela otevřeně se přiznávala spisovatelce, že touží po nějakém vyplnění života, po lásce, po síle vzrušení a splývání, tak udiveně, s úžasem se na ni ta slečna ohlédla a s výčitkou zadívala. Bylo to právě na mostě pod sochou sv. Luitgardy. Rackové letěli na zarůžovělé vlny.

»Ta láska, kterou jste celou prožila, ta přece pokračuje ve vás, nemůže nikdy zmizeti, musíte jí být ozářena pro celý život.«

Jena si vzpomněla na podzimní park nad řekou, kde slečnu potkala s jejím snoubencem. A pocítila závist pro to ohromné, co slečna právě prožívala a co zalévalo duši její přesvědčením o významu i věčnosti i nesmrtelnosti. Ach, ještě dnes večer sevře ji ten krásný muž do náručí, tak pevně sevře a vylíbá její slova, její vzdechy, její výkřiky, její zardívání, její pochybnosti. Ona žije v jistotě a v doufání. Ona klečí na prahu svatyně, jen dvéře otevřít a vejít. A její roucho už je celé pokropeno září tlumených světel toho chrámu. Ona stoupá do zahrad, kde padají růže na hlavu, na prsa, do klína, a lilie vystýlají cesty, porosené sluncem. Ona hledí lazurem do velikých nebes zaslíbení. Ona nemůže rozumět ubohé duši, která ve zkřehlé ruce drží uhaslou lampu, v níž není krůpěje oleje.

A řekla tiše slečně: »Já ho tolik milovala a on mi odešel.«

A byla by ráda pokračovala v hovoru a nemohla nalézti ztracené nitě. Dokonč.

VÁCLAV HLADÍK:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)

Pokrač.

Vykročil proti ní. Její slova jej ťala ostře, šlehla provokantně, pobouřila celou jeho hrdost muže.

A Mína stála proti němu vzdorná a pyšná. Závoj měla nahrnutý nad čelem, jedna kadeř těžká a temná uvolnila se jí a svezla se po skráni. Byla bledá. Její oči s jakousi přísnou vzpupností utkvěly na něm a její rty složily se tence v podivném zlém a posupném úsměvu, který dosud nikdy u ní nepostřehl.

Rozechvěn uchopil ji za rameno a silně ji stiskl

»Eh, pusť, bolí to!« vyškubla se mu drsně.

Nepoznával jí. Jak se náhle změnila jeho jemná, hebce vnadná milenka! Jaké to zoubky vycenila svůdná ženská bestiola! Byla stále krásná, rozkošná s tím vzpurným bleskem v očích i s tím zlým úsměvem.

Pustil ji, ale nemohl se déle opanovati. Ještě více než její slova rozčilil jej její pohled.

»To by bylo bídné od tebe . . . být milenkou jiného . . .« zasípal trhaným hlasem.

Pohodila hlavou, až se jí kadeř zatřásla na skráni.

»A co by bylo tobě do toho!«

»Oho! Tak se mnou nemluv — nebo . . . .«

»Nebo? No — udeř!«

A zasmála se vztekle i roztomile a pohnula se tak, jakoby se chtěla uhnouti a při tom nevýslovně lahodným a smyslným pohybem se zakolébala v bocích.

Couvl před ní vyděšený, užaslý, zmatený.

»Ale Míno . . . co se to děje s tebou? . . .«

V jeho zvolání byla jen něžná a bolestná výčitka.

A jakoby se v ní zhroutil rázem všechen vzdor a pýcha, jakoby násilné napětí se uvolnilo, zaštkala náhle a položila hlavu na jeho rameno.

Voldan cítil v jejím záchvatu jen předrážděné čivy a rozmary mladé umělkyně, byl zvyklý na její podivné vrtochy, na její divoký smích a sklíčenou melancholii, a též uklidněný a zkrocený ve své zuřivé popuzenosti, hladil její vlasy a šeptal konejšivě:

»Má Míno . . . mé dítě . . . drahoušku . . . . uklidni se . . . upokoj se . . .«

— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —

Tichý večer snesl se pod hustými, slabě šelestícími větvemi stromů sklípka.

U jednoho stolu rýsovala se v šeru silhouetta párku, držícího se kolem pasu. Párek si šeptal, občas zaznělo polohlasité mazlivé neb podrážděné zvolání dívčího hlasu, zazvučel lehký polibek.

Mína bledá a zamlklá zírala do setmělé krajiny. Zdálo se, že její oči pily tmu . . . a těžký stín ležel pod hedvábem jejích řas.

Voldan měl hlad. Pochutnával si na šunce a vajíčkách a pil trpce vonné, jiskrné víno rudé.

Mína byla velmi zamyšlená a zádumčivá. Vzpomínala na Wollnera V kapse měla jeho

poslední dopis — prudký, úsečný, náruživý, jako byla celá jeho povaha Zval ji neomaleně na dostaveníčko do nové villy, kterou si dal vystavěti dle vlastních plánů v starém, velkém parku nad nuselským údolím. Utvořil nádherné a drahocenné místo pro své samoty, nejrozkošnější, umělecky upravené hnízdečko lásky, skvělý rámec k obrazu její krásy. S výmluvností amateura umění a sběratele líčil jí krásy své vily — kde ji očekává všechno jeho bohatství, všechna jeho láska!

»Proč jsi tak umlkla, miláčku?« ptal se Voldan, sehnutý nad talířem.

»Eh, jen tak . . . jsem unavena,« odtušila se zrakem stále odvráceným do daleka a do temna.

Myšlenky na Wollnera ji tížily a ulpěly na její duši. V té chvíli, když Voldan se na ni brutálně rozkřikl a napřáhl ruku ve zdivočilosti žárlivce, jako bleskem náhlým ozářila se před ní celá bytost Wollnerova. Zaměstnávala se jím mnoho poslední dobou ve svých dumách a přemítáních. Shledávala, že jí cosi imponovalo u toho muže velké vůle, velkého sobectví a velké vášně. Jeho intelligentní ohyzdnost zdánlivě vyžilého, ale ve skutečnosti stále ohnivého světáka měla též jakýsi půvab pro ženu. Přirovnávala jej k Voldanovi, milenci elegantnímu a energickému, něžnému i temperamentnímu. Byla jako všechny mladé ženy velmi zvědava. Představovala si dobrodružství tajné lásky s Wollnerem — cítila jeho polibky . . . slyšela jeho vášnivý, tvrdý hlas . . . . a viděla nesmírné, otrocké zbožňování v pohledu jeho očí pronikavých a pánovitých . . .

Za nedlouho jeli domů. Kočár tryskem ujížděl silnicí, vyhýbaje se elektrické tramwayi a pomalu se vlekoucím nákladním vozům a fůrám.

Mína přivřela oči, položila hlavu na Voldanovo rameno a tvářila se, jakoby dřímala.

Voldan uklidněný, usmířený po hádce, příjemně rozehřátý vínem, zapálil si doutník a úplně se zabral do myšlenek na své záležitosti.

Dovezl ji k jejímu bytu. V kočáře ještě jej políbila dlouze a zašeptala:

»Odpusť — nemohu za sebe . . .«

Zmizela v průjezdu.

XIV.

Doma našel Voldan visitku se zahnutým rohem.

»André Mallon, deputé de Paris, 42 rue de Moscou,« četl na malém, podlouhlém kartonku. Mallon! Jeho nejlepší přítel a spolužák ze školy politických věd v Paříži . . . Dal mu vzkázat po hospodyni, s níž se srozuměl namáhavě pomocí hrozně zkomolených slov německých, že jej očekává se svou ženou druhého dne v hotelu »u saského dvora«.

Voldan všecek se dal zanésti do veselých a šťastných myšlenek své studijní doby pařížské. Po večeři v houpacím křesle pouštěl dým doutníku ke stropu a vzpomínal. Hle . . . ten hbitý, útlý Mallon je poslancem a ženat! Snad má také děti. Nebylo horlivějšího pracovníka a nejvážnějšího mladíka nad toho uhlazeného Pařížana, jenž celé dny studoval, četl, pracoval a celé noci hýřil.

»Un terrible casse-cou!« říkalo se o něm; a'e kdo ho znal blíže, tušil, že v tom mladém šviһákovi skrývají se velmi vážné schopnosti a velmi smělé ctižádosti.

Voldan viděl před sebou toho mladého, velmi úhledného, příjemného muže, který měl dosti peněz, aby mohl vésti jen rozmařilý život, jemuž, jako synovi republikánského poslance z druhého císařství, členovi té nové šlechty měšťácké, jež tvoří rodiny Carnotů, Casimirů-Perrierů, Cavaignaců, a která si hrdě říká »noblesse republicaine«, byly otevřeny všechny salony, kluby, zákulisí všech divadel i sedliště všech závodišť.

Ale čilý, neunavný André mezi dvěma dostaveníčky s cizokrajnou, exotickou hraběnkou a s čistokrevnou, pařížskou figurantkou z »Folies-Bergère« zašel na hodinu do sněmovny, do redakce, navštívil některého professora nebo salon nějaké literární neb politické moderní madame Récamierové. Ve sněmovně přitočil se obratně k velkému poslanci Mélinovi, rozesmál jej vtipem, anekdotou, kterou právě ulovil v redakci, u professora za půl hodiny rozhovoru a debaty vedené vesele a neunavně s několika spolužáky pochytil více než za pět přednášek, v saloně dekadentní Récamierky seznámil se s nějakým novým poslancem, diplomatem nebo žurnalistou. A ještě téhož večera udivil své přátele při polemických rozpravách, následujících po volných konferencích politických v »École des sciences politiques« křepkou bystrostí svých nových nápadů, jež dovedl podati s patřičnou effektností slova i gesta, neboť byl rozený řečník.

A když se nevymluvil dosti v konferenci, nevyhádal do syta v klubu po dîner, rozpoutal svůj překypující temperament, třeba při souperu »u Maxima«, ve veselém a elegantním nočním restaurantu v rue Royale, kde vždy vedle svých bujných přítelkyň našel též vždy nějakého přítele, světáka, sportsmana, bohatého synka a klubmana, jako byl on — a na tom zkoušel své nevyčerpatelné nápady a rozmary řečnické. Pokrač.

Josef K. Šlejhar:

PEKLO.

Z cukrovaru.

Pokrač.

A když vnitřní rozúpění za tohoto nabývajícího poznání trvalo v něm dnem i nocí, neopouštějíc ho ani chvíle, nedopřávajíc vzniku ani jedinému jasnému již okamžiku a dovolávajíc se při tom marně čehosi, co jeho duší nepřestalo tanouti kdes v nedostupných výšinách, jako hledajícímu víru a pravdu nekonečně v srdci ozývá se Bůh, byť jeho hlas zdál se vycházeti z nejskrytějších útajů — a když ona výšina nedostupná somnambulicky neustávala ho k sobě volati a jakoby celou jeho bytost v magické extasi k sobě pozvedala, ale on nikdy nedostupoval, nikdy za cílem toho hlasu nedospěl, nikdy té jeho nejháravější, ve zmučených svých touhách marně se bijící extasi nedostávalo se zjevení, které by náleželo jí a ji věčně zkonejšilo, jakoby byl ze všech těch povolaných, ale nikoliv vyvolených, jakoby měl býti z těch, již životem odsouzeni jsou ku zatracení, ah, k tomu zatracení nejtěžšímu, jež vloženo v oblast blaha, nikdy dosáhnouti ho nemůže a jen dívat se musí s nářkem bezejmenným na tuto symfonii slastí, kteráž pro něho jen vyznívá pohrdnou bezútěšností hran… když tak v sobě hořem hynul pádem jako narcis, jenž v stínu pozůstal vyjmut ze zářivé konstelace sluneční, jež by napojila jeho květ . . . tu zvláště za těchto nocí na tomto pustém, strašném dvoře, v němž ocital se tak sám uprostřed těch zejících záhadných hmot, jež jakoby se začaly vybírat ze svých podstat stavíce se vůkol něho jako příšerná staffáž zoufalství, pociťoval celou tu zmíru svého opuštění a svého neštěstí!

Tak prahnouti po tom odvěkém sdružení srdce, kteréž jakoby bylo v intencích Tvůrce, když stvořil ráj a v něm muži a ženě dal se setkati jako v nejzáludnější pohádce stvoření a počátku světa, aby v úžasu omamného vznícení spěli v náruč svou a naplnili blaho veškero, tak hledati kolem sebe a tak nenacházeti, tak být bez ženy uprostřed ráje jakoby nejděsnější ironií pekel, a vidět takto marně strašně uplývati vlastní život tou cestou beznaděje, kudy ubírají se v stínech podsvětí zatracenci, aby se nikdy nenavrátili a nevstoupili k hvězdám, to bylo prostě nesnesitelno a hrozno.

A pořád z toho drásavého hloží, v něž byl spjat jakoby nejintimnější nahostí své bytosti, a z něhož nikdy vyplésti se nemohl za nejzoufalejšího svého úsilí, jsa při tom rván jako v nejvnitřnější útroby u věčném, tak neskonale mučivém ronění krve, bylo mu shlížet v nepomíjivou tu sféru tuch vlastní duše. Tolik blankytu opojného, v němž jásala píseň lásky, tolik slastného bujení, jež v jejím požehnání spělo jako v slívé lázni, hostila tato sféra jeho tuch — všude ten blankyt, všude ta píseň, všude to neskonalé jíhnutí životní, a jen jemu vše tak nedosažitelno! Z toho hloží nemohl se dostati A čím více se zmítal v dravém jeho trní, tím více zdrásáno zůstávalo jeho srdce. Zdálo se, že již nikdy se z něho nevybaví.

A štkalo tak ve své malomoci. Byly to ony steny smrtelné, jež nevynášejí hrůzu smrti života, ale smrti duše a nenaplnění života. Na tom dvoře v noční pustině za přisouvávajících se záhad osudu štkalo tolikráte tak bezejmenně v úkrytu kteréhos koutu, kteréhos stínu, vedle kterés haldy hmoty, jež zůstávala tak posupně netečnou k jeho hoři jako popraviště k šíleným vzlykům odsouzence. Na blízku nahodilého zjevu života jemu podřízeného se to dálo, kterýž upamatovávav na vlastní neúprosnou tvrdou naplňující se skutečnost, činil tu pustou perspektivu neukojeného srdce ještě pustější a strašnější. Štkalo ono v nezvěstnosti, již jakoby schválně si vyhledalo pro své spuštění hoře, a jakou vždy volí srdce pro své zoufalství. Odbývaly se to za takovýchto okamžiků prodlení na tomto dvoře, za nichž jaksi nerušeně mohl vejmouti se v sebe, tak krvavé tragedie nitra jeho.

A naléhaly to ony noci nespočetné, vždy v stejném trudu řadící se, noci studené, ploužívé a v beznadějnosti své jako nekonečné. Jakoby vyvíjely se a táhly ze ztrnule nastavěných veřejí par podzimu, kteréž vynášejíce se ze všech temnot, kvačily v ústrety celé té širé projekci světelné, noci skličující strašnou tíhou, jakoby měly udolati vše, co ocitlo se uprostřed nich. Zdály se ty noci odtud osvětlené v takových příšerně změtených úsecích do strmé dáli se vrhajících, v níž to světlo jakoby se vpojovalo v záhadnost celé té neobsáhlé ustrnulosti

Zůstávav najednou tak stát na kterémsi stanovišti dvora, kteréž jakoby k tomu bylo osudově určeno, stát náhle rázem tak spoután, jakoby bezmocně zakotven v přemohší ho strašné chumly duše, postihal se tu v uřícení a jako bezdechu. Mdlobná olověná tíha projímala mu smysly, údy jakoby se mu měly zřítiti Ústa ve zprahlém chvatu hledala dech u vzmáhajících se úzkostech, ruce mu malátně poklesly, cosi tak úžasně chvělo se v příšerném prázdnu útrob a srdce postiženo bylo tak krutou mučivou trýzní, jakoby náhle bylo probodeno. Smrt duše rozhostila se mu v tu chvíli u vědomí, celé to pomnění nejvyšší lidské ubohosti, pro niž nezbývá míry zoufalství.

Oh, oh, oh . . . Spjat byl v tu chvíli do úpadu živoucí své bytosti neznámým ustrašením, jakéž

v životě nikdy jindy nepocítil, i za nejmocněji vzrušujících momentů, v nichž zajisté běželo o mnoho vzhledem k jeho životu. V žádné zpodobě známé nepocítil nikdy něco takového. Bylo to ono ustrašení uvědomujícího se marného uplývání života, kdy byl již čas vlastního naplnění, kdy jednalo se svrchovaně, aby již ani chvilka nebyla zmařena. A zatím, zatím . . . život tak marně uplýval dále. Toto vědomí v jeho úzkostech nevystihnou žádná jiná nebezpečí.

V pustinách pak dvora, v něž se utíkal v bezmezném hoři svém, jakoby jeho srdce z vlastních ňader jalo se odkrývat a před něho předstupujíc, ukazovalo mu svou trýzeň, svou poušť: Hle, jak jsem samo! A toto samovolné jakési odkrývání srdce začalo se mu napotom dostavovati tak pravidelně, nikdy se neopominující a v takové příšerné význačnosti, jako u příznaku za jistých vnitřních nemocí ohrožujících život, kdy v mrákotách zjitřených bolestí ukazují se pobouřeným představám vlastní útroby, krvavě rozhlodané a zmučené zhoubou. A posléz toto odhalování se srdce z hlubin útrobných bylo pro něho zrovna strašidelné, dostavujíc se již mocí přízraku, jenž pochmurně své místo v duši si vybojoval, aby s něho již nikdy více neustoupil . . . hle, jak jsem samo!

A on jaksi nahlížel v celou tu jeho zpráhlou poušť, v níž osvěživě neskanuje rosa milosti, musil tam patřit v posupné ty stěny jeho jakoby příšerně sevřené, mezi nimiž v té zejivé jámě jejich nebylo úsvitu, nebylo oddání se, nekynula v ně milostná čaromoc zraků, nebylo tam úst, jež by líbala, nejíhla v něm nikdy svrchovaná záluda vroucího lože lásky. Vše tak studené, zejivé, prázdné, strašné. Strach a jáma bylo to srdce jeho rozevírající se jeho zření, jakoby ve smrtelném dotčení horečky. Ó, ó — a zatím jak srdce v tom okruhu života se představuje, jak zřít lze v ně jako v slastně odhalující se intimní ozářenou komnatu, v níž dvé bytostí vespol luzně se rozplývá u zachvacujícím se zvroucnění, a jaká vůně, jaká hudba vane v tomto ovzduší, v tomto provázení lásky! Jen v jeho srdci jako v černém prázdném doupěti čtyř stěn rozplývá se a pozůstává ohromení opuštěnosti. Strach a jáma místo luzné komnaty.

Bylo mu tak upadavě, v zimomřivém schvácení jako v podzimu za ledových, srážejících se mlh, jež jakoby v duši pronikaly. — Bože, kam zvrátiti se v toto pusté lože země, aby vše náhle navždy zaniklo a jen sobě nikdy víc nemusilo se zjevovati. Bylo mu náhle jako v utišení onom, v němž začíná vřava smrti, jako u pohrobném výdechu, v němž ale hrob nejeví se jako nesmrtelnost, jako věčné zkonejšení smíru, jako dosažené spasení, ale zeje rozkladem a hnilobou, v níž tak strašně je zaniknouti navždy každé bytosti, vyrvané z luznosti žití!

A zatím vůkol spěla noc jako nezvěstné vání, a kladly se jakési meze nekonečnosti, v nichž vše konečné tak úžasně pomíjí.

V jeho duši čím dále ohromivěji vše zapadalo onou jakousi úsmrtí ticha, v němž nic více nevzniká, ale zaniká bezmezně vše. Bylo mu, jakoby jeho bytost lidská unášena byla v mrákotném spuštění, v němž ponětí života se mu navždy rozplynulo. Bylo mu jen, jakoby zbývalo mu naléhavé otazování, na něž nedostával odpovědi — kam podělo se jeho žití? . . . Nebylo jaksi již žití jeho, strach a jáma zasuly je celé.

Takto okamžik, takto celou věčnost mohl vytrvávati na svém místě, jsouť to ony pojmy, jež jsou si tak blízky v ohromivých svých krajnostech. Až bývalo zas napotom, že jakýs pronikavý, úporný otřes se udál v jeho smyslech, jakoby bleskem na blízku rozryly se jeho útroby. Neb jaksi kdyby se byl neudál, nebylo by nastoupilo toto jeho zaplanutí, značící zase dotčení života, že bylo by vlastně navždy zůstalo tak. Neb tam to u něho značilo by vlastně smrt. Vymaniv se tedy ze své mrákotné malomyslnosti, z náručí těch černých stínů, vzhlédl to užasle a pronikavě před sebe, jako ten, jenž probouzí se z děsivé, pusté fantasmagorie sna zase ve tvář celé té jsoucí skutečnosti, snažil se to najednou vezříti; prve jakoby ho byla již opouštěla, a nyní navracujíc se zase, znamenala to jeho nevývratné, neutuchající zoufalství, jež nutno zase bráti na sebe a navždy pod ním úpěti . . .

Zalomcovalo zároveň sebou ono ticho, jež na okamžik jako němé ovlášení spjalo všechny živly, převádějíc je v ustrnutí smrtelné. Vystoupily to z něho zase náhle všechny ty řinčivé bagry jako v hlomozu bouře ve skalách, vyneslo se zase všechno to nezměrné hlučení továrny jako padání vod, jež na okamžik zatajily se v záhadě nočního ustrnutí, aby najednou tím posupněji nastoupily zase pouť bezmezného svého chodu. A tmy jakoby se divně byly rozstoupily v sled tomuto vyniknutí zvuků, tomuto táhlému, bezmeznému chodu skutečnosti, nastavivše se kolem něho v jakous černou ulici ebenových, nedostupných stěn, s hůry příkře osvětlených, mezi nimiž bylo se mu u valení svém dálí prodrávati bez vyhnutí v pravo, v levo, bez navracování, jen stále v před. A týmž chodem strašně se neodchylujícím, jemuž nebylo dáno vyhnutí, v jakéms popudu věčného se řízení mezi černými, závratnými stěnami osudu, jež hrozily se sesouti, bylo i jemu se dále ubírati, v před, v tu strhující, nepomíjivou vřavu života, a na této pouti křížové vláčeti s sebou kříž utrpení — to nejmučivější břímě opuštěnosti srdce, v němž jakoby bylo morovou ranou projato. Strach a jáma zela ze všech stran tohoto putování.

A když zase nastupoval tuto pouť, jaksi k životu se musiv probrati, zdálo se mu něco

za těmi stěnami v chvatu unikat, černý chumel smýkl se tam vzbouřeným pozadím dvora, jakoby se tam zlověstná zrádnost označila. A pak to jako u vzhlédnutí ironické neblahosti, u výsměchu pustého opovrhování unikalo, odcházelo v nezvěstnosti.

Bylo to tak význačné unikání za toho nesnesitelného pohledu, tak zasahavé vzhledem k němu, rozuměl tomu, to jakoby osud života se mu na každém místě označoval v celé té své nenaplněné míře, stále unikaje, stále nenaplněn. To ironické vzhlédnutí, to pusté opovrhování, to míjení neblahosti!

Zároveň ve chvílích takových postihl zavanouti kdes v bezprostředí své bytosti takový vzdech, takové zaúpění, jež táhlo mu kolem duše, s jakým jen ve své zatracení zpět by se ukládaly ony bytosti, jimž nedostalo se vykoupení, k němuž tak bezmezně se pjaly. Zaposlouchal se v ten vzdech tou tuchou, v jaké zvěstem podzimu nasloucháno. Aha! To zaúpělo vlastní jeho srdce, zpět musivši se zas ve svou hruď odebrati, tam na to místo pustinného svého jařma, v něž osudem bylo odsouzeno. To v strach a jámu zpátky zapadalo Odebíralo se v hrob své bytosti, jak ve své mrákoty duch zakletý, z nichž o půlnoci napotomní bude se mu zase vzejmouti ku kvílení a nevysvobození. To znova představí se mu jeho srdce v trýznivém svém nepokoji jako děsivé vidění zrakům, aby řeklo: Hle, pořád jsem tak samo. Zase tak v krvavém obnažení vystoupí z jeho hrudi a rozhalí před ním svou prázdnou, úpící pustinu, jako duch zavražděného před vraha předstupuje, ukazuje na své rány. Bude to tak zítra, bude to tak vždy, nic nepotlačí srdce úpící ve své touze, nic nezahladí krvavý hlas svědomí... Jak jsem samo, och, och, och ... marně k němu bude volati za smilování, jako k své matce na smrt nemocné dítě. A on zase nebude moci pomoci, jako ta matka nikdy pomoci nemůže. Snad nikdy nebude moci pomoci svému srdci, nikdy, nikdy ...

A stávalo se někdy za těch nočních chvil, že kolem něho loudily se postavy, nepozorujíce svého pána. Vyčíhaly si svou chvíli, kdy v továrně nebylo ho zříti, a spěly vespol na okamžik lásky.

Pokrač.

FEUILLETON.

Maxim Gorkij: ZBOŘENÁ HRÁZ.*)

Ballada.

Slunce hřeje. Lehký vánek. Moře zlehka vlní se. Naše loďka volně nese se na vlnách; plachta zvednuta... Šíř, prostor ... V dáli stará, zbořená hráz. Podjíždíme k ní ... Vlny silně biji do kamenné překážky a radostně, svobodně nesou se přes mnohosáhový průlom, proražený v této stěně.

»Netrpí moře překážek,« prohodil můj soudruh, starý, osmahlý námořník.

»Než dávno-li protrhlo tuto hráz?« tázal jsem se, bezděčně uchvácený mohutnou silou vln, které stekly tyto ohromné balvany.

»Snad již dávno,« jaksi zádumčivě dal mi odpověď.

»Než znáte-li,« obrátil se on ke mně, »oblíbenou našich námořníků pověst o boji moře s těmito skalami? Chcete — já vám ji vyložím?«

*

»Jak volní ptáci v prostoru byly vlny mořské svobodny ... Bouře-máti je ukolébávala písní, a v bezstarostném veselí valily se do bezbřežné dálky ...

Avšak posupný a zlostný tyran člověk, závidě osudu vln, zamanul si oloupiti je o svobodu, aby hrdě se nenesly nad mohutnou bezdnou moří, aby zářivému slunci, blankytnému nebi laškovně se neusmívaly! ...

Poslal poslušné otroky; chladné skály z útrob země dobyli; do hloubi moře vrhati počali ...

Rozčeřilo se moře ...

Vesele se vlny dívaly, jak skály na dno klesají. Skákaly, strkaly se, z plna hrdla smály; laškovaly s nevlídnými skalami, zahrávaly si vlny: to je zábava ....

‚Z útrob chladné země přišli k nám zasmušilí hosté; se šumnou písní je přivítáme; teplým uvítáním a libeznosti je přihřejeme, v moři rodném spolu hráti si, světlo a svobodu oslavovati budeme.‘

Vesele je mladým vlnám.

Jen bouře a otec-orkán hněvným svistem hosti vyprovázeji, mračně na skály hledí.

Ale skály stále klesají, klesají do moře, těsně kladou se jedna vedle druhé, hutnou stěnou vyrůstají, vlny mořské tísniti počínaji, jejich běhu svobodnému cestu zahrazují ...

Zarazily se vlny, ustrašeně pohlížejíce na vysokou, zasmušilou stěnu: poprvé jim cesta jest zahrazena.

A nesměle pokračujíce ve svém běhu, o skály rozbíjely hruď ... Stenajíce valily se zpět ... Stěna jest chladna, nepřístupna ...

Otřáslo se moře ...

S hrůzou házejí se vlny, o mračné skály hruď sobě rozbíjejíce.

Zastenalo moře ...

Letí zasmušilé vlny. ‚Zrada, zrada!‘ křičí. ‚My jsme je jako přátele vitaly .... Svobodu, svobodu u nás ukradly!‘

Pláče máti-bouře. S řevem k mračné stěně vrhá se otec-orkán! ...

‚Ó skály! ó hrozné skály! Kdysi i vy jste svobodnými byly, kdysi i vy jste svobodou dýchaly ... Proč jste vy u dítek mých svobodu ukradly?‘

Žakabonily se hrozné skály.

‚Ne z naší vůle se stalo! Ukradneš, když se poručí ukrásti,‘ temným stenem odpovídaly a rozezleně nad mořem trčely.

Mohutné staré vlny pohroužily se do hloubi mořské ... Nerozbudí je bouře, otec-orkán se jich nedovolá!

A vlny mladé zasmušile se valí, není slyšno ani smíchu, ani písní o bývalé svobodě; a slunce tak mdle

*) Přeloženo z rukopisu. Mladý romanopisec, nejoriginelnější a nejsilnější duch současné literatury ruské, vyslovuje idey, pro něž je pronásledován úřady a pro něž bylo zrušeno jeho zvolení do akademie.

svítí na nebi; a nebe jest tak zachmuřené, tak šeré kolkolem . . . Jen zřídka mladé vlny, znavené surovou nevolí, svorným vojem na nepřítele se zvedly. Srazivše se v těsný řetěz, udeřily na ostré skály — nepřístupné skály se nezachvěly; jen hlučnou ozvěnou sten se šíří — to stenají rozbité hrudi odvážných zápasníků . . .

Plakalo moře . . .

Léta šla . . .

Mnoho jich prošlo . . .

Mnoho vln mladých o skály hruď svou rozbíjelo . . .

Všechno kolkolem dělalo se zasmušilejším a zasmušilejším . . .

Zalekly se vlny. — ‚Počkáme! Budeme střádati sil! . . .‘

Léta šla . . .

Mladé vlny sesílněly. Posly do všech konců moře rozeslaly, spící budit, všechny vlny do boje se skalami volat

Ustrašeně počalo bušiti srdce matky-bouře; ohněm vzplanula krev otce-orkána. Řeči poslů připomněly jim dobré staré časy.

Laskavým pohledem změřily juné posly; z horských roklí v bezbřežné moře řevem mohutným nese se radostný pokřik:

‚Jdem, jdem, jdem svobody hájit, svobody hájit, svobody hájit. Vstávejte, vlny mohutné, okovy zničte svobody, překážky zbořte! . . .‘

Mohutný byl to pokřik: on i spící budil, staré mladými dělal, odvahu a bodrost vléval!

A vlny vstávaly, a vlny se valily, poslušné volání k boji.

Hluchá noc stála nad mořem, černé mraky visely kolem, když poprvé rozlehlo se mocné vyzvání.

Od východu k západu, od jihu k severu sbíraly se vlny, do souměrných řad se sestupovaly.

Juné vlny odvahou planou, prvními k útoku se vrhají . . .

Bleskem bouří nad mořem proletěly; orkán na pomoc jim letí. Zařvala bouře . . . zahřměl orkán . . .

Zvedly se voje . . .

‚Ku předu, mohutné vlny! Smrt aneb vítězství!‘ s válečným pokřikem k chmurné stěně se hnuly.

Zatřásly se posupné skály . . . Již jsou vlny blízko . . . Nesou se rychleji a rychleji. Hrudí v před stoupají, hrudí udeřily do skal, mrtvými padly . . . Krví potřísněny skály, krví neohrožených bojovníků.

Stená máť-bouře: ‚Děti, drahé děti! Již první padli! Ještě mnoho vás padne, ale udoláme dnes nepřítele!‘

Moře klokotá . . .

Vystřídat padlé nesou se nové vlny . . . Jak jsou hrozné! Jak jsou mocné! S hřmotem, s řevem do ostrých skal bijí, odletí zpět, znova udeří, a umírajíce, bratry na pomoc volají. Pevně stojí skály. Ale posupně, neohroženě vlny se valí, a není jim konce, není jim čísla, hrozným vlnám . . .

Moře odstoupilo od břehů; všechny vlny vstoupily do řad. Sten a řev nad mořem stál . . .

Jako mohutní lvové staré vlny na pomoc mladým se hnuly. Rozsypaly se, rozletěly jejich šedé kadeře, země chvěla se kolkolem; se strašnou silou na skály se vrhají . . .

Již nastalo jitro, šeré, mračné jitro. Stále ještě skály stojí tu nepřístupné . . . Stále svištĭ nad vlnami bouře, ale vlny hynou a hynou, na ostrých skalách hruď rozbíjejíce.

Hrůzou jati sbíhali se lidé. Zasmušile dívají se rybáři, jak hynou neohroženě vlny v nerovném patrně boji. Svíralo se srdce bolem, a plakali zarmoucení lidé a boha prosili, aby brzy boj ukončil, aby vlnám vítězství poslal.

Sám vzteklý tyran člověk, jenž skály na moře vrhl, nyní se zhrozil. Zachvělo se necitelné srdce při pohledu na utrpení a hynutí moře. Ó, s jakým jásotem odstranil by nyní skály a vlnám navrátil svobodu! . . .

Avšak pozdě . . . Již vlny nepláčí, již vlny neprosí. Příliš mnoho zhynulo tu vln, příliš sladká jest pomsta za zahynulé.

A s mračnou odvahou, pod pokřikem bouře mohutné k lesknoucímu se útesu povalily se . . . Pronikavě pociťují: buď shroutíme chladné skály, aneb moře hrobem nám bude . . .

»Pravidelně, neohroženě nesou se v před, svorně udeřily do hráze — otřásly se skály pod mocným úderem . . . Zarazily se vlny, odskočily nazpět, s bujným vztekem vrhly se znova ku předu . . . Vše se v lítém boji zavířilo . . . Sten a řev stál nad mořem, a moře, zdálo se, ode dna hlubin se zvedlo, s nebem se slilo . . .

A padly skály! . . .

Pod posledním úderem poddaly se, s hlomozem klesly do vířícího moře, kde padlé dříve vlny ležely.

‚Kliďte se, hanebné mrtvoly!‘ zařvalo na svržené skály moře, ‚zde jest hrob odvážných bojovníků za svobodu; zde odpočívají juné vlny . . .‘

Rozstoupilo se dno mořské, a v mračnou bezdnu s prokletím zmizely skály . . .

‚Naše-li tu jest vina? Vlnám sláva — nám věčná hanba za hanebné dílo!‘

Jásá bezbřežné moře. Udolalo mohutnou sílu nepřítele. A vlny svobodně se valí a hlásají slávu bojovníků, že cenou mladého svého života bratřím svobodu zpět vydobyly . . .

Sláva zahynulým!

Živoucím — svoboda! . . .«

*

Seděl jsem okouzlen touto čarovnou národní pověstí . . . S úctou patřil jsem na svobodné vlny, dýšící silou a mohutnou odvahou.

Nade mnou byla lazurová báň nebe, pode mnou bezbřežné moře, zalité měkkým svitem jarého májového slunce.

V dáli hlomoz lidského života, chechtot ubohé spokojenosti, černý dým, hvizdot karabáče, řinčení okovů, a steny, žalostné steny . . .

— — — — — — — — — — — — — — —

A zdálo se mi, jakoby tam daleko, daleko za siným mořem rokotala bouře . . .

Ó, lidé! ó, ubozí, ubozí lidé! . . .

Přeložil F. Jareš.

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Třiašedesátá výroční výstava Krasoumné jednoty pro Čechy.

II.

Z našich malířů vynucují si nejvíce respektu pánové Josef Schusser a Ant. Slavíček. O Schusserově velkém plátně »Fatum — Vita — Libertas«, jež visí dole ve dvoraně, mohou se mínění rozcházeti. Ze tří postav dvě mužské, mající pod nohama pevnou půdu, jsou virtuosně kresleny a malovány. Žena — svoboda — ulétající kamsi do neznáma, po níž marně vztahuje ruce slepý jinoch, zdržovaný ze zadu železnými pěstmi obra-osudu, je méně šťastna. Celá komposice stilem i manýrou připomíná Schneidera a Stucka. Řeknu upřímně, vidím nerad krásný, robustní a živý talent páně Schusserův na této cestě, která, jak se zdá, je v přímém rozporu s jeho realisticky založeným temperamentem. A ten se jeví nepopíratelně silněji v portrétech choti umělcovy a pana Ludvíka Lošťáka. Nokturno na Vltavě, kde umělec tak náladově podal padající tmu a měkké chvění světel na ztemnělé hladině, je novým důkazem, že umělci, jenž tak citlivě a jasně vidí realitu, není nikterak potřebí prchat od ní do temných končin allegorie a visí.

Pan Ant. Slavíček je stále ten delikátní a jemný pozorovatel přírody, jakým se objevil na posledních vý-

stavách. Letos stlumil poněkud žhoucí tóny svojí palety. A do pastelu: »Kráva v lese«, který je i technicky vysoce zajímavý, dovedl vložit tolik hluboké náladovosti, že neváhám toto číslo připočíst k nejlepšímu, co tento silný umělec vytvořil.

Pan Mandl přes všechnu dobrou vůli nevyšinul se ve svých allegoriích nad prostřednost, a plzeňský lokální patriotismus, který mu zadal výzdobu nového divadla, neposloužil ani sobě, ani malíři. Pánové Šimon a Böttinger mají oba mnoho jemnosti a měkce malovanými dívčími postavami na břehu modravých vod vyjadřují poetické sny svého mládí. Páni Lolek a Bubeníček chytili ve svých krajinách kus svěží přírody a pan Ullmann ukázal mnoho vervy ve směle a energicky nahozených »Borovicích«. Pan Otakar Nejedlý, jeden z nejmladších adeptů štětce, jeví pěkný krajinný talent ne sice ještě tím, co podává, ale spíše tím, co slibuje. Pan A. Wiesner není z nejskromnějších. Vystavuje ne méně než sedmnáct obrazů, většinou podobizen, mezi nimiž jsou dobré sotva dvě, tři; některé — na př. rodinná podobizna a portrait pána, tuším, se psem svědčí přímo o nedostatku vkusu. HANUŠ JELÍNEK.

Výstava akvarellistů francouzských.

Dlouhá, polotemná síň vede z ulice ke schodům Salonu, zastíněným palmami a kolokasiemi. K měkce tapetovaným zdem tisknou se malé pohovky na ebenových úzkých nožkách s rudým sametovým klínem. Na schodech se jasnilo a Salon byl docela světlý.

Akvarelly, jen vodové barvy tu žily a mluvily se stěn, tiše a delikátně, a ani se tak profanně neleskly, jako někdy olej svítívá. A snad nejtišší a nejdelikátnější ze všech byly pastelly Guiranda de Scevoly. Visely blízko vchodu, avšak patřily do nejmlčelivějšího zátiší celé výstavy, do zátiší, kde se nezapomíná na život, ale kde se vzbuzují nejdráždivější touhy po opojném ruchu. Takové jsou ženy G. de Scevoly. Jsou tiché a mlčelivé, ale jejich rty se chvějí žádostí polibků a jejich oči marně tají na dně lásku a vášeň. Zdají se jako pokryté závoji a všechno okolí s nimi, ale barvy hoří pod bílou mlhou a ohně plápolají. Jedna z žen vyhlíží upřeně z obrazu očima šedýma jako mraky a zelenýma jako lesní tůně, očima, jež omamují a obemykají, a mlčí nejzarytěji. Má zelené šaty, sametové a temné, drahokamy a šperky nesepjaté zlaté vlasy, těžké a mdlé, a z nich splývá na čelo jediná veliká perla. Cítíte, že polibek této courtisany by byl sladký jako ráj a jako smrt, že tyto oči by vás osvítily a uvláčely po zemi jako udupanou větev. Cítíte nejjemnější raffinovanost, vyhnanou do ostří, vyhraněnou k fantastičnosti, a náhle uzříte několik prostých čar, málo barevných skvrn a vidíte vesnický trh na francouzské provincii. Sedláci jsou malí a neohrabaní, ženy s bílými čepci běhají mezi svými vepři, a děti válejí se s nimi na zemi. Jinde zas stojí před kostelem, rozmlouvají v rozkročené posici a smějí se do široka. Tak dovede být odlišný G. de Scevola v technice, barvě i stilu, dovede být snivý a bodrý, raffinovaný i prostý.

Nedaleko něho rozestírají se smutné krajiny pana Guignarda. Nejsou smutné přírodou, poněvadž stromů i trávy je hojnost, i květů a nebe, ale jsou smutny vlastním smutkem, smutkem věčné bolesti, smutkem země. Oblaky se táhnou po nebi, tráva se kloní a listy na stromech se chvějí neurčitým steskem. Ale přece je vám volněji v takové krajině než tam, kde osvěcují všecko střízlivé a nutné sluneční paprsky, kde tráva je zelená jako brčál a nebe je modré akvamarinově. Guignard miluje čistou přírodu a proto bolestnou, silnou a živelní.

Gaston la Touche svítí intensivně a výrazně z davu okolních splynulých obrázků. Jeho svit je jako čarovná moc z pohádek a bájí, jako tajemný prsten a zázračný kámen; svět je jiný, díváme-li se láskou a nadšením, zázračným kamenem své duše, je podivuhodnější a krásnější.

A jaký je svět, když na něj pohlížejí děti! Je malý a hezký a velmi účelný. Je možno si hrát se vším, s pejskem a koníčkem, s pískem a kamínky, s panenkami a penízky. Takové hravé děti s naivníma očima zachycuje J. Gey. Maluje je bezprostředně, v prchavém okamžiku jejich pohybů, smíchu a vzrušení. Ty děti nejsou kresleny jako objednané modely, ale teple a laskavě, a cítíme jasně, že pan Gey má rád malinké hlavičky, že je dovede pohladit a políbit krásně.

Tyto děti jsou veselé, mají francouzské rodiče, žijící v blahobytu a hojnosti své země. Ale ubohé děti rybářů holandských jsou chudé a vážné. Jejich otcové jsou celé dny na moři, a matky zatím perou a spravují sítě. Teprve večer, když slunce už zapadlo, jdou ke břehům se svými dětmi naproti lodím, jež zjevují se na obzoru. Na akvarel u M. Clauda je vidět jen úzký, šedozelený pruh moře, žlutavý proužek země, je sotva rozeznat slabounké čárky stěžňů a malinké postavy rybářů s rodinami, jen veliké bledé nebe klene se nad vším a mizí ve vyhaslých smaragdech. Obrázek všední a barev mdlých a přece nesmírně jemný a pravdivý.

Umění p. Girardota je jiná krása. Je to Orient, fantastická opojná krása východního soumraku, jenž lehce stíní svým zelenavým svitem žhavou pleť arabských žen, jejich ebenové vlasy a modravé kostymy, zlatem a drahokamy vyšívané. I písek na poušti hraje zelení, i jasné nebe vysoké.

A blízko svítí zlaté slunce ve versaillském parku na jasně zelené trávníky a bílé vásy Ludvíka XIV. a vlající šaty dvorních princezen. Pan Moreau-Neret sevřel si jasné paprsky slunce a zdravý smích mládí do úzkého rámce svého Parku.

A na malém obrázku Luigi Loira už slunce dávno zapadlo, paprsky pohasly a v Paříži je noc. Domy jsou temné na nočním nebi, ani hvězdy nesvítí. Ale v temných domech svítí zlatá světla a na ulici hoří jasné plameny, třpytí se svítilny kočárů jako barevné kameny v bezbarvé mlze, a dav lidí je neviditelný, ale dýchá a vře, a hýřivá noční Paříž valí se divoce pod rudými svítilnami k žlutavým oknům, k veliké rozkoši, k velikému opojení a k veliké marnosti.

V Paříži, v dubnu. MARIE VESELÍKOVÁ.

DIVADLO.*)

Benefiční představení pensijního fondu solistů Národního divadla vycitovalo na repertoir ze zaprášených příhrad divadelního archivu Raimundova »Marnotratníka«. Odumřelou pro nás životnost úctyhodného jinak tohoto díla měl vzkřísiti nový překlad páně Šípkův, který dokonalostí, kterouž je při jméně překladatelově vůbec zbytečno ještě konstatovati, přiblížil arci našemu poslouchání mluvu hry Raimundovy, ale vyvětralou působivost zachrániti arci v moci jeho nebylo. Oč jsou bližší a jímavější některé kusy Tylovy, třeba si bez ostychu z Raimunda celé scény vypůjčily, právě tou českostí svojí a lidovostí, která z nich dosud voní. Pánové z předsednictva instituce, která si představení sama řídila a vybírala, slyšeli již se všech stran dosti výtek v tomto směru, než abych musil ještě svůj kámen přihazovati. Hrálo se dobře, práci a snahu režiséra pana Sedláčka všude bylo znáti, ale představení přece působilo nehotovým dojmem generální zkoušky. Paní Hübnerová, pan Mošna a pan Inneman zasluhují ve svých roličkách zvláštní vzpomínky.

V minulém témdni zažili jsme tři činoherní večery, jako málokdy. Slavená herečka francouzská, paní Jane Hadingová, zastavila se u nás na své umělecké cestě Evropou, hrála se společností svojí, skutečným to uměleckým ensemblem, Dumasa ml. »Cizinku« (Catherinu

*) Obšírný referát o »Macbethu« bylo nutno vypustiti a odložiti vzhledem k místu do čísla příštího.

de Septmonts), a »Princeznu bagdadskou« (Lionnettu de Hun), a Daudetovu »Sapho« (Fanny Legrandovu) a odjela od nás do Vídně, zanechavši nás tu s hlavou v pravém smyslu slova třeštící, s plnou duší a se srdcem horečně rozníceným ohromností toho umění, které právě v rozkvetlé nádheře zalilo nás svojí omamnou vůní. Psáti suchý, střízlivý referát o těch nezapomenutelných večerech nelze. Příliš je dosud teplo ve hrudi a rosa posvěcení, kterou ovlhlo všecko cítění, když svaté slunce umění paní Hadingové za obzory zašlo, dosud neoschla. Nejraději byste vyběhli někam do volné, šíré přírody a, pod kvetoucími stromy v tichu a slunci docela v sebe ztraceni, znovu naslouchali ozvukům všeho toho, co jste slyšeli a viděli. A je také nesnadno vtěsnati do referátu nesmírnou bohatost dojmů, které po každé roli, jíž z repertoiru paní Hadingové bylo nám dopřáno zažiti, z divadla jsme si odnášeli. Byly to tři veliké role, a v každé hrála umělkyně na jiné struny. A vždycky zazněly tu nejvyšší tóny a s obdivuhodnou čistotou. Nevím, nemá-li dnes paní Hadingová primát mezi největšími dramatickými umělkyněmi. Nejen v hereckém podání svých postav, tak z hluboka duše a nervů procítěných, a přece tak prostě, přirozeně podaných, v každém hnutí rukou, v každém záchvěvu hlasu životem podmalovaných, ale i v celkovém, skutečně uměleckém zacházení s prací autora. Ani slůvko textu neobětuje svému pojetí, ani jedinou osobu svévolně nezatlačí do pozadí. Tvoří z toho, co je napsáno, ztělesní vlastní creací představu, kterou snil básník. A to malířské, nebo lépe ještě řečeno skulpturální její podání postavy! Co tu krásy v liniích, co tu graciésnosti v gestu i v póse, jaká ušlechtilost v ústroji.

Nelze zapomenout na paní Hadingovou a nelze ani stále nevzpomínat. Jednotlivé scény, z nichž každá mluví o vrcholném, božím dechem požehnaném umění jejím, stále se vrací do mysli, detaily toho uměleckého díla znovu a znovu napadají. A divně krásné oči její se dívají v duši do těch vzpomínek. Zda lze v nich čísti touhám našim drahá slova: Na shledanou? —s—

LITERATURA.

V. Otomar: Dvě ženy. Knihovny »Srdce« sv. I. Žamberk, 1902. Stran 211. Za 2 K 30 h.

Knihu krajně upřímnou a krajně vadně a neobratně komponovanou budou viděti všichni čtenáři v povídce páně V. Otomarově, a mnohý z nich bude na rozpacích, zda »Dvě ženy« jsou vůbec komponovány. Spíše než organickým dílem uměleckým jsou dosti pečlivým a prostředně zajímavým referátem o nestilisovaném, běžném životě, v němž, dle slov Bourgetových, na sto stránek frašky Labicheovy připadá jedna strana Shakespearova dramatu. Spisovatel vzdal se věrně a upřímně životu, jenž jest dosti špatný básník románů a novell, s milou a vzácnou naivností, nápadně cizí novellistům a básníkům našich posledních raffinovaných generací. Tak napsal sám život za autora některé nezapomenutelné stránky, tak zbásnil za pana V. Otomara závěr jeho novelly krutě a nelítostně rozpínající děje a osudy do neurčita; namíchal do skrovné tragiky knihy strašně mnoho banality a trochu mimovolné komiky; naplnil povídku nudou maloměstské manželské erotiky stíhající naivní, milostné, roztesknělé blouznění; střídal v povídce larmoyantní scény v stilu dojemných kusů ochotnického divadla s nepochopitelnou groteskností a trapnou komikou, jež vrcholí v nevkusné scéně mezi opojenou Cilí a přítelem jejího muže v jeho bytě. Odtud chybí »Dvěma ženám«, při nichž vytrvale se vtírá vzpomínka na četbu podobně upřímné i chybně sestrojené loňské knihy O. Zenitha »Chimery«, naprosto smysl pro působivé uskrovnění, jež koncentruje umění na jednu sytou a životnou scénu a pečlivé se vyhýbá oslabujícímu a unavujícímu opakování týchž neb těsně příbuzných výjevů. Odtud marně hledáte u pana V. Otomara nejmenší snahu po harmonické úměrnosti, jež člení kapitoly a odstavce dle zřetelných a vzájemně korrespondujících period duševního života, dle pevné a skryté psychologické architektoniky, kterou právě umělec odkrývá a stopuje.

Charakterní kontrast dvou ženských bytostí, jímž stojí povídka, a padá její hrdina, Václav Krůl, dojista pouze prostředně originelní, pojat a líčen jest příliš zběžně bez hlubší psychologické analysy. Neboť jeho tragika nespočívá vlastně v tom, že osud a náhoda postavily nerozhodného hrdinu mezi dvě kontrastující postavy ženské, nýbrž v dvojitosti a rozpoltěnosti jeho duše, vytrvale vzájemně se proucí a mučící. Byly by pak obě ženy, Cili i Vilma, pouze vnější projekci této duševní strastné organisace, pouze ztělesněním prudkých konfliktů, ukrytých v nitru Václavově. I rozuměl bych v tomto smyslu naprosto jinak závěru knihy, než rozumí mu patrně sám autor: viděl bych v něm resignovaný poukaz na nové osudné boje této rozlomené duše, jejíž válka jedinou bitvou neskončí.

Než, vkládám si do knihy p. V. Otomarovy mnohem více, než v ní lze nalézti: jeho Václav Krůl jest v jádře prostá, nerozpoltěná a tichá duše, dobrý maloměšťáček, který hledal a našel svou praktickou a pokojně milující Cili. Nemějte obavy o jeho budoucnost: půjde po cestách dobrého občana a manžela, šťastně obklopeného zástupem dětí; bude voditi svou Cili dále na Bizeta, aby se nudila; bude si dále čítati Havlasovy »Tiché vody« a Klicperova »Jindru« s dojemným přesvědčením, že »takové knihy dnes nedovede dále nikdo napsat«, a v jeho repraesentačním pokoji bude dále viset »Oldřich a Božena« od Ženíška. Ta emancipovaná Vilma, strašně neprozřetelná a zbytečně vášnivá, citlivá podivinka a mimovolná svůdnice, byla přec jen episodou, neznamenala naprosto jisté eventuality jeho duševního ústroji a pak — — neznala společenské chování a uznané mravní zásady. Snad to byl osud, že Václav Krůl, ctitel Klicperova »Jindry«, miloval trochu Vilmu Klosovou, která znala Verlainea a Baudelairea (doufám, že lépe než p. V. Otomar, který neostýchá se charakterisovati je dojemně opotřebovanými frásemi), snad mu bylo souzeno, aby jeho idyllu s Cilí, háčkující celý život nekonečné krajky, rozrušila ta svéhlavá dívka, hrající nejraději Beethovena; ale že by v jeho srdci bydlela vedle duše promítnuté do skutečnosti postavou Cilinou i duše vyjadřující se potřebou a láskou Vilmy? — Tomu nevěří ani Václav, ani sám autor.

Tento příběh dvojitého maloměstského milování, který nepohorší nikoho než lidi esteticky cítící, vsadil pan V. Otomar v rámec mnohoslovného líčení krajinného, střídajícího se s lacinou rhetorikou a se scénami z života měšťanské šlechty. Jeho krajinomalba omezuje se důsledně na prospekty uznaně malebné, na lesní zákoutí překvapující barvitostí, na běžně romantické večery a podává český kraj kdesi v Polabí nejraději, jak by jej maloval — Douzette, po němž příležitostně rek knihy si vzdychne. Jeho rhetorika, milující oktavánské mythologické narážky na Astartu, na Cybele, na slunečního boha Inkův, rozproudí se náhle v povídce, jíž nescházejí důkladná líčení nedělních výletů a dětských nemocí, jubilejních schůzí a léčivých bab. Úzký a těsný okruh snah a zájmů českého maloměšťáka, jenž blouzní, miluje a ožení se, zachycen jest s roztomilou naivností a získavající upřímností v této prosté knize, v níž lze zajímati se o ty stránky, jež jsou dokumenty spíše než literárním dílem. Arne Novák.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (neb s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. 10. KVĚTNA 1902. * ČÍSLO 22. *

RŮŽENA JESENSKÁ:

ZTRACENÉ BŘEHY.

Dokonč.

Onehdy jsem si usmyslila, že půjdu za ošetřovatelku nemocných k červenému kříži,« řekla vyšším hlasem a uchvátila ji ta myšlenka, jež ji vlastně teprve tenkrát na mostě napadla. »Hleďte, to bych dovedla . . .«

A zase přeskočila jinam. Vybavuje si teď u otevřeného okna celý postup hovoru se slečnou. Ano. Proč se spisovatel X. neoženil? A jala se líčiti ženu, jakou by měl dostat. Měla by být rozhodně vdova, která už v životě dokázala obětovnost. A mladá by mohla být, nemusila by být učenou, to jen muži ženu zprotivuje, stále se takové dámy nadnášejí. Tedy skromnou, ne velikých nároků, která umí vařit a která by ho dovedla v stáří ošetřovat. Ani dávka veselosti a roztomilosti by neškodila, zkrátka, on by se měl oženit. Je takový milý a sympatický. A když mu je šedesát let, neměl by otálet.

Jena se ještě usmívá, jak to všecko vylíčila, ale cítí nepříjemnost, jakoby tušila, že ji slečna prohlédla. Proč se ku konci tak zasmála, proč se z počátku tak mračila?

»Ale on by se oženit měl,« zašeptala ještě jednou a zavřela okno.

Řekla to tenkrát slečně ku konci důkladně, pomstila se jí: »Ale vás jistě pan X. miloval, no, nezapírejte.«

»Mne, pro Boha, co vás tohle napadá?« bránila se slečna.

»Ne? Nu, já opravdu myslila,« řekla naivně, aby se sebe střásla podezření, že prve hovořila o sobě, »nu, ale básník S. jistě. O tom jsem už několikrát slyšela.«

»My se všickni strašně milujeme,« vykřikla slečna a zastavila se v netrpělivosti.

Jena se ve vzpomínání na ten celý dialog nahlas rozesmála a řekla, pokyvujíc hlavou: »Ano, ano, tak to chodí Nikdo se nepřizná. Ale já všecko poznám na první pohled. Já už mohla udělat partie, ale ona slyší intimní písně známého srdce a dechu a hlasu, ale ty moje umlkly. A já musím hledat ozvěnu.«

VI.

Jednoho dne vrátila se Jena z procházky. Myslila na fialové ilusiony svého kloboučku, na tmavé růže kvetoucí až nahoře na Letné, na světlý letní úbor jedné pražské krásky, na průvody silně se dívajících pánů a na svůj prázdně chvátající život. Nejmalichernější myšlenky pletly se s hloubáním. Vypadala koketně a samolibě se usmívala. A na čele i pod očima se jí stíňovaly vrásky utrpení jako pavučiny. Vedla Jasoně a kvapným krokem přicházela k domu. V šeré chodbě dole přiběhla k ní domovnice i její dcerka švadlena. »Slečna Týny umřela.« Jena zalomila rukama. Nechápala. Ano, ví, že si slečna v poslední době naříkala, ale smrt přece nebyla ještě k očekávání. Trpěla prý srdeční vadou. Bože, Bože. Je prý nahoře nějaký pán, její synovec, mladý, elegantní pán. Došli pro něho hned, jak se jí udělalo zle. Ona poručila. Stoupaly obě s Jenou nahoru. Cítila strach a úžas. Mrtvola vedle jejího bytu. Ona jediná bude snad bdít v posledním poschodí vedle krucifixu s růžemi a rudou lampičkou. Ta lampička ji poděsila. Domovnice a její dcera něco cestou hovořily, pokřižovaly se pod křížem a umlkly. Jena rychle otevřela dvéře svého bytu, vpustila Jasoně a zavřela. Třásla se. Vešly k mrtvé slečně. I ona tak někdy asi sama umře. Opuštěná. Ano. Slečna ležela rovná, ztuhlá, žlutá na posteli, u stolu seděl mladý muž. Vstal. Představil se — inženýr

Lípa, synovec slečnin. Jeně napadlo se usmát a cítila zamrazení strachu.

»Milostpaní bydlí vedle, znala tuze dobře nebožku,« řekla domovnice. Mladý muž se zase uklonil a upjal k Jeně oči. Čeká prý, už přivezou rakev, aby tetu uložil a dal odvézt. Uložil ještě nějaké služby domovnici, a ta s dcerou odešly. Hodiny tlumeně tikaly. Jeně napadl ten valčík, tancovaný při kvetoucích akátech. Melodie jeho procházela její duší. Ohlédla se k nim. Na prádelníku vedle hodin seděla kočka. Jeně zase strach sevřel prsa. Zamotala několik slov a odešla do svého bytu. Šla k oknu a dala se do pláče. Neplakala pro slečnu Týny, pláč prolomil se v jejích prsou, aby zavlažil všecky předcházející bolesti a trochu odplavil zase nastřádané, ostré hrany osudu.

Utichla, všecka se změnila a rychle se vpravila do pěkné pósy, když zaklepal na dvéře pan inženýr. Kdo jiný byl by zaklepal? Poprosil paní Roubalovou k tetě. A jako ve snu se všecko odbylo. Nebožka uložena do rakve, odnesena a byt její zavřen. Pan inženýr vešel zase k Jeně. Podala mu likér a sušenky. Zasmála se hrdličkově a sklonila se k Jasoňovi. Zavřela okno. Rozsvítila.

Pan inženýr mnoho a zábavně mluvil. Nejvíce o sobě. Kde a kdy měl v kterém časopise článek a že už i anglické listy o něm psaly, už světové jméno bude mít a jak je hledaný ve společnosti. Zabočil na známou pražskou kapacitu a mluvil o ní jako o důvěrném kamarádu. Užíval přímé řeči: »Jářku, Karlíčku, chlapečku.« A zase přešel na jinou osobu zrovna virtuosně a z každé věty bylo patrno, jak intimní jest s těmi a s těmi zlatými límci a řetězy a tituly a jak si ho ohromně předchází krásná pleť.

A jak vyprávěl to a to, už jakoby uchvacoval své právo k Jeně. Pil likér a ruky její se dotýkal jako náhodou a jako ve snu, do očí se jí díval a pil s klidnou důvěrností likér. A prohazoval své chlubení lichocením: »Váš smích, milostivá paní, to je celá opera Wagnerova nic proti takovému trilku. Jakživ jsem takové pacinky neviděl, bílé a měkké a malilinké.« Jeně bylo podajně úzko.

A pak řekl náhle: »No, půjdu se navečeřet, ale budu dnes spát vedle v tetině residenci. Milostpaní by tu bylo úzko, a pak — já jsem vlastně teď Berlíňan. Vypověděl jsem zrovna byt a bydlím v Německu, mám tam řízení.«

Odešel.

Jena zalomila rukama. Co činit. Cítila se slabou bojovat. Byla všecka podlomena a uchvácena. Věděla, co se stane, když se ten člověk vrátí. Oceňovala ho v srdci a malomocně klesala k zemi. Z ulice tiše doléhal hluk lidí. Svítilny oranžově se třpytily na vlhkém dláždění. Jena vstala a prudce chodila po pokoji.

»Ať přijde, ať přijde,« mluvila polohlasitě a zastírala si rukama obličej.

A náhle se rozesmála, tichounce a potměšile. »Předchází si mne. Snad by si mne i vzal. Je milý človíček.«

A strach zalomcoval jejím tělem: »Uvidím, uvidím.«

»Nic mu není po mně!« vykřikla pobouřena.

A náhle se rozhodla. Vyšla ze dveří. Chvěla se. Lampička krvavě pod křížem zablíkala. Jakoby byl vítr zavanul. Ohlédla se na dvéře staré, umrlé slečny. A běžela po schodech dolů až k domovníkovům.

Zavolala bledou švadlenu.

»Prosím vás, prosím, pojďte se mnou nahoru.«

»Spát tam s nimi, milostpaní? Bojím se.«

»Ne, pojďte.«

»Co se stalo?«

»Nic.«

»Bože, tedy proč, co?«

»Ach, neptejte se a nelekejte se.«

Byly zase u krvavé lampičky.

»Tak, prosím vás. Mám všecko doma. Prosím vás pěkně, zavřete mne zde na zámek, na závoru a klíč si vezměte k sobě a nikomu jej nedávejte a ráno v osm hodin — ne dříve, až budu připravena na procházku, přijďte mi otevřít. Rozumíte?«

»A proč to?«

»Proto, chci být zavřena, bojím se mrtvé slečny.«

»Ano, milostpaní! Ale to snad zámek nepomůže!«

»Pomůže!«

»Mně je úzko, budu se bát sejít sama dolů.«

»Modlete se. Zde je kříž. Anebo zpívejte hodně hlasitě.«

Jena zavřela dvéře.

Švadlena zamkla a úprkem hnala se dolů.

Jena klekla na zem a zase vstala. Prudce odhazovala se sebe šaty. Usedla na postel.

Za půl hodiny slyšela kroky chvatné a pevné. Teď byly u krucifixu. A teď, teď zrovna u dveří, u jejích dveří. Ano, teď spatřil v temném osvětlení rudé lampičky zámek. Zabručel. Zaklel. Bouchl na dvéře. Ona sotva dýchala.

Jasoň zaštěkal.

»Bestie,« zaslechla.

A kroky se ozývaly ke dveřím mrtvé slečny Týny.

Jena padla na zem k posteli a rozepjala s šíleným gestem ruce. Vstala.

Měla představu určitou a utkvělou, že musí vzít ručník a uškrtit se nebo skočit z okna.

V bezvědomí padla na zem.

VII.

Jena běžela svátečně přeplněnou ulicí. Její smích zvonil jako rolničky. Na klobouku měla podivný, křiklavý flór ovroubený růžičkami. Dláždění bylo opocené, vzduch takový roztřesený, otevřený, zadýchaný, do daleka paprsky promítnutý. Pozvedala levou rukou graciosně sukni a běžela drobným, dětinsky chvatným krokem. Lidé se ohlíželi po ní. Poznámky mužů se před ní sypaly jako otržené listy vlhce pomačkaných květů.

Ona se smála a radovala.

»Jsem královna, povelím a padnou mi všichni k nohám,« šeptala a slzy se jí lily po tvářích, v nichž se svítily dolíčky smíchu.

Neviděla ulice, ale zřela aleje bohatých stromů, obsypané květy, a slyšela zpívati ptáky.

»O mně zpívají!« vykřikla a tiše dopověděla: »Mám všecko, budu rozdávat a zvítězím nade všemi. Jsem bohatá tím, co mi hoří v duši.«

Proti ní šel muž zamyšlený a sotva pozorující.

»Miluji tě,« zaštkala mu vzhůru k tmavým, do neurčita upřeným očím.

Ulekl se a trhl tělem, jako v úžase a ubíhal dále.

Jena rozpjala ruce. Blížil se k ní mladý švihák. Dotkla se jeho ruky. Zasmál se a stiskl její rámě. Běžela dál.

»Ne, ne, ne, opravdu,« smála se, »všichni jsou zamilováni, všichni, ach . . .«

V Karlově ulici setkala se s bratrem. Užasl, jakou ji spatřil. Chopil ji za ruku a nemohl zmoci její pohnutí. Chytala kolemjdoucí a smála se jako rolničkami

Bylo mu jasno a úzko.

»Ach, Bože, Bože,« zavolal a táhl sestru úzkou, setmělou ulicí, chvátajícím davem. Zavolal kolem ujíždějící drožku.

»To je výtečný nápad, pojedem!« křičela Jena.

Domy, ulice, svítilny, hluk, tma a lesk chodníků, stromy na Karlově náměstí, jako o podivně uspořádané slavnosti se jí mihaly duší, jako když všecko vidí zabarveno vidmem silných dojmů.

Úzká věžička Kateřinská se jí vbodla náhle a záludně do mozku.

»Kde je ta slavnost? Bude jich tam mnoho. A všichni . . .«

Zapadly za ní dvéře smutného domu.

Miloslav Silén:

POHÁDKOVÁ ZAHRADA.

Jak v harfách stříbrných to v tichých stromech chřestí,
růžovým smíchem září zkvetlá zem,
akáty svítivé své svislé ratolesti
houpají kouzelně ve vánku vířivém.

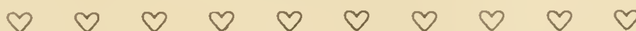
A skřivan perlí s hůry v blahá ticha
prokvetlých stínů smavou píseň svou,
a štíhlý vodotrysk mu v souzvuk měkce dýchá
svých zlatých proudů hudbu blouznivou.

Svým peřím třpytným páv vonná loubí vznímá,
čarovně linoucí v nebesa modravá,
s očima pomněnek dumavě blankytnýma
proud vody stříbrný si hebce pohrává.

Lilije bělostné se stkvoucí řízou chýlí
z lupenů lesklých snivým svitem svým
a pozvedají žhoucně kalich bílý
k paprskům slunka sladce růžovým.

Tu růže ku růži lne v plachém usmívání
ku vodám zářícím se tiše nahýbá
a s vůní vášnivou se ještě níže sklání,
kdykoliv opojný ji zefýr zulíbá.

Zde vždycky s večerem, kdy vzejde záře bledá
a spící koruny kdy padnou v náruč tmám,
rusalka opuštěná u modrých vod sedá
a slzavě se dívá ku hvězdám . . .

JOSEF K. ŠLEJHAR:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

Nejednou to zapadly téměř k němu samému, nevědouce o něm, an tak vedle v úkrytu stínů stál a v tom úkrytu temnot svého zoufání. Nebyly to vždy jen pusté schůzky k smyslné orgii, snad pouhá jen dostaveníčka nevěstek s jejich kumpány, kteří jako psi za nimi větřili, a které byl by zahnal s karabáčem discipliny zpět na jejich stanoviště. Mnohdy vzňět lásky, jež z těchto míst nebyla ještě zcela vymýtěna a kterou přinášela si mladá srdce s sebou ze svých niv teprv nedávno opuštěných, schyloval to sem na okamžik nedočkavou touhu.

Bylo to třeba na pouhé slůvko, jež tu v takové vřelosti vyplynout dovedlo z přichylujících se k sobě rtů, a to slovíčko zdálo se přinášet tolik nezměrného štěstí těm nitrům, z nichž vyvanulo. Vždyť bylo šepotem lásky, bylo sdružením touhy. Vřelý jeho dech ho ovál jako jaro — a zamrazilo ho tak strašně, tak bezejmenně. A když pak zavěsily se mladé ruce vespol na šíji, a spjaly se to obě bytosti jako v jediný záchvat s rtoma v horoucnosti lásky na sobě zářícíma, a bylo to objetí a políbení okamžiku, v němž jakoby věčností slasti se chtěla nabažiti ta mladá srdce — připadalo to jemu jako černá věčnost zžírajícího se hoře, jako černý smutek v městě jeho duše rozprostřený.

A co ještě chvěly se ty obě bytosti ve své náruči, u věčnosti toho okamžiku, nemohouce stále dossáti se dna svých rtů a hledajíce a nikdy nenalézajíce vyčerpání poháru slasti své, při čemž jakoby jejich mládí snažilo se nalézti své nejnevýslovnější spojení a jako plamen horoucnosti je provázelo, jehož vůni, sílu a omamnou rozkoš vyciťoval, která však nebyla vůní, silou a rozkoší jeho duše, jejím svrchovaným vlastnictvím, jemuž by se vzdala — chvěl se on vedle také v utajení svého zoufalství. Strnulost křeči jím lomcovala, příšerné prázdno táhlo mu od srdce ledovějíc ve všech údech těla a posléz mrákoty jakoby ho jaly, v nichž jen poznával toto štěstí, jehož jedině jemu se nedostalo, jež bylo ho tak vzdáleno a jen to neštěstí vlastní tak blízko, tak ohromivo. A propast, v jejíž černých úpadech jakési vzlyky mrtvě duněly, jala se to rozprostírati příšerně a jistě kolem něho, jeho duši uzavírajíc . . . Pak když zase v sebe se vracel, maje mnohdy rty do krve rozhryznuty, byl by tak rád v přítomnosti štěstí onoho, jež ještě prodlévalo, vypukl v pravý svůj nářek, v šílení vzdechů. Ale nesměv to učiniti, zalkl se jen v sobě němou, bezejmennou hořkostí, posléz jakoby tak strašně ironickou, jež ze svého neštěstí má posměch.

Třebas ti ještě prodlévali a on třebas dál byl by lačně naslouchal těm vznětům lásky, navždy byl by chtěl být účasten tohoto spjatí bytostí jako chuďas hodokvasu . . . ale že toho štěstí tady bylo přespříliš a u něho tolik nejčernějšího hoře, nebylo možná déle vydržeti. A bylo-li lze, raději co nejspěšněji pryč se uchýlil z tohoto koutku slasti v pustinu vůkolní, jež by zas tak bezútěšně pohltila jeho bytost. Anebo již zas v chvatu předešla ho láska, posledním polibkem se ujistivší — ten kouzelný žár jeho zavanul k němu jako demonicky, aby jaksi zúplna udolal ho v jeho opuštění, v beznadějném jeho trudu, vyznačuje mu to přec jako mroucí smysly tolik čarovné perspektivy života, jež jen jemu nikdy nezatanula. A nacházel se opět sám, jen jakás nevystihlá vůně chvěla se v té pozůstalé oblasti lásky, nacházel se to pak sám jako u mrazivém vyjevení, v němž ocitáme se po nedostihlém zatanutí vidiny, když navždy nám zmizela.

A na tu chvíli jakoby zamřelo v celé jeho bytosti, taková malátnost ho jala, taková nechuť ku všemu, taková bezvýznamnost bez popudu a opovržení se samým sebou, taková nízká ubohost, i v dechu jakoby raději chtěl ustati, srdce aby přestalo tlouci a šum krve v žilách se zastavil . . . neb k čemu všechno to . . .

Bylo od nějaké doby, že stal-li se bezděkým svědkem takového setkání, nikdy již nepřekážel lásce, nevyrušil u jejich svrchovanosti tyto sladké okamžiky, byť i dály se tak proti disciplině, a při tom vlastní jeho utrpení vší beznaděje, jež tu jakoby se vzepjala ve své neobsáhlosti, bijíc v jeho duši na poplach o svá práva, jakoby stávalo se mu krutou potřebou, a chtěl tu jaksi do dna vyčerpati všechno to rozdírání svého srdce... a přec, kéž by tu nemusil být svědkem, kéž by mohl neviděti a neslyšeti, kéž by mohl vůbec z pojmu svého vymýtiti vědomí, že cos takového je, co jen jemu dáno není. Jednou jen, když to naplňující se štěstí, jehož stal se také účastníkem, bylo mu za zlé chvíle nesnesitelno, a zvedla se v něm taková žehravá posupnost nitra, ne ze zpupnosti, že tady je jeho moc, proti níž se prohřešeno, že tady pácháno je cosi proti disciplině, již on třímá v rukou, a tím jakoby jeho osobnost byla zlehčována — ale proto, že postavil se mu tu před zraky jako v jítřivé nesnesitelnosti ten vlastní bídný úděl života, jemuž nedostávalo se lásky, která by jako růžová zář naplnila chmurnou jeho duši, a že v tomto údělu označila se mu tak strašně na úkor tato jsoucnost blaha, až v zoufalé zuření ho uvádějíc... přepadl ty zamilované, s láním a vyhrůžkami hnal je zpátky a

zjistiv jména v strachu a zmatenosti chvějících se bytostí, strojil se hned vyhnati je z práce, vůbec odtud, aby jaksi v nesnesitelné hořkosti své duše vše pryč s očí navždy sejmul, co připomínalo mu úděl jiný, i umiňoval si hrozivě v záhubném kypění nitra, jež sebe stravovalo, že všem výjevům takovým navždy učiní přítrž, v té pošetilosti zdání, jakoby tím lásku vůbec mohl vypuditi z okruhu svého života, aby nic mu ji nemohlo připomínati, a v chvíli tu zároveň chtěl již jen znáti a za svou přijati tu pustou brutalitu života, jak vůkol zela, v té že jedině upokojí to srdce své. Řádil, jak mu práva poskytovala jeho moc, a na chvíli jakoby se tím oklamal, jakoby vznesl se nad sebou a nalezl své zadostučinění. Ale pak přišli oba k němu, ona tak mladá, svěží dívčina, tak se rdící ve zmatku svého přiznání, on, slušný, zachovalý hoch, s pokorou, ale i zmužilostí v lících; prosili za prominutí . . . že jsou snoubenci, že o masopustě chtějí se vzít — dívka temně hořela, slzy jí vyplynuly ze zraků, hoch se jen mírně zajíkal . . . a že mají to jen ten výdělek z továrny, aby jim bylo dobrotivě prominuto, že nikdy více nic podobného se nestane na úkor služby a že se jen zapomněli, když se mají tak rádi . . . Prosil hoch vědomými, oddanými slovy, a ona svými slzami, lesklými jako krůpěje rosy od toho vnitřního odlesku lásky, až vypukla najednou v orodující štkání za sebe i za lásku jejich. Naivní, měkké duše, nesetřené dosud o svůj pel. Zastyděl se až tehdáž v neoznačitelném pohnutí, tady promluvilo k němu více než sta nejdůmyslnějších sofismat — zachvěl se v sobě a nikdy víc již v těchto místech nepřekážel lásce, byť jemu samému jako žhavými kleštěmi srdce se rvalo . . . oh, mají se tak rádi, chtějí se vzít, chtějí svými být, oh, tu jakoby přestávalo právo lidské, kde nastupuje právo Boha. A jen u něho nic nenastupovalo. Jeho srdce zůstávalo stále tak samo, tak samo . . .

A jindy v trudné, jakoby rozumové resignaci pozastavoval se nad tou bídou svého života, zkoumaje o tom údělu svém. Jakoby nemohl pochopiti, uvěřiti. Vždyť nebyl z jiných, spíše mnoha přednostmi nad ně vynikal, a vše zdálo se jinak jeho osud činiti tak příznivým, vhodným pro zadostučinění života. Ano, ano, pro zadostučinění života, kdyby se mu jen bylo jednalo o to obvyklé společenské zadostučinění, o jakýs uznaný svazek konvencionality, o přiměřenou partii, o ono náležité udání své osoby a svých poměrů, jež náležely k těm, které vzbuzují maloměstský respekt. Kdyby bylo běželo méně o duši a více o tělo, šablonu, vše již dávno mohl míti výhodně upraveno. Měl slušné příjmy nad potřebu, postavení uznaného cejchu, na burse společenského odhadování dobře ověřené, zvučné třídy dietní, etikety dobrého znění. Osobní vlastnosti spíše vynikající, než aby jim bylo potřeba co promíjeti vzhledem k jiným přednostem, kdy tak často v úhradu mnohých nedostatků nastupuje skvělá dietní třída s tituly a zásluhami, která jinak oskvíti dovedla každou ničemnost a ubohost, v nižší dietní třídě nemohoucí se zatajiti. Jemu nebylo cos takového třeba. Chováním vždy ukázal se celkem korektním, ba pověstně bezvadným vzhledem k všem těm společenským podlostem, jež nabyly dovoleného, ba vyžadovaného příznaku posvěcení a zajištění svého. Nebyl pijanem ani karbaníkem, a kdyby i trochu byl, třebas i hodně, u pánů je to modou spíše interessantní. Také dítě se žádnou neměl, a nechodil do prodajných domů, ani ho v bytě nenavštěvovaly podezřelé mladé ženštiny, což by se vědělo hned. A i kdyby se to dálo a nějaké to dítě byl měl, to je u pánů něco tak přirozeného, samozřejmého, ba zrovna ani k necti jim to neslouží, spíše je činí u dam jaksi zajímavějšími, sloužíc nepřiznaně za vysvědční jejich fysické, mužné zdatnosti. Stran takového dítěte se ostatně zákonnými čtyřmi stovkami zahladí navždy každá taková milostná upomínka, a ostatně vzhledem k takto vymezeným pánským právům jsou na štěstí všeliké ty porodince, nalezince, obecní sirotci, instituce tak zvaných pražátek — znalť ostatně své kollegy, z nichž mnohý v každém cukrovaru zanechal i po více takových dětech — a jak se přece vesměs oženili, jeden s dcerou knížecího důchodního a jiný s dcerou jiného hodnostáře . . .

Byl by tedy na základě svého parere společenského býval co nejvítanějším ženichem nejen v tomto městečku, ale i v celém zdejším bohatém řepařském vůkolí, s nevěstami, o nichž, neměly li nejméně deset tisíc věna staré měny, se zde vůbec v lepších společenských vrstvách nemluvilo, takováť již k lepším vrstvám nenáležela. Byly mezi nimi dokonce, mimochodem, které se taxírovaly k padesáti tisícům, střízlivého, odůvodněného jinak odhadu. Těch od deseti počínaje bylo na tucty. A byly to i dcery hodnostářů místních i okresních, často hodnostářů s mnoha význačnými etiketami najednou — předsedové a členové správních rad bohatých závodů, záložen, okresní starosta, zemský poslanec, nájemce dvorů, jeden rozsáhlý velkoobchod a reality, vůbec samá kapacita společenská. Rodiny vážené, zachovalé, moderní, na výši doby, v něž vstoupiti obšťastňuje a poctívá mladého člověka.

A odtud odevšad dostával vzkazy, taková zřejmá dávání na ruku. Mnohé z těch nevěst samy mu nadbíhaly, očima, úsměvy vyzývaly, anebo zase strojenou něžnou ostýchavostí a okázalou cudností. Snažily se upoutávati jeho pozornost svou robou a květinkami a rozpuštěnými vlasy i uměle zdrchlanými — což vše jakoby pravilo, to je k vůli tobě. A zván byl nápadně do bálů, merend, věnečků, na výlety, dýchánky, večírky, besedy, do literárních kroužků a do

všech možných těch hloupostí společenského života, vymýšlených prázdnotou a bezpodstatností žití — kde byla by mu dána příležitost poznati se s oněmi damami. Nepoužil té příležitosti, nepovšiml si . . . A odjinud zase dostávalo se mu celých výkazů stran věna pohotového, stran pak i toho, co jednou najisto ještě bude, a jedna měla mimo vše ještě naději jistou, jakoby to bylo, na velké dědictví mimo rodinu, po tetičce tam a tam, která však, stižená kaménky v žluči, najisto dlouho již tu nebude. Výkazy podrobné o výbavách dotyčných nevěst byly někdy až oslňující, tolik věcí, které ten domácí útulek najisto by přečarovat musily v cosi nádherně nevídaného a neslýchaného. Anglický nábytek, někde i v slohu secesse, také i čistě národní, jakoby v nádhernějším vydání oživly prastaré babičky — nábytek vesměs jen z Prahy, Vídně, z prvních závodů. Piano měla každá. Jedna koncertní, kus za asi patnáct set, byť se i ukázalo, že ještě neumí hrát — ale míní se dodatně hudbě věnovati, jakoby zatím byla se v tom ohledu ve svém vychování obmeškala. To nic nedělá To vše se mu neopomnělo označiti jako výhoda. Při jedné dostalo se mu k vůli bezpečnému, pohotovému hned názoru — patrně velmi positivní otec — úředního pověřeného výtahu z knih — honosivý, závidění hodný byl to výtah — mimo to, co bylo na hotovosti. Snadno okolo dvaceti tisíc mohl vyženiti, dle toho, co se mu samo nabízelo, a kdyby se byl pokusil, možná víc. A co se týče nevěst samých — jinak zcela byly vhodny i ku svým poměrům, požívajícím takovou vážnost, i k poměrům svých věn a výbav, i vzhledem ku společenskému svému úkolu, jenž by jim v manželství býval přikázán. Slušné, některé i hezké, ušněrované, upjaté, s napálenými a načechranými vlasy, navoněné od spoda až nahoru pižmem nebo de Parme voňavkou. Některé z těch výše postavených co do věna měly jistou chybku, o níž ale nepanovalo dosti jasno. Jedna byla aspoň trochu sražena, a jedna měla trochu zaječí ret, jinak slušná a na nějakých čtyřicet tisíc se páčila. Zvláště pak měly všechny dostatečné vzdělání, nehledě ani k tomu, že o vše je dnes větší nouze než o vzdělání, všechny pobyly v klášteřích, i od anglických nejdražších panen tu byly, mnohé měly zvláštní kursy, také hospodářská a odborná učiliště, jsoucí právě v modě, byla zastoupena, jedna byla dokonce minervistkou a mohla se stát již doktorkou, kdyby byla o to stála a potřebovala to, čehož, díky jejímu věnu nebylo — jednalo se jí jen o vědění a poznání. Piano a frančina u každé, což konečně rozumí se u každého sprostého tlouka v tomto žírném kraji, kde v každé chalupě bylo piano. A byly u některých podivuhodné práce na samém hedvábí. Jedna čtla dokonce Homera v originále, a často opojena klassickými jeho formami a naplněna mohutnou vznešeností jeho poesie ubírala se s ním, v zelenavé secessi vázaným, vlasy majíc po zádech v předlouhých copech splývavé, okázale městečkem domů k obědu, jejž zatím doma prosaická matinka připravila v nadšení nad klassickou dcerou. Jména mnohých nacházela se honosivě tištěna na obálkách illustrovaných časopisů, ve sloupcích rebusů a šarád, mnohé i nesčetněkráte dávaly si v oddílu grafologie vykládat charakter, jedna skládala i básničky a jedna měla v Ned Listech uveřejněný překlad jakési nálady z frančiny, který šel z ruky do ruky zde. Šít si vesměs nechávaly jen v Praze, a to nejen toiletty parádní, ale i domácí úbory i pouhé negligé až do hedvábných spodniček, jež na procházkách uměly nadhazovat s chicem velkoměstských dam Vše musilo být jaksi přiměřeno jejich socialnímu výniku. Ale vše stavěno mu na odiv jako vzácná přednost jejich vkusu, vzdělání, bohatství, distingovanosti. Jedna nenasadila si pod dvacítku klobouk, a musil být jen z Vídně, jedna z velkého dvora dostala ku svému vlastnímu používání ekypáž, anglické řemení, sama kočírovala — dostala to jen k svátku, a za hodnou chalupu stál tento okázalý dar pantáty, jenž měl 300 korců polí jako na stole — a dalo se to oprávněně souditi, že aspoň o dvé dietní třídy naskočí tím očekávaný ženich.

A co vše slibováno u mnohých těch nevěst: celé živobytí z domu — ještě ku všemu — šunky z domácího po celý rok, všechnu drůbež od husy do krocana, všechno od mouky, povidla, zelí i brambory, velkou cíchu sedraného peří na každý rok, kůzlata, jehňata, med, zavařeniny, vůbec vše, co dům dá, tak že by do kuchyně nebylo potřebí koupiti téměř ničeho. A každý svátek, každé narozeniny, každá rodinná příležitost se u těchto rodin okázale oslavovala, to se z dobrého a hlavně laciného užívání ani nevycházelo. — »Inu, panský časy,« mlaskla si dohazovačka, zjednaná k tomuto diplomatickému řízení, načež ale již byla vyhozena; neboť byla mu došla zase trpělivost. Stran jiné nevěsty bylo mu velmi srozumitelně nadhozeno, že u její první vdané sestry pantáta dal prvnímu dítěti do vínku hned celou tisícovku — má ta dcera pana professora z Prahy — a co se tam všechno posílá, a i zlaté hodinky má již klouče — ale tu druhou, co se má vdát, že má pantáta ještě raději . . . toho pana professora zrovna ne, šeptala tehdáž bába na zapřenou, že mu je totiž všechno pořád málo a i boty mu musí pantáta zaplatit, dokonce i od podšití . . . A pak byla by takhle doma, to také mnoho znamená, neb: všechno prádlo by si mohli posílat k mamince, a v sobotu by se jim poslaly děvečky ze statku, vše by jim v domácnosti udělaly, uklidily, tak že mimo takovou jednu děvečku a trochu lepší kuchařku by se nepotřebovala ani žádná jiná posluha brát — ta paní professorová, toť se rozumí, nemá již tak dobře, musí

mít o jednu holku víc a teď co má to malé, musí si držet ještě kojnou, kterou ale panímáma také na zapřenou platí . . . »a,« šušlala baba, »pomyslejí si, oni ti professorovi na celý svátky a na celý prázdniny přijíždějí sem a krejcaru je to nestojí — on sic někdy pantáta . . . zvlášť když ty boty — ale, co pak o to. Což teprv kdyby oni zde byli na blízku pořád — museli by to s ní holt udělat štěstí a jak si taky takový fajnový pán zasluhuje,« vnadila . . .

A tak to pořád šlo.

A nikdy nehnusila se mu ženskost, jako v tomto kuplování mamonu, a jako v tomto spřažení srdce s výhodami a etiketami společenského vyniknutí, jímž měla se zakrýti všechna ta bídnost a zvrácenost přirozenosti, všechna ta nízkost a potupa srdce Vše bylo přetvářka, faleš, zastírání vlastní osobivosti, jež zela tak bídná a bezvýznamná z tohoto společenského bahna. Nebylo tu potuchy o ničem jiném, než, až by nejdřív smyslnost byla ukojena, o pohodlí, o honosivém, jalovém vyniknutí, o společenské zpupnosti. Jednalo se o parádní ničemné živobytí, v němž ubito by ze života bylo vše, v němž láska stala by se lží, ale přetvářka lásky jedinou pravdou, v němž každá povinnost stala by se lží, i obětavost, i slza, i muka, vše bylo by lží. A zbývalo by a nastupovalo něco, co podobalo by se frivolní škrabošce, pohybující se a jednající bez těla, bez bytosti. A jen po této škrabošce všechno sahá. Nechce nic jiného, tu lživou škrabošku bez těla a duše vše ze sebe činí. To je manželství na odiv, doma pak hnusná jáma, z níž není vybřednutí, naplněná jakýms hnisem, smetím a prachem života, nudou, zoufalstvím, prostopášností, cynickou otupělostí. Není v této jámě potuchy o víře, všemohoucnosti, svobodě ducha, o vědomém sebezapření a povznešení se nad úroveň lidské bídy, není porozumění nutnému zlu a strádání a obětem a nevyhnutelnostem života, jež dva lidé oddaně by přejavše, tím volněji zanášet by se vespol mohli ku pravé, určené jim oblasti povznešení své lidskosti. Místo všeho jen nestoudnost, licoměrnost a šalba, koketerie a pijanství, hrubé požívačství, nízkost zájmů, násilnost na právu jiných, bezohledné strhování na sebe všech výhod života, neomalenost nároků, balast společenského života a co vše vůbec sluje vytouženým cílem společenských institucí tohoto druhu, tím blahobytem a modností a okázalostí, co vše považováno za tak zvanou dobrou, přiměřenou partii, za to nejpodstatnější, k vůli čemu třeba výhradně žít. A dovede se tato zvrácenost přirozenosti haliti v takové zdání nevyhnutelnosti a oprávněnosti, jistou esthetickou romantičnost na se béře, jíž by se učinila zajímavější a troufá si vyvyšovat se zpupně nad vše ostatní. Nejedná se tu o svazek bytí, k němuž by přistupovala rozháraná srdce, ale spíše jakoby uvažovaly tu rozchamtěné žaludky, v něž zvrátila se srdce docela. Nejedná se o vzájemnou útěchu a posilu života, o to jakési blahé ztělesnění družnosti duší, o to jakési neodolatelné zpodstatnění životní všech jejich touh a snů i všeho toho, co vloženo je v ně věčnou tvořivostí, nejedná se o to vědomí silné a vítězné, že půjdou-li takové duše pospolu, že tím spíše dojdou cíle a podaří se jim vynésti nad tu nevyhnutelnost vší pozemské bídy, aby dospěly posléz k pravému onomu povznešení ideálu lidskosti, jenž věčně u vědomí lidstva tanout bude.

Pokrač.

St. Kovanda:

ODCHOD.

Zazpíváme ještě píseň o své touze,
potom do mlh zabloudíme;
avšak každý ten tón musí vyznít dlouze
pln té něhy, jež tu dříme
do hor skloněna,
v lesy vzářena,
řekou zvlněna,
duší zplněna.
Trochou hrdé bolesti své vyplýtváme,
těžcí, leskli netopýři
usednou nám u noh.
Pyšně půjdeme po měkkých stezkách vstříc
zavlhlému lesku mrtvých zřítelnic.

VÁCLAV HLADÍK:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)

Pokrač.

Nejkrásnější vzpomínky z mladých let hrnuly se mu bystrým, hřejným proudem.

Žil tak plně a bohatě, každý den přinesl nové dojmy, nová poznání — a někdy i bláznivé dobrodružství. Jeho duch se utvářel, pevnil a oceloval v té výhni pařížského horečného, chvatného, bujného života. Pracoval mnoho a žil mnoho. A v hlučných křižovatkách nesmírného, skvělého města i v jeho tichých, pustých čtvrtích, plných dílen, pracoven, laboratoří, atelierů, ve školních síních, kde poslouchal zaujatě Alberta Sorela, Boutmyho, Leroy-Beaulieua, Funck-Brentana, v konferencích školních, kde se debatovalo o otázkách politických a sociálních, v Café Voltaire na starém, šerém náměstí Odeónu, kde po dîner při černé kávě mluvilo se o Tainovi a Renanovi, dvou rozdílných učitelích moderní mládeže, i v šumných kavárnách na boulevardu Saint-Michel, všude snil o svých plánech, utvářel si celý program životní — a zdálo se mu, že odsud z této dálky obzírá jasněji svou vlast, chápe její boj a práci i určení a budoucnost českého člověka.

Ale jen v tom vzrušení a přesycení dojmů, poznatků, zkušeností svých měl tyto nejjasnější chvíle, doma cítil se níže, a shon, křik, zmatek malého života zakalil mu tuto serenitu a povznešení a strhl jej do praktického a všedního běhu věcí.

Voldan vzpomínal rád na bílou a rozlehlou budovu škol věd politických v ulici Saint-Guillaume. Stranou od nejnoblejší části boulevardu Saint-Germain, od jeho paláců ministerských a aristokratických, zacházel do tiché ulice, do školní budovy, kam jej, Slovana, vábila vlídná přístupnost francouzského ducha tak rozdílná od ovzduší jeho dosavadního universitního života. Bylo tu tolik zajímavých lidí, za kathedrou i ve škamnách posluchačů. Klidný, zábavný, výmluvný Albert Sorel, duchaplný, temperamentní a všestranný causerista Funck-Brentano, národní hospodář Anatole Leroy-Beaulieu, vážný, hluboký Boutmy s licousy anglického státníka, zakladatel a ředitel školy nastávajících politiků, diplomatů, státních úředníků, konsulů, G. Tarde, právník, Levy-Bruhl, filosof, elegantní, historik, salonní akademik Vandal — byli jeho učiteli. A vedle něho ve škamnách sedal neklidný a bystrý André Mallon, jeho přítel plavovlasý Gall Jules Lilliers důkladně studující a rychle, paradoxálně směle uzavírající, ctižádostivý a podnikavý, a Henri Grenet, hezký hoch, veselý a prázdný, který se chtěl bohatě oženit, aby udělal karieru, nebo udělat karieru, aby se mohl oženit ještě bohatěji, pak Milanovič, kamarád všech, obdivuhodný Jihoslovan, nejpilnější, nejhybnější a nejhovornější ze všech.

Jak mezi učiteli tak i mezi soudruhy-žáky cítil se Voldan v jakémsi superiornějším prostředí, jež dávalo jeho duchu vzletu, pružnosti a odvahy.

Připomněl si slova Tainova, jež mu uvízla hluboce v paměti a jež vysvětlila celý význam tohoto velmi moderního střediska nové intellektuelní Francie, obrozené po r. 1871.

Taine chtěl, aby se založila stolice historie všech současných theorií, týkajících se organisace společností a stopující vliv těchto theorií na společnost moderní.

Autor »Počátků současné Francie«, který tak neobyčejně vyjadřoval pravou podstatu francouzské duše, který vedle nejvážnějších a nejhlubších stránek filosofických a historických psal lehké, duchaplné listy Thomase Graindorgea do nejfrivolnějšího žurnálu modního, do »La Vie parisienne«, který byl neodvislý na všechny strany, duch vědecký, temperament umělecký, byl miláčkem, učitelem všech těch mladých mužů.

Mallon rychle resumující, stále se cítící již na tribuně řečnické, rozpřádal myšlenku Taineovu:

»Jsme povrchni ve své politické kultuře. Neznáme své odpůrce, jejich taktiku, sílu, moc. Podlehli jsme Němcům, poněvadž jsme byli ignoranty, nejen proto, že jsme měli horší armádu. Ale neznali jsme je. Tak jako jsme neznali své zahraniční nepřátele, tak neznáme dobře své vnitřní odpůrce, kteří chtějí nás udolati, rozvrátiti všechny základy nejen naší vlasti, ale i celé společnosti. Mluvím jako republikán a měšťák. Měli bychom dokonale znáti všechny theorie našich odpůrců doma od Fouriera, Baboeufa, Proudhona až k panu Jaurésovi a Guesdovi. Víte, jaké spousty natropilo jejich učení v hlavách polovzdělanců, kteří vedou nevzdělance zfanatisované pouhými hesly. Vedle těchto snů a utopií mělo by se, jak radil Taine, přednášeti ve školách o theoriích, jež jsou aspoň diskutabl, pro nás buržoisty, kteří chceme zachování vlastnictví, národa, třeba i náboženství. Žádná země není tak bohata na politické a státnické theorie, co látky podávají všichni možní naši političtí apoštolové pokroku nebo zpátečnictví, de Maîstre, Benjamin-Constant, Guizot, Le Play, Prévost-Paradol, jedni káží monarchii absolutní nebo dobrácky svobodomyslnou, chrá-

nĕnou šosáckým deštníkem Ludvíka Filipa, jiní doporučují všechny možné a nemožné systémy konstituční, ale ať s nimi souhlasíme nebo se jim smĕjeme, všechny ty apologisty a reformátory máme znáti. Ovšem zde zejména platí krásné slovo Taineovo: učitel nesmí sám hlásati nĕjakou svou doktrinu, ale musí seznamovati žáky se všemi doktrinami, neboť hlavní povinností učitelovou je, aby jeho lekce byly především zdrojem informací . . .«

Hlouček nĕkolika mladých Francouzů, které vychovala nová doba a kteří vyrostli u vĕdomí Francie pokořené a byli vnímavi, přístupni ke všemu, co je seznamovalo s vĕcmi zahraničními, s jejich nepřáteli i s tĕmi národy, u nichž tušili přátelství a spojenectví v budoucích bojích a převratech, a nĕkolik mladých Slovanů, dychtivých činnosti a vĕdĕní, neklidných intelligencí, zjitřených duší, otevřených všem názorům a podajným všem silným, novým vlivům, tvořilo podivnou skupinu nových lidí na sklonku století. Bylo u nich cosi zdravĕ arijského, na rozdíl od jejich nervosních, dekadentních, semitických soudruhů z latinské čtvrti, zanícených pro nejaristokratičtĕjší individualismus, pro hrdý, raffinovaný kult umĕní a intelligence, nebo cele vhřížených do hnutí socialistického.

Voldan se cítil šťastným a volným v této společnosti. Jeho jemnosti odpovídala elegance a uhlazenost mladých, ctižádostivých a duchaplných Pařížanů a mĕl rád nekonečné, vĕdĕním, lekturami překypující hovory s pilným a počestným bohèmem, jímž byl Milanovič.

Kde uvízl ten vzácnĕ nadaný hoch? Snad namáhavĕ šíří osvĕtu u svých drsných krajanů, snad kutí cosi v Macedonii, snad jej povĕsí nebo udĕlají ministrem?

Nikdo si nedovedl vysvĕtliti, jak dovedl žít v Paříži skoro bez prostředků a při tom pracovat, agitovat, propagovat na všech stranách. Tak žil vždycky. Studoval v Nĕmecku, cestoval v Rusku, bydlil v Praze a byl pořád chudým, potulným studentem a slovanským agitátorem V Rakousku jej úřady pronásledovaly, ve své vlasti byl nenávidĕn a obáván vládními kruhy.

Ale Milanovič, jenž dovedl v Paříži žít s osmdesáti franky mĕsíčnĕ a neumřel hlady, dovedl se protloukati všude. Mluvil a psal stejnĕ plynnĕ francouzsky, rusky, srbsky i česky. Namáhavĕ si vydĕlával pár franků dopisováním do novin. Svou výmluvností přetrumfl i tlachavost Henri Greneta. Ale Milanovičova »velkohubost«, jak říkal Voldan, nebyla frázovitá, banální, byla v ní jakási slovanská širokost. »Jako když se Volha rozvodní . . .« pravil o jeho řečnictví ruský korrespondent Jermoljev, velmi vzdĕlaný a ošumĕlý žid, jenž občas přicházel do kavárny na námĕstí Pantheonu, ke stolu slovansko-francouzskému.

Pokrač.

FEUILLETON.

LITERATURA.

E. Zola: Hřích abbého Moureta. Díl 48. vyd. přeložil Pavel Projsa. »Našich knih« svazek XII. Nákl. Hejdy & Tučka. Str. 534. Za 5 K.

Veliký vĕřící dĕlník Emil Zola chystá s horečným úsilím nevĕřícímu lidstvu nový díl »Čtyř evangelií«, nová sta stránek popsaných — smíme-li souditi dle »Plodnosti« a »Práce« — technikou vždy upadající, nová sta doktrin bĕžných socialistickým brožurám a časopisům. Trpce zklamáni posledními knihami, v nichž našli jsme utopické blouznĕní v stilu Merciera a Bellamyho, chudĕ a mdle vydekorováno životnými detaily, známými ze starších dĕl Zolových, málo jsme zvĕdavi na jeho budoucí dary. Milujice Zolu třicátníka, jenž propagoval a psal Moneta, odvracíme se od Zoly šedesátníka, zaujatého dozvuky affairy dreyfussovské. Opouštíme »Tři mĕsta« a »Čtyři evangelia«, kde se žije v ctnostných a nudných manželstvích a ctnostnĕjších a nudnĕjších ještĕ moralistních thesích, a vracíme se k prvním svazkům »Rougon-Macquartův«, kdež bylo ménĕ ctnosti a užitku, ale více síly a umĕní. Nečítáme již celých »Přírodních a sociálních dĕjin rodiny za druhého císařství«, jako nečítáme více úplného Gargantuy; vyhýbáme se důslednĕ svazkům, kdež jest nejvíce Clauda Bernarda a »práce vĕdecké«, a vyhledáváme knihy široce malované a vášnivĕ prožité; jsme lhostejni k spletité genealogii pokažených bourgeois z doby Napoleona III. právĕ jako k rodokmenům, jež přibásnili skladatelé středovĕkých epopejí Karlu Velikému.

Nuže, »Hřích abbé Moureta« milujeme více než kteroukoliv jinou práci Zolovu; toto obrovské rubensovské plátno zpívající horoucím a čistým sensualismem; tuto vonnou a sladkou knihu, v níž jest daleko více Claude Moneta než Rolla; toto mladistvé dílo, v kterém slavná a kvetoucí příroda, pozorovaná a milovaná všemi smysly, prošla temperamentem a srdcem fanatického básníka a umĕlce, a nikoliv zkumavkou a retortou umínĕného přírodopisce společnosti. »Hřích abbé Moureta«, pátý, nejvolnĕji přičlenĕný díl »Rougon Macquartův«, ztĕlesňuje dokonale nejskvĕlejší umĕlecké schopnosti, pro které Zola ex post vytrvale a usilovnĕ hledal vĕdecké podepření a novou literární formuli. Jeho příznačný sklon k rozlehlému líčení nespoutaných projevů smyslného života, k rhetorickému zbásnĕní animálního pohybu divoké krve, k prudkému zobrazení živototvorných vášní a plodících sil vyjádřen jest tu nemĕnĕ úchvatnĕ než jeho primitivní, spíše fysiologický než metafysický pantheismus, sjednocující vegetaci a človĕka, travinu a zvíře, maso a prsť, půdu a civilisaci.

Bez agitačního pathosu a kazatelského gesta, jež hnusí nám poslední jeho knihy, bez zarputilého pohrdání a mrzuté nechuti, s kterými probírá se v nĕkterých svazcích svého románového cyklu bĕdnými a mrzkými de-

taily, líčí Zola v »Hříchu abbé Moureta« do bizarrnosti zabíhající svět své fantasie, opojené chlapeckou četbou Chateaubrianda a přeplněné poznatky materialistických přírodozpytců. Hromadí bez oddechu všecky mocně působivé prostředky svého stilu: žene vášnivým tempem nekonečné periody své široké deskripce, nasycené mnohonásobným detailním studiem a pozorováním předmětů, jež vjímal jeho podrážděný zrak, jeho raffinovaný čich a nervosní hmat; šlehá nemilosrdně svou rhetorikou, usilující proměniti chorobně upřílišené dimense postřehovaných věcí v prostoru v upřílišené útvary větné; zachvacuje rustikálním a brutálním kontrastem, pohybujícím se na samých hranicích cynismu; střídá slavně zvonící vzlet školený na fraseologii a syntaxi církevní hymniky s šedivým vědeckým konstatováním drobného a mrtvého faktu.

Těmito prostředky, kterým se přísní filosofové a velcí asketové stilu úzkostlivě vyhýbali, jež však strhují a podmaňují, zobrazil Zola v »Hříchu abbé Moureta« dvě ústředí, zdánlivě postavená v příkrý kontrast a v skutečnosti vzájemně blízká a příbuzná: mysticko-asketický svět artaudského mladistvého abbé Sergěje Moureta a zázračně kypící zahrady lásky a vášně v Paradou, jimiž vládne pozemská sladká milenka, travou voníci Albína. Mystické a zbožné zahrady, nasycené abstraktní krásou absolutna, jimiž v modlitbách a meditacích bloudí snivý milenec nebeské Paní, abbé Sergius, usilující dle posměšku doktora Paskala zajistiti celému hříšnému pokolení Rougonů věčnou spásu, vylíčil Zola, podobně jako později ve »Snu« s hlubokou láskou a vroucím pochopením kultu a liturgie katolictví. Jeho katolictví raffinované jako u Chateaubrianda a výtvarné jako u Huysmanse, slučuje spiritualismus meditace a materialismus malebného požitku. Než těmto zahradám pokory a svaté reflexe mají urvati abbé Moureta zahrady jiné, okouzlující a omamující bludiště zázračné vegetace a prudkých vůní, pozemské a sensualistní zahrady v Paradou, líčené v syté a záludné své nádheře barvami, jakými vládli Tasso při popisu nebezpečných zahrad Armidiných a Marini při žhavě smyslných strofách o parcích Venušiných, oba básníci národa, jemuž náleželi předkové Zolovi. Zahrady v Paradou převzaly v románě onu ničivou a demonickou moc hmoty, udolávající člověka a rozhodující o jeho osudu, jíž v »Germinalu« vykonává uhelný důl, ve »Zvířeti ve člověku« nádraží, v »Břiše Paříže« tržnice potravin. Spíše než abbé Sergius a Albína jsou reky knihy smyslná kouzla zahrad v Paradou, jež Zola zná jako zahradník, vykládá jako botanik a miluje jako umělec. Vedle těchto dvou ústředí, mystického v chrámu artaudském a mysli Sergějově i sensuelního v zahradách Albíniných, ustupuje poněkud ústředí třetí, svět plemenícího se dobytka a drůbeže, pojatý s masitým naturalismem hollandských malířů a obšírnou zálibou básníka vyrostlého v Provenci, svět, jehož pozemskou bohyní jest růžová Ceres, Desidera, sestra abbé-ova.

Tragická idylla mezi Sergějem a Albínou, končící zradou abbéovou, v níž spočívá jeho hřích — jen tak lze rozuměti titulu knihy, chápanému některými kritiky doslovně ve smyslu tlustého bratra Archangiase — jest cele podmíněna a determinována těmito vnějšími světy. Všecka primitivní a animální téměř erotika knihy s nahou a cudnou pravdou i antickou svou čistotou souvisí těsně a nerozlučně s rašením a květem, bujením a zráním stromů a květin v Paradou, dá se pochopiti jen v této fysiologické spojitosti, kterou umí Zola mocněji než kterýkoliv jiný básník akcentovati. V krásné, řecké takměř odvaze, říci plnou a slastnou pravdu o čistě pudové lásce mladých těl a jarem rozníceným smyslů tam, kde pohádky máje pravidelně se rozřeďují kalnou sentimentalitou a bledničkovou konvencí, viděti jest umělecký význam tohoto erotického románu, a nikoliv snad v nových postřezích psychologických, jež by se u Zoly vůbec marně hledaly.

Tuším, že by antika, které Zola, její odpůrce, nikde nestojí tak blízko jako v »Hříchu abbé Moureta«, byla podobně pojala idyllu a tragedii lásky ozdravělého Sergěje a šestnáctileté Albíny, leda by snad byla mnohem přísnější k abbéovi, jehož novoplatonské vrtochy nerada by chápala, a méně krutá k Albíně, jíž by byla oslavila effektní metamorfosou v nějaký stkvěle kvetoucí strom zahrady v Paradou! Než, souhlas a koncepce antiky jsou Zolovi zcela lhostejny, a pevná jeho víra, že »Hřích abbé Moureta« lze pochopiti jen jako naturalistický román experimentální, nedá se zviklati více. Přes to knihu, o jejíž vysoké umělecké síle svědčí i Zolovi jindy tak cizí humor, omezený ovšem jen na několik figur, mnicha Archangiase, hospodyně Teusky a Holbachiana Jeanbernata, budou čítati s obdivem i odpůrci románu experimentálního, romantikové a symbolisté. Nejen mládež dneška, nýbrž i zítřka jest nakloněna věřiti předpovědi M. Le Blonda, že Albína a Sergius v lianovitém objetí zahajují triumfální průvod vedoucí Emila Zolu do Věčnosti. —

Českému čtenáři dostává se »Hřích abbé Moureta« v krásném a důstojném vydání a překladě. Pan P. Projsa musil blouditi omamující a ohlušující dikcí knihy jako abbé Mouret taji zahrady v Paradou; musil se proplétati cizími a divnými terminy vystihujícími odborně všecky odstíny bizarrní flory a umělecky všecku sensitivní differencovanost postřehů; musil sáhnouti k analogiím, kde nebylo českého terminu, voliti neologismy a nevyhýbati se archaismům; bylo mu rozplétati stočené větve a haluze period, aby padl do textu vzduch české řeči. Byl to obtížný úkol; tím jest větší ctí, že pan Projsa provedl jej tak dokonale. Arne Novák.

DIVADLO.

Když noví lidé v artistickém vedení »Národního divadla« vykazovali první výroční billanci svého uměleckého hospodaření, vytklo se i na místech strannicky nepředpojatých a rozvášněním pustého boje, tehdy právě vrcholu dostoupivšího, nezasažených, že první repertoirní rok nepřinesl ani jeden večer Shakespearův. Nepřipojoval jsem se tehdy k těm hlasům; tušil jsem důvody, které k tomu vedly. A nejbližší doba po té mi je potvrdila. Každý Shakespearovi věnovaný večer má tam, kde rozhoduje umělecké pochopení a vyspělost, býti na scéně skutečnou událostí. A aby jí byl, k tomu třeba času a příprav, mnoho studia, mnoho práce, na všech stranách a u všech činitelů. Kdo znal nejen velikou znalost, ale i opravdovou uměleckou pietu a oddanost shakespearovského režiséra naší scény, Jaroslava Kvapila, k tomuto autoru, ten věděl předem již, že bude každý nově vypravený nebo nově studovaný Shakespearův kus opravdu takovým uměleckým svátkem pro zjemnělé a více požadující diváky. A také jím doposud byl. Vzpomeňte jen úspěchu plných večerů »Romea a Julie«, kdy poprvé užito bylo u nás jeviště t. zv. shakespearovského a tím umožněna úplná tradice mistrovského díla a na scénu postaveny obrazy a nálady tak malebně krásné a vniterně jímavé, že se tohoto vypravení vždycky bude v historii naší scény vzpomínati. A užití jeviště rychlé střídání děje připouštějícího umožnilo později při »Zkrocení zlé ženy« i uvedení předehry; rovněž kus vykonané umělecké povinnosti. A jakou poetickou krásou byla v novém vypravení opředena kouzelná a nesmrtelně krásná pohádka »Sen noci svatojanské«, to je v příliš čerstvé dosud paměti. Právem tedy bylo lze býti zvědavu na nové nastudování »Macbetha«, tohoto »nejvznešenějšího a nejúčinnějšího dramatu, které svět kdy uviděl«. »Macbeth« nebyl vystaven na jeviště shakespearovské; veliké scény jednotlivých jednání, vyžadující užití vší technické dovednosti scénické, toho nepřipouštěly. A přece byl děj soustředěn tak dovedně a s úctou k autorovi, že nutná tu úprava textu, která se omezila na vypuštění některých pro spojení celkové méně důležitých scén, spíše pro spád děje a zdůraznění některých

dramatických momentů byla s prospěchem. Nechť jmenuji jenom vřadění posledních tří scén prvního jednání k jednání druhému, které hraje na nádvoří Macbethova hradu, a scénické upravení dobových a povětrnostních přechodů tohoto aktu vhod textovým narážkám, nebo přesunutí třetí a čtvrté scény posledního jednání, čímž vnitřní spojení scény páté ve věži, bezprostředně připjaté k předchozí, se šestou, v níž vojsko anglické větvemi lesních stromů opatřené, dorazilo právě ke hradu Macbethovu, na souvislosti i scénickém účinku získalo. Vůbec myslím, že textová úprava Macbetha tak, jak jí pro tato představení užil režisér Kvapil, obstojí beze změny do budoucna. A to, co Kvapila jako režiséra charakterisuje a tak dobře vždycky osvědčilo, uplatnilo se ovšem i při »Macbethu« v plné míře. Myslím onu jemnou citlivost pro detail a malebné uzpůsobení jednotlivých momentů i jednotlivých pós. Výprava »Macbetha« vůbec byla taková, že nevím, bude-li tak hned možno více tu vykonati. Je arci možno býti jiného mínění o tom, jak a v jaké úpravě má býti Shakespeare hrán, nejsou-li jednoduchost a velké linie působivější než toto, řekl bych, zmodernisované scénování. To je věcí náhledu. Mně osobně je výprava, vystihující dle možnosti v každé jednotlivosti představu dnešního diváka, bližší. Dá všecko fantasii divákově sama a neodradí od vnímání básnického díla ani na část okamžiku. Leč to je otázka, kterou řešiti nepřísluší stručnému referátu. Ale tímto hlediskem moderních duší dívali se při tvoření i představitelé hlavních dvou osob tragedie, paní Danzerová pro lady Macbethovou a pan Vojan pro Macbetha.

O oprávněnosti pojetí, není debatty. Volnost tvoření by tu sama dala herci právo založiti postavu dle zorného úhlu vlastních uměleckých disposicí, i kdyby sama látka Makbetha, a jmenovitě obě přední postavy tragedie svými dušemi, které básník jim už vdechl, nepřipouštěly, ba přímo nelákaly moderní herce k ztělesnění velikých oněch duševních otřesů a rozvratů tak, jak v lidech dneška nalézají ohlasu Veliké tragedie minulosti, v životě i v umění, mají arci pro nás právě tou velikostí a silou, kterou jim silná doba silných vznětů propůjčila pro věky, také veliké kontury, do vznešenosti rozepjaté linie, jakési dechem nesmírnosti naplněné ovzduší oné mohutnosti, která je způsobila. Ale duše lidské stejně vždycky jako dnes měly svoje šeré kouty, místa rozvířená pod hladinou, utajené ozvěny ze skal již rozpadlých. V tom právě je ona všelidskost Shakespearových tragedií, že žilami v nich proudí pravá horká, lidská krev a v každém oddechnutí, ve smíchu i v zaúpění, ve vášně vzkypění i v tichém vzdechu ozve se vždycky člověk, člověk z těla ženy a z božího dechnutí narozený a ne člověk dobou, náhodou a lidmi utvořený. Je ovšem možno, jak jsem již jednou řekl, míti o to spor, jak je nejspíše vhodno hráti Shakespeara, ale to je nutno, tváří v tvář hereckému výkonu, pokud je to výkon ceny umělecké a stojí nad jistým, třeba i dost zvýšeným niveau, souditi o tomto výkonu, a ne ohlížeti se výhradně a souverenně po představách svých, nebo tradicí ověřených. A tak nechť je pravdou, že bývali na našem jevišti Makbeth i lady Makbethová velikosti znamenité, tentokráte přišli jiní, a podali své, podali to z duše, tvořili tu s rozhořením vší své umělecké bytosti, se vší intelligencí svou a snad i s neméně úzkostlivým jako radostným vědomím, že tu tvoří snad na díle životního pro ně významu, vyvrcholených tužeb, na velikém a krásném snu toho umění, které šlo všemi cestami, aniž vědělo, dojde-li toho cíle svatého i s bázní želaného. Jen s tímto vědomím možno říci úsudek spravedlivý při úkolu, který po umělci seriósním tolik žádá, jako obě vůdčí role v »Makbethu«. Dokonč.

Z CIZÍCH LITERATUR

Jean Renouard: Provence. Paris. A. Lemerre. 1902. Cena 3 frcs.

Čtenáři »Lumíra« poznali v panu Jeanu Renouardovi intelligentního a jemného kritika. V minulém a v předminulém ročníku přinesli jsme překlad několika článků, psaných pro »Lumíra«, v nichž stručnými, ale určitými rysy skizzuje některé význačné hlavy moderního francouzského Parnassu. Dnes přichází se sbírkou vlastní lyrické tvorby.

»Provence« je rozdělena ve dva díly. První »Paysages« zachycuje krajinky z francouzského jihu, maluje pobřeží, na nichž se třpytí žhavé slunce, vyvolává před zrakem čtenáře úrody plné zlatých klasů, nekonečné roviny, jimiž se pohybuje černá silhouetta vozu nebo chodce. Jinde je to prudký »mistral«, bičující zemi, jinde lesní mýtina, postříbřená měsícem, nebo zákoutí nějakého městečka a odpolední klid v přístavišti. Druhý oddíl, nadepsaný »Intimités«, je věnován vnitřnímu životu autorovu. Najdete tu verše parfumované tklivou láskou jako tyto dvě slohy, jež, mezi mnoha jinými, zasluhují, aby byly citovány:

Être seuls et revivre, auprès du feu qui brille
Tous les chers souvenirs, tous les rêves passés;
Évoquer tes chansons, tes yeux de jeune fille,
Et les mots enchanteurs qui nous ont fiancés.
— — — — — — — — — — — —
Penser à tout cela, songer à tous ces rêves,
Et se dire, bien seuls auprès du feu qui luit:
Ah! tout ce bonheur mort avec ces heures brèves,
Qu'est-il donc à coté de celui d'aujourd'hui!
(Bonheur.)

Básník je šťasten, milován, dospěl ku realisaci své touhy. Vše je zatopeno měkkým, jarním světlem; květy pučí, země se zelená. A v tomto hymnu přírody, kde vše hlaholí láskou, připadá mu, že by i smrt neměla pro něho hrůzy. Taková je výsledná idea knihy.

Z ukázky, kterou jsem citoval, vycítili jste asi povahu veršů páně Renouardových. Jsou podobny svým klidným, jasným tokem, tomu mohutnému dechu míru, který vane z celé jeho poesie. Nikde nezarazí vás výkřik vášně, nikdy neuslyšíte výraz hněvu. Vše je zladěno, ticho, šťastno. Verš splývá s veršem jako vlna s vlnou na hladině zčeřené mírným větrem.

Místy upomíná »Provence« svou barvou a intensitou svých světelných effektů na idylly Vielé-Griffinovy, podobně jako v určité a přísné stavbě verše vidíte talentovaného žáka mistra formy — Sully Prudhommea. Ale v obojím případě nalezl si pan Jean Renouard originální výraz a prožehl své básně hřejivým teplem svého srdce. Třeba že i v intimním oddílu knihy převládá živel popisný nad lyrickým, a třeba že pan Renouard má jinde patrnou náklonnost k vyvolávání linií a světel než ku drobným událostem duševního života, přece tam, kde mluví o svém vlastním srdci, nalezl slova hluboká a vroucí. Jeho kniha je plna vůně jako kraj, jehož jméno nese.

Achille Segard: Les Voluptueux et les Hommes d'action. (Paris, Société d'éditions littéraires et artistiques. P. Ollendorff.) Cena 3·50 fr.

»Lidé rozkošiví a lidé činu« jsou knihou kritiky; dílem, jež vedle své skutečné nemalé literární ceny, je zajímavo tím, že ukazuje, jakými cestami ubírá se dnes ve Francii generace mladých kritiků. Účelem našeho referátu buďiž, ne ani tak zkoumati, pokud medaillony těch šesti hlav, které pan Segard kreslí ve své knize, jsou pravdivě a výstižně podány, jako spíše vyložiti si tendenci této mladé kritické generace.

Autor v předmluvě napovídá sám již směr, kterým chce jít. Čtete tam doslova: »Hledati prvky, z nichž se skládá nadání toho kterého básníka nebo prosatéra, uhodnouti vlivy, jimž podlehl, uvědomiti si, jakým byl v životní vřavě, rozlišiti, v čem může býti dán za příklad a v čem by bylo zhoubno následovat ho, promluviti o jeho hlavních myšlenkách, srovnati jeho ideál s tím, který mají spisovatelé současní nebo starší, určiti mohutnost jeho originality, stanoviti,

pokud jsme mu povinni tím, že jsme šli v před nebo v zad, rozlišiti, co je u něho dobrého, co zlého, co pravdivého a co falešného, v tom spočívá dílo hodné spisovatele, jenž se zajímá o sebe právě tak jako o jiné. Rozuměti a posuzovat! Tak bych asi chtěl psáti kritiky...«

Všimněte si dobře vět, které jsem podškrtl. V nich naleznete asi, čím se pan Segard liší od kritiky, která u nás platí za typicky francouzskou — myslím totiž od kritiky hennequinovské. Hennequin nechtěl než vyložiti autora do posledního vlákna nervu, vzkřísiti potom celou osobnost, a na konec sledovati, jakým vlivem působil na další literární vývoj. To byly asi tři hlavní body, jež požadoval na vědecké kritice. Vše, co s nimi nesouviselo — tedy sociální užitečnost děl studovaného autora, dobrý či špatný vliv autorův, — bylo již předem vyloučeno z okruhu studia této kritiky.

Ne tak u pana Segarda. Náš autor (jenž, mimochodem řečeno, spojuje v sobě talent lyrika s náklonnostmi přesně vědeckými, jeť pan Segard spisovatelem několika ceněných knih básní a zároveň váženým pařížským advokátem) přikládá kritice důležitou funkci sociální; je mu lékařem národního zdraví. Jeho dílo vykládá a bojuje zároveň; naleznete tu (což snad českého čtenáře překvapí) exkursi o Dreyfussově aféře, exkursi, která je psána se zřejmou politickou tendencí; jinde shledáte se s výbornou psychologií Belgičana, s obšírným vylíčením sociálních rozporů v této zajímavé, bouřemi zmítané zemičce. Na panu Segardovi pozorujete zřejmě přeměnu, kterou francouzská kritika prodělala v poslední době. Věta, kterou před čtyřmi nebo pěti lety napsal Camil Mauclair, že kritik má se obírati nejen literární cenou knih umělce, nýbrž i jeho životem, a zkoumati, pokud ideje, které propagoval, shodují se s jeho vlastním charakterem, nalezla dnes hojného ohlasu. U všech kritických talentů, již se objevili nedávno nebo včera, a jmenujme jen některé, jako Huga Rebella, Victora Charbonnela nebo Le Blonda, u všech shledáte se s touhou, vnésti do kritiky i otázky sociální zdatnosti a mohutnosti charakteru.

Kniha páně Segardova je věnována studiu dvou tříd povah, jejichž representanty učinil vždy tři autory: Anatole France, Pierre Louys, Jean Lorrain, to jsou Rozkošiví; a lidé činu: F. Brunetière, Maurice Barrès, Edmond Picard. Ne u všech zdařila se mu charakteristika stejně dobře, a, srovnáte-li jednotlivé portréty, naleznete mnohem více pravdivosti a hloubky u těch, již nejsou ani tak umělci jako mysliteli, anebo aspoň u těch, kteří vedle snah čistě uměleckých mají tendenci filosofující. V panu Segardovi nabyla vrchu schopnost rozuměti idejím, fixovati je a vykládati. Proto nejvýše kladu essaye o Brunnetièrovi a Picardovi, neboť v nich je studiu umělecké sensibility vyhrazeno nejmenší místo Již ne tak pěkné jsou studie Anatola France a Maurice Barrèsa. V Jeanu Lorrainovi postřehnete, že autor nedovede jasně vysvětlit jednotlivé prvky jeho talentu a že obraz, který kreslí, stává se od stránky ke stránce neurčitější. Nejméně zdařilá je podobizna Pierra Louyse, jenž, mezi všemi šesti autory, má v sobě nejvíce nervů a nejméně myšlenek. Tam se již pan Segard ani řádně nepokouší o analysu a spokojuje se prostým výkladem jednotlivých knih.

Zdá se, že pan Segard vystihl sama sebe dobře ve větě, kterou praví o Brunnetièrovi: »Representuje cit solidarity proti výstřelkům individualismu, tradici proti modnosti, potřebu disciplíny a jednoty proti běsu nezávislosti...« Páně Segardova kniha je návratem ku tradici francouzské kritiky; ideu klade výše než obraz, společnost výše než individuum. O. Theer.

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

»Mladá Polska«*) v románě, lyrice a dramatě stala se předmětem rozsáhlé knihy Ant. Mazanowského, vydané letos v Krakově. Autor studoval bedlivě mladé hnutí v Polsku a uznal již dnes za vhodno účtovati s ním, třeba že účet ten nelze nikterak ještě považovati za definitivní. Již z rozdělení knihy poznáte pochod kritika: I. Naturalismus a modernismus. II. Naši naturalisté (Reymont, Żeromski, Sieroszewski, Gruszecki). III. Naši moderniste (Przybyszewski). IV. Lyrika modernistů. V. Drama modernistů. VI. Mladá Polska a romantismus. Budoucnost poesie.

Chci aspoň zběžně obeznámiti čtenáře Lumíra s obsahem zajímavé knihy.

O dnešních polských spisovatelích — praví autor — nelze už mluviti, že ten je romantikem, ten naturalistou, onen dekadentem — dnes každý má v sobě trochu romantika, trochu naturalisty, trochu dekadenta. Není čistých tónů, jsou jen smíšené.

Vzory dnešních naturalistů polských jsou Reymont, Sieroszewski, Żeromski a Gruszecki.

Reymont. Začal drobnými obrázky, úlomky psychologických momentů. Konflikt, jenž vzniká tím, že nechtíce vegetovati ve své sféře lámeme okovy zvyklostí, dal podnět Reymontovi k dvěma velkým pracem Komedyantta a Fermenty. Nejdokonalejší prací jeho je »Zaslíbená země«.**) Je pessimistou, ale neztrácí naděje. Pro přírodu a hru barev má syté, nadobyčej silné tóny.

Żeromski. Motiv práce a zisku, antagonismu a nenávisti obráží se ostře v povídkách a románech jeho Dostojevský, Gogol, Turgeněv jsou nepopíratelnými jeho vzory; pessimismus, nevěru v počestnost žen, detailní analysu psychologických stavů přejal za pobytu svého ve Švýcařích od naturalistů francouzských.

Václav Sieroszewski (Sirko). Země Jakutů, Tungusů a Čukčů dodaly mu látky k nádhernému líčení formou povídkovou. Líčení ta neodnášejí se ani k přírodě nebo zevnímu nějakému ději, ale k hlubší, duševní analyse. Psychologie Jakuta nebo Čukče tvořívá největší část jeho plodů.

Artur Gruszecki. Béře si obyčejně nějakou palčivou otázku společenskou za předmět svého líčení. Proto jeho způsob psaní je tak tendenční. A proto také co umělec nevyrovná se třem předchozím.

Moderniste nalezli svého representanta v Stan. Przybyszewském. Snad žádný z nich tak jasně a bez okolků neobráží se ve svých dílech, žádný z nich nestojí před námi v tak nahé upřímnosti jako právě on. Zásadní thesou jeho úsudku o umění je ta, že umění je zobrazení života duše ve všech jejích projevech. Rozumí se tu ovšem t. zv. nahá duše. Przybyszewski je kosmopolita, jenž nabral na sebe množství prvků od diaboliků, parnassistů, dekadentů, esthetů, symbolistů, od Nietzscheho, od skandinavských a ruských spisovatelů, od d'Annunzia a Maeterlincka, slovem, je to eklektik par excellence.

Niemojewski, Tetmajer, Kasprowicz jsou representanty modernistické lyriky; dramatu pak modernistického zástupci předními jsou Przybyszewski, Kisielewski a Wyśpianski. A v čem je budoucnost literatury polské? V dramatu. Epika vyhasla, lyrika dospěla k své výši, drama má svůj vrchol ještě před sebou.

B. P.

*) A. Mazanowski. Młada Polska w powieści, liryce i dramacie. Kraków 1902. 8°. 199 str. 3 K 60 h.

**) Vyjde v brzku v českém překladě.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·60, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předpláceji odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. 20. KVĚTNA 1902. * ČÍSLO 23. *

Z NOVÝCH BÁSNÍ JOSEFA MÜLDNERA.

PRO MARNOST VÁŠNĚ.

O. THEEROVI.

Já nedovedu prosit. Modrých očí nemám,
na jejichž prosby nelze říci: ne.
Pro marnost vášně neblížím se ženám,
pro marnost ženy, zrádné, falešné . . .

Kde přestal jsem, už nechci začít znova.
Mír vousů východních se brzo znechutí.
Sám sobě cizinec, já nechápu svá slova,
největší porážkou je mi mé vítězství.

A v pozvolném tom srdce kamenění
cos puklým tónem ve mně zastená . . .
Na otázky mé odpovědi není,
a smutkům mým se směje ozvěna.

KROTITELKO . . .

Ano! Jenom Ty's mohla být mojí milenkou,
Ty dovádivá krotitelko lvů,
jež s usměvavou tváří, plnou vlastní krve,
přisedla jsi ke mně po představení,
když dávno dozněl tleskot drážděného davu,
touž pochvalou jenž odměňuje šaška, —
Ty s hnědou pletí, s dětským pohledem,
bez líčidel a bez nádhery scény.
Jen Tebe! Tebe jen bych mohl milovat!

Jak rád bych pak Tě pustil z objetí
a z polibků svých do té těsné klece
k Tvým pravým milencům, o tolik moudřejším,
o kolik chybělo mi do jich síly,
Tě připravenou zemřít ve lvích tlapách,
s úsměvem doznávající, že podléháš,
za finale španělského tance
za potlesku bouřícího davu,
vstříc největšímu činu Tvého Umění.

NA LOŽI ČAJOVNY . . .

Bych skončil den pestrými sny
a v Novou přistal Zem,
na lože nízké čajovny
jdu zpít' se opiem.

A zmámen tíží lahody
pro blaho málo chvil,
jako bych v říši pagody
bol krve umrtvil . . .,

jak utonulý pirát
s paluby sražený
chci láskou ženy zmírat
na loži čajovny.

ZA PLUHEM SVÝM . . .

Ta slova zaslechl jsem svojí cestou maně:
svůj účel v světě všechno musí míti.
Za pluhem svým šel's v brázdách odevzdaně,
by na nich jiný tvor se mohl roztančiti.

A hlavu vzhůru! Přemoz, co jí chýlí.
Zapomnět účel Tvoje role žádá.
Své masky s tváře nikdo neodkládá,
dnes lži je třeba k tomu, bychom žili.

Můž' sebe víc Tě hloupost rozčilit —
je mnoho příčin, co člověk opomine.
Zapomnět nesmíš, že chce všechno žít
a mnoho též že dotekem Tvým hyne . . .

Ta slova zaslechl jsem svojí cestou mané:
dnes je to trn, co zítra bude kvítí.
Bys na svůj účel mohl zapomníti,
za pluhem svým šel's v brázdách odevzdaně.

ZVONY.

A mlčí zvony v duši mé,
jichž nikdo nerozhoupal,
ač mnohý přešel mimo ně
a mnohý k nim se vloupal.

Dnes nepadá už do dědin
modlitba moje ranní
a nikdo rukou nespíná
už pro mé Ave ani.

A přece všichni dobře ví,
že kdyby mohly zníti,
že všechna srdce dovedly
by sobě otevříti,

rozzvučely by Slavnosti
a velebnými svým hlasem
by do všech Dálek mluvily
a pohnuly by Časem.

A zatím už v mé zvonici
víc nikdo nezazvoní,
ji přejde každý lhostejně,
neohledne se po ní.

Však až se jednou sešeří,
tón jimi nevydaný
v Údolí smutek rozlije
a konec všeho, hrany.

CESTOU.

Vím, kdybych celým světem šel,
že bych srdce nenašel,
jež by pro mne tlouklo;
že bych chodil znavený,
illusí všech zbavený . . .
Jak by srdce tlouklo!

Vím, kdybych každého se ptal,
kdo mi lásku sliboval:
co by moh' mi dáti?
Úsměv, trochu soucitu,
ruku, nebo ani tu
nemoh' by mi dáti!

Vím, kdybych celým světem šel,
že bych srdce nenašel,
srdce svého mládí.
Smutek by jen hruď mou stáh',
kdybych po zříceninách
jít měl svého mládí.

E. SOKOL:

DĚTI.

Je sama na dvoře.

Kačena vodí stádo svých velmi pozdních žlutých kouliček, jež se jí stále roztrušují pod otýpky a za plot do zahrádky. Šlape to po sobě, packá o každé polínko a pořád utíká, jakoby se jednalo o bůh ví co. — Na, tu máš! Dobře ti tak, nemáš tam lézt. Ta tě vyplatila. — Slípka s nářkem zmizela z dosahu. Ostatní dvůr se tím pranic nevzrušil. Husky rozlehly se podél stružky od pumpy — nadrželo se tam trochu vody — klechtají na prázdno svými zobáky, nebo se skrčeny a načepýřeny pohodlně vyhřívají. Sluníčko zrovna přelezlo přes střechu a padlo na ně. Soja, bílý chundelatý pes, protáhl se na řetěze a zívl, bože, ten zívl!

»Soječko! Ale, Sojo, no pojď sem! Aha, ty bys tak za mnou. Vrtíš ocasem, co? A nemůžeš, chudáčku, viď, uvázali tě, Sojáčku — hihihi, hele, jak činí, hihihi. No, neplač, vždyť jdu za tebou.«

Chundeláč se radostí přitiskl k zemi a tak se přilísal k ní, hledaje černým čumákem ruku. Svalit ho musila, vytahat mu za bílé chlupy a naplácat po celém těle, než byl spokojen. Pak teprv vyhoupl a skákal na levo, na pravo, jakoby rozumu pozbyl, až se mu oči koulely a tlama chňapala sem tam — no, jako bez rozumu. Musila mu pohrozit, že uteče, teprv se uklidnil. Stoupl si, zatřepal sebou a podíval se udýchán zamilovanýma očima po ní. Jaké měl černé, žlutavé a hluboké! Chytila ho za krk, vtiskla mu obličej do srsti a prudce ho smáčkla, až se také zadýchala.

Zahřáta a zrůžovělá se vzpřímila.

»Odvážu tě; budeš hodná?« A již byl obojek dole. Panečku, ta se uhnula, aby jí nedosáhl! Ohlédla se a frr! hned byla na druhé straně dvora. Emča za ní. »Počkej, já ti dám. Počinkej!« Soja, hrr! zpátky. Krčí se jako kočka ke skoku a dívá se zanícenýma očima na každý pohyb, a sotva se přiblížila, zběsile peláší do jiného kouta. Musí však na ni vždy zatleskat o kolena, jinak by počkala.

To je hon. Emči se hrdlo uvolnilo: »Počkej! Sojo, jdeš mi tam odsuď! Ahihi, bojíš se, viď, no, až tě chytnu, ty dostaneš, hihihi.« Ruce do výšky, hlavu vzad a běhá se Sojkou kříž na kříž jako o základ.

»Emčo! Divochu! Uvážeš ji hned! Vždyť zbřídíte všecku drůbež, káčata zašlapete!«

Maminka se objevila na prahu.

Emča se zastavila a, zadýchána ještě smíchem, vyhrkla: »Ale ne!« Pak se teprv vzpamatovala, až ji maminka podruhé zakřikla:

»Bude to? Mám jít pro vařečku?«

Dvůr byl opravdu v pozdvižení. Slepice kdákaly poplašeny v zahrádce, káčata naříkala zalezlá za otepi, starý houser div se nestrhal, jak napínal krk, syče ještě teď na prázdno. Všecko bylo zatlačeno na obvod, střed jakoby vymetl. Jen holubi klidně se procházeli po svém prkénku, odlétali, tlukouce křídly v prvním rozmachu, nebo se vraceli se střechy, když prohřáli si peří docela.

Emča vystihla a zkrotla . . . »Již jdu, maminko, nic jsme neudělaly, vždyť Sojka je hodná. Viď, Soječko.«

»Zrovna jako ty. Uvaž ji, a hned do světnice ke knížce.«

»Ano, mamičko.«

Pomalu chytila Soju za srst na krku a vlekla ji k řetězu, durdíc se na ni broukavě, proč tak lítala, teď že budou obě uvázány za to. Ale Soja nic. Jen vrtěla ohonem a třela se jí o nohy. Vadila se s ní i za to, aby získala času, marně. Ať jakkoliv pomalu dělala, nic nepomohlo, máti neúprosně stála na zápraží. Kolikrát se Emča ohlédla, nic, ani záblesk měkčí nebleskl v oku, ani jediná vrásečka se neuhladila A tak vidouc nezbytí, přišourala se a naladila obličei prosebně.

»Máti, smím si vzít knížku do zahrádky? Je tak horko — a budu hodná, budu se učit, můžeš mě potom vyzkoušet.«

Chtěj nechtěj musila matka povolit líci. Úsměv se jí rozběhl kol rtů a nepromluvila raději chvilku, jen aby se nemusila rozesmát na plno. Emča dobře viděla, a škublo to jí.

»Ano?« řekla ještě prosebně, a když uslyšela rozhřešující »i běž,« vyvýskla, maminku chytila v pasu a s řehotem ji do kolečka otočila; pak vlítla do jizby honem vyhledat knihu a ještě něco, co pečlivě schovala pod zástěrku. Okamžik se zastavila, rozmýšlejíc se, co by se ještě hodilo, a pohodivši rukou, vyšla. Do kuchyně vstrčila střapatou hlavičku a ruku s knihou, upozornila na sebe pouze zvoláním »máti!« a již byla ta tam. Dvorek přeskákala jako kůzle, dvířka do zahrady za sebou zavřela, aby snad slípky nepřišly hrabat, a do nízké besídky, se všech stran divokým vínem obrostlé, složila svoje věci: knihu, panenku docela svlečenou a vedle ní kupu prádélka a šatiček.

»Tak, milá Boženko, pěkně hajej, půjdu ti natrhat kvítí do zahrádky; a neplač mi — že nebudeš, viď? No, já vím, jsi hodná děvečka, můžeš třeba spinkat chvíli, než přijdu; ale raději ne, budu tu hned «

Boženka jí říkala po mamince, to jméno se jí tuze líbilo. Když ji upokojila, vyšla na přezvědy.

Zahrada byla jí vždy čímsi jiným než dvůr, zdála se jí tajemnou, živou od travky do nejvyššího lístku na jabloni, co stála u zdi, od stébla v hnízdě pěnkavčím až do jeho obyvatel miloučkých a koketních. Mazlila se s ní, hovořila s ní, a jaké jiné věci než se Sojkou nebo s děvčaty venku!, jakoby jinou duši měla, širší a vnímavější. Měla tu svou růži, kterou pomáhala štěpovat, svou jabloňku malou, svůj záhonek květin a zejména svůj koutek s lavičkou. Byl schován zpola mezi staveními, jež tu tvořila uličku, zpola za hustým malením, jímž šla jen úzká stezička, nikým neprošlapávaná než jí a její Božkou. Nad lavičkou skláněly se větve široké lísky, a docela nahoře rozpínala větve olše až přes zídku k silnici. Bývalo tam šero, odnikud nebylo tam vidět, ale za to na všecky strany se mohlo vyhlížet skulinami listí do zahrady a s lavičky, když vystoupla na špičky, i do ulice.

Tam prosedala snivé chvilky svoje v samomluvách nebo hovorech s pannou a s pěnkavkou, co měla hnízdo docela v koutečku v lískovém keři. Teď jenom pokoukla, co se děje v její říši a vybrala několik stébel klasnaté trávy na věnec pro pannu, pak kvítků několik ze svého záhonku, jemuž se ovšem omlouvala, že to není pro ni, že pro Božu, a jejž na udobřenou uhladila a poklepala dlaní. Pak s plným klínem poskokem běžela do besídky.

»Už jsem tu, Boženko, už jsem tu. Neplakala's, nestýskalo se ti? Nic si z toho nedělej, děvečko, schystala jsem ti za to věcí, no uvidíš, počinkej. Plničký klín mám, heleď, to toho bude. — To je hromada,« přitakala si, když vše vysypala na stůl.

Urovnala kvítka zvlášť, trávu zvlášť a jala se strojit pannu. Posadila si ji, košilku jí navlékla, stále s ní hovoříc, červené šatečky přehodila, a když jí nechtěla při zapínání sedět, i trochu se s ní vyvadila, ale to jen tak; při fěrtoušku bylo již zase dobře, jen při rozčesávání dala se jí Božka do pláče, že ji musila v náručí ukonejšit. To bývalo skoro vždycky, při umývání také, a Emči dalo mnoho přemýšlení, jak by ji tomu odnaučila. Posud nenašla nijakého prostředku, ale třeba bývala proto i mrzuta, neztrácela naděje; Boženka byla přece jen ještě maličká, měla teprv rok. — Konečně byla hotova. Postavila knihu hřbetem vzhůru, opřela pannu o ni a jala se splétat věnec z trav a kvítků.

»Dívej se pěkně, Božo, abys se tomu přiučila, mohla bys si sama věneček uvít. Vždyť já ti ho ani nedovedu pěkně splést, máš tuze malou hlavičku. Tu ten bude pro mě, ty dostaneš jen kvítko do vlasů. Hned bys je chtěla? Nu, ano, ano, tu ho máš — vidíš, jak ti sluší, jaká jsi pěkná všecka, no, moc pěkná jsi, Božičko. Tak a teď počkej, abych se také naparádila, také budu hezká potom.«

Rozpletla si copánek a pohodila hlavou vzad, že celý světlý proud se přelil s ramene v týl. Vsadila si vínek nahoru, provlékla jím několik pramének vlasů a zálibně se zahoupala, nakloněna na lavičce, až jí konečky kadeří švihaly líce. Zruměnila všecka a vyhrkla tichým smíchem, o němž ani nevěděla. A vzala pannu a vyběhla ven do slunce uprostřed zahrady. Světlo prozlatilo hlavy oběma. Zahrálo měkkým, matným leskem v neklidných vlnách hlavy, oblilo hrdlo a nahé ruce Eminy klidným teplem a přivřelo jí oči v šťastné touze rozplynout se v šířky, zmizet. Na chvilečku. Zvedla pannu do výšky a

kolébala ji v paprscích slunečních, broukajíc si improvisovanou písničku radosti a štěstí sálajícího.

»Božko, Boženko, Božo, panenko, má zlatá děvečko, máš mne ráda, viď? Vystrojila jsem tě, pokolíbala jsem tě, a teď, a teď — hooopsasa, vyhodila jsem tě, hihihihi To se směješ! Korunku máš s měsíčkem. Jsi jako princezna, ano, jako princezna ze zlatého zámku, z našeho zámku. Půjdeme do něho podívat se. Hop, hop, hop, k nám.«

A již odhopkala do »anglického parku«, na pěšinku nevyšlapanou, kde sehnutá její postavička mžikem zmizela. Když dokolíbala se za ní poslední větev, umlkl poslední šust, ztichla a ztajemněla. Usedla panu vedle sebe uhladila, k sobě přivinula a rozhlédla se, jak ponejprv by se byla ocitla v taji cizí houštiny. Zšířenýma očima propátrala skuliny křoví, a když v žádné nehnul se rys člověka, když vše kolem bylo říší její, jí poslušnou, usmála se uspokojeně a teprve domácky vydechla.

»Vidíš, děvečko, to jsi v zámku, v našem zlatém zámku. Sedíš na trůně vedle královny — to jsem já — a můžeš panovat. Všichni tě budou poslouchat, i tamhle pěnkavka v hnízdečku, ale tu nesmíš mnoho trápit, musí mít pokoj. sic by nám uletěla, a nikdy z jara nevyseděla mladé pěnky, a to by bylo škoda.

Jak že? No, vyklubou se, víš, tak jako kuřátka, ale jsou docela malulinké a nemají ani peříčka, takoví drobečci. Peří dostanou až později. Jo, panečku, měli jsme ti jednou takového malého ptáčka. Počkej, to ti povím, ale musíš být hodná. Budeš? No, tož «

»To nebyla pěnkavka, vlaštovička malá to byla, ale zrovna ti taková. Vypadla z hnízdečka, však z toho krajního, co máme nejblíž u dveří pod střechou, víš? Myslím ji vyhodily ostatní, ale nerady, protože všecky jsou hodné. Zůstala tam ležet, ani z místa nemohla, tak byla slaboučká; volala a pípala, a stará vlaštovička točila se nad ní, drápky se na hnízdo pověsila, ale maličkou nahoru přihledět nemohla, ať obracela hlavičku jak chtěla. Málem bych ji byla zašlápla, jak jsem vyběhla ze síně. Přikrčila se, a když jsem ji brala, zobáček otvírala, myslím, hladem. Pohladila jsem jí chloupečky na těle, peří ještě ani neměla, a nesu ji do kuchyně ukázat mamince. Maminka chtěla, aby ji tatínek dal zpátky, ale když řekl, kdo ví, z kterého že je hnízda. směla jsem si ji nechat Dostala jsem od tatíčka starou tabatěrku, tu jsem hezky vystlala vatou, aby bylo hnízdečko měkké a teplé, a tam jsem ji položila. Vlastička jsem jí říkala. A hned jsem se vypravila na mouchy. To ti byla švanda. Za chvilku jsem jich měla hrst, veliké, malé, živé a mrtvé. Vlastička ještě neuměla sama jíst, tož jsem ji musila krmit. Sotva jsem nastrčila prsty, otevřela zobáček — takhle široko, div si ho neroztrhla. Dala jsem jí čtyři, ostatní jsem jí schovala na óběd. I vody jsem jí donesla, ale pít také neuměla, byla by se utopila na mísečce.

»Staré venku křičely nad dvorem, že až do světnice bylo slyšet. Vzala jsem Vlastičku i s hnízdem a vynesla jim ji ukázat. ‚Mami,‘ zavolala, ‚mami, mami!‘ To's je měla vidět, hned mi byly nad hlavou a ani nepíply, jaký strach měly Až když jsem malou odnesla domů, pověsily se na hnízdo a smutně se zadívaly na dvéře. Ty druhé maličké ani, myslím, nevěděly, co vyvedly, nic se nestaraly o ni, jen křičely ‚jíst, jíst, jíst!‘ a cpaly zobáčky ven Stará jim smutně povídá: ‚Sestřičku odnesli, nepřijde za vámi nikdy, nikdy již.‘ Ostatní sousedky přilítly za nimi, vyptávaly se, těšily, a bylo nářku pod krovem, že se celý dvůr pobouřil. Holubi se nakláněli se střechy a broukali, co že nedají pokoje, když slunko tak krásně hřeje do načechraných boků; vrabci se slítli dolů, a sotva zvěděli, co se stalo, dali se ti do takového smíchu, no, však je znáš, čeládku darebnou, a hned na ně zapomněli a poprali se, až peří lítalo; Sojka chtěla na ně, tak se dozlobila, a kdyby nebyla uvázaná, však by byli zvěděli; slípky neměly nic pilnějšího, než kdákat to za ploty do sousedstva — to je takové slepičí povětří, jak říká tatínek, nic nesnesou, všecko vyslepičí A málem by se bylo stalo ještě druhé neštěstí. Kuřata se ptají kvočny, proč že jsem malou odnesla, a starý houser začvachtal na ně: Zaříznou ji jako vás, vás. Kvočna se rozčepýřila a na něj — ten utíkal! — ale kuřata byla postrašena, dala se do pláče a nářku, a tak celičký dvůr hlučel samým »achich, achich.«

Emča se zavykládala k panně, že si ani nevšimla vrznuvších vrátek. Vešla máti s nožem, nařezat zeleniny.

»Emčo!«

Nic se neozvalo. Emča ztichla a vykoukla mezi listím, ale neozvala se.

»Kde pak zase to děcko vězí. Jistě mi odběhla.« Máti nahlédla do besídky. Emčou již to škubalo. »Vždyť jsem věděla. Kde zase spouzí? Emčo!«

Emča tutlala smích.

»Emčo!«

»Ahihihi! Máti, vždyť já jsem tu!« Vykoukla rusou hlavou z větví a smála se hrkotem.

»Ty čírtě! Proč se neozveš hned?«

»Když jsi se mi tak líbila «

»Proč se neučíš. Co tam v tom koutě máš?«

»Ale, učila jsem se, a zase se budu učit, jen jsem si trochu odpočla.«

»Tak ať!« Pokrač.

VÁCLAV HLADÍK

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)

Pokrač.

Milanovič oblíbil si Evžena Voldana, jenž vůbec svou hbitou intelligencí, svou skromností a svou povahou, podle okolností veselou i reservovanou, dovedl se státi sympatickým.

Voldan viděl před sebou hubeného, malého, pohyblivého Jihoslovana v ošumělém svrchníku, s kapsami plnými novin, brožurek a rukopisů, stále hovořícího, živě gestikulujícího. Vpadl do kavárny vždy jako čerstvě nabitý novými dojmy a vědomostmi. Pár slov stačilo, jedna poznámka a nastal výbuch, nový náboj dopolední lektury explodoval. Milanovič ovládl stůl svou náruživou, vždy více se rozpalující výmluvností. A překřičel všechny. S Grevetem se francouzsky přel o koloniální politice Ferryho, Jermoljevu citoval v originále Herceňa, po česku prohodil k Voldanovi nějakou ironickou poznámku o francouzském fanfaronismu a ruském mysticismu a na konec se všemi se pohádal a všechny umlčel přívalem slov a odkvapil do své chudobné jizby ve špinavé uličce za Sorbonnou, kde si uvařil čaj, snědl kus sýra a po tomto chudobném dîner se pustil do studování neb psaní.

Milanovič vždy projevoval svou náklonnost k Voldanovi — k českému člověku. Čech v jeho očích znamenal Slovana porušené racy, ale nejlepšího řízu a citu slovanského.

»Čech je praktik,« říkal. »Více rozumuje nežli dumá — a tím se liší od ostatních Slovanů. S námi z jihu byli by Němci již dávno hotovi. Ale česká natura, jež tak pružně podléhá všem mocným vlivům kulturním je též houževnatá a pevná. Čechové si odbyli důkladně svou slovanskou chandru — náboženskou a filosofickou, tak důkladně, že by málem na ni zašli. Vykřesali se ze všeho, vytřásli si z kožichu německý hmyz. Mají jasně rozsvíceno před očima. Rozumcové u nich najdou více sluchu nežli snílkové a utopičtí apoštolové. Na ně neplatí ani němečtí kathedroví filosofové, kteří drží nad ruskou intelligencí dosud svůj lineál — pro takové věci je Čech příliš povrchní, mělký nebo prohnaný — jak chcete. Má blíže k sentimentálnosti — vždyť je muzikant, nežli k mudrlantství — cit mu jde nad filosofii a praktický rozum nade vše. Ze slovanských vlastností nejvíce si zachoval lehkou mysl a línou krev, na štěstí se od Němců naučil rvát se — a má příliš málo klidu, než aby mohl zpohodlnit jako širokonaturný zádumčivý Rus nebo veselý, roztržitý mluvka Jihoslovan...«

»Čechové jsou mezi Slovany to, co Normandi mezi Francouzi,« usoudil rychle Lilliers, jenž vystřelil vždy bez míření a někdy trefil do černého, »jsou nejvíce pomíšení s cizími živly a přece nebo i právě proto jsou nejvytrvalejšími a nejnepoddanějšími...«

»Snad máte trochu pravdu,« odpověděl Voldan, který v té chvíli pocítil, že vlastně nezná dobře podstatu české povahy a české duše a jen sám dle sebe nazíral na celý národ svůj. Pochopil tehdy, že je vzdálen lidu, jeho citu a duši jako všichni ti mladí mužové, kteří chtěli jako politikové neb lidé veřejného života vésti, snad i učiti a reformovati lid svůj, jejž nemohli poznati v knihovnách, v síních školních, ve společnosti měšťácké, v nichž se všichni doma pohybovali. Cítil vždy tento nedostatek, ale přehlížel jej, když shledal, že je všeobecný a že je nejvíce vyvinut u těch, kteří měli státi lidu nejblíže, u socialních politiků, publicistů a agitátorů, kteří vnucovali prostému člověku poznání a nauky často mu těžko přístupné a uváděli jej ve zmatek...

Všechny tyto vzpomínky z doby kvasícího mládí, z doby jarního rozpuku intelligence a ducha, provázely jej druhého dne na cestě do hotelu.

Našel Mallona přecházejícího po pokoji a cosi diktujícího mladé dámě.

Radostné vítání, obejmutí, tisknutí ruky... Mallon zmužněl ve tváři, ale byl dosud tak štíhle elegantní jako před lety.

»Má žena Henrietta,« představoval Voldanovi mladou, ne krásnou, ale půvabnou brunetku.

Podala mu ruku s tou prostou nenuceností, jež se mu tolik líbila u Francouzek, žen nejméně affektovaných. Řekla mu, že mnoho o něm slyšela od svého muže, že se těšila poznati jej atd.

»Zdá se, že jsem vás vyrušil, madame, z vaší korrespondence...«

»Ach, to není nic naléhavého, pracuji se svým mužem...«

»A to vám gratuluji k takovému spolupracovníkovi,« obrátil se Voldan k Mallonovi.

»Ó, má Henrietta je můj nejlepší sekretář... považte si, někdy třeba do půlnoci sedíme spolu...«

Voldan poněkud překvapen pozoroval oba mladé manžely, dva mladé lidi, u nichž pozoroval nejen soulad zevní, shodu dvou lidí z téhož světa, mající stejné záliby a požadavky životní, ale u nichž byla i jakási vnitřní harmonie duševní, souzvuk dvou intelligencí živých a ctižádostivých.

A shledal, že Mallon, ten čilý a roztomilý dobrodruh boulevardů i salonů, zdající se, jakoby

všechnu svou energii a všechen svůj vtip rozmařil při společenském tlachu, v klevetách zákulisí politických a ve světě velkém a skvělém, nebo v onom, jenž je v Paříži ještě skvělejší a větší, třeba že je ho jen půl . . ., stal se opravdovějším a daleko vážnějším. Z duchaplného ale příliš světáckého snaživce vyvinul se velmi seriosní a podnikavý pracovitý muž. Postupoval rychle, hnal útokem k svému cíli s bravurou a vytrvalostí pravého Francouze.

Mallon podnikl velkou cestu politickou, hospodářskou a částečně i diplomatickou po Evropě.

Vzal s sebou madame Mallon, poněvadž by se nudila bez něho a bez svých starostí a zaměstnání. A dosud . . . (slovo »dosud« pronesl Mallon s úsměvem šosáka) neměla jiných zaměstnání, nežli pomáhat mu při korrespondenci, seřaďovat jeho poznámky a výstřižky z novin, opravovat korrektury jeho článků politických a sociálně ekonomických.

A během dne, kdy Evžen projížděl s manžely Mallonovými Prahu a vykonal s nimi několik návštěv, přesvědčil se, že půvabná, tak skromně a jednoduše elegantní Pařížanka, roztomile povídavá, je skutečně vzorem ženy, jaká jedině mohla učiniti z větroplacha Mallona muže a jaká byla největší vzpruhou, posilou, rozněcujícím vzmachem jeho snah, podniků a plánů.

»Ona mi učinila život krásnější a především lehčí,« vyznal se Mallon, který přes všechnu svou záletnickou minulost u exotických hraběnek a čistokrevných Pařížanek ze zákulisí Folies-Bergère, nebo snad i proto zachoval si něžný cit a jakousi galantní zamilovanost ke své ženě.

»Jste šťasten, příteli,« pravil Voldan.

Seděli po obědě v jídelně hotelové při černé kávě a likérech. Paní Mallonová je opustila, šla se převléknouti před divadlem.

»Ano . . .« pokývl mladý muž a přimhouřil oči s neobyčejně dlouhými řasami, zjemňujícími výraz jeho tváře, »jsem celkem spokojen . . . Věř mi, že kdybych se nebyl oženil s Henriettou, špatně by to se mnou dopadlo. Jako s tím chudákem Grenetem. Vzal si nesmírně bohatou židovku — ošklivou, hloupou — má palác ve čtvrti Monceau, což je chic, má tchána, jehož bývalý společník sedí v káznici a jehož druhý zeť, ten prohnaný čachrář Delafosse, bude ministrem spravedlnosti — je tak šťasten z toho všeho, že pije celý den cognac, brandy and soda, cocktaily všelijaké a pocuchal si nervy tak, že již ani svůj monokl neudrží v oku . . .«

Oba přátelé vyšlí z ovzduší, prostředí, ač tak různých a přec sobě tak blízcí, vzděláním a cítěním tak spříznění, mluvili dlouho o závažném thematu dialogů mužů mezi třicátým a čtyřicátým rokem — o manželství, rodinném životě . . .

Mallon po svých zkušenostech byl pro manželství, jež dává klid a rovnováhu muži pracujícímu.

»Ale náš přítel Lilliers je jiného náhledu, co?« pravil Voldan, připomínaje jednodenní, efemerní lásky jeho z boulevardních kaváren a z tančírny Bullieru.

»Ach, Lilliers . . . ten tulák, agitátor! Víš, odkud mi psal? Z Plovdiva. Sešel se na své nové pouti po slovanském světě s naším kamarádem Milanovičem, který pořád se honí za svými velkými ideami . . . a při tom řeční k malým lidem balkánským, poučuje své barbarské krajany, kteří mu ostatně pranic nedůvěřují a vidí v něm emisara ruského, jinde jej podezřívají z agentství rakouského a někteří dokonce myslí, že žije na útraty Crispiho.«

»A je asi pořád ten starý bohêm od dřívějška? . . .«

»Ovšem . . . Nuzuje a štve se . . .«

»Takový skvělý talent . . . takový duch!«

»Obětoval se své myšlence . . . a svému lidu . . « prohodil Mallon a vydechl k zlacenému stropu jídelny vonný dým havanského doutníku.

»Obětoval se . . .« opakoval po něm Voldan a lehce se v něm cosi zvířilo . . . Vzpomněl si na různé osudy lidí, které tatáž myšlenka často ruinuje, jiným připravuje bohatý život. Mallon i on očekávali od politické činnosti své život velký, nádherný, mocný . . . a Milanovič, geniální hoch, potlouká se světem chudý, neznámý — a ještě hodí po něm nejhorší špínou, nejhorším podezřením . . .

Paní Mallonová přišla v rozkošné toaletě, v níž byl vkus, distingovanost a jednoduchost velkého slohu.

Byla teď krásná ta půvabná Pařížanka s očima důmyslnýma a zchytralýma a s úsměvem tak dětinným . . .

Omočila si rty v číši šampaňského, smíchaného s minerální vodou a vybídla je k odchodu.

»Abych nezapomněla,« pravila spěšně, »telegrafovala jsem do sněmovny, aby dopisy další poslali do Varšavy místo do Krakova, kde ostaneme jen jeden den . . . a sekretáři »Revue de Paris« jsem odpověděla, že článek o Rakousku federalistickém pošleš za týden . . .«

»Jakže? Kdy pak s ním budu hotov?«

»Ve Varšavě máme pár dní. Celý dossier rakouský jsem prohlédla . . . ty zaškrtané poznámky pro článek jsou připraveny . . . za dva večery to vyřídíme . . .« Pokrač.

JOSEF K. SLEJHAR:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

V něm pak jedině že nebylo by břemen, tíhy, nudy, strastí, muk a posupnosti hoře, nebylo by rozervání, zoufalosti, omrzelosti, neplodných zmatků a toho pustého vláčení se životem ze dne do dne, jak vše to s sebou přináší všechno to nezadostiučinění života, jenž vymkl se lásce a pravdě. O nic takového se nejedná, o to, aby vše bylo vzájemností a blahem, ve svém naplnění života, jen o to bahno se jedná, aby bylo co nejtučnější, co nejveselejší, a bylo k tomu co nejvíce peněz.

Kdyby jediná z těch nevěst, pociťujíc k němu družnost, místo všeho vynášení oněch svých výhod, jež ostatně byly nadýmány jako telecí kýty řezníkem, aby tím více lákaly oko kupce, ať již těchto kýt, ať již oněch nevěst — kdyby jediná to byla řekla: — Hle, taková je také má duše a takový jest cíl mého životního putování, a takto rozumím vážnosti a povinnostem, z nich i já chci přejímati svou část a tu část pak splniti se vynasnažím dle sil srdce svého a svého svědomí, a takovou znám pravdu a toužím po pravdách dalších a takovou jsem zaujata prací. A byla se ptala dále, jaký zase on je člověk, jak cítí a soudí, po jaké pravdě se pachtí a jakou prací je zaujat a souhlasil-li by tu s jejím zdáním o životě, a s jejími pravdami a s jejím konáním, a souhlasiv, zdali by chtěl ve sdružení s ní přejmouti onu část života, na onu posilu, na ono zpodstatnění duší, v kterémžto přejmutí by pak naplnilo se jejich blaho a štěstí, a nalezli by zároveň zadostučinění životního svého údělu. A byla se vzájemně ptala na jeho život, minulost a mravní vztahy, zkoumajíc je přísně, zdali je čist a oprávněn, aby přistoupiti mohl k oběti lásky, jíž má se bezmezně a bez výhrady vzdát lidské srdce, napotom jsouc dříve dlouho v uvažování, dlouho na stráži, aby láska nebyla změtena s pustou vášní, s návalem zvířecí smyslnosti. A byla dala na jevo, že i ona byla živa tak, aby u sdružení, k němuž srdce její vzpjati se touží, jasným okem, bez ochvění hříchu a skryté necudnosti vzhlédnout mu mohla v oko jeho, přivinout se k němu u celém požehnaném vzdání, v němž tělo i duše se spoutá, bez výhrad, u vzdání, které je jako mystickou září bytostí, jako nebeským plamenem duší, z něhož ony víc nikdy nemají se vyjmouti. A byla by si zároveň vědoma, že k této lásce, k tomuto soujemu putování, jež jakoby bylo očistou života, je potřeba naplniti tolik vážných povinností nevyhnutelných, dáti tolik záruk jejich dodržení, napjati tolik sil, které by nesměly nikdy ochabovat, vždy znova a každé chvíle pohotovy k zasažení. A kdyby mu místo o nábytku a svých hedvábných spodničkách a svém věně mluvila o tom, do jaké míry je sama schopna rozhojňovati hřivnu života, aby nezůstala ladem ležeti a nebyla jen cizopasně stravována, ale přinášela pravého požehnání životu, a byla dala dále na jevo, do jaké míry má ochotu vlastní prací vyhovovati všem svým potřebám a neodkazovati je prostě v jařmo jiných, ale uvědomiti si, že v tomto vyhovění je nejen tolik uspokojení svědomí a pravé naplnění praktického úkolu života, ale i že hříchem a kletbou je činiti jinak! A byla si dále vědoma, že v tom, co láskou má být, stranou musí se navždy odložit vše, co je sobectvím, chtíčem, libůstkou, leností, frivolní romantikou, pouhou šalebnou maskou života, v čem všem staví se život na odiv, na úkoj vlastní rozmařilosti a samolibosti, která nikdy není k ukojení, a že má-li býti onoho povznešení života k lásce, musí k této nejsvětější, nejnádhernější budově života dříve základ pracný být vybudován, kterýž sluje povinnost a svědomí . . . Aby jen takto uvažujíc byla naznačila, ona že takto život pochopuje, jen takto jej míní vésti, jen takto celým bytím že se mu chce vzdát, a on, soudí-li také tak — a tak by jen souditi a vésti si musil, aby ho mohla milovat a mohla být jeho ženou, — aby jí byl nápomocen ve jménu božím a aby spojili svá srdce.

Oh, nikdy se tak žádná nezeptala! A žádná mu nic takového nenabídla. A žádná nekladla si oněch výhrad, jež u milované ženy byly by mu jako božským zákonem. Zeptala se jen každá, shlédla-li, že je dost feš, kolik má příjmů, v jakém je postavení a jestli titul je dost lákavý. A to postačovalo k ocenění člověka. A sama také víc ze svého srdce neuznávala za vhodné zjevovati — nic jiného, než kolik těch tisíc bude, jaké byly instituty, jaké ty spodničky a jaká možnost k nic nedělání, k promaření a spustošení života. Tyto záruky postačovaly dle jejich zdání úplně k té instituci, jež zvala se výhodnou partií na obě strany, tou institucí, která božství lásky zvrhá v peklo prostituce a životní zkázy.

Se vším pryč! Rázem vše odbyl a drsně posléz vyháněl všechny posly, již měli za provisi kuplovati, jakýmsi bičem neskonalého rozhořčení vybičoval všechnu tu láj života od prahu svého srdce — jako Kristus vyháněl z chrámu svatokupectví. A nikdy pak necítil se tak bídným a opuštěným jako tehdáž.

Zase jeho srdce zůstávalo tak samo, tak samo zůstávalo to srdce jeho v oné tíži a osamění, kdy zdá se posléz člověku, jakoby ta samota stala se příšernou bytostí vedle jeho, vystoupivši odkudsi ze záhad strašnosti, aby zela na bytost člověka jako otevřený hrob v temném

vypjatí svých úmyslů. A co za tohoto stavu na jedné straně stává se život čímsi tak nezměrně pustým, jako u černé závrati propadání za cílem, jehož nikdy nebylo, obklopuje se na druhé straně mukami zoufání, šílenstvím hrůz.

Tak mu již začalo být. Ona mystická bytost osamění přistupovala k němu vždy blíže. Zelo cosi na něho jako hrob, jenž čeká na uzavření. A někdy tato jeho bytost ve strašných němotách svého obklíčení propukala v pravý povyk onoho úpění stesku, jímž tak bezmezně překypovalo srdce jeho. Bylo v něm šílenství a zoufání hrůz života beznadějného, bez lásky. Tak mu již tehdáž začalo být. Tonul v oblasti nezměrného opuštění. A již již sáhat chtěl k těm prostředkům, které by učinily náhlý konec této pusté nesnesitelnosti . . .

Až tu přišla ona — ó, chvíle požehnanosti a záludy osudu, jak nezměrně je srdce vděčno tvému příští. A v jaký vznes perutě tvé lásky uvedou, v jakou oblast nevytušenou pojmům sobeckosti a pusté všednosti. Jaké znění v duši uvede, jako když včelstvo rozpěje se mystickým svým souzvukem u prvém svém vzlétnutí v jaro, a blankyt nebes zanícený jarní září, jakoby sestupoval v souzvuk jejich, stanuv v jeho harmonii. Požehnaná chvíle taková, v branách věčna klíčí tvůj vzrod, a tam osud tvůj dán Nebeskou mannou jsi napojena, abys, sestoupivši v duši lidskou, v ní naplnila celé své poslání boží . . . . Ó, Marie, ty's jakoby určený cíl života mého, jakoby záměrem věčnosti, jež ve mně zanechala svou část, jsi bytostí této chvíle nejslavnější, jsi andělem onoho poslání, údělem naplnění, v němž království boží zůstaveno je člověku . . .

Srdce již není samo!

Jaký nezměrný hlahol, jaký jas harmonie vzejmul se mu nitrem při tomto pomnění. Vyplynulo jím cosi jako dech boží chrámem v klanění se zástupů. Všechna allelujah srdce vzejmula se u nevystihlém nadšení . . . a jakoby si připamatovával neustále v úžasu opojení svého, že blíží se k samému oltáři svatyně, k božství samu! Chrám duše jeho vzněcoval se jako v onom nezvěstném závanu věčnosti, když tato přidává se k pozemskosti.

Musil prudce vydechnouti. Nezměrný byl to vzdech, jímž jíhlo nitro u nesmírné své rozkoši. A bez tohoto vzdechu, bez této úlevy jakoby se nitro, všechno cítění musilo rozplynouti samo v sobě, jako oslnivý žár stravuje se posléz světlem svým

Vytrhl se to tímto vzdechem posléz sám ze sebe ještě k těm chvílkám nutnosti se navracuje, jež zbývaly na jeho dráze a u nichž bylo se mu ještě pozastaviti, než ve svatyni božství vejde. —

Velký posun elektrického světla zběhl dvorem. Rozšířil se jako dvěma nesmírnými veřejemi na obě strany, jakoby cosi neoznačitelného se zmítlo a sebralo s sebou, načež zase ony veřeje semkly se těsně v sebe zároveň. Řinčivé dunění narážejících na sebe vagonů žalostně jako u výčitkách probralo se nehybnou nocí — zase kdes tam v předu nádraží sune se do dvora celý nákladní vlak, jejž nyní vagon po vagonu přejímají volská spřežení, uvádějíce jej k jednotlivým traktům v jeho stanoviště A voli přihnáni z teplých svých stájí, jakoby pociťovali neúprosnou tíhu zbývající pro ně lopoty, rozbučeli se táhle a smutně, a jakoby třásl se a trudně toužil ten jejich ozev, v němž tolik zvířecí duše je utajeno. Toužila a snila ta duše zpátky po teplé stáji, po svém nočním odpočinku, z něhož byla vyrvána po všem tom, čeho byla zbavena, aby výhodněji jejich zvířecí tělo v oběť bylo uvedeno, a jakoby to bylo v zabučení tom porozumění tragice jejich osudu — i jejich zvířecí svět schvátila vřava života, uloupivši jim vše. Nocí do daleka a široka zvučela ozvěna jejich nářku, jakoby divně nalébala a hledala účasti — a on nemohl nenaslouchati. A dříve než by zase odebral se na nejbližší určenou stanici, pozastavil se jaksi ještě dříve u tohoto hlasu A že míra pravé soutrpnosti a nejvyšší míra účasti a lítosti nad každým osudem, jemuž určeno je strádati, vzbuzuje se a naplňuje v nás, nacházíme-li se sami v plesu srdce, tak bylo i u něho. V záři duše své, jež vznášela se nad celý svět, shlédl každý stín země a byl by shlédl i stín nejútlejšího vlákna, jež chvělo by se v utrpení; a takovou soustrast pojal náhle s těmi nevědomými zvířaty, jimž odepřeno všechno právo jejich a nad tím osudem celým, jenž jim zde kyne, aby nežila v blahé přirozenosti jim dané, ale povinnosti bez oddechu a pozastavení sloužíce v jařmu, dosáhla své nejmožnější živé váhy . . . ano, ano, vznesl se v něm jakýs hlas . . . na vše sahá kořistění lidské, bez útrpnosti, poshovy, vše schvacuje ve svůj cíl mamonu, jen u výpočtu shledávajíc svůj cíl . . . Tak mu bylo podivně líto těch zvířat, jejichž tragický řev jakoby mu vždy označoval onen všechen nezvěstný nářek ostatní, jenž vyplývá ze stejného údělu, ať lidského, ať zvířecího. I druhdy za tohoto bučení žalu bývalo mu tak nezvykle úzko na tom samém dvoře, kde nyní jeho duše vynášela neustále svá allelujah k Tvůrci. Ale nyní v její chvalozpěv jásotu a plesu, v toto vyvírání nejtajemnějších vznětů lidskosti u svrchovaném jejím pomnění, vše dovedlo se nyní ještě jinak vpojovati, jaksi neobsáhle vpojovati u vzhlédnutí čistším, z obzorů jakoby objímajících všechnu lidskost a všechno cítění, na vše jakoby mohla shlížeti jeho duše v nebývalé, neochabující moci a ryzí vše přezařující jsoucnosti takovéto neskonalé účasti. Zdálo se mu, že v účasti této, jež výronem je srdce. když posléz nalezlo sebe, když dáno mu bylo ono zadostučinění, které tvoří jedině jeho žití a je mu vezdejším smyslem,

v té účasti, v níž i jakoby samo božství shlíželo u vyvrcholení své všemohoucnosti na to, co děje se v tvůrčím díle jeho, u průběhu všeho dobra i všeho zla, jímž oběma stejně kyne svou ukládající se svrchovaností, aby vše v tajemství majestátu svého přivedlo ku platnosti za nejvyššími cíli svými . . .

Slyšel v sobě hlasy a viděl v sobě pozvédání. A jakoby plynula v něm tajemná řeka, uchvacující jeho nitro ve své mocné vlny, jakoby vzhledy nebes plynuly. Plynuly v něm svrchované vzněty lásky, horoucnosti milostné, jako plesání a božství samo. A plynuly v něm vzněty jiné lásky, jiné horoucnosti, které jakoby přejímaly všechno hoře světa. Slyšev onen nářek v jásotu svého srdce, jakoby tam do těch zdrojů utrpení chtěl celou duší tolik vpojiti útěšného a slibného z tohoto vlastního údělu svého a všemu kynouti na povzbuzení k naději. Jakoby všemu sliboval horoucně. A bylo to slibování, že co jen nadejde ještě to, co se nyní připravuje, pak že zároveň na vše seslána bude velká milost nebes a nastane ona záměna svrchovanosti, jež všechnu tu tragiku a bídu života uvede v neskonalé pojmy jasu a blaženství. S takovým cítěním, vzněcujícím se v nedosáhlost pojmovou a jemuž nemohlo býti dáno slov a poskytnuto výrazu, ale jímž srdce jeho v překotu svém se označovalo, budujíc si všechno své lidské pomnění do budoucna, pozastavil se na okamžik onen u tohoto zvířecího žalostnění, naléhajícího ve tmy noci. S cítěním tímto byl by se nyní pozastavil u utrpení každého, u utrpení i ústrachu mušky, jež uvázla v pavučince, i u utrpení haluze, jež usýchala na květné jabloni. Nebyl již dávno sám, mělť Marii. Ale v tuto chvíli nejen ona dlela v něm tak neskonalá, svatá. Jakoby ještě cosi jiného, tak neobsáhlého bytost jeho navštívilo, aby v duši jeho navždy se zahostilo nadále tam sídlíc s nimi všemi. Nebylť již docela sám! A v tomto obcování sdružném nechť nadejdou všechny věci života a světa. S cítěním tímto, s touto zmírou rozevírání se nepoznaných zdrojů života, shrnujících v okruhu svém všechno, vcházel posléz na následující stanoviště tovární práce, na oné dráze v pozemskosti spějící, jež jakoby zasáhala v nebesa — —

Vešel do kotelny, ku vznikům a pramenům vší té nesmírné síly, jež do všech továrních traktů odtud byla jako v bouřlivém překotu rozváděna. Všechna ta rozvířená moc v celé širé oblasti tovární zde měla svou podstatu a jádro.

Hlavním vchodem nevešel, ale ústraním malých zapadajících dvířek, s jakési pavlače, jež stála na úrovni s podlahou vagonů, které těsně k ní samé se vsunovaly. Zde skládalo se uhlí a dvířkami oněmi hrnulo se do kotelny. Celé vlaky s uhlím dojížděly denně do těchto míst a jako v bezednost, která není k naplnění, vyprazdňovaly sem svůj černý obsah.

Sestoupil několika železnými schůdky dovnitř, dvířka za ním sama zapadla. Vytanula před ním místnost poměrně úzká a jaksi nesmírně dlouhá, klenutá, vysoká, v jakési stlumené vřavě duníci, jež kdes v její klenbách a základech zároveň zdála se hrozivě vytrvávati. Naplněna byla jakousi vřele třeskutou, rudě zamženou atmosférou, z níž dole vyzírala jakoby šklebícími se čelistmi posupná řada ohňů, kypících, rudých výhní, z nichž kamsi v strašlivý zad chrlily se neustále plameny. Některé tyto zceněné čelisti spočinuly zrovna v jakémsi strašném, ulehlém klidu, dokonávajíce jako v zažívání netvora v řeřavění svého sežehujícího se bílého žáru. Po třiceti párech bylo těchto výhní, jako stále rozevírajících se ohnivých tlam. Třicet kotlů to svorně dnem i nocí pracovalo v těchto místech, chrlíce ve společné ohromné potrubí soudružně svou ohromnou moc, jež vyvírala z jejich útrob jakoby u kynutí pekelném. S hůry vzhlížela sem zamřížovaná okna s neunikajícím z nich rudým, do krvava a řeřava přecházejícím zábleskem, jakoby úsvitem zlých demonických očí, co za nimi vlála tma. Temný, vzbouřený hukot, jenž vzbuzoval úžas a neurčitý strach a pak jisté překotné otřásání a zmítání, které neochabovalo ani okamžik, trvalo jako sopečné dunění v této místnosti, jež v zamžení kdes stále unikajících par, krvavým světlem vznícených a jakoby řeřavě fosforeskujících a stále znova divě vzplanujících, a pak v tomto hlubokém osamění noci, které tady tak tušivě přepadalo duši, nabývalo neoznačitelného rázu. Jakás příšernost demonické extase zde vystanula.

Před každým párem ohnivých tlam stanula lidská postava, ponure zamračená, v jakýs soumrak duše své se vzdávající. Každá z nich, se stran příkře osvětlená, jako oblita zářivým bronzem, u neklidném vlání plamenných reflexů, jež se na ně vrhaly z oněch ústí, vysvlečená do košile, hrubé, zčernalé, v obličeji každá začmouzena a jako uřícená, zvláštního, bělmem svým příkře probleskujícího pohledu z okruhu sazí, některá s dlouhým hákem v rukou, jiná s lopatou, všechny jakoby u strážném vyčkávání a každé chvíle pohotovy k zasažení do těch hrůzných živlů před sebou — každá z těch postav sebou hnula při jeho příchodu pudem podřízenosti. Zároveň odkudsi znenadání se vybrav, kolísal se hned k němu délkou síně dozorce, vyňav ze rtův dýmku právě tak černou, jako zde vše ostatní. A v takové trudné pokoře upjal k němu bělmo svého pohledu, jež svítilo jako olověnou, zbubřelou slepotou. Měl na sobě kabát, poněvadž mu často bylo vycházeti ven. Pokrač.

MILOSLAV SILÉN

MĚSÍČNÁ NOC.

Pod smavým stinem rév spí modrý zámek sladký
po stěnách stříbrné paprsky tiše mrou,
šum kroků ztlumených jde ku předu a zpátky
dřímavou, zvlhlou noční zahradou.

Vášnivým vzdechem vzňaté růže voní
útlými kalichy kolébajíce v snách,
co rosa stříbrná v korunách pozazvoní
a lilje bílou dlaň vychýlí po hvězdách.

Jdou pěšinou, princ sličný, paní bílá,
vedeni hebce modrým stínem svým . .
Tu půvabná se luna nachýlila
úsvitem s hůry na ně stříbrným.

I libá měkce plamenné jich líce
s něžností líbeznou, svědkyně lásky jich,
a světlé koruny, v mír sotva dýchajíce,
zaplanou kouzelně ve svitech stříbrných.

Pak zastře svoji tvář a v zářný oblak vplí!í,
nastane v klenbách nočních sladký šum,
v svém snivém zášeří tak prodlí mnohou chvíli
žehnajíc vroucně jejich polibkům . . .

FEUILLETON.

GLOSSY K OTEVŘENÍ RODINOVY VÝSTAVY V PRAZE, dne 10. května 1902.

Ve věku, v němž Donatello vítězně skončiv svého Gattamelatu, vrátil se do Florencie, vystupuje Auguste Rodin, vyvrcholivší svou činnost Balzacem a Victorem Hugem, za hranice své vlasti. Jeho životní dílo, známé v mnohotvárném svém bohatství Francouzům souborně od poslední světové výstavy pařížské, vystaveno bylo v zlomcích a částech loni v Drážďanech, Berlíně a Benátkách; popsáno i reprodukováno, milováno i zbožňováno současně i u nás krásným sešitem »Volných Směrů«, a teď stojí takměř celé a úplné před námi v rozmilém pavillonku pod zeleným úsměvem zahrady Kinského a kvetoucí básní Petřína. Tak Praha stává se pojednou jevištěm mohutné slavnosti umění sochařského.

Neslavili jsme za onoho jasného jarního dopoledne sobotního znovu všecky vyhaslé a mrtvé oběti umění včerejška, neradovali jsme se všemi oslavami sochařské virtuosity a umělecké techn ky minulosti, nýbrž daleko více slavili jsme plnou a sytou uměleckou pravdu dneška a tuchy i naděje sochařství zítřka. Neboť ne to, co A. Rodin zdědil a přetělil z umění svých velkých předchůdců a učitelů, Rudea a Baryea, ne to, čím vyvrcholil tento jistý a pevný virtuos techniky jejich mocné formální umění, znamená význam a hrdinský smysl jména Rodinova. Jeho dílo tak rozmanité nejen sujety a náladami, nýbrž i psychologickými hledisky, milujeme a ctíme všickni jako dílo rušitele, naplnitele a stvořitele.

Auguste Rodin přišel, aby rušil. Neboť bez hněvu a opovržení nepřichází genij v žádném umění. Genialita má svou metafysiku nenávisti a nespravedlnosti. Její velká nenávist jest transsubstanciace velké lásky. Rodin mnoho nenáviděl a mnoho rušil, protože mnoho miloval své umění. Miloval absolutní láskou sochařství a našel místo něho ubohou služku falešných citů a klamných náklonností vlasteneckého a humanitního měšťáka. Našel vládu mrtvé allegorie a obnošených emblemů na jedné straně a despotism anekdotického genru a dobromyslného šosáckého realismu na druhé. Místo tvůrčích sochařů našel učené a svědomité cestovatele po museích odlitků a pilné absolventy sochařských akademií, již dostávali ceny od školy, výstav a státu za to, že pracovali právě tak jako jejich professoři. Místo odvážných dobyvatelů našel sladké a hladké miláčky elegantního světa, již gracií a roztomilostí maskovali vyhaslé srdce a mrtvý zrak. Našel umění vysoustruhované a »vkus klassický«. Nic nenávidějí jeho díla tak jako tato krásná a prázdná slova. Nikoliv, ona nenenávidějí jen, ona je ruší.

Pohleďte na »Orfea«, který stojí i na naší výstavě, na tuto slavnou apotheosu dionysského opojení umělcova . . . hleďte na ni pozorně: komentuje celého Rodina. Orfeus mluví s hudbou-poesií — jest to pro něho ještě jednota — jest cele, všemi smysly vzrušen, žije svou hudbu celým ústrojím, jest opojen, šílí, jeho upřílišená lyra roste do gigantických rozměrů. Dionysské umění, jak je formuloval Nietzsche, jest před vámi nejen sujetem, ale provedením. Nietzsche pochyboval, že by sochař dovedl býti διονυσιακός: Rodin jest jím. A teď vzpomeňte, jak formulovalo před Rodinem těch sedm tisíc sedm set sedmdesát sedm uznaných a osvědčených sochařů své Orfeje — — a jaký příkrý úsudek pronáší Rodin svým dílem o nich. Všecken prudký a litý odpor, jenž od »kovového věku« po »Balzaca« stíhal díla Rodinova, byl odpovědí uznaných a osvědčených. Neboť těm se neodpouští, kteří přišli, aby rušili.

Rodin neruší jen vyžilé a skomírající tradice, ruší i svou dobu. Theorie prostředí, jež z vlády Napoleona III. a jeho malých přítelkyň vysvětlí ovšem Bouguereaua, marně se snaží vyložiti Rodina z třetí republiky. V době malých boulevardních novellistů, elegantních a šviháckých, chvějících se atavistickou mdlobou, dříve než život spa-

třili, vytvořen jest z pelasgického balvanu strašidelně obrovský Balzac, tento Memnonův koloss, jenž byl romanopiscem a jenž se naučil absolutně pohrdati, protože vše viděl — — — — a byla to komedie. Několik kroků od boulevardů, po nichž se procházejí s raffinovanou koketerií bourgetovské krásky, u nichž každý pohyb, každý záchvěv jest vypěstěn, vykalkulován, vypozorován, zbásněn »Polibek«, jen a jen instinkt, vášeň, příroda. Francie Reinachova a panamistů dala vzrůsti »Měšťanům z Calais«, literatura Montesquiouova a Moréasova »Victoru Hugovi«, na němž bezprostředně spojen básník se živly, s věčnosti a pozdravy tajemství. Tak ruší svou dobu Auguste Rodin, nepodoben plastikům pergamským, již za doby drobných piklů s Římany, machinací finančních, filologické nadvlády v poesii a filosofie Euhemerovy vzbudili giganty a jejich kosmické boje.

Auguste Rodin přišel však, nejen aby rušil, nýbrž i naplnil. Kráčíte po strmých vrcholcích věků, zamyslíte-li se nad těmi, jichž je naplnitel. Po sto letech vyslovovati se bude jméno Rodinovo spolu s jmény Donatella a Michel Angela: nám zdá se, že tito dva krajní naturalisté a idealisté zároveň jsou jeho mistry a učiteli; budoucnost uzří v nich bratry jeho. Postavte se před Rodinova Jana Křtitele, jenž jest Absolutnem askese, a vzpomeňte odlitků a reprodukcí, které vám dávaly hádati naturalistickou krásu Donatellova Jana Křtitele v Sienně. V technice nebylo lze jíti dále, než šel Donatello, a Rodin tu stojí jemu úplně rovnocenný. A přece i tu jest naplnitel. Prosycen jemnější sensibilitou naplnil dílo Donatellovo askesí a mystikou absolutnější.

Portréty Rodinovy, z nichž v naší výstavě visí Dalou, Rochefort, Falguière a mme. Rodin, nemají ani mezi nejzapřisáhlejšími nepřáteli mistrovými odpůrců. Odzbrojují přímo. Hledává se v nich přímé pokračování římských umělců, quattrocentistů a francouzských plastiků barocca: než i tu Rodin dovršil. Psychologickou introspekcí stojí nad předchůdci a vyvrcholuje řadu plastických portrétistů. Vzestup její nedovedeme si již představiti.

Rekovný čin vykonal Rodin jako dovršitel sochařství pomníkového. Víme příliš dobře, kam pomníkový nevkus a pomníková ubohost dospěly. Prošli jsme Vítěznou Alejí a zastavili se u Bismarckova pomníku v Berlíně. Prožili jsme české pomníkové konkursy. Pochybovali jsme již o možnosti osvobození z jařma jednostranného schematismu, který všecky úlohy řešil dle dvou, tří formulí, daných antikou a italskou ranní renaissancí. Pak přišel Balzac, přišel V. Hugo, přišli Měšťané z Calais. Balzac, definitivní typ pomníku básníka, jenž, bohužel, v budoucnu bude kopírován a trpaslicky reprodukován u tisíce epigonů, stojí bezprostředně vedle Verrocchiova Colleoniho, definitivního typu pomníku condottiera. V. Hugo, jejž na výstavě lze nejen viděti, ale v detailech studovati, znamená opět jiné vítězství dovršitelovo. Kde sochařství shledávalo sílu faktu němou, pracovalo výmluvnou silou allegorie. Ale hlas této stal se posléze banálním a vulgárním. Nebyl to vnitřní hlas myšlenky, nýbrž náhodný hlas emblemů a vnějších attributů. Ještě Max Klinger pracuje jimi. Allegorické emblemy nezvyšují, nýbrž ruší bezprostřední velikost jeho Beethovena. Na grandiosní sochu napsán jest vtipný, ale přece jen malicherný epigramm. Rodin odstranil allegorii a hledal vnitřní tajemný hlas — symbolu. Kde byla dříve náhodná allegorie, jest u Rodina hluboký symbol. Hleďte na Victora Huga: k tomuto geniji slova a verše mluvily všecky věky a kultury svými symboly, Rodin, velký zjednodušovatel, shrnul je ve dvě symbolické postavy. Hlas jejich jest svůdný a okouzlující; Victor Hugo lačně poslouchá: v těch dvou postavách jest celá věčnost. I »Měšťané z Calais« jsou pomník naplnitele: umění skupiny oživeno novým velikým dechem. Tyto zoufalé postavy krajně naturalistické pojeny jsou nerozlučitelně slavným mravním idealismem. Není to více pomník národních hrdinů, nýbrž pomník národního hrdinství vůbec, až výstražně velikého pro Francii churavou a korrumpovanou. Tak i silným hlasem svědomí jest umění velikého naplnitele.

A posléze Rodin stvořitel. Nové světy stvořil Rodin v plastice: světy nového snu, nového tušení, nové mystiky. Nekonečně sensitivní srdce, nekonečně spekulativní hlava, nekonečně pevná ruka, již illustrují též bohaté, čistě sochařské kresby, spadají na těchto dílech v jedno. Nová tajemství moderního člověka odhalil nám, ne však v náhodném osvětlení prchavé chvíle: sub specie aeterni všecka Rodin jest největší plastický básník nové erotiky, krajně sensibilní, krajně raffinované zároveň. »Polibek« vyvrcholuje její štěstí, »Amor fugit« a »L'Amour qui passe« její zoufalství. Hle, nové Inferno, než i nové Paradiso. Horečnými slovy této nové erotiky mluví i nová mystika. Nevíte, je-li její spekulace závratnější, či živelnější její vášeň. Jeho »Modlitba« — nové náboženství bez naivnosti, bez něhy, volá zoufale a přece prudce k nebi tolikráte oklamavšímu. Renanova slova »Nevím, je-li Bůh, ale tuším, že se tvoří,« proměnil tu Rodin v osudnou věštbu delfickou, jejíž tajemství zmítá celou bytostí. Pohleďte konečně na pomník, jejž si velký stvořitel sám zbudoval: »Člověk a jeho myšlenka«. Tak jde srdci našimi: přissát horečně k myšlence a tajemství, osamělý a přece nikoliv opuštěný, kladoucí sám sobě hádanky, řešící je sám sobě, anachoreta kontemplace, která je tvůrčí . . .

Pojďte a vizte . . .

* * *

Toto životní dílo předvedeno bylo české veřejnosti dne 10. května. Vernissage byla tentokráte velikou slavností. Dámy, umělci, spisovatelé, politikové, lidé myšlenky i díla přišli se poklonit. Přijeli ctitelé z venkova i několik francouzských hostí. Spolek mladých výtvarníků »Manes«, jenž pořádá výstavu »za své morální, umělecké a finanční zodpovědnosti«, jak čteme ve výstavním katalogu, pokusil se naučiti české obecenstvo ceremonielu v cizině obvyklému při slavnostech umění. Vernissage měla důstojný průběh. Obě řeči, předsedy »Manesa« St. Suchardy i pražského purkmistra dra. Vlad. Srba stručně zahájily výstavu. Když dozněly, a první formality společenského představování byly vykonány, nastalo na okamžik mlčení. Bylo to mlčení obdivu. V obdiv hlasitý proměnilo se pak první mlčení.

Viděli jsme nezapomenutelnou a charakteristickou scénu. Před pomníkem V. Huga stanul pozorně stařičký dr. Rieger se smíšeným dojmem údivu a překvapení. Pojednou tento krásný stařec, za jehož mládí vyznával se ještě srdcem Thorwaldsen a činem Hähnel, přemožen novou krásou, pravil důrazně: »A přece tento pomník myšlen jest zcela monumentálně.« Tak stojí Rodinovo dílo před námi: obdivováno neméně starou, široce chápající generací než mládeží, jíž stává se výtvarným evangeliem.

Jest tu, aby bylo chápáno a milováno, abychom se mu vzdali celou svou bytostí. ARNE NOVÁK.

DIVADLO.

Dokonč.

Jeden z nejlepších překladatelů a vykladačů Shakespearových v Německu, Friedrich Theodor Vischer, nazývá »Macbetha« »tragedií týraného svědomí« a praví na jednom místě ve svých přednáškách (vydání spořádané Robertem Vischerem ve Stuttgartě 1900): »Shakespeare vylíčil Macbetha jako pravého syna své doby, ještě divoké, nehorázné a krvavé, ale která nicméně vytvořila již lidské právo a bohabojný řád. Jeho Macbeth hodí se sice spíše pro hrdinu, ale je také měkčí, nežli v pověsti (Shakespeare vytvořil »Macbetha«, jak známo, na základě údajů a pověstí Holinshedovy kroniky), nadaný poetickým smyslem, lásky schopen. Vnitřní jeho rozpory vypadají zcela moderně. Záleží v této tragedii

na tom, jak čin z nitra vzniká a jaký je při nepřetržité řadě zločinů vzájemný vztah nitra k činu... Psychologický zájem má tu převahu.« Pan Vojan dobře to vycítil, když roli svoji tak zakládal, jak jsme ji při představeních »Macbetha« slyšeli a viděli. Pravím úmyslně »při představeních«, protože — i kdyby »Macbetha« samotna vůbec bylo lze zažiti hned při jediném večeru — teprve po několikerém bedlivém vnímání jednotlivého výkonu té váhy a vnitřní obsažnosti, jak tento, poznáte do podrobností celé založení a vyhránění role a nezmateni nahodilou snad odchylkou okamžiku, dovedete podívati se stvořené postavě až do duše. Hned při vstupu naznačil p. Vojan zabarvením hlasu onoho Macbetha, který nese v duši již hořlavinu té veliké, neodvratné a zhoubné ctižádosti, která rozplápolá první jiskrou, z věštby čarodějek vylétnuvší. »Glamis a than z Cawdoru! — To největší je za tím!« A hned v zápětí té zakotvené už myšlénky, která je mu »vybídnutí nadpřirozené«, klíčí už zárodek příštích zločinů; první zavanutí větru z dálky, nežli v bouři všecko se rozvíří. »Má myšlenka, kde vražda dosavad jest pouhým přízrakem, tak otřásá mou lidskou podstatou, že všecek život je zdušen představou, a není nic než to, co není.« V přítomnosti dobrého krále Dunkana je mu už nevolno, chce pospíšit napřed na Inverness, aby příchod králův choti své zvěstoval, té silné ženě, plné odhodlání; jeť příliš zmaten v duši, která propadá již zvolna strašlivému rozhodnutí. Mladý princ Malkolm jmenován dědicem trůnu: »to stupeň jest, kde musím klopýtnout, či přeskočit — neb v cestě leží mi;« a hnedle už: »Však to se staň, nač zrak se bude bát, až vykonáno to, se podívat.« Všechnu to zmatení ducha, rodění se a divné zmítání myšlénky, která se stává utkvělou, hrůza i ctižádost, lákající zločin i neodvážná ušlechtilost reka, to všecko dovedlo se ozvati ve hlase i v mimice hercově. Všecko jste s chvěním cítili, a vše, co přišlo potom, chápali. Po velké duševní trýzni to přišlo, na duši štvanou neodolatelnou mocí od zločinu ke zločinu, od hrůzy ke hrůze, v tak úchvatné gradaci, kterou p. Vojan dovedl vystihnouti. Je naprosto nemožno, abych tu šel s hercem za autorem od scény, ke scéně, ale kdybych to mohl, nezůstalo by pojetí páně Vojanovo nikde vedle cesty. Snad tu neb tam selhaly vnější prostředky, ale založení role bylo takové, jak v mých představách Macbeth stojí, jedná i trpí. Až na jednu scénu, kde sešel herec pod představu. Je to výstup na počátku třetího jednání, scéna Macbethova s vrahy před zavražděním Banquovým. To nebylo královské, to bylo na úkor Macbethovy velikosti. I když král sejme hermelín, zůstává králem, a když o nástroj královské své moci, který padl do bláta, ruce si třeba znečistí, jsou přec to ruce královy, a i to žezlo nesmí přestat cítit, že je drží král. V té scéně po mém soudu Macbeth neudržel korunu na hlavě, a byl nucen vzíti ji pod paži, nevnutil svou vůli, vyjednával. Za to právě ony scény, které to vniterné založení Macbetha páně Vojanova mohly akcentovati, byly znamenité. Ať vzpomenu jen scény bezprostředně před zavražděním Dunkanovým, i duševního stavu Macbethova po té vraždě. Nebo scény při zjevování se Banqua na hostině, anebo té veliké scény ve věži, kde přehlušuje Macbeth ozvy minulosti v duši, vydrážděn a na kraji beznaděje, která krok za krokem již se blíží s Malkolmem a s Macduffem. To byly scény, jimž zmodernisované, když už tedy je třeba tomu tak nějak říci, pojetí Macbetha nic na mohutnosti a působivosti neubralo. Nechť se ostatně cokoli vytýkalo panu Vojanovi, snad namnoze jen ze zklamaného očekávání, které zvyklo vídati v rolích tohoto rázu pathetického hrdinu, nechť i opravdu někde nedostoupil tam, kam chtěla vůle a hnalo ho pochopení a stvořená představa, jsem jist, že dobou — a »Macbeth« jistě každoročně vrátí se na naše jeviště — vypiluje svého Macbetha až k samé dokonalosti. Ostatně byla Macbethovi páně Vojanovu dobrou »družkou velikosti« lady paní Danzerové. Před tímto výkonem jejím stojím s opravdovou úctou. Výkon její neměl velikého tragického rozpjetí, měl však přece tragickou hloubku, neměl mohutných obrysů »lidského démona«, ale byl pevnými liniemi nakreslen, a nesl v sobě duši až k zločinu oddané, vášnivé ženy Vischer ve zmíněných již přednáškách dotýkaje se této vedle Macbetha druhé postavy, v jejímž nitru se, jak praví Brandes, odehrává nejvlastnější část děje této tragedie, napsal mezi jiným: »Žena je ve vášních absolutnější, nežli muž... Zachvácena vichrem, který ji s cesty strhne, dostane se až k ohromnostem. To je lady Macbethová. Jako Macbeth jest i ona nebezpečná básnická povaha, ale vyšší ještě měrou. Její mohutná fantasie odívá se rudě planoucím purpurem; je to táž barva, jako u Macbetha, ale ještě potencovanější.« Paní Danzerová niterné dispos ce svojí lady Macbethové dovedla spojiti v nervovém založení ženy, lidské bytosti, se shakespearovskou silou básnické postavy. Podala svoji vlastní creaci, a to by bylo úctyhodno, i kdyby to nebylo tak působivě dopadlo. Zasvítilo v tom umělecké cítění a opravdovost, a to obé zaslouží respektu.

Škoda jen, že hlasová nevyrovnanost v některém okamžiku oslabila dojem chvilkovým vzrušením z celkové nálady. Vedle těchto představitelů hlavních dvou rolí tragedie nutno se zvláště ještě zmíniti o překrásné scéně lady Macduffové, která osvětlena byla plným paprskem velikého umění a poetické duše paní Kvapilové, Banqua páně Šmahova, který měl sílu i charakter postavy, kterou básník postavil vedle Macbetha, a Malkolma páně Matějovského, který byl velmi dobrý jmenovitě ve scéně v zahradě královského zámku anglického. I episoda setníka z počátku prvního jednání, kterou upozornil na sebe pan Vávra, stojí za zmínku. Bylo tedy, abychom dvěma slovy resumovali, představení »Macbetha« nově vypraveného a nově obsazeného skutečnou znamenitou událostí letošní sezóny. A přece vnější dojem u obecenstva nebyl takový, jak bylo lze očekávati, a jak bylo by s přáním. Čím to vysvětliti, dost nesnadno se dohadujete. Shakespeare stojí dnes přece už příliš nad okamžikovým vkusem doby, než aby náladou obecenstva dal se úkaz částečného neúspěchu oddiskutovati. Je tu celá řada složek, které působily každá po své stránce a svým směrem, a všechny dohromady asi přičinily k tomu, aby se divadelní naše nevyškolené, pohodlné a pod povrch se nepouštějící obecenstvo nerozehřálo. Ale o tom bude jednou třeba hodně si pohovořit, protože umělecká práce, veliké, krásné dílo, a soustředěná energie se tak lacino nesmí obětovati lehkovážnému nechápání z klidu se nevyrušující prostomyslnosti nebo ledabylosti, ať už zavane odkudkoli. »Macbeth« je příliš veliké dílo, a příliš svědomité, intelligentní práce bylo tu ode všech činitelů zužitkováno, než aby směl zapadnouti zase do archivu, znova zapomenut. Naopak je nutno vždy znovu zkusiti na něm vnitřní sílu i vyspělost vnějšku. Až v příští sezóně bude někdy do repertoiru zařaděn, budu snad míti příležitost rozepsati se obšírněji ve zvláštním článku o všem tom, co dnes se mi do péra tlačilo, ale nač nestačí rozměry pro referát, které tentokráte beztoho nad míru byly překročeny. Ale věc byla takového významu, že mi i mimořádné to referování bude prominuto. —s—

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předpláceji odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. 1. ČERVNA 1902. * ČÍSLO 24. *

PÍSNĚ TERÉZY DUBROVSKÉ.

OČI.

Jak ráda mám je — vědí-li to
ty smutné oči, věčně snící?
Ty drahé oči! Je mi líto,
že nesmím jim to nikdy říci . . .

Čtou moje verše — neuvěří,
co smutku je v těch řádkách skryto!
Sní roztesknčny v řasách šeří —
jak smutno je mi, vědí-li to?

Jak často, any klidně spaly,
mé oči pro ně plakávaly,
a líbaly je ve snu dlouze . . .
Ty drahé oči nevěřící! . . .
Ach, kéž bych jim to mohla říci,
jak ráda mám je — jednou pouze!

ŠEL JSI . . .

Šel jsi kolem oken mých
bíle zastřených . . .
Reseda v mých oknech kvetla,
na cestu ti snítka slétla —
leč tys zraku nepozdvih'! . . .

Záclonou se stín tvůj mih' . . .
Profil bledé tváře tvoji
tančil chvíli po pokoji,
zadumán a tich! . . .

A přec není dávno tomu,
kolem mého šel jsi domu,
do oken se's díval mých . . .
Na nebi už hvězdy stály,
tvoje oči něhou plály,
na rtu tvém byl smích . . .

Reseda v mých oknech vadla,
na cestu ti snítka padla —
tys ji ke rtům zdvih' . . .
A dnes v tichém zadumání
hlava tvá se k ňadrům sklání,
smutek září z očí tvých,
když jdeš kolem oken mých —
zadumán a tich! . . .

PÍSEŇ.

Zpívej, ztichlý slavíku,
smutno je mi, když jsi tich!
Voní květy šeříku,
ptáci pějí ve větvích —
a tys tich . . .

Vzduchem táhnou skřivani,
vesele zní jejich smích,
květy kvetou na stráni,
písně znějí — a tys tich!
Je to hřích!

Hvězdy kanou níž a níž,
noc je plna trilků tvých;
v bílém keři smutně sníš . . .
Země jásá . . . Je to hřích —
proč jsi ztich'?

STESK.

Smutek se v mou duši díval —
jarní nocí slavík zpíval,
hvězdy svítily . . .
Jenom na dně duše chladné
stkvoucí hvězdy není žádné,
a jen růže, bílé růže,
spoutaly mé srdce úže,
kalich rozvily . . .

Měsíc třpytnou vlečku táhnul,
po lásce sad celý prahnul
písní svatební . . .
Jenom mojí duše v hloubi
smutek se s mým srdcem snoubí,
prozpěvuje tiché žalmy,
z bílých růží věnec dal mi —
věnec pohřební . . .

MILOSLAV SILEN:

KRÁLOVNA ISMELDA.

VANITAS VANITATUM . . .

Znáte tajemné kouzlo zimního měsíce? Všimli jste si někdy onoho zvláštního modravého přísvitu, jakým vyzařuje? Město, zahalené nyní v průsvitný, jakoby safírový opar, se svými mohutnými modrými obrysy, v ohromném tom nočním míru, odtud, z šera zachmuřených prastarých dubů, hřížících se v blankytnou klenbu, ojiskřenou sterými hvězdnými úsměvy, zdaliž nepřipadá vám ono jako kouzelný jakýsi přízrak z vidinné říše pohádkové? Neprobouzí ve vás šeré zkazky dětství, tiché a bílé to město, ulic jakoby bezlidných, domů hlubokých a temných, s ponurými arkýři a střechami, posetými nyní perleťovým třpytem luny?

Jakoby hrdinové to velební tam dřímali v mramorových síních, praotcové to rodů pradávno už vymřelých, jakoby oddech jejich líbezný a sladký, ševelem větru šířený, to doléhal až sem.

Jakoby to útlé kněžny spočívaly tam nyní, v ložích růžových, pod nebesy blankytovými, odhrnujíce lilijová svá dechem ňadra polibkům luny, mlčelivě síněmi se kradoucí, a štíhlé paže, plné šperků vzácných a třpytných, s podušek půvabně k zemi splývati nechávajíce.

A jiné, ještě spanilejší a luznější, jakoby sady nyní kol paláců bloudily, v objetí svých milenců horoucně se kladouce a polibkům, jakoby motýlům hebkým a sladkým, na rtech sličných strouce útulek kouzelný.

Slyšíte, otevřenými okny jak zaznívá k vám šelest rtů, v blouznivých tonoucích slastech? Jak šepot polibků na vlhká ňadra vášnivě padajících z pravěkého snění jakoby divem před vámi vystává? Slyšíte šelesty zlatých vlasů, třesoucích se po tělech planoucích rozkoší, šum stříbrných rouch, zmateně se odhalujících, bouřlivý rytmus zmítaných ňader, růžových a žehnoucích již polibky?

Jakoby vlna pradávné lásky, před věky už vyhaslá, znovu tam prudkým tepem procitala, pavlány ty prastaré a komnaty odumřelé postavami, zetlelými už, znova naplňujíc, vlna opojivé rozkoše, plamenného blaha, kouzelného zajiskření vášně, praotci pradávno už vyžité, zlatým plamenem jakoby tam čarovně se zastkvěla!

Tušíte přítomnost pradávného toho života? Cítíte žhavý jeho dech, jak dotýká se palčivě vašich skrání? Vidíte kouzelné to město? Jak nabývá magických nyní rozměrů, zapadlé v čaromodrou dřímotu, v tajemném přísvitu dávnověkosti?

Které je to město, jež jste si takto nyní vybájili? Pod kterým blankytem pnou se kupole a věže jeho stříbrné, pod kterými hvězdami a pod kterými slunci? Odkud prýští neurčité to kouzlo? Odkud vyvstávají ve vás vzpomínky na tajemné báje a zvěsti, jež jste kdysi dávno slýchali?

Slyšíte duchovou tu chůzi, jež se k vám tajemně blíží?

Nebojte se, je s vámi dobrá víla. Nyní ujala tiše vaši hlavu, cítíte, jak vzdušné a hebké jsou její dlaně? Nezdá se vám, jakoby vás ovála čarovná píseň andělskými svými křídly?

Zavřete tedy oči a poslouchejte . . .

*

Jak se ocitl v čarovné této síni?

Blankytnou klenbou, posetou tisícerými stříbrnými hvězdami, jiskřily nádherné lustry a mramorové stěny, každá o dvanácti výklencích, v nichž svítily zlaté lampy, vydychující omamnou vůni, ztrácely se růžově pod drahocennými koberci. Na olivově modrém pozadí visutých okenních záclon jevily se těžké zlaté vásy, naplněné rudými růžemi, tonoucími v malachitovám přísvitu svých stínů. Kolem zlatých výklenků vryty byly kouzelné fresky. Bílé panny, s kahany v rukou, sestupovaly po schodech, jinde opět stkvěli se andělé, poletujíce nad zlatými harfami, aneb nymfy, any noří se z blankytného jezera, zahalené zpola ještě kouzelnými jeho vlnami.

Ticho bylo vůkol, jen hořící lampy a lustry, napájené vonnými oleji, vydávaly snivý ševel svých plamenů. Snaže se postoupiti ku předu, aby lépe rozeznával, utkvěl mimoděk na spuštěných brokátech nádherného lůžka. Tichý povzdech bral se odtud, splývaje se šumem lustrů Postupuje stále blíž a blíže, po špičkách, by nevyrušil, shrnul tichým vzmachem ruky brokátovou záclonu.

Jakoby v úžasu couvl nazpět, tiskna ruku tlumeně na rty. V tichém záření lustrů značily se na poduškách obrysy čarovné ženy, zpola jen zastřené průsvitným rouchem, chvějícím se blankytně nad lilijovým tělem. Volně zvedala se její ňadra, v pravidelných rytmech ztepilých vln, houpána růžovým dechem, jenž ševelil rety, splývaje s lahodným šelestem řízy.

Pojednou se zachvěla a vydala lehký výkřik.

Zastkvěly se sladké oči, zalité démantovým leskem kouzelného úsměvu. Pomalu vstávala a odhrnujíc čarovným vzmachem štíhlé své dlaně hustou svou kadeř, jež jí spadala po útlé šíji, sladce zašeptala: »Kde jsi meškal tak dlouho, miláčku můj?«

Její zrak, ovlhlý čaromodrým úsměvem, upjal se chtivě k jeho rtům a zvolna zvedalo se její rámě, ovíjejíc ho horoucně kol šíje.

»Čekala jsem tě každého úsvitu,« snivým hlasem pokračovala, »každého večera, kdy hvězdy otevřely stříbrný svůj zrak a vyšla sněžná luna, líbajíc mne tichým svým přísvitem. Den za dnem rozestíral své světlé perutě nad mým královstvím, vichry a bouře na mém zámku zastavovaly, orlové míhali se nade mnou v šumném svém přeletu, i oblaka, bledá a krásná šeptajíce o tvé lásce, o kráse tvého srdce a horoucnosti tvé touhy, a ty jsi nepřicházel. Motýl za motýlem sedal k růžím, houpán zefýrem a svity slunce, včely zněly v jasmínech a větry ladily své sladké harfy, mezitím co vlny dalekých jezer braly se ku břehům, zářice lekníny a divokými růžemi, co pastýři v modrých stínech pinií kladli se na prsa sličných svých milenek, opěvujíce na zlatých loutnách sladkost jejich těl a polibků, a co holubice, zavěšené na úponcích zrající révy, perlivými svými smíchy ladně jim odpovídaly.

Já, královna Ismelda, jíž se koří nesčíslné říše, pějíce hymny k její oslavě, nazývajíce ji nejjasnější bytostí pod sluncem, jíž vzdávají hold národové všech končin, pojíce se u velebnou symfonii slávy, já ve vší té nádheře a velikosti, já nebyla šťastna . . .

Přicházeli ke mně králové všech dílů světa, nabízejíce mi za jediný úsměv, za jediné políbení slunné své říše, snící tiše mezi palmami a oleandry, líbanými hukotem blankytných moří, vladaři mramorových měst a démantových paláců, kořili se mně vzácní princové, přijíždějíce ke mně s nesčetnými průvody otroků, schýlených tíží zlata a démantů, zahrnovali mne oblaky perel a růží při hudbě nesčíslných citer a louten, chvěli se u mých nohou, žadoníce o jediný pohled — já je odmítala!

Neboť ten,« řekla tajemně a sladce, »jemuž jsem se zaslíbila celou svou duší, celým životem, každým zachvěním svých ňader, každým vzdechem svého nitra, jemuž jsem uchystala vroucí svou náruč, abych mu ji odevzdala v nejněžnějších objetích a polibcích — ten nepřicházel . . .«

Zamlkla se na chvíli, usmívajíc se kouzelně a svírajíc ho žhoucně ve svém objetí.

»Kde jsi dlel tak dlouho, miláčku můj?« snivě opakovala, lnouc k němu vášnivě svými rty a kladouc sladkou svou hlavu k jeho hrudi, mezitím co ruka její odhrnovala těžce šelestící záclony štíhlého okna, »pohleď,« pravila sladce, »hle, tvoje říše . . .«

I uzřel v modrém lunosvitu, mezi nesčíslnými smaragdovými lesy, tyčiti se tisícerá třpytivá města, třesoucí ku hvězdám kmitavou spleť bohatých svých domů a prastarých věží, tvrze vytryskující jako ohromné stříbrné hvězdy, zapadlé zámky, obrostlé divokými růžemi, slyšel hukot vzdálených moří, tříštících ohromné své vlny o bazaltové břehy, ruch přístavů, plněných hudbou korábů, obtížených poklady zámořských končin, jekot dravých vodopádů, hrnoucích se zběsile ledovými horskými stržemi mezi pravěkými korunami kvetoucích cedrů, ryk nedohledných vojsk, vracejících se vítěznými branami v triumfálných průvodech za zvuků šalmají a citer, v ohlušivém provolávání slávy, zoufalý křik přemožených, vlečených v divokém povyku za kořistí, šumot nesčíslných palem, házených vítězům v cestu, snivý ševel růží, padajících vonným deštěm na jejich hlavy, slyšel dunivý třeskot jejich štítů, temné řinčení krvavých mečů, hukot kol válečných vozů, navršených růžemi, přílbami, korunami a rouchy, dupot štítonošů, vlekoucích zlaté sochy a safírové sloupy, urvané z vypleněných svatyň, ržání komoňů, řinkot toulců a přílb, zmatený pokřik v předu pádících otroků, zmítajících pažemi a házejících na cestu věnce a kvítí, slyšel celou tu bouři běsnících davů, zpitých vítězstvím, hučivý katarakt hřímavých jásotů, deroucích se až k zasmušilým horstvům, klenoucím se lilijově v snivých svitech luny.

A když obrátil se pak k Ismeldě, ležela už na poduškách, vonná a růžová, a dvé rtů nejsladších otvíralo se mu vstříc, čekajíce žádoucně na jeho polibky. Stkvěla se tam kouzelně, uprostřed zvolna rozhrnovaných rouch, v tlumeném přísvitu alabastrových listrů, nořic se lilijovými ňadry z blankytové pěny, jakoby étherického svého roucha, v černém přívalu vlasů, hrnoucích se sněžnou její šíjí a zvoucích k rozkošnému spočinutí.

*

A když ještě váhal, zpit čarovným tím obrazem, ovila ho libě bělostnou svou paží, kladouc jej horoucně na rty a tisknouc jej prudce k tepajícím ňadrům, ve vášnivé něze k němu přimknutým. Jakoby bleskem rozžaly se jeho zornice, rty jeho zažíznily bouřlivě po vonných přívalech žhnoucího jejího těla, jako vichrem řítil se jí na prsa, bouřící lilijovými vlnami, topil se ve tmavé kadeři, hýčkaje vonné to tělo v náruči, laskaje je celé polibky, zalit bílými ňadry, ve vášnivé rozkoši se kolébajícími.

Zapadly brokáty nádherného lůžka, kouzelná nastala noc.

Tiše hořely alabastrové lustry jizbou naplněnou rozkošnými vzdechy. V zahradách zdvihal se jemný vítr a dýchal záclonami nejvábnější vůně. A divukrásně svítily hvězdy . . .

*

Temné zadunění zadrhlo mu náhle dech. Jakoby prahory se obracely ve svých útrobách, drceny hromovým úderem tajemné jakési síly, zahučelo to všemi síněmi a kobkami, načež zhasly lustry, sfouknuty tajuplnou vichřicí, jež rozrazila okna i dvéře, hrnouc se hučivě do komnaty.

Tápaje vůkol v temnu, jež tu děsivě nastalo, ucítil před sebou rezavé jakési mříže. Černý, ohromný štítonoš, v ocelovém krunýři, šeřil se u nich mátohami temna, stojící zde na stráži snad staletí. Pohnul se železný ten stín a pokročiv hrozným, dunivým krokem, otevíral zvolna rezavé ty mříže. Stanul zase tiše na svém místě, jakoby věren tajemnému rozkazu, jenž mu velel vchodu neopouštěti.

Uzřel nyní otevřenými dveřmi portál tajemného mausolea, jehož klenbu třímaly gigantické sloupy, chvějící se krvavými přísvity, jež vyzařovala věčná lampa. Tanuly v těžkém přítmí mystické ty sloupy a ze všech koutů krypty sbíhalo se temno, chmurnými proudy zavalujíc je. Černá slza za slzou padala s hůry, vyznačujíc přítomnost smrti, věčný tikot příšerných hodin, teskných a nemíjitelných.

Sestupoval nyní po kamenných schodech, vlhkých zelenavou plísní, jež šířila hnilobnou vůni, a rozeznával v šeru krypty klečící jakous postavu. Nepostřehla jeho přítomnosti záhadná ta bytost, vhřížená v záhrobní meditace, ševelíc mysticky zvadlými rty slova prastarého, pochmurného žalmu. Truchlivě pronikal sípavý ten hlas hrobovými klenbami, kamsi v nekonečné hlubiny dunivě zapadaje. Chřestil i růženec kostnatými prsty, zrnko za zrnkem perlivě spadávalo, nechávajíc ozvuk svůj rovněž v dutých těch klenbách zmíravě se ztráceti.

Rozhlížeje se vůkolem, spočinul na obrysech prastarých hrobek, zdobených mramorovými skulpturami, pod nimiž bledly stříbrné a zlaté nápisy, zasuté zůstatky ztrouchnivělých věnců a voskovic, jež zde pradávno už dohořely. Uprostřed zčernalých reliefů, drolících se v jemný prach, leskla se matně truchlivá ta jména a kalná plíseň, rozpřádajíc leptavé své proudy, zvolna a vytrvale je vyhlodávala. Přiostřuje pohled, aby jasněji rozeznával, zarazil se. Odkud zde to jméno?

Nahnul se blíže a četl: ISMELDA . . .

A jakoby čekajíce na tajemný pokyn, jenž jim bude dán vyslovením toho jména, neviditelné dvě ruce ujaly se staletého příkrovu zpráchnivělé té hrobky a zvolna jej otevíraly. Zaskřípaly příšerně rezavé veřeje a víko, padajíc, s rachotem se rozpuklo. V zetlelé spoustě černých věnců a flórů, pod rouchy v šerou práchen se sesouvajícími, ebenově zasvítily kosti vyhublého těla. Brokátový šlojíř, táhnoucí se kdysi po tváři, splýval v beztvarou, práchnivou massu barvy sinavé a ruce, zapjaté křečovitě na prsou, vpadlých a vyhlodaných, prosvítaly slizkou zelení. Duté důlky oční, vyhnilých víček, vyznačovaly strašlivou prázdnotu puchřící lebky a proláklým rouchem na prsou prosakovala žebra, zejíce pustou dutinou hrudní. Šedý pavouk pobíhal v té tmáni, vrhaje dlouhé stíny své na mrtvolu. Šeřivě a kalně vláknily se vyssávavé jeho pavučiny, po celé délce rakve, a červi prolézali seschlými svazy kostí, na posledních zbytcích těla šumně hodujíce . . .

Ticho panovalo ve veškeré síni, jen truchlivé ty žalmy ponurého prosebníka dunivě v dáli zanikaly. A zase, slza za slzou, padajíc s hůry, připomínala staletou nicotu života . .

Zavrávoral a řítě se ku předu narazil hlavou na mramorové víko. Žalně zaduněl kámen temným tím úderem, navlhlý lepkavostí hniloby a plísně, mraze ho do tváře a klouzavě se přemykaje k horkému čelu — i vykřikl příšerně a vztahuje ruce nazpět, jakoby se snažil zapudit hrozivý ten přízrak, dal se šíleným chvatem po schodech. Narazil na zrezavělé mříže — —

Mezitím dohořívala věčná lampa, krvácejíc poslední své zásvity po temném sloupoví. Hlas prosebníkův umlkal, zanikaje v dáli, jakoby rdoušen bezednými hlubinami.

Následoval temný úder do mříží, pak svistivý pád kamsi do hlubin, pohlcený ohromným tichem zasmušilého mausolea . . .

Slza za slzou, tekoucí se stropu, počítala vytrvale nemíjitelné hodiny smrti . . .

VÁCLAV HLADÍK:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)
Pokrač.

V divadle učinily půvabnost cizinky, její toaleta i její šperky jakousi sensaci. K loži, kde seděl Voldan s manžely Mallonovými, směřovala kukátka ze všech stran.

»Závidím vám, příteli,« šeptal v pozadí lože Evžen Mallonovi, »našel jste štěstí a klid, který potřebujete pro svůj život. Jakou výtečnou ženu máte . . .«

»Ano, Henrietta je hodná . . . můj dobrý kamarád,« odvětil Mallon prostě.

»Abyste jí byl hoden, musíte se stát aspoň ministrem.«

»Oh, tím bych u ní mnoho nezískal,« smál se Pařížan, »to metier u nás kleslo v ceně, a když něco vynáší, je to vždy nebezpečné, neboť nikdo nevěří, že by takový prohnaný chlap, který to dotáhne ve Francii až na ministra, mohl si poctivě vydělat pár louisdorů.«

»Hlavní věc, příteli, je, že jsem vás našel v tak znamenitém průvodu,« pravil Voldan, jenž cítil se jaksi nevolně a podrážděně sentimentálním.

»A co vy? Nic? Stále svoboden? Příliš zaměstnán? Nebo příliš vesele živ — než abyste se mohl ženit?«

Paní Mallonová obrátila se k nim. Prohlížela si lorgnonem hlediště.

»Máte tu nápadně mnoho hezkých dam!« pravila k Voldanovi, »a mají vkus. To je něco zcela jiného nežli v Berlíně.«

»Tam byste se nemusila bát o mou věrnost,« prohodil vesele Mallon, »ženské tam nemají tuhle nic . . . nohy jako granátníci Bedřicha Velikého . . . ó! ó! . . .« a zamávl rukama nad hlavou. Voldan pozoroval, že Mallon bavil velice svými šaškovskými nápady a grimassami vykutáleného světáka svou ženu, která nezapřela Pařížanku, jejíž ideálem lásky je rozmarná poťouchlost Colombiny a Pierrota.

Paní Mallonové neušlo nic. Všeho si všímala se zbystřenou zvědavostí pozorovatelky, cestovatelky ocitnuvší se v prostředí jí sympatickém.

»Ach, to je krasavice — a nemá nabarvené vlasy!« pravil náhle Mallon, jenž shledal mnoho nepřirozeně zlatovlasých dam v divadle. Ukázal na jednu z protějších loží.

Voldan se usmál a uklonil se lehce. Byla to slečna Mína. Zahlédla jej též a pokynula hlavou. Byla neobyčejně svůdná a rozkošná. Její ubledlá tvář byla jako oblitá jasným bílým přísvitem. Rudou růži měla ve vlasech a jinou na hebce zaokrouhleném poprsí.

Paní Mallonová postřehla vzrušení ve tváři Voldanově. Usmála se a podívala se na něj vyzídavě: »Vaše krajanky jsou vskutku roztomilé. Zvláště tato tmavá a bledá dáma . . .«

»Jste velmi shovívavá . . .«

V tom začla ouvertura »Carmen« a vášnivé tóny smyslné, ohnivé hudby vyšlehly z orchestru dráždivě a vzletně.

Voldanovi bylo stále teskněji a sentimentálněji. Byl hluboce dojat poznáním krásné harmonie těch dvou mladých cizinců, kteří se milovali něžně, ale s jakousi světáckou ironií, vylučující idyllu a rozcitlivění smyslů, kteří si tak rozuměli a život si zpříjemňovali a ulehčovali.

Pohlížel na Mínu, jejíž tvář bledá zářila i v přítmí setmělého hlediště. Byl pobouřen její vznosnou lepostí. Jak ladně obrátila hlavu k svému otci, jenž jí cosi šeptal Teď pohlédla k němu, Voldan cítil, že jej volá, náruživě volá úsměv těch rtů, jejichž polibky hořely opojením, voněly sladkostí. Jaká by to byla žena! Ušlechtilá, krásná, duchaplná — po boku takové družky chtěl by dobývat svět. Ale, bohužel, to vše byly jen marné a bláhové myšlenky. Byla mu pouze milenkou a více mu nemohla býti. Nechápal dobře, že Mína byla stvořena býti jen milenkou . . . jen ženou stálé touhy a krásných chvil rozkoše, ženou měnivých rozmarů, těkavé vášně, velkého a pestrého života. Manželství by schvátila jednotvárností její duši nezdolně svobodnou, bezvadnou, mateřství by zničilo její krásu — tak strašně půvabnou a raffinovanou. A pak jakýsi mrak těžké zádumčivosti obestíral stále tu mladou ženu světlé nádhery, divoké touhy, prudká a bolestná zvědavost a ctižádost náruživá, velitelská, podmanivá věčně smýkaly nervosní, plachou, pyšnou Mínou.

Voldan cítil teď silněji nežli jindy hořkost a úzkost myšlenky na rozloučení s touto ženou, k níž se přiblížil tak frivolně a lehkomyslně, a do níž se zamiloval tak hluboce a vroucně . . . . Lehký vzdech mimovolně vydral se mu z úst.

Paní Mallonová byla sice cele zaujata jevištěm, ale neušlo jí, že Voldan je roztržitý a zádumčivý, že pohlíží do protější lože, a že jeho myšlenky jsou nesmírně vzdáleny záletů Carmencity.

O přestávce přivedl Voldan do lože poslance Dra. Rychlíka, který si přál být představenu francouzskému politikovi Když začalo druhé jednání, pozoroval Voldan, že slečna Mína povstala v loži, pohlédla směrem k němu a vyšla ven. Vytratil se též z lože.

V tichém, prázdném kuloaru se sešli. Oznámil jí, že má hosty a vyprávěl, jaké hosty

Mínu bolela hlava. Byla nervosní a rozčilená.

»Já nevím, co je mi,« pravila, »ale dnes na mne ta hudba a všechno tak působí, že bych se dala do pláče . . . Pojďte do foyeru . . .«

»Sami? Teď, když se hraje?«

Opovržlivě pohodila hlavou:

»Eh, co je mi do lidí. Kdo ví, jak mne ještě budou pomlouvat. Ovšem, jestli vaše, hm, dekorum je ohroženo . . . . to pak odvolávám svůj návrh . . .«

Posadila se ve foyeru na pohovku. Umdleně přivřela oči. Těžce oddychovala. Ale jasný, tichý úsměv jí nevýslovně milým tahem okrášlil rty.

Voldan se nahnul k Míně a lehce ji políbil.

»Evžene . . . tak vás mám ráda . . .« zašeptala, neotvírajíc oči, »a je to všechno marné . . .«

Pod dlouhými řasami objevily se slzy.

»Ale, Míno . . . Co je ti?«

Hladil ji, celoval ji, konejšil ji nejněžnějšími slovy.

»Mně je strašně z celého života . . . a je mi líto tebe i sebe . . .«

Smutně vyletěl zoufalý, trpký vzdech ke stropu sálu, zářícího zlatem a smavými, zpívavými barvami jasných, slavných allegorií . . .

A z dálky zaléhaly sem opojivé, hýřivé, šílící zvuky lásky, výkřiky vášně, výbuchy žárlivosti, drážděný smích nevěstky, a to vše vyjádřeno v bujném víru sladkých tónů, v náružívém plesu castagnett.

— — — — — — — — — — — —

Za chvíli vrátila se Mína do lože a Voldan se přikradl též do své.

Paní Mallonová se usmála. Ale uzřela jeho bledost a zasmušilost, a když se s ním loučila po divadle, stiskla mu ruku měkce a dlouze.

»Máte mnoho starostí?« pravila

»Ovšem, znáte dobře život našince, znáte to podle svého muže . . .«

»Jsou ještě jiné starosti . . .« řekla velmi soucitně a pohlédla na něj tak, že Voldan cítil, že ta dáma s důmyslnýma očima a s dětinským úsměvem něco pochopila z jeho života.

XV.

Voldan zaměřil do plzeňské hospůdky, kde již dlouho nebyl. Večery mu zabraly v poslední době schůze, komise, spolky, přednášky a návštěvy Míniny. Zanedbal své přátele. Dnes cítil potřebu rozveseliti se, zahřiti, vypovídat se . . .

Ale byl zklamán. U stolu »chaosu« seděl pouze žurnalista Kruliš. Pokrač.

E. Sokol:

DĚTI.

Pokrač.

Dvířka zapadla, a Emča usmívajíc se, pohodila hlavou, že se učit nebude, však že to k ničemu není. Vzala pannu a hledala pro ni místo v trávě.

»Tu tě posadím ke hrobečku. Je tam Vlastička pochována. — Cože se jí stalo? Inu, tatíček ji zašlápl. No, vidíš! Nemohl také za to, však nevěděl tenkrát, má-li se zlobit nebo smát. Když ona byla taková neposeda, sama se z hnízda vykulila, a vidět ji na zemi nebylo. Buď hodná, Božo, aby se ti také něco nestalo; tady zvlášť musíš být hodná, jsme v zámku a nesmíme rušit mnoho. Tu v té lísce je zakletý princ, to jsem tu ještě ani nebyla, když se to stalo, ale sám mi to řekl. Šeptává vždycky večer, když větřík jen slabo dýchá. Všichni si vykládají, olše, malina i ty travky tu a naše lavečka; ta jen málo, ráda mlčívá.«

Zmlkla a poslouchala, jak v tichém zteplelém vzduchu tetelí se několik lístků na vršku olše. Byly celé prosvětlené sluncem, jež za nimi měnilo své paprsky v zelenavé zlato, tekoucí níž na větve a kmen, níž k zemi, jak nehybný vodopád třpytu. Všechen vzduch vesmíru byl pln záře a tepla tichého rána. — Emča se zadívala do výšek až oči umdlívaly a přivíraly se zdlouha, honíce se za rejem skvrn a nitek fialových, jež unikaly a vracely se zas, chvilku nepostávše.

Najednou hlavu sklonila, z hluboka si oddechla a pak pomalu zvednuvši pannu, vyšourala se tiše ven do zahrádky. Sotva vyšla do šíra volného prostoru, již splaven byl taj jako jedinou vlnou příboje. Usmála se živě, poskočila, zatočila pannou nad hlavou a již byla v besídce.

»Hm, učit se mám. To tak.« Odstrčila knihu a položila pannu na stůl. Boky si podepřela a zamyslila se, co teď

»Co nám to uložil ten —« otevřela a listovala chvilku, zahleděla se do řádků, zběžně je přelétla a pokývnuvši si, jak je to lehoučké, pochválila učitele: »Málo je toho, je přece hodný — no, ale nemusil by ani to!« Kniha přelítla skoro stůl a ještě nebouchla, již byla Emma venku. Rozhlédla se dychtivě a pátravě a hajdy k plotu nakouknout skulinou, co se tam děje. Nic — bylo ticho vše. Mrzutě pleskla na sloupek a otočila se k druhému. V půli cesty se přikrčila, plíživě pohnula se v před, a

»Ačičiči!« vyskočila a zadupkala rychle na pěšině. Kotě klidně se tam protahující vyhouplo se a to tam se zdviženým ocáskem.

»Ale, čičajko, čiči, proč mně utíkáš? To jsem já — čičajko, kotě!«

Mazlivý hlas zastavil kotě. Ohlédlo se a pak ťapkalo s vysoka svýma neohrabanýma nožkama blíže.

»No pojď, čičaječko, pojď.« Pomaloučku se sblížily — a hop, již držela Emča kotě v náručí. »Ty kotě, kotě, kotě!« hladila je a poškrabovala v týle, tisknouc je náruživě k sobě. Ale kotěti nebylo to vhod. Všema čtyřma dalo se do práce, aby se vyškrabalo ven. Ňamčelo, krčilo se, až je divoch chytil a do výšky vyhodil: »Hóópsasasa!« Padlo ze široka do zelí a v mžiku bylo v prachu. Dala se do smíchu: »Bože, to je kotě! Ani se mazlit nechce.«

»Ja, musím k plotu se podívat,« vzpomněla si. Nakukovala, ale skuliny byly nějak úzké a vysoko, musila se vydrápat kousek; a když byla rukama nahoře, napadlo jí i přes plot nakouknout, a když vystrčila hlavu, zachtělo se jí i přelézt. Několikrát se jí smekla noha, až koleno zabuchlo do prken, ale konečně přece vzepjala se na širokou příčku, na niž se postavila. A jak tak stála jednou nohou na sloupku, růžová, zadýchaná, vysoko nad svou zahrádkou, nad svým dvorem, bylo jí pyšno jako královně. Hrdě se rozhlížela po svém království. Dvůr plný života, zahrada plná kvítí, pak druhá zahrada, pole spíš, posázené brambory, oseté ječmenem, se stodolou v prostřed, to vše bylo její. Zdálo se jí, že konce nemá její říš. Šla, šířila se k obzoru, k nebi, a to bylo také její, vždyť bylo nad její zahrádkou.

Slunko již stouplo hodně vysoko a měnilo vlahé jitro v polední horko. Nad střechami vlnil se vzduch, stoupaje do výšek; nic jím nehnulo, leda někdy prudký švih vlaštovčích křídel, když kmitla se zářící ve velkém oblouku svého vzestupu či spádu. Holubi již nelétali. Slunili se rozčechráni na hřebeni nebo procházeli se, prohýbajíce nadmuté hrdlo elegantními úklonami.

Emči hledící na ně zachtělo se za nimi nahoru, ještě výš, za vlaštovkami k obloze, až by byla jen malou tečkou, takovou malulinkou tečičkou. A plot se v úhlu táhl ke stříšce chléva tak rovně, a sešedlá střecha ležela tak vábně, že zapomněla na kohos, koho vyhlížela, a pustila se po příčce podle dvora. Několik váhavých kroků, pak jistější, jistější, až se chytila stříšky. Zkoušela, zdali ji snese Ani se nehnula žádná břidlice. A tak plazila se po kolenou vzhůru, ohlížejíc se, není-li někoho na dvoře. Konečně se chytila kalenice

Natáhla se celičká na střeše, držíc se lokty za vršek a vystrkujíc hlavu za ni. Jaký se jí to nový svět ukázal. Neviděla nikdy takového. Ty střechy narudlé, teď tak nízké, a komíny, volně kouřící modravé obláčky rozplývavé, a vršky stromů, známých jabloní a hrušní, jak bylo všecko jiné svrchu než jindy. Ba i dálky obzoru, rovina luk a rybníčku, stráně malovaných polí a lesíků, i ty ležely jinaké, zkrásnělé a zmladlé v teplé záplavě. A což ty lidičky! Neviděla jich mnoho, jen občas projel nebo prošel někdo úzkým průzorem mezi jejich statkem a sousedovým, ale jací byli malí a směšní! Božíčku, to bylo hezké! Opřela bradu o ruce a dívala se, dívala Myslila? Bůh ví. Snad, ale jistě se myšlenky jen tak honily po špičkách, nepozorovány a rychly i měnivy jako stíny mraků na šedých a hnědých plochách.

Pod ní neskláněla se střecha na druhou stranu, byla kolmá zeď do podobného humna jako bylo jejich, jen řepa byla místo brambořů. Zelená země listnatá svítila zrcadlivě. Těkala očima pod sebou a tak jí napadlo, je-li něco pod těmi širokými deskami listů. Ulomila kousíček malty a hodila. List plesknul, zakolébal se, a dál se nehnulo nic. Několikrát, a nikdy nic. Zamyslila se nad tím a pomaloučku plivala dolů, dívajíc se za padající bílou tečkou. Již dávno nevěděla, že je na střeše. Nožky se houpaly, špičky kopaly do břidlice, až zvonila.

Slunko jí prožehlo záda, až se přikrčila a vzpomněla, kde je. Vytáhla se co nejvýš a pátrala v zahrádce kol plotu po všech keřích. Jeden se jí zdál podezřelým, ale nebyla si jista.

»Stázo!« zavolala šeptem. »Stázko!«

Větev se pohnula a za ní objevila se černá střapatá hlava. Oči zatěkaly po zahradě a nemohouce ničeho nalézt, utkvěly s vyjevenou otázkou v prázdnu.

»Stázko!«

Emča si položila ruce k ústům, aby zahnala hlas jinam někam. Smích jí tak tak pohazoval, když černohlávek udivený se točil sem tam a nejistě, ptal se, kdo to? jakoby pochyboval o skutečnosti hlasu.

»Ale, Stázinko!«

Déle to již nemohla vydržet. Trilkem vyjek'a a smála se dolů celou zajíkavou kaskádou smíchu.

»Jejda! Emča!«

»Ahihi, Stázo, ahihihi.«

»Jak jsi se tam dostala?«

»Ahihi —«

Dvéře kdesi vrzly. Emma se přikrčila a ztichla jako pěna. Byl to tatínek. Přišel odkuds a zaměřil do zahrady.

»Bože, kdyby se tak podíval, to bych dostala!« připadlo jí, a tlačila se ku střeše, jen aby jí bylo míň A ze zadu volal plný dětský hlásek: »Nespadneš? Kde jsi, Emčo?«

V tu chvíli musilo sluněčko hrozně pálit, vzpomínala potom Emma. bylo jí aspoň hrozně horko. Polo sedíc, polo ležíc, sesouvala se níž,

lekajíc se každého klepnutí a upírajíc oči stále na otce, který se shýbal nad zeleninou. Půl střechy ubylo, a pak ji zastínil ořech, rostoucí na dvorku. Ulehčilo se jí. Rychle sešoupla se na plot a nerozmýšlejíc se, shoupla se do zahrady mezi brambory, až se jí ruce do hlíny zabořily. Chvíli stála, tajíc dech. Nic — tatínek neslyšel. Přikrčila se a jako zloděj utíkala k sousedům. Rychle protáhla se několika uvolněnými latěmi a teprv za nimi volně si oddychla.

»Stázko — Stázko — pst.«

Rychlé kroky. Emma se přikrčila a zvedla prstík, stoupajíc na špičky: »Pst, potichu!«

Stázka tichoučko se přišourala a ptala se, co je?

»Tatínek.«

»Viděl tě?«

Zavrtěla hlavou.

»Jak's tam vylezla?« Obdiv se jí díval z očí.

»Po plotě od besídky jsem šla až ke střeše, no a potom po ní.«

»A nebála ses?«

»Kdež pak. Tam je ti hezky.«

»Nemohla jsem tě napřed ani najít.«

»Daleko je vidět, ještě dál než se Skalky.«

»Já bych tam nevylezla, bože, ani za nic. Hlava by se mně zatočila.«

Právě se chystala Emča k výkladu, když zahlaholil teplým tichem jasný hlas poledne. Umlkly obě a pokřižovaly se.

»Emčo! Emmo, kde zase jsi?«

To tatínek volal. Škubla sebou. Stázka jí šeptala: »Schovej se a neříkej « Ale Emma zavrtěla hlavou. »Bude to k obědu, myslím.« A již byla za plotem, skákajíc přes kopečky bramborové.

»Přijď odpoledne, půjdem na roští.«

Zakývala v běhu hlavou, že ano.

»Emmo!«

»Již jdu, tati, již jdu.«

Vlítla na dvůr a vyhýbajíc se otci, spěchala k besídce.

»Jdu si jen pro knížku ještě.«

»Ty té knížce dáš, lenochu. Kdes byla?«

»Ale jen jsem odskočila za Stázkou; vždyť já již všecko umím.«

»Uvidím. K obědu honem, maminka čeká.«

Suknička tak šlehla, jak sebou Emča hodila. V mžiku bylo všecko v klíně, a do dveří vběhla ještě dřív než tatínek. Teplá vůně polévky ji ovála; na stole svítily bílé talíře.

Po obědě chytila Emma potají knížku a bystře si přečetla několikrát uložený odstavec, bezmyšlenkovitě ho vtiskujíc do citlivé paměti, aby za čas mohl být setřen a novým nahrazen. Ještě několikrát sebou zakývala, odříkávajíc do stropu, pak šla za maminkou, aby ji vyslechla. Maminka ji ale odbyla, že nemá kdy.

Smutně spustila hlavu a šourala se po kuchyni, poškrabujíc tu na židli něco, tu na sporáku a stále se ohlížejíc, kdy se mamince ruce uvolní. Chtěla za Stázkou a teď tu musila čekat nečinně. Dvakrát ještě zaškemrala o výslech, a když jí již bylo odmítnutím do pláče, nabublala rtíky a prosebně se zamazlila: »Mamičko, tak já vám to odříkám až potom, ano? Šla bych teď za Stázkou «

»Nikam nechoď. Není potřeba, abys se toulala. Přijde za tebou Pavlína, pohrajete si doma.«

»A, Pavlína! Taková —«

»Nic, doma zůstaneš, jistě máš i jiné úlohy a neumíš, a na klavír jsi dnes ani nesáhla.«

»Pořád mám hrát a učit se,« zavzdorovala, »nikdy nikam nesmím. Ostatní všicci smějí. Půjdu, mami.«

»Ke klavíru, Emmo.«

Emmě vyhrkly slzy do očí, ale potlačila je vzdorně. Prudce chopila knihu a vtáhla se do pokoje. Jak jí bylo protivno to učení. »K ničemu není,« hubovala v duši, potlačujíc pláč — »co z toho mám, když vím, co je podmět a výrok? Tatínek to beztoho neví, a maminka na klavír také nehraje, jen já musím všecko.« Pohodila knihou a zlostně otevřela piano. Přeběhla několikrát stupnici, než zasáhla do not. Podívala se na hodiny a řekla si, že tuto stránku a tu stránku přehraje každou dvakrát, potom že bude dost.

Přehrála první a nedočkavě se podívala, kolik je hodin. Bože, jak se ta ručička pomalu točila! Ani čtvrt hodiny neoběhla ještě. Skrušena sáhla zas do kláves, ale ani taktu nezahrála dobře; netrpělivost jí škubala rukou a celým tělem, nevrlá zlost na noty, na klavír, na prsty, na hodiny a na všecko jí stahovala vrásky na čele. A hodiny pořád jakoby stály. Konečně nevydržela. Pootevřela dvéře do kuchyně a vyhladivši hlas, ptala se: »Maminko smím? Již jsem pohrála.«

»Nikam, řekla jsem.«

Opakovala poslední slova, nevědouc ani, co říká. Byla rozmrzelá pro služku, jež jí cos vyvedla. A Emma vtáhla se zase zpět rozlítostněna, že nemohla již potlačiti slz. Vtiskla hlavu do postele a usedavě zaplakala. Tělíčko se jí dlouho škubalo vzlykotem, než se uklidnila. Nechala hlavu v peřinách zvlhlých a palčivých. Nechtěla cítit jiného; působilo jí trpkou rozkoš, že se mohla týrat trochu. Ať si ji trápí třeba všichni, však umí a chce trpět, i kdyby nevinně — jen maminka by to neměla být, maminka. Pokrač.

JOSEF K. ŠLEJHAR:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

Mezi tím některé z těch postav sklonivše se vzhlédly do výhně v příkrém jakémsi zapátrání a shledavše, že je čas, s třeskotem rozevřely těžká dvířka výhňová. Rozevřelo se tak posupně několikero ústí, naplněných ohnivou znojí, jež tam kypěla jako u plamenném varu. Jakési demonické, rudé zaplání naplnilo celou kotelnu, v klidný bílý úsvit obloukových lamp nalehla divoce krvavá, vřelá výheň pecí. Kdyby se byl nedostavil, možná, že by ti lidé byli s přikládáním ještě posečkali Posečkání značilo vždy pro ně úlevu a bylo jim výhodnější topiti zřídka, ale pak najednou naklásti paliva. Přikázáno ovšem bylo v racionelním smyslu naopak, přikládati často a méně, co oheň postačuje tráviti — ale bylo o onu úlevu a o toto nařízení mnoho co zápasiti, často brutálně a bezohledně.

A jak začaly nyní topiti, vytanuly ty postavy před výhněmi, na zad vrhajíce netvorné, fantastické stíny, jako příšerná řada silhuet. A řinčely háky, prohrabujíce ohně, a svištěly lopaty, vrhající obratně a jistě v plamenné nitro novou, černě lesknoucí se kořist, jež nikdy nesmí dojíti těmto netvorům kotlů — plameny tu jakoby uspokojivě zahučely, vzdouvajíce se v prudkou, vše pohlcující oblast žáru a třeskutosti.

Mlčky na okamžik přihlédal k tomuto výkonu, také nelze vyrušovati v něm nikoho, aby nebylo zdržování, přílišného zchlazení kotlů, jeť výkon tento jako exaltace v horečce . . .

Podívejme se, i ten Ruml jakoby si v celé vyhovující horlivosti dnes vedl, a bylo jindy dost co činiti s tímto zvláštním vzpurným a dráždivým elementem, zběhlým odkudsi od komediantů, u něhož nebylo lze nikdy dosíci toho pravého podřízení se, a který vždy ve všechno své konání musil vměšovati cosi ze své vlastní přirozenosti na úkor rozkazu a discipliny, jakoby při všem musilo zbývati něco podle jeho rozumu, podle jeho náhledu a choutky — však již uzavřel propustiti ho — ať si zase táhne za těmi komedianty, tam jakoby jediné patřil mezi onu chásku, stojící mezi zločinem a anarchií Podívejme se, jak korrektně si počíná, věru, chce-li, není to neobratný člověk; a v jaké neomylné bravuře činí ty své vrhy lopatou, která téměř poslouchá a jakoby sama hrála, na každičké místo roštu stejnoměrně rozdělujíc černou massu, jak to má být. Cosi precisně komediantského je v tomto výkoně Rumlově. A při tom v píhovité, žluté, ostré jeho tváři, jež vždy slídí kolem sebe jako po kořisti, obráží se jakýs neobyčejný výraz napjatý, proniknutý temnou vnitřní zaujatostí, při tom soustředěném stavu duše, za něhož všem mechanickým výkonům daří se v jistotě nikdy se nechybující. Každá píha v jeho tváři jakoby bodala a vybíhala ze svých míst, žhnouc zjitřeným, brunátným ohněm, až cosi šíleně vytrženého, mimo svou bytost se nacházejícího a těkajícího kdes po neznámých obzorech zračilo se v tuto chvíli ve tváři tohoto topiče. Na Rumla to zas bezpochyby přišlo — to vzpomněl si na tu komediantku, co byla jeho ženou, a na těch několik dětí, jež jmenovaly ho tátou, co kdys všechno v jedné chvíli tak se mu znechutilo, a co vše, nerozmýšleje se pranic, náhle opustil; to vzpomněl si třebas, jak těm jeho drobným dětem údy tam lámou a tělo svíjejí za strašného jejich žalostnění, a jak ta komediantka, matka těch dětí a jeho žena, marně dosud vyčkává, kdy vrátí se on, jejž měla tak ráda, byť i jí bylo uloženo lákat tu mužskou spřež, aby dala více vstupného, a to strašné živobytí aby se spíše vydobylo. A byť to mezi nimi vedlo často k výbuchům — ale bylo to její povinností. Ale on se k nim vrátit jen tak nemůže — když tehdáž jim ušel, ukradl s sebou celou kassu (to se všechno vědělo), a pak nehledě ani k tomu přivítání, v němž ti lidé jeho druhu nebyli by jistě zrovna delikátní, zvláště za oněch okolností, aby se vracel, jakoby ho v tom zdržovala jistá malátnost, že snad netroufal si již zmoci takové břemeno, jako je ženská s několika dětmi, a jistá divá zvůle, že tady mohl bezuzdně po svém si počínat — potopiv svých 12 hodin, že pak mohl uvrhnout se, ničím více nezdržován, kamsi do zamilované své putiky, kamsi do hampejzu, tam mohl řádit, chlastat, karbanit, na harmoniku si pohrát, všecky své kousky provádět, ubandit se jaksi do němoty, mohl se to v celé divé jakési nezřízenosti svých choutek oddati jakémusi šílení svého života, jež ho mělo v moci. Tam u nich, ta ženská se svými výčitkami a němým jakýms k němu úpěním a zase vrháním se mu kolem krku a takovým . . . mh . . . láskáním se, a ti proklatí fakani s brekem svým a obstupováním ho a držením se ho za nohy, uprošující tak svého tátu, aby u nich zůstal, zatím vždy ho jen zdržovali, tak protivně, nesnesitelně, a kdyby i zadržet se nedal, setřás' to brutálně všechno, aspoň nepohodlné mu to bylo a zkalilo mu to jaksi jeho náruživost, v níž přece jakoby zůstal osten a stín výčitky. Tady však — bylo ovšem tak jináče. A přece, přece jen zase tam k nim někdy jakoby se zachtělo tak mučivě, tak strašně náruživě. A co se nyní tou zjitřenou tváří svou noří do plamenů, které

ji řeřavou silhuetou příkře promítají, a co ty jeho zraky zahořují krvavým žárem, posupně kamsi vzníceny mimo výheň v nich tanoucí, a co ta lopata v jeho rukou hrá tak neomylně, zdaž nepředstavuje si to jako v halucinaci onu komediantku, jež jediná ho zvala v náruč neprodajně, kynouc mu nejen tělem, ale i srdcem svým — však věděl o té lásce její, jak to srdce své bouřlivě mu vstříc přinášela, a zdaž to v tom sykotu plamenů a svištění uhlí neslyší nářek komedianty mučených dětí svých, marně dovolávajících se svého táty a jeho přispění — ne neměl v úmyslu vychovati ty děti za komedianty a v dobrých chvílích měl s nimi jiné úmysly, jaksi po lidsku je vychovati a bez pohany a opovržení do života vpraviti . . . ale zatím co se stalo — okamžik znechucení a zprotivení se přirozenosti zákonům života a povinnosti, okamžik slepé zvůle a mámivosti svobody bez otěží a přítěže, a zvíře nespoutané již se vrhá v domnělou volnost svou, kde jaksi lépe jeho pudům bylo zakynuto. Všechno se to vědělo, i o tom zdržování a takovém . . . hm . . . láskání té ženy a o tom nářku dětí a chytání za nohy, a jak je vždy tak setřás' — všechno se to vědělo, v opilé chvíli vše pověděl na sebe a vyžaloval Ruml. A vědělo se, jak byl by posléz, zbyv se již všech rozpakův, i své malátnosti, i svého bažení po nezřízené svobodě, v níž by nic nepřekáželo jeho zvůli, vše překonav v sobě, tak rád se zase navrátil, byl by se již i podrobil trestu za tu věc stran té kasy (a nebylo to jen tak, věděl ze zkušenosti, jak byli by ho nejdříve zmlátili strašlivě a co s ním dělali, než by ho zas přijali a takováto pamětná u lidí jeho oboru bývá věru nezapomenutelnou a je nade všechnu jinou morální vydatnost), všemu, všemu byl by se podrobil a lezl k té ženě po kolenou a prosil ji za odpuštění, aby mu zas byla tou ženou, jakou bývala, a ty děti nikdy víc by nesetřás' . . . aspoň horoval tak v opilé chvíli, zajíkaje se vnitřním jakýms divým úpěním. Leč nenalezl ani ženy, jež by ho v náruč pojala, ani dětí, jež by se k němu vinuly, ani komediantů, aby ho dříve ztloukli do úpadu, a i toto ztlučení jakoby již hledal, věda, že je nutnou průpravou. Prý někde v Sedmihradsku a v Rumunsku potloukají se ti jeho lidé, a dávno již zde nebylo po nich slechu, a vědělo se, že někdy v divém jakéms chvatu místo odpočinku zběhal Ruml celé daleké vůkolí, do měst o jarmarkách a trzích se vydával, poptával se, na úřady se obracel; vše marno. A pak pil a řádil Ruml — a topil někdy jako ďábel v pekle a jindy nebyl zase k přimění ku své povinnosti, dávaje na jevo neoznačitelné výbuchy své povahy.

Však chystal se již dávno ho vyhnati — ale co tak nyní na něho z ústraní patřil, vrývala se mu ta řeřavě bronzová silhueta Rumlova tak nějak divně do duše, takovou jihnoucí oblast tam zanechávala, a jakoby mu bylo náhle až v trýznivém pocitu vše překonávající soustrasti přichýliti se k člověku tomuto. A žádný detail neunikl mu v okamžiku tomto z této příkré, rozžhavené tváře — ty vrásky jak se tam vrývaly, neoznačujíce to jedině v onen pichlavě lstný nespolehlivý výraz tvář komediantovu, ale jakoby projevovaly těžké sevření neodcházející mučivou strastí, jež hlodá nitro — a hle, nyní ty zažloutlé, jako řadou se promítající řasy, splývající úporně jaksi do plamenů, se náhle zatřásly, zakomihalo sebou palčivé, tou krví ohně zbubřelé bělmo oka a hned jakoby se přelinula přes ně průzračná nachová vláha — ano, slzy to byly a třebas ne z ohně, takové oči, jako Rumlovy, dávno již se otužily před ohněm . . .

Ne, nevyžene toho Rumla, nevyžene ho, připovídal si v tu chvíli v zádumčivé, do daleka zacházející rozpomínce, která obsáhala tolik lidských obzorů . . .

Načež hned snaže se čemusi nedůtklivě ujíti a maje dozorce podle sebe, něco stranou a něco v zad z povinné uctivosti, jež ve své nemotornosti nevěděla by se ani jinak projeviti, a nepřirozeně komihajícího, jakoby u vynasnažujícím se projevu téže uctivosti, v níž i se rtů sňal celou zamouřenou fajfku, zastrčiv ji místo do náprsní kapsy kamsi za černou svou košili, u krku provázkem spjatou, procházel celou dlouhou síní kotelny. Ale zjasnil se brzo ve tváři své dozorce, tonuv dosud v patrné úmorné starostlivosti, a vyšel ze zmatku, s fajfkou to mezi tím popraviv, když nepostřehnul u výrazu svého velitele káravou výčitku, ale spíše něco valně pro sebe tak příznivého, čemu ale nerozuměl. Byl to sprostý, pokorný člověk, ubědovaný životem, ale ochotný, spolehlivý, podrobuje se každé otěži discipliny.

Procházeli podél celé té řady plamenných ústí. Ze všad sálala žhavost a čišela pára, připadalo, že ve svém sdružení všechny ty jícny za dané příležitosti rozpoutati by se musily v celé plamenné moře, jež by pak zachvátilo a zasáhlo ohnivou zkázou celý svět. Nepřekonatelná, demonická moc zdála se zde upoutána kovovými pouty těchto kolosů, v nichž jakoby samo peklo vřelo a budovalo svou zkázu pozemskosti . . . .

Při každém z ústí těch se obvykle pozastavili, a on všady pozorně zkoumal stav vody a tlak páry, kterééžto živly zřely se vespol v jakémsi děsivém laškování ze skel kotlů. Oh, tak se nedopatřiti, tak opominouti a v čas nenapojiti tyto útroby — oh. oh . . . ale to se mu ještě nestalo, jednou jen málem za kteréhosi obejdy dozorce, když byl usnul a usnulo pak šmahem vše — ti lidé byli by bezstarostně usnuli na okraji samé zkázy — přišel na to ještě zavčas, dozorce na místě vyhnal — ale mráz mu neustává přecházet tělem i při pouhé vzpomínce na okolnosti ony.

A zase se mu ta okolnost vetřela na mysl, zase to vnitřní omrazení projelo jím — kdyby tak tito kolosové zůstali odevzdáni sami sobě, neopatřeni . . . sama zkáza světa ve všech svých hrůzách by se to dostavila. — »Jen pozor, jen pozor,« připomenul v neoznačitelném přízvuku k dozorcovi, obrátiv se k němu náhlým, výstražným i temně vytrženým pohledem; — »ať máme pořád vodu . . . vodu jen ať máme,« opětoval si pro sebe, jako v doznívající úzkostné halucinaci oné vzpomínky. »Zvláště dnes — ať jen dnes nevyskytne se nějaká kalamita. Pro Bůh, jen dnes ne — jen dnes ne!« Ledová hrůza zasáhla mu bezděčně na srdce, dech nemohl se mu prodrati z hrudi — i ohlédl se maně vůkol v těžkém zmatku a jako u neblahém vytržení ve zracích jeho zahrál kmit nejistoty a vyděšení; a zavěsil se na prostý, pokorný obličej dozorcův, ulpěv na něm jako v divném zapátrání a zároveň u vyhledávání jakési pomoci — dozorce však tohoto pohledu nevystih', byloť potřebí lépe fajfku zastrčiti. Leč hned zas úsměv vědomý a zvítěziví nad vlastní bláhovostí stoupl na rty mladého muže a oko hledělo již zase s pronikavou důvěrou, s tím svrchovaným, po celé šíři jeho rozlitým záleskem, jaký pojí se k očekávanému štěstí. Jakoby to bylo prvé u něho pouze ono mimovolné zakynutí nitra, jež dostavuje se ne k označení osudu, ne k tušivé výstraze, jak by se vlastně zdáti mohlo duši nedůvěřivé a tonoucí v pohnutí neznámé fatalistické odvislosti, ale jaksi jen proto — tak si aspoň předstírati mohla duše opojená svými úspěchy —, aby ve chvíli spění ku štěstí nejvyššího blahoslavenství toto štěstí honosivě se jaksi představilo duši u nejkrajnějším každém porovnání a pak teprve u pravém svém vyjmutí, ve své nejjásavější podobě jakoby chtělo naznačiti, že není štěstí, není-li vědomí neštěstí, že není blaha, nebylo-li zkormoucení; a že jen zmíru štěstí každé bytosti ustanovuje a podmiňuje míra trýzně, již bylo dříve překonati. Pokrač.

FEUILLETON.

LITERATURA.

Em. šl. z Lešehradu: V dnech šerých. (E. Weinfurter) Praha, 1901. — Týž: Mimo život. (Chrysanthem č. VII.) Praha, 1901. — Ku »Srdcovému esu« od O.

Panu E. z Lešehradu, jako lyriku, se u nás poněkud křivdí. Zajisté nedočtete se od něho nikdy hlubokomyslných, přemoudrých veršů, které někteří kritikové žádají za každou cenu na kterémkoli autoru. Je však nutno vmysliti se v nálady a názory toho kterého autora a studovati, pokud realisované je ve shodě s jeho aspiracemi. Talent pana z Lešehradu nevyrostl z půdy oplodněné vážnými otázkami a šedivějícími problémy. To však ještě nemusí býti chybou. Je všecek založen na lehkém, zpěvném životním názoru, smutky a radosti přeletují kolem něho jako chvatné stíny, tu světlé, tam tmavé, jež se doteknou na okamžik jeho duše a v okamžiku zase zmizejí, aby byly vystřídány jinými. Tak podařilo se našemu autoru vytvořiti několik hezkých písní, a podařilo by se mu jich více, kdyby ve své přílišné produktivnosti nemyslil při psaní básně již na svůj příští román, při románu na svou nejnovější povídku a při povídce na své nejbližší drama. »V dnech šerých« je taková sbírka poesie trochu smutné, místy sentimentální, místy groteskní. Pěkný smysl pro formu a různé vlny rhytmického živlu; jinde zajímavý nápad nebo bizarrní obraz. Není to silné víno, ale má svou vlastní svěžest, což u nás, kde visí ve vzduchu neustále tolik parných problémových mračen, může býti občerstvením. Poesie stává se v Čechách čím dále tím vážnější. Proč neuznati, že mezi mladými má pan z Lešehradu snad jediný přednost zpěvného, lyrického temperamentu?

Méně vážím si ho jako dramatika. Drama »Mimo život« není sice o nic horší než to, co přichází z mladých dramatických per každoročně na literární trh; ale to není ještě žádným komplimentem. —

Při knize pana O. chtěl bych býti filosofem! Mohl bych aspoň mysliti o tom, jak je možno, aby kniha tak špatná jako toto »Srdcové eso« nalezla u nás tolik zájmu, sympathického i antipathického. A přece mimo dva kritiky — jeden z velkého denníku, druhý ze sloupců »Samostatnosti« — shodují se všichni, že »Srdcové eso« je dílo nepodařené, zrůdné, affektované nejnižším způsobem. Ale píše se o něm, mnoho se o něm píše. Z čehož vyplývá: přesytili nebo nedosytili jsme se tou měrou knih skutečně uměleckých, že, aby se naše chuť podráždila, je nám třeba shnilých citronů a přesolených matjesů. Zajímavý výsledek: Napište sbírku veršů, nad níž jste mnoho procítili, v níž každá sloka byla vytříbena a vypilována — a vaše kniha zapadne bez pozornosti. Ale hoďte cokoli na papír, simulujte velké vášně, plivejte kalafunovou síru a oheň, rozmáchněte se gestem řečníků z nejsprostších lidových schůzí, vzbuďte dojem, jakoby jste psali v morfinistském nebo alkoholovém deliriu — a hned se naleznou lidé, kteří v té absolutní prázdnotě budou viděti dalekosáhlé symboly, a jiní, kteří se o ni rozepíšou proto, poněvadž je nutno reagovati na obdivuskářství takové kritiky. Mladý muži, jenž chceš »proniknouti«, zde máš ten nejúčinnější recept úspěchu v Čechách: šarlatánství, šarlatánství za každou cenu, šarlatánství čím sprostější tím lepší; pamatuj si, že, neosvojíš-li si hantýrku hospod a posunky opilců, nepřivedeš to u nás v poesii nikam . . . A ještě o jednom momentu rozepsal bych se (kdybych byl filosofem!) vida, jaký interess kupí se kolem »Srdcového esa«: o povaze jisté části naší kritiky. Ale k tomu je potřebí několika poznámek hned napřed. V žádné zemi východní i západní polokoule není kritika tak nespokojena s tím, co je, jako u nás. Stále se čenichá po geniu, stále se očekává člověk, který by vše převrátil vzhůru nohama. Bohužel, nevydávají se dosud zatykače geniů s přesným označením jich podoby. Objeví se tedy kdesi kdosi, jehož verš je tak zcela jiný, než ty, které čteme (poněvadž dotyčný pán nemá nejmenšího citu pro rhytmiku), jehož obrazy se nám zdají tak neobyčejně nové (poně-

vadž slátá dohromady páté přes deváté), kritika hoří: to je ten čekaný genius. .. Z kalamářů roztékají se dithyramby, péra poskakují po papíře v hymnickém kroku. Po roce vydá »genius« nové verše. Ale tu již kritika vystřízlivěla a pak ... je zase na stopě jinému, ještě původnějšímu geniu. Čerstvá kniha lonského »genia« nechá se k vůli blamáži pod stolem a píše se vesele o poesii »genia« letošního Vždyť beztoho se nikdo nebude probírati kritickými rubrikami starých ročníků... — Tak vypadá jistá část naší kritiky, tolik je v ní nejistoty, takový nedostatek uměleckého citu, takový shon po objevování epochálních talentů. Kapitola, kterou bych rozšířil (kdybych byl filosofem) ... — Ale pozoruji, že jsem se ocitl příliš daleko od knihy pana O. Co soudím o »Srdcovém esu«? Že to není žádný trumf, ba ani srdcová sedmička.

Z CIZÍCH LITERATUR.

J. Ernest-Charles: La littérature française d'aujourd'hui. (Perrin et Cie.) Paříž, 1902. Cena 3·50 fr.

Kniha pana Ernest-Charlesa mohla by býti, ne-li chef-d'oeuvrem, tedy aspoň znamenitým dílem, kdyby ... kdyby neměla než čtyřicet stránek úvodu a pět stránek doslovu. Ale těch tři sta stran, které naleznete mezi začátkem a koncem spisu, poboří velkou část vašich naději a vzbudí ve vás lítost, že tolik rozkošných a hlubokých literárních postřehů bylo rozmělněno a setřeno řadou poněkud plochých studií.

U pana Ernest-Charlesa převládá jedna snaha: chce býti duchaplným, což může býti velikým prospěchem (u těch, kteří skutečně duchaplni jsou) nebo velikou chybou (u těch, kterým se duchaplnosti nedostává). Náš autor náleží k druhým. Ze samé tužby, aby jeho články jiskřily co nejvíce vtipem, zapomíná na vlastní účel svých studií: totiž analysovati a učiniti srozumitelným toho kterého autora. Na každé stránce útočí na vás svými paradoxy, vysmívá se ve slovních hříčkách více méně zdařilých, dává se unášet touto snadnou praxí žurnalistického causeristy. Ale těch čtyřicet uměleckých hlav, které si umínil vykresliti, stojí před vámi dosti neurčitě a vratce. Ne sice všechny: tak essaye o Anatolu Franceovi, F. Brunetièrovi, Pierru Lotim, Julesu Lemaitrovi, Jeanu Jullienovi, Léonu Daudetovi, Henrim de Régnier jsou pěkné ukázky jemného pochopení páně Ernest-Charlesova. Za to v jiných, kde šlo autorovi o to, aby útočil a bořil ustálenou reputaci, rozstřikla se sice jeho polemická verva v celý ohňostroj ironických nápadů, ale celkem bez veliké škody pro ty, proti kterým hnal útokem; na př. studie: Paul Bourget, J.-K. Huysmans, Paul Adam. Nalézá-li v díle Huysmansově dva hlavní znaky: nesnáze peněžní a nesnáze žaludkové, víte hned napřed, že se tu jedná o persifláž za každou cenu. V polemickém essay nesmí se ukazovat karty hned na začátku, sice se čtenář stane příliš nedůvěřivým.

Zajímavější, daleko zajímavější a cennější než tyto medaillony jsou všeobecné úvahy a závěry na začátku a na konci knihy.

Měli-li bychom věřiti panu Ernest-Charlesovi, nebyla by žádná literatura na světě v zoufalejší posici nežli francouzská (na štěstí netřeba bráti pana Ernest-Charlesa doslova). Staré literární školy, v nichž se bojovalo za zdar jistých ideí, zmizely; zmizely také literární salony, nad nimiž ostatně autor dělá s radostí kříž. Místo nich vznikly literární koterie, spojivší se nikoli proto, aby zápasily za společné myšlenky, nýbrž aby úspěch a s ním i peněžní zisk jednotlivců byl pokud možno nejrychlejší a největší. Tak rodí se kritická kamaraderie, podplácení žurnálů, rozvíjí se praktika reklam stejně, jakoby se jednalo o doporučení nějakého nového vynálezu. Umění stává se obchodním podnikem, v němž jde hlavně o to, aby se vydělalo co nejvíce peněz. Tomu říká pan Ernest-Charles »živnostnictví v literatuře«. Literatura se hemží malými živnostnickými firmami, z nichž každá chce mít příjmy do statisíců. »Nevládne-li dnes žádná škola, není to proto, že by spisovatelé se příliš vzpírali jhu; příčina je ta, že v posledních dvaceti letech neobjevil se u nás žádný mohutný tvůrčí genius.« (Str. 3.)

Tomuto výdělkářskému směru staví se sice na odpor několik energických individualit. Autor jmenuje Brunetièra, Fagueta, Lemaitra, Doumica z kritiků, Roda, de Herediu, Julliena, L. Daudeta z belletristů. Ale zápas je marný: firmy mají na své straně žurnalistiku, všechny nejnižší a nejširší vrstvy lidu i buržoasie. Lahodí jich instinktu drobnými sentimentálními dobrodružstvími, vypravovanými neméně sentimentálním slohem. Autoři těchto plačtivých románků pochybují o všem, ironisují vše. Pan Ernest-Charles vidí v této ironické alluře vliv Renanův, jenž »na celou řadu let učinil literární život neplodným a přivodil zhoršení mravů i potlačení srdcí«. (Str. 76.) Je nutno jíti z tohoto bludného kruhu sentimentálních historií. Umění má sloužiti jisté tendenci, má míti »vědomí o své sociální užitečnosti, jež je jediným skutečně vznešeným zaměstnáním pro spisovatele za našich dnů«. (Str. 47.)

Poněvadž však tento přerod se buď neděje, nebo děje jen pozvolna, přichází p. Ernest-Charles k zajímavým výsledkům. Tvrdí, že belletristům je potřebí, aby byli vedeni. Kým? Kritiky. Kritika je autorovi tím nejvyšším, nejsvrchovanějším, nejmocnějším a nejzodpovědnějším uměním: ti, kteří produkují, jsou prý toliko vulgarisatory a inferiorními spojenci těch, kteří soudí. »Převládají-li v některé době díla imaginace, je to znakem, že ta doba stojí velmi nízko.« (Str. 348.) Budoucí literatura Francie nesmí se hledati ani v románu, ani na divadle, ani v poesii, nýbrž v kritice. Ale zase ne v kritice tak úzké, aby byla toliko čistě literární (shledáváme se tu s názory, které jsme naznačili nedávno na těchto místech, v referátu o knize páně Segardově). »Kritika musí rozšířiti pole své činnosti. Je nutno, aby zvětšila a prohloubila své dílo, aby upjala pozornost k sociálnímu životu, jehož manifestací literatura je, a aby ho dirigovala... Emil Faguet definoval nejlépe cestu, kterou se mají dáti dnešní myslící hlavy. Z kritiky čistě literární přechází v kritiku politickou a morální, a tu, přirozeně, odvažuje se hledati a formulovati zákony, jimiž sociální život může býti upraven.« (Str. 349.) Pak vrací se znovu k belletristům: »Ti budou vulgarisátory. Svou imaginací budou oživovati morální a sociální koncepce kritiky za tím účelem, aby tyto koncepce mohly proniknouti v massu. Stanou se užitečnými prostředníky až do té doby, kdy při rychlém postupu všeobecné kultury nebude jich potřebí a tu se prostě vyženou z literatury ... Ale již dnes může se v literatuře utvořiti tato elita vůdců myšlenky a sociálního života. Nejsouce četni, mohou působiti již nyní silným vlivem, třeba že stranou davu a literárních výdělkářů .... Síla elity vzroste. Dá nám literaturu čím dále tím krásnější, poněvadž bude čím dále tím více užitečna ...« (Str. 351.)

V této povšechné části je kniha p. Ernest-Charlesova příznačným dokumentem ku poznání nálady dnešní francouzské kritické generace. O. Theer.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácející odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. 10. ČERVNA 1902. * ČÍSLO 25. *

PAVEL LIST:

TEMNO V DUŠI.

NOVELLA.

I.

Útulná domácnost, to intimní prostředí, v němž docházejí uplatnění duše klidné, dlouholetou, jednostrannou výchovou od malička v úzké meze tiché činnosti odkázané, byla teď jejím působištěm. Učila se tu zapomínat na minulost svou, která jí teď překážela, hledala zde uklidnění, po němž toužila její duše, která se musila uzavřít všem dojmům, jež ji uchvacovaly a opíjely za dřívějších dob. Ve stálé činnosti pracovité hospodyně hledala náhradu za dřívější zábavy, za předešlé zaměstnání, které se jí zdálo protivným, nedůstojným.

A zdokonalovala své okolí, jak mohla a uměla. Okrašlovala si je, zpříjemňovala. Zvláště výbava její byla její pýchou. Skoro každodenně rozevřela svůj šatník a prádelník a těšila se svými poklady.

Dalo jí to mnoho starostí, než se uhnízdila! Vzpomíná na dlouhou dobu zkoušky, jíž se musila podrobit, nežli se stala před bohem a lidmi chotí obchodníka Karla Vojnara. Mrzelo ji zprvu, že ji Karel hned neuvedl před tvář celého světa jako zákonnou manželku Chtěl ji dřív vyzkoušet. Musila poslechnout, chtěla-li se zbavit nenáviděného života, k němuž byla poutána. Opouštěla jízdárnu cirku, v němž byla krasojezdkyní, byvši vykoupena jeho kavalírstvím. Zaplatil za ni dluhy a slíbil jí život nový, lepší, půjde-li k němu. Netušila dosud, miluje-li ho, ale slibovala si mnoho od něho, zdál se opravdovým a šlechetným. Byla si dobře vědoma, že jej okouzlila svým sličným zjevem jako mnohého před ním, ale u něho nadála se trvalého zájmu. Přiznal se jí, že zažehla srdce jeho, když se poprvé mihla před očima jeho na svém koni při své produkci ve Vídni. Tenkrát vyhledal ji po představení a vyzval ji k vyjížďce do »Prateru«. Byl skvostný, jarní den. Pamatuje se, jak se jí brzy vlichotil v srdce svým dobrosrdečným tónem, svým upřímným, neurážlivým chováním. Tušila v něm poctivce a, hledíc v jeho dobrácký obličej, vzpomněla bezděky na vlídné oči svého otce nebožtíka, který ji s láskou vychovával.

Upoutal ji rázem svými sliby a svými návrhy. Četla sic vášeň v očích jeho, které utkvívaly na ní dlouhými, výmluvnými pohledy, ale neviděla té bezohledné impertinence, s níž jiní se k ní chovali za takových okolností. Uvěřila mu a odevzdala mu řízení dalších kroků svého života. Byl pevný ve svém odhodlání, celý ve své lásce k ní. Líbil se jí, imponoval jí. Byl jejím velitelem. Odejela s ním do Prahy, zapomenuvši na svou minulost

Ona se nemůže pochlubit ničím, leč svou pílí a svou zálibou v domácnosti. A ráda by se pochlubila ostatnímu světu svým štěstím. Štěstím? . . . Je-li šťastna vůbec? ptala se, stahujíc ramena svá k prsům v zjevném neklidu. Nenalezla dosud toho, co očekávala od tohoto života nového Spokojenost její je pouze jednostranná, neúplná. Skutečnost zůstala daleko za vysněným rájem. Pověst o její cirkové minulosti ulpěla na její bytosti a provází ji jako stopa slimáka. Nemůže ani smělejí vystoupit ve společnosti. Každý jí to čte v očích, že byla jezdkyní. Mnozí si ji pamatují z těch dob a krčí rameny nad ní, třeba ji byli dřív obdivovali. Je teď manželkou solidního muže — to je její štěstí, a to je také všecko!

Kdyby se byl hned odhodlal k sňatku, byla by ona rovnou všem. Ale tím odkladem zhoršil ještě situaci. Miloval ji, ctil ji, obdivoval — toho upřít nemůže — ale hleděl na ni sám z počátku jako ostatní svět v nedůvěře.

Paní Valerie Vojnarová mrzutě se pohnula a učinivši několik lenivých kroků, zastavila se před zrcadlem a prohlížela si svůj obličej, dosud svěží a krásný.

S mrazivým chladem je vítána všude. Nikde není uznávána. Ženy pohrdavě ji míjejí s úsměšky. Muži ji sice cestou obdivují, ale nikde nepozoruje té úcty, jakou chovají pro jiné, solidní, byť i méně hezké a s menším vkusem obléknuté dámy.

Učinila dva, tři pokusy, aby se seznámila s rodinami sousedními. Zprvu jí nedbaly, přesvědčivše se dříve u domovníka, že není legální manželkou (popisné archy prozradí dnes všechno) a dnes, kdy je sice známo, že je oddána, nechtějí zapomenout na minulost její. Z pohledu kde koho to čte, pohyb každého jí to prozrazuje.

Včera zahlédla, jak mladá paní adjunktová Slámová, již se nedávno přistěhovali naproti, s obdivem utkvěla na jejích polštářích, když je vyložila do okna, jak se zálibou prohlížela vložky jejích polštářů a jak hlasitě k muži svému pronesla pochvalný úsudek o labutí čistotě jejího prádla. A postřehla jakýsi sympathický rys ve tváři mladé paní, když vyšla z úkrytu svého za záclonou, pozdravila ji úmyslně kývnutím hlavy. Adjunktová jí poděkovala vlídně a šeptala pak něco i muži svému, který stál za ní. Dnes ráno pak, když se ubírala do trhu, potkala adjunkta. Pozdravil ji velice zdvořile a utkvěl na ní delším pohledem. Zalichotilo jí to Použije toho náhodného setkání a učiní mladé choti adjunktově návštěvu. Nějakou záminku si již vynajde. Adjunktová bude prostřednicí mezi ní a ostatními hrdopyškami v sousedstvu. Zdá se mít mnoho známostí a přízně ve vůkolí.

Paní Vojnarová přistrojila své rty v nejvlídnější úsměv a s uspokojením viděla, jak se démantový třpyt jejích svůdných očí odrazil od křišťálu zrcadla. Byla uspokojena.

Nejraději byla by si hned návštěvu u adjunktové odbyla, dříve však chtěla se svěřit muži a čekala netrpělivě na jeho příchod.

Jakmile vstoupil do dveří Vojnar, svěřila mu, že se chystá k návštěvě.

»K návštěvě?« užasl Vojnar. »Což nemáš dosti na jedné zkušenosti?«

»Nezlob se, muži, ale teď vyhledám přítelkyni sobě rovnou «

»Kterou pak?«

»Povím ti, jaká je, až přijdu,« řekla krátce Valerie, která nemilovala dlouhých výkladů.

»Zklameš se opět, to ti prorokuju.«

»Nezklamu!«

»Jak myslíš, ale radím ti upřímně, nezačínej známostí nových.«

»Tobě se to lehko řekne. Neznáš potřeb nás žen! Prahnu po přátelství, musím je mít. Byla bych nešťastnou bez přítelkyně. Musím se uhájit před těmi, abych měla pokoj. A nic mne tak nebolí, jako jejich mlčení. To by mne udusilo, to ty nepochopíš! Podlamuje to mé síly, ničí mé mládí, ubírá krve. Chci se nad ně vyšinout, vítězit mezi nimi, jako jsem vítězila dřív, víš, ale nehněvej se — na koni! Hahaha!«

A zasmála se hystericky, vidouc, jak se Vojnar zakabonil a jak potahuje vous na bradě. Vrtěl hlavou a odcházel do vedlejšího pokoje.

II.

Paní adjunktová Slámová seděla právě v kuchyni a naslouchala pestře zábavnému rapportu, který služka sdělovala o novinkách dnešního jitra. Obě smály se, bavíce se drobnými klípky.

Dlouhé, konstantní cinknutí elektrického zvonku vyplašilo obě ženy.

Kdo to? Návštěvy se dnes nenadály. Listonoš tu již byl a žebráci tak nezvoní.

Rázem obě poskočily. Služka pochopila situaci nejdříve. Předešla paní a otevřela.

S úžasem vytřeštila oči na paní Vojnarovou, která stála s usměvavou tváří ve dveřích v záři a lesku hedvábí a démantových náušnic.

Byla odhodlána návštěvu odbýt, záře brillantů a lesk hedvábí ji však ohlušily. Pozbyla duchapřítomnosti a zajíkavě pravila: »Prosím, prosím, zavolám milostivou paní.«

Milostpaní stála také již, stydlivě stahujíc bílý živůtek přes uvolněná prsa, mezi dveřmi.

»Račte prosím dále, připravím se okamžitě,« pobízela.

»Ne, toho nedopustím. Přijměte mne tak, jak jste, paní adjunktová. Jste tak roztomilá!«

Paní Vojnarová vešla se svými brillanty a ve svém hedvábí do předsíně a podávajíc paní Slámové obě ruce, táhla užaslou paní do pokoje.

»Divíte se, že jsem k vám zapadla tak náhle, v pravé poledne? Odpusťte mi. Toužila jsem už dávno, abych se vám mohla představit A musila jsem vás vidět a poznat ještě dnes, abych vám sdělila, že jsem měla o vás sen. Ano, nic se nesmějte! Zdálo se mi o vás, že jste byla mojí sestrou a že jsme se měly rády tak, že by byla jedna za druhou duši obětovala. Paní adjunktová, dovolte mi, abych vám nabídla své přátelství a zvu vás upřímně k nám. Mám pěkné práce, vzácné vzorky k háčkování, bude-li se vám něco líbit, mileráda vám vše zapůjčím.«

»Obdivovala jsem několikrát již vaše vložky,« řekla adjunktová, byvši stržena výmluvností Vojnarové.

V dalším hovoru byla vždy blíž k paní Vojnarové a ve čtvrt hodince obě mladé ženy byly důvěrně a srdečně sblíženy. Pokrač.

BEATRICE MAŘÁKOVÁ:

TUBEROSY.

V zahradě zasvěcené skonu,
kde slunce zář se bojí vzplát,
sní tuberosy chorých tónů,
skloněné v šera teskný chlad.

V korunách stromů vichr kvílí,
bolestí temnou rozšílen,
a ztichne-li na malou chvíli,
zahradou zalká jemný sten.

To tuberosy vzdychnou v přítmí,
po slunci touhou jaty v snách; —
pak vichr bolnými zas rytmy
žaluje táhle v korunách.

Hlas nářků těch mým srdcem vane,
jím chvěje se má duše mdlá

a obraz zahrady v ní tane,
jak v matné hloubi zrcadla.

SNĚNÍ.

Góthická okna zastřem' brokáty,
v něž vetkán fantastických ptáků tah,
parfumy vzácné v šeru komnaty
na zlatých zapálíme třínožkách.

Na místo růží příliš vášnivých,
jež stále touží píti slunce jas,
nejčistší lilie ze zahrad svých
vložíme v křehký křišťál útlých váz.

Melancholické lásky slova mdlá
si řeknem' v zádumčivém objetí,
leč naše bledá ústa vychladlá
v polibcích nezatouží šlleti.

Pak mlčelivě v šero usednem'
a duši své se dáme rozechvět

tak nevýslovně žalným touhy snem
o bájném blahu, jehož nemá svět . . .

VÁCLAV HLADÍK:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)

Pokrač.

Bylo smutno v malé plzeňské hospůdce.

Kruliš mhouřil své krátkozraké oči, pohlížeje ke stropu, pod načechranými kučerami kmitaly mu neklidné a popuzené myšlenky věčného nespokojence, jež chvílemi vyjadřoval prudkým vyfouknutím kouře viržinky neb odplivnutím stranou.

U stolu starých pánů podřimoval pouze Benda, a ředitel Vantoch netečně pohlížel, jakoby v něm všechen život uhasl, když nemohl plápolati v hovoru a pohybu.

Kruliš uvítal Voldana s obvyklou svou familierní zdvořilostí vlivuplného žurnalisty.

»Co je zde tak ticho?« ptal se Voldan, usednuv za stůl.

»Eh, čím dál tím hůř! Pomalu budu sám zastupovat náš slavný kruh »Chaos«, a až nadobro zpitomím z filosofie Mikešovy a z křesťanského mysticismu Makovcova — ti hoši jsou poslední věrní — přestěhuji se tamhle ke stolu výtečníků a dvorních radů a budu hrát maxla . . .«

»A co Randa, Bulíř a ti ostatní sem nechodí?«

Kruliš mávl rukou:

»Rozutekli se nějak . . . Vy sám jste takový. Ovšem u vás to je něco jiného. Muž velkého světa, velkých podniků, vysokých cílů,« hovořil žurnalista, nakrčující svraštělé, ustarané čelo, jakoby se ironicky uškleboval, »vy jste příliš zaměstnán a zabaven na všech stranách. Abych nezapomněl, gratuluji vám k vaší poslední přednášce ve voličském klubu — to zrovna sršelo jiskrami nových, moderních názorů . . . No, prosím, mluvím upřímně. Žádná novinářská blaga! To víte, že jsem byl vždy vaším, vy jste přinesl něco nového, určitého, pevného do toho našeho zmatku starovlastenecké fráze, doktrinářské litanie a dekadentně filosofického blábolení . . «

Voldan nuceně se usmál a přerušil jej:

»Dobře, dobře, příteli . . . Ale co se, prosím vás, děje s Bulířem?«

Kruliš, který neměl rád Bulíře, záviděl mu jeho úspěchy literáta, jeho posměvačství, jeho vtipy všemu se smějící, vše karrikující, vším pohrdající jej dráždily, teď potřásl hlavou soucitně a povzdechl:

»Ubohý kamarád.«

»Snad se mu něco nestalo?«

Kruliš smáčkl konec viržinka, odfoukl do prostřed pokoje pěnu s čerstvě nalité sklenice, dlouze se napil a pravil:

»Není k poznání. Zcela nový člověk. Ten veselý hoch, rozmarný, elegantní, jemuž všechno bylo na světě jedno, všechna moudrost a všechen smysl života byly mu vtipem nebo lyrickou náladou, který běhal po Praze jako mladý dobrodruh, sváděl děvčata, měl pletky s paničkami, poměr s herečkou — teď šel mezi proletáře a dělá apoštola. Ano, tam jej zahnal jeho diletantism. Zdá se, že kdesi v Košířích měl styky

*

s nějakou dělnicí nebo poběhlicí — on, jenž voněl každý den jiným budoarem! To děvče musilo mít na něj zvláštní vliv. Umřelo prý, k vůli většímu effektu snad na delirium tremens .... Bulíř se potlouká po dělnických krčmách, redakcích a schůzích. Již si neparfumuje kníry, ani nenosí květinky v kabátě. Oh, z toho šviháka se vám stal bohém! Z našinců stýká se jedině s Randou, víte, s tím bankovním úředníkem, který vypadá jako slečinka, jež nerozumí ještě románům Marcela Prévosta, a jenž mluví jako komunard propuštěný z galejí. Ti dva se hledali! Bulíř spisuje hrozné pamflety a satiry, kde nám všem šosákům zatápí! O jé! Nejhorší však je, že někdy přijde do své básnické, lyrické extase, inspirace jej svede jako hlas polnice starého vojenského koně, zapřaženého k pluhu, a pak povídá věci, kterým jeho předměstští proletáři nerozumějí. Chudák, není pochopen, my jsme ho nebrali nikdy vážně (žurnalista vrhl na Voldana pohled, vybízející k souhlasu), ale aspoň nás bavil, tam jej pokládají za blázna a nudí je ... Ubožák!«

A celé opovržení Krulišovo k posměvačnému poetovi, který jej popuzoval i svými barvitými stránkami, jež v prose jejich žurnálu vyhlížely jako svěží květy mezi hubenou, schnoucí travou, vyřinulo se v tomto soucitném povzdechnutí nad zkrachovaným soupeřem.

Po chvilce mlčení zahučel ještě:

»Myslil jsem vždycky, že jeho záhubou budou ženské. A zatím přišlo to odjinud. Z jeho vlastního nitra. Teď jezdí po Kladensku, potlouká se mezi horníky. Štve dělníky do stávky a cituje jim Ruskina ... he, he, he ...«

Voldan byl stísněn. Trpko a hnusno mu bylo ze všeho. Život se mu jevil v divném odlesku světélkujícího bahna. Vzpomněl na své zklamání a na své hrozné duševní rozpory a v světélkujícím zrcadle bahniště uzřel bledý, nadpozemský, cudně krásný obličej své milenky s očima výhrůžně a provokativně svůdnýma, se rty jemnými a smyslnými, nabízejícími se všem rozkoším.

Žurnalistovi neušla zasmušilost Evženova. Šklebivý úsměv nezmizel s jeho tváře.

Pil rychle a v jeho tváři se vyjasňovalo, jakoby se smiřoval s celým světem.

»A Makovec také není v pořádku,« rozhovořil se Kruliš po delší přestávce: »Ta rozkošná panička ... viďte, je to ženská! taková zálibná, apetitná, jak říkají Rusové, he, he, he ... s ním po čertech zatáčí. Vždyť prý se již i modlí ve svém atelieru k svým bizantickým obrázkům a ikonům, k svým fetišům ... snad má na oltáři též její hedvábný podvazek ... zahání pokušení, ďábla, ale kdyby za něj orodovala celá svatá komparserie nebe Tiepolova, nevyprostí se z té čertoviny. Oh, creatura bionda, bianco vestita...«

»Člověče, co to melete,« uškubl se zhurta Voldan.

Kruliš zamrkal očima, jež se mu vlhce leskly, a též jeho zmuchlané vousy nějak byly ovlhlé.

»Já? No ... chci vás trochu potěšit, vidím, že ráčíte být nějak .. melancholický .. «

»A já vidím, že ráčíte být nějak ťuknutý.«

»Piju, ba, kamaráde ... pardon ... piju. Nic jiného mi nezbývá. Všecky své účty jsem vypořádal a shledal ukrutný deficit. Tak se mi zdá, že jsem marně žil a teď otravuji život sobě i jiným. Ale přece jsem na tom lépe nežli Bulíř, který připravuje revoluci, nežli Makovec, který se modlí a blbne láskou, nežli ...«

Zarazil se.

»Proč nedomluvíte?« usmál se Voldan, jejž povídání napilého Kruliše poněkud rozptýlilo. »Chtěl jste mne též uvésti. Proč mne šetříte?«

»Ale, co myslíte? Kde pak vy! Vy jste šťastný muž. A silný muž. Víte, jak jsme vám připíjeli. Všechno se vám daří tak lehce .... všechno si podmaňujete, štěstí, slávu ... ženy ...«

»Tlachale!« smál se Voldan a byl by zaskřípal zuby, jak zuřivost náhle v něm zasoptila.

»Vše si podmaňujete!«

»Jaká to ironie!«

»Brachu, prohrál jsem velkou bitvu životní,« pravil si v duchu a poprvé s jakýmsi posupným zakletím připomněl si Mínu.

Seděl ještě dlouho s Krulišem. Byli sami v hospodě. Vypili mnoho. Konečně láhev cognacu se ocitla před nimi.

»Hennessy!« zvolal Kruliš, »ohnivější a sladší nežli polibky Kleopatřiny ...«

Voldan se též rozjařil. Bylo mu do vzteklé radosti.

Vsedli oba do fiakru. Kruliš velmi horlivě vysvětloval Voldanovi své náhledy o balkánské politice.

»Bulhaři, to jsou Čechové balkánští ... to je, prosím, kompliment, ne urážka ...« škytnul a zase křičel do hrčení kol fiakru, ujíždějícího křivolakými, temnými ulicemi: »Jsou podnikaví a nejpokročilejší ... Ano, Krava ... Kala ... Karavelov ...«

Přišli do velkého salonu, kde vřískalo piano, ječel pronikavý ženský zpěv a křik, hlučelo několik důstojníků a mladých i starších elegánů. Několik děvčat v toaletách nejprimitivnějších tančilo a pobíhalo od stolu ke stolu. Šampaňské kypělo v číších, jichž celá hromada se povalovala u stolu, kde německy řvalo a chechtalo se několik mladíků ve fracích.

Pokrač.

JOSEF K. ŠLEJHAR:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

A hned v takovémto domyšlení se o významu onoho pokynu, v němž hrůza dotkla se jeho nitra, a zároveň v celém onom pomnění neobsáhlosti nedávné trýzně srdce zoufajícího ve svých samotách, v tom představení si jaksi schvalním všeho toho, co u něho minulo a což zpodobil si nyní v honosivost štěstí svého, jako bohatec kdys bídu svou, jakoby tím háravěji a neskonaleji vypjalo se mu v duši a očekávání to štěstí nezměrné, jež tam již kyne . . .

»Líbějí jen být bez starosti, milostpane,« proslovil tu dozorce, zakoktávaje se a zatrhávaje, ukloniv se zároveň neohrabaně pouze týlem, při čemž značně odtáhl se mu límec jeho burnusu, v nějž byl neustále oděn, musiv často vycházeti ven, a pak již nějak ten límec tak mu zůstal jako na krku psa vypjatý obojek. — »No, dobře, dobře, Trakači, dosud jsem se moh' na vás spolehnout,« pochválil mu blahosklonně — jinak zcela proti zásadě, že takové lidi neradno chváliti, aby ihned neulevili ve své povinnosti, v níž pouze krutá bezohlednost dovede je udržeti — jat byl náhle jakýmsi zvláštním, cele přichylujícím se citem i k tomuto člověku, kladoucímu se mu v neohrabané pokoře k nohám jako pes.

Přecházel pak ku kotlům dalším, ani jediné místo dnes nepřešel bez pečlivého povšimnutí, jak jindy nikdy nečiníval, více jen v běžném souhrnu vždy vše přehlédnuv; aby jaksi o všem byl tu z vlastního názoru dokona ubezpečen, neb tady je nejvýznamnější stanoviště, z něhož v neblahé, nestřežené chvíli rozpoutati se může zlo nejděsivější, o jehož mírách nelze učiniti si dosahu. Nemohl zase nepovšimnouti si Rumla, k němuž stále a stále vracel se jeho zřetel, jaksi k té krvavé rozpjaté slze v oku jeho . . . stále značila se u něho ona mimořádná nápadná horlivost. — »Což Ruml — dnes se činí,« poznamenal vesele k dozorci. — »I topí dnes jako čert, milostpane, jen co je pravda,« pochvaloval si dozorce, »slavný je to dnes s ním zrovna — jen,« dodával náhle starostlivě, »aby nám tu něco neproved', takový nátury mají to ňák v krvi — však něco v kotrbě mu dnes vězí « — »Jen tedy na vše pozor neopomiňte,« opětně co nejdůtklivěji přikazoval on — a tu se nápadně zamyslil — »avšak víte, co je první, kdyby se něco mělo stát — ohně vyhrabat, především ohně vyhrabat.« A zazíral tu najednou před sebe, jako u zřejmém sunutí se pronikavých kombinac úvah. Jakoby ho to zase v celé intensivnosti zaujala představa, jak se v případu hrozícího neštěstí ty ohně vyhrabují. Toť první neopomenutelná povinnost, ukáže-li se zlověstnost nebezpečí, jako na tonoucím korábu spustiti čluny. Rozevrou se šmahem zděné jámy pod těmi všemi kotly a do nich bezohledně hrnou se z chrlících jícnů zpátky všechny ty ohně, všechny ty žáry, vše to divě třeskuté schvacování plamenů, jež jakoby se bránily, nechtíce ze zaujatého stanoviště své kořisti, vzpěčovaly se, nechtíce míjeti se cílem původně jim určeným, chtěly zůstati na místech, kde by k celému vzniku uplatnila se jejich energie, šlehají a soptí zpátky, celé oblaky vzdouvajíce jako u vyvrcholujícím marném zápasu tam, odkud rvou je nemilosrdně ohromná, mocná žebra těch lidí, jakoby bohatýrem z pohádky utínána byla soptícímu draku hlava za hlavou, až posléz bohatýr vítězí . . . Se vším všudy, s uhlím již roztopeným i teprve žárem obvlačovaným, i s těmi do běla a fialova rozřeřavěnými struskami hrnou vše žebra z ohnivých jícnů. V jednu kolosální výheň promění se tu celá prostora kotelny, v jednu rudou, přecházející zář; žár nesnesitelný rozlévá se po nějakou dobu v její prostoře, v níž vše je ze železa a kamene. Strašný živel ohně přesunuje se tu v jiná stanoviště, a je to pravé soptění plamenů a žáru na této nedobrovolné cestě. Zároveň neobyčejným hukotem vypouštěné páry do vzduchu, jakoby v bezměrném ustrašení řvala všechna stáda pozemská, takovou příšernou nepřirozeností výzvuku, jenž ohlušuje a omamuje, je provázena tato vzrušená procedura s rozsoptěnými živly páry a ohňů, když takto z míst svého účinku dosavadního, v nichž za nedlouho v rozmáhajícím se nebezpečí přivodily by nejstrašnější katastrofy výbuchů, uváděti se musí k bezeškodnosti a minutí se s cílem. Je to něco v takovém zpodobnění dojmu, jakoby náhle v dosavadní obvyklou vřavu života ulic velkoměstských rozduněla se nepřátelská děla, vjíždějící sem za té příšerně hrozivé, neoznačitelné mluvy kovových vražedných svých bytostí, vnášejíce vůkol tuchu strašnosti a zkázy . . . Nikdo nesmí dříve opustiti svého místa, dokud není vykonáno toto opatření, byť hrozilo jakékoliv jiné bezprostřední nebezpečí, a je zároveň v tomto dění něco tak skutečně příšerného, něco jako zvracování se v marnost, a to rozpadání se podstat jakoby se tu značilo. Nesmí nikdo opustit své místo, dokud povinnosti tyto nejsou vykonány — a bylo by tu jeho zoufalou povinností jako zodpovědného činitele stát u dveří třebas s revolverem v rukou aneb s jakoukoliv zabijáckou zbraní a ty dveře uzamknout a strašně jaksi vražedně bdít jako na palubě troskotajícího se korábu, až by vše bylo učiněno a opatřeno, co je příkazem svrchované nutnosti. Z venčí třebas ze všech již

stran valí se nebezpečí, tam nastává i dokonává se jiné stroskotání, nový příboj zkázy se odtamtud připravuje a naléhá — ale vše to neznamená nic, pranic oproti tomu, co zde by nastalo, kdyby nevykonáno zůstalo toto opatření. Již dohrabují se poslední ohně, i z těch nejzazších míst roštů, kam může se dosáhnouti, již vysunují se poslední strusky, poslední řeřavé zákmity vzplanují, jako zažehlé jazýčky udolaného tohoto zoufalství ohně a žáru. Vroucí peklo sálá již jen z podzemí, v němž je bezeškodno, jako šelma uzavřená v kleci. Všechna ona ústí zejou v jakýchsi vyhlubujících se temnotách, zvolna hasnou a žár jejich šmahem se ztlumuje, jakoby cosi bezvládně a mrtvě se tam ukládalo. Ale zatím studeným vzduchem vnikajícím v chtivé hltavosti v útroby kotlů nastává v jejich útrobách prudké ochlazení. Náhlé mohutné molekulární změny ve všech těch rozžhavených massách se přivoďují, jsou jakási bezmezná proudění a neobsáhlé víry v jejich strašném útaji. Snad těmito nezbádanými popudy pozvédají mezitím kotly uprostřed onoho bezmezného hukotu uvolňujících se spoust uzavřených par, jakoby živelné bouření spělo a ona stáda řvala a vodopády bouřily, jiné hlasy, nad vše se vynášející, tak hrozné, nastává jakés strašné úpění a bubření všech těch kovových útrob a rozléhání se mass a soptění neobsáhlého živelného udolání. Jakás zoufalá protestující vřava vzjímá se to u bouření a žalostnění výmluvnosti ohromující. V ústrach táhlý, v mystické uhrůznění schváceno je každé srdce tímto posledním ozevem hynoucí ohromnosti, jenž za mimořádných údajů a katastrof hmot věru přivádí se k platnosti. Tu mnozí z těch lidí neodolávají u svrchovanosti hrůzy své, v níž zanechavše všeho, řítili by se odtud, jakby sama zlověstnost pádila jim v zápětí, jako když vojsko jme se šmahem odhazovat zbraň v záchvatu hrůzy smrti, v neodolatelný úprk se dávajíc. Ale nikdo ještě nesmí odtud, dokud vše není vykonáno — až již na prázdno chrastí žebra na roštech a smutně hledí z nich ono pohasnutí, jako když ve stín mrákoty zastře se líc, a až v podzemí jámy se zajatými ohni, z nichž dosud v příkré projekci ku klenbě stropu vrhají se dravé ztopořené žáry, jakoby země vřela v hloubi své u přípravě k jakési katastrofě, uzavrou se těžkými kovovými příklopy. Cosi najednou úžasně zmizí s povrchu země, jakés ohromující bytí přestalo; nastává temnost jako smrti místo všeho toho ohnivého zápolení. A v ztemnění tomto onen hukot poustává, soptě jako z hynoucích útrob posledními vzdechy, jakoby hrany duněly v ohromivosti katastrof . . . Nyní může každý po svém utíkat — ohně posléz vyhrabány, pára vypuštěna

Tak se mu najednou v duši neodolatelně zpodobila tato představa v celé své ohromivé i děsivé rozsáhlosti, tak šíleně vzrušující a tragická; zaujat jí najednou cele jako v příšerné hypnose zřel u velkém vytržení před sebe, jakoby postihl vše to úžasné živelné schvacování za naléhání kdes jakéhosi nejkrajnějšího nebezpečí . . . Ano, bylo to jako tehdáž — připomnělo se mu — když chytalo ono ohromné potrubí direktní páry, jdoucí z kotelny do celého továrního traktu, jako do těla monumentální céva výživná. Hrozila svrchovaná zkáza bezprostřední, chytala i střecha a visuté lešení vůkol potrubí a plameny dorážely již v samou kotelnu. Tehdáž tady tak stál v jakémsi krajním odhodlání, jež nedbá více sebe, uzavřev všechny východy, až do poslední jiskry všechna žároviště pod kotly vyhrabána byla a z kotlů vypuštěna pára najednou, v celé té neobsáhlosti bezmezné její moci, za onoho jeku a vzbouření, jakoby v chaos rozpadal se náhle svět — byla tc hrůza, šílení, jakási záhuba znehodnocení všech podstat zdála se nastupovati. Jak úprkem vše se řítilo odtud — a on sám, oheň maje v hlavách, musil v témž krajním odhodlání, jež dávno přestalo již dbát sebe, na jiná zas místa, do ostatních továrních traktů, aby tam se zařídilo, co bylo nutno, co zatím venku usilováno bylo vší mocí lidskou o zamezení ohně. Jaké tu napjetí ducha, jakou kombinační mohutnost třeba vyvinouti, aby jakýs organický soulad uveden byl v tento svět strojů a hmot zasahujících tak nevystihle v sebe, aby nenastoupily jiné katastrofy, jiná znehodnocení za nezměrných škod a krajních nebezpečí. A jaký tu morální heroismus třeba vypjati ze zřídel vlastní bytosti, která staví se na odpor síle rozumu a vůle, aby pomýšlela jen na bezprostřední vlastní ochranu a zaujala se tím rozruchem jakéhosi šílení, jež všady vůkol se značí. Zastavil se to tu stroj za strojem, jeden kolos po druhém k bezděkému, jako mrtvolnému odpočinku složil své kovové údy — místo toho valení se jejich běhu jakoby v samu věčnost nastalo náhlé příšerné ustrnutí, místo živého hukotu jejich chodu nastává posupná smrt sil a hmot, takové příšerné mystické ticho, zneobsáhlené jakýms záhadným zasáháním, jakýmsi pozastavením se nezvěstného strašného majestátu naléhající záhuby, co z venčí tam od toho hořícího potrubí a jeho přístřeší a ohrožené kotelny zaléhá sem vřava, třesk, praskot, zmatek, usilování o pomoc. Je to tak strašná věc, toto náhlé zaniknutí všeho oběhu a života takového nesmírného továrního organismu — jakoby to zmlkla náhle ohromivá výmluvnost a úderem mrtvice schvácena byla nezměrnost síly. Bývá to strašnost a hrůza, jakoby spuštění světa nastávalo . . . ale podařilo se tehdáž nebezpečí zameziti záhy. Což když se ale nezamezí — ó, jaká pak hrůza a strašnost vyčerpávající se, jaké spuštění a jaké to dokonání tohoto světa!

Leč proč vše mu to nyní napadá? Proč v představy takové, které jakoby přinášely zdání

pekla na zemi, se musil zabrati právě v tuto chvíli, kdy jeho bytosti kyne ona nejslavnější a nejslastnější epocha života, již tak na blízku chystající celé své rajské skonání? Proč v celou tu luznost opojení a schvácení bytosti vtírá se ono zdání pekla? Snad jen zase proto, aby v té chvíli příprav k vyvrcholení štěstí toto štěstí zase mohlo se vypjati k celému svému významu u přirovnání s tím, co vedle něho značilo se jako zřícení temnot? A aby opětně zjevno bylo, že jen zmíra neštěstí a bědy a nedosažení a zoufání podmiňuje vlastní pochopení blaha? Či dostavily se mu to ony věci na duši v tom záhadném průběhu jejích tuch a tanutí, které určují bez ohledu na ni odvislost bytosti od věčnosti, označení jejího osudu, jenž jí nastává — k temné, nikdy neustávající výstraze a nedůvěřování vzhledem k sobě samé? Bylo to jen snad vybouření těchto tuch a výstrah z temnot nitra, aby upozornily ku bdění a připomněly slasti, že démon zla nikdy neopomíjí své budování?

Kdož to ví — avšak již zase duše opojená o těchto vztazích a záhadách neuvažovala. Neb náhle jakoby magická zář rozprostřela se vůkol něho Zaniklo v její oblasti, která mystickou perutí zamávala, všechno ostatní, co tvořilo dosavadní skutečnost — nezdálo se tu být více bývalé prostory, ani kotlů, ani mass uhlí, ani ohňů, ani lidí, ani ničeho, a jen nade vše v této záři, která jakoby měla kosmický vznik, vyplynula vidinná mocnost, mystické nevystihlé kouzlo, jež jalo duši a naplnilo ji bezejmennou svou podstatou. V této oblasti, která jakoby byla připravovala svůj nejvyšší, nejslastnější záměr, zjevila se mu napotom ona, Marie, zírajíc k němu jako s nebes matka boží u všemohoucí a požehnané háravosti a milostné něhy své. Všechny ostatní vidiny v jeho duši zanikly náhle před tonto vidinou, jako noční chmury před jitřním zážehem — bylo-li tuch a nejistot a výstrah a hrůz a temnot a ztroskotání, všemu učiněna náhlá přítrž v tomto záchvatu, vyvolávajícím věčné splynutí bytostí. Magická záře zázraku jakoby naplnila všechny obzory duše, že místa v ní více nezůstávalo pro zření pozemskosti. Všude to světlo, světlo, které jako mystickými mlhami vyplývalo, jakoby zrodil se a zjevil duši velký symbol Byla to výšina a nebeská výspa duší, v níž dýchalo se dechem božím. A v gloriole vycházela mu světice . . . .

Právě v tuto chvíli všechna ústí kotlů byla rozevřena dokořán, v zlověstné svornosti jakoby sopečných, připravujících se výbuchů, jimiž do všech prostor kotelny sálala třeskutá záře. Do všech třiceti kotlů se přikládalo zároveň, ukázala se toho nutná potřeba, ač nemá se to dít, je to tak neracionelné, ale nyní rozhodná se toho potřeba ukázala, neboť v neoznačitelnosti okolností všude ohně jakoby najednou pozbyly síly, intensivnosti a zase jinde byly náhle stravovány i tam, kde zrovna před málem se přikládalo; všechny tlaky páry totiž šmahem poklesaly, bylo to jakoby neznámá moc pohltila velké kvantum z jejího bezmezného zdroje. Nastávají takové neoznačitelné okolnosti, nastává takové nevysvětlitelné, nápadné stravování ohňů, nastává toto náhlé, záhadné pohlcování energie, nastává tak mnoho neoznačitelného a nezbádaného v tomto souběhu, proti všemu rozumu a všemu zdání . . .

Dozorce postřehnuv tuto potřebu, toto náhlé střetnutí se obvyklého průběhu s neznámostí jiných vlivů, pro které asi prostá jeho duše vytvořila si své označení, poukazoval na to svému veliteli, jaksi na omluvenou. Neboť bylo by jindy příliš zle, kdyby se cos podobného mělo bez nutné potřeby stát oním současným přikládáním, jakéž ostatně topiči v nestřežené zvůli své z pravidla a rádi by prováděli, zvláště v noci, najednou ze svých vzájemných táček sbírajíce se k topení, aby najednou měli to odbyto a zase najednou sesednouti se mohli vespol k povídání a dřímání, nastává totiž prudké, hromadné ochlazení kotlů a sražení atmosférického tlaku páry.

Ale byla-li to dnes potřeba anebo nebyla, anebo stalo se vše zvláštní náhodou, dělo-li se cos takového anebo vůbec nedělo, duše mladého muže v této chvíli vyjmuta byla ze zření pozemskosti, tam vzhůru se vynášejíc, v tu magickou oblast zázraku, v němž rodil se velký symbol jeho života a v níž světice vycházela jako hvězda v příští jeho osudu. Tam ovanul jeho duši dech boží, zadýchala v zahárání u věčnost svou . . . .

Bylo li to pouhé vytržení mysli, jež ve své vzrušenosti každým vnějším popudem zabrána byla v extasi — jak všechna ta ústí kotlů v plamenném svém souboru jakýms dechem pekel planou — byla-li to pouze tato zevní zář, jež v šalebné záludě zpodobit se mohla u onu záři vnitra, byl-li to všechno klam, samá nervosa, samé rozrušení, samá halucinace, anebo byla-li to všeuchvacující mocnost lásky, kterou strhuje se pozemskost a nebe se vynáší, kdož to ví, nechť každý soudí dle svého vznětu . . . ale ovšem, že chaotické nervosní vzrušení mělo tentokráte celou nadvládu ve smyslech mladého muže, zároveň tak fysicky utrýzněných a zároveň v takové blaho a očekávání pojatých, jakoby nejpříkřejší extrémy v nich si ruce podávaly . . . Pokrač.

JAN OPOLSKÝ:

APOTHEOSA ŽIVOTA POZEMSKÉHO.

V ten širý svět, jejž protivenství hlodá,
jak símě nebybné jsem vložen do země,
a dávná nenávist, již oheň má a voda,
se obměňuje kolem tajemně.

Den po dni slunce z červánků je vzňaté,
vždy nové pompy pln jest jeho vzrůst,
jak symbol chleba na monstranci svaté,
jenž plane jen a nedotkne se úst.

Zem, v které dřímám, lásku jeho ssaje,
jde klínem jejím chvění mateří,
mrak vydá déšť se nebem ubíraje,
hrom nad horami slavně udeří.

A tu se potom símě ze sna budí,
klíč vysílá a prostře kořeny,
jak výkřik slabý tlumil by se v hrudi,
půl úzkostný a spolu blažený.

A jakoby to nahým údům těla
už dusno bylo, nesvobodno v šatech,
tak květ se rdí a vznécuje a bělá . . .
Až jaro zhyne v dlouhých aromatech.

Když květy zvadly, duše jala něčím,
co suchému se citu vymyká
a na nebi vždy v plápolání větším
se zapaluje síla veliká.

A hoří bíle, do všech konců sálá,
strom šumě, cítí prvních plodů vznik,
jak duše žen by v bázlivosti stála
a nadcházel by její okamžik.

A sálá tak, až nabývají forem
vše plody těžké vínem silných šťav,
krev temně horká cirkuluje tvorem,
duch silen je a opojen a zdráv.

Až omdlí vše a vše se skloní parnem,
klas pšenice se tíhou nalomí . . .
Tu jeseň jde v svém chladu blahodárném
a v jejich očích psáno: Líto mi!

A všeho líto, všeho, co se ztrácí,
vás hroznů modrých, líto vroucích chvil,
neb sadař jde, jsa zamračen svou prací,
by koše svoje vrchem naplnil.

By podťal ty, jež neklesly už samy,
v své tragické a smutné pokoře . . .
Par bílý žel se vznáší nad horami
a ptáci váží cestu za moře.

»Ó líto, líto, bezútěšně líto! . . .«
mrou v chladném vání slova jeseně . . .
Hlas echa vrací variace tyto,
jež po kraji se plouží ztraceně. — — —

E. SOKOL:

DĚTI.

Pokrač.

Vyplakala se, zůstala jí jen smutně lítostivá nálada v hlavě, tichoučká a snivá, vypovídající chvílemi myšlenky z hlavy. To upřela oči na peříčko houpavě klesající a vířící jí nad hlavou, nebo tkvěla na mouše sedící na stropě; a pak jí zas připadlo, proč že je maminka na ni tak zlá. Zavzlykla bez slz, jen tak horkou vlnou z nitra, a říkala si, jak ona ji má ráda, tak ráda, ach, tolik. Všecko svedla na učení, na ty knížky hloupé, které k ničemu nejsou, nikomu se nelíbí, nikomu, ani panu učiteli ne.

Však je také haněl, říkal, že v nich není všecko dobře.

»A proč se tedy musíme všemu z nich učit? Proč?«

Zdvihla se, vyrušivši se otázkou z bezvládného snění. Odpovědi nenašla v okně, jež jí s obrázkem ozářené silnice vskočilo do duše, našla tam hromádku dětí popelících se ve zdvižených oblacích za jásotu a křiku. Rázem zapadly úvahy a vloudila se v nitro neovládatelná touha ven za nimi, třeba do prachu, jen ven do slunce a světla, v němž se to tak krásně skotačí. Připlížila se ke dveřím a sáhla na kliku.

Na okamžik se zarazila vzpomínkou na zákaz matčin, ale pak opět ovládla touha, nezdolná touha, jež jí stlačila ruku, třeba se bránila. Klika se pohnula. Vzduch vproudil jí do líce otevřenými dveřmi a spláchl rozpaky utěšujícím: »Vždyť nikam nepůjdu, jen na dvůr.« Vyšourala se a jako zmámená stanula v sálajícím slunečném zlatě. Zadýchala z hluboka, objímajíc všecku krásu venku zvětšenými zornicemi. Zmámena zašla doprostřed dvora jako ve snách.

Zde naposledy dotkla se jí vzpomínka: Nesmíš! Z rozkazu širokého obzoru, volajícího a lákajícího k sobě, ohlédla se, zdali se nikdo nedívá, a zapomenuvši v té jistotě všeho, provlékla se rychle vrátky na humno. Tam zmizelo, co bylo, vkročila v nový svět, svobodný, krásný, nádherný. Vsoukala se k sousedům a postávši chvilku, zavolala: »Stázo!«

Nebylo jí zde, ale ze dvora zazněl drobný popěvek.

Vylezla na prkno v plotě a uviděla ji, kutající cosi v hromadě písku.

»Stázo!«

Černohlávek se obrátil a usmáv se radostně, volal ji k sobě. Emmě se chtělo přes plot, ale oběhla raději k vrátkům, aby již byla u ní.

»Co to děláš?«

»Vařím pro pannu.«

»Kde ji máš?«

Pohodila hlavou, ukazujíc na otep dříví, kde seděla chudě vystrojená, s hlavou jen ze šátku utočenou, s očima a ústy nemotorně načrtnutými. Z práce se nedala rušit. Pleskala dál koláčky z hlíny, kropíc je kalnou vodou z důlku a ukládajíc je do pekárny, vybrané v písku.

»Udělám ti komín,« řekla Emma, když chvilku přihlížela, skrčena na bobečku. Vzala proutek a opatrně jala se navrtávat strop pekárny. Zabraly se obě tak horlivě do práce, že jim nezbylo mnoho času na hovor. Jen tu tam prohodily slovo víc pro sebe než pro odpověď.

»Půjdeme na roští?« zeptala se Emma, když se zdvihla zrůžovělá od hotového komínku.

»Půjdem Za chvilku. Řeknu také Frantině.«

»Tak ano.«

Vzala metlu, nastrčila ji do komína a radostně zatleskla, poskočila a zase přisedla, obdivujíc svůj nápad.

»Co se směješ?« ptala se udivená Stáza.

»Zatopila jsem v pekárně, heč!«

»A kde, vždyť tam nehoří «

»Ale kouří se z ní, hihihi, to je kouř, nevidíš?«

Chytila pannu, zatočila se s ní divoko rozesmáta a pak jí ukázala svoje dílo: »Vidíš, panenko, hostinu ti strojíme, maminka dělá koláče, koukej, jak se kouří z komína. Máš hlad?« Ťukla jí do hlavičky ze zadu a dala se do smíchu, že panenka přikývla.

»Ty, Stázo, jak jí říkáš?«

»Fanina.«

»A kdy půjdeš pro Frantinu?«

»Už jdu. Zrovna jsem hotova. To si tu nechám, až přijdem, třeba se koláče zatím dopekou. Počkej «

Skokem zmizela na humně a hnala se přes řepu, až se jí střapatá hlavička třásla. Za chvilku se již vracela s Frantinou.

Emma jim vyběhla naproti. »Pojďme hned, nechoďme už zpátky.«

»Musím schovat Faninu.«

»Schovala jsem ji do otýpek již.«

»A plachtu si musím donést.«

»Tak skoč, počkáme.«

Slunce skonávajícího léta lehalo šikmými svými paprsky na ostrá strniska, leštilo hroudy vyprahlých podmítek po obou stranách silnice, kterou se ubíraly z městečka. Všechen kraj byl stařecky suchý, svěže zářily jim vstříc jen táhlé pruhy luk, lemujících řeku a stěny blízkého lesa. Posledními mladými úsměvy se smály do vzduchu, naposled vlnila se hebká jejich líčka vnitřním štěstím, než svraští je chlad stáří, pod jehož dechem kosti vystupují tvrdé a hranaté; a štěstí jejich zatápělo smutnící kraj svými vlnami, malovalo šedavou monotonii země svými odlesky, že i s jejich smutku sešla trpkost a nastoupil klid tiché resignace.

Mlčky šlapaly měkkým prachem až k mostku, kde odbočovala polní cesta a chodníček k Sázenici. Tu Stázka poskočila po zpátku před Emmou a Frantinou a zařehotala se jim, že ji nedohoní, a zas a zas je poškádlila, až si daly říci a rozběhly se. Ale kdež, Stázku dohonit! Opálené nohy ledva se země dotýkaly. Zbylo jí vždycky ještě času dost, aby se mohla otočit a zasmát se jim z plna hrdla. Udýchána vyhoupla se na hrázku, dělící luka od polí a vyčkala jich

»Ty umíš běhat, panečku.«

»No! kluků se nebojím.«

Oči se jí hrdě zaleskly, ale hned se lekla své vyvýšenosti nad Emmou, již zbožňovala. Až se začervenala, jak ji to zamrzelo, a aby napravila chybu, horlivě začala Frantině vykládat, jak Emma ráno byla na střeše.

»Opravdu?« podivila se.

»Co na tom?« prohodila Emma lehce. »A víte co mně tam napadlo?«

»No?«

»Že je odtamtud do nebe blíž.«

»Hm.« Obě změřily mimoděk modrou dálku nad sebou.

»Že, kdyby tak postavil na sebe několik domů nebo věží, takhle deset nebo dvacet našich, že by tam mohl vylézt?«

»Ale kde.«

»Co by ne?«

»To by Pán Bůh nedovolil.«

»No, ale kdyby dovolil. To by bylo hezké. Bože, já bych lezla třeba pořád po střeše až tam, jen abych tam mohla nakouknout.«

»Já také.«

Stázka jen koukala k nebi a potřásala hlavou. Náhle vybuchla smíchem.

»Co se směješ?«

»Ale tak, hihihi Co by tomu říkali andělíčci, kdybys jim tak podlahou prostrčila hlavu, hihihi.«

»Ale, božíčku, ty jsi hloupá. Co pak tam mají podlahu?«

»No, ba že mají, vždyť je do nebe brána, co u ní spí svatý Petr, tak musí být podlaha.«

Emma se vážně na ni podívala.

»To je pravda, Stázko; brána je, tož i podlaha.«

Stáza se rozřehotala, až jí loktuška spadla na zem. Sedla na ni, objala kolena a kývajíc se

z boku na bok, smála se výskavě, tak tak se zajíkala. Frantina, jíž bylo příliš náhlým ono vpadnutí do nebeské filosofie, dívala se zprvu udiveně na obě, pak nakažena, dala se také do smíchu nestavitelného.

Emma se rozdurdila, ale konečně spustila také.

»Ty, Emmo — ahihihihi —«

»I jdi, přestaň se smát.«

»Ahihihi — pomysli si, andělíčci u stolu houpou nohama, pod bradou mají bryndáček, hihihi —«

»Ale, Stázo, přestaň, hihihi.«

»— a Panna Maria je krmí kašičkou.«

Opět vybuchla v řehot, překotila se a skutálela se s hrázky dolů, marně se chytajíc rukama; tam zůstala v brázdě a řehtala se dál, pohazujíc sebou na bříšku s rukama roztaženýma.

»Hihihi, Stázo, přestaň, Stá- Stá-zo, prosím tě, hihi —«

»Kašičkou — ooh, již nemohu.«

»Ahihihi — kašiiihihihihi.«

Když se vypravily dál, pohekávaly již jen smíchem. Teprve listnatá Sázenice je upokojila a přivedla na jiné myšlenky. Vlhká vůně vlnila se každým jejich krokem mezi vysokými kmeny, a když spustily se pěšiny a vbloudily do vysokého, hustého podrostu, vířila kol nich každým šlehnutím ohebných větví, mísíc se s pestrými vůněmi svěžího ještě mlází a spadalého listí v silné opojení, jež dovede duši ovládnout. Keř za keřem prosmykávaly se, nesbírajíce suchých zlomků, jež jim praskaly pod nohama; hledaly jen rozkoš postupu v neznámo, v samoty. Stázka rozpustile prodírala se nejhustší spletí, schovávala se a strašila Frantinu, jež úzkostlivě se namáhala, aby nezůstala pozadu, bálať se každého ptáka, jenž vyplašen zatloukl blízko ní křídly, každého šelestu, jejž jí přinášel strach ze všech stran. Jen Emma šla mlčky a slídila po něčem, po tajemném, jehož si nebyla vědoma, co jen tušila. Každá stezka zvěří vyšlapaná, mizející pod drobnými klenbami sotva znatelných tunelů, dovedla ji upoutat a přilákat k sobě, u každé kopky mravenčí se zastavila, sledujíc shon a chvat drobných, hnědých tělíček. Jak se rozehřála, když uloveného mravence na větvičce poškádlila, a on se postavil na zadeček, ohnut a hotov brániti se všemi zbraněmi! Byla by zůstala do nekonečna u kupy, nebýt Stázky. Ta hnala je obě do práce. Zapracovaly se s chutí.

Byly na nevelké mýtině, odkud již bylo slyšeti hukot splavu. Za chvíli byla nůše nasbírána. Pomohly ji Stázce dát na záda a klestily jí cestu krátkou ještě hustinou k řece. Vyšly právě u splavu.

Širokým kalným proudem padala voda na šikmou hlať, zpěněna rychlila let níž a dalekým obloukem vymršťovala se na hlavy balvanů dole pohozených i přes ně, pokrývajíc se bílou pěnou, víříc a točíc se volně nad kotly vymletými v písčitém dně, než schvátil ji prudký bočný proud a odnesl podle břehu v dálku. Hučela a řvala táhle a stále. Nad splavem zase slunila se tichoučká a hladká, jako kovová, odhazujíc oslnivé zážehy slunce širokými pruhy.

»To je zvláštní, jak ta voda letí,« prohodila Stáza.

»Hoď tam proutek, jak rychle poběhne, ano?«

»Ne, ne, Stázo, nechoď tam! Kdybys tam tak spadla.«

»A!«

Hodila proutek na proud, a dívaly se s Emmou, jak sebou švihl a v mžiku zmizel v pěně pod splavem. Frantina s úzkostí stála za nimi, bojíc se nahlédnout a chytajíc je za sukně, když se jí zdálo, že příliš se nahýbají

»Víš, co je ještě zvláštnějšího?« prohodila zamyšlena Emma. »Jak je tam nad splavem vděnka taková tichá a hodná, a jak tady zuří. To, tak se jí tváře nadouvají a prská zlostí.«

»Hihihi, prská.«

»Pojďme, děvčata,« prosila Fana, »bojím se tu.«

»Hihihi. Fanda se bojí, řeka prská, a andělíčci se krmí kaší!«

Poskočila s nůší a vykřikovala z plna hrdla, aby přehlušila bouřící vody. Podařilo se jí to sic až za hodnou chvíli, ale za to se pak les rozléhal. Všecky známé písničky přezpívala plným hrdlem, stále jen podkládajíc svoje: »Fanda se bojí, řeka prská, andělíčci se krmí kaší, kaší, kaší.«

Fandu to konečně i rozveselilo; když cítila splav za sebou, dala se v žertovné zlosti do Stázy, honila ji, tahala, až se jí podařilo povalit ji na nůši, tak že se nemohla zdvihnout a natažena a udýchána smála se do nebe. Již by tam byla tak zůstala, nebýt Emmy, protože Fana chtěla začít doopravdy; poslechla teprve, až jí Emma nakázala. Ta si zatím natrhala kytku pozdních květů, rostoucích po břehu, hluboko se svahujícím.

Na konci lesa sedly si na chvilku, aby si odpočinuly. Zahleděly se zvědavě na strniska, uvidělyť na čisté obloze houpat se dva draky, jednoho vysoko, vysoko, že se zdál jen jako holubička, druhého níž a takového nemotorného, pořád se kolíbal, jakoby se ustát nemohl, a jakoby každou chvilkou chtěl po hlavě sletět dolů Dlouho pátraly po hoších, než je vyslídily za hrázkou, po které přišly do Sázenice. Pokrač.

FEUILLETON.

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Josef Manes, jeho život a dílo. Slovem doprovází Karel B. Mádl. Nákladem knihkupectví F. Topiče v Praze. 1—7 sešit. Subskripční cena na celé vydání K 125·—; cena sešitu 5 K. —

Manes a jeho význam pro české umění! Jak důležité to thema a obsažné zároveň. Jeť Manes zakladatelem moderního hnutí malířského v Čechách, stěžejním sloupem, na němž dále stavěti bylo povinností mladé generace. A nyní naskýtá se nám vzácná příležitost viděti celé to dílo života tak bohatého inspiracemi a myšlenkami v soustavném přehledu od prvních počátků až do posledních, definitivních výtvorů, jež staly se tak významnými pro každého interessenta a umělce českého . . . Ano, souborným vydáním díla Manesova učinil národ svoji povinnost, neboť nejen že tím uctívá jeho památku a oceňuje jeho veliký význam, nýbrž vzdává tím hold i celému českému výtvarnictví. O tom není sporu. Je to dokument ryze umělecký, dokument českého genia, jenž representuje se zde v plné síle a rozmachu svého talentu před cizinou. Zejména ve smyslu národním. Jest skutečně v tom jakési sebevědomí a pýcha národa, může-li se před ostatními pochlubiti nějakým velikánem, stejnocenným s jinými světového jména. A Manes je zajisté jedním z těch, kteří svým vystoupením znamenají epochu. Pocházeje z umělecké rodiny věnoval se záhy malířství a dobyl si již r. 1837 první ceny za akt a r. 1840 udělena mu premie za »Setkání Oldřicha s Boženou«. Prostředí umělecké, v němž se probudila poprvé jeho tvůrčí schopnost, a vůbec stadium českého malířství nebylo tenkráte právě valné: byla to doba manýrovaného, plochého, bezduchého klassicismu Berglerova, Tkadlíkova a j., doba bezduchých manequinů v strnulých antických pósách a kostymech. Z příčin osobních a zásadních vystoupil z akademie a odebral se do Mnichova (1844). Tam poznal Cornelia, Genelliho a Schwinda, svérázné a sympatické umělce, kteří měli později rozhodný vliv na jeho další vývoj. Když se r. 1847 navrátil Manes z Mnichova, nebylo prostředí ještě změněno. Rozdíl byl jen v tom, že onen klassicism ustoupil trochu malířštějšímu životu za Rubena, Swertse a j. a celému proudu romantickému, v němž Manes našel své raison d'être. Proto také nacházíme v jeho díle převážnou většinou ovzduší romantické. Tak jmenuji jenom jeho krajinářské obrazy: »Chalupu v Břeclavi«, ověnčenou svěží zelení stromů, »Vesnický kostelík« v horské krajině, »Pod chalupou«, kde v potoce houštím zakrytém koupají se děvčata, »Hrobník« očekávající u vykopaného rovu netrpělivě průvod pohřební z vesnice, nebo idyllu rokokovou »Při měsíčku«, kde v zámeckém parku s kvílící fontanou usnul starý abbé po boku mladičké komtessy, zatím co v zákoutí šerém pod sochou Fauna líbají se dva milenci. V Kroměříži, kam r. 1849 povolán k portrétování vynikajících politiků, a na cestách po Moravě a Čechách poznal kroje a obyčeje venkovského lidu. »Líbánky na Hané«, usměvavé, kypré »Hanačky« s pestrobarevnými sukněmi a rukávy s kordulkami, »Selka od Horšova Týna« a množství různých studií dívčích hlav jsou toho důkazem, jaký měly vliv tyto cesty na Manesa. S nemenším štěstím vynikl Manes jako charakteristický malíř. Portréty Václava a Kvidona Manesa, znamenitá podobizna Louisy Taschkové s kadeřemi s hrnutými pod čepeček, s knihou v ruce, nebo podoba Jiřího Deckera, Terezie Méchurové, barevné portréty Václ. M. Pešiny z Čechorodu, dámy v krenolině, sentimentálně unylé poprsí Louisy Bělské nebo litografie Frt. Tkadlíka na loži úmrtním jsou skutečně díla mistrovské techniky. V illustracích k »Rukopisu Kralodvorskému« (r. 1859.) vystupuje již jeho personelní, národně individuelní charakter zcela zřejmě v pojetí originelní ornamentiky a našel tu pěkný výraz pro heroické období naší historické minulosti. Výzdoby Písma svatého podal v duchu byzantinsko-románském zcela osobité. V cyklu »Hudba« dovedl Manes rozezvučet struny národního cítění. Předvádí nám pět forem hudby: »kostelní«, znázorňující vroucí mysl venkovského lidu před oltářem Spasitele, »lásky«, projadřující se v dostaveníčku šohajově pod okny vyvolené, »taneční«, zvučící k taktu kroužících párků, »svatební«, ohlašující příchod ženichův a »válečné«, burácející ve víru bubnů a hlaholu rohů. Podobně i v allegorických kresbách »Čtvero ročních časův«, kde velice pěkně charakterisoval změny v přírodě letícím andílkem s žezlem vladařským. Upozorňuji ještě na rozkošný obraz »Prameny Labe« jež znázorněny drobnými děcky, rozbíhajícími se z klína matky po nivách, »Vzpomínky« míjící, podobny malým postavám v oblacích, zamyšleným pohledům vyspělého děvčete, »Poesii« s lyrou a Pegasem, »Lyriku« sedící na vyřezávaném trůně a podávající dětem syrinx a »Historii« s kovovou deskou a tužkou v ruce. Mimo to obsahuje dílo Manesovo množství reprodukcí v textu, náčrtků vignet a p. Manes*) v plném ocenění svého významu uměleckého je tvůrcem ryzího charakteru slovanského, k němuž dospěl na základě přesných a pečlivých studií života národního a dovedl sestoupiti až na dno naší české duše. Dokonalost jeho forem, anatomická přesnost jeho těl, prostota, opravdovost a ráznost jeho linií měla hluboký vliv na naše výtvarnictví (Aleš, Novák a j.) a stopy tohoto blahodárného vlivu Manesova jsou zřejmy nejvíce u oněch umělců, kteří kladou důraz na typičnost národní. Ponechávaje si na později rozbor vzácného díla, jež výmluvně provází věcné, důkladné a duchaplně psané pojednání K. B. Mádla, pokládám za spravedlivo zmíniti se několika slovy o zevnějšku přítomné publikace. Výprava »Manesova díla« je skvostná, papír, tisk, obzvláště barevných světlotisků, fototypií a fotogravur stojí bez odporu na vrcholu reprodukčního umění dneška a bude nejenom pro umělce neobyčejným požitkem, nýbrž i pro každého intelligentního člověka.

—š—

LITERATURA.

Jan Osten — Raněná srdce. Povídky. Ottovy Laciné knihovny národní sv. 194. Nákl. J. Otty. Stran 350.

Drobné novelly pana J. Ostenovy čeká bez pochyby osud slastný a radostný. Budou čteny vytrvale a s obdivem na letních bytech, voleny za průvodkyně do vlaků a na parníky, navštíví snad mořské lázně a alpská jezera. Vrátí se klidně tam, odkud vyklíčily, pobaví mile ty, jimž byly určeny. Vlahý vzduch prázdnin leží nad nimi, tichá pohoda villegiatury obestírá je. Jsou obratně scenovány a příjemně vypravovány, jejich zápletky a rozuzlení jsou interessantní, jejich dialog jest volný a měkký. Jest v nich mnoho milování, sentimentálního, konvenčního milování, bez nervů a bez tragiky, jest v nich mnoho stesku, tichého, dobrým vychováním kultivovaného, bez zoufalství a bez osudnosti. Nechtějí výslovně býti originelními, naopak pan Osten volí vesměs sujety známé a nesčíslněkráte traktované; nechtějí výslovně býti hlubokými a pronikavými, vždyť pan Osten dobře ví, že psychologie a analytičnost nehodí se do povídek, braných s sebou na letní byt, ale chtějí a dovedou jedno: baviti. Jsou přiměřeně krátké: každou z devíti přečtete pohodlně mezi svačinou a společenskou hrou; mezitím, co čekáte před mořskou koupelí na poštu, dozvíte se snadno, že přece jen ta zajímavá historie neskončí špatně. Nebojte se však, že »Raněná srdce« jsou jen pro velký svět a vypravují o velké společnosti; velkého světa jest v nich právě tak málo jako velkého umění, a dost možná, že ani jeden exemplář nezabloudí

*) Narozen 12. května 1820 v Praze, zemřel 9. prosince 1871.

*

do Gasteinu ani do Ostende, naopak že všecky rozeberou se pro Všenory a Mnichovice. Tam kniha vystačí celé rodině: pro sentimentální slečinku napsal pan Osten »Alpskou růži«, pro mladého pána, jenž právě absolvoval realku, »Maturitu«, pro starostlivého tatínka »Návrat«, pro starého strýčka »Chvíli opuštění«, pro maman, jež dosud jest koketní, »Dva listy se setkaly v letu«; a večer, až panstvo bude spát, popláče si Baruška nad povídkou »V novém životě«. Ale budoucnost, literární věčnost? — — — Tak daleko aspirace pana Ostena nesáhají, nejvýše že snad vzdychne: »Však do budoucí letní saisony vydám novou knihu belletristických drobností!«

*

Jan Havlasa: Mezi životem a smrtí. Drobná prosa. Nákl. E. Šolce v Telči. Stran 258.

Pan Jan Havlasa naopak chtěl nám podati knihu t. zv. těžkou. Přítěž děsu a hrůzy, brutality a zvířeckosti, choroby a umírání, hladu a bídy tlačí všecky jeho sujety, které působí nepopěrnou jednotvárností, nemilosrdně k zemi, celá kniha padá do temných propastí ponurého zoufalství nikoliv tíhou osudů, nýbrž tíhou země. Její primitivní naturalismus jest podmíněn neutěšeným mechanickým materialismem, jímž pan Havlasa vykládá a zachycuje i veškeré dění duševní. Téměř bez psychologie jest jeho kniha, za to tím více psychické fysiologie jest v ní. Odtud i její přímo animální trapnost a bolestnost, tak nesmírně vzdálená od skutečné tragiky. Pan Jan Havlasa neumí a nechce se mírniti: naopak upřílišuje a hromadí. Žák Šlejharův a Suminův pracuje únavnou rhetorikou děsu a příšerností, jež pro jednostranný zájem o kvantitu prostředků slohových nemá smyslu pro jejich kvalitu. Nejen náměty, ale i stylistické prostředky páně J. Havlasovy tíhnou k sensačnosti. Pan J. Havlasa, jenž dle svědectví knihy jest mladý muž, hledající se a odtud i tápající v nejistotách, naučí se brzy snad rozeznávati mezi siláctvím a silou.

Než jeho kniha tíhne ještě jinam než k mnohoslovnému líčení odporných a příšerných scen; nese ji i vědomá tendence tu antisemitická, tu národnostní, k čemuž zřejmě svádí líčené milieu: život lidu na moravském Valašsku. Pan Havlasa, jenž jest krajně a mile upřímný, nedovede tendenci utajiti, sharmonisovati s dějem, dáti jí prolnouti látku, a tak láme se v jeho pracích zřejmě dvojí cele protichůdný styl, k jehož bezradnosti přispívá i záliba v národopisném genrismu. V tomto mnohonásobném varu a sporu stojí jeho neucelené práce před námi, málo výrazny samy sebou, ale nejvýše sympathicky autorem, slibujícím snad křivolakou, ale bohatou a poctivou linii uměleckého vývoje. Arne Novák.

Z CIZÍCH LITERATUR.

Sar Péladan: »Pereat«, Paris, Ernest Flammarion, 3·50 fr.

Patnáctý román z cyklu: »Décadence latine, éthopée«, který je pohledem na konflikty současného života náboženského a sociálního, značí sestup k motivům úzce životním v produkci Péladanově. Mizí zde zcela barvité illustrování latinské decadence, mizí také slavnostní pósa mága i tajemná allura chaldejských věd, která byla dříve jednou z hlavních známek románů tohoto cyklu. Jak sám autor doznává, nevystupují zde již »alchymisté individualismu«, jakými byli Nebo, Nergal, Mérodack: zde jsou lidé eventuality. »Pereat« je bolestným výkřikem syna Církve nad novým příznakem úpadku, jehož zárodkům dává vznik sám katolicismus. Boj mezi právem a povinností, poslušností církve a svědomím otřásá dvěma mladými lidmi a brání jim vstoupiti v manželství. A tak tyto dvě mladé, čisté duše, vychované v provincii a proniknuté mysticismem křesťanství, které byly schopny dospěti k onomu cíli ve společném žití, který byl vytčen v románu »A coeur perdu« slovy: »realisation lyrique du dualisme par l'amour et reverberation de deux moi jusqu' à la Saturation . . .« Maurice Tramel a Isabella Diéletteova, nuceni zákony církve, uzavírají každý sňatek proti svojí vůli, Maurice s Annou Vayotovou, Isabella s hrabětem Canym. A když Salgas vyplní dílo spásy, dociliv v obou manželstvích rozvody, tak že Maurice i Isabella vstupují po překážkách ve společný život, přichází církev, aby zrušila jejich blaho, jejich zbožný život a aby je anathemisovala pro cizoložství, jehož de facto se nedopustili. Isabella, která na smrtelném loži, nucena byvši svým zpovědníkem, přísahala, že opustí svého manžela, pozdravuje se a nenalézá odvahy a síly k vyplnění svojí přísahy. Přichází nový boj: na jedné straně ohledy na společnost, která by zatratila ženu, opouštějící svého zákonitého manžela, láska k tomuto a k povinnosti matky, na druhé straně slepá poslušnost, požadovaná církví, která odpouští i vrahům, ale nikdy bludařům — veliký boj ženy, matky a křesťanky, rozeštvaný abbém Boussagolem, vede Isabellu k sebevraždě, »největšímu hříchu proti Duchu svatému«.

A proto obrací se Péladan proti církvi, která představuje příčiny dekadence raç. Vidí v manželství poměr povahy více sociální než náboženské, a proto staví se proti krutým ustanovením, znemožňujícím rozvod a uzavření nového sňatku po rozvodu. Dílo jeho je plno filosofických thesí, snadných k applikaci v životě, ostrých kritik poměru muže a ženy, zvláště však církve a společnosti. Životní význam ženy má u něho koncepci ideální, vrcholící ve slovech: la maternité c'est la prêtrise de la femme. Všechno zlo těchto otázek působí církev, jejíž theologové rozhodují o morálce, jsouce beze všeho dotyku s životem; ona žádá více poslušnosti než nadšení a tak princip blaha a spásy nahrazen je principem autority. Zákony společenské mají větší cenu, neboť ony se mění dle poměrů, kdežto zákony církve zůstávají nezměněny. Tak přichází Péladan k onomu faktu, že altruismus církve je zvrácený, špatně chápaný; její morálka jest takřka vojenská, její sluhové jsou »četníky, kteří dorážejí a dobíjejí raněné životem«. A proti této lásce stojí vědecký altruismus Salgasův, opřený o racionelní soustavu filosofickou a tvořící protiklad vojenských názorů Abbého Boussagola. »Pereat« je slovo, kterým sluha církve zatratil Isabellu, protože, žijíc oddána Bohu, žila v manželství, dle církevních zákonů zapovězeném, a kteréžto slovo vehnalo ji v smrt, »Pereat« je slovo, které má církev pro hříšníka, jemuž okolnosti zabránily, aby vyhověl slepému autoritářství theologů — »Pereat«, vzrostlé prý z půdy zvané charitas je novým emblémem zkázy. A tak Péladan, mystik, který vše sublimisoval, zanechávaje jen aroma sensací — sklonil se blíže k realitě, stal se náboženským reformátorem, nespouštějícím se zřetele spojitost života s náboženstvím; umělecky negoval pohlaví, popíraje i nutnost potomstva u duchů vyšší kultury, a v poslední knize učinil i theoretický krok k negaci manželství. Úpadek tohoto je pak novým předchůdcem všeobecného Úpadku. Objevil sice novou příčinu úpadku, ale dílo jeho, směřujíc tak vlastně k sociální reformě, ztratilo svoji bývalou cenu a jest samo pro autora také známkou sestupu. Jean Rowalski.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předpláceji odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. 20. ČERVNA 1902. * ČÍSLO 26. *

EMANUEL ŠL. Z LEŠEHRADU:

HAMLET.

FRAGMENT.

(Srpnová, tichá noc. Luna svítí na obloze. Na osamělém, staletými duby porostlém pahorku stojí Hamlet.)

Hamlet.

»Můj obzor zakryt šedivými mračny,
v nichž sotva hvězda bludná někdy vzplane,
toť děsné žíznit, býti věčně lačný
a cítit, kterak v nitro rozedrané
veliké, smutné šero zvolna kane.
A srdce mé klid marně v světě hledá,
ta širá noc, ta odpovědi nedá,
oh, šalbou vše a klamno věřit citu,
ne, nevzhlédnu již nikdy do blankytu.
Mdlé sny a vise plní moji hlavu,
má krev se teď již vášní nerozpění,
mně milejší je tma než záře denní,
dnes nestojím už o nicotnou slávu,
já zvyk' si na vše, ba i na okovy.
Ach, kdo mou bolest může říci slovy!
Má duše v dusné atmosféře hyne,
na mojich vrších sídlí draví supi,
tam padne jenom světlo luny siné,
a mrtvoly se na dně strže kupí.
Vše opustil jsem, jmění, trůn a ženy,
mé illuse zůstaly nesplněny,
mne zmámil lesk a světa šumný příval,
já chtěl jsem žít, však život věčně drzý
mé zdrtil sny a touhy příliš brzy:
»ó, proč už nejsem, čím jsem kdysi býval!«

Hlas života (ozve se s výše.)

»Nikoho neviň, tvoje vina všecka.
Pro tebe země tisíc darů měla,
však lehkovážně tvoje duše dětská
pro klamné sny na život zapomněla.
Je smutek zlý a moh' jsi šťasten býti,
teď duší tvojí hořké výtky zní ti,
a vše, co činíš, nic tě neukojí,
tvé srdce mdlé a choří se dne ke dni!
Ty nudíš se a všechno je ti všední,
a slova tvá se skutečnosti bojí.
Nad knihou sníš a hledáš duši shody,
však přesvědčíš se, přijdou nepohody;
sklamání rozevře svou náruč děsnou
a potom sny tvé v tmavou propast klesnou.
Rci, proč jen nenutíš se trochu žíti?
Vždyť život stojí za tu trošku krve,
a uvidíš, že budeš všechno míti;
proč utíkat, je třeba zkusit prve
a srdce svoje v boji otužiti.
Jak často matou tebe krásní snové
a jak je tvoje theorie mělká,
jen nemysli si, přijdou ještě dnové,
kdy k východu se obrátí tvá střelka
a popluješ, kam budu tobě velet,
a nebudeš se moci nikam hnouti,
vše bude marno, z tebe zbude skelet,
toť fatální, že musíš zaniknouti!
A byť i lítal's orla perutěmi
a v moři žil a sídlil mezi ptáky,
já dohoním tě, třeba nad oblaky
a odevzdám tě zase matce zemi.«

Hamlet.

»Však duše má, ta bude věčně živa!
O tělo mé ať nebe s peklem rve se! —
Vše zamítám — mé srdce mnoho snese —
a touhy mé — těch nemnoho už zbývá. —
Co vykonal jsem, nikdo neodčiní,
a nechť mne život třeba stokrát vinní,

můj duch je skála, ta se neotřese,
dřív žil jsem mnoho — budu sníti nyní!
Proč přicházíš a k čemu tvoje služby,
jsem, jaký jsem, a netřeba mi klidu!
Já nehodlám už měnit svoje tužby. —
Zdaž není lépe spokojit se žalem
a celý život v jedné touze svírat,
než cítit lidstva nekonečnou bídu;
a v existenčním boji neurvalém
vždy malátnět a srdce otevírat
a zírat v nitra prázdná, bez soucitu,
jen klnout všemu, co se kolem děje,
přec státi sám a smuten, bez naděje
v své duši, že již není v světě citu.« —

Hlas života.

»Ty odporuješ, neuzříš mne více!
Když budeš volat, hlasu kouzelnice
již neuslyšíš! Nenávidíš zemi!
Nuž dobře. Miluj svoji vědu temnou,
však hlas můj bude pro tě navždy němý.
Buď s bohem, — neshledáš se víckrát se mnou!«

Hamlet.

»Jen škytej! Jsi dnes roztomilý, hochu! —
Nuž táhni — a když budu někdy v lkání
tě volat, přijď a můžeš zase trochu
pak pokračovat ve svém povídání. —«

Hlas života.

»Ó, Hamlete, už nerouhej se déle!
a pomni, že jsi pouze jiskra malá
v tom nekonečnu, proti zemi celé,
jež také tobě podnět k žití dala!
Však přejde snění, přijde éra bolu,
uhasnou touhy — sejdeme se spolu! —
Ne, nepřišel jsem tebe žití učit,
neb dnes už život nelze odporučit.
Já chtěl jsem tobě připomenout skromně,
že nekyne ti pranic z tvojich visí,
leč v krátkosti že budeš toužit po mně,
a já ti budu vzdálen, něm a cizí.
Ó, po letech — ty budeš věru jiný
a budeš cítit tíhu svojí viny.
Kdo staví, tomu ledacos se zvrátí,
já pravím tobě: snění půvab ztratí
snad brzo už: a nepohody věstí,
že vše, co máme, máme vlastně v hrobě,
tam leží klid a nejplnější štěstí,
pak člověk teprve se vrátí sobě!
Nuž půjdu tedy — žij si ve své tiši
a nechť tě mraky těší v modré výši;
snad kdysi budeš s planoucími zraky
o žití mluvit; doby všecko změní,
když člun se zvrátil, přelomeno veslo
a vlny hrozí, hasne světlo denní
a bez kouzla je nejpyšnější heslo!
A hlava někdy myšlenek je prázdna
a škoda srdce, škoda tvojí hlavy,
ač zmatena — přec bývá dosti rázná
a dobré snahy ráda blahoslaví. —
Tak konečně zde najdeš spásu svoji,
když zhatí se ty tvoje plány smělé
a snění tvoje nitro neukojí.
Vím, míváš rád své místo osamělé,
a vzdaluješ se lidí ve svém bolu,
já znám to vše — však sejdeme se spolu.« —

Hamlet.

»Ne, my se nikdy spolu nesejdeme,
mé krajiny jsou nehybné a němé,
a kudy kráčím, kráčím dobrovolně,
bych splnil svoje svaté předsevzetí,
ač někdy je mi kolem srdce bolně,
však svojí cestou musím dále spěti.
Již dovršena moje velká muka.
Když stojím někdy na věčnosti prahu,
tu pociťuji štěstí samovrahů
a po dýce pak sahá moje ruka! —
Víš, nepoznal jsem v celém žití ženy,
k níž přistoupil bych poněkud jen blíže,
a poznal, že má život větší ceny,
když k někomu ho pouto lásky víže;
a jazyk můj se všemu v světě rouhá,
co platny sny, když v srdci pálí touha!
Co člověk sní, to všechno zrádná báje,
svůj staví chrám a věže k nebi žene,
a krutý Bůh, jen svojí pomsty dbaje,
mu každou chvíli zemi připomene.
A přiznám se — ač trpím — v této době
já nedůvěřuji už ani sobě!
A každá námaha je planá, marná!
Jsou časy zlé — to člověk uzná stárna
a na cestách je všude plno hloží
a život lidský — dopuštění boží. —«

A zmlknul. Ticho rozlilo se kolem. —
Sní Hamlet něm a schvácen svojím bolem
a naslouchá, jak vítr kvílí strání
a listí rve a zmítá travin stvolem.
Na obzoru se šíří úsvit ranní,
v bělavých mlhách zmírá luna snivá,
a slunce, které listím v park se dívá,
zastihlo Hamleta, jak s rukou v skráni
na sirém kopci sedí v zadumání.

OTAKAR THEER:

Z DIVADELNÍHO VZDUCHU.

I.

DIVADELNÍ REFERENT.

Je mi srdečně líto, slečno; ale nemohu si pomoci. Zklamala jste mne. Ostatně se o tom slečna dočte zítra v ranním čísle . . .«

Marie, všecka poděšena, upřela na referenta úzkostný pohled svých dětských zraků. Stála tu na opuštěném jevišti předměstského divadla v atlasové robě Athenaidy; měla dlouhou vlečku, obnažené lokty a všecka se chvěla vzrušením. Oddychovala rychle. Její oči byly podmalovány, tváře začervenalé líčidlem; v ruce žmolila ještě stále krajkový kapesníček, jímž před pěti minutami, roztržitá jako všechny debutantky, mávala s jeviště, kloníc se obecenstvu. Vždyť se jí zdálo, že to byl triumf, nepopíratelný triumf.

»Což jsem hrála vskutku tak špatně? . . .« vykřikla a zalomila ručkama.

Žurnalista se jen pohrdavě smál. Po chvíli, když z Mariina pohledu zíralo na něho tolik úzkostí, odpověděl:

»Řekl jsem vám, co pokládám nutným . . . S bohem!«

Herečka učinila krok v před, vzala jeho masitou, černým chmýřím porostlou ruku do svých:

»Bože . . . Bože . . . To je tak hrozné . . . Dala jsem si přece tolik práce, pane redaktore, tolik práce . . . Ne, vy nesmíte tak odejít . . . . Sedněme si: vyložím vám . . . vyložím vám . . . Ach, Bože, má ubohá maminka: řekla jsem jí, že mne jistě angažují . . . myslila jsem si to . . . Doma všichni čekají, abych se již živila sama . . . A teď, po vaší kritice . . . To je hrozné, pane redaktore . . .«

»Jsem loyalní, slečno,« odpověděl referent, hladě nedbale o koleno svůj cylindr. »Řeknu a napíši vše, jak si myslím. Loyalita musí být, že? Prosím vás, jakou důvěru by mělo obecenstvo v žurnalistiku? Člověk musí být si plně vědom svého poslání . . .« A nakrčiv čelo v přísné vrásky, povstal z pohovky. Jeho malá očka svítila mu za skřipcem. Podupával netrpělivě pravou nohou.

»Teď odejde zcela jistě!« kmitlo v Mariině hlavě. Kritika vyjde, ona nebude angažována, tři léta dramatických studií, tři hořká léta domácích bojů, strádání, toilett pětkrát přešívaných . . . to vše bude nadarmo. Co řekne maminka? Co se stane s ní, s Marií?

Tu napjetím celé své vůle vrhla se znovu k žurnalistovi.

»Ano, ano . . . já chápu, pane redaktore . . . ale . . . dovolte . . . nejsem sice úplně klidna . . . ale vysvětlím vám, jak pojímám svou úlohu.«

»Hlouposti . . . to říkají všechny debutantky. Nechápete naše pojetí . . . nejste dosti talentováni, abyste nám porozuměli . . .«

»Ale tak jsem to nemyslila, pane redaktore.«

»He, he. Jak pojímáte svou úlohu, slečno? To známe. Vysvětlíte mi, že jste Sarah a Modrzejewská v jedné osobě. Všechny debutantky si to myslí. Ale já nejdu tak snadno na lep. Předně: máte tvrdý hlas, bez odstínů, špatně slyšitelný. A vaše hra?« Tu zahvízdnul, jakoby se nechtěl o tom dále šířit. »Vezmu jen jeden příklad: milostná scéna ve druhém aktu. Jo, milá slečno! Herečka, před tím, než vstoupí poprvé na jeviště, musí něco prožít, chce-li hrát zamilovanou, musí prožít lásku . . .«

»Pane redaktore . . .«

»Snad mi nechcete namluvit, že jste již milovala, he? Hlouposti . . . Myslím nějakou skutečnou lásku a ne každé dětinské fňukání k měsíci. Podejte mi ruku; ještě druhou. Tak. Chcete-li dobře hrát scény, jakou jste měla dnes, je nutno, aby ty vaše krásné ručky byly mnohokráte líbány, aby vaše oči . . . nu, podívejte se přece na mne . . . se mnohokráte zachvěly . . . eh; jak bych to řekl? . . . aby se zachvěly láskou.«

Herečka, jejíž obě ruce svíral, stála proti němu, třesouc se na celém těle. »Jak mu svítí oči!« myslila si. »Jak to vše skončí, Bože, jak to skončí?« A žurnalista mluvil dále:

»Neříkám, že jste bez talentu . . . Také ve vašem hlasu něco je . . .«

»Skutečně, pane redaktore?« usmála se; její lesklé zuby zasvitly pod umělou červení rtů.

»Ano . . . Ale poslechla, zlaté srdíčko . . . pardon! říkám tak všem známým herečkám, to je již můj zvyk . . . ví, co jí schází?«

Marie, překvapena důvěrnou žurnalistovou řečí, podívala se tázavě na něho.

»Zkušený učitel . . . člověk, který se vyzná v zákulisních intrikách, který má divadlo od strojovny až po provaziště na dlani a od inspicienta až po ředitele v kapse. Takový člověk,« žurnalista se napřímil a ukázal sebevědomě na sebe, »jsem já. A pak: pamatovala si, že každý učitel z povolání je hlupák. Neumí chytit obecenstvo. To dovede jen divadelní referent, tedy zase já. Hleděla si zavděčit některého.«

»Zajisté . . . zajisté . . . Ale jak? Jsem tak zmatena . . .«

»Poslechla, hlupáčku,« pokračoval žurnalista, chechtaje se, »má-li člověk takovouhle tvá-

*

řičku,« pohladil ji lehce po skráni, »není k zavděčení mnoho potřebí . . . Vi co? Mohla by mi zítra něco recitovat. Vezmeme Shakespearea . . . Shakespeare jediný dovedl pořádně psáti. Pracovala již Desdemonu?«

»Ne. Neměla jsem dosud času,« zašeptala Marie stísněně.

»To je chyba . . . velká chyba . . . Co Julii?«

»Tu ano.«

»Dobrá. Přišla tedy zítra dopoledne ke mně. Zde je má adressa. Platí?«

»Oh! . . . Ale referát, pane redaktore . . . .«

»Napíši ho až potom, až poznám, co v ní vězí. Tedy? . . . Rozhodla se, spěchám . . .«

»Ano . . . Zítra . . .«

»Zítra . . . Čím časněji, tím líp . . . Pá!« přejel ji na rozloučenou s protektorským gestem rukou po tváři.

»A referát? . . .«

»Až potom.«

* * *

Marii, probudivší se druhý den ráno, zvučela hlava včerejším potleskem. Jistě že měla sen, v němž z triumfu do triumfu jde její jemná postavička s plavými kadeřemi. Slyšela již burácení nesčíslných »bravo!«, dýchala vůni kytic, jež jí budou přineseny na jeviště. Kolem jejího kočáru, zasypaného květinami, vichří se to lidem; koně jsou vypřaženi; černý zástup, šílený nadšením, křičící, triumfální, veze ji v trysku k jejímu bytu. Tam již očekává ji Karel, ten dobrý, poněkud sentimentální Karel, který, kdykoli ji líbá, div že nepláče pohnutím. Ale již to není Karel, nýbrž nějaký rumunský princ nebo ruský velkokníže; kleká před ní na kolena a přemožen obdivem, klade na její šíji rivieru za třikrát sto tisíc.

Jak to bude krásné! Jak to bude krásné!

Ale pan referent! Teprve teď vzpomněla si na něho. Místo rumunských princů a ruských velkoknížat tělnatý žurnalista, ne dost pečlivě vyholený, místo diamantového šperku jeho masitá ruka s černými chloupky, tak drsná, dotkla-li se jí.

»Protivný chlap!« řekla, myslíc na referenta. »Co tomu řekne Karel, dozví-li se? . . . E, nedozví se . . . pro jednou . . .« A konečně: ona, Marie, musí se přece starati o svou budoucnost.

Prohnuvši se před zrcadlem, ponořila hřeben do spousty rozpuštěného vlasu; pak rozdělila vše obratně ve tři prameny, propletla, nakupila celou tu zlatou tíhu na své malé hlavě. Bylo to jako fantastická koruna nad jejím bledým obličejem. Zamrzela se pro dvě-tři skvrnky, červenající se jí na levé tváři; přetřela je pudrem. Pak vklouzla do blůzky z bílého hedvábí, opásala se šerpou s vyšívanými květy. Její roztomilé poprsí vystouplo plasticky. Kolem hrdla načechrala černou stužku ve formě kravatty. Šikmo na hlavu slaměný klobouk se širokou, ohromně širokou střechou . . . čistý kapesník . . čisté rukavičky . . . Zkusila úsměv. »Jsi hezká, Mary . . .« šeptala do zrcadla k smějícímu se obličeji . . . »jsi hezká, skutečně, skutečně hezká?«

Dva mladí lidé nespustili ji s očí, jakmile vstoupila do tramwaye. Lichotilo jí to. »Uděláme z chlapa, co budeme chtíti . . .« říkala si, myslíc na žurnalistu. A nedovedla pochopit svůj včerejší zmatek, své pokorné, ulekané vzezření před referentovými hrozbami. Dnes se v ní, jisté svou krásou, probudila znovu žena, vládkyně muže, rozmarná čarodějka lásky.

Zazvonila jednou a ještě jednou. Mřížkované okénko sklaplo, dvéře se otevřely.

»Jsem přesná? . . .« zasmála se, vstupujíc.

»Velice přesná a . . . krásná.« Zahleděl se na ni pln žádosti; nozdry se mu chvěly, tlusté tváře staly se brunátnýma. Vidouc, jak se nadarmo snaží zakrýti upjatým kabátem svůj markantní břich, zdál se jí všecek směšný.

»Máte to zde útulné,« řekla, rozhlížejíc se pokojem, v němž, vedle náčrtků, odnesených z atelierů přátelům-malířům, byly fotografie z cest, několik podobizen, kytice růží na stole.

»Ta je pro ni . . .« upozornil žurnalista, všecek vzrušený.

»Jak jste pozorný . . .« zašeptala a usmála se. Ale když se k ní obrátil zády, hledaje v knihovně exemplář »Romea a Julie«, poslala za ním grimassu. »Dědku hloupý!« přeběhlo jí přes rty.

»Třetí jednání, výstup druhý . . . . Nuže!« Usedl. Ruce skřížil na prsou. Chtěl vypadati nesmírně přísně. Ale pod slunným pohledem Mariiným roztékaly se vážné vrásky jakoby z másla.

Herečka recitovala:

V trysk ohněnozí oři dejte se
k Phoebovu sídlu; taký vozotaj
jak Phaëton, by došlehal vás v západ
a mžikem vyveď oblačitou noc.
Svou hustou oponu již rozestři,
ó noci, oběť lásky světící,
by uzamkly se oči zvědavců
a neviděn a slovem nestíhán
Romeo vletěl v toto náručí.
Na obřad lásky září milencům
jich vlastní krása . . .

»Dobře . . . ale . . . to, co jsem včera říkal: hlas! hlas!« tak začal svou kritiku. A čím dále mluvil, vymýšleje vážně znějící slova a odborné termíny, tím více se Marie smála. Po pěti minutách ho přerušila:

»E . . . dosti už té komedie . . . Vidím vám do karet, milý pane . . . Když se to má spolknouti, tož raději dříve . . . Líbím se vám, holoubku, he? . . . A potom . . . referát . . .« — —

Pokrač.

E. SOKOL:

DĚTI.

Pokrač.

Kdo pak to tam ale je?«

»Myslím, Josef Večeřů; včera vykládali kluci ve škole, že má krásného draka.«

»Ten nízký, to je, myslím, Baďurů, je zrovna takový baďura jako Baďura.«

»A ty jsi také baďura, Stázko. Co ty toho napleteš, no!«

»Tak co? Naposled není takový.«

»Pojďme tamtudy,« navrhovala Emma, »podíváme se, jak jim to jde.«

Stázka se šelmovsky na ni podívala: »Na Večeřova draka, že?«

»Co by ne?« začervenala se Emma, »je výš.«

»Proto?«

»A buď ticho, Stázko, víš, slíbila's. Víckrát ti nic neřeknu, když jsi taková.«

»Vždyť nic neříkám.«

Fanda se zamrzela, že mají tajemství, o kterém jí nepověděly, a vyčetla jim to také, usedla kus od nich, uražena, aby prý si mohly vykládat samy, ale aby ji podruhé nezvaly.

Zarazily se, pohlédly na sebe, jakoby se domlouvaly, mají li i jí říci, co samy si šeptávaly, či mají-li ji nechat se zlobit. Nerozhodnuty zadívaly se do šíra. Bylo zalito zlatovým popraškem slábnoucího slunce, plno tiché nálady, vábící k snivému sesednutí a šepotu. Táhle kladly se na zem dlouhé stíny pod mlhavými světly. Z dálky tiše houkal splav hlubokým chvěním. Nad domy zvedal se již tu a tam modravý obláček, rozplývající se v šířku.

»Fando,« prohodila nejistě Emma.

Mlčky se otočila.

»Pojď si sednout k nám.«

Přisedla opět mlčky. Zmlkly. Cítily, že by měly mluvit, že chtějí, jen nevěděly prvního slova, kterým prolomit tajemství, jež tak těžko se sděluje. Fandu neznaly ještě tak jako sebe, byla pouze družkou jejich některých chvil.

»Fando —« začala Emma, dívajíc se do neurčita.

»No?«

»Hm — a když nevím, jak bych ti to řekla.«

»A co?«

Emma se netrpělivě usmála a škubala kytku.

Stáza, jež se dívala zvědavě na svou zbožňovanou, opřela bradu do dlaní a chtějíc pomoci, ozvala se důležitě jako při výslechu: »Máš někoho ráda?«

»Ráda? To se ví, musím «

»A ne tak,« zadurdila se, »víš, víš — tak — no, jestli se budeš vdávat.«

Vyjeveně se podívala na obě a zasmála se; ale zarazil ji vážný Stázin výraz, zvlášť když se Emma zazlobila: »Jdi, ty jsi hloupá. Tak jsem to neříkala. Ty jsi —«

Emmě bylo do pláče tím smíchem. Stázka byla na rozpacích, Fana se zlobila na sebe, chtělať se sblížit s Emmou, kterou měla celá škola ráda, a teď si to tak zkazila. Hloupý smích!

»Emmo, nehněvej se, to mně jen tak vyhrklo, nehněvej se, ano?«

»Co by! nehněvám se, ale Stázka to hloupě řekla. Co pak se chci vdávat — já bych se nevdávala! Ale — a co já vím, proč jí to napadlo.«

»I jdi, Emčo, však Fanda rozumí, viď Fanouši. Nemyslila jsem tak, myslila jsem jen, no —«

»Já vím,« přitakala horlivě Fana, »já vím.«

»No tak vidíš,« upokojila se Stázka již docela.

I Emma zklidněla, ač nesměla vzpomenout na ta hloupá slova, aby se nezarděla. Fanda byla přijata do kroužku pod nejkrutějším ovšem zadušováním, že nikomu, nikomu ani nešeptne. Stlačeny k sobě, vykládaly si nyní s tajemnými úsměvy, a líce jim ruměnila, oči se divně leskly chvílemi, chvílemi zadívaly se kams do dálky, do nových světů zpola neznámých, a ruce mimoděk vázaly trojité věnečky ze stébel, aby jim věštily ono neznámé vábné.

Stíny se hodně protáhly, když daly se na cestu po hrázce zpátky. Emma byla trochu rozpačita; její tři věnečky byly skoro vždy dobře vázány. —

Hoši skotačili u svých draků. Bylo jich několik s Josefem Večeřovým, několik s Baďurou. Vítr svižně táhnoucí širokým úvalem k jihu sám kolébal draky ve výši, tak že chlapci leda pro změnu a pro napínavost pokusů zkoušeli všeliké rejdy. Popustili šňůru několika skoky ku předu, aby ocasatý letoun zakolísal z boku na bok a zabočil hlavou k zemi. Strhnout v tom okamžiku zase šňůru zpět, vzepřít ho úprkem proti větru a donutit zase zpátky, v tom závodili, a v tom štíhlý, vytáhlý Josef vyhrával. Tak krásným vlnivým prohnutím žádný jiný neuměl draka obrátit. Byl rozjařen, a když poznal v děvčatech Emmu, probudila se v něm hrdost vítěze, touha po obdivu, právě jejím obdivu.

Se smíchem vyzval Baďuru aby ještě jednou zkusili, a nečekaje naň, vykřikl do dálky: »Dívejte se, děvčata!«

Zastavily se, a jižjiž by byly vykřikly. Drak neobyčejně hluboko klesnul. I Josef cítil nebezpečí, ale nevzdal se. Zuřivě se přehnul v před, hledaje pro nohu nejlepší místo v bystrých skocích, a strhoval současně šňůru z ruky do ruky. Vyhrál. Ve chvilce cítil již, jak se drak vzpírá. Ještě několik kroků a zastavil se. Zadýchán po-

díval se vzhůru a zálibně se usmál, když viděl, jak pěkně se ještě dlouhý ocas kolébá, jakoby hříbě se ustalovalo po rozpustilé nezbednosti.

Baďura závistně prohodil: »To je toho!« — a lhostejně ležel na břiše, aby se nezdálo, že toho nedovede.

»Zkus tedy!«

»Chtělo by se mně — před děvčiskama.«

Josef si nevšimnul a zarazil kolík s motouzem do země, dávaje tak draku odpočinek. Sám radostí by byl domy přeskakoval, tak mu bylo lehko. Suchou vrbu postavil a rozesmál se na celé kolo, když sebou žuchl do trávy.

»Ten to umí,« zašeptala Fanda.

Stázce nedalo, musila někoho pozlobit.

»Tondo,« zavolala na Baďuru, »zkus to s Tondou.«

»S jakým Tondou?« zamračil se.

»No, s Baďurou, co tamhle lítá.«

»Ty Stázino střapatá!« mstil se jí, ohlížeje se po něčem, čím by po ní mohl hodit, ale odpověděla mu jen smíchem a ta tam zmizela z dosahu.

»Však kdybych měl tak dlouhou šňůru jako Josef, také bych to udělal, a udělám to zítra,« napravoval pohmožděnou vážnost před chlapci, a aby docela vylil si zlost, pokřikl do dálky: »Stázina střapatá snědla dvě koťata.« Chlapci se dali do smíchu a ještě do většího, když přiletěla odpověď: »Tonda Baďura přemohl bandura.«

Tonda zuřivě vyskočil, aby se pustil za nimi, ale skočil i Josef a křikl: »Jen se opovaž!«

Stáli proti sobě rozkohoutěni. Sto chutí měl zavalitý Tonda vrhnout se na něho, ale chlapci se mu ještě smáli, jistě by se byli přidali k Josefovi, tož překonal vztek, ale neodpustil si přece jen rány.

»Však bys ty se nezastával, kdybys si s nimi nehrál na tatínka a na maminku.«

Rázem měl hochy na své straně, a cítil to i Josef, cítil hanbu toho, že si hrá s děvčaty, ale tak ho zarazila náhlá rána, že nevěděl odpovědi.

»Počkej, ty bandure!« vypravil jedině ze sebe, vytrhl kolík a jal se stáčeti draka dolů. Styděl se a chtěl zmizet.

Děvčata zatím došla k městečku a zaměřila k humnům. Slunko již zacházelo. Sežloutlo a rozežhavilo všechen obzor zlatým plápolem. Na protější straně vplulo několik mráčků v jeho dosah a zrudlo.

»Bože, to je již pozdě,« vzdychla si Emma.

»Dostaneš?«

Emma neměla chuti ani odpovědět. Tušila, že bude doma zle a bála se, aby to netrvalo dlouho. Šoupla se přes nízkou zídku do humna a rychle je přeběhla. U vrátek se zastavila, vyhlížela skulinou do dvora, není-li tam nikoho, a když nebylo, pozorně pootevřela. Vrátka vrzla a Soja zaštěkla. Zatajila dech a opřela se, nehýbajíc se s místa. Pokrač.

JOSEF K. ŠLEJHAR:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

Všechno blaho lásky, jež je duší pozemskosti, to neodolatelné zachvění se rozkoší a naději jako mystickou, jež v podstatě lásky je, všechno to nekonalé přelnutí vlastní bytosti kamsi v omamující náruč a svrchované pomnění života, v němž vše je obsaženo a kde nastupuje boží mocnost, zakynulo mu zas u jeho vidině, jež jako hvězda mu vzešla v nádheře zenitu. Ve hvězdě té jakoby Bůh vkročil na obzor jeho žití . . . Zdrávas královno, živote sladkosti, naděje naše — linulo se mu neodolatelně ze rtův duše — a jakoby poklekal a zároveň takovým neoznačitelným posunem jeho tělo vzpjalo se před se . . . Požehnaná ty's mezi ženami, vyplynulo ještě z těch rtův duše — ale tu již zas jaksi postřehly jeho smysly, kde začíná ona říš nadzemskosti, a tato říš pozemskosti že ještě zbývá. — Jen tedy ty ohně vyhrabat, promluvila ještě jeho duše, jakoby v důtklivém pokračování toho, o čem právě byla řeč . . . »a jen na všechno pozor,« dodal ještě a vycházel z kotelny. — »Líbějí být bez starosti,« doprovázela ho slova dozorce v ujišťující pokoře . . .

Těmito místy již jakoby si byl navždy jist.

Ve dveřích ho z prudka ovanul chladný noční vzduch. Velmi blahodárně to na něho působilo, ta rozvřelost vnitřní jakoby ode všech zanechaných tam ohňů, žárem jejich vzbouřená, zchladila se, uvolnila, skráně vlaze se mu zalily. A taková rovnováha jakoby u velebě majestátu, jaká dostavuje se jen u vědomí nejmocnějšího zpodstatnění vlastní bytosti a jejích snah, v jeho smyslech nastoupila.

Bůh to v jeho duši kráčel a on jakoby šel Jemu v zápětí tam, kam ho vedl . . . Byla to cesta spásy a cesta do ráje. A nedaleko je svatyně ona, kde požehnání nebes zvolilo svůj stánek, kde jakoby nejsvětější oběť lásky jejich byla uchystána. Tam již Bůh cestu naznačuje, i vzhlédne Bůh na oběť lásky jejich a přijme ji v zalíbení

v nebesa svá, kde u věčnost bytí vřaděna bude a Hossanah budou jí pěti nebešťané a boží oslavenci . . .

Tam nedaleko je to, v onom vybočení továrního traktu, v onom jakémsi hlubokém zátiší, které vyjmuto je ku podivu z ostatní tovární vřavy. A ona již vyčkává, královna srdce jeho, požehnaná mezi ženami. V ovanutí dechem jejím, který jakoby již vanul mu do duše, pociťuje celou svou bytost háravě jihnouti, mámivé světlo a rozkoš bytosti její vnáší se již neodolatelně v atmosféru jeho, v níž naléhá jako vůně neskonalé opojnosti. Tluk jejího srdce již slyší na blízku — naslouchat u vlášení těch bílých, slastných ňader nikdy mu neopominouti — a to srdce věčně jemu již náleží, a jakoby vemklo se horoucím, slastným tlukotem v ňadra jeho Vespol takto již tepou srdce jejich a nikdy tepat neustanou v jakési jednotné, slastné písni . . . ó Bože, Bože . . . a jak bude teprv pak, až píseň ta se vskutku rozpěje, v jediné sdružení, u vespolné zaklokotání slavičí . . . ó Bože, Bože, račiž milostivě vzhlédnouti na oběť lásky jejich!

A co ona nyní v tom blízku as koná, očekávajíc jeho, miláčka svého, jemuž se vzdá u vší své ženskosti, která je jako symbol, v který moc všemohoucí věčně vtěluje velebu a nekonečnost díla svého — co ona as dělá, a v jaké podstatě as žije v tyto okamžiky u její touze, u jejím přenášení se k němu, jak jeho očekává a jak se připravuje, tane mu v takové zachvívající se opojnosti na duši, když nachází se již tak poblízku jí. Ah, v tomto zatanutí tak byl by jásal, rozplesav se jako jaro, v němž vzešel máj. Ona čeká na něho, nic jiného nečiní, než na něho čeká. Co významu a slastné neodolatelnosti tají se ve vyčkávání milující ženy — a kéž všechen život pro nás je tímto vyčkáváním, vědomím této čaromoci, jež k nám se rozprostírá.

Však již k Tobě přijdu tak brzo, ó Marie... a pak, pak . . . zajíkla se duše jeho u vzlyku, kterýmž jakoby se měla rozplynouti v záludnou chimeru Bylo mu nepochopitelně, jako v slastných úzkostech a u závrati opojnosti, v níž jakoby dál se pád v náruč věčnosti, jako v mukách, jež pocházejí ze zdroje valícího se, vše jímavého blaha.

Zůstal až stát, musil tak učinit, aby v poslední tuto ještě chvíli jaksi jist zůstal sám sebou — i aby snad tomuto vyplynutí nitra, jež jako jarní bouře spěje, popřál celou tajemnou zvůli, jež jakoby byla bytosti posláním rajským . . .

Teprve za chvíli mohl dále . . .

Však již za nedlouho se vším bude hotov. Rázem projde těch několik zbývajících traktů, kam je třeba ještě jednou se vrátiti, stane se to za přelet chvilky, a pak již nebude žádného obmeškání. Však ona dobře ví, čeho všeho zde je třeba, jaká vyřízení se mu ukládají. A nemusí se obávati nijak jejího znetrpělivění. Ostatně vše toto očekávání — přece v okamžicích lze někdy celou věčnost prožívati a zase celá věčnost vyplyne v okamžik. Zajisté pro ni tam všechno je okamžikem i věčností blaha, jako u něho. A neznepokojí se, vyčkávajíc s touhou milující ženy, jež nemá o své lásce pochyb. Však již hned to bude, jen tady těch několik posledních pochůzek ještě, aby pak ničím nerušena zůstávala pouť jejich lásky, na niž vstupují . . . ó Marie!

Ve chvatu stále vzrůstajícím, jejž jakoby poháněla nervová sálavost nitra, v onom unášivém překotu, jenž byl vzletem vlastní bytosti, bylo mu nyní. Pominula všechna chabost, všechna ona tak zemdlující vetřelost prázdnoty, která někdy neodbytně jímala jeho síly, všechny nejistoty a všechna tušení byla zatlačena, aby vše učinilo místo celé oné horoucnosti bezmezné, v níž jeho bytost tíhla ku svému zadostučinění. Neboť očekávala ona a ji měl před sebou. Byl tak vítězný sám nad sebou, zveselen úsměvností čisté, překypující jarosti, dlel v radosti oné, která sama v sobě je oživena a v níž již není stínu. Vše jaksi zanechával bez lítosti a výčitek za sebou, i celý svůj život druhdy, i všechny ty zdánlivé povinnosti zde, které již nenamáhaly se v té vřavě přihlásiti o jakési své uplatnění. Všechno lidské a budoucí značilo se mu již jen u zpodobnění jejího zjevu. Neboť vedle něho nebylo již ničeho, co by mohlo v jeho pomnění jakkoli ještě obstáti a zanechati stopy.

Těmi pak několika trakty, v nichž se ocitl, vzlétal již tak volně a u vnitřní jásavé radosti, jako skřivánek nad jarní brázdou, tak vysoko, neodvisle a nadšeně nad tou brázdou a přec jaksi k ní ještě upoután. Také on, k těmto továrním pozemskostem již dávno nenáležeje, přec ještě k nim náležel, ještě byl jejich zřízencem a právě tak si i ještě počínal, jakoby jím byl. Vrazil do těch traktů nenadále, jaksi aby překvapoval, jak bylo zvykem, v té nápadné jinak míře, aby jaksi všichni tam musili se nadáti zvláštní jeho horlivosti ve službě, že každé chvíle dnes takto znova přijde, překvapovat je bude, za nedlouho že třebas vstoupí zas, aby se tedy měli jaksi na pozoru — a on zatím již nevstoupí a docílí přece, jak všichni budou se míti na pozoru, a budou ostražitě bdít, očekávajíce ho neustále. Jen neustále bdít, o to se tu jedná. Ale on nevstoupí . . . a jak mu to připadalo veselé, i tato lest vzhledem k jeho cílům jakoby mu byla sama o sobě pramenem radostí. Pokrač.

VÁCLAV HLADÍK

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)

Pokrač.

Dva z mladých šviháků počali mluvit lámaně česky, když spatřili Voldana.

Do piana tloukl vyzáblý, vlasatý, mladý žid, hrál pořád valčík »loin du bal« a díval se tak blaseovaně a unyle, jakoby byl skutečně velmi daleko od tohoto divokého plesu.

Jedno z děvčat zpívalo italsky »vorrei bacciare«, jiné klelo maďarsky.

»Tu es mon béguin, mon petit roublard,« vyznávala třetí lásku jednomu z mladých pánů, s nejčistším přízvukem z Montmartru.

Jiná, nemladá již dáma, která měla patrně za sebou minulost cařihradskou, oděsskou i londýnskou, pletla všechny řeči dohromady, prozpěvovala zádumčivě rusky o červeném sarafanu, pak pronesla anglicky cosi tak úžasného, že jeden z mladých pánů ve fraku, který hbitě a se zálibou ripostoval děvčatům, zadupal rozjařeně a se slovy »hip, hip!« hodil číšku na druhý konec sálu do kouta.

Křik, smích, zpěv, tanec, bouchání zátek, cinkot sklenic — a ta vířivá, zpitá vřava kosmopolitické orgie měla cosi teskného v těch svých výkřicích, písních a nadávkách, připomínajících vzdálené vlasti děvčat, sehnaných ze všech koutů světa.

Krulišovy brejle a kučeravé vlasy staly se předmětem útoků dvou děvčat a žurnalista je odháněl jako mouchy.

»Jdeš, žábo, jdi tamhle k hrabatům . . .« posílal je k veselému stolu mladých elegánů, z nichž někteří byli velmi bujní, jiní velmi klidní a lhostejní.

»Kde je divoký Artur?« zvolal jeden z nich, hezký, růžolící hoch.

»Již jdu! Holky budou pít žampus z lavoru!« ozval se německy z předsíně silný, jarý hlas a do salonu se potácel vysoký mladík vychrtlé, osmahlé tváře, na první pohled bylo znáti v něm důstojníka v civilu. Poručil si čardaš. Kravatu měl sešoupnutou stranou. Náhle skočil do prostřed sálu, uchopil jednu z děvčat, vyhodil ji ke stropu a zase ji chytil do náruče. Tak spokojen s tímto kouskem, jedním z těch, které mu získaly lichotivý titul »divoký Artur«, zapálil si cigarettu a tiše si sedl do kouta.

»To jsou naši mladí aristokrati,« vykládal těžkým jazykem Kruliš, »fešní hoši, co? Zlatá mládež . . . a vlastenecká . . . neslyšíte, i česky hovoří . . . zde! . . . to je pokrok . . . na českých bálech tančí, ano i do Národního divadla chodí . . . he, he . . . škoda, že ti vlastenečtí toryové mají tak málo peněz . . .«

Voldan dal postavit před sebe kotlík s vařící se černou kávou a před Kruliše novou láhev sektu.

»On zase píše ansichtskartu!« zvolal růžolící mladík, ukazuje na ještě mladšího svého soudruha, jenž tiše, udiveným dětskýma očima pohlížel kolem sebe a teď sklonil hlavu až ke stolu a cosi namáhavě a pomalu psal.

»A odsud! Kolossal!« smál se divoký Artur.

»Dej ji podepsat damám!« ozval se jiný a všichni se chechtali.

Mladíček rychle schoval pohlednici do kapsy a bázlivý úsměv přelétl jeho bezvousou, bledou tváří.

V předsíni zařinčely šavle. Přišel poručík husarský a dragounský. Veliký křik a vítání. »Divoký Artur« skočil k pianu a mlátil do kláves, děvčata utvořila špalír a salutovala, vojensky vzpřímená.

XVI.

Voldan zanechal podřimujícího Kruliše před lahví vína a kotlíkem s černou kávou.

Slabé, ale přece ostré světlo svítání proniklo oblaky a zbarvovalo šedě opuštěné ulice a kovovým přísvitem se rozlévalo v oknech domů.

Vzduch vál svěží a chladný. Zaznívaly zvuky probouzejícího se rána v městě, zvuky ospalého rytmu i jaksi náhle rozbřesklé živosti. Smutně přecházely nahrblé silhouetty metařů, temně hrčely povozy nákladní, mlčky tlačili zelináři trakaře před sebou, za to však odkudsi z okna otevřeného vesele a pronikavě zatrilkoval slavík v kleci. Zvuky vášní žhavé a životem kypící pozdravily den, vrabci se rozjařeně rozštěbetali a kluk pekařský nesoucí na hlavě košík s pečivem, ruce založené za zástěrou, hvízdal si odrhovačku nejnovější.

Voldan netoužil po domovu, ani po spánku. V jeho mysli bylo tak tiše, chladně a ostře vyjasněno, jako v tom probouzejícím se dnu.

Volně kráčel po Příkopě, jejichž šedou rozlohou mihlo se několik postav, kudy hlučně zahrčel kočár a na konci třídy v průčelí monumentální a tvrdě jednotvárné budovy finančního ředitelství ve vysokých, kostelních oknech se zachytily barvy východu, odlesk oranžový, růžový a fialový.

Viděl ještě před sebou divoký rej tančících žen a povykujících mužů. Viděl osmahlou, vychrtlou a drsnou tvář divokého šlechtice i mladistvě zaleklý, naivní obličej tichého jeho soudruha, namáhavě a pozorně píšícího něco na pohlednici. V uších mu hučely cynické a trpké

výklady opilého Kruliše, jenž se všemu smál na světě, poněvadž jej všechno zklamalo, a jenž zoufalost prázdného, zhnuseného života vyjadřoval posměchem, který dodával elegance kostrbatému filosofovi.

Ale tyto dojmy jen slabě rozptylovaly jeho mysl, odvracely ji od jediného ohniska, kam vpíjely se, soustřeďovaly se všechny paprsky jeho mozku.

Byl tak pronásledován myšlenkami na Mínu, že nemohl ani pracovati v poslední době a teď nepřehlušily ty utkvělé, lepivé, neodbytné vzpomínky ani divoké výkřiky prohýřené noci. Měl touhu rozbit si lebku o zeď a vysypat z ní všechno to smetí, jež tam zanechávala jeho milenka.

Ubíral se Eliščinou třídou a na mostě se zarazil, dojat krásným obrazem.

Obloha se rozzářila. Po roztrhaných bílých oblacích plynul jas východu, jakoby se velcí bílí ptáci koupali v zlatém jezeře.

Massivní, stísněná skupina Hradčan pozvedala se hrdě a zasmušile do toho světlého záření jitra a v klíně zahrad dole snily paláce a věže Malé Strany.

Odkudsi z Letné vytrysklo několik jasných trilků slavičích a zahvízdal drozd. Klid a ticho bylo všude. Most byl prázdný. Jen na konci v kožichu se zimomřivě choulil výběrčí.

Voldan dlouho upíral zrak na vznešený obraz mlčelivých, ponurých Hradčan v tom emailovém svitu ranním.

»Bídná! . . .« vyrazilo náhle šeptem z jeho rtů. Myslil pořád na ni s tesknotou, lítostí, hněvem i pohrdáním, a i v té chvíli, kdy byl cele zaujat nádherným obrazem, otvíraly se skryté zdroje v jeho nitru a vulkanickou silou zlý živel jeho duševních bouří a převratů razil si cestu.

Pokračoval zvolna na své cestě pod Letnou.

»Ano, je zlá . . . má zlatá, krásná Mína . . . bídná . . . Můj Bože, to je rozkošné ráno, již dlouho jsem neviděl východ slunce . . . a ty pražské věže . . . je přece jediná na světě . . . k smíchu, tvrdit, že Norimberk nebo Antverpy jsou malebnější . . . zítra je již čtrnáctého . . . ba, dnes již . . . musím jít do zemského výboru, pak mám schůzi v zemědělské radě . . . Mína jde ve dvě hodiny do zkoušky, bude hrát v Měšťanské Besedě pro nějaký spolek . . . Mína! Mína! Je to nepochopitelný tvor . . . netvor . . . proč mne nemiluje? . . . Takové rty nemá žádná žena, vanou z nich všechny vůně Arabie . . . Kde to jsem? Již vím, zde je Klárův ústav slepců . . . a zase jsou přede mnou Hradčany . . . modlil bych se k té kráse . . . to není stavba, to je skulptura . . . nejzvláštnější myšlenka, vtělená do kamene . . . . Mína nestane se Wollnerovou maitressou — to, u všech ďáblů, překazím všemi prostředky. Toho chlapa uškrtím, ji, ničemnou koketu, též . . . ah, jak jsem směšný blázen . . . to jsou jen přeludy žárlivosti . . . to není možné, to není možné . . . Wollner a ona? ha, ha, ha . . . to jsou blbé a špinavé myšlenky . . . stydím se . . . odpusť, Míno, odpusť . . . ale, jestli! No pak . . . Kolik je hodin? Pět! A já nebudu moci spát . . . jsem tak strašně střízlivý . . . kdybych byl aspoň na místě Krulišově . . . ten jistě již chrápe . . . eh, vezmi ďas všechno! . . .«

XVII.

Několik fiakrů a soukromých kočárů stálo na Kampě, mezi Hroznovou ulicí a gymnasiální budovou u zdi Voldanova domu.

Bylo jasné, vlahé odpoledne červnové. Kostumní garden party navržená Wollnerem, organisovaná Voldanem a Makovcem pomocí několika pánů a dam, konala se toho dne.

Voldan v černém, španělském kostymu, který dobře slušel jeho přibledlé tváři a zastřižené bradě, vítal hosty.

Zahrada a dům byly slavnostně vyzdobeny. Pomocí koberců, draperií, květin, soch vykouzlil Makovec krásnou scenerii vily florentinské kolem malého, malebného, starého domu s prejzovou střechou. Pokrač.

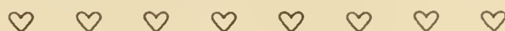
Beatrice Mařáková:

NÁLADA.

Kosatce delikátně mdlé
a plny vůní
leskly se v matném zrcadle
zamlklých tůní.

A chvílemi se vítr zdvih'
ve květech kvílil,
pak v zádumčivém šeptu tich',
do dálky pílil.

A zase ticho snilo kol
s kosatců vůní,
že bylo slyšet teskný bol
jít kolem tůní . . .

Pavel List:

TEMNO V DUŠI.

NOVELLA.

Pokrač.

V několika minutách vyslovily své zásady, své stesky a touhy vyjádřily a pochopivše své blízké záměry, přilnuly k sobě rázem.

Paní adjunktová zapomněla na své nedbalky, ale také na oběd, na své povinnosti řádné hospodyně — a vybídnuvši paní Vojnarovou, aby se posadila, sedla si sama proti ní a ssála med zajímavých sdělení s jejích úst všemi svými smysly.

Všecko bylo nové a zajímavé, co slyšela od paní Vojnarové. A jak byla sama zajímavou!

Paní Vojnarová svěřila se rázem se vším paní adjunktové. Nezapírala ani svůj původ. Přiznala se jí, ano pochlubila se jí svou minulostí.

Mladou paní až závist pojímala, slyšela-li o lásce jejího muže, o odhodlanosti pana Vojnara. Změna v životě paní Vojnarové zdála se jí být zajímavou. A když jí líčila tato svou domácnost, hořela živou touhou, aby se k ní mohla brzo podívat.

III.

»Nesu ti dobrou zprávu!« Vojnar vešel s vyjasněnou tváří do pokoje ženina.

»Nu?«

»Pan revisor Lakot odpověděl.«

Chvatně četla řádky dopisu Lakotova:

»Velectěný pane, odpusťte, že jsem se přenáhlil. Nechtěl jsem dotýkati se cti vaší paní choti a prosím co nejsnažněji, abyste mne u vaší paní omluvil. Napsal jsem svůj dopis z popudu své ženy, která se přenáhlila ve svém úsudku, byvši snad špatně informována. Přesvědčil jsem se sám, že je milostivá paní dámou velice distinguovanou a trpím teď sám u vědomí, že jsem vám i milostivé paní způsobil trpkou chvíli. V nejhlubší úctě Vám i milostivé paní oddaný

Lakot.«

»Victoria!« zvolala paní Vojnarová. »Moje výpočty mne nezklamaly. Viděli mne ve společnosti Slámových. Adjunkt požívá veliké vážnosti. Paní navštěvuje všecky přední rodiny a je všude velice oblíbena. Až poznáš osobně paní adjunktovou, uvidíš, že jsem se nemýlila, a dáš mi za pravdu, Karlouši. Dnes se ti naskytá k tomu nejlepší příležitost, pozvala jsem ji k nám na svačinu.

Vojnar vrtěl jen hlavou a tupě se usmíval, pozoruje tu její čilost a vervu. Nechápal dosti té touhy Valeriiny po společnosti dám, byl by jí však rád dopřál zábavy jakékoli — miloval ji dosud stejně oddaně.

Vojnarovi napadlo, že snad jí něco schází v té domácnosti, o čem dříve nevěděla, na co dříve snad nemyslila, a styděl se skoro sám sobě přiznati, že snad to bude asi rodina, na niž se těšila a jíž se jí nedostávalo.

Dlouho obíral se Vojnar v myšlenkách svou ženou, jejíž počínání jej zneklidňovalo.

Rázem čtvrté hodiny přišla paní adjunktová se skromností úřednické ženy, v toilettě zvlášť volené, slušné, ale s jakousi dětinskou ostýchavostí, kterou sice paní Vojnarová dobře postřehla, ale nedbala jí, umínivši si hned z předu, pobyt hosta svého ve svém bytě pokud možno zpříjemnit a dobře nastudovanou srdečností osladit.

Paní Slámová dětinsky udiveně prohlížela si nádheru a vkus bytu nové své známosti a netajila svůj obdiv, hlasitými poznámkami ventilujíc své nadšení.

Obě ženy vyjadřovaly si své sympatie srdečně a vzrušeně. Popíjely kávu. Vojnar byl velice přívětiv. Žertoval se ženou a vynasnažoval se pobavit hosta.

Vojnar toužil poznat pana adjunkta. Provedl by je továrnou na čalouny, kde je společníkem. Pak nějaký výlet by mohli pořádat.

Paní adjunktová odešla celá zradostnělá a oslněná.

IV.

Sny paní Vojnarové začínaly se uskutečňovati. Přátelství paní adjunktové, která byla všude oblíbena pro svou skromnou povahu a pro svůj původ — byla dcerou vysokého úředníka — přikouzlilo jí celou řadu nových známostí, vzácných a významných.

Paní Lakotová vzkázala již dvakráte po služce to či ono, nabízejíc paní Vojnarové ruku ke smíru. Tato stavěla se však uraženou a chladně odmítala smiřovací ty pokusy své bývalé přítelkyně.

Slámová vodila se teď okázale se svou zajímavou přítelkyní, sdělujíc nadšení své pro její vkus a vzorný pořádek v domácnosti i se svým okolím. Všichni nacházeli pojednou opovrhovanou zprvu paní Vojnarovou roztomilou a nadanou dámou. Ba minulost její trochu pikantního zabarvení zdála se býti všem dámám pojednou něčím zcela nevinným a zábavným.

Paní Vojnarová byla hrdinkou dne

Sedíc ve svém pokoji, uprostřed své nádhery, se zadostiučiněním sledovala tu změnu, kterou dokázala svým uměním a svým včasným zakročením. Srdce její plesalo nad vítězstvím prvním. Ale touha její se nesla dál . . .

Přála si užívat plnými doušky toho, čeho si musila dříve odpírat. Rozšířila nové obzory, vy-

tušila nové požitky, našla nové cíle pro své vzdechy. Srdcem přestala být tou oddanou, milující ženou, která nezná jiných přání než obstarávání domácnosti. Její ctižádost, vlnění její energie životní nesly ji výš! Prahla po vítězství v každém ohledu.

Věděla o moci své krásy a svůdnosti a chtěla vládnouti

Často pak se zvláštním uspokojením vzpomínala chvalořečí pana adjunkta Slámy, když potkav ji na ulici samotnu, poklonil se jejímu svěžímu vzezření. Pozorovala již nejednou, že je k ní adjunkt zvláště pozorliv, že se zálibou špatně tajenou pase své oči na její tváři za hovoru s ní i za přítomnosti své ženušky a že bývá stisk jeho ruky vždy tak významný a důvěrný.

Lichotila jí ta jeho pozornost, ten jeho zájem. Do nudy jejího střízlivého života vnikly nové, dráždivé dojmy. Světácké, veselé vzpomínky z bývalého dobrodružného života se ozvaly.

Cítila vření krve. Touha po volnosti dotkla se křídlem její hrudi a rozechvěla všecku její bytost. Takhle někam odletět — zachtělo se jí mnohdy — někam na cesty se vydat, poznat nové světy, novými dojmy se opíjet.

Ach, někde se ukrýt daleko, kde by ji nepronásledovaly pohledy zvědavých. A on by musil být blízko! Tvář paní Vojnarové zaplanula krví při vzpomínce na adjunkta, který vždy častěji a neodbytněji se loudil v její duši.

Chtěla by ho vidět u svých nohou, ve své náruči! Moci ho sevřít, urvat s jeho úst všechny ty polibky, které chystá pro svou ženu, zmocnit se jeho srdce a odvrátit jeho myšlenky od ženy vlastní! — Chce se o to pokusit. Chce zvítězit a musí zvítězit! Dosud vítězila vždy. Pokrač.

FEUILLETON.

LITERATURA.

Lord Byron: Manfred. Báseň dramatická. Přel. Jar. Vrchlický. (Světové knihovny sv. 196.) Juhani Aho: Kniha o Finsku. Přel. O. S. Vetti. (Svět. knih. sv. 209.) Charles Dickens: Tři vánoční povídky. Z angličiny přel. Karel Mušek. (Svět. knih. sv. 244.) Eliza Orzeszkova: Jiskry. Přel. Jaroslav Rozvoda. (Svět. knih. sv. 223.—224.) Luiz de Camões: Lusovci. Báseň o desíti zpěvech, přel. Jaroslav Vrchlický; díl I. (Svět. knih. sv. 247.—248.) Victor Hugo: Hernani, tragedie o pěti jednáních, přel. Jaroslav Vrchlický. (Svět. knih. sv. 255.—256.) E. Goadby: Anglie za Shakespeara. Z angličiny přeložil K. Mušek. (Svět. knih. sv. 261.—262.) H. E. Roscoe: Chemie. Z angličiny přel. Alois Mollenda. (Svět. knih. sv. 263.—264.) Aischylos: Oresteia. Přel. Josef Král. (Svět. knih. sv. 268.—270.)

Devět publikací »Světové knihovny« leží přede mnou. Knihy rozdílných period, nejrůznějšího obsahu, rázu i tendence: básnické, politické, vědecké a kulturně historické. Pokusím se posouditi je v témže pořadu, jak vycházely za sebou. Hned první z nich předvádí nám v českém rouše Byronova »Manfreda«, což obzvláštně význačno pro nás, vzpomeneme-li, jaký vliv měl svého času »byronism« na vývoj české literatury. Je to vedle »Child Harolda« a »Dona Juana« zajisté nejvelkolepější skladba tohoto velikého a svérázného básníka anglického. »Manfred«, toť pravý pendant k Faustovi, typ člověka věčně nespokojeného, rozleptaného, duše bludné, dychtící sestoupiti na dno všech tajů, proniknouti všechny záhady třeba za cenu svého života. A při tom jak eminentně poetická dikce této básně, jak pevná stavba dramatická a expresse. Jiného rázu je »Kniha o Finsku«. Pozoruhodný spisovatel Juhani Aho, jenž ve »Světové knihovně« předveden českému čtenářstvu již dříve »Dvěma čudskými povídkami« (sv. 54), podává v přítomné knížce dvacet allegorií illustrujících život a různé poměry politické i společenské v jeho vlasti. Líčí nesnáze finské správy, tyranii censury tiskové, zápasy za práva a samostatnost národní, rozpor mezi přítomností a minulostí, touhu lidu po vzdělání a naděje v lepší budoucnost. Je v tom snažení Finů tak mnoho podobného našemu životu národnímu, jeho zoufalým zápasům a trpkým zklamáním! Než nejsou to jenom příležitostné politické narážky, jež knize ceny dodávají. Ne, tyto črty jsou přítomnou básní finského lidu, originelního typu to lidového, samostatného, zcela odlišného od jiných. Je to Čuchonec dneška, jejž líčí Juhani Aho nejen v jeho zevnějšku, ale i s psychologického stanoviska, jako ku př. v povídce »Dědek z ostrožny«, »Hospodář a podruh« a j. Poněkud bizarrně vyjímají se vedle této knihy Dickensovy »Tři vánoční povídky«. Máme již řadu překladů děl z péra tohoto spisovatele tak rychle vzbudivšího zájem celého literárního světa evropského. Vzpomínám jen rozkošných románů: »Klub Pickwicků« (Svět. knih. sv. 62.—64., 70.—74., 82.—85., 87.—89.), »Oliver Twist«, povídek jako »Koleda« (sv. 55.) nebo »Cvrček u krbu«. Také v těchto novelkách poznáváme okamžitě tvář autora tak dobře nám povědomou. Třeba ve »Večerních stínech«, vyprávějících dojemnou historku mladých novomanželů na záclоně osvětleného pokoje a její šťastné zakončení, v líčení ze života námořníkova »Svíčka« nebo v povídce z trestnického ovzduší, »Společník«. Podivná směs groteskní fantasie s pravdivostí životní činí tyto práce Dickensovy poutavou lekturou. Neméně zajímavým svazečkem je několik povídek pod názvem »Jiskry« od Elizy Orzeszkové, jež vedle Sienkiewicze a Bol. Prusa náleží k nejlepším romanopiscům polským. Vybrané povídky nejsou sice nejcharakterističtější pro autorku »Pana Grabeho«, »Bene Nati« a »Přízraků«, ale přece sem tam dobře ukazují její schopnosti belletristické, jako melancholická skizza »Daleko« nebo povahopisné obrázky »Kariery«, »Pamatuješ se?« nebo »Babička«. Co je u ní význačné, je zvláštní umění s tendencí bez poškození umělecké ceny. Je znatelkou různých hnutí duše, jemných i vášnivých, pozoruje klidně, objektivně, místy vytýká a moralisuje, ale snesitelně, nepozorovaně skoro. Ve všech pracích jejích jeví se jakýsi soucit s trpícími, oddanost k lidu a osobám, jež popisuje, snaha ulehčiti druhým a podání jim trochu slunné radosti. Následuje jedna z nejpopulárnějších básní Portugalců »Lusovci«, od Luiz de Camõesa, oslavující statečné činy a výboje národa v největším rozkvětu jeho moci a slávy, rostoucího novými objevy zaoceánskými v moc světovou. Camões opěvá v ní obe-

plutí Afriky Vascem de Gamou, první založení obchodních styků s Malabarským pobřežím, vplétaje v to různé scény z minulosti otčiny své, a otevírá pohled do dějin budoucích. Forma epopeje této tradována jest sice poněkud zastaralé, promíšena zhusta mythologickou, opotřebovanou staláží, hlavní však půvab této básně tvoří pěkné partie krajinářské, zvláště oceánu. Překlad pana Vrchlického je prostý, nehledaný, tok veršů plynný a v některých stancích dosahuje značného lyrického vzmachu. Mohutným dojmem jako torso grandiosního pomníku působí Hugovo »Hernani«, tragedie lásky štvaného bandity k snoubence stařeckého Ruy Gomeza, krásné Doně Sol de Silvě. Je to drama širokého pathosu, effektních scén, dílo skutečně velké poesie, jeden z majáků romantické školy francouzské. S jakým nadšením přijato českou veřejností, dokázalo nejlépe slavnostní provozování na Národním divadle na oslavu výročí stých narozenin básníkových. Velice cenným příspěvkem kulturně historickým je E. Goadbyho »Anglie za Shakespeara«. Stručný tento spisek seznamuje nás s poměry, za jakých Shakespeare svá díla tvořil a psal. Autor na základě dějepisných fakt a authentických děl líčí tehdejší život, způsob a mravy, předvádí čtenáři současné spisovatele, státníky, hrdiny, ukazuje mu starý Londýn, upozorňuje na obchod a průmysl, poměry námořní, výstřednosti v oblecích, život na venkově, popisuje zábavy dvorské, vykládá zařízení původního anglického divadla a p. Poutavý sloh, množství materiálu zde sneseného, jakož i výtečně zachycený kolorit i vůně století XV. činí tuto knížku důležitou pro všechny, kdož interessují se o dramatickou tvorbu Shakespearovu. Ještě praktičtějšího významu je »Chemie« od H. E. Roscoe-a. Světová knihovna vydala již slušnou řadu populárně vědeckých spisů, jako: Geikiho »Geologii« (sv. 25.—27.), Kodymovu »Zdravovědu« (sv. 48. až 50.), Lockyerovu »Astronomii« (sv. 90.—91.), Geikiho »Fysikální zeměpis« (sv. 92.—93.), Forsterovu »Fysiologii« (sv. 183.—184.), Petersovu »Mineralogii« (sv. 249.—251.), Balfour-Stewartovu »Fysiku« (sv. 257.—258.) a j. K těmto pojí se důstojně i přítomný svazek. Způsobem nejjednodušším a přece zajímavým podává zde p. Roscoe základní zákony chemie nejen pouhými slovy, nýbrž i pomocí drobných pokusů, jež výtečně napomáhají paměti mládeže. Svojí obsažností instruktivní hodí se však stejně pro dospělé za příruční knihu. Poslední v této řadě je velká trilogie Aischylova »Oresteia«, skládající se z dramat nazvaných »Agamemnon«, »Oběť na hrobě« a »Usmířené lítice«. Báje tato zpracována byla již od nejstaršího epického básníka Homera a později od dramatiků Sofokla, Euripida a lyriků Xantha a Stesichora. Autor líčí zde zavraždění krále mykénského Agamemnona chotí Klytaimestrou a pomstu, již, vázán starým zvykem, syn Orestes vykoná na vlastní matce. »Oresteia« náleží k nejzdařilejším plodům dramatu řeckého. Živost děje, dovedné zauzlení, přesná charakteristika osob, sytá mluva a ethické stanovisko básníkovo činí ji přes to, že jsou u ní jakési nedostatky formální mistrovským dílem řecké poesie tragické, jež bude míti vždy své čestné místo v literární historii světové. —š—

Z CIZÍCH LITERATUR.

Eugène Montfort: La Beauté moderne, Conférences du Collège d'Esthétique, Éditions de La Plume, Paris 1902. 2·50 fr.

Kniha theoretisující o umění a zaujatá příliš pro život, na jedné straně specialisující, na druhé sevšeobecňující pojem krásy, kniha utopistická a plná kontradikcí — takovou je studie p. Montfortova o Moderní kráse. Stvořily ji mládí a touha po reformách života i umění, a vtiskly jí pečeť onoho illusionismu, kterým trpí francouzská nejmladší generace literární. Hlavní body této studie, která je souhrnem přednášek, pořádaných v Collège d'Esthétique moderne, jsou: snaha potříti kult historie v umění, dokázati rovnocennost přítomné doby se všemi minulými, široká formule universální krásy, kult moderního pokroku v umění a všeobecná socialisace života i umění. Vyloživ užší pojem krásna, proslavený klassicismem a zvětšený romantismem, podává autor širokou definici krásy, obsažené ve všech předmětech a bytostech jsoucích kolem nás; definici, kterou vytkl Milsand ve svém díle Anglická aesthetika (tím tedy nepodává nové myšlenky). Již z tohoto důvodu jest prý současná doba stejně krásnou, jako všechny minulé; a získati mladé spisovatele k applikování této theorie, o to snaží se autor, vystupuje s četnými argumenty, jichž závažnost na mnoha místech kolísá. K podporování svých myšlenek užívá delších úvah anthropologických, zabývá se studiem vývoje lidstva, a tak se odchyluje od daného themata. Každé století má míti svůj sloh; aby i naše jej mělo, musí míti napřed dokonalý sociální mechanismus: humanita a krása musí splynouti v jedno. A k tomuto stadiu teprve kráčíme, naše doba je tím charakteristická, že jest dobou čekání a to jest také jedním elementem krásna v ní obsaženého. Všechny produkty moderního důmyslu, úspěchy věd v industrialismu, dokazují, že lidstvo spěje k nové etapě. Až tato bude dosažena, pak zmizí využitkování fysické síly lidí i zvířat; práce jejich vykonávati budou stroje. Chemické vyživování, zavedené učenci, způsobí, že nebudou se zvířata zabíjeti, nýbrž budou ponechána na svobodě, slovem: všude zavládne respekt života a přírody. Lidstvo, jsouc na cestě vzdalování se od svého animálního počátku, z něhož přešlo ve vrozený pud rodinný, zamění tento za sociální. Absorpce rodiny společností dá pak lidstvu žíti nejpřirozenějším způsobem. A proto hlásá p. Montfort úctu k našemu století, které využitkuje páru i elektřinu k tak dalekému cíli, úctu k moderním strojům, v nichž život nalezl nový způsob svého vyjádření. Je to vise příliš smělá, praví-li se, že stroje ty řídíme sice svojí vůlí a intelligencí, ale že přece jsou nám příbuzny, jsouce ovládány silou právě tak přírodní, jakou my sami. Ony ukazují nám prý absolutní poslušnost a úsilí, dávají nám vědomí a symbol síly, který staří měli v Heraklovi a jehož představa nám schází. Tak jenom nabude umění silné proporce, kde každý element bude solidární s ostatními; neboť umění ode dávna snaží se učiniti pochopitelnou duši bytostí i věcí. Všechny věci přírody jsou výrazem naší duše, a tak má býti i naopak. I duše má v sebe přijímati odrazy života, jeho plameny. A tak snad jen zevnějšek některé doby zdá se nám krásnější, ale v nitru svém každá doba má »hlubokou, prostou a nezměrnou krásu života, pochopitelnou prý v každodenním životě i v gestech všech lidí«. To jsou hlavní myšlenky této knihy, která věnována byvší socialistickému předáku Jaurèsovi, dosvědčuje jen sklon mladých k socialisaci umění a vulgarisaci krásna. Je v ní mnoho nadšení, utopistických idei, málo uměleckých theorií, a málo nových theorií vůbec. Ale pro odpůrce l'art-pour-l'artismu jsou v ní nové podporující dokumenty, které obsahují v sobě zárodky polemik právě tak jako četné licence, které si autor dovolil při stavbě aesthetických základů. Sotva zanechá po sobě stopy v jiných kruzích literárních, nežli je naturalistická strana, k níž p. Montfort náleží.

Jean Rowalski.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předpláceji odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. — 1. ČERVENCE 1902. — * ČÍSLO 27. *

RŮŽENA JESENSKÁ:

PÍSNĚ.

NA STOLKU MÉM . . .

Na stolku mém kvetou růže,
ony kvetou a noc kráčí tichá,
šeptá s řekou dole, a ta růže,
pozdní růže jako děcko vzdychá.

Růže, zvadni — tvoje slzy pálí,
ještě den a budeš proměněna,
hodina ta není příliš dlouhá,
nežli v rakev budeš položena.

Ještě sen, a v krbu oheň shasne,
ještě píseň srdci zděšenému,
záchvat touhy — kdož zná její původ?
Zalká zvon a bude konec všemu.

ODEŠEL JSI DALEKO . . .

Odešel jsi daleko,
loďka má se potácí,
však z té tvojí těžké dálky
nikdo se víc nevrací.

Kdybys měl tu velkou moc,
ty bys tušil hrůzu chvil,
ty bys přišel ke mně zpátky,
a vím, co bys učinil!

Přišel bys a v cesty mé
květy květů nasypal —
a zas šel bys tiše, smutně
v nekonečnou šerou dál.

NENÍ KONCE . . .

Není konce, obzor věčný —
do prostoru hvězda padá, —
a ta růže zde v mém srdci
neuvadá.

Nevolám tě, nevzývám tě —
vždyť jsem všude příliš tvojí:
jednou zem a jednou nebe
duše spojí.

A těch září a těch květů
od tebe až ke mně plane —
na věky jsme srdce k srdci
upoutané.

ACH, JEZY HUČELY . . .

Ach, jezy hučely a hudby šuměly a voda zpívala,
zahrada plna snův a stromů vzdálených se ke mně dívala,
a tys mi posílal srdce a duši.

Řekla jsem: Skončeno. Odlétly, zmizely v horizont daleký
závrati, touhy, sny velikých svátků už na věky, na věky.
A tys mi posílal srdce a duši.

Řekl jsi: »Chceš-li jít se mnou, já čekám a po tobě prahnu,
hvězdy ti s nebe jak korunu nad čelo stáhnu!«
A já ti poslala srdce a duši.

NA MOJÍ LOUCE BOLESTI KVETOU . . .

Na mojí louce bolesti kvetou —
a víc a víc, jak v moři hvězd;
těžko je někdy bohatou žatvu
tak v duše soumrak tiše snést.

Toužívám často uštvána k smrti,
by i má radost ulétla,
s radostí bolest — všecko, ach, všecko —
a louka má by odkvetla.

SAD ZAPADLÝ A TICHÝ . . .

Sad zapadlý a tichý jako snění,
travička zelená jak vlásky země,
třešně tam kvetou v bílém roztoužení
a potok zpívá hlasitě a temně —
a někdo bloudí sám tím tichým sadem.

A vzpomíná a do květů se noří,
mizí v těch větvích jako za oblaky,
a velké světlo srdce k nebi hoří — —
Ty vzdálený — pojď, zapadni tam taky —
hleď — někdo bloudí sám tím tichým sadem.

JOSEF K. ŠLEJHAR:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

A všechno naskytující se prodlévání, když přece okamžik mimovolně se musil pozdržeti či stanul bezděčně u některého zjevu — to vše byla samá slast, ten průběh slasti k vlastnímu vyvrcholení. Vždyť to již pak bude navždy . . . jakoby konejšil hlasy srdce, volající po sobě.

V ústředním traktu, kde takto mimoděčně o chvilku déle se obmeškal u širém hlučícím víru činnosti lidí a strojů schvacující v sebe, jakoby i ve svém nervovém vnitřním kypění byl stále neodolatelněji posilován, vypjat jako bezmezně, a nebylo mu náhle možno zůstat nedotčeným v tomto ohromivém rozruchu práce, jenž nabýval jakési moci a sugesce přízraku. — Toto centrální těleso práce, v němž v rozmanitosti takřka nepostižitelné dokonávaly se již vary nejčistších šťav, aby posléz vyhránily u výsledn drahocenné bílé zrno, to zrno aby v celých spoustách po jistých procedurách jato napotom bylo v centrifugy, které šílenými svými kmity zpodobily je posléz u žádoucí utváření a jemuž pak již jen dodala by se nejrozmanitější prodejní etiketa — což vše dělo se pomocí nesčetných předůmyslných manipulací, chaosu strojů, náčiní, vřídel, zařízení a opatření, jaké jen lidský duch je s to vymysliti v honbě za ziskem. Kde některé stroje zdály se pracovati s takovou kombinovanou jistotou a rozčleněnou, matematicky se stihující činností, jako věru bytosti o rukou a o rozumu, a síla mechanická z neomylnosti svého průběhu přecházela již jen v poslední dokonání díla silou lidskou, její hmatem a obratností, kam jaksi již rozum stroje dosáhnouti nemohl — a kde zase naopak práci počatou a danou impulsem ducha přejímaly zase napotom jiné stroje k úplnému již dovršení díla, aniž tu již bylo člověku o více co se starati — aniž dalo se tu postihati, kde by bylo vlastní ohraničení těchto vzájemných činností, mechanické a vědomé, které jakoby obě náležely témuž zdroji života. Toto místo, kde takřka bizarrerie nejpodivnějších útvarů a zařízení v subtilnostech někdy věru až úžasných kupila se s mocností a ohromností rozloh, kde celé skupiny varných těles a aparátů vynášely se na jednom místě jako hrady mračen vystupující na obzoru, kteréžto ale velikány stačila obsluhovati jediná osoba. Místo, kde jako v centru všeho života nakupeno bylo najednou do sta lidí, všech fysiognomií i všech mravních záruk, všeho pohlaví i stáří, od téměř dětí až do starců, od čistých panen až do nejspustlejších bývalých hampejznic, z nichž však některé, jaksi již hotovy se světem ku podivu dobře a spolehlivě obsluhovaly jistá vacua, k čemuž i lépe se hodily než muži, jsouce lacinější a obratnější Oblast, v níž jakoby prudce vyzdvižen byl vír orkánu práce, a kam jakýms strženým oblakem vychvátilo se vše z ostatních hlubin a stran zdejšího továrního kolosu, aby tu posléz uplatnilo se u výslední jedinou nesmírnou mohutnost, oblast, v níž světlo a souzvučí všech hlasů a ozevů soujemství všech sil a vznětů, všechny živly a všechny hmoty, tělo a duch a vedro a uřícení, všechny sladké vůně, poty a puchy splývaly v jedno, kde panovala atmosféra jakési bílé neoznačitelné třeskutosti páry i cukerného prachu, jež jako mlha nad vodopádem plynula: Tak značilo se toto centrální těleso tovární v celé té své ohromující vypjatosti. Ani jeho nemohlo i v této chvíli nezaujati, byť do všech podrobností tak dávno byl již s ním obeznámen, s tímto klopotným srdcem jaksi celého organismu továrního. A nejen že to ještě před tím, co mu nastávalo, vyhovoval jaksi naposled své povinnosti, to jest, aby odejít mohl vším jist a ubezpečen, ale zůstal tu i stát, že i přízrak tohoto dojmu tak neodolatelně a bezděky ho k sobě upoutal.

A ku podivu, jsa tu tentokráte jakoby naposled v životě dosavadním — to že pak již vzejde život zcela jiný, jejž jakoby jeho lidskému ponětí nebylo lze vůbec vystihnouti —, naposled na těchto místech, kde již tolik života svého byl strávil, a ponořiv se v divném zaujatí v pozorování onoho života před sebou, jak vše najednou shledával jiným než druhdy! Druhdy jen pocity nevýslovné hořkosti a trýzně vyplynuly pro něho z přízraku toho dojmu. Jakás neblaze rozrušující moc přecházela vždy v jeho duši z tohoto chaosu jako nikde jinde v ostatní továrně Nikde jinde jako zde, v sevření pouty tohoto demonického

rozruchu, jenž se sem soustřeďoval jako dravá moc vody v jez, nezdálo se mu být vše tak ztraceno, zničeno, zmařeno, oloupeno, zprzněno i potlačeno jako právě zde. Ta negativní, zvracující síla, pustošící veškeru důstojnost života, která sice do všech traktů továrních stejně záhubně zasáhala, jako stéblem osení provléká se jedovaté vlákno námelu, přece nikde jinde nevystupovala v momentu tak strašně a cynicky a pustě okázalém jako tuto — jako ono vlákno námelu posléz v klas vyjme se v celé své vyspělé zhoubě. Nikde jinde nepřipadal život pravého lidství tak znemožněn, jako právě tuto. Tady jakoby byl již ztracen docela, v přirozené své podstatě udolán Tady jakoby ztraceno bylo srdce, ztraceny tradice jiného životního názoru, zdroje jiných pojmů stráveny, tady znemožněno všechno to svrchované pomnění v mystická útočiště života. Ztracena víra a modlitba, strženo nebe a Bůh znesvěcen, z Něhož jakoby zde nezbývalo nic, než vřava mechanických sil, život ovládajících. Nikde jinde jakoby peklo nevystupovalo v takové sveřepé, demonicky bezuzdné moci jako zde. Tady byl pustý hukot hmot a spuštění a shon lidskosti . . .

Tak mu to jen druhdy připadalo v místech těchto, a vždy jen s hnusem, s pocitem zvrácenosti a tuposti, se srdcem pustě rozervaným, pro které jakoby nezbývalo již nikde útěchy, odtud odcházel, nevida nikde nikdy východu ani vysvobození z tohoto zatracení. A nikde jinde zároveň si nepřipadal sám sobě tak ztraceným tak bezmocně schváceným v záhubu vnější i vnitřní jako právě zde — a všechno zření jen to dálo se již jaksi u něho, kdy že tato záhuba bude dokonána . . .

A skoro vždy stejné místo bylo si mu vybrati pro takové úporné úvahy, jako náhodou a jako úmyslně — tam v ústraní na zvýšené terase opodál vacuí, kde jakoby neodchylně se ocital, činil to mravní své rozebírání, jakoby na smutném luhu uplynulého žití svého, jež zdálo se odsouzeno k odumření, probíral se u nevlídném podzimu zlými a jedovatými květy ocúnu — samá jen bezútěšná myšlenka, připomínky života, jenž cíle se minul, nedosáh své jsoucnosti, neuplatnil se dle volání a hesel nitra svého Valilo se toto přemítání bezděčně duší jeho jako podzimní mlhy krajinou a nebylo z nich vyjmutí. Při tom maje na zřeteli povinnost, s terasy oné nejlépe mohl vše kontrolovati vzhledem k tovární vřavě, co se vůkol dělo, je-li vše v pořádku. Tak na ráz bylo lze vše odtud přehlédnouti, všechna ona pachtění, všechny shony. Terasa tato schválně asi udělána k tomuto cíli kontroly, byla jako trůnem v tomto pekelném nitru.

Na tomto místě se to nyní zase přistihl, jsa již na prahu ráje, na samém vstupu tam . . . a aby na tento okamžik oddal se posledním úvahám, jaké v duši vyplynou na rozhraní dvou životů tak zcela sobě nepodobných, aby tu na okamžik popřál zvůli celému jejímu svrchovanému tanutí, když vystupuje v oblaky své slávy, zachtělo se mu tak háravě, v usedavém sladkém úpění celé své bytosti. Byl sice jakoby již v životě jiném — ale ve skutečnosti onoho života bývalého ještě tělem dlel, jako fysická podmíněná součást toho, co dělo se nedaleko, vůkol a všady.

A za tohoto okamžiku vzplanuly mu náhle úvahy a sny v obzory jeho duše jako červánky na zářivý blankyt oblohy. Byly to nyní květy vonné, záludné a rajské, jež zaskvěly se na luhu života, jenž před ním se rozprostřel, a místo sychravé mlhy skvělo se to na něm oparem rosy a třpytu. Takové jaro, takové mámivé ovanutí dechu božího odtamtud přicházelo. Všechno kolem něho se zveselilo, jakés neskonalé jásání rozestřelo se na lících života, stalo se vše také tak záludným, vonným a vroucím jako zjevy na jaře. —

A v tomto rozzáření jeho duše jakoby vše kolem zachvátilo se s sebou v jediný pocit — v soujem vše jímající družnosti a vroucnosti tak smírné a schylující se ke všemu, k oné soustrasti nejlidštější, která vše k sobě povyšuje bez ponížení a klamu samolibosti. Připadalo mu najednou jako v neomylném, vše postihujícím přesvědčení, že nenachází se nic více tak neřestného a ztraceného v tomto životě, jejž zde zanechával, jak značilo se mu druhdy v tragických chmurách jeho duše, když se měla sama za ztracenou. Že i z míst tohoto nízkého poklesnutí, tohoto zvrácení a tohoto opovržení, v němž život se tu potácel, vzejíti ještě může jakés čisté, nové blaho, že i v této Sodomě prokletí a odsouzení z mračna pustoty vyplynouti může svatozář srdce A že není nic tak strašného, tak spustošeného a pokleslého, aby v danou chvíli zmocněno býti nemohlo k povznesení a k očistě.

V jeho zracích takto vše nedozírně spělo, povyšovalo se a vyzařovalo ze svých spoust, že nebylo před ním tmy, jež by zůstat mohla nepronikmutelnou pro třpyt nebes, že nebylo zoufání, v něž zasáhnout by nedovedlo zase doufání a že nebylo hříchu a spuštění, jemuž nekynulo by požehnání a odpuštění. Kde duše jen začne, kde se vznítí, pozvedne, tam hned začnou tajemné zdroje její působiti jako kvas velkého obrození, a tam je k očekávání její dílo, jež mezi nebem a zemí, uprostřed věcí všech stvořených jest dílo největší, nejzázračnější. Pokrač.

PAVEL LIST:

TEMNO V DUŠI.

NOVELLA.

Pokrač.

V.

Paní Vojnarová čekala oba manžely. Dnes měla se konat projektovaná návštěva továrny v Bubenči. Dokončovala právě svou toilettu, když přišel adjunkt na návštěvu.

Kvapila ke dveřím. Okouzlující úsměv její střetl se s pohledem adjunktovým.

»Sám?« ptala se, zdánlivě dojata.

»Lidka se těšila, ale před samým obědem ochuravěla a pak nechtěla již ani slyšet o vycházce. Zůstane prý doma.«

»Rozumím té churavosti. Počkejte,« smála se paní Vojnarová, »brzo vám bude doma veseleji.«

Vsedli do kočáru všichni tři a paní Slámová všecka bleda a unylá hleděla z okna za nimi a nutila se do smíchu, kynouc Vojnarové a mužům, kteří ji pozdravovali.

Paní Vojnarová byla okouzlující ve svých šatech jahodové barvy, která zvyšovala ještě půvab jejích tmavých vlasů, zčesaných vzadu v značnou vypuklinu, podloženou zlatou přezkou. Brillanty jejích náušnic jako dvě kapky zářily z úbělových důlků uší.

Oči adjunktovy zíraly k ní obdivem a nadšením. Když přijeli do továrny, paní Vojnarová ostala v zahradě a chtěla připravit kytici pro Lidku.

Adjunkt nuceně jen dal se vésti továrnou. Práce zaměstnaných dělníků jej valně nezajímala.

Byl rád, že se ocitli v poslední místnosti přízemní, odkud vedly dvéře přímo do nevelké zahrady.

Záhon skvělých růží v plném květu, které zdobily cestu k besídce, přivábil jeho zraky.

Prošel růžemi všecek roztoužen, nepozoruje ani, že je Vojnar za ním a že sotva stačí jeho kroku.

Paní Vojnarová stála již u vchodu, držíc v rukou kytici růží čerstvých, porosených.

»Pospíšili jste si, právě jsem dokončila svoje dílo. Snad tím Lidušku potěším.«

Usmál se, zavadiv o kytici pohledem závistivým a řekl více ze zdvořilosti než upřímně:

»Těší mne, že stále na Lidku vzpomínáte. Ta bude mít skutečnou radost z těch skvostných růží.«

Usmála se. Její oči vzplanuly, její rty zahořely a adjunkt cítil, že mezi nimi zavanulo cosi, co je osudně zbližuje.

»Mrzutá věc,« pravil Vojnar omrzele, »jsem nucen zůstati v továrně. Chef odešel a máme vyřídit ještě dnes nutnou objednávku. Budete musit odejet samotni.«

»To's to pěkně zařídil, Karlouši!« zvolala Valerie, svrašťujíc brvy. »Myslila jsem, že si vyjedeme ještě do Stromovky.«

»Tak tedy jeďte Oborou, abyste si cestu zpříjemnili,« navrhoval Vojnar.

»Máš dobrý nápad, mužíčku. Ty zlato! — Pane adjunkte, nastává vám úkol rytíře. Nelekáte se té cesty Královskou Oborou?«

»Půjdu všude, kam povelíte,« odvětil Sláma, pln radosti.

Rozloučila se něžně se svým mužem, roztomile se usmívala z vozu na pozorující ji úředníky a dělnice tovární.

Kočár jel mezi smutnými, nevábnými zdmi nesmírných továren a malých domků, špinavých činžáků dělnických.

Paní Vojnarová postřehla dobře rozechvění, neklid adjunkta, jenž byl cele okouzlen její blízkostí.

Když kočár zahnul do alejí Královské Obory, vydechla s rozkoší:

»Ach, zde je vše zcela jiné . . . zde jsou stromy, květiny, vůně . . . Zde je všude změna . . . a změna je to nejkrásnější . . .«

»V krajině jen?« pravil s lehkým úsměvem.

»V životě, především v životě!« a odpověděla stejným úsměvem.

»Vždyť i změna v lásce je nutna.«

»Myslíte?« tázala se živě. »Pak mám pravdu já, když přiznáváte, že touha po změně unáší nás všecky.«

»Ano, změna, ale změna k lepšímu.«

»Jak to myslíte?« tázala se zvědavě.

»Hleďte, člověk touží, je rozmrzen jednotlivostmi svého života, rád by vybočil, zaměnil alespoň na chvíli dosavadní způsob života, střásl starosti dne —«

»Chápu. Jsem také někdy v takovém rozpoložení mysli, že bych raději utekla! Kdybych alespoň věděla, že najdu někde srdce, které mne pochopí, někoho, kdo by stejně se mnou smýšlel, kdo by ocenil moji vůli, porozuměl mé potřebě.«

Adjunkt byl dojat žárem slov paní Valerie, pociťoval teplo, které přicházelo z její duše v jeho nitro, vřelost krve, která probíhala jejím tělem. A zatouživ po objetí té ženy, hledal žádostivě její ruku, aby ji stiskl, pevně ujal a vznesl ku svým rtům.

Mozkem jeho proběhlo slabé chvění úzkosti. Vzpomněl na ženu svou, která v bolestech blízkého mateřství se asi doma chvěje, touží a vzpomíná. Na mysli zatanul mu hřích, kterým se dává unášet, dívaje se v oči ženy cizí, která ho oslňuje svým bujným mládím a jiskrou svého půvabu. Ale odhaduje ten vzácný půvab, oceňuje to božské

mládí jejích královských vděků, zdusil vzpomínku na ženu, na ženu trpitelku.

»Ach, takhle s vámi, milostivá, moci ujet, někam daleko a tam kdesi složit vám k nohám život celý!« zahoroval, bera Valerii kolem pasu.

Ohlédla se plaše na všechny strany. Jeli sami hlavní alejí.

Sklonila se rychle a odevzdaně na zad, dopřávajíc žhavá ústa svá touze jeho polibků. Dlouze ji políbil, drže ji pevně kolem pasu.

Vydechla z hluboka a zakrývajíc si tvář svou růžemi, patřila stranou na něj, jak se všecek zardívá.

Seděli nehnutě, pozorujíce mlčky druh druha. Pak zalétla pohledem na pravo a na levo, aby rekognoskovala okolí. Blížili se k výstavě, kde již bude více chodců.

Sveden její touhou, znovu ji políbil . . .

Stiskla sama krátce, ale pevně jeho ruku a naklonivši se k jeho uchu, zašeptala:

»Jak se chvějete!«

»Vy jste krásná a sladká! Ach, tak sladká!«

Přerývanými, nesouvislými slovy vyjádřil jí svou lásku a touhu. Pak dlouho mlčeli. Ona se slabě usmívala.

Když kočár zastavil před domem, podala mu ruku obřadně k políbení a řekla úsečně, ale v roztoužení: »Zítra odjede muž na cesty, přijďte!«

VI.

Adjunkt zdál se být opojen, když se vrátil k své churavé Lidce. Dosud probíhá jeho žilami nezvyklý žár, rozpaluje mu čelo, víří v uších, plní mu oči vlhkem, teplým, nepohodlným vlhkem . . .

Jako zpitý usedl po boku své ženy, která se ho dočkat nemohla. Hleděla na něj jako mučennice. Stěžovala si na bolesti v hlavě a v zádech. Odvracel rozpačitě své zraky od její ubledlé tváře.

Myslil na — paní Vojnarovou.

VII.

Paní Vojnarová těšila se novému svému vítězství. Sláma byl jí oddán cele. A bavila-li zprvu Valerii jeho nezkušenost a ostych, byla teď okouzlena jeho odvahou a vynalézavostí. Náleželi sobě i před očima jiných. Důvěrné přátelství Valeriino k ženě adjunktově bylo vhodným rámcem pro obraz života milenců. Byl-li Vojnar doma, přicházela Valerie z pravidla k adjunktovým. Dovedla být roztomilou, usměvavou k přítelkyni, mezitím co očima hledala úsměvy v jeho tváři.

Bylo to nejoddanější milování a nejfalešnější přátelství. Obě strany měly současně chápat, každá s jiného hlediska, dle potřeby srdce. Někdy zdálo se Lidce, že Valerie vybočuje a že si více hledí adjunkta než jí, ale měla srdce neznající pochyb a konejšila se, že je to snad jen zdánlivé.

Vojnarová jevila zájem o stav své přítelkyně a žalovala opět na svůj osud, že jí také dítě nedopřál a pociťovala závist. — — — — — — — — — — — — — — Pokrač.

VÁCLAV HLADÍK:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)

Pokrač.

Mezi záhony pestře zkvetlými, pod lipami, modříny, jasany a duby, v tom svůdném rámci zahrady tiše zalehlé uprostřed Malé Strany, vroubené ramenem Čertovky, zazářil obraz plný elegance a nádhery. Kostýmy dam i několika mladších mužů, umělců, vyvolaly živé představy dob pyšné renaissance i půvabného rokoka, zašlé slávy Prahy aristokratické, umělecké, kurtisánské z časů Rudolfových a konce 17. století.

A kostýmy drahocenné, umělecké, buď authentické, staré neb moderně fantastické pod azurovým nebem, v jasu slunce, v odlesku zeleni a květů vyzařovaly své barvy, svit zlata i šperků jinak, jaksi ostřeji i výrazněji nežli pod elektrickými lustry maškarních plesů.

Hosté se scházeli.

Pod stanem zaznívala nevtíravě, diskretně hudba malého, smyčcového orchestru.

Voldan obklopený svým štábem — několika mladíky a umělci rovněž kostymovanými — přijímal hosty s grandezzou a usměvavou dvorností, přizpůsobiv se svému oděvu grandseigneura z obrazu Velazquezova.

Makovec, přistřihnuv svůj plnovous, vyhlížel mužně a hrdě v hedvábném obleku orientálního velmože, jeho osmahlé a snivé tváři a vášnivému zraku slušel háv mírných barev, vážných, splývajících záhybů. Mladý sochař byl unaven, staral se nejvíce o dekoraci zahrady, altánu i přízemních salonů domu Voldanova a odstoupil stranou se žurnalistou Krulišem, který přišel ve své skromné čamarce a dychtivě mžoural očima po bílých ramenech a malých nožkách dam.

»Znamenitý pohled!« zvolal Kruliš, s obdivem se rozhlížeje; »na takovou slavnost nelze nalézti krásnějšího jeviště. Hradčany a Petřín v pozadí,

v okruhu samé zahrady Kampy a paláce Nostický, Bouquoiův, bývalý Vacinovský... oh, Voldan zase oslní Prahu . . .«

»A co peněz musí ta legrace stát!« vmísil se do hovoru švihák Fröhlich, k nepoznání změněný pestrobarevným krojem z doby Ludvíka XI., čímž však nic se nezměnilo na jinochově přízvuku slohu z footballového závodiště a ze chantanů.

Makovec se usmál do dálky, kde u záhonů hyacint se nesla ladným, pružným krokem jeho přítelkyně, paní Bílková, jež měla pikantní úbor Watteauovský.

»Co říkáte?« pravil sochař roztržitě, »ano, peníze to stálo . . . ovšem, moc peněz.«

»Když má někdo takového přítele a mecenáše, jako je Wollner, pak si může leccos dovolit . . .« usmál se Kruliš.

»Wollner je tu?« tázal se Fröhlich, »já ho ani nezahlédl . . .«

»Vešel sem nejskromněji ze všech. Někde v koutě sedí, kouří a nudí se . . .« řekl Makovec.

»A vlastně by měl vstoupit mezi nás za hlaholu trub jako nějaký Medicejský . . .«

»To by se dobře vyjímal vedle slečny Havlenové . . . ta vám má kostým Benátčanky . . . mordie, to je ženská!« řekl Fröhlich a jeho vyzáblá postava se nadnesla celá pod pentlemi a krajkami kostymu.

Kruliš se ušklíbl:

»Mně by se nejlépe líbil jako César Borgia podle da Vincia.«

»Není zrzavý.«

»Ale oči a rty dravčího nadčlověka má . .«

Poodešli k staré soše Brokoffově a Makovec se posadil na lavičku pod skupinou cypřišů.

Ten koutеček měl unylou melancholii v hýřivé malebnosti a veselosti zahrady, kterou vířil plesný šum kostymní garden party a z jejíhož středu kypěl vodotrysk, jakoby do výše zvedala se obrovská číše šampaňského a křišťálovým, diamantovým deštěm krůpějí pozdravovala slunce.

»Je krásná dnes ta naše umělkyně,« pravil po přestávce Kruliš, pokynuv hlavou směrem k slečně Havlenové, jež kráčela opřená o rámě poslance Hennera k hřišti lawn-tennisovému, nyní proměněnému v taneční místnost.

Měla ladný, vzácně harmonický oblek italské kurtisany. Její rty zachvívaly se jemným a záhadným úsměvem Giocondy a zdálo se, že v její rozkošné kráse snoubí se hrdost Laury de Dianti se zneklidňujícím úsměvem milenky da Vinciho a s graciosní ztepilou krutostí Lucrecie Crinelli, slavné milenky Ludvíka Sforzy.

»Zdá se mi, že je to jaksi slavnost zasnoubení Voldana se slečnou Havlenovou . . .« pravil Fröhlich.

Kruliš propukl v smích:

»To se vám povedlo!«

Mladík pohlédl na něj udiveně.

»Vždyť se povídá . . .«

»Ah, povídají se tak divné věci, že kdyby měly být pravdou, jistě by tu náš veliký muž Evžen Voldan nehrál takovou komedii . . .«

Žurnalistovi oči zasvítily za brejlemi a doložil po přestávce:

»Anebo hraje svou komedii příliš dobře! Pak ale věru mám k němu neobmezený obdiv.«

»Eh, tomu všemu nerozumím . . .«

»To věřím,« odsekl žurnalista a zapálil si cigarettu.

»Pánové si našli pěkný koutek,« ozval se jemný, affektovaný hlas paní Hellmerové.

Útlá, nervosní loutka s očima příliš velikýma, s ručkama a nožkama příliš malýma byla roztomilá v obleku japonském, zářícím květy a zlatem. Podobala se oslnivému kolibříkovi neb motýlovi exotickému, tak byla něžně lehká a vzdušná.

Stála již chvíli za nimi a poslouchala klevety Krulišovy.

»Jsem tak unavena,« pravila, usednuvši na kamennou lavičku vedle Makovce, »a teprve začíná slavnost, ještě nejsme všichni ani pohromadě a již je tolik shonu, hluku.«

Ovívala se prudce velkým vějířem černým, krásně vyšívaným zlatými květy, jež se podobaly ptákům, a pitvornými ptáky, jež byly spíše květinami.

A klepnuvši vějířem Makovce, pokračovala:

»Vyznamenal jste se, effendi nebo pane šejku, či co jste . . . slyšela jsem, že vy a pan Kroupa z Paříže jste si dali nejvíc práce . . . Ale ta hudba je tak monotonní a je tu hromada cizích lidí, které neznám . . . teď máme tančit nějakou starodávnou pavanu . . . paní Bílkové to sluší, že? . . .«

Mluvila rychle, rozčileně jaksi, nesouvisle přeskakovala s jedné věci na druhou. Kruliš postřehl dobře její pobouření.

Paní Hellmerová dorážela na sochaře, jehož poměr s paní Bílkovou dobře znala a jejž schvalovala a protežovala . . . Proč by ne, když se mají rádi! Byla velmi shovívava — někdy . . .

»Vy tu sedíte, jako byste měl všechnu nudu pouště před sebou . . .«

»Tak pojďme tančit, doprovodím vás.«

»Ne, ještě ne, chci odpočívat . . .« odvětila paní Bílková a pohlížela neklidně do pestrého přecházení párků před domem, jehož starý barokní portál byl ozdoben guirlandami květin.

Pokrač.

Otakar Theer:

Z DIVADELNÍHO VZDUCHU.

Pokra

Ještě nedostrojený, ve vestě, pracoval žurnalista na referátu. Psal:

Úloha Athenaidy ocitla se v rukou mladistvé a krásné debutantky, slečny Marie Rochlenové, jejíž sympatický zjev a . . . a . . . »Hrome! Co mám sem ještě vrazit?« obrátil se k herečce, která, zabořena do křesla, pokuřovala cigarettu.

»Třeba: a jemný hlas . . .«

»Tedy,« pokračoval žurnalista, »sympatický zjev a jemný, melodický hlas . . . získaly si hned na prvý ráz veškeré obecenstvo. Slečna sehrála svou roli s distinguovaností vrozenou vznešené dámě, prozrazujíc delikátně odstíněnou hrou a ladně ovládanými gesty . . . tu hru a ta gesta podškrtneme, poněvadž v tom je ona, na mou duši, slabá . . . gesty, nejen přímo fenomenální talent . . .«

»To je snad příliš silné,« přerušila ho Marie.

»Pravda. Napíši to takhle: . . . gesty, nejen skvostný talent, ale i velice pečlivé, s porozuměním vedené studium. Již dlouho neslyšeli jsme mluviti se scény s takovým nehledaným půvabem a nenadsazujeme nikterak, tvrdíce, že jsme dosud neviděli tak rozhodného úspěchu u mladistvé debutantky . . . Dobře?« otázal se herečky.

»Mohlo by se dodat,« řekla, »že jsem dostala dvě kytice: jednu s bílou a druhou s červenobílou stuhou . . .«

»Tedy . . . úspěchu u mladistvé debutantky, který odměněn byl, mimo hlučného potlesku, dvěma kyticema, z nichž jedna nesla stuhu bílou, druhá červenobílou . . . Co pak ještě? . . .« tázal se, okusuje držátko: »Aha! . . . druhá červenobílou. Od včerejšího dne může slečna spoléhati nejen na přízeň obecenstva, ale i sympatie té nejpřísnější kritiky . . .«

»Dejte tam: upřímné sympatie . . . obyčejně to tak stává . . .« usmála se herečka.

»Tedy: . . . nejen na přízeň obecenstva, ale i upřímné sympatie té nejpřísnější kritiky . . . Teď nějaký effektní konec . . .«

»Effektní konec . . .« opakovala po něm Marie snivě:

Gratulujeme správě divadla, že seznámila s veřejností interpretku tak vysoce nadanou . . .

»Zmiňte se o angažování . . .« vybídla herečka

»Právě jsem chtěl . . . — tak vysoce nadanou, a doufáme, že slečnino engagement bude podepsáno v nejbližších dnech . . .«

II.

DOBRODRUŽSTVÍ JEDNÉ NOCI.

GROTESKA.

Velké, nazelenalé jako oko kočky svítil ten podivný zrak v temnu lože. Pod tlumenou září lampy bylo jen neurčité vidět bledou skvrnu obličeje, zsinalé ruce plné prstenů, bílou náprsenku s diamantem nesmírné ceny.

Když v úloze »Mignony« vystoupila Ilona Hurtová na scénu, sjely ty oči k ní jako blesk. Od té chvíle, kdykoli pohlédla k loži, cítila jejich pohled takřka fysicky, jakoby z nich proudilo fluidum, jež ji oblévá po celém těle. Vzpomněla si, že něco podobného zakusila před lety, když za příčinou nervosy navštěvovala ústav kteréhosi balneologa: elektrická lázeň, jíž se tam podrobovala, působila na ni stejnou sensací. Byla to zprvu prška krůpějí, které jí stékaly od hlavy k patě; pak se jí zdálo, že tisíce elektrických rukou laská ji na každém místě jejího těla; konečně připadala si jakoby zapředena do neviditelné pavučiny elektrovodů, jimiž probíhá galvanický proud.

Nepůsobilo to ostatně nepříjemně; ba, odcházejíc po třetím výstupu za scénu, byla si zpěvačka vědoma, že ještě nikdy nezněl její hlas tak plně, nestoupal a neklesal s takovým jemným odstíněním jako dnes.

A sotva že se ocitla znovu na jevišti, začaroval ji neznámý opět ve svá kouzla; ale tentokráte s větší intensitou. Ilonu zachvátil pocit, jakoby se jí všechny myšlenky pozvolna vypařovaly z hlavy, přestávala ovládati údy, sladká únava zpíjela ji celou. Bála se, že omdlí. Romance »zda znáš ten kraj, kde citrýn vykvétá« splynula jí nevýrazně se rtů; ztratila takt, upadla do nesnází, nemohouc se upamatovati na jeden verš

Tu začala nenávidět cizince; umínila si, že ho překoná, že autosuggescí zvítězí nad suggescí nazelenalých očí. Zamračila se; pak, aby načerpala odvahy, usmála se k prvním řadám křesel. Povzbuzující úsměv několika ctitelů byl jí odpovědí

Zpívajíc duetto s Lotharem, zkusila boj proti fascinujícím zrakům. Její a jeho pohled se zkřížil. Ale zatím co v jejím četla se tak určitě úzkost a nejistota, svítily oči neznámého jako dvě zrcadla, v nichž se shlíží měsíc. Jako dvě zrcadla . . dvě ohromná zrcadla . . . napadlo Iloně a div že neklesla v závrať.

Ještě jednou odvážila se pohledět vzpurně k loži. Ale zrcadla tkvěla tam nehybně, neměníce svého chladného lesku

Od té chvíle ztratila zpěvačka vůli. Rysy jejího obličeje napjaly se v bolestné křeči jako tvář media při prvních pohybech zkušeného uspávače.

Potlesk, šum obecenstva, několik diváků, kteří po skončeném aktu vstávali se sedadel, to vše vnímala jako ruch vzdáleného města, které je zastřeno mlhou.

Bylo nutno odvésti ji do garderoby. Přiběhl ředitel, několik vteřin za ním Ilonin přítel Klang, jemuž neušla proměna ve zpěvaččině tváři. V hlavě jí vířilo, žíly na spáncích zduřely modravě po její hladké pleti; dvakrát nebo třikrát zachvátila ji nervová krise.

Ačkoli si toho nepřála, přivedl starostlivý milenec lékaře. Dík étheru vracelo se jí pozvolna vědomí. Povstala. Zazpívala několik taktů na zkoušku: hlas nevypověděl jí službu.

»Nuže?« tázal se ředitel, pln úzkosti o úspěch představení.

»Budu zpívat . . .« odpověděla.

A již ji garderobierka převlékala do kostumu pážete. Byl nejvyšší čas; druhé jednání začalo.

»Co se stane, bude-li tam on? . . .« šeptala Ilona, stojíc za kulisami . . . »Omdlím-li? Kdo odezpívá za mne můj part? Můj Bože . . můj Bože! Svatý Antoníčku . . . dopadne-li to dobře, koupím ti svíci na oltář . . .« Stiskla malého, stříbrného Ježíška, který se jí houpal na náramku levé ruky, pokřižovala se, aby ostatní neviděli.

Vystoupila, vyhýbajíc se pohledem osudné loži. Ale kouzlo dostavilo se znovu. Oči, lesklé jako zrcadla, svedly ji znovu ve svou čaromoc. Zdálo se jí, že rostou od minuty k minutě. V brzku neviděla z celého divadla než tyto dvě oslnivé plochy, žhnoucí zelenavým plamenem, vyrůstající do nesmírných dimensí.

Sama nevěděla, zpívá-li nebo nezpívá-li. Mechanicky činila posunky, mechanicky otevírala se její ústa. Ale od vteřiny k vteřině, s intensitou stále mocnější, cítila, kterak nová krev proudí jí žilami, nové, podivné myšlenky, jež nedovedla si uvědomiti, rodí se jí v hlavě. Smutek dosud nepoznaný ji opanoval. Zdálo se jí, že každou vteřinou stárne o sto let. Zelenavé oči klenuly se od parterru až do podstropí divadla.

Po druhém aktu nařídila Ilona garderobierce, aby ji převlékla do obyčejné toiletty.

»Vždyť má slečna ještě jedno jednání . . .« namítla žena. všecka zlekána údivem.

Zpěvačka pokrčila rameny.

»Co se stalo?« přikvapil ředitel.

»Nebudu . . . nemohu zpívat . . .«

»Vždyť jste měla úspěch . . .«

»Zpívala jste dobře . . . velice dobře . . . velice dobře,« dodával kapelník.

»Nemohu . . .« Odešla tiše, zanechavši je tu překvapené, neschopné slova.

»Přejete si lékaře, kočár?« zaslechla za sebou ředitelův hlas.

»Děkuji . . .« Dvéře bouchly; ředitel byl rozlícen.

Pokrač.

E. Sokol:

DĚTI.

Pokrač.

Kdes v síni kleply dvéře a ozvaly se kroky. To jistě slyšeli Soju—oh, ta Sojka je hloupá! Vidouc nezbytí, přitiskla závoru a rychle přešla ke dveřím. Maminka zrovna vyšla, a v síni ozvaly, se druhé kroky. Emma provinile sklopila hlavu a zastavila se, trochu se i třásla, že jdou dnes oba. Vyvstala jí celá vina v duši: neposlechla, utekla a tak dlouho nepřišla. Bylo jí toho líto teď, až slzy se jí draly do očí, ale když prve nemohla jinak a když potom zapomněla.

»Maminko,« zašeptla prosebně.

A maminka se jen zeptala: »Dovolila jsem ti?«

»Kdes byla?« zamračil se otec.

»Se Stázkou a Fandou na roští, jen v Sázenici jsme byly,« odpověděla již polo v slzách.

»Tak ty si jen utečeš, a my abychom se tu o tě strachovali? Jako zloděj utíkáš? Sem pojď.«

Tatínek odpínal řemen. Emma ulekána vzhlédla k mamince o pomoc, ale ta se obrátila, jakoby jí nebylo. Zachvěla se.

»Tatínku, prosím tě —«

»Sem pojď!«

»Již to víckrát —«

»Sem pojď!«

Pokročila a zase couvla. Nikdy ještě, a dnes by měla být bita? Měla takový strach a tolik se styděla, jak by se jí jiní vysmáli, kdyby ji uslyšeli plakat. A tatínek se nehýbal ze dvora.

»Ale vždyť já za to nemohu, tati,« zaprosila naposled hlasem, jenž se již lámal v slzách, »kdybys nás — měl víc, nechodila bych — za jinými; s kým — si mám — hrát sama? Tatínku, prosím tě, odpusť — mně to.« Čekala opět ono tvrdé »sem pojď!« a hle, chvíli se neozvalo nic. Vzhlédla zaslzenýma očima a viděla otce stát před sebou, jen že se jí zdálo, jakoby to nebyla již tak přísná tvář a chladná jako prve.

»Tati —«

»Jdi do světnice.«

Se sklopenou hlavou prošla a skrčila se za pohovku do kouta plného tmy. Přijde tatínek ještě? Vzlykala tiše, opírajíc hlavu o skrčená kolínka. Slyšela opět klepnout dvéře, kroky v kuchyni, v druhé světnici, jednou se jí zdálo, že i do jejího pokoje se dvéře otevírají, ale když zvedla hlavu, bylo zcela tma, jen dvě okna slabounko svítila šerem večera. Nikdo nepřišel.

Neplakala již. Sesunula hlavu na pohovku a zadívala se do tmy. Ještě několikrát vzlykla, těžký vzdech jí zvednul prsíčka, pak se jí oči přivřely únavou. Usnula.

Široký obzor se jí otevřel v duši se zátopou světla, tepla a radostné síly. Ležela zase na střeše. Za horkým pruhem polí zoraných dýchala Sázenice tajemstvím. Však hle, hruď její pukla, žebra stromů se vypjala do výšky a z klenby, v níž tlouklo srdce zlatým ptákem kdes, prohlédlo vše, co bylo ztajeno; všechen čar a život snivě bujný, jdoucí plavným krokem neslyšným a v divném rythmu vlny na řece, všechen hýřivý rej barev stlumených a mlhou prolínajících, tak jiných, jiných, nežli sluncem stvořených, všechen šum slov nepromluvených a velké mlčení ve zpěvích vil a obrů výkřicích, vše plynulo hrudí mohutnou teď před jejíma očima A kdesi v dáli — oh, svit plápolavý, dva, oči — oči známé tak — to její rytíř, její princ vysněný v její pohádce — však obrací se, jde v lesní hlubinu, ponuře mlčící a neživou. Chtěla vykřiknout mu výstrahu, však hrdlo zdrhnuto, a rty se chvějí bezmocně. Škubla sebou násilně —

Oči se jí rozevřely plny snů. Ležela v posteli, a nad ní klonila se mamička, hladíc jí vlasy s čela. Chvilku se dívala v milou tvář jak v nový sen, pak procitnuvši na chvíli, opjala hrdlo její drobnou ručkou a svinula se k její hrudi. »Mami,« zašeptla a semkla oči zas v klidném dlouhém oddechu. Snila novou pohádku.

* * *

Bylo již hodně živo ve třídě, když tam vkročila Emma. Hoši měli jakous důležitou poradu v třetí lavici u Tondy Baďury, jenž pološeptem vykládal. Františk Česneků, největší a nejhranatější z třídy, seděl na lavici nedbale, zády k nim obrácen a houpal prudce nohama do uličky. Jen chvílemi se položil bokem a poslouchal. Když Emma došla k němu, neustal, naopak kopal prudčeji a prudčeji a šklíbil se.

»Přestaň!«

Františk si podložil ruce pod stehna, kopal a šklíbil se dál.

»Pusť, Franto!«

»Co tě držím?«

Ostatní na chvíli ustali v hovoru. »Přeskoč,« radil jí malý Ferdík.

»Skákej si sám.«

»Tak počkej.«

Potrhla sebou a zavolala na Stázku, jež seděla již v koutku a kutila cosi horlivě pod lavicí.

»Vezmi mně knížky, Stázko!«

Hranatý Františk vida, že by přišel o pokoušení, ustal a krátce řekl: »Jdi si.«

»Ty jsi hloupý!« zamračil se Baďura, »zapíše tě ještě.«

»Zapíšeš?« ptal se procházející Emmy.

»To se ještě neví,« zasmála se a poskočila k poslední lavici, kde sedávala na kraji.

»Opovaž se, já bych ti jich dal!«

»Málo strachu.«

Česnek chtěje ukázat sílu a důraz hrozby, skočil, zdvihl lavici a několikrát jí udeřil, až se prach v mracích zdvihal. Malý Ferdík se natáhl na ní a jak jím lávka pohazovala, pokřikoval hekavě: »Ještě, ještě, Franto!«

Nevykřikl ani po třetí, když dopadla mu na záda první dlaň. Bylo jeho položení příliš lákavé pro hochy, hned padla druhá, třetí a chumel byl hotový. Zmítal se sem tam, výskal, řehtal se a dupal, až se třída otřásala. Ferdík dávno se skulil na zem, již ležel na jeho místě jiný a kopal kolem sebe. Děvčata stoupla na lavice a z daleka pomáhala smíchem a křikem. Stázka tak se ohýbala, jak dychtivě mávala do vzduchu každou Česnekovu ránu, Andula Pásková, vytáhlá a hubeňoučká blondýnka, se opírala o lavice a dupala horlivě, všecka ruměníc v bledé jindy tváři, i Emma bušila pěstí do dlaně a smála se přerývaně, tajíc chvílemi dech, když nadcházel kritický okamžik pro někoho v chomáči, aby pak vybuchla tím prudčeji.

V největší mele otevřely se dvéře. První lavice sebou škubly a stouply zaraženě, ale vidouce, jak ostatek rámusí dál, potutelně se chichtaly, pohlížejíce hned na učitele, hned vzad Několik zasyknutí vmísilo se do hlaholu.

Mladý učitel vkročil a zamračil se. Ale v tom již kdosi v klubku křikl: »Pan učitel« — a všecko se roztrhlo. Stoupli zadýchaní a zarudlí, ohlédli se a hned zase sklopili hlavu jako hříšníci.

»Kdo to splašil?« otázal se přísně učitel.

Nikdo ani neceknl. Pohlédli úkosem na sebe a mlčeli. Jen Ferdík, který se krčil pod lavicí, popotáhl Česneka za nohavici, duse smích v hrsti.

»Tak nikdo? Horáková k tabuli. Všecky mi napíšeš a budeš dávat pozor! Na místa, čeládko!«

Pomalu táhli se hoši do svých lavic.

Pokrač.

FEUILLETON.

DIVADLO.

Po některých ne zcela šťastných nebo zbytečných hmatech do cizí dramatické tvorby — domácí byla letos až teskně málo užitečně plodná — přineslo divadlo v posledních dvou premierových večerech do repertoiru dvě vzácné perly. Bylo tu arci sáhnuto na jisto, protože byly vyjímány perly již ověřené jakosti, ale pro naše jeviště nové jejich nastudování znamená veliký umělecký zisk. V týdnu za sebou vypraveny byly Molièrovy »Les précieuses ridicules« a Gogolův »Revisor«. Překotnost, se kterou při zatížení jeviště Národního divadla operou a při kontraktní nutnosti vypraviti určitý, velmi značný počet novinek na scénu, naše divadlo pracovati musí, znovu tentokráte, jak často již, na provedení nikterak nestala se patrnou. Při obou kusech bylo dosaženo vysokého stupně dokonalosti jak po stránce režie, tak pokud se hereckého vypracování týče. Nastudování »Preciosek« bylo novým doplňkem k loni již vypravenému »Lakomci« a k »Šibalstvím Skapinovým«, a patrně asi také novým krokem za sledovaným uměleckým cílem artistické správy: dobou učiniti repertoirními co nejvíce význačných kusů a autorů ze světové i domácí dramatické produkce, pokud v poměrech našich ovšem lze. Poměry naší scény práci arci zvolňují, ale je tu, a ve výsledcích stále zřetelnější. A proto i to dovedeme přehlédnouti, že vypravení »Revisora« nestalo se právě v určitý jubilejní den, když víme, co právě v té době jiného cenného vypravila činohra; ohlášen byl již od počátku sezóny a konečně došlo i na něho. Ve vnitru toho velikého divadelního stroje už je to jednou takové, že přeskočí-li někde kolečko nebo jehlička se někde vzpříčí, celý apparát jde hned jinak. Z venčí i uvnitř jedno působí na druhé, a velké i malé náhody hrají tu nepopíratelnou roli. Nám je volno si leckdy leccos přáti, někdy si i zahubujeme, ale kdybychom hned proto kaceřovali, že některé to přání naše nemohlo býti nebo nebylo v plném obsahu respektováno, byli bychom nespravedliví a malicherní. Vždyť co je tu rozmanitých, často i protilehlých přání na jedné straně, a kolik velikých a zodpovědnosti plných povinností na straně druhé! Byl-li tedy »Revisor« vypraven v pondělí nebo ve čtvrtek, to je v jádru malicherná tahačka, když byl přece ještě letos vypraven, a tak vypraven, jak jsme jej viděli při premiéře. Bylo by zbytečno ještě dnes šíroce rozepisovati se o velikém významu, který obě poslední novinky naší scény měly ve své době. Neboť šíroce vykládati, kterak a proč staly se »Preciosky« slavným mezníkem nejen v tvorbě svého autora, ale pro celou komedii francouzskou, nebo jak vzácným vyvrcholením ruského dramatu je komedie o falešném revisoru, ve které Gogol se svrchovaností i jemnou citlivostí básníka »smál se své době, aby nemusil plakat«, to bylo by nadbytečno vzhledem k tomu, co už všude jinde bylo napsáno; a pak není ani účelem těch několika řádek, které chtějí upozorniti jen na kousek nově vykonané dobré umělecké práce. A tu sluší říci, že co při »Precioskách« i při »Revisoru« tak zvláště silně chytilo, byla dobová vůně a stil, které s jeviště vanuly a podmaňovaly bezprostředně. Kvapilova režie už si tuten vzácný dar přinesla do vínku. A účinkující umělci mu tentokráte stáli působivě po boku. Při »Precioskách« byl to zejména pan Mošna, který umírněně a s humorem tím čistěji vyniklým charakterisoval svého krasomluvného Mascarilla, a paní Kvapilová se vší graciesností svých pós a vzácným smyslem pro stilisaci, kteří dali hře Molièrově, do dnes a snad zejména dnes působivé, pel oněch dnů, kdy hrála se v životě, z něhož ji autor pro svou satiru využil. Slečna Červená byla svěží Marotta a dobře tkvěla v rámci hry. Kouzlo doby a místa přineslo na scénu i vypravení »Revisora«. Herecky byla to řada skvostných figurek, které pí. Hübnerová a pánové Bittner, Mošna, Inneman, Želenský, Steinsberg a Sedláček vytvořili. Je nesnadno říci, kdo tu byl lepší. Každý přinesl tolik charakterisace pro svoji postavu a při tom tolik smyslu pro celek, že radostno je na ten večer vzpomínati. Pan Mušek tentokráte hrál poprvé nesnadnou roli Chlestakova, a může sám býti dobře spokojen svým podáním. Je-li tu i tam, co by žádalo více, to doplní další umělecký vývoj p. Muškův, který se utěšeně ucelujе a prohlubuje. Revisor je velikým krokem ku předu. Za to opětné vystoupení páně Lierovo jako hosta v roli městského hejtmana nijak nezměnilo moje dřívější úsudky. Bylo to mdlé, nad manýru nijak nevystoupivší. Nejkrásnějším místům dal p. Lier docela padnout. A role přece jistě dobře odpovídala jeho hereckým kvalitám. Bylo by hříchem vytrhovat pana Liera z ensemblu, kde je platným a vynikajícím členem, a postavit ho na podřaděné místo na scéně Národního divadla. Rozměry jsou tu jiné, a to ne jen prostorově; a tím i větší naše požadavky.

—s—

Z CIZÍCH LITERATUR.

Georges Goyau: L'idée de patrie et l'humanitarisme. Essai d'histoire française 1866—1901. (Librairie académique Perrin et Cie.) Paříž 1902. Cena 3·50 fr.

Při knize páně Goyauově nedostává se mi dosti vřelých slov, jakých zasluhuje ku svému doporučení. Měli by ji čísti všichni naši politikové, všichni, kteří se zajímají o mohutná politická proudění minulého století a konečně všichni přátelé Francie. Přesnou historickou methodou je v ní vykreslen politický život Francie mezi r. 1866 a 1901, analysována fluktuace jednotlivých idejí, které autor dovede zjednodušiti a převésti ku jejich prvotnímu východisku. To, co se nám z dálky zdá tak složitým a nepochopitelným, objeví se po četbě páně Goyauovy knihy jasným a vyloženým, neboť autor pronikl celým tajemstvím politického organismu své vlasti. Pro nás Čechy má jeho dílo ještě zvýšený zájem: podobně jako ve Francii pozoruje se u nás v posledních letech boj mezi dvěma principy: nacionalismem a humanismem. U nás je však zápas ve svém začátečním stadiu, kdežto tam ocitl se na vrcholu své síly. Není tedy neužitečno, prohlédnouti si důsledky, kterých bylo jím docíleno; můžeme se jimi poučiti a . . . varovati.

Pan Goyau vidí ve vývoji Francie od padesátých let minulého století dva zhoubné prvky. První je »myšlenka, že trvání skupin, jež se nazývají národnostmi, je jistým úrazem širokého společenského svazku, jenž má vzájemně spojovati všechny lidi a jenž je důsledkem bratrství všech lidí«. Druhý »byla myšlenka, že, při stávající povaze světa bylo by pro národ, který by k tomu dal iniciativu, pokrokem bezprostředně zrušiti vojenské zřízení (str. III.)«. Jaký je cíl jeho knihy?: »Vrátiti se do minulosti, abychom spatřili zdroj obou doktrin; sledovati, jak se vyvíjely v jednotlivých intelligencích; zachytiti lest, pomocí jíž podařilo se jim ovládnouti duše šlechetné a hluboké; spolu s jejich předvojem sestoupiti až k těm nejzazším důsledkům z nich plynoucím a poznati tak stud, ať už pravý nebo falešný, který se jich ujímá, když dospěly k tomu vývojovému bodu; a konečně zaznamenati vytrvalou snahu našich odpůrců, směřující k tomu cíli, aby jim upravili pokud možno široké řečiště . . .« (str. III.).

Proto vrací se pan Goyau ku zdroji nových politických doktrin ve Francii: k revoluci z r. 1791. Cituje výrok Dantonův: »Hranice vlastenectví je na konci světa« a jeho přípitek »zdraví, svobodě a štěstí celého světa« (str. 2.). S jakobínstvím přichází do Francie první určitěji formulovaný výraz kosmopolitismu. Jakobínští předáci se domnívají, že vojska, bojující pod jejich mocí, bojují nejen za svobodu Francie, ale i za svobodu celičkého světa. Za Napoleona trvala tato idea stále ve francouzských šicích. Veliký císař dovedl ji využiti ku svému vlastnímu prospěchu. Sní o zrušení jednotlivých evropských vlád a konfederaci všech evropských států. Jeho

armády dobývají úspěchu za úspěchem: vždyť lože svobodných zednářů, jež jsou hlavními propagátorkami zmíněných idejí, podporují Napoleona jak jen dovedou, pomáhají jeho sborům v Italii stejně jako v Německu a v Rakousku. Jsme tu před tajemstvím Napoleonova úspěchu, před stránkou historie, dosud nedostatečně osvětlenou: vztah velikého císaře ku svobodnému zednářstvu.*)

Ale Napoleon umírá a zednářským myšlenkám dostává se nemalé změny. Z bývalých vojáků a přívrženců císařství stávají se v třicátých letech stoupenci protimilitarismu a republiky. Změnila se však toliko forma; idea zůstala stejná: Francie má býti majákem svobody a konsolidovati evropskou konfederaci. Tak stali se ze zednářů bonapartistických zednáři roku 48.

Směrodatným je tu právě jmenovaný rok. Pastor Coquerel »rozvinul totiž these proti stálému vojsku« a publicista Girardin prohlásil, že chce nepřetržitě bojovati proti »rekrutýrce, jež odnáší francouzského mladíka z jeho obce za tím účelem, aby z něho učinila revoluční nástroj«. (Str. 11.) Doktrina internacionalismu byla zanesena mezi zednáře jakobínstvím; větou protestanta Coquerela a Girardinovou přidružila se k ní doktrina o antimilitarismu. První byla manifestována francouzsko-německým kongressem ve Štrassburku r. 1846 a kongressem v Paříži r. 1869, kde zednáři prohlásili jednohlasně, že »vyloučení Israelitů z pruských loží je urážkou zednářství a lidstva« (str. 58.). Druhá kongressem v Ženevě r. 1867, kde uherský plukovník-zednář Frigyezi vyňal z kapsy hrst záslužných křížů a stužek a podal je předsedovi s těmito slovy: »Tato vyznamenání nejsou dnes nás, mužů míru a pokroku, hodna; prosím pana předsedu, aby je prodal a nakoupil za ně nějaký nástroj, jehož se užívá v míru anebo nějakou knihu, lidu užitečnou . . .« (Str. 76.) Tyto myšlenky nesdílelo sice veškeré francouzské zednářstvo. Ale opposiční strana, založená kolem r. 1865 Massolem a vedená Henrim Brissonem, udržujíc blízké styky s internacionálním zednářstvem v Italii, nabývala postupně vrchu, až konečně stala se v několika letech mluvčím veškerých zednářů ve Francii.

Od šedesátých let je program francouzského zednářstva dán čtyřmi hlavními body, které zůstaly nezměněny až na naše časy. Jsou to: humanita, mez národnost, antimilitarism a filosemitism. Protestanti jsou nejpřednějšími nositeli těchto idejí. Nebije vám do očí nápadná shoda jmenovaných znaků se zásadami jisté naší politické strany? Nepřipouštějí tyto shodné rysy závěry, při nejmenším interessantní, o jejím vztahu ku svobodnému zednářství?

Ale to jen mimochodem. Vraťme se ku spletitému proudění zednářských myšlenek za druhého císařství. Jejich jednotlivé formace jsou někdy absurdní, někdy fantastické, často nemají daleko do komiky: Jako »massolerie« navazuje styky s italským zednářstvem, tak sbližují se ostatní s německými zednáři. Na kongressech mluví se o odzbrojení, na všech rtech jsou mírumilovné fráse, svazek a bratrství všech národů je proklamován. A přece jsme už v době po válce z r. 1866, kdy Německo, expansivní, mocné silou svého vítězného přesvědčení, připravuje pomalu válku proti Francii. Na zednářských sjezdech mluví se o možnosti této války a připravují se resoluce pro případ, že by vypukla: Kongress v Ženevě r. 1867 vyjadřuje se takto: »Při možném konfliktu mezi Francií a Německem, nebo spíše mezi Pruskem a Francií, je povinností demokracií (v obou říších) . . . aby se držely stranou konfliktu. Stojíce na stanovisku spravedlnosti, humanity a všeobecného prospěchu, nemáme žádného zájmu při tomto zápase dvou ambicí a rivality dvou vlád« (strana 77.) Victor Hugo, předseda podobného meetingu v Lausannu r. 1869, v předvečer války, sní, podobně jako Napoleon o konfederaci všech evropských států po švýcarském vzoru. Vlastenecký cit rovná se skoro nulle. Generál Cluseret prohlašuje: ubi libertas ibi patria (str. 94.). Francouzští zednáři jsou přesvědčeni, že, v případě války, odepřeli by jejich němečtí »bratři« jít do boje; jejich nevědomost o povaze německého vojska je ohromná: myslí, že Prusko nemá stálé armády, toliko »landwehr«, jenž je jim synonymem »milice«. A zatím co se ve Francii rozohňují pro svazek všech národů, hemží se pohraniční francouzské kraje pruskými špehouny, Bismarck čerpá informace od svých krajanů, kterým světová výstava v Paříži ukázala všechny tajnosti Francie, německé zednářské lože oslavují císaře Viléma I., »hradbu a vůdce vlasti«, jeho »vítěznou korunu«, provolávají jemu a pruskému praporu »hoch«, zpívají o »pruském meči, připraveném k ochraně trůnu, k zápasům, při nichž jde o sázku života nebo smrti« a prohlašují, že »vlastí Němce má býti celé Německo« (str. 111.). Rozdíl zednářstva v obou zemích je patrný. Kdežto Francie má zednáře internacionální, bratřící se s celým světem, jsou v Německu lože smýšlení dynastického a vojenského.

Rok na to propukne válka. Důvěřivost francouzských loží patří do musea komických rarit. Diví se, že jejich němečtí »bratři« neohlížejí se na humanitu a postupují vesele pod pruskými prapory. Údiv nemá konce. Vyskytne se i návrh, aby »byli jmenováni dva delegáti, kteří by navštívili generalissimy nepřátelské armády, a kteří by je ve jménu neporušitelnosti lidských životů vyzvali, složit zbraň« (str. 114.). S takovou žádostí se mělo jíti k železnému kancléři a k Moltkeovi. Dovedete si představiti úsměch, s jakým by je přijali tito vítězní vojáci? Ta scéna byla by hodna historického obrazu. A když Prušáci dobývají bitvu za bitvou, vyskytne se v loži »Trinosofů« návrh, prohlásit, že zednářští členové »císař Vilém I. a jeho syn zradili svou přísahu, že jsou věrolomní a vyloučeni ze zednářského svazu. Budou navždy prokletí« (str. 163.). Porážka u Sedanu . . . A mezi francouzskými zednáři je takové zmatení pojmů, že se vyskytnou někteří, kteří tuto ztracenou bitvu pokládají za vítězství Francie, poněvadž byla jí zbavena císařství.

Válkou z r. 1870—71 podívala se Francie až na dno propasti, do níž hrozily ji uvrhnout zednářské snahy. Od tohoto roku pozoruje se opětný vzrůst vlastenectví, a poklesnutí tendence protivojenské. Výčitky se dostavují: Renan staví se proti německému národu, poněvadž vidí, že tento »národ, který byl kdysi učitelem idealismu, vysmívá se teď všem ideálům« (str. 185.). Sully-Prudhomme píše sbírku básní »Lítosť«; Pasteur prohlašuje: »Nemá-li věda vlasti, má ji učenec«; Taine upouští od úmyslu psáti knihu o hegelianství v Německu a obrací se ke studiu Francie samotné. Tolik mezi intellektuely. V politice je vlastenecký proud ještě silnější. Vedou ho Gambetta a Jules Ferry. Všeobecná vojenská služba je uskutečněna. Jules Ferry staví si následující politický program: »Republikánská strana ukázala, že nelze stanoviti Francii stejný politický ideál, jaký má na příklad svobodná Belgie nebo svobodné Švýcarsko; že je Francii potřeba něčeho jiného; že nesmí býti toliko svobodnou říší, nýbrž také velkou říší, jež má na osud Evropy vliv, který jí přísluší; že má rozšířiti tento vliv po celém světě a vnésti všude svoji řeč, své mravy, svůj prapor, své zbraně a svého genia« (str. 280.). Na školách formují se batailony školní mládeže. Roku 1882 zakládá se Vlastenecká Liga, kterou zahájil Henri Martin slovy: »Je nezbytno, aby úsilí všech dobrých Francouzů soustředilo se v jednom bodu: rozohniti vlastenectví a pomáhati mladým vlastencům, kteří chtějí státi se Francii užitečni« (str. 292.). Déroulède praví, že »jeho nejbližším bratrem je francouzský bratr« (str. 294.).

Zednářství, třeba že bezprostředně po válce podlehlo také vlasteneckému citu, navrací se znenáhla ku

*) Čtenáři »Lumíra« vzpomenou si na román Paula Adama »L'enfant d'Austerlitz«, o němž jsme referovali nedávno na těchto místech; autor studuje v něm podrobně povahu bonapartovských zednářů.

svým dřívějším doktrinám. Kantovy politické názory stávají se »breviářem zednářské Ligy Míru a Vyučování« (str. 274.). Je učiněn dokonce pokus získati pro zednářské zásady i gymnasty a ovládnouti tak zúplna tuto instituci. Protimilitaristické snahy se vracejí: zednáři snaží se oslabiti význam armády, vnášejí tam rozvratná podezírání, rozpoutají affairu Dreyfussovu do takových rozměrů jen za tím účelem, aby znedůvěřili národ proti vojsku. Allianee s Ruskem, která má Francii pojistiti její postavení, je předmětem zednářských útoků. Socialistický kongress v Paříži r. 1900 vyzněl touto resolucí: »1. Různé socialistické strany zavazují se, že budou vychovávat a organisovat mládež v názorech protimilitaristických. 2. Socialističtí poslanci všech zemí se zavazují, že budou hlasovati proti všem výdajům na vojsko a loďstvo, jakož i na vojenské koloniální výpravy. 3. Stálé mezinárodní socialistické komisi bude uloženo, aby podnítila a upravila ve všech případech, jež mají mezinárodní důležitost protestní hnutí a protimilitaristickou agitaci, stejnou a společnou všem zemím« (str. 363.).

Takové jsou poslední formace ideje vlastenecké na jedné straně a ideje humanitní na straně druhé ve Francii. Pan Goyau, ukazuje na vzrůst nacialistického cítění v Anglii, v Rakousku a v Německu, hrozí se nebezpečí, před nímž stojí Francie svým internacionalismem. A jako lék cituje slova Pavla Deschanela: »... ano, my milujeme lidstvo; ale věříme, že, abychom mu dovedli býti užitečni, je nutno hájiti a milovati nejprve svou vlast — nejenom proto, že je naší rodnou zemí a dědictvím po našich předcích, ale také proto, poněvadž Francie je jedním z nejvydatnějších nástrojů pokroku, civilisace a spravedlnosti ... Chraňme ji před jakýmkoli úrazem; hleďme vždy za hranice. Buďme vždy pozorni, bdělí a pyšni ...« (str. XII.) a slova Edgara Quineta: »Stane-li se Francie kosmopolitickou, stane se loutkou všech ostatních národů« (str. XII.).

Naznačili jsme stručně hlavní body páně Goyauovy knihy. Vykročili-li jsme přes to z rámce, který je vymezen obyčejnému referátu, stalo se to u vědomí zvláštního významu a palčivé aktuality, neboť jeho dílo souvisí s celou řadou otázek, které i českým čtenářům zbývají ku řešení.
O. Theer.

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

Gustav Dörfl, básník a spisovatel, zemřel dne 18. června u věku 58 let. Byl to tichý, skromný muž. V jeho poesii i v jeho životě bylo cosi uhněteného, stisněného, ale též ryzího a citplného. Veřejnosti naší nebyl znám, ač jeho poesie svěží a výmluvná, s tóny srdečnosti, naivnosti a vlastenectví obracela se k širokému obecenstvu. Dörfl byl novinářským korrektorem a přes toto těžké povolání byl hojně činným literárně. Z jeho veršů mnohé ostanou, jeho některé sbírky nezapadly bez ohlasu. Vydal knihy veršů: »Ballady starší a novější«. Lyrické básně: »Na Křivoklátě« a »Miscelly«. Nezdařené byly jeho pokusy dramatické. Byl horlivým překladatelem z angličiny, ztlumočil do češtiny Moorovy »Irské melodie«, některé práce Dickensovy a j. Dörfl byl mužem sympatické povahy, měl jen přátele a svůj životní úkol splnil neokázale, ale poctivě a mužně.

*

K 6. červenci vzácné dílo umělecké chystají dva prosluli naši umělci Alf. Mucha a Jan Dědina. Oba mistři vylíčili řadou velkých obrazů výslech, odsouzení a upálení mistra Jana Husa v Kostnici, Obrazy Muchovy a Dědinovy jsou vzácná díla umělecká, prodchnutá vroucí pietou k památce Husově, provedena mistrně na základě hlubokých studií dobových. Zobrazují nejen martyrium Husovo, ale i velké lidové i koncilní scény, s celým tím středověkým životem a ruchem vyšších i nižších tříd lidových. Umění Muchovo a Dědinovo vytvořilo díla plná síly, jež nezůstanou bez mocného, hlubokého účinku na srdce každého upřímně cítícího Čecha. Po staletích vystupuje tu celý průběh kostnické tragedie věrně s celým dějištěm, se všemi osobami, s velebnou postavou velkého trpitele a mučedníka. Obrazy Muchovy a Dědinovy vyjdou v zdařilých reprodukcích v úpravě skvostně illustrovaného díla formátu velkého kvartu; výprava bude nádherná i důstojná. Dílo své vydají umělci nákladem vlastním a bude v komisi nakladatelství J. Otty v Praze; doporučujeme je již nyní pozornosti každého čtenáře. Sešit 1. vyjde k 6. červenci.

Dva velké obrazy: »Hus v žaláři« a »Hus před soudem« od Alfonse Muchy vydalo právě nakladatelství J. Otty v Praze, v umělecké reprodukci světlotiskové, na měditisk. papíře. Každý obraz v rozměru 48×66 cm. (cena každého obrazu 6 korun). Upozorňujeme na tyto umělecké novinky.

Skvostné překvapení připravil náš nejlepší illustrovaný list umělecký »Zlatá Praha« svým abonentům. Vydal právě 1. sešit své umělecké přílohy pod názvem »Album Zlaté Prahy«. Čtyři barevně reprodukované obrazy předních umělců obsahuje tento sešit a to: od S. Nováka rozmilý genre »Pan starý a vodník«, od J. Ullmana malebnou krajinku »Večer«, od V. Olivy bravurně načrtnutého »Šaška« a od A. Satry krajinku od Běchovic. Reprodukce obrazů jsou obdivuhodně věrně a jasně provedeny, zachycují každou nuanci barvy, každý tah štětce a potvrzují znovu brillantní pověst o výkonnosti české grafické společnosti »Unie«.

*

APOLLINOVI

(vlastně taky p. Romanu Haškovi za vzácnou pozornost mně v posledním čísle Moderní Revue obzvláště věnovanou).

Škoda, že's, bože, zemřel už,
co's uměl tak skalpovat hezky!
Moh's taky jednou navštívit
ten libezný Parnass český.

Jím kdybys s lancetou svojí šel,
ó, co by se Marsyů chvělo
a co by jich k zemi sklánělo
své vavřínem věnčené čelo!

Od těch, co mají už renomé
a vážné, prorocké brady
až k těm, co ač v dětských kalhotkách,
přec směle už vřiskají tady — —

Však strachu neměj, Románku,
a neplač, můj hochu smavý,
to jen těm velkým a rozumným
bůh kůži by stahoval s hlavy.

Víš, na vás hochy, maličký,
vzal by si jenom proutek,
abyste hezky, dětičky,
zalezly tiše v koutek!

24. VI. 1902. Miloslav Silén.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předpláceji odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. 10 ČERVENCE 1902. * ČÍSLO 28 *

E. SOKOL:

DĚTI.

Pokrač.

Když se zavřely dvéře a Emma stála u tabule, zastrouhala Stázka Česnekovi mrkvičku: »Vidíš? Budeš na tabuli a dostaneš na kalhoty!«

»No ba!« prohodil pohrdlivě.

»Však tě již maluje, koukej!«

Opravdu skvěl se na prvním místě. Za ním Baďura, Karel Dvořáků, Hrůza a ostatní, celý řádek jich byl až dolů.

Chvíli bylo ticho. Ferdík se pomalu vytáhl zpod lavice s obličejem plným smíchu, jak že šikovně vyvázl, ale neuchytil ostatních. Ještě se všem hemžila v hlavě mela a pak náhlá sprcha, než aby mohli začít. Chlapci seděli a houpali nohama, nevědouce, jak jinak dáti na jevo lhostejnost ku věcem budoucím. Tu a tam objevila se čítanka na lavici. Nově příchozí udiveně se zastavovali nad nezvyklým tichem; co to? Hoši jen krčili rameny, ale děvčata nemohla si odepřít škodolibých poznámek o výplatě. Pomalu tak rostl šum a bzukot polohlasný, že Emma stále musila napomínat. Stázka byla nejživější; vrtěla sebou z konce na konec a chlapcům chvilku pokoje nedala.

»Proč ji nezapíšeš?« ptal se zlostně Tonda.

»Až budu chtít.«

»Řeknu, že zapisuješ jen někoho. Večeřů Josef a tu Roupcová nikdy nejsou na tabuli.«

»My se neperem, jako ty, banďure,« posměšně mu odsekla Stázka.

»Nenadávej! Sic! —«

»Stázko, ticho, sic tě zapíšu,« hrozila Emma. Ta se zamračila na ni uraženě, nečekalať cos podobného. »Zapiš si,« pohodila hlavou, »schválně nebudu ticho!«

»Že zapíšu!?«

»To je toho! Však nemusíme spolu kamarádit, nestojím o to.«

Emmu posedla náhlá krutost. Zapsala ji a přikreslila tučný křížek.

Česnek se dal do smíchu: »Aha, máš křížek!« Ale již ho měl také! Baďura ho dostal a Dvořák, protože si šeptali něco, z čeho zaslechla jen jméno Josef. Baďura se bránil, ale dostal ještě jeden a tak sedl ze vzdoru schválně nahoru na lavici, zády k tabuli a mluvil dál. Ještě několikrát zaslechla Emma jméno Josefovo, což ji zlobilo; marně psala křížky, nedali se pohnout, aby mlčeli, ba dohodovali se přes celou třídu o čemsi, čemu nevěděla konce, o čem jen tušila, že musí zvědět.

Stázka vzdorně mlčela, položivši hlavu na lavici. Jak se tak odtrhla od přímého styku s třídou, a jak jí dolétala slova hochů o Večeřovi, bylo jí náhle líto, že přerušila přátelství s Emmou. Již se chtěla zdvihnout a usmířit si ji nějak, ale zase se zarazila vzdorem. Proč by začínala? Ať si ona — a přece ne, dnes by si již spolu nehrály, napadlo jí. Celý krásný obraz teplého a světlého dvora vstoupl jí do očí, i humno se svými keři podél plotu, kde sedaly schouleny a samotou obklíčeny — a rychle zdvihla hlavu, cítíc, jak lítost o vše to se v ní zvedá.

»Smaž mě, Emmo, budu potichu.«

»Jen se opovaž!« křikl Baďura, »řeknu to!«

Emma se chvíli rozmýšlela, ale uviděvši Tondovy zlostné oči, rychle ji smazala.

»A to si nedáme líbit, chlapci,« štval Baďura ostatní.

»Jak nás také nesmažeš, řeknem to.«

»Nesmažu, vy jste se rvali.«

»Počkej jen po škole! Uvidíš!« zaťal Česnek pěsť.

»Uvidíš!« hrozil malý Ferdík.

Všichni se mu dali do smíchu, i Tonda. Bylo po účinnosti hrozby, ale také po vážnosti zapi-

sovačky. Chlapci zase se shrnuli blíž k Baďurovi, a zase Emmu rozčilovalo, co si tam šeptají. Tak ráda by byla sběhla říci Stázině, aby hleděla vyzvědět. Ta však sama se přiloudala o lavici blíž a vyptávajíc se na lhostejné věci kterés kamarádky, poslouchala napjatě za sebe. Několikrát kývla na Emmu.

Zazvonilo. Hoši sebou škubli na místa, Česnek ještě polo prosebně zavolal, aby ho smazala, a již se otevíraly dvéře. Emma, jež stále vzdorně odpírala, rychle se otočila a setřela všecky. Nebyla ani hotova, když již stál učitel za ní a ptal se, proč to.

Rozhlédla se poněkud zardělá po hoších a rozpačitě ze sebe vypravila: »Oni byli potom hodni, tak jsem je smazala.«

»Tak?! Nu sedni.« Neznačný úsměv škubl mu rty.

Po modlitbě jakoby byl zapomněl na vše, začal ihned opakovat mluvnici. Hoši si oddechli. Česnek se spokojeně protáhl pod lavicí a blaženě se zamyslil do prázdna. Emma sotva dosedla vedle Stázky, již se ptala, co měli mezi sebou tam ti.

»Co jest podmět?« zazvučela jí otázka kol ucha. Ani si jí nevšimla. Věděla, že ze začátku nebude. Schoulila se za záda dlouhé Anduly Páskové a dychtivě čekala. Ale Stázka nemohla najít vhodného úkrytu, odkud by mohla vykládat; vrtěla se sem tam, stále marně. Zatím stál Česnek s hloupoučkým úsměvem, nemaje potuchy, o čem se mluví. Kdež pak mu napadlo poslouchat, o čem věděl, že dávno ví a že to zas zapomene. Maně sklouzly oči učitelovy na skrčenou Emmu. Zavolal ji. Prudce stoupla. Nevěděla také, co by měla odpovědít, ač si byla jista, že by věděla, jen kdyby byla poslouchala. Stázka ji vysvobodila. Odpověď se hodila k otázce, ač ji říkala na zdařbůh, jen aby nemlčela. Sedla a v hlavě jí vrčelo: Podmět jest ona část věty, o které se — ty, Stázo, Stázino, co bylo prve? Bůh ví, proč měl učitel dnes její jméno tak na kraji — zase ji volal. Podmět jest — podmět — podmět — říkala si v duchu, ač věděla, že nesmí říci, že to již jednou říkala, ale když za celý svět si nemohla uvědomit ani slabiky z nové otázky. Mlčela a červenala se do tmava.

»Co pak to, Horáková?« káravě řekl učitel. »To je pěkné! Nejlepší žačka mi nedává pozor. A včera jsem mluvil s tatínkem, dá prý tě do Prahy — pěknou čest nám tam uděláš. Nesmíš se tam přece dát zahanbit v mluvnici — a neumíš ani tak lehké věty rozebrat. Nu sedni, sedni.«

Hlava se jí zatočila. Do Prahy — zahanbit — podmět jest — podmět. Nebyla s to, aby určité myšlenky vylovila ze sebe, cítila pohledy všech na sobě nepřátelsky tkvět — zdálo se jí aspoň tak — pro jediné slovo Praha, jež jí bylo cizí s nepochopitelné. Co tam? Proč má jít od maminky? Aby se znovu učila, co je podmět, či ji již nemají doma tak rádi? Oh, ano, jistě to. Po včerejšku se to stalo za to, že utekla. Bože, nerada to udělala a má být nyní tak trestána. Do Prahy — včera — Slzy jí vstouply do očí. Lehla na lavici a volně slzela. Stázka jí něco těšivého šeptala, ale nerozuměla jí, a učitel zase ji volal a také konejšivě mluvil o Praze, o té do duše jí protivné Praze, pro niž plakala. Co jí bylo po všem, když musí z domu od maminky, co po všem! Netečně odposlouchala a sedla zas k svým lítostivým myšlenkám.

Stázce jí bylo líto, velice líto. Spustila péro pod lavici, sehnula se dolů a kleknuvši k jejímu klínu, hladila ji a horlivě jí začala šeptat.

»Víš, co si prve kluci vykládali?«

Emmě lehla slova do horké hlavy slabým větříkem. Mdle podívala se na ni, ale nepromluvila.

»Tonda Baďurů říkal, aby šli večer s ním, že Josefa zajmou, svážou a natrhají si švestek, víš, on dnes hlídá místo Frantíka — jel na trh, Večer půjdou, chtějí mu nabit.«

»Dnes?«

»Ano.«

V tom ji zavolal učitel. Prudce se vysunula a omlouvala se, že hledala péro. Sednuvši, pošťouchla Emmu a zachichtala se.

Emma zapomněla pro okamžik na Prahu. Chlapci půjdou na Josefa, a on nic neví. Kde hlídá? Jistě pod Habrůvkou, mají tam mnoho švestek. Jak mu říci o tom? Ten Tonda nemotorný! Že ho nenechala na tabuli, byl by aspoň dostal. Však si počká zítra!

Kterási z prvního oddělení odříkávala o podmětu.

Zase se jí vrátily myšlenky ku Praze, ne však již tak hořké. Vzpomínala na oči celé třídy a zdálo se jí pojednou, že byly závistivy. Snad přece něco hezkého je v té Praze. Ba vlastně mnoho, vždyť se učila o tom, i obrázky viděla. Vyšehrad — divadlo; bože, to je krásné se svou zlatitou střechou! — a pak, kdož si hned vzpomene, stále se jí jen pletl Vyšehrad, ale věděla, že je tam mnoho jiného, mnoho, mnoho. Jen kdyby tam nemusila bez maminky, anebo aspoň — kdyby se maminka nehněvala a tatínek. Pak možná, že by šla i ráda. To by se dívala Vilma doktorova! Tak ji viděla, jak se bude o desáté v přestávce ušklibovat pohrdlivě, aby zakryla, že tam sama nemůže. Ba že by tam ráda šla, jen kdyby se maminka — ale snad se ani nehněvá, snad již to spíš řekli učitelovi. Ten se něco navykládá o tom podmětu a výroku! Že se mu chce je tak trápit. Zas to Ferdík odříkává. Kdyby již raději byl konec té hloupé hodině! Co bude potom? Aha, počty. Jak jen Josefovi řekne, že — Konečně zvoní. To to dnes trvalo!

Oddychla si, berouc sešit a péro do ruky. Pozorna nebyla, malovala na pijavý papír veliké J, zaškrtala je a malovala vedle až do konce hodiny.

Sotva se zavřely dvéře za učitelem, shrnula se děvčata k Emmě. Pojedeš do Prahy? Kdy? Emmo, jistě? Otázka stíhala otázku, a ona nevěděla odpovědi. Bylo jí příjemno, že se jí tolik vyptávají, že tolik zvědavosti, závisti i stýskavé lítosti bylo ve všech otázkách; Praha se jí zdála již i hezkou, chtělo se jí tam, hned by tam byla jela, zvlášť když Vilma doktorova opravdu pokrčovala nosíkem, ona že tam také pojede, ale že se tím tatínek učiteli nechlubí. I hoši se zastavovali tu a tam, Česnek dokonce ani neodešel ze své lavice naproti Emmě, aby mohl všecko přeposlouchat.

»Dones mi něco z Prahy,« prohodil, dívaje se jí přes hlavu kamsi.

»Tobě? Hihihi. Stázko!« naklonila se k černovlásce — »Stázko, Česnekovi mám něco dovézt z Prahy, hihihi.«

»No, co je?« zadurdil se a odešel, klepaje všem krajním po hlavách, až se kterýsi po něm rozehnal. Skokem zmizel z třídy, hvizdnuv rozpustile, aby nebylo znát nejistý pohled, kterému posud nemohl dát lhostejného výrazu. Pokrač.

BÁSNĚ JANA Z WOJKOWICZ.

KRÁSNÝ SEN.

Nic není krásnějšího na světě,
i když už všechno, všechno zklame tě,

než všechny věci v sobě obrážet
nějakým čistým, ostrým paprskem,
být života tak teskným zrcadlem —
a potom celý tento krásný svět
zkolébat smutným, snivým adagiem —
a kreslit ho tak — vlastní duše snem,
jež miluje ho, umírajíc v něm.

Jsou melodie, jež jsme slyšeli
už dávno dřív, než zjeven nám byl svět,
ty milujeme s divnou závratí —
ty v zašlý život volají nás zpět.

Ach, něco z těchto božských melodií
zachytit v třpytu, ukrást Jiné Zemi
a v lásce mystické, jíž struny duše nyjí,
dát tvorbě z intuice vyznět prvky všemi —
nejasně, mocně, že by ucítil
z ní každý ihned musil vůni cizí,
z Jiného Světa, jiných dálných niv,
při které celá bytost rozplývá a mizí . . .

Věř, všechna realita, i když zklame tě,
nic není krásnějšího na světě . . .

PROROCTVÍ.

Co prorokoval, nevěřil —
a přece dobrý prorok byl.

Byl básník a byl psycholog —
dva lidé v jednom, sok a sok!

Když proroctví se splnilo,
to dvojí »já« se zjevilo.

Psycholog řekl: Jasná věc! —
Však básník — ach, ten plakal přec . . .

LEKCE ŽIVOTA.

Mně je tak smutno, smutno v podvečer . . .
Ba ano, to zas jednou mě život obešel.
Nutno se přiznat. Jaké zapírání?
Teď nebylo by to už platno ani . . .
Vše mohlo být, co bylo krásné v snech,
jen to chtít chytit bez všech otázek,
bez zdráhání a pochyb.

Ale on,
ten snílek bázlivý, byl samý polotón.
Byl samý polotón a samá spekulace
a viděl obtíž tam, kde mohlo vše jít hladce,
a bál se dotknout tam, kde měl hned obejmout
— — — — — — — — — —
ten snílek pláče teď, ten sladký, jemný blond.

DALEKÉ KRÁLOVSTVÍ.

Je život příliš mocný, je život příliš krutý —
můj sen se rozplakal, můj sen je zakřiknutý.

Na ústech tichý úsměv, v svých očích touhu nosím,
ústy i očima svět celý dětsky prosím:

By dal mi jednou to, co sním v svých vidinách,
tam někde za sty moří, v dalekých krajinách . . .

VÁCLAV HLADÍK:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)

Pokrač.

Kruliš byl neúnavným pozorovatelem. Ironicky pohlížel na vše svýma všetečnýma, krátkozrakýma, ale ostrýma očima žurnalisty, který vidí rub každé krásy, zákulisí každé komedie a nemá již nijakých illusí. Bylo trochu závisti v jeho ironii. Podobal se člověku se zkaženým žaludkem na hostině. Hlupáci, myslí si člověk se zkaženým žaludkem, jemuž nezbývá nic nežli pozorovat a kritisovat, co z toho mají, že se tak cpou?

Tentokráte měl skvostný požitek. Jeho pozorovatelské labužnictví, jeho divná filosofie desillusovaného, směsice jemné shovívavosti a egoismu, i jeho vkus byly uspokojeny. V takovém rámci takový obraz! Kolorit, jenž by uspokojil Veronesa, mis en-scène pro Rubensa — a ti lidé! Nejsou tak nepatrní a směšní — to uznával sám. Jsou i velcí ve svých vášních, jakoby mu teď náhle vzrostli v těch kostymech dob slavných, heroických, dobrodružných a elegantních.

Ne, nepatrným není ten ubledlý a vášní mořený ctižádostivec, dobyvatel Evžen ... Ani stín všednosti nedotýká se jeho bledé přítelkyně, jež má jas nebeské nevinnosti na čele a hříšný žár v očích ... jaká žena! A jaká moc je v ní! Okouzluje a děsí ... těm očím nesmí se věřit ... A není obyčejná buržoastní princezna ta delikátní a raffinovaná paní Wollnerová, ačkoliv má příliš mnoho diamantů a drahokamů na svém kostymu Salomé, dobře volila, sluší jejímu záhadnému, perversnímu chicu ... A což ta plavá, koketní paní Bílková! Půvabné nožky ukazuje ta rokoková pastýřka lásky ... každý její pohyb je erotickou básní ... rozkošný zlatý paprsek zdraví a svěžesti v té rudé záplavě požáru vášní .... A Wollner, hle, ten zasmušilý intrikán, elegantní lotr s ledovou tváří, obchází ve fraku, tváří se, jakoby mu bylo vše lhostejné, a zatím v něm plane vulkán energie a je pánem všeho, všechno mu patřilo, patří nebo bude patřit — i všechny ženy ...

Zlatočerný, excentrický vějíř japonský netrpělivě zavadil o rameno žurnalistovo.

Ach, na paní Hellmerovou zapomněl! Jak je roztomilá, naivní, prohnaná — a věru, též není každodenní. Však věděl dobře, co znamenají ty její neklidné pohledy, její roztěkané, nesouvislé řeči. Ošklivý boj zmítá pod zlatě zářícím hedvábím žaponské loutky, ty nalíčené, drobné, usmívavé rtíky chtěly by křičet slova vzteklá, nadávky, kletby, ty prstíčky filigránové chtěly by do krve zdrásat něčí tvář ... Jak je možno, že ten svraštělý, hubený pirát Wollner tak dovede pobláznit ženu? ... Ano, žena je bytost nepředvídanosti — o té je zbytečno uvažovat.

»Prosím vás, pane redaktore, cože není vidět nikde vašeho kollegu, pana Bulíře?« tázala se paní Hellmerová.

»Oh, ten chudák!« pravil Kruliš nejlítostivěji, jak mohl.

»Co se mu stalo? Snad nezemřel?«

»Bohužel, ne ...«

»Bohužel? Jaké to žerty?«

»Totiž přihodilo se mu něco horšího. Stal se reformátorem společnosti.«

Paní Hellmerová nadzvedla hlavu, její pohled nesl se pátravě, neklidem a pobouřením vznícený do pestrého mumraje kostymů kolem buffetu a stanu hudebníků, a její myšlenky letěly za ním. Roztržitě se usmála, nerozuměla dobře žurnalistovi, který si dělal šašky ze všeho, a pravila, povstávajíc:

»Odejel z Prahy?«

»A co píše? Již tak dávno nic od něho nevyšlo. Bavily mne jeho věci, byly tak rozmarné.«

Makovec, po jehož snivé tváři přeháněly se podobné stíny a světla vnitřního rozechvění jako po jejím obličeji, pravil tiše:

»Přišel na nové cesty, náš přítel, milostivá. Z poutníka krásy stal se tulák nových ideálů lidstva.«

»Což, přeloženo do prosy,« řekl s úsměvem Kruliš, »znamená, že pohrdá literaturou, uměním, společností a šel mezi proletáře. Teď plaší horníky našemu Wollnerovi, který teď bude míti jiné věci na práci, nežli kupovat staré rytiny.«

Paní Hellmerová potřásala svou droboounkou hlavou s ohromným účesem:

»Zdá se, že má velké starosti v poslední době ...«

»Ale ne jen o své horníky!« zasmál se Kruliš.

Paní Hellmerová pohlédla na něho tázavě, náhle se zvedla a houpavě kráčela na špalíčkách pozlacených střevíčků. Zahlédla blížícího se Wollnera.

»Pojďme něco sníst a vypit,« navrhl Kruliš.

Šli s Makovcem k buffetu, kde vládla usměvavá, pečlivá, hovorná paní Bílková.

Šumno a veselo bylo v zahradě pod azurovým nebem. Skupiny malebně se utvářely v zákoutích zahrady, tančilo se, na gondole černé, houpající se mezi zelenými břehy Čertovky, pod nakloněnými, splývajícími větvemi bříz zazníval zpěv a mandolina. Malíř Kroupa, štíhlý mladík s černými kudrnami a kučeravým plnovousem, jenž ustrojil se jako hrdina sentimentální povídky Mussetovy či Murgerovy, zpíval s mladou herečkou Horákovou, jež měla kostym téže doby staré chansony z let čtyřicátých. Aplaudovalo se jim a jejich mládí.

Nastal rozruch. Buffet byl opuštěn. Skupiny se rozptýlily. Posluchači přispěchali od gondoly. Na volné prostoře před domem utvořil se kruh, jehož pestrým jiskřením barev, sršením zlata, drahokamů a cetek kostýmů prorážely ojedinělé smokingy a redingoty pánů.

»Slečna Malecká bude tančit.«

Bylo to překvapení připravené Wollnerem, mužem vybraného vkusu Do orchestru bylo přineseno pianino, k němuž přisedl hudební skladatel Korvín, veselý, hezký hoch, který měl bizarrní nápad znetvořiti se maskou šaška z dramatu Hugova a opery Verdiho, a říkal damám impertinence, neboť tak si mohl dovolit všechno.

Na nožkách gazelly lehce se vnesla do kruhu zvědavců mladá, krásná ballerina v obleku rokokové pastýřky. Její útlá, dívčí postava, její spanilá tvář s malým, jemně rýsovaným nosem, s očima ohnivýma, temnýma, s úsměvem podobným sladké a něžné křeči rozkoše připomínala koketní a graciesní poesii Fragonardových, Watteauových a Boucherových maleb.

Korvín usedl k pianinu s posunkem clowna, učinil hroznou grimassu, vyvolal výbuch smíchu, který však ihned ztichl. Všechny rázem ovládl unylý tón starého menuettu a elegantní gest sličné tanečnice, kouzlem krásy aristokratické i vyumělkované, titěrné, volající ohlasem doby napudrované, preciosní roztomilosti, jež pojednou jakoby se vracela do svého sídla, do tohoto vábného kouta staré, aristokratické Prahy.

Tanečnice lehce se vznášející nad napnutým kobercem zdála se být krásnější a svůdnější v tom ovzduší vonících zahrad, ve volném, sluncem prozářeném vzduchu, nežli na jevišti, v bílé záplavě elektrického světla. Celý její zjev jásal opojnou hymnou mládí a dokonalé plastické krásy útlého těla a jemně vibrujících svalů pod hedvábným trikotem, a její ladné, měkké, pružné pohyby splývaly v neodolatelné harmonii, jež okouzlila, podmanila, uchvátila všechny.

Doznělo pianino, šašek s pitvornou grimassou vyskočil, a uchvátiv ballerinu do náručí, odnesl ji jako pírko za hlučného smíchu a potlesku.

Slečna Mína, zastiňujíc si tvář proti paprskům slunečním, odstoupila z rozjařeného zástupu.

»V tom je symbol!« ozval se za ní těžký hlas.

Byl to Wollner.

Ukázal rukou tam, kam unesl ošklivý paňáca krásnou tanečnici. Pokrač.

Otakar Theer:

Z DIVADELNÍHO VZDUCHU.

Pokrač.

Dech zimní noci ovál ji při východu z divadla. Schoulila se do svých kožešin, ruce stiskla v teplém úkrytu velikého rukávníku z vydroviny.

Učinila tak spíše ze zvyku, než že by jí byla skutečně zima. Vždyť, připadalo jí, jakoby teď necítila ničeho a vznášela se kdesi v prostoru, kde není lidí a jejich cítění.

Hvězdy byly naprášeny po nebi, modrém jako aquamarin. Měsíc svítil.

Pod její pružnou nohou v lakované botce skřípal sníh. Pohlédnuvši k zemi spatřila svůj stín, široký a krátký, jenž se sklouzal po jasné ploše čerstvě napadlých vloček. Ale měsíc, hvězdy, nekonečná hloubka nebes, sníh i stín — na to vše jakoby zírala zpod hustého závoje, který ji činí jev věcí nezřetelným. Naproti tomu jak jasně viděla do svého nitra! Připadalo jí, že se její oči převrátily směrem k mozku, tak byla všechna ponořena v život duše a poloslepá pro zevnější svět

Přešla náměstíčkem, zabočila do tiché, neosvětlené uličky. Na rohu, jako mohutná silhouetta, v níž zářila dvojice rozžehnutých svítilen, stál kočár s hřebci, jichž postroje zvonily při každém hnutí, s kočím, nehybným jako postava zakletá v kámen.

Tu zpěvačka, aniž věděla proč, vábena neodolatelným kouzlem, otevřela dvířka, vstoupila. A již se daly koně v trysk, povoz se rozhoupal, kola zahrčela. Hmatajíc, aby se orientovala v této temné prostoře, ucítila jemný hedváb sedadla, pak dotek čehosi teplého . . . Chtěla vykřiknouti. V tom, jako barevná kola, která vidíme, zamhouříme-li zrak, jímž jsme hleděli do slunce, otočily se k ní zelenavé, žhoucí oči z divadelní lože.

»Jedeme tedy spolu. Vy a já . . . sapristi . . . He, he . . . věděl jsem, že musíte přijíti . . . že musíte přijíti . . .« hlas neznámého, ironický, poněkud vyšeptalý, zamlčel se po každé větě a se sebevědomou nedbalostí rozhovořil se na novo.

»Co . . . Bože . . . co chcete se mnou?« zašeptala zpěvačka, třesouc se rozčilením.

»Hm . . . co se musí státi . . . má drahá slečno . . . Je zbytečno, abych se vám představil . . . myslete si . . . nu, myslete si . . . že jsem váš Osud . . . ano . . . váš Osud, vaše budoucnost . . . Nemám jména . . . jsem váš Osud, vaše budoucnost . . . Nu, co tomu říkáte, milé dítě?«

»Pane, vím, že jsem ve vaší moci . . . spoutal jste mne . . . očaroval jste mne . . . Jsem . . . jsem . . . jak bych to řekla? . . . jsem jako magnetisována. Ale je to hanebné, pane, učinit ženu tak nešťast-

nou... neboť... neboť cítím, že budu nešťastnou,« propukla v pláč, trhaný, křečovitý, pláč neurastheniků.

Ale neznámý odporoval jí posměchem, do něhož se mísilo trochu pyšného pohrdání.

»Proč byste měla být nešťastnou, milé dítě? Nešťastnou ... hm ... každý ... pomalu každý hlupák chce býti šťasten ... Hleďme, má drahá slečno ... nešťastnou ... ale ne: budete jen méně zklamanou ... odhalím vám tajemství života ... tajemství života, které by vás stálo mnoho, mnoho slz ... Poděkujete mi ... anebo proklejete mne ... Je mi to jedno ... naprosto jedno ... Jsem Osud ... myslete si, že jsem Osud ... A pak, pak až zvíte ... pak addio ... he, he ... a nikdy na shledanou ... nikdy ...«

Oči vznášely se v temnu kočáru jako dva barevné drahokamy.

Koně sebou trhli, povoz zastavil.

»Jsme na místě ...« řekl neznámý, podávaje jí ruku.

Seskočila se stupátka. A tu, ve světle pouliční svítilny, rozeznala poprvé rysy tajemného obličeje. Byla to tvář všecka zrytá vráskami, s protáhlým nosem, se smyslnými záhyby kolem rtů; šedivý plnovous byl nepěstěný, dlouhý, žíňovitý. Zpod cylindru tlačily se vlasy v neurovnaných kadeřích na huňatý límec kožichu ... Ten člověk je faun ... faun ... myslila Ilona, podléhajíc illusi cizincova obličeje.

Budova před nimi byla jedna z těch vill, jež XVIII. století vykouzlilo s tak hravou raffinovaností pro aventury a tajná dostaveníčka. Vysoká prejzová střecha rýsovala se na modrém pozadí nebes; ve všech osmi barokních oknech průčelí zářilo světlo.

Přišel nějaký člověk a beze slova otevřel dvéře. Ilona spatřila osvětlené schodiště, vinoucí se do spirály, všecko z bílého mramoru a tak jemňoučké, jakoby bylo určeno pro loutky komtessek. V malých vásách usmívaly se těžké růže, rozeklané orchideje, modré oči fialek.

Jako ve snu kráčela za bizarrním starcem. Zavedl ji do temné chodby a z té ocitla se v komnatě tak velké, že, ačkoli ji osvětloval skleněný lustr se dvěma tucty svíček, zůstaly její kouty temny

»Přijdu hned ...« řekl neznámý a odešel.

Ilona, ponechaná sama sobě, začala prohlížet pokoj, v němž se nalézala. Zdálo se jí, jakoby tu ještě před hodinou bydlila nějaká žena. Na stolku ležel vyšívací rám s jehlou, zatknutou v nedokončené arabesce. Zelený papoušek podřimoval v kleci. Noty byly rozloženy na klavíru, v perleťové misce leskly se breloques a několik prstenů, tak jak je neznámá sňala s ruky. A v pozadí, vedle harfy vykládané slonovinou, černalo se klekátko s malým Kristem na kříži, kolem něhož byl přehozen těžký růženec. Každá věc nesla tu na sobě znak jedné ze tří lásek: lásky k přepychu, k umění, k Bohu ... A herečce, prohlížející tyto drobnosti, zdálo se, jakoby i z té nejmenší stoupala k ní předtucha čehosi nesmírně smutného a neodvratného.

V tom objevil se stařec; byl ve fraku, ale jeho faunovské vzezření nezmizelo. Šedivé obočí, rozsochaté jako košťata a vodorovná jízva přes celé čelo dodávaly mu teď, když sňal cylindr, ještě nápadněji vzhled drsné brutality.

Jako krotitel šelmu sežehl neznámý herečku svým nazelenalým zrakem a pokynul jí, aby usedla do křesla v jednom z polotemných zákoutí. Sám přisunul svou židli naproti ní. Oči mu zaplanuly, a poněvadž nerozeznávala jeho tváře, připadalo jí, jakoby se vznášely tmou, podobny dvojici ohromného, fosforeskujícího hmyzu.

»Bojíte se mne?« tázal se.

»Ne ... teď se vás již nebojím ... ale je mi úzko, oh, úzko.«

»Dobrá,« odpověděl. »Podejte mi ruku ... levou, ne pravou. Tak.« Nastala chvíle mlčení. Místo na tepně, kde ji sevřely prsty neznámého, pálilo zpěvačku, jakoby na ně oheň sestoupil.

»Milá slečno Ilono,« začal neznámý, »vy věříte v lásku, že ano?«

»Ano,« odpověděla.

»Věříte v lásku jako všechny ženy vašeho věku, které neprožily nic anebo velmi málo ... He, he ... Vidíte, jste v bytě osoby, která mnoho, mnoho milovala. Zemřela před hodinou ... ale do toho nám nic není ... naprosto nic ...«

Zpěvačce proběhl mráz celým tělem, neboť neznámý mluvil tak klidně, jakoby se jednalo o nejlhostejnější věc na světě.

»Velká láska provázela ji po celý život ... po celý život ... Hm ... Dovolte ...« povstal a sáhl pro cosi do jedné z přihrádek malého stolku. »Tyto dva svazky dopisů a tato skříňka je všechno, co jí zbylo z lásky, která trvala po celý život. Obraťte se ke světlu a podívejte se do skříňky. Vidíte, co je uvnitř? Tři uschlé růže, železniční lístek, prsten, perlový náhrdelník ... to je vše; a v dopisech ... v dopisech naleznete mnoho slz, mnoho, mnoho slov, která lze svěřit jen papíru, a která mohou být jen šeptána. A teď ... milá slečno ... teď ... he, he ... představte si, že ta žena zemřela, poněvadž ... ano, poněvadž se před týdnem přesvědčila, že po celý život, který byl jedinou obětí pro milence, podváděl ji se služkami, prodajnými ženštinami a ubohými soubrettami ze chantantů.« Dokonč.

PAVEL LIST:

TEMNO V DUŠI.

NOVELLA

Pokrac.

Vojnar zpozoroval ženinu nervosnost. Lékař radil cestu do Janských lázní.

Valerie dlouho se rozmýšlela. Má odejet, teď? Bez něho? Na to není ani pomyšlení. Chtěla jej míti na blízku. Což aby přijel za nimi? Slíbil, že přijede, ale jen na nějaký den. Mluvil nadšeně o horské turistice. Ona prohlásila, že jí lékař radil volné stoupání do vrchů.

Před odjezdem navštívila přítelkyni. Zdála se jí zasmušilou a znepokojenou, bylo jí trapně a nevolno v její společnosti.

VIII.

V rozkošném obleku turistickém čekala paní Vojnarová na adjunkta Slámu pod verandou hotelu. Těšila se již, jak zazáří jeho oko, až ji spatří.

Její duše byla naplněna vůní a jasem nádherného rána červnového. Veliká touha zachvívala jejím srdcem.

A podobné rozechvění, podobné radostné vzrušení touhy zjevilo se v pohledu i v neklidném hlase adjunkta, když konečně přišel.

Po krátké snídani vydali se v kočáře na cestu. Vojnar ovšem nejel. Cesta do hor mu byla obtížnou.

Ale když pohlížel za odjíždějícím kočárem, bylo mu náhle tak, jakoby se měl za nimi rozběhnout. Byli již daleko, nedostihl by jich . . . .

Konečně ocitli se v horské úžlabině mezi strmými skalami na obou stranách, po jejichž bocích malé domky roztroušeny bělaly se jako pasoucí se ovce. Byli z dostřelu lidské zvědavosti a slídivosti pohledů.

Adjunkt přisedl blíže k Valerii, těsněji k ní se přivinul a ovinuv ruku kolem jejího těla, stiskl ji na svých prsou. Pod bílou halenkou jejího obleku pocítil vlnění její vzdutých ňader. Tázavě vzhlédl k usměvavému nebi jejích očí, vyjadřuje svůj vděk pevným stisknutím její ruky.

Vášnivě líbal její vlasy vonné, její uzardělé skráně, její horké rty, planoucí touhou. Oddali se bezstarostně opojnosti té krásné chvíle.

Nořili se do rozkoše nových a svěžích pocitů v tom lahodném okolí, kde jim do vzdechů a zvonění polibků ševelila píseň lesa a kde je ovívala ambrosická vůně.

Mluvil k ní v náruživém stlumení přerývaného hlasu a zval ji svou ženou, svým andělem. Minulost byla zapomenuta, budoucnost nebyla ničím, patřili jen kráse a rozkoši přítomnosti.

— — — — — — — — — — —

Kráčeli sami v hlubinách lesů, po strmých stezkách vstoupali vzhůru.

»Nezapomenu nikdy na tato místa . . .« pravil adjunkt, jdoucí za ní.

Obrátila se a její tvář uzardělá, zahořela ještě více: »Nikdy!«

»Tys mi vším!« pravil s horoucností vášnivě milujícího.

Vstoupali k malebné a snivé partii lesa, zakončující »Obří důl«. Těšili se, že si odpočinou v »Obří boudě«.

Konečně po poledni ocitli se v restaurantu pro turisty. Bylo v něm dosti pohodlí a útulnosti. Usedli do kouta jídelny jako dva manželé Sláma o tom žertovně cosi prohodil a ona se rozesmála.

Sláma odmávl prudkým gestem chmurnou myšlenku, smutný stesk a přihnul si rázně ze sklenice piva. Připili si pak oba. Bylo jim radostně a volně na té nádherné horské pláni . . .

Ale ona byla nervosní poněkud, myšlenky její těkaly plaše. Ptala se ho náhle, bude-li ji mít vždy tak rád.

»Vždycky! vždycky! vždycky!«

»I pak — až se stane, co čekáte u vás v rodině? . . .«

Zachmuřil brvy a prohodil rázně a ostře: »I pak!«

Vrátili se pozdě do lázní. Byla již noc, když je kočár přivezl domů, kde je starostlivě očekával Vojnar.

IX.

Když adjunkt z lázní odejel, pociťovala Valerie nevylíčitelný stesk, který ji umořoval Všecky její myšlenky pojily se k jeho bytosti. Rozkošná letní jitra, procházky po lesích, příjemné okamžiky za tichých večerů pod verandou neměly pro ni půvabu.

Vojnar nedovedl si vysvětlit její nynější nechuť pro společnost a její odpor proti zábavě jakékoli. Uvažoval často o změně ženina chování, usedaje večer pod verandou. Býval tu často sám, opuštěn ženou, která dlela v pokoji. Radil se i s lékařem. Doktor krčí jen rameny. Doufal, že nastane obrat u paní Valerie ve zdejších horách, sliboval si nejlepší účinek silného, horského vzduchu v naprostém klidu při lehké zábavě.

Vojnar byl neklidný a počal být nedůvěřivým. Tušil cosi a chtěl poznat všechno!

Byla stále podrážděnější a náhle prohlásila, že to v lázních nevydrží, že chce do Prahy.

Vojnar namítl, že jsou tu teprve čtrnáct dní, a že přece měli v úmyslu ostati čtyři neděle.

»To není možné! Musím odtud. Prosím tě o to.«

A sepjala ruce před ním.

Hleděl na ni soucitně, vida ji tak zmírněnu a žasna nad bolestným výrazem její tváře.

Požádal ji, aby povečeřela s ním na verandě, pak že promluví o odjezdu.

Postavila se k otevřenému oknu verandy a hleděla do údolí. Verandy protějších vill byly oživeny. Bělaly se tu letní obleky dam a flanelové, bílé kabáty pánů. Občas dolehl k Valerii smích. Netečně, bez účasti přihlížela dnes tomu večernímu besedování. Hořklo jí na rtech, které se křivily pohrdáním . . .

»Nu, není zde krásně?« ptal se Vojnar, podávaje jí židli.

»Nebaví mne to víc. Dosti jsem se všeho toho nabažila.«

»Stýská se mi po Praze,« doložila mimoděk nahlas a sama se zalekla těch slov, když jí splynuly se rtů.

Vojnar dobře postřehl přízvuk slov i ruměnec její tváře, ale mlčel.

Po večeři opřela se Valerie rukou o rám okenní a zahleděla se v úval, kterým se míhala cesta žlutým pískem posypaná a ztrácela se v lesní úžlabině, vedoucí hloub do hor. Vzpomněla na nedávnou cestu Obřím dolem a na přítomnost Slámovu. Jak často se hroužila v těch vzpomínkách! Dosud chová jeho krásnou hlavu ve svých dlaních a čte všecku lásku z jeho očí. Proč jen tak krátce trvalo to štěstí? . . . Dnes dostala psaní od něho, hustě popsané čtyři stránky jí napsal a v každé řádce blouzní o štěstí, jež našel v jejím objetí. Vřelost jeho slov, něha jeho vyjadřování, teplo jeho opravdovosti dojímá ji k slzám . . . .

Ani nepozorovala, že Karel stojí u ní. Ulekla se ho skoro. Proč je dnes tak divný, tak pozorný? Odvykla tomu u něho

Vojnar vyložil se z okna a pokuřoval si.

V protější ville seděli také manželé jacísi podle sebe. Ona objímala mužovu šíji a třela skráň svou o jeho spánek, hrajíc si s jeho knírem

»Vidíš, jak ty se tam mají rádi!«

»Nedívám se tam,« řekla suše.

»Tak se jen podívej, jak se milují. A ty's mě už dávno nevzala takhle kolem krku «

»Nemám ani pomyšlení,« řekla upřímně.

»Pozoruji, že jsi pozbyla chuti k životu rodinnému a že se zabýváš jinými myšlenkami, Valerie! Nechci tě však kárat, poněvadž vím, že to je přechodné všecko a že budeš zase takovou, jakou jsi byla a jakou býti jsi slibovala,« dodal významně.

Neodpověděla . . . Pohlížela upřeně k obloze. Byla zádumčiva. Pociťovala nejistotu, úzkost a těžký stesk.

Náhle ucítila rámě Karlovo kolem své šíje a polibky jeho rtů na svých očích.

»Co chceš?« vymkla se mu prudce z objetí, vztyčivši se před ním zděšena.

»Čeho se lekáš?«

Rozpřáhl poznovu náruč, chtěje ji políbit. Zatoužil po ní jako už dávno ne.

»Pusť mne!« zvolala drsně, odstrkujíc ho od sebe.

Hysterický pohyb jejích rukou a vzplanutí jejích přísných očí odzbrojily ho úplně. Dokonč.

JOSEF K. ŠLEJHAR:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

A tady že co je, to dočasné dílo hmoty a jejích strašností v jejím rozpoutání, že není definitivní podstatou, v níž navždy bylo by životu neblaze vyspěti a z které nebylo by pak vysvobození, jako z pekelné vřavy, když zachvátila odsouzence, ale že vše zde je pouhou průpravou ze strašnosti k blahosti, z temnosti k světlu, z hříchu k cnosti . . . k tomu světu království božího na zemi, jehož příští jakoby se náhle zjevilo jeho zrakům tak nedaleko pro veškeré stvoření, v němž nikdo nebude vyjmut. Bylo mu u horoucím, neskonalém přesvědčení, které jako vlna zalila jeho duši, že není a nebude moci, která by mohla život navždy zatratiti a že není ani takové prostopášnosti a mravní zvrhlosti, byť v opanování neřesti všeho zla, které by bylo s to vše navždy zprzniti. Nic, nic že není ztraceného, jásala duše své horoucí přesvědčení. A ve všem že vyjmouti se může nevystihlé doufání a vše nalézati své nejvyšší útočiště, neb žádný hlas pozemskosti není vyloučen z chóru nebešťanů, pějících od věků do věků své alelujah! . . .

Tak jakoby byla rozprávěla jeho duše, když zastavil se na onen poslední okamžik, kdy u vzletu v bránu nového žití ohlédáme se vždy ještě jednou tak významně zpět, na své terase jako na trůně svrchované despotičnosti nad vším tím zvířeným zde otroctvím života. Jeho duše poprvé tu okřála, z její oblasti setřelo se dnes poprvé to zlověstné ztmění, jež vždy ji halilo. V tom slastném a vítězném odevzdání se nacházela, jemuž patřila vší svou podstatou, osvobozena ode všeho zemského spjatí . . .

Těch patnáct mužů v pouhých kalhotách a škorních, co bylo jim jediným oděvem, s trupy zcela nahými, zarostlými, kostnatě vysedlými,

jejichž každý tvar zdál se v sobě zpodobovati jakési křečovité dávné utkvění té jejich strašné otrocké práce, pleti žlutohnědé, přecházející až do zelena, naběhlé a lesklé od těch všech syrobů, unikajících z centrifug, které obsluhovali, hnusných, mazlavých syrobů, v nichž bylo se jejich tělům jaksi broditi; mužů to o žilnatých, příkrých krcích, jako sežehlých, strávených a sevřených až do jakéhosi zalknutí svými nepoměrnými ohryzky, jaké vyjmou se lidem při jisté neustávající nadměrné vypjatosti života, mužů o hlavách plných vlasů a vousů v pustotě splývajících, na něž nezbylo nikdy času lépe je opatřiti, a dodávajících jakési divosti a příkrosti hlavám těm, které tanuly jako v násilně udržované úpornosti, mužů se sevřenými, nějak strmě vysedlými dásněmi, jakoby navždy bylo jim v sebe se zatíti, zraků vyjmutých v ostré, uřícené zření, jakoby v jejich zornicích připraveny byly napjaté tetivy, následkem onoho jednostranně pronikujícího hledění, jež jakoby po celý život navykli říditi jedině na ona místa jediná, která byla vnitrem a obsahem těch demonických centrifug a jež stala se jim posléz celým jejich obzorem, zraků vyznačených jakýmsi bezejmenně trudným zakletím ve svých pohledech, neb těmi nevytanulo snad nikdy nic zářivějšího, v čem by jinak rozepláti se mohly!

Těchto patnáct mužů jakoby podle téhož typu nevybavitelné příkroty tělesného jařma stvořených, majících v křečovitě sevřených, hrubých, naběhlých, kloubovitých hrstech po dřevěné massivní lopatce, které jakoby nemohly se spustiti, a z jejichž těl pot se řinul, o nějž nebylo čas se starati, mísící se svorně se všemi syroby, kterýž jakoby byl výronem vlastních jejich uřícených duší, odsouzených jako u věčnost tohoto uřícení, jímž sám život zdál se ubíhati! Těchto patnáct mužů na dnešek na 18 hodin jako připjatých bez ustání skláněti se v měděné bubny centrifug, když vždy po jejich zastavení hned jako v zápolení shonu cukerný jejich obsah vyjímat se jali, při čemž ta jejich těla vždy v jakési křeči se spjala, dostihující na nich každé živé součástky, — a když se ono stalo, aby znova buben co nejrychleji naplnili cukrovou massou, a když ďábel centrifug se rozšílil ve svůj tanec, přihlédajících v ustrnulé němotě, za níž jen ten pot z těl tam hojněji vyplýval v celé nerušeně řinoucí se záplavě, až by zase nastal dle barvy odtékajících syrobů čas centrifugu zastaviti, by pak na novo dávali se v chvatný shon vybírání cukru a nového zase plnění, v čemž jakoby jednalo se o divý překot, neboť pracovalo se akkordně a těchto 15 centrifug nesmělo zaháleti ani chvíli, aby postačovaly pozříti všechny massy jim dodávané!

Těchto patnáct mužů! Činiti mohli dojem příšernosti nezměrného uřícení a uštvání. Za svých úvah patřil nyní na ně jako v hypnotickém zaujatí, nemoha s nich pohledem se odchýliti, jakoby v jeho smysly vstoupili mocí přízraku. Ze záludy rozplynulé vší jeho duší začalo ho najednou divně burcovati těchto patnáct mužů. Neochablý, příkrý rytmus těchto patnácti těl v jedné řadě jako v galejním sdružení se naklánějících, chvíli s čímsi u vypjatí všech sil zápolících a pak ustrnujících na chvilku v té své póse, v níž ponure kameněli, jakoby začal se úporně vkládat v ten rozzářený soulad jeho vnitřní, zabíraje s sebou celou jeho bytost. V blahost jeho rozjásanou, která žehnáním a doufáním celý život zahrnovala, nic nenechávajíc opomněného, jakoby náhle zasáhl úder trýzně tak mučivé a nevýslovné, že div ve svém nezměrném očekávání štěstí naplňujícího se nezaúpěl. Ledová ruka sáhla mu na blaze teplá ňadra, a v záludně jihnoucí oblast jeho duše, tající jakoby obláčky v nebeské modři, vedral se závan mrazivý. Bylo to takové nevystihlé hnutí všech zdrojů duše, takové shroucení se vniterné, v němž jakoby každý záchvěv usedal v nářku nezvěstném, jako když osudem uprostřed zářivé pohody zavane a projme se mrákotná tucha podzimu. Jak tu prozřel, jak sevřelo se mu srdce a jakoby mučivě sebou zadrásalo. Těch patnáct mužů tam ujařmených u strašné vysilující práci do úpadu, jež začala a skončí jejich životem, a kteří jakoby neměli nikdy mládí, radosti, naděje, útěchy, úlevy ani odpočinku, vytanulo jeho duši jako milníky na té nejhroznější cestě života, na které značily, co zbývá ještě uraziti mil této strašnosti a spousty životní. Vytanulo mu v jeho přízračném vidění jako patnáct příšerných sloupů krvavého hrozného označení, s návěštím muk, zoufalství a beznaděje, kamkoliv na té cestě se spěje. A byl by tu serval se sebe šat, ten vzácný, vábný šat, v nějž dnes se vymodil, zošklivilo se mu každé ponětí blahobytu, to každé sousto pochoutek, jež kdy u vybírajících si laskominách pozřel, jaksi vzpříčilo se mu v útrobách, všechno, čím slynul jeho život u zdání výhod a předností, v překotu poznání hříchu odmítal, zločinem a hříchem připadal mu celý dosavadní život jeho před tváří života těchto patnácti mužů, byl by se zřekl vší své moci zde, jež tuto cestu života pomáhala naplňovati mukami a zoufalstvím, všechna ta jeho moc a jeho nadvláda a jeho důstojenství zde připadalo mu jako v katanském zpodobnění, které rve život a duši u vynášení krvavých ortelů. Byl by se sebe serval celou svou bytost dosavadní, potlačil celé své vědomí, jež takto musilo nabývati o sobě poznání, byl by se náhle vydal v každou oběť, aby jen toto zatracení vykoupil . . . Pokrač.

FEUILLETON.

† JOSEF DURDÍK.

Významná a vážná postava zmizela z českého světa vědeckého a literárního. V posledních letech byl vzdálen vší činnosti, nežil vlastně pro nás, churavěl a tyto dny dotrpěl znamenitý filosof a kritik, Josef Durdík. Z jasné výšiny svého světového názoru, v němž dosti harmonicky se pojil sen metafysika s myšlenkou kritika a přírodozpytce, ovládal všechen kulturní život, pracoval ve všech možných oborech, dnes Leibnitz, zítra Shakespeare, jindy Rafael byly předmětem jeho úvah, rozborů, v nichž vylévala se jeho ušlechtilá mysl, jasně vyhraněná, ladně vedená. Josef Durdík byl učitelem vzácných vlastností, jeho přednášky byly stejně oblíbeny u studentstva jako u obecenstva. Též mnoho působil ve veřejném životě, patřil mezi budovatele Národního divadla. Durdík studoval na pražské universitě filosofii, mathematiku, přírodní vědy, roku 1869 se habilitoval spisem »Leibnitz a Newton«, byl professorem na akademickém gymnasiu, r. 1874 stal se mimořádným a r. 1880 řádným professorem filosofie. Byl vynikajícím kritikem divadelním a vlivuplným kritikem literárním, jeho esthetická a kritická činnost zasluhuje ocenění důkladného a neostane beze stopy. Z jeho děl jmenujeme: »Aesthetika« (1875), »Poetika jakožto esthetika umění básnického« (1881) a »Dějiny novodobé filosofie« (1870 a 1887).

RICHARD MUTHER: DUCH ROKOKA.

Leží, tak vypravuje báj, kdesi ve světě ostrov, jenž zván je Cythera. Stále modré je tam nebe, věčně kvetou růže. Ve dne dřímá tiše jako spící Růženka. Leč na večer, kdy zem se halí v mlčení, vládne na Cytheře šumný ruch. Amoretti nastupují svoji službu. Chystají si koráby, aby převlavily poutníky, již čekají tam na druhém břehu. Jsou to mladí pánové a krásné paní, ne hnědou kutnou odění, ale hedvábím a sametem, květinami ověnčené pastýřské hole v rukou. A když vstoupili, když člun se opět blíží začarovanému ostrovu, tu svět je zapomněn. Měkká, smyslná atmosféra je obklopí; růže voní, hrdličky cukrují. Mramorová socha Afrodity třpytí se v zelených snětích, a s tlukoucím srdcem klesají k nohoum bohyně.

Toto dílo je triumfujícím titulním obrazem k umění 18. století.

Když nastalo 17. století, zmítal duch vzrušení, divoké zbožnosti světem. Konala se pokání v pytli a popelu po humanistickém bloudění renaissance. Pak došlo ke kompromissu. Katolicismus protireformace, z počátku tak temně hrozivý vnesl ve Flandrech smyslnou radost a tělesnou rozkoš i do věcí onoho světa. Francie přesadila nádheru barokního umění z kostela do paláce. Na místě svatým sloužila slunnému králi. Leč konečně skončilo století, jak začalo. Roi Soleil zděsil se sám své bohorovnosti. Jeho nešťastné války, jeho peněžní tísně, úmrtí v královské rodině — všechno ladilo jej chmurně. Hlučné zářící slavnosti přestaly. Móda býti veselým, zanikla; toť stálý nářek, jenž vane dopisy Alžběty Charlotty. Ve spojení s paní z Maintenonu vydává edikty víry, dává stavět kostely a čísti mše. Trappisté a šedé sestry plížily se síněmi kdysi tak zářícího zámku. Francie měla na počátku 18. století více klášterů než Italie. 90.000 obnášel počet mnichů a řeholnic, 150.000 počet duchovních. Velcí řečníci kazatelen používají všech prostředků své zářící výmluvnosti, aby volali Paříž k pokání. Nudná, s hůry vnucená zbožnost, mnišský duch tížily zemi.

Tu zemřel velký král a společnost si oddechla. Nebylo třeba víc předstírati svatouškující, rozmrzelé tichošlápství, nebylo více třeba zívat za vějíři. Neboť vladař sám, Filip Orleánský, odhodil první masku. Všechna životní radost, doposud v kleci zavřená, vzkypěla. I peníze byly po ruce, aby ukojily všechna přání. Pokud žil Ludvík XIV., zůstaly smělé obchodní projekty spekulanta Lawa pouhými plány. Vévoda Orleánský byl rychle získán. Řada akciových podniků a založení přivedly summy do oběhu, jež dovolovaly nikdy nebývalý přepych. Lidé se modlili, lidé chtěli se radovat, lidé se nudili, lidé chtěli být veselí.

Podobizny ukazují, že vstoupilo náhle zcela jiné lidstvo na jeviště. Není víc žádných pyšných generálů, žádných důstojných arcibiskupů a slyšení udělujících ministrů. Jsou jen muži módy a elegance. Všichni chodí galantně, mluví galantně, usmívají se galantně, znají nejkrásnější poklony a jejich účinek na něžné pohlaví. Ne více vážné, ale měkké a růžové jsou tahy obličeje. Ne více imponující, ale jemný a ozdobný je postoj. Toiletta, dříve slavnostně ztrnulá, koketuje elegantní nedbalostí a obrací se k ženskosti. Samet a hedvábí ve všech odstínech, krajky jako nákrční ozdoby a jako manšetty, vyšívání zlatem, stříbrem a hedvábím nosí i staří páni. Všichni jsou tak pružně štíhlí, tak zženštilí a věčně mladí, tak půvabní a růžovou vůní prováti, jakoby to nebyli ani žádní muži, ale dospělí amoretti.

Ještě nápadnější je proměna, již prodělávají ženy. Ženy z konce 17. století ve svých tuhých kosticových živůtcích mají olympickou junonickou velkost. Majestátní a plná je postava. Oslnivá ňadra a skvoucí ramena noří se z hermelínového pláště. Ale jsou též neženské, nepřístupně vznešené: typ Ludvíka XIV. a velkého kurfirsta přeložený do ženskosti. Přísně sevřená jsou ústa, energicky mužné je čelo. Oko hledí pevně, kovově chladně pod tvrdým obočím. Tučná a bezvýrazná je ruka. Jsou to ženy jako pyšná Montespanová, při jejímž spatření Hebbel zvolal, že takovou ženu smí jen král milovat. Nyní není již žádných žen majestátní krásy. Jestliže se zdály tenkráte všechny 40 roků staré, jsou nyní buď pod 20 nebo přes 60. Jestliže se snažily tenkráte imponovat plností tvarů, jsou nyní etherickými zjevy, jež ozařuje jen esprit a pikanterie. Postavy tenkráte mohutné, jsou jemné a lehké. Obličeje tenkráte pyšné, jsou dětinské, nejsou více líčené, ale jasně pudrované. Linie úst pozbývají své hrdé vážnosti a vlní se tichým šelmovstvím a roztomilým jemným úsměvem. Poprsí pozbylo své plnosti a rýsuje se jen lehce pod hedvábnou šněrovačkou. Dokonce i šperky jsou jiné. Těžké prsteny a řetězy, jež dříve se nosily, ustoupily něžnému filigránu. Po zálibě pro imposantní následuje záliba pro graciésní půvab, po nepřístupné, chladné vznešenosti vnadná, pikantní svůdnost, po důstojném koketnost, po triumfu čisté tělesnosti spirituelní krása.

Též život těchto lidí stojí v příkrém odporu k životu minulosti. Tenkráte byl král středem, kol něhož vše se točilo. Idea o bezpodmínečné samovládě šla tak daleko, že vlastní bratr v Ludvíkově přítomnosti musil zůstat stát. A tento slavnostní dvorní ceremoniell ovládal svět. Buď šli, k vůli paní z Maintenonu do kostela, nebo pohybovali se s důstojnou upjatostí, hołdujíce králi, v nádherných síních versaillského zámku. Nyní je Ludvíkovo rčení »Stát jsem já« vystřídáno jiným: »aristokracie je lidstvo«. Jako palácová revoluce začíná to, co na sklonku století končí ve veřejné revoluci lidu. Dříve skupena kolem královského trůnu, jde aristokracie nyní svou vlastní cestou.

Kostel a zámek, to jsou dvě místa, kam se více nechodí. Náboženské nadšení, jež v 17 století ještě jednou vzplanulo, je mrtvé. Jakoby se chtěli odškodnit za nátlak, jejž přinesla poslední pobožnůstkářská léta Ludvíka XIV., koketují nyní s atheismem. Již r. 1710 píše Tyssot de Patot svůj román »Voyages et aventures de Jacques Massé«, ve kterém píše o Kristu jako o Mohamedu neb Confuciovi. Později zbaven Natoire, ředitel francouzské akademie v Římě, »pro přílišnou zbožnost« svého úřadu. Po století náboženských válek následuje století, jež ponechává každému, aby byl šťasten po svém způsobu,

po době posledních světců doba duchaplných posměvačů, kteří nevěří ani v ráj ani v peklo.

> Ci gît dans une paix profonde
> cette Dame de volupté
> qui pour plus grande sûreté
> fit son paradis de ce monde.

zní náhrobní nápis markýzy z Boufflerů, a tato slova mohla by státi na většině hrobu 18. století. Toužili-li dříve po nebeském ráji, užívali nyní života plnými doušky a umírali s radostným vědomím, že ho užili. Tak jak George Sandové babička vypravuje své vnučce: »Tvůj dědeček byl krásný, elegantní, pečlivě oděný, jemný, navoněný, čilý, roztomilý, něžný a veselý až do smrti. Tenkráte nebylo ohyzdných tělesných bolestí. Člověk umřel raději na plesu nebo v divadle než ve své posteli mezi čtyřmi svícemi a ohyzdnými černými muži Užívalo se života a když přišla hodina, kdy musíme jej opustit, nepokoušelo se ostatní oloupit o radost života. Poslední s bohem mého muže bylo vyzváni, abych jej dlouho přežila a život si zpříjemnila.« Nebyl by poznal sladkost života, kdo nežil před 1789, píše Talleyrand.

Královské cesty nepatřily k příjemnostem života. Proto prchá se nyní z dusného dvorního života do veselé Arkadie, z nádherných síní ven do přírody. Vládla-li tenkráte repraesentativnost, nutnost upjaté, pevně stanovené etikety, miluje se nyní Laisser aller, touží se po bezstarostném požitku. Krásnějším než nádherný palác zdá se být slamou krytý selský dům, jejž lze koupit na venkově. Krásnějšími než ztrnulé sady Lenôtra jeví se lesy a pole, kde zvoní zvonky krav, dvorce s kurníkem a holubníkem. Na lukách, u potoků a na pasekách — táboří se nenuceně. Bals champêtres, déjeuners sur l'herbe se pořádají. Tančí se graciésní gavotty a škádlivé menuetty. Pospíchá se do blízké vesnice, kde slaví venkovani výroční trh. Slavnostní dvorní šat je odložen, paruky zmizely a v ozdobném venkovském kroji představuje se sedlák a selka, pastýř a pastýřka. Ludvík XIV. dal zavříti r. 1697 italské divadlo, ježto si dovolili herci výpady na paní z Maintenonu. Vévoda-vladař otevřel r. 1716 opět italskou komedii, a toto hraní komedie bylo od té doby důležitou částí v zábavném programu vznešeného světa. V plesích, divadelních představeních, hudebních večírcích a hlavně v maškarádách míjí čas. Nejen herci z Comédie française, z Comédie italienne a z opery byli často voláni do Palais royal. I tanečníci na provaze připouštěni do salonů. Mladí páni učí se u nich Dámy studují s herci kusy, jež provozují na svých soukromých jevištích. Bylo to tak veselé, skytalo to tolik látky k drobným intrikám a galantním prožitím, nositi pestré cetky Pierotta a Colombiny.

Neboť jako etikettou opovrhovalo se skrupulésní stydlivostí, ježto zdála se pedantickou. Manželství platilo za obraz v šedi, jehož jednobarevnost nutno zjasnit růžovými tóny. »Tato Julie«, píše paní z Pompadouru po přečtení Rosseauovy Heloisy, »jaké to fádní stvoření.« Paříž byla tenkráte kouzelným krajem, kde stýkali se nabobové celého světa, ostrovem Cytherou, jenž přijal každého, kdo přinášel s sebou peníze, ducha a radost života. Leč i smyslnost nabyla nyní nového odstínu. V grand siècle, které znalo jen mohutné, pathetické, byla velikou vášní. Brutálně a zvířecky namaloval ji Rubens. Nyní byly nervy umdlené. Nesnesou více silná vzrušení, jen diskretní, delikátní. Tak mění 18. století, jež miluje jen co je malé i lásku ve flirt. »Velké vášně,« píše Mercier, »jsou dnešního dne vzácné. Nebijí se více pro ženu, nevidět žádného opuštěného milence, který jedem snaží se uniknout svému utrpení.« Co vyslovilo se dříve vzdechy a stony, řekne se nyní žvatláním, lehkou causerií. Není žádné žhoucí žádosti, žádné prudké síly; jen umění v dvoření se, lichocení a klanění se, ucházení se a nytí, pikantní úsměv nastoupí místo širokého rozšklebení, galantní hry pastýřské místo brutální drsnosti. Noví lidé potřebují nového umění. Veliká kulturní proměna, jež se udála na počátku století, byla tedy provázena stejně hlubokou esthetickou revolucí.

Před tím heroický Corneille, klasicky přímý Racine ovládali literaturu. Po těchto okázale slavnostních stylistech, kteří kráčejí na vznešeném kothurnu, následují nyní duchaplní rozprávěči, kteří mluví jiskřivě půvabným tónem, aniž by byli kdy neohrabanými, o lásce, jen o lásce. Nervosnímu cítění doby neodpovídalo více stále stejné opětování železných taktů. Proto rozkládají se tyranské rythmy alexandrinu. Šumící periody Boileauovy rozprskávají se v ohňostroj ducha, vtipu a rozmaru. Škádlivá gracie nastupuje v dopisech na místo rozvláčnosti. I Amadisové a Robinsonové, všechny ty romány, jež se odehrávají v Číně, označuje arkadický rys století. Vše přirozené, bezstarostné, svobodné, jež postrádají lidé doma, hledají v dáli, na osamělých ostrovech a v říši Confucia. Neboť k Číňanům poutá je zvláštní zájem Přinesli čaj, nový nápoj, který je pro 18. století tak významným, jako pro 19. pivo. Zároveň pokládáni za šťastný přirozený národ, který prost dvorních pout, žije rajsky vesele na březích tichého oceánu.

S touto proměnou literatury jde parallelně umění. Architektura, jež dala v 17. století vznik největším kostelům a největším královským zámkům, tvoří nyní nejjemnější paláce a letohrádky. Šlechta, připoutaná dosud k Versaillu, staví si svá vlastní obydlí Faubourg, Saint-Germaine, villy kolem Paříže vznikají. A sloh těchto staveb je opakem onoho, který dříve vládl. Ježto nenávidí se v životě vše mohutné a heroické, musí též architektura se vystříhat vší tíže. Po mohutném následuje ozdobné, po oslňujícím útulné. Pokoje se zmenšují, neslouží více repraesentaci, nýbrž pohodlnosti, jemnému požívání života. Místo ve ztrnulých, lesklých, nádherných siních — jež se vyhražují zvláštním slavnostem — žije se, miluje se a hovoří se v malých salonech a budoirech. Z článkování stěn mizejí poslední zbytky tektonické výstavnosti. Neboť nic pevného, nic hmotného nesmí rušit ladnost. Když lidé tak dlouho snášeli tlak královský a nyní se osvobodili, odnímají nositelným článkům jich stavební funkci a činí z nich veselé osoby, jež radostně lehce, jen ještě ze zdvořilosti hrají úlohu karyatid. Když ukazovala se dříve odměřená důstojnost, jest třeba též ornamentu propůjčit onen volný pohyblivý vzlet, jaký vládne v životě, jest třeba, aby měl ony plynné tvary, ony okouzlující nezpůsoby, jimiž světák se přesunuje přes pravidla etiketty. Květiny a arabesky, thyrsus a pastýřské hole, sklenice a hrozny, faunové a nymfy proplétají se v rozmarně laškující hře. Dokonce i nesymetričnost rokoka má své psychologické vysvětlení. Když bylo nutno žít tak dlouho pedanticky vykrouženě, pociťovala se taková radost ze všeho nevázaného a rozmarného, že nejvyšší ze všech dřívějších zákonů krásy, symetrie, úmyslně opomíjen, vyhledáváno vše, co pravidelnosti se posmívá ve zpupném rozmaru. Dokonč.

LITERATURA.

Carlyle: Dějiny francouzské revoluce, II. díl. (Sešit 9. a 10. po 90 h. Vychází jako 52. dílo »Vzdělávací Bibliotéky-Sbírky moderní četby«, vydávané K. Stan. Sokolem v Praze, Marianská ul. 21.)

Geniální péro velikého anglického historika a filosofa líčí v tomto II. díle uchvacujícím způsobem poslední křečovité záchvěvy francouzské monarchie. Druhý díl vrcholí ve vysoce dramatické scéně, kdy král Ludvík XVI. před útokem lidu prchá do Zákonodárného Shromáždění, co zatím žoldnéři švýcarští hynou v marném boji. V sešitě 10. počíná poslední díl »Guillotina«.

Z CIZÍCH LITERATUR.

Gustave Kahn: Symbolistes et Décadents. Paris, Léon Vanier 1902. 3.50 fr.

Jak napsal Henri de Régnier, jest dnes pan Kahn jediným symbolistou z těch, kteří stáli nad kolébkou

*

tohoto hnutí. A proto kniha jeho jest vzácným dílem literární historie, velkým souhrnem všech fakt illustrujících genesi symbolismu a jeho veliký rozmach dokumentovaný řadou drobných episod z intimního života literárního. Nenaleznete zde souborné studie theoretického vývoje nebo professorské výklady o podstatě symbolismu. Pan Kahn jest především jedním ze současných pracovníků symbolismu — a pak jest to distingovaný essaista, jasně vidící, chápající a interpretující. A proto podává nám několik pohledů, osvětlujících význačná pole symbolismu, vykládá poměry významných autorů k myšlenkovému agens celku, široký rozhled po celé moderní literatuře, od romantismu až k době nejnovější. Jeho methoda, dle vědeckých zásad tak precisní, neužívá rozvleklých theoretických výkladů, leč v případě nejnutnějším.

Knihu svoji rozdělil autor na tři části, kterým předeslal delší historický úvod. Praví v něm, že symbolism je hnutí, které musilo nastati za každých podmínek, jehož vývoj však nedostoupil dosud svého nejvyššího vrcholu. Dosud patří mu budoucnost. Prvé knihy a revue, jimiž zahájil svou činnost, pocházejí z r. 1886. Byly to veliké zápasy tehdy, kdy romantismus přestával vyhovovati a kdy ozývaly se mocné hlasy, toužící po obratu. Hugovy Contemplations a prvá Légende des siècles podávají maximum toho, co romantismus dokázal. Po nich již Baudelaire nabýval převahy, tvořily se Parnassy, rodily se talenty, navazující částečně na Baudelairea a dlouho zneuznávané: Mallarméa, Verlainea, Rimbauda. To jsou jména, ve kterých odráží se celá prvá fáse symbolismu. Revue se tvořily a zanikaly, významní průkopníci symbolismu navzájem mezi sebou konferovali a esthetisovali; p. Kahn líčí tu četné styky svoje s jmenovanými básníky, zvláště zájem Mallarméův na tomto novém směru, pohřeb Julesa Laforguea a j. Tehdy začíná pro Mallarméa doba kultu a slávy, Richépin píše o něm vzácné studie, čte se Gautierova studie o Baudelaireovi. Fleurs du Mal vzbudily široký zájem pro latinism, ať formální či věcný. Symbolismus nalezl konečně i svoje formální heslo: le vers libre, postavené proti nechutným konvencím v theorii verše. Po těchto předchozích událostech přichází veliká kampaň symbolismu v roce 188?, tvořící vlastně prvý díl díla. Pan Kahn shrnuje zde všechny svoje články, které publikoval tehdy v Revue indépendante. Jedná se zde o Francisu Poictevinovi, upadlém již v zapomenutí; nesprávné chápání symbolismu a Verlainea Julesem Lemaîtrem v Revue bleue vyvolává polemiku. Pak naleznete zde vzácné a suggesce plné studie o významných dílech současných (L'Amour od Verlainea, L'Être od Paul Adama); a pak cizí proudy, mísící se v symbolismus: Dostojevský, Tolstoj, Poe. Konečně široký a pronikavý pohled nestranného soudce na francouzskou literaturu vůbec, od Huga k Lavedanovi. Veliký význam přikládá p. Kahn theoriím a kritické činnosti Verlaineově, zvláště jeho knize: Les poètes maudits, kde básník vytvořil šest nádherných portrétů těch, kteří zdáli se mu nejbližšími; jsou to: Corbière, Rimbaud, Mme Desbordes-Valmore, Villiers de l'Isle-Adam, Stéphane Mallarmé a Pauvre Lélian, jak Verlaine sám sebe nazývá. Konečně jest zde ještě polemika s F. Brunetièrem, kde pan Kahn vykládá názory svojí strany o verši; vymáhá jeho volnost, svobodu a hudebnost — okolnost, která jest jednou z význačných známek symbolismu.

Druhá část knihy obsahuje několik význačných portrétů, oplývajících četnými, bystře zachycenými záznamy, vystihujících umělecký profil dotyčných básníků a plné onoho lyrismu, který činí nám literární studie tak blízkými a přístupnými, který však v nich velice často schází. Jest zde Verlaine, Jules Laforgue, záhy zemřelý právě jako Georges Rodenbach, jehož umění vtiskly rodné Flandry svoji pečeť, Villiers de l'Isle-Adam a konečně Rimbaud, který již v osmnácti letech přestal navždy ve svém vzácném umění básnickém pracovati, a jehož díla jen Verlaineovou péčí byla vydána. Zvláště tento poslední portrét vyniká svojí obsažností; on jest zároveň komentářem pro ty, kteří by nechápali smysl básníka, snad nejmladšího z velkých geniův.

Konečně přicházím k třetí části knihy, která jeví se mi nejdůležitější, neboť obsahuje vesměs práce nové, úzce souvisící se současným názorem uměleckým, jehož autor jest zastancem. Jest zde opět pohled na evoluci umění literárního se zřetelem k budoucnosti. Symbolismus představuje se jakožto hnutí evokované Baudelairem a živené Malarméem, Verlainem a Simbaudem; druhou jeho fasí je t. zv. druhý Parnass, představovaný hlavně dvěma básníky: Francisem Viélé-Grilfinem a Henrim de Régnier. Kapitola L'art social et l'art-pour-l'art obsahuje několik velice cenných dokumentů jak pro umění sociální tak i pro směr opačný. Ale osobní mínění p. Kahnovo směřuje asi právě k tomuto opačnému pólu; on sám sice toho nepraví, ale dá se tak souditi dle jeho veliké úcty pro Mallarméa, dle pečlivosti, s kterou probírá umělecké názory Edgara Poea, dle jeho tvrzení, že socialismus Tolstojův jest jen výhradně umělecký atd.

Pan Kahn dává zároveň vycítiti onu kategorickou nutnost, která tuto změnu podmiňovala. Cítíte, že k effektu tohoto imperativu pracovalo se zvolna, ale se zápalem. Mohl bych ještě zmíniti se o dalších kapitolách třetí části (Études); je tam summárný pohled na všechny frakce dnešní mladé literární Francie, v němž nescházejí ani hnutí provinciální, ani naturisté posuzovaní autorem jakožto špatní theoretikové a dosti dobří básníci. Uvedena jsou zde četná historická data, všechny epochy Parnassu, boje, které podnikal proti symbolistům, a odpor akademie proti jejich verši. Studie o současném francouzském románu sociálním (Zola, Lemonnier, Jules Case, Paul Adam, Barrès, Lumet) a polemika autora René Doumica pro útok, který tento učinil v Revue des Deux-Mondes na dílo Verlaineovo, končí tuto opravdově cennou knihu.

Jest to jenom generalisující rozhled, který zde pan Kahn podává — neboť k úplnosti bylo by třeba rozebrati zvlášť dílo každého symbolisty — avšak právě tím poskytuje se nám možnost poznati duši, to jest niterné hybné síly tohoto hnutí. Objasní snad mnohým, co dosud nechápali. A zůstane jednou z nejlepších knih literární historie poslední doby pro svůj teplý a plynný tón, pro ono kouzelné umění tvorby profilů a přesnou methodu spojující účinek přirozených proudů myšlenkových s drobnými petis-faits a nahodilými episodami o umělecké tvorbě.

Jean Rowalski.

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

Knihou hltavě čtenou, jejíž sešity budou očekávány s napjetím, bude zajisté nové, velké dílo Jos. Kořenského »K protinožcům«. Vyšly nákladem J. Otty dosud dva sešity, nádherně illustrované. Nanejvýše zajímavé je prosté a zábavné vypravování našeho proslulého »globe-trottera« o začátcích jeho cesty do Australie, do pitvorné a kouzelné země protinožců. Nový spis Kořenského slibuje býti skvělým obohacením české literatury cestopisné.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. — 20. ČERVENCE 1902. — * ČÍSLO 29. *

MILOSLAV SILÉN

HORA OLIVETSKÁ.

Vad' večer růžový, šer v bílé domy vcházel,
sen stínů modravý šel v jemném šumu s ním,
sbor zahrad prastarých je vůní doprovázel,
ověšen zářně květem stříbrným.
Vinice bledly, soumrak modrých palem
zastíral snivým temnem Jerusalem.

Šly ženy Judské, hovor jejich tichý
od modrých studní v stkvoucí noc se bral,
a růže, zahrady a olivy a líchy
hvězd přísvit sladký žhoucně celoval.
Šly v smíchu veselém a mnohá z nich a štíhlá
jak luzná květina ve ztichlý dům se mihla.

I snila v šeru tichá Getsemane,
Cedrónský potok dumnou záři tek'
a bílé olivy a vlhké růže plané
vykvetlé luny líbal paprsek.
Šla vůně k pouštím, libá vůně drahá.
Vzduch hořel stříbrem, jasna pln, pln blaha.

Tu Kristus růžemi a zářemi se blížil,
žal rostl tajemný, kam odlesk jeho pad',
a zádumný stín v luny svit se hřížil
tesklivou vůni nesa ze zahrad.
Řek' učenníkům, těžký žal jim stroje:
»Je k smrti smutná, smutná duše moje!

Zde chvíli prodlete, kde vonný stín se koupá
ve svitu luny, a já půjdu výš.
(Stín utrpení tiše k nebi stoupá,
jdu, poslechnu Tě, Otče, půjdu již!)
Ó, bděte pilně, varujte se snění,
by nevešli jste, bratří, v pokušení!«

Tak řekl jim a šel a mijel, travou
se třásl, zmítal svatý jeho stín.
Noc pohnula svou skrání mihotavou
a těžký zármutek pad' tiše do květin.
Hleděli za ním, plni nepokoje,
an šeptal: »Smutná, smutná duše moje . . .«

I padla úzkost k božské jeho skráni,
kles' hořce na tvář, skryv ji rouchem svým.
Noc stanula, v svém tichém plápolání
jdouc krokem vůkol sladce stříbrným.
Otázka rostla na rtech zamodralých:
»Můj Otče, Otče můj, což dlužno pít ten kalich?

Což msta Tvá tajemná, jež den i noc jde blíže,
hněv temný Tvůj, hřích, vina odvěká
o krvi palčivé jen sní a mukách kříže
a utrpení Syna člověka?
Což jenom v žalné údů probodání
smír hněvu věčného se k hříšné zemi sklání?

Rci, Otče můj, jsem sláb, duch můj se leká:
Za vinu tajemnou když krví splatím daň,
zda bude smířena Tvá zášť, msta odevěká? —
Však ne má vůle, Tvá se, Otče, staň!
Když od věků's mne určil k spásy dílu,
mně, Otče můj, můj Otče, popřej sílu!«

Tak modlil se a modrým třesa retem,
pot s čela stíraje se vytyčil a vstal.
A mezi zářemi a bílých růží květem
se k učenníkům sladce ubíral.
Zajati spánkem, tulíce skráň k skráni,
dřímali těžce v bledém luny plání.

»Ó, slabí, malátní, což nemohli jste bdíti
s mou úzkostí ni jednu hodinu?
Kde duše jediná, jež se mnou mře a cítí,
když v těžkém zármutku, mdlý, zmučen, spočinu?
Duch jistě hotov jest, však tělo jímá mdloba.
Bděte, ať neschvátí vás Satanova zloba!«

I vzbudili se plaše spící bratři,
Pán velký, smutný v svitech luny stál.
Viděli, s tesknotou jak truchle na ně patří,
když s okem slzavým se v dálku ubíral.
Jen rukou kýv', již neřekl jim slova.
A mizel v loubí jasně safírová.

Sen věků příštích přiblížil se temně,
z rubáše stínů na tvář Páně dých'.
Hřměl výsměch Satanův nad utrpením země
v přeteskné dumy zraků Kristových.
Divokou bouři nad čelem mu provál.
Sbor mučenníků z temna vystupoval.

Řev arény a cirku v úchvat divý
jak bleskem před zrakem mu zžaslým nyní lét',
ve skocích smrtících lvů zvlnily se hřívy
nad oběť krvavou, než mohla zakvílet.
Teď pokřik zástupů a smích a divá slina
k sluchu svatému se kalným jekem vzpíná

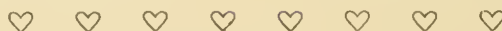
Pak živé pochodně se vztyčily a vzplály,
radostí horečnou se třásl starý Řím
a zpěvy hořících se smutně rozlétaly
dalekým krajem, pustým, truchlivým.
Dlel Nero na trůně a k trpícím se díval.
Řev valných otroků rost', vlnil se a splýval.

V tom zahučely z dálav divé šiky
a srazily se v ryku plamenném,
korouhev s křížem v boj vítala válečníky
na poli krví hrůzně ruměném.
Padala těla, vzteklá píseň hřměla.
Tvář Kristova se ve snu pozachvěla.

A Satan chechtal se a prapor s křížem třímal,
do rojů pohanských jak hromový klín vnik',
kam mečem plamenným a rudým divě hřímal,
sražený klesal k zemi bojovník.
A Satan v předu, Satan všude prvý!
A tenkrát zperlily se líce Páně krví . . .

Pak upad' znova v tiché zadumání,
zrak jeho vznícený teď svatým ohněm plál
Zřel anděla, an snivou kyna skrání
stříbrným křídlem vůkol vzplápolal.
Pil nyní z kalicha a usmíval se, bledý.
Šel k bratřím spícím ještě naposledy.

Díval se na ně. Dřímali tak sladce.
Je budit ze sna teď? Ó, nikoli!
Jsou blízko katané i sladký úsměv zrádce,
jenž krutým ostřím v srdci zabolí.
A oddaně a neruše jich snění
vstříc Jidášovu bral se políbení . . .

JOSEF K. ŠLEJHAR:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

Přerýval se v něm dech v křečovitých záchvatech, jako když srdce najednou ustává ve své životodárné činnosti — to srdce dusilo se a rozplývalo ve svém překotu hoře a jakás divá gesta v nitru jeho začala mávati, a vzchopovalo se v něm a zmítalo cosi, jakoby to srdce nadlidsky vymknouti se mělo ze strašného svého sevření. Na těch patnácti trupech, jež najednou všechny se sklonily, na těch hřbetech, které jakoby nesly drtivou tíhu světa marně se jí zbývajíce, a jimiž tak úporně se vinul řetěz páteře, jehož kostnaté tvrdé články vespol jako v hryzení se splývaly při těch řinoucích se pramenech potu, jimiž zdála se uplývati z těch útrob míza života, jaksi na těch duších, jež zdály se jen proto naplňovati tyto schrány patnácti těl, ne aby k nesmrtelnosti povznášely vyjímajíce život z otroctví pozemskosti, ale proto, aby byly nositeli neodvratného, nikdy neulevujícího vědomí všeho toho zla, které na bytostech těchto bylo pácháno, na vší té podstatě nešťastníkův, jež znamenala nejstrašnější úděl života, — třáslo se to tak to srdce jeho!

Jakýs nesmírný stín zlověstnosti zatáhl mu všechny obzory. Tmělo se a upadalo v jeho duši a nemohla nalézti v tu chvíli útěchy ani opory. A kamkoliv se upjala v nenadálém černém zmatku svém, jako v bloudění na všechny strany pohled úzkostně těká, nebyla by nalezla v tuto chvíli nikde útěchy, nikde východu z této cesty. která jakoby vedla k samému zatracení. A jakoby k věčnému takovému zmítání a zatracení bylo vše odsouzeno v těchto místech!

Třebas byl to jen pouhý okamžik takového obestření duše u něho, mohl mít samu podstatu věčnosti — jsouť takové okamžiky, taková zdání duše, která vystihují nekonečná trvání a momenty jakoby věčnosti, jako jisté perspektivy, v nichž za okamžik u celém ohromivém významu zpodobňují se všechny věci života i smrti . . . V tuto chmuru patřil na prahu ráje, blíže se k místům, kde očekávalo ho veškero naplnění nevystihlé slastnosti života. Tisíckráte patřil u výjevy ony, a dnes poprvé jakoby je uviděl v této jejich zpodobě. Dnes poprvé rozevřela se mu ona perspektiva, v níž náhle a najednou jakoby se dovedly zpodobniti všechny věci života a smrti.

Proč právě dnes, nyní, na tomto prahu? Ano, ano . . . zahárala jeho duše, vzněcujíc se v nesmírné, bolestné extasi, kterou spěje k svému

vysvobození, a hned jakoby všemu porozuměla, a pochopila tajemství svých rozporů — jeť jeho velká láska ne z těch, které ukojují jen svůj chtíč, poskytujíce si vše zadostučinění rozkoše, ale z těch, jež všechen život objímají duši otevírajíce vlastní bránu života Co vše nyní je před tou branou temnot a zmítání života! Ale všechen život může vstupovati. Všemu proroctví, všemu umění, všemu tajemství otevřena dokořán. Cokoliv vchází vstupem tímto, nic nezůstane odmítnuto, vchází-li v očistě a oběti srdce. Rozkoš, nadšení, svatost a všechna pozemskost v objetí této lásky vzejmou se jako v svatozáři, jíž vše se obsáhá. Byla to láska, která jako jarní bouře vzrušuje, zachvacujíc celou kosmickou oblast duše, láska, která zdánlivě ze sebe vycházejíc a zdánlivě jen pro své ukojení určena, vpojuje se v celý vesmír a na vše vkládá blahoslavené své požehnání — původ majíc jako Bůh ze zdrojů nekonečnosti a ve zdrojích jejích zase svůj cíl. A na této pouti potkává vše a nic jí nezůstává tajno a zastřeno a ona přidružuje se ku všemu.

Srdce pak v extasi mystické cíle svého, za nímž spěje, v té své rozkoši jakoby svatosti a všeho blaha nebes a země pozastavovat se jen musí u oněch milníků strašlivostí života, aby tady zahořekovalo, zakrvácelo a vše tu sdruživši v soucit svůj, dále táhlo na své pouti. A všeliké proroctví a všeliké tajemství a všechno určení stvořeného s sebou prodlelo u těchto pozastavení soucitu a označilo v duši a svědomí symbol svého zjevení. A dále vše s sebou spěje na této pouti . . .

Tak bylo i jemu v tom neobsáhlém rozevření duše, v níž svůj triumfální vjezd slavila láska — že s sebou v tomto neskonalém vznícení a zjíhnutí, jakoby v rozechvění vší lidskosti, vcházelo vše z té cesty života a vcházelo u celé své síle a moci vzbuzených a odestíraných podstat, ať byly druhu jakéhokoliv. Srdce jeho tak zahořekovalo a kácelo se nad tím, co tady shlédlo, a přece jakoby to bylo stále výše spějící očišťování a zmocňování jeho lásky. Bylo mu v tomto jakoby mystickém rozjímavém zahořekování náhlém nad tím, co dnes poprvé nalezlo k němu přístupu, že jakoby ve svém tíhnutí sama sebe ztrácel, ale co nalézal, že bylo neskonale světější a požehnanější. A jakoby na této cestě, na níž vstříc mávaly mu červánky východu, že za nedlouho vzejde samo slunce již v celé naplněné slávě své, měl posléz docela ztratiti sebe, měl celý se vzdát podstatě nejvyšší, měl tu oběť zapáliti, na níž v milosti shlédlo by oko boží — aby nalezl za vše nejvyšší požehnání milosti . . .

Těch patnáct těl tam nedaleko neustávalo se schylovat, jakoby ušlápnutý červ se svíjel ve smrtelných mukách. Jeho srdce zaplakalo při nich tím výbuchem hoře, jež všemu se vzdává. Ale zároveň ještě neobsáhleji a zářivěji vyneslo se ze sebe. Přestal zrak jeho zmateně již těkat po oněch vřídlech jakoby samých pekel. Temno jeho duši na okamžik zastřevší se protrhlo jako chmura nebeskou září, jež věčně plane. — Ó, Marie, královno duše, ty všechno blaho, ó lásko svatá, zahoroval tu v něm veliký hlas srdce, jako v odpověď na veškery pochyby; a takto volav, jakoby i všem těm věcem ostatním, co se tam dály, přisliboval brzké vykoupení i království a blaho života . . . Jakoby ubíraje se dále tou svou poutí k vytouženému cíli i oněm patnácti tělům v uřícených mukách se svíjejícím sliboval účast toho velkého blaha svého, jež mu kynulo, a sliboval jim brzké království i vykoupení I sám Kristus u vstupu do ráje k Otci svému, slibuje vedle na kříži zmučenému tělu lotra, že i jemu dán bude ráj a vykoupení, nebyl s to zatím více učiniti... a přece jak to bylo mnoho, jak to bylo veliké, co učinil, a jakoby to duše lotra skonávajíc i pochopila, obdavši se nepozemským blahem . . .

Odcházeje posléz z těchto míst, maje v zřítelnici oka jakoby vlhkou zářivou hvězdu, jež zdá se rozpjatou nad věčností, maje podivně slinulé rty, jakoby chvěly se v nepostihlém šepotu, kterým sdělována jsou nepochopitelná tajemství, a pokynuv všemu naposled tady v takové dorozumívající se blahověstné významnosti, cítil se jakoby sám před sebou nesmírně očištěn. Jat byl zářivým nadšením, v němž bylo mu, jakoby postupoval neobsáhlostí věcí všech, které všechny se zjevovaly . . . S ním odtud jakoby cosi po jeho boku vycházelo, něco, co bylo jako aureola.

Co bylo dále, bylo již všechno na cestě k ní, tam k těm místům, kde ho očekává. Bylo to místo nejodlehlejší, jako schválně volené pro jisté své účely, jichž však druhdy nebyl by se nikdy nadál ve způsobě, že v nich jeho život dosáhne svého skonání. Projíti mu bylo několika jen odlehlými trakty, místnostmi to zimotvornými, komorami větrníkovými, blíže stroncianových pecí . . . A je to i dobře, že na té cestě ještě těmito trakty projde, však v nich ještě dnes nepobyl. A jakoby v této tak veliké chvíli, v níž život jeho spěl k svým nejvyšším etapám, dostavovalo se mu na mysl všechno, čeho druhdy nikdy ani by si nepovšiml, co v omrzelosti by odbyl, co v netečnosti nechal by běžet . . . Takové podrobnosti se dostavovaly a jisté nahodilosti, jichž všech jaksi významně se dotkl, všechny chtěl je mít zjednány, v přehledu úplného zabezpečení. V slávě předzvěsti těchto posledních chvil jaksi mělo dojíti na všechno, k čemu nalézal se v souvztahu.

Pokrač.

Z NOVÝCH BÁSNÍ BOHUSLAVA KNÖSLA.

SONET O PLŽI A PEGASU.

I zakrnělý plž si rád též občas zasní
o vzletu Pegasa do nejvyšších až sfér,
kam oko dohlédne, když obzory se zjasní
po bouři očistné jak z jara podvečer.

On zří jej svobodně dál prchat smělým letem
přes vodopády hvězd a černá moře tmy,
sám sklíčen schopností svých nepatrným světem,
z nichž leda touhou jen se odvážiti smí.

Však po všem přijde smrt, naposled zajásá
to božsky nadšené vždy srdce Pegasa,
a zemře také plž, však smuten, tich a něm,

a nikdy pranikdo se o tom nedoví,
že toužil rovnat se myšlenek orlovi
a lítost z velkosti že bouřívala v něm .

SNÍLKŮ LOS.

Ty věčné toužení po světle krásy,
ty znáš se přestrojit v myšlenku vzletnou,
jež ženy líbezné vzezření dá si,
oděné málo jen guirlandou květnou.

Kdo tebou dotknut byl pouze jen jednou,
klid srdce celého pro vždycky ztratí,
neb ve tvém zrcadle všichni se shlédnou,
pro které smrtelná píseň tvá platí. —

Šat strhne blýsknavý kostnatá ruka
ze sladké nicoty, jež krásou zve se,
pro modlu zničenou zaplanou muka,
však v tváři Osudu rys nepohne se.

CARPE DIEM . . . !

Chvíle pravá, chvíle štěstí,
v níž je možno plně vzkvésti,
vyžít schopnost svoji do dna,
chvíle velká, smrti hodná!

Ustaň bráti se snů díží,
když se ona chvíle blíží,
v níž se určení tvé splní,
na okamžik věčnost zvlní.

Chvile prchla, snil jsi právě,
lidskost tvá se válí v trávě,
člověkem již nejsi celým
jasným duchem, touhou smělým.

Raděj' zemřít velkou chvílí,
nežli sklidit plané býlí

žloutnoucím již na pažitě
polo stařec, polo dítě.

NA MANON LESCAUT.

Vy nebezpečně jste krásná
a lehkomyslná stejně!
Na věčnost přestane myslet,
kdo Vaším půvabem schvácen,
a přece jste štěstím!

Jste věru štěstím i tehdy,
když bolest vzbudíte žhavou
v tom srdci zblázněném touhou,
jež zpijí se Vámi,
neb Vámi podmanil život
sny všechny mé lásce!

Zda víte, kolikrát marně
jsem znova milovat zkoušel,
však zklamán pokusem svojím,
k Vám opět vždy se zas vrátil,
vždy smuten nežli dřív více
a vždy více žízniv!

A Vás já nebudu míti!
Byl jiný miláčkem štěstí.
Já marně smíření hledám
pro rozpor vzbuzené touhy,
pro nesouzvuk citů
jak rým pro svou píseň!

Vy očekáváte, drama
že odehrávat se bude
půl v skocích veseloherních,
půl v pósách koketně smutných
a skončí vše dobře.

Ne! Odehrálo se dávno
již nikým nezřeno ve mně,
má trpká zkušenost silná
jen vážných citů zná hovor
Vám nechápatelný.

Však krásnou dále jste svůdnou
a tajně vždy budu toužit
Vás ve své náruči míti,
dle snu svého lepší,
než jak jsem Vás poznal!

PAVEL LIST:

TEMNO V DUŠI.

NOVELLA

Dokonč.

X.

Asi za měsíc po příjezdu Vojnarových do Prahy očekávali u adjunktů rozhodný den, pro směr příštího rodinného žití velice významný.

Budoucí matka čekala okamžik bolesti s touhou, upínala k té radosti veškery svoje naděje, které jí zbývaly pro snesitelnější spolužití se svým chotěm. Doufala, že bude pak zase tak oddaným a tak domácnosti milovným jako dříve.

Sláma přihlížel k přípravám, jimiž na všech stranách budila se představa příštího nového člena rodiny s obavou. Žil vůbec teď jakoby ve snu, který mu brzy předváděl před oči povinnosti k ženě, povinnosti k dítěti, které má přijít a které bude dědicem jeho povahy, jemuž má být příkladem, vzorem, brzy opět k němu volal svůdné kouzlo půvabů Valeriiných a připomínal mu její šílenou lásku k němu.

Všechen prázdný čas vyplňoval službou, věnovanou její touze, její sladké žádosti, ať jako vidiny, ať jako skutečné ženy, krásné a žádoucí, jejíž kvetoucí tělo ve své náruči kolébal, oceňuje její bezpříkladnou odevzdanost a lásku.

A jako každá zamilovaná žena, měla již Valerie tolik vynalézavosti a dovednosti, aby ho stále zaměstnávala buď svou sladkou přítomností nebo vzpomínkou, která se zakotvuje trvale a víří dlouho ještě v duši, když i skutečnost pominula

Vyhledali se přes tu chvíli někde, ať u ní doma, nebo u adjunktů, ať jinde, v divadle nebo na ulici.

Jejich život té doby byla nekonečná touha, neutuchající horování, neumdlévající obětování lásce . . .

Bolestné stony té vášně pociťovala více Valerie než Sláma. Duše její trpěla krutými mukami. Bolestná předtucha její ji neopouštěla. Jakoby tušila brzký konec toho čarovného snu, v nějž zapředla se její duše.

Uvědomila si to teprve teď, dříve o tom neměla ani potuchy. Zprvu se jí zdálo, že je to jen nemoc duše, co jí tak podlamuje síly tělesné, co ji tak tříští, ale včera odhalila děsnou skutečnost, že i tělo její je zachváceno horečkou, kterou v ní roznítila láska k němu, šílená, bezpříčetná odevzdanost její, naprostá poddajnost jejích smyslných disposicí.

A jej viděla šťastného radostí své rodiny, na ni zapomínajícího! Snad už zapomněl na ni a na hřích svůj i její!? Oh! nedožije rána! Jistě že už teď kolébá dítě té druhé v náručí, jistě že už čte v oku jeho svou vlastní podobu a v záchvatu otcovských slastí kleká před svojí ženou a slibuje, přísahá, že více nezbloudí, že se vrátí!

Valerie šílila, jsouc pronásledována takovými myšlenkami. Jako štvaná laň pobíhala pokojem. Oči jiskřily se horečně a nohy její chvěly se bázní a malomocí.

Odhodlala se jít k adjunktovým. A strojila se s chvatem. Třesoucí se rukou oblékla svůj plášť, přes hlavu přehodila šátek a šla, šla jako odsouzenec, když kráčí s duší plnou obav, s nitrem, přeplněným tušením neblahého výroku soudního dvora.

Vysílena, s námahou největší došla ku dveřím bytu adjunktova.

Sláma přišel jí otevřít sám . . .

Uchopila se křečovitě ruky jeho a hlasem zlomeným ptala se:

»Nu jakž? Šťastně překonáno?«

»Máme syna!« zvolal hlasem, rozčilením se třesoucím. »Právě jsem to chtěl všude oznámit.«

»Máte syna!« vydechla, držíc se jeho ruky a přísně do očí mu zírajíc.

Zval ji dále.

»Lidka právě usnula,« řekl. »Lékař odešel před chvílí a ujišťoval, že není nebezpečí žádného.«

Neříkala ničeho . . . Vtlačil ji do kuchyně, která byla prázdná. Služka dlela vzadu v pokoji.

»Miláčku!« zvolala, když ji objal v pase a vybízel, aby se posadila, »jak to bude dále?«

»Čeho se lekáš?« ptal se jí soucitně, pozoruje její rozechvění. »Zbytečně se rozčiluješ! Vždyť nemáš příčiny k tomu. Což tě nemám více rád?«

»Vím, opakuješ mně to stále, a přece —« odmlčela se, pohlížejíc k němu s nedůvěrou. »Slib mi to, slib mi to ještě jednou,« zvolala živě, ovíjejíc ruce své kolem jeho šíje, »že mě budeš mít rád!«

»Neslíbil jsem to již tolikrát?«

»Vím, ale chci to slyšet dnes, v blízkosti tvého syna, zde!«

A náhle mu vyřkla své tajemství.

»Budeš mít též to dítě rád?«

Sláma zbledl, couvl před ní.

»Valerie,« řekl, hladě ji po vlasech v rozpacích, jež nedovedl zatajit, »ty víš!«

»Budeš je mít také rád?« žadonila znovu vroucně, úpěnlivě.

Odvrátil se, jakoby naslouchal. A teď ozval se z pokoje pláč dítěte.

»Slyš, on pláče!« utrhl se nervosně a chtěl odejít.

»Ty odcházíš?« volala užaslá.

»Jen co ho upokojím. Přijdu zas.«

Nevolala ho víc, nechala ho odejít . . . A sebravši zbytek svých sil, vypotácela se odtud ven na chodbu . . .

Tam dala se v šílený běh, cítíc, že se jí hrne krev do tváří, že jí to v spáncích buší, v srdci usedá.

»Nedbá o ně, nedbá o mé dítě!« křičelo jí to v duši, zaplavujíc ji bezvědomím . . .

XI.

Vojnar zoufal nad stavem své ženy, kterou byl nalezl, přišed večer domů, skoro v bezvědomí.

Lékař konstatoval silnou podrážděnost nervů. Nemoc její byla jim však oběma hádankou. Nemohli se dopátrat pravé příčiny její nervosy, která se stupňovala den ku dni.

V hloubi své duše vinil ovšem Vojnar adjunkta, tušení jakési našeptávalo mu, že bude asi vášeň podkladem její choroby kruté, a namáhal se, aby se dopídil pravdy.

Čeho se bál u Valerie dříve, než ji učinil svou ženou, to snad nadešlo nyní po řadě let, kdy již již se zdálo, že se ustálil chod jejích myšlenek, že se urámcoval její názor života. Snad přece se zvrhla jeho setba, kterou do srdce jí vštípil! . . . Nápadnou mu byla ta její touha po Praze, ten její spěch vrátit se z lázní hned po odchodu Sláմově. A kam vedly ji první její kroky? K nim! Co znamenal ten její neklid, ty tajemné vycházky z domova, ten její odpor k domácnosti? A teď ho napadá, že včera před večerem — jak se od služky dověděl — také byla u adjunkta, že se šla podívat na jejich novorozeně, jímž byli právě včera obdarováni. Vedlo ji tam jen to a nic více? . . .

Kdykoli se Vojnarovi zdálo, že by snad mohl býti na stopě, která by ho vedla k příčině duševního rozruchu Valeriina, vždy stanul před takovou novou otázkou, nad níž krčil malomocně rameny, hledaje marně odpovědi.

— — — — — — — — — — —

Lékař radil zavézti ji do sanatoria pro nervové choroby.

Valerie žila v úplné netečnosti, v zemdlelé apathii, jakoby haslo všechno v ní.

Celé hodiny přecházela ve svém pokoji a s nikým nechtěla mluvit.

Uplynulo tak několik trapných a smutných dnů. Její stav byl stále horší.

A tu pojednou otevřely se dvéře jejího pokoje. Bledá, vyhublá, potácivě vešla k mužovi. Dech se v něm zatajil, když uzřel podivný, záhadný, nepřirozený výraz její chorobné tváře a jejích horečných očí.

»Přeješ si něco, duše má?« tázal se jí měkce.

Chvíli pohlížela na něj ztrnule.

Pak pravila, chvějíc se bolestí, bázní, úzkostí:

»Slyšíš ten pláč?«

Nechápal nic. Hrůzou naplnila se jeho mysl.

Ona mávla třesoucí se rukou do prázdna a opakovala:

»Slyšíš? . . . Pláče . . . ubožátko pláče.«

A druhý den ji odvezli do sanatoria.

VÁCLAV HLADÍK:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)

Pokrac.

Síla,« pravil Wollner, narovnávaje si monokl, »síla i nejošklivější vítězí nad krásou.«

Mína si zastiňovala tvář vějířem. Nadzvedla vlečku. Wollner se zasmušilým a tvrdým výrazem ve tváři a též s toužebným svitem obdivu v očích změřil její postavu, od vysokého účesu, propleteného perlemi, až k špičce střevíčku. Její krása byla vyzývavěji svůdná v tom hedvábí, krajkách benátských, ve starých šperkách, její poprsí i boky měly smělou linii ženy a jen její sladce bělostná tvář zachovala si něhu dívčí nevinnosti.

Wollner viděl před sebou ženu. Znal ji jako dítě plaché, rozmarné, nevinné, a sledoval ji tiše, ostražitě, vyčkávaje okamžik jako šelma plížící se na stažených spárech. S temnou hořkostí viděl před sebou ženu, jejíž ušlechtilé a opojné ženství probudila, vznítila láska Voldanova, a jeho polibky cítil na její tváři, o jeho objetích vášnivých vyprávěly mu zladnělé, lehce zkypělé tvary jejího těla. A jeho touha, jeho žádost byla ještě bolestnější a divočejší, nežli kdy dříve před tím.

»Míno, poslyšte, má villa je připravena . . .« pravil ztlumeným, drsným hlasem.

Slečna Havlenová zahlédla mocně vystouplé, zrudlé žilky na jeho skráni, usmála se a s netečnou, konvencionelní líbezností prohodila:

»Tak? Gratuluji vám.«

»Přijďte se podívat . . . Sen Sansovina, přenesený do moderní doby . . .«

»Jste vy . . . diletant!« zvolala slečna Mína a zavěsila se v jeho rámě.

Kráčeli přes most na druhý břeh, kde bylo volněji, kde uprostřed širé zahrady plesal a jiskřil vodotrysk.

Ostatní společnost se shromáždila kolem herečky Horákovy, která deklamovala verše Zeyerovy. Pak z okruhu diváků zazněla píseň tenoristy

a potlesk. Sluhové v livrejích roznášeli zmrzlinu a číše šampaňského,

Wollner a Mína posadili se na lavičku za vysokým keřem. Byli tu jako v úkrytu. Jen veselý šum slavnosti k nim zmateně zalétal.

»Přijdete?« opětoval Wollner prudce svou otázku.

Pohrávala vějířem. Oči měla sklopené. Wollner nemohl s klidem snésti pohled na dlouhé, hedvábné řasy, zastiňující její oči.

»Vy jste hrozný člověk.«

»Miluji vás!«

»Já vás ne . . .«

»Milujete opravdu Voldana?«

»Evžena . . . Evžena?« zpěvně a lahodně vyslovila to jméno a náhle rozevřevši oči, pohlédla před sebe teskně a lhostejně, jakoby nic pro ni nežilo z okolního světa.

»Nikdy jsem neměla nikoho tak ráda a nebudu snad více milovat asi nikoho . . . ale láska? K smíchu! Láska otročí, a já jsem a chci být volnou!«

Umlkli.

Wollner sklonil hlavu k zemi. Holí čmáral v písku.

Mína bzučela polohlasitě nápěv jakýsi.

»Již dlouho jste nedávala žádný koncert,« pravil Wollner.

»Odpočívám.«

»Jste unavena?«

»A znechucena . . . vším, uměním, lidmi, životem . . .«

»Nové dojmy potřebujete.«

Uchopil ji za ruku.

»Snad máte pravdu!«

Stiskl dlouze její ruku.

»Pamatujete, co jsem vám říkal o dobývání světa?«

Pozvolna stahoval jí rukavičku se zápěstí.

»Nabízel jste mi přátelství, allianci i sebe . . . byla by to dobrá spekulace . . .«

Poceloval obnaženou ruku dlouze. Nechala jej jednati. Usmála se, obrátivši k němu oči.

»A pro vás dobrý obchod!« pravil Wollner a v tom ji uchopil kolem pasu a přivinul k sobě a pravil zadrhovaným, rozvášněným hlasem:

»Míno, buďte má . . . všechno učiním, všechno obětuji, všeho jsem schopen pro vás «

V té chvíli byla jeho energická, zamračená tvář krásná tou bouří náruživosti a vůle.

»Chcete, abych byla vaší maitressou?«

»Abyste byla mou paní!«

»To se říká v divadelních kusech, ještě byste si měl kleknout.«

Její posměch jej dráždil, ale byl příliš dobrým znalcem žen, aby netušil, že nemusí se vzdávat veškeré naděje. Cesta se počala rozvírati.

»Vy mi nedůvěřujete? Jakých chcete důkazů?«

Snažil se dodati svému hlasu srdečnosti a vroucnosti.

»Chcete jen docílit splnění svého rozmaru, vy diletante «

»V umění života nejsem diletantem . . .«

»To jste dokázal příliš často . . . ubohá paní Hellmerová je nejnovějším důkazem . . . měl jste štěstí u žen a snadno jste zvítězil, ale víte, co řekla princezna Belgiojoso tomu zhýralci Mussetovi?«

»Nevím! Co je mi do toho. Mluvme věcně.«

Zasmála se nervosně:

»O našem obchodu? Jako na burse? Máte smlouvu připravenou? Ale pojďme odtud. Není to slušné, takto se vzdálit.«

Vraceli se. Obloha se počala ruměnit západem. Vzduch jakoby byl zpitý vůní, nejen vůní květin, ale i parfumy krásných, nastrojených žen, a bezstarostná veselost pyšných, mocných a lehkomyslnost hlaholila pod jasnou, třpytnou oblohou.

Zastavili se na břehu.

Před nimi pestřil se krásný obraz kostumní slavnosti, rej tance, přecházející párky, rozjařený povyk u buffetu. V sousední zahradě přecházeli zahradníci, čerpali vodu, zalévali záhony a zvědavě pohlíželi přes zeď. Ještě dále bylo vidět provazníky, volně přecházející, sunoucí přízi.

Wollner svraštil tvář, jak míval ve zvyku někdy, a prohodil s výsměšnou grimassou:

»Jak jsou veselí. Jen kdyby to tak trvalo pořád.«

Pohlédla na něj tázavě.

A doložil ztlumeným hlasem:

»Za pár týdnů váš milenec, váš přítel Voldan nebude předmětem tolika závisti.«

»Hrozí mu nějaké nebezpečí?«

»Direktně ne. Ale život nebude mu stále tak příjemný.«

»Eh, Voldan si dovede pomoci! Ten je — též silný!«

»Hm, když myslíte! Podívejte se, vidíte tamhle u altánu doktora Bílka a poslance Hennera? Bílek vyhlíží, jakoby celé noci nespal, a Henner také není tím klidným krasavcem jako dříve. Ti již tuší . . . Bílek, chudák, bude na mizině, Henner také . . . kdo ví, jaké opletání je nečeká . . .«

»Co to zde věštíte? Půjdu jim to říci všem.«

»To neučiníte. Vysmáli by se tomu žertu... Ale vzpomeňte si, Míno, na mne, až kolem bude všechno se kácet . . .«

»Pan Wollner bude jediný pevně stát?«

»A čekat!«

Kolem nich přešla plavovlasá, štíhlá dívka v poetickém, pohádkovém úboru Mahuleny. S ve-

selým úsměvem cosi rozprávěla s Fröhlichem. Uzřevši Mínu, zvážněla náhle a odvrátila zrak.

»Tu chtěli provdat za Voldana,« pravil Wollner.

»Je bohatá?«

»Velmi. Říkalo se, že je již s ní zasnouben. Přišla sem. To je chic od ní. Její otec byl přítelem nebožtíka rady Voldana.«

»Evžen ji neměl rád. Nikdy se o ní nezmínil.«

»Snad si ji ještě rád vezme, až bude na mizině.«

Mína se zarazila.

»To tedy je vaše věštba?«

Wollner pokrčil rameny a zamručel:

»Kdo ví, co se stane!«

— — — — — — — — — — —

Pokrač.

Otakar Theer:

Z DIVADELNÍHO VZDUCHU.

Dokonč.

Stařec se zamlčel, jakoby chtěl, aby Ilona v tichu podlehla tím mocněji dojmu jeho slov. Pak pokračoval:

»Sapristi . . . ale to není váš případ . . . ne, to není váš . . . Dovolte, abych se podíval na čáry ve vaší dlani . . . Nezemřete-li, čeká také vás mnoho lásky. Váš úsměv bude se platiti kyticemi . . . Každý den přinese vám člověka, který vám bude lhát, že třikrát zemře za jediný polibek vašich rtů . . . Krásný osud, že? . . . Starci, muži se svalstvem athletů, bezvousí mladíci, všichni budou oddychovat v šílené křeči na vašem těle, bílém jako lilie. Poznáte lásku ve špinavých hotelích garnis, v pološeru kočárů, na lovčích zámečcích knížat, v kabinách parníků . . . A čím déle budete milovat, tím více naučíte se pohrdati muži . . . Ještě, když na jejich rtech se chvějí zamilované přísahy, rozeznáte, kolik lží je skryto v každém jejich slově . . Přesvědčíte se, že jsou sobečtí, nevěrní, malí, nízcí. Zatoužíte po smrtelných vášních, po srdcích, která mají v sobě něco ze žhavé podstaty slunce . . . Ale ani vášně, ani srdce nepřijdou . . . A zatím co vás sevře ve svém náručí kterýsi módní panáček, budete sníti o všech velkých milencích minulých věků, o Michel Angelu, Caesaru, Alexandru Makedonském . . . zachce se vám, aby vás uloupil některý homerský rek, jehož drsný vous je postříkán krví . . . zastavíte se konečně u nemožných rozkoší s bohy, jejichž ústa jsou žhavá, jakoby vás slunce políbilo . . .«

»Jak mluvíte pravdu,« zavzdechla zpěvačka. »O tom všem . . . o tom všem jsem již myslila.«

»Ubohé dítě . . . Poznala jste tedy, jak všechna pozemská láska je malá proti tomu sopečnému žáru, který hoří ve vašich ňadrech. Poznala jste marnost lásky . . .«

»Poznala jsem marnost lásky . . « opakovala Ilona zamyšleně starcova slova.

»Tu teprve do opravdy zatoužíte po jiné . . . také zdánlivé . . . nekonečnosti: to, co jste nenalezla v lásce, budete hledat v Umění . . . . Umění . . . ach, ano, umění . . . Vstaňte a pojďte se mnou . . .« Neznámý přistoupil k oknu. Obloha před nimi zajiskřila hvězdami. V nekonečné hloubce zářily milliony světů. Bylo ticho, jasno. Stařec si vzdychl a ukázal k oslnivé propasti nebes: »Umění . . . he, he . . . dívejte se, dívejte se . . . Světy krouží nad vámi, každý s vlastními zákony, s vlastní historií . . . milliardy let dívají se na vás s balkonu noci . . . Každý konec je začátkem v této nekonečné čtverylce hvězdného prachu . . . Vidíte je, jak tančí, kolují, honí se za vlastním osudem, sledují své vlastní štěstí, prchají před vlastní zkázou po nesmírných silnicích vesmíru? . . . A naše země . . . naše nepatrná země . . . tančí, koluje, žene se a prchá s nimi, zakletá gravitací, milenka slunce milovaná lunou . . . Hleďte, tam právě slétla hvězda, zapadl jeden svět do nočních temnot . . . zapadl se statisíci bytostí podobných nám, s jejich láskami i s jejich uměním . . . A při pohledu na tento do nekonečna se opakující kosmický pohřeb odvažujete se vy, atom toho všeho, sníti o věčnosti svého umění? Vždyť každý umělec musí věřit, že jeho dílo stane se věčným, jinak by nenabral odvahy rvát se s nepodajnou hmotou. Proto je každá umělecká tvorba a každý umělecký čin výtvorem pýchy hloupých lidí, kteří chtějí na věčný orloj času zasadit pomíjivý ciferník svého života . . . Jak jsou směšni . . . jak jsou směšni básníci, zpěváci, malíři a jak se ta čeládka jmenuje . . . směšni ve svých horečnych mukách, ve svém zoufalém blábolení, jímž chtějí napodobit hudbu sfér, lásku a nenávist vesmírů, brilliantové arabesky konstellací . . . Ach, vy pláčete, slečno Ilono . . . vy pláčete . . .«

»Všechnu moji naději mi ničíte,« odpověděla zpěvačka. »Já dobře věděla, že budu nešťastna . . . k smrti nešťastna . . .«

»Nešťastna . . . šťastna . . . co to znamená při svatebním veselí kosmu? Nešťastna . . . sňal jsem toliko lživý závoj s vašich očí . . . Jste chudší o jednu marnost, marnost umění . . .«

»Marnost umění . . .« zavzdechla Ilona.

»Ó zbývá vám přece ještě něco . . . Vím, že jste pobožná, že, kdykoli jste vystoupila na jeviště,

měla jste vždy v ruce stříbrný křížek . . . Sapristi: zbývá vám Bůh . . .«

Při těchto slovech zachvěla se zpěvačka křečovitě, vytřeštila na starce oči. Na její tváři zrcadlil se výraz nejvyšší úzkosti. Okamžik zírala jako u vidění; pak padla před neznámým na kolena a prosila se sepjatýma rukama:

»Slitujte se! . . . Neničte mi moji víru . . . vzal jste mi lásku, vzal jste mi umění . . . Nechte mi Boha, nechte mi Boha! . . . Jste ukrutník . . . Můj Bože . . . Co si počnu?«

Stařec usmál se ironicky a otevřel okno.

»Bože! Bože!« vykřikl do nočního ticha. »Slyšela jste? Nikdo se neozval . . . nikdo . . . poněvadž není nikoho, kdo by odpovídal na toto jméno . . . Jsme tu, pod fascinujícími zraky hvězd, z nichž něco světla slétlo do mých očí, jsme tu, žijící pro své malé illuse, tak směšné, jako člověk chytající stín. Rozmetal jsem vaše sny, rozprášil jsem vaše illuse. Budete žíti bez nich? . . . Silní to dovedou, jen silní dovedou pohledět do očí Lži světa . . . Dovedete to, Ilono . . . dovedete to? . . .«

Neznámý skončil, sonduje zpěvačku pronikavým pohledem; luskl kostnatými prsty; pak uklonil se před ní velice uctivě a odvedl ji ke kočáru, čekajícímu před villou.

Dalo se do sněžení. Hvězdné nebe zmizelo za poletujícími vločkami sněhu — — — — —

* * *

To je pravá příčina, proč v loni na jaře, čtvrt roku po tomto dobrodružství, nalezli Ilonu Hurtovou mrtvou s prostřeleným spánkem. Mluvilo se mnoho o tragickém skonu tak sličné a talentované zpěvačky, debattovalo se a pátralo se; ale nikdo nedovedl podati uspokojivého vysvětlení.

E. Sokol:

DĚTI.

Pokrač.

O jedenácté byla Emma první venku; Stázka jí sotva stačila, jak spěchala domů. Po cestě se teprve kamarádce přiznala, že ještě nic neví, ale že odpoledne jí řekne všecko a z Prahy že jí najisto donese pěknou obrázkovou knihu. Tím ji upokojila trochu a vrátila jejím očím zase čtverácký otevřený jas bez stínu touhy, neklidu a závisti.

Doma vrazila zhurta do dveří a úprkem hnala se se vším všudy do kuchyně, kde cítila kohosi. Rozhodila dvéře, otevřela ústa na pozdrav a houf otázek najednou, ale nedořekla ani prvého slova v původní náladě. Spustila ruce, způsobně se usmála a pozdravila tetičku tlustou, jak říkala tetě Večeřce.

»A, Eminka již je tu ze školy. Zrovna jsme o tobě mluvily.«

»Co pak, tetičko, že pojedu do Prahy?«

»I co že povídáš, děvečko? Že do Prahy? A, a, ani jsem nevěděla. Opravdu, švakrová, ji míníte dát do světa? No, to je hezké. A do Prahy! No, hezky, hezky. Uvidíš kousek světa, krásného světa. Tak vida, děvečko zlatá, do Prahy! Nezapomeň se mi tam podívat na ostatky svatého Jana, a obrázek ať mi doneseš pěkný do modlicích knížek. No vida, vida, do Prahy!«

»Ale, vždyť nevíme ještě sami,« přerušila ji matka, »jen jsme tak mluvili včera, Emma ani neslyšela. To bůh ví, jak se k tomu dostala. Kdes to vykutala, všudybyle?«

»No — pan učitel mi to řekl dnes ve škole. To se všichni dívali. Viď, maminko, pojedu tam jistě, ale víš, nesmíš se na mě zlobit, ano, máti?«

»I kdož ví Tak lehce se nedá všecko udělat.«

»Inu, inu, švakrová, proč ne? Máte jedinou, chvála Pánu Bohu hodnou — že jsi hodná, Eminko — nu, to si myslím — tož, co byste jí nepopřáli něčeho víc, než můžeme my svým popřát. Však se jí to neztratí. Sama víš podle sebe, jak je dobře sejít světa kus. No tak, co by ne.«

»Pravda, pravda, uvidíme ještě; ale však vy byste také mohli Josefa dát na studie, má bystrou hlavu a statek dělit oběma byla by škoda.«

»Kdož ví, co uděláme. No, je ještě mladý, nemá zmeškáno. Ale málem bych pro samou Prahu byla zapomněla. Chtěla bys mi, děvečko zlatá, něco udělat?«

»Ó ano, tetičko.«

»Maminka již dovolila. Víš, Frantík jel s tátou na trh, tož Josef hlídá švestky pod Habrůvkou a nemám, koho bych mu poslala s obědem.«

»I já zaběhnu, však je to kousek, do oběda se vrátím.«

»To jsi hodná, no, natrhej si tam za to těch nejlepších plný klín, Josef ti o nich již poví. Všecko mám nachystáno, jen ti pro to zaskočím.«

»Emmo, jdi s tetičkou, aby se nemusila zabývat zpátky, a vrať se brzo, aby ti nevystydlo.«

»Vrátím, máti. A do Prahy pojedu?«

»Nevím ještě, až jak tatínek —«

»Máti, prosím tě — že pojedu, viď?«

»Ale pojedeš třeba. Nezbavila bych se tě.«

Emma chytila ji kol pasu, vtiskla jí hlavu do klína a zatočila jí dokolečka, že se měla co bránit.

»Tak, tak,« smála se tetka, »to vidím ráda. No půjdem, abych tě nemeškala s obědem. Děkuji vám, švakrová, a navštivte nás. No, s bohem. Půjdem, Eminko?«

»Jen si knížky hodím do světnice, však já vás doženu jedna dvě.«

Košík s obědem stál již na stole, když Emma vlétla za tetičkou do dveří. Zvědavě do něho nakoukla, zasmála se a rozloučivši se krátkým »hned budu zpátky« vyběhla rozjasnělá, svěží a růžovostí zářící na ulici. Ve chvilce byla za domy v polích. Odbočila se silnice na pěšinu pod železniční hráz, přehoupla stružku vody, nestoupajíc ani na kameny ze dna vystupující, a již se svítila její růžová suknička v přeletavých zásvitech slunečních mezi seschlými brambořišti a zelenou řepou, jejíž hutná, nehybná hladina slizce se třpytila dlouhým pasem podél stružky až kamsi do stráně, kde rudě lemoval ji rozoraný lán.

Tichý, bledý den, skoro již podzimní. Stáří se dotklo oblohy — zbělela; zchromilo úpal a oslnivou zář — mírně lehaly paprsky v kraj, netřeštily záplavami lomů a odrazů, neprožehaly až v nitro, jen prosebně laskaly kůži, hřejíce tichou rozkoší posledních sil; dotklo se země — a země zkrásněla nádherami nových barev, barev vadnutí a blízké smrti: Hroudy rozbité pluhem, černé a temně fialové brázdy vlekly se do stráně mezi hladkými nivami zrůžovělé snícími již tajemstvím početí a bělavými pozdními strnisky, vráskami zkypřelé líce. Po všem vlál hedváb babího léta v stříbřitých záchvěvech měnivých opalisací. Tmavým lemem třepila obzor Habrůvka. Stála klidná a vysoká, klín vražený ostřím do tmavých polí. Černé nitro hledělo matnými pni do rozplanulých dálek, koruny splétaly boří svoje s listím, prolínaly barvami v sebe, dýchaly splynulým vonným svým dechem v teplé ovzduší. Již zahrávala tu a tam krví a rzí zániku. Velké listy několika javorů vzpínaly se kyticemi hektických růží na tmavých lících boru, mluvily o květu a rozpuku mládí svým zeleným bratřím habrům a bukům. Však oči zimničně hořely v jejich úsměvu, a když dýchnul vítr, zamrazilo je, zachvěly se, a list padal po listu dolů v tichém kolébání a volal druhy za sebou, ševele zemi polibek. Smutek dýchal z pozdní ztuchlé vůně, těžce se plazící po zemi.

Emma vstoupila v jeho království. Však jasem svých lící mladistvých smutek v úsměv změnila. Černý bor zahučel z hluboka, a šept padajících listů perlil jasným smíchem v blažené broukání a předení lesa. Vše jí bylo veselým a krásným teď. Nemyslila, nevzpomínala, jen ztápěla se v hýřivém bohatství rozkoše, jež jí plnilo hruď a duši. Jako na vlahých vodách plynula v snivé bezslovné radosti, objímala duší svět, každou barvu, všechny stíny jejich a zákmity, každou vlnu vzduchu, jež jí líce oblila, každou hroudu, již přehoupla lehká a nadšená, vůni, již vdechla zhluboka, vše, vše, ba víc než vše; bylo jí málo toho světa, jejž viděla, obejmout chtěla víc, i kraje, jež tušila a kamž se vznést — dnes zdálo se jí hračkou.

Sladká vůně zralého ovoce ji odýchla Zastavila se. Nyní teprve začala myslit určitě.

Byla pod svahem plným ovocného stromoví, jenž nahoře se stýkal s lesem. Postavila koš a šelmovsky se usmávši, zahoukala nahoru: »Josefe! Jo-se-fe!« Pustila se do nejbližší větve nízké, vybírajíc nejmodřejší kyproučké švestky.

Kdes mezi stromy zahoukal mladý hlas, a ve chvíli pádil již Josef dolů, mávaje hůlkou nad hlavou. Velký černý pes běžel před ním a zuřivě se rozběhl proti Emmě, že vykřikla a uskočila ke koši ulekána.

»Vořechu! Jdeš sem! Vořechu!«

Pes se zastavil nerozhodně, stále však rvavě naladěn. Teprve když viděl, jak přátelsky se zastavil hoch, lehl a oddychoval s vyplazeným jazykem, mžouraje spokojeně na oba.

Josef chvilku nevěděl, co říci. »Nekouše,« omlouval Vořecha a popleskal ho na hřbetě.

Pokrač.

❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀

FEUILLETON.

RICHARD MUTHER: DUCH ROKOKA

Dokonč.

Byl-li nábytek v 17. století monumentální, majestátně okázalý, jakoby pocházel ze sálů Versaillského zámku, tu byl nyní koketní a lehký, ozdobný a malý, jakoby byl určen pro budoir ženy. Pohodlné, pružně vycpané fauteuily, měkké hedvábnými poduškami pokryté pohovky nastupují na místo ztrnulých, zahrocených, přímočárných křesel. Japonské paraventy a čínské pagody, sèvreské vásy a koketní hodiny jsou rozestaveny na mramorových krbech, na stolech a konsolách. Měkké sladké vůně, vanilková vůně a heliotrop mísí se v odeur de femme.

Plastika, jež zabíhala v 17. století v kolosálnost, stává se drobným uměním, jež nezalidňuje více kostely a sady monumentálními skupinami, nýbrž zahnizďuje se zároveň v salonĕ, v budoiru. Ne kámen, mramor a bronz, ale zlato, stříbro, fayence a porcelán jest jeho materiálem. Zvláště porcelánové figury jsou pro umění 18. století tím, čím byly terrakotty pro umění řecké. Relief, dříve výrazně vypracovaný, zná jen křehké, nadechnuté linie.

Z toho vysvítá, jaký ráz musilo na se vzíti malířství, aby se hodilo do tohoto okolí. Neboť jako na umění za Ludvíka XIV. nutno i na rokoko jako na celek se dívat. Ano, snad nikdy nebylo slohu, ve kterém sloužilo by vše tak jednotně duchaplné souhře.

Význačné je nejdříve, že se produkce vůbec zmenšila. Tak spirituelní epocha jako rokoko dávala přednost

též v umění tomu nejméně materielnímu: hudbě. Ona, ne malířství je vládnoucím uměním doby. Jí holdováno malíři v nesčíslných allegoriích. Dále musil se změnit formát obrazů. Milovalo-li 17. století vše kolosální, tu dává 18. století přednost líbeznému. Monumentální úlohy ve velkém dějinném slohu se více nedávají, aneb jsou prováděny jen umělci, kteří přečkali dobu Ludvika XIV. Ti mladší, nepřátelští vůči všem velkým strojům, vytvořili ve vějířích, výzdobách pianin a paraventů svá nejútlejší díla. Dokonce u nástěnného obrazu nastalo zmenšení rozměrů. Životně veliké pociťováno jako neobratné. Jen jemné, malé je přístupné. Též dáván obrazům, ježto vládne záliba v nesymetrickém, apartní nepravidelný formát.

S náboženským malířstvím je konec. Všichni ti zbožní mučenníci a zanícené Madonny, kteří se malovali v 17. století, nemohli této době ničeho říci. Benátky, ty staré ztrnulé Benátky jsou jediným městem, kde vznikají ještě významné náboženské obrazy. Jinak objevují se jen dekorace, které přiměřeně svobodomyslnému rysu století navazují na Nathanův příběh o prstenu, tedy projednávají thema o stejné hodnotě všech náboženství. A jeden obraz z bible je zvláště oblíben: jak Sara přivádí svému choti Abrahamovi krásnou Hagar. Celý duch rokoka leží v takovém jediném díle.

Když lidé k tomu dospěli, že zpříjemnili si život, přejí si jen vidět obrazy, které též hlásají toto evangelium veselého smyslného požitkářství. Když osvobodili se od pout etiketty, žádají od malířství, aby bylo životné a duchaplné, aby v elegantních liniích a něžných barvách zrcadlilo život, jak jej kolem sebe spatřují, anebo jak o něm sní. Thema děl je tedy ono, o němž pojednával Rubens kdysi ve svých zahradách lásky. Jen že vstupují na místo kvetoucích bujných žen něžné dámy s tenkým vosím pasem, na místo neotesaných, hrubě se chovajících Flámů štíhlí kavalíři s galantními způsoby. Arkadicky naladění, když pijí z čínských konvíků čínský čaj, milují pak i na obrazech Číňany. Aneb se vesní, vědomi si viny, zpět do blažených dob dětství, milují, znaveni městem, venkovské idylly. Ne sedláka, který dobývá tuhou prací z půdy svou potravu. Ale venkovana, jak žije v románě, který jako šťastná bytost na volném vzduchu vede svůj etherický život.

Ježto ne drsné, jen něžné, ne vášnivé, jen diskretní, ne hlučné, jen tlumené připouští se do salonu, opomíjejí se i koloristicky všechny dotěrné effekty. Doba Ludvíka XIV. milovala zvučnou okázalost. Zářící modř a červeň ve spojení se zlatem byly zamilované barvy krále, které určovaly kroj lidí a vkus malířů. Též ve výzdobě pokojů převládaly zlato a okázalá červeň, hnědé dřevo a temné gobeliny. 18. století ve své přejemnělé něžnosti shledalo, že takové barvy působí bolest očím, a pracovalo jen ve světlých, lehkých, lomených tónech. Hlasné fanfáry dřívějších dob změnily se v tichou koloraturu. Po pronikavých zvucích plechových nástrojů následují láskající lichotné tóny fléten. Na místo hlučného nastoupilo vonně něžné. Zvláště bílý tón porcelánu se líbil a určoval barvu ve výzdobě pokojů i škálu obrazů. Ježto lidé tak rádi se pohybují ve volné přírodě, milují též salony, kde proudí jasné denní světlo. Vysoká, až k zemi sahající okna propouštějí světlo do pokojů. Stěny jsou bíle natřené, gobeliny, hedvábné záclony oken, dřevo a látky nábytku drženy v jasném, světlém tónu. Zrcadla rozptýlená po celém pokoji, mají rovněž za účel, aby rozmnožovala příval světla. Dokonce i dříve oblíbené zlato ornamentů ustupuje namnoze stříbru. A do těchto bílých, denním světlem a leskem svicí v benátských lustrech prozářených prostorů hodil se jen chladný stříbrný tón jasných maleb. Něžné harmonie matné žluti, světlé modře, barev jasně růžových, jasně fialových, šedomodrých, šedé žlutých a zhaslé zeleně jsou zvláště oblibeny. Též všeho olejového, tukového, těžkého zproštěna olejová malba. A ježto vzdor tomu zůstává na ní jistý mastný odlesk, tvoří se nové techniky, jako pastellová malba. Jen ona rozluštila úlohu, jak odníti věcem veškerou pozemskou tíž. Jen ona mohla podati tyto prchavé květinné bytosti s šelestícími hedvábnými rouchy a lehkým pudrem ve vlase. »Viz moje jemné perutě, já třepetám se, létám,« začíná jedna rokoková píseň, jež vyznačuje též podstatu malířství. Obrazy jsou bledé jako pleť lidí. Jsou nehmotně nadechnuté, jako lidé sami stali se z těžkých plnokrevných tvorů etherickými, těkavými bytostmi. Po době nejvyššího rozpjetí síly následuje doba nejvyššího zjemnění, po století vášně a majestátní velikosti století gracie a elegance. A není to žádnou náhodou, že právě Francie je vůdčí v této epoše. Jednotlivé národy připojují vždy v tom okamžiku svůj hlas, kdy stýká se duch času a duch lidu V 17. století byly Španěly, ty černé Španěly vůdčí zemí. Nyní, když následovalo po protireformaci nové vzkypění smyslnosti, staví se Francie v čelo a provádí, co zdálo se být od Foucquetovy Madonny a od novell pařížského Boccaccia určením Francouzů.

Přel. Alf. Breska.

DIVADLO.

Ještě o dvou večerech zbývá mi stručně referovati, nežli s druhým rokem nové divadelní správy účty uzavru. Jsou to Jiráskův »Emigrant« a Duval-Hennequinův »Modrý pokoj«. »Emigrant« nebyl premierou ve vlastním smyslu slova. Byl jen nově na scénu uveden, částečně nově obsazen a zcela nově vypraven. A nutno říci hned předem, že při tomto slavnostním představení bylo vám opravdu tak trochu slavnostněji u srdce. Kousek minulosti vlastního lidu zamávlo vám před očima, veliká a krásná doba v trudných svých důsledcích vyvolávala tolik různých myšlenek a tolik přemítání. Není to již značným důkazem o ceně práce? A Jiráskův »Emigrant« si opravdu zasloužil té skutečné péče, již režie i herci kusu věnovali, a která dávala cítit pietu všech činitelů k milému autorovi i k dobrému kusu. Neboť o tom, je-li divadelní kus dobrý, divadelně cenný — ať už si o ideových momentech potom zadebattujeme jakkoli — rozhoduje i dnes ještě přece jen trochu působivost jeho na diváka. A tu mi při tomto dějinném obrázku, vybraném vroucím a milujícím srdcem ze života lidí z vlastní minulosti národní, lidí nám blízkých vším cítěním svým, radostmi i utrpením, duší i krví, stačí dva okamžiky onoho premierového večera. Vedle mne seděl hoch, mladý student, a plakal; a přede mnou seděla stařenka, taková matička ustaraná z venku odkudsi, a plakala též. Snad to v celku nic nedokazuje, ale o mnohém to mluví. Z účinkujících nelze zapomenouti tklivého starouška páně Mošnova a krásného výkonu paní Kvapilové, jež jímala čistým, jakoby orosenýra, v slzách i v úsměvu dětsky světlým výrazem tváře, a paní Danzerové přísné ve víře a neúprosné ženy jinověrcovy. Pan Vojan zůstal věren v podání svému velmi dobrému, vlastenecky zanícenému P. Bonaventurovi a p. Inneman stvořil výbornou postavu myslivce Kořínka, postavu, kterou může zařaditi mezi svoje na scéně vypracované figurky na místo z nejpřednějších. Pan Steinsberg nalezl pro povahu svého Peška měkké, české tóny lidového charakteru, ale právě tentokrát více než jindy vadilo mi, že ozýval se ze všeho nějak příliš pan Steinsberg všech ostatních rolí. V gestu, ve spádu mluvy, tak vůbec v celkovém podání. Snad by trocha umělecké dresury byla právě v této době nepopíratelného postupu v před talentu p. Steinsbergovu ku prospěchu. — »Modrým pokojem«, francouzskou veselohrou, střiženou vtipně podle vzoru jiných rozvodových komedií i na našem jevišti známých, vhodně osvěžen byl repertoir letních dnů. Tím spíše, že souhra působila opravdu svěže, zásluhou zejména pí. Benoniové, výborné Lucienny, a pánů Seiferta a Kafky. Není příčiny, proč se uzavírati veselému, třeba i rozpustilému genru, je-li v tak čiperné formě podán autorem a reprodukován herci, jako v tomto případě. —s—

Z CIZÍCH LITERATUR.

Georges Druilhet: Un poète français (François Coppée), Alphonse Lemerre, Paris, 1902.

Panu Druilhetovi šlo spíše o to, nakresliti pokud možno nejplastičtěji postavu typického francouzského básníka, než aby analysoval jeho talent. Tím utrpěla jeho kniha na ceně: je dosti mělká, a zajímá kritika jen snůškou životopisných dat a soukromých dokumentů, kterými osvětluje charakter Coppéeův. Autor rozdělil svou hnihu na devět kapitol: Životopis. Básník elegií. Básník ponížených. Epické zpěvy. Dramatický básník. Coppée prosatér. »La Bonne Souffrance.« Člověk. Občan. Pomineme oddíl II.—VI. Je v nich příliš mnoho kadidla a poměrně málo zajímavého. Obsahují vlastně dost neuspořádaný rozbor význačných Coppéeových knih. Za to přihlédneme blíže ku posledním třem kapitolám: dostane se nám tak interessantního obrazu francouzského poety.

François Coppée narodil se v Paříži r. 1842. Jsa tichý, vyhýbající se prudkým nárazům života, žil spolu se svými třemi sestrami spokojeně u svých rodičů v Paříži, v ulici Vaneau. Miluje dlouhé procházky luxemburským parkem a večery u psacího stolku, při rozžehnuté lampě. Vstupuje do lycea, kde jeho prospěch není právě příliš skvělý. Po absolutoriu je zaměstnán v kanceláři jistého architekta a připravuje se na l'École des Beaux-Arts. Ale v té době začíná již horlivě psáti a, třeba že dosud netiskne, mění se mu před očima zářivý obraz literární kariéry. Nepříznivé poměry nutí ho, aby vstoupil do ministeria války jako nadpočetný výpravčí. Setrval tam po dvě léta, do svého 20. roku, kdy ho stihla těžká bolest: zemřel mu otec. Roku 1863 seznámil se se známým romancierem a žurnalistou Catullem Mendèsem, jemuž ukázal své prvé verše. »To všechno nestojí za nic,« odpověděl mu Mendès. »Jste sice podivuhodně nadán, ale neznáte ani začáteční písmeno svého oboru.« »Poučte mne tedy,« žádal Coppée a trpká doba učení literární technice nastala. Byla to doba rozkvětu Parnassu. Všichni jeho členové scházeli se v Mendèsově bytě. Přicházeli tam de Herédia, Léon Dierx, Villiers de l'Isle-Adam, Sully Prudhomme, Paul Verlaine. Tato družina mladých básníků uznávala za své mistry: Lecontea de Lisle, Theofila Gautiera, Banvillea a Baudelairea. Jejich vlivu má Coppée děkovati za propracovanou, čistou formu svých básní a lehkou gracii svých pros. R. 1866 vydává první básnickou sbírku »Le Reliquaire«. Po ní, ráz na ráz, následuje každoročně řada dalších děl, ať už veršem nebo prosou, z nichž jmenujeme jen nejzdařilejší. »Le Passant«, komedie o 1 aktě (provozována r. 1869). Toho roku byl Coppée představen v saloně princezny Mathildy, u níž se scházeli Flaubert, Goncourtové, Taine, Sainte-Beuve a j. V době obležení tiskne báseň »Lettre d'un Mobile breton« (1871), rok na to rozkošnou povídku z válečné doby »Une Idylle pendant le Siège« a básně »Les Humbles«, cele prodchnuté slitováním ku poníženým a utlačeným. Roku 1876 zadává ku provozování jinou komedii »Le Luthier de Crémone«. Rok 1878 je datem uveřejnění básní »Les Récits et les Elégies«. Pak: »Severo Torrelli«, pětiaktové drama (1883), »Les Jacobites«, taktéž pětiaktové (1885), sbírka básní »Arrière-Saison« (1886), jímavá novelka, plná psychologického interessu »Henriette« (1889) a jiná, v níž vyvolává vzpomínky svého mládí »Toute une Jeunesse« (1891), pak »Les Vrais Riches«, taktéž novella (1892) a konečně sbírka článků, signalisující návrat Coppéeův ku katolicismu »La Bonne Souffrance« (1898). Od roku 1880 byl Coppée kronikářem v časopisu »La Patrie« a od r. 1892 v »Journalu«; kroniky, tam uveřejněné prodchnuté čistě coppéeovskou vervou, vydal ve 4 svazcích pod titulem »Mon Franc-parler« (1892—1898). Roku 1884 byl Coppée zvolen do Akademie.

Taková je asi čára literárního vývoje u našeho básníka. Ale vedle ní je ještě jiná, zajímavější snad, poněvadž dosti neobvyklá. Když po Dreyfussově affaire rozpoutal se ve Francii zápas dvou velkých politických stran, vychází také Coppée na politické kolbiště. Básník, jenž dosud žil v ústraní, v tichu své pracovny, ponořen docela v kontemplaci a rozkoši z krásy, účastní se pojednou boje. Cítí, že je jeho vlast v nebezpečí. A, nedbaje svého stáří, svého vrátkého zdraví, účastní se schůzí po Déroulédově boku, zakládá spolu s Julesem Lemaitrem, Syvetonem a Louisem Daussetem, naším lonským sympatickým hostem, ligu »La Patrie française«. Přerod neočekávaný, v době, kdy umění odvrací se stále více od otázek života. Coppée cítí, že mnozí z jeho literárních soudruhů nebudou schvalovati jeho rozhodnutí. Na jejich adresu píše tyto své verše:

Je sais qu'ils ne m'approuvent guère
Et qu'ils ont froncé le sourcil,
Quand j'ai pris ma plume de guerre
Ainsi qu'on empoigne un fusil,
Et quand, portant une cocarde,
Moi, si pacifique et doux,
Je vins me mettre à l'avant-garde,
Au rang où l'on tire à genoux . . .
Ces gens à mine satisfaite,
Je serais aussi calme qu'eux,
Si j'étais encore un poète
Égoiste et voluptueux . . .
Mais tout est changé dans mon âme.
Je lis, dans un code idéal,
Cet ordre écrit en mots de flamme:
»Faire le bien, vaincre le mal«.
Or la France souffre et je souffre;
Et nul n'a rien à ménager,
Quand on la conduit au gouffre,
Quand la Patrie est en danger . . .

Ottokar Winicky: Cantilenen der Eisamkeit. Ein Gedichtbuch. Titulní list od A. Kalvody. (Nákladem J. C. C. Bruns, Minden i. W.) 1902.

Dvojí tón zní z veršů p. O. Winického, dvojí povahový sklon naleznete v přítomné sbírce: první je jásavá, sluncem zalitá píseň, opojená krásou světa, poněkud pathetická a pohansky vítězná. Je to píseň triumfální lásky, životního opojení, nadšení ze své vlastní síly. Příroda kvete v ní sálavými barvami, výskající bacchantky s pružnými boky tančí vesele za jejích zvuků. Druhý má v sobě něco z groteskního šibalství starých německých pohádek. Je dobrosrdečně posměvačný, balladický, upomínající svojí barvou na staré zašlé rytiny. Spěchám hned dodati, že, pokud se mne týče, dávám právě těmto veršům přednost: mají své zvláštní osvětlení, své snivé kouzlo a zpěvné rozpjetí. Jmenuji tu předem rozkošnou pièçu »Der Bösewicht«, pak »Ballade« a »Lied des Abenteurers«. Zdá se mi, že právě v nich podal p. Winicky nejlepší ukázky svého talentu. Trýzeň lásky a tíha života jsou hlavním předmětem pozornosti našeho autora. Erotické tóny, které tu naleznete skoro na každé stránce, zaujmou svou bezprostředností, svým smutným, melancholickým naladěním, tak na př. »Causerie«. »Kantileny Samoty« jsou, tušim, debutem; debutem velice pěkným.

O. Theer.

Předpláci se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předpláceji odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. 1. SRPNA 1902. * ČÍSLO 30. *

JOSEF K. ŠLEJHAR:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

Nic neměl opominouti u konečném výstupu ze života dosavadního. Se vším chtěl být spořádán, co tady zanechával, o všem aby nabýval konečného výsledního přesvědčení. Bylo mu, že i každá, každá věc a hmota dožaduje se onoho jeho duševního doteku, v němž by ji pak nechával zadostučiněnu, jaksi bezpečně samu sobě, vlastnímu jejímu určení. Bylo mu tak jako člověku před událostmi, jež znamenají velké epochy a obraty v životě — v té radostnosti a rozjásanosti, v tom ohromení blaha a očekávání nového příští, v té nadějnosti mámivé a v rozluce se vším neblahým dosavadním, v tom spění k čemusi nedozírnému vpřed jakoby pozůstávalo přece úžasné a vytrvalé upjatí k tomu, co stávalo a co tvořilo podstatu života dosavadní, jak to za zbystřených smyslů a za pronikavosti vším prostupující dělá si duše své poslední odhady a rozpočty u věcí zanechávaných . . . A vše to právě tak v slávě života, jaká nadchází, jako i v ohromení smrti, kdy v této události nejvýznamnější, v níž duše náležejíc již světům tak všemu nepodobným, co dosud bylo, přec jakoby měla tu nepochopitelnou povinnost vše to nepotřebné, tak míjivé a marné naposled přehlédnouti a poznamenati si v poslední ponětí. V tomto smyslu jakoby vše dnes činil, ne v ohromení smrti, ale ve slávě života. Tak bylo mu, aby v poslední ponětí u vstupu do této slávy uvedl ještě jednou všechno zde zanechávané, tak nepotřebné, míjivé i marné — a jakoby i všemu tomu na rozloučenou svou lidskou účastí chtěl se tak podivně vzdáti.

Za chvilenku bude i hotov v těchto oddílech, skoro pak vše bude míti za sebou, nemnoho již jen zbývá. Uspořádán pak bude se všemi, všemi věcmi. Na okamžik pouhý se tady pozdrží, na takové ohlédnutí — snad i něco zařídí, v nemístném zjedná nápravu, to tak cestou, mimoděčně, ale vše musí být v pořádku naprostého zabezpečení. A je to už tady jí co nejblíže . . . už jakoby mohla slyšet horoucí tluk jeho srdce, ano však může již postihovati to horoucí spění jeho bytosti v bytost její. Zdálo se mu, že toto postihování se udává neomylně.

Bylo mu chvíli ubírat se jakýmisi katakombami massivních ponurých chodeb, tu a tam jen matně osvětlených žárovkou, zašlou, ztrnulou a jako plesnivou. V těchto chodbách, oddělujících neprostupně od ostatních místností, kladeno bylo mohutné potrubí pro mrazivý vzduch, hnaný tudy ohromnými větrníky do rozsáhlých komor, v nichž na lištách na pánvích vyložena byla stroncianová cukrotajná hmota k vymrazení určená, aby tímto umělým mrazem i za největších paren nutně docilovaným zpět se rozložila v cukr, jenž pak jednoduše se ze smíšeniny vyjme u roztok a pozůstávající nerozpustný stroncian, jenž vydán zase na novo bude pecím, aby pak opětně k témuž účelu byl použit, jakoby v nekonečném kolování.

Téměř nikdo nikdy těmito chodbami se nebral, mimo dozorce, jehož povinností bylo dohlédati do komor, a mimo jeho, když tak jednou za noc šel se přesvědčit, je-li vše tu v pořádku, zvláště stran teploty, jež tu byla tak citlivě směrodatnou — a někdy jen mihly se tu plaše postavy, když nebylo jiných svědků, mužská, ženská, když ovšem bezpečně nikoho se nenadály a tam v ty komory zanikly na chvilku . . .

Potrubí vzduchové temně, unyle znělo, jakoby hluboce oddychovalo. Hukot větrníku na konci ústí potrubí vedoucího do komor vyplýval sem v takové trudné jednotvárnosti, jež padala na

duši. Duše jeho vždy v ní ustrnula na chvíli, oddávala se mimoděčně beznadějnému stesku . . . musila naslouchat tomu vání, jako naslouchá se větrům těžkých podzimních nocí. V tomto hlasu živelném, osamoceném a jakoby vyplývavém v celé záhadnosti své podstaty, jakoby dáno bylo místa všem těm hlasům duše, jež vynořovat se tu jaly z pustiny a záhadnosti nitra. Bloudil tady druhdy jako bez cíle. v ponurosti toho naslouchání, v tom vání živelném a vyplývání tak smutných, lkavých hlasů z pustiny, v níž do nedávna jeho duše byla zastřena. Tady vždy se tak strašně, divně ztišil, tak vpjal se v tu kvílivou mluvu větru a duše. S prázdným pustým srdcem vnímal tu jaksi druhdy vše, celý svůj život v úvahách tak nekonečně neveselých — přicházíval sem to s pocitem neoznačitelné zvrácenosti a hnusu, nemaje v sobě vznětu, ani jakési možnosti k životu, maje útroby jako spráhlé, žaludek jakoby odepřevší v této nepřirozenosti žití tráviti, s pocitem tlaku a ošklivosti, s rtoma v trpkou malátnost odevzdanýma, jaksi zimomřiv, s tíhou v těle, s výhradnou mučivou žádostivostí po spánku. Někdy usedal na to potrubí vždy omrazené bílým jíním — tady moci tak zaniknouti aspoň na neurčitou dobu od onoho světa tam, a moci také na chvilku zdřímnouti . . . ale již prudce vstával, vytrhuje se z prohřešujících se mrákot svých, ale s tupostí ještě význačnější, s takovým černým, zejivě vystávajícím trudem v duši jako mračno vše zahalujícím dále se pak vleka.

A dnes . . . ó Marie!

Za ním ozvalo se náhlé tlumené zaštkání. Tak něžně a ostýchavě na se upozorňující, přivolávající k sobě jako holubička, nebo jako ptáček oddaně, důvěřivě zatípe, když blížíte se k jeho hnízdu bez zlého úmyslu. V hlubinách této chodby plynulo to jako vzdech z odevzdané duše, ale tam kdes vzadu jako zaváto vše hned bylo ponurým hukotem větrníku. Neuslyšel hned v jásotu svého srdce, unášen u vzmávání perutí lásky své. Leč za ním neustále v sled spěly ty dívčí kroky, jakoby se ho neměly spustiti a ono zaštkání jakoby holubička přivolávala zase se ozvalo, nyní v samém jeho bezprostředí.

Všechny věci světa měly k němu přístupu, každý hlas ho volal. I obrátil se nepolekán, ale překvapen, v laskavé, významné zvědavosti pohlédnuv na mladou dívku, jež nyní u něho samého se nalézala v divném zmatku, v hlubokém, vzrušeném zapýření. A vzhlížela k němu v touze se zatřásající, plynoucí ze zřítelnic zšířených, temně zažehnutých zraků jejích jako vlnou sluneční třpyt, ty oči jakoby ho objati chtěly celého, navždy se v něm vzhlédati. Prosila a toužila těma zrakoma v neodolatelné úpěnlivosti a zároveň se bála a chvěla jako v hrsti sevřené ptáče. Ruce této dívky tak bílé a pěkné splynuly mimoděčně v sebe jako dvé bílých stvolů a podejmuly v rozkošné údobě ňadra jako v utajení, sevření nitra, aby předčasně nepropuklo a jakoby to bylo i spjatí k výdechu horoucí modlitby. — Však ji znal; bylať z jeho party, bylať z oněch mladých, jistě půvabných stvoření, se zachovalou krásou a přirozeností, která sice ještě odolala zde — jeť zde teprv tak nedávno — ale v té háravé touze, jež jakoby kypěla ze síly těchto bytostí, neumějíc se zdržovati a voliti vhodně, zajisté neobstojí při první příležitosti, klamně se oddávajíc . . . vždyť tak svůdná láska v mladé bytosti, tak záludná, klamavá, tak věřící a poddávající se svým dojmům, jimž nikdy nedostává se ostražitosti. A jistě za nedlouho bude veta po tomto svěžím těle v pekle zdejšího života a utone ta milostně háravá duše v oněch pustých mrákotách, jež jako dým zkázy vznášejí se nad zdejšími propastmi. Znal ji ovšem, a povšiml-li si kdy, byla to i z oněch dívek, jež přišedše sem jako s nadrženou touhou ze svých samot, ve svém oddání se, v hledající účasti svých nezkušených srdcí nejdříve přirozeně u něho se zastavily onou touhou svou. Byla z oněch, jež volaly po něm hlasy srdce svého, jež zvaly ho k sobě, jež byly se mu vzdaly na každý pokyn jeho, ne v pusté smyslnosti, ale v celé milostnosti své svěží, kypící krásy, v celé odevzdávající se vnadnosti svých bujných těl, neboť taková byla jejich přirozenost věřící a za každým svým dojmem sladce chvátající. A byla i z oněch, když nepovšiml si jich, které napotom takovými pohledy chvějného bažení a neukojených vznětů ho vyprovázely, hryznuvše se v nervosní mučivosti ve rty, jakoby jim bylo vzdávati se nejdražšího. A snad právě ona to vždy zaplakala, když odcházel mimo ni bez spočinutí své účasti, malomocně se odvracujíc a zastírajíc oči, aby nezřela, jak marné jest její dychtění, v němž nebyla vyvolenou. A snad někdy za jakoukoliv záminkou, nemohouc potlačiti touhu svou, ona to vždy za ním odbíhala kus, v tom plachém, horoucím, jakoby svého života se jímajícím zápětí za ním spěla, aby aspoň v jeho stínu byla, v bezděčném sdružení s ním — dokud byl by ji snad neodehnal anebo nezašel jinam, kam již za ním nemohla . . .

Dnes ji neodehnal, neosopil se na ni, zůstal tak laskavě stát. A ona jen ho těma oslněnýma zrakoma objímala, ta bílýma rukama podejmutá ňadra pozvedala se bouřlivě, jakoby v ně vykypovala všechna ta bujná mladá síla života, a jejich toužící horoucí vlna k němu spěla. — Také tam ta jiná ňadra kynou k němu, v bílou slastnou vlnu svou ho zvou . . . však již jde navždy se jim vzdát, splynout v slastnou jejich čaromoc . . . ó Marie, zatanulo mu na duši jako neskonalý, vonný dech Ale u této vzpomínce, v tomto zpodobnění duše, do níž všechny věci světa měly přístupu, nemohl drsně, bezohledně odbýti, jak

jindy byl by učinil, toto lidské vznícení. Pohlédl na ni takovým zvláštním pohledem, obmykavým a v takové promíjivé něze a ve smířlivém nějak zkonejšení, v němž pojato mělo býti všechno, všechno i pochopeno a všechno odpuštěno. Jakoby na vše takto vztahoval se jeho pohled a vše vyjímal ze samých podstat života, ve vše vnášeje to nové neoznačitelné zpodobnění. Zdálo se, že v takovém pohledu hřích obrací se v ctnost, neřest v nevinnost. vášeň v něhu. A pohladil dívku na vlasech, jež jako měkká vlna se poddávaly a zavoněly. A hle, ony zšířené zřítelnice, naplněné dychtivostí, v oslnění a zážehu, ztály náhle v jinou zář duše, jíž jakoby vzhlížela vroucí modlitba, hřích jakoby ve ctnost přecházel, vášeň v neskonalost smírné něhy. Rty její, z nichž dotud sálal horký, zprahlý výdech, tolik žíznící a hledající výdech jiný, odvlhlý jako květ rosou, jaly se cosi šepotati. A ruce, které právě vášnivě rozpjati se chtěly, strhujíce v objetí svých milostných loktů, a jimiž jakoby šířil se do té chvíle příval horoucí nedůtklivé síly, aby vpojoval se v sílu jinou v klokotu náruživé slasti, hned v křečovitém nervosním spjatí svém jakoby umdlely zvolna dolů spouštějíce se podle zachvívajícího se ztepilého těla. Stála nyní vedle něho již jako v hluboké pokoře, jež všemu oddaně se podrobuje. Klopila cudně zraky, řasy jako hedvábná vláčná clona zastřely se; a v toto zastření jakoby se vemkla slza, dožadující se smíru a odpuštění.

Jak by ve své pravomoci neměl odpouštěti on této lásce zde, když láska právě to byla, co i na jeho hlavu snesla tolik požehnání, v tom svém zpodobnění duše, v jejíž velkou účast všechny věci světa vstup svůj měly a kam hlas lásky zaléhal jako u výdechu věčnosti? Jak on neměl by tedy promíjeti a schylovati se u toto vznícení, u toto vytanutí srdce, jež přišlo tak neobyčejně, snad i nevhodně domáhati se touhy své, byť to i bylo tak proti disciplině, avšak tak lidské! Měl snad zahrnouti ji odmítavou potupou, v tuto chvíli, kdy i jemu poskytnuta víra lásky, jež všemu věří, její všemoc a zázraky, měl a směl snad zavrhovati on, když nezavrhl ani Ten, jenž hříchy a činění všeho světa na se vzal? Odpuštěniť jsou jí hříchové, neboť milovala . . .

Zatím ještě jednou vznesla k němu zraky; byl to v nich sám záchvěv duše. Když přišla, hledělo jimi tělo, vábnost dychtění. Nyní naposled k němu vzhlédnuvši, jakoby pravila k němu svým pohledem u svaté schylující se pokoře: Můj pane . . .

Pokrač.

Z BÁSNÍ ALFONSE BRESKY.

ZAHRADA VZDECHŮ.

Bez hnutí zahrada se leskne
jesenním sluncem zlacená,
cos chvílemi si v snětích steskne,
chvílemi cosi zastěná.

Tlumeně v korunách to vzdychá,
za vzdechem vane tichý vzdech
a pokaždé se snáší zticha
list velký, zlatý dolů v mech.

Neztichne snětí teskné štkání,
vše samý pláč a vzlyk a sten
a listy prší bez ustání
za listem list jak duše sen.

Za listem list se snáší volně
na cestu dávno ztajenou
a srdce mé se chvěje bolně
těch teskných vzlyků ozvěnou.

VE VĚTRU.

Les temně kvílí
ve vichru zlém
a větve chýlí
tam a sem.

Zní haluzemi
kvílivý svist
a za ním k zemi
víří list.

Po lese holém,
neznámo kam,
jdu se svým bolem
sám a sám.

Dál vichr svistí
kol strmých skal
a mne jak listí
žene v dál.

ČERVÁNKY.

V červánků zlatě alej plane
a v rozvichřených korunách
se sněti na sněť slunce kane,
vše rubín, růže, purpur, nach.

Večerní vánek větve sklání
tlumenou hudbou lásky dum,
ó jaký ševel, šepotání,
tajemný ruch a snivý šum!

Nad hlavou mou se větve sklání
a sem a tam se zmítají,
jak šel bych dlouhou řadou paní,
jež palmami mne vítají.

Za šumu zkvetlých ratolestí,
jež stále kynou ve vánku,
alejí bloudím, v duši štěstí
a zlatý odlesk červánků.

*

E. Sokol.

DĚTI.

Pokrač.

Emma se usmála. »Nesu ti oběd, maminka nikoho neměla doma. Nebála jsem se ho, to jen tak jsem křikla, protože jsem o něm nevěděla.«

»Proto. Nekouše docela nic, jen kdybych ho poslal; ale to bys ho potom měla vidět Na, Voříech!«

Zvednul padavku, plivl na ni a hodil mezi stromy. Pes upjatě pozoroval jeho ruku a se zuřivým štěkotem se vrhl za švestkou, až ji chňapl se země a nesl zpátky.

»Vidíš? — No dobře, Voříšku, dobře.«

»Naše Soja by to nedovedla.«

»Ja, to se musí učit, to není jen tak. Sám jsem ho učil Pojď se podívat nahoru na naši boudu, ano?«

»No pojďme, ale musím brzo zpátky, abych přišla k obědu.«

»Však přijdeš, ještě není poledne, poznám to po stínu.«

»Jak to?«

»No, na kroky ho měřím, víš, jak jsme se tomu učili.«

»Aha.«

»Co dělal dnes učitel?«

»Al nic — podmět — Víš, co nového? Pojedu do Prahy. Ráno mi to řekl učitel a teď před chvilkou maminka. Někam do školy, jako studenti chodívají.«

»Do Prahy?«

Josef se zarazil jako prve, když nevěděl, co říci. Bylo mu líto, že tak vesele se zříká přítomnosti, že půjde od nich. Cítil, že mu bude cizí, cizejším ještě on jí. Mlčky stoupal, odkopávaje kamínky, až došli k boudě. Sedl, přikrčil kolena k prsům a zadíval se v širo; i Emma zamlkla jeho otázkou, cize a tvrdě znějící. Teď, kdy dívala se s ním dolů na městečko, bělající se pod modrými dýmy, na širý pás zelených luk, na Sázenici zkvetlou do ruda a hněda i žluta, na třpytné skvrny dalekých osad do roviny rozhozených, na kopce v mlžný opar lehce načrtnuté, na celé svoje království — teď bylo i jí pojednou líto, že tak lehce se chtěla odloučit a jít — kam? do města snů svých, v neznámo. Chvilku pouze. Zas vábnou se jí zdála Praha.

»Ani nevíš, jak se těším, že přijdu do jiné školy.«

Pokýval hlavou.

»A tetička říkala, že — ne, maminka naše vlastně říkala vaší mamince, aby tě také dala na studie.«

Josef sebou škubl a prudce vyhrkl otázku: »A co?«

»Prý si to rozmyslí.«

»To nebude nic,« povzdechl a klesnul zas v sebe.

»Popros. Já ji také poprosím, uvidíš.«

»Ó, šel bych rád. Co pak se tu naučím? Pořád mluvnice a čtení, dávno již všecko umím, a co z toho! Kdyby ještě tak vykládal něco jako o tom stínu, co by z toho člověk něco měl, ale to! —«

»Baže. Víš, v druhé třídě ještě, ale v páté!«

»Tak jsem rád, že jsem dnes nemusil do školy, tu jsem si aspoň něco udělal, koukej.«

Vytáhl z kapsy prak a vloživ kamínek, namířil na peň. Zasáhl.

»Ale prak nesmíme přece mít, říkal učitel.«

»E co. Dobrý je mi tu, zahánim vrabce.«

»A trefils?«

»No! Jednoho jsem ti zrovna do křídla trefil. Spadl jako padavka. Ale ještě mohl dobře utíkat, víš, pomáhal si druhým křídlem, tak jsem ho nedostal.«

Emma se s obdivem dívala na jeho ruku, jak z ní vyšlehla vždy kožka do vidlice, a pak kamének odskočil od pně. A on střílel polo z pýchy nad zdarem, polo rdě se, že dovedl selhat. Ale když mu to tak samo vběhlo na rty, ani se nenadál, a v půli zastavit, ani přiznat se nechtěl. Pak ustal, spustil ruce a zamyslil se o nových obzorech, jež mu v duši otevřela krátká Emmina zpráva.

Opět mlčeli oba. A volně, volně plížilo se něco mezi ně, co uvědomilo ho, že vedle něho sedí Emma, ne hoch, bytost jiná, tajemná svou růzností, nepochopitelná a předmět horce zvědavé touhy — po čem? Dotekl se jejích šatů a zachvěl se. Proč? Proč? Neptal se, nevěděl ani, byl si jen vědom něčeho neznámého v sobě, dalekého a krásného, jistě krásného, jak si říkal.

»Musím již domů,« zašeptla Emma. Tichý dech tajemné nejistoty stlumil jí hlas.

Josef se protrhl. Bylo mu jako ráno po pěkném snu. Nemohl se vzpamatovat hned, trochu toužil zpátky, trochu se jich bál, hezkých a nevysvětlitelných chvil.

»Natrhám ti švestek, chceš?« řekl, když se vzpamatoval.

»No, několik jen.«

»Počkej, vím o těch nejlepších. Jsou tam níž, skoro uprostřed.«

Popošli dolů; obratným skokem vsunul se Josef nohama do větví, vzepjal se do koruny a opíraje se celým tělem o silnou větev, hledal horlivě nejlepší.

»Pomoz mi, vylezu tam také,« zažertovala Emma.

»Pojď tedy! Ruku mi podej, tu se chyť a tamhle na ten suk stoupni, tam.«

Emma byla obratná. V mžiku byla nahoře. Ale on opět pocítil s dotykem její ruky příliv neznámého, horkého proudu k hlavě a odstoupil mimoděk na jinou větev. Trhali zbytečně mnoho.

»Pamatuješ se na naše jabloně v humně?« zeptal se divně, nejistým hlasem.

»Ó, ano.«

Mlčeli opět a trhali zbytečně mnoho. Vzpomínali na rozložitou jabloň, kde měli spletenu budku a kde prožili svoje nejsnivější chvilky ve větvích, odtrženi od ostatního světa, osamělí. Jemu stoupalo zase do hlavy horko vzpomínek.

»Již dost!« řekla Emma. Bylo jí pojednou úzko nahoře.

»Ještě trochu, jen několik,« nabízel Josef, ač nevěděl proč, a ač vlastně ani nechtěl.

»Ale ne,« odmítla a prosmyknula se po kmeni dolů jako veverka. Skočil rovnýma nohama do kypré půdy a podával jí z kapes vše, co narval. Zasmála se, když neměla kam dávat, ale chytila cípy zástěrky a bylo to.

Dolů šli společně.

Když již se rozcházeli bez rozloučení, pro něž se nemohli rozhodnout, aby vyhovělo oběma, připadlo jí teprve, že něco zapomněla zcela.

»Jsem já to!« udeřila se do hlavy. »To hlavní bych byla zapomněla.«

»No?«

»Tonda Baďurů se na tebe dnes ve škole smlouval s kluky.«

»S kým?«

»S Česnekem, Ferdou, no a ještě s několika, však jsem je všecky zapsala. Ti, pane, měli dostat. Tož se ti poprali, učitel na ně přišel, a oni ho neviděli a prali se dál. Ale potom jsem je smazala, protože tam byla také Stázka, a tak nedostali. A, ano, Stázka mně za to potom řekla, že tě chtějí dnes na večer zajmout a svázat a švestky ti otrhat. To všecko Tonda, myslím, za včerejšek.«

»Hm, ať si přijdou. Náš Franta tu večer již bude. Spáváme tu každou noc.«

»To musí být hezké!«

»Je, děláme si vždycky oheň!«

»A nebojíte se?«

»Ale kde! Ani sám se nebojím. Ať jen přijdou. Pošlu na ně Vořecha, a uvidí.«

»Mám říct u vás, aby Frantík přišel brzo za tebou, nebo to mám na kluky říct ve škole?«

»Nic neříkej nikde. Sám se s Tondou spravím. Ten jich dostane.«

»Ale přece.«

»Ne, neříkej nic.«

Z dálky zazvonilo poledne plynulými měkkými rázy.

»Bože, již zvoní, měla jsem být již doma.«

»Utíkej chvilku, je to s kopečka.«

Emma se rozběhla po pěšině do polí. Zas jí bylo lehko, lehounko a letěla jako po větru. Až daleko v brambořištích se zastavila a ohlédla. Neviděla již Josefa. Jen tmavý klín Habrůvky se rozbíhal za ní a tísnil, tlačil ovocnou stráňku k zemi.

Zakousla do švestek a vykročila úsměvná a veselá k domovu.

Josef dlouho se díval do polí, i když mu již zmizela s očí. Nemyslil, vlastně nedomyslil jediné myšlenky. Chtělo se mu vzpomínat a bál se hnout duší, aby neodehnal teplé rozkoše, v níž se slunil. Praha, jabloň, včerejší vítězství nad Tondou, Emma, vše se v něm vlnilo drobně, jako pod lehkým dotykem vlahého slunce.

Zvon dvakrát trhavě udeřil, pak ještě jednou, slabě, jak nedopatřením, hlas zanikl v širém tichu táhlým dozníváním, a vesmír ztichl. Ztichl polednem. Nehnul se ani dech na větvích, nehybně tkvěly jehlice a listy v průzračnu, nehnula se travka ni stíny, lehnuvší z mráčků na nivy, zalklo se bzučení much, ztrnuly odlesky daleké hladiny říční, vše, vše klidno tkvělo v objetí poledne. Ba i dýmy nad městečkem rozplynuly se tvořivě v bělavé rozpjetí a pluly nad omšelou červení svých střech, jak květy stoupající na vláčných stoncích z hlubin jezera své nitro bílé rozvírají sladkému dotyku slunného poledne. Poledne dotklo se kraje, a prsť se bála i dýchnout vůni zemitou, by neznikl klid veliký.

Josefa zalil příval bujné radosti. Zavýsknul, kloboukem hodil do výšky, chopil se pně a zavířil kol něho v hlasitém smíchu, pak shýbnuv se pro klobouk, uchopil hrst hlíny plné drobných kaménků, mrštil jí ze široka do lesa a zadýchán rozběhl se do kopce k boudě. Vořech zaštěkal a pustil se za ním se zdviženým ohonem. Doběhl, sedl ke košíku, a nemoha dechu popadnout, kýval se s blaženým úsměvem sem tam, zase vyskočil, na patě se zatočil, několikrát se přemetnul po rukách a jako bez rozumu honil se s Vořechem kol boudy, až padnuli na zem oba. Položil hlavu psovi na kožich a zadíval se do modra. Radost se v něm ukládala pomalu. Několikrát ještě vytryskla překotným smíchem, pak ulehla zcela, hřejíc hruď svým teplem.

Usedl a jal se teprv nyní vybírat oběd. Chléb s máslem a kus tvarohu snědl sám, ale o buchty se věrně rozdělil se svým společníkem. Ještě několik švestek slupl, do prázdného koše nasbíral některé pěkné, jež odpadly, opatrně ho vstrčil do zadu do boudy a rychle se zas vyvlekl na světlo, tak ho zadchla horká vůně slámy.

Pokrač.

VÁCLAV HLADÍK:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)

Pokrač.

Západem slunce zrůžověla obloha Vzduch vlahý vál od řeky. Hudba sladce hlaholila. Smích zvonil a číše též. Zahrada voněla rozkoší, vodotrysk metal vzhůru své třpytné, smavé proudy. A zdálo se, že všechno živé i mrtvé, ta společnost elegantní a světácká, ty půvabné zahrady i pyšné paláce vůkol, splývalo v harmonii krásy, veselosti a požitku.

Wollner se stával výmluvnějším. Nedbal ani o to, aby zakrýval své vzrušení. Zamezil Míně, aby vstoupila do šumně veselého davu.

»Ostaňte ještě chvíli. Musím míti váš slib. Nemučte mne!«

»Ha, ha, příteli otcovský, chcete mne konečně svésti. Jak jste vytrvalý.«

»Jste tak krásná. Obdivuji vás!«

A pohled jeho pravil ještě více.

»Líbím se vám v tom kostýmu?«

»Vidím všechnu krásu Italie na vás. Kdyby vás viděl Tizian kráčet po Piazzetě, sešílel by láskou.«

»Dost! Dost!« smála se slečna Havlenová a strhnuvši si růži s ňader, podala ji Wollnerovi a odkvapila rychle ke stolkům u buffetu.

Setkala se se zasmušilým, ostrým pohledem Voldanovým. Usmála se na něj a živě se obrátila ke stolu paní Bílkové, obklopené mládeží.

»Pusťte mne k vám, zde je veselo,« a dala se do ledabylého povídání s Fröhlichem a malířem Kroupou.

Západ pokročil. Zahořel nachově v oknech obrácených k Vltavě, a všechno se zardělo v hasnoucím záření červánků.

Kroupa a Makovec připravili společnosti překvapení.

Připlula gondola, ověnčená guirlandami květin. Krásná Benátčanka, slečna Mína Havlenová, trůnila skupině dam rozkošných kolem ní. Její bledá tvář vzplála jasně v tom rudém zažehnutí západu, její oči a její úsměv měly cosi nadpozemského

Bohémský párek, Kroupa a Horská, seděli jí u nohou. Malíř drnkal na kytaru a herečka zpívala hlasem něžně chvějným píseň horoucí a tesknou: »Santa Lucia«.

»Co jste tak zamlklý dnes?« ptala se paní Hellmerová Voldana, stojícího vedle ní.

Odvětil úsměvem a mávl rukou: povinnosti a starosti hostitele.

»Ale krásná je ta slečna Mína, tak divně krásná . . . hleďte, jak všichni na ni s obdivem hledí . . . a zvláště pan Wollner, který ostatně si jí galantněji všímal nežli vy. Ovšem, máte hostitelské starosti . . .«

A drobná, neklidná Žaponka se křehce, nervosně zasmála.

XVIII.

»Luzo! Luzo!« vydralo se vztekle z třesoucích se rtů mladého, ale ustaralého, hubeného, černovlasého muže, jenž vyběhl z průjezdu tiskárny dělnického časopisu »Volnost« a zapínal si ošumělý svrchník.

Byl to literát Bulíř.

Pobouřen, bouchl za sebou dveřmi malého pokoje, plného neladu, prachu, balíků novin, brožur . . . Na velkém psacím stolku byly naházeny dopisy, výstřižky, korrektury, mezi nimi povaloval se pytlík s tabákem, velké nůžky a nedopitá láhev piva. Na některých kupách papíru, ano i na kalamáři ležela silná vrstva prachu. Na stěně visel křiklavý barvotisk, představující Lassalla v bluze, mávajícího rudým praporem, a dřevorytina, podobizna obtloustlého pána s krásným vlnivým plnovousem, blahobytného výrazu ve tváři, s monoklem, visícím na šňůrce, podobizna Marxova.

Malý, zavalitý muž, vrchní redaktor listu, ve vestě, s vykasanými rukávy, s dýmkou v ústech, jen zamžoural ovlhlýma očkama v nadulé tváři a zamručel:

»Tys nám tu ještě scházel,« a doložil ve spokojeném smíchu: »i s tou tvou literaturou.«

Poslal za ním několik bafů a v jejich šedých kotoučích rozplynula se na vždy památka a jméno Bulířovo v tomto ovzduší páchnoucím tiskařinou, tabákem, pivem a jakýmsi individuelním výparem obtloustlé osoby redaktorovy.

Bulíř tíhl spěšně hlukem ulic, ničeho si nevšímaje kolem sebe, cele zaujatý svými vzbouřenými pocity.

Divoký vztek a vědomí zoufalé malomoci smýkaly jeho duší, jako když se tetelí pírko, unášené vichřicí.

Bylo mu hrůzně. Jakoby se pod ním vše lámalo, hroutilo, propadávalo.

»Luzo! Luzo!« opakoval polohlasitě.

Kolemjdoucí se udiveně ohlíželi za rozcuchaným, hubeným ošumělcem výstředního chování i zevnějšku.

Vrátil se před několika dny z Kladenska a ze severních Čech. Vrátil se znavený, zhnusený, zklamaný, ale s jakousi houževnatou zarytostí a utkvělostí vůle i touhy. Pracoval pro velkou věc. Prodělal těžkou školu, zažil zlé chvíle. Žil hrozné nedorozumění, ale konečně pochopil, proč jej nemůže pochopit lid, a proč často nechápe ani ty, kteří mluví k němu nejpřístupněji, a dá se nejraději vésti těmi, kteří stejně nechápou, vykřikují jen jistá hesla, užívají nejbanálnější fraseologie a jsou pravdiví a uvědomělí, jen když

projevují pud hladové massy, vzbouřené proti sobectví a tyranii nasycených a silných. Ocitl se před problémem intelligenta a prostého člověka, jak se dohodnouti, jak sevříti mozolnou černou ruku do měkké, bílé ruky a jak jíti společně za stejným cílem?

Po několika dnech, kdy se potloukal po hospodách, kantinách a spolcích, rozloučil se se svým lyrismem apoštola, snilka, jenž přináší lidu dělnickému světlo naděje a víry v budoucnost, ve velký boj emancipace a vykoupení.

»Napřed světlo poznání!« pomyslil si, když uprostřed nadšené a vzletné řeči, v níž maloval a básnil zaslíbenou zemi volnosti a bratrství, byl přerušen nenadálou otázkou jistého zchytrale pomrkávajícího horníka, jak že to bude s tím sestátněním všeho, i dětí. A rozvedl svou poznámku tak, že posluchači se smáli a Bulíř musil jim přizvukovat.

Na jeho horkou hlavu, na jeho mozek v plameni padaly podobné sprchy všude.

To však jej nevzdálilo od lidu. Naopak přiblížil se k němu ještě více, zamiloval si jej jinak, méně romanticky a věřil ještě více ve své poslání. Ale uznal, že jeho místo není mezi agitátory a vůdci. Jen pérem a myšlenkou musí bojovat a obrátí se s propagandou svou mezi mládež studující, mezi intelligenci. Dělníky ponechá svým soudruhům, kteří mezi nimi vyrostli a kteří, když bude ústřední organisace, vrchní velení tábora vzdělaných a slušných vůdců pevné a promyšlené, musí prospěti a konati platné služby.

Utvořil si nový plán a chtěl se vrhnout do práce s nadšením.

Vrátil se do Prahy a zamířil do hlavního tábora, do redakce »Volnosti«.

Stávkové hnutí v hutích a dolech, sklárnách i železárnách bylo připraveno, počalo již propukávat.

Bulíř poznal v továrnách mezi dělníky i úředníky činnost Wollnerovu, a zjevila se mu jeho demonická moc, jeho strašná vláda. Wollner jaksi podnítil a urychlil stávku, to věděl a teď pozoroval, jaká byla spekulace chytrého dobyvatele millionů. A viděl celou velikost toho cynika, jenž byl příčinou tolika bídy, tolika zločinů a běd, a který s chladnou vypočítavostí i s divokou odvahou přes všechny překážky a všemi cestami se hnal za svou vůlí.

Obraz ten jej uchvátil a Bulíř napsal ohnivý a výmluvný článek, v němž odhaloval všechny zločiny a hanebnosti finančníkovy. Po důkladné anketě, po studiu konaném na místech jeho činnosti i s použitím všeho, co věděl o jeho životě z osobního styku, usedl k práci. Byly to nejsilnější a nejvášnivější stránky, jež kdy vyšly z jeho péra.

Byl přesvědčen, že jeho článek způsobí rozruch a pozdvižení v jeho straně i sensaci v celé veřejnosti.

Pokrač.

Z BÁSNÍ JULIA SKARLANDTA.

ZTICHLA BOLEST.

Přízrak smrti vířil kolem . . .
V srdci bolest zasténala,
nad horami v šedé mlze
bílá záře zhasínala.

Ke kříži má touha vzlétla
z černé jenž se týčil zemi.
Smutně Kristus hlavu klonil
bída třásla údy všemi.

A jak tiše mraky pluly,
radostné sny v duši zkvetly!
Prchnul přízrak, ztichla bolest.
— — — — — — — —
V tváři Krista úsměv světlý . . .

STESK PODZIMNÍ.

Krajina, smutná krajina,
na večer v hasnoucím slunci.
Nebe se jiskřit počíná,
dohořel v červáncích les . . .

Truchlivá píseň z údolí
v chladivém vzduchu se chvěje . . .
V srdci cos' chvíli zabolí
vzpomínky, v daleku kdes . . .

A luny člun jak zlacený
ze mraku v moře hvězd pluje —
Tvůj obraz, dávno ztracený
v duši mé znovu se snuje . . .

AGONIE.

Poslední list se stromu spad',
ach, podzim těžce umírá . . .
Je slunce mdlé, z luk vane chlad,
zima svou náruč rozvírá.

Zní lesem hořký, bolný sten
a listí chřestí pod nohou,
jak bloudil by kdos nešťasten
pod zasmušilou oblohou . .

Jez pln je písní tesklivých
a v mlhách trnou lučiny.
Ve skalách vichru ostrý smích
a nikde květ ni jediný!

LEONID ANDREJEV:

VALJA.

Z ruštiny přel. Lub. Petr.

Valja seděl a četl. Kniha byla velmi veliká, jen o polovinu menší samého Valji, s velmi černými a hrubými řádky a s obrázky po celé straně. Aby viděl první řádek, Valjičkovi nezbývalo, než natáhnouti hlavičku svou div ne přes celý stůl a kleknouti si na židli a buclatým prstíkem přidržovati písmena, která ráda schovávala se za jiná podobná, a najíti je, stálo potom mnoho práce. Pro tyto vedlejší překážky nepředvídané vydavateli čtení pokračovalo jen zvolna, přes strhující poutavost knihy. Vypravovalo se v ní, jak náramně silný kluk, kterého Bovou zvali, chytal druhé chlapce za nohy a paže a jak utrhly se a zůstaly mu v rukou. Bylo to neméně strašné než směšné, a proto v supění Valjově, jímž provázel svou pouť po knize, patrna byla známka příjemného strachu i očekávání, co dál bude ještě zajímavějšího. Ale Valju vytrhli najednou ze čtení: vešla matinka s nějakou jinou ženou.

»To je on!« řekla matka, jež měla oči zrudlé pláčem, nedávným patrně, nebo mačkala ještě v rukou bílý krajkový šátek.

»Valjičku, drahoušil« vykřikla žena a sevřevši hlavu jeho do svých rukou, začala líbati mu líce a oči, vášnivě tisknouc k nim své hubené, tvrdé rty. Nelaskala tak jako matinka: její polibky byly měkké, jihnoucí, ale tahle div se nevssávala. Valja, zamračený, mlčky přijímal pichlavé mazlení. Mrzel se, že přerušili ho v zajímavém čtení, a pak docela se mu nelíbila neznámá tato žena, vysoká, kostnatých prstů, na nichž nebyl jediný prsten. A páchlo od ní něčím ošklivým: nějakou vlhkostí a rozkladem, kdežto matinka vždycky voněla svěží vůní parfumu. Konečně žena pustila Valju, a zatím, co si ústa otíral, prohlížela si ho pronikavým pohledem, jenž div nefotografoval člověka.

Jeho krátký nos, ale již se stopou příštího hrbolku, nedětské brvy nad černýma očima a všechno vzezření jeho přísné a vážné připomněly jí někoho, a zaplakala. A neplakala také jako matinka; líce zůstávalo nezměněným a jen slzy rychle kanuly, jedna za druhou, sotva jedna sklouzla, již doháněla ji druhá. Ustavši v pláči tak náhle, jako byla začala, optala se:

»Valjíčku, ty mne neznáš?«

»Ne.«

»Byla jsem již u tebe. Dvakrát již. Pamatuješ?«

Možná, že byla, možná i dvakrát, ale co bylo Valjoušovi do toho? Jakoby nebylo lhostejno, byla-li neznámá tato žena u nich nebo nebyla. Jen překáží mu ve čtení svými otázkami.

»Jsem tvá matka, Valjíčku!« řekla žena.

Valja udiveně podíval se na svou matku, ale nebyla již v pokoji.

»Co pak dvě matinky bývají?« otázal se.

»Jaké to hlouposti mluvíš.«

Žena zasmála se, ale smích ten nelíbil se Valjovi; bylo znát, že ženě není do smíchu, a že se jen přetvaří, aby oklamala ho. Chvilku mlčeli oba.

»Ty již umíš čísti? Podívejme mudrce!«

Valja mlčel.

»A jakou to knihu čteš?«

»O Bově králevici,« sdělil jí Valja s vážnou důstojností a s patrným pocitem vážnosti k veliké knize.

»Ach, to musí býti velmi zajímavé. Povídej, prosím tě,« lichotivě usmála se žena.

A zase něco nepřirozeného, neupřímného ozvalo se v tomto hlase, jenž snažil se býti měkkým a kulatým, jako hlas matčin, ale zůstával ostrým a řezavým. Táž neupřímnost prokmitala i z pohybů ženiných; poposedla na židli a vychýlila šíji, jakoby chystala se k dlouhému, vnímavému poslouchání; ale sotva Valja s nechutí byl začal, hned zamyslila se a ztemněla jako noční lampička, jejíž pláštík náhle zavřeli. Valja cítil urážku této nevšímavosti za sebe i za Bovu, ale chtě býti zdvořilým, rychle dopověděl konec pohádky a řekl:

»Víc už není.«

»Tak s Bohem, miláčku,« řekla divná žena a znova začala tisknouti rty své na Valjoušovu tvář.

»Přijdu zas brzo. Budeš rád?«

»Ano, přijď,« způsobně poprosil Valja a, aby rychleji již odešla, přidal: »Budu velmi rád.«

Návštěva odešla, ale Valja nenašel ještě v knize slova, na němž byl přestal, když vešla matka, podívala se na něho a dala se do pláče. Proč plakala ona žena, dalo se ještě pochopiti; nejspíš jí bylo líto, že je taková nepříjemná a nudná, ale matinka, co té je k pláči?

»Poslyš,« zamyšleně řekl Valja, »co ona řekla: že prý je moje matinka. Co pak bývají dvě matinky u jednoho chlapečka?«

»Ne, děťátko, nebývají Mluví pravdu, jest tvojí matkou.«

»A kdo ty jsi?«

»Tvá teta.«

To byl nenadálý objev, ale Valja zachoval se k němu s úplnou lhostejností; teta, tak teta; což to není jedno? Jemu slovo nemělo tak velikého významu, jako dospělým lidem. Ale bývalá matka nechápala toho a začala vykládati, jak se

to stalo, že bývala matkou a stala se tetou. Dávno již, když Valja byl ještě docela malinký . . .

»Jak malinký? Takový?« Valja pozvedl ruku na čtvrt lokte od stolu.

»Ne, menší.«

»Jako kočička?« radostně divil se Valja. Pootevřev ústa, zvedl brvy. Narážel na bělounké kotě, jež nedávno darem dostal, a jež bylo tak malé, že všemi čtyřmi tlapkami do misky se vešlo.

»Ano.«

Valja se šťastně rozesmál, ale hned zase přijal obvyklé své vážné vzezření a se shovívavostí vzrostlého člověka, vzpomínajícího poklesku mládí, poznamenal:

»Jak jsem byl směšný!«

Tak tehdy, když malinký byl a směšný jako kočička, přinesla ho ona žena a dala jim ho, jako kočičku, na vždycky. Ale teď, když tak vyrostl a zmoudřel, chce si ho zase vzíti.

»Chceš k ní?« zeptala se bývalá matka a zčervenala radostí, když Valja rozhodně a ostře řekl:

»Ne. Nelíbí se mi!« a znova chopil se knihy.

Valja pokládal věc za odbytu, ale zmýlil se. Podivná žena s neživou tváří, jakoby z ní krev byli vypili, z neznáma se objevivší a beze sledu zase zmizevší, hnula tichým domem a naplnila jej nepokojem. Teta-matka často plakala a pořád se tázala Valji, chtěl-li by odejíti od ní; strýc-otec bručel, hladil svou lysinu, až se mu šedivé vlasy vzpřímily, a když nebyla matka v pokoji, také se ptával Valji, nechce-li se mu od nich k té ženě. Jednou večer, když Valja již ležel v postýlce, ale ještě nespal, strýc a teta mluvili o něm a o ženě. Strýc mluvil podrážděným hlasem, od něhož zlehka chvěly se křišťálové závěsky v lustru a jiskřily brzo modrými, brzo červenými ohýnky.

»Mluvíš nesmysly, Nastašo Filipovno. Ani práva nemáme hošíka vydat, pro něho samého ne. Vždyť ani nevíme, z čeho žije ta ženská od těch dob, co jí nechal ten . . . eh, čert ho vezmi, však víš, koho myslím. Dám si hlavu utnout, že hoch u ní zahyne.«

»Má ho ráda, Grišo!«

»A my ho nemáme rádi? Podivně rozumuješ, Nastašo Filipovno, nejspíš sama se chceš chlapce zbýti.«

»Že se hříchu nebojíš.«

»No, no, již je uražena! Uvaž věc chladnokrevně a ne podrážděně. Taková nějaká kukačka, třasořitka, nalíhne dětí a s lehkým srdcem podloží vám je. Ale potom, prosím: dávejte mi dítě, sem s ním, nebo milenec mě odkopl a mně se samotné stýská. Do koncertů a divadel nemám peněz, tak mi hračku dejte. Ne, paničko, to si ještě rozmyslíme!«

»Jsi nespravedliv k ní, Grišo. Víš přece, jaká je citlivá, opuštěná . . .«

»Svatého bys z trpělivosti přivedla, Nastašo Filipovno, na mou věru. Na dítě ty nemyslíš? Tobě jest jedno, udělají-li z něho počestného člověka nebo pobudu? Ale hlavu si dám utnout, že z něho udělají pobudu, ničemu, zloděje a, a . . . pobudu.«

»Grišo!«

»Kristem Bohem prosím, nedráždi mne! Čert ví, po kom máš své odmlouvání!«

»Ona taková opu-u-štěná, a my nejsme opuštěni? Bez citu jsi ženská, Nastašo Filipovno, kozel mi poradil, že jsem si tě bral. Kata na tebe.«

Bez citu ženská se rozplakala; muž prosil ji za odpuštění, prohlásiv, že jen arcihlupák může vážně bráti slova takového nenapravitelného osla, jakým jest on. Znenáhla upokojovala se a řekla:

»A co říká Talonskij?«

Grigorij Aristarchovič znova vzplál.

»Kdo pak ti navěsil, že je to moudrý člověk? Povídá, vše bude záviseti na tom, jak rozhodne soud . . . Jaká novinka! Bez něho bychom nevěděli, že vše závisí na tom, jak rozhodne soud. Konečně, což jemu je, ťaf, ťaf, a uteče stranou. Ne, být po mém, já bych ty darmochleby . . .«

Tu Nastaša Filipovna zavřela dvéře pokoje, a konec rozhovoru Valja neslyšel. Ale dlouho ještě ležel s otevřenýma očima a pořád nešlo mu na rozum, co je to za ženu, jež chce vzíti a zahubiti ho.

Druhého dne z rána čekal, kdy se ho teta zeptá, chce-li jíti k matce, ale teta se nezeptala. Nezeptal se ani strýc. Místo toho oba dívali se na Valju, jakoby těžce nemocen byl a umřít musil, laskali ho a přinesli mu veliké knihy s malovanými obrázky. Žena již nepřišla; ale Valjíčkovi začínávalo zdáti se, že číhá na něho u dveří, a jak by jen práh překročil, že chopí se ho a unese v černou, strašnou dál, kde svíjejí se a oheň chrlí zlí netvoři. Večer, když Grigorij Aristarchovič pracoval v kabinetě a Nastaša Filipovna něco pletla, Valja čítal svoje knihy, jichž řádky stávaly se hustšími a menšími. V pokoji bylo tichounko, jen listy převracované šelestily, a chvílemi z kabinetu ozval se basový kašel strýce nebo suché klepání o stůl. Lampa s modrou ověskou vrhala ostré světlo na pestrou sametovou pokryvku stolu, ale kouty vysoké komnaty byly plny tichého, tajuplného přítmí. Tam veliké květiny stály s podivnými listy a kořeny ven vylézajícími, podobnými hadům, a zdálo se, že mezi nimi šustí něco velikého, tmavého. Valja čítal.

Pokrač.

FEUILLETON.

Dr. JOSEF DURDÍK. (1837–1902.)

Nad skonem dra. Josefa Durdíka, jenž dlouho očekáván jako vysvobození pro churavého starce, přišel dne 30. června do tichého bytu smíchovského, leží zvláštní, zádumčivý smutek. Nepocítili jsme ho při zprávě o smrti, jež byla klidnou a dobrotivou nutností, ale byli jsme jim zachvacováni zvolna při přemýšlení o tom, co tu odešlo a co tu zůstane. Souzený kruh života byl proběhnut a naplněn: myšlenky domyšleny, knihy dopsány, pocty intellektuelní dovršeny. Nebylo více, co říci a nebyli, kdož by poslouchali. Slavený řečník domluvil před lety, vrátil se v posledních, veřejných svých řečech k duchovním láskám svého mládí; oslavil ročnici Descartesovu, věnoval pohrobní vzpomínku Zimmermannovi a umlkl. Oblibeného professora znali vlastní žáci jen z tradice. A tradicí byl i Durdík spisovatel. Hledali jsme v bibliothekách jeho knihy a našli jsme je tam všechny. Čtenáři se k nim nevraceli. Když jsme si položili otázku, zda se k nim jednou vrátí, přepadl nás ten tichý, těžký definovatelný smutek. Bylo nám teskno, že professora Durdíka pohřbili na třetí hřbitov olšanský, jenž patří rodinám a osobnostem jen historickým.

Dr. Durdík byl daleko spíše učenec než filosof, třeba že epitheton filosofa zdá se býti nerozlučitelno s jeho jménem. Žil spíše vědeckými poznatky filosofie, než velkými koncepcemi odvážně vrženými do onoho strašného prázdna, jímž po důsledném provedení filosofického kriticismu zůstane svět. Miloval a ctil, tradoval a prováděl filosofii jako vědu. Vyšel z mathematiky a fysiky, a mathematik a fysik dřímal v něm, i když mluvil a psal o psychologii neb esthetice. Jeho filosofičtí učitelé byli chladní učenci: Descartes, Newton, Leibnitz, Herbart, Zimmermann. Modifikoval, zprostředkoval, aplikoval cestou čistě vědeckou jejich ideje. Jeho psychologie, kterou popularisoval i četnými přednáškami a přístupnými knihami (»Karakter«, »O letorách«), jest modifikace Herbarta. Jeho esthetika (»Všeobecná esthetika«, »Poetika«) modifikace Zimmermannova formalismu. Jsou to knihy hluboké učenosti a jasného výkladu jako i Durdíkovy velké přehledné práce z historie filosofie (»Dějepisný nástin filosofie novověké« a »Dějiny filosofie nejnovější«), avšak jen knihy učenecké. Není v nich bezprostředního styku s životem, s bolestmi doby a tuchami člověka. Jsou krutě objektivní, jako Durdík, vyznavač vědeckého objektivismu je chtěl míti; knihy, v nichž mnohému se naučíme, mnohému porozumíme, ale při jejichž četbě neprožijeme ničeho. Dr. Durdík přijímá na př. Leibnitze a obdivuje se mu, ale ve chvíli, kdy Leibnitz obrací se k theodiceí, zamítá jej.

Nemiloval slovem filosofického snu. Jeho životní dílo jest skutečně bez tohoto snu, bez spekulativní fantasie, bez subjektivních kreací filosofických. Objektivní a strašně korrektní. Takový jest i jeho sloh s onou jemnou dávkou pedanterie a preciosity, které vyznačovaly též osobní zjev Durdíkův. Obohatil značně a se zdarem český filosofický slovník, ale zase jen po stránce objektivní, nestvořil však vlastní živý a proudící stil.

Svůj objektivní, korrektní ideál, pro nějž v rozmilé pedanterii našel nový charakteristický termín »meliorismu« proti pessimismu Schopenhauerovu a optimismu Candidovu, přinesl dr. Durdík i do literatury. Psal dramata »Stanislava a Ludmilu« a »Karthaginku«, studená a korrektní. Vykládal neinformovanému obecenstvu učeně a znalecky »Poesii a povahu lorda Byrona«, a hle, lord Byron byl při všem svém světobolu přec jen ctihodný a rozmyslný pán, s positivními ideály životními a obdivuhodně filosoficky založeným názorem. Dr. Durdík, jenž byl vůbec dokonalý znalec angličiny i anglické kultury a jenž do »Athenaea« referoval řadu let o české literatuře, přeložil i »Kaina« a »Parisinu« s filologickou věrností a filosofickým vzletem.

Dr. Durdík působil svou dobou jako kritik literární a divadelní. Kritik nejučenější a nejsystematičtější ze všech tehdejších, neb, jak sám věřil, kritik jediný. Herbarta a Zimmermanna applikoval v kritice bez jakýchkoliv ústupků obecenstvu a vládnoucímu vkusu. Psal nebývale, otevřeně a přísně. Než tento kritický formalism nepřinesl ovoce: stál cele mimo literaturu. Současní literáti byli proti němu zaujati, mladší generace neznaly již jeho hledisek. Díla, jež dr. Durdík ve své »Kritice« staví tak vysoko, jsou respektu hodné, akademické produkty, ale živá literatura, umění? Korrektní »Kritika« dra. Durdíka, která učila krásně a přesně básnit, přešla v literatuře tak bez vlivu jako jeho korrektní »Kallilogie«, která učila krásně a přesně mluvit.

Tomuto objektivnímu, korrektnímu ideálu věnován byl dlouhý, čtyřiašedesátiletý život, krásný svou důslednou a příkladnou službou jedinému pevnému idolu-intellektu. A myslíce na ten zvláštní a studený ideál a na ten dlouhý, bohatý život, nemůžeme se ubrániti zádumčivému smutku. A. N.

VÁCLAV DRESLER: V. A. ŽUKOVSKIJ JAKO PRŮKOPNÍK RUSKÉHO ROMANTISMU.

— Literární črta. —

Vasilij Andrejevič Žukovskij jest básníkem čistého a nádherně rozpjatého subjektivismu. Jeho život, charakter i vysoce ideální nazírání ostrými čarami, plasticky a reliefně promítlo se do jeho děl, z nichž každé jest svázáno s některou passáží jeho osobního nebo veřejného žití. Jeho poesie, majíce do sebe vyrytu marku autorovy čisté individuality, vytrysknuvše přímo ze dna jeho vřelé duše a jsouce tak částečně věrně nakresleným letopisem básnikova života, jsou jemné, křehké a neobyčejně citové. Skládají se z prací jednak přeložených, jednak původních, a v každém z obou případů, než byly vrženy na papír, prošly napřed jeho náladovým subjektivismem, byly jím procezeny a individuelně zabarveny. Proto se ve svém tónu i vnějším rázu co nejintimněji sbíhají, jsouce výronem jedné a téže niterné básnické fysionomie. Na volbě i přibrocení cizích námětů, jež překládal, dá se nahmatat zřejmý spád k ryze subjektivní zálibě pro určité barvy a určité linie. Překládat otrocky a reprodukovat věrně originál, nebylo nikdy jeho předností ani vadou. Jako překladatel nebyl otrokem autorovy ani formy ani myšlenky. Nerozbíjeje se o formu, nesáhaje k zpracování motivů své vlastní individualitě buď zcela nepříbuzných anebo málo příbuzných a ignoruje básníky sobě nesympatické, měl více síly a uměleckých prostředků vnikat do hloubky i charakteru originálu. Nepřekládal vše a také ne doslovně, ale překládal-li, chtěl, aby se do jeho reprodukující duše prosákly všecky idey, snahy, myšlenky, city i obrazy duše tvořící. A jda důsledně po této cestě, snažil se do svého překladu dát kus sebe, některou výraznější složku vlastního nitra a překlad tak podmalovat, aby se částečně stal jeho dílem původním. Vybíraje pro své překlady jen, co odpovídalo jeho náladě, sám autorovy všecky duševní stavy, jak ležely asi v jeho duši při tvoření originálu, znova a snad ještě intensivněji prožíval. Překládanému básníkovi podřídil se nanejvýš v invenci, jinak si nechávaje úplně volnou i samostatnou tvůrčí ruku, a fantasií, uměním stilu i silou emocí chtěje vedle něho stát jako umělecká rovnomocnina. Aby to všecko mohl, na to měl příliš plodnou sílu vyvolávací a vládl příliš suverenně jazykem, do něhož překládal. Jeho slovesné formy odpovídají co nejpřiléhavěji niternému obsahu jím napsaných nebo přeložených děl. Jazykový materiál byl u Žukovského nadmíru bohatý, široce vypjatý a neobyčejně složitý. V stilu, vysoce uměleckém a ryze ruském, měl uzrálou rutinu, citovou hloubku i re-

liefní výstižnost. Jeho nádherně rozkvetlý a mocně se dmoucí verš vytvořil v ruské poesii celou novou epochu, jako všecka Žukovského tvorba, prošed dvěma vývojovými stadii. V pracích eminentně romantických, jež vyjadřovaly cit, náladu a dojem, odpovídaje jejich romantickému obsahu, vyniká lehkostí, sladkostí, libozvučností a hudebností. Díla, jež tvořil Žukovskij už jako ustálený a vybarvený klassik, vykazují naproti tomu verš prostý, pravidelně tesaný a malebný sice, ale přesně přiléhavý. Před ním nikdo z ruských poctů neužil tolika různých veršových rozměrů. Jeho pokusy a náběhy v té příčině staly se bohatě tvořenými vzory básníkům příštím. Jako vada dá se Žukovskému ve formě vytknout nedostatek jasného národního koloritu a těsného spjatí se základní národní půdou. Přímo u pramene ruského živlu čistě národního vůbec nessál a kde se přece k němu shýbnul, nevystihl ho a ještě daleko nevyčerpal. Co vzal z ruské lidové tradice a národní poesie, jest buď slabé anebo jednostranně skrojené. To jest ostatně znakem pro jeho celou literární tvorbu: mlhavost, nejasnost, tajemnost, odříznutí od drsné reality a zachycení se o svět nadzemský. Jest v tomto jakémsi nedokreslení a vzletu nad plochou skutečnost kus působivé vnady, ale i zárodek nedosti ostře zachycené reliefnosti.

Pro vystižení jeho tvůrčích zálib jest charakteristické, uvědomit si ráz látkových prostředků, jimiž Žukovskij nejraději a s poměrně největším úspěchem manipuloval. Byl to především hřbitov, náhrobky, smrt a pod., jež už v jeho prvních básnických pracích hrají prim, tvoříce tak pevnou osu a okolo té vše ostatní musilo běhat. Jak patrno, jsou to vesměs složky evropského romantismu, jež se tu Žukovskému vedraly do péra. Přeloživ a zpracovav některé Grayovy elegie, hodně sentimentálně naladěné a melancholicky blouznivé, upjal na sebe Žukovskij přiostřenou pozornost širšího literárního světa ruského. Tyto drobné práce překvapily hlavně svou upřímnou srdečností, prostotou citu, hlubokou elegickou náladou a utajeným vnitřním smutkem, libozvučností a melodičností verše, plynností, sladkosti a měkkostí slohu, přirozeností obrazů, ladností v detailních passážích popisných a čistým jazykem. V nich byla nadobro smazána nabubřelost přírodních maleb a suchopárná pravidelnost verše, jak to vše měli na svém obnošeném praporu napsáno staří klassikové. Na tomto stadiu svého duševního vývoje se Žukovskij seznámil s Karamzinem, který svým sentimentalismem znamenal na Rusi jistou, byť i slabou reakci proti nehybnému pseudoklassicismu. Pod jeho částečným vlivem nasákl trochou sentimentalismu, pod nímž však klíčily už některé rysy proudu romantického a ojedinělé prvky moderní ballady: středověcí rytíři, šediví poustevníci, bledé mrtvoly, bílé rubáše, studené polibky a vyhaslé oči.

Brzo na to zvítězil u něho úplně sklon k tvorbě Bürgerově. Dle Bürgerova sujetu zpracoval balladu »Ludmila«, která se líbila svým svěžím půvabem, krásou i lehkostí souměrných veršů, novostí podivuhodného, fantastického, tajemného a strašného prostředí i novostí básnického genru. Byla to první skladba Žukovského v ujasněně romantickém stilu a na Rusi opravdové zjevení. Napodobuje Bürgerovu »Lenoru«, napsal pak ještě svou první původní balladu pod záhlavím »Světlana«, jíž však až na dno prosakují živly německého romantismu jako v »Ludmile«. Rozuzlení »Světlany« jest příliš tendenčně optimistické, kolorit milý a měkký.

Jako básník teplých barev a jemných linií přibrušoval na svých originálech místa příliš ostrá, kontrastující s jeho sensitivní povahou, vkládal do nich buď celé lyrické passáže v textu anebo je rozšiřoval o nějaké tendenční věnování a doslov. Jako propagator tichého bolu a smutného utrpení v »Lenoře« Bürgerově zaměnil hrozné zoufalství i hrubé proklínání Lenořino krotkým, snivě nabarveným a smutečně zaroseným steskem po milém. Ve »Dvanácti spících děvách« dvoudílný, rozlehlý Spiessův román přepracoval na dvě delší ballady, zničiv v nich místní kolorit i detaily, pro dobu i život kresleného prostředí charakteristické a nahradiv je tahy zcela novými, jež jim vtlačily marku specificky ruskou.

Nejvíce připoutal na sebe sympatii Žukovského německý idealism Schillerův, do něhož se vnímavý Rus přímo zamiloval. Z ballad, jimiž Schiller dosti realisticky a plasticky zachytil celou širokou rozlohu řeckého světa s jeho typickými názory na život i přírodu a v jeho nejrozevřenějších projevech, Žukovskij přeložil »Kassandru«, »Prsten Polykratův«, »Slavnost vítězů«, »Jeřáby Ibykovy«, »Nářek Cereřin« a »Eleusinskou slavnost«. Z Schillerových ballad s motivy středověkými Žukovskij vybral jen ty, v nichž hybnou pákou jest idea rytířské cti, lásky, statečnosti, altruistického sebeobětování a humanity, stejně jako ony, kde vystupuje malba rytířské úcty i věrnosti pro náboženství a vlast. Ve shodě se svou individuelnou povahou akcentoval tedy Žukovskij na Schillerovi především jen to, co bylo výronem smutných úvah o nicotě zemské hlíny a touhy za něčím lepším i bělejším anebo v čem mohl nalézt personifikaci křesťanských idejí, rozpuklých za vlivu ducha germánského. Kde váha Schillerových prací leží v ostré řezbě povah nebo co nejhlubším rozanalysování životní reality, z těch sfér Žukovskij s přímo šílenou vášní prchal. Byly mu příliš studené, kalné a střízlivě skonstruované. A v něm vše hořelo a svítilo. Raději se chtěl spálit žárem intensivních niterných požárů a oslepit širokými záplavami bílého světla, než mrznout na chladných plochách reality nebo uhnívat mezi zdmi životního egoismu. Potřeboval mít nad sebou nekonečně široké obzory a uvnitř hořet co nejzhuštěnější essencí těch nejbouřnějších žárů. Proto skeptický, zklamaný, krvavě zoufalý a při tom báječně hrdý Byron spíše ho disgustoval, než vábil. Přeložil-li jeho »Chillonského vězně«, vykoupil svou volbu tím, že se zamiloval do tichého a měkkého mladšího bratra i do sladkých tónů v passážích čistě deskriptivných, hrdé utrpení chmurného a zoufalého bratra staršího zaměniv za tichý, elegický žal a lyrický smutek.

Lyrika Žukovského jest až do svých nejspodnějších kořenů otrávena jedem elegismu. Ale není to elegism beznadějný, tvrdý a mstivý, nenávistný nebo žárlivý, nýbrž tichý, krotký, dobrosrdečný, křehký, smírný a trochu i naivní. Pod ním nepláče bolestná unylost, duševní zahořknutí nebo zoufalost, ani se v něm netřese pohrdání životem jako u básníků řeckých i římských, jimž náboženská idea neslibovala žádných rozkoší a krás za hrobem. Elegie Žukovského obohatila ruskou literaturu novým obsahem, který v ní zahájil vážnější periodu jejího celkového vývoje. Ona to byla, jež do ruské poesie poprvé uvedla upřímný a tajemný niterný život lidského srdce i duše. Esthetické emoce, jež Žukovského elegism vyvolává, nejsou těžké nebo studené, nýbrž teplé a jasné.

Kreslit co nejjemnějšími liniemi i s užitím všeho nastřádaného a skoro ethericky se chvějícího světla psychické stavy jednajících osob, bylo oblíbeným thematem Žukovského. A poněvadž tyto měkké vlny poetického tvoření nejšťastněji dají se uplatnit balladou, vrhl se na ni svou celou silou, zařezal se do ní přímo a v ní se hleděl nejucelenějí soustředit. Jak už Žukovskij měl vrozenou zálibu pro fantastické, hrozné a strašidelné, nevyhýbal se příbuzným sujetům ani ve svých pracích. Naopak: tajemné, nadzemské scény, fantastické postavy, hrozná vidění, sny a přízraky, strašidla, mrtvoly, čarodějnice, hřbitovy, hluboké noční ticho, mdlý svit měsíce, divoké bouře, metelice, smutná stenání, proklínání, nejasné halucinace, nepřátelské rozšelestění listů, krákot černého havrana, houkání sov, rozvaliny klášterů, zámků a mrtvých generací i smutek starých životů jsou skoro nezbytnými elementy jeho balladických skladeb.

Mimo balladu pěstoval Žukovskij snad všecky genry moderní lyriky: ódu, hymnu, elegii a píseň i hlavní nuance tvoření čistě epického: epos, středověkou romanci, novoromantickou pověst, pohádku a na konec i romantické drama. Tak uvedl ovšem do ruské poesie ohromné množství nejrozmanitějších námětů, idejí a celou serii intellektuálných prvků.

Osamoceny jsou v původní i překladové tvorbě Žukovského jeho drobné skladby a písně s nádechem i tendencí průhledně vlastenecko u. Majíce některé prvky pseudoklassické nabubřelé lyriky a v umělecké příčině nečiníce velkých nároků, jsou výmluvným dokumentem pro básníkův subjektivní názor na vlast, národ atd. Co nejvýrazněji jest jimi vystižena předně všeobecná nálada doby v současném ruském obecenstvu a za druhé i autorovo osobní nadšení pro vlast. Ve zvučných, umělecky propracovaných verších, stilem plným síly i pružného hybu, ale tu i tam zatíženým starou, těžkopádnou rhetorikou kreslí básník vyříznuté partie z národní historie, celkem málo zhuštěné, necharakteristické a chudé obsahem i pozadím. Jejich vnitřní cena se proto značně rozstřikuje do prázdna, ale nadmíru působivé prvky sociologické, jež jsou od nich v bohatých ložiskách ukryty, z nich nikdy nevyvětraly docela. Jednou z nejpopulárnějších Žukovského vlasteneckých prací jest dnešní národní ruská hymna: »Bože, carja chrani«.

Má-li každý člověk svou periodu životního romantismu, Žukovskému se prodloužila na jeho celý věk. Romantism přinesl si v duši hned při prvním kroku do života, s ním v srdci se narodil, prostředí, v němž žil, ho v něm posílilo a realitou pohrdat, bylo vždy podstatnou částí jeho povahy. Jeho matkou byla ruskými vojáky zajatá Turkyně, při svém sňatku ovšem pokřtěná. Svou povahu nikdy nemohla zcela ze sebe vytrhat a ona na dně její měkké i citlivé duše dlouho ještě spala. Od ní vssál do sebe Žukovskij onu snivou a při tom horkou orientální blouznivost, jíž jest jeho celá tvorba prochvěna. I dojmy bezstarostného a pohodlného mládí byly velmi příznivy tomu, aby se v Žukovském rozvila přirozená citlivost i něžnost, vřelý smysl pro vše krásné a harmonicky vykvetlé i srdečná dobrota. Tomu pomáhala i přírodní scenerie, do níž jeho mládí bylo zasazeno a která byla opravdu nádherná i malebná: krásný, v starém stilu zbudovaný dvůr, před ním hluboký sad, v pozadí tichý rybník se zadumanými lesy a divoce tekoucím potokem, ploché louky, pyšná pole, mělká, východním sluncem zalitá údolí, vysoká obloha a pod. To vše v něm probouzelo teplou lásku k přírodě a vřelý zájem na bezprostředním chutnání jejích obnažených krás.

Ženská společnost, uprostřed níž Žukovskij, jí hýčkán a milován, žil, rozvinula v jeho charakteru nábožnost, trochu sentimentální snivost, šlechetnost, tklivou jemnost a lásku k tichému rodinnému životu, s úctou pro ženu a odporem ke všemu, co bylo a jest na realitě hrubé i černé. Později intelligentní a duševně značně vykultivovaná společnost, s níž se stýkal, umožnila v něm zase rychlejší rozvoj jeho uměleckého a tvůrčího talentu. Pod vlivem nadaných druhů se seznámil s plody současné německé literatury, jeho schopnosti rostly, sílily a na konec se trvale zachytily o čistou poesii.

Jako Lamartine respektoval Žukovskij jen, co bylo v světě krásné a dobré, ale šel ještě dále než on, idealisuje nejednou i věci od ideálu velice vzdálené a jsa při tom cizí nervovým sensacím Karamzinova egoismu. Byl všecek prodchnut prostou a tolik po celé století zapomínanou, teprve nedávno zas vzkříšenou myšlenkou, že čisté a dobré srdce, cit a nálada jest jednou z nejnezbytnějších podmínek opravdu uměleckého tvoření. Jeho zvláštní postavení v rodině, která proň byla současně vlastní i cizí, hluboká a nešťastná láska k dceři sestřině, která mu vočkovala tolik duševních muk, při vychování v čistě rodinných tradicích až do 58. roku život bez vlastní rodiny, jež mu byla přece ideálem života: to všecko položilo na jeho povahu pečeť hluboké melancholie a elegické nálady. Když se mu na vždy rozbily jeho nejdražší ideály, přemohl ho cit zármutku a tesklivosti při vzpomínce na minulost, která v jeho představách spala tak krásná i nádherná a cit nespokojenosti nad životem přítomným. Ale Žukovského zachránil jeho náboženský cit a víra v lepší, tajemný, záhrobní život. V individuelním nazírání Žukovského jest těsný svazek mezi minulostí, přítomností a budoucností. Bouřlivé politiky se Žukovskij nikdy nesúčastnil, ani sociálního ruchu. Žil více nad realitou, než v ní. Pod ni se pak nedostal vůbec. Zajímavá jsou slova, jichž sám Žukovskij užil: »Melancholie jest jedna z nejčistěji znějících strun romantické lyry: lyry, naladěné po křesťansku.«

Na konec, abychom si stručně ujasnili sociologický dosah Žukovského literární tvorby, musíme se dotknout vlastní myšlenkové podstaty romantismu vůbec. Romantism všech evropských literatur měl, jak známo, jednu společnou marku: všude byl výronem rozkvetlého individualismu, protestem proti poutům společenského života a touhou po jakýchsi nekonečně velikých, nesmírně čistých i báječně silných dojmech. Ale jinak za těmito společnými znaky se pro každou zemi a každý národ ustálil v jiné formě: v Anglii byl radikální a revoluční, v Německu šel ruku v ruce s reakcí; Byron toužil po uvolnění spoutaných národů a osvobození slova i myšlenky pro všecky, Fr. Schlegel v zásadě chtěl totéž, ale jen pro určitou, společensky privilegovanou třídu, aby, otočena nadbytkem, tím snáze mohla rozvíjet v sobě bujnou fantasii a koupat se v rozkoších nalezené kultury.

Žukovskij nešel ve stopách jednoho ani druhého, z obou čerpaje jen, co odpovídalo jeho lyrickému a melancholicky podloženému subjektivismu.

Pod bíle natřeným praporem romantismu odehrával se v současné evropské literatuře na přelomě dvou století jeden z největších duševních zápasů. Nešlo v něm jen o formu nebo vnější kontury, jeho bojovnou osou byl podstatný zvrat v celém světovém nazírání, spor o směr, ideu, jádro. To vše se na Rusi vyzrcadlilo ovšem o něco později, než na Západě. Rus vždy měla vůči novým světovým proudům příliš tvrdé a nepřátelské hranice. Pod vlivem francouzského romantismu Hugova psal Marlinskij své málo životné, theoreticky konstruované a chladné povídky, anglickému romantismu Scottově podlehli první průkopníci ruského historického románu: Zagoskin, Lažečnikov a Kukolnik, ale duch i charakter romantismu vůbec a hlavně německého idealismu Schillerova nebo melancholické poesie citu i nálady obou Schlegelů, Tiecka, Novalise i Fouquéa na Rus štěpovat začal teprve Žukovskij. Ačkoli už před ním Karamzin napsal některé romanticky zabarvené ballady, prvním uvědomělým a opravdu tvořícím ruským romantikem jest A. V. Žukovskij.

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

Jeneweinova Dolorosa, mistrovské dílo českého umělce, vyjde v nádherné reprodukci v délce 65 cm. před Vánocemi, nákladem »Nového Života« v Novém Jičíně. Pro subskribenty, kteří se přihlásí do konce září 1902, za 10 K i s passepartout a poštou.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předpláceji odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. — 10. SRPNA 1902. * ČÍSLO 31. *

MILOSLAV SILÉN:

BALLADA.

Já k tobě přicházím, je, pane, večer tvůj!
stín hladomorny ducha nezmořil,
on povstal dnes a zve tě před svůj soud.
Je večer tvůj, ó pane, kaj se již!
Mou ženu urval jsi, můj zbil jsi lid!
Soud Hospodinův, pane, blíží se!
Což nechví se tvá ruka zlotřilá?
Já v zemním hrobě zmíral za živa,
já, vasall tvůj, jenž zve tě před svůj soud!
Deště a bouře hnaly šílené
své chvaty orlí přes hřebeny hor
a jitra rozvírala růžové
své náruče a noci stříbrné
své záře, kmitající zádumně
kol pavlánů a vižek klikatých,
tanoucích snivě v žhnoucím azuru,
voněly růže, zefýr šeptal tak,
že srdce v nitru rozechvívalo
se zářně, ale bolem šílené
zas haslo pod hrobovým klenutím.
Vy loutnám slouchali jste, stříbrné
jak lily zvuky k hříšné rozkoši
těl vašich prokletých, když zmítala
se vášní, celována bouřlivě
zlatými paprsky a růžovou
a sladkou vůní, co já skřípal tam
bezmocně vztekem, ryje zoufale
své prsty v kámen, čelem zbroceným
palčivou krví bije o stěny,
až duněly jak zemní duchové
a bolesti mé odpovídaly.

Přelétla léta. Leb, již hlodal žel
a ryla zoufalost a šílená
divoká bolest, pomsta, vztek a zášť
propadla míru věčnému. Vstal tich
z bezedných hlubin a v sen zlíbal ji.
Klid jakýs bezměrný se rozložil
ve hloubích. Prostíraje hvězdnatou
svou náruč, vyvstal ve tmách nade mnou
a zapomněl jsem náhle na svůj bol,
na marnou zášť, na tíseň prchavou,
jež odvála jak oblak ve větru
do dálek blankytných a sklonilo
se tělo ztuhlé ve klín laskavé
a vlídné dřímoty a pozvolna
v prach třpytný se rozpadávalo.
Teď, pane můj, já zvu tě na svůj soud!
Za každou bolest, každou zoufalost,
jež ryla ostřím dýky krvavé,
v ráně se obracejíc nesčetně
a rvouc ji, za ty noci probděné
tam v mrákotách, za bouřlivý váš smích
tam nahoře, jenž s oken dopadal
v mou zoufalost jak hrubé kameny
metené v hloubku, rvoucí rozum můj
a srdce dupající po kusech
jak zdivočilý oř, ó pane můj,
můj vladaři, Bůh milostiv ti buď!

Zahučel vítr. Bílý stín se zdvih'.
Pad' vladař v podušky v mrákotách smrtelných…

JOSEF K. ŠLEJHAR:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

Ahle v bezděčném popudu začala její bytost poklekati, bílé ruce jaly se u vzdušné něze vynášeti vzhůru. A na rty splynul neoznačitelný záchvěv jakéhosi mimozemského blaha, které ronilo se z pohnuté, očištěné duše. Ten jeho pohled jakoby obmykavý něhou všejímavou v takovém slavném vyzařování všech jasů hlubin a zdrojů nitra spočinulý na dívce, jenž jakoby ji mystickou aureolou pronikal, zpozoroval v čas toto oddané, hluboké se schylování. Jak on byl by mohl připustiti, aby před ním poklekla u vznícení svém lidská touha, kdy jemu samému bylo, jakoby poklekati měl u vznícení lásky své před každou bytostí, každou věcí, před celým světem a veškerenstvem, před nejvyšším bohem svým? Přistoupiv k ní, naklonil se k ní jako matka k dítěti a uchopiv ji s něhou, s jakou dotýkáme se vzácného květu, vyzvedl ji měkce, konejšivě, maje ji téměř v náručí, v níž ona na okamžik tento spočinula, u jakémsi chvějném blahoslavení celé své bytosti. Přimkla umdlévavě oči, bezvládnost rozkoše projela její smysly . . . Ale bylo třeba v čas se vytrhnouti, probrati ze záludy chvíle. Neboť obrátiv ji napotom jako v hravém laškování, pokynul mírně tam, kde očekávala ji její povinnost, již obmeškala. Porozuměla; a uvědomivši si vše, zasažena jako střetnutím vlastní podstaty skutečnosti, za hlubokého zapýření, jež jakoby se jí rozneslo všemi smysly, zahořevši na celé hlavě, dala se v chvatný úprk z těchto míst, jako v osení vyplašená koroptvička. Hukot větrníku provázel její tichý únik, bylo pak oboje jako vzdušné vání . . .

A on u zvláštním zaujatí duše dále se ubíral, tou chodbou jako příkře se zužující, kdes v dáli soustředěnou jako v temné propadliště a s ním sdruženě jakoby spělo ono ohromné, ponuré, jako zaplstěné potrubí, jímž vháněn byl mrazivý vzduch do komor zimotvorných, kamž chystal se dohlédnout. Bylo zde čím dále temněji, jako zabloudilé tu a tam žárovky mdle tanuly jako v únavě a trudu nad svou opuštěností. Vcházelo se odtud do komor dveřmi massivními, obloženými, na perách, aby samy se zavíraly, když by opomněl někdo je uzavříti. Na vše musilo býti obezření. Zapadaly také za každým v příšerném jakémsi sunutí, téměř bez hluku, jako popudem záhadnosti. Komory zavály proti němu ledovým těžkým vzduchem, naplněným slanou ostrotou, jež žíravě uléhala na útroby. Bylo tu mrtvé pusto, stranou jen onen větrník hučel, jehož jednotvárný hukot ale připadal posléz jako hluché, posupné ticho samo, jaké v horách zdá se posléz tanout za neustávajícího nočního burácení. Komory ve všech svých prostorách naplněny byly bizarrními dřevěnými štelážemi, jakýmsi podivně změteným fantastickým lešením, které nějak obmykalo smysly jako bludiště. Jen dvě nízkých uliček pronikalo jím po celé délce, vedouc a ztrácejíc se až u nejvzdálenější černé pozadí. Jimi vedly koleje jako černé, místy matně zaleskující se vinutí, po nichž při svážení a vyvážení stroncianové cukrotajné hmoty posunovaly se četné zvláštní vozíky, jakoby o sobě malé, účelné, železné šteláže. Vždy za 12 hodin dálo se toto vyměňování drahocenné hmoty. Tu najednou zasmušilé prostory, tanoucí dosavad v úplné tmě, rázem se osvítily, světlo vneslo se do všech jejich oddílů, do každého úkrytu, jak bylo potřeba, a zároveň byly oživeny chvatným překotem ruchu a práce. Udála se to vždy taková jakoby záhadná pozměna jako nezvěstným, kouzelným pokynem. Průčelím komor, jež s rachotem se rozevřelo, duněly sem za sebou řady vozíků tlačených lidmi, jejichž nohy kráčejíce v dřevěnkách, dodávaly všemu jednotvárný, klapavý rythmus, jenž nepostrádal bizarrnosti. Jedna řada přivážela a druhá odvážela na zvláštních lištách onu hmotu, vysunovanou z příček štelází a zase vsunovanou. Vždy v úmyslném nařízeném spěchu vše se dálo, v pohánění přirozenou nutností; nesmělyť se komory ani dost málo otepliti anebo v zimě přemraziti. A bez hovoru, v navyklé zamlklé ponurosti odbývala se tato činnost, za níž jen ojedinělé hlasy vyhoukly někdy na povel nebo dorozumění. Jedině zvýšená nyní, mocněji zburácená mluva ohromného větrníku provázela bez ustání toto zápolení lidské činnosti, a připadalo, jakoby v temné nevrlosti ohrazovala se proti tomuto rušivému vetření v nehybné zasmušení dosavadního sdružení. Poslední lišty byly vsunuty, poslední vyjmuty. Vozíky rozduněly se jako žalostně, zanikajíce v řinčení svém za uzavřevším se zase průčelím. A bylo zde zase temno a ticho, to hluché, hluboké temno, jež naléhalo jako mrákota pusté nezvěstnosti, v níž kvílel jen hlas větrníku a někdy se zdálo, jakoby záhadné prolamování se šelestů nastávalo, v nichž jaksi dála se ona tajemná nevystihlá přeměna všech těch spoust uložené zde hmoty. Zase na celých 12 hodin je toto uzavření mrákoty.

Vešed sem oněmi zapadajícími dveřmi, které jakoby ho vtlačily dovnitř, rozsvítil otočením kohoutku bezprostředně vedle dveří nalézající se žárovku. Jako matná jiskra v obrovskou tmu zapadlo do těchto temných prostor toto světélko. Ale stačilo k jeho účelu. Temperatura označovaná na citlivém zavěšeném zde teploměru byla žádoucí, nezměněná — jaká škoda a nesnáz by

tak nastala, kdyby nějakým opomněním temperatura zdejší vystoupila nad kritický bod a nebylo zavčas učiněno opatření náležitého zchlazení umělým mrazem, jenž hnán sem musil být dnem i nocí v celé své míře! — Jaké tu temno mrazivé panuje, jaké rozsáhlé posupné zasmušení, jež zeje takovou ustrnulou nevlídnou příkrotou skličující neodolatelně duši; cosi jako beznadějné pomnění smrtelnosti tu dlí, cosi strašidelného, co člověka hrozí pohltiti . . . Druhdy jakoby tu strašila ze všech těch nevlídných věcí sama jeho opuštěná duše nejstrašlivěji Tady, kdykoliv mu bylo sem přijíti, jakoby měl vedle sebe posupnou příšeru vlastní své bytosti vyvstávající odkudsi ze zakletí nitra, předstupující ponure před něho. Ach, bývalo mu zde druhdy strašno, jako v žádném jiném traktu továrním, tak úzko a hrozivo, v onom napadajícím zoufalství beznaděje, jež vchází do svých vlastních podstat! Však dnes tyto komory, které tanuly jako podsvětí, plnilo oslnění, jehož zdrojem bylo jeho srdce. Ve všechny temnoty, v útrapy všech útrap proniknouti dovede jas lásky, dovede je nadějným blahem opojiti . . .

A již chtěl zhasnouti, aby zase dál, stále jen v před ubíral se na té pouti svého srdce, v neskonalém jeho překotu spěl u vykouzlenou svatyni. Ruka jeho jala se sáhat po kohoutku žárovky. A tu mráz ho obešel, stranou nedaleko stála příšera. Maska hrozná, jakéhosi prokletí života, zpodobnění hrůzy. V úkryt nejbližší šteláže se uchýlila a tam tak nehybně vytanula, zříc na něho neodvratně a v zlověstnosti jako chycená krysa, jež nespouští dravé své zraky s toho, jenž chystá se ji zabiti. Strašná i hnusná krysa, a tak na něho hleděla, pohledem jakoby zkázy a příšernosti. Jakés strašlivé dotčení zdálo se spočívati na její tváři, tak divně siné a mázdrovité, nějaká tu ruka zdála se vhřižovati tyto líce kamsi propadavě dovnitř, do jámy lebi, v tu oblast jistě příšerného nitra.

Ucouvl, zachvěl se, strnulostí úžasu a zmocněním ledového prázdna byl jat — kéž by byl mohl ještě otočiti kohoutkem, aby zhaslo, nastala zase temnota, neb jsou hrůzy, jejichž vytanutí v temnotách, byť i po našem boku, u vytušeném našem dotčení, které by třebas mysl i v šílenství dovedlo zaváděti, přece je daleko snesitelnější než zření jim v samo líce — třeba by zšílel v této temnotě naplněné tuchou zjevení zde rozhostěného, ale toto bezprostřední zření v tvář nenadálé příšeře bylo v tu chvíli nade všechno uděsnění. Bylť ovšem smysly jeho jako rozváty nezměrností svého vznícení a v popudech svých do všech krajností přístupny a jakoby bez rovnováhy v tom svém vyvrcholujícím napjetí. Kéž by byl nyní mohl zhasnouti, ale v tomto dojmu nenadálé strašnosti klesla ruka jeho od kohoutku jako zlomená, v olověné, neovládané tíze. A jen patřit v tomto okamžiku musil bezejmenně v tuto mázdrovitou, sině ztemnělou, vhříženou tvář příšery, jež vytřeštila bezzubé dásně na něho, jakoby servané v rudém, uhnívajícím mase. Úsvit žárovky takřka bezprostředně a výhradně vrhal se na tuto zpodobu a nějak vzrůstati se zdál, šířiti se vyjeveně v neobsáhlosti hrůzy, kterou zjevoval, a všechno ostatní jakoby náhle vůkol zanikalo, nebylo jiných věcí, nebylo zvuků, nebylo ničeho mimo toto zjevení, které jakoby si bylo zjednalo svou pravou oblast zániku a zpustošení, v níž není přispění lidskému srdci takto přepadenému.

V takových dojmech trval několik okamžiků v nevybavitelnosti pravého uhrůznění, ovšem tak neočekávaně přepadlo̕ smysly toto zjevení, ty jeho smysly tak rozrušené a ochablé, v tak úporném odpírání jim všeho klidu a odpočinku, vydávané začasté v záchvaty nejnahodilejší, třebas i zdánlivě bez náležité zevní podstaty. Ale za oněch několika okamžiků v bezmezné oblasti jeho uhrůznění jen to vědomí mohlo vystupovati a spřádati se v jakousi úvahu, že takto štěstí spějícímu posléz k vytouženému cíli svému vstupovat musí v cestu znamení neštěstí, že takto v putování života rozjásané svým žitím a dostupující jakoby zenitu údělu nebeských sfér vsunuje se nenadále smrt. Bylo to jako znamení neštěstí, jako znamení smrti. Naplnila se tu jeho duše nezměrnou, upadavou malátností, takovým chvěním nitra v bezejmenných úzkostech, jež přidružily se jako v zhoubě celé jeho bytosti v těchto okamžicích k jeho hrůze — a ta maska příšernosti zírati na něho neustává . . .

Leč byla s ním jeho láska. Její věčná ochrana jako záštita proti všemu rozprostřela nad ním svou náruč. Tam, kde láska je, netřeba se báti, neb její modlitba burcuje z malověrnosti, a tam kde tolik lásky, tam tolik je i bezpečnosti. A nad peklem zavane-li její slastný dech, jakoby hned ze všech jeho propastí a příšerností blaho ráje vystoupilo Byla v jeho duši Marie, jako panna Marie, lidstva královna, královna jeho, jeho život sladkosti, naděje jeho. A útočiště k ní nejvyšší ochraňuje ode všeho zlého . . . Hned toto svrchované pomnění naplnilo duši jeho, ledová pustina jeho zlověstné hrůzy jakoby zázrakem ztála v této záři neskonale jako země u výdechu jarního slunce Již vybaveno bylo srdce ze své extase příšernosti, hle, prohlédá již zase usmířeným okem lidským, které všemu v tvář dovede hleděti.

Jinak již hleděl na tuto zde napadenou ženskou postavu, z masky příšernosti, její lidskosti zvrácené, zprzněné, hnusné, vržené na pospas zhýralosti a hříchu, v kletbě hrozného údělu vášně nikdy neukojené, vyhlédalo na něho již něco zcela jiného, než ve chvíli právě minulé. Ano, pravá maska příšernosti, ale bídné, lidské příšernosti, tak ubohé, zničené, zbědované Její pohled chycené krysy, v neodvratné zlověstnosti

*

zírající na toho, jenž je s to zasaditi jí smrtelnou ránu a od něhož ji také očekává nedovolávajíc se více milosti ani slitování, upjal se na něho nyní v ztrnulém zamžení jakéhosi nevýslovného trudu, jenž sice nedoprošuje se ničeho, ale sám v sobě, ve svém klatém, hrozném údělu, z něhož nelze se vymknouti, tak nevýslovně, beznadějně trudní.

A ta maska příšernosti z pusté ubohosti své na něho neustávající zírati, jako on zíral na ni, zdála se u něho najednou postihati onu příznivou změnu v jeho hnutí nitra. Tato změna jakoby jí lidsky zachvěla, upamatovala ji do života jiného, než v jakém dlela. A z celé nedávné masky příšernosti, z jejího dřívějšího vypjatí k svrchovanému uhrůznění všeho lidského a vší přirozenosti, zbýval u nešťastné bytosti jedině onen nevýslovný trud, v němž ona zdála se najednou podléhati drtivé, bezejmenné lítosti, u vědomí celé své bídy. A jakoby v tuto chvíli vůkol nic jiného nedlelo, onen trud zdál se vše zahrnovati, jeho těžká oblast kladla se vůkol jako bezmezné zasáhání nevybavitelného hoře. A pak v těchto zracích, zžíravou vášní seschlých, vyplynuly slzy — však je ještě postihl, než otočil kohoutkem žárovky.

Pokrač.

VÁCLAV HLADÍK:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)

Pokrač.

Ale veliké bylo Bulířovo překvapení, když druhého dne nenašel v listě článek, který odpoledne odevzdal v tiskárně meteurovi-en-pages.

Spěchal do tiskárny.

»Článek jsem vysázel, ale pan chef jej odložil.«

»Jaký chef? Tlustý Kudrnáč? Ještě řekněte Jeho Excellence!« ušklíbl se Bulíř.

Chefredaktora již nenašel v redakci. Odebral se na dopolední sklenku do vinárny. Bulíř odložil rozmluvu na odpoledne. Byla velmi bouřlivá a skončila prudkým výstupem.

Klidný, spokojeně se usmívající Kudrnáč, jenž z bývalého holičského pomocníka se stal redaktorem a stloustl, uvítal bledého, nervosního literáta jako obyčejně s ledabylou netečností. Choval se s jakousi podezíravou pohrdavostí k intelligentům druhu Bulířova ve své straně. Neměl rád ty duševní kapitalisty, překáželi mu svou vzdělaností, svou minulostí universitní, svými tituly doktorskými, populárními jmény spisovatelů. On i někteří jeho soudruzi, kteří z bídy dělnické se dostali do jakéhosi měšťáckého blahobytu vůdců strany, redaktorů, úředníků pokladen a úrazoven, pohlíželi na Bulíře, na mladého advokáta Dra. Verunu, jednoho z nejlepších řečníků strany, a podobné lidi jako na vetřelce.

Bulíř nenáviděl obtloustlého parvenu proletářského. Bakatelisoval posměšně bývalého vlasenkáře, který si ve svém žurnalistickém povolání nejlépe uplatnil svou zručnost v zacházení s nůžkami. Jeho umělecký cit byl podrážděn tím hrubým, omezeným typem socialistického šosáka, jenž byl drsný a pánovitý vůči dělníkům, sazečům, jako každý bourgeois zaměstnavatel a v redakci zase byl příliš demokraticky neomalený.

Tlustý mužík s vykasanými rukávy, s dýmkou v zubech, věděl, co znamená Bulířův náhlý vpád do jeho pokoje. Ostal sedět a rozřezával obálky došlých dopisů.

»Že si ještě pamatujete cestu ke mně!« hovořil bodře. »Měl jste se dobře venku, co? Dobře jste se činil, sám jsem se o tom zmínil v poslední schůzi výkonného výboru.«

Poslední slovo pronesl s tak ponižující impertinencí, že se Bulíř stěží opanoval, aby jej neudeřil do leskle otylé tváře. On, jenž byl tak hrdý, jenž nosil hlavu směle a vysoko vůči pýše bohatých, mocných, stavěl nonchalantní a poněkud ješitné sebevědomí talentu a ducha, byl teď tak malým, ubohým, nerovným před tím bývalým holičským pomocníkem. Jeho duch, jeho jasný, vysoký názor životní, jeho vtip i zářivý sloh básníka a umělce, všechny jeho filosofické, národohospodářské a politické vědomosti, všechny ty zbraně talentu a intelligence, jimiž chtěl bojovati za velkou ideu hnutí dělnického — to vše bylo něčím velmi nicotným a zbytečným v této neladné jizbě, se zaprášeným psacím stolkem, s nedopitou lahví piva a s podobiznami Lassalla a Marxe na stěně.

»Co je s mým článkem?« zhurta ozval se Bulíř.

»S jakým článkem, kamaráde?« pravil ještě bodřeji Kudrnáč, okazující masitý zátýlek a široká záda Bulířovi.

Mladý muž hodil svým širákem na hromadu svázaných balíků novin a chtěl se posadit na židli, kopl však do ní a přistoupil k psacímu stolku redaktorovu.

»Prosím vás . . . však víte dobře, jaký článek myslím . . . Wollner! Místa bylo přece dost a věc byla již vysázena, tak co?«

Kudrnáč se rozložil pohodlně na židli, šťoural se tužkou v dýmce a zvolna odpověděl:

»Ten článek?«

Položil chlupatou, silnou ruku, s velmi zakrnělými nehty na krátkých prstech, na kupu papíru a pravil zcela lhostejně:

»Tady je!«

»No . . . a?«

Z oblaku dýmu, v němž se v té chvíli zahalila tvář redaktorova, zněl klidný, ale úsečný hlas:

»Nevyjde!«

Bulíř sebou škubl. Jeho tvář zrudla a oči mu zajiskřily.

»A proč? Proč? Co pak je špatně napsán?«

Hlas mu vázl v hrdle.

»Oh, což o to! Je napsán moc krásně . . až příliš krásně,« znělo z oblaku čpavého dýmu se shovívavou, blahovolnou vlídností, »ale lituji, nemohu jej použiti.«

»Ale to je blbost nebo darebáctví!« rozkřikl se Bulíř a boucnl na stůl.

»Ani to, ani ono. Nerozčilujte se zbytečně!«

Bulíř nevěděl, co počít. Smát se? Zuřit? A v tom šosákovi ex proletáři byl takový silný, velitelský klid . . . a ta jeho hrubá ruka ležela na jeho rukopisu těžce, jako náhrobní kámen.

»Řekněte mi aspoň důvody. Záležitost je tak aktuelní. I se stanoviska čistě novinářského si posloužíme,« pravil Bulíř, snažící se poněkud se opanovati. »Ten článek se nesmí opozdit. A venku, na Kladně, mezi našimi bude přijat s nadšením. Wollnera musíme rozšlapat jako jedovatou zmiji.«

»I nerozšlapeme, mladý příteli, to nejde tak snadno, někoho rozdrtit nějakými frázemi.«

»Jaké fráze?« rozkřikl se Bulíř.

Redaktor pokračoval volným, lhostejným tónem:

»Nemám vám co vysvětlovat. Bylo usneseno, že ten článek nevyjde, a basta! Zde máte rukopis.«

Tlustá, chlupatá ruka se líně svezla s kupy papíru.

»Ach, již chápu!«

Bulíř vzal třesoucíma se rukama rukopis.

»Bojíte se, viďte? Až sem tedy sahá jeho moc! A jeho peníze! No, z toho bude pěkný skandál!«

»Dělejte ho, kde chcete, ale zde ne! Nebo vás vyhodím!«

»Cože? Vy . . .«

V tom vkročil do redakce hubený, mladý muž, jehož mírné tváři dodávaly ostré brejle a dlouhé vlasy rázu profesorského.

»Co se děje, pánové!«

Zdálo se však, že nebyl příliš udiven. Podobné hlučné rozmluvy ozývaly se častěji v pokoji pana chefa.

Bulíř krátce, hlasem přerývaným rozčilením a rozhorlením vysvětlil, oč jde, mladému kollegovi, jakoby se chtěl dovolati pomoci mladého, intelligentního žurnalisty, vzácně vzdělaného a ušlechtile pro věc nadšeného, proti tomu malému, sprostě vyhlížejícímu tyranovi.

Mladý muž pohodil dlouhými vlasy a řekl, jakoby stál na řečnickém podiu: »To jsou důvody zcela politické, proč teď musíme šetřit Wollnera. Víte přece, že jako strana, jež přestala být pouze bojovnou a agitační, již nastavuje též úkoly politické . . .«

»Odpusťte, mám co dělat, pánové!« přerušil Kudrnáč brutálně řečnický rozmach mladého muže, který ihned umlkl.

Bulíř již nevěděl, co se s ním děje. Cítil tyranii hlupoty a všednosti a jeho celá povaha umělce a volného snílka se proti ní vášnivě vzepřela jako proti tyranii kapitálu, moci, sobectví. A tací lidé si chtějí osobiti vedení, monopol vlivu nad dělníky! Svůj odpor, vzdor a vztek vysoptil v několika rozvášněných slovech a bouchl dveřmi za sebou.

— — — — — — — — — — —

Teď se mu zdálo, že opět uzavřel novým zklamáním jednu kapitolu ze svého života.

Byl nadobro hotov s těmi lidmi. Tam se nemohl cítit volným. Byl opět psancem. Byl opět jen bohémem a pravým proletářem. Opustil svět, v němž vyrostl, v němž bezstarostně a lehce žil jako světácký literát a novinář. Teď byl vyštván z toho druhého světa. Jeho sny, plány, jeho touhy velké, krásné činnosti se všechny sřítily. A on táhl dále — neklidný, štvaný psanec.

Doma, ve své chudé jizbě, v níž nebyly již ani podobizny hereček, ani uschlé kytičky, přinesené nějakou přítelkyní neb milenkou, našel dopis nakladatelův, jenž mu oznamoval, že vydá druhé vydání jeho knihy črt a povídek: »Duhové barvy« a přiložil poukázku na honorář.

Bulíř se ironicky usmál. Před hladem jej zachránila opovržená minulost

Trochu upravil svůj zevnějšek. Šel do písárny nakladatelovy, vyzvedl si peníze a poslal svému příteli Randovi do banky vzkaz, aby přišel za ním do kavárny, až půjde na večer z kanceláře.

Randa, stále bledý, uhlazený jinoch, dívčí jemnosti v pleti, očí těkavých a rukou něžných a lehce se chvějících, s napjatou pozorností vyslechl Bulíře.

Jeho tvář se vyjasnila, potřásl hlavou a pravil:

»To jsem také čekal! Vidíš, Bulíři, máš zase novou vyučenou!«

»A ty?«

»Já . . . pokračuji,« usmál se Randa tiše.

Pokrač.

Z BÁSNÍ EM. ŠL. Z LEŠEHRADU.

NÁLADA PŘÍTMI.

Sedím na pohovce v síni,
snové zas táhnou mou hlavou,
slyším tak podivnou píseň,
sladkou a tichou a lkavou,
jako když na podzim vítr
šelestí sežloutlou travou . . .

V modravém šeru své síně
slyším tak podivné zvuky,
podobné houslovým tónům
v doteku nervósní ruky.

A vůně, měsíc a večer,
vill střechy před okny mými,
pak shluky akátů bílých,
dýšící parfumy mdlými.

Sním . . . Pluji v daleké kraje,
v kraje své mladosti tklivé . . .
Vidím zas hvozdy, mé hvozdy
dumavé, šeré a snivé . . .
Vidím zas labutě moje,
jak vzolna k zámku se šinou

po hládi modravé vody
pod lunou žlutou a sinou . . .

A z komnat line se hudba,
tak zvláštní, tichá a tklivá,
a žalný ženský alt v dáli
k ní odkuds' z neznáma zpívá . . .

To zpěv mé mladosti trudné,
jejž tak rád slýchal jsem kdysi,
až umlk' jedenkrát navždy
ten hlas mi neznámý, čísi . . .

A teď . . . Zas zvučí mi z dáli
tak slabě . . . V temnu zas zmírá — —

Procitám . . . Střechy zřím oknem
a kol mne noc mdlá a šírá . . .

VZPOMÍNKA Z VENKOVA.

Na tu chvilku mladé lásky naší
vzpomenu si často z večera,
když se přítmí k zemi zvolna snáší,
a svit luny plane do šera.

Ony doby zas se tiše vrací,
jako z jižních krajin dalekých
zádumčivým letem líní ptáci,
když na jaře sešel s vrchů sníh . . .

Smutno zde . . . Sním s čelem ve své dlani,
všechno v tmu se měkce propadá,
větve olší nade mnou se sklání,
v duši vstává teskná nálada.

Vidím park ten snivý, mlčenlivý,
hortensie v pestrých záhonech,
po nichž těká vánek věčně tklivý,
šeptající jako duše v snech.

Zde jsme vždycky spolu sedávali,
němí, zpěvem ptáků opilí,
hledíce kam's za obzor, tam v dáli,
kde se táhly lány obilí.

A ticho bylo na všech pěšinách,
jako píseň touhy zvučela
kdes jemně flétna z pastvin, v bledých tmách,
tak zádumčivě nějak, rozechvělá.

A přešla léta . . . Vyjel jsem si ven
navštívit tě jednou po letech,
však dům tvůj nalezl jsem opuštěn,
a lávku zarost' bujný mech.

A nebylo zde květů pestrých již,
mdlo, pusto, šero bylo všude kol,
jen z dálky kdes se nesl v tuto tiš
ten dávný, trpký flétny stesk a bol . . .

DNES MÁM TOUHU . . .

Dnes mám touhu neurčitou, touhu trhat žluté růže . . .
Jaro usmívá se sladce, usmívá se modrem nebes,
cítím v duši sladkou hudbu, mdlou a tesknou hudbu květů.

A já mám tak divnou touhu, touhu trhat žluté růže.
Ony snivé, krásné růže, dýšící mdlou vůní lásky,
která v srdci kříší staré rány svojím hořkým dechem . . .

Jaro okny usmívá se do mé tiché, pusté síně . . .

LEONID ANDREJEV:

VALJA.

Z RUŠTINY PŘEL. LUD. PETR.

Dokonč.

Před jeho rozšířenýma očima přecházely strašné, krásné i smutné obrazy, budící soucit, lásku, ale nejčastěji strach. Valja litoval ubohé rusalky, která tak milovala krásného prince, že pohrdla pro něho i sestrami i hlubokým, pokojným oceánem; ale princ nevěděl o její lásce, protože rusalka němá byla, a oženil se s veselou kněžnou; a byla slavnost, na korábu hudba hrála a okna jeho byla osvětlena, když rusalka vrhla se v tmavé vlny, smrt hledajíc. Ubohá, milá rusalka, tak tichá, smutná a plachá! Ale častěji ukázali se Valjoušovi zlí, hrozní lidé-netvoři. V tmavou noc letěli na svých ostnatých křídlech, a vzduch svištěl nad jejich hlavou, a oči jejich hořely jako žhavé

uhlíky. Ale tam přidali se k nim jiní, také takoví netvoři, a pak dálo se něco tajemného, strašného. Smích ostrý jako nůž; dlouhé, žalostné stony, křivolaké lety jako netopýří, divý rej při rudém světle pochodní, halících své křivé, ohnivé jazyky do červených oblaků dýmu; lidská krev a mrtvé bílé hlavy s černými bradami. Vše to bylo projevem jediné záhadné a zlomyslné síly, chtící zahubiti člověka, rozezlené a tajemné přízraky. Naplnili vzduch, schovávali se mezi květinami, šeptali si o něčem a ukazovali suchými prsty na Valju; dívali se na něho ze dveří tmavého pokoje, šuškali a čekali, až Valja spat půjde, aby bez hlesu rejdili nad jeho hlavou; dívali se ze sadu černými okny a žalostně plakali s větrem.

A vše to zlé, strašné bralo na sebe obraz té ženy, jež přišla za Valjou. Mnoho lidí přešlo domem Grigorija Aristarchoviče, a Valja nepamatoval si jejich tváří, ale tato tvář žila v jeho paměti. Byla tak dlouhá, hubená, žlutá jako tvář mrtvé hlavy, a usmívala se znetvořeným, lstivým úsměvem, jímž prořezaly se dvě hluboké rýhy po stranách úst. Vezme-li ta žena Valjouše, Valjouš umře.

»Poslyš,« řekl náhle Valja své tetě, od knihy se odtrhnuv. »Poslyš,« opakoval se svou obvyklou vážností a důkladností a pohledem dívajícím se přímo do očí tomu, s nímž mluvil, »budu tě nazývat matinkou a ne tetou. Žertuješ jen, že ta žena — matinka. Ty jsi matinka a ne ona.«

»Proč?« začervenala se Nastaša Filipovna jako děvčátko, jež pochválili. Ale zároveň s radostí ozval se ve hlase strach o Valju. Stal se tak divným, bojácným; bál se spát sám; v noci blouznil a plakával.

»Tak. Nemohu ti to pověděti. Zeptej se radši tatínka. On je také tatínek a ne strýček,« rozhodně odvětil hoch.

»Ne, Valjíčku, je to pravda; ona jest tvoje máti.«

Valja zamyslil se a řekl tónem Grigorija Aristarchoviče:

»Divím se, po kom máš to své odmlouvání!«

Nastaša Filipovna se rozesmála, ale položivši se, dlouho rozmlouvala s mužem, jenž bručel jako turecký buben, nadával darmochlebů a kukaček, a pak se ženou šel se podívat, jak spí Valja. Dlouho a mlčky dívali se do tváře chlapcovy. Plamen svíčky houpal se v třesoucí se ruce Grigorija Aristarchoviče a tvořil fantastickou, mrtvou hru na líci dítěte, tak bělounkém jako podušky, na nichž spočívalo. Zdálo se, že z temných, velikých důlků pod brvami na ně hledí černé oči, upřené a vážné, žádají odpovědi a hrozí neštěstím a neznámým hořem, a rty křiví se k podivnému, ironickému úsměvu. Jakoby na dětskou hlavu byl padl truchlý odraz oněch zlých a tajemných přízraků-netvorů, již bez hlesu rejdili nad ní.

»Valjíčku,« polekaně zašeptala Nastaša Filipovna.

Chlapec hluboko vydechl, ale nehnul sebou, jakoby spoután snem smrti.

»Valjíčku, Valjíčku!« přidružil se k hlasu Nastaši Filipovny hluboký a rozechvělý hlas muže.

Valja otevřel oči, zastíněné hustými řasami, zamrkal od světla a vymrštil se na kolena, bledý a ulekaný. Jeho nahé ruce jako perlový náramek položily se kolem krásné a plné šíje Nastaši Filipovny; schovav hlavu na její hrudi, násilím oči mhouře, jakoby se bál, že se samy otevrou proti jeho vůli, šeptal:

»Bojím se, matinko, bojím se. Neodcházej!«

To byla zlá noc. Když Valja usnul, Grigorij Aristarchovič dostal záchvat záduchy. Dusil se, a silná, bílá hruď křečovitě zvedala se a klesala pod ledovými obklady. Až k ránu upokojil se, a utrápená Nastaša Filipovna usnula s myšlenkou, že muž její ztráty hocha nepřežije.

Po rodinné poradě, na níž usneseno bylo, že Valja musí méně čísti a častěji stýkati se s druhými dětmi, přiváděli k němu hochy a děvčátka. Ale Valja na ráz neoblíbil si těchto hloupých dětí, hlomozících, křiklavých, nezpůsobných. Lámaly květy, trhaly knihy, skákaly po židlích a praly se jako malé opičky z klece puštěné; ale on, vážný a zádumčivý, díval se na ně s nepříjemným podivem, šel k Nastaše Filipovně a řekl:

»Jak mě omrzeli. Radši se posadím k tobě.«

A večer znova čítával, a když Grigorij Aristarchovič žehraje na tuto čertovinu, která nedá dětem býti dětmi, pokusil se laskavě knihu mu vzít, Valja mlčky, ale odhodlaně přitiskl ji k sobě. Improvisovaný paedagog zamračen odstoupil a zle vyplísnil ženu:

»Tomu říkají vychování. Ne, Nastašo Filipovno, vidím, že by ti líp slušelo koťata chovat než děti vychovávat. Do čeho jsi se to pustila, nejsi s to ani, abys chlapci knihu vzala. Jen co je pravda, výborná vychovatelka!«

Jednou ráno, když Valja seděl s Nastašou Filipovnou u snídaně, do jídelny vpadl Grigorij Aristarchovič. Klobouk se mu sesmekl do týla, tvář byla uhřátá; již ve dveřích radostně křičel:

»Zamítl! Soud zamítl.«

Brillanty v uších Nastaši Filipovny zatřpytěly se a nožík zazvonil o talířek.

»Pravdu mluvíš?« tázala se žena, zajíkajíc se.

Grigorij Aristarchovič zvážněl ve tváři, aby bylo vidět, že mluví pravdu; ale hned zapomněl na svůj úmysl, a tvář jeho pokryla se celou sítí veselých vrásek. Pak znova připomněl si, že se mu nedostává vážnosti, s jakou sdílejí se tak důležité noviny, zachmuřil se, přistrčil k stolu židli, položil na ni klobouk a vida, že místo již obsazeno jest, vzal židli druhou. Posadiv se, za-

díval se vážně na Nastašu Filipovnu, pak na Valju, zamrkal Valjíčkovi na ženu, a teprv po tomto slavnostním úvodu prohlásil:

»Vždycky jsem říkal, že je Talonskij chlapík, kterého na koze nedohoníš. Nedohoníš, Nastašo Filipovno, ani se nepokoušej.«

»Tedy pravda?«

»Přestaň již se svým věčným pochybováním. Zkrátka: soud odmrštil Akimovou. Sláva, brachu,« obrátil se k Valjoušovi a dodal suše oficielním tónem: »A odsoudil ji k úhradě soudních útrat.«

»Tak ta žena nevezme si mne?«

»Povídali, kamaráde. Ach, zapomněl jsem. Knihy jsem ti přinesl.«

Nastaly šťastné časy. Jakoby se byl uzdravil těžce nemocný v domě, tak všem dýchalo se lehko a volně. Valja přerušil svoje styky s čertovinou, a když k němu přišly opičky malinké, byl ze všech nejvynalézavější. Ale i v nejfantastičtější hry vnášel svou obvyklou vážnost a důkladnost, a když hrálo se v Indiány, uznal nevyhnutelným svléci se málem do naha a natříti se od paty k hlavě rudou hlinkou. Vzhledem k věrnosti podání hry Grigorij Aristarchovič srovnal se svou vážností míti v ní přiměřené účastenství. V úloze medvěda osvědčil jen prostřední schopnosti, ale za to dosáhl pronikavého a úplně zaslouženého úspěchu v úloze indického slona A když Valja, mlčelivý a vážný jako opravdový syn bohyně Kali, seděl otci na plecích a poklepával na červenou jeho lysinu, připomínal opravdu malinkého východního prince, despoticky vládnoucího lidmi a živočichy.

Talonskij dovolil si upozorniti Grigorija Aristarchoviče na nejvyšší soudní dvůr, který může nesouhlasiti s rozsudkem soudu, ale ten nemohl pochopiti, jak trojice soudců mohla by nesouhlasiti s tím, co rozhodla trojice těchže soudců, kdyžtě zákony i tam i tu jedny jsou. Když advokát na svém trval, Grigorij Aristarchovič začínal se zlobiti:

»Přec tam budete vy také, ne? Nu tak, jaké pak řeči, nechápu. Nastašo Filipovno, promluv mu do duše.«

Talonskij usmíval se, a Nastaša Filipovna měkce plísnila ho za jeho zbytečné starosti.

Mluvili někdy i o oné ženě, již odsoudili k soudním útratám, a kdykoli zmínili se o ní, vždy přidali jí epitet »ubohá«. Od těch dob, co žena pozbyla práva vzíti si Valju k sobě, pozbyla i v jeho očích aureoly tajemného strachu, jenž jako mlha obestíral ji a netvořil rysy hubené tváře její, a Valja začínal mysliti na ni jako na jiné lidi. Slýchal často opakovati, že jest nešťastna, a nemohl pochopiti, proč. Ale bledá ona tvář, z níž krev vypili, stávala se prostější, přirozenější a bližší. »Ubohá žena,« jak ji nazývali, začala zajímati ho, a vzpomínaje jiných ubohých žen, o nichž událo se mu čísti, cítil s ní něžnou soustrast. Představoval si ji, že sedí samotinká v tmavém nějakém pokoji, bojí se a pláče, pořád pláče, jako plakala tenkrát. Nemístně tehdy tak špatně vypravoval jí o Bově královici.

... Ukázalo se, že trojice soudců může nesouhlasiti s tím, co usoudila trojice těchže soudců: soudní dvůr zrušil rozsudek okresního soudu, a dítě bylo přisouzeno matce po krvi ...

Když žena přišla, aby vzala Valju, Grigorij Aristarchovič nebyl doma; byl u Talonského a ležel v jeho ložnici, a jen jeho růžová lysina vyhlížela z bílého moře podušek. Nastaša Filipovna nevyšla ze své komnaty, z níž služka vyvedla Valjíčka již oděného na cestu. Měl kožíšek a vysoké galoše, v nichž sotva nohy zvedal. Zpod beránčí čapky vyhlíželo bledé líčko s upřeným vážným pohledem. Pod paží Valja knihu držel, v níž vypravovalo se o ubohé rusalce.

Vysoká, hubená žena přitiskla tvář jeho k drapovému obnošenému plášti a zavzlykala.

»Jak jsi vyrostl, Valjíčku. Ani sama sebe nepoznáš,« zkoušela žertovati; ale Valja mlčky popravil si sesmeknuvší se čapku a mimo svůj obyčej díval se ne do očí té, jež nyní bude jeho matkou, nýbrž na její ústa. Byla veliká, ale s krásnými drobnými zuby; dvě rýhy po stranách byly na svém starém místě, jen hlubšími se staly.

»Nehněváš se na mě?« zeptala se máti, ale Valja neodpověděv k otázce, vybídl:

»Nu, pojďme.«

»Valjíčku!« zavzněl z vedlejší komnaty hořký pláč Nastaši Filipovny.

Objevila se ve dveřích, oči slzami zpuchlé, a sprásknuvši ruce, vrhla se k chlapci, upadla na kolena a omdlela; na hruď mu klesla hlava její; jen brillanty v uších chvěly a přelívaly se.

»Pojďme, Valjo,« tvrdě řekla štíhlá žena, berouc ho za ruku. »Není místa pro nás mezi lidmi, kteří podrobili tvou matku takové zkoušce... takové zkoušce! ...«

V suchém hlase jejím ozývala se nenávist, a chtělo se jí nohou udeřiti ženu klečící.

»Necitelní! Chtěli mi vzíti poslední dítě!« pronesla rozezleným šeptem a chopila se Valji za ruku: »Pojďme! Nebuď jako tvůj otec, jenž povrhl mnou.«

»Opatrujte ho!« řekla Nastaša Filipovna.

Najaté saně měkce zaskřípěly po zmrazcích a tiše odvezly Valju z tichého domu s jeho divnými květinami, tajemným světem pohádek, širým a hlubokým jako moře, a s oknem temným, o jehož skla klepávaly větévky stromů. Brzy dům ztratil se v masse domů druhých, podobných druh druhu jako písmena, a navždy zmizel pro Valju. Zdálo se mu, že plují po řece, jejíž břehy tvoří zářivé linie svítilen, tak blízkých jedna druhé jako perly na jedné nitce, ale když přijeli blíž, perly rozsypaly se do velikých tma-

vých mezer, slévajíce se vzadu do téže zářivé linie. A tehdy myslil Valja, že nehybně stojí na témže místě; a všechno začínalo mu býti pohádkou: i sám, i štíhlá žena, tisknoucí ho k sobě suchou rukou, a vše kolem.

Zábło ho do ruky, v níž držel knihu, ale nechtěl prositi matku, aby vzala ji.

V malém pokojíku, kam zavezli Valju, bylo nečisto a horko. V koutě proti veliké posteli stála pod clonou malá postýlka, taková, v jakých Valja již dávno nespal.

»Promrzl jsi? Chvilenku, hned budeme píti čaj. Huš, jaké máš ruce červené. Tak, teď jsi s maminkou. Jsi rád?« tázala se matka pořád s týmž nuceným, nedobrým úsměvem člověka, jehož veškeren život nutili smát se i pod ranami holi.

Valja lekaje se své upřímnosti, váhavě odpověděl:

»Ne.«

»Ne? A já ti hraček nakoupila. Podívej se na okně.«

Valja odešel k oknu a začal prohlížeti si hračky. Byli tam koníci z tvrdého papíru na natažených tlustých nohách, panák v červené čepici, s nosatou, hloupě se šklebící tváří, a tencí, olověni vojáci s nadzviženou nohou jednou a na věky ztrnuvší v této póse. Valja dávno již si v hračky nehrál a neměl jich rád, ale ze zdvořilosti neukázal toho matce.

»Ano, hezké hračky.«

Ale matka všimla si pohledu, jejž Valja vrhl na okno, a řekla s týmže nepříjemným, lichotícím se úsměvem:

»Nevěděla jsem, miláčku, co rád máš, dávno jsem již koupila ty hračky.«

Valja mlčel, nevěda co říci.

»Hleď, jsem samotná, Valjíčku, samotinká na celém světě, a neměla jsem se s kým poraditi. Myslila jsem, že se ti budou líbiti.«

Valja mlčel. Najednou tvář ženina rozšířila se, slzy zakapaly jedna za druhou, a jakoby se zem pod ní propadala, klesla na postel, žalostně zaskřípnuvší pod jejím tělem. Ze šatů vyčnívala noha ve veliké botce se zrzavými perky a dlouhými poutky. Tisknouc ruku k hrudi a druhou za spánky se držíc, žena dívala se stěnou někam svýma bledýma, bezbarvýma očima a šeptala:

»Nelíbí se ti! Nelíbí se ti!«

Valja odhodlaně přistoupil k lůžku, položil svou červenou ručku na velikou kostnatou hlavu matky a řekl s touže vážnou opravdovostí, jakou vyznačovaly se všecky řeči hochovy:

»Neplač, matinko! Budu tě míti velmi rád. V hračky hrát nechce se mi, ale budu tě míti velmi rád. Chceš, přečtu ti o ubohé rusalce?«

E. Sokol:

DĚTI.

Pokrač.

Sedě na mezi v stínu vysokých borovic, sbíral kaménky kol sebe a pohazoval jimi bez cíle před sebe. Myslil na to, že se chtějí hoši naň vypravit, a procitla v něm nečinně bojovná nálada. Snul v hlavě krvavé útoky a zápasy, prudce oddychoval, když klekal v duchu Tondovi na prsa a svazoval mu ruce, a posměšně se ušklíbl, když roztříštil voj kluků a hnal je před sebou, bije v levo, v pravo.

I Vořech zaštěkl krátce, slyše jeho úšklebek a vztyčil hlavu, jakoby hledal kohos. Ale nevida nikoho, natáhl se na bok, zamhouřil oči a jen chvílemi zamžoural po pánu a klepl ohonem.

Když prosnil celé vítězství, teprve začal přehlížet a uvažovat svoje postavení. Že přijdou, věděl, znal Tondu dobře; že jich přijde houf, také tušil a chvíli si i vyčítal, že neřekl Emmě, aby Františk přišel hodně brzo, ale pouze malou chvilku, hned se zas vzepjal a umínil si, že se nedá, že je vyplatí sám. Vymýšlel plán, jak by se nejlépe mohl bránit a útočit. Na strom mu napadlo, hned však to zavrhl, házeli by po něm kamením. Pak o boudě uvažoval, nebylo-li by dobře z ní se bránit prakem, ale i to se mu nelíbilo, neviděl by na všecky strany. Konečně se rozhodl, že je vláká do léčky. Schová se někde v lese na kraji, boudu nechá prázdnou a tam se na ně vrhne.

Ihned dal se do prohlídky. Prolezl všecky keře, jež tu a tam houstly mezi buky, a vybral si nejhustší. Upravil v něm pohodlné místečko pro sebe i pro Vořecha, zkusil, jak by se dalo střílet z něho, a shledal vše výborným. Do boudy trefil každou ranou. Spokojen prozkoumal ještě postupnou čáru útoku a obezřetně uložil v několika místech hromádky kamení. To měla být hrubá střelba pro případ, že by byl nucen ustoupit z tvrze ven. Ještě drobných oblázků nasbíral si plnou kapsu, náboje do praku, jež bedlivě prohlédl, a tak připraven a vyzbrojen vzal Vořecha s sebou do »hradu«, aby ho naučil vyčkávání a řádným výpadům.

Přikrčil se k zemi, psa přitiskl k sobě a vyhlížel do lesa.

Tmavé nitro ani se nehnulo.

Zšířil zornice pojednou, přilehl ještě víc a šeptem zakřikl psa, jenž nepokojně začal větřit. Ano, to jsou oni! Jdou — deset, deset je jich — zrovna na boudu. Dychtivě se otáčel za jejich postavami a škubnul sebou vždy, když větévka pod ním zapraskla. Došli k boudě. Radí se, shýbají ku vchodu — napjal připravený prak, spustil a vykřikl. Vořech skočil. Josef vyřítil se ven, holí nad hlavou zatočil, vyrazil válečný pokřik a štval ho vpřed. U prvního skladu hrubé střelby hbitě se shýbl, uchopil několik kamenů, přitiskl se za kmen, a již svištěly výstřely. Pak zas skočil v před. Nezastavil se již. Přímo hnal se na boudu, oháněje se divoce a vyrážeje vášnivé výkřiky. Dostihl cíle. Zuřivě udeřil do země, rázným sekem sťal hlavu bodláku, jenž zvedal ji zde rudý a tichý, otočil se, bodl za sebe, zase skočil stranou, sehnul se, vyrazil vpřed a zase se přikrčil, pak spustiv hůl, chopil kmen, zatřásl jím vší silou, až švestky padaly.

Vořech skočil zprvu s ním vpřed, ale nevida nikoho, zastavil se udiven řáděním pánovým; vzkypěla i v něm krev. Zaštěkal a pustil se za Josefem. Uhýbal se jeho ranám a chňapal mu po noze, až ho ulapil u švestky za kabát. A ne a ne ho pustit. Vrčel, vztekle svítil očima a držel. Dlouho musil ho konejšit, než si dal říci a povolil.

Pyšně se rozhlédl Josef po svém bojišti.

»To jsem vám dal,« oddechl si a zvedl hůl. Vořecha poklepal pochvalně, že se tak držel, rozhozenou zásobárnu opravil, lépe ještě ukryl, aby nepadla nepřátelům do rukou, i tvrz svou v křoví prohlédl znovu a vybral každou větvičku, aby se neprozradil v rozhodném okamžiku.

A hotov se vším usedl a zahloubal se do Prahy. Chtělo se mu rozběhnout se domů a poprosit maminku, aby směl, aby ho dali studovat, že se bude učit moc a moc, jen aby mohl být pánem, velkým pánem, před kterým by i Tonda i Česnek a ostatní musili smekat

»Ti si dnes přijdou!« zasmál se. A vyskočil, napadlo mu pojednou něco nového. Rozběhl se do sousedstva na brambořiště, natrhal náruč suché nati, druhou, třetí, a vše snášel na hromadu před svou boudu. Až z druhého konce šel si vyhrabat několik bramborů, opatrně zase shrabal prsť na kopeček a vrátiv se, zalezl do boudy pro sirky. Měl jich tam několik schováno od bratra. Polovinu nati oddělil, druhou odnesl kus od boudy, kleknul, naslíněným prstem prozkoumal, odkud vítr fouká, ač bylo tichoučko a nehnuto všecko, a zakývav povážlivě hlavou, natočil se zády k městečku, roztáhl rozepjatý kabát až k samé hromadě, několik nejsušších lodyh přichystal a opatrně škrtnul sirkou o kabát. Nechytla Prohlédl hlavičku, znovu se rozjel sem tam a škrtnul silněji. Síra zadýmala z modrého plamene. Spokojeně se usmál a podsunul plamen do nati. Chvilku doutnaly a kroutily se stonky v bílém kouři, pak najednou šlehl z jednoho žlutý blesk, klesnul, opět šlehl výš a obchytil druhý pahýl. Josef se sehnul, volně foukal do ohníčka, až se mu hlava zatočila, ale zdařilo se mu. Nať zapraskala, plamen se rozšířil a ve chvíli již plápolal vysoko nad chuchvalce čoudu, jenž válel se po zemi se stráně dolů, rozplývaje se a stoupaje pak do větví, na nichž se zachycoval.

Sednul k samému ohni. Přikrčil kolena k prsům a zahleděl se do měnivých zášlehů, v nichž řeřavila se stébla žířivými proužky a svíjela se a pukala.

Pomalu slehala se hromada, plamen klesal, až zůstal jen žhavý popel, z něhož chvílemi ještě bleskl žhavý vzdech. Rozhrnul ho lískovkou, vložil brambory a zahrnul je zase. Poslední jiskry nahoře pohasly, i dým došel. Jen vzduch se chvěl a vlnil a stoupal, lomě kmeny i větve v třesavých křivkách.

Odvrátil se do šíra. Neviděl než bílou mdlou mlhu, plnou rudých a fialových skvrn, honících se dolů, vzhůru. Zavřel oči v sladké lenosti a dychtivě ssál v sebe vůni pražících se zemáků.

* * *

Ze školy se vyhrnuly děti. Malincí seskočili s posledního schodku, rozkřičeli se a rozesmáli pro nic za nic, jen tak, aby provětrali hrdla dlouho zavřená, ale hned se ztišili, skroušeně stoupali po páru a vzájemně se napomínali, jakmile vykročila slečna učitelka. Chlapci se závistivě ohlíželi po ostatních, kteří nemusili v páru, kteří mohli hned za dveřmi se štuchat a honit, ale když se slečna na ně dívala tak přísně! Edík zlostí strčil menšího Kramolu do zad, aby si nahradil ztracenou radost; prý zůstává pozadu, a on, Edík, nemůže jít. Byl by z toho pláč býval, kdyby nebylo Kramolova bratra staršího, který to viděl. »Počkej si, Edo! Ty jich slízneš!« křikl na něho. Malý se otočil a posilněn bratrovou přítomností, také se kasal: »Počkej, až půjdeš okolo našich, Franta ti jich dá!« Ale dostal druhou buchtu do zad, měltˇ Eda ještě staršího bratra a nebál se Musila se do toho vložit slečna a odvést Edu na konec až za děvčata, aby ho měla po ruce. Nic si z toho nedělal. Zaškaredil se, stáhl tlusté rtíky a furiantsky si cupal vzadu, vypláznuv jazyk na Františka Kramolu, jenž se mu smál.

Vyšší třídy vyrojily se stádem ven. Bylo chvilku černo na silnici, co se jich vyvalilo, ale jen chvilku. Rozprchli se kam který, jen aby již byli od školy dál. Hoši se honili, děvčeta zavěšena po pěti, po šesti přes celou silnici nakláněla se k sobě s drobnými zprávami denními, zejména o klucích a ráda se dávala od nich škádlit, když jim řadu trhali, vrážejíce mezi ně. V ně-

kolika minutách zmizelo všecko. Poslední byli z páté třídy, Baďura, Česnek, Dvořák, malý Ferdík Kolářův, Hrůza a Matoušek. Tentokrát se nehonili, radili se o čemsi velmi důtklivě. Konečně se domluvili patrně, neboť se rozešli s vážnou tváří každý na svůj konec. Emma s Frantinou a Stázkou dobře si toho všimly, ale smály se poťouchle.

As po dvou hodinách objevili se titíž hoši na silnici, vedoucí pod Habrůvkou podél železničního náspu do sousedství. Pouze Matoušek scházel, a marně dlouhou chvíli vyčkávali.

»Myslím, že se bojí, baba!«

»Pojďme,« pobídl rázně Dvořák, »je nás dost.«

Hrůza nerozhodně se ještě ohlédl, vida však odhodlání ve všech tvářích, chladně prohodil: »Což o to! Sám bych třeba šel, ale když jsme se smluvili, měli bychom přece počkat.«

»Eh, dej pokoj, měl přijít.«

»Tak pojďme,« vyzval Baďura a vykročil.

Šli rychle silnicí, chvílemi trefovali do stromů, chvílemi přeskakovali hromádky štěrku a zas vykládali o škole, o všem možném, nejvíc ale o škole, kterou hanili všichni. Těšili se, až vyjdou.

Tak došli ke strážnému domku, kde odbočovala polní cesta k Habrůvce. Minuli ji a pustili se pěšinkou, schováni pod železničním náspem, ještě dál.

»Kam pak, chlapci, kam?« optal se hlídač.

»Tam, strejčku, tam,« odsekl Ferdík, toče rukou dokola.

Vypukli v smích a hrnuli se rychle z dosahu nadávek.

»Ten se střapí, chlapci, to, tak se mu hlava třepe.«

»Hahaha.«

»Že zapomene na vlak, uvidíte. Vždyť ani nevidí, že jdem rovnou za nosem.«

»Směj se jen, ale až přijde žalovat do školy!«

»To si vyžaluje. Nezná mě.«

»Jak řekne: ten maličký, hned tě mají,« štípl ho Česnek.

»No, no, Franto, malý, ale zralý, ani tebe se neleknu.«

»Ty šprčku.«

Přešli hezký kousek, než se zastavili prozkoumat kraj. Vylezli na trať. Slunce již zapadlo v mdlém oparu růžovém, jenž se tratil v malém okruhu v zelenavou oblohu. Šero kladlo se zvolna na důl, v němž dýmalo městečko bílý kouř, srůstající v rozlehlý mrak houpavý a pružně se prohýbající dechem chladnoucích niv. Mrak vykrojil se uprostřed a vleka dlouhé uzoučké cípy za sebou, olizoval protější pahorky, stoupal volně výš a výš, utápěje v sobě stromy a zas je propouštěje dole, jak černé ostrůvky z mléčného svého nitra. Nivy pohasly, vysíleny mdlely obrysy své v popelavé obzory a usínaly. Sem tam z nich hvězda probleskla, klesla a vzplála zas, bíle dýmajíc; to ohně v brambořištích svítily v předvečer a pomáhaly plnit úvaly mlhou; dýchaly jí luka, zdýmala se nad řekou a rybníkem, kouřila se ze Sázenice, z Hulska, v dáli zdála se jediným jezerem nad širou rovinou, jezerem rostoucím a blížícím se.

Pokrač.

FEUILLETON.

ANT. NEČÁSEK: DIVADELNÍ DROBTY.

Nedávno otevřeli v Holešovicích nové lidové divadlo.

V dobu, kdy v Národním divadle vládne čtyřnedělní klid, dostávají předměstská divadla návštěvy z publika, které jinak tvoří kmen návštěvníků Národního divadla. A tu také dlužno hned konstatovati, že nikdy neobjeví se slabé stránky těchto divadel, jejich nedostatky, v tak jasném osvětlení jako právě tehda, kdy zavítá do nich divák, zvyklý viděti výkony herecké i výpravu kusu, když ne vždy dokonalou, aspoň povždy stojící na znamenité výši. Pravda, řekne se: Je nespravedlivo porovnávati veliký ústav opatřený vším možným, bohatě subvenovaný, s podnikem, který odkázán jest jen na své obecenstvo, na pokladní denní příjem. S podnikem, který nemá prestige a aureoly národního snažení, který nežene ku předu reklama, o který nezavadí žurnálový referent. A když, tedy tam přijde proto, aby výkony, výpravu a celý podnik řádně, velkopansky pocuchal.

To jsou všechno pravdy — ale jen zdánlivé pravdy. Předně si uvědomiti musíme, že my v Praze konečně už také máme právo takové, jako je má publikum jiných měst. Žádati stále pokrok i na divadle. Chceme-li, aby živnostník, podnikatel stál na výši doby, přizpůsoboval se jejímu duchu a pokroku, shledá to každý zcela pochopitelným, ba samozřejmým. Nikdo se neptá: Máš k tomu prostředky? Co jest komu po prostředcích? Chce výsledky. A s divadelními řediteli, podnikateli divadel měla by se činiti výjimka? Jak? Proč? A přece jen je fakt všeobecně uznávaný, že až na malé výjimky všechna naše předměstská divadla stůňou nedostatkem moderního, sobě odpovídajícího smyslu. Je třeba podívati se na repertoir těchto divadel. Intelligentní návštěvník divadla žasne, co se hraje. Samý starý repertoir, notabene repertoir bez ladu a skladu, bez určitého programu. Dívejte se dobře na ty cedule. Kdy pak tam najdete jméno, které by representovalo kus literatury? Za to čtete tam jména fraškářských řemeslníků s fantasticky nakudrnatělými názvy. Tyto samy ještě nestačí a připojují se k nim ještě podtituly s příšerným »aneb«: Tuto praksi zejména provozuje důsledně divadlo vinohradské.

Ale já tu píši, skoro se rozčiluji a proč? Páni direktoři se smějí mi pod vousy i na hlas a říkají:

»Proč se rozčilujete? Vaše nápady a názory sice nejsou zlé, ale proč bychom dělali jinak než děláme: Nám to plní kasy a jiného my nechceme!«

*

»Ano, my jiného nechceme, než plné kasy. A ty konečně takoví fraškáři s dobře vymyšlenými tituly naplní!« V tomto přiznání leží, myslím, hlavní příčina ubohé úrovně našich předměstských divadel. Schází prostě jejich podnikatelům a správcům umělecká ctižádost. Ne-

*

napadá mi ani zdaleka, abych chtěl na takovém řediteli, aby se finančně zakrvácel nebo ruinoval experimenty a pokusy, zejména »literárními« pokusy. Píši slovo »literární« v uvozovkách, protože často kus notoricky špatný, slabý, béře se v ochranu tím, že se řekne, »že má literární cenu, ale na scénu se nehodí!« Tím křivdí se už předem dobrým hrám, které mají cenu i literární i divadelní účinnost. A tady jsem u jádra věci: Což pak není v celé obrovské produkci světové (o českých hrách vůbec se neopovažují naším ředitelům mluvit) dosti dramatických prací, které při divadelní účinnosti mají i svou cenu uměleckou a literární? I jsou! Dost je jich. A dal by se z nich sestaviti zcela pěkný repertoir na celou saisonu. Ale bylo by k tomu potřebí ruky, která dovede vybírat, která prostě je nejen rukou řídící mechanismus divadla, ale má umělecké cítění, ambice, ctižádost, ze scény, kterou řídí, něco udělat, ruky, která má před sebou určitý program.

Program! Jaké nešťastné slovo! To znamená důsledné sledování určitého cíle. Program v repertoiru znamená mnoho číst a zase číst, mnoho vidět, porovnávat, kde co se vyskytne vážit, oceňovat a přemýšlet, nehodilo-li by se do rámce divadla. Nejsem zasvěcen do zákulisní kuchyně našich divadel, ale na mne dělá dojem repertoir jejich, jakoby žil ode dne ke dni, z ruky do úst, abych užil porovnání! Zdá se mi, jako bych viděl ředitele v rozpacích, co dát vytisknout na ceduli! Ředitele, jenž sám neřídí iniciativně svůj podnik, ale agentura. Co ta přinese a dá (jestli to dá), to se hraje. Není iniciativy, není programu. Výjimku v tom v poslední době činí scéna smíchovská Ta je vedena programově. Arciť jen za svými úkoly. Ale ona dosahuje úspěchů a to hlavně proto, že je systém v jejím konání. Arciť také ona není ideálem lidového divadla. Je spíše specialitou svými pařížskými rozpustilostmi, aspoň v létě. V zimě mívá i vážné večery a nelze tvrditi, že chatrné. Vykazuje též časem jakés takés ambice a dosahuje jich se slušným výsledkem. Je rozhodně ale pokrokem i proti vlastní dost blízké minulosti i proti ostatním předměstským divadlům. Činí prospěšnou výjimku repertoirem, aspoň vždycky velkým počtem novinek, byť cizích, činí výjimku prospěšnou i výpravou. Škoda, že bojí se zarejdovati i do produkce domácí. Vím, že jsou smutné zkušenosti. Ale tady je zas něco, co by se nemělo přehlížet! Úspěch her, které se dávají, spočívá v jejich reklamě. A ta zdá se mi, že u českých her se zanedbává. Nemyslím hrubou, sprostou reklamu kramářskou. Ale takovou, která nejsouc humbukářsky odpornou, přece by obecenstvo na hru upozornila. Dokonč.

LITERATURA.

Souborné vydání básnických spisů Jaroslava Vrchlického. Svazek XL: Mythy; cyklus prvý (čtvrté, nezměněné vydání). Cena 2 K 60 h. Svaz. XLII: Epické básně (čtvrté, nezměn. vydání). Cena 2 K. Svaz. XLIII: Já nechal svět jít kolem (1901—1902). Cena 2 K. Vychází nákladem J. Otty v Praze.

Souborným vydáním spisů Jaroslava Vrchlického poskytuje se příležitost české veřejnosti poznati a oceniti kompletně obrovské dílo životní, jež zanechává po sobě jeden z nejvýznačnějších geniů básnických přítomné doby. Je úžasné věru, jak plodnou činnost rozvinul tento mistr Parnassu českého za poměrně krátkou dobu, jak mnoho moderních idei probudil v našem životě literárním, nehledě ani k jeho bohaté překladatelské činnosti, jež sama o sobě by stačila, aby p. Vrchlickému zajistila nesmrtelné jméno pro všechny doby v dějinách literatury naší. Tři tyto svazky, ležící přede mnou, jsou posledními, jež v cyklu souborného vydání publikovalo obětavé a podnikavé nakladatelství p. Ottovo. Nebylo by také jinak ani možno psáti běžný referát, kdybych chtěl i o předcházejících alespoň stručně se zmíniti; bylo by třeba dlouhé, pečlivě propracované studie, abych jenom zpola ocenil faktický literární význam p. Jaroslava Vrchlického. Avšak i v těchto třech svazcích, ačkoliv fragmentárně, přece dosti frappantně a plasticky již vystupuje gigantický portrét našeho nejpřednějšího poety, jeho quality umělecké i mohutnost duševní. Tak hned prvý svazek: »Mythy« otevírající nám perspektivy bájesloví českého národa v celém tom koloritu a podivném, nám dnes tak neznámém ovzduší dávných, zapadlých dob. Jak mohutně vystupují před našimi zraky z šera minulosti doby, kdy hrdinná »Šárka«, obklopena jsouc stejně smýšlejícími družkami, pustila se v nerovný boj s muži, jakou silnou rekonstruktívní schopnost projevil p. Vrchlický v »Kříži Božetěchově« nebo v »Legendě o sv. Prokopu«? V mezích epiky vyrostl duch p. Vrchlického nejvýše, toť jeho pravá domaina, jeho raison d'être. Mohutný pathos, široký dech rytmický, kupení spousty slov, veliké vášně, to vše dochází zde náležitého uplatnění, stává se nutným apparátem k evokování účinných, grandiósních dojmů. Podobné faktury jako předešlá kniha jsou i »Epické básně«, zlomky to větších básní, sevřené v intimní linie ballad a romancí. Je to hlavně ona mistrná apotheosa tvůrčího ducha »Thorwaldsen«, jež, vzhledem k velkolepé koncepci myšlenkové, zdá se mi z celé knihy nejvýznačnější. K této druží se ballady »Král Swedger«, »Kořist oceánu«, »Král Knut«, »Cigánovy housle« a »Pohřeb Alaricha«, jež svojí formální dokonalostí, jakož i silou expresse nemají v současné literatuře české sobě rovných. Neméně pozoruhodná je i »Španělská romance« upomínající tolik svým celkovým zabarvením na Herderovy romance o Cidu. Vůbec balladistický tón našel v p. Vrchlickém znamenitého interpreta, jenž může se směle postaviti po bok takovému Schillerovi, Goetheovi, Hugovi, Lenauovi, Mickiewiczovi, Petőffimu a p. V následujícím svazku však »Já nechal svět jít kolem« jakoby pojednou bouřlivý, mocný a v duhové barvy zahrávající vodopád poesie p. Vrchlického ztichl a zúžil se v tok intimní, v sebe zapadlé, meditativní lyriky. Je to především verš plynný, hudební, náladová krajinomalba, teskné, mollové naladění, jež charakterisuje tuto sbírku. Tak hned prvý oddíl nadepsaný »Assyl duše« dýše takovým smutkem zmučeného, zraněného srdce, jenž parfumuje stránky knihy p. Vrchlického svou hořkou, tmavými stíny prosycenou vůní. Autor tone v polotonech a polobarvách, lká nyvým pláčem jesenně, jako vánek šelestící v sežloutlém listí opuštěného parku, nad marností svých snů a nadějí. Podobně i v »Omarově moudrosti« shledáváme stejnou filosofii resignující, trpkou, sžíravou. Jasnějším poněkud dojmem působí »kresby a pastelly«, jež místy šlehnou ohnivým reflexem barev, svižnější dikcí, jako ono překrásné číslo »Šťastný lov krále Lovise«. V celé knize vůbec pociťujeme, že převládají dva tóny: sladce unylý, roztoužený, tesknící a zahořklý, bolestný, někdy v ironii propukající. Tyto dva podstatné živly stále v sebe splývají, se pronikají a směšují. Brzy nabývá vrchu ten, brzy onen. Celkem působí kniha teplým, řekl bych skoro vřelým dojmem, tak upřímně sentimentálním, z duše vytrysklým, který již pro onu nelíčenost a prožitost činí ji lekturou milou a seriosní. —m—

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovu náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. 20. SRPNA 1902. * ČÍSLO 32. *

E. SOKOL:

DĚTI.

Pokrač.

V boku Habrůvky rovněž zahořel světlý bod a rostl a houpal se mezi kmeny.

»To je Josef. Sedí myslím u boudy a peče brambory.«

»Jíst jich nebude,« dodal Baďura.

Zamlklí dívali se podél černé stěny stromové do stráně. Nechtělo se jim mluvit v blízku těžkého hlubokého mlčení spícího lesa. Česnek hrabal se nohou v štěrku trati, a ač cítil, že od něho čekají začátek, mlčel; myslil si, ať začne Tonda, však že všecko nastrojil.

»Chlapci!«

»No?«

»Bude ještě někdo v polích?«

»A!«

»Tak víte co? Rozdělíme se na dvě strany. Najednou nesmíme jít, mohl by nás uslyšet, tak se lehčeji schováme.«

»Hm.«

»Já s Česnekem půjdu zdola a vy shora.«

Dvořákem to škublo

»Ne tak. Ty, Tondo, bys měl jít sám, víš, jako vyzvědač, a my půjdem za tebou.«

»To by bylo lepší,« potakal Hrůza, nechtěloť se mu vzdáti se společnosti Česnekovy; do něho troufal nejvíc.

Tonda se zarazil. Zadíval se do lesa, zkad na něho zírala tma, a otřásl se.

»Víte co? Ještě mám lepší nápad. Půjdem najednou, ale až přijdem blízko, tak se rozejdem a obklíčíme ho se všech stran. Tam ho již uvidíme, zapálil si oheň.«

»To ano,« shodli se všichni a přichystali se na cestu. Nabrali kamení do kapes, do každé ruky ještě po jednom nejlepším, a spustili se s hráze.

»Víte, co bychom měli ještě?«

»No?«

»Písničku nějakou,« šeptal Ferdík, »až půjdem z vojny.«

»No, slož si, třeba o Josefovi.«

»Však budu přemýšlet po cestě.«

Zašli podél druhého boku lesního hodně do stráně, kde se klín již hodně šířil Tam, kde začínalo mlází nedávného seku, pustili se dovnitř úzkým chodníčkem, přes nějž nízko se vypínaly větve smrků, místy rozlézaly ostnaté šlahouny malinové a ostružinové. Druh za druhem hrbil se a zachycoval šlehající větve. Slídili na všechny strany do tmícího okolí, zastavovali se při každém šelestu, jejž snad králík způsobil, hodiv sebou dál do mlází. tajili dech a šeptem se pobízeli zase dál Hrůza byl poslední a potají se stále ohlížel. Mrazilo ho; zdáloť se mu, že kráčí kdosi za ním krok za krokem, zastavuje se s nimi i větve podchytává; neviděl však nikoho. snad vždy uhnul za kmen do lesa, jednou i do mlází skočil, viděl zcela zřetelně, jak se větve rozhoupaly a stín stanul za křovím. Tak úzko mu bylo vzadu, že nebýt hanby, dávno by byl utekl. A kdyby se byl mohl aspoň doprostřed dostat, aby necítil neznámého za sebou, ale nebylo kudy se vyhnout. Náhle se Baďura zastavil. Zakopnul do čehosi, až lesem zadunělo. Shrnuli se k němu; uviděli dřevěnou past na dva západy, s pletenými, rozpjatými plůtky po obou stranách. Padáky byly spuštěny, snad bylo něco chyceno.

»Kdyby tak liška,« zašeptal Ferda.

»Podívejme se.«

»Ano, jak? Otevřeš a vyfoukne ti pod nosem.«

»Nastavme nohu před díru.«

»Aby se zakousla.«

»Brr!«

Česnek již klečel s přiloženým uchem u budky. Napjatě poslouchal; všichni se ztišili.

»Je tam?

»Je tam něco. Hnulo se.«

Skočil na nohy a ostatní shlukli se v klubko, naslouchajíce.

»Je tam,« potvrdil Hruza

»Neslyšel jsem nic,« odpíral Dvořák a lehl níž.

»Je tam.«

Stáli nerozhodni.

»Otevřme.«

»Ne, musíme to chytnout, ať je co je,« důrazně řekl Česnek a klekal k padáku »Tondo, stoupni sem vedle, ostatní dál, kameny do rukou a miřte.«

Hoši se rozestavili. Každý nahnut, ruku vzad napřaženu, bez dechu se díval, jak zvolna zvedá se padák. Otvor se rozšířil do polovice, Dvořák nedočkavě předstoupil — nic, nic se nehnulo. Pomalu se sklonil Česnek k otvoru, ale zakroutil mrzutě hlavou, bylo temno uvnitř neprostupné. Zlostně vytrhl dvířka vzhůru. Rázem se zvedly ruce a již již chtěly se vymrštit k otvoru A zase nic.

»Bojí se. Udeř, Franto, z druhé strany!«

Česnek kopl do budky — a zase nic. Vyškubl druhý padák Zklamáni spustili všichni kameny. Past byla prázdna

»Vždyť jsem říkal, že tam nic není.«

»Ale já jsem docela zřetelně slyšel.«

»Kdo ví, třeba tam byla jen laska, a neviděli jsme ji, když vyfrnkla.«

»Kdež pak! Měl jsem oči jako výr a neviděl bych?«

»No víš, laska umí ofouknout, možná umí také vyfouknout.«

»To je povídačka.«

»Mně se zdá,« prohodil Hrůza, »že jsem něco viděl, jen tak jako stín, šuplo to hned do křoví, jak Česnek otevřel druhý padák.«

»Nic nevyběhlo,« bránil se Franta

»No, já nevím, ale něco se tam šmiklo Třeba jsi nedával tak pozor.«

»A!«

Mimoděk se rozhovořili hlasitě, zapomněvše na okamžik, kde jsou. Teprve když hlasy jejich podivně se ztrácely v hladovém prázdnu nezvykle nezvučné, vzpamatovali se. Rázem ztlumili hlasy v šepot, i na spor zapomněli.

»Pojďme!« pobídl Frantík a zabočil do lesa.

Vešli za ním v těsné řadě, Hrúza uprostřed. Šero, jež světlilo jim při seči stezku, zčernalo docela Noc byla v lese temná, matnými pruhy kmenů žíhaná, noc mlčící a tajuplná. Zastavila je hned při prvém kroku. Když cítili trup její kol sebe se všech stran, nejčernější před sebou, mimovolně se ohlédli po zbytcích dne. Svítil jim z popelavé oblohy šerými prouhami v korunách. Vábil je k sobě zpět, volal je a zval, všecky své krásy smavé a světlé maloval do oněch tmících skulin a hrozil jim tmou noci, valící se hloub v lese v líném protáhnutí. Chtělo se jim zpět, aspoň na chodníček, když ne domů, ale báli se sebe. Kdo měl vyslovit »pojďme!?« A němi vykročili dál, šíříce zornice v lehkém mrazení, by zachytili slední pablesky. Zmizely i ty, a oni tápali napjati po špičkách ku předu těsně si blízci, aby cítili život, jejž zrakem postihnout nemohli. Křečovitě tiskli kameny v rukou, stále hotovi křiknout, udeřit a prchnout zpátky. Ale ticho mlčelo mrtvě v kmenech i větvích; ni pták nehvizdnul, ani větev se nehnula, ani jehlice či list se neutrhnul, by zrušil tichým krátkým ševelem sen noci, jež se pod korunu lesa schoulila. Museli jít, aby slyšeli aspoň praskání vlastních kročejů v suchém jehličí. Museli jít, ač zdál se jim jejich postup věčností; dávno již měli být na konci, dávno, a les stále týž bez šerých průzorů, černý, bez konce.

Byli naprosto unaveni, když zajiskřila jim vstříc žlutá skvrna, palčivé oko tkvící nehybně v temnotě. Skupili se kol Tondy, jenž ji uzřel nejprve. Nedospěli ještě ani otázky »co to?«, když prolomil se černým stropení bílý prut a šlehnul po kmenech a půdě, zůstavuje skvrny svítivé, kde dotkl se. Pak druhý, několik najednou, zas a zase, a noc procitla a prchla pryč, lesem prochvívaly stříbřivé tóny divných světel, pohádkově vábných a studených, jak zakletých v sen staletý. Stromy vydechly z hluboka a prohnuly se v blaženém zívnutí, by klesly v nový sen, světlý a mámivý. Ztrnulí vrostli hoši v zem a dívali se jen Volně, volničce kleslo v nich napjetí hrůzy, vydechli i oni, a úsměv okamžiku klidného je vzkřísil zas.

»Josefův oheň,« zašeptal Česnek

»Měsíc vyšel, uvidí nás brzo« staral se Dvořák.

»Neuvidí. Půjdeme za stromy, bouda je u samého lesa. Poslyšte, chlapci. Teď se rozejdem, aby se každý mohl schovat Po špičkách k boudě. Jak písknu, tak na něho. Kamením, jen kdyby se bránil. Svážem ho.«

»Máš provaz?«

»Řemen.«

»Ale bude křičet.«

»Zacpeme mu ústa.«

»Tak!«

»Pst!«

»Hoši!«

»Co je?«

»Mám písničku.«

»A dej pokoj teď.«

»Nic, jen poslechněte,« šeptal Ferdík, »je krátká«

»Tak —«

»Josef Večeřa brambory večeřá.«

»To je toho!«

Ferda se zachechtal do hrsti a opakoval si ji tiše několikrát za sebou.

Rozestoupli se na několik kroků od sebe a shrbeni až k zemi, tiše se plížili blíž kraji lesa, jenž nyní tonul v bílé, mživé záplavě. Sledovali druh druha, jak skáče ze stínu v stín a spěchali, by nikdo nezůstal pozadu. Chvílemi mizel někdo v stínu docela, jiný stanul v širém pruhu zalit světlem, rýsuje určitě své obrysy v temné pozadí.

Tonda byl prostřední. Rozvášnil se. Do očí vstoupila mu krev; pálily; pěsti se sevřely, až bolely prsty, vryty v kameny. Vpíjel se v plamen, dohasínající již a sesláblý v přílivu měsíčném. Hledal stín Josefův, kde asi sedí při ohni. Neviděl. Již bylo jen kmenů několik od okraje, a plamen stále hasnul opuštěn. Ni známky ruchu nikde nebylo. Byl by odešel? Ne, jistě zalezl do boudy a spí. Oh, ten jich dostane.

Stanul za posledním kmenem smrku. Přimknut k němu, slídil po stráni, pod řídce trčícími švestkami. Cítil, jak se mu srdce rozbuchalo, jak dech prudce letí z prsou, až násilně ho musil tajit, aby nesípěl. Nic.

I ostatní stáli přitisknuti k stromům. Hrůza neviděl ničeho, než svého souseda. Přisedl na zem a bázlivě se díval, kdy vykročí do šíra, kde ho poznají ale kam musí, protože v lese nezůstane za nic na světě.

Tonda vystoupil. Pokročil tiše ven a ohlédl se. Nikdo nešel za ním, jen Česnek sám. Kývnul naň, aby se vrátil, a kladl prst na ústa. Sehnut plížil se k boudě. Byl u ní, a posud nikde života. Naslouchal, chtěl zachytit oddech — nic; ticho nehybné. Schvátil ho náhlý děs. Josef jistě je tam, proč jenom nedýchá? Bál se sklonit hlavu k černému otvoru a nahlédnout.

»Ježíš Marjá!«

Ostrý výkřik vytryskl z lesa za jeho zády.

Okamžik, kdy stydla všem krev. Tonda se obrátil zsinalý, Hrůza jektal zuby a modlil se o překot Otčenáš.

Kdo to?

Ale v tom již vyletěl Dvořák z lesa a úprkem namířil dolů k cestě. A za ním ozval se druhý výkřik. Mihnul se v pruzích světelných černý stín, ne člověka, stín strašný, netvorný.

Tondovi se zdálo, že švihl někdo bičem kol jeho hlavy a že se někdo dobývá z boudy. Trhnul sebou. Opravdu. Sláma se zachvěla ne při vchodu, ale v prostředku kdes. Děs ho posedl. Vytřeštil oči k lesu ještě — Česnek již utíkal i Ferdík byl daleko — pustil kameny; chtěl za nimi. Strašný stín však vyřítil se z lesa a zařval. Cestu mu zamezil. Zoufale skočil zpět a hnal se do stráně od lesa, prudce oddychuje, sípě, ale neznaje únavy. Letěl bez cíle, jen pryč, dál aby byl, aby zmizel. Cos padlo za ním na zem. Bál se ohlédnout, jen napjal nohy víc a řítil se o překot. Doběhl úvozu a vletěl mezi břehy jeho.

V dáli za ním ozývaly se ještě výkřiky a štěkavý řev. Pak hrozný smích ještě zaslechl, nic víc. Skrčen klusal s kopce, pátraje, zda uvidí někoho ze svých. Nikde stín se nekmitnul, stráně se houpaly ve vlnách dolů prázdny a světly, mizely v oparu stříbřivém, z něhož ani kontur městečka zřít nebylo.

Dvořák v hrůzném zděšení letěl bez klobouku cestou necestou. Bolesť úderu prožíhala mu krev a planoucí zraky onoho stínu, jenž vyřítil se z houští za ním, šlehly mu v duši. Nemyslil. Prchal o život a o smrt. Hroudy drtily se mu pod nohama, uhýbaly mu a zdržovaly i stěžovaly běh. Vysiloval se dál, až padnul v travném příkopu na břeh. Schoulil se a v smrtelné únavě napjal ještě sluch, zda letí za ním kdos. Neběžel nikdo. Sesul se na dno a jediná myšlenka mu tkvěla v hlavě: ruku mi prostřelil. Bál se zvednout ji a podívat se, zvolna zkoušel hnout prsty, pak nahmatat krev, a teprve potom zvedl ji ze stínu. Nebylo krve ni rány, ale pálila přece jako po prudkém šlehu tvrdým sukem na biči. Jak? ptal se sebe, však v mžiku strhnul ruku dolů, chtěl vyskočit a prchat dál. Klesnul zpět a skrčil se. Uslyšel rychlé kroky od lesa. Trnul, aby nemířily k němu, a oddechnul si, když viděl dva stíny klusat o kus níž po pěšině k městečku. Byl jeden velký, za ním o hlavu menší. »Aha, Česnek a Ferda,« pomyslil si Dvořák a chtěl vzkřiknout na ně. »A Baďura? Hrůza? Kde ti jsou? Přijdou také, či —?« Zamrazilo ho, a nekřikl. Vyčkal, až zmizeli mu v bílém světle měsíčním, vytáhl se z příkopu a nevida z lesa nic než tmavou, roztřepenou konturu, tiše se pustil k domovu. »Bože, já dostanu!« vzpomněl si na tatínkův řemen a třel si ruku, již dosud cítil pálit.

Josef se rozčilen potuloval po stráňce. Dosud zachvíval se pomyšlením, jak míjeli ho v křoví, jak Vořech sebou hnul, jak namířil na Dvořáka. Čekal boj. Co uviděl, rozvášnilo ho. Prchali s křikem. Vořech nedal se strhnout již a se štěkotem se na ně vyřítil. Ještě jednou švihl prakem po Baďurovi u boudy, pak hodil po něm, skočil k své zbrojnici a chtěl za nimi, za všemi najednou, za Tondou, za Frantou, za všemi, ale zmizeli skoro v mžiku v mlze, jen Vořechův štěkot věstil směr. Volal ho zpět. Byloť mu úzko najednou. Vášeň bojovná mu vznítila roj stínů v duši, jež neprchly, jež obstupovaly ho hrozivě. A jemu bylo úzko na chvíli. Volal Vořecha vší silou zpět, a teprv, když přitřel se mu k nohám, když ruku zabořil do měkké jeho srsti, bylo mu do smíchu nekonečného. Smál se do prázdna, až se zajíkal.

Vořech se napjal a ztuhnul, větřil cos; krátce štěknul a poskočil v před. Josef se zarazil. Byl by ještě někdo v lese? Tiše přivolal Vořecha

k sobě a vzal ho za obojek. V témž okamžiku by ho byl ale pes strhnul k zemi, jak se rozběsnil. Ozvalť se kdosi z lesa »Josefe!« a vystoupil.

»Kdo to?«

»Já, Hrůza.«

»Budeš ticho, Vořechu! — Pojď sem.«

Hrůza přistoupil, třásl se ještě, ale přece mu bylo volněji ve světle, než za kmenem, kde ho strach rdousil, aby se naň nevrhli.

»Nekouše?«

»Ale kde, to jen kdybych ho poslal.«

»Kam utekli?«

»Hahaha, tys byl s nimi?«

»No byl, ale nechtěl jsem na tebe, proto jsem neutekl.«

»Kolik vás bylo?«

»Pět. Tak všicci utekli.«

Usmál se nuceně a prohodiv ještě cosi zbytečného, vytratil se dolů. Dokonč.

Jan Opolský:

NOC V DUŠI.

A už je ticho. Ani hles
se z hlediště sem nezanes',
že smutno jest i tobě
a tu teprve procitnou
a hnou se tužbou ješitnou
i šaty v garderobě.

A domluví se, zateskní
ta roucha mdlá i groteskní
a opustí své skříně,
a třásně jejich zavanou,
jak chodí černou dvoranou,
po mošusu a víně.

Jen vítr takřka neznalý
se do jich cípů zahalí
a mizí v gázu řidkém
a v kyvu téměř zdánlivém
jen pohne trochu tkanivem,
tu rukávem, tu lýtkem.

Ta jejich mluva tajená,
jež příliš mnoho znamená,
má trochu smutný přídech,
v nich lítost — zdá se — přebývá,
jež chví se jako tětiva,
tak jako v živých lidech.

Co první vyjde ze skříně,
se rdíc a bělíc nevinně,
jsou Markétčiny šaty . . .
Jen jeden divák z desíti
v té chůzi bolest necítí
a smutek vrchovatý.

A šatečky ty na chvíli
se ku Faustovým nachýlí,
jak hlava rozesnilá
a krajky jich se povznesou
se přirozenou noblesou,
kde dřív as ňadra byla.

Však maska Fausta mrzutá
ta na věšáku nedutá
a míjí slova vroucí,
že člověk cítí v chvíli té
své srdce ležet ubité,
neb neslyší je tlouci.

To lepší se být podobá
ta situace pro oba,
jež ran se nedotýká:
tím znechutí se pokusy
a Faust se nutit nemusí
do pósy ukrutníka.

— — — — — — — — —

Až ve hlubině šatníku
ruch jímá plavou tuniku
a jemné vlny dělá
a žena krásně zločinná
tvé srdce jítřit počíná,
jež roucho ono měla.

Ta říza liší podstatně
se od všech, jež jdou po šatně,
že hořekovat nechce . . .
Ech, Lukrecia zkušená
je hrdlička a hyéna,
jež usmrcuje lehce! . . .

K ní jako pendant veliký
pak vysílají šatníky
svou Orleanskou pannu,
jež praví: dřív či později,
když neumdlím v své naději,
se mučennicí stanu!

A bude známo, cožkoli
se dotýká mé mrtvoly,
i skutkové mi hrozní
a interessu domohu
se na zemi i na bohu
já svatá kuriósní.

Pak ještě jeden dívčí šat
po sále jal se smuten vlát
a blouznit s mužským stínem,
jenž budil vážné obavy,
jsa jinačího pohlaví
a v oddělení jiném.

Šat Julie . . . Ó jaký žel
to z její klína vyhlížel
a z jejích boků dutých!
Ó jaká hloubka milosti
nás dráždí u těch bytostí
od smrti zakřiknutých!

To proti tomu jiný klid
je možno ssát a uchopit
na oddělení druhém,
kde visí mužské obleky
tak promíchány bezděky
tím oním dobrodruhem.

Ten klid tak draho přijatý
jest přenesen i na šaty
a není vtělen slovy . . .
Jen o dva v řadě hřebíky
je vzdálen Jago veliký
od masky Othellovy.

Zas o dva, o tři nejvýše
jest dlouhé roucho Ježíše,
jen zřídka ku hrám vzato,
a že by v tom kdy život byl
a krve hlas a souhra žil,
je těžko myslit na to.

Neb naše duše uboha
ta těžko myslí na boha,
když ensemble je světský.
Jen rty nám prázdně šelestí:
ty kotvo svatá v neštěstí,
ó, spas ty duše všecky!

Ať žili už, či nežili
pro pastvu srdce na chvíli
jen z fantasie vzaty,
když duše v noci krvácí
v těch temnotách a stagnaci,
ó svatý, svatý, svatý!

NA SMRT SLEČNY.

Vy spíte už, však role má je těžká,
jen horký dech mi plyne přese rty,
vy shasla Jste při nejistotách dneška
po přetrpění temné puberty.

Mne zraňuje Váš trudný titul »panna«,
jež nad silnými slabá vítězí,
ke stolu lačných Jste teď přivolána,
neb slitování Jeho bez mezí . . .

Před vlastním snem Jste v postrachu se chvěla
a prosila Jste Boha o mnoho,
stům milenců Jste ve snách dát se chtěla
a nebyla Jste milou nikoho.

A nyní On svým cherubínům velí
a pochybné jich láme otázky,
by do těch míst Vám bránu otevřeli,
jež mají ti, kdož ztichli bez lásky.

O, proste za mne, mučennice marná,
jenž pohrdal jsem vždycky askesí,
než ztratí zvuk ta slova jednotvárná,
»ze smilování Jeho bez mezí« . . .

VÁCLAV HLADÍK:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)

Pokrač.

Zklameš se též . . . nebo věříš?«

»Ni dieu, ni maître! Věřím v to, že v nic nevěřím, aspoň jsem si tím jist. Jsem na tom lépe nežli ty — zmítaný.«

Bulíř zahučel:

»To máš trochu pravdu!«

A upřev své, stálým vzrušením, horečkou myšlenky se tmící i svítící oči před sebe, pravil: »Co teď?«

Na tuto otázku odvětil Randa světlým, skoro smavým pohledem a melodickým svým hlasem jinošským:

»Společnost je na smrt nemocna To opakujeme všichni. Mastičkáři ji nevyléčí. Musíme ji operovat.«

»Dynamitem a nitroglycerinem? Caseriova dýka je sekčním nožem.«

Randa pokračoval:

»Vy jste mastičkáři, vy sociální reformátoři, politikové, parlamentníci, organisátoři Kollektivismus nevyléčí, ale zhorší všechen stav. Teď jménem přežilých a špatných zákonů a principů vládne měšťák, bude lépe, až tato vláda přejde do rukou proletáře? Bude to jen nová, hrubší forma tyranie. Despocie massy, stádní panství, lidstvo nikoliv zdemokratisované, ale zbyrokratisované dle theorií socialistů z kathedry i z krčmy. Proč chcete, vy kollektivisté, tys přece z jejich tábora, ničit stát, rozbit nynější společnost, abyste pak uhmoždili, slátali nový stát, zorganisovali novou společnost, kde bude se člověk cítit omezenějším, nevolnějším nežli teď?«

»A co tvé utopie, fantasmagorie! Chceš zničení a ztroskotání všeho a myslíš, že z chaosu se stvoří nový svět? Myslíš, že lidé mohou žít bez zákona, vlády, bez rozdělení práce i produktů, že se prvky společnosti složí po vaší velké, rozvratné, chaotické revoluci anarchistů samy o sobě v jakousi harmonii svobody a akce individuelní?«

Randa lehce vyfukoval dým cigaretty a zvolna, hlasem ztlumeným, v koutku kavárny, opřený o mramorový stolek se zálibným a tichým nadšením člověka zamilovaného do svého přesvědčení neb do své fixní idey, vyslovil své myšlenky, touhy a sny . . .

»Ideálem je úplná volnost individua, člověka skutečného a živoucího. Člověk není živočichem společenským tak jako mravenec, je spíše individualistický živočich, jenž ve svém egoismu zná jen sebe a svou samici a svá mláďata. Jenom víra neb vlastenectví dovedlo jej někdy povznésti nad jeho osobní a rodinný egoismus. Ale kollektivismu se vzpírá přirozenost lidská, všechny instinkty vrozené člověku, jeho láska ke svobodě a neodvislosti, jeho osobní autonomie. Socialističtí kollektivisti chtějí ze staré methody státní autority a zákona tvořiti novou společnost a vytvoří jen absurdní centralisaci, byrokracii a místo tisíců zaměstnavatelů kapitalistů, továrníků, kteří používají práce dělníkovy, bude tu jediný a strašný zaměstnavatel: stát. Za nynějšího systemu kapitalistického nespokojený dělník stávkuje, ale v kollektivistickém státu bude stávka vzpourou proti státu, velezrádou, dercerí. Vojenská disciplina zavládne. Svět se promění v donucovací pracovnu doživotní.«

Bulíř pokrčil rameny, jakoby chtěl říci: mluv jak mluv, zrovna tak snadně bych ti mohl dokazovat opačné náhledy.

Randa s uzardělými tvářemi rozohněně mluvil o velkém snu anarchie, o zničení všeho, o rozvratu celé minulosti, z níž by nic nesmělo

přejít do budoucnosti, co by dusilo, tísnilo revoluční, rozpoutané síly lidské povahy a přirozenosti a individuelní energie. Jen tak přijde pokrok, štěstí, spravedlnost. Člověk silný s mozkem, s intelligencí osvobozenou bude žít nad lež zákonů a konvencí, předsudků, individuum bude emancipováno, bude dovršen vznešený vývoj člověka!

Oba přátelé, jichž myšlenky se různily, ale jejichž city zbližovala stejná revolta a nespokojenost, umlkli.

Bulíř zamyšleně míchal lžičkou ve sklenici vody.

»Diletante!« pronesl konečně.

Randa se usmál.

»No řekni — k čemu jsou podobné idey v mozku spořádaného, skromného bankovního úředníka?«

»Ještě před rokem bych ti odpověděl: aby pan Bulíř o tom napsal zajímavou psychologickou povídku à la Garborg nebo třeba Paul Bourget. Ale jak vidíš... pokračuji, a snad se mi udá příležitost... ale dej mi raději přečíst svůj článek.«

Bulíř mu podal rukopis. Mladý muž rychle a pozorně přehlížel listy a souhlasně pokyvoval hlavou.

»Ano, Wollner, to je největší ničema. Takový geniální, silný chlap je strašným nebezpečím pro ubohé, hloupé a slabé lidstvo. Dělníci... po těch šlape jako po červech a měšťákům obrací kapsy na ruby. Jak znamenitě zosnoval železářský ring! Spojil se s Wintersteinem, Igerem, s dvěma prvními uhlobarony, vykoupil závody, jež mohly kazit solidaritu. Za milion si pojistil pětiletou nečinnost Mersnerovy továrny. Utvořil kartel proti Německu. Montanní a uhelné akcie hnal do výše. Věděl, že bilance bude vykazovat zisk 16 procent, kupoval na všech stranách a po bilanci prodával. Když nezdařená poslední stávka stlačila kurs, nastal poplach, kupoval Wollner zase na všech stranách. Ale teď jistě má připravené telegramy pro Berlín, Frankfurt, Vídeň, Budapešť a rázem hodí své zásoby na trh... neboť víš dobře, že to konečně musí prasknout, a velká, všeobecná stávka se blíží jako bouře. Co tu bude bídy! Hlad, snad krveprolití mezi dělníky. Bankroty mezi obchodníky, spekulanty. Tenhle otřes nesnesou ani »silné ruce«... jak se říká o větších akcionářích v bursovním jargonu. Sta existencí bude zničeno, milliony ztraceny — ale Wollner a pár jeho kumpánů budou každý o několik millionů bohatší!«

»A proti té loupeži, proti těm zločincům jsme malomocni...« pravil Bulíř.

»Jsou ještě zbraně a trest...« tiše vzdechl Randa do dýmu cigarety.

Po chvilce pravil Bulíř:

»Kolik je vás v Praze?«

»Nás? Ach, tak... Nevím. Neznám nikoho, s nikým se nestýkám. Ti, o kterých je někdy slyšet, jsou buď zbrklí kluci nebo pobláznění neurasthenové, nejčastěji však policejní agenti.«

A Randa doložil klidně:

»Ostatně nepotřebuji nikoho. Vím, co chci. Sám stačím.«

Umlknuv, snivě se zahleděl v dál.

XIX.

Kruliš s výrazem nezvyklé spokojenosti opustil redakci, kde po celé odpoledne běhal od stolu ke stolu, od telefonu do chefovy kanceláře, všude křičel, rukama vykládal, vtipkoval, hádal se, až konečně v poslední půlhodině chvatně naškrábl svůj článek a ubíral se do hostince na večeři.

Byl spokojen, neboť se děly velké věci a jemu bylo ve zvířeném proudu událostí jako bystrému pstruhu v čisté vodě.

Bankéř Voborník se zastřelil. Zpráva proletěla mžikem Prahou, šíříc uděšení a sensaci. Lokální referent celý upachtěný přinesl do redakce spoustu novinek a podrobností.

Ještě v poledne byl Voborník jako obyčejně v Bodeze, žertoval, hrál v kostky o útratu. Dopoledne odejel k Wollnerovi, u něhož byl denně a s nímž míval dlouhé a, jak se zdálo, velmi pohnuté rozmluvy. Poslední rozmluva byla asi zvláště bouřlivá. Od Wollnera vyrazil z kanceláře a ani nepozdravil, on, který byl vtělená zdvořilost. Ujížděl domů, zavřel se ve své písárně, napsal dopis své ženě a když mu korrespondent nesl večerní poštu k podpisu, odpověděl na jeho zaklepání výstřel za dveřmi.

Voborník seděl na pohovce a v ruce svíral revolver. Střelil se do srdce. Velmi přesně. Byl ihned mrtev. Pokladnu našli prázdnou. Všechny vklady a depa zmizely.

»První oběť!« zvolal Kruliš, když přinesli zprávu.

»Prahu stojí akcie montanních společností asi dvacet millionů. Letí dolů jako lavina a všechno strhnou sebou!« pravil redaktor národního hospodáře.

»Jen Wollnera ne! Ten stojí pevně!« řekl Kruliš.

»Pevněji nežli kdy jindy. Beztoho vše to je jeho dílo!« Pokrač.

JOSEF K. ŠLEJHAR

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač

V posledním jejím záknitu, kdy dořeřavovaly nitky uhlíku, jakoby s oněmi slzami, v nichž na okamžik zachytila se rudá třáseň záře, vynesl se k němu pohled v neskonalou oddanost pokořené duše a navrácené k lidskosti. Tímto pohledem jakoby i navždy zaniklo zjevení, rozplynula se maska příšernosti . . . S jeho duše sejmula se všechna hrůza, všechna podstata děsivosti a vpojil se v ní jas, v jakém zjevuje se láska. Ó Marie, královno mých nebes, královno mého světa, živote sladkosti, hlaholil v něm hlas neskonalosti, k němuž jakoby i jiné pomnění v téže neskonalosti se přidávalo, že vše v lásce je odpuštěno, i zmíra zločinu a každé vášně i všechno prokletí a všechno zcestí života — vše že je odpuštěno a usmířeno ve jménu jejím. — —

A odcházel odtud, v zápětí hučel mu větrník, a s ním jako jiné vyplývání hlasů a pozemskostí; a onen tam zanechaný pohled z temnot svých neproniklých zdál se ho sledovati na ostatní cestě. Vše budiž odpuštěno, i všechna zmíra zločinu, vše ve jménu mém, neustala vzývati v něm láska. Neboť ta byla již věčně s ním, v její svrchované ochraně a záštitě proti všem bídám a hrůzám pozemskosti mělo již navždy dleti srdce jeho . . .

A zase před ním vyvíjelo se ono ohromné potrubí jakoby vedení osudu, podle něho dlouho kráčel úzkou zatemněnou chodbou, až pak potrubí jakýmsi kolenem obra zaniklo u výklenku a on odbočil z chodby v jiný trakt. Musel i tudy se dáti, chtěl-li dojíti tam! I kdyby neměl zde již žádného pozastavení, tudy vedla jediná cesta. Vše již bylo na cestě k ní!

Jsou místa v závodech, které ku své světové velikosti nevznikly najednou a nebyly snad již k těmto účelům předurčeny výpočtem a rozmyslem kapitalistické moci, ale u vzrůstání své prosperity vyvíjely se zvolna, postupně, samým přistavováním a přičleňováním, novými kombinacemi na základech starých, jako dálo se v závodu tomto — že zdají se naprosto bezúčelná, podivně i nepoužitá, jaksi zanechána sama sobě, pozůstávají v pochmurnosti, mrtvé nečinnosti, neví se jaksi co s nimi, nikdo si jich nepovšimne, nechází sem. Jako bylo toto místo, kus klenuté prostory dosti rozlehlé, z původní rozlehlosti všemožně dle potřeby na všech stranách jako odřezované, tu se přibralo cosi k vedlejší místnosti a zase nějakou příčkou seřízla se v pozadí celá asi třetina dle pozůstalého tvaru klenutí, vůbec zbylo z původní prostory pouhé znetvořené bizarní torso. Kdo pak ví, jestli kdy na toto torso také dojde. Proto také nemělo žádných oken, že tak bylo kus po kuse zastavováno, a bylo to vlastně rozlehlé doupě, v němž svítilo se po celý den. Bylo třeba svítiti k vůli pumpě zde umístěné, která jedině jaksi proto sem strčena byla, aby přece nějak tato místnost se využitkovala. Anebo i proto, že byla zde velmi hnusná stanice, totiž u velkou podzemní jámu stékaly se všechny šlempy továrny, ony hnusné, smrduté, žíravé, černě hnědé tekutiny, které zbyly z původních šťáv, ze všech roztoků surového cukru a ze všech melas, po odejmutí všeho cukru. A ona pumpa řetězovka dnem i nocí tady klapající měla za povinnost šlempu tuto vynášeti z jámy do reservoirů na půdách, z nichž pak se odjímala dle potřeby do odpařovacích těles, aby se zavařila k náležité hustotě pro další použití průmyslové. Klapala, klapala ta pumpa ve dne v noci, jakoby v přístřeší bubnoval neustálý déšť anebo okap jednotvárně unyle řinčel. Z jámy vynášely se neustále páry z horké šlempy, a poněvadž bylo jinak poměrně chladno v této místnosti, zůstávaly v hustém, mocném chuchvalu lpěti nad jamou. Jimi v celé té zdejší končině stanul neoznačitelný zápach, jakési hnijící žíravé sladkosti, který vše mdle, těžce, dusivě a hnusně ovláčel. A v oblaku těchto par pozůstával jistý trvalý nehybný záknit rudého nečistého přísvitu, v němž jakoby zírala jistá potměšilost, vyčkávající své chvíle.

Však dlela věru potměšilost v těchto parách, jen jakési své chvíle dočkávající. A bylo i třeba tuto potměšilost střežiti, nepouštěti ji jaksi se zřetele, neboť jednalo se při tom často o člověka, třebas to byla i poslední bába jakási. Neboť při pumpě této setrvávati dnem i nocí, v tomto halení par, v tomto zmámení hnusu, za světla jediné žárovky, která sama jakoby se tu dusila matně vyplanujíc a zase se ztemňujíc jako v zajíkání, v tomto osamění, za jehož stěnami bouřil jiný život a dále celý svět, bylo úkolem oné postavy, jež posléz z par těch se přece trochu vyjmula, s dřevěnkami na zchřadlých, komíhavých nohou, ale za to jaksi tím ohromnějšími, jež tyto nohy nemohly ani uvléci, a v rukou s velikým žebrem, kterým bylo nařízeno v jámě bez ustání míchati, probírati se nahromaděnou zde spoustou všech odpadků a všeho hnusu, aby nenastalo ucpání. Míchati takto bez ustání, jednotvárně a trudně po celou šichtu, po 12 a jednou za čas po 18 hodin, jako u vyhasnutí každého vědomí, jako u pouhém cloumání se ponravy kdesi v podzemí, míchati takto po dny, měsíce a třebas léta, po kus života, jehož celé zření jakoby sem se uchýlilo, míchati takto a setrvávati tady, co vůkol spělo tolik jiného života, snad jaro bylo a hořel západ slunce, vál dech nebes a země a kynula volnost

zadostučinění. A i v cloumání ponravy oné tají se předzvěst nového života, jenž ve třpytu a pohybu rozkoše brzo na zem a slunce vzejde — zde však tajilo se trudné, bezútěšné úsmrtí stáří, které ze všeho života sem bylo vyloučeno. Ale snad všeho onoho, co k životu se hlásí, snad již ani takovému stáří není potřebí. Vždy jen starou bábu sem určovali, která již nebyla k ničemu jinému. Toto míchání ještě zastala, nebylo to ostatně přespříliš namáhavé, a chvílemi i, když přitékala šlempa čistá, bez kostí a hadrů, mohlo se v míchání ustati, sedřímnouti si na okamžik stoje. A přece jen takové stáří, dávno již odumřelé životu, kdes doma u svých jen hladu a zoufalství, bídě a sužování, trýznění a výčitkám vydávané, stáří, jež žebrati a dovolávati se u cizích pomoci se stydělo, a o blahu kriminálu, jenž zaopatřuje, mělo své předsudky, vydrželo ještě na těchto místech a nikoho jiného sem dáti dobře nemohli. Vlastně dlouho nevydrželo ani. Ale bylo to přece jakési stanoviště života, třebas poslední, jakýs onen strašný výměnek, jehož jako údělem pekel dostává se mnohdy v takovém stáří po všech naplněných věcech života. A jak domáhalo se toto stáří ještě o milost tohoto výměnku, jaké to bylo štěstí, zahynouti zde za tolik a tolik krejcarů jisté, z trestu jen zadržované denní mzdy, jež pro tuto zbědovanou žebrotu byla pravým blahobytem, místo kdesi v příkopě za mrazivých podzimních dešťů se chouliti aneb kdes u dveří cizích dožebrávati se útočiště anebo kdes v kriminálu uhnívati pro potulku a že nebylo co jíst. Tady bylo aspoň teplo a nebyl hlad, tady byla sice lidomorna, ale bez hladu a zimy a bez výčitek a trýznění kdes tam od svých, jimž za celý život stalo se břemenem nejnenáviděnějším toto stáří. Ano, výměnkářku ze statku tu měli, pravý výměnek v prokletí a zlořečení života. Jenže dlouho to zde netrvá, brzo odtud vynášeli a vynášeli navždy, ta jedovatá zrádná potměšilost v parách tak vlaze ovlažujících neznačila se nadarmo. Brzo tady bylo vše hotovo, tak či jinak, ale hotovo navždy, jenže nikdy nebyla nesnáz o náhradu, tolik těch výměnkářů práce, života a bědy hrnulo se na opuštěné místo, snad i v naivním blahořečení a žehnání a modlitbách, a kolik těch stařenek zulíbalo vděčně ruce příslušnému dozorci, když uráčilo se mu některou z úpěnlivě se dožadujících sem povolati, a jak horlivě stařenka taková dala se do míchání šlempy, div se nemazlivši s hnusnou tekutinou, která vlastně jakoby pro ni byla podnětem všech těch milostí, tomuto stáří udělených . . . A mícháno tu ve dne v noci, po 12 i po 18 hodin za sebou, po dny takto a měsíce, někdy snad i rok, ba někdy i o něco víc, při čemž to žebro chřestilo vytrvale na dně jámy, jakoby probíralo se v samých kostech . . . až bylo najednou zase potřeba střídati, jinému stáří dostávalo se milosti, tohoto výměnku života. Kdož za to, že stáří je tak vetcho, že umírá tak záhy a z nenadání, ostatně je to jeho údělem a nikomu zde nenapadlo se pozastavovati nad zjevem těchto častých vystřídání . . .

Bylo vždy tak brzo všechno hotovo na těchto místech, co života se dotýkalo. Tak či jinak. Stávalo se totiž také druhdy toto jinak. Jako onehdy, zrovna před nynější stařenkou, co tam v parách se míhá skřehotajíc si při tom jakousi píseň, co po té oné přišla zrovna, co to jinak se s ní přihodilo . . . Jak mu to právě vytanulo na mysli s celou tou neoznačitelnou pronikavostí, v jaké představují se nám osudové příhody. Když tenkráte přišel jaksi mimoděčně na toto místo při své obchůzce továrnou. Jen málokdy sem přišel, byla zde z posledních stanic, bez významu, důležitosti, jako bezvýznamný byl život těch, jež sem dosazovány. Nemohlo se tu nic tak dalece státi, žádná těžší nesnáz odtud povstati. A takovéto elementy, jaké sem přicházely, byly tak spolehlivy, neopouštěly za žádnými spády své místo, jediným spádem jejich zdálo se leda trochu toho kafé, jež si v džbánečkách přinášely a za jehož požitím kamsi stranou se uchylovaly, z dosahu těch smrdutých par, a pak posledním spádem leda již jen ono vystřídání, kteréž bylo tak neodvratného příští. Jaksi bylo by zbytečnou malicherností starati se o takováto stanoviště. Bylo-li někdy co přece, však si to dozorce spravil sám s takovou bábou a mnohdy hezky jadrně, při čemž ona uměla někdy tak kvílivě zaplakat, rozeštkati se někdy tak usedavě stařecky — ale, kdo by ji zde vyslyšel, doma zajisté, když třebas vlastní syn pro povinný žvanec ztýral ji v pravém rafinement zloby lidského srdce, pokvílela si hůře a častěji, aniž jí kdo vyslyšel, a mohla děkovati jen Pánu Bohu, že je zde, byť také ti dozorci uměli to v pravém rafinement zloby lidské. A tak tedy dozorce si to vždy sám spravil s takovou babkou, aniž jemu bylo třeba tak dalece věc míti na zřeteli. A tak zřídka sem docházeje, tentokrát jakoby byl sem neodolatelně vlečen, jakás síla v podvědomí jeho, jež se vzpíralo, tlačila ho sem, a jak sem vstoupil, učinily najednou všechny ty známé věci zdejšího střízlivého továrního traktu jiný dojem, zasáhly k jeho vědomí v zejivé nepochopitelné záhadnosti. V oné pronikavosti náhle vzbuzených podstat, jež jakýmsi posunem mystickým jakoby byly zburcovány a vyhlédly na ven z lůna své neznámosti, vše kolem něho tehdáž vystanulo. Vše na něho tak neoznačitelně hledělo, vše jakoby se sunulo, významně vybízelo, věci nabývaly mluvy záhadného vyznačování. V těch parách zrádně se vyvíjejících tamo nad jamou tajilo se jistě strašné tajemství, jež k němu bezprostředně kynulo, vyzývajíc k sobě. Vůbec celá oblast vůkolní tehdáž proniknuta se zdála jakýmsi označením nepochopitelným, jež v něm vzbuzovalo hrůzu. Ano, bylo

to pravé zmocnění celé jeho bytosti v této záhadné, vynikající hrůze.

Ve chvatu, v němž jakoby se nám hnalo cosi v zápětí a před čím unikáme, přeběhl touto místností k oněm parám jako nad příšernou obětí se vyvalujícím a s ní zlověstně si zahrávajícím — a stanul u nich najednou uřícen, dotčen v nitru ledovou rukou. A přece nic tu nebylo jiného než jindy, vše tak prosté, obvyklé. Jen ono zejivé záhadné vystanutí vůkol, které nesejde mu více se smyslů, družilo se ku všemu. Leda s těmi dřevěnkami bylo cosi jiného. Hle, stály zde nějak samy ve svém páru, hrubé, massivní, svorně vedle sebe jako dvé nohou, které však v nich se nenalézaly, ale jakoby je byly právě opustily. A náhle v dojmu tohoto osamocení, bez těch nohou, jež k nim nutně náležely, vzbuzovaly v něm pocit otřásající příšernosti, jako všechny věci, jež nalézaly se v nedávném soutyku s čímsi živým, co právě odumřelo. Vytřeštil oči na tuto příšernost páru dřevěnek, nemoha se zbýti návalu děsivé přítomnosti čehosi, neodolatelně se vtírající. Přišlo mu i najednou sáhnouti v ně, ještě jaksi oteplalé byly, a toto teplo promluvilo k němu strašlivou řečí. Vzhlédl dolů, do té jámy, do těch vyvalujících se smrdutých par, do kypění té hnusné, černající se tekutiny, kypřené a zvířované nekonečným nabíráním řetězovky — hle, žebro strmělo z jámy v protějším rohu, jakoby právě jakýmsi pádem odstrčeno, bylo a dole jeho rukojeti jakoby se ještě ruka jímala. A kolem tohoto místa zvířování tekutiny mělo nepravidelnou, jaksi neoznačitelně děsivou, laškující hru, o jejíž významu v podvědomí duše své byl již dávno přesvědčen, co ale jakoby si stále ještě usvědčiti hrozil. Rázem otočením kohoutu rozsvítil žárovku v rohu jámy, v omřížení plechové sítě se nalézající, pro účely čištění a jiné. Zároveň v záblesku jejím vyplynula z okruhu příšerné oné hry lidská tvář, — nebyla to lidská tvář života, ale hrozné šesklebení zápasu se smrtí, kterýž ale ještě se neodbyl. Neb rozevřela se najednou ve smrtelné jakési zajíkavosti dutina úst, z nichž vytryskl temný, vřelý proud šlempy, zrovna asi před tím se v ně vedravší, jehož nyní zase útroby se zbýti namáhaly — při tom hrozné, naběhlé, zkrvavělé oko se naň vypoulilo, jež děsivě vzývalo o záchranu. Zároveň pak ruka začala kolem sebe divě mávati a ostatní tělo křečovitě se rozcloumalo. Nikdy z duše nevymizí jisté zjevy strašnosti — tento zjev náležel k nim, nikdy mu z duše nesejde. Pokrač.

FEUILLETON.

NIKOLAUS LENAU. (Ke 13. srpnu.)

První dojmy, jež čerpal Lenau ze svého okolí, nebyly nikterak šťastné. Rodina, ve které vyrůstal, nalézala se v úplném rozkladu, ovzduší bylo prosyceno slzami a utrpením. Otec jeho byl prostopášník, zhýralec, hazardní hráč. Na celé dny opouštěl domov, aby oddával se v sousedních městech své vášni a prostopášnostem. Každé příležitosti použil, aby mohl uniknout z domova a žíti dle své libovůle. Ani nejtragičtější momenty nepohnuly jej k tomu, aby zanechal tohoto způsobu života. Jednou odešel do Temešváru, aby přivedl lékaře, neboť jeho dcera doma umírala. Sotva však ocitl se v městě, zapadl do nekalé společnosti a oddal se hře. Zapomněl na vše. Zapomněl na své poslání, zapomněl na lékaře, zapomněl na své umírající dítě. Dcera jeho skonala zatím doma v náručí zoufající matky, ale on se dosud nevrátil. Místo něho zjevili se konečně dva cizí lidé, kteří žádali zaplacení dlužního úpisu na 17.000 zlatých, které otec Lenaua prohrál. Jeho choť byla nucena zastavit své dědictví, jež měla obdržet po smrti své matky, aby mohla zaplatit tento dluh. Oloupena o lásku, štěstí, jmění, opustila svého chotě a uchýlila se s dětmi ke své matce. On odjel do Vídně, hrál zde nějakou dobu úlohu dobrodruha, vrátil se opět k své choti a za nedlouho zemřel, zničen duševně i tělesně. Jediná upomínka, kterou si Lenau zachoval na svého otce, bylo několik ran. Je přirozeno, že takové okolí činilo dítě hned záhy plachým a živilo jeho zádumčivost, která se stala dominantou jeho života a tvorby. Kolem této základní vlastnosti Lenauovy kupí se ještě jiné: neklid, rozháranost, vznětlivá smyslnost. Ve svých studiích nedospěl nikdy k žádným reelním výsledkům. Kdykoliv došlo k závěrečným zkouškám, opouštěl obor svých studií a vrhal se na jiný. Tak postupně studoval za sebou filosofii, práva, hospodářství, medicinu, aniž by dospěl konečného cíle. K tomuto neklidu přispěly značně jeho různá milostná blouznění. Mimo to ukájel své fysické pudy způsobem, který přispěl k jeho pozdějšímu pádu. Z nešťastného poměru s Bertou vyšel raněný, zoufalý, nalomený. Tento způsob života uváděl jej do nejchmurnější nálady, zvyšoval jeho náklonnost k zádumčivosti. Vyhýbá se návštěvám, kde by se setkal se společností, jíž se leká. Pohled života stává se mu nesnesitelným, oddává se snění a poesii. Ale jeho sny neustále plaší dunící krok skutečnosti, cit předčasné sestárlosti a smutku ozývá se již v jeho prvních básních. Chvíli zdá se, že nastane šťastný obrat v jeho životě. Je to za jeho pobytu ve Štuttgartě ve společnosti Gustava Schwaba. V té době vydán první svazek jeho básní a Lenau je všude ve městě hýčkán a slaven. Ale tyto okamžiky klidu a štěstí trvaly jen krátce. Znova procitá bolestný neklid v jeho nitru, jakoby štván byl nějakým démonem, který nepřeje mu chvíle oddechu. Jako křik tonoucího zní jeho dopis ze dne 15. listopadu 1831, adressovaný Kernerovi: Pomozte mi od této těžkomyslnosti, jež se nedá zaplašit ani kázáním, ani proklínáním. Jest mi začasté tak těžko, jako bych vlekl s sebou mrtvolu. Pomozte mi, příteli! Duše má též své struny, jež, jednou přeříznuty, nikdy se nezcelí. Zdá se mi, jakoby bylo ve mně cos přetrženého, přeříznutého. — Chce prchnout kamsi v dál, daleko od společnosti lidské, nalézti klidu a osvěžení v hloubi amerických pralesů. Tato fixní idea cesty do Ameriky nedává mu pokoje. Ale jako obyčejně, byly i tenkráte jeho naděje zklamány. Z Ameriky vrátil se záhy zpět do své

vlasti. Hnus, jaký si odnesl z této země, nejlépe charakterisuje jeho výrok: Das sind verschweinte, nicht vereinte amerikanische Staaten.

Brzo po jeho návratu z Ameriky zchvátila ho nová nešťastná láska k Sofii Löwenthalové. Nešťastná, ježto Sofie byla provdána a tudíž pro něho nedosažitelna. Snad právě v tomto poznání, že je pro něho ztracena, spočívalo tajemství nepřekonatelné přitažlivosti, jako pro většinu idealistů. Tato láska byla pro Lenaua jen mukou, trýzní, zápasem a přispěla k rozrušení jeho duševních schopností. Lenau sám pravil o Sofii: »Ona jest mým štěstím a mou ranou.« Daleko více však ranou než štěstím. Ranou, jež se nikdy nezhojila, věčně krvácela. Tato láska byla samý boj mezi přáním a odříkáním. Její trýzeň musil Lenau dvojnásob bolestně cítit, ježto Sofie byla chotí jeho přítele, který si ho velice vážil a často ve svém domě ho hostil. Nehledím tu ani k nesčetným mučivým rozmarům a žárlivostem této přítelkyně. Celá řada básní zrcadlí tento poměr. Jen žal, trýzeň, muka beznaděje se v nich ozývají. Většina básní z cyklu »Zvuky lásky« jest toho dokladem.

Neztracený tady v mechu,
srdce, tajný pláč tvůj zní,
lásce tvé Bůh rozumí,
lásce beznadějných vzdechů.

Tak jímavě a truchlivě doznívá jeho báseň »Samota«. V tomto tónu napsal Lenau řadu básní, mezi nimi hlavně »písně rákosí«, které svojí prostotou a hlubokou jímavostí lze postavit vedle nejlepších písní Verlainových. Vzdor uplynulým sedmdesáti rokům jsou dosud svěží a vůně jejich nevyvětrala. Mimo to doléhají na něho ještě jiné nehody. Neustálá churavost a peněžní tíseň. Lenau měl se svým otcem jeden společný rys: vášeň pro hru. Jen ztěží podařilo se mu ji potlačit a bylo k tomu potřebí velkého úsilí. Vzdor tomu dal se zlákat k bursovním spekulacím, které pohltily polovinu jeho zděděného jmění. Později sice opět něco vyhrál, což umožnilo mu cestu do Ameriky, ale ze své ztráty se nikdy již nezotavil. Jeho duše je úplně rozervána a nikde spásy, nikde záchrany. Je příliš skeptický, než aby nalezl klid ve vědě, a málo prostý, aby hledal útěchu ve víře. V té době píše »Fausta«, v něm hledá odpovědi na mučivé otázky svého ducha. Ale Lenau byl ve svém mládí příliš katolicky vychován, než aby mohl úplně zapřít své cítění. Již to, že pojímá na rozdíl od Goethova Fausta touhu po poznání jako něco nedovoleného lidskému duchu, jako něco v podstatě hříšného, nasvědčuje tomu, jak velice toužil po ztraceném ráji víry. Konečně nalezl k němu přece cestu a »Savanarola« je výsledek této přeměny. Z rozbouřeného oceánu svého dosavadního života zachránil se Lenau na pevné skále víry. Mysticismus, chmurný duch askese vane touto básní. Píše, že starého démona pantheistického poslal tam, kam patří, k čertu. »Konal jsem ve svém srdci přísnou prohlídku a mnoho chátry jsem z něho vyhnal a toto srdce přetvořil v hospodu pro dobré, přívětivé duchy.« Leč dlouho nebylo jeho srdce obydlím vlídných duchů. Neuplynul ani rok po dokončení »Savanaroly« a již nové pochyby se ozývají. V dopise ze dne 24. dubna 1838 píše mezi jiným Martensovi: »Ve svém Savanarolovi vyslovený světový názor nepovznesl mne ještě úplně, nezocelil a neuklidnil proti všem nepřátelským záchvatům duševně a mravně zpustlého žití; cítím se mnohdy nešťastným, a ve chvílích chmurných pocitů jevila se mi záležitost Boha sama jako něco nejistého, ano dokonce jako res derelicta, quae patet diabolo occupanti (opuštěná država, stojící ďáblu k volnému dobytí). Jak vidno, zlí duchové v jeho nitru znovu procitají, nové mučivé pochyby hlásí se k slovu. Zrcadlem tohoto stavu jsou »Albigenští«. Pochybnost jest rekem tohoto díla. Ne snad, že by vystupovala v nějaké allegorické formě, ale jeví se v celém traktování díla Lenau nechtěl zde oslavovat Albigenské, ale chtěl dopomoci pochybnostem k právu, a Albigenští byli mu jen prostředkem k dosažení cíle. Toto dílo bylo poslední, které vyšlo za života Lenauova. Od té doby život jeho je stále neklidnější. Hned je ve Vídni, Penzingu, Išlu, hned ve Štuttgartě, Weinsbergu, Heidelberku, Mnichově. Jeho tělesný stav se stále zhoršuje a spěje kvapem ke katastrofě. V říjnu 1837 píše: »Leží mi to na prsou. Časem přicházejí chmury na duši a zarážejí mi volnější dech« 21. června 1838: »Das vezmi mé nervy, lépe, on je již vzal a napíná je často na své housle a hraje mi na nich příšerné písně« 5. prosince 1839: »Mé zdraví je snesitelné až na jisté záchvaty hypochondrie, jež se vracejí stále častěji a zhusta dostupují děsivého stupně. Tu je mi, jakoby konal ďábel hon v nervovém lese mé spodní části těla; slyším tu jasné vytí psů a temné haló černého. Bez žertu — je to často k zoufání.« V květnu 1841 ležel ve Štuttgartě v horečce. »Můj spánek jest jak plachá laň, má chuť rozmarná jak moje duše.« Stěžuje si na Štuttgartský vzduch a »zlého démona hypochondra«. 17. května 1844 píše Sofii: »Stálá nevolnost, bolesti hlavy, bezesnost, zemdlenost, špatné trávení, rebarbora, tiskové chyby a zlost nad líným chodem mých záležitostí — toť byly radosti mého posledního týdne.« Do té doby spadá jeho náhlá vášeň ke Karolině Ungerové, slavené té doby zpěvačce. Seznámil se s ní v Penzingu. O prvním setkání píše Sofii: »Proudí v pravdě tragická krev v žilách této ženy. Spustila ve svém zpěvu pějící vichřici vášně na mé srdce. Ihned jsem poznal, že jsem se dostal do bouře; bojoval jsem a bránil jsem se proti moci jejích tónů, ježto jsem se nemohl ukázat před cizími tak dojatým; nadarmo, byl jsem docela rozechvěn a nemohl jsem to snésti.« Tato vášeň záhy sice pominula a hravě se rozuzlila, jistě však uspíšila jeho šílenství. Ke konci nutno zmíniti se zběžně ještě o jeho zasnoubení s Marií Behrendtovou po dvoudenní známosti. Krátce na to propuklo jeho šílenství. Od té doby živořil ještě Lenau šest roků v různých ústavech pro choromyslné a zemřel dne 22. srpna 1850. Poslední jeho srozumitelná slova byla: »Ubohý Niembs jest velmi nešťasten!« ALF. BRESKA.

ANT. NEČÁSEK: DIVADELNÍ DROBTY.

Dokonč.

Pro literaturu jsou tato divadla předměstská předem ztracena. Nemáme menších divadel, jako je má Paříž, Berlín, Vídeň, na kterých mohou se zaznamenávati aspoň pozoruhodné události. Naši ředitelé nemají ctižádosti svých kolegův jinde, aby na svou scénu přivedli literaturu — a původní literaturu zejména už ne. Jinde ředitelé sháněji, brousí, vnikají do pracoven spisovatelů, zajišťují si už předem kus ještě nenapsaný. A když ho dostanou, vypraví ho s největší péčí a pietou k autoru, s největší přesností, nelitujíce nákladu dle zásady starých divadelních praktiků: u divadla musí se peníze, když je třeba, házeti oknem, aby se vracely dveřmi několikanásobně zpět. Vím, co se řekne: Nemáme píšících autorů tolik, nedostaneme kloudný kus, a když, obecenstvo to nechce. To není, rozhodně není pravda. Pamatujete se přece na výstavní divadlo »Uranii«? Měli tam svůj, jen pro toto divadlo napsaný »Náš dům v assanaci«, měli tam »Letní byt« Štolbův, a reprisy točily se kolem dvou desítek! Arci, souhra, výprava, všecko dýchalo uměleckými ambicemi, režie byla nadobyčej pečlivá. Následek: O věci psaly noviny jako o Národním divadle, a obecenstvo chodilo. Hrálo se tam »Mládí«, Shindbergův »Otec«. Sezonní, slušný repertoir. A obecenstva dost. Přivyklo té lepší stravě, právě jako, bohužel, na předměstských divadlech zvyklo špatné, triviální! Proto námitka, že bychom neměli spisovatelů, není správná. Aspoň na tolik ne, že nemáme jich proto, protože nemají pro koho psát! Honorář za práci v Národním divadle vynese přece pár stovek. Předměstská divadla platí honoráře, které jen trochu sebevědomému autoru musí hnáti krev studu do tváře. Za celovečerní kus — 5 zl. — 6 zl.! Proto lepší autor ocitá se na rozcestí: Buď dát kus Národ-

nímu, a když se pro ně z jakýchkoli důvodů nehodí, nechat ho ve stolku, nebo spálit! A přece kus, který ještě není pro Národní divadlo, nemusí být bezcenný, mohl by mít úspěch jinde. Z původní produkce proto vídáme na cedulích předměstských divadel jen nejslabší věci, jméno skutečného literáta tam nečteme téměř nikdy. A to vleče za sebou řadu smutných, pro původní produkci dramatickou zhoubných následků. Skutečný literát se takovému divadlu vyhne, práce tam zadávají mladí, ctižádostiví snaživci, jimž záleží jen na tom, aby měli »premieru«. A co teď přijde! Ředitel i herci považují takovou hru už předem za experiment, podceňují ji, hodí se na dvě — znám případ, že i na jednu! — zkoušku, výprava volá do nebes a následky? Kus, který, třeba byl slabý a mohl se pečlivou režií a přesnou výpravou udržeti aspoň několikrát, zapadá na vždy. Obecenstvo vidouc pak několik kusů takových »zoraných«, naučí se na celou původní produkci hleděti s patra a výsledek jest ona, snad u nás v Čechách mezi všemi civilisovanými národy ojedinělá přímo neváženost k činohře, kterou vidíme všude na našich divadlech, pokud tu nejsou bláznivé, nesmyslné frašky cizí. A divadla přestávají býti divadly, stávají se zábavními pouze místy, kam chodí nejnižší odpadky obecenstva všech tříd pro nejvulgárnější »hec«.

To, co řekl jsem o repertoiru, platí i o výkonech, režii a výpravě. Naše předměstská divadla jistě nemají nedostatek dobrých herců. Ano, jsou tam herci dobří, někteří znamenití. Ale je vám úzko patřiti na tyto talenty, které předměstská scéna utlouká. Nejen že tu není umělecké dressury, je tu pravý opak. V herci se zabíjí, utlouká radost tvoření, tento hlavní základ uměleckého vývoje. Je přímo úžasné patřiti na to, jak nehospodárně takový ředitel zachází s talentem. Dnes hrá krále Leara, zítra ševce v Nestrojově frašce, dnes pathétického hrdinu v romantickém dramatu, zítra zbrklou karikaturu ve frašce. A to je den co den, hraje se na jednu, dvě zkoušky, herec učí se fušerství, až mu zvyká, omrzí ho všechno. A z člověka, jenž přišel s ideálními artistickými cíli, stává se zahořklý, kousavý routinér. A jaký div! Přišel s krásnými plány k divadlu, snil o úspěších a umělecké dráze a — nepřišlo nic. Nemá pružiny jako herec velkého divadla, o jehož výkonech ví zítra z novin každý. Ne, ne! O těchto hercích se nepíše, protože se vůbec nepíše o divadlech, kde hrají, z příčin, jež jsem uvedl, prostě totiž pro to, že pro kulturní život nic neznamenají a znamenat nechtějí, jsouce jen podniky výdělkovými. Kritika nevychvaluje přednosti hercova výkonu a neukazuje jeho slabiny. Herec ponechán jest sám sobě. Hořký soud pro povahu uměleckou! Vědět, že něco bych dovedl a nemoci to ukázati! Jaký div, že z takových herců pak jsou pouzí routinéři, že v přívalu nových a nových, vhodných i nevhodných rolí není ani kdy pracovat, myslit, tvořit!

A zrovna tak je to s režií, výpravou. O režii v pravém slova smyslu nedá se tu mluvit. Skutečný, inteligentní režisér oživí celou hru, dá mrtvé literře mluviti, sálati životem a krví, vdechne popsané čtvrtce papíru život, dodá jí plastiky a harmonického zabarvení. Arci, to dovede jen režisér takový, který se nedívá na kus jen jako na materiál pro herecké výkony, a to ještě jen některé hlavní. Režisér, který vnikl do ducha hry a snaží se ho poctivě vystihnouti, každý detail vyzvednouti a urovnati v jednotný harmonický obraz. Pro skutečného režiséra žádná nepatrnost není nepatrnou. Je jako architekt, který ví, že nejmenší detail, je-li stylově zladěn, dodá celku lahodné umělecké účinnosti, jako naopak nejmenší rušivá linie pokazí celý dojem. Jaké citlivosti je tu potřebí! Tady je Rhodus režisérův! Tady musí ukázati, co umí. Pro něho nesmí být jen herec na jevišti, ale i autor, a to v první řadě. Je k tomu často potřebí i mnoho sebezapření, je-li režisér hercem zároveň. On přirozeně se dívá na věc jen se stanoviska herce. A to je, jak zkušenost učí, často zcela odlišné od autora. Jako žádná osoba není ve hře zbytečná, tak také každá musí režiserovou rukou býti přivedena k platnosti, žádná nesmí býti z rámce vtíravě vyrážena a do popředí vytlačována a žádná nesmí být tlačena do pozadí. Jak daleka jest tohoto ideálu režie našich divadel, vyjímaje Národní! A přece právě zde nemožno si naříkati, vymlouvati se nedostatkem prostředků. K tomu jest potřebí jen trochu piety a lásky k věci, ponořiti se a se zájmem i pochopením prostudovati hru. Ovšem také zvláštního talentu, neboť režisérství samo o sobě je uměním zvláštním, ku kterému jest zase potřebí zvláštního talentu, neobyčejné inteligence, vkusu a esthetického vzdělání i smyslu. A jeden starý cop by tu měl padnouti. To jest ustálená tradice, že režisérem může být jen herec. Jím, a někdy i lepším, může býti básník, kritik nebo vůbec člověk esthetického cítění a vzdělání. Pokus na Národním divadle to ukázal, velká světová divadla jinde pak tento starý divadelní cop vyvrátila prakticky dávno. Režie jest vůbec bolavým místem našich předměstských divadel. Nepamatuji se, že bych tam byl kdy viděl větší stopy iniciativy režisérské.

Tato smutná bilance repertoiru, výkonů hereckých, režie a výpravy, která bývá často až provokativně ubohá — v tom ohledu vinohradské Pištěkovo divadlo odnáší palmu — je příčinou, proč, majíce v Praze několik divadel, máme dosud vlastně jen jedno, a proč musíme stále volati po skutečném druhém divadle. Vyskytly se hlasy, které už ukazovaly, že vlastně máme divadel několik. Je k tomu potřebí hodně — uskrovnění a malých nároků. Ti, kteří v divadle vidí něco víc než místo pro »hec«, kteří v něm vidí umění, musí proto stále volati po novém, skutečném divadle lidovém, které by se nehnalo jen za výdělkem, dnes z frivolní, oplzlé frašky a zítra z pašijových her, které ale by bylo skutečným ústavem ušlechtilé zábavy, v němž sídlí umění. A toto divadlo — doufejme, že nové vinohradské městské to bude — ukáže bohdá, že netřeba kaziti vkus obecenstva, aby se vyplácelo, že je možné v Praze divadlo, skutečně umělecký dům, který — neprodělává, a že výmluvy ty kryly jen pohodlný šlendrián. Snad mnohým podnikům takové divadlo uškodí — a to jistě — ale jejich vina, jejich škoda! Jako jinde konkurence zabíjí slabší a nedbalé, a nikdo se nad tím nepozastavuje, neboť tato konkurence je matkou vývoje a pokroku, tak je tomu i u divadel. A — jak jsem řekl: Také Praha má nároky na divadla umělecká, na to, co mají jiná a často menší města, než je Praha.

Z CIZÍCH LITERATUR.

The Story of Prague by Count Lützow. Illustrated by Nelly Erichsen. London, Dent & Co. 1902. — Neunavný pán Žampašský vydal novou knihu o Praze, jež pojata byla co číslo 13. do znamenité sbírky »Mediaeval Towns«, čímž monografie o Praze dostala se do Společnosti monografií o Římě, Florencii, Veroně, Norimberku, Toledu, Moskvě a j. V knize podává hrabě Lützow jednak historii Prahy (jasně a stručně), jednak průvodce po Praze moderní, tak že kniha ta (bohatě a velmi vkusně illustrovaná) je i znamenitou reklamou pro Prahu a pobídkou k hojné návštěvě Prahy se strany Angličanů. Obránci starého rázu Prahy naleznou v knize hraběte Lützowa znamenitého spojence. Dílo své věnoval hrabě Lützow professoru oxfordské university, W. Morzillovi, »jenž tak velice se přičinil o obeznámení se Anglie s Čechami«. Můžeme s opravdovou vděčností uvítati tuto znamenitou knihu vzácného našeho příznivce. Kéž by dosáhla hojně vytčeného cíle!

Belletrie v evropských literaturách roku 1901-1902. Londýnské Athenaeum jako každoročně tak i letos 1. července přineslo řadu referátů o evropských literaturách, z nichž vyjímáme passáže týkající se belletrie. Belgickou literaturu ovládla i v roce minulém tři

jména: Maeterlinck, Lemonnier, Rodenbach. Maeterlinck kromě »Le Temple Ensevels« napsal drama »Monna Vanna« z italského středověku; drama to na podzim uvidíme i u nás. Lemonnier vymstil se brüggeským šosákům (kteří mu vytýkali lascivnost) ironickou prací »Les deux consciences«; k národnímu probuzení Flámů přispěti chtěl knihou »Le Vent dans les Moulins«, ale prozradil jen, že zcela nezná život Flámů jsa skrz na skrz Francouzem. Ale projevil aspoň vůli dobrou. A konečně zvěčnělý Rodenbach zúčastněn byl loňské produkce tím, že poprvé vydáno bylo jeho drama »Le Mirage«. Mladičký Leopold Conrouble dosáhl sensačního úspěchu knihou »Famille Vrakebroek«, v níž líčí humoristický život brusselské měšťanské rodiny. Tedy jakýsi belgický Kondelík. Ona část literatury belgické, jež je psána flámsky, byla bohata hlavně básnickými produkty. Mladý poeta René Leclerq vyšinul se do popředí sbírkou veršů »Pole lnu«. Z dramatiků nejvíce se uplatnil Scheltjens svými realistickými »Visscherseer«. V krásné prose i letos byl nedostižitelným pekař Streuvels, jehož lidové obrazy do té míry působí, že vyvolaly už i epigony Teierlincka a Baeckelmanse. — Česká belletrie (referent dr. V. Tille) »dohání poslední dobou všeobecnou tendenci literatur evropských: silnou sklonnost k prose, zvláště k románu, nedostihuje však ani qualitou ani quantitou druhou tendenci evropskou, pěstění dramatu, shoduje se však s povšechným duchem doby v zanedbávání poesie epické«. »V prose zavládla zvláštní usilovná snaha, jež je znamením hluboké a poctivé tendence umělecké: vystihovati pokud možno skutečnost; nejedná se o romantický naturalismus, jenž užívá kopií skutečnosti k literárním experimentům, ale o úmysl studovat a vědecky i umělecky využitkovat skutečný život. Snaha ta jeví se v hojné literatuře memoirové a mohutnost její lze posouditi z toho, že podléhají jí autoři směrů nejrozmanitějších, ba naprosto protivných«. (Machar »Feuilletony«, Vlček »Z rodného hnízda«, Šubert »Moje vzpomínky« a »Divadelní toulky«.) »Jiný druh prosaické literatury věnuje značnou péči studiu českého lidu.« (Jirásek »U nás«, Holeček »Naši«, Klostermann »Kam spějí děti«, Rais »Na lepším«, Hamza »Zálesí«.) »Snaha, vytvořiti nový román český, jeví se v mladých generacích až příliš patrně, spíše však mnohostí než dokonalostí pokusů, leckdy ovšem dosti zajímavých. Starší generace vytvořily velmi určitý a bohaté rozvinutý a poměrně ze všech nejdokonalejší typ románu historického, učinily náběh k románu sociálnímu, podaly ukázky románu společenského. Nové úsilí nese se k tomu, vytvořit román psychologický ve společenském neb uměleckém prostředí«. (Hladík »Trest«, »Vášeň a síla«; Sova »Ivův román«, Kronbauer »Řina«, Dyk »Stud«, Svobodová »Milenky«.) V poesii referuje dr. Tille o činnosti J. Vrchlického, Macharově, Březinově, Opolského a Dykově, v dramatě pouze o Šimáčkových »Ztracených«. — V belletrii dánské pozoruhodným je návrat k muži z lidu. Od toho dnes očekává se náprava poměrů stávajících. Životem lidu obíral se r. 1901 Möller, Egeberg, Skjoldborg a Andersen. Jörgensen odnesl si z cesty do Říma tak mohutné dojmy, že stal se nejkatoličtějším spisovatelem v Dánsku. Drama o rytíři Gaweinovi »Det Lukkede Land«, napsal E. Recke. Lyrika obohacena byla četnými sbírkami veršů. — O belletrii norské a švédské, portugalské, švýcarské, rumunské, srbské, chorvatsko-slovinské a bulharské nepřináší letos Athenaeum referátu. — Belletrie řecká byla velmi ubohou, ani ne tak quantitou jako qualitou. Nejlepší dvě knihy byly drama »Aristodemos« od Angelopula a sbírka veršů »Chrysanthema« od Aemilie Kurtelis, mladé básnířky. — V belletrii hollandské vládnou dnes tři skupiny: ona z r. 1880 (orgán: Nieuwe Gids), ona z r. 1890 (orgán: de Arbeit) a skupina neutrální, k níž náleží Couperus, Eckeren, Doorne. Největší úspěch měla Couperusova kniha »Babel«. V poesii vynikl »Eeden« (Passielooze Lelię) a Scheltens (Uit den Dool); v dramatě zase Heyermans (Ora et labora). Veselohry »Kritiek« od Doorna a »Koningsrecht« od Paapa měly pronikavý úspěch. — Z loňské produkce maďarské považuje referent pouze dvě novelly a tři knihy povídek za zmínky hodné. Je to Herczégova romanticko-historická kniha »Pohani«, Szivose (maďarský Gorkij) »Bezvýznamné povídky«; v poesii sbírka veršů »Naděje a vzpomínky« od Bártoka; v dramatě »Královna Tagma« od Rákosiho (jenž po plných deset let už nepsal pro divadlo), »Otroci« od Palaggiho, »Kain« od Veröa. — Referáty o literatuře italské a španělské jsou plny nářku. Oba referenti svalují vinu na politickou mizerii, na smrt starých a zasloužilých spisovatelů, na nedospělost mladších generací a j. V italské belletrii opravdovou událostí byla d'Annunziova »Francesca da Rimini«; obvyklá jména Bracco (Sperdutti nel Bujo), Rovetta (Romanticismo) Serao a Giacosa a víc nic. V poesii Carducci a epigon jeho Marradi. V španělském referátu hemží se to sice jmény a tituly, ale resultát přece jen rovná se nule — V polské produkci největšího úspěchu dosáhl autor Pana Podfilipského baron Weyssenhof svou knihou »Sprawa Dołęgi«; po něm nejlepší knihou je Tetmajerova »Panna Mery«. Sienkiewicz, Prus a Orzeszkowá i v loni nevydali nic. Prvý z nich připravuje dva velké romány »Sobieski« a »Napoleon I.« V poesii v popředí stojí Kasprowicz (Konec světa), Rydel (Wiersze), Staff (Pan Twardowski), Niemojewski (Legendy, k návodu klerikálů zkonfiskované). V dramatě bylo hojně novinek, ale nic vynikajícího. — V ruské belletrii ostře vystupuje zvláštní sklonnost k mystickému a náboženskému hloubání (Merežkovskij: »Kristus a Antikrist v ruské literatuře«; Hippiová »Novelly«, Minskij »Filosofické dialogy«, Rosanov »Bouřlivá noc«, Boborykin »Vyznavači«); proti směru tomu s úspěchem bojuje A. Bělyj ve své »Symfonii«. Největšího úspěchu dosáhli epigoni Gorkého, Andrejev a Bunin svými knihami povídek; Gorkij sám dramatem »Měšťáci« měl úspěch až sensační (drama to bude na podzim hráno v Národním divadle). V poesii vynikli Slučevskij a Veinberg sbírkami veršů. — Belletrie francouzská vykazuje v dramatě jediné dokonalé dílo a tím je Hervienovo »L'Enigme«; celá řada jiných dramat sama o sobě zajímavých, ba i cenných, nedosahuje přece dílo Hervienovo. V poesii sice vyšlo mnoho sbírek veršů, ale žádná z nich nedosahuje stupně dokonalosti. V krásné prose jmenuje referent několik jmen a titulů knih nejzávažnějších (Bourget, Monique; Paul Adam L'enfant d'Austerlitz; Rod L'Eau Courante a j.). Belletrie francouzská, dle referentova mínění, překročila periodu očekávací a teď už už mělo by se dostaviti ovoce. Přijde-li? — Nejvíce řečí nadělal německý referent o belletrii německé. Zvláštní úkaz je ten, že v loňské produkci autoři jmen slavných napsali věci všední, nepatrné, kdežto tři nejlepší knihy vyšly z per autorů až posud jen málo známých: R. Hucha (Aus der Triumfgasse); E. Strausse (Freund Hein); G. Frenssena (Jörn Uhl). Poesie dramatická byla nejhojněji zastoupena, nejzasloužeňější úspěch měl Schnitzler. Lyrika rozhodně klesá i qualitou i quantitou. Prosa trpěla nebezpečným vlivem snahy po dramatických effektech (Heer, Felix Notvest; Eugenie delle Grazie, Liebe a j.); mimo to v krásné prose silně zastoupen byl román výchovný.

B. P.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předpláceji odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. — 1. ZÁŘÍ 1902. — * ČÍSLO 33. *

JOSEF K. ŠLEJHAR:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

Ostatně vždy v těchto místech o zeď opřeny nalézají se háky na dlouhých rukojetích, účelně seřízeny, aby jimi vytahovaly se nahodilé předměty, uváznuvší v pumpě, kusy hadrů, kostí, dřeva, a co dostane se kanálem do šlempy, jednou také novorozené dítě. Nyní posloužily k vytažení oné jiné příšerné závady, rozevřevší tak hrozně ústa svá a okem nahoru k němu zatrčevší. V síle a lehkosti nadpřirozeného zmocnění, jež za jistých chvil dodává se lidským silám, vytáhl z jámy na ráz spařený, zmáčený, naduřelý chuchval těla, které ještě žilo . . . současně jaksi trojí smrtí zasaženo — opařeno, utopeno i otráveno jedovatou tekutinou. Učinil to v onom uřícení, v uřícení jakési nejstrašnější neblahosti, v němž sami přáváme si smrt, jež by učinila konec nesnesitelné přítomnosti.

Položili tehdáž tělo kamsi v ústraní, podestlavše mu plachýtkami k filtrování šťav. Stalo se to po půlnoci. Do rána do tří hodin umíralo to tělo, tolikerou smrtí zasaženo. V strašném, němém zalknutí umíralo, zápasíc s mnohonásobnou hroznou podstatou, jíž tak zkázonosně bylo dáno v šanc, zevně i v nitru. Umíralo ale bez protestů a výkřiků, že tak býti musilo a že jaksi tomuto stáří nic jiného nezbývalo. A umíralo tak vhodně, jakoby tento osud dovršený byl přece výhodnější, než tam doma kdes na výměnku jiné dokonání za zlořečení synovského. Umíralo v pravdě těžce a strašně, ale nezvěstně, když neodvratně to nastávalo . . . Pracovala zatím továrna vůkol v bezohledném mocném spění, v jakési ohromivé posupnosti všech zdrojů svých, plálo v neodolatelném vyplývání elektrické světlo, bagry bouřily jako jezy neznámých vod a tam v zákoutí uchylovala se třebas právě lačná těla k hodům smyslnosti — a tady se takto umíralo. Závan tohoto umírání jaksi nedovedl se označiti u výdechu těchto pekel, která vůkol bezmezně rozevírala své útroby, třebas přece spěl jistě v neodolatelné ohromivosti, v pochmurné své mystice, která jakoby se byla tehdáž po celý onen čas dotýkala duše jeho, a třeba nikdo jiný více již po prvním rozruchu nevšímal si umírání tohoto, jež jaksi bylo zúplna zanechané samo sobě. Jen on sám, ochvíván jakousi mocí neblahou, stále na něho naléhající jako dotek záhadnosti, přichyloval se jako v útaji v místa tato, v tu strašnou, křečovitou němotu v tmách smrti zápasící duše. Pozvedal stařence zmáčenou, opařenou hlavu, když ona se namáhala pozvédat ku jakémus kašli hroznému, neoznačitelnému, jímž útroby zbýti se marně namáhaly své otravy. A jakéhosi ulehčení zdálo se to poskytovati této hlavě, hle, jakoby očima již k nepoznání zduřelýma a potrhanýma snažila se k němu vděčně vzhlédnouti. A otazoval se toho umírání, čeho by si přálo — vše z lahůdek a prospěchů světa byl by si mu snésti přál. Ale ono pořád nic nechtělo, nic neodpovídalo, než jaksi ukončení tohoto umírání byly by si přály na něho strhaně zakmitnuvší se oči jako v jedinou odpověď. Až pak jakoby se toto umírání klidnilo, dosahovalo svého cíle. Optal se ho zase, čeho by si přálo snad za posledního pozemského svého utkvění. I odpovědělo tehdáž takovým šeplavým, málo lidskosti podobným již hlasem, spíše jakoby vykotlavělá dutina dřeva se ozvala — že trochu kafe by chtělo. Kafe se jen zachtělo tomuto umírání, oné lahůdky, jíž asi se za živa tomuto stáří nedostávalo. Jak byl by tu rád zaplakal, kdyby to nebylo před tváří továrny, a jak jen zajikl se temně v sobě. A přinesli z kantiny žádaného, podali stařence, napila se a umřela . . .

Tedy když ony dřevěnky, ony dřevěnky zbavené svých noh, jako v děsivém vyčkávání,

až zase nadejde jim sdružení, jež jim náleželo jako ode vždy, tam tak samy pozůstaly bez sdružení, které jim nenadejde nikdy víc! A nezbavil se více onoho dojmu příšernosti věcí zdánlivě tak prostých, které v sobě tolik tajily. V neoznačitelnost jejich příšerného tíhnutí k čemusi, co právě bylo a by mělo být, sápány byly jeho smysly po dlouhou dobu. A často pak od té doby neopomněl stavovati se na této jinak tak bezvýznamné stanici, jestli zase neshledal by se s oněmi dřevěnkami, náhle v tak strašné bezděčnosti osamocenými, a co bylo mu hrůzou a viděním, to jakoby ho zde mělo v moci celého, aby střežil v úzkostech tuto hrůzu, toto vidění. I dnes ho sem maně zavedlo toto tíhnutí podvědomého, jež, jednou v nás vzbuzeno, setrvá v nás po celý život, vyčkávajíc jen příležitosti vždy k novému a nenadálému vyniknutí. Byloť věru potřebí potměšilost oněch par střežiti vzhledem k onomu životu, jenž odevzdán jim na pospas, i byť to byl život pouhé takové stařenky.

Vchýliv se sem i dnes, nejen proto, že cestou touto musil jíti tam, kde čekal ho život, co všechno mimo byla smrt, měl i na zřeteli za svého hymnického spění k cíli nejvyššímu v poslední okamžik ostřežení oné potměšilosti Vždyť právě za těch zájmů, které nejmocněji hýbou a dmou lidskou bytostí, když zdá se v nich dosahovati zenitu svého určení, tak zmocněna, zjasněna, nekonečna sama v sobě, ona jakoby se přichylovat musila ku všemu, se své výše sestupujíc k věcem nejposlednějším, se svého vzletu orlího nejmenšího broučka majíc na zřeteli. Se své nekonečnosti tehdáž co nejúžeji přiklání se ku každé zdánlivé bezvýznamnosti, ku všemu ponoukána jakýmisi věkovitými vztahy; neb není tu pro ni vůbec bezvýznamnosti ani malosti, ale vše v stejný soubor jato je v oblast světů jejích. Měl i na zřeteli ony dřevěnky a ty vetché, kolísavé nohy v nich, pozůstávají li ve svém sdružení, když ubíral se v oněch zájmech svých, jež jakoby ho unášely v gloriole moci a slávy světů . . .

Shlukem par nad jamou protahovaly se vždy zvláštní světle hnědé blýskavé proudy, svíjejíce se jako těla hadí na výsluní. Řetězovka v nich jaksi uspokojivě vedla řinčivě drkotavý svůj zpěv a vylévání smrduté tekutiny dálo se u její výši pravidelně, neustálý šplíchot nahoře kdes vyplýval. A v souhlasu tomto jaksi nesměle se připojujíce, táhly jiné zvuky, takové skřehotavé, vyšeptalé, přeskakující, taková jednotvárná, zkomíravě unylá píseň táhla, které mimoděčný rythmus jakoby byl poskytován tím cloumáním se těla vězícího v sprostných kytlicích, v salupu zvětralém ovinutého. a kejkláním se nohou, vězících v dřevěnkách — hle, to ta stařenka si při své práci zpívala. Každé chvíle bylo jí zachřadle přerývati hlas, i dech to docházel i dusily to jedovaté páry — ale zase píseň táhla dále.

A zůstav stát, nemohl se nezaposlouchati. Pějí-li v duši chóry andělské, tu i skřehotání žáby nemá odpudivosti v sobě, ale spíše jakoby každý zvuk upamatovával na všechnu pozemskost, nad níž duše tak nezměrně se vznesla, aby tím spíše vědoma si byla výše své. Jak ten hlas stařenčin do duše mu zněl — na srdce mu tak divně naléhal, na to srdce rozpjaté v zářivou sféru . . . A táhla ta píseň, majíc podivný ohlas v této prostoře a její zvuky jakoby snažily se odtud ještě dále vyspěti, mimo její klenbu a její výklenky a mimo její uzavření, mimo oblast těchto par, mimo tento zrůdně sevřený svět, táhla ta píseň z jakéhosi svého trudného pomnění a pozemského zoufání, z jakési neblahosti v útočiště ještě jiné vzjímala se v přesvědčivém doufání, u zbožné upjatosti, a jakoby v ní nebylo pak více zániku tomuto útočišti. Vzjímala se jako to srdce v nevyčerpatelné své útěše . . . — »Po tom časném putování . . .« zachřadle zase docházel dech a dusila pára . . . načež ale hned zase píseň navázala dále: »uděliž nám přebývání . . .« Tu rozkašlala se zle babička, až klenbou strhl se jakýs posupný sten, a trvalo to hezky dlouho — ale pak ta píseň znova nabravši sil, ještě táhla jako ta neustávající naděje v srdci lidském, táhla ve stařeckém divném trudu, u vyhasnutí všech zvuků, ale přec u nepomíjivém zvučení jisté nepřekonatelné naděje a touhy, v níž jakoby značil se poslední výron této lidskosti, chystající se zajisté u brzké vystřídání . . . — »pře-bý-vá-ní«, chraptivě, prázdně, přerývavě zanotovala stařenka, jakoby se teprv zase musila s namáháním upamatovávati na uklouzlý jí právě verš, vzavši to hlas zároveň tak příliš z nízka, tak z uboha, tak příliš z těžka. Načež ale hned jaksi co nejmožněji jej vypjala, aby jaksi vše napravila, že až jako udiveně a v nesnázích probíhal v jeho sledu nezvyklý ozvuk touto prostorou, v němž onen poslední výron doufající lidskosti rozezvučel se v podivné význačnosti, zanášen daleko . . . — »v nebeském . . . království . . . amen«. A ona bytost jakoby se v těch parách zároveň byla podivně vypjala, za svým háráním zvučící touhy poslední, vznášela se v nich se zrakem vzhůru vznícenym, zdajícím se patřit mimo tyto děsné klenby žaláře a ujařmení života, kamsi mimo klenby veškerého světa, jež hostí v sobě úpění v zlovůli hříchu.

Po tom časném putování — uděliž nám přebývání — v nebeském království . . . zazvučel v něm v ohromivé háravosti celý ten význam písně, jenž tuto podával se v utajení takové pokory. Roznášel se jeho duší šíře a dále, v mocné, velebné záludě, jako echo v harmonickém souplývání s dálavami sfér. Přebývání v nebeském království, jež i jemu bude dáno! S ní tam přebývání, s nepomíjivostí lásky, s Marií přebývání . . . A nebeské království jakoby již ky-

nulo, odevzdávalo se mu v neskonalé svatosti. — Po tom časném putování . . . které jakoby nyní bylo právě dokonáno, celé to časné putování, jež bylo takovou průpravou zlověstnosti. Ale minulo vše zlé, láska je s ním na vždycky. Království nebeské před ním je rozevřeno všemi branami blaženství . . . ó Marie!

A ona pokorná bytost v oblaku par ještě tak stála, jako nehybně vznícena ve své jiné pomnění, aspoň jemu se to zdálo. A jakoby ze své povrženosti, staroby, bědy, nízkosti, z opuštění i ujařmení svého se vynášela kamsi vzhůru, spějíc jako v oblaku vítěznosti nitra. Nebylo zde již hnusu, zápachu, nebylo zde již místa na světě nejposlednějšího, jakéhosi vyvržení a jakéhosi výměnku zlořečení, ale cosi jako úděl mystické bezpečnosti, velkého upokojení duše rozšířilo se vůkol. Amen, amen . . . u velebné moci plynoucí vzhůru v témě nebes, hlaholilo to jako chór téže mystiky, v níž zasáhala všechna pozemskost.

Pokrač.

JOSEF MÜLDNER:

NA BŘEHU MOŘE.

I.

Bilo jsi dlouho, srdce mé.
Teď sladce se ti spočine.

Na břehu moře, na dynách,
pod hnědou plachtou na vlnách.

Ve vzduchu vůně moře, trav.
A kolem vlaku stáda krav.

A vlčí máky v slunci žhnou.
Kde budu jen, až uvadnou?

II.

Přede mnou moře a za mnou moře.
Přišel jsem je opět poslechnout,
po letech opět.

Nikdy však tak mocně
to moře ještě ke mně nemluvilo.
A věděl jsem: já trpěl o to víc!

Přede mnou život a za mnou život.
Jenom uvnitř, ve mně, jenom tam
klid a tma a hrob.

A zpívat bych chtěl:
že každá vlna nese jedno jméno,
a že to jméno o břeh roztříští.

A zpívat bych chtěl, že jako moře
já miluji, jak moře nenávidím
já jedno jméno.

Tím jménem být
oh! jak bych přál si nyní,
když na břehu se tříští v pěně vln.

A měsíc vyšel již a život ztichl.
Však moře je stále tak hluboké,
a daleko k lidem!

III.

To bouře byla. Vlny vyvstávaly,
do strmé hráze bily celou noc.
I staří rybáři na moři ztroskotali
a nevolali ani o pomoc.

A ještě ráno bouře nepřestala.
Vše vítr rval a vlny hučely.
A nad všemi má duše zaplakala,
smrt v kormidle, kdo za svým chlebem šli.

Já cítil stud. Mne touha přepadla
odhodit přepych svojí hostiny
a jíti s nimi do širého moře.

Tam lovit věčně své i cizí hoře,
a v řevu vln, se všemi svými sny
být s vrakem svojim vržen na bradla!

IV.

Od moře, moře pozdrav nesu ti.
Já do vln hleděl. A ty umřít chceš.
Já do vln hleděl v tupém nehnutí
a bojím se, že pozdrav odmítneš.

Od moře pozdrav nesu v ruce své.
Otvírám dlaně: slyšíš jeho řev?
Já zahléd' ploutve, oko zelené
a se skal strmých zaslech' svůdný zpěv.

Od moře, moře pozdrav nesu ti!
Ty umřít chceš. Je čas teď, abych žil.
Já do vln hleděl v tuhém nehnutí.
Ty prosíš marně: Já jim uvěřil.

V.

A čekám marně. Mladá léta celá
umdlené oči nesměle si mnu.
Na obzoru se plachta zabělela,
a ztratila se opět z dohledu.

Dnes vzpomenul jsem jedné plavby z Rýna:
dva parníky se tehdy potkaly.
Se stráně čněla chmurně zřícenina,
jak na pozdrav si šátky mávaly.

Mne tehdy ještě smutek nezachvátil
toho, jenž s břehu pozdrav neposlal.
A smutek hradu, jenž svou dobu ztratil
a vidí stále, jak vše prchá v dál.

A dnes, kdy cítím, co mi cizí bylo
tehdy jak radost nyní mojim dnům,
já hledám jen, co by mne pozdravilo,
a čemu sám bych mával k nebesům.

VI.

Holandskem vlak můj uháněl.
Vůněmi zahrad a polí.
A mně tak připadlo, jak bych byl šel
kdys dávno jím, až paměť bolí . . .

Na moře zřím, zraněn do krve.
A zdá se mi v tom širém klidu,
že nesedím zde já tak poprvé,
a poprv' svou necítím bídu.

VII.

Už nenabudeš klidu, neklidné srdce mé.
Země se tratí v dálce, jak vpřed my letíme.

Už nenabudeš klidu, na nějž ses' těšilo.
Je příliš moře velké, a tají v sobě zlo.

Na pevné plujem lodi. Pod námi moře řve.
Však vysoko nám vlají vztyčené korouhve.

Teď jiná vůně vane: od břehu druhého.

*

Hra nad propastmi moře, tě, srdce, neleká.
Ty zvykáš si jít stranou radostí člověka.

Co pod sebou on cítit chce pevnou svoji zem,
ty těšíš se jen z bouře na moři dalekém.

Tys' opovrhlo žitím, za jehož chlebem jdeš.
Kde jiní radují se, ty nikdy nemůžeš.

Klid chtělo's v moři najít, a utonulo v něm!

*

Teď třeba moře zbrázdit, jež obzor otevře.
Ať jakoukoliv lodí, pod níž vždy vlna řve.

Co pod sebou chce cítit svou pevnou člověk zem,
ty chceš se pustit dále za svojím fantómem.

A moře, jež tě láká: co čekáš od něho?
Teď jiná vůně vane — od břehu druhého.

A ty se těšíš z bouře na moři dalekém.

*

Legenda jedna stará tě dosud v moci má:
o krásné plavbě mořem na hřbetě delfína.

Čas přepadl loď tvoji, vrak klesne pod moře.
A delfín, modro nebes, zůstane nahoře.

Už nenabudeš klidu, mé srdce neklidné.
Země se tratí v dálce, jak do vln letíme.

Země se tratí v dálce, a moře temně řve.

*

Čas přepadl loď tvoji a všechny tvoje sny.
Zpěv tvůj už neseskupí kol sebe kameny.

Již není člověk silen, by moře utišil.
Jen soucit všeho budí staletý jeho kvil.

Zpěv jeho pozbyl síly prvního objetí;
a slyší písně, které nemůže zapěti.

To že druhého břehu snad vůni ucítil?

*

Na černém vraku plujem. Pod námi moře řve.
Teď nevlají už pyšně jak dříve korouhve.

Kdes v dálce jeden maják svůj slila země jas.
My čekáme, kdo klesne dřív ke dnu moře z nás.

A v jeku vln už ztichá druhého břehu van.
Das hat mit ihrem Singen die Lorelei gethan.

My naslouchali zpěvu, kde zníti měl náš hlas!

*

Vítězi ustup s cesty! A pyšné lodi vrak!
Svůj cíl tak smutně zdraví můj zaslzený zrak.

Ty víš jen, že ta bouře snad byla divá, zlá,
však rány necítilos', která tě zabila.

Má pyšná loď, s níž plul jsem, je teď už jen můj cíl.
Jak bych s paluby její břeh druhý pozdravil!

Však z mého vraku nyní jen černá vlajka vlá.

E. Sokol:

DĚTI.

Dokonč

Sotva zmizel mu stín Josefův z dohledu, hnal se úprkem domů, tak se mu hlava třásla.

Na stráni bylo klidno a ticho. Josef usednul do otvoru boudy a zahleděl se v neurčito. Milé teplo prochvívalo mu tělem, ač cítil, jak stoupá zdola chlad a nese mživé stříbro stále výš Zatopil jím již i jeho stromy některé, a bylo vidět, jak sune se větévka po větvi v měkký jeho chřtán, jak ustupují stromy a tratí se jako v dálkách kdes, jak obzor úží se a stahuje.

Zalezl do boudy i s Vořechem. Stulili se k sobě a hřáli se. Spřádal nové boje v duši, a snad i Vořech, zavrčelť občas, očí neotvíraje.

»Jo-se-fe!« zahoukal dálkou mdlý hlas.

»Aha, náš Františk. — Hahou!«

Z mlhy se vynořila vysoká postava a vtáhla se k němu do tepla. — — —

Toho večera Emma klidu neměla. Nechtělo se jí do večeře, ač lákal ji teplý dým, jenž dýchal z mísy, ač před chvilečkou byla by chtěla v záchvatu prudké radosti sníst všecko, všecičko. A po večeři zadívala se do knihy, aby nemusila mluvit s maminkou. Písmena zmizela, kniha zmizela, oči se dívaly v hloubku snů o nebezpečích tajemné noci; rostla jejich spleť, svíjela se strašná chapadla jejich úskoků a barvila se krví, roznášela ve svíjivých šlehnutích výkřiky a stony, až hlava plna pukala jejich expansí a oči žhavě vlhnuly.

Vyrvala se jim a vrtěla se neklidně. Šli na něho? Stalo se mu něco? Či přišel Františk za ním? Bože! Chtělo se jí ještě jednou běžet k teticce; již již vstávala, ale sedla nerozhodně zas a klonila hlavu, aby jí neviděli do očí.

»Co pořád posedáš? Uč se pokojně.«

»Je to dnes těžké, tati.«

»Tak seď a uč se.«

Hloupé učení! Zamračila se Ale pojedu do Prahy! Tou vzpomínkou vehnala se do knihy. Horlivě přečetla několik řádků, však zase oči oslepy, zas vtáhly sny do jejich nitra, sny o Praze, neznámé, zlaté. I Josef, myslím, půjde. Do snů se jí vpletla horká chvilka polední tam se stráně a vehnala jí příval krve do hlavy, že až cítila, jak jí líce i uši žhnou. Netrpělivě sebou škubla. Proč je to? Proč bylo v tu chvíli pod lesem tak horko, tak horké nádherno na celém kraji, na všem, i na mlze, jež oči zatáhla? Ah! — A Josef. Šli na něho? Jak je s ním teď? Kdyby tak Františk nepřišel za ním!

Déle již nesnesla tkvět nad knihou Skočila se židle a schoulila se hlavou mamičce do klína, prudce ji objímajíc. Hladila jí rusé kadeře a sklonila se k ní.

»Co je ti, Emouši?«

Podívala se zahřáta ze spodu do očí matčiných a usmávši se rozpačitě, schovala se zas.

»Je ti něco?«

Zavrtěla hlavou.

»Ty mazle neposedné!«

Zasmála se do klína a zas se obrátila vzhůru.

»Půjdu do Prahy, mami?«

»Nu, půjdeš, půjdeš.«

»Ale učit se musíš,« prohodil otec, spouštěje noviny.

»Ano, tati, jen že mně to dnes nejde do hlavy, ráno se doučím, ano?«

»Zaspíš.«

»Nezaspím, maminka mne vzbudí.«

»No, jenom ať.«

Bylo jí pojednou tak volno a zářivě milo. Rozžvatlala se o hloupostech, zamazlila se a smála se, až se jizba rozstupovala a šířila v záplavě jejího veselí. Ani na loži dlouho se nemohla uklidnit, jak krev jí švihala do zpružnělého těla. Až jí pohrozili, schoulila se pod duchnu a smála se do dusného temna. Tak sklesly jí oči. Usnula v úsměvu.

V úsměvu se probudila ráno. Vyskočila do chladné světnice, otřásla se studenou vodou, zadrkotala zuby se smíchem, vesele posnídala, s útrpně směšným pokrčením ramen otevřela knížku a odklusala pak do školy dávno dřív, než bylo třeba. Třída byla ještě skoro prázdna. Z chlapců nebyl tu ani jedinký. Honili se dole na silnici. Stázka, sotva že přišla, již hnala se k ní a z očí již ode dveří jí hleděla otázka. Emma pokrčila durdivě rameny. Hovořily, znovu uvažovaly, co mohlo být, i podívat se vyšly, ale nebylo tam nikoho z těch, jež chtěly vidět.

Pak se ukázal na silnici Josef Smál se a honil se jako divoch. Obě na sebe pohlédly s úsměvem. Jistě všecko dobře dopadlo. Jen jestli tam byli nebo ne?

Naducitel vyšel před dvéře a jeho pohled sháněl pomalu hochy dovnitř. Josef schválně upustil klobouk s lištvy, aby se mohl zdržet u poslední lavice. Na Emmu zrovna zazářil. »Ti dostali! Měla's je vidět, jak utíkali. A do Prahy také půjdu.« Vypověděl vše na ráz a zarazil se.

Emma neodpověděla; s obdivem se naň zahleděla. Proto mu bylo právě nevolno. Odvrátil se, skočil na lavice, přeběhl je a zapadl rozpu-

stile na svoje místo, aby setřel rozpaky, za něž se styděl.

Do dveří vstoupil Hrůza. Uviděl Josefa, uhnul mu s očí a kurážně zasedl, začínaje pokoušet souseda. I Česnek vešel mrzutý a zlostný, vyhýbaje Josefovi, Hrůzovi a všem. Poslední přišel Ferdík. Seděl blízko Večeře a nevěděl, jak se mu vykroutit z dohledu a z dosahu otázky.

A Josef schválně přisedl škodolibě až k němu.

»Co chceš?«

»Co bych?«

Ferdík se otočil a uhnul z lavice. I Česnekovi uhnul nečistě. Dal se do řeči s děvčaty, ale setkal se s výsměšnýma očima Stázinýma, a rázem umlkl. Měl strach, aby jakýmkoli slovem nevyvolal poznámku, zdáloť se mu, že Stázka ví, ba že všicci vědí, že jim to povykládala, že se mu smějí, jemu víc než ostatním. Mlčel zarytě do knihy pod lavicí, nerad a zlostně uhýbaje, když někdo vcházel. Byl rád, když zazvonilo.

Tonda ani Dvořák nepřišli.

Emma byla rozjařena. Žertovala, ani jedinké na dosah nenechala, aby ji nepošťuchla nebo nepolehtala. A stále se dívala na Josefa. Jen tehdy uhýbala, když se oči jejich setkaly.

A to se stávalo od té doby častěji.

M. V.:

JARNÍ VÝSTAVY UMĚLECKÉ V PAŘÍŽI.

Paříž je na jaře nejkrásnější. Jaro akcentuje její nejkarakterističtější přívlastek: opojnou lehkomyslnost. Boulevardy šumějí ještě víc ve zlatě slunce a ve stínu chvějících se listů, fontány v parcích zpívají jásavěji ve křiku dětí a toiletty Pařížanek jsou ještě třpytnější a raffinovaně bledší v barvách.

S jarem otvírají v Paříži výstavy obrazů, veliké Salony. Jejich vernissage je světlým svátkem, oficielním uvítáním jara do Paříže. Toho dne kočáry hrčí po Avenue des Champs Elysées a zástupy lidí se tísní před vchodem do Grand Palais, aby uviděli alespoň odlesk nádhery vernissage.

V Grand Palais vystavují dvě důležité umělecké korporace: Société des Artistes Français (založená r. 1673) a Société Nationale des Beaux-Arts (založ. r. 1890). Artistes français (či jak dle starého zvyku Pařížané říkají Champs Elysées) mají ovšem více sympatií ve velké Paříži, bohaté a patricijské, než Société nationale (bývalá výstava Champs de Mars), která je pokroková a neodvislá. Už vernissáží a representací se liší od sebe. Champs Elysées miluje nádheru a pompu, turecké koberce a pohovky a bohatě vypravený buffet. Výstava Champs de Mars vyniká na pozadí bledých tonů, zelených a žlutavých, taková je celá umělecky tichá. Otvírá se dříve než Champs Elysées a letos už byla připravena ke dvacátému dubnu. Na jejím otevření se schází vybraný umělecký svět, dámy vznešené aristokracie a malíři, kritikové a básníci. Nikdo nehlučí a nerozkládá, chodí se volně po kobercích, dámy šustí hedvábím a pan Carolus Duran, president, virtuos v malířství, elegantní pán, velmi representativní, prochází osmnácti sály v bezvadném úboru, v lesklém cylindru na přičesaných bílých vlasech, s hůlčičkou v ruce a přijímá audience. Jeho veliký obraz »En famille« (toile tapageuse — jim říká Gustave Geffroy) svítí zase hedvábím, blahobytem na odiv vystaveným, vším pozlátkem bourgeoisie. Je smutno pomyslit, že r. 1869 stál Carolus Duran na svém vrcholu, když maloval velikou a temnou »Femme au gant«, nyní v Luxembourgu.

Vicepresidenty jsou Roll, Rodin, Waltner a Besnard. Rollův venkov, zeleň a lidé, je zdravý a silný; jeho pastely jsou ještě zajímavější, v nichž černými, hnědými a žlutými tóny dosahuje pronikavé nálady. Rodin má v Salonu pouze »Ombres« v sádře a poprsí Victora Huga. Waltner vystavuje podobiznu starého muže rytou s dokonalostí starých mistrů, a Besnard svým »Šťastným ostrovem« působí jako vždy dekorativně ve velkém stilu. Jeho kartony k návrhům jsou teplejší a mají více radosti a slunečního zlata, jeho »Den« jásá a voní květy.

Výstavy Champs de Mars jsou proslulé hojným zastoupením cizích mistrů. Sargent zaslal letos velký portrait dvou sester. Mají aristokratickou noblessu v držení a nezkrotnou drzost v očích, zdá se, že ani nejsou malovány, že Sebevědomí umělcovo je tam postavilo silné a smělé, přehlížející davy. Lavery je tichý ve svých šedých tónech, dáma má sevřené korálové rty a holčička, jež jde k prvnímu přijímání, umlkla nad tou novou velkou věcí. Baertsoenův sníh tíží střechy a staré domy mlčí. Thaulowovy vody šumějí pod ostře malovanými mosty a na Clausovu zahradu svítí slunce, na její zeleň i jablíčka červená. Stewartova zeleň je jiná, lichotná a dekorativní k vůli mladému ženskému tělu, bílému a pružnému. Jeho krajan, Frieseke, si přinesl málo chvatu své vlasti, Ameriky, jeho ovzduší je labužnicky klidné a barvy si hoví v něm. Holanďan

Vos portraituje čínské prince s hladkými obličeji a vyšívanými oděvy, slečna Breslau, družka Baškircevé, se mazlí s dětmi. Američané Schumacher a Rolshoven, Španěl Anglada jsou malíři pohybu a vzrušení. Schumacher volí temné holandské barvy na svou rozvířenou Bretagne a Rolshoven jasné objektivní tóny na maškarní ples, kde se plýtvá radostí žárem a úsměvy (La commedia umana) a Anglada unáší, letí, víří. Nažehlené sukně Gitan se vzdouvají a šustí a struny divě vrzají k tanci. Má také dva koně, černého a bílého. Noc je modrá a ulice je lesklá deštěm. Koně hrabou podkovami a jejich srst hraje svity a barvami. Whistler poslal menší studie svých symfonií: Ivoir et or, portrait vznešené dámy, Pourpre et or, krásná Phryné, jež vystavěla Théby a Bleu et argent: báječné moře, široké, tiché, nekonečné.

Z českých umělců vystavují v Société nationale:

Dědina Pařížanku, delikátní a sympatickou v akvarelové barvě. Sochař Kratina pracoval tenkrát ve dřevě: ženy útlé jako lodyhy květin vinou se kolem rukovětí a líbají rámy zrcadel. Kupka vystavil »Balladu« a pastelový portrait. Ballada je jásavý ranní zpěv životu, moři a slunc. Vyšlo slunce a zatopilo všechno do svých zlatých paprsků. Moře se vlní a svítí barvami. Na písčitý břeh přiběhli dva tlustí, skvrnatí koně a řičí rozkoší. Na menším a tmavším stojí černovlasá ženka, cení bílé zuby a drží se shýbnutá koně za hřívu. Na druhém koni sedí volně její zavalitá družka a křičí blahem, nazdvihuje rukama svoje zlaté vlasy a slunce do nich svítí chtivě a je prozařuje s rozkoší.

Francouzi zaujímají ovšem velikou většinu, ale ne mnoho jich dosahuje výše cizích hostí. Jen Carrière stojí jako neproniknutelná báj, jako zamlžená oblaka vznáší se vysoko. Jeho studie ženské trpící hlavy dávají tušit slávu a smutek »Mateřství« (v Luxembourgu). Gaston La Touche svítí světly a září zářemi; miluje radování, opojení duše a Aman-Jean sladké únavy nocí prohýřených, oči povyhaslé dotykem žáru a ústa chvějící se vyssáváním života. Minarta zavěje svými tanečnicemi a Moulin Rouge a Ménard zahaluje svět do zlatých par a pohádkových západů. Chéret maluje světlé, jásavé dekorace bytí, symfonie krásné, dráždivé snění a Prinet cítí poesii, krotkou a delikátní teplých tapetovaných interieurů. Raffaelli chodí po Paříži, ří ji stále zamlženou, v bílém přísvitu. Le Sidauer se toulá v zákoutí starých měst, kde domy jsou barvy hebké jako hedvábí bez lesku, paprsky slunce se k nim tulí jako zlatá okna a jinde leží měkkounké peří, bílý sníh. Guignard, Lhermitte a Le Pau de Ligny vracejí se do Tichých krajin, k řekám, jež sluncem se lesknou a pění, pak večer padá a ženy jdou domů s vypraným prádlem, potkávají ovce s pastvy a svoje děti. Maurice Denis potřebuje symboliku k uměleckému vyjádření. Je archaisticky smutný a jeho bledá Kalvarie dýchá askesí a vírou. Milcendeau omračuje svět s hlukem a odvahou mládí. Vystavuje v Artistes Indépendants, ale do Champs de Mars poslal portrait herečky Polaire, jež upomíná na Manetovu Olympii, je však brutálnější v barvě i kresbě. Blanche je jedním z málo pařížských portraitistů, již malují také vnitřního člověka a při tom zve k sobě malé, chudé děti a krmí je cukrovím a pomoranči. Roger má smutné Holandsko a Simon bujnou Bretagne, zdravou a veselou; zapomínáte v jeho ovzduší, že existují nějaké chmury a dusivé nálady velkých měst a cítíte, že Bretagne má také svoje smutky, ale přirozené a nutné, obrazující k nové radosti. Jean Veber se skrývá za svoje satirické šelmovství a pohádky k pomilování (je brutální, chce-li moralisovat, jako v banální karikatuře ženy a mužství »La machine«) a La Gandara se dívá s vrchu na všechny a v ztrnulém aristokratismu maluje svoje dokonalé bezživotní dámy a vznešeně studené parky. A Charles Cottet vidí a žije: vidí bídu a žije bolestí. Jeho moře je černé a hučící a kostelíček v Bretagni stojí smutně na pobřeží mezi poli. Den je šedý a staré Bretonky skrčené a jeptišky v černých hávech se jdou modlit za spásu kraje a za spasu duší.

V rytinách najdeme dobře zachycenou tančící Paříž Minartzem, pověstných dvanáct gest pana Deschanela od Renouarda, Vebera, Chahina, Storma van Gravesande, a snad nejtišší koutek: stará ulice úzká od Worcestera. — Umělecký průmysl až na několik známých jmen: Charpentier, Mme. Besnard, Hansen-Jacobsen a Mennier (vystavuje krásné vazby v tepané kůži na Fleurs du mal a Mucha et son oeuvre) — je málo jemný a hodí se spíše za dekoraci královen demimondu.

Plastiky poměrně není mnoho, nejlepší věci jsou provanuty duchem Rodinovým. Derbois vystavuje portrait svého Mistra, Bourdelle temnou masku Beethovena; Rocheův Danton křičí bojovně svou silou a slečna Claudel je vždy »tragická a zimničná«, jak praví Camille Mauclair. — Jiný svět, bezstarostný, se směje v Dejeanovu »Mládí« a proniká jeho elegantní, moderní dámy v rozlétlých vlečkách. Bílé mramorové dívky Exoulovy a Alberta Bartholomé sní o zašlých dobách italské renaissance, i delikátní reliefy od Saint-Marceaux se chvějí vzpomínáním. Ruska paní Soviská modeluje ostře, prostým nahozením hlíny naznačuje vzruch a život, vzkypělou scénu z plesu »Quatre s'arts«. Z Belgie poslali Charlier dělníky a mladou holčičku bílou, Mennier muže z lidu v bronzu a portrait. Viederhausern-Rodo chmurný pomník Verlaina a Polák Biegas jednu nervosní hlavu umučenou myšlenkami.

Artistes Français imponují počtem (749) plastiky, jež je vystavena v přízemí Grand Palais, v rozsáhlé prostoře vysypané pískem. Bílé mramory jsou obklopeny zelení a vysoko nad nimi a galeriemi se klene vysoká střecha, zastřená bílými plachtami. Ráno tam svítí slunce a ptáci zpívají, odpoledne se tam schází pařížský lesklý svět a šumí životem. Škoda, že většinou jsou ta mramorová těla tak porcelánově hladká a dekorativně bezvýrazná. Portraity zůstavají na této úrovni a symbolika klesá až k novinářskému moralisování (na př. názorná akce proti alkoholismu). Ve spoustě jmen je snad Frémiet znám rytířskými sochami v mezinárodních výstavách, a Barrias dekorativními musami v pařížské radnici.

Z originelních je Moreau-Vauthier. Na čtvercových kamenech zdi nejasně vystupují hlavy zbědované Revolucí s vytřeštěnýma očima na smrt; žena-milosrdenství postavila se před velikou zeď lidské bídy a zastírá ji širokým gestem nahých paží. Ke zvýšení nálady pomáhá si umělec veršem Baudelairovým, i bez nich však by dílo (»Le mur«) silně působilo.

Je mnoho letos ženských prací na výstavě a často předčí jednoduchou upřímností mužské soupeře (malá Bretonka slečny Milles). Také krajana najdeme, Viléma Amorta a jeho relief Madonnu s dítětem, známý v Praze krásným dekorativním pojetím; Mucha je dobře portraitován pro Brněnské museum od Moravana Korochauna. Dokonč.

VÁCLAV HLADÍK:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)

Pokrač.

Kruliš tušil, že v Praze nastane poprask následkem klesnutí akcií podniků hutních a uhelných. Stávka vyšlehla mocně a náhle, dlouho a chytře připravovaná a nenadálý úpadek dvou velkých průmyslových bank v Německu urychlil katastrofu.

»Praha ztratila tyto dny přes patnácte milionů,« ujišťoval bankovní úředník, který nosil do redakce bursovní přehledy a zprávy o cukerním obchodě.

Blaseovaný, vším zklamaný a vším pohrdající žurnalista ucítil nezvyklé vzrušení. Cosi jako obdiv se ho zmocnilo. Bouře přikvapila a divokým zavanutím vichřice kácela nadutý blahobyt měšťáků, lačných lichvářstvím a spekulací lehce nabytých peněz. Ze dvou stran přihnala se bouře. Na jedné straně vyvolal ji vzbouřený hladový dělník, na druhé pak všemohoucí pán bursy, vládce milionů, a mezi těma dvěma strašnými proudy svrchovaného kapitálu a moci socialistů byl drcen majetek měšťáků, kupců, rentierů, průmyslníků, advokátů, statkářů, kteří všichni před několika dny byli zámožnými . . . Kruliš viděl, jak rychle a náhle vyrostlo bohatství opatrného, stále cosi kutícího a shánějícího dra. Bílka, jak pojednou někteří lidé, dosud skromní, objevili se v ložích, v ekypážích, jejich ženy a dcery v pařížských toaletách, věděl, že v době toho rychlého přívalu kapitálu se v Praze vypilo šampaňského pětkrát tolik nežli jiná léta . . . Kruliš vzpomínal na ty, které asi nejvíce zasáhla katastrofa. Očekával ještě nějakou sebevraždu . . . snad ten starý krasavec Henner . . . též jeden z klientů Voborníkových . . . Skoro všichni členové velmožného stolu ve staré plzeňské hospůdce. A Bílek? Voldan? . . .

Kruliš se zarazil.

Voldana mu bylo líto. To by jej zničilo. Úpadek teď, když je v plném rozmachu kariéry. Tak krásně začal ten mladý, smělý gladiator kariery. Tou slavností kostumní, kde on a jeho milenka Mína zjevili se v apotheose jasné a vkusné nádhery, udělal velký dojem, jeho úvěr byl pevnější nežli kdy před tím. A nechal by jej Wollner padnout? Jej, svého přítele a spolupracovníka? Proč ne — vždyť jej již nepotřebuje . . .

Kruliš potřásl hlavou a zahučel:

»Ten lotr je všeho schopen. A pak . . . rozkošná Mína hraje tak divnou roli mezi oběma muži. Její otec je beztoho úplně v rukou Wollnerových, co jí, čím se šatí, vše je almužnou toho zamračeného Don Juana.«

A poněvadž měl Kruliš jakýsi přátelštější zájem o Voldana a poněvadž jej zvědavost pudila, aby se přímo vmísil do podivných, dramatických dějů, jichž obrazy se před ním odhalovaly jako za gazovými, poloprůhlednými oponami, rozhodl se, že dříve nežli zajde do hostince, vyhledá Voldana a přinese mu zprávu o smrti Voborníkově.

Vsedl do tramwaye a jel na Malou Stranu.

Voldan byl doma.

Sluha (»toho platí též diferencí z akcií u Voborníka,« pomyslil si žurnalista, neboť ještě před nedávnem spokojil se Voldan se služkou a starou hospodyní) uvedl jej do malého, empirového salonku.

Vůně květin vůně jemného parfumu a jakési hebké záření elegance a smyslnosti šířilo se v rozmařilé útulnosti pokoje.

Vešel Voldan.

Byl bledý, rozcuchaný. Ruku měl horkou a zachvěla se v dlani Krulišově.

»Snad již ví . . .« napadlo žurnalistu.

»Co mi způsobilo potěšení vaší nenadálé návštěvy?« pravil Voldan s jakousi netečnou, mechanickou zdvořilostí.

»Vy nevíte . . . sensační zpráva . . . celá Praha pobouřena . . .«

Voldan pohlédl na něj ostře.

»Jak bych co věděl Dnes jsem vůbec nevyšel z domova. Byl jsem poněkud churav . . .«

Kruliš si pomyslil: »Churav! to věs někomu jinému na nos.«

A nahlas řekl:

»Voborník se zastřelil.«

Krulišovi se zdálo, že Voldan nějak nepřirozeně rozšířil oči. A jeho tvář nebyla bledá, ale zesinavěla. Udělal krok ku předu.

»Voborník? Zastřelil?« pravil suchým, bezbarvým hlasem.

Zvedl ruku k čelu, odhrnul si vlasy se skráně a židli přistrčil symetricky ke stolu.

A prudce se obrátiv pravil:

»Ale to je hrozné! Jak se to stalo? Ještě před několika dny jsem s ním mluvil. Byl v nejlepší míře . . .«

»Akcie montánní . . . úpadek lipské a stuttgartské banky . . .«

»Je to tedy pravda? Byl jsem teď několik dnů mimo Prahu . . .«

Kruliš věděl, že Voldan lže. Jeho bledá, přepadlá tvář prozrazovala, že vůbec se nehnul v poslední době z Prahy. Ale jisté bylo, že jej několik dnů nebylo nikde vidět.

Kruliš se posadil do křesla a krátce všechno vypověděl Voldanovi.

Mladý poslanec stál před ním a opíral se o vysoký stojan s bronzovou hlavou fauna.

Grimassa fauna, šklebícího se opojením a rozkoší života, pitvorně se křivila vedle tváře Voldanovy, zjemnělé jakýmsi hlubokým utrpením. Voldan měl ruce zkřížené na prsou a pravici tiskl si na srdce. Obočí svraštil, rty sevřel — a celý jeho vzhled, i jeho postava štíhlá a vzpřímená u podstavce sochy prozrazovaly jakýsi ztrnulý, odhodlaný i apathický klid.

Kruliš jej pozoroval. »To není možné,« pravil si, »aby nic netušil . . . tak nevyhlíží člověk, který se právě dověděl, že je na mizině . . .«

»Děkuji vám,« pravil Voldan, když mu Kruliš všechno vypověděl.

Žurnalista povstal.

»Posečkejte laskavě, převléknu se, půjdu s vámi.«

Sotva že zavřel za sebou dvéře a vešel do své pracovny, sklesl Voldan na pohovku a zabořil tvář do podušek hedvábných, vonících parfumem a vlasy Míninými.

Několik minut ležel jako bez vlády. Pak se náhle vztyčil. S divokým, zlým úsměvem přistoupil ke stolku a vzal do ruky podlouhlý lístek, na němž bylo ženskou rukou napsáno:

»Vaše přítelkyně Mína H. a Váš přítel W. večeřeli včera v nové ville nad Nuslemi.«

Bylo to písmo paní Hellmerové, jež ve své pomstychtivé žárlivosti nedbala ani toho, aby změnila svůj rukopis. Pokrač.

FEUILLETON.

Albert Pražák: ZA JACINTEM VERDAGUEREM.

Příroda katalonská jistě sesmutněla, když 20. června t. r. zavřely se dvéře života za Donem Jacintem Verdaguerem. Ztratilať v něm výmluvného interpreta svých krás, jakého snad ještě nikdy neměla, ztratila velkého malíře, a snad nikdo již nebude tak pěkně a silně zpívat o jejích barvách a o jejím slunci, jež stále bude vstávat na horách, ale jeho mistr nikdy již.

Jen jeho oči dovedly tak bratrsky zářit v její údolí, jen jeho duše splývat s ní v jedněch snech, jen jeho paleta ji tak cele a vystižně tlumočit. A to vše je dnes pochováno. Jacinto Verdaguer patří již jen tradici a vzpomínce. A bude jistě ta tradice velikou, bylať jeho misse veliká a vznešená právě tak jako u Provençalů Mistralova.

V čele kruhu mladých básníků »L' Esbart de Vich« nesl mladý Jacinto úsvit nového rána mladé literatuře katalonské, a úsvit ten a zář jeho genia brzy přezářila úzkou mapu jeho vlasti a rozlila se do všech končin evropských.

Rámec jeho života byl úzký a těsný. V dědině Folgarolas zrodil se z otce sochaře r. 1845, athmosférou venkova a rolnického života odkojen, studoval seminář ve Vich a byl knězem katolickým. Ochuravěv chorobou mozkovou, vyléčil se plavbami po moři jako kaplan paroplavební společnosti, našel tu mecenáše Dona Antonia Lopeza a zdráv vrátil se ku své klidné práci ve vlasti. V tento jednoduchý rámec životní zasazen jest neskonale bohatý obraz jeho celoživotní výpravy do země vidin a snů. Kořistí nejkrásnější z výpravy této pokládá se epos »Atlantis«, zdomácnělý ve všech literaturách evropských, i v naší zásluhou Jar. Vrchlického. Přes dvanácte let maloval obraz své Atlantidy v duši, až jej r. 1877 na palubě lodi »La' Ciutat Comtal«, s níž domů zdráv se vracel, domaloval a nesl jako první velký pozdrav své vlasti. Atlantis Verdaguerova je nejduchaplnější variace snů o mythické zemi, jež moře pohltilo. Starý mythus o Atlasu, Heraklovi a zlaté zahradě Hesperidek rozkošně tu vstává z mrtvých a zúrodňuje se novou mízou bájí a snů. Není to však jen prostá evokace antického mythu: básník vložil sem duši svého kraje, jak ve

vidinách ji vycítil, i teplo vlastní duše svojí tu dal vyzářit. Krásy přírodní tu slaví triumfy své barevné nádhery, jsou vyzpívány ve všemožných jasech i odstínech. Rodnou sestrou Atlantidy je Lanigo z r. 1886, vznešená apotheosa Pyrenejských hor a vil, chudá dějem sice, ale bohatá nádhernými přírodními passážemi, plná dechu a zpěvu rodné půdy katalonské.

Jen tyto dva eposy a sbírka vlastenecká »Patria« s cestopisy »Potulky a cesty« a »Denník poutníka do sv. země« platily světu. Vše ostatní byl jediný výkřik modlitby k nebesům a jediná zápalná oběť mystickým snům. »Idylly a zpěvy mystické« z r. 1879, jásavě zbožnou otčinou jeho pozdravené, byly jen praeludiem k žhavým zpěvům jeho mystickým, jež zřídka kdy přehlušily akkordy světského života. »Zpěvy Montserratské«, »Sen sv. Jana«, »Hymny duchovní«, »Dobročinnost«, »Legenda Monserratská«, »Dítě Ježíš«, »Betlem«, »Nazaret«, »Útěk do Egypta« a »Celoroční růženec« jsou divukrásné květy vypučelé z lích náboženské poesie. K nám přeložený S. Bouškou »Sen sv. Jana«, blízký svou koncepcí Hellovým »Podobiznám svatých«, může býti typem mystické povahy Verdaguerovy tvorby. Jako u José Heredia mythické, tak tu postavy křesťanské mystiky jako na mincích jsou raženy. Zajímavo, že mezi světce zabarvení mystického zařadil Verdaguer také Dantea a Raymonda Lulla. V knize této mluví křesťanský básník katexochen, jehož láká jen zbožnost starých, sešeřelých kathedrál a rozvěšené tu obrazy světců a světic a jemuž vším je srdce Ježíšovo, láskou hořící nocem katakomb a osvětlující martyrium prvních křesťanů. Kristus adorován tu jako vtělení lásky a blaha, v Křesťanství úsilně akcentován moment citový, Křesťanství má jen jedno poslání: oceanem lásky zatopit křesťanské národy. Knihu tuto a její družky může čísti křesťan i nekřesťan pro vznešenou jich filosofii lásky a soucitu a pro triumfující symboliku, plnou hluboké a čisté poesie.

Jak vidno, jen dva póly mělo Verdaguerovo umění: přírodu a Boha. A přece přes chudou svou složku bylo veliké. Vyrostlo svou vehemencí, svou teplou vervou, svým prožitím. Verdaguer hlasitě vyslovoval poesii svou, a proto vrývá se v duši a dlouho v ní doznívá. Básnická jeho dílna nemá mnoho nástrojů, ale za to pevné, zřejmě se hlásící mohutným svým účinem. Nádherné komparace a parallely přírodní, mistrná variace obrazů, žhavý smysl pro vše poetické v křesťanství, dar plastiky, někde až bravurní technika veršová a hudební spád, to je celý jeho básnický apparát.

Dnes i ta dílna zbourána, již nikdy hlaholit v ní práce nebude. Květ jeho života zvadl na věky, jen jeho vůně zbyla tu, vždy ochotná vanout všem, kdo skloní se nad knižními reliquiemi ducha Verdaguerova. A vděčný národ stále sype květy vzpomínek za ním, jako sypaly dívky barcelonské květy před rakev na jeho cestě poslední, snad toužící při tom ještě naposled přiblížit k jeho schráně květnou nádheru přírody, již on tolik opěval a jež se nad jeho odchodem rozesmutnět musila.

DIVADLO.

Po čtyřnedělním oddechu začalo se v Národním divadle opět plnou parou pracovati, a v úterý, dne 26. srpna poslechli jsme první činoherní novinku letošní, Prevostovy »Polopanny«, když již dříve byli jsme po zásluze zatleskali znovu s osvěženým personálu i výpravy do repertoiru zařazenému »Václavu Hrobčickému z Hrobčic« od L. Stroupežnického a Šimáčkovu »Světu malých lidí«. Nebudu se o těchto dvou quasipremierových večerech zmiňovati podrobněji. Byly přijaty stejně vlídně, jako při svém prvním vjezdu na scénu, a jmenovitě »Svět malých lidí« dokázal tentokráte znova, jak je divadelně života schopný. Léta, jež od jeho vzniku přinesla zatím několikerou vichřici, v níž literní hesla a směry litaly sem tam, všechen ten proud moderní doby, který zanesl i vkus a vnímavost obecenstva o hodný kus ku předu, jen tuze málo setřel s toho scenického obrazu života malých a nevšímaných. Oběma kusům věnovali herci i režie skutečnou a úspěšnou péči. A svěžest i chuť, s níž bylo pracováno, příjemně byla znatelna i na premieře »Polopanen«. Nedůvěřivě jsem očekával tento večer v našem divadle. Pochyboval jsem, že by pařížské to milieu salonů i lidí, v řečech i v duších, v gestu i v arrangementu bylo u nás aspoň přibližně dokonale zachyceno. Na jevišti i ve hledišti. Na štěstí jsem byl z nedůvěry vyléčen zdarem představení. Třeba že dost se nedostávalo, byl celkový dojem z večera velice příznivý. Fabuli Prévostovy komedie netřeba, tuším, vyprávěti. Román Prévostův téhož názvu i dokonalejšího a bohatšího obsahu je z dvojího dokonce překladu dostatečně znám i širším kruhům obecenstva, které přišlo tedy do divadla tentokráte již částečně připraveno. Jen o hře se zmíním stručně. Řekl-li jsem, že představení bylo pěkné a zdařilé, opakuji to nyní, a co napíši při bilanci jednotlivých výkonů na stranu »má dáti«, buďiž jen upozorněním, kde po mém osobním náhledu ještě nebylo dosaženo nejvyššího. Tak na příklad hned paní Laudová. Svojí Maud podala figuru, která nad jejími jinými postavami stojí v umělecké stupnici o hodný počet stupňů výše. Jmenovitě si cením toho umírnění, umělecké sdisciplinovanosti, která se tentokráte projevila, zbavila pí. Laudovou hned několika nedobrých návyků, a pomohla k některým okamžikům skutečně velmi dobrým. Ale přes to všechno něco mi stále vadilo v tomto výkonu, který byl vyhotoven se znatelnou velikou péčí a pílí i s láskou. Snad právě to, že byl trochu příliš udělán, hrán, že tu scházelo větší produševnění, že tu byla právě jen dobře kreslená postava, ale nezcela dobře chycená povaha té Maud. Něco bylo smyto, a to nejhlavnější. Byla to příliš čistá Maud, tuze málo polopanenského v pojetí, či lépe řečeno v podání paní Laudové na ní bylo. To ne dosti hluboké proniknutí role bylo nejzřetelnější ve třetím jednání ve scénách s Maximem. Maud má tu stále jen svoje společenské retování na mysli, nejposledněji už opravdové nějaké morální poznání. Maxim je veliké dítě, to ona dobře ví, a proto doufá stále, že ho zase získá, udrží. Ve hře, v obličeji Maudině, v očích i v řeči nutno to vše reprodukovati. Ale tomu snad také vadila ona jistá tvrdost a nuancování nepříznivý spád řeči a malá mimika tváře u pí. Laudové, ač i tady bylo tentokráte citelné zlepšení. Arci detailisováním dalo by se tu i tam leccos ještě říci, než to je, jak jsem poznamenal, jen prosté mínění o možném zdokonalení výkonu jinak jistě pozoruhodného. Bude-li paní Laudová, jak předpokládám, na svojí Maud ještě pilovati, pak také snad zmírní některé stopy, které mimovolně vtiskl jejímu výkonu studium velikého vzoru paní Hadingové, jež Maud v Paříži créirovala. Toilettami svými i štíhlým zjevem měla arci pí. Laudová skutečné odporučení pro pařížský tento lehký kus s morální tendencí. Její ušlechtilý a počestný snoubenec, někdy až skorem staromodní a v tomto scénickém zpracování »Polopanen« někdy až nepochopitelný pan Maxime de Chantel, měl v panu Želenském v prvých dvou aktech dobrého representanta. Na třetí jednání ovšem síly mu nevystačily. Ani tak v projevu jako v pochopení, a to se arci jevilo i v nepřípadném reprodukování. Za to pan Vojan byl jako Julien de Suberceaux znamenitý. Ve všech stadiích milence, od oddanosti přes nedůvěru a vášnivé vzplanutí až ke zbabělosti, byl to překrásný výkon. Rovněž velice krásným úspěchem, který premieře dodal mnoho půvabu, švihu, a jistě i trochu podepřel její zdar, může se pochlubiti slečna Grégrova ve svojí Jacquelině. Rozmile rozpustilý dívčí zjev; a jak hezounky přednesla té společnosti polonevinných slečinek pikantní svůj kuplet! Pan Bittner svého bankéře a pan Matějovský světáka Lestrange velmi dobře postavili na scénu, pan Focht však Hektora le Tessier bez dostatečného pochopení. Mimo jmenované dámy a pány hemží se jevištěm ještě četná a pestrá družina rolí a roliček svými představ-

viteli a představitelkami, vesměs případně do hry zapadajícími a dobře kus podbarvujícími. Režie kusu, již vedl p. Sedláček, docílila pěkných a životných seskupení v obou prvních aktech, ale zarazila absurdností květinového koše v parku třetího aktu. To zavánělo předměstím.

—s—

DROBNÉ ČRTY Z ANGLICKÉ LITERATURY.

I.

Probírám se prvním ročníkem »Lumíra«, jenž, jak známo, počal vycházeti v roce 1873 za redakce Vítězslava Hálka a Jana Nerudy.

Jaká to zde nádherná řada milovaných jmen! Je tu první a nejkrásnější romanetto Arbesovo »Svatý Xaverius«, Čechovi »Adamité«, Hálkův »Poldík rumař«, dvě povídky Jiráskovy, Jelínkovy básně a povídky, skvostné aforismy Nerudovy, básně Sládkovy, prvotiny Vrchlického »Dědicové« a »Vlčí stopa«, Zeyerův »Duhový pták«, duchaplné črty Durdíkovy, Jamotovy, Hostinského a Mansvetovy, nepočítaje práce Bozděchovy, Dörflovy, Havlasovy, Krajníkovy, Krásnohorské, Quisovy, Staškovy, Stroupežnického.

Z cizích autorů nacházíme hned v prvním čísle podivuhodnou uhlokresbu krále amerických povídkářů Bret Hartea »Vyvrženci Poker-Flatští«. A již ve čtvrtém čísle jest nová ukázka »Zdar Tábora Řvavých«, s redakční poznámkou pod čarou:

»První povídka Harteova, kterou jsme sdělili, líbila se zvláštní romantikou tak všeobecně, že jsme byli z mnoha stran vyzváni k sdělení povídek dalších. Znenáhla budeme tedy pokračovati.«

Redakce dostála plně slovu. Mimo dvě jmenované povídky přinesl tento ročník ještě následující v dokonalém překladě Sládkově: »Idylla z Červeného údolí«, »Miggles«, »Na naší udici«, »Tenesseeův soudruh«, »Dobrodružství pátera Vincencia«, »Kam až voda vystoupila«, »Mliss«, »Jak přišel Ježíšek do Sandy Baru« a tři básně Harteovy „Ten pohan Číňan«, »V šachtě« a »Osud«.

Bret Harte zemřel na jaře letošního roku proživ nad míru pestrý život. Narodil se r. 1839, záhy osiřel a v roce 1854 zatoulal se do Kalifornie.

Byl zlatokopem, učitelem, sazečem, novinářem, poštovním vozkou, obchodním jednatelem, sekretářem státní mincovny, majitelem časopisu, profesorem literatury na universitě michiganské, evropským konsulem a na sklonku života jen — literátem.

Jak pestrý a dobrodružný byl jeho život, tak pestrá a dobrodružná jest společnost, kterou líčí. Tak na příklad kreslí tábor zlatokopů:

Shromáždění čítalo as na sto mužů. Jeden neb dva z nich byli skutečně utečenci před rukou spravedlnosti, někteří byli zločinci a všichni chasa zbůjná. Tělesně nejevili ani známky svého předešlého způsobu života ani povahy. Největší dareba měl tvář Rafaelovskou s překypující hojností plavých kadeří; Oakhurst, hráč, měl zádumčivý obličej a hlubokou roztržitost Hamletovu; nejchladnější a nejodvážnější muž byl sotva na pět stop vysoký, měl útlý hlas a rozpačité, bojácné způsoby. Název »chlapi« užit o nich, bývalo by spíše poklonou, než přesnou definicí. Na menších podrobnostech jako jsou prsty, palce, uši atd., neměl snad Tábor nadbytek, ale tyto nepatrné nedostatky neubíraly mu síly celkovité. Největší silák měl jen tři prsty u pravé ruky a nejlepší střelec byl jednooký.«

Toto seřaďování a vytyčování kontrastů provádí Harte důsledně dále. Zeleného mladíčka obehraje professionelní hráč Oakhurst o celé jeho jmění, as čtyřicet tolarů. Po skončené hře vyvede mladistvého spekulanta za dvéře: »Tommy, ty's hodný chlapec, ale tvá hra nestojí za haléř. Hleď, abys to nezkusil znovu« Po té mu vrátí peníze, vystrčí ho něžně z jizby a učiní si tak z Toma svého nejoddanějšího otroka.

Stará kuplířka umoří se hladem, aby zachránila od podobné smrti nevinné děvče. Prostitutka Miggles zřekne se světa a ošetřuje jako matka svého bývalého ctitele, mrtvicí raněného. Tenessee odvede soudruhovi ženu, ale když je chycen pro loupež koní a odsouzen k smrti, nabízí soudruh celé své jmění za jeho propuštění.

V té mihavé hře kontrastů, v nanášení žhavého světla a temných stínů, v užívání jadrných, sytých obratů, v bodré svěžesti a obsažnosti řeči, v dobráckém humoru, v té pestré směsi šedého realismu a modrého romantismu leží hlavní kouzlo doréovského či snad rembrandtského umění Bret Harteova. Naň se hodí výrok Browningův: »Duje skrz bronz, ale dovede dýchati skrze stříbro.«

Jako Rembrandtovo rydlo tak Harteovo péro zabývalo se znovu a znovu s tvářemi bez krásy, aspoň bez formální krásy, ale dodalo jim zajímavosti a důstojnosti, důstojnosti individuelní duše v jejích nejlepších chvílích, ač snad s nádechem jisté umělkovanosti a domýšlivosti.

Z Harteových básní nesmírné popularity došla »The heathen Chinee« — »Ten pohan Číňan«, pravá metrem choru slavné básně Swinburneovy »Atalanta in Calydon“. Jest to vlastně jen prostá americká anekdota suchého humoru. Číňan Zlo — čin, učiněné neviňňátko s dětským tklivým zrakem, zahraje si hazardní hru v karty se známým falešným hráčem plukovníkem Najem. Nemohu si odepříti, abych nepodal aspoň tři sloky v překladu Sládkově na ukázku:

Leč mícháno tu dnes —
až cit si ohaví! —
a byl bych v mdlobu kles'
nad Naje rukávy,
jež byly vám plny es a doček,
bůh sám tu počestnou hru napraví!

Však jak ten čínský chlap
dnes činil výhazy
a jak v svůj hrabal žlab —
až hrůza obchází!
ba na konec nám nese dočku,
jež také v mé se ruce nachází!

Já k Naji pohlíd' jsem,
on na mne popohlíd'
a povstal s povzdechem
a řekl: »Můž' to být?
Tou čínskou prací budem žebráky!«
a začal ihned do pohana mlít.

Tu směs a ten zápas realismu s romantismem v Harteových pracích posuzuje snad poněkud ostře kritik Douglas v »Bookmann«, srovnávaje v pohrobní vzpomínce Hartea s Gorkim? Píše asi takto:

»Chcete-li věděti, jak daleko jsme pokročili od let šedesátých a sedmdesátých, čtěte »Zdar Tábora Řvavých« a pak Gorkého »Dvacet šest a jedna«.*) Oba spisovatelé snaží se vylíčiti účinek idealismu na sezvířečtělé povahy. Bret Harte uvádí »Chirokiskou Sal«, indiánskou prostitutku, do zpustlého tábora zlatokopů a obětuje ji mateřství. To jest dobré umění. Nechá ji zemříti, kdežto dítě její žije. To není dobré — jest to pathos nahodilosti. Posílá zlatokopy, aby se podívali na dítě. To jest dobré umění. Přítomnost dítěte spůsobí revoluci v táboře. Drsní muži myjou si obličeje, nosí čisté košile, aby byli hodni dítěte. To není dobré umění. Konečně utopí dítě i čtenáře v melodramatických pocitech. To je špatné umění. Gorkij na druhé straně zůstává v mezích pravděpodobnosti. Taňa jest jediným zazářením idealismu v život surových pekařů, otročících ve vlhkém sklepení. Gorkij ale netvrdí, že pekaři myjou si k vůli Taně obličeje a nosí čisté košile. Ukazuje prostě, že ve smrdutou bídu těchto ubožáků šlehl záblesk romantiky. Ale pak dává vám poznat sobeckost této romantiky. Šest a

*) Viz M. Gorkij »Čtyři povídky« ve Světové Knih.

dvacet pekařů zaručuje se za Taninu nevinnost a když Táňa zklame jejich sobecký idealismus, urážejí ji surově a ona žene vězničky zpět do jejich bezradostného sklepa. To jest dobré umění, neb nejde ani o coul za hranice prosté věruhodnosti. Nežádá na vás, abyste plakali nad náhodnou strázní. Jest to pathos lidské vůle, lidské letory, lidské touhy. Zkrátka, Bret Harte útočí na vaše city promyšlenou umělkovaností, Gorkij nechává útočiti na vás život, medium umění.«

Koho budeme za třicet let porovnávati s Gorkým?

Josef Bartoš.

LITERATURA.

Alfons Mucha a Jan Dědina: Mistr Jan Hus na koncilu kostnickém. (Nákl. vlastním. V komisi J. Otty.) Praha 1902. Sešit za 1·60 K.

Exaltovaná tvář s velkýma, tmavýma očima, upřenýma vzhůru, s vlasem zcuchaným, ošlehnutá plamenem. Cítíte, že mučedník, třeba že obklopen dýmem, nevnímá nic z pozemské bolesti a pozemského bolu. Jeho silná duše, kterou nedovedly zlomiti hrozby kostnického koncilu ani obměkčiti jeho prosby a deputace kardinálů vysílané do vězení za ním, aby odvolal, tato silná duše letí již ku hranicím jiných světů... Papírovou, kacířskou korunu vetknuli mu na hlavu, ku potupě a odstrašení; ale tam v dálce, za hranicí, na obzoru jiskří se to hvězdami, které zvěstují nesmrtelnost mučedníkovu.

Tak pojal p. Alfons Mucha plamennou apotheosu kostnickou. Hus na kostnickém koncilu — tato velkolepá episoda našich dějin tak jímavá svou tragickou gloriolou, tak dosahu plná svými nekonečnými důsledky — vyrůstá pod jeho rukou v skutečnou symbolickou postavu, z níž sálá tajemná síla víry, tak živé, že dovedla přivést v nadšení mysl celého národa.

V prvních sešitech setkáte se ještě s jinýma dvěma kresbama páně Muchovýma. Na jedné je to Hus v žaláři, zbědovaný nemocí a strádáním, s lícemi vpadlými postem, s očima, které se zdají ještě většíma v hlubokých důlcích. Klečí na slámě a z jeho rtů šepotají tichem kobky slova modliteb.

Na druhé vztyčil se před vámi Hus jako ohromný, protestující stín, s rukama skříženýma na prsou, nadzemsky vznešený ve své osamocenosti a přesvědčení. Zdá se, že tu tanula autorovi na mysli slova Palackého: »Nemaje voliti, než-li mezi smrtí tělesnou a duchovní, volil si záhubu těla. Jím pak počal se nový věk v dějinách křesťanských, kdežto náboženství a víra, přestavše zakládati se na pouhé autoritě hierarchické, staly se podkladem duší a mysli svobodných, a kde přesvědčení lidské i vědomí mělo ne tak vnějším návodem, jako raději vnitřní potřebou a snahou, dle písma svatého a rozumu vzdělávati se.«

Kresby p. Alfonse Muchy mají vyjádřeně symbolický ráz, inspirujíce divákovi celou hrůzu kostnické tragedie. Pan Dědina doprovází naopak text řadou drobných obrázků, namnoze rozkošných ve svém archaisujícím sklonu, kreslí Husovu cestu do Kostnice a jeho pobyt tamtéž. Středověcí mniši a preláti míhají se vedle německých občanů z Porýní, v dlouhých krbcích a plstěných vysokých kloboucích, pak zakmitne se silhouetta některého kardinála, přibyvšího na koncil, postavy zbrojnošů, trpitelská postať Husova...

Tak spojili se oba umělci k dílu, jehož potřeba byla u nás po léta hluboce cítěna. Vždyť Hus přestal býti pouhou figurou, která se vynoří a mizí v historickém koloběhu. Hus znamená více, nekonečně více. Je, třeba že mrtvým přece jen živoucím ideálem české duše na konci středověku, či spíše na začátku věku nového. Jeho život je příkladem, jeho smrt povzbuzením.

Učiniti postavu kostnického mučedníka živou, postaviti ji zřetelně před českého čtenáře, aby se mu vryla nesmazatelně do paměti, takový je asi účel obou umělců. Doufáme, že se jim dostane za to od veřejnosti celé podpory, které jejich vzácné dílo plně zasluhuje a že, naleznete-li dnes skoro ve všech knihovnách Palackého vylíčení kostnického koncilu, přidruží se v brzku k němu i neméně jímavé kresby našich pařížských krajanů.

T.

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

Výstavu moderního francouzského umění v Praze pořádá spolek výtvarných umělců »Manes« od 30. srpna do 2. listopadu 1902 v pavilonu pořízeném k výstavě děl A. Rodina u Kinského zahrady. Krátce po otevření výstavy Rodinovy zahájil »Manes« akci k uspořádání výstavy této a měl na mysli v souvislosti s výstavou Rodinovou informovat naši veřejnost o vrcholcích dnešního francouzského umění. Pořadatelům podařilo se ze zamýšleného mnoho. Účastí opravdové elity francouzského výtvarnictva bude výstava tato událostí prvního řádu, neboť nesešla se dosud na žádné mezinárodní výstavě mimo Paříž tak četná jména tvořící representaci dnešního umění Francie. Velká řada připojených jmen může zatímně jen upozorniti na početně četnou účast umělců, výstava sama ukáže pak na bohatství samo. Z malířů zastoupeni budou: Adler, Aman-Jean, André, Besnard, Blanche, Boulard, Carrière, Cassat, Chachine, Chèret, Claus, Colin, Cottet, Dauchez, Mlle. Delasalle, Denis, Desvallières, Dufresne, Mme. Duhem, Duhem Henri, Dumont, East, d'Espagnat, d'Estienne, Fougerat, Griveau George, Griveau Lucien, Hanicotte, Harrison, Hochard, Jeanniot, Jourdain, La Touche, Laumonnerie, Laurens, Laurent, Le Mains, Loiseau, Loup, Martin, Mangeaut, Ménard, Moreau Nélaton, Moret, Morisset, Prinet, Prouve, Prunier, Puvis de Chavannes, Raffaelli, Ranff, Renouard, Roussel, Saglio, Veil, Zandomeneghi. Dále vystavují drobnou plastiku a umělecký průmysl: Bean, Mme. Besnard, Brindeau, Charpentier, Claudel, Dampt, Delaherche, Dejeau, Derré, Desbois, Gaillard, Girardet, Lefevre, Lambert, Mère, Meunieur, Nocg, Nouflard, Roche, Sparre, Voulet. Celkem vystaveno bude 274 děl malířů a 165 kusů plastik a uměleckého průmyslu. Kolekce grafických prací, z nichž rytce Lepèra a kreslíře pařížského života Steinlena zvláště uvádíme a konečně kolekce impressionistů, mezi nimiž hlavně Monet, Renoir, Degas, Sisley a Pissaro na výstavě naší representovati budou skupinu umělců, která potkala se v oficielních kruzích s tolikerým odporem a přec velkým významným vlivem působila ve vývinu malířství 19. věku, uzavírati budou bohatou kolekcí.

Spolku »Manes« po mnohé práci a velkých obětech, které přinesl všem dosavadním svým podnikům, nedostalo se se strany naší veřejnosti ani dostatečného zájmu a přec opětně pouští se do podniku, jakým dostává se v cizině za největší účasti všemožné posily nejen mravní, ale i hmotné. »Manes« vědom si, že jen za vytrvalé práce lze prohloubit interes k umění výtvarnému, zvýšit niveau veřejnosti naší i umělců samých a doufat ve zlepšení poměrů našich v umění vůbec. Pro dobro všeho toho, abychom se ostatním kulturním střediskům čestně po bok postaviti mohli, přináší »Manes« všechnu svoji snahu a sílu, sám bez pomoci jiných — pokud to ovšem bude v jeho moci.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumira« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumira a předpláceji odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumira« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. — 10. ZÁŘÍ 1902. — * ČÍSLO 34. *

MILOSLAV SILÉN:

ZRÁDCE.

A povrh ty stříbrné v chrámě
odšel pryč a odšed oběsil se.
Matouš, 27, 5.

To stříbro krvavé, jež Satan v ruce klaté
vám naklad' zlotřile, by zmátl duši mou,
vám vracím, vrahové! Hle, zde je máte!
Jsem souzen. Zradil jsem krev nevinnou.
Tak zřím jej v posled. Stoupal na Golgatu
v průvodu žoldnéřů a pochopů a katů.

Sten na rtech tichý měl, zrak bolnou láskou vzplálý,
vnik' měkce do duše a rozdrásal mi hruď...
To stříbro proklaté, jež v dlani mojí pálí,
mzda vaše hříšná s vámi, dravci, buď!
Ji, lotři, vemte zpět! Nechci ji míti!
Vždyť na ní stopa jeho krve svítí!«

Povstali kněží, vzkřikli zákonníci,
na temných tvářích rost' jim šklebný rys,
děl velekněz, v šer plana rudou lící:
»Co žádáš? Dílo vykonal's! Ty viz!
Kdo zlobu uchystal, zlem zachází a zmírá.
Jdi! Stopám prokletým se práh náš uzavírá!«

Stál beze hnutí. V temném zadumání
do rukou třesoucích zas bledé stříbro bral
a divá zoufalost šla sinou jeho skrání,
po stupních kamenných když schýlen vrávoral.
Noc tiše rostla, slibujíc mír. Klamně!
Vzal třicet stříbrných a pohodil je v chrámě.

Kam kráčel, nevěděl. V ztrnulém lesku
chvat mraků večerních se nad ním v dálku bral.
Mřel temný nebesklon v plápolech rudých blesků,
sbor horstev náruč svou v tmách k němu rozpínal.
Mřel rudý nebesklon, noc blížila se temně.
Hučely palmy. Černala se země.

A obřím temenem, pln tmy a smutné tíže,
ve svitech večerních v dál hrůzné rozžžatý,
vzpínaje k nebi žalné dřevo kříže,
teď vzrůstal před ním obrys Golgaty.
Pad' Jidáš ke kříži. A šero bralo
se z dálek divokých a naříkalo.

Hučely pláně, divým větrem rvány,
stín za stínem v dál šel a mřel a míjel tmou.
A nebe večerní jak obnažené rány
teď zazářilo chmurnou krajinou.
Poušť rudě svítila a vichr úpěl v hvozdě.
Kříž trčel němě vzhůru. Bylo pozdě. —

Vzplál modrý Libanon stříbrným dechem zóry,
z dalekých blankytů zas sladký úsvit vstal,
pad' plamen růžový a tichý na obzory
a lesů valných sbor se ze sna usmíval.
Š'a stáda k brodům, jasný cinkot jejich
znik' bělostkvoucích růží ve závějích.

Do zkvetlých palem zavál zefýr sladký,
svá křídla rozpiav tiše nad hlavou,
a lilje celuje a cisterny a chatky
jak hudba dýchal slunnou dálavou —
a tichou mrtvolou jak ve snách chvěl a kýval,
kde růže kvetla teď a skřivan zpíval — —

VÁCLAV HLADÍK:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)

Pokrač.

Vzpomněl si na Mínina slova: »Nic tě nesmí překvapit!« a na její vzdorné touhy úplného uvolnění... Tušil něco. Žárlivost a nedůvěra rozrývaly jeho nitro a nedaly mu opět ani pracovati a neopustily jej ani v té chvíli, kdy Mína oddechující chvějnou rozkoší spočívala v jeho náruči.

Výkřik divoké výhrůžky a zlé potupy vydral se mu z úst, když dostal lístek mstící se udavačky.

V první chvíli chtěl utíkati k Míně. Sám nevěděl, co by se dělo. Ale věděl, že něco strašného a zlého. Ovládl se. Ostal doma. A bledý, schvácený přecházel po pokoji, jako by zmalátněl na duši i těle tou ranou.

A pohlížel na místa, kde ona byla, kde cítil vůni jejího těla, kde jakoby se zachytil odlesk paprsků její krásy.

Stříbrné náčiní samovarové vyprávělo o něžných rukách, jež upravovaly čaj za tichých podvečerů, stolice odstrčená od piana úplně mu vyvolala představu poslední její návštěvy, a na toaletním stolku viděl její parfumové mýdlo, její voňavku ruské fialky, její želízka na vlasy, její pudr a kolodermovou mast na pleť — všechny ty mrtvé předměty intimně hovořily o lásce — též mrtvé...

A vzpomínal — byly to křeče zoufalosti a zuřivosti, jež v té chvíli jím zalomcovaly — na večer, kdy hrála Chopina... a ještě hroznější mu byla vzpomínka na opojivý večer... kdy nehrála Chopina...

Všechno odvanuto, rozbito, shroućeno... Konec idylly... i všem plánům manželství, rodinného života. Věřil, že z tohoto poměru volné lásky se vyvine manželství a přál si takové zakončení, neboť co jej k ní poutalo, nebyla jen vášeň ani ješitnost milence, byl to nejhlubší a nejčistší pocit jeho srdce.

— — — — — — — — — — — — —

V té bolestné chvíli nejhoršího zklamání přišel Kruliš se zprávou o Voborníkovi.

Druhá rána!

Byl na mizině.

Náhle mu to vše připadalo nesmírně hloupým. Bylo to až směšné — a usmál se ledově té zlobě osudu.

A v tom mrákotném ztrnutí, když se zabořil do podušek pohovky, byla jen jakási pustá zoufalost — ale i zasmušilá odhodlanost.

Značkal lístek paní Hellmerové. Rychle si otřel tvář studenou vodou a převlékl se.

Vstoupil do salonu elegantní jako obyčejně a nedbalým hlasem pravil:

»Co, abychom zašli na večeři?«

»S radostí« odvětil Kruliš a ne bez obdivu pohlédl na Voldana.

V staré plzeňské hospůdce bylo prázdno. Stůl »Chaosu«, v poslední době velmi zanedbávaný, i stůl měšťanů byly opuštěny.

Hostinský vyřizoval, že jen pan Makovec a filosof Kulíšek, někdy bankovní úředník Randa zastupují zbytek společnosti »Chaos«.

»A co naši břicháči?« tázal se Kruliš ukázav k širokému stolu.

»Nějak se nescházejí teď,« odvětil hostinský »to víte, zle časy... ten krach jim dal všem co proto.«

»To si myslím, Henner, Benda i ten opatrný ředitel Vantoch a snad všichni ostatní jsou na hromadě. Zde byl generální štáb našich spekulantů... a duch Voborníkův vznášel se nad jejich plzeňským a žampaňským,« hovořil nelítostný žurnalista.

Po krátké pomlčce prohodil hostinský:

»Doktor Bílek je přece nejchytřejší ze všech.«

Žurnalista pohlédl na něj tázavě.

»Byl silně angažován u Voborníka — a ještě v čas se ho zbavil a s ním těch prožluklých akcií... Tím též otřásl firmou Voborníkovou. Prosím vás, když ubude nejvydatnější klient.«

Voldan čtoucí roztržitě večerní noviny, vzpomněl si na paní Lauru, jež ho přišla varovat. Ještě v čas. Bohužel neřídil se dle její rady. Cítil nesmírnou a něžnou vděčnost k té chytré, krásné ženě, od níž zažil jen dobro a krásu, jež mu byla nejlepší přítelkyní.

Oba, poslanec i žurnalista, mlčky povečeřeli. Kruliš mocně si přihýbal a zapálil si viržinko. Ale spokojený výraz člověka nade vše povýšeného, ničemu nevěřícího zmizel z jeho tváře. Bylo mu líto Voldana, neboť poznal, že ten muž, přetvařující klid a lhostejnost, velmi trpí. Ovšem vykládal si to ve spojení s finanční katastrofou.

»Co říkáte událostem na Kladně?« přerušil Voldan mlčení.

»Tentokráte je to velmi vážné. Stávka úžasně se zmáhá. Dojde k nejhoršímu. Též v Praze se něco připravuje.«

»Zdá se, že je vedení v dobrých rukách.«

»Zajisté. Vandas je schopný, energický muž. A pak, nezapomeňte, že Wollner nestál tentokráte proti nim . . . naopak . . .«

Voldan temně zrudl. Nedovedl se, nebo zapomněl se přemoci. Nenáviděl jej k smrti.

Kruliš prohodil s přízvukem obdivu:

»To je geniální chlap!«

»To je též poslední jeho kousek,« zahučel Voldan a výraz jeho obličeje prozrazoval jeho myšlenky.

Kruliš rozuměl.

A byl tu hned připraven jako spolupracovník mladého politika, pro nějž svým pérem mnoho učinil, jehož pomáhal tvořit popularitu a vliv, a jemuž by chtěl být oddán úplně, kdyby věřil v jeho sílu. A dnes se mu zdálo, že Voldan skutečně není slabochem . . .

Nahnul se k němu a ztlumeným hlasem pravil:

»Uznáváte zajisté, že Wollner je nejprohnanější lotr. Rozuměl jsem vám, když jste chtěl jej použiti k dobru veřejnosti a národa. Jeho kapitály by mohly dobře sloužit naší věci. Ale zklamal jste se v něm jako každý. Wollner dovede využitkovat vše pro sebe. Je velkolepým sobcem. Neprospěl nikdy nikomu, jen sobě. Učinil byste velký skutek, kdybyste se obrátil proti němu. Zničte jej!«

Voldan se nepatrně usmál té absurdní myšlence zničit Wollnera.

»I Napoleon dočkal se svého Waterloo.«

Umlkli na chvíli.

Náhle řekl Kruliš živě:

»Ostatně víte, kdo se na něj chystá? Bulíř!«

Vyprávěl stručně Voldanovi aféru Bulířovu, o níž se dověděl v kavárně.

Voldan vyslechl jej s napjetím.

»Ten pamflet Bulířův musíme dostat!«

»Co s ním?«

»No, uveřejníme jej v našem žurnálu. To bude zahájení boje.«

»Vy byste chtěl?« a unavené oči žurnalistovy vzplanuly.

»A co nejdříve promluvíme o něm jinde. Půjdeme se stávkáři.«

»A co naši otcové, naši romantičtí liberálové? A co vám řekne Voldřich a Vandas a všichni socialisti, s nimiž jste se tak úchvatně rval?«

»Naši staří páni poklušou s námi . . . nebo je necháme stát. Ať si přešlapují na jednom místě, jsou tomu zvyklí již dvacet let. Já půjdu třeba sám. Vandas a ti druzí jsou mi lhostejni. Nenabízím jim allianci — ale proč bych se k nim nepřiblížil? Důslednost? Hm . . . v politice? Ostatně neprohřeším se tím proti základním ideám svého programu.«

»Ano, v řeči o Havlíčkovi jste jej naznačil . . . to byly nové myšlenky . . . okázal jste na novou cestu . . . Celá intelligence, všechna mládež bude s vámi — a lid též. Hromasové a Kučerové, staromodní politikové z doby táborů budou s vámi nespokojeni . . . ale to jsou vlastně již od počátku.«

Voldan byl naplněn tvrdou odhodlaností.

Dvě rány osudu byly dvěma ranami kladiva, jež ukulo ocel jeho povahy. Boj a práce . . .

»Snad jsem žebrákem,« myslil si v té chvíli, »začnu znova.« Měl již hotový plán. Převezme redakci »Svobodného národa«, kde jeho vliv již rozhodoval. Založí týdenní revui s tendencí moderní praktické politiky, v níž bude hledět spojit otázku českou s otázkou sociální. A viděl před sebou nové, světlé perspektivy . . .

Jméno Mínino jím zachvělo. Nevěděl, zdali ji nenávidí, zdali jí pohrdá nebo lituje. Ale byl nakloněn poslednímu . . .

— — — — — — — — — — —

Přišel Makovec Měl růžičku v knoflíkové dírce. Voldan viděl na jeho zvlhle rozzářených a radostných očích, že právě mluvil s paní Bílkovou. Sochař oznamoval, že starého Havlenu ranila mrtvice.

»A vy nic nevíte?« obrátil se k Voldanovi s naivním udivením.

»Pranic,« suše odvětil Voldan.

»Sapristi!« pomyslil si Kruliš a jeho kombinace se znovu zvířily . . . »Ubohý staroch!« pravil, »byl již velmi sešlý v poslední době . . . Zdá se, že poslední události ho také zasáhly. No, ten si aspoň může říci, že ve světě něco užil. Karty, bursa, šampaňské a baletky . . . to byl celý jeho život . . . není divu, že nikdo neměl úctu k jeho šedinám, jež ostatně byly nabarveny . . .«

Seděli dlouho do noci. Voldan se bál samoty a svého domova, kde se mu vtíraly vzpomínky na Mínu. Smluvil s Krulišem, že vyhledá Bulíře a získá od něho článek o Wollnerovi.

»To bude účinkovat jako výbuch torpéda!« věštil žurnalista a měl pocit Nerona, vcházejícího do cirku, kde se chystá vraždění, tragické opojení krve a hrůzy. »Bude veselo!« myslil si, kráčeje domů . . . Pokrač.

LADISLAV VELTRUSKÝ:

Z MOJÍ EROTIKY.

Tak zcela podle závěrku všech larmoyantních dramat:
výhodná partie, rodinné ohledy.
Vždyť celá věc se nedá o násilí lámat.
Stisk ruky poslední, a teskné pohledy.

A za rok, madame, snad již za půl roku
tak všecko vyprchá a všecko vymizí,
že na tu naši lásku, »lásku v haveloku«,
si vzpomenete již, jak na cizí.

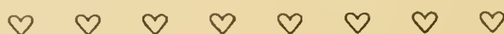
Snad ještě někdy v chvíli důvěřivé,
až dámy sejdou se a v kouzle tichých vět
si budou vzpomínat, jak milovaly dříve,
snad budete též trochu vyprávět.

Tak trochu pravdivě, tak trochu pozměněně,
jak možno svěřit se ve kruhu intimních,
a zase tak, jak možno provdané přec ženě:
s pointou vtipnou, vzbuzující smích.

A potom v náladě poněkud zveselené
snad někdo zazpívá při hudbě na klavír
a naši historku zas každá zapomene:
několik neškodných a mladých aventur!

Snad vzpomenu si též na tuto naši lásku
ve chvíli samoty, ve chvíli zoufalé,
až vzpomenu, že prohrál jsem, co tenkrát dal jsem v sázku,
až z všeho zbudou mi jen relikvie, hle:

Jehlice z vlasů, růže dávno svadlá,
bez vůně dávno, dávno bez krve,
a přetržený kus Vašeho šněrovadla
mou rukou, víte?! Tenkrát poprvé!

JOSEF K. ŠLEJHAR:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

A tiše odtud vycházel, co nejtišeji, aby ničím nerušil se soujem tohoto zdání, vycházel, maje zraky vzníceny jako u neskonalost mimo sebe, účasten duší jakéhosi velkého mysteria. Účastnou nebes a země zdála se duše jeho, všeho dění a všeho nastávání, srdce jeho rozpjato bylo láskou věčnosti, v níž vycházela hvězda . . .

Amen, amen, neslo se stále za ním, tou chodbou, jíž se odtud ubíral, jakoby ho to vyprovázel neumdlévavě onen chór mystiky bytosti lidské, vytušující své cíle. S sebou pěla jej jeho duše. A těch dvou strašných dřeváků, jež kdys uzřel osamoceny, dovolávajících se příšerně náležejícího jim sdružení, jakoby části odloučené křičely o své připojení k celku, jenž zde byl životem těch dvou dřeváků jako zlé vidění navždy vetřelých se v jeho vědomí, před ním vždy tajemně se sunoucích a vyprovázejících ho všady jako stín zlověstnosti, více nebylo. Nebylo ničeho z celé té zlověstnosti života. Blaho neskonalé nastoupilo, svatost zazářila. Můj Bože, vždyť ona zase přišla, královna srdce jeho, ta požehnaná mezi ženami, které v lásce jeho a všem dychtění jakoby zpodobovala se v symbol veškerenstva, v jehož soujem všechny pojmy života tak slavně a neskonale splynuly. Kam hleděl, všude byla zase ona. Kam zacházel, ona ho vyprovázela a všechno zlo, jež stavělo se mu v cestu jako neblahé potkávání, zjihlo v záři milostnosti, kterou její bytost vydávala a bylo napotom jako ochranou, v níž lze dojíti bezpečnosti. Ani tomu povržení tam, jehož právě byl účastníkem, nesmělo se nedostati této záře, v níž bylo tolik bezpečnosti. Toto potkání za zlé pouti života jakoby seplynulo u blahý, konejšivý sen záludnosti.

Vystupoval mezitím po oněch dřevěných schodech, na něž snášelo se jako bílé jíní. Byl to nejjemnější prach stroncianový, stále opatrně smetaný, ale neustále znova neodbytně se ukládající. Neboť schody tyto vedly nad stroncianové pece, v ohromnou prostornost, kde prováděly se všechny manipulace s úpravou hmoty stroncianu, jeho mletí, hnětení, vytváření v cihly, cihel těch rozvážení v těchto prostorách k sušení, až by posléz schopny byly k ukládání do pecí, které jako hřbety netvora dmuly se ze zdola. Vše zde bylo příkře bílé, tak jako v rubáš haleno. Bílý žíravý prach, rozptýlený jako opar, vznášel se v této atmosféře neustupujícím oblakem, všady vnikal, na vše uléhaje, vše niče a leptaje, kaze a rozkládaje. Rozkládaje pozvolna každou hmotu neživou, dřevo i železo, které za čas stává se tu nepotřebným. A rozkládaje každou hmotu živou, totiž všechna ona živá těla zde shromážděná a jejich útroby, ve které se vetřel jako morová rána, zžíraje všechnu tkaň, do jejichž nejvnitřnější podstaty oběhem krve zanesen, uložil se k jakémusi příšernému labužnictví, ty kostečky a tu tkaň ohlodávaje jistě a vytrvale, ohlodávaje tělo i duši. Vše jako v rubáš tady bylo haleno. Byl

to rubáš živých těl, těch všech tělíček, která jakoby byla vlastně již dávno mrtva. Rubáš právě jen tělíček, vyhlodávání právě jen kostiček, neb sem odsouzena byla jen tělíčka, jen drobné kostičky. V těchto traktech pracovaly samé děti totiž, děti kolem 14 let, něco více, něco méně, dalo-li se to nějak prolouditi, děti nejvýše do 16, 17 let, neb pak již mřely, dozajista umřely nebo se smrtí v těle musily odtud; déle byly by to nevydržely. Pracovaly tu tyto děti, poněvadž práci tuto dobře zastaly, spíše hravá to byla práce, obsluhování těch strojů, které zpracovávajíce hmotu, hnětouce ji, nekonečné pásmo cihel z ní vyvinujíce, pracovaly vlastně samy, vědomě jaksi, vše si obstarávajíce a zařizujíce, neboť byly mistrovským dílem techniky, a těch dětí, vlastně jen několika jich, bylo zapotřebí k pouhému občasnému hnutí některou z pák či k jinému zasažení v pravý čas, k čemu důmysl stroje již nestačil. A dětí ostatních, asi dvaceti, používáno k rozvážení cihel vychrlených strojem po všech prostorách nadpecních, pomocí zvláštních vozíků na kolejích se to dálo a do zvláštních dřevěných šteláží, které jako spousta mřížení a klecí vše zde naplňovaly. Bylo vlastně veselé, zábavné, věru hravé rozvážení toto pro ony děti, spíše se při tom pobavily, jak pěkně ty vozíky sklouzaly po kolejích, potřebujíce nevelkého popudu dětské síly, a z prázdna jelo-li se zpátky, svézaly se pěkně, vystupujíce si vzadu stojmo na vozík, ač to bylo zakázáno. A toto vožení se bylo to nejzábavnější, aspoň z počátku. Tedy zcela dobře zastaly ty děti práci tuto a byly k ní obratnější, výstižněji, lehčeji si počínaly než těžkopádní váhavci dospělí, a proto vesměs jen sem nabralo se těchto dětí. Pak proto, že pracovaly za poloviční mzdu, tak směšně lacino, věru tak lacino a jak ještě uměly si vážiti své práce a jak se draly o ni, v houfech je sem rodiče z ratejen těch panských a židovských a kněžských dvorů posílali, aby nejedly doma nadarmo, a zvláště když nebylo co, a přispěly si tak k živobytí svému. A to ty děti také jakoby vycítily, postihly ten svůj význam a v uvědomění tomto povznesly se samy před sebou. V houfech chvátaly sem, doprošujíce se milosti býti přijatu k svému odsouzení. Neboť tato milost bylo odsouzení navždy, ona hra, v onom vozíčkování a svezení se někdy, byla vlastně průpravou k zahynutí, jakýmsi laškováním k smrti. Ale když měla začínati kampaň a zapisovali se lidé, plakali a rvali se tito hošíkové jako v zápasu na život a smrt, i bylo začasté potřebí bejkovců dozorců, aby ztišila se tato žalostnící vřava, domáhající se přednosti býti přijatu do práce. A tak nikdy nebyla nouze o tuto pracovní sílu, i kdyby jako morovou ranou vymírala do úpadu a o závod. Tak laciná, hojná a vhodná to byla pracovní síla, tak směšně laciná, jak život lidský nikdy nebyl!

Nebylo sem jemu vlastně třeba přicházet, jednou za čas dávno stačilo, nebylo tu co zkazit, co opominout, aby snad něco mohlo být závažně zanedbáno; neb stroj, ze zdola řemenem z transmisse poháněný, vlastně sám vše ke kvapu bez přestávky pobízel, chrle a chrle z jícnu svého bílé zhnětené pásmo čtyřhranné, z něhož oddělovala se cihla za cihlou, dle čehož celý ten apparát dětí musil přiměřeně si počínati dle druhu práce. Kdyby ustaly, zatopil by je stroj v krátku bílou hmotou, každá nedbalost hned by se ukázala — a pak by se poměla ta dětská záda pod bejkovcem dozorce, jenž občas sem přicházel dohlížet, tu zahulákav, tu vynadav, tu uděliv záhlavec, tu kopnuv, tu oním bejkovcem řádně přetáhnuv, až pak zase odcházel, spustiv trochu hrůzy, zanechav trochu bolesti, jak to mělo být, aby ty děti nevycházely z náležitého respektu pro povinnost svou. Bylo také dozorci někdy potřeba vpadnouti mezi ně mimořádně, když se ty děti totiž znesnadnily, vjely si do vlasů, servaly se, a to nejvíce o tak zvanou babku, totiž o to, na které z nich při ukončující se partii cihel připadnouti měla poslední zanáška, zač se každé stydělo, co druhé se smály, pokřikujíce u výsměchu, že jede s babkou, s babkou, s babkou... čemuž každé všelijakými manévry a úskoky snažilo se po možnosti uniknouti. Z toho nastávala právě všeliká znesnadnění a nedorozumění, vyrovnávající se rvačkami a vádami mnohdy dost upřímnými . . . vždyť to byly ještě tolik děti. Stačilo ale pak ovšem objevení se dozorce s jeho bejkovcem, jímž si významně pošlehoval, aby zjednán byl rázem pořádek a odium babky sňato bylo s dotyčné pobouřené hlavičky . . .

Tedy nebylo sem vlastně třeba mnoho přicházet, snad leda jednou za noc, tak mimochodem od stroncianových pecí, když u nich se ocitl, dozorce vše si tu jinak vyřídil pěkně sám a zajisté lépe a vydatněji než on, poněvadž jeho přece cosi zdržovalo od takového vystoupení, jaké v těch dětech vzbuzovalo tolik respektu vzhledem k bejkovcům dozorcův — a musilo se i někdy, nic naplat, radikálně zasáhnouti, zvláště, když se již tomu navyklo. V dnešní chvíli ale bezděky ho sem cosi sunulo, nevěděv dobře ani jak, ocitl se po schodech vzhůru před bílými, stroncianovým prachem jako zaplstěnými dveřmi, vedoucími do komor nadpecních. Co v duši jeho hlaholil chór ohlasu nadzemskosti jako echo stále se navracující z oblasti mystické záře, v níž bytosti jeho usouzeno svrchované příští, co jeho srdci rozevíraly se všechny brány blaženství, v jehož neskonalý soujem vše na zemi a nebi bylo zahrnuto tou jeho láskou, nezměrnou tou epochou bytosti a veškerenstva, vedl ho jinou cestou jiný hlas pozemskosti, tam mezi ty děti jakoby musil ještě jíti naposled, to dětství ujařmené, nekonečně zbědované volalo ve svůj střed, aby popatřil, aby

v soujem srdce svého přijal i tyto maličké. Přijati je chtěl, právě tyto na své pouti v blaženství, bez nich jakoby jeho putování bylo nedokonáno, u vznesu ve svrchovanost oblasti určení lidské duše nesměl ničeho zanechati za sebou, nesměl opominouti ani nejmenšího z maličkých, neboť jakoby právě těmto náležel nejpředněji úděl království nebeského. Ani jedné z těch dušinek malých nesměl opominouti, jakoby mu připomínal významný hlas, jehož nebylo lze neuposlechnouti.

A tak tam nenadále, bezděky vešel, zůstav stát jako v sevření v bílé sféře, jež vše naplňujíc, začpěla mu do očí, zahlodala hned v nitru, zadrásala zrovna na duši. Ano kamsi až do duše leptavě se vlinul zžíravý prach ovzduší vše prostupujícího a jakoby záhubně vetřel se až do samy krve, do všech cev, na nitro celé nalehl, i kosti začal ohlodávat — jako to činil tam ve všech těch dětských útrobách, tam na všech dětských kostečkách. — Protáhlé, žalostné zvučení vozíků, sunoucích se po kolejnicích, zdálo se tu býti neustupujícím ohlasem onoho sevření bílou sférou. Byla ohromná prostora před ním, naplněna suchým žárem jako olovo tíhnoucím na vše. Spoře jen osvětlena, protahovala se na všech stranách v jakési pobočné propasti. A také na všech stranách propasti byly dolů k vlastním pecím, nad nimiž ony sušárny se nalézaly. Mdlá duha úsvitů tanula v jednotlivých soustředěních, taková leptavá, zrádná duha, jako číhavá v zdánlivě rozespalých mrákotách — tady vždy hořelo po žárovce, semčené dusivou horkou oblastí. Pot na něm vyrazil, suchý, tvrdý, drsný pot od toho olověného parna, a v krůpějích jeho prudčeji zahlodala žíravost atmosféry. Bylo to zde dobře jako kdes u vstupu v pekelné zatracení, v jeho výheň, v jeho zhoubu. Bylo zde věru pravé zatracení života pro ty, kteří odsouzeni byli tráviti tu den co den, noc co noc, po 12 hodin, mládí, život — a bylo zde ke třiceti dětí takto odsouzeno. Dnes stráví tu celých 18 hodin bez obmeškání.

Těchto ke třiceti dětí u vymáhání svého chleba! Těchto třicet dětí doháněných neúprosnou krutou disciplinou k celému naplnění jejich osudu — to jest jakoby k rychlejšímu jistému domření. Těchto třicet dětí vyrvaných sladkosti života a zůstavených jeho zoufalství. Náležely ještě něze mateřské a dětské luznosti, a tady zatím proháněl je bejkovec dozorce a náruč vykořisťující otrocké práce svírala je v záhubný útisk. Nesměly se hnout, zalelkovat, pohrát si — ó zajisté tak rády byly by si hrály — nesměly poodběhnout, nalykat se čerstvého vzduchu, nachytati za dne paprsků slunečních. Tady nebylo ničeho z toho, z božího vzduchu, slunce, pažitu, brázdy země, popěvu ptáka, dálav nebes, poletování motýla ani poskakování žabky . . . co vše tak poutá a blaží dětskou duši. Byla zde jen ona atmosféra bílá, vše zahalující jako podzimní mlha, celý svět a život uhlodávající rychle a jistě. Nebylo tady východu ani odtud návratu jinam. Byl zde svět zmučení a zkázy, oné bezútěšnosti, v níž chleba zavržencům poskytuje se ve způsobě nejzlořečenější. Chleba, chleba těmto dětem, skývu tvrdého, zprahlého chleba s omastkem zžíravého prachu, jenž na vše se klade, pouhý otrávený odpadek za uzmuté hody života, za celý svět volnosti a mládí, ale přece chleba, o nějž přišly zápasiti tyto děti, aby dříve podlehly a mřely, než by se nasytily. Neboť tady nebylo ani nasycení za ty krejcárky, které těmto dětem za jejich vytřebanou mízu životní poskytovány. Těch pár krejcárků! A jak se o ně prosebně a křečovitě vzpínaly o každé výplatě ony dětské ručinky, siné, fialové, rozsedané, zžírané kůstky vyhlodané, jak sevřely chvatně ty prstínky vložený v ně poklad, jejž ponesou domů do černých ratejen, aby vypomáhaly takto bídě, jež jako v černé závrati schvacovala tyto vyvržence. A mělo-li některé z těchto dětí pokutu, zmenšen-li poklad vkládaný do těchto hrstiček jakoby dávno nedětských, jak zalévala se očka slzami, jak cosi bezezvučně promlouvaly rty, úpějíce v němém protestu, jak házelo to bouřlivě rozvzlykanými útrobami, jakoby šlo o velké ztroskotání majetku, jež zde vlastně bylo — ó nikdy již neuloží pokuty žádnému z těchto dětí, jakoby krvavost tohoto činění vystoupila v něm v celém svém zločinu! Těch pár krejcárků neztenčených těmto dětem, aby jistěji život za ně obětovaly! Neboť co z tohoto mládí vejde do těchto prostor, je jako obětováno molochu nejstrašnějšího pohanství . . . krvežíznivosti mamonu.

Chleba ve způsobě nejzlořečenější, v nejkrutější rafinovanosti poskytovaný, v té zvůli nadvlády a vykořisťování, jakou jen ztajují osidla pekelná — chleba prokletí a zločinů páchaných na tomto dětství, na duších, jež náležeti mají Bohu!

Krví srdce svého zalitoval dětí těchto, zatřáslo se vše bezmezně v jeho útrobách, jakoby popadl je úžas hrozivé noci. Proč zase právě nyní, co druhdy nesčetněkráte shlédaje tutéž bídu, totéž prokletí, tytéž zločiny, totéž obětování, netečně, chladně, bez zaujatí dále kráčíval, ničeho si tu nevšímaje, co vztahovalo se k rozervané lidskosti, jakoby vše zde v řádech světa dálo se přirozeně, samo sebou, právem vývoje i nutnosti zákona svrchovaně uloženého a co při tom shlédnutí srdce jeho nikdy jinak nezatíhlo, nerozspělo se krvavým spádem slz lítosti a účasti — proč právě nyní totéž srdce s výšin svého oslnění a nedozírného rozpjetí v záludu věčna v tento krvavý spád se dalo k hořekující pozemskosti?

Tiše stál jako v nezvěstnosti, v nejzazším průlomu tohoto vstupu pekel samých. Labyrint šteláží stavěl se do všech stran, pobočnı́ propasti

tam zapadaly a z nich jakoby vznášely se ustavičně morové zdroje úporného vedra a jedovaté bílé sféry. Řadou sunuly se vozíky tak žalostnící, trudně v sobě skuhrající, jakoby ze sna táhla mrákotná píseň — ty vozíky přicházely stále blíže jako káry odsouzenců v neoznačitelné beznadějnosti a pochmurnosti. V temném jakémsi hrnutí lomozilo zároveň cosi pod ním kdes v těch nezvěstných propastech. Z dáli jak shluky hlasů zaobzorné bouře vynášely se dunivé ohlasy bagrů, onen všechen hukot a nepokoj, v nějž jako nesčetnými svody vyplývaly všechny hlasy továrny. Vpojovalo se na těchto místech vše jako v nevýslovné žalostnění veškerých muk země, jimiž ona stená a se zvrací. Zatím přiblížily se na dosah vozíky, každý tlačený hošíkem . . .

Děti, jimž náleželo ještě blaženství náruče mateřské a luznost poesie mládí. Řadou spějí kolem něho maličtí tito odsouzencové, vydáni sem bídou rodných chat, které nebyly s to skývu chleba jim opatřiti uprostřed požehnané žírnosti těchto krajů, zaujatých svrchovanějším právem krvavého sobectví. Včera hráli si ještě na občinách, honili se za motýlky, pod dechem tajemných střech se schovávali, dech přírody a božskosti ovanoval jejich tvářinky svěžím sametem luznosti a ruměnce. Dnes jsou tady v těchto místech tak nepodobných místům oněm jako peklo nebi. Dnes tvářinky ty již do běla jsou vyleptány, na kost se kamsi strašně propadly v líčkách svých, svraštěly a zesinavěly rty jako v hynoucí mázdře, z níž vytřebána krev. Pravé to tváře umrlců, jež chystají se k hnilobnému rozpadnutí. Včera svěží a silní jako květy polní, dnes zrádně podťati v květu svém, umořeni v samém zdroji životním, kdy nejbujněji připravoval se kypěti. Dnes ta náruč molocha v loktech svých praštivě rdousící, dnes to morové zřídlo těchto prostor, tohoto zatracení. Včera bujný poskok, ta vzrušující, stále nenadále se dostavující radost každého pohybu a každého zjevu na těch občinách, dnes vrávoravá těžká chůze jakoby násilně vlečená těmi vozíky, které sváděti zdají se v zlověstnou osudnost oněch pobočních propastí, ty údy mladé, stařecky vyžilé, překládající se matně přes sebe, jako zlomené, strojící se každé chvíle k zřícení. A místo vzrušující radosti v každém svém dotknutí druhdy kladou se mdle a netečně ručinky na okraj vozíků, v chabé úpornosti napjaty jako u vysilující se námaze a lomcující sebou dle každého hnutí těch okrajů z kovových vzpruh, jež zdají se tak nemilosrdně, tvrdě doražeti v hrstičky na ně kladené. A vše pokryto zžíravou vrstvou prachu všude se dotírající. Jen jaksi pouhé kostečky zbyly z rukou těch a i v morku jejich zdá se rozhlodávati již záhuba. Jakýs upír zdá se to neochable ssáti na těchto bytostech, kdes na samém srdci jejich. Jaké zchřadlé jejich vzhlédnutí! Jaký bílý, vyhaslý pohled těchto očinek, která včera jiskrami vznětu a jarosti hrála — dnes pohled mloka, mhouřící se těžkomyslně, strávený, vyleptalý a sežehlý ve svých zornicích. Již jiskra v nich nezaplane, jen v slze zoufalství, nezaskvěje se tu nikdy onen výron luznosti dětské, jakoby hvězda radostného příští jihla, leda v křečovitě roztříštěném záblesku rozejde se v něm hoře ujařmení a předčasného zmírání. Jaké to pohledy trudu a zubožení, jaké to zraky zjítřené, v nichž neustává leptat bílý zrádný živel, ten jemný, mletý prach, jenž jako jedovatý pudr uložil se na řasech, v úkryt víček vniká, všady vniká a leptá a jitří! . . . Jak ty pohledy krvavě zapadají mu v nejhlubší útroby, kde nyní sídlet zdá se bezmezně chvatné rozechvění všeho hoře, jichž zmocnila se náhle jakás osudová neblahost, jíž není s to čeliti žádným jiným vzchopením se nitra. A vlásky všech těch dětí — nedávno měkké, hedvábné, lesklé a pružné, v něž náleželo ještě něze mateřských prstů se prochvívat, dnes pokryty hustou, bílou, jedovatou plstí, nesetřásanou, nesčísanou, jež dnem i nocí na nich hlodá, zhrublé, divně, nedětsky zdrsnělé a jakoby v kořenech svých trávené žravými prachem. A připadaly jako šediny odumřelé, stařecké lebi, tanouce v doteku jakousi odpudivou neblahostí. Kam poděly se ty dětské vlásky, v nichž lásce a příchylnosti probírat se je takovou čistou rozkoší, kde jsou ty dětské vlásky? Vše zleptáno, stráveno, rozhlodáno na těchto dětských obětech, a dochází již na dušinku, která umře zítra . . .

Táhly, táhly kolem ty vozíky a dunivé řinčení jejich jakoby se u něho významně pozastavovalo. Pozastavovalo se u nějakém svém neoznačitelném významu, vybízejíc v jeho duši tak důtklivě. Musil se náhle vnořovati v celý tento význam, divně naslouchaje, naslouchaje . . . Za vozíky spěl hošík za hošíkem, každý v tom bílém ovlášení jako v rubášku. Byl to rubáš neklamné jistoty, jakým smrt se halí. A dětské ručky pár za párem lomozily se na okrajích vozíků, kostečky se to přikládaly a klepaly jako v pohybech umrlců. Ponurý sbor jakýchsi jiných bytostí, ne dětských, se z tohoto světa, z jeho her a luzností a ze souboru vábné jeho přirozenosti táhl to vůkol něho, v ústraní stojícího, nepozorovaného, jenž jakoby na vše shlédal v extasi neobyčejného zjevení. Ta mluva vozíků pozastavovala se u něho již v tajemné, děsivé výmluvnosti, v němotách vhřížení jakéhosi bezmezného hoře, v něž nedoléhalo nic jiného, v nerušení ani hláskem, ani vzdechem, ani smíchem, ani zahořekováním mimo ono tajemství se vztahy jako záhrobí. Pokrač.

Z BÁSNÍ DANTE GABRIELA ROSSETTIHO.

Přel. Em. Šl. z Lešehradu.

ASTARTE SYRIACA.

Tajemství: hle! mezi sluncem, lunou pozvedá se
Asyřanů Astarte: Venuše Vševládnoucí,
dřív než Aphrodite byla. V stříbroskvělém jase
její dvojitý pás jímá blaha nehynoucí
dar, kde země s nebesy se spolu dotýkají:
a ze schýleného stvolu květné její šíje
sklání se ret vroucí, oči, které odvykají
tepu srdcí, tam, kde vládne sfér jen melodie.

S pochodněmi v rukou plaší její služebníci
za nebe a oceány všechny trůny záře,
by byli očitými svědky Krásy tváře:
tato tvář, toť kouzlo lásky vše pronikající,
Amulet a talisman a velké proroctví je, —
mezi měsícem a zlatým sluncem mysterie.

LA BELLA MANO.

O, milá ruko, která omýváš svou něhu
v tom čistotném svém živlu, v nedotčené kráse
zkad Paní jasné touhy kdysi zrodila se
a nekonečné ohně tryskly z vlny sněhu: —
tak jak jí oběti své daly Lásky její
i tobě dary nesou; při tom každý v žase
zří k retům, zdroji mluvy, která hudbou zdá se,
a blaha většího, než lidé sobě přejí.

Na ruce prsten majíc, náramkem pak spjata,
květ vlastní Venušiny panenské to krásy,
jdi v sesterský kruh, sladký, zářit v cudném plání,
ve styku, který panna ve snách kouzlívá si,
vždy útlá, běloskvoucí; budiž tedy jata
ó, ruko, vroucně v hebké milencově dlani.

M. V.:

JARNÍ VÝSTAVY UMĚLECKÉ V PAŘÍŽI.

Dokonč.

Polák Szymanowski má zajímavou vzrušenou věc »Mateřství«, upomínající na Carrièra. Ještě několik milých a příjemných, čistě francouzských fontán od Violeta, Derré (Fontaine d'amour) a zase jen dobrá technika, jež nedovede vyjádřiti pocitu a myšlénky.

A v 39 sálech, přeplněných obrazy, se člověk více nepotěší, neodhodí všednost poměrů a tíži chvíle. Najde několik vzácných dobrých věcí, ale ty jsou obklopeny spoustou řemeslné banality a planého malování. Pod mnoha obrazy je nápis H. C. (Hors Concours) a právě ty jsou nejslabší, nejméně umělecké.

Vládne stará tradice v Artistes Français a stará protekce. Za předsednictví pana Bouguereau, malíře Leimoniád a táhnoucích Oreád, soustruhovaného masa a svalstva, je možno, že vystavuje mnoho jeho žáků, kteří ovšem nesmějí dostihnout stařičkého mistra v jeho virtuositě. Ale pařížskému publiku se líbí růžové porcelánové tílko, úsměv na kulaté tvářičce a červené plyšové draperie, zastavují se a říkají: »Comme c'est gentil, ah, c'est charmant!« A šťastný umělec si odnese uznání obecenstva a někdy i dokonce médaille nebo mentionnement.

Jak tiše působí proti těmto vyzývavým plátnům krajiny Grosjeanovy! Zdá se nám, že náhle jako kouzlem pominul hluk lidských žádostí, jeho shonu a kupčení, a jsme sami na široké louce, jen květiny voní, potok pomalu plyne a stromy lehounce šumí. Jak jsme tu šťastni a jak volně se tu dýchá! I Quostovy zeleně jsou milé, ač svým ostrým koloritem chtějí dobýt světa. Starý Harpignies je více klassický, ale přece miluje svoje košaté stromy a je mu dobře v jejich stínu. Maxence, v Paříži milovaný, vyšel také z říše bájí, jeho barva je hladká a linie ostrá, skoro tvrdá. Jean Paul Laurens vystavuje dekorativní panneau »Glorification de Colbert« a »Proclamation de la République«. Detaille na podobná dvě patriotická kolosální themata má celý jeden sál, rudě tapetovaný. Pařížané tam sedí na zelených pohovkách a hlučně obdivují svoje generály, leskle vymalované.

Luigi Loir vidí Paříž současně, moderní a světovou. Adlerova Paříž je město Republiky, město dělnické. Nemaluje s tendencí, ač vzduch je těžký a komíny dýmají. Jeho zhrubělí, štvaní dělníci jsou dobří lidé a dívají se v smutném odhodlání do života. Hoffbauera flámští sedláci jsou také ztvrdlí osudem, nezdolaní porobou, ale jsou prostší. A jak krásně je to malováno! Takové tiché barvy jarního odpoledne, nebe zatažené a bezlesklý sníh. —

Následují modní portraity: Slečna Juana Romani je žačka pana Roybeta, její baronessy a comtessy oplývají také nádherou a leskem, aspoň však křičící barbarština jejího učitele je zmírněná na pařížský chic, spíše raffinovaný než vyzývavý. Staří páni Henner a Bonnat

opakují se ve svých solidních portraitech. Dupontova podobizna dámy je delikátní šedá symfonie, z níž jen žlutá růže svítí. Krasná a rozpjatá dekorativní panneaux jsou od Tondouse ve světlém, slavnostním koloritu a od Moreru-Néret »Les pigeons de l'Infante«, jenž šťastně a prostě použil motivů versaillského parku a širokých, pittoresknich krinolin. Také Podzim slečny Dufau působí dekorativně, ale nálada je v něm intimnější, dotýká se snů a vzpomínání, a Jardin du Luxembourg od Dupuy, kde si děti hrají mezi zrudlými listy kaštanů a chůvy v bretonských čepcích pečlivě nesou malinká děťátka. Chladný vítr vane a není smutno mezi dětmi.

České malířství je zastoupeno jen jediným obrazem, známým už z Prahy a vždy zajímavým: »Vdova« od Adolfa Wiesnera. Slečna Am. Hausmannová poslala krásnou lithografii, Hradčany s Vltavou v zimním šeření.

Z cizinců nejurčitěji vynikají Španělé, všichni silní a radostní, živých, někdy až brutálních barev: Bilbao, Cabiera Canto, Parlade (tabákově hnědý) a nejjásavější a nejtypičtější koloritem Sorrola y Bastida, jehož nebe je modré, až oči bolí, bílé haleny španělských rybářů se lesknou v slunci a moře svítí.

Přirozeným kontrastem působí Angličané a jejich jemné a tiché obrazy. Jezdívají pro motivy k jihu, ale i tam zůstávají mírní a chladní (Benátky od Godeby). Někdy se zapředou do starých bájí a malují v Brangwynovských barvách (Hardy a Wilson), a doma, když vidí jen louky, potoky a lesy a namalují snivé pohádky a tiché písně (zelená samota od Spenlove-Spenlove a krajinka milá, s ovčičkami v prořidlém lese od Thompsona). Italské kraje od Gagliardini jsou bílé a suché jako písek u moře a žhavé jižním sluncem. Dierxovy holandské pradleny tonou v pochmurné záplavě zeleného svitu. Hanicotte je Francouz rodem, žije však v holandské vesnici a prožívá s ní pohřby a posvícení. Jeho sedláci a selky jsou pravdiví, drsní a hřmotní, v hospodě, v tanci jich křičí celý dav. Tužkou a akvarelem zachytl Hanicotte jednotlivce, opilé muže s otevřenými ústy a pokrouceným tělem, jíž vrývají se do paměti jako mužíci Dostojevského nebo Gorkého. Umělecký průmysl je snad ještě pozlátkovější než v Société nationale. Záleží jen na velké protekci, aby věci byly přijaty.

Jak docela jinak, revolučně a mladě působí výstava »Société des Artistes Indépendants«. Je v ní ovšem mnoho hluku mládí, mnoho hazardní zoufalosti a nedostává se jí ještě vznešeného uměleckého ticha. Představují se v ní veřejnosti mladí lidé, kteří zápasí s vlastní myšlenkou. A představují se hrdě a statečně a neučí se počítat s protekcí velkých pánů. Jejich barvy jsou hřmotné jako válečný křik a sebevědomé, jako by chtěli spasit svět, je v nich radost života zostřená odbojem mládí, jenž dobře vedený tak jistě podněcuje vývoj umělců. Jsou mezi nimi vedle vyslovených individualit i špatní napodobitelé, ale i starší zdržují se rádi mezi těmito hochy: Maurice Denis a Charles Milcendeau ze Société nationale, Charles Guérin a Mérodack-Jeaneau, jenž nedávno měl samostatnou výstavu Gitan, divokých a temných španělských žen, které i v chrámě byzantsky svítícím zůstávají vzpurnými a sladkými milenkami. Henri de Toulouse-Lautrec, jenž miloval život a jeho divoké vření, je mrtev nyní a jen barvy a linie jeho vypravují o hýření, jež končí svítáním a snivým steskem o vyssaté radosti.

Ideální výstavou pro umělce je ovšem celý jeho samostatný salon, jaké bývají často v rue Lafitte. Jsou-li obrazy v souladu s dekorací a okolím, působí ovšem intimně a krásně, jako na př. výstava tmavých a vznešených portraitů Dreyfus Gonzalesa v aristokratických salonech »Salle des Arts«.

Ještě radostnější jsou výstavy sdružení velkých umělců: Société nouvelle de peintres et de sculpteurs«, (jíž předsedá slavný essayista Gabriel Mourey), kde svítí La Touche a Ménard, Claus se tiší a Dauchez dohasíná v šeru, pak Simon zavíří, Rodin silou zahřmí a Aman-Jean je sladce unavený; Brangwyn zapřádá se do svých bájí a Baertsoen do svých měst a lodí opuštěných, Blanche běží k dětem, Cottet k moři.

A Zuloaga vyjde mezi lidi, uzří Madame Louise, jež není ani krásná, ani nalíčená a má dvě velké dcery. Jejich botičky jsou pokřivené, šaty zmačkané a nehladkých linií a klobouky netřpytné. Tak je tam postavil na terassu a ani slunce nesvítí a nic se neleskne. Teprv večer, když rozzáří se světla, počne slavnost, hýření a hudba. Carmencita zašustí sukněmi a zašumí, oči se jí lesknou a zuby svítí. Její rukávy jsou ušpiněné a na hnědém šátku má potrhané třásně; ale bílý leknín září jako hvězda v černých vlasech a její hubené tělo hoří ohněm, ohněm, jenž mění naše životní chvíle na vytržené okamžiky bez času, na jásot hýření, na vzlyky bolesti a na jediný úsměv zachycený v radostném pocitu bytí.

V Paříži, v červnu 1902.

FEUILLETON.

RICHARD MUTHER: UMÍRÁNÍ KRÁSY.

Jedno jediné město bylo v Evropě, kam ještě nepronikło ničeho ze všech bojů, kde v téže době, kdy jinde již umělecká kultura byla zničena, staré aristokratické umění dočkalo se ještě jemných pozdních květů. Benátky, kráčející vždy o celá desítiletí za všeobecným rozvojem umění, zůstaly i v 18. století tomuto zvyku věrny. Když tak dlouho byly baštou církve, staly se nyní světskými a lehkomyslnými, gracií a smíchem, ne více již černými kněží, ale růžovými a modravými pastýři zalidněny. Jest jeden Favrettův obraz: »Na piarettě«. Na hladké kamenné dlažbě náměstí Marka před loggettou s jejími jasnými mramorovými sloupy a jejím třpytným mřížovím vlní se v době promenád nádherně barevné, elegantní množství. Hovoří se, lorgnettuje se, pozdravují se chevalereskně královny krásy. To byly Benátky Goldoniho, Gossiho a Casanovy, to třpytem staré nádhery obetkané čárné město, které v téže době, kdy jinde nosili již lidé kostěné brejle a černé soukenné kabáty, ještě v horečné rozkoši a šumivé slavnostní radosti, pějíc, koketujíc, slavilo své rokoko.

Giampattista Piazetta opustil první dráhy starého církevního umění. Jen titulem jsou označeny jeho Madonny jako takové. V pravdě jsou to mladé matky, jež laškují se svým dítětem. A gros jeho děl jsou obrazy žabek. Mladé dívky v onom svůdném věku, který skrývá ozdobné nožky prvním dlouhým šatem, sní, durdí se, smějí se, dívají se nevinně a přece tuchyplně do světa. Ve stále nových variantech vrací se znovu tento typ žabky u následujících. Selky, prodavačky drůbeže a květinářky jsou zobrazeny na obrazech Domenica Maiotta, Francesca Guaranny a Antonia Chiossotta. Leč nepodobají se tlustým ženám, jež sedí z rána na trhu. Žabka Piasettova s růžovými rty a pružnými pohyby oděla se pro změnu krojem venkovské dívky a květinářky. Rotari jest nejjemnějším interpretem tohoto rozvíjejícího se žabství. Ve všech situacích namaloval ty hezké děti: jak usnuly nad lekturou a jak škádlí je jejich mladistvý Cicisbeo, jak sní u vyšívání o pohádkových princích, aneb poblázňují jako cikánky staré pány. Pietro Longhi napsal pak celou kroniku Benátek. Po staletí byla odsouzena Benátčanka k orientálnímu životu haremu. Žádnému malířskému zraku neodhalila se tajemství serailu. Nyní otevřely se brány. Gentildonna stala se dámou světa, střediskem belletristických salonů. Longhi zmocnil se této postavy patricijky a neopustil ji, až pověděl o ní všechno, od procitnutí až k návratu a plesu. Všude — do ložnice, do budoiru, na promenádu, do heren, k věštkyni, do Ridotta následuje ji, a na obrazech podává zprávu o pozorováních s větší věcností než duchem.

Duch století nabyl tvaru v dílech Tiepola. On je knížе, zářící světlý bůh Benátek, které ještě jako začarovaný pohádkový ostrov vznesly se z umění chudého světa.

Tiepolo maloval vše. Žádný obor látky, žádná technika není mu cizí. Právě tenkráte rozvinula se v Benátkách velká stavební činnost Balthassare Longhena, Cominelli a jejich žáci vytvořili ony barokové stavby, které ještě dnes dodávají městu lagun jeho fantastický, blýskavý ráz: façada, divoké potpourri z heren a atlantů, sloupů a ozdobných lemů, vnitřek holý a prázdný. Zde chopil se Tiepolo díla. Naplnil prostory slunečním jasem svého světlého, zářícího umění.

V jesuitském kostele v Benátkách maloval udílení růžence svatým Dominikem, v kostele Santa Maria della Pietà triumf víry, v Chiesa dei Scalsi legendu, jak přenášejí andělé Mariin dům do Loreta. V Palazzo Rezzonico líčen triumf boha slunce, v Palazzo Labia thema z doby úpadku římské republiky — hostina a odjezd Kleopatry. Jako pro Benátky, pracuje pro sousední města. Villu Valmarana u Vicensy vyzdobil výjevy z Homéra, Virgila, Ariosta a Tassa, Palazzo Clerici v Miláně apotheosou Apolla, Palazzo Canossa ve Veroně triumfem Herkula, arcibiskupský palác v Udině pádem Lucifera. A na Italii neobmezuje se jeho činnost. Rozšiřuje se na katolické jižní Německo a na Španěly. Od r. 1750 vznikala dekorace Würzburgské residence — na schodišti obraz, jak holdují čtyři díly světa franckému vévodství, v císařském sále výjev ze slavné minulosti města: jak zasnouben císař Barbarossa r. 1156 s krásnou Beatricí z Burgundu a dosazuje biskupa Würzburgského za světského vladaře franckého vévodství. V madridském královském zámku maluje pro síň tělesné stráže kovárnu Vulkána, pro předsíň apotheosu Hispanie, pro trůnní sál španělské provincie.

Leč málo poslouží takový údaj obsahu. Neboť umění Tiepola není žádnou didaktikou zdí. Jest to dekorativní hudba, jež jásavými akkordy zaznívá domem. Na dálné nádherné stavby, na sluncem zalité krajiny, do etheru nebe se díváme. V divokém maenadickém reji vznášejí se andělé a geniové prostorem, zpívají, smějí se, kácejí se. Mladí rytíři na bílých klusácích, vlající praporce v rukou, uhánějí tudy. Aneb na sloupech spočívající baldachýny zdobené loggie, schodiště a terassy zvedají se. Slavnostně odění lidé dívají se dolů s balustrád. Hudebníci hrají. Sluhové, mezi nimi Nubičané, v pestrém orientálním kroji přicházejí a odcházejí. Žluté Egypťanky na zlatem obtěžkaných slonech, poutníci Mekky, mouřeninky na velbloudech, Arabové, Peršané, Turci, Indiáni a kaliforničtí zlatokopové míjejí kolem. I chinoiserie sem vmíseny. Čajové pavillony a japonské chrámy, Číňané a Číňanky, jež kráčejí tudy s červenými slunečníky, se slavnostní grandezzou. Aneb Pegas hřmí etherem a pyramida zdvihá se do mračen. Všechny časy a podnebí dávají si dostaveníčko. Bohy, lidi a amoretty, tropické květiny, ptáky a pestré korouhve tká ve vílí architektury pohádkově exotické nádhery.

Vedle Veronesa jeví se jako největší benátský dekorateur, jako dědic, uživatel a marnotratník staré kultury. Enormní schopnost umělecky silného předka ožije v lehkomyslném dítěti 18. století. Jen použito jí k vyjádření zcela nových idcí. Veronesovo umění bylo dítětem 16. století, jasné, klidné, klassické, pevné stavby a dobře uvážených geometrických linií. U Tiepola nezaznívají žádné majestátní stance, ale smělé, jiskřící zpěvy. Kde u Veronesa rythmus a klid, je u něho volnost a nonchalance, nervosita a rozmar. Benátský duch, druhdy ještě slavnostní, změnil se v ohebného jongleura, lítá, skáče, tančí, metá kozelce. Všechna tíže je odstraněna. Vší tělesnosti prosté vznášejí se bytosti stříbrně jasným vzduchem. Všichni velcí perspektivikové minulosti Mantegna rovněž jako Melozzo, Correggio jako Pater Pozzo, zdají se těžkopádnými zápasícími duchy vedle Tiepola. On je nejobratnějším z obratných, člověk, jenž připravuje opět a opět novou slavnost na této zemi, prestigiateur, jehož ruka jak v logických reflexních pohybech sleduje každé zablesknutí jeho oka.

Ale on je ještě více. Neboť freska tvoří jen část jeho ohromného životního díla. K dekorativním pracím přistupují rytiny a olejové obrazy. Jeho rytiny, Capriccia a Scherzi di fantasia nedají se slovy popsat. Je to čarodějnický sabbath magické fantastiky a orientální kouzelné strašidelnosti. Zde vyvolává starý kouzelník vedle antického sarkofagu hada. Tam krčí se kdos na pohanském hrobě a spaluje hlavu umrlce. Tam jiný pozoruje v dumách, opřen o Dionysův oltář, skelet smrti, co zatím dívka se milkuje se Satyrem. A dokonce i zde, kde pracuje jen v černi a běli, zdají se postavy žhoucím slunečním světlem ozářeny.

Jeho olejové obrazy ukazují jej opět z jiné stránky. Nespočívá v jejich obsahu novost. Neboť Tiepolo maloval — na rozdíl od Piazetty a Longhiho — zřídka výjevy z moderního života. Většina jeho děl jsou oltářní obrazy: Visióny, martyria, koncepce. Ukrutnost mísí se

s hysterickou smyslností a katolickým mysticismem. Mrtvé oči civí na nás beznadějně, bledé rty šeptají modlitby, bílé ruce zvedají se ke kříži. A není to náhodou, že právě v Benátkách, jedině v Benátkách ještě na konci 18. stol. objevují se tyto staré látky protireformace. Ale jak nepopsatelné pathalogické zjemnění jim propůjčil Tiepolo! Jak přizpůsobil na berlínském obraze staré thema o utrpení Agathy pro nervy rokoka! Že jako kolorista jen jasné, labužnicky bledé harmonie miluje, je samozřejmé u syna 18. století. Uklidňuje a tlumí barvu, libuje si v měkkých, zmírajících akkordech, v temné černi, křehké běli, jemných, vybledlých růžových a fialových odstínech. Jemu jedinému však náležel tento ženský typ raffinované smyslnosti a orientální snivosti, bledé znavenosti s kruhy pod očima a rozechvělé životní rozkoše. Není jisto, zda pocházel Tiepolo ze starého šlechtického rodu téhož jména, který po mnohá století republice Marka dával dožata, prokuratory a válečné hrdiny. Ale představujeme si ho rádi jako potomka staré šlechtické rodiny, tak veliká je jeho báseň před vším banálním, plebejským. Jako předposlední dítě starého již otce prožil mládí pod ochranou své matky, stal se jako aristokratický dandy záhy miláčkem žen. To vysvětluje feministický rys, zračící se v jeho bytosti, chorobnou útlocitnost, s jakou vdechuje vůni ženy. Starší Benátčané milovali královsky mocnou, animální krásu. Tiepolo jako abstraktor quintessence trhal bledé čajové růže omamné vůně. Jak Baudelaire píše: »Dvě ženy byly mi představeny, jedna odporná zdravím, bez vzezření, bez pohledu, krátce prostá příroda; druhá jedna z těch krás, jež upomínku ovládají a tísní, s hlubokým zvláštním kouzlem snoubí výmluvnost své toiletty, paní své chůze, vědomá vládkyně sebe sama, s hlasem jak laděný nástroj a s pohledy, které vyjadřují jen to, co chtějí« — tak miloval Tiepolo ne zdravou, ale chorobnou, podzimní, vyprahlou krásu, sopku, která skrývá jen uvnitř ještě žhoucí lávu, vnadu dámy s kameliemi. Zřídka přiřknuta pikantní hnědé dívce z lidu úloha Madonny. Obyčejně užívá za světice ženy nejvyšších stavů, ubledlé komtessy s unaveným úsměvem a nervosníma bílýma rukama, jež znají rozčilení hry a všechna něžná vzrušení přejemnělé lásky. Stejně bystrý jako pro výraz tváře jest jeho pohled pro chůzi a pohyb. V 16. století byly pohyby zaokrouhlené, majestátní. V 17. byly pathetické, vykládající. Tiché ohnutí prstu, pokrčení ramen, zběžné otočení hlavy stačí u Tiepola. Zcela nepopsatelná je vyzývavá gracie, s jakou vyzdvihují jeho ženy začasté vlečku svého tuhého brokátového šatu. Jen potomek prastaré, raffinované kultury, k jejíž připravení bylo potřebí mnohých století, mohl míti takový smysl pro odstín.

A též této staré kultuře byl uchystán již hrob. Tiepolova činnost znamená jen »umírání krásy«. Není to nižádná náhoda, že líčil v jednom ze svých nejnádhernějších děl thema z doby úpadku Říma. Neboť pro Benátky nastala podobná doba. Hautgout práchnivění, plavá atmosféra dusného a přece bledého podzimního dne rozkládá se na jeho dílech. Nejen z prastaré, ale z přezrálé, trouchnivějící kultury vytryskla, a i teď opět jako za dob stěhování národů, měl svět potřebí barbarů.

Ještě dvě desítiletí po jeho smrti v Madridě trval veselý smrtelný zápas starých Benátek. Oba Canalettové, Antonio a Bernardo, přišli ještě a zhotovili masku smrti královně Adrie, malovali ušlechtilou krásu benátské architektury, fantastický lesk kostelů, zvětralou nádheru paláců. Francesco Guardi přišel, opěval žhoucí svit, který rozkládá se na lagunách. Ověnčené gondoly mijí pohádkově jako za časů Carpaccia po zeleni kanálů; mramorové skvělé paláce zrcadlí své sloupy a balkony, své oblouky a loggie ve vlnách. Cizí vyslanectva procházejí se ve velké nádheře na náměstí Marka, pozdravována pyšnou benátskou šlechtou. Je to vše jako druhdy, jen že ne více zrakem realisty, ale zrakem romantika viděno. Neboť když Guardi tvořil svá poslední díla, padlo již dožectví.

I pilíři madridského zámku, kde Tiepolo, aristokrat vytvořil svá poslední díla, otřásal plebejský duch času. Podivné postavy, tupící a vyhrožující, zjevují se pod okny Alcasaru. Španěly, země slepé zbožnosti, nevěřila více, posmívala se inquisici, netřásla se více, když bylo jí vyhrožováno pekelnými tresty. Ano, jako vtip světových dějin to jest, že právě zde, ve středověké zemi Evropy, zrodil se bouřlivý pták revoluce. Po umění, jež bylo katoličtější než katolicismus, aristokratické a rytířské, následuje v Goyovi myslitelně největší odraz. Divoký plebejec, který valí ve svém mozku temné myšlenky volnosti, vplíží se do zdí Alcasaru, kde právě ještě meškal jemný Tiepolo. Skeptik, který ničemu již nevěří, maluje stěny chrámů, které kdysi zdobil Zurbaran. Selský hoch s býčí šíjí je portrétistou téhož královského domu, jehož dvorním malířem byl kdysi Don Diego Velasquez.

Goya maloval nejrozmanitější věci. Ve svých náboženských freskách paroduje Tiepola. Krásné paní koketují dolů s plafónu. Andělé roztahují nohy s vyzývavým smíchem. Jeho dívčí podobizny — zvláště proslulá dvojitá podobizna oděné a nahé Majy — náležejí k nejjemnějším aktům století. Na jiných obrazech jsou zachyceny výjevy z lidového života mohutnými tahy štětce: processí, býčí zápasy, žebráci, briganti. Jakkoli však dovede býti svůdným, když jej okouzlí kouzlo modellu — v podstaté není žádným malířem. Jeho obrazy jsou rychle spatřeny a rychle malovány, bez umělecké lásky a jemného procítění. On je vzbouřenec, agitátor, nihilista.

Již ve svých zobrazeních královské rodiny prozrazuje se jeho smýšlení. Je to jakoby se smál okázalé nicotnosti, která tu před ním stála; zlobil se, že musí malovat vznešené pány a dámy v tak slavnostních pósách, namísto aby je nechal, jako své anděly, roztahovat nohy a skákat přes ballustrádu. Všechny jeho podobizny mají cosi nezhojitelně plebejského. Jako syn revolučního věku odňal ubohým knížatům, kteří mu seděli, talisman majestátu a nechal je objevit se nahé před zraky světa.

Jeho rytiny ukazují pravého Goyu. Jen na takových listech, ne na olejových obrazech, mohl se projevit jeho divoký žár, jeho drsný, bouřlivý duch. Zběsilá, nehostinná fantastika tu vládne. Čarodějnice jezdí tudy na košťatech a bílých kočkách. Ženy vytrhávají oběšeným zločincům zuby. Lupiči rvou se s démony a trpaslíky. Mrtvý vystupuje ze svého hrobu a píše umrlčím prstem slovo nuda. Leč zášť k tyranům je převládající notou. Nic neujde jeho výsměchu, co platilo dřív za autoritu. V »Capriccio« řítí se se zuřivou divokostí na krále a magnáty, směje se kněžskému kabátu, který skrývá lidské vášně. V »Misères de la guerre« klade oproti válečné velkolepostí, kterou dřívější oslavovali, krvavou zkázu, za kterou koupena je gloire. Všude bojuje břitkou ironií proti despotismu a pokrytectví, proti domýšlivosti velkých a poníženosti malých, činí ze všech hříchů doby strašlivou hekatombu. Duní v jeho dílech temný hluk revoluce, jež mezitím otevřela svůj jícen.

Přel. Alf. Breska.

DIVADLO.

Šimáčkova hra »Jiný vzduch« byla provozována v berlínském Luisentheatru se značným úspěchem. Potěšitelná událost pro náš literární svět tak chudý na zahraniční styky, vzbuzující naděje, že i do Němec by si mohla proklestit cestu česká kniha a české drama. Kritika berlínská příznivě přijala velmi pěkně ředitelem Rosenfeldem inscenovaný a zdařile sehraný kus českého autora. »Jiný vzduch« provozuje se již asi po desáté, což svědčí, že i obecenstvu berlínskému se zalíbil.

LITERATURA.

Karel Teichmann: První světla. (Nakl. A. Steinhauser) Praha, 1902. Cena: K 1·20.

»Když hledal jsem svou duši, nalezl jsem přírodu,« nadepsal p. Teichmann svou knihu veršů. Dobrá! řeknete

*

si. Po tolika svazcích skleníkové poesie konečně zase příroda, buď vůně lesa nebo polí, svěží vzduch ať již horský nebo z rovin! . . . Jenom že, bohužel, při další četbě se vám celá ta illuse o lesích a polích, o vzduchu z hor a planin ztratí. Ne sice, že by autor nemluvil o přírodě.

Poslechněte si jen tyto verše:

Je zářná noc jak živá ambra dívčích ramen
modrých par sen veliký
se věší v jalovec;
a balšamový oddech vesnic jemně hořkne
teplou vůní arniky
a mdlého janovce.

Vidíte: »janovec«, »arnika«, »balšám«, »jalovec« — to vše se prohodí »živou ambrou dívčích ramen« — a máte před sebou konstrukci přírody našeho autora. Přírody neskutečné, falešné, jako ty umělé palmy, které naleznete v saloně zámožného měšťáka.

»První světla«! Proč právě »První světla?« Tážete se nadarmo, a nadarmo snažíte se vysvětliti tento název. Knize p. Teichmannově chybí silný vnitřní život, který by z každé básně činil vlastní uzavřený celek. Takto čtete sice verše, ale žádná neutkví vám v paměti, skoro žádná nerozlišuje se od ostatních, které následují. Ostatně to je nedostatkem skoro všech debutantů a já zapomínám, že jedním z nich je i p. Teichmann. Žádáte-li na začátečníku technickou zručnost — té má náš autor s dostatek. Ostatní přijde snad časem. Vzpomínám si při četbě jeho knihy na slova Sainte-Beuveova: »Dobrý program pro kritika: obnovovati věci zapomenuté . . .« Snad by to byl i dobrý program pro poetu. Realistické verše jsou dnes skoro zapomenuty. Pan Teichmann se k nim vrací, a neváháme přiznati, že »Píseň tiché radosti«, kteří patří k tomuto genru, je jednou z nejlepších v celém díle. Proč neobnovit zapomenutou věc, dát jí nového reliefu, učinit ji barvitější? Snad se p. Teichmann o to pokusí jindy, důsledněji a také s větším zdarem.

JUDr. Hugo Richter: Kollárova idea slovanská a náš program. Studie kulturně-politická. (Nákl. vlastním) Olomouc, 1902. Cena: ?

V posledním desítiletí, více než kdy jindy, cítíme potřebu ujasnit si a zdůvodnit naše nazírání na řadu otázek kulturních a politických. Nestačí již pouhý, třeba že horoucí cit, nespokojíme se jedině imperativem srdce. Je nutno nabýti určitého uvědomění, proč snažíme se realisovati ten který kulturní ideál zkoumati, je-li právě ta cesta, kterou jsme zvolili, správná ku dosažení jeho. Odtud tendence posledních let k historickému osvětlení půdy, z níž tyto otázky vyvírají, a ku kritice starších systémů, zabývajících se řešením týchže otázek. Poněvadž pak stále jasněji se poznává, že doba t. zv. probuzení je bodem, z něhož se vyvíjí celý náš dnešní národní život, je přirozeno, že většina zmíněných studií začíná analysou českého kulturního a politického života v Čechách na konci XVIII. a na začátku minulého stoletÍ.

Jde tu předně o to, vysvětlit »obrození« samotné, analysovati ideje mužů, kteří stáli při jeho kolébce, vyložit, jak se stalo, že tyto ideje měly v sobě tolik životné a životodárné schopnosti. Všichni autoři vracejí se tu vždy k stejným jménům: Dobrovský, Kollár, Šafařík, Jungmann, Palacký a konečně Havlíček. Českému čtenářstvu jsou známy spisy T. G. Masaryka: »Česká otázka« a Dra Kaizla »České myšlenky«, jež podávají dvojí výklad našeho »obrození«. Masaryk nalézá první náraz v idejích francouzského rationalismu, které, proběhnuvše humanismem a rusofilstvím Herderovým, daly vznik slovanskému cítění u nás, z něhož teprve během doby vykrystalisovalo se »češství«. Naproti tomu Dr. Kaizl přiznává sice vliv západoevropských svobodných myslitelů a Herderův, nevidí však stadia »slovanství« a dovozuje, že ze dvou výše jmenovaných vlivů vyplynulo »češství« bezprostředně.

Tento zásadní rozdíl třeba uvésti, abychom porozuměli dílku p. Dra Richtra. Autor jeho hlásí se ku stanovisku Masarykovu a vidí právě v Kollárovi nejtypičtějšího representanta slovanské ideje a prvního zakladatele slovanského politického programu. Sledujme jen postup idejí, dosažených v jeho práci, nepodrobujíce je kritice, k níž se nám tu nedostává místa:

Kollár stanovil slovanský politický program, t. j. těsnou vzájemnost rakouských Slovanů, opírající se o volnější vzájemnost Slovanů mimorakouských. Cítí malost svého národa ve velikém příboji evropských národností, a proto ohlédá se po pomoci, po posílení, jež nalézá ve velké ideji slovanské. Naproti tomu Palacký obnovuje pojem českého státního práva a tím zúžuje politický program Kollárův v program nikoli již slovanský, ale specielně český.

Pan Dr. Richter vidí v tomto kroku Palackého rozhodnou chybu. Neboť českým státním právem probudilo se prý znovu u Stavů vědomí jejich privilegií, a tím propůjčena byla šlechtě, živlu nepokrokovému, znovu úloha politických vůdců národa.

Jak vybřist z této chybné cesty, na niž zabočila naše politika? Tím, že se vrátíme nazpět ke Kollárovi, tím, že přes neutěšené poměry, které jsou dnes ve stycích slovanských národů v Rakousku, vynasnažíme se znovu upevnit jejich kulturní i politickou vzájemnost. »Je-li myšlenka slovanské vzájemnosti politické pro Slovany rakouské prostředkem záchranným, prostředkem spásy vzhledem ku jejich budoucnosti, — a jiného prostředku ku nápravě dnešního stavu nepodal a nepodá jim, protože nemůže, nikdo na světě, — pak žádná práce a také žádná oběť nesmí se zdáti marnou, zbytečnou a fantastickou, aby ideál slovanské vzájemnosti přiblížil se ku svému uskutečnění. Tak káže ne snad cit a citová fantasie, ale rozum se srdcem dohromady!« (Str. 64.) Tím končí p. Dr. Richter své essay.

Jistě tvrdý oříšek pro politiky tato slovanská vzájemnost, tím tvrdší, poněvadž při každém kroku potkávají se s fakty, které porážejí jejich naděje.

Brožura p. Dra Richtera je v historické části zpopularisováním theorií, které prof. Masaryk pronesl v »České otázce«. Právě proto bychom si přáli, aby autor sepsal toto dílko, jež jistě určil širokým vrstvám čtenářů, slohem přístupnějším a méně odborným.

Doufáme však, že »Kollárova idea slovanská a náš program« nalezne i tak hojně čtenářů. O. Theer.

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

Pan Gabriel Mourey, vedle Camilla Mauclaira nejsympatičtější representant nové kritiky francouzské, jenž pomohl organisovati výstavu moderního umění francouzského v Praze, promluvil o své pražské návštěvě krásně o Puvis de Chavannovi. Jeho konference zářila duchaplností, byla vroucně procítěná a při tom jasná, prostá, vzletná. Bohužel, naše listy mlčely o této zajímavé a vzácné manifestaci umělecké. Pouze »Národní Listy« jí věnovaly článek.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumira« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumira a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumira« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

LUMÍR

ROČNÍK XXX. 20. ZÁŘÍ 1902. * ČÍSLO 35. *

Z BÁSNÍ BOHUSLAVA KNÖSLA.

ŘEKA SNU A SRDCE BÁSNÍKOVO.

O řeko mohutná, jež nespoutána se valíš
a v změti myšlenek v balvany ztuhlých
proud zlata žhavého tříštíš
v hvězd roje pršící temnotou věků!

Pod okny poetů učených příliš
svůj hučíš dunivý hymnus,
však oni nechápou tebe,
knih přežvykujíce litery mrtvé.

Však srdce básníka, jež poletuje si volně
na svého rozmaru hrajících vlnách,
tvých peřejí jato jsouc písní
se zamyslí lehce a zůstane státi.

V něm ozvěna věků s tvým rhytmem se pojí
ve paprsků tance jásavé písně,
by vše to zblednouti smělo —
ach, třeba jen před krásou venkovské dívky.

HRA ŽIVOTA.

Ta síla neznámá životem zvaná
v své strhne víření pár nicot tak jen
a zjevů přívalem chví se již brána,
kde v hutnou skutečnost přechází sen.

Králové, ženy, jepice, palmy
mihnou se vzduchem na chvíli krátkou,
slyšet je kletby, vroucí též žalmy,
klid jichž se klene nad srdcí hádkou.

Nad širým mořem motýli letí,
myšlenky snílků, prchavé touhy,
modlitby starců, úsměvy dětí
provází zbožně let jejich dlouhý.

A lehký závan jen, všechno se ztrácí
v prostoru bez konců zejícím v dál,
jak v poušti azuru zbloudilí ptáci,
jež někdo vyplašil z pradávných skal.

VÍRA.

O hvězdo líbezná a přece silná tak
jak slova planoucí, jež přes rty prorok pouští,
by duše zdrcené povznesla do oblak
a zhynout nedala žíznivým chodcům v poušti —

já tebe nepoznal, když ponejprv tvůj blesk
nad chaos zmítaný jak pozdrav dobra vzplanul
a mlhou vášní mých v mé duše pronik' stesk
a jako milosti posvátná krůpěj skanul.

Však jak jsi zhasla jen, já na ráz pochopil,
že prvek andělský, jenž ukryt dřímá v duši,
své vůle vzplanutím hráz temnot prolomil
a mečem z démantu var slepé hmoty ruší.

Než ty jsi zašla již a když jsi po letech
zas náhle vzplála mi, já zas nepoznal tebe
a v chtíčů nezkrotných — jak ve vězení zdech —
svou hřivnu utrácel a kalil svoje nebe.

Však dnes již tebe znám a vím, že v srdci mém
— ne ve prostoru kdes — průsvitným ohněm hoříš
a v bídy záchvatu co mřelo stokrát zlém,
svým jasným úsměvem ty po sté znovu tvoříš!

BABÍ LÉTO.

Tys opět zde, ó měkká jeseni,
ocúnu fialový tón
jež necháš prokmitat v luk zeleni
a věštíš s úsměvem svůj skon!

Pod nebe tvého jasnou bledostí
mi něžný smutek rozkvétá
nad ulétnuvší chvílí radosti
a jako perleť duhou hrá.

Tu jako v kocábce můj křehký cit
na babím létě pluje výš,
by zřel, co mohlo příliš krásným být,
však více nevrátí se již.

PODZIMNÍ MOTIVEK.

Má láska je jak šumný keř,
jenž větrem jat, svou píseň šelestí,
tak snivé vždy a plný dum,
však v růží zář nemůže rozkvésti.

A nerozkvete ani též,
neb zvadne října dotekem
dřív nežli poupě nasadí
a zarosí je sladké mdloby snem.

A byl přec pro květ určený
ten keř, jemuž tak těžko rozkvésti,
a celá jeho výmluvnost,
že zvadlým listem smutně šelestí.

V STARÉM PARKU.

V parku starém zpuchřelá Venuše stojí
rozšlehaná větrem a deštěm,
nežli socha více již kámen.
Věru sotva kdo by dnes poznal,
ten že kámen byl genia ohněm
odechnut kdysi!

V prostor široký, v neznámo kamsi
křehounký krásy jev prchnul,
zpustlo jedno ze sídel jejich.
Ona si kvete v místech teď jiných
dívčí mladosti, souhvězdí leskem,
zde pozůstalý však mluví jen smutek.

VRATISLAV TŮMA:

FANTOMY.

ZDAŽ NEJSOU SNY ZRÁDCI
NAŠEHO NEJTAJNĚJŠÍHO CÍTĚNÍ . . .

I.

Jest na jakési veliké hostině v šumném, ozářeném večeřadle; jest tam i Ona, ale tak jemu vzdálena, vždy v jiném sále, na jiném místě, že ani jediný její pohled nemůže zachytiti.

Neví, jak se sem dostal, zdá se mu, že odněkud z dáli přijel a musí opět za chvíli odjeti. Myšlenka odjezdu činí ho nervosním a nešťastným v tomto bezstarostně bavícím se kruhu lidí, jež nevolají žádné povinnosti, již vyjdou odtud prosti starostí, plni lehkého opojení. Ona jest tu se svojí přítelkyní, zlým demonem a škůdcem jeho lásky.

Mají tolik odvahy, že usedají přímo u něho.

Hledí na Ni němě, tiše, pátraje, co opět chce, zamýšlí tato žena, jež pobrala mu již vše, vše, co bylo na něm lepšího, lidského? . . . Ucítil bázeň před Ní, a aby ji skryl, na rychlo ač ku podivu klidně jal se psáti něco na lístek, k podpisu mu někým předložený . . .

Ona vzala jeho rukavičky, jež zapomněl ve zmatku se stolu sejmouti a pohrávajíc jimi — náhle je dlouze, polovášnivě, polozbožně — políbila . . .

Cítil, že něco se v něm shroutilo, prasklo! — Snad jeho vzdor — opovržení?

— — — — — — — — — — —

Pohlédl na Ni a přemáhaje slzy, nevěda co mluví, pravil: »Co činíte? Pro Boha!!«

Usmála se naň tak divně a — položila hlavu na jeho rámě . . .

Hlavy jejich splynuly, vlasy jeho i Její se splétaly jako kdys za šťastných, ztracených dob, o nichž myslil, že nevrátí se více.

»Nebylo Ti líto nikdy toho, že Jsi mne zahubila?« tázal se dojat a blažen k bezvědomosti okamžením té chvíle.

Zakývla jen hlavou jakoby mluviti nemohla.

»Jest rovněž dojata, že není s to promluviti!« pomyslil si on a ještě šťastněji bylo mu, že ona cítí lítost nad svým činem. — A zdálo se mu,

že neznámý, nevídaný jas je obklopuje, že plynou sami kdes v oblacích, tak lehcí, krásní, čistí a vzdušní, plni lásky a vlídného odpuštění, že vše to hrozné, co událo se mezi nimi, bylo těžkým snem, zkouškou — chimerou! — — — —

Leč v tom vyvinula se z jeho objetí a beze slova chystala se odejíti.

Týmž okamžikem připomněl si, že musí se vrátiti zpět, do svého působiště, teprve nyní bylo mu podivno, jak se zde, tak daleko, až u ní ocitl a opět napadlo ho, že musí večer vlakem někam daleko odjeti.

»Mohu Tě uzříti ještě?« tázal se Jí prosebně, »musím zas pryč, musím od Tebe, má duše!« zoufale zvolal pod tížícím vědomím povinnosti a neúprosné skutečnosti.

Zavrtěla hlavou na znamení odporu a — zmizela v davu hostí.

Odcházeje viděl Ji, ana kráčí se svojí přítelkyní, jež tak hrozné zásady Jí vštěpovávala a s níž se vzdor jeho prosbám stále přátelila.

Kráčejíce kol něho, vyměnily spolu umluvený pohled, její přítelkyně na něm přivřenými zraky utkvěla a Ona — Ona vyzývavě pravila: »Stálo to za to! Zaplašila jsem nudu výtečně!«

II.

Zdálo se mu té noci, že stojí v jakémsi chrámu, připomínajícím mu poněkud onen, v němž spatřil ji poprvé. Kolem lidé, s výše zvuk varhan, budící v něm starou náladu dětství, kdy ještě věřil v Boha, dobro i lidi. Stojí, pozoruje tenounký proužek dýmu, vystupujícího z kaditelnice, bezmyšlénkovitě hledí na světelné paprsky, proudící sem barevnými skly oken.

Náhle uzřel Ji — Ji před sebou.

Stála před ním sotva na dosah. Nemohl říci, jak sem přišla, kdy se zjevila. Ale byla to Ona, již tak dlouho neviděl, od níž byl odloučen. Chtěl v mysli přelétnouti celou tu dobu, ale nemohl si ji nikterak jasně uvědomiti. Připomenul si ovšem některé výjevy — z divadla, plesu, jakéhos koncertu, ale nevěděl, kdy bylo to, proč tam šel, co se tam hrálo i dálo . . . A právě tak neuvěřitelnými připadaly mu spousty práce, již za tu dobu den ze dne vykonal. — Ano! pracoval, chodil, myslil, cítil, leč to vše jako mimo sebe! Podivil se teď náhle, jak to celou tu dobu žil — nežil vlastně. Zdálo se mu, že bylo to včera, předevčírem, co stihla ho tato pohroma, co povrhla jeho srdcem, vysmála se jeho slzám, vrátila psaní jeho zpět nečtená . . .

Hluboká musila být tato rána, když dnes, po tak dlouhé době stejně krvácí jako tím okamžikem, kdy byla zasazena — —

Hleděl, patřil na Ni z počátku jen s údivem. neschopen naprosto nějakých citův; pak nevýslovná sklíčenost, úzkost objala ho.

Jako tam tím oknem vrhá sem v šero slunce své paprsky, tak i z Ní vychází něco takového, ale temného, mrazícího.

Ach, vždyť to není Ona, toť jen její stín, její přízrak! Vždyť Ona není tím, čím ti bývala, Ona nemiluje tě více, necítí pro tebe ničeho, nemá pro tebe vzpomínky ni slzy, jest pro tebe cizí — jakoby jste se nikdy, nikdy ani nepoznali.

Stojí vedle tebe, ale mrtva, ano, mrtva pro tebe! Toť není ta, již jsi tak miloval a — Ona kdysi tebe! — A zdálo se mu, že jest bledší v líci, oko Její že září tichým, nebývalým leskem... tělo její jest průsvitným, chladným a v těle tom — ó, Bože! — není žádného srdce.

Bez srdce, bez srdce, s temnou dutinou v prsou stojí tu Její bytost, pouhý obraz Její, soška kamenná . . .

— — — Pohlédl na bílé, kdys tak milé hrdlo této zemřelé pro něho již. Ó — a cítil, cítil, že vše kol něho kolotá, pilíře chrámové kymácí se a šílenství stoupá mu v hlavu; cítil, že ruce jeho chvějí se křečí, že hrdlo to chladné, pyšné a zpupné vyzývá ho, aby obemkl je a — zardousil, rozdrtil za vše ta slova, jež z něho co jed v duši jeho kanula.

A zdálo se mu, že učinil tak, že svírá již krutými, silnými prsty to studené, nemilující tělo — aj! a hle — vidí ne bolest, odevzdanost, výčitku — ale starý vzdor a úsměšek ve zmírajícím jejím oku, necítí oné rozkoše, jež spíjí vraždící — leč poznání zločinu, záplava studu a prudké lítosti oslabuje jeho ruce — on pouští šíj své oběti, vzal Ji pod pažemi a skloniv se — s pláčem políbil Její čelo: »Ach, vždyť jsem Jí nechtěl nic učiniti, vždyť to jen hnusný sen!« zvolal, lkaje, »vždyť Ji tolik — tolik posud miluji!«

III.

Jak ocitl se zde, v tomto podivném stavení uprostřed širých, zasněžených plání? Jest v nádraží — zapadlé horské boudě, v domku železničního strážníka, jenž poskytl mu za levný peníz přenocehu? — Nedovede říci. — Z dlouhé cesty nahromaděné dojmy a obrazy matou se nyní a s potlačeným steskem i bolem omamují jeho mysl.

A venku vítr hučí, otřásá celým domkem, metá spousty sněhu do řinčících oken.

Opustil tam ty milé, známé klíny kraje obetkaného pověstmi a písněmi mateřskými, aby zaměnil je za jiné, cizí. A jakkoli cítí bázeň před neznámým osudem kdes v cizotě a po vlasti větší touhu, než kdy jindy — namlouvá si, že takto jest vše lépe.

Přiložil do nízkých kamének, jejichž zář osvětluje to nízké prostranství, chudé lože, kožich a vak, skrývající celé jeho jmění — jeho všecko — a zahleděl se oknem ven do bílých, šedavou ob-

*

lohou lemovaných polí. Vítr tam honí sníh vzdušnými víry, nahoru, dolů a zas v tažných mihavých proudech po zemi, a pak kamsi v dáli — právě vše jako v tom jeho žití . . .

Hrůza celého života, nad nímž přimhuřujeme tak často oči, jakoby rozšklebila se na něho tímto oknem do pusté té jizby obrazem té nevlídné, bezejmenné krajiny.

Uzřel tam jako v propasti nějaké svoji zničenost, bezcennost; a pojala ho závrať samým nad sebou Kam to dospěl, proč žije, co chce počít?

Nevěděl.

Nežije pro nikoho, prchá před vším živým, netěší ho práce, nehřeje ho láska, necítí více žádné touhy kromě oné, jež štve ho sem tam světem. Vzpomněl si, že býval kdys nešťasten, že plakal a si zoufal. Nyní již toho nedovede Necítí, nepláče, netouží po smrti, ale ani po životě, nepřeje si ničeho, nedoufá v nic a nezoufá nad ničím. Kdož ví: žije-li vůbec, či zemřel někdy již, a toto má býti snad ten nový, posmrtný život, o němž vždy pochyboval!?

Nedovedl se upamatovati, že by byl zemřel kdys — bázeň před nesmrtelností sklíčila jej.

— — Opět žíti, opět žíti!

Nač byly ty zápasy, útrapy hrozné, pochybnosti, vítězství a rány krvavé? Krev z nich odešla, ale vědomí posud straší, v prsou vylito, ale lebkou bzučí myšlenky jako obletující mouchy!

— — — Slyš! Zahučela krbem meluzina jako vlna smyčců velkého orchestru a s ní — jakýs hlas zvolal — jeho jméno venku! Jeho jméno!! — Zde, v cizině, kdež ho nikdo nezná!

Vzal se stolku nízkou, otlučenou lampu a stanul, nedýchaje, u dveří.

Což ani teď nebude míti poklidu?!

Otevřel dvéře ven do zasněžené, opuštěné krajiny. Uvízly temným nárazem o cosi tuhého . . . Pozdvihl rudě planoucí lampu nad hlavu a popatřil do sněhu, v němž zatemnělo se bezvládné čísi tělo. Posvítil blíže — až k tváři tohoto neznámého.

Lampa zlomila se mu v ruce, sklo z ní sřítilo se do sněhu.

— Ona! — V bídné cáry oděna, zbloudilá, tuhnoucí — leží tu u jeho dveří! Zde! —

Nenaplnil ho lidský úžas tohoto poznání. Odnavykl si již vůbec něčemu diviti se — a pak — tolikráte volalo v něm cosi, že musí se s Ní ještě někdy setkati. — Ale takto? —

Poklekl do sněhu a chráně ji prsoma před sněhem, objal bezvládné její tělo a šetrně vnesl Ji do sychravé, temné světnice, ozářené ohněm krbu a odleskem sněhu tam z venku Vzpomenul, jak někdy přenášeje Ji — tu samu — přes potok, chvěl se jako v zimnici dotykem Jejího těla.

Složil Ji na lože své a při matném tom svitu obhlédl celou její postať.

Hle, nyní jsou zde sami, sami dva tu spolu, vzdáleni všeho světa, všeho, což je dělívalo! Ano, tu není více žádných překážek, ohledů, tužeb, slz ni výsměchu!

Kde to jest, že opuštěnost zdvojnásobuje se Její přítomností na místě bývalých radostí a omamných rozkoší? — Sestárnul tak a sešel, či není více člověkem a vášně jeho zanikly s ním zároveň? — —

Vlil v Její bezbarvá ústa něco vína, vzal Její ruce do svých a ohříval je vlastním teplem. On. Pak vložil na Ni kožich a pokryl s něhou celé Její tělo, šíji, ruce i promočené botky. A znovu zkoumal, urovnával, hladil a podkládal cípy a záhyby, jakoby cítil sám za Ni ten chlad a mrtvo.

Usedl u Její hlavy a zahleděl se na Ni.

Patřil na Její bědné, ubohé tělo, prošlé neznámými mu útrapami, na bledou líci prosvitující jemné žilky, na vlas, mokvající sněhem.

Poklesla a byla zavržena? Milovala a byla oklamána? Ztratila rodiče a upadla v bídu — či strhla v ni své nejbližší sama za sebou?

Dotýkal se pohledy Její líce, Její prsou, zvolna, nepravidelně oddychujících a každý ten vzdech dopadal těžkou ranou do jeho nitra Ach, jak miloval kdys toto tělo, každou nepatrnou součástku na něm, každý vlásek, každý pohyb jeho, jeho vzdech — a nyní hledí na Ni s palčivým sic bolem, hlubokým soucitem, leč prost vší té bývalé lásky, o níž domníval se, že jest nekonečna.

Ach, jak byly krásné chvíle ty, kdy zoufal si při pomyšlení, že Ona nemiluje ho víc, nemyslí naň, nevzpomíná ani! — Nyní necítil ničeho z toho již — hleděl na Ni toliko pohledem anatoma, Samaritána — nikoli pohledem milence.

— — — — — — — — — — —

»Jsi tak povrchním, že ztratila pro tebe vše, protože ztratila na kráse a vznešenosti, že poklesla?« otázal se zlobně svého srdce.

»Nikoli,« oddechlo toto, »ale i srdce jest s to zaujati místo soudce nad prolitou kdys svojí krví!«

»A nemůže-liž odpouštěti?« namítal zas on.

»— — Ono odpouští, ale — nemiluje více!«

Otřásl se hrůzou, patře na předmět zmizelé, jakoby utonuvší své lásky.

»A není-liž to falešná hrdost v tobě?« tázal se duše své, ruce spínaje.

»Nikoli! Což nevíš, kolikrát jsi hrdost svoji pro Ni podložil?« zašumělo cosi v jeho nitru.

Srdce i duše jsou Jí odcizeny. Pokořeny, odkopnuty kdysi Jí, odvrací nyní svoji tvář.

Ale ještě cosi sklání, vábí mne k Ní.

»Dej! Učiň Jí dobře! Pomoz!« volá v něm stále něco.

Hledí na Ni a slzy oslepují jeho oči

To soucit člověka — či zaúpění staré lásky?

— — — — — — — — — — —

Jak dlouho seděl u lože toho? Nadešlo ráno, šeřilo zdlouha.

Spustila se nová vánice sněhu

Pozdvihl hlavu a — uzřel Ji státi před sebou.

Stála s očima k zemi sklopenýma, s rukama podél těla spuštěnýma.

Povstal i on a hleděl na Ni, dlouho, dlouho utkvívaje zrakem na ubohém Jejím těle, jakoby pro vždy i pro ten život tam na onom světě chtěl si zjev Její zapamatovati.

»Jsem tvá!« zaševelilo z Jejích rtův.

— — — Byl by dal znovu vše, co byl již v životě ztratil za to, kdyby mohl Ji, teď, ještě jednou milovati jako kdysi, kdyby mohl přivolati jediný záchvěv té lásky, něco z těch uvadlých májů té veliké lásky!

Běda, tak lhostejna, tak cizí jest mu jako již vše na světě! Právě nyní, kdy není více bohata, vznešena, ni hrda ani bezcitna!

Ni co ubohou, zničenou, opuštěnou nemůže Ji milovati již!

Hle! Jest něco strašnějšího nad vše bolesti v žití! Jak sladkými byly ty dřívější boly proti této hrozné lhostejnosti!

Pohlédl na Ni s poslední nadějí vssáti z Ní v sebe cosi oživujícího . . . Leč místo toho jakoby úsměšek nějaký zkroutil jeho ústa. Šlehlo mu hlavou, že běhal kdys za ženami, jež aspoň podobností chůze mu Ji připomínaly . . .

Směšno mu již to, čím dříve se opájel!

Co nyní ještě? Proč a pro co dále žíti?

Myšlenka tato jako teplá vlna zahřála jeho mysl.

Myšlenka o činu — —

— — Konečně!! —

— — — — — — — — — — —

Pustil její ruku, již nevědomky svíral, sklonil se k svému vaku, sáhl do postranní zásuvky. Vyňal odtud svazek bankovek — své vše.

»Více nemohu Ti dáti!« pravil, podávaje Jí toto.

Pohlédl ještě jednou na Ni, usmál se Jí vstříc truchlým úsměvem a zahaliv se v kožich, vyšel ven do sněhové, nedozírné pustiny.

Nahmátl v kapse studenou hlaveň zbraně — bylo mu, jakoby potají stiskl ruku nejvěrnějšího přítele — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —

— Mráz ho rozrazil až do srdce — bílé pláně zčernaly mu před zraky.

VÁCLAV HLADIK:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)
Pokrač.

Makovec, tichý a snivý, nedotčený všedností zevního života, z něhož pro něj existovala jen zbožňovaná krása paní Bílkové, stiskl srdečně ruku Voldanovu při rozchodu. Teď, když si byl jist lásky své kapriciosní a chytré přítelkyně a kdy žárlivé podezřívání usnulo v něm, pociťoval sympatii k Voldanovi, k bývalému milenci jejímu. V té sympatii bylo mnoho závisti, ale též mnoho úcty.

Voldan zamyšleně zvolna se ubíral domů Za mostem na nábřeží místo na Kampu obrátil se k Smíchovu.

V pusté, tmavé pobřežní ulici slabě se tetelil ve větru svit lucerny. Veliký. teskný smutek sevřel jeho mysl, když kráčel úzkou, křivolakou ulicí kolem zdí zahrad a omšelých průčelí starých domů, kudy tak často chodíval s Mínou. Před barokním domem botanické zahrady se rozevírá ulice k řece. Vltava hučela, jez ve tmě se bělal svými zpěněnými vlnami.

Často zpíval jim jez vážný chorál, když doprovázel ji domů po večerních slastných chvílích v malém domku na Kampě A teď zdálo se mu, že v těch zvucích prudce se ženoucích vln ozývají se divoké výkřiky, stenání, vzlykání . . .

Nevěděl ani, jak ocitl se na nábřeží pod domem jejím. Byla tma v oknech. Jistě již spala. V jejím pokoji bylo zastřeno okno, odkud mu hodila dvě růže, žlutou a rudou, dvě růže z kytice Wollnerovy.

Voldanovi bylo, jakoby se loučil se vší krásou, poesií, radostí a láskou života svého. Tragicky otřásla jím rána a hrozné zklamání, ale urputně a tvrdě se postavil proti osudu.

Ale cítil něco nesmířitelného, divokého a zoufale trpkého. Miloval ji příliš. Nebyla mu jen rozkoší. A přece musila se státi jen krásnou, exotickou episodou v jeho životě, v životě muže, jenž příliš mnoho miloval . . . Bojoval mocně v sobě. Přesvědčoval se, že tuto episodu musí přejíti lehce jako všechny podobné dřívější, že nemůže býti mu ztroskotáním a pohromou. Žena, láska je osudem, je cílem mužů, kteří jsou povah hysterických, nebo kteří nemají většího poslání a účelu na světě, nežli poslání samce, rozplemeňovatele. Každý muž pracující, tvořící, žijící pro vyšší cíle, mající větší ctižádosti, toužící po moci, vládě, slávě, sloužící idei, lidstvu a svému sobectví superiorního tvora, musí býti zcela silným a ženu si podrobiti třeba jen pro chvíli rozkoše

nebo ji učiniti přítelkyní a spolupracovnicí celého svého žití, ale nikdy jí nemůže podlehnouti.

Voldan hledal útěchy, posilnění ve svých reflexích. Dlouho se toulal do noci a když přišel domů, dlouho nemohl usnouti. Z podušek vanula vůně jejích vlasů . . .

XX.

Na ulicích objevily se velké plakáty, ohlašující nový koncert slečny Míny Havlenovy. V novinách, v hlučných reklamních notickách se oznamovalo, že mladá, slavná umělkyně se rozloučí s pražským obecenstvem před svou velkou cestou po Evropě, již řídí sám proslulý londýnský impressario Crockney.

Voldan neuzřel Mínu několik dnů. Psala mu něžný lístek, stěžovala si na práci, zkoušky, starosti s toaletami, psala mu jako obyčejně. On se jí rovněž omluvil Byl skutečně velmi zaměstnán v posledních dnech. V horečné, vášnivé činnosti zapomínal na Mínu. Upravil své poměry finanční. Bilance byla ovšem zlá po katastrofě. Byl již skoro bohat. Teď neměl nic. Ale svůj domek na Malé Straně přece zachránil pomocí půjček, které mu zprostředkoval dr. Bílek.

Voldan chystal se k velkému útoku. Za několik dnů bude zahájeno sezení sněmovní. Byl odhodlán vystoupiti rázně ve prospěch stávkujících. Již se ohlásil v úvodním článku ve »Svobodném národu«, kde prudce se obořil na uhlobarony, bursiány a velkoprůmyslníky. Článek vzbudil pozornost. Bylo to první znamení obratu. Socialistické listy jej otiskly.

Krulišovi podařilo se najít Bulíře a získati jeho pamflet proti Wollnerovi.

Bulíř nechtěl se vrátit do měšťácko-liberálního listu. Pohrdal tím lživým, pokryteckým světem, jemuž dříve sloužil. Byl osamělým divochem. Ale Kruliš dotkl se jeho samolibosti bývalého literáta, umělce. Tak vzletně, ohnivě psaný článek nesmí zapadnout jako obskurní leták.

»Nevychrstneš přece tu vroucí lávu ze škopku! Musíš ji metat vysoko z jícnu sopky . . . potřebuješ velký žurnál . . . použij ho bez skrupulí, když může sloužit dobré věci, tvé věci.«

Bulíř se dal konečně přemluvit Kruliš jej ujišťoval, že jejich žurnál nyní pod vedením Voldanovým změní barvu. Bude modernější a pokrokovější. Voldan je nový, silný muž a ví, co chce.

»Půjdeš s námi?«

Bulíř pohodil hlavou odmítavě a odvětil pouze:

»Ne. Naše cesty se nadobro rozešly.«

»Kam vede tvá, blouzniveče?«

»Vaše k frázím, má na opačnou stranu «

»K skutkům?« usmál se žurnalista a pohlédl na básníka soucitně.

— — — — — — — — — — —

Voldan měl před sebou rukopis Bulířův a pročetl jej chvatně.

Náhle zaznělo lehké zaklepání na dvéře.

Voldan vyskočil od stolu. Dech se mu zatajil. Věděl, kdo to klepe. Stísněným hlasem řekl: »Dále!«

»Co chceš?« vyrazil ze sebe Voldan s mimovolnou drsností.

Mína odhrnula závoj a úsměv jakoby se zalekl na jejích rtech. Pohlédla na něj pronikavě a řekla:

»Jdu se rozloučit «

»A tak . . .«

»Prosím tě, co je ti, hledíš na mne tak divně Víš přece, že jedu do světa . . .«

»Šťastnou cestu!«

Přistoupila k němu. Jeho ironický tón ji šlehl jako bič.

Stáli proti sobě chvíli mlčky. Bylo cosi hrozivého v tom napjetí. Mína již tušila.

Voldan ji viděl tak krásnou, vábnou, svůdnou. Byla to již žena a ne dívka plachá, podivínská, rozmarná, kterou poznal před rokem.

Všechny touhy jeho vášnivého milování zjitřily se v něm. Pomyslil si: »Přišla se rozloučit.« Ještě poslední setkání. Mohl ještě zlíbat ty rty svěží a žhoucí, ssát její vonný dech, svírat v objetí její pružně vnadné, mladistvé tělo. Mohl ji naposledy ponížiti tím objetím a říci jí: »Byla's mou a já tebou pohrdám, prodala's svou lásku Wollnerovi.« Představa té mstivé a nízké rozkoše na chvíli jej pomátla, ohněm prolila se v jeho žilách. Ale opanoval se. Nenáviděl ji a miloval ji příliš. Byla jeho milenkou, ale nikdy jeho kurtisanou.

A brutálně přerušil mlčení:

»Já vím všechno, vy jste maitressou Wollnerovou. Co u mne chcete?«

V jejích černých, jiskrných, duší prozářených očích zahořela krása vzdoru.

»Maitressou! Jaká to podlost!«

Zasmála se pohrdavě:

»A kdyby! Co by vám bylo do toho!«

»Míno!«

Pozvedl ruce. Tvář jeho zbrunátněla a jeho rty se zachvěly. Chtěl ji popadnouti, zardousiti, rozdupati tu vzdornou, nezkrocenou, divou ženu, jež se proti němu vztyčila jako vtělený vzdor a pýcha vítězného ženství. A v něm vzbouřila se drsná panovačnost muže, jenž ji láskou svou pokořil a sobě podrobil. Teď vymknula se krásná kořist a byla volná.

Poznal na ní, že čekala vášnivý výbuch vzteku a žárlivosti. Snad by jí i to bylo rozkoší.

Těžce oddechoval. Strašné utrpení zalomcovalo celou jeho bytostí. Ale ovládl se. A tiše, bezpřízvučným hlasem pravil:

»Odpusťte, slečno. Mně nenáleží vás odsuzovati, vám něco vytýkati. Musím vám býti vděčným za vše krásné, co jsem s vámi prožil.«

Uklonil se a ustoupil poněkud. Byl velmi bledý.

Mína utkvěla na něm dlouhým pohledem. Z očí jí vytryskly slzy.

»S Bohem,« zašeptala a obrátila se ke dveřím.

»S Bohem. Buď e šťastna . . .« a doložil po několika okamžicích: »Způsobila jste velké zlo. Učinila jste největší bídnost, zničila jste milující duši. A jej zničím, ubiji, dokáži vám, že jsem silnějším . . .«

Pozvedla hlavu. Oči se jí zaleskly jako kočce ve tmě Voldan nechápal ten pohled plachý a zdivočilý.

Kráčel za ní. Otevřel jí dvéře v předsíni. Doprovodil ji mlčky po zahradě až k malým, žlutým dvířkám. Poklonil se jí — a naposledy vyklouzla z dvířek štíhlá postava Mínina.

Zvolna se bral zahradou. Srdce mu umíralo.

»Konec . . . Konec . . .«

Všechny stromy a keře rozšuměly se vzdechy vzpomínek, všude viděl ji, jen ji.

Teprve po dlouhé chvíli probral se z hlubokých, trudných myšlenek a zpozoroval, že sedí na kamenné lavičce pod rozbitou barokní sochou s načmárnutými verši anglického básníka: »Věc krásy jest rozkoší pro věčnost . . .«

A v zasmušilém, ztupělém vzepření, ztopoření vůle vrátil se do svého pokoje, ke svému stolku a pracoval až do večera.

— — — — — — — — — — —

Když vyšel Bulířův článek proti Wollnerovi, po celé Praze nemluvilo se o ničem jiném. List měl trojnásobný náklad. Majitel si liboval, že přes odpor Hromasa a jiných poslanců strany přivolil k návrhům Voldanovým a postavil se na stranu radikálů a socialistů.

Mezitím dospělo v uhelném kraji k velkým výtržnostem. Továrny byly zpustošeny. Vojsko střílelo do lidu. V Praze se ozývala ulice demonstracemi. Rudé prapory zavlály nad massami, v nichž doutnaly jiskry revoluce.

A stalo se něco neočekávaného, co způsobilo ještě větší sensaci, nežli článek Bulířův.

Na ostrově Střeleckém byl svolán velký meeting dělnictva. Několik tisíc mužů a žen s rozvášněným nadšením poslouchalo řeči svých vůdců a poslanců. Vandas svou náruživou výmluvností byl pánem toho davu, toho živlu, jejž mohl rozpoutat v bouř. Povstal a oznámil, že jménem poslanců svobodomyslných, zastávajících ideu všeobecného práva hlasovacího a jiné hlavní požadavky dělnictva, promluví občan Evžen Voldan.

Dokonč.

Josef K. Šlejhar:

PEKLO.

Z CUKROVARU.

Pokrač.

Něco, pro co není pozemského označení, zatemnělo mu na duši, jako neproniklá chmura rozejde se oblastí světla. Zatemnělo i vůkol jako v náhlém soumraku, bylo vůkol náhlé propadání, bezmezná příkrost stavěla své hráze. Jas lásky, v níž vše dovedl utěšiti, zanikl v bezednosti jakési náhle se přivalivší spousty. Nezdálo se být ničeho v těchto temnotách, jen rozpoutání nekonečné trýzně a jakési zasažení trudu v neobsáhlosti zatracení. Stíny utrpení a smutku tak těžké a neproniklé jako záplava podzimního soumraku ploužily se a kladly tímto údolím černým. Nezdálo se tu být ničeho mimo ony hroby strašně mlčelivé, očekávající jistě v ústraní pecí tam dole v těch pobočních propastech. Nezdálo se tu být Boha, nebe, nesmrtelnosti — toto všechno jen u takovém vzdálení, které jest opuštěním navždy. Bohem a hlásaným jeho milosrdenstvím zdálo se navždy opuštěno toto dětství, na něž již jen strašné mlčenlivé hroby čekaly naléhavě. Neb vše je hrobem v těchto místech, jest záhubou každá částice vzduchová, každý prášek, každé dotknutí a vdechnutí — nezbývá tady Boha a jeho milosrdenství pro tyto katanované oběti!

A mlhy jaksi zhoustly kolem něho, ty bílé morové páry skládaly se v neproniklé oblaky, nic jimi nevysvitlo, nevytanulo. V nich jen dálo se jakés širé potácení jeho duše nikde nezachycované, děsivě vypjavší se v jakýs chaos bezmezna. Vypjalo ho tam do bezmezna mimo vlastní bytost, z níž jakoby nic nezbývalo, mimo všechno to blízké naplnění štěstí jejího. O, co tu byl ráj, vysnění vší touhy zasáhání všech těch tuch nesmrtelnosti, nekonečnosti, blaha vyvírajícího kams v hvězdný úděl, vše toto připravující se skonání rozkoše, v níž omamnost rozevírá náruč svou — co vše tu značilo nacházejíc se v údajích tohoto světa, těchto míst, těchto oblastí života, v tomto bdění, jež jest zatracením!

A dále táhla vozíků řada jako nekonečná, vyvíjející se ze sebe v posupnosti zejivé tragiky, jakoby ze všech míst země sbíralo se k tomuto průvodu strašnosti vše, co propadalo údělu hoře vší lidskosti. A jakoby nekonečnou míru hoře

tohoto hostilo toto pozemské údolí, z něhož milosrdenství Boha bylo odešlo A on, kolem něhož průvod onen se ubíral, stál zde jako u zlopověstnosti, on, neomezený zde pán a velitel, plnomocný vykonavatel vší té drtivé spousty, která zotročila lidskost, mládí, svobodu, rajský úděl přirozenosti, uvrhajíc vše v bezmeznost temnot otroctví, on, spoluvykořisťovatel, spoluzločinec, spolurouhač a spolunásilník, v jehož souboru přispění vše se toto dálo, stál zde, němě pohlížeje, leč v tom zněmění jakoby drásala muka výčitek. Hřích a zločin jeho duše a svědomí ubíral se to kolem něho, rozpjat v černém neobsáhlu jeho ponětím jako v oněch záchvěvech vod, které od břehu k břehu neodvratně plynou, všady zasáhajíce. Všechno zločinění světa, jehož on byl účastníkem, jakoby se to kolem ubíralo, kynouc jeho svědomí jako vrahu stín zavražděné krve. Ze všech těch neživých tvářinek, jež braly na se jako tak strašně vyzývavě podobu umrlčí, zela na něho hrozná výčitka. Ty kostečky dětské, lomcující sebou na okraji železa, jakoby to hrozily smrtelnou vinou jeho duši, jeho spasení. Studeně, chřestivě, v umrlčích jakýchsi dotecích, z nichž vane nezměrná hrůza, zasáhaly k jeho srdci. Zapotácel se zpět, unikaje této tváři mystické, tomuto zasáhání hrůzy z podstat života. Jakoby to padal v černé bezdno, v něž rozplynula se náhle všechna pozemskost. Nikde nezdálo se tu Boha býti, jeho přispění, jeho moci a milosrdenství, nebylo hvězdy spásy v bezmeznosti této pustiny . . .

Ó Marie, vzpjalo se v něm náhle hlasem nesmírného zaúpění, u jakémsi provalení všech zdrojů lidskosti, když ještě naposled se ozvou jako u toho, jenž zachvácen je záhubou. A ona přišla, podala mu ruku. Tak něžná byla ta ruka jako lilie, její dotknutí jako dech — a pevná, všemohoucně silná jak rámě boží. Hleděla na něho jako ona hvězda s nebes, jež první vyplyne v temnotách bouře — v jaké neskonalosti, v jakém smíru a v jaké zázračné moci vylinulo se na něho toto zření. Celou svou rozlítostněnou bytostí schvácenou v hoře bezmeznosti, v těch černých propadavých mukách svých, jež jako vichrem záhuby roznášely srdce jeho, vpojil se v tento pohled lásky své. Uchopil se oné ruky jemné jako lilie a pevné jako všemohoucnost, a zase síla a naděje, doufání a jistota rozlily se jeho duší. —

Ó Marie, blahoslavená, že jsi přišla jako vždy jsi přišla a nikdy neodejdeš od duše mé, ženo, lásko, živote! vychvívalo se z jeho rtů jako v exaltaci, v níž z úděsných mrákot probouzíme se opět k útěšnosti života — vychvívalo se v ústrety té, jež mu podávala bytost svou.

A hned vše zjasnilo se vůkol, rozestoupily se temnoty záhuby. Bylo vše jako u jitru po noci. Zářivé světlo pronikalo, život se ozval, dech skutečnosti zaproudil. Jakoby zase sama sebe nacházel, navracuje se v ono pomnění, u vztahy ony, kde hledat lze svůj smír . . .

Ano, život se ozval. Mnoho života. Tam kdes v pozadí pecí, uprostřed oněch změtených štelází, které tu značily východ a západ všeho žití, ozval se najednou křik. Zajiklý, nepřirozený křik strhaného, vypjavšího se dětského hlasu, jenž tone v jakémsi bránícím se dětském zoufalství. Nabývat ale zdál se své nepřirozenosti z jiného popudu, než jest strašnost jakéhosi nebezpečí, kterým život byl by ohrožen.

Protrhnuv se ze sebe, v tento ozvavší se život napjal nyní celý svůj zřetel, onen rozechvívající se, usedavý, jítřivě zasáhavý zřetel veškeré účasti stavu srdce svého, k němuž přístupu měl každý projev bytí. Nebyl to však jistě výkřik nebezpečí, z oněch náhlých, všechnu tovární oblast prorývaných výkřiků, při nichž srdce lidské zchvacuje se hrůzou mystických tuch, objato je ledovým, nevybavitelným prázdnem příšernosti, když tak vyjmou se z útrob člověka, označujíce, že v ně přichvátala násilná smrt, jež tu číhá na všech stranách, přepadajíc v nejkrutější rafinovanosti a co nejvýhodněji a vždy neomylně své oběti. I pouhá předtucha výkřiků takových a pak onen jejich jakoby nekonečně vytrvávající ohlas dovedly samy o sobě v jeho duši vzbuditi vždy posupnost velké hrůzy, jakéhosi prorvání se celé bytosti — a přece v takové chvíli musiti spěti ke krvavým jejich zdrojům, kamsi k roztříštěným údům a zervaným útrobám, o závod v šílení toho mystického ústrachu spěti, vyhledati je tam, kde se právě bily se zkázou, rozsapující bytost nešťastníka! Jen na okamžik takto chvěla jeho srdcem hrůza ustrnutí a zlověstnosti, zaledovatělo v něm, dech se mu zatajil, zaposlouchal se. — Nebyl to rozhodně výkřik nebezpečí, jako nedávno na těchto samých místech právě. Když tehdáž toho hocha výtah zachytil a jediným takovým příšerně prostým hnutím kamsi v záhlaví učinil všemu konec najednou, dříve, než to bílé, zrádné ovzduší — také tenkrát v rozšílení hnal se ku zdroji tohoto posledního výkřiku, a již tu hoch padal, výtahem zatím zanechán, v jeho náruč bezmezně zachycující toto řítící se tělo dětské, jež pak přes jeho rámeno navždy složilo mrtvou hlavičku svou v jakési záhadně nevystihlé oddanosti, v jaké tělo jen smrt přichyluje . . . Och, och, och . . . zachvěl se v této náhlé vzpomínce, vybavené sdružeností míst a onoho křiku — však, v slávě a díkučinění Boha, že nedopuštěno, aby krvavě zdrceno bylo to jeho spění k lásce a zadostučinění nejvyššímu, nebyl to z oněch osudných výkřiků života vrhaného v smrtelné řícení — sláva Bohu, sláva Bohu, přejícímu a žehnajícímu lásce!

A přece v jak divném označení, v jaké neblahé působivosti tam lkal, v oné své nepřirozenosti, jež zdála se mít tak jiný, nesvětský popud. Tolik lítosti a ubohosti v sobě měl, tolik nena-

dálého vybavení, v němž lidské srdce zjevuje se v celé své zjitřené bídě. Byl posléz jako nejžalostnější rozmečení kůzlátka, jež nevidouc kozy své, čímsi ustrašeno, takto se ozývá. A že v oblast jeho duše, která jakoby v nesmírném zajihnutí lásky své stala se zdrojem svrchovanosti a všelidskosti nemohouc jinak, nalézalo vše přístupu, vše tak zasáhalo, vše jato citem jeho bylo jako v záludnosti rozprostření nebeské náruče, oh, nemohl si hluboce a dojatě nepovšimnouti tohoto lkání dětského kůzlátka, jež jakoby zastrašeno, nepostřehlo najednou mámy své. A zároveň kolem tohoto přerývajícího se, nepovědomého dětského zoufalství začalo se vynášet jiné temné hlaholení souboru dětských hlasů, škádlivá, výsměšná dětská zvůle, řehot, veselí. A obě oblasti jakoby vespol posléz závodily, čím více pláče bylo, tím i více škádlení.

Hle i v těchto místech přece nezanikla docela zbujnost mládí, ještě z dětství jako v posledním ozvuku cosi se tu udrželo. I telátko vydávajíc se z chléva na pouť k řezníkovi, poskočí si vesele i zabečí v první chvíli.

Však to poznal již — ó nevyčerpatelné dětské hravosti a té nevinné zvůle, která ještě nad hrobem si hraje, dokud ta poslední kostečka nedoleptána zbývá . . . také to telátko vedené k řezníkovi ještě si poskočí — Aha, o tu »bábu« jde, na tom dovolávajícím se hlásku je s poslední cihlou jeti, s »bábou«, a on se brání, jakoby šlo o nejzávažnější věci života — ovšem dětství velké věci jsou hrou a hry životními velikostmi. Brání se, chtěje ujíti posměchu, zahanbení, znehodnocení jaksi svého postavení; ale ubrániti se nemůže za posměchu a veselí druhých. Bývala-li řada s »bábou« jet na silnějších, urputnějších, povstávaly pranice, zmatky, které v těchto místech dětí stejně byly závažny jako jinde znesnadnění velkých. Bylo potřebí mnohdy ledabylo zasáhnouti — přicházíval totiž tak ledabylo dozorce s bejkovcem, švihl na pravo, na levo, kamsi po těch hlavách v chumlu, kamsi po válejících se tělech, kopl sem a tam — a odium »báby« bylo bez průtahu zažehnáno z ponětí těchto bytostí, že svorně zase leda za tlumeného pláče a potajného sahání si po tělech přistoupily k své povinnosti, v níž jaksi nerušeně dále spěti mohlo pozvolna ale jistě ono uhlodávání kosteček a útrob vlající tímto popraskem zvířenou atmosférou, která pak ale zase klidně a jaksi tím bezpečněji mohla se ukládati svorně na všechna ta tělíčka.

Tentokrát dozorce s býkovcem se hned nedostavoval, meškaje asi jinde anebo spě kdes v úkrytu anebo že se mu nechtělo nahoru se škrábat. A onen křik stával se zajiklejším, až jaksi posupně zjíveným, a hle, zároveň ozvalo se štěkání psíka, také ještě jaksi tak dětské štěkání, patrně jakéhosi štěňátka. Sem psíka, toť je přece něco nebývalého a nenáležitého, pomyslil si ne bez udivení, které za jiných okolností bylo by přísnou káravostí — co pak to přece je . . . i přistoupil již blíže, ne aby nastoupil v póse velitele, ale zaujat podivným hnutím citovým.

Uprostřed skupiny smějících se a dorážejících hochů bránil se a soptil ve vzrušené úzkosti nejmenší takový hošík, slabounký a křehký, jemuž nastražili as ostatní onu »bábu«, s kterou nechtěl jeti, stydě se. Ručinky jako hůlky, spjaty v pěstičky, držel úporně, křečovitě před sebou, ústa měl rozevřena dokořán, z nichž vycházel onen nářek, a oči jeho, rovněž tak široce rozevřené, roztříštěného, zejivého lesku, přijaly na se výraz uděšeného, nepřirozeného vyjevení — onen hysterický výraz dráždivých, chorobných bytostí, které posléz ve všem postihují proti sobě nejkrutější namíření osudu, proti němuž do úpadu vynasnažují se brániti. A jeho vyhublé, strávené tělíčko, roztrhaným, bavlněným trikem potažené, jaksi vše ve stejné příkré bělosti házelo sebou v cloumání, všemi těmi nedohlodanými kostičkami a útrobami trudně hýbajíc. Bylo to pravé hysterické schvácení dráždivé choré bytosti, vším přicházející záhubně z rovnováhy. A tím více dorážela ostatní družina, v té zvůli, jíž takovéto chorobné popudy jsou vnadidlem a kořistí. Na kloučka všemožně se pokřikovalo — »bábo, babičko naše, babábu a babáčku, bababa . . .« — někteří svými kabáty zakuklili si hlavu jako báby a jiní všemožnými grimassami, posuňky, šklebením, povykem dávali na jevo svou radost nad tímto určením »osudu« stran »báby«, či nad tím, jak podařilo se jim právě tohoto kloučka s »bábou« nabrati. Často to činívali vzhledem k němu, na něho zvláště zdáli se mít spadeno, extremnost jeho povahy je vhodně dráždila; vždyť bylo celé ztělesnění neblahosti, malátnosti, poddajnosti, ubohosti a čeho všeho toto dětské stvoření, ničemu nedovedoucí odolávati, podléhajíc každé zvůli a nástraze, když usmyslila si s ním jakoukoliv hru, a proti níž, nemoha se jinak obrániti, jen oním chorým, nepříčetným vznícením cítění, které jako by bylo neblahou náhradou těmto bytostem za všechnu nedostávající se sílu a mohoucnost, dával na jevo své protesty, jakoby hned na život a smrt zápasící. Vždyť ostatně nejmalichernější věci bývají dětství závažnostmi osudovými. — A hle, vůči celé této skupině s bránícím se dítětem uprostřed štěkalo štěňátko, strakaté, celé kulaté a nemotorné, s ušima ještě nemotornějšíma, ze široka rozkročené, jaksi celým tím svým nemotorným tělem štěkalo, horlilo, trudilo se, snad na kohosi tu bráníc — a nějak vhodně pojil se pronikavý hlásek jeho k rozkvílení dítěte, jakoby obojí bylo v jistém zpodobnění . . . Štěňátko na těchto místech, nesmírných a závratných, štěkající uprostřed ohromivé mluvy tovární, jakoby ji přehlušiti chtělo, neobávající se, ozývající se smělé toto stvoření, tak komické a nepatrné, jaksi tak

35*

nepřípadné k nezměrné oblasti továrního dění a přece tak nějak bezohledně vybojovávající si zde svou životní posici — ku podivu — nemohl nejdříve zůstati nezaujatým tímto vetřelcem, stvořeníčkem, tak sem nenáležejícím a přece tak sebevědomě si počínajícím. Vrnělo si zle a důležitě ocáskem, jenž nebyl nijak rozměrnější než trochu tlustší ovísek.

Vida!

Jindy musilo by vše zde býti krátce spraveno — snad byl by pokynul dozorci anebo třebas sám . . . ostatně i jeho pouhé objevení postačovalo, záhy bylo by se vše spravilo; a přísně pohroziv neb uděliv pokutu, byl by zase dále odcházel, nevšímaje si více tohoto dětského světa a malichernosti jeho zájmů i znesnadnění. Jakmile nyní se objevil, ztichla povykující družina rázem, plaše se rozestoupla a v usvědčené své hříšnosti sklonila hlavy tupě a zasmušile. — A již zase nebylo to dětství, ale nastoupil v něm náhle jakýs těžký, bezejmenný trud předčasnosti. A klouček, jak křičel a sebou zmítal, shlédnuv ho, zajikl se na ráz jako v ustanutí všeho ducha svého. Ty hůlčičky spjaté v pěstě upadly podle těla v takovém mdlém, ubohém zakolísání, zesinavěl celý v tváři onou smrtelností, jaká za jistých chvil nastupuje na lících, na nichž již dávno smrt ohlásila své panování — a bělost zžíravé vrstvy na nich nějak význačně se obrážela od smrtelného tohoto zastření. Rty těch ústek, která zůstala rozevřena uprostřed svého křiku, zatřásaly sebou němě, bez dechu, vzlyku, bez ohlasu, jako v prázdné křeči malomocenství. Tak se ten hošík zlekal jeho příchodem, jako celý život u něho zdál se samým zlekáním, samým vytržením. Vše pak z této fysiognomie nezměrné bázně bylo jako ve zjízveném zatanutí na něho upjato, jako na prozřetelnost, která dostavila se trestati, jako na neblahou ohromivost zjevení, jak naloží s osudem jeho. Tak se zlekalo to dítě, chvějíc se na celém těle, v ztrnulosti jakoby smrtelné a vrstvou bílého prachu na čele brázdily se potůčky potu ze všeho toho strachu a uřícení. Byl čímsi neobsáhle jat ve svém nitru, bodavě, vyčítavě jat, v temném, neurčitém sdružení dostavila se v jeho ponětí jakoby veškerá ona zločinnost povolání, v němž jeho osobnost, její pouhé objevení se, pouhé nastoupení, místo pokoje a míru uvésti mohlo v lidskou duši tolik neblahosti. Jakoby sám sebe se bál v okamžiku tohoto ponětí, bál se totiž v bezejmenném oškliveni si sebe sama. Býval-li u něho druhdy pocit jisté samolibosti, domnělého utvrzení autority, zpozoroval-li, jak působí svou přítomností velitelskou u všeho sobě porobeného národa, byl nyní u něho pocit zločinu sveřeposti a drtivého násilí.

Ale nebylo jaksi času probírati se těžce vyčítavým nitrem svým. Neb ten psík, to hloupé, pouhé štěně jakoby v okázalém nebání se, neznajíc patrně důstojenství a řádů lidí, ani nadvlády, ani područí, ale nalézajíc se již u jakémsi vykypění svého pudu, štěkalo a dorážela čím dále zuřivěji, vrníc tím ocáskem jako ovísek nepatrným, jsouc rozcáplo nohama hodně do široka a zle potřásajíc ušima, při čemž, hle, kovově zelenavý záblesk již se také značil v jeho osopujících se a tak hloupých zornicích — vše patrně, aby to vydalo co nejvíce hrůzy, a kdo by se to věru nebál. Majíc situaci za změněnu, byloť se to obrátilo směle proti němu, ba zle, až hrůza, snažíc se tak si počínati, jak nejvydatněji mohlo — nemohl se tím na tu chvíli nezaměstnávati, běželoť konečně i o nohavici. Ku podivu, co je to s tím psíštětem do těchto míst!

A za tohoto neustávajícího dorážení, jímž tak prozradivě ohlašovalo se na svět něco, co mělo zde raději zůstat ostražitě skryto, nikdy k spatření, poněvadž přísně to zakazoval tovární řád, vylučuje všechny podobné nezdoby, tím zjízvenějším stávalo se ono dětské tanutí, na něm jaksi bezmezně spočinuvší, vydávajíc se na život a smrt. V těch strhaně šířících se dětských očinkách, neodvažujících se jaksi ani ochvěti, kmitala se již jenom zlomená, ztříštěná záplava hysterické skelnosti, v níž připravovalo se cosi u nezměrný výbuch, co nezavřevší se ani ústa zšířila se posléz ještě více, v dutinu jakési neobsáhlosti, jak ji jen na lidských ústech vytvořuje úděs smrtelnosti. Jakáť nešťastná, zoufalá temná přirozenost, která takto musí se zpodobniti u výbuchu své dráždivosti, ve všem postihující svou záhubu, a právem snad, neb zřejmou záhubou je objata — jakáť to přirozenost neblahosti a osudnosti, provází-li jako zlé znamení životem, vydávajíc za kořist každé nahodilosti a každé svévoli a každé brutalitě, u výsměch a krutou rozmyslnost vůkolí, jež tak lačně pase se a těží z této ubohé zjitřenosti! Jen že tady asi životem dlouho provázeti nebude, ach, to bylo jisto, ach, tady brzo ty kostičky složí se dohlodány . . . A tím více štěkalo a trudilo se psíště, byloť jako vzájemné závodění toho zvířecího pudu a lidského toho zlekání jako v jistém vzájemném zpodobnění. Ba nechtěv sraziti smělce, musil věru před ním couvati, běželoť zajisté i o nohavici. A v této chvíli nebylo to zajisté již pouhé vědomí nějaké viny zlekání, nad svým přehmatem jakýmsi, nad jeho objevením se, jež přišlo by trestat, co tanulo na něho nyní z pohledu dítěte, tady běželo o něco jiného, co dítěti bylo nade všechno ostatní, jaksi nad vlastní život . . .

Zatím v zření ostatních hochů, když probrali se z dojmu jeho nenadálého se dostavení, očekávavše zajisté přísné pokárání jejich rozpustilosti a svévole, které však ku podivu nenastávalo, ani pokuta, ani pohlavky, ani manipulace s tím býkovcem, a když nabyli zase jistoty — projevil se patrný zákmit potutelnosti. Pokradmu obracely

se dorozumívavě k sobě bílé, smrtelné jejich obličeje. Pak zas k tomu nejmenšímu dítěti, jež nacházelo se jako u zlém vidění, jako u prozrazení v jakési své životní osudovosti. Pak k tomu zoufalému štěněti, jež jakoby ve všem mělo zvláštní svůj podíl. A pak zanášely se k němu vyčkávavé jejich pohledy, kteréž zdály se ho dotazovati, jakže to vlastně nyní tady zařídí, neboť psa míti na těchto místech, i byť to bylo pouhé takové štěňátko, bylo tak neslýcháno a trestuhodno, a zdály se utajovati v sobě i zálibnou zvědavost, jak asi to jeho očekávané zařídění tady vlastně dopadne, ostatně netýkalo se to patrně jich jako někoho jiného.

Ale on jen musil tu hledět na to vyděšené dítě, nevšímaje si nyní ničeho jiného, všech těch hochů druhých, posléz ani toho psíka, nechť dorážel jak chtěl, a přece jehož přítomnost zde byla tak proti všemu řádu. A náhle jakoby jím otřásla těžká moc, cosi vzniklo v něm nenadálého, co prostupovalo celou jeho bytostí. Bylo mu k neodolatelnému zavzlyknutí, k zahořekování u výbuchu všech zdrojů srdce. Úpěnlivě sevřel si bradu, otřásající sebou jako v křečovitém zdržovaném štkání. Bylo to vnitřní zaštkání nad tímto dítětem — jak se ho bálo, jak se bálo o cosi, nad jeho životem a osudem. Co nikdy zde nevstoupilo mu na mysl, aby se tím dále obíral, u toho pozastavil se nejhlubším zatanutím duše. To představilo se mu nyní v takovém ohromivém významu, v rozsahu, jehož vztahy zabouřily v něm v mystické halucinaci, pronášející se kamsi u věčnost. Ano, s věčností samou, s její nezměrnou svrchovaností, se záhadou jejích dějův, jež neodvolatelně vedou lidstvo a všechno stvoření, bylo lze jedině v souvztah vzít onen osud, v jehož područí se toto dítě nacházelo. V souvztah s věčností, s jejími těžkými zámysly, s ohromivým jejím určením a svrchovaným zasáháním, s jejími nezměrnými pokyny a s jejími úžasnými výstrahami a s její pomstou nikdy neprodlévavou Vždyť v samé hněvné pomstě Boha jakoby spočívala odplata za takto připravený osud dítěti, za područí krvavé, zlořečené područí, jež lidstvo zkulo v zmíře svého sobectví nad hlavou tohoto dítěte, za područí, v jehož kletbu sama ona záhadná zámezí musejí zasáhat, aby tu sama věčnost odplatila!

A ponořil se v těžkost ducha, tak neobsáhlou jako obzory mystických bouří. —

Osud tohoto dítěte! Znal jej sice od dávna. Leč teprv v této chvíli, za onoho nastávání, v němž jakoby připravovalo se vstupování v sady a úděly boží, představil se mu u všejímajícím vědomí, vynořiv se před ním jako vstupem ohromivého zjevení, jímž hlásalo se ono nejtěžší mene tekel, kterým kdy svědomí lidstva schváceno bylo . . .

Aha, to dítě!

Dítě osiřelé, bez rodičů, pěstounů, přátel a ochránců, bez domova, přístřeší, rodné obce. Dítě, které nikdy nemělo nikoho, otcem předem neuznané a matkou povržené, nepoznavší nikdy údělu mládí, ale v kletbách a odstrčení hnané poutí života. Které nemělo nikde domova, nikde koutku svého, v němž bylo by kdy prodlíti mohlo v luzném zkonejšení dětských snů, jemuž nenáležel ani jediný příbytek z příbytkův těch mnohých, jimiž vládne Pán. Které nemělo odkud ani kam. Až přišlo sem, po stopách, které zdály se označeny samou krví. Továrna je přijala, on, pamatuje se, tehdáž je sám přijal, musev si ho nenadále povšimnouti, když ve shonu oněch nespočetných žebráčků, dostavivších se vyorodovávati si práci, ty krejcárky na živobytí své, pro něž jakoby ničeho nezbývalo se stolu božského požehnání — ono marně se pachtí utlačováno a odstrkováváno napořád jako choré kuře od ostatních silnějších, rozkvílelo se posléz v marném svém úsilí, utkvěvši na něm zrakoma, jejichž bolestnou, zdrcující, úzkostnou tíhu jakoby po dnes na duši své nesl a která zrovna v něm zase v celém svém krvavém úžasu vystoupila. Již tehdáž uchopilo ho tak temně za srdce toto zaplakání. Dal si dítě z houfu přivésti a přijal je. Stala se napotom továrna dítěti živitelkou. Stala se mu vůbec vším domovem a přístřeším, neboť v ní zůstávalo, tam kdes v zápecí pod lavicí, majíc své skrývané lože na hromádce upotřebených plachetek, jež si pohozené sebralo. Vším byla tedy dítěti tato továrna, místo, jež nehostilo v sobě nikdy útěchu ani milosrdenství, víru ani Boha, kde nebylo zeleně ani motýle, kde nebylo ničeho, nad čím by rozplesalo se dětské srdce, které ale v náhradu drtilo jako náruč molocha. Nikde jinde na celém světě nemělo domova. Bylo to sice proti řádu, jenž přísně z továrny vylučoval herberků, nepřipouštěl takových poshovění a nedával náhrady pro ty, kteří neměli nikde doma. Ale trpěno to bylo na zapřenou tomuto dítěti, totiž jeho přímluvou, prostřednictvím, totiž jakoby to bylo přehlédáno, neviděno a nepozorováno vůbec. Tady byl posléz celý svět dítěte. Všechno jeho bylo zde. Mělo těch pár krejcárků, jež byly jeho živobytím. Jako červík v útrobách země tady prožívalo nezvěstně a tiše to své živobytí, takový neznamenaný domácníček tovární, takový ubohý přítulníček těchto nedětských míst, v nichž dnem i nocí supěly kotle, řinčely bagry a dnem a nocí hlodala žžíravá atmosféra. Dokonč.

FEUILLETON.

Z CIZÍCH REVUÍ.

V 10. čísle »Revue bleue« uveřejňuje Kamil Mauclair, jeden z nejnadějnějších essayistů mladé Francie, článek »La Peinture musicienne et la fusion des arts«, jenž je cenným příspěvkem k rektifikaci theorií Richarda Wagnera o spojení prvků hudebních, literárních a výtvarných v jediném uměleckém díle. Podáváme tu výtah z uvedené essaye: » . touha sloučit umění manifestuje se dosti zřetelně po nějakých dvacet roků . . . Wagnerova theorie byla prvním a nejpřesnějším řešením tohoto problemu: dnes však máme důkazy, že jeho řešení bylo nedokonalé. Umělecké dílo, o němž Wagner snil, zahrnující v sobě malířství, drama, zpěv, orchestr a mimiku, je v praksi odsouzeno k realisaci nevynikající nad prostřednost.« Toliko mohutným vzletem wagnerovského orchestru udržovala se jakž takž illuse součinnosti ostatních uměleckých prostředků . . . Jaká je tedy hlavní příčina, že theorie Wagnerovy nepotkaly se se žádoucím výsledkem? Ta, že jejich tvůrce pokusil se řešit je ve světě vnějším, místo ve světě vnitřním, duševním. Jinými slovy: »Wagner snažil se provést stroji ať už živými nebo neživými, práci, která, aby zachovala své mysterium, má se vykonat v duši každého jednotlivce.«

Je pravda: hudba učinila v posledních letech pravou revoluci v dosavadní esthetice. Ale to ještě neznamená, že se má poesie proměnit v píseň, a že, abychom pochopili nějaký obraz, je potřebí slyšet určitou hudbu. Fuse umění má však jinou basi a ta je: přizpůsobit zákony jednoho umění zákonům umění ostatních.

»Vznik symfonie může se srovnati s revolucí, která vznikla objevem elektřiny. Umění, dříve od sebe oddělená, pocítila záchvěv, neurčitou intuici: a zdá se, jakoby v nich hudba probudila vědomí vztahů, jež je pojily, aniž se o tom vědělo . . .« Poesie přiblížila se hudbě (Verlaine). »Malíři obrátili se k hudbě s dvojicí rozdílných myšlenek: impressionisté, zaujatí barevnými kombinacemi pojali malířství jako symfonii tónů, a nedávné objevy o identitě vln zvukových a světelných uvedly do malířství ideje hudební. Intimisté, kteří přišli po nich, pojali malířství jako transposici emoce barvou, a přisvojili si z hudby . . . (schopnost) . . . zasáhnout stínem a světlem v duši podobně jako se zasahuje zvuky.«

Tím způsobem převádí se problem fuse dvou umění »nikoli k fusi resultátů, jak se pokusil Wagner, ale ku fusi principů.« »Na obrazu nesmí se slučovati hudba a poesie; ale, je-li vskutku krásný, je nutno, abyste cítili, že je v něm trochu věčných zákonů, a že mezi zákony, na základě jichž vznikl a těmi, jež dávají vzniknouti krásné básni a krásné symfonii, existuje tajemná jednota.«

»Impressionism možno považovati za přiblížení se malířství k hudbě. Impressionism znamená, že existuje skupina malířů, studujících především světlo tím, že se opírají o zákony optiky; snaží se obnoviti na plátně pravou směs vidmových barev tím, že rozkládají tóny, které vidíme, a že kladou vedle sebe všech sedm barev tím způsobem, aby se smísily nikoli na plátně, nýbrž v našem oku. Tím, že již neužívají směsi vyhotovené napřed na palettě a přenášené pak prostě na plátno, tím, že pokládají stín za světlo, jež se liší od světelných částí jen převládajícím množstvím jisté barvy (modré, fialové, zelené), tím, že si neustále všímají světelných odrazů, t. j. doplňovacího zabarvení, vzniknuvšího sousedstvím dvou barevných tónů — způsobili revoluci v malířské technice . . . Dospěli k tomu, že obraz je jim logickým vývinem světla.«

»Podivuhodné paysáže Clauda Moneta nejsou než symfonií světelných vln. Powagnerovská hudba ve Francii (Mauclair vidí representanta této v hudebním skladateli Claudu Debussym, autoru »Pelleasc a Mélisandy«), založená nikoli na spojitosti motivů, nýbrž na srovnání mohutnosti jednotlivých tónů, je neobyčejně blízce příbuzná s Monetovými obrazy. Neboť pro Moneta i Debussya jsou barva i tón pocity.«

»Hudba přinutí všechna umění, aby sama v sobě hledala společné symfonické prostředky.« Viděli jsme, že v poesii a malířství staly se již pokusy v tom směru. »V sochařství vyskytl se umělecký genius, Auguste Rodin, který suggeruje pohyb skutečnými symfoniemi tvarů.«

Po Monetovi přicházejí však jiní, s požadavky ještě širšími, s uměleckými problemy ještě obtížnějšími. Henri Le Sidaner je jejich representantem — representantem intimismu. »Tu je již zcela patrno spojení hudby s malířstvím . . . Z Le Sidanerových pláten vznáší se ryzí emoce, která rozechvívá duši. Nemyslíte již ani na barvy, ani na olej, ani na plátno. Vidíte kameny, listí, oblohu, vodu, to vše vyjádřeno podivuhodně v jejich vlastní podstatě; vidíte to však zároveň promitnuto myšlenkou poetičnosti, kterou to vše v sobě chová.«

Tak se uskutečňuje fuse principů hudby, poesie a malířství. A její praktické důsledky? »Nespatříte více tu barbarskou anomalii, aby velký malíř nebo velký básník byl zaujat proti hudbě, anebo naopak, aby velký umělec spokojil se měšťáckou morálkou, tak jak to nyní až příliš často vídáme, morálkou, o které nikdy nepřemýšlel.«

Zdá se to sice jen krásným snem. Ale převrat v moralitě umělců, který se děje v posledních letech, nasvědčuje tomu, že nejsme daleko od skutečnosti. Je nutno žádati na velkém umělci, aby neulpěl toliko na technickém ovládání svého umění, nýbrž, aby za jeho profilem umělce skizzoval se i profil člověka a filosofa.

K dokonání tohoto převratu je však ještě jednoho potřebí: znovuzrození kritiky, jež by byla »vědou o vztazích mezi rozličnými projevy ducha, pochopujíc geometrii stejně jako malířství, nevidouc v intellektuelním vývinu všehomíra nic disparatního, nic isolovaného, nic abnormálního . . jež by se těsně přimkla k metafysice a studiu svědomí . . . kritika taková, hodná srovnání s »essayismem« Emersonovým a Taineovým, bude nevyhnutelnou oporou a kontrolou nové umělecké evoluce.« O. T.

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

31. číslo berlinského »Magazin für Litteratur« přináší povídku Otak. Theera »Špatné dítě« v překladě C. Hoffmanna.

Růžena Jesenská vydala právě s názvem »Touha a láska« knihu novel (»Praeludium«, »Na ostrově«, »Její smutky«). Mistr Mucha vyzdobil svazek jemnou, výstižnou kresbou. Kniha vyšla nákladem J. Otty.

Ve Světové knihovně vydáno bylo za letní sezonu několik svazků, jež obsahují pozoruhodná díla: druhý svazek eposu Camoësova »Lusovci« v překladu Vrchlického (čís. 278.—280.), Hufelandovu proslulou »Makrobiotiku« ve zpracování dra. Preiningera (č. 281. až 283.), Hebbelovu »Marii Magdalenu« (č. 284.—285.), k níž připojena je Hebbelova Předmluva, týkající se poměru dramatického umění k době a příbuzných stránek (překlad K. Kamínka), dva svazky Nerudy a sice »Vybrané básně« (č. 286.—287.) a »Vybrané povídky« (č. 292. až 293.) s úvodní studií F. V. Krejčího, Zorrillovo nábožensko-fantastické drama »Don Juan Tenorio« překladem A. Pikharta (č. 288.—291.) a Hugovo drama »Torquemada«, jež přeložil O. Žeranovský (č. 294.—295.) Pro další svazky uchystána řada zajímavých prací.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumira« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumira a předplácejí odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk původních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumira« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze

LUMÍR

ROČNÍK XXX. — 1. ŘÍJNA 1902. — * ČÍSLO 36. *

KAREL BABÁNEK:

Z PÍSNÍ TULÁKA.

JE VEČER SMUTNÝ . . .

Je večer smutný, tesklivý —
Dnes celý den mé srdce touhou šílí,
mé smutné srdce zmučené —
V korunách stromů vítr teskně kvílí.

Dnes brzy z pastvisk domů hnali stáda.
Oh, něčí ruku držet v své jen chvíli,
a něčí řeči naslouchat —
V korunách stromů vítr teskně kvílí.

Na polích smutných ohně uhasili —
Je večer smutný, na noc se už chýlí.
Zamlklý večer studený —
V korunách stromů vítr teskně kvílí.

DALEKÁ JE CESTA . . .

Daleká je cesta,
stíny už se dlouží,
hlava klesá slabá,
nohy už neslouží.

Suchá vrba k vodě
větve svoje sklání,
moje stará hlava
k zemi se naklání.

Moje staré nohy,
ušly jste kraj světa.
Nikdo nevzpomene
na má mladá leta.

Nevzpomene nikdo —
v šťastné jednou chvíli
šedivá se hlava
ke mně nenachýlí:

Dávno, dávno . . . když jsi
o mě se ucházel,
přes pole a louky
domů doprovázel . . .

NA ZAHRADÁCH . . .

Na zahradách pod spadalým listím
vůně dřímou ještě od léta.
Smutky staré, bolest od včerejška
na krátký jen čas je zakleta.
— Touhy všecky vždy zas rozkvetou.

Chladné stíny na zvlhlou zem lehly,
krvácejíc slunce zapadá.
Podzimem jdeš s tichým steskem v srdci,
vzpomínáš, jak bylo za mlada.
— Touhy všecky vždy zas rozkvetou.

V opuštěná hnízda ptáci z jara
každým rokem se zas navrátí.
Jarní větry jednoho dne přijdou,
klid ten těžký z duše vyvrátí.
— Touhy všecky vždy zas rozkvetou.

JEDNOHO DNE . . .

Jednoho dne bledá paní
přijde, na mě zakývá, —
černý závoj smutné oči,
bledé tváře zakrývá.

»Čas je jít už se mnou,« řekne,
»smrt, ta nikdy nečeká.
Na všecko se zapomene.
Bledá tvář tě neleká?«

Milá paní, můžem spolu
chvíli ještě posedět,
na ten boží svět se ještě
na chvíli jen zahledět.

Na všecko se rozpomenout,
jak mohlo být, nebylo,
na vše, co se s bolestí už
na dně duše pohřbilo.

Bledá paní, dojdem ještě,
na to vždy je času dost!
Na tom světě smutný byl jsem
zapomenutý jen host.

Za hory až krvácejíc,
slunce bude zapadat,
na poslední cestu svou pak
ze srdce se vydám rád.

Josef K. Šlejhar:

PEKLO.

Z cukrovaru.

Dokonč.

Tato místa přijala dítě. Aby vším stala se mu, co k životu sahalo, a aby i hrobem rozevírajícím se jistě a nepochybně se mu posléz stalo. A hrob v temně příšerné své mystice již tak významně označoval se na lících jeho, v celém jeho zření, v něž z nitra vpojovat se zdálo všechno krvavé úpění tohoto osudu . . .

Cosi bezmezného vidění jako černé hory, jako divých spoust, které se sunou, aby zavalily vše schvacovat se posléz jalo duši jeho, zejíc před ním jako u vystrnutí, úděsu a posupnosti. Třásla se jeho duše v tuchách mrazivých, jakoby již ona sama věčnost v ohromivém významu svých pokynů veškeré pozemskosti vůkol zatanula, aby v hněvné pomstě své připravovala strašný zánik všemu, co takovým údělem krve a hříchu uložilo se osudu. Tíha černé hory jakoby náhle drtila jeho, účastníka a spoluvinníka všeho toho, co páchalo se zde hříchem a sobectvím. Zasouvaly ho divé spousty, nastalo všechno vychvácení zlověstnosti. Mystika hříchu ho projmula na těle a na duši.

A zatím to dítě neustalo tak vytrženě patřiti na něho, tváří v tvář, zrakoma ve zrak, duší v duši, patřiti u významu záhadnosti, nezbadatelnosti zření, jako v úsmrt neblahosti. Kéž by navždy sejmouti mohl s duše lidské takovýto pohled, kéž by takovému krvavění a zjitření utrýzněného srdce zjednati mohl úlevy a blaženství smíru. Ulehčiti jen všemu tomuto údělu, jehož zasáhání jen v účasti pomsty věčnosti má svou záruku. A bezmezná spousta v strašných tmách a hrůzách jakoby posledního soudu soptila mu v duši. Zastřel si těžce obličej, oči semkl, držel hlavu a tělo jeho křečovitě se rozclonmalo jako ve rdousícím obejmutí zlé moci, z níž nelze se vyprostiti.

S údivem, jenž ale netroufal se projeviti, hleděli na něho hoši, nadávší se najisto výtek a trestu — jen to dítě v neustupujícím záchvatu svého zjitření stejně patřilo, v tom zlekání svém, jež dávno stalo se jsoucností této uběďované dušinky — patřilo jakoby vychváceno z nitra tonoucího údělu trýzně své . . .

Jsou jakési mrákoty vnitřní zhouby, jimiž náhle obestře se duše v probuzení pravého svého poznání V nich jakoby soujemství celého světa burcováno bylo u svém svědomí a nezdá se z nich vybavení. Temnem a zřícením jakoby hrozily lidskou bytost, když shlédla sebe, zasouti. V takovém stavu se nacházel. Byla tma a zřícení v jeho duši . . .

Ale zase s ním jeho láska byla. Její věčná ochrana jako záštita proti všemu vždy v čas rozprostřela nad ním svou náruč, v níž je tolik blaha, tolik bezpečnosti. Nad temnem a zřícením v jeho duši vysvítá posléz zase její svatozář, vrací se v ní naděje, její paprslek života pronikl ony chmury zhouby. Útěšný hlas její neskonalé vroucnosti zase již pronáší se k němu jako nad prokletím modlitba. Všechno touto modlitbou je vyprošeno. A je usmířeno a odpuštěno, nezměrná síla bezpečnosti a doufání v úděl nejvyšší je v ní obsažena. Ó, Marie! Ze všeho jakoby se kál v tomto pomnění, všechno zlé zanechával za sebou a před ním kralovala ona, život sladkosti, nejvyšší očista duše. Ze všeho se kál a zanechával za sebou dosavadní život svůj. Ve jménu jejím budiž i jemu odpuštěno!

A odestřev jako v jasném prohlédnutí tvář, vzhlédl v neskonalé přivinující se vroucnosti na dítě. —

Hle, ten psík, také ještě jakés dítě zvířecí, které vše si změťuje a neumí činiti rozdílu mezi dobrým a zlým a se vším by si hrálo a na vše se sápalo, v štěkotu svém troufalém na něho dosud neustalo — to jakoby v popudu stále více se utvrzujícím onoho zlekání a zjitření, které bylo zajisté vytušilo u toho druhého dítěte lidského.

Neb náležely sobě na celém světě, měly jen sebe, náležełť věru ten psík tomu hošíkovi a ten hošík tomu psíkovi. Kdes na světě se nedávno sešli, na tom světě, jenž jakoby nebyl pro oba Snad vyprosil si hošík štěňátko na těch, kdo je šli okázale utopit. Anebo ujal se ho, když pohrávše si s ním do nabažení, zavrhli je kdes z domu, že snad dělalo ještě nečistotu a chtělo se mu mnoho žrát, ujal se ho, když krčíc se a třesouc kdes na smetišti, jež bylo marně očmuchávalo, vzhlédlo tak k němu, náhodou okolo se toulajícímu, nevědomýma svýma očima, plnýma těkavé úzkosti, nad níž nikdo jiný neměl slitování. Vzav je k sobě, pod plantičku, nalezl si tak jedinou duši soudružnou. Měliť napotom sebe, věru druhy se stali. Spolu měli jeden domov, třebas trpěný tak na zapřenou, v nejistotách, o který stále běželo, v němž každé chvíle obě duše mohly být rozloučeny, mohl přijít dozorce neb kterýkoliv nádenník a popadnout psíka a praštiti jím o zem, kopnutím jej odpraviti odtud, domov krutý, nástražný, tak nevhodný stejně oběma, pro oba tak osudný — ale přece domov. Spolu leželi na tom pelešišti z několika odhoze-

ných, nepotřebných plachetek, z nichž ostatně celá továrna dělala si zástěry, tedy i jim několik dopřáno bylo; choulíce se tak k sobě, jakoby nalézali vzájemné záštity, provázeli se nejen v teplém klopotu svých srdcí, ale i svých snů, jež byly jinak samá úzkost, samý trud; dítě jakoby mělo hru, s níž ukonejšeno šlo spat a tušilo matku v družném doteku s živým tělem, a psíkovi jakoby zdálo se o matce zvířecí, jež je ostříhá. Spolu dělili se o každé sousto chleba, jež on vydělával a v účasti těch moudrých oček štěňátka, která na dítěti z toho kouta, kam byla naučena, tolikrát spočinula, po těch 12 a po 18 hodin vykonávaje svou povinnost, pro oba to vydělával, a psík jakoby to vděčně chápal, bdě neustále nad pánem svým a přihlédaje moudře ke všemu, co se s ním dělo, aby v čas byl pohotově. A jen v účasti této, v tom nezvěstném soujemství duší jakoby vybývala ještě poslední útěcha a síla pro dítě, než vše záhy bude dohlodáno. A právě o tuto účast, o tohoto psíka rovněž se tak bál chorý, ubohý chlapec, když tak neprozřetelně se prozradil jeho chráněnec, co jeho pouhá přítomnost byla velkým proviněním — a jaké provinění ještě takto počínat si proti tomu, v jehož moci bylo oba na ráz zničiti — zajisté proto tak nezměrně se dovršilo zlekání dítěte, které tak zlekáno bylo celým svým životem. A co nešťastný psík, odhodlaně bráně svého malého pána proti vetřelosti zlé moci, již postřehlo, dorážel stále zuřivěji, jsa jednou již ve své ráži, až to věru bylo směšno na takové štěně, posléz dítěti jakoby přece podařilo se opanovati, aby jaksi přece posléz nějak zasáhlo v osudnost věci, která tak strašnou značila se ubohému naivnímu jeho zřeteli. Nechávajíc neustále oči své vytržené a záhadně upřené na něho, jako v onom mysticky zlekaném úsvitu hvězd za rozruchu noci, zavěšujíc takřka zjitřené zřítelnice na něho, jaksi co bude říkat a co jiné se činit vzhledem k oběma, uvrhalo se najednou dítě na zem se štkáním neoznačitelným, uvrhalo se k tomu psíkovi a jeho kulatou, směšnou, růžovou tlamku, co tak neprozřetelně štěkati neustávala, jaksi celýma ručkama jalo se divně zacpávati, celé zvíře kamsi pod bundičku snažíc se zmateně a směšně ukrývati, což bylo dosti nesnadno. Ale štěně nerozumělo snaze dítěte, štěkalo i skrz dlaň, usilující tak tomu zabrániti a zpod bundičky ještě urputně se dostávalo, aby ta jeho nedovolená přítomnost na těchto místech jaksi tím vetřeleji a význačněji přicházela k projevu. Hloupé štěně! Takto marně s psíkem zápolíc a ukrývajíc to, co ukrýt se nedalo, ty oči své jako zlekané hvězdy nechávalo zoufale lpěti na svém veliteli. Až zanechavši všeho, poněvadž to bylo zbytečno, sepjalo k němu úpěnlivě své ohlodané ručinky jako na omluvenou a jako na prosbu a smilování. »Milostpane, milostpane-e-e!« štkalo při tom přerývaně. Bylo to již vše, čeho bylo schopno ve svém celém zoufalství. A nezazvučelo nikdy do jeho soucitu tolik trýzně, tolik ubohosti a tolik úpěnlivosti, bezradovosti, malomoci lidské; a nenacházel se nikdy v okolnostech, které by kdy v duši jeho byly vzbouzely tolik bezejmenného hoře, v trudu tak vyvrcholujícím u uvedení všeho jeho nitra v jediný zdroj jakéhosi zjíhnutí v rozlítostnění neobsáhlém — jako tehdáž Kéž byl by mohl zaplakati, zalomcovati svým srdcem, celou svou bytost rozpojiti! Nacházel se dlouho jako u nesmírném ustrnutí hoře, v pravém ohromení všeho svého nitra.

Ale všechno toto zmocnění, toto udolavé, těžké, jako smrtelné hoře vyvstalo v srdci láskou oslněném, v němž rozpjala se vítězná její svatozář v celé své nezměrné moci. A v jejím vznícení i toto hoře, v němž všechny slzy tohoto slzavého údolí života, jeho trýzně, kajicnosti, muk, zoufalství a všeho úpění se sbíraly jako v rozlivu krve naplňujícím je celé, v tomto oslnění nitra objalo se posléz jako posvěcením, jako mystickou aureolou. Krev jeho trudů vzkypěla červánkovou září, vzbouzelo se náhle ze svých propadavých propastí, stávalo se jaksi hořem vítězným. Přestalo již lkáti v bezmeznosti svých nejistot, ale z výbuchu svého jakoby žalmického jato bylo v jásot spějící u věčnost svou. Vše že mělo státi se účastno lásky jeho neb v lásku vyplyne vše, všechen život se vzejme jejím každým dotekem, byť i v podzemí zmaru se nacházel. Vše pojato mělo být v neskonalý její úděl oním zázrakem bez vztahů času i prostoru i zdánlivých nutných souvislostí, jaký je právě zázrakem jejím, v němž vše se může stát. V tomto zázraku, v němž dostane se blaha a doufání všemu tvorstvu, přispění každému nedostatku, spásy každému zoufalství, úlevy každé trýzni, bude i navždy odčinění takovému hoři dítěte . . .*)

— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —

*) Cyklus Šlejharových obrazů z cukrovarského života, z nichž fragment »Peklo« jsme v letošním ročníku přinesli, bude uveřejněn záhy v knižním vydání.

Z BÁSNÍ PAULA VERLAINEA.

Přel. Em. Šl. z Lešehradu.

GREEN.

Hle, květ, listí, větve, z nichž se plody sklání,
pak mé srdce vizte, jež jen pro vás bije.
Nerozdrásejte ho sněhovou svou dlaní,
a nechť vašim očím dar ten posvátný je!

Přicházím, jsa ještě pokryt rosou ranní,
kterou vítr zmrazil na mé skráni bílé.
Strpte, mdloba má by u noh vašich, Paní,
ve snách prožila zas dávné, drahé chvíle.

Na svém klíně nechte houpat hlavu moji,
která polibky je dosud rozzvučena;
utišit ji nechte po vichřice boji,
a nechť zdřímnu si, když v klid jste pohroužena

* * *

Tedy bude to za letního dne jasu:
slunce veliké, druh radosti mé vřelé,
zkrášlí v satinu a hedvábí vám cele
ještě vaši lepou, drahocennou krásu.

Azur zcela modrý, jenž jak stan se zvedá,
bude chvět se v dlouhých záhybech mdlý, skvělý
nad našimi dvěma zářícími čely,
která čekáním a štěstím budou bledá.

A když přijde večer, vánek v sladkém plese
bude vašimi si pohrávati šláři,
a hvězd pohledy pak budou lít svou záři
na manželský párek usmívajíce se.

DŮVĚRNÝ SEN.

Já často sním ten sen tak zvláštní, plný taje,
o ženě neznámé, s níž milujem se v snění,
jež není vždycky touž a přec zas jinou není,
a jež mi rozumí a láskou ke mně plaje.

Neb ona chápe mne, zrak její neustále
mé srdce proniká, jež záhad prosto vždy je,
ach, pro ni jedinou, a pot, jenž skráň mou kryje,
jen ona jediná zná osvěžiti v žale.

Je snědá, rusá as? — Což vím? — Jak jmenuje se?
Tak sladce, vzpomínám, a hudebně se třese
jen jméno milenek, jež život vyhostil.

Zrak její do dáli jak pohled sochy plane,
kde jakýs drahý hlas, jenž zmlk', se v její skryl,
a mírný, vážný tak v mou duši z dálky kane.

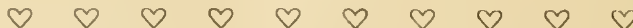
PARSIFAL.

Parsifal přemoh' Dívky, jejich jemné hlasy
a přepych zábavný — a žádosti po Těle
čistého panice, jenž milovati ždá si
kdys luna svobodná a švitoření skvělé;

On Ženu přemohl, srdce tak subtilného,
jež nabízí své paže a svou šíji skvící;
on Peklo přemohl, jde zpět do stanu svého
se trofejí svou těžkou v ruce třímající,

s tím kopím, které kdysi proklálo Bok svatý!
on krále vyléčil, hle, králem sám teď zří se,
a knězem Pokladu, jenž svatým bude stále.

Teď slávu, symbol ctí oděn jsa v oblek zlatý —
nádobu čistotnou, kde skutečná krev skví se.
— A, ó ty hlasy dětské znící v kathedrále!

VÁCLAV HLADÍK:

EVŽEN VOLDAN.

— ROMÁN. —
(DRUHÁ ČÁST.)

Dokonč.

Mladý poslanec povstal a opřel se rukou o stůl na podiu předsednickém. Obtloustlý redaktor Kudrnáč a agitátor Berx vyměnili posměšný pohled. Vandas byl velmi vážný, a poslanec dr. Voldřich, jenž s Voldanem se často utkal v debatách a polemikách, obrátil se k řečníkovi s jakousi impertinentně zdvořilou napjatostí.

Voldan viděl před sebou temný, bouřlivými pocity naplněný dav. Dělníci přišli svátečně obléknutí, měli namnoze černé, neohrabané kabáty nebo křiklavé kravaty, kouřili doutníky a dýmky a jejich ženy a děvčata byly rovněž nastrojeny, ve světlých a pestrých barvách letních. Voldan cítil vznětlivou a naivní duši lidu prostého, drsného, instinktivního, který by se hned pustil do tance, jak by ve vzduchu jen švihl smyčec a zaduněly zvuky vřískavé kapely, ale který by se dal též do krvelačnosti zfanatisovati slovem dráždivým a pobuřlivým. Z těchto davů se ještě nedávno ozývaly posměšné a potupné výkřiky proti němu. Bylo k tomu zapotřebí odvahy, aby vstoupil sem.

Jeho bledá, znavená tvář jevila vzepjetí vůle, hlas jeho jasně, určitě a tvrdě se nesl nad hlavami tiše poslouchajících. Voldan opakoval mnohé ze svých myšlenek dřívějších, rozvinul program sociálního pokroku a emancipace, jak si jej představoval u malého národa, jemuž hrozí nebezpečí germanisace. Vyložil jasně, velmi populárně, beze vší frázovitosti svůj program, naznačený v přednášce o Havlíčkovi, program moderního, pokrokového českého člověka, a jeho slova rázná a věcná, bez pathosu a emfase vlastní hulákavým řečníkům lidovým, valně zaujala posluchače. Voldan pozoroval, že získává si znenáhla ten dav zprvu jen zvědavý, spíše nepřátelský, a náhle zabočil k událostem stávky.

A prudce, ostře, hlasem pronikavým a přece chladným odsoudil velkokapitalisty, naboby průmyslové, trusty a všechny zločiny a katastrofy jimi zaviněné na dělníkovi i malém člověkovi. Slova jeho účinkovala. Lid sympaticky naladěný pro mladého muže, jehož bystrá energie měla cosi svůdně velitelského, počal se ozývati hlučnými projevy a výkřiky. Voldan připravil si náladu pro závěrečný effekt své řeči a s rozvášněnou vehemencí vylíčil typický obraz bandity millionáře, lupiče bursovního, Wollnera. Všechen vztek žárlivého milence, který kdyby byl mužem jiného vychování, jiné úrovně a intelligence, těmito pocity nenávisti by byl snad dohnán až k zločinu, zaburácel ve slovech Voldanových. Strašně se mstil. Do bláta zdupal usurpatora, vítězného soupeře. Jeho divoký výpad řečnický, mistrně připravený a v čas vychrlený, působící unášejícím dojmem rozvášněné improvisace, vzbouřil dav. To již nebyl enthusiasmus, to bylo delirium. Lidé tleskali, křičeli, řvali, mávali holemi. Ženské hlasy kvičivě a ostře pronikaly ohlušující vřavou. I na podiu byl rozruch. Poznali suverenní moc výmluvnosti, ducha, energie, volající z útlé, elegantní postavy mladého řečníka. Vandas jej objal. Ostatní mu tiskli ruce. Zmateně křičeli všichni.

»Smrt Wollnerovi! Na šibenici se zlodějem! Hanba mu! Pereat!« křičeli jedni.

»Ať žije Voldan!« volali jiní a konečně všechny hlasy se spojily v jediný ryčný projev nadšení a všechny ruce se vztahovaly k Voldanovi, všechny zraky rozplameněné zíraly k němu.

Voldan pocítil nové opojení. Mocí svého slova svedl dav jako milenku, teď kochal se chvíli v rozkoši popularity. Ale s výše tribuny skrz větve stromu zaletěl jeho teskný pohled k Malé Straně, k místům nejsladších a nejopojnějších chvil lásky, prožitých s nynější maitressou Wollnerovou . . .

Mezitím, co nejvíce reptalo a soptilo vzrušení davu, roznícené řečí Voldanovou, stál opodál, opřený o strom, mladý muž ošumělého zevnějšku, bledé, ztýrané tváře, obrostlé zcuchaným, hustým plnovousem.

Nikdo jej neznal a on si nikoho nevšímal. Netleskal Voldanovi, ani se nepohnul, když novou bouři vyvolalo přečtení sensačního článku »Svobodného občana« proti Wollnerovi. Byl to autor článku, Bulíř. Pamflet tohoto bohéma roznítil a pobouřil celou veřejnost, nejen dělnictvo, proti štvanému millionáři Wollnerovi, ale Bulíř sám nenabyl nijakého uspokojení v dojmu a účinu své práce.

»Slova! Slova! Slova!« opakoval si a odešel před koncem schůze.

Dělníci provolali slávu Voldanovi a Vandasovi, a zpívajíce revoluční písně, táhli k paláci Wollnerovu, kde vytloukli okna. To a několik zatčení byly výsledky bouřlivého meetingu.

XXI.

Bledá tvář slečny Míny Havlenové byla slavně a hrdě zjasněna, když ku konci koncertu znovu a znovu ji volalo jásající obecenstvo. Její umění objevilo se velkým, ryzím, uchvacujícím. Jeho kouzlo bylo zvýšeno krásou mladé dámy, zajímavé svým životem, románem své lásky, o níž se mluvilo po Praze. »S Bohem« a »Na shledanou« volali neúnavně, zuřivě tleskající enthusiasté. Na prsou měla rudou a žlutou růži. S úsměvem

pohlédla do postranní lože, kde seděl Wollner sám, jako vždy zamračený, nevšímavý k celému okolí, jež zajímal neméně než umělkyně ten bohatý, mocný muž, jehož jméno bylo pokáleno, popliváno, vykřikováno s hnusem a odporem.

Naposledy se uklonila slavná virtuoska prořídlému houfu nejvytrvalejších a bylo jí volně. Odpoutala se úplně přerušením svého poměru k muži, kterého milovala, jenž ohrožoval neodvislost její plaché, vzdorné povahy, jenž si ji chtěl podrobit. Oproti Wollnerovi se cítila zcela nespoutanou, byl jejím sluhou, a věděla, že učiní vše, že obětuje vše pro ni.

Druhého dne měli odjeti do Paříže. Wollner s ní. Opouštěl rád Prahu, kde mu bylo nevolno. Útoky Voldanovy pobouřily hrozivé hněvy proti němu. Mína byla na rozletu světem. Svým uměním chtěla dobýti nepoznaných dosud vítězství. A v posledním pohledu, jímž se loučila se sálem rudolfinským, s místem svých prvních úspěchů, zahořel úsměv nezkrocené, smělé touhy.

— — — — — — — — — — —

V zášeří tmavé uličky, vedoucí mezi zdmi dvou zahrad, obklopujících dvě villy nad nuselským údolím, spěšně kráčeli Bulíř a Randa. Byli oba zahaleni v haveloky ošumělé, které koupili před delší dobou u vetešníka a jež si vzali jen k účelu své dnešní noční vycházky. Randa měl brejle černé a Bulíř měl kolem krku vlněný šátek. Nebyli k poznání.

»Zavřel jsi postranní dvířka v zahradě?«

»Ovšem. Klíč jsem zahodil do druhé zahrady přes zeď.«

»Ne, teď ho již nebudeme potřebovat.«

»Zajisté — stroj bude účinkovat bezpečně. Za hodinu je vše vyřízeno.«

Zastavili se. Naslouchali. Hodiny v dálce bily deset. Pes zaštěkal z vedlejší villy. Bylo ticho a pusto v těch končinách. Jen nějaký párek mihl se u staveniště nových domů naproti ústí uličky, kterou osvětlovala jediná svítilna.

»Přijde jistě?« tázal se Bulíř.

»Ano. Spí tu každý večer od té doby, co mu vytloukli okna v Praze.«

»Nepřijímá večer návštěvy?«

»To je nápad! Odpoledne byla u něho slečna Havlenová — vím o všem, co se děje u něho.«

Na rohu uličky se rozešli.

»Jdu do údolí nuselského ... budu čekat,« zahučel Randa.

Bulíř kráčel podle zdi villy Wollnerovy.

V tom spatřil, že do vrat vjel kočár.

»Wollner!« pomyslil si Bulíř a zarazil se. Nemohl v té chvíli ani vydechnouti.

Ušklíbl se svému pohnutí, jež shledal zcela nemístným, a kráčel dál. V tom se zarazil. Uslyšel blížící rachot kočáru. V tom zaleskly se ve tmě svítilny fiakru, který jel k vratům villy, jež ostaly otevřeny.

Bulířovi se vhrnula všechna krev do hlavy. Co to znamená? Běžel k vratům a schouliv se za strom, čekal.

Z fiakru vystoupila štíhlá dáma. V záblesku svítilny, visící nad portálem, poznal bledou, krásnou tvář slečny Míny.

Rychle se kmitla kolem něho a vrata za ní zapadla. Fiakr odjel.

Bulíř chtěl vykřiknout. Chtěl se vrhnout za ní ... Zachraňte se! Nejděte! ... Ale byl jako přimrazený a hlas mu uvízl v hrdle ...

Ona, ta krásná, vzácná žena ... Co dělat? Je ztracena ... prokletý osud ...

Okna villy zářila zastřená záclonami, zářila do noci slavnostně ...

A zsinalý, s mrazivou hrůzou v duši kvapil dále, zmizel mezi hromadami cihel a písku kolem novostaveb.

— — — — — — — — — — —

Wollner omládlý, usměvavý, elegantní uvítal na terase villy Mínu. Zlíbal jí ruce a mlčky ji vedl nádherným schodištěm do salonu. Z křišťálových lustrů rozléval se jas elektrického světla po přepychu pokojů, jež hlásaly v harmonii svého přepychu bohatství a vkus. Poklady umění byly nahromaděny v tom ovzduší rozkošnické, rozmařilé nádhery.

V jídelně byl připraven stůl s dvěma příbory. A všude byly naházeny, nakupeny, rozvěšeny růže barvy žhavé touhy a žárlivé unylosti.

»Ach, jak je mi příjemně zde!« zvolala Mína, svlékajíc rukavičky.

»Jsi má, jen má?«

Klečel u jejích nohou a líbal její lokty a její prsty.

Políbila jej na tvrdé, několika rýhami zbrázděné čelo, které bylo ušlechtilé svou energií a zamyšleností. Jeho tvář vyjadřovala štěstí a vítězství — a neskonalou pokoru milujícího. Ten svraštělý ošklivec s monoklem v oku měl půvab muže elegantního, jenž dobývání žen erotickým a vášnivým dobrodružstvím věnoval všechnu sílu a všechny schopnosti své, jako svým pracím, podnikům, dobývání millionů. Měl půvab vážného don Juana, muže mnohých žen, jimž imponuje, svádí, jenž je nebezpečnějším soupeřem nežli muži mladí, krásní, duchaplní, lyričtí, sentimentální nebo cyničtí, jenž v boji lásky je schopen všeho, každého hrdinství i každé podlosti, dovede být brutálním útočníkem i otrokem nejpokornějším, ale jenž musí vždy docílit ženu milovanou.

»Můj příteli ... jsem vaše ...« a se smíchem nenuceným, rozpustilým zaryla mu prsty do vlasů. Podala mu ruku, aby vstal.

»Klečíte přede mnou, to vám nesluší.«

»Kořím se vám, Míno, obdivuji vás, miluji vás.«

»Dost! Dost! Mám hlad!«

»Podívejte se dále ...«

Odhrnul portieru. Ve svitu rudé lampy objevila se ložnice. Lože slohu Ludvíka XV., jako trůn rozkoše, pokryté baldachýnem, obestřené hedvábnými záclonami, pozlacené, s výplněmi pomalovanými mythologickými výjevy, stojící na stupních, pokrytých hedvábnými, starými koberci orientálními, bylo velkolepým a drahocenným dílem uměleckým.

»Krásné . . .«

Oči Míniny v obdivu zatěkaly po místě plném zlata, hedvábí, vzácných látek, obrazů, soch, bibelotů, provanutém jemným parfumem . . .

Wollner šťastný jejím obdivem, uchopil ji kolem pasu. Prudce ji políbil. Její svěží, pootevřené rty omamovaly jej svou vonnou sladkostí.

Wollner šeptal náruživě:

»A zítra pojedeme do světa! Obrátíme se ku Praze zády. Celý svět patří nám. Après nous le dél . . .«

V tom cosi zadunělo pod nimi. Mína vykřikla.

Dým se vyvalil a strašný rachot přehlučel odpověď blábolících zkřivených rtů Wollnerových.

XXII.

Randa seděl u svého stolku a u své pokladny v bance, horlivě zabraný do práce. V kanceláři byl neklid. Mluvilo se o atentátu na villu Wollnerovu, o němž ranní listy přinesly dlouhé, v noci chvatně sehnané referáty.

»To je úžasné! Takový zločin! Tři mrtví! Wollner, ta krásná pianistka a sluha. Nejhnusnější je, že při takových zločinech jsou vždy nevinné oběti. Atentát patřil přece jen Wollnerovi! To bude poprask na bursách! A co ta krasavice . . . byla přece zasnoubena s Voldanem, že? Povídalo se něco takového! Čertův Wollner, žádná žena před ním neobstála . . . Totiž před jeho milliony!«

Hlasy se křižovaly v živém hovoru, nikdo si nevšímal práce.

Randa tiše pomocí železného pravítka odškubával kupony nějakých akcií a sestavoval seznam.

»Tedy už máme v Praze také anarchistické atentáty. Děláme pokroky ve všem . . .« pravil, když konečně musil se též vmísit do rozmluvy svých kollegů.

»Je to pomsta dělníků!«

»Účinek článků a řečí Voldanových. To nebyla malá štvanice . . . Není divu, že nějaký zfanatisovaný šílenec . . .«

»Zdá se, že atentát byl velmi promyšlený a zkušenou rukou vedený,« odtušil Randa

»Propaganda činu . . . .« prohodil nesměle praktikant.

Randa odtrhávající kupony přisvědčil.

»Ano, propaganda teroristů . . . a budete vidět, že to hnutí zalomcuje Evropou . . .« pravil svým jemným, jinošským hlasem a nevšímaje si více ostatních, počal sčítati bordreau kuponů.

Po jedné hodině ještě seděl Randa u svého stolku v prázdné kanceláři. Byl velmi svědomitým úředníkem v poslední době. Pracovával přes čas. Chefové měli velkou důvěru k málomluvnému, skromnému a intelligentnímu úředníkovi. Svěřili mu pokladnu poukázek, šeků a kuponů.

Asi půl hodiny přehraboval se v pokladně. Vyňal balíček bankovek německých a francouzských. V zápisníku, který u sebe stále nosil, zaznamenal řadu položek. Vedl si zvláštní, soukromé účetnictví.

Pak spěšně napsal list Bulířovi:

»Nelituj ničeho Všechny skrupule a ohledy jsou zbytečné. Byl to její osud. Ostaneš několik dnů v Praze. Choď do kavárny jako dříve. Pak pojedeš do Ženevy. V pensi Julesa Lefèvra se setkáš s ruským studentem Korsakovem a se strojníkem Duboisem. Peníze ti nechávám v bytě v balíčku, který vložím do levé zásuvky psacího stolku. Přivedu si k tobě Karlu, jako obyčejně, aby to nebylo nápadné Tvoje kvartýrská je již zvyklá na má dostaveníčka v tvém bytě Bude mnoho starostí. Musíme být hrozně opatrni. Peněz je dost Až to praskne v bance, uteku nebo se zastřelím. Ale má práce nebude marná.«

— — — — — — — — — — — —

Téhož dne večer objevil se Voldan v prosceniové loži Národního divadla. Dávala se »Cavaleria rusticana« a balet »Coppélia«. Po divadle rozševelily se hlasy a kukátka mířila k loži, kde seděl Evžen bledý, poněkud přepadlý, ale s výrazem úplného klidu a netečnosti. Celý den jako zmámený civěl doma do prázdna. Bezpočtukráte přečetl všechny ranní i polední listy. V jedné chvíli zlomilo se v něm vše a dal se do usedavého pláče. Přehraboval se v dopisech Míniných, v relikviích své lásky. Zoufalý děs jako vichřice zpustošil jeho duši. Viděl jen hrůzu, trosky, smrt a ztracení . . .

K večeru dostavilo se klidnější uvažování. Připomněl si, jaký asi rozruch působí smrt jeho milenky, nalezené v troskách villy vedle Wollnera. Rozhodl se, že půjde do divadla, že se postaví chladný a netečný vůči skandáluchtivé zvědavosti. Nevěděl ani, co se děje na jevišti. Byl vzdálen těm prostorám. Trpkým smutkem zatemněla celá jeho bytost.

Ale při tom pohlížel v přestávce do hlediště. Vyměnil několik pozdravů. Hudba znovu zazněla. Jeviště znovu se rozzářilo.

Voldan uzřel štíhlou a drobnou primaballerinu Maleckou.

Byla krásná, graciesní, její úsměv měl lahodu dívčí, její pohledy byly žhavé, její pohyby zpívaly melodii hebké, smyslné náruživosti.

Hlučný potlesk odměnil bravurní výkon tanečnice.

Voldan, vzpomenuv si na slečnu Maleckou, tančící při jeho gardenparty, vzpomenuv si na krátkou, ale roztomilou rozmluvu s veselou a něžně vnadnou dívkou, tleskal též.

Tanečnice se ukláněla. Vrhla dlouhý, sršivý pohled do lože, kde seděl Voldan. A Voldan ucítil, že v tom pohledu vzplála jiskra svítící do tmy a smutku života jasem lásky a touhy — — věčné lásky, věčné touhy . . .

FEUILLETON.

Z CIZÍCH LITERATUR.

Gabriele d'Annunzio: Le Novelle della Pescara. Fratelli Treves, Milano 1902.

Nová kniha d'Annunziova, ne tak sensační jako předešlé a přece očekávaná a uvítaná kritikou s velkým zájmem, není dílem zahrnutým do programu autorova, není takovým monolithem, jakým jsou jednotlivé romány cyklů Růže, Lilie a Granátového jablka (sem náleží naposledy vyšlý »Fuoco«). Jest to řada novell, vzatá ze společenského ovzduší Pescary a jejího okolí, které však tvoří v díle jen scénický rámec, o vtisknutí nějaké lokální známky, vystižení drobných ethnografických portrétů nemůže zde býti mluveno, jak samo sebou z autorových uměleckých intencí vyplývá. Dílo jest svrchovaně heterogénní, všech osmnáct novel jest jen slabou páskou spojeno a representuje téměř stejný počet nedomyšlených dějů.

A přece poznáváte zde autora podle četných prvků, jimiž pracuje. Tak hned v prvé z obou větších povídek, »La Vergine Orsola« naleznete mnohé, co připomíná »Triumf Smrti«; jinde opět echa z románu »Il Fuoco«, směřující k vytvoření oné paradoxní veličiny, jakou je kombinace spiritualismu s naturalismem. Specielně d'Annunziovským jest v této knize katolictví, tiché a vášnivé, dýšící hustou atmosférou chrámů, zaslepující duše, ženoucí exaltované k obětem a k nadlidským výkonům fanatismu (Eroe, Gli Idolatri). Tady povstává historie světice, obsažená v druhé větší povídce, »La Vergine Anna«, proti níž Huysmansova Sainte Lydwine de Schiedam je hrozně suchopárnou.

Huysmans noří se úplně ve svůj předmět, mísí d'Annunzio k náboženským impressím střídavé záblesky života, které pak doplňují nebo sesilují glorioulu katolictví. Kdežto prvý jest do krajnosti asketou, dává druhý zrod tichému ohni lásky a snivého nadšení zbožnosti. U d'Annunzia na vše padají květy oslavující a smiřující, a erotické jiskry svítí v atmosféře křesťanských zápalů, vůni kadidel a slavnostně odříkávaných formulí.

V několika jiných povídkách překvapují ostré tahy, portréty postav bizarrních, kterými autor přerušuje harmonický a zpívající proud svrchovaného krásna. Jsou to drastické figury alkoholiků nebo starých otylých patronů pescarských, s tváří zhyzděnou pihami a nádory, s odulými rty, neforemnými těly — a těmi opět pohybuje Eros na svojí šachovnici, tvoří z nich komické figuriny, šašky, aby pak tím spíše mohl závěrečnou tragiku děje vytyčiti do závratné výše. Tato záliba jde tak daleko, že někde erotický živel úplně odpadá; nastupují drsné scény krčem, instinktivní gesta údů prosáklých vínem, rozpoutání smyslů primérního člověka — a tu konstatujeme to, co u d'Annunzia nejméně bychom byli očekávali: naturalism ryzího zrna, jaký vidíme v povídce Il Cerusico di Mare, kde rozvíjí se před námi drsná scéna námořnického života: laikové chirurgického umění provádějí sami operaci na onemocnělém soudruhu a když tento skonává bolestí a ztrátou krve, vrhají jej do moře. Stopy této naturalistické allury připomíná tlupa mrzáků v »Triumfu smrti«; zde však již jest rudimenterní naturalism otevřených ran, prudce vytryskující krve, živel, kulminující v animalitě člověčenství.

J. Ernest-Charles v nedávno vydané knize La littérature française d'aujourd'hui útočí na Gabriela d'Annunzio, vytýkaje mu nedostatek originality ve volbě literárního materiálu a praví mezi jiným, že v tomto Vlachu se setkávají Bourget, Tolstoj, Péladan, Nietsche a Ruskin. Nechci popírati částečnou pravdu tohoto tvrzení, avšak v d'Annunziovi je především dilettant a eklektik, jehož raison d'être jest krása. A jakkoli význam »Pescarských novel« pro uměleckou dráhu autorovu je nepatrnou veličinou, jakkoliv kniha tato stojí pode všemi ostatními — přece nalézám v ní mnoho kouzla, jež mnozí míjeli a z jehož pramene jen umělec dovedl čerpati. Málo kdo dovedl zaznamenávati takové množství jednotlivých stavů v aesthetickém spojení bez jakékoliv závady psychologické; nikde slovo decadenza nemělo v sobě tak slavnostní zvuk, jako v d'Annunziových symbolech Agonie. Na mnohých stránkách této knihy naleznete to vzácné vystižení kouzla podzimu, jehož výrazem byla »Allegorie podzimu«, tvořící část románu »Oheň«. Jest to zlato, zářící všemi odstíny barev; věci transformují se každým okamžikem, nabývajíce stále nových a nových podob. Předměty minulé, dávno zapadlé nebo nadsmyslné promítají se do přítomnosti v řadu vzácných sensací, kombinovaných v spontanní dojmy; zhasínající zlato nabývá lesku — a jako všechny předměty autorových visí — nabývá základního symbolu své passivní umělecké kapacity, to jest duše. S objekty takto preparovanými tvoří se potom gradace základních pocitů, raffinovaně rozložená na nejmenší součástky; upozorňuji zde na způsob, jakým vylíčena je postupná rekonvalescence sestry Uršuly v prvé povídce, a její pád v propast hříchu a smrti. Nesmírné bohatství stilové, rhetorický lyrism, aklimatisovaný horkému ovzduší a vzdálenosti všech pozorovaných předmětů sesilují mocný dojem lyrickoepických drobnůstek pescarských. Dodatkem dlužno podotknouti, že umění Annunziovo má ještě jeden rayon, v němž dovede v nových barvách zářiti: jest to invence scén. Jest vedena v liniích té velké krásy, kterou jen málokteří chápou. Tím vysvětlíme si pak obtíže při provádění Francescy da Remini a její částečný neúspěch. Neboť cena díla nespočívá zde ve volbě a originalitě látky, ale v síle a velikosti vise.

J. Rowalski.

ZPRÁVY A POZNÁMKY.

Dvoudílný román z pražského života »Evžen Voldan« od Václava Hladíka bude vydán v novém přepracování nákladem J. Otty v Praze.

Předplácí se pro Prahu: na čtvrt léta K 2·40, na půl léta K 4·80, na celý rok K 9·60. Poštou: na čtvrt léta K 2·50, na půl léta K 5·—, na celý rok K 10·—. — Sešitové vydání (o dvou číslech) vychází při každém druhém (sudém) čísle. Cena sešitu 60 hal. — Knihovna »Lumíra« vychází s každým sudým číslem (nebo s každým sešitem) Lumíra a předpláceji odběratelé ročně pouze K 3·—. Jinak stojí sešit 24 hal. — Patisk půvoních prací se vyhrazuje. — Dopisy administraci »Lumíra« buďtež adresovány: Časopis »Lumír«, Praha, Karlovo náměstí č. 34. — Listy přijímáme jen frankované. Rukopisy nevracíme. — »Lumír« vychází 1., 10. a 20. dne každého měsíce.

Redaktor Václav Hladík. — Majetník, vydavatel a nakladatel J. Otto. — Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

BINDING SECT. JAN 1 6 1969

AP
52
L8
n.s.
roč.30

Lumír

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY